

שבוע שמע"צ ושמח"ת ופרשת בראשית

(20 – 26 October 19)

כ"א – כ"ז תשרי תש"פ

ספרי' – אוצר החסידים – לויבאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְהָיָה אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלֹמְדֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹת. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְאָמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:
יִבְרַךְ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֵךְ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲגֹךְ: יִשְׂאֵל
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שְׁלֹום:
וַיִּשְׁמוּ אֶת־שְׁמֵי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָנִי אֲבָרְכֶם:**

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלידי לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:**

**וְאַהֲבָתָה אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וּכְכָל נַפְשְׁךָ וּכְכָל
מֹאדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצֻוֶּה
הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשִׁנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמִעֵנוּ אֵל מִצְוֹתֵי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצֻוֶּה
אַתָּה הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֶיכֶם וּלְעַבְדּוֹ, כָּכָל
לְבַבְכֶם וּכְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֵּר אֶרְצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקָשׁ, וְאֶסְפַּתְי דִּגְנְךָ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשִׁבְךָ
לְבִהְמֶתְךָ, וְאֶכְלָתָה וּשְׂבַעְתָּ. הַשְׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וּסְרַתְם וּעִבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה
אִף יי בָּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֵּר וְהָאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וּבְאֲדָתָם מִתְרַה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשִׁמַּתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרַתְם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וְלִמְדֻתָּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִדְּבוּ יְמִיכֶם וַיְמִי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.
וַיֹּאמֶר יי אֵל מֹשֶׁה לְאָמֹר. דַּבֵּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּגָדֵיהֶם לְדָרְתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנָּף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,
וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתְּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהָיִיתֶם
קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הֲרִינִי מִקַּבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָה לְרַעְךָ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החודש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂיִבְנֶה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ כְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צִדִּיקִים יִדְּוּ לְשִׁמְךָ וַיִּשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם מבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנותן לו מותרו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיות "לה'") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החרד כולו ויהפך ל"חרד ובית של צדקה".

קִיָּת.

בו יסופר גדול הבטחון שהיה לדוד והרבה תהלות להש"י שקיים לנו מה שהבטיח אותנו:

א הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב פִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
 ב וַאֲמַרְנָא יִשְׂרָאֵל פִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: ג וַאֲמַרְנָא
 בֵּית־אֱהֲרֹן פִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: ד וַאֲמַרְנָא יִרְאִי
 יְהוָה פִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: ה מִן־חֲמֹצַר קָרָאתִי יְהוָה
 עֲנֵנִי בַמֶּרְחֶב יְהוָה: ו יְהוָה לִי לֹא אֵירָא מִה־יַּעֲשֶׂה
 לִי אָדָם: ז יְהוָה לִי פְעוּזִי וְאֲנִי אֲרָאָה בְּשֵׁנָאִי:
 ח טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטַח בְּאָדָם: ט טוֹב
 לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטַח בַּגִּדִּיכִים: י פֶּלֶג־גּוֹיִם
 סִבְבּוֹנִי בְשֵׁם יְהוָה פִּי אֲמִילָם: יא סִבּוֹנִי גַם־
 סִבְבּוֹנִי בְשֵׁם יְהוָה פִּי אֲמִילָם: יב סִבּוֹנִי כְדַבּוּרִים
 דַּעֲכּוֹ פֶּאֶשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יְהוָה פִּי אֲמִילָם: יג דַּחַח
 דַּחִיתַנִּי לִנְפֹל וַיהוָה עֲזָרְנִי: יד עֲזִי וְזִמְרַת יְהוָה
 וַיְחַיֵּלִי לַיְשׁוּעָה: טו קוֹל רָפָה וַיְשׁוּעָה בְּאַחֲלִי
 צַדִּיקִים יִמִּין יְהוָה עָשָׂה חֵיל: טז יִמִּין יְהוָה

רִוְמָמָה יִמִּין יְהוָה עָשָׂה חֵיל: יז לֹא־אֲמוֹת
 פִּי־אֲחִיָּה וְאֶסְפֹּר מַעֲשֵׂי יְהוָה: יח יִסֹּר יִסְרֵנִי יְהוָה
 וְלִפְנוֹת לֹא נִתְּנִי: יט פִּתְחוּ־לִי שַׁעֲרֵי־צַדִּיק אָבִא
 בָּם אֲוֹדָה יְהוָה: כ זֶה־הַשַּׁעַר לַיהוָה צַדִּיקִים יָבֹאוּ
 בּוֹ: כא אֲוֹדֶה פִּי עֲנִיתַנִּי וְתַחֲיֵלִי לַיְשׁוּעָה:
 כב אֲבֹן מַאֲסוֹ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה:
 כג מֵאֵת יְהוָה הָיְתָה זֹאת הִיא נִפְלְאוֹת בְּעֵינֵינוּ:
 כד זֶה־הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה נִגִּילָה וְנִשְׂמַחָה בּוֹ:
 כה אֲנָא יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָא אֲנָא יְהוָה הַצִּלֵּתָה
 נָא: כו בְּרוּךְ הָבֵא בְשֵׁם יְהוָה פְּרִכְנוֹכֶם מִבֵּית
 יְהוָה: כז אֵל יְהוָה וַיֹּאֲרֶה לָנוּ אֶסְרוּ־חַג בַּעֲבֹתֵים
 עַד־קִרְנוֹת הַמּוֹבָח: כח אֵלִי אַתָּה וְאֲוֹדֶה אֱלֹהֵי
 אֲרוֹמָמְךָ: כט הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב פִּי לְעוֹלָם
 חֲסִדוֹ:

קִיָּט

זה המזמור נכבד מאד וחברו דוד על שמונה א"ב וכל אות ח' פסוקים ובכל פסוק יש בו דרך או תורה עדות פקודים מצוה אמירה דבור משפט צדק חקים, כל המזמור הוא מוסר ובקשות גדולות שמן הראוי כל אדם לאמרו בכל יום והוא הכנה גדולה לעבודת הקדוש ברוך הוא (פר"ץ ב"ן דמ"ה סימן שבהם מלת עדותיך בוי"ו חולם):

א אֲשֶׁרִי תִמְיַמֶּי־דָרְךָ תְּהַלְכִים בַּתּוֹרָה
 יְהוָה: ב אֲשֶׁרִי נִצְרִי עֲדָתִיו בְּכָל־לֵב יִדְרָשׁוּהוּ:
 ג אֶף לֹא־פָעֲלוּ עוֹלָה בְּדַרְכֵּיו הַלְכוּ: ד אַתָּה

צוֹיִתָּה פִקְדֵיךָ לְשֹׁמֵר מֵאֹד: ה אֲחֲלִי יִכְנוּ דַרְכֵי
 לְשֹׁמֵר חֻקֶּיךָ: ו אֲנִי לֹא־אֲבֹשׁ בְּהִבְטִי אֶל־כָּל־
 מַצּוֹתֶיךָ: ז אֲוֹדֶה בַּיָּשָׁר לִבִּי בְלִמּוּדֵי מִשְׁפָּטֵי

המשך בעמוד קב

אגרות קודש

בי"ה כ"ה תשרי, תשכ"ג

ברוקלין.

מרת צפורה תחי'

ברכה ושלוש!

לאחרי הפסק הכי ארוך נתקבל מכתבה מכ"ג תשרי,

ולכתבה שזה כמה שנים שמנהלים המוסד וכו' אולי יפנו עתה למה שהוא אחר.

בודאי למותר להאריך, שדוקא עתה, בקשר עם העלי' ההולכת וגדולה וביחד עם זה גם העלי' הרוחנית הנרגשת בלב כאו"א ובפרט בלב הנוער וכו' המשתוקקים ומחפשים וכו', אלא שאינם יודעים למה משתוקקים ומה מחפשים, הרי גדול ההכרח במוסדות כהנ"ל שמתנהלים על טהרת הקדש וגדול פי כמה וכמה, ובודאי שכל מי שיש לו נסיון בכגון זה, הרי זכותו והאפשריות שלו גדולות בהרבה יותר,

המשך בעמוד לד

א) סדר הנחת תפילין	ב) עין יעקב מסכת מגילה.....רלו
ב) מזמורי תהלים קיח, קיט	ג) מסכת תמיד/מידות עם ביאורים
ג) מאמר ד"ה ויכולו השמים והארץ וכל צבאם	מדף לג עד דף לו
ה) שבת פרשת בראשית, מבה"ח מרחשון, ה'תשכ"ט.....	ד) מסכת נדה עם ביאורים
ד) שיחת ש"פ בראשית, מבה"ח מרחשון, ה'תשכ"ט... יג	מדף ב עד דף ג
ה) שיחת ליל שמיני עצרת ה'תשנ"ב.....טז	מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:
ו) שיחת ליל שמחת תורה ה'תשנ"ב	כה) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים
ז) שיחת יום שמחת תורה ה'תשנ"ב	אדמו"ר הזקן
ח) משיחת שבת פרשת בראשית, מברכים החודש מרחשון, ה'תשנ"ב	כו) שולחן ערוך הלכות תפלה
ט) לקוטי-שיחות פרשת בראשית כרך טו..... לו	לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן
י) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	כז) תורה אור להבין הטעם שנשתנה צורת גוף האדם
יא) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת בראשית..... מג	אדמו"ר הזקן
יב) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת בראשית..... מד	כח) שערי תשובה
יג) שיעורי תהלים לשבוע פרשת בראשית..... קה	אדמו"ר האמצעי
יד) שיעורים בספר התניא (מוגה)	כט) מאמרי הצ"צ – דרך מצותיך
לשבוע פרשת בראשית..... קו	אדמו"ר ה"צמח צדק"
טו) לוח "היום יום" לשבוע פרשת בראשית..... קטו	ל) תורת שמואל תרל"ב
טז) הלכה יומית לעיון ברמב"ם..... קיז	אדמו"ר מוהר"ש
שיעורי רמב"ם	לא) קונטרס עץ החיים
יז) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת בראשית..... קכ	אדמו"ר מוהרש"ב
יח) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת בראשית..... קכז	לב) ספר המאמרים – ה"ש"ת
יט) – ספר המצוות לשבוע פרשת בראשית..... קכח	אדמו"ר מוהר"צ..... רעג
כ) נביאים וכתובים	לג) ספר השיחות ה'תש"ב-תש"ג בלה"ק
ירמיה פרק כג, קהלת פרק ט	אדמו"ר מוהר"צ..... עדר
כא) משניות – מסכת הוריות/זבחים	לד) אגרות קודש
ביאור קהתי.....רכח	אדמו"ר מוהר"צ..... עדר
דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי	לה) חומש לקריאה בציבור
	לו) קריאה התורה למנחת שבת-קודש
	לז) לוח זמנים לשבוע פרשת בראשית
	לח) סדר מצות הדה"נ לשמ"ע, שמח"ת וש"ק..... רפז

בשבת ומזה מוכן גם בפנימיות העניין שעבודת האדם בשבת ימי החול
 'עושה' את השבת ופועלת תוספת בעניין השבת (על אף שעצם קיומה
 וקביעותה של השבת לא תלוייה באדם, כאמור).
 ומזה מהאמור לעיל על שתי הבחינות ב'עשיית' השבת, האחת שישה
 בשבת מצד עצמה, והשנייה שבני
 ישראל 'עושים' מוכן שגם
 בתענוג גילוי והמשכה למטה של
 התענוג האלוקי ש'בשבת ישנון
 שתי בחינות אלו כפי שממשיך
 ומפרט.

האחת היא התענוג
 שמלמעלה (שנמשך בשבת
 מלמעלה, לא על ידי פעולה
 והתעוררות מצד האדם), כמאמר
 רבותינו ז"ל⁹ במדרש, בדרשה על
 הכתוב בשיר השירים 'שקיו עמודי
 ש' "שוקיו" זה העולם
 שנשתוקק להקב"ה לבראתו
 וכיוון שהקדוש-ברוך-הוא השתוקק
 לברוא את העולם, מוכן שיש תענוג
 מהבריאה ותענוג זה נמשך ומתגלה
 בשבת. והבחינה השנייה בענין
 התענוג בשבת היא התענוג
 שישאל ממשיכים את הגילוי
 שלו על-ידי עבודתם, כאשר בני
 ישראל עובדים את ה' בעולם, כתוצאה
 מזה נמשך עונג מלמעלה כמו
 שכתוב¹⁰ וקראת אתה, האדם,
 תקרא ותגרום לשבת ענג.

וזה גם-כן ההסבר הפנימי על מה
 שאמר חכמינו ז"ל¹¹ בגמרא
 "כל האומר ויכלו, נעשה
 שותף להקב"ה במעשה
 בראשית", שהוא ענין
 התענוג וכנזכר לעיל בתחילת
 המאמר שאחד הפירושים ב'ויכלו'
 הוא לשון חמדה ועונג שישאל
 ממשיכים ב'מעשה
 בראשית' על-ידי עבודתם.

ב'מעשה בראשית',
 נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית",
 שהוא ענין התענוג שישאל ממשיכים ב'מעשה בראשית' על-ידי עבודתם.

על אודות סיום מעשה הבריאה בשבת ימי בראשית נאמר בתורה:
 ויכלו השמים והארץ וכל צבאם, ויכל אלקים ביום
 השביעי.¹ הנה כתבת במילה "ויכלו" יש כמה פירושים.
 "ויכלו" מלשון תכלה וקץ במשמעות של תכלית וסיום, "ויכלו"
 מלשון שקלול, וכמו שתרגום
 אונקלוס "ויכלו" -
 ואשתכללו.² "ויכלו" מלשון
 תאנה ותענוג³ כמו בביטוי 'כלות
 הנפש'. וכדאיתא וכפי שמוכר
 במחזור ויטרי⁴ בשם תרגום
 ירושלמי, שתרגום "ויכלו"
 הוא "והמיד" ביטוי של חמדה,
 כמו תאורה ותענוג. וזהו גם-כן
 מה שכתוב⁵ על השבת בנוסח
 התפילה המדת ימים אותו
 קראת, דלכאורה היכן קרא
 הקב"ה את השבת בשם
 "המדת ימים", ומכאן
 ב'מחזור ויטרי' שם, שזהו
 מה שכתוב "ויכל",
 שתרגומו "והמיד" וזה המקור
 לכך שהשבת נקראת 'חמדת ימים'.
 והנה, ידוע שבשבת ישנם
 שני ענינים.⁶ ענין אחד הוא
 ששבת מיקדשא וקיימא⁷
 מקודשת וקיימת מצד עצמה, בשונה
 מהחגים שנקבעים לפי החלטות של
 בני ישראל (לפי מועד קידוש החודש
 על-ידי בית הדין), היום שבו תחול
 השבת כבר נקבע מלמעלה, והשבת
 מקודשת ועומדת וענין שני הוא
 שישאל עושים את השבת
 וגורמים לתוספת בקדושת השבת,
 כמו שכתוב⁸ בתורה 'ושמרו בני
 ישראל את השבת' לעשות את
 השבת, והינו הדרך שבה בני
 ישראל למטה 'עושים' את השבת היא
 על-ידי העבודה שבני ישראל
 עובדים את ה' בששת ימי החל,
 שעל-ידי עושים את השבת,
 וכמאמר רבותינו ז"ל⁹ בגמרא
 מי שטרח בערב שבת יאכל

בס"ד שבת פרשת בראשית, מברכים החודש מרחשון, ה'תשכ"ט

(הנחה בלתי מוגה)

ויכלו השמים והארץ וכל צבאם, ויכל אלקים
 ביום השביעי.¹ הנה כתבת "ויכלו" יש
 כמה פירושים. "ויכלו" מלשון תכלה וקץ,
 "ויכלו" מלשון שקלול, וכמו שתרגום אונקלוס
 "ויכלו" - ואשתכללו.² "ויכלו" מלשון תאנה
 ותענוג³. וכדאיתא במחזור ויטרי⁴ בשם תרגום
 ירושלמי, שתרגום "ויכל" הוא "והמיד". וזהו
 גם-כן מה שכתוב⁵ המדת ימים אותו קראת,
 דלכאורה היכן קרא הקב"ה את השבת בשם
 "המדת ימים", ומכאן ב'מחזור ויטרי' שם,
 שזהו מה שכתוב "ויכל", שתרגומו "והמיד".
 והנה, ידוע שבשבת ישנם שני ענינים.⁶ ענין
 אחד הוא ששבת מיקדשא וקיימא⁷, וענין שני
 הוא שישאל עושים את השבת, כמו שכתוב⁸
 לעשות את השבת, והינו על-ידי העבודה
 בששת ימי החל, שעל-ידי עושים את השבת,
 וכמאמר רבותינו ז"ל⁹ מי שטרח בערב שבת
 יאכל בשבת. ומזה מוכן שגם בתענוג שבשבת
 ישנון שתי בחינות אלו. האחת היא התענוג
 שמלמעלה (שנמשך בשבת), כמאמר רבותינו
 ז"ל¹⁰ "שוקיו" זה העולם שנשתוקק להקב"ה
 לבראתו. והשנייה היא התענוג שישאל
 ממשיכים על-ידי עבודתם, כמו שכתוב¹¹
 וקראת לשבת ענג. וזהו גם-כן מה שאמר
 חכמינו ז"ל¹² "כל האומר ויכלו, נעשה שותף
 שהוא ענין התענוג שישאל ממשיכים ב'מעשה בראשית' על-ידי עבודתם.

(1) בראשית ב, א. (2) במדב"ר רפ"י. (3) תפילת שבת סי' ק"ג. (4) תפילת העמידה בשבת. (5) ראה סה"מ עטר"ת ע' תז ואילך.
 ה'ש"ת ע' 81 ואילך. (6) ביצה יז, א. (7) תשא לא, טו. (8) עבודה זרה ג, סע"א. (9) במדב"ר שם. (10) ישעי' נח, יג. (11) שבת
 קיט, ב.

ויכולו השמים והארץ וכל צבאם

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וכיוון שגם בני ישראל ממשיתים את העונג האלוני בבריא, וזאת מלבד
- 2 העונג שיש לקדוש-ברוך-הוא בבריא מצידו, הרי הם נחשבים 'שותפים' של
- 3 הקדוש-ברוך-הוא במעשה בראשית.
- 4 (ב) אף עדיין צריך להבין, שהרי פתיב¹² בתהלים אחר וקדם
- 5 צרתני, והפסוק רומז שהאדם
- 6 נברא "אחור" אחרון, אחרי כל
- 7 שאר הנבראים למעשה בראשית,
- 8 ואפילו להפירוש היותר ערב
- 9 (דער געשמאקער טייטש
- 10 הפירוש 'המתוק' יותר) שבה,
- 11 בענין זה שהאדם נברא אחרון שזהו
- 12 בכדי שיהיה הכל מוכן
- 13 לסעודה לפניו¹³ מיד עם בריאתו,
- 14 הרי מקל-מקום בפעל נברא
- 15 האדם בסוף הבריאה, ואלו
- 16 כל הבריאה נגמרה קדם
- 17 בריאת האדם, ואם-כן מאחר
- 18 שהאדם הוא הנברא האחרון, דבר
- 19 המורה לכאורה על נחיתות ופחיתות,
- 20 איך אפשר ייתכן שהאדם
- 21 יוסיף בבריא, והתוספת תהיה
- 22 כל כך חשובה עד שיהיה "שתף
- 23 להקב"ה במעשה בראשית"?
- 24 ויביתר אינו מוכן, פלא גדול עוד
- 25 יותר הוא מה שהאדם ממשיך
- 26 מעורר ומגלה תענוג אלוני
- 27 במעשה בראשית, כאמור לעיל
- 28 ולכאורה הדבר תמוה כי הרי ידוע
- 29 בקבלה וחסידות שתענוג קשור
- 30 עם העצם, כמבואר גם לגבי כוחות
- 31 הנפש שהשכל והרגש הם כוחות
- 32 'פנימיים' המלוכשים בגוף האדם
- 33 ומתאמים אליו, ואילו הרצון והעונג
- 34 הם כוחות נעלים יותר הנקראים כוחות
- 35 'מקיפים', ומבין שניהם העונג קשור
- 36 בצורה יותר פנימית ויותר עמוקה עם
- 37 עצם הנפש, וכך, כביכול, למעלה
- 38 באלוקות עניין התענוג קשור יותר
- 39 בעצמות האלוקות, ואם-כן איך אפשר כיצד ייתכן שהאדם
- 40 על-ידי עבודתו למטה, בבחינת הנשמה המלקשת בגוף,

- 41 והרי הגוף הגשמי והחומרי בוודאי מגביל ומצמצם את אור הנשמה וגורם
- 42 לכך שעבודת ה' של האדם כנשמה בגוף בעולם הזה תהיה במידה מוגבלת,
- 43 ואם-כן איך ייתכן שהאדם בעבודתו, ימשיך את בחינת התענוג
- 44 הקשור עם העצם של האלוקות?
- 45 ויש להוסיף בזה, דהנה
- 46 ידוע¹⁴ בתורת החסידות ענין
- 47 ירידת הנשמה האלונית משורשה
- 48 ומקורה למעלה באלוקות למטה
- 49 להתלבש בגוף גשמי בעולם הזה,
- 50 שרק הארת היינו הארה מצומצמת
- 51 בלבד ומקצת הנשמה ולא כולה
- 52 ירדה למטה, ואלו עצם ועיקר
- 53 הנשמה נשארה למעלה¹⁵ ולא
- 54 ירדה למטה להתלבש בגוף גשמי
- 55 בעולם הזה. וכדיע בענין דברי
- 56 חכמינו ז"ל בגמרא ובמדרש מלאך
- 57 בשליש עולם עומד¹⁶, שיש
- 58 בזה שני פרושים¹⁷ בתורת
- 59 החסידות, או פירוש אחד שהעולם
- 60 הוא שלישי מהמלאך ולפי זה
- 61 המלאך גדול פי שלוש מהעולם, או
- 62 שהמלאך הוא שלישי
- 63 מהעולם ולפי זה העולם גדול פי
- 64 שלוש מהמלאך. ומזה מוכן
- 65 במכל-שכן בקל-וחומר שאם
- 66 העולם נעלה מהמלאכים וגדול מהם,
- 67 כל-שכן בנוגע לנשמות שהן
- 68 נעלות מהמלאכים, שהגוף
- 69 (שנקרא עולם קטן¹⁸) הוא
- 70 קטן מהכיל את עצם הנשמה
- 71 ואין אפשרות שעצם הנשמה תשרה
- 72 באדם וכאמור, רק הארה של הנשמה
- 73 מתלבשת בגוף האדם, ובפרט
- 74 שגוף האדם הוא למטה
- 75 במדרגה מגופות כל שאר
- 76 הנבראים הרומם, הצומח והחי,
- 77 וכמבאר במאמרים דבור-
- 78 המתחיל "להבין הטעם
- 79 שנסתנה יצירת גוף האדם משאר כל הנבראים" (ב'תורה
- 80 מאמרי אדמו"ר הוקן לפרשיות התורה בחומשים בראשית ושמות

(12) תהלים קלט, ה. וראה ברכות סא, א. ב"ר פ"ח, א. (13) סנהדרין לח, א. וראה אוה"ת (יהל אור) לתהלים ע' תקפא.
(14) ראה ד"ה אז ישיר עטר"ת (סה"מ עטר"ת ע' רח ואילך), ד"ה אז ישיר וד"ה לא תהי' משכלה תרצ"ב (סה"מ תרצ"ב
ע' רי ואילך), ד"ה אז ישיר ה'ש"ת (סה"מ ה'ש"ת ע' 61 ואילך). (15) ראה לקר"ת שה"ש טז, ד. (16) ב"ר פס"ח, יב. חולין
צא, ב. (17) ראה המשך מים רבים תרל"ו פקט"ז. סה"מ תרס"ב ע' שנא. תרצ"ט ס"ע 211 ואילך. ה'ש"ת ע' 21. תש"ח ע'
280. (18) תנחומא פקודי ג. זח"ג רנז, ב. תקי"ז תס"ט (ק, ב. קא, א). (19) בראשית ג, ד ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (ומגילת אסתר) ובכמה מקומות²⁰ מאמרים נוספים שפותחים בדיבור-
- 2 המתחיל זה ועוסקים באותו נושא), שגוף האדם הוא דומם, כי
- 3 בשונה מכל הנבראים שנבראו מלכתחילה במתכונתם הסופית, האדם נברא
- 4 כך שבתחילה יצר הקדוש-ברוך-הוא את גופו כדומם חסר חיות, ורק אחר כך
- 5 נפח בו נשמת חיים ואם-כן מובן
- 6 שהגוף שנחות מגופות כל הנבראים, ובכמה מקומות²⁰), שגוף האדם הוא דומם,
- 7 כאמור הוא קטן מהכיל את
- 8 עצם הנשמה. ואם-כן בחינת הנשמה היא קטן מהכיל את עצם
- 9 הנשמה שירדה למטה
- 10 והתלבשה בגוף הגשמי בעולם הזה
- 11 היא רק הארה בלבד מעצם
- 12 הנשמה, שאינה בערך אין לה כל
- 13 יחס והשוואה כלל לנשמה
- 14 שלמעלה וכאן הכוונה לעצם
- 15 הנשמה.
- 16 ואפילו בחינת המזל
- 17 שבנשמה (שאינה עצם
- 18 הנשמה ממש) שממנה נזל
- 19 ונוטף ונמשכת חיות לנשמה
- 20 שבגוף, שלכן נקראת בשם
- 21 'מזל' מלשון הפסוק בשיר
- 22 השירים ונוזלים מן לבנון²¹,
- 23 הנה על אף שלא מדובר בעצם
- 24 הנשמה, גם בחינה זו היא
- 25 בכלל הנשמה שלמעלה
- 26 ומהווה חלק מהנשמה שלא יורדת
- 27 להתלבש בגוף, שהיא למעלה
- 28 באין-ערך נעלית ללא כל יחס
- 29 והשוואה לגבי הנשמה
- 30 המלבשת בגוף.
- 31 ומוסיף ומפרט את ההבדל הגדול בין
- 32 הנשמה שלמעלה, להארת הנשמה
- 33 היורדת למטה ומתלבשת בגוף:
- 34 וכידוע בענין בחינת הנשמה
- 35 המלבשת בגוף שנקראת
- 36 'רגל', ובחינת הנשמה
- 37 שלמעלה הנקראת בשם
- 38 'ראש'²², ובענין זה השמות 'רגל'
- 39 'ראש' מבטאים הבדל ופער גדול
- 40 ביותר שאין זה כמו הרגל
- 41 והראש שבגוף האדם, שעם היות שהרגל היא למטה
- 42 מהראש ואכן יש ביניהם הבדל משמעותי, מפל-מקום היא בערכו
- 43 עדיין יש יחס של דימיון והשוואה בין הרגל שבגוף לראש שבגוף, שהרי

- 44 גם הרגל היא חלק מהגוף אותו גוף שהראש הוא חלק ממנו, אלא
- 45 לענין זה ההבדל בין 'רגל' ו'ראש' הוא באופן שהנשמה שלמטה
- 46 הנקראת בשם 'רגל' אינה בערך אין לה כל יחס והשוואה לגבי
- 47 הנשמה שלמעלה הנקראת בשם 'ראש', וכדאיתא²³ וכמובא
- 48 הלשון שהיא הנשמה שלמטה
- 49 הנקראת בשם 'רגל' אינה אלא הארה
- 50 בלבד מהנשמה שלמעלה.
- 51 ועל-פי-זה לפי האמור על ההבדל
- 52 והפער הגדול שבין הנשמה שלמעלה
- 53 להארת הנשמה היורדת למטה אינו
- 54 מובן, אף אפשר כיצד ייתכן
- 55 שהנשמה שבגוף על-ידי
- 56 עבודתה תמשיך את בחינת
- 57 התענוג האלוהי הקשור עם
- 58 העצם של האלוהות, דכיון
- 59 שהנשמה שבגוף היא רק
- 60 הארה בלבד, הרי אין
- 61 ביכולתה לכאורה להגיע
- 62 'לגעת' ולעורר ולהשפיע גם אפילו
- 63 בבחינת התענוג העצמי
- 64 העצם הנשמה שכאמור רחוק
- 65 ונעלה לאין שיעור מבחינת הנשמה
- 66 המלוכשת בגוף, ומפל-שכן שאין
- 67 ביכולתה להגיע בבחינת
- 68 התענוג העצמי שלמעלה?
- 69 (ג) והנה קשיא זו איך יש ביכולת
- 70 של עבודת האדם כנשמה בגוף 'להגיע'
- 71 ולפעול למעלה בדרגות הכי נעלות
- 72 באלקות היא גם בנוגע לעבודה
- 73 הרוחנית של האדם בראש השנה,
- 74 דהנה ידוע בתורת הסוד
- 75 שששמות-ישראל על-ידי
- 76 עבודתם ממשיכים את בחינת
- 77 התענוג במדת המלכות,
- 78 כמבואר בקבלה וחסידות, מידי שנה
- 79 בבוא ראש השנה, הקדוש-ברוך-הוא
- 80 מסלק את רצונו למלוך על העולמות
- 81 ואת העונג שיש לו מהבריאה, והעונג
- 82 חוזר ומתעורר ומלכות הקדוש-ברוך-
- 83 הוא בעולם מתחדשת על-ידי-זה שבני
- 84 ישראל ממליכים אותו שוב (על-ידי קבלת עול מלכות שמים מחדש ועל-ידי
- 85 התקיעה בשופר, לאחר שבלי לראש השנה, בעקבות סילוק הרצון, נותרה חיות
- 86 מועטת ומצומצמת, ללא הארת התענוג והרצון והשכל והמידות, כמשל אדם

ויכולו השמים והארץ וכל צבאם

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

רומז לפנימיות, לכן הם ממשיכים את בחינת הפנימיות
שלמעלה, "פניך הוי'", שתרד ותאיר למטה ותהיה התעוררות חדשה
של העונג האלוני בבריאה.

ולכאורה, פיון שהעבודה של האדם בימי ראש השנה היא

בבחינת הנשמה המלכשת

בגוף, שהיא רק הארה בלבד

מהנשמה שלמעלה, עצם הנשמה,

אין אפשר להגיע על ידיה

עבודה עם הארת הנשמה שלמטה

בגוף גשמי גם לבחינת פנימיות

הנשמה, ומפל-שפן שיש

להתפלא ולתמה אין אפשר להגיע על

ידי זה לבחינת הפנימיות

שלמעלה באלוקות?

הרי לפנינו שאלה ותמיהה על העבודה

של ראש השנה בדומה לשאלה

ולתמיהה האמורה, אין בכוחה של

נשמה למטה לעורר ולהמשיך את

מדינת העונג שלמעלה.

(ד) אך הענין הוא, דהנה

נחבאר במאמרים הקודמים²⁵

שנאמרו בשבת פרשת נצבים תשכ"ח

ובראש השנה וב'שבת שובה' שנה זו,

תשכ"ט בענין מה שכתוב²⁶

בתורה אודות בריאת אדם הראשון

"נעשה אדם", ובמאמרים

הנזכרים הובא מתורת החסידות פירוש

לפי פנימיות הענינים שפסוק זה

נאמר על ירידת הנשמה

למטה בגוף, ורמז לדבר

"נעשה" לשון רבים קאי

מכוון על העשר ספירות²⁷

שהם כוחות אלקיים שדרכם

ובאמצעותם הקדוש ברוך הוא פועל

ועושה, כדאיתא כפי שמובא

בזהר²⁸. והינו שדוקא בירידת הנשמה בגוף ישפן כל

העשר ספירות יחד ואין זו פעולה של חלק מהספירות בלבד, כי

התפללות כל העשר ספירות זו בזו כך שכל אחת מהספירות כלולה

שפועל בכוח המעשה בלבד, ולכן הוא מסולק ונבדל מהפעולה שלו. ולאחר
תקיעת שופר, כאשר בני ישראל חוזרים ומכתיבים את הקדוש ברוך הוא, הוא
חוזר להיות מלך עם כל הרצון והעונג, המוחין והמידות) וזו העבודה של
'בני המלכות', להביא את הכוחות הפנימיים הנעלים להאיר במלכות
והתעוררות התענוג האלוני בעולמות

והמשתחו בספירת המלכות היא על ידי
בני ישראל שזהו שמבקשים
בתפילות ראש השנה "מלך על
העולם" כו', "גלה כבוד
מלכותך" כו', פירוע
שהפונה בבקשה זו היא ענין
המשכת התענוג בספירת
המלכות, התעוררות מחודשת של
העונג האלוני בבריאה, כאמור לעיל,
והינו לפי ששל-ידי עבודתם
הם בני ישראל מגיעים בבחינת
הפנימיות והעצמיות של
האלוקות שמשם נמשך התענוג
העצמי, ולכן בכוח עבודת ה' של
בני ישראל בראש השנה לפעול את
העונג האלוני בבריאה מחדש,
ומה שמגיעים בני ישראל
בבחינת הפנימיות והעצמיות
שלמעלה, למרות שנשמה
המלוכשת בגוף רחוקה מעצמיות
האלוקות ברחוק עצום באין-ערוך,
הרי זה לפי שעבודתם הרוחנית
של בני ישראל אז בראש השנה היא
בבחינת פנימיות ועצמיות
הנשמה, שזהו שאומרים
(עוד בימים שלפני ראש-
השנה בימי חודש אלול, כשאומרים
את הפרק בתהלים הפותח בפסוק
"לדוד, ה' אורי וישעי") לך אל
הקדוש-ברוך הוא אמר לפי בקשו
פני, את פניך הוי' אבקש²⁴, דכיון שעבודתם של בני ישראל
בימים אלה של חודש אלול וחודש תשרי שהם ימי תשובה וימי רצון היא
בבחינת פנימיות הנשמה, "בקשו פני", כמבואר שהביטוי "פני"

(24) תהלים כז, ח. (25) ד"ה כי המצוה דש"פ נצבים תשכ"ח פ"ג (תו"מ חנ"ג ע' 457 ואילך). מאמרי שנה זו: ד"ה תקעו פ"ד (לעיל ע' 11 ואילך). שובה ישראל פ"ד (לעיל ע' 25 ואילך). (26) בראשית א, כו. (27) ראה ביאור ע"פ כי המצוה הזאת, במאמרי אדה"ז תקס"ח ח"ב ע' תתקלה ואילך. ועם הוספות וכו' – אוה"ת נצבים ע' א'רכט ואילך. סה"מ תרכ"ו ע' רמב ואילך. תרל"ח ע' שא ואילך. (28) במאמרי אדה"ז ובאוה"ת שם מצייץ הצ"צ: וע' בזהר בשלח דנ"ה ע"א, ובמק"מ שם, וע' בזהר פ' אמור דף ק"ד א' ע"פ כל הנקרא בשמי, ובפ"י הרמ"ז שם, ור"פ במדבר דק"ז א', ובמק"מ ובהרמ"ז שם, ובפ' פנחס דרי"ט ע"ב, ור"פ תולדות קלר, ב. ובפ' ויחי דרמ"ה, ובשע"ק להרח"ו ח"ג שער ב'.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

וְעֵנִין "חֶלֶק מִן הָעֵצִים" הוּא כְּמוֹ שֶׁהָעֵצִים בָּא בְּבַחֲנִית
 דְּבִקּוֹת בְּלָתִי נִכְרַת³³ בדבקות והתאחדות בין שני דברים יש שתי דרגות
 — דבקות ניכרת שגם היא התאחדות ודבקות אבל עדיין ניכר שיש כאן שני
 דברים המתאחדים, ודבקות והתאחדות בדרגה יותר גבוהה היא 'דבקות בלתי
 ניכרת', היינו שנתאחדו עד כדי כך
 שלא ניכר שיש כאן שני דברים דבקים
 ומחוברים אלא הם נראים כמציאות
 אחת, וזו רמת הדבקות של 'חלק מן
 העצם' עם העצם, היינו התאחדות
 מלאה כמו דבר אחד ממש.
 וְאִף שֶׁנִּתְבָּאָר לְעִיל שֶׁבַחֲנִית
 הַנִּשְׁמָה הַמְּלַבֶּשֶׁת בְּגוֹף הָיָא
 הָאֶרֶץ לְבַד וּמְדוּבָר בַּהֲרָה
 מְצוּמָצֵמַת בִּיחּוּס לְעֵצִים עֲצוּמוֹ, וּלְכַאוּרָה
 אֵין זֶה תּוֹאֵם אֶת הַמְּבוּאָר כֵּאֵין שֶׁגַם
 הַנִּשְׁמָה הַמְּלוּבֶשֶׁת בְּגוֹף קְשׁוּרָה
 בַּעֲצָמִיּוֹת הָאֵלֶקוֹת וְהִיא 'חֶלֶק מִן
 הָעֵצִים', מְפָל־מְקוֹם לְאִמְתּוֹ שֶׁל
 דְּבַר הָאֶרֶץ זֶה שֶׁל הַנִּשְׁמָה הַמְּלוּבֶשֶׁת
 בְּגוֹף הָיָא גַּם חֶלֶק מִן הָעֵצִים
 כְּנִל וְלֹכֵן אֵין זֶה פֶּלֶא שְׁמַאִיר בָּה
 אִין אֶרֶץ־סוּף, כְּמִבּוּאָר לְעִיל.
 וּמִמְשִׁיךְ וּמִכָּאִר בְּפִרְסִיּוֹת יוֹתֵר כִּיֶּד
 הַנִּשְׁמָה הַמְּלוּבֶשֶׁת בְּגוֹף הָיָא 'חֶלֶק
 אֶלֶקָה מִמַּעַל מִמַּשׁ', חֶלֶק מִן הָעֵצִים
 מִמַּשׁ, עַל אִף שֶׁהִיא רַק הָאֶרֶץ שֶׁל
 הַנִּשְׁמָה:
 וְיִיבֹן זֶה עַל־פִּי הַמְּבָאָר
 בְּאֶרְכָּה בְּדִבּוּר־הַמִּתְחִיל

מכל העשר (בחכמה), למשל, יש חכמה שבחכמה, בינה שבחכמה, רעת
 שבחכמה, חסד שבחכמה וכן הלאה וכך בכל אחת מעשר הספירות) היא
 מצד בחינת אור-אין-סוף שלמעלה מהספירות, הספירות
 משתלבות ונכללות זו בזו כתוצאה מכך שיש עליהן הארה והתגלות של אור
 אלוהי בלתי מוגבל שאינו מוגדר
 בהגדרה של הספירות (שלכל אחת
 מהן יש 'ציור' מושלם (החכמה איננה
 חסד והחסד איננו חכמה) שמוצד זה
 נכללות כל הספירות יחד כי
 כשיש אור גדול ונעלה, אור אין סוף,
 הספירות בטלות לגבינו כתוצאה מכך
 ההבדלים בין ספירה אחת לאחרת
 פחות נרגשים ויכולה להיות
 'התכללות' של הספירות זו בזו.
 והמשקפה זו דבחינת אור-
 אין-סוף היא בנשמה כמו
 שירדה למטה, שעל זה על
 ירדת הנשמה למטה נאמר "נעשה
 אדם". וזהו התוכן הפנימי של
 מה שפתיב²⁹ ביצירת האדם
 ויפח הקדוש ברוך הוא באפיו
 באפו של האדם נשמת חיים,
 ומאן דנפח מתוכיה נפח³⁰,
 ומי שנופח, מוציא מתוכו אור ומנפח,
 מתוכו הוא נופח (בניגוד לאדם המדבר
 שגם הוא מוציא הבל, אבל זהו הבל
 חיצוני ולא דבר הבא מתוכו
 ומפנימיותו) הינו, שירידת
 הנשמה למטה ("ויפח
 באפיו") היא מתוכיותו ופנימיותו של הקדוש ברוך הוא, וכאמור
 לעיל שדוקא על ירדת הנשמה למטה יש הארה והתגלות של אור אין סוף
 (ולכן דוקא בכך יש התכללות של כל עשר הספירות זו בזו, כמבואר לעיל).
 וזהו מה שהנשמה היא כדברי אדמו"ר הזקן בספר התניא חלק
 אלקה ממעל ממש³¹, חלק מן העצם חלק מהאלקות עצמה,
 וידוע מאמר הבעל-שם-טוב³² בשם רבי סעדיה גאון,
 שהעצם עצם ומהות הדבר (בשונה מהתפשטות והארה מועטת ממנו)
 כשאתה תופס בחלקו - הרי גם בתפיסה (אחיזה, הבנה) בחלקו בלבד
 שלכאורה איננה תפיסה בכלול, לאמיתו של דבר אתה תופס בכלול כי
 גם חלק מן העצם הוא עצמיות ומהות העצם, וכך גם בענייננו, כיוון שנשמח
 האדם היא 'חלק אלוהי ממעל ממש', יש בה, על אף שהיא רק חלק, את
 עצמיות האלקות.

(29) בראשית ב, ז. (30) תניא רפ"ב בשם הזהר. (31) תניא שם. (32) המשך תרס"ו ע' תקכב. וראה כתר שם טוב בהוספות סימן רכז. וש"נ. (33) ראה המשך תער"ב ח"א ס"פ ערב. וראה גם שיחת ליל שמח"ת תשח"י סכ"ח ואילך (תו"מ חכ"א ע' 104 ואילך). (34) סה"מ ה'ש"ת ע' 62 ואילך. (35) ח"ג קמד, ב (אד"ר). (36) ב"מ פה, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ומדברים אלה מובן שגם ה'יחידה' היא בחינת שם בלבד שהרי
- 2 היא נמנית כאחד מהשמות של הנשמה, ועצם הנשמה הוא ענין עור
- 3 יותר עמוק ופנימי מאשר ה'יחידה' היא כמבואר בכתבי הארז"ל ה'יצוץ'
- 4 קטן בורא' המתלבש ב'יחידה'⁴¹, כלומר, הנשמה בכללותה היא
- 5 נברא וגם חלק ה'יחידה' שנשמה הוא
- 6 בכלל זה, אבל בו מלוכש 'יצוץ קטן'
- 7 בורא' (והרי ברור שה'בורא' נעלה לאין
- 8 שיעור מכל 'נברא', גם הנעלה ביותר),
- 9 הנה מצד ה'יצוץ-קטן'
- 10 בורא' שהוא בחינת עצם
- 11 הנשמה המקשרת בגוף,
- 12 כמבואר לעיל באריכות שגם הארת
- 13 הנשמה המלוכשת בגוף מחוברת
- 14 ומקשרת עם עצם הנשמה, הרי היא
- 15 העבודה של האדם כנשמה בגוף,
- 16 מַצַּעַת 'נוגעת' ומתחברת לבחינת
- 17 הפנימיות שלמעלה,
- 18 וממשיכה ומגלה מלמעלה למטה
- 19 את התענוג האלוקי העצמי
- 20 שלמעלה שירד ויאר למטה, וכמו
- 21 שנתבאר לעיל⁴² במאמר שנאמר
- 22 בשבת פרשת נצבים תשכ"ח ובמאמר
- 23 שנאמר בשבת חול המועד סוכות שנה
- 24 זו, תשכ"ט, בענין הפירוש הפנימי
- 25 בכתוב "לא נפלאות היא"⁴³,
- 26 המדבר על מצות התשובה
- 27 שהנשמה יכולה להמשיך
- 28 מלמעלה למטה ולהביא לידי גילוי גם
- 29 בחינת ה'פלא', דרגה שלמעלה
- 30 מ'סדר השתלשלות' של האור האלוקי
- 31 המוגבל לפי שיש בה נשמה מן
- 32 העצם ממש והעצם אינו מוגבל.
- 33 וזהו גם-כן מה שאמרו
- 34 רבותינו ז"ל והוא לעיל בתחילת
- 35 המאמר "כל האומר ויכלו, נעשה שתף להקב"ה במעשה
- 36 בראשית", דאף שהאדם נברא "אחור" למעשה בראשית,
- 37 ולכאורה העבודה שנברא אחרון מלמד על פחיתות ערכו, ואס"כ תמוה איך
- 38 ביכולתו להיות 'שותף' להקדוש-בריך-הוא במעשה הבריא, לאמיתו של דבר
- 39 אין זה פלא, כי גם כנשמה למטה הרי הוא מחובר ומקושר עם העצמיות
- 40 והפנימיות של הנשמה המחוברת ומקושרת עם העצמיות והפנימיות של

- 41 האלוקות, ולכן מכל-מקום הוא פועל בבריאה, עד שנעשה
- 42 שתף במעשה בראשית, ככל הפרושים ב"ויכלו", המפורשים
- 43 לעיל בתחילת המאמר, עד לפרוש "ויכלו" מלשון תענוג,
- 44 שממשיך במעשה בראשית את בחינת
- 45 התענוג העצמי האלוקי שהוא
- 46 למעלה מבחינת התענוג
- 47 שישנו בבריאה מקדם מצד
- 48 הבריא עצמה, לפני עבודת האדם.
- 49 וממשיך ומפרט את היתרון שב'תענוג
- 50 העצמי':
- 51 דהנה ידוע שגם המדרגה
- 52 היותר נעלית שבתענוג
- 53 שבבריאה התענוג האלוקי שישנו
- 54 בבריא עצמה, הרי זה תענוג
- 55 המרכב תענוג שקשור בדבר כלשהו
- 56 ובמטרה כלשהי, בשונה מ'תענוג
- 57 עצמי' (שיש בזה ב'תענוג המורכב'
- 58 עצמו כמה מדרגות⁴⁴), נקודת
- 59 ההבדל בין 'תענוג עצמי' ל'תענוג
- 60 מורכב', כפי שהוא בכוחות הנפש וזוה
- 61 יש ללמוד על משמעות הדברים
- 62 למעלה באלוקות, כביכול, היא
- 63 ש'תענוג עצמי' הוא ענין העונג בלי
- 64 ש'יתלבש' בתענוג שמכוון כלפי מטרה
- 65 מסוימת והוא תענוג 'פשוט' ללא 'ציור'
- 66 והגדרה, ואילו תענוג המורכב הוא
- 67 תענוג מגורם מסויים כמו במשל
- 68 מכוחות הנפש, העונג שבשכל או
- 69 העונג שבמידות (וראה ב'לקוטי תורה'
- 70 סוף ספר ויקרא: 'התענוג מאכילה
- 71 ושתייה כו' הם תענוג מדבר שחורץ
- 72 ממנו... ואין זה כמו מקור התענוגים
- 73 שאין התענוג מדבר שחורץ ממנו").
- 74 אף האדם על-ידי עבודתו
- 75 (בבחינת הענג שבנפשו, שזוהי העבודה בשפת שמצוה
- 76 לענגו כו'⁴⁵) ממשיך בחינת התענוג העצמי הבחתי מרכב
- 77 (שלמעלה גם מבחינה היותר עליונה שבתענוג המרכב,
- 78 כלומר גם דרגה לא גבוהה ב'תענוג עצמי' נעלית מהדרגה הגבוהה ביותר
- 79 ב'תענוג מורכב'), וכידוע⁴⁶ בתורת החסידות שהתהוות הנבראים
- 80 היא מבחינת 'חיצוניות אדם-קדמון', והנשמות שרשן

(41) עץ חיים שם. (42) ד"ה כי המצוה דש"פ נצבים תשכ"ח (תו"מ חנ"ג ע' 456 ואילך). ד"ה להבין ענין הסוכות פ"ד (לעיל ע' 105). (43) נצבים ל, יא. וראה מאמרי אדה"ז שם ע' תתקמו ואילך. אוה"ת שם ע' א'רלה ואילך. סה"מ תרכ"ו ע' רמט ואילך. תרל"ח ע' שכד ואילך. (44) ראה המשך תרס"ו ע' צז ואילך. ובכ"מ. (45) ראה רמב"ם הלי' שבת פ"ל ה"ז. שו"ע אדה"ז או"ח סרמ"ב ס"א. (46) ראה המשך תרס"ו ע' רל ואילך. סה"מ עטר"ת ע' שח ואילך. ד"ה לא תהי' משכלה הנ"ל.

יכולו השמים והארץ וכל צבאם

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 **מִבְּחִינַת 'פְּנִימִיּוֹת אָדָם-קְדָמוֹן'** 'אדם קדמון' הוא בחינה עליונה
2 באלוקות שלמעלה מהעולמות שבהם יש ספירות ואורות מסוגים שונים
3 ונבדלים זה מזה, אלא כל 'סדר ההשתלשלות' וכל העולמות וכל המאורעות
4 שמהבריאה ועד ימות המשיח נכללים בסקירה אחת. כמו אדם הרוצה לבנות
5 בית שכאשר הבית מתחיל לעלות
6 במחשבתו, כל הפרטים של הגג
7 הקירות והדלתות נכללים במחשבה
8 אחת ויחידה. ובמאמרי חסידות
9 מבארים לפי זה את מאמר חכמינו ז"ל
10 בגמרא "מאי דכתיב בארץ לא עבר בה
11 איש ולא ישב אדם שם כו'. לומר לך
12 כל ארץ שגור עליה אדם הראשון
13 לישוב נתישבה, וכל ארץ שלא גזר
14 עליה אדם הראשון לישוב לא
15 נתישבה". וגיורת אדם הראשון היא 'מחשבה הקדומה' האחת הכללית של
16 'אדם קדמון' וכל מעשיו בני אדם ועניניהם הם על פי ההשגחה העליונה כפי
- שעלה ב'מחשבה הקדומה דאדם קדמון' שלאחר מכן, בדרגות הרבות של סדר
השתלשלות, באה לידי ביטוי בפרטים ופרטי פרטים רבים, אבל כולם כלולים
ב'מחשבה הקדומה דא"ק'. וכמו בכל דרגה ובכל ענין גם ב'אדם קדמון' יש
פנימיות וחיצוניות, ו**למעלה יותר** ושוש הנשמה הוא למעלה אף
מבחינה שלמעלה מ'פנימיות אדם
קדמון', **שְׁלֹכֵן** בגלל שזהו שורש
הנשמה הָאָדָם, **עַל-יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ**
מְשִׁיךְ בְּבְרִיָּאָה מִבְּחִינַת
'פְּנִימִיּוֹת אָדָם-קְדָמוֹן' כו'.
וְהַמְשַׁכֵּת הַתַּעֲנוּג הַעֲצָמִי הַזֶּה
הוּא בְּשֵׁבֶת בְּרָאשִׁית (לְאַחֲרֵי
עֲנִין עֲנִין בְּנִין הַמְלָכוֹת כו' 39) בראש
השנה שענינו המשכה מחודשת של
העונג האלוקי בבריאה, כמבואר
לעיל), **שְׁמֹמְנוּ מִשְׁבֵּת בְּרָאשִׁית נִמְשָׁךְ** ומתגלה הַתַּעֲנוּג האלוקי
בבריאה **עַל כָּל הַשָּׁנָה כְּלָה.**

המשך ביאור למס' נדה ליום שבת קודש עמ' א

- שלא בא הדם מגופה כיון שלא הרגישה והיא טהורה לגמרי.
מתרצת הגמרא: **אִמֵּר אַבְי, מוֹדָה שְׁמַאי בְּבָתָּיִם שְׁטִמְאָה, מַאי**
מַעֲכָא – מַה הַטַּעַם, שֶׁהִרְיָה בְּצַפּוֹר לֹא נִתְעַפְּקָה אִשָּׁה זֹה, שֶׁנִּתְלַח
שָׁדָם זֶה בֹּא לָהּ מִהַצִּפּוֹר, וְשֹׁשׁ שֶׁל מְבָחִים גַּם לֹא עֲבָרָה, שֶׁנִּתְלַח
שֶׁהִתְלַכְכָּה מִהֶדֶם הַנִּמְצָא שָׁם, וְאִם כֵּן הֵיאֵ דָם מְהִיכָא אִתִּי – דָם
זֶה מִהִיכָן הוּא בֹּא, עַל כִּרְחֹק מְגוּפָה, וְלִכֵּן מִשְׁטֵמָה, אֲבָל בִּאִשָּׁה
הַרְוָה דָם, אֵין הִכְרַח לִזְמֵר שִׁיעָא מֵאֲתָמוּל, וּמִסְתַּבֵּר לִזְמֵר שֶׁאֵין
לֹא יֵצֵא מֵאֲתָמוּל, שֶׁאִם הִיא יוֹצֵא הִיתָה מִרְגִּישָׁה.
הגמרא מבארת באופן שלישי סברת המחלוקת בין שמאי להלל:
אִי בְּעִיתִי אִימָא – וְאִם תִּרְצֵה תֵּאמַר, הֵיִינוּ מַעֲמִיכָה דְשְׁמַאי – וְהוּ טַעֲמוֹ
שֶׁל שְׁמַאי הַסּוֹבֵר 'דִּיה שְׁעִתָּה', דָּאִם אִיתָא דְהוּ דָם – שֶׁאִם אֵין
הִיא דָם מֵאֲתָמוּל, מַעֲיָקְרָא הָיָה אִתִּי – הִיא יוֹצֵא לִפְנֵי כֵן, וְכִיוֹן שֶׁלֹּא
רִאתָה עַד עֲכָשִׁי וְדֹאֵי לֹא יֵצֵא מִהֶמְקוֹר קוֹדֵם לָכֵן.
שואלת הגמרא: וְהֵלֵל – מַה טַּעֲמוֹ שֶׁל הֵלֵל הַסּוֹבֵר שְׁטִמְאָה לִמְפַּרַּע
וְאִינוּ אֹמֵר כִּסְבָּרָא זֹה. משיבה הגמרא: הֵלֵל סוֹבֵר שִׁיתֵּכֵן שֶׁהֶדֶם
יֵצֵא מִהֶמְקוֹר מֵאֲתָמוּל לְבֵית הַחֵיצוֹן וּבִתְלֵי בֵּית הָרַחֵם הַעֲמִידוּהוּ
שֶׁלֹּא יֵצֵא לַחוּץ עַד עֲכָשִׁי, וְאֵין רִאִיָּה שֶׁלֹּא יֵצֵא מִהֶמְקוֹר
מֵאֲתָמוּל.
מקשה הגמרא: וְשְׁמַאי, מִדּוּעַ אֵינוּ חוֹשֵׁשׁ שְׁמַאי כּוֹתְלֵי בֵּית הָרַחֵם
הַעֲמִידוּ אֶת הָדָם. מתרצת הגמרא: שְׁמַאי סוֹבֵר שְׁכּוֹתְלֵי בֵּית הָרַחֵם
לֹא מוֹקְמִי דָם – אֵינֶם מַעֲמִידִים אֶת הָדָם, וְאִם הִיא הָדָם יוֹצֵא
- מִהֶמְקוֹר מֵאֲתָמוּל לֹא הִיָּה מִתְעַכֵּב וְהִיָּה יוֹצֵא לַחוּץ.
מקשה הגמרא: מִשְׁמַשְׁשֵׁת כְּמוֹךְ מַאי אִיכָא לְמִיכָר – בִּאִשָּׁה הַמִּמְלָאָה
אֶת אוֹתוֹ מִקּוֹם בְּצִמְרָה גַּפֵּן בְּשַׁעֲהָ שֶׁמִּשְׁמַשְׁשֵׁת עִם בַּעַלָּהּ, מַה יֵּשׁ לָךְ
לִזְמֵר, מִדּוּעַ לֹא נֹאמַר שֶׁהִמּוֹךְ עֵיכֵב אֶת הָדָם מִלְּצִאת וּמִשְׁטֵמָה
לִמְפַּרַּע. מתרצת הגמרא: **אִמֵּר אַבְי, מוֹדָה שְׁמַאי בְּבָתָּיִם שְׁטִמְאָה כְּמוֹךְ**
שְׁטִמְאָה לִמְפַּרַּע מִסַּפֵּק, תִּירוּץ נוֹסֵף: רַבָּא אִמֵּר, מוֹךְ נָמִי אֲנִי וְיָעָה
כְּכֻיִן כְּוִיִן – גַּם הִמּוֹךְ מִתְכוּוֹן מִחֲמַת הַזִּיעָה שֶׁבְּאוֹתוֹ מִקּוֹם, וְאִם
הִיא הָדָם יוֹצֵא מִהֶמְקוֹר מֵאֲתָמוּל לֹא הִיָּה מִתְעַכֵּב וְהִיָּה יוֹצֵא
לַחוּץ. מוֹסִיפָה הַגְּמָרָא: וּמוֹדָה רַבָּא כְּמוֹךְ דְּחוּק – בִּאִשָּׁה שֶׁדִּחְקָה
בְּאוֹתוֹ מִקּוֹם הָרַבָּה צִמְרָה גַּפֵּן, שֶׁאִם אִפְשָׁר שֶׁהִמּוֹךְ עֵיכֵב אֶת הָדָם
מִלְּצִאת, וּמִשְׁטֵמָה לִמְפַּרַּע לְשִׁמְאִי.
הגמרא הביאה שלשה ביאורים בטעמו של שמאי הסובר שאשה
שראתה דם דיה שעתה: א. שמעמידים את האשה בחזקת טהרה.
ב. שאם היתה רואה מאתמול היתה מרגישה. ג. שאם ראתה דם
מאתמול היה יוצא לחוץ ולא היה מתעכב. עתה מבארת הגמרא
את החילוקים שבין ביאורים אלו. שואלת הגמרא: **וְמַאי אִיכָא בֵּין**
הֵיִי לִישְׁנֵי לְהֵאִידִי לִישְׁנָא – וְמַה חִילוֹק יֵשׁ בֵּין לְשׁוֹנוֹת אֵלוֹ הָאֲחֵרוֹנִים
שֶׁבִּיאָרוּ בְּטַעֲמוֹ שֶׁל שְׁמַאי מִשּׁוּם שֶׁ'אִשָּׁה מִרְגִּשָׁת' וְשֶׁ'מִּתְחִילָה
הִיָּה יוֹצֵא' לִבֵּן הַלְשׁוֹן שֶׁבִּיאָרָה בְּטַעֲמוֹ מִשּׁוּם 'הַעֲמֵד אִשָּׁה עַל
חֻזְקָתָה'.

בס"ד. שיחת ש"פ בראשית, מבה"ח מרחשון, ה'תשכ"ט.

1...ה. ישנו עוד ענין שצריך להשלים בהמשך להמדובר לעיל¹⁴, שלא תתכן מציאות כזו שאיזה דבר
2 שבעולם יהי' בסתירה לתומ"צ – דכיון ש"לעולם הוי' דברך נצב בשמים"¹⁵, כפירוש הבעש"ט (שנתבאר
3 בארוכה בשער היחוד והאמונה¹⁶) ש"דבר הוי'" נמצא תמיד בכל הנבראים שבעולם, כיון שבכל רגע
4 ורגע צריך הקב"ה להוות את הבריאה ("מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית"¹⁷) מאין ואפס המוחלט,
5 הרי לא שייך שהקב"ה יברא מציאות כזו שסותרת להציווי שצוה בתורה.

6 – אילו עזב ה' את הארץ ח"ו, והיינו, שהתהוות הבריאה היתה רק בששת ימי בראשית, ולאח"ז
7 מתנהל העולם מעצמו ח"ו, אזי היתה יכולה להיות סברה שיש ענינים שהם בסתירה לרצונו של הקב"ה;
8 אבל כיון שבכל רגע ורגע משגיח הקב"ה בהשגחה פרטית על כל פרטי הבריאה, ולא רק משגיח עליהם,
9 אלא מהווה אותם תמיד מאין ואפס המוחלט ליש, הרי לא שייך שהקב"ה בעצמו יברא דבר שיהי' בסתירה
10 לרצונו.

11 אפילו אצל בשר ודם לא שייך שברגע אחד יאמר שרוצה כך וכך, ובאותו רגע יצוה לעשות דבר
12 שהוא להיפך ממה שרוצה; ומכל-שכן בנוגע להקב"ה, שבודאי לא יברא דבר שהוא היפך רצונו.

13 וכיון שכל הפרטים שבבריאה מתהווים תמיד ע"י הקב"ה, הרי זה דבר הפשוט שלא יתכן שיהי'
14 ביניהם איזה ענין שסותר לתומ"צ. ואם רואים דברים מסויימים שהם מפריעים כו' – הרי זה רק דמיון.

15 וידיעה זו פועלת תוקף התחזקות בלימוד התורה וקיום המצוות – לא רק בנוגע לנשמה, שרצונה
16 מצד עצמה לקיים את רצון העליון, אלא גם בנוגע להגוף ונפש הבהמית – ה"גוים" שאצל איש ישראל¹⁸,
17 ועד לגוים כפשוטם, שגם הם לא יבלבלו איש ישראל מלקיים את הרצון העליון.

18 ו. אך כאן נשאלת השאלה:

19 בשלמא בנוגע ל"גוים" שאצל איש ישראל, הגוף ונה"ב – יכולים למצוא "אותיות" כיצד להסביר
20 להם ש"לעולם הוי' דברך נצב בשמים", ובמילא לא שייך שתהי' מציאות בעולם שתפריע לקיום התומ"צ,
21 כנ"ל בארוכה; אבל כשמדובר אודות גוים כפשוטם – כיצד ניתן להסביר לגוי ענינים שנתבארו בשער
22 היחוד והאמונה?!

23 הנה שתי תשובות בדבר:

24 (א) לפי המצב בזמן האחרון – יקשיב גם הגוי לדיבורים של בני".

25 בזמן האחרון המצב הוא – שאפילו גוים מעוניינים לשמוע את האמת. וכפי שראו בר"ה שעבר, שכאשר
26 יהודי שאל שאלה אצל גוי, אמר לו הגוי: לכל לראש – ברצוני להזכיר לך שיום זה הוא אצלך ר"ה!...

27 ולכן, כשיהודי יסביר לגוי ש"לעולם הוי' דברך נצב בשמים", "הוי' הוא האלקים", ו"אין עוד
28 מלבדו"¹⁹ – הנה אם הוא רק יראה שהיהודי מתכוין לכך ומאמין בכך באמת, אזי בודאי יקשיב אליו,
29 ולא עוד אלא שהוא בעצמו יבקש ממנו שיסביר לו את הדברים.

30 [מספרים על אדם שהוצרך לשלם לרופא שהי' מיודד עמו במשך שנים, ובחשבו שהרופא לא ירצה
31 לקחת ממנו תשלום, רצה ליתן לו את התשלום באופן מוסתר. אך בפועל לא מצא דרך כיצד ליתן את
32 התשלום באופן מוסתר, והוכרח ליתן לו באופן גלוי. ובנתנו את התשלום, אמר הרופא, שהסכום הוא
33 מועט... וביקש סכום גדול יותר.

(17) ברכת "ויצור" בברכות ק"ש.
(18) ראה לקו"ת דרושי שמע"צ צ, ד.
(19) ואתחנן ד, לה.

(14) שיחת יום ב' דחה"ס ס"ט (תורת מנחם חנ"ד ע' 113)
ואילן.
(15) תהלים קיט, פט.
(16) בתחלתו.

והנמשל מוכן: היהודי חושב שהגוי לא ירצה להקשיב אליו, בה בשעה שהאמת היא, שאם הוא רק יתחיל להסביר לגוי ענינים הנ"ל, יבקש הגוי תוספת הסבר.

יכולים אפוא להסביר גם לגוי וללמוד עמו שער היחוד והאמונה (וזהו א' הטעמים להדפסת שער היחוד והאמונה באנגלית²⁰) – לא מבעי להשיטה²¹ שגם בני נח מוזהרים על השיתוף, שבודאי צריכים ללמוד עמהם עניני אחדות הוי', אלא אפילו להשיטה²¹ שאינם מוזהרים על השיתוף, הרי אין הפירוש בזה שהם מוכרחים לאחוז מענין השיתוף, כי אם שאינם מוזהרים על זה, אבל בודאי מוטב שיאמינו באחדות הוי'.

(ב) אפילו אם היהודי אינו יכול לפעול על עצמו להסביר לגוי ש"אין עוד מלבדו" – הנה כאשר הוא בעצמו יהי' חדור בידעה זו, אזי כל דיבורו עם הגוי יהי' באופן אחר, בתוקף אחר לגמרי, שכן, כאשר אצלו מונח ש"אין עוד מלבדו", בטוח הוא שאין מה להתיירא מפני שבעים הזאבים, בידעו שאע"פ ש"אלה ברכב ואלה בסוסים", הרי כיון ש"אנחנו בשם ה' אלקינו נזכיר"²², בודאי ננצח, כי "לה' הישועה"²³.

וכאשר הגוי רואה את התוקף של היהודי [לא מצד הרגש של "כחי ועוצם ידי"²⁴, אלא מצד הבטחון הגמור ש"לה' הישועה"] – אזי מתבטל לגמרי, ומלכתחילה אינו הולך להלחם עם בני", וכפי שרואים במוחש, שכאשר השונא רואה שנלחמים נגדו מתוך תוקף, ונלחמים עבור ענין אמיתי – אזי מתבטל ממציאותו, ומתיירא להלחם.

ובלשון הכתוב²⁵: "כי נפל פחד היהודים עליהם". – אלא שכדי שיהי' "פחד היהודים" על "עמי הארץ", צריכים להיות "יהודים"!!! והיינו, להיות "כופר בע"ז"²⁶ ומודה בהקב"ה, וכאמור, שהתוקף שמפניו מתבטל הגוי הוא (לא התוקף ד"כחי ועוצם ידי", אלא) התוקף ד"לה' הישועה".

ז. וזהו גם תוכן פס"ד הגמרא²⁷ "אם בא להרגך השכם להרגו" – שמזה מוכן ב' ענינים: (א) שיכולים להיות בטוחים שפלוני "בא להרגך", (ב) כאשר יודעים ש"בא להרגך", אין להמתין עד שיצא למלחמה כו', אלא "השכם להרגו".

וב' הוראות אלו נוגעים אלינו:

ישנם "רודפי שלום" שרוצים להשלות את עצמם שלאחרי תקופת היטלר ימ"ש לא שייך עוד המצב ד"הבא להרגך", וברור הדבר – אומרים הם – שגוי לא יעשה עוולה ליהודי. ולכל היותר – טוענים הם – הרי זה רק ספק וחשש בעלמא, ואי אפשר להיות בטוחים בדבר, שהרי "אין אדם יודע מה בלבו של חברו"²⁸.

ועל זה באה ההוראה בתורה, שיש מציאות שיודעים בוודאות שפלוני "בא להרגך": כשיודעים היכן נתחנך, מה עשה אתמול, ומי מנהיג אותו היום – ברור הדבר בלי שום ספק שהוא "בא להרגך"!

וכיון שיודעים ש"בא להרגך" – אזי ישנה הוראה נוספת: "השכם להרגו"! אין להמתין עד שהלה יצא למלחמה וכו', שהרי יתכן שאז יהי' ח"ו מדי מאוחר, אלא "השכם להרגו". וכל זה – לא בגלל היותו שופך דמים ח"ו, אלא בגלל פס"ד התורה ש"בא להרגך השכם להרגו".

וכאשר ייצאו בתוקף היותר גדול וברעש ("שטורעם"), שלא מתייראים מאף א', ולא מתייראים מה"רכב" וה"סוסים", כיון ש"אנחנו בשם ה' אלקינו נזכיר", וכיון ש"מחניך קדוש" הנה "ה' אלקיך מתהלך בקרב מחניך"²⁹ – הנה כשהשונא רואה תוקף זה, אזי "נפל פחד היהודים עליהם".

(20) ראה גם תורת מנחם חנ"ב ע' 73. וש"נ.

(21) ראה אנציק' תלמודית (כרך ג) ערך ב"נ ע' שו. וש"נ.

(22) תהלים כ, ח.

(23) שם ג, ט.

(24) עקב ח, יז.

(25) אסתר ח, יז.

(26) מגילה יג, רע"א.

(27) ברכות נח, א. וש"נ.

(28) פסחים נד, ריש ע"ב.

(29) תצא כג, טו.

1 ח. אך כאן נשאלת לכאורה שאלה:

2 התורה עצמה אומרת שנמצאים עדיין בגלות, ומשיח עדיין לא בא – כמובן מפס"ד הרמב"ם³⁰ הידוע
3 אודות הסימנים של משיח, שא' מהם הוא ש"יכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה",

4 – והפירוש ד"יכוף" הוא כפי' כפשוטה, שהרי מדובר אודות ענין שהרמב"ם קבעו בספר הי"ד בין כל
5 שאר פסקידינים שאין יוצאים מפשוטם, ובמכ"ש וק"ו מזה ש"אין מקרא יוצא מידי פשוטו"³¹, ועאכו"כ
6 בנוגע לפסקי דינים, שאם נפרש אותם שלא כפשוטם, אזי יתבטל ח"ו כל ענין השולחן ערוך, וכן הוא
7 בנוגע ל"יכוף כל ישראל לילך בה", שהכוונה בזה היא לכפי' כפשוטה; אם אפשר לפעול בדרכי נועם
8 – מה טוב, אבל אם לאו – יכפה כל יהודי להניח תפילין, ליטול לולב ואתרוג וכו' וכו'.

9 וגם כשרואים יהודי כזה שיש לו את כל הסימנים של משיח, כולל גם הסימן ד"יכוף כו" – עליו
10 לבנות תחילה את בית המקדש, ורק לאחר"ז יוציא את בני"י מהגלות ("יקבץ נדחי ישראל").

11 וכיון שלעת עתה לא נראה יהודי שמתנהג באופן ש"יכוף כל ישראל לילך בה", הרי ברור הדבר
12 שמשיח לא בא, ובודאי שלא יצאנו מהגלות (שהרי קיבוץ נדחי ישראל יהי' לאחר שיהיו בגלוי כל
13 הסימנים של משיח). ואע"פ שיש לו תואר כזה או אחר, עיטור ("קנעפל") כזה או אחר – עליו לדעת
14 שעדיין לא יצא מהגלות.

15 וא"כ, כאשר התורה עצמה פוסקת שהוא נמצא בגלות – כיצד יכול להיות אצלו התוקף שלא להתיירא
16 מהגוים, ושהתוקף יהי' בגלוי כ"כ שגם הגוים יראו זאת?!

17 והמענה על זה – שאם רק יהי' "מחניך קדוש", אזי "ה' אלקיך מתהלך בקרב מחניך", וכיון שהקב"ה
18 מחדש תמיד את הבריה מאין ואפס המוחלט, הרי בודאי שבזאת את העולם כפי רצונו. וכאמור, שאין
19 זה ענין שהי' בעבר, אלא "מחדש בכל יום תמיד", גם בשנת ה'תשכ"ט!

20 וכאמור לעיל שיכולים להסביר זאת גם לגוים, ואם יסבירו להם – יקשיבו לדברים; ואפילו אם לא
21 יסבירו להם בפירוש ענינים אלו, צריך להיות מונח אצלם ש"אין עוד מלבדו", ועי"ז נפעל התוקף
22 והבטחון הגמור שבזאת יהי' נצחון.

23 וכאשר השונאים יראו תוקף זה – יתבטלו לגמרי, ולא יעיזו להלחם, ובמילא יקויים היעוד "וחרב
24 לא תעבור בארצכם"³², "אפילו חרב של שלום"³³.

25 ועד שיקויים היעוד "ואולך אתכם קוממיות"³⁴, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, בקרוב
26 ממש, בעגלא דידן.

27 * * *

28 ט. צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה ויכולו השמים והארץ גו'.

29 המשך השיחה נדפס בדבר מלכות לפרשת נח

(33) תענית כב, א"ב.

(34) שם, יג.

(30) הל' מלכים ספי"א.

(31) שבת סג, א. וש"נ.

(32) בחוקתי כו, ו.

בס"ד. שיחת ליל שמיני עצרת ה'תשנ"ב. – לאחר תפלת ערבית –

בלתי מוגה

- 1 א. [הגבאי שי' הכריז שהכינו "קידוש" וכאו"א יכול לעשות קידוש. ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:]
- 2 בהמשך להכרזת הגבאי שכאו"א יכול לעשות קידוש, הרי, ע"פ הידוע ש"גבאי" ר"ת "אנא בכח גדולת
- 3 ימינך", מובן, שהכרזת הגבאי ע"ד האפשרות לעשות קידוש היא גם חיוב שצריכים לעשות קידוש, ויש
- 4 בה גם נתינת כח על התוכן ד"קידוש" בעבודת האדם, כמ"ש¹ "והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש
- 5 אני".
- 6 ומעלה מיוחדת בהקידוש דיום זה, "שמיני עצרת" – שבו נעשית הקליטה ("עצרת" מלשון קליטה²)
- 7 בפנימיות דכל עניני חג הסוכות, שעיי"ז נמשכים על ובכל השנה כולה.
- 8 ומעלה יתירה בשמיני-עצרת דשנה זו – להיותה שנת העיבור שהיא "שנה תמימה"³, ועוד ועיקר,
- 9 שמספרה (ה'תשנ"ב) ר"ת ה' תהא שנת נפלאות בה, בכל מכל כל, היינו, שה"תמימות" היא באופן של
- 10 "נפלאות", ובכל הענינים כולם.
- 11 ב. ויש להוסיף בהקשר והשייכות דהתמימות בכל הענינים (המעלה המיוחדת דשנה זו) לשמיני-
- 12 עצרת:
- 13 שמיני-עצרת קשור עם (ונמשך ביו"ט שני ד) שמחת-תורה – שבזה מודגש שהתמימות בכל הענינים
- 14 נעשית ע"י התמימות בתורה, תורה תמימה (ששייך במיוחד לשיבת תומכי תמימים, כההכרזה הידועה בעת
- 15 הקפות דשמח"ת⁴), כולל גם שלימוד התורה הוא לא רק בפה ("למוציאיהם בפה"⁵), אלא גם באופן
- 16 ד"כל עצמותי תאמרנה"⁶, ועד"ז בנוגע לשמחת התורה, שהשמחה היא לא רק ע"י שיר וניגון בפה, אלא
- 17 גם ע"י הטיפוח בידים וריקוד ברגלים, באופן ד"כל עצמותי תאמרנה", בכל רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו.
- 18 ועד"ז בנוגע לנשים (שגם הן חייבות בלימוד התורה בהלכות הצריכות להן⁷) – באופן של צניעות,
- 19 כפשוטו, "כל כבודה בת מלך פנימה"⁸.
- 20 ומעלה מיוחדת בנוגע לנשים – שנוסף לכך שגם הן חייבות בקידוש היום⁹, ויוצאות י"ח ע"י האנשים,
- 21 הרי הן (הנשים והבנות) אלו שמכניסות את קדושת היום (עוד לפני (התפלה ו)קידוש היום ע"י האנשים),
- 22 ע"י הפעולה דהדלקת נר (שבת ו)יו"ט, להאיר את כל הבית כולו באור דה(שבת ו)יו"ט.
- 23 ג. ויה"ר והוא העיקר – ששמיני-עצרת תומשך על ובכל השנה כולה התמימות והשלימות בכל
- 24 הענינים שנכללים באותיות האל"ף-בי"ת:
- 25 שנת אורה,
- 26 שנת ברכה,
- 27 שנת גילה,
- 28 שנת דיצה,
- 29 שנת הוד והדר,
- 30 שנת ועד טוב,

(5) עירובין נד, רע"א.

(6) תהלים לה, יו"ד.

(7) ראה הלי' ת"ת לאדה"ז ספ"א.

(8) תהלים מה, יד.

(9) שו"ע אדה"ז או"ח סרע"א ס"ה.

(1) שמיני יא, מד.

(2) לקו"ת דרושי שמע"צ פח, ד. צא, א. ובכ"מ.

(3) ערכין לא, א – במשנה.

(4) תרנ"ט – "התמים" ח"א ע' כה. סה"מ תרנ"ט (בהוספות)

ע' רכה.

1 שנת זכיות גדולות,
2 שנת חיים טובים וארוכים,
3 שנת טוב הנראה והנגלה,
4 שנת יעוד טוב,
5 שנת כלכלה בהרחבה,
6 ועי"ז גם שנת לימוד בהרחבה, כיון שע"י ההרחבה בכלכלה נעשית מנוחת הנפש ומנוחת הגוף
7 הדרושה ללימוד התורה בהרחבה,
8 ובמילא נעשית שנת מנוחה,
9 שנת נסים, ויתירה מזה, שנת נפלאות,
10 שנת טייעתא דשמיא,
11 שנת עין ("עינא פקיא" דהקב"ה¹⁰) טובה,
12 שנת פדות – החל מהפד' הפרטית דכאו"א מישראל ע"י התפלה ולימוד התורה בפה,
13 שנת צדיק – כמודגש בשנה זו שהיא שנת הצדיק – שבה נעשית ההתגלות ד"צדיקו של עולם"
14 שהוא הקב"ה¹¹,
15 שנת קדוש עולמים – שקדושתו של הקב"ה היא לא רק באופן של הפרשה והבדלה, "קדש מלה
16 בגרמי"¹², אלא גם באופן ד"קדוש (בוא"ו, שמורה על ההמשכה למטה ועד להמשכה ב)עולמים", החל
17 מ"בית עולמים"¹³, בית המקדש שבהר הקודש, ועד לקדש הקדשים, שבו נמצאת ה"אבן שתי" ש"ממנה
18 הושתת העולם"¹⁴,
19 שנת שמחה, החל משמחת תורה,
20 ושנת תורה תמימה, ותמימות בכל הענינים, "בכל מכל כל".

(13) סוכה ה, ב.
(14) יומא נד, ב.

(10) זח"א קטז, סע"ב.
(11) פרש"י וירא יח, כח.
(12) זח"ג צד, ב.

המשך ביאור למס' מידות ליום חמישי עמ' א

7 היה בית המקדש דומה לארי, מה ארי – שכמו שארי הוא צר
8 מאחוריו ורחב מלפניו, אף התיכל היה גם כן צר מאחוריו ורחב
9 מלפניו.

10 הדרן עלך פתחו של היכל

1 המערבי היה מקום ריק, ומקום זה הוא היה נקרא 'בית התליפות',
2 כיון ששם היו גוננים את הפנינים, בחלונות שהיו שם בכותל
3 המערבי של האולם. וכיון שהיה האולם עודף על ההיכל, נמצא
4 שהתיכל צר מאחוריו ורחב מלפניו, שאחוריו לא היה אלא שבעים
5 אמה, ולפניו היה מאה אמה, ודומה לארי, שנאמר (ישעיהו כט א) 'הוי
6 אריאל [אריאל] קרית חנה דוד', שביית המקדש נקרא 'אריאל', ומזה

בס"ד. שיחת* ליל שמחת תורה (לפני הקפות) ה'תשנ"ב.

בלתי מוגה

- 1 א. [כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר שא' יקדש על היין ויוציא י"ח את כל אלו שעדיין לא עשו קידוש,
- 2 שגם הם יוכלו להשתתף בכל עניני ההתוועדות. ואח"כ אמר:]
- 3 כיון שבאים עתה מסיומו של חג הסוכות – יש להתחיל בברכה המתאימה לסיומו של חג הסוכות:
- 4 יהי רצון שנזכה לישב בסוכת עורו של לוי¹, ביחד עם הקב"ה, ש"יושב ביניהם"².
- 5 [ניגנו "זאָל שוין זיין די גאולה", וכ"ק אדמו"ר שליט"א עמד מלא קומתו ורקד בשמחה רבה, וגם
- 6 הורה לשרוק. ואח"כ אמר:]
- 7 ב. ביאת משיח צדקנו קשורה עם תינוקות של בית רבן, שנקראים בשמו של משיח, כדרשת חז"ל³
- 8 "אל תגעו במשיח"⁴, אלו תינוקות של בית רבן", שבזכותם באה הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח
- 9 צדקנו.
- 10 והענין בזה:
- 11 הטעם שתשב"ר נקראים "משיחי", הוא, לפי ש"דרך תינוקות למושחן בשמן"⁵, שמשיחה זו מורה
- 12 על חשיבות וגדולה⁶, ע"ד ובדוגמת המשיחה שמצינו בחינוך המשכן והכהנים⁷, ודוגמתו בחינוך ללימוד
- 13 התורה דתינוקות של בית רבן, ש"התינוק שמחנכין אותו ללמוד נותנין לו מתנה יתירה כדי להרגילו
- 14 כו"⁸, שע"ז יוחקק בנפשו גודל החשיבות דלימוד התורה כשיהי' "מצווה ועושה"⁹.
- 15 ועפ"ז יש לבאר הקשר והשייכות דתינוקות של בית רבן לביאת משיח צדקנו – שהלימוד דתשב"ר
- 16 כהכנה לזמן החיוב בלימוד התורה הוא ע"ד ובדוגמת כללות לימוד התורה בזמן הזה בתור חינוך והכנה
- 17 לזמן שבו יהי' עיקר ושלמות הענין דלימוד התורה¹⁰, "תורה חדשה מאתי תצא"¹¹, שלימודה לכל בני
- 18 יהי' ע"י משיח, שהוא מלך וגם רב¹².
- 19 ולכן, ככל שמתקרבים יותר להגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, הולך וגדל הצורך
- 20 להדגיש ולהוסיף יותר בהפעולות דחינוך תינוקות של בית רבן שנקראים "משיחי", שבזכותם באה
- 21 הגאולה.
- 22 ג. האמור לעיל הוא מהטעמים להשתדלות המיוחדת בשנים האחרונות בהפעולה עם תינוקות של
- 23 בית רבן במסגרת ארגון מיוחד שנקרא (בהסכמת גדולי ישראל) בשם "צבאות השם":
- 24 בשם "צבאות ה'" נקראו כל בני" בצאתם ממצרים, כמ"ס¹³ "בעצם היום הזה יצאו כל צבאות ה'
- 25 מארץ מצרים", ודוגמתו גם בהציאה מגלות זה האחרון, שתהי' כמו היציאה ממצרים, כמ"ס¹⁴ "כימי
- 26 צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", ש"כל צבאות ה'" יצאו מן הגלות אל הגאולה האמיתית והשלימה.
- 27 ויש לומר, שעיקר ושלמות הגאולה ד"כל צבאות ה'" תהי' בגאולה העתידה דוקא (ולא ביצי"מ),
- 28 כי, ביציאת מצרים, הדור שיצאו ממצרים (נוסף לכך שאינו כולל הדורות שלפניו, הרי, גם דור זה עצמו)

(8) לקו"ת נשא כט, א. ועד"ז בתו"א וישב כט, ד. ובכ"מ.
 (9) קידושין לא, א. וש"נ. – ולהעיר, שגם לפני שנעשה מצווה ועושה, שלימודו אינו אלא מצד חובת חינוך שמדברי סופרים – הרי חמורין וחביבין דברי סופרים יותר מדברי תורה (ראה סנהדרין פח, ב – במשנה. ירושלמי שם פ"א ה"ד. ועוד).
 (10) ע"ד לימוד התורה למעלה, כפי שמצינו בגמרא (ב"מ פו, א) ש"קא מפלגי במתיבתא דרקיע. . הקב"ה אומר טהור. . מאן נוכח נוכח רבה בר נחמני דאמר. . אני יחיד בנגעים. . אמר טהור טהור".*
 (11) ישע"י נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג.
 (12) סהמ"צ להצ"צ מצות מינוי מלך פ"ג.
 (13) בא יב, מא.
 (14) מיכה ז, טו.

(* חלק משיחה זו – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (לאחר זמן) ונדפס לעיל (בתרגום מאידית).
 (1) ב"ב עה, א.
 (2) תענית בסופה.
 (3) שבת קיט, ב.
 (4) דה"א טז, כב.
 (5) פרש"י שבת שם.
 (6) ע"ש גדולתן וחשיבותן כדאמרי' למשחה לגדולה, כדמסיק שאין בהן הבל של חטא" (תדא"ג מהרש"א שם).
 (7) "למשחה", "להתגדל בהם שיש משיחה שהיא לשון שררה, כמו לך נתתים למשחה, אל תגעו במשיח" (תצוה כט, כט ובפרש"י).

נשאר במדבר ולא זכה להכנס לארץ (אף שהי' דור דעה וקיבל התורה כו'), ואילו בגאולה העתידה יגאלו ויכנסו לארץ כל בני, נוסף על בני שבדורנו זה, גם כל בני שבכל הדורות שלפניו (שיעמדו בתחיית המתים), כולל גם הדור שיצא ממצרים ונשאר במדבר, שממתין להגאולה העתידה שאז יזכה גם הוא להכנס לארץ יחד עם משה רבינו, "גואל ראשון הוא גואל אחרון"¹⁵, כדאיא במדרש¹⁶ ש"אמר לו הקב"ה למשה .. עכשיו יאמרו אין לדור המדבר חלק לעולם הבא"¹⁷, אלא תהא בצדן ותבוא עמהן".

ועפ"ז מובן שע"י ההוספה בפעולות עם תינוקות של בית רבן ("משיחי") כפי שנקראים "צבאות השם"¹⁸, ממהרים ומזרזים עוד יותר את היציאה מהגלות ד"כל צבאות ה'", "בנערינו ובזקנינו"¹⁹, הקטנים ("בנערינו") תחילה, ועמהם גם הגדולים ("בזקנינו"), וכולם יחד, כל בני שבכל הדורות, באים לארצנו הקדושה, תכלית השלימות ד"כל יושבי עלי"²⁰, ובארצנו הקדושה גופא באים לירושלים עיר הקודש ולבית המקדש השלישי, "מקדש אדני כוננו ידיך"²¹, בית נצחי²² (דלא כבית ראשון שעמד ת"י שנה, וגם לא כבית שני שעמד ת"כ שנה²³).

ובפרט ע"י פעולתם של ילדי ישראל (תינוקות של בית רבן)²⁴ שכאו"א עושה מחדרו הפרטי²⁵ מעין ודוגמת "בית מקדש" (כמדובר כמ"פ), ועד שכל החדרים וכל הבתים דבני נעשים מעין ודוגמת "בית מקדש" (נוסף לכך שנעשים ארץ ישראל, כפתגם הידוע "עשה כאן (בחו"ל) ארץ ישראל"²⁶), שע"י ממהרים ומזרזים ופועלים תיכף בנין בית המקדש השלישי (שכולל גם הבתי מקדשות שלפניו, בית ראשון ובית שני²⁷), שבו יקבעו בתי כנסיות ובתי מדרשות, "מקדש מעט", וכן הבתים הפרטיים שנעשו כמו בית המקדש, שבכל העולם כולו²⁸.

ד. ובכל זה ניתוסף הדגשה מיוחדת בשנה זו – כידוע הראשי-תיבות דמספר השנה – ה'תשנ"ב – "הי' תהא שנת נפלאות בה", ו"נפלאות בכל":

"נפלאות" – קאי על הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, שהיא באופן של "נפלאות" לגבי צי"מ, כמ"ש "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות".

ויש להוסיף, ש"נפלאות" הוא נו"ן פלאות²⁹, שקשור עם יובל (שנת החמישים) שנקרא "עולם"³⁰ (שכולל כל המשך הזמן וכל שטח המקום), שבזה מודגש שהגאולה ("פלאות") היא באופן נצחי, לעולם ועד, גאולה האמיתית והשלימה שאין אחרי גלות³¹, "כל יושבי עלי", שאז נוהגת מצות יובל כפשוטה³².

(15) ראה לקו"ש חי"א ע' 8 ואילך. וש"נ.

(16) במדבר פ"ט, יג.

(17) ולהעיר שגם לפי החסידות ש"אין לדור המדבר חלק לעולם הבא" הוא למעליותא, שאין להם חלק לעוה"ב, "חלק" דייקא, אלא כל עוה"ב, ויתירה מזה, שהם למעלה מעולם הבא (נסמן בלקו"ש חכ"ג ע' 102 הערה 60) – הרי הענינים דלעתיד לבוא (בעולם התחי, שלמות השכר) הם למעלה גם מ"עולם הבא".

(18) עם היותם פחותים מ"בן עשרים שנה .. כל יוצא צבא בישראל" (במדבר א, ג), ויתירה מזה, שלא הגיעו עדיין לגיל י"ג שנה (וילדות) – שלא הגיעו עדיין לגיל י"ב שנה, וגם תינוקות קטנים ביותר, עד לתינוק שזה-עתה יצא לאור העולם, שכבר אז מתחיל החינוך שלו ב"צבאות ה'" ע"י שמקפים אותו עם "שיר המעלות" וכיו"ב, ויתירה מזה, גם בזמן העיבור (במשך תשעה ירחי לידה*), וכמודגש גם ביציאת מצרים ד"כל צבאות ה'", שבקריעת ים סוף "אפילו עוברין שבמעיי אמן אמרו שירה" (ברכות נ, א. וש"נ).

(19) בא י"ד, ט.

(20) ערכין לב, סע"ב. רמב"ם הל' שמיטה ויובל פ"י ה"ח.

(21) בשלח טו, יז.

(22) ראה זהר ח"א כח, א. ח"ג רכא, א.

(23) הוספה של עשר שנים, שהיא בודאי לא רק בגשמיות, בכמות הזמן, אלא גם ברוחניות (נוסף לכך שבמשך עשר שנים אלו ניתוספו ריבוי עיני תומ"צ שנעשו בביהמ"ק), ואדרבה, ההוספה בגשמיות באה כתוצאה מההוספה ברוחניות. (24) כולל ובמיוחד בהענין שהזמן גרמא – שמביאים גם התינוקות לבית-הכנסת להקפות, ועוד לפניו, בכניסת היו"ט (לפני תפלת ערבית), בהדלקת נר יו"ט גם ע"י ילדות קטנות, כמנהג חב"ד שמתחילים להדליק נר שבת ויו"ט מגיל שלש שנים, ואפילו מגיל שנתיים.

(25) ויש לומר, שגם חדר פרטי קשור עם כלל ישראל, מצד הציור "אל תפרוש מן הציבור" (אבות פ"ב מ"ד).

(26) אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"א ע' תפה.

(27) ראה זה"ג שם.

(28) ראה קונטרס בענין "בית רבינו שבבבל" (לקמן ע' 416 ואילך).

(29) זה"א רסא, ב.

(30) ש"א, כב ובפרש"י (מירושלמי ברכות פ"ד ה"א). ועוד.

(31) מכילתא בשלח טו, א. ועוד.

- 1 והחידוש המיוחד בשנה זו (גם לגבי השנה שלפני' שגם הר"ת שלה קשור עם ענין ה"נפלאות",
2 "נפלאות אראנו") – ש"נפלאות בה", שה"נפלאות" אינם דבר נוסף, אלא הם תוכנה וענינה של השנה, ועוד
3 ועיקר, שה"נפלאות" שמצד עצמם הם באופן מופלא, מופרש ומובדל, נמשכים ומתגלים (בפנימיות) "בה".
4 ונוסף לזה, ישנו גם הר"ת ד"נפלאות בכל", "בכל מכל כל", בגימטריא "קבץ"³², שבזה מודגש
5 שה"נפלאות" הם לכל לראש בנוגע לקיבוץ גלויות, "ושא נס לקבץ גלויותינו וקבצנו יחד מארבע כנפות
6 הארץ לארצנו", שאז יהי' שלימות הענין ד"כל יושבי' עלי'".
7 ומזה מובן שבשנה זו צריכה להיות הדגשה יתירה בהפעולות עם ילדי ישראל, "צבאות השם",
8 הנקראים בשם "משיחי", שעל ידם באה הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.
9 ה. ויש להוסיף ולקשר גם עם פרשת השבוע, פרשת ברכה – שחלקה הראשון קראו בשנה זו (תהא
10 שנת נפלאות בה, בכל מכל כל) כמה פעמים:
11 בהתחלת ופתיחת פרשת ברכה (לפני שני) – נאמרה ברכתו של שבט יהודה³³, שמעלתו המיוחדת
12 שממנו באה מלכות בית דוד, דוד מלכא משיחא³⁴.
13 וענין זה שייך במיוחד לתלמידים (החל מתינוקות של בית רבן) – כדברי אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע
14 בשיחתו הידועה שנאמרה בשמח"ת³⁵ (סיום וחותם ושלמות ד"זמן שמחתנו") בענין "כל היוצא למלחמת
15 בית דוד"³⁶, שתלמידי התמימים הם "חיילי בית דוד" שיוצאים למלחמת בית דוד, ופועלים ביאת דוד
16 מלכא משיחא.
17 ו. ובהתאם לכך: כל הילדים, "צבאות השם", תינוקות של בית רבן שנקראים משיחי, הנמצאים כאן
18 – יאמרו עתה "לחיים".
19 וע"פ הכלל "אזלת לקרתא הלך בנימוסי"³⁷ (כפי שמצינו בהנהגת המלאכים, וכן בהנהגת משה
20 רבינו³⁸) – יש לכבד את כל הילדים, "צבאות השם", ובראשם מנהלי הארגון "צבאות השם"³⁹, לנגן
21 ניגון ("מארש") של "צבאות השם", וכל הקהל יצטרף אליהם.
22 ויה"ר שמהשירה ושמחה הקשורה עם תינוקות של בית רבן הנקראים "משיחי" – שכאשר מסתכלים
23 על פניהם רואים בגלוי הענין ד"משיחי", ובמילא, מתחזקת עוד יותר השאלה והטענה "עד מתי"... היתכן
24 שמשיח צדקנו עדיין לא בא?! – נזכה תיכף ומיד ממש לשירה ושמחה דגאולה האמיתית והשלימה ע"י
25 משיח צדקנו, שאז יקויים מ"ש בסיום וחותם השירה דקריעת ים סוף ביצי"מ: "ה' ימלוך לעולם ועד"⁴⁰,
26 "לעתיד לבוא שכל המלוכה שלו"⁴¹, כמ"ש⁴² "והיתה לה' המלוכה", תיכף ומיד ממש.
27 * * *
- 28 ז. האמור לעיל אודות ביאת משיח צדקנו (ובהדגשה יתירה בשנה ש"נפלאות בה", "נפלאות בכל")
29 שייך במיוחד לשמחת-תורה, כמודגש ב"ז (הגימטריא ד"טוב"⁴³) פסוקי "אתה הראת" שאומרים לפני
30 הקפות (טעמים וראיות מן התורה על ההקפות⁴⁴), שהתחלתם בפסוק⁴⁴ "אתה הראת לדעת גו'", וסיומם
31 בפסוק⁴⁵ "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים".

צ"ל הנהגת בני". ואדרבה: מצינו שהנהגת המלאכים תלוי' בפס"ד של בני' למטה בארץ דוקא, כיון שהתורה "לא בשמים היא" (ראה ב"מ נט, ב).
(39) או ממלאי מקומם – באם הם עצמם אינם נוכחים כאן, כיון שהלכו לשמח יהודים בהשמחה דהקפות.

(40) בשלח טו, יח.

(41) פרש"י שם, יז.

(42) עובדי' בסופו.

(43) סה"מ תש"ד ע' 54.

(44) ואתחנן ד, לה.

(45) ישעי' ב, ג.

(32) ראה ב"ב טז, סע"ב ואילך, ובחי' חת"ס שם.

(33) ולהעיר מהמעלה המיוחדת דברכת יהודה – כפי שמצינו בברכותיו של יעקב (בפ' ויחי) שביהודה מתחיל ענין הברכה בגלוי (משא"כ בשבטים שלפנ"ז שנאמרו להם דברי תוכחה (פרש"י ויחי מט, ח)).

(34) כמפורש בברכת יעקב (שם, יו"ד ובפרש"י).

(35) תרס"א – לקו"ד ח"ד תשפז, ב ואילך. סה"ש תש"ב ס"ע 141 ואילך.

(36) שבת נו, א. ורש"י.

(37) ב"ר פמ"ח, יד. שמור"ר פמ"ז, ה.

(38) כי, הראי' מהנהגת המלאכים אינה מספיקה, דכיון שבנ"י הם למעלה ממלאכים, הרי הנהגת המלאכים אינה הוכחה שכן

ובהקדמה – שי"ז הפסוקים המלווקים ממקומות שונים בתנ"ך, כיון שנסדרו ונקבעו בסדר זה (לאמרם לפני ההקפות) ע"י גדולי ישראל מסדרי התפלות, מהווים כולם ענין והמשך אחד, שהתחלתו בפסוק "אתה הראת לדעת גו'", וסיומו בפסוק "כי מציון גו'", ולא עוד אלא שהסיום "כי מציון גו'", מהווה גם נתינת טעם והסברה (להפסוקים שלפנ"ז עד) להפסוק "אתה הראת לדעת גו'", כדלקמן. והענין בזה:

"אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו" – קאי על מתן-תורה, שאז "פתח להם שבעה רקיעים, וכשם שקרע את העליונים כך קרע את התחתונים, וראו שהוא יחידי" 46, באופן של ראי' ("הראת"), שחודרת ונקלטת בפנימיותו של האדם 47.

אבל, הגילוי ד"אתה הראת לדעת גו'" במתן-תורה הוא רק התחלה והכנה לתכלית השלימות שתהי' לעתיד לבוא, כפי שמבאר רבינו הזקן בספר תניא קדישא 48 בנוגע להשלימות דלעתיד לבוא ש"כבר הי' לעולמים מעין זה בשעת מתן תורה, כדכתיב אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו, הראת ממש, בראי' חושיית כו'", שמזה מובן: (א) שהשלימות דלעתיד לבוא מתאפשרת עי"ז ש"כבר הי' לעולמים מעין זה בשעת מתן תורה", (ב) ועיקר: שהגילוי ד"אתה הראת לדעת גו'" במתן תורה אינו אלא מעין ודוגמת ("מעין זה") שלימות הגילוי שיהי' לעתיד לבוא.

[ויש להוסיף, שלעתיד לבוא גופא יתוסף בהגילוי דמתן-תורה בעילוי אחר עילוי מיום ליום, ביום השני יותר מביום הראשון, ועד"ז ביום השלישי, ביום הרביעי, ביום החמישי, ביום הששי וביום השבת – "יום שכולו שבת ומנוחה לחי העולמים" 49].

ועפ"ז מובן ההמשך דהתחלת וסיום פסוקי "אתה הראת" בקשר ובשייכות להגאולה האמיתית והשלימה – שאז יהי' שלימות הענין ד"אתה הראת לדעת גו' אין עוד מלבדו", "כי (כיון ש)מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים", הוספה וחדוש במתן תורה, "תורה חדשה מאתי תצא" (כנ"ל ס"ב), ובמילא גם הוספה וחדוש בהגילוי ד"אתה הראת לדעת גו' אין עוד מלבדו".

ח. וענין זה שייך ומודגש במיוחד בדורנו זה – כדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו שכבר נשלמו כל עניני העבודה, כולל גם "צחצוח הכפתורים":

ענינים של "כפתורים" הוא לחבר ולאחד שני חלקי הבגד 50 באופן שלא יכנס ענין אחר ביניהם. וענינו בעבודה, שנוסף על שלימות העבודה בקיום התומ"צ (שלימות הלבושים, שקאי על המצוות 51), ה"ז באופן שאין שום דבר אחר שנכנס ומפסיק ביניהם, כיון שכל הענינים שלו אינם אלא ענין אחד – עבודת ה', כמודגש בהגירסא בלשון חז"ל 52 "אני לא נבראתי אלא לשמש את קוני" (לא רק "אני נבראתי לשמש את קוני", אלא בהוספה "לא כו' אלא כו'", שהיא לעיכובא 53), שכל מציאותו אינה אלא לשמש את קונו, כך, שאין בעולמו אלא ענין אחד בלבד, בגד אחד.

ולהעיר, שמצינו דוגמת חיבור ואחדות שני חלקי הבגד ע"י כפתורים ביריעות המשכן (שהם בדוגמת בגד 54) – כמ"ש 55 "וחברת את היריעות גו' בקרסים (דוגמת החיבור ע"י כפתורים) והי' המשכן אחד", היינו, שבכל החלקים (חלקי הבגד) ניכר ענין אחד, המשכן, השראת השכינה.

[וענין זה מודגש עוד יותר ב"מכסה (עורות אלים מאדמים ומכסה) עורות תחשים" 56, שהם מלכתחילה מכסה אחד (ולא יריעות נפרדות שחיברום זל"ז ע"י קרסים).

(51) ראה סה"מ מלוקט ח"א ע' רפט. וש"נ.
(52) משנה וברייתא סוף קידושין – ע"פ גירסת הש"ס כת"י (אוסף כת"י של תלמוד הבבלי, ירושלים תשכ"ד). וכן הובא במלאכת שלמה למשניות שם.
(53) ראה תוד"ה מתני' – מנחות פג, ב.
(54) ראה פרש"י תרומה כו, ט.
(55) שם, ו.
(56) שם, יד.

(46) פרש"י ואתחנן שם.
(47) להעיר מהשייכות ל"שמיני עצרת" – שענינו הקליטה בפנימיות דכל עניני חג הסוכות (ראה לקו"ת דרושי שמע"צ פח, ד. צא, א. ובכ"מ).
(48) פרק לו (מו, א).
(49) תמיד בסופה.
(50) להעיר מהציווי בבגדי כהונה (מעיל) – "לא יקרע" (תצוה כח, לב. וראה לקו"ש חט"ז ע' 328 ואילך. וש"נ).

1 ויש לקשר זה עם החידוש המיוחד ב"עורות תחשים" – כמארז"ל⁵⁷ "תחש שהי' בימי משה .. לפי
2 שעה נזדמן לו ועשה ממנו משכן ונגנז", שכל מציאותו בעולם היתה (לא רק בשביל המשכן אלא גם)
3 במשכן בלבד, דלא כזהב, ש"נברא בשביל המשכן ובשביל ביהמ"ק"⁵⁸ באופן שגם העולם השתמש ומשתמש
4 בו לפני ולאחרי שהשתמשו בו בשביל המשכן וביהמ"ק (אף שלולי המשכן וביהמ"ק "לא הי' העולם
5 ראוי להשתמש בזהב").

6 ועפ"ז י"ל שב"צחצוח ה) כפתורים" מרומזת (שלימות) העבודה באופן ד"אין עוד מלבדו", היינו,
7 שישנו רק דבר אחד, הקב"ה, ומלבדו אין דבר אחר – שזוהי ההכנה האחרונה לשלימות הגילוי ד"אין
8 עוד מלבדו" בגאולה האמיתית והשלימה.

9 ואולי י"ל שהעיכוב המבהיל להגאולה האמיתית והשלימה הוא בגלל החסרון בשלימות העבודה
10 באופן ד"אין עוד מלבדו". אבל, בדורנו זה נתבטל כבר גם עיכוב זה, כאמור, שכבר נשלם גם צחצוח
11 הכפתורים, ובמילא, "הכל מוכן לסעודה"⁵⁹, הסעודה דליתן ושור הבר⁶⁰ ויין המשומר⁶¹, בגאולה
12 האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

13 ט. ויש להוסיף בהקשר והשייכות ד"אתה הראת גו' אין עוד מלבדו" (ששלימותו בגאולה האמיתית
14 והשלימה) לימים אלה ממש – שבהם יש הדגשה מיוחדת בלימוד עניני הגאולה, "הלכתא למשיחא"⁶²:
15 בשמח"ת דשנה זו מסיימים לימוד ספר הרמב"ם (כפי שנתפשט ללמדו בשיעורים היומיים, ג' פרקים
16 בכל יום), אשר, שני הפרקים האחרונים שבו עוסקים בעניני הגאולה, "הלכות מלך המשיח"⁶³.

17 ומסיום הספר באים תיכף להתחלתו – כנוסח ה"הדרן": "כשם שעזרתני לסיים כן תעזרני להתחיל",
18 ובנוסח "רשות לחתן בראשית" שקורין בשמח"ת: "מתכיפין התחלה להשלמה" – "יסוד היסודות ועמוד
19 החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון .. וכל הנמצאים .. לא נמצאו אלא מאמתת המצאו", שזהו תוכן
20 הענין ד"אתה הראת לדעת גו' אין עוד מלבדו", שהשלימות שבזה תהי' "באותו הזמן .. (ש)לא יהי'
21 עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד .. שנאמר⁶⁴ כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים".

22 י. ויה"ר שעוד לפני אמירת הפסוקים בהקפות דליל שמח"ת – ובפרט לאחר שכבר אמרו בהקפות
23 דליל שמע"צ, וע"פ מנהג חב"ד אמרו כבר שלש פעמים (נוסף על ג' הפעמים דהקפות, כליל שמע"צ,
24 כליל שמח"ת וביום שמח"ת), "בתלת זימני הוי חזקה"⁶⁵ – יתגלה בתכלית השלימות הענין ד"אתה הראת
25 לדעת גו' אין עוד מלבדו", "כי מציון תצא תורה ("תורה חדשה מאתי תצא") ודבר ה' מירושלים".

26 ואז הולכים לעריכת ההקפות באופן ש"עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים כו' וכל אחד ואחד מראה
27 באצבעו, שנאמר⁶⁶ ואמר ביום ההוא הנה אלקיננו זה גו' זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו"².

28 ועוד והוא העיקר – תיכף ומיד ממש.

* * *

29
30 יא. בהמשך להמדובר לעיל אודות פסוקי "אתה הראת" שאומרים לפני ההקפות – יש להוסיף ולבאר
31 פרטי י"ז הפסוקים, ע"ד הרמז⁶⁷:

32 "אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו":

(57) שבת כח, ב. וראה פרש"י תרומה כה, ה.
(58) ב"ר פט"ז, ב. שמו"ר רפ"ה.
(59) ע"פ ל' חז"ל – אבות פ"ג מט"ז. סנהדרין לח, א ובפרש"י.
(60) ב"ב עה, א. ויק"ר פ"ג, ג.
(61) ברכות לר, ב. ועוד.
(62) ראה אנציק' תלמודית בערכו. וש"נ.
(63) כ"ה הכותרת ברפוס וינציאה רפד. שי.
(64) ישע"י יא, ט.
(65) ב"מ קו, רע"ב. וש"נ.
(66) ישע"י כה, ט.
(67) ראה גם התוועדויות תש"נ ח"א ע' 209 ואילך. תנש"א ח"א ע' 179 ואילך.

ההתגלות ד"אתה הראת לדעת גו'" היתה במתן תורה (כנ"ל ס"ז), משא"כ לפני מ"ת, הרי, אף¹
שהתחלת הבריאה היתה באופן ד"עולם על מילואו נברא"⁶⁸, לא ה' בו גילוי אלקות, וכמודגש בשמו
שנקרא "עולם" מלשון העולם (והסתר)⁶⁹, ורק במתן תורה ה' גילוי אלקות.⁷⁰
ותוכן החידוש דמ"ת לגבי התחלת הבריאה מבואר בהמשך הפסוק – "אתה הראת לדעת כי הוי' הוא
האלקים גו'":

החילוק שבין "אלקים" ל"הוי'", הוא, ש"אלקים" פירושו "בעל היכולת ובעל הכחות כולם"⁷⁰, וקשור
עם מציאות העולם שנברא ע"י שם "אלקים", ויתירה מזה, שיש פירוש ש"אלקים" קאי על מלאכים⁷¹,
היינו, לא רק הכח האלקי שעל ידו נברא העולם, אלא גם מציאות המלאכים עצמם, מציאות הנבראים
עצמם, אם כי נבראים היותר עליונים שבעולם; ו"הוי'" הוא מלשון ה' הוה ויהי⁷², למעלה מהעולם.
ועז"נ בפסוק "הוי' הוא האלקים" – שלאמיתתו של דבר גם אלקים (הן הכחות והן המלאכים) הוא הוי',
שמציאותו האמיתית היא הוי', שלמעלה מהעולם.

ויש להוסיף, שאף שלשון הכתוב הוא "אתה הראת", לשון עבר, ה"ז כולל גם שלימות הגילוי דלעתיד
לבוא, כי, עם היותו באופן נעלה יותר, ועד לעילוי שבאין-ערוך, לגבי הגילוי דמ"ת (כנ"ל ס"ז), מ"מ,
נכלל במ"ת⁷², ע"ד מארז"ל⁷³ "כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש הכל ניתן למשה מסיני".

ויש לומר, שמעין זה נעשה גם בכל פעם שיהודי לומד תורה, ובפרט הפסוק ד"אתה הראת גו'",
דכיון ש"כל הקורא ושונה הקב"ה קורא ושונה כנגדו"⁷⁴, נעשה עזה"פ הגילוי ד"אתה הראת גו'", ובאופן
נעלה יותר מה"אתה הראת" שה' בעבר (כולל גם בעת אמירת פסוק זה בליל שמע"צ בשנה זו), וזוהי
ההכנה לשלימות הגילוי ד"אתה הראת לדעת גו'" לעתיד לבוא.

יב. וממשיך בפסוק שלאח"ז – "לעושה נפלאות גדולות לבדו כי לעולם חסדו"⁷⁵:

אע"פ שגילוי זה הוא להאדם – "אתה הראת לדעת גו'" (ועד"ז בלשון חז"ל ש"הקב"ה קורא ושונה
כנגדו") – אין זה לפי-ערך (ובהתאם ל) מציאותו המוגבלת של האדם, אלא באופן של "נפלאות", שמופלא
מהאדם, ולא רק "נפלאות" סתם, אלא "נפלאות גדולות", ולא עוד אלא שה"נפלאות גדולות" הם "לבדו",
שהוא לבדו יודע שהוא נס אבל בעל הנס אינו מכירו⁷⁶, שמזה מובן גודל והפלאות הגילוי ד"אתה
הראת גו'" למעלה לגמרי מגדרי הנבראים.

ואעפ"כ, גילוי הכי נעלה זה נמשך וחודר ומתגלה בעולם – "כי לעולם חסדו" – שגם במציאות
העולם ("לעולם") מתגלה "חסדו" של הקב"ה, "חסדו" דייקא, חסד שלמעלה ממדידה והגבלה, בלי
גבול⁷⁷.

וממשיך בפסוק שלאח"ז "אין כמוך באלקים אדני ואין כמעשיך"⁷⁸ – שכיון שהקב"ה אינו מוגבל בשום
דבר ("אין כמוך"), ה"ז נמשך ומתבטא גם במעשיו של הקב"ה ("אין כמעשיך") שיוכל להיות חיבור
הפכים – ש"נפלאות גדולות לבדו" יהיו באופן ד"אתה הראת לדעת", ועד שיומשכו ויתגלו "לעולם".

ולהעיר, שהפירוש הפשוט בפסוק הוא ש"אלקים" קאי על "שרי מעלה"⁷⁹, המזלות והשרים העליונים
שמשפיעים שפע למטה בארץ, ועז"נ "אין כמוך באלקים – אדני" (שיש קו מפסיק בין "אלקים"
ל"אדני"), ש"שרי מעלה" ("אלקים") שמשפיעים למטה בכחו של הקב"ה אינם בערך להקב"ה עצמו⁸⁰.
ויש להוסיף, שהפירוש ד"אלקים" הוא (גם) שם אלקים דהקב"ה, ו"אין כמוך באלקים אדני" פירושו

(68) ראה ב"ר פי"ב, ו. פי"ג, ג. פי"ד, ז.

(69) לקו"ת שלח לו, ד. ובכ"מ.

(70) שו"ע או"ח ס"ה.

(71) ראה תניא אגה"ת פ"ד (צד, א).

(72) ראה המשך תרס"ו ע' כג. תקמו. ועוד.

(73) ראה מגילה יט, ב. ירושלמי פאה פ"ב ה"ד. שמו"ר

רפמ"ז. ועוד.

(74) ראה תדבא"ר רפ"ח. יל"ש איכה רמז תתרלד.

(75) תהלים קלו, ד.

(76) נדה לא, א ובפרש"י.

(77) ראה סה"מ תש"ד ע' 49.

(78) תהלים פו, ח.

(79) מצו"ד עה"פ.

(80) ולכן אי-אפשר לפרש ש"אלקים" קאי על "אלהים

אחרים" – דמאי קמ"ל ש"אין כמוך גו'".

1 שגם כשנמשך ב"אלקים" ו"אדני" ניכר כחו הבלתי מוגבל, במכ"ש וק"ו מזה שניכר ב"מעשיך" ("אין
2 כמעשיך").

3 יג. וענין זה מתבאר בפרטיות יותר בפסוקים שלאח"ז:

4 "יהי כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו"⁸¹ – שכבודו של הקב"ה ("כבוד ה'") נמשך ומתגלה בעולם
5 ("לעולם"), ובפרט ע"י השמחה ("ישמח ה'"), ששמחה פורצת גדר⁸², שעל ידה נפרצים כל המדידות
6 והגבלות, ולכן נמשכים כל הענינים גם "במעשיו", בעולם העשי'.

7 ויש להוסיף, ששמחתו של הקב"ה במעשיו נמשכת ופועלת גם בישראל – "ישמח ישראל בעשיו"⁸³,
8 השמחה דכאו"א מישראל וכלל ישראל שמקבל מהקב"ה כל המצטרך לו, בריאות הגוף והנשמה לו ולבני
9 ביתו, פרנסה בהרחבה וכו', ועוד ועיקר, השמחה בעבודת ה', ששמח "במעשיו" (של היהודי) בעבודתו
10 לשמש את קונו, ובפרט בידעו גודל השמחה למעלה מזה שנתמלא רצונו של הקב"ה שנתאוה להיות
11 לו דירה בתחתונים, כולל ובמיוחד השמחה ד"זמן שמחתנו", בחג הסוכות ובשמע"צ ושמח"ת, שמחה
12 גלוי' "לעניני כל ישראל"⁸⁴, ועד לשמחה גלוי' גם לעניני כל אוה"ע, כמודגש בשמחת בית השואבה ע"י
13 הריקודים ברחוב, עד כדי כך שגם הרחוב עצמו רוקד (כמדובר כמ"פ בשנים שלפנ"ז, ובודאי קיימו זאת
14 גם בשמחת בית השואבה בשנה זו).

15 ולהעיר, שהשמחה בעבודת ה' ("ישמח ישראל בעשיו") תהי' גם (ואדרבה – עיקרה ושלמותה)
16 לאחרי הגאולה (שבאה תיכף ומיד ממש) – לא רק להדעות שמצוות אינן בטלות לעתיד לבוא, או
17 בתקופה הראשונה דימות המשיח גם להדיעות שמצוות בטילות לעתיד לבוא (כדמוכח מנבואת יחזקאל
18 ע"ד הקרבנות שיקריבו לע"ל), אלא גם להדעות שמצוות בטילות לעתיד לבוא⁸⁵.

19 וממשיך בפסוק שלאח"ז "יהי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם"⁸⁶ – ש"שם ה'" נתברך ונמשך (ברכה
20 מלשון המשכה⁸⁷) "מעתה ועד עולם", כולל גם בתוך העולם.

21 יד. וענין זה נעשה ע"י עבודתם של ישראל (כולל גם העבודה דאמירת פסוקי "אתה הראת" בשמע"צ
22 ושמח"ת בכל שנה) – כיון שהובטחנו ש"יהי ה' אלקינו עמנו כאשר ה' עם אבותינו אל יעזבנו ואל יטשנו"⁸⁸.

23 ולכן: "ואמרו הושיענו אלקי ישענו וקבצנו גו"⁸⁹ – קיבוץ גלויות, ששייך במיוחד לשנה זו, "הי' תהא
24 שנת נפלאות בכל", "בכל מכל כל", בגימטריא "קבץ"; "והצילנו מן הגוים"⁸⁹ – לא רק הצלה (מן הגוים)
25 כפשוטה [שהרי גדולה מזו מצינו: "והביאו את כל אחיכם מכל הגוים" ("כל הנותר מכל הגוים" שיעלו
26 מדי שנה בשנה להשתחוות גו' ולחוג את חג הסוכות"⁹⁰, כמ"ש בהפטורת יום א' דחג הסוכות) מנחה
27 לה' גו' כאשר יביאו בני" את המנחה בכלי טהור בית ה' "⁹¹, ולכן שואלים גם כל אומות העולם מתי
28 כבר תהי' הגאולה האמיתית והשלימה? [...], אלא "הצלה" מלשון "הפרשה", כולל גם הצלת הניצוצי
29 קדושה שנמצאים בין הגוים ע"י שמבררים ומעלים אותם לקדושה, שזהו"ע "להודות לשם קדשך להשתבח
30 בתהלתך"⁸⁹.

31 ואז "הי' מלך ה' מלך ה' ימלוך לעולם ועד" – דכיון שישנה השלימות ד"מעשינו ועבודתנו" בדורנו
32 זה, "ה' מלך" (בסגול) בחוה, ובכל הדורות שלפנ"ז, "ה' מלך" (בקמץ) בעבר, הגיע כבר הזמן ש"ה'
33 ימלוך לעולם ועד", "לעתיד לבוא שכל המלוכה שלו", תיכף ומיד ממש.

* * *

34

(81) תהלים קד, לא.
(82) ראה בארוכה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך.
(83) תהלים קמט, ב.
(84) כסיום וחזרתם פרשת וזאת הברכה שקורין (בברכה לפני'
(ולאחרי') ביום שמח"ת.
(85) ראה בארוכה קונטרס בענין הלכות של תורה שבע"פ
שאינן בטלין לעולם (קה"ת תשנ"ב).
(86) תהלים קיג, ב.
(87) תו"א מקץ לו, ג. ובכ"מ.
(88) מ"א ח, נז.
(89) דה"א טז, לה.
(90) זכרי' יד, טז.
(91) ישעי' סו, כ.

טו. וכאן נשאלת השאלה בנוגע לזמן הגלות:

- כיון ש"ה' ימלוך לעולם ועד" יהי' לעתיד לבוא, ובינתיים נמצאים בני' בגלות, וגלות הכי ארוכה והכי קשה כו' – איך יוכלו להתגבר על קשיי הגלות? ...!
- והמענה לזה – "ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום"⁹² – שהקב"ה נותן כח (עוז) לבני' שיוכלו להתגבר על קשיי הגלות, ע"י התורה ("אין עוז אלא תורה"⁹³), שענינה "שלום"⁹⁴.
- אבל, על כך טוענים וזועקים בני': "עד מתי"? ...! אין עוד כח לסבול את גודל אריכות הגלות שפועלת "חלישות" ועד ל"חוליו" הן בהנשמה ("מפני חטאינו גלינו מארצנו") והן בהגוף – לא כפשוטו, ח"ו, שהרי גם בזמן הגלות נותן הקב"ה לכאו"א מישראל גוף בריא ונשמה בריאה, אבל אעפ"כ, ככל שינתן להם כח ועוז הן בגשמיות והן ברוחניות, ה"ז שלא בערך כלל וכלל להמעמד ומצב דהגאולה.
- וגדולה מזו מצינו – שגם כשישנה תכלית השלימות דמ"ט שערי בינה, נרגש החסרון דשער הנו"ן, "חמישים שערי בינה .. חסר אחד"⁹⁵, ובגלל זה נעשה "חולה", כמרומו בכך ש"חולה" בגימטריא מ"ט⁹⁶, שבגלל שיש לו רק מ"ט שערי בינה, ללא שער הנו"ן, ה"ה "חולה".
- ועל זה אומרים: "ויהיו נא אמרינו לרצון לפני אדון כל" – שזוהי בקשה ("ויהיו נא") וגם הבטחה תקיפה שבודאי תהי' ("ויהיו"), כמו בהווייתו יהא⁹⁷ אמירתם של בני' (כולל ובמיוחד האמירה דפסוקי "אתה הראת") לרצון לפני הקב"ה, כפי שהוא "אדון כל", בעה"ב ("אדון") על כל הענינים כולם, בעליונים ובתחתונים, בענינים רוחניים ובענינים גשמיים, ובודאי ממלא הקב"ה רצונם של בני' ונותן להם "עוז" ו"שלום" (תורה) בתכלית השלימות – "תורה חדשה מאתי תצא", שאז יהי' אצל כל בני' גם הגילוי דשער הנו"ן.
- וענין זה מודגש בקריאת התורה דיום שמח"ת – "ויעל משה גו' אל הר נבו"⁹⁸, שפירושו "נו"ן בו"⁹⁹, שאז השיג משה גם את שער הנו"ן, ובכח זה נעשה גם (מעין ודוגמת) גילוי שער הנו"ן אצל כאו"א מישראל (מצד ניצוץ משה שבו¹⁰⁰), למגדול ועד קטן, כולל גם ילד קטן שלא הגיע לגיל מצוות – מצד אחדותם של ישראל, כמודגש גם ב"ויהיו נא אמרינו", לשון רבים¹⁰¹ [ובפרט ע"פ מ"ש רבינו הזקן בסידורו לפני "אתה הראת": "גם כי עשה כן בבהכ"נ שלו אם הולך לבהכ"נ אחר שלא גמרו ירנן וישמח גם עמהם", שבזה מודגשת אחדותם של ישראל], עי"ז ש"ה' יברך את עמו בשלום", שמתאחדים לאחדים כאחד, "כאיש אחד בלב אחד"¹⁰², החל מההתאחדות בלימוד התורה¹⁰³, ועד להתאחדות בכל הענינים – "בשלום", ב' שלום, מלמעלה למטה, ומלמטה למעלה¹⁰⁴.
- טז. ולאח"ז אומרים הפסוק¹⁰⁵ "ויהי בנסוע הארון ויאמר משה קומה ה' ויפוצו אויבך וינוסו משנאיך מפניך": נוסף על הגילוי ד"תורה חדשה מאתי תצא" (אמיתת ושלמות הענין ד"ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום"), ישנו גם גילוי "הארון" (לא רק כפי שהוא במקומו, בקדש הקדשים, ששם נכנס רק הכה"ג לעבודת יוהכ"פ, אלא גם) כפי שהוא באופן של נסיעה (הליכה), "בנסוע הארון" – לפעול בעולם (כסיום הפסוק "ויפוצו אויבך וינוסו משנאיך מפניך"), ואז, "ויאמר משה", כולל גם משה שבכאו"א מישראל, "קומה ה'", שיהודי פועל כביכול (וגם בלי "כביכול"...) "קומה" בהקב"ה.

חלק תושב"כ פ' ואתחנן (שסט, א). ועוד.

(92) תהלים כט, יא.

(100) ראה תניא רפמ"ב.

(93) שהש"ר פ"א, ד. פ"ב, ג. ועוד.

(101) נוסף לכך שכאו"א אומר הפסוקים כמה פעמים,

(94) ראה רמב"ם הל' תנוכה בסופן.

כמנהגנו (מנהג חב"ד) שאומרים הפסוקים ג"פ.

(95) ר"ה כא, ב. וש"נ.

(102) פרש"י יתרו יט, ב. וראה מכילתא שם.

(96) ראה טעהמ"צ להאריז"ל פ' וירא. לקו"ת ברכה צז, ב.

(103) אע"פ שלמוד התורה הוא אצל כל אחד ואחד לפום

ד"ה חמישים שע"ב תרג"ג. ועוד.

שיעורא דילי, כדת הניתנה לכאו"א בהלכות תלמוד תורה.

(97) ראה קידושין נח, א. ועוד.

(104) תו"א ויצא כא, רע"ד. ובכ"מ.

(98) ברכה לד, א.

(105) בהעלותך יו"ד, לה.

(99) ס' הלקוטים להאריז"ל ואתחנן (ג, כו) – הובא בשל"ה

- 1 וממשיך לבאר בפרטיות יותר בפסוק שלאח"ז – "קומה ה' למנוחתך אתה וארון עוזך"¹⁰⁶ – שה"קמה" היא "למנוחתך", מנוחה שלך, ע"ד מ"ש במנחת שבת (שלימות המנוחה דיום השבת) "מנוחה שלימה שאתה רוצה בה .. מאתך היא מנוחתם", ומוסיף "אתה", שקאי על עצמות ומהות, "אתה" האמיתית, וכפי שנמשך גם בעולם שנברא בכל פרטי האותיות מאל"ף ועד תי"ו (א' ות' ד"אתה"), ע"י ה' מוצאות הפה (ה' ד"אתה")¹⁰⁷, וגם "ארון עוזך", כיון שענין זה נעשה "בנסוע הארון" (כמ"ש בפסוק שלפנ"ז).
- 6 ואז תהי' גם שלימות העבודה בביהמ"ק ע"י הכהנים והלויים ("כהנים בעבודתם ולויים בדוכנם") – כפי שממשיך בפסוקים שלאח"ז: "כהניך ילבשו צדק וחסידיך ירננו"¹⁰⁸, "בעבור דוד עבדך אל תשב פני משיחך"¹⁰⁹, כמנהג ישראל לכבד הכהנים באמירת הפסוק "כהניך", והלויים בפסוק "בעבור דוד".
- 9 יז. וכיון שכל הענינים יהיו בתכלית השלימות – אזי:
- 10 "ואמר ביום ההוא הנה אלקיני זה קיינו לו ויושיענו זה ה' קיינו לו נגילה ונשמחה בישועתו" – "ביום ההוא", שגם בחי' ההעלם ("ההוא") נמשך בגילוי ("ביום"), שמורה על הגילוי, כמ"ש¹¹⁰ "ויקרא אלקים לאור יום", ובאופן ש"מראה באצבעו ואומר זה", וב"פ זה¹¹¹, ולכן "נגילה ונשמחה בישועתו", ועד ל"נגילה ונשמחה בכ"י"¹¹², בעצמותך ממשיך¹¹³.
- 14 "מלכותך מלכות כל עולמים וממשלתך בכל דור ודור"¹¹⁴ – גילוי מלכותו של הקב"ה בכל המקומות והדרגות ובכל הזמנים, כולל גם בהדרגות שעד עתה הי' בהם ענין של "ממשלה" בעל-כרחם, נעשה אצלם הענין ד"מלוכה" ברצון¹¹⁵.
- 17 וכל זה – "כי (מפני ש)מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים".
- 18 ומוסיפים התפלה: "אב הרחמים הטיבה ברצונך את ציון תבנה חומות ירושלים"¹¹⁶, כי כך לבד בטחנו א-ל מלך רם ונשא אדון עולמים".
- 20 וע"פ מנהג חב"ד מוסיפים ומסיימים [וכ"ק אדמו"ר שליט"א אמר בניגון דאמירת פסוקי "אתה הראת", וכל הקהל אחריו, ג"פ:] "והי'¹¹⁷ זרעך כעפר הארץ ופרצת ימה וקדמה וצפנה ונגבה ונברכו בך כל משפחות האדמה ובזרעך", "והי' זרעך כעפר הארץ ופרצת ימה וקדמה וצפנה ונגבה ונברכו בך כל משפחות האדמה ובזרעך", "והי' זרעך כעפר הארץ ופרצת ימה וקדמה וצפנה ונגבה ונברכו בך כל משפחות האדמה ובזרעך".
- 24 [כ"ק אדמו"ר שליט"א התחיל לנגן "ופרצת", ועודד את השירה בשני ידיו הק' בשמחה רבה, ובאמצע הניגון הורה באצבעו הק' לשרוק. ואח"כ אמר:]
- 26 חי. אלו שחייבים לברך ברכה אחרונה – יברכו ברכה אחרונה.
- 27 ולאח"ז בודאי יכריזו הגבאים את הסדר מכאן ולהבא.
- 28 ומסיימים בטוב – שהמשך ד"זמן שמחתנו", כולל ובמיוחד הפסוקים מ"אתה הראת לדעת גו'", עד לסיומם וחזרתם "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים" – בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.
- 31 [כ"ק אדמו"ר שליט"א הורה להגבאי שי' לעמוד על השולחן, לחבוש "שטריימל", ולהכריז ע"ד אמירת ברכה אחרונה, והסדר כו'.
- 33 טרם צאתו התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן ניגון הקפות לאביו הרלו"צ ז"ל].

(112) שה"ש א, ד.

(113) ראה תו"א בשלח סד, סע"ב. ובכ"מ.

(114) תהלים קמה, יג.

(115) ראה לקו"ת דרושי ר"ה נו, סע"ב ואילך. ובכ"מ.

(116) תהלים נא, כ.

(117) ויצא כח, יד.

(106) תהלים קלב, ח.

(107) תניא שעהיוה"א פ"ב. ובכ"מ.

(108) שם, ט.

(109) שם, יו"ד.

(110) בראשית א, ה.

(111) שמו"ר ספכ"ג.

בס"ד. שיחת יום שמחת תורה (בסעודה) ה'תשנ"ב.

בלתי מוגה

[כ"ק אדמו"ר שליט"א נטל ידיו הק' לסעודה. ואח"כ הורה להגבאי שי' להכריזו זמן השקיעה עבור אלה שעדיין לא נטלו ידיהם לסעודה].

א. בעמדנו בסעודה שמתקיימת בסיום וחזרת שמע"צ ושמח"ת (עד ברכת המזון שבה אומרים "ביום שמיני עצרת החג הזה"), סיום וחזרת "זמן שמחתנו", וכל מועדי חודש תשרי (ש"מרוכה במועדות"1) – יש להדגיש את המשכת מועדי חודש תשרי על ובהימים שלאח"כ, על ובכל השנה כולה.

כלומר, אף שלאחרי הסעודה וברכת המזון עושים "הבדלה", "המבדיל בין קודש לחול", הרי ידוע² שביחד עם ההבדלה בין קודש לחול, נעשית גם ובעיקר המשכת קדושת היום³ בימי החול⁴.

וענין זה מודגש ביותר בכך שה"יום חול" שלאחרי היום⁵ הוא "אסרו חג", ששייך להיום⁶ כדלקמן.

ב. ובהקדם הביאור בהפירוש ד"אסרו חג" – ע"ש הפסוק⁷ "אסרו חג בעבותים עד קרנות המזבח":

הפירוש הפשוט – "אסרו (לשון קשירה) הקרבן (ש"נקרא חג על כי רוב הקרבנות באים בחג"⁸) בעבותות להיות נשמר עד יבוא זמן השחיטה לתת הדם על קרנות המזבח (כי עיקר הקרבן זריקת הדם)⁹, כשיאיר היום (כמ"ש בהתחלת הפסוק "ויאר לנו"), "כי בבוקר יובאו הזבחים"¹⁰.

ודרשת חז"ל – "כל העושה איסור (פי' אגודה) לחג באכילה ושת', דהיינו שמרבה קצת באכילה ושת' ביום שלאחר החג ועושהו טפל לחג, מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח והקריב עליו קרבן, שנאמר אסרו חג בעבותים (פי' בהמות עבות ושמיות) עד קרנות המזבח"¹¹.

ופירוש נוסף בדרשת חז"ל (ששייך במיוחד לחג הסוכות שסיומו וחזרתו בשמע"צ ושמח"ת) – "כל הנוטל לולב באגודו והדס בעבותו מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח והקריב עליו קרבן, שנאמר אסרו (אגודה של לולב) חג בעבותים (בהדס שהוא עבות של ג' בדים קליעה) עד קרנות המזבח" (כמתן דמים שבקרנות המזבח)¹².

ג. ובביאור הקשר והשייכות דכל פירושים – דלכאורה, הפירוש הפשוט ד"אסרו חג" בנוגע לקרבן ולמזבח אינו שייך להפירוש ד"אסרו חג" בנוגע להיום שלאחרי החג – יש לומר:

התוכן דקשירת הקרבן בעבותות להיות נשמר עד זמן השחיטה וזריקת הדם, הוא, הכנת הבהמה שתהי' ראוי' להקריבה על המזבח – העלאת בהמה גשמיית להיות קרבן לה'.

וענין זה מודגש גם בעשיית אגודה לחג באכילה ושת' ביום שלאחר החג שנעשה טפל לחג – שהאכילה ושת' ביום שלאחרי החג (יום חול) נעשית ע"ד ובדוגמת האכילה ושת' דהחג שעל ידה מקיימים המצוה דשמחת יו"ט (ועד שהותרה ביו"ט מלאכת אוכל נפש¹³) – שזהו התוכן דהעלאת הענינים הגשמיים שבעשיית מזבח והקרבת קרבן.

וזהו גם התוכן ד"הנוטל לולב באגודו והדס בעבותו" – שנוטלים עניני העולם ומאגדים אותם לקדושה בקשר חזק ואמיץ ע"י עבות של ג' בדים קליעה, "החוט המשולש"¹⁴, כמודגש בכללות העבודה

(7) מצו"ד עה"פ.

(8) ראב"ע עה"פ.

(9) שו"ע אדה"ז או"ח סתרי"ט ס"ו (מסוכה מה, ב).

(10) סוכה שם (סע"א ואילך ובפרש"י).

(11) נוסף על גודל העילוי ד"אוכל נפש" – שהמאכל הגשמי

נעשה חיות לנפש דישראל, שמחשבתן קדמה לכל דבר, אפילו

לתורה (כדלקמן ס"ה).

(12) קהלת ד, יב.

(1) שו"ע אדה"ז או"ח סתרי"ט ט"ב.

(2) ראה סהמ"צ להצ"צ מצות מילה פ"ה (דרמ"צ ח, א). ועוד.

(3) דוגמא לדבר בנוגע לסעודה זו – שגם אלה שלא הספיקו

ליטול ידיהם לפני השקיעה, יכולים (לאחרי זמן-מה) לעשות

הבדלה, וליטול ידיהם ולהצטרף לסעודה שבסיום וחזרת היום¹⁵.

(4) ויש לומר, שההבדלה בין היום¹⁶ לאסרו חג היא ע"ד

"המבדיל בין קודש לקודש".

(5) תהלים קיח, כז.

(6) מצו"צ עה"פ.

- 1 דקיום המצוות בדברים גשמיים שבעולם, ועד לעבודה בעניני העולם באופן ד"כל מעשיך יהיו לשם
2 שמים"13 ו"בכל דרכיך דעהו"14 – מעין ודוגמת עשיית מזבח והקרבת קרבן.
- 3 ומזה מובן שב"אסרו חג" מודגשת המשכת קדושת היו"ט ביום חול (שלאחרי היו"ט)15, ובהדגשה
4 יתירה ב"אסרו חג" שבסיום וחזרתם חודש תשרי ש"מרוכה במועדות", מועדים כלליים על כל השנה
5 כולה16, שזוהי הנתינת-כח להעלות לקדושה את ימי החול ועניני החול שבכל השנה כולה, ע"ד חולין
6 שנעשו על טהרת הקודש17.
- 7 ד. ויש לקשר זה עם תוכן הקריאה בתורה דשמח"ת:
8 בשמח"ת קורין פרשת "וזאת הברכה" שבה מסיימים כל התורה כולה, ותיכף לאח"ז מתחילים לקרוא
9 בפרשת בראשית שבהתחלת התורה ("מתכפין התחלה להשלמה"18) – שבזה מודגשת המשכת התורה
10 (קדושה) בעולם (חול), שכל עניני העולם ("בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ"19, "את השמים
11 לרבות תולדותיהם ואת הארץ לרבות תולדותיהם"20) נעשים חדורים בקדושת התורה.
- 12 ובפרטיות יותר:
13 מצינו שבשמח"ת מודגשת מעלתם של ישראל באופן של הבדלה מכל העולם – בהחילוק שבין
14 קרבנות חג הסוכות להקרבת דשמע"צ (ושמח"ת), שבשבועת ימי הסוכות הקריבו שבעים פרים כנגד
15 שבעים אומות העולם21, משא"כ בשמע"צ ("ביום השמיני עצרת תהי' לכם"22) הקריבו "פר אחד", "פר
16 יחידי .. כנגד אומה יחידה"23, "הה"ד24 יהיו לך לבדך ואין לזרים אתך"25, "ישראל ומלכא בלחודוהי"26.
- 17 וביחד עם זה מודגשת גם הפעולה בעולם, כאמור, שלאחרי סיום התורה קורין מהתחלתה, "בראשית
18 ברא אלקים את השמים ואת הארץ", שזהו"ע המשכת התורה בעולם.
- 19 וההסברה בזה – שעיקר הפעולה בעולם בשמח"ת היא להעלות את העולם לתורה, ובוזה מודגש יותר
20 הקשר והשייכות להתוכן ד"אסרו חג" שבו מודגשת העלי' דעניני העולם לקדושה, ע"ד ובדוגמת עשיית
21 מזבח והקרבת קרבן.
- 22 ה. ויש לומר, שענין זה נעשה עי"ז שכא"א מישראל עולה לתורה בשמח"ת:
23 ובהקדמה – שבמספר העולים לתורה יש חילוקים27: בימי החול – ג' קרואים28, בר"ח ובחול המועד
24 – ד' קרואים, ביו"ט – ה' קרואים, ביוהכ"פ – ו' קרואים, וביום השבת – ז' קרואים (ויחד עם המפטיר
25 – ח' קרואים)29.
- 26 ובכמה קהילות קדושות בישראל מוסיפים במספר הקרואים – בשבת שיש חתן וכיו"ב, כדי לכבד
27 את בעלי השמחה בעלי' לתורה.
- 28 והעולה על כולנה – בשמחת תורה30, שמנהג ישראל31 שכל אחד ואחד עולה לתורה, מבלי להתחשב

(13) אבות פ"ב מ"ב.

(14) משלי ג, ו.

(15) נוסף על המשכת הקדושה דיו"ט בחול המועד, וביו"ט שני של גלויות.

(16) סה"מ תקס"ו ע' שעט. אוה"ת ברכה ע' א'תחסו. סה"מ תרנ"ו ע' רצח. תש"ב ע' 49.

(17) חגיגה יט, ב. וש"נ וראה סה"מ להצ"צ שם ועוד.

(18) נוסח "מרשות" לחתן בראשית.

(19) בראשית א, א.

(20) פרש"י שם, יד.

(21) סוכה נה, ב.

(22) פינחס כט, לה ובפרש"י.

(23) סוכה שם. וראה פרש"י פינחס שם, לו.

(24) משלי ה, יז.

(25) שו"ר פט"ו, כג. וראה סה"מ עת"ר ע' לה. מד. תש"י ע' 31

71. 82. ועוד.

(26) זח"א סד, א"ב. שם רח, ב. וראה סה"מ תרפ"ז ע' לו

ואילך. ועוד.

(27) מגילה רפ"ג.

(28) "כנגד תורה נביאים וכתובים .. כנגד כהנים לויים וישראלים" (מגילה כא, ב). – ולהעיר ממארו"ל (שבת פח, א) "אוריין תליתאי לעם תליתאי".

(29) להעיר מהשייכות דשמונה לגאולה (ראה ערכין יג, ב), ושייך גם לשבת, "יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים" (תמיד בסופה).

(30) ובחול"ל – ביו"ט שני של גלויות דוקא, שגם בזה מודגש העילוי והחביבות דדברי סופרים לגבי דברי תורה (ראה סנהדרין פח, ב. ועוד), כמו במעלת השמחה דשמח"ת לגבי השמחה דשמע"צ (כדלקמן ס"ח).

(31) ראה רמ"א אור"ח סתרס"ט.

בטירחא דציבורא (ויש לומר, שבשמח"ת אין בכך משום טירחא דציבורא, כיון שרצון הציבור הוא שכאור"א יעלה לתורה).

וע"פ הידוע³² שע"י העלי' לתורה נעשית גם העלי' דחלקו בעולם של העולה לתורה – הרי, כיון שבשמח"ת עולה לתורה כאור"א מישראל ומעלה חלקו בעולם, נעשית העלי' דכל חלקי העולם כולו.

ויש לומר, שהכח של ישראל להעלות את העולם לתורה הוא מפני שהם למעלה משניהם (מהעולם וגם מהתורה), כמארז"ל³³ ש"מחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר", אפילו לתורה.

ויש להוסיף, שענין זה מרומז ב"רשות לחתן תורה" ו"רשות לחתן בראשית" (עיקר הקריאה דשמח"ת ש"מתכיפין התחלה להשלמה") – שהתורה והעולם ("בראשית") הם ב"רשות" (בבעלותם) של ישראל שנעשים בבחינת "חתן תורה" ו"חתן בראשית", שמשפיעים (ענינו של "חתן") בתורה ובעולם, ומחברים התורה עם העולם³⁴.

ו. ומזה מובן ענינו המיוחד של "אסרו חג" דשמע"צ ושמח"ת:

כיון שאסרו חג דשמע"צ ושמח"ת בא בהמשך ובסמיכות לסיום התורה ב"לעני כל ישראל" והתחלת התורה ב"בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ", מודגש בו ביותר שהפעולה בעולם להעלותו לקדושה (התוכן דאסרו חג) נעשית ע"י לימוד התורה, החל מהעלי' לתורה דכאור"א מישראל בשמח"ת.

ובפשטות – בנוגע למעשה בפועל:

כאור"א מישראל צריך לקבל על עצמו החטות טובות להוסיף בלימוד התורה במשך כל השנה, בקביעת עתים לתורה, באופן של קביעות בנפש³⁵, ש"קבוע לא בטיל"³⁶, כולל גם שהלימוד הוא באופן שמוסיף בתורה עצמה, "לאפשא לה"³⁷, עי"ז שמחדש בתורה,

והדגשה מיוחדת בנוגע לפעולת התורה בעולם – החל מלימוד הלכות התורה, "אסוקי שמעתא אליבא דהלכתא"³⁸, הלכה למעשה, כמארז"ל³⁹ "השונה הלכות". . הליכות עולם לוי⁴⁰, א"ת הליכות אלא הלכות", היינו, שהלכות התורה נעשים "הליכות עולם", שהעולם (שמצד עצמו הוא מלשון העלם⁴¹) הולך ומתעלה לדרגת התורה, היינו, שעניני העולם נעשים חדורים בקדושה.

ועוד והוא העיקר – שע"י שלימות העבודה דפעולת התורה בעולם פועלים חידוש אמיתי בתורה ובעולם: "תורה חדשה מאתי תצא"⁴², ו"השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה"⁴³ – בגאולה האמיתית והשלמה ע"י משיח צדקנו בגמר ושלמות פעולת התורה בעולם.

ז. וע"פ האמור ששלמות פעולת התורה בעולם (התוכן דאסרו חג) היא בהגאולה – יש להוסיף בביאור הקשר והשייכות שבין הפירושים ד"אסרו חג" בנוגע להגאולה:

הפירוש ש"אסרו חג" הוא על היום שלאחרי החג, שמורה על העלאת ימי החול ועניני החול לקדושה – קאי על כללות מעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות בבירור העולם, שע"י פועלים את המעמד ומצב דהגאולה, שהעולם כולו יתעלה ויתקרב לה', שזהו"ע דעשיית מזבח והקרבת קרבן ("כאילו בנה מזבח והקריב עליו קרבן").

וענין זה מודגש גם בהפירוש הפשוט דקשירת הקרבן בעבודות להיות נשמר עד זמן שחיטת והקרבת הקרבן כשיאיר היום – כידוע⁴⁴ שהגלות נמשלה לחושך הלילה, והגאולה נמשלה לאור היום, ונמצא,

(39) מגילה כח, סע"ב. וש"נ.

(40) חבוק ג. ו.

(41) לקו"ת שלח לז, ד. ובכ"מ.

(42) ישע"י נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג.

(43) ישע"י סו, כב.

(44) ראה סה"מ מלוקט ח"ד ע' קפג ואילך. וש"נ.

(32) ראה לקו"ד ח"א כו, א. סה"ש תש"ב ע' 75.

(33) ב"ר פ"א, ד.

(34) ראה לקו"ת ברכה צג, סע"ד ואילך. ובכ"מ.

(35) ראה לקו"ד ח"א ז, א. ועוד.

(36) ראה כתובות טו, א.

(37) זח"א יב, ב. וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב ה"ב. וש"נ.

(38) יומא כו, א.

1 שהעבודה בזמן הגלות (בלילה) היא בשמירת הקרבן שיהי' ראוי להקרבה בבוא הגאולה (באור היום),
2 ע"י בירור העולם להעלות עניני החול לקדושה.

3 ועפ"ז יש לבאר הטעם הפנימי להחילוק בתפלת הלילה, שבדורות הראשונים הי' עיקר חיוב התפלה
4 ש"כנגד קרבנות תקנום" ביום, כנגד תמיד של שחר ותמיד של בין הערביים, ותפלת ערבית, כנגד אברים
5 ופדרים שקרבים כל הלילה⁴⁵, לא היתה חובה אלא רשות⁴⁶, ובדורות האחרונים נקבעה תפלת ערבית
6 לחובה⁴⁷ – כי, ככל שנמשך ומתארך ליל הגלות הולכים ומתקרבים לסיומו של הלילה בעלות השחר,
7 ולכן הולכת וגוברת עבודת הקרבנות ששייכת ללילה, תפלת ערבית שכנגד אברים ופדרים שקרבים כל
8 הלילה, כדי למהר ולזרז ולפעול את עיקר ושלימות עבודת הקרבנות בעלות השחר דבוקר הגאולה.

9 ח. ויה"ר והוא העיקר שתיכף ומיד יהי' המעמד ומצב ד"ויאר לנו" – אור הגאולה, ולא רק אור
10 הגאולה ברוחניות, אלא גם ובעיקר אור הגאולה בעוה"ז הגשמי כפשוטו ממש, גאולה האמיתית והשלימה
11 ע"י משיח צדקנו בפועל ממש.

12 וכידוע הסיפור ששאלו אצל הצמח-צדק אודות ה"קץ" בשנה מסוימת, וכשענה שנדפס ה"לקוטי-
13 תורה", השיבו לו שרוצים וצריכים ביאת משיח צדקנו כפשוטו ממש⁴⁸ – דיש לומר, שכוונת הצמח-צדק
14 (ששמו קשור עם משיח צדקנו) היתה לעורר שישיבו לו ע"ד הצורך בגאולה כפשוטה, ועד לגאולה בכל
15 העולם כולו.

16 [ולהעיר, שהצמח-צדק הי' מתערב גם בעניני הנהגת העולם⁴⁹, כפי שמצינו אצל זקנו אדמו"ר הזקן⁵⁰,
17 כידוע⁵¹ ע"ד התערבותו במלחמה לטובת נצחוננו של אלכסנדר⁵² (אף שכמה "גוטע אידן" היו סבורים
18 אחרת), כדי שעי"ז ייטב יותר מצבם הרוחני של בני". – ולהעיר, שבימינו אלה מודגשת עוד יותר טובתם
19 של ישראל מממשלת המדינה ההיא, שעוזרים ומסייעים ליהודים רבים לצאת משם לארץ ישראל (ולשאר
20 מדינות), ועושים זאת בגלוי ובפירסום, כפי שנדפס בעיתונים – מעין ודוגמת והכנה להפירסום בעיתונים
21 אודות ביאת משיח צדקנו⁵³].

22 ובפרט ע"י ההוספה בהשמחה דשמח"ת (שלמעלה מהשמחה דחג הסוכות ושמע"צ⁵⁴ שגם הם "זמן
23 שמחתנו") ביתר שאת וביתר עוז [כולל ובמיוחד עי"ז שהולכים לכו"כ בתי-כנסיות⁵⁵ כדי להוסיף בשמחתם
24 של היהודים שנמצאים שם⁵⁶] – דכיון ששמחה פורצת גדר⁵⁷, הרי, ע"י ההוספה בשמחה פורצים את גדרי
25 הגלות, ופורצים את כל הגדרים וההגבלות שמעכבים את הגאולה, וזוכים ל"אלה תולדות פרג"⁵⁸, שלמעלה
26 מ"אלה⁵⁹ תולדות השמים והארץ בהבראם"⁶⁰ (כיון שלעת"ל יהיו "השמים החדשים והארץ החדשה"),
27 בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

28 והעיקר – שיהי' כן תיכף ומיד ממש, ובמילא, ממשיכים להתוועדות מתוך שמחה הכי גדולה
29 בביהמ"ק השלישי שיתפשט בכל ירושלים⁶¹, וירושלים תתפשט בכל ארץ ישראל, וארץ ישראל תתפשט
30 בכל הארצות⁶², תיכף ומיד ממש.

הקפות שניות, כמו בחו"ל.

(55) ולהעיר ממ"ש רבינו הזקן בסידורו ש"גם כי עשה כן
בבהכ"נ שלו, אם הולך לבהכ"נ שלא גמרו, ירנן וישמח ג"כ
עמהם".

(56) כולל גם – להנהיג שם עריכת הקפות גם בליל שמע"צ.

(57) ראה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך.

(58) רות ד, יח.

(59) בראשית ב, ד.

(60) ראה ב"ר פ"ב, ו. שמו"ר פ"ל, ג.

(61) ולהעיר גם ממדותיו שנתפרשו ביחזקאל (מ' ואילך) –
שיהי' גדול יותר מבית (ראשון ובית) שני, עליו נאמר "גדול יהי'
הבית הזה האחרון מן הראשון", "גדול בבנין" (חגי ב, ט
ובפרש"י).

(62) ראה ספרי דברים בתחלתו. פס"ר פ' שבת ור"ח. יל"ש
ישע"י רמז תקג.

(45) ברכות כו, ב.

(46) שם כז, ב. וש"נ.

(47) טור או"ח ר"ס רלה (מרי"ף ברכות שם).

(48) לקו"ש ח"ו ע' 80 הערה 70. ועוד.

(49) ראה סה"ש תרצ"ו ע' 141. תש"ד ע' 4.

(50) משא"כ אצל אדמו"ר האמצעי – שלא מצינו כ"כ ענין

זה בגלוי.

(51) ראה קונטרס משיחות ש"פ וישב תשנ"ב ס"ה. וש"נ.

(52) ועד שבשעה שלא ראו עדיין את נצחוננו של אלכסנדר
גרם הדבר לבני' אצל אדמו"ר הזקן ואדמו"ר האמצעי (ספר

התולדות אדה"ז ע' רסז. ועוד).

(53) ראה סה"ש תו"ש ע' 12.

(54) ובשנים האחרונות הולך ומתפשט המנהג דהקפות גם
בליל שמע"צ, כמו בשמח"ת – כמודגש בא"י ששמע"צ הוא גם
שמח"ת. וכן לאידך – שבא"י הולך ומתפשט המנהג דעריכת

[כ"ק אדמו"ר שליט"א הורה לנגן ניגוני רבותינו נשיאינו, וניגנו: "שלש תנועות" (להבעש"ט, המגיד ואדמו"ר הזקן). "א-לי אתה" לאדמו"ר הזקן. ניגון ה"קאפעליע" לאדמו"ר האמצעי. "ימין ה'" להצמח-צדק. "לכתחילה אריבער" לאדמו"ר מהר"ש. ניגון "הכנה" לאדמו"ר מהורש"ב. "הבינוני" לאדמו"ר מהור"צ. "אתה בחרתנו" לכ"ק אדמו"ר שליט"א].

* * *

ט. האמור לעיל מודגש יותר בהקביעות דשמח"ת בשנה זו – ביום השלישי בשבוע: ענינו המיוחד של יום השלישי בשבוע מודגש ביום השלישי דששת ימי בראשית (בהקריאה בשמח"ת בהתחלת פרשת בראשית) – שהוכפל בו כי טוב⁶³, טוב לשמים וטוב לבריות⁶⁴, שמורה על החיבור דשמים ובריות, קדושה וחול. ולכן, כשמח"ת חל ביום השלישי בשבוע, מודגשת יותר הנתינת כח דפעולת התורה (שמים) בעולם (בריות).

ולהוסיף, שמספר שלשה (יום השלישי) מורה גם על התוקף ד"חזקה" בפעולת התורה בעולם – בהוספה על החיזוק באמירת "חזק חזק ונתחזק" בסיום התורה, ובהדגשה יתירה בהחיזוק ד"חזק ואמץ" שבהפטרות היום⁶⁵.

ועוד ועיקר – שיום השלישי קשור גם עם גמר ושלמות פעולת התורה בעולם בהגאולה השלישית וביהמ"ק השלישי, כמ"ש⁶⁶ "יחינו מיומיים ביום השלישי יקימנו ונחיי לפניו", שאז יהי החידוש בתורה ובעולם (כנ"ל ס"ו).

י. ויש להוסיף בביאור מעלת הקביעות דשמח"ת ביום השלישי – בפרטיות יותר: ובהקדמה – שהכפל ד"כי טוב" ביום השלישי הוא "מפני מה לא נאמר כי טוב ביום שני לפי שלא הי' נגמר מלאכת המים עד יום השלישי. . ובשלישי שנגמרה מלאכת המים והתחיל וגמר מלאכה אחרת, כפל בו כי טוב שני פעמים, אחת לגמר מלאכת השני ואחת לגמר מלאכת היום⁶⁷.

ומסתבר לומר, שהכפל ד"כי טוב" מצד "גמר מלאכת השני" קשור גם עם "גמר מלאכת היום" – "ותוצא הארץ דשא עשב מזריע זרע למינהו ועץ עושה פרי אשר זרעו בו"⁶⁸, "גרעני כל פרי שמהן האילן צומח כשנוטעין אותן"⁶⁹ – התגלות כח האין-סוף שבצמיחה, כדלקמן.

יא. ויש לומר נקודת הביאור בזה:

יום ראשון נקרא "יום אחד"⁷⁰ – ש"הי' הקב"ה יחיד בעולמו"⁷¹. והפכו ביום שני, שלא נאמר בו כי טוב, לפי שנבראת בו מחלוקת⁷², "רקיע. . מבדיל בין מים למים"⁷³ – שרומזו על הבדלת העולם כמציאות בפ"ע, והכוונה בזה היא בשביל התיקון ע"י עבודת האדם, כמ"ש (בסיום וחזרתם מעשה בראשית שקורין בשמח"ת) "אשר ברא אלקים לעשות"⁷⁴, "לתקן"⁷⁵, שעי"ז נעשה האדם "שותף להקב"ה במעשה בראשית"⁷⁶.

ותיקון זה (שע"י עבודת האדם) מודגש ביום השלישי שהוכפל בו כי טוב (שמשלים החסרון דכי טוב בשני) – בברית הצומח שבו מודגשת ההוספה והריבוי עד אין-סוף, ודוגמתו בהחידוש שבעבודת האדם, שעל ידו נעשית המשכת וגילוי האלקות שלמעלה ממדידה והגבלה (אין-סוף) בגדרי העולם שהוא במדידה והגבלה.

(70) שם, ה.

(71) פרש"י עה"פ (מב"ר פ"ג, ח).

(72) ב"ר פ"ד, ו.

(73) שם, ו.

(74) שם ב, ג.

(75) ראה ב"ר פ"א, ו ובפרש"י.

(76) שבת י"ד, א. וש"נ.

(63) פרש"י בראשית א, ז (מב"ר פ"ד, ו).

(64) קידושין מ, א. וראה אה"ת בראשית לג, ב. ועוד.

(65) יהושע א, יז. וראה לקו"ש חכ"ה ע' 474.

(66) הושע ו, ב ובמפרשים.

(67) לשון רש"י בראשית שם.

(68) שם, יב.

(69) פרש"י שם, יא.

1 [ולהעיר, שתנועת הצמיחה והגידול (בריאת הצומח ביום השלישי) שייכת במיוחד לעבודתם של
2 ישראל בעולם – כידוע⁷⁷ שע"י העבודה למטה נעשים בבחינת "מהלכים", כמ"ש⁷⁸ "ונתתי לך מהלכים
3 בין העומדים האלה", ש"עומדים" הם המלאכים, וכן הנשמות קודם ירידתם למטה, כמ"ש⁷⁹ "חי ה' אלקי
4 ישראל אשר עמדתי לפניו", וע"י עבודתם למטה נעשים בבחינת "מהלכים", שנעשה אצלם הליכה
5 שבאין-ערוך לעמידה, שהו"ע הצמיחה והגידול, ועד שפועלים צמיחה וגידול בכל העולם (כל סדר
6 השתלשלות), עי"ז שממשיכים ומגלים בו דרגת האלקות שלמעלה ממדידה והגבלה].

7 ולהוסיף, שענין זה מרמז גם בשלשת הפרשיות הראשונות בתורה – בראשית, נח, לך לך:
8 בפרשת בראשית מדובר אודות בריאת העולם ע"י הקב"ה – ע"ד "יום אחד", ש"הי' הקב"ה יחיד
9 בעולמו".

10 בפרשת נח מדובר אודות הירידה בעולם ע"י ההנהגה הבלתי-רצויה והתיקון שע"י המבול שענינו
11 לטהר את הארץ⁸⁰, עד למעמד ומצב ד"נח נח", "נייחא בעליונים ונייחא בתחתונים"⁸¹ – ע"ד ובדוגמת
12 הירידה שע"י בריאת המחלוקת ביום שני והתיקון שע"י עבודת האדם, עד שנעשה הכפל ד"כי טוב",
13 "טוב לשמים וטוב לבריות".

14 ובפרשת לך לך מדובר אודות ההליכה דאברם (היהודי הראשון, "אחד הי' אברהם"⁸²), "לך לך מארצך
15 וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך", שבכל פרטי הענינים דרצון שכל ומדות (ארצך מולדתך
16 ובית אביך) נעשה הילוך שבאין-ערוך – ע"ד ובדוגמת הצמיחה והגידול ("עץ עושה פרי אשר זרעו בו")
17 דיום השלישי.

18 יב. עפ"ז יש לבאר תוכנה של הקביעות דשמח"ת ביום השלישי – שהוכפל בו כי טוב ונברא בו
19 הצומח:

20 נתבאר לעיל שהכפל דכי טוב שמצד גמר מלאכת השני מדגיש את ה(תיקון ו)ההוספה בעולם שנעשית
21 ע"י עבודת האדם ("אשר ברא אלקים לעשות", "לתקן"), שזהו"ע הצמיחה והגידול דיום השלישי.

22 ומזה מובן שכאשר שמח"ת חל ביום השלישי יש נתינת-כח מיוחדת לעבודתם של ישראל בפעולת
23 התורה בעולם – שיתוסף בה באופן של צמיחה וגידול עד אין סוף⁸³.

24 ולהוסיף, שענין זה הוא בהדגשה יתירה מצד הקביעות דכללות השנה שסימנה בש"ז⁸⁴, שר"ה חל
25 ביום ב', וחדשי חשון וכסלו הם שלמים – כי, הקביעות דר"ה ביום שני מדגישה את החידוש וההוספה
26 שע"י עבודת האדם בעולם ("לעשות לתקן"), והשלימות דחשון וכסלו מדגישה את השלימות דענין
27 הגשמים (שבארץ ישראל מתחילים לשאול בשבעה בחשון⁸⁵) שעל ידם נעשית הצמיחה והגידול⁸⁶, הן
28 בעבודה הרוחנית, והן בהשפעה הגשמית⁸⁷ (שנכללת בברכת השנים⁸⁸).

(86) כמ"ש "וכל עשב השדה טרם יצמח כי לא המטיר גוי",
"ובשלישי שכתוב ותוצא, לא יצאו אלא עד פתח הקרקע .. עד
יום ו' .. כשבא אדם .. התפלל עליהם (על הגשמים) וירדו וצמחו
האלנות והדשאים" (בראשית ב, ה ובפרש"י).

(87) ולהעיר, שההשפעה הגשמית נמשכת ע"י המלאכים
(שלוחי השפע), וע"י עבודתם של ישראל באופן ד"מהלכים",
נעשה הילוך (צמיחה וגידול) גם בהשפעה גשמית שנמשכת ע"י
המלאכים, יותר מכפי שנקבע בכתובה וחתימה טובה דר"ה
ויוה"כ"פ (בנוגע לכל הברכות שבכל אותיות הא"ב), בהוספה,
צמיחה וגידול עד א"ס.

(88) ובפרט כשבאים זה-עתה מחג הסוכות – כידוע שבברכת
השנים צריך לכוין לאתרוג ועי"ז נעשית כל תבואתה לטובה
("היום יום" י"ט תשרי).

(77) ראה תו"א ס"פ וישב. ובכ"מ.

(78) זכרי' ג, ז.

(79) מלכים"א יז, א.

(80) ראה תו"א ר"פ נח. ובכ"מ.

(81) ב"ר פ"ל, ה.

(82) יחזקאל לג, כד.

(83) בהוספה על הבלתי-גבול דעניני שמח"ת כשלעצמם, הן
בנוגע לשמחה שהיא למעלה מהשמחה דשבעת ימי הסוכות
ושמע"צ, שמחה בלתי מוגבלת, והן בנוגע לתורה, כמודגש גם
בעלי" לתורה דכאו"א מבני", ריבוי בלי-גבול, "אשר לא ימד ולא
יספר" (הושע ב, א).

(84) ראה בארוכה קונטרס משיחות ש"פ נצבים תנש"א, יום
ב' דר"ה וש"פ וילך תשנ"ב (לעיל ע' 10 ואילך).

(85) שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס קיז.

- יג. וע"פ האמור לעיל (ס"ו) שפעולת התורה בעולם נעשית ע"י לימוד התורה, קביעת עתים לתורה – צריך להתבטא ענין הצמיחה והגידול (לכל לראש) בלימוד התורה:
- נוסף על ההחלטות הטובות שכאו"א מקבל על עצמו להוסיף בקביעת עתים לתורה, צ"ל הדגשה מיוחדת בנוגע ללימוד התורה עם אחרים – שכל אחד ואחד יהי' בבחינת "עץ עושה פרי אשר זרעו בו", כהוראת חז"ל⁸⁹ "העמידו תלמידים הרבה", כולל גם שכל אחד מהתלמידים מעמיד אף הוא תלמידים הרבה, עד לריבוי הכי גדול, בלי גבול.
- ולהוסיף, שענין זה שייך במיוחד לתלמידי תומכי תמימים (או כפי שנקראים בשאר שמות) – שתפקידם להיות "נרות להאיר"⁹⁰, להאיר את כל בני"ו ואת כל העולם כולו ב"נר מצוה ותורה אור"⁹¹, ועד שפועלים ומביאים את אור הגאולה דדוד מלכא משיחא, להיותם "חיילי בית דוד", כמבואר בהשיחה הידועה דשמח"ת⁹² בענין "כל היוצא למלחמת בית דוד כותב גט כריתות לאשתו"⁹³ – "גט כריתות" לכל עניני העולם, כדי שיוכל להתמסר ל"מלחמת בית דוד".
- [ויש לומר, שגם ה"גט כריתות" לעניני העולם הוא למעלייתא – באופן של העלאת עניני העולם לקדושה, שלכן, אין זה באופן ש"מזבח מוריד עליו דמעות"⁹⁴ ח"ו, אלא אדרבה, באופן ד"אסרו חג בעבותים עד קרנות המזבח" (כנ"ל ס"ג)].
- יד. ועוד ועיקר, שגם הצמיחה דיום השלישי קשורה עם הגאולה האמיתית והשלימה, גאולה השלישית וביהמ"ק השלישי:
- הצמיחה בעבודת האדם מתבטאת ב"ילכו מחיל אל חיל"⁹⁵, שעיקרה ושלימותה – כמפורש בהמשך וסיום הפסוק – כש"יראה אל אלקים בציון", בהגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.
- ומודגש יותר בכך שביאת המשיח והגאולה נקראים בשם צמיחה – "איש צמח שמו"⁹⁶, "את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח", כפי שיאמרו בתפלת ערבית דמוצאי שמח"ת, ובהמשך לזה "ותחזינה עינינו בשובך לציון .. המחזיר (בלשון הוה) שכינתו לציון", שזהו"ע "יראה אל אלקים בציון".
- ולהוסיף, שגם בביהמ"ק ("יראה אל אלקים בציון") מודגשת הצמיחה ד"עץ עושה פרי" – כדאייתא במדרשי חז"ל⁹⁷ ש"כשבנה שלמה ביהמ"ק צר בו כל מיני אילנות, ובשעה שאילנות שבשדה עושים פירות אלו שבבית עושים פירות .. לעתיד לבוא הקב"ה חוזר אותם כו".
- טו. ויה"ר והוא העיקר – שכן תהי' לנו בפועל ממש, ותיכף ומיד ממש – שבעמדנו ביום שמח"ת (שחל ביום השלישי שהוכפל בו כי טוב, ונברא בו הצומח) דשנה זו, "הי' תהא שנת נפלאות בה", "נפלאות בכל", "בכל מכל כל", נעשית הצמיחה דביאת משיח צדקנו בגאולה האמיתית והשלימה, גאולה השלישית וביהמ"ק השלישי.
- ובפשטות – שעוד לפני ברכת המזון ד"שמיני עצרת החג הזה", סיום וחותם שבעת ימי הסוכות שבהם שמחו בשמחת בית השואבה (ועד ש"לא טעמנו טעם שינה"⁹⁸) מעין ודוגמת שמחת בית השואבה שבעזרה – באים "עם ענני שמיא"⁹⁹ מבית זה, בית הכנסת ובית המדרש ובית מעשים טובים, בית משולש, לביהמ"ק השלישי והמשולש, "מקדש אדני כוננו ידיך"¹⁰⁰, ושם "יראה אל אלקים בציון", "לעניני כל ישראל", האנשים והנשים והטף, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"¹⁰¹, כולל גם כל בני"ו שבכל הדורות ("הקיצו ורננו שוכני עפר"¹⁰²).

(96) זכרי' ו, יב.

(97) שהש"ר פ"ג, ח (ג).

(98) סוכה נג, א.

(99) דניאל ז, יג.

(100) בשלח טו, יז.

(101) בא, י"ד, ט.

(102) ישעי' כו, יט.

(89) אבות פ"א מ"א.

(90) ראה לקו"ש ח"ב ע' 484 ואילך. וש"נ.

(91) משלי ו, כג.

(92) תרס"א – לקו"ד ח"ד תשפז, ב ואילך. ועוד.

(93) שבת נו, א. וש"נ.

(94) גיטין בסופה.

(95) תהלים פד, ח.

ומסיימים את היו"ט דשמח"ת בהריקוד דכל בני" עם הקב"ה – "יהיו לך לבדך ואין לזרים אתך",
 "ישראל וקוב"ה כולא חד"103, ועם ה"תורה חדשה (ש)מאתי תצא", ובאופן ש"ישמע בערי יהודה ובחוצות
 ירושלים קול ששון וקול שמחה וגו'"104, חמשה קולות דמתן-תורה¹⁰⁵, וביתר שאת וביתר עוז ב"תורה
 חדשה (ש)מאתי תצא", תיכף ומיד ממש.

* * *

טז. לפני הסיום יש להזכיר ולעורר אודות שמירת לימוד שיעורי חת"ת: חומש – ענין שהזמן גרמא
 שהתחלתו בשמח"ת, תהלים ותניא (שהתחלתו ב"ט כסלו), כתקנת כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, אשר,
 ב' שמותיו רומזים על הגאולה: "יוסף" – ע"ש "יוסף אדני שנית ידו גו' ואסף נדחי ישראל וגו'"¹⁰⁶,
 ו"יצחק" – ע"ש השמחה והשחוק ששלימותה לעתיד לבוא, "אז ימלא שחוק פינו"107.

ויש להוסיף בהרמז דשיעורי חת"ת בפסוק¹⁰⁸ "ויסעו ויהי חתת גו'"¹⁰⁹ – דיש לומר, שבזה מרמז
 גם שע"י שיעורי חת"ת נעשה הסיוע (אותיות "ויסעו") דהקב"ה בהנסיעה דכללות עבודתם של ישראל
 באופן "ילכו מחיל אל חיל", ועד להנסיעה מן הגלות אל הגאולה האמיתית והשלמה, "יראה אל אלקים
 בציון".

ושם נעשה לפניך כו' תמידים כסדרם ומוספים כהלכתם", כיון שתיכף ומיד "ויאר לנו (עלות השחר
 דהגאולה¹¹⁰) אסרו חג בעבותים עד קרנות המזבח" (כנ"ל ס"ז), וכאמור, תיכף ומיד ממש.

יז. [לאחרי ברכת המזון, כשעמד כ"ק אדמו"ר שליט"א לתפלת ערבית, אמר:]

נוסף על המוזכר לעיל אודות לימוד שיעורי חת"ת, יש להזכיר גם אודות לימוד שיעורי הרמב"ם,
 והזמן גרמא – שסיום לימוד הרמב"ם (במחזור זה) הוא בשמח"ת, וחגיגת הסיום בימים הסמוכים.

ויה"ר והוא העיקר – שעוד לפני יקויים היעוד שבסיום וחזרתם ספר הרמב"ם: "מלאה הארץ דעה
 את ה' כמים לים מכסים"¹¹¹, תיכף ומיד ממש.

[לאחרי תפלת ערבית והבדלה – חילק כ"ק אדמו"ר שליט"א מכוס של ברכה.

טרם צאתו התחיל לנגן "כי בשמחה תצאו".

(103) ראה זח"ג עג, א.	(108) וישלח לה, ה.
(104) ע"פ ירמ" לג, יו"ד-א.	(109) ראה אגרות-קודש אדמו"ר מוהרי"צ ח"ד ע' רסח.
(105) ברכות ו, ב.	(110) ולא באופן ד"קימצא קימצא" (ירושלמי ברכות פ"א
(106) ישע"י יא, יא-יב.	ה"א).
(107) תהלים קכו, ב. וראה ברכות לא, א.	(111) ישע"י יא, ט.

המשך מעמוד ג

מאשר דכל המתחיל וכו', ובאמת הרבה יש להאריך בהנ"ל אבל גם הכתוב מספיק, ובפרט שרואים
 במוחש הצלחתם בהנ"ל ואיך שכל החששות שהיו להם בעבר - אינם במציאות, וק"ל.

נהניתי לכתבה אודות הביקור שלה אצל... והתקוה אשר סו"ס גם בעלה שי' יראה את הטוב
 וחסד השי"ת שבזה, ובפרט שזה יוסיף ג"כ בהצלחת השפעתו עליהם להעלות בקדש;

וכיון שאינה מזכירה בהנוגע לבריאות כפשוטה, התקוה שבסדר הוא.

בברכה לבשו"ט בהנ"ל ובנקודה הפנימית הצלחה רבה בהמוסד וחניכיו שי'

בס"ד. משיחת ש"פ בראשית, מבה"ח מר-חשון ה'תשנ"ב.

תרגום מאידית

25 המועדים דחודש תשרי – שמיני עצרת ושמחת
26 תורה, שהם עוצרים וקולטים (עצרת מלשון
27 קליטה⁸) ומכניסים בפנימיות את כל הימים טובים
28 של חודש תשרי; ונוסף לזה היא (ב) ההתחלה של
29 העבודה הרגילה של השנה הבאה – בהיותה שבת
30 מברכים חודש מר-חשון, חודש ה"חולין" הראשון
31 של השנה החדשה (שאין בו שום ימים טובים
32 וכו'), כאשר מתחילה, כידוע⁹, עיקר העבודה של
33 "יעקב הלך לדרכו"¹⁰, לדרכו דוקא – בעניני
34 העולם ועובדין דחול, איש תחת גפנו ותחת
35 תאנתו¹¹.

36 ומכיון ששבת בראשית כוללת בתוכה את שני
37 הענינים – היא השבת האחרונה של חודש תשרי
38 והיא המברכת את חודש ה"חולין" הראשון של
39 השנה – לפיכך נותנת היא כוח מיוחד להנהגה של
40 כל השנה: (המועדים של) חודש תשרי עצמו –
41 מכיון שהוא בדרגת "רשית"¹² הריהו מובדל
42 ומרומם משאר חדשי השנה, הוא ממולא (מרובה)
43 במצוות וקדושה (ובלשון המדרש¹³: "מושבע בכל,
44 גתות בתוכו, ברכות בתוכו, כפור בתוכו כו"),
45 וממילא אין בטוחים כל כך שיוכלו להמשיך את
46 המצב המרומם של חודש תשרי בימי השבוע
47 הפשוטים של השנה;

48 משא"כ שבת בראשית, בהיותה הן הסיום
49 וחותם דחודש תשרי והן ההתחלה של שנת
50 ה"חולין" (החל מ(שבת מברכים) חודש חשון¹⁴)

1 א. ידוע פתגם רבותינו נשיאינו¹ – "אזוי ווי
2 מ'שטעלט זיך שבת בראשית, אזוי גייט א גאנץ
3 יאר", היינו, שההנהגה דשבת בראשית נוגעת
4 ופועלת על כל השנה כולה.

5 במה מתבטא המיוחד בשבת בראשית, שדוקא
6 ממנה נמשך על כל ימי השנה? לכאורה הרי תוכנו
7 של כל חודש תשרי – תשרי אותיות רשית² – הוא
8 הרשית של כל השנה כולה. וכידוע³ שהמועדים
9 של חודש תשרי (המרובה במועדות⁴) הינם מועדים
10 כלליים שמהם נמשך על כל השנה. החל מראש
11 השנה, שנקרא בשם "ראש השנה" כי הוא הראש
12 הכולל בתוכו ומנהיג את כל ימי השנה⁵, ועל דרך
13 זה יום הכיפורים (שגם הוא נקרא "ראש השנה"
14 בכתוב⁶), ועל דרך זה חג הסוכות, זמן שמחתנו,
15 עד שמיני עצרת ושמחת תורה – מדוע אם כן
16 מציינים במיוחד את שבת בראשית בכך שנוגע
17 לפועל על כל השנה?

18 ונקודת הביאור בזה – בפשטות: שבת בראשית
19 מציינת את המעבר מחודש תשרי, המרובה
20 במועדות, לסדר הרגיל של חיי היום יום בשאר
21 חדשי השנה;

22 שבת בראשית היא (א) הסיום וסך-הכל של
23 חודש תשרי – בהיותה השבת האחרונה של החודש,
24 שאז היא העלי' והשלימות (ויכולת⁷) של סיום

(8) ראה לקו"ת שמע"צ פה, ג. פח, ד. צא, א. הנסמן בסה"מ מלוקט ח"ב ע' קלג.

(9) ראה לקו"ש ח"כ שבעה ערה 1. וש"נ.

(10) ל' הכתוב – ויצא לב, ב.

(11) ל' הכתוב – מ"א ה, ה. מיכה ד, ד.

(12) ובפרט ש"רשית (השנה) חסר אל"ף כתיב (עקב יא, יב), המורה על הסתלקות האור כו' (תניא אגה"ק סי"ד). ויש לפרש החסר למעליה – שבת יבת "רשית" בחי' אל"ף אותיות פלא היא למעלה מגילוי והתלבשות בהכתיב, שזה מורה על שלימות ענין הפלא, שמובדל ומרומם ולמעלה מכל גדר גילוי כו'. וראה לקמן ס"ח.

(13) ויק"ר פכ"ט, ח.

(14) ור"ח חשון הוא לעולם ב' ימים: א' דר"ח הוא יום שלשים בתשרי (אותיות "רשית"), וב' דר"ח הוא א' חשון (התחלת עבודה הרגילה בשנה).

(1) לקו"ש ח"ב ע' 449. ח"כ ע' 556. וש"נ. וראה גם סה"מ תשי"א ע' 59. ספר השיחות תרצ"ד ע' 203.

(2) בעל הטורים עקב יא, יב. אוה"ת סוכות ע' א'תשנו. סה"מ תר"ל ע' רפז. תרנ"ו ע' רעז. ועוד.

(3) ראה סה"מ תקס"ו ע' שעט. אוה"ת סוכות שם. ברכה ע' א'תתסו. סה"מ תרנ"ד ע' לו. תרע"ח ע' רצח. תש"ב ע' 49. ועוד.

(4) ראה ב"י אור"ח סתצ"ב (ד"ה ומ"ש). שו"ע אדה"ז שם ס"ב. הוספה לשו"ע אדה"ז (להר"ע מדובראוונע) אור"ח סקל"א ס"ח.

(5) ראה לקו"ת תבוא מא, ג. נצבים מז, א"ב. דרושים לר"ה נח, א"ב. עטרת ראש שער ר"ה בתחלתו. אוה"ת דרושים לר"ה ע' ב'עז ואילך. ובכ"מ.

(6) יחזקאל מ, א. וראה תוד"ה ואת – נדרים כג, ב. רא"ש סוף יומא. לקו"ת ר"ה נח, א. סד, א.

(7) בראשית ב, א. וראה לקו"ת בהר מא, א. אוה"ת עה"פ. ועוד.

12 וכפי שמוכן גם מתוכנה של פרשת בראשית
13 (שעל שם זה נקראת השבת "שבת בראשית") שבה
14 מדובר אודות מעשה בראשית: על ידי הקריאה
15 בתורה בפסוק בראשית – "בראשית ברא אלקים את
16 השמים ואת הארץ"¹⁶ – מתחדשת הבריאה של כל
17 עניני העולם לשנה החדשה (שכן "קוב"ה אסתכל
18 באורייתא וברא עלמא, בר נש אסתכל בה באורייתא
19 ומקיים עלמא"¹⁷). וזה נותן את הכוח להעמיד כפי
20 שצריך להיות את העבודה בעניני העולם במשך
21 השנה הבאה.

המשך השיחה יודפס בדבר מלכות לפי נח

1 – כמרומו גם בתיבת (שבת) בראשית – מלשון
2 התחלה וראש – ההתחלה וראש של כל השנה, נוסף
3 לזה שפרשת בראשית היא גם הפרשה הראשונה
4 בתורה, ההתחלה של קריאת כל ה(פרשיות
5 (שב)תורה, שאותם קוראים ועימם צריך להיות¹⁵
6 במשך כל השנה –
7 הרי היא ה"ממוצע המחבר" ביניהם, הנותנת
8 את הכוח המיוחד שבהתאם לאופן ש"מעמיד" את
9 עצמו אז, כך "ימשך" כל השנה; להמשיך את
10 המצב הנעלה בחודש תשרי בעבודה היום יומית
11 בעולם, בימי החול ובעובדין דחול.

(16) בראשית א, א.

(17) זהר ח"ב קסא, ריש ע"ב.

(15) "היום יום" ב חשון. ספר השיחות תש"ב ע' 29.

המשך ביאור למס' נדה ליום שבת קודש עמ' ב

26 שבכלי הגדול טהורים, אלא בשאין לה אוגנים לדלי, שאז ודאי
27 שאם היה השרץ בדלי בפעמים הקודמות שדלה בו היה נופל עם
28 המים שעירה ממנו, אבל אם יש לה אוגנים, בולן טמאין, שאפשר
29 שהשרץ כבר היה שם קודם והאוגנים עיכבו אותו מלצאת עם
30 המים שעירה מהכלי. ואם חזקה ורבי יוחנן נחלקו בקופה שיש לה
31 אוגנים, ובאופן זה סובר חזקה שהטהרות שנעשו בה אינן טמאות
32 למפרע, אם כן קשה, ליתא חזקה לית ליה דרבי ינאי – האם נאמר
33 שחזקה אינו סובר כרבי ינאי בביאור הבריייתא.
34 מתרצת הגמרא: חזקה סובר שמיא שרקי – מים מחליקים,
35 וכשרוצה לשפכם מהדלי אינו צריך להפכו על פניו, ולכן אפשר
36 לומר שהאוגנים עיכבו את השרץ מלצאת, אבל פירי לא שרקי –
37 פירות אינם מחליקים, וכשרוצה להוציאם מהכלי צריך להפכו על
38 פניו, ואם היה השרץ בכלי היה נופל.
39 תירוצ נוסף: אי נמי – אופן נוסף, מיא לא קפיד עליהו – על מים
40 אין האדם מקפיד אם ישארו מהם בכלי, ולכן אינו הופך את כל
41 הדלי על פניו, ויכולים האוגנים לעכב את השרץ מלצאת, אבל
42 פירי קפיד עליהו – פירות מקפיד אדם להוציאם לגמרי והופך את
43 הקופה על פניה, ולא משייר בה כלום, ואם היה בה שרץ היה
44 נופל.
45 הגמרא מביאה תירוצים נוספים על הקושיא על דברי חזקה
46 שאינו מטמא למפרע בקופה שנמצא בה שרץ: ואי בעית אימא –
47 ואם תרצה תוכל ליישב זאת כך, כי מידו – מתי מודים שמיא ונהלל
48 שאם נמצא שרץ בקופה טהורה הראשונה טמאות, בקופה שאינה
49 בדיקה משרצים בשעה שנתן את הטהרות לתוכה, ולכן אין
50 להעמידה בחזקת טהרה,

1 קרקעית, שחוששים שהשרץ כבר היה בקופה בשעה שהיו בה
2 הטהרות, ועכבה הקרקעית את השרץ מלצאת מתוכה, וכשהוציא
3 את הטהרות דרך פיה לא ראה את השרץ שהיה בזוית אחרת, כי
4 פליגי – אימתי נחלקו חזקה ורבי יוחנן, בקופה שאין לה שולים,
5 כגון חבית עץ שניטלו שוליה, ויכול להשתמש בה כשהיא מוטלת
6 בקרקע על צידה, וכשהוא מוציא ממנה את הטהרות עושה זאת
7 על ידי שמגביה צד אחד של החבית והכל יוצא מצידה השני,
8 שבקופה כזו סובר חזקה שהטהרות שנעשו בה אינן טמאות
9 למפרע כיון שאם היה בה שרץ בשעה שנשתמשו בה היה יוצא
10 כשהיטה את הקופה להוציא ממנה את הטהרות.
11 מקשה הגמרא: אם חזקה ורבי יוחנן נחלקו בקופה שאין לה שולים,
12 מיא טעמיה דרבי יוחנן הסובר שהטהרות טמאות למפרע, הרי ודאי
13 שאם היה השרץ בקופה בשעה שנעשו בה טהרות היה יוצא עמם.
14 מתרצת הגמרא: מדובר בקופה שאין לה שולים ויש לה אוגנים –
15 שפה סביב פי הכלי לכיוון פנים, ויכול להיות שבשעה ששפך את
16 הטהרות מהכלי על ידי שהגביה את צידו האחד עיכבו האוגנים
17 את השרץ.
18 מקשה הגמרא לחזקה: ונהניא בבריייתא, הפדלה – הדולה עשרה
19 פעמים דליים של מים בזה אחר זה בדלי אחד, ומערה את המים
20 לכלי גדול, ונמצא שרין פאחד מהן, כלומר באחד הפעמים שדלה
21 מים מצא שרץ בדלי לפני ששפך את המים לכלי הגדול, הוא –
22 הדלי שנמצא בו טמא, וכולן – כל המים שבדלי הגדול פהוריין,
23 שאנו אומרים שהשרץ נפל עכשיו לדלי ולא היה בו בשעה שדלה
24 את המים בפעמים הקודמות כיון שלא ראה אותו קודם לכן. ואמר
25 ריש לקיש משום רבי ינאי בביאור ברייתא זו, לא שנו שהמים

לקוטי שיחות פרשת בראשית כרך טו

מתורגם ללשון הקודש

(בסוגריים): "דבר אחר, מפרי – מאיזה שבא לידו: לא טוב ולא מובחר". ולמרות שבהדפסות הראשונות של פירוש רש"י על התורה אין פירוש זה כתוב⁹, בכל זאת מובן, שגם פירוש זה אפשרי, ולכן יש הגורסים אותו כחלק מפירוש רש"י.

על כך שרש"י אינו מסתפק בפירושו הראשון, אפשר להסביר: אילו היה חטאו של קין בהבאה "מן הגרוע", מדוע אומרת התורה בלשון סתמי, שהוא הביא "מפרי האדמה", בלי לציין "מהגרוע" וכדו', כפי שבמנחת הבל מפורט מיד בתורה "מבכורות צאנו ומחלביהו"¹⁰?

לכן מביא רש"י פירוש נוסף, שהמנחה אכן לא היתה "מן הגרוע", אלא כלשון הפסוק¹¹ "מפרי (סתם), מאיזה שבא לידו לא טוב ולא מובחר", וזה עצמו חטא, שקין לא הקפיד להביא דוקא מהטוב והמובחר.

אך לפי זה קשה מצד שני: לפי הפירוש הראשון, שהמנחה היתה "מן הגרוע", מובן מדוע "ואל קין ואל מנחתו לא שעה" – כי הבאה מן הגרוע דוקא איננה מצביע רק על פגם בכבוד לקדוש-ברוך-הוא, המחייב הבאת מנחה מן הטוב והמובחר, אלא יותר מכך, זהו היפך הכבוד – בכך מבוזס את מקבל המנחה¹².

אך אי אפשר לומר, שבגלל שקין לא השתדל להביא דוקא "מן הטוב ומן המובחר", והסתפק בהבאת מנחה "מאיזה שבא לידו"¹³, לא יקבל הקדוש-ברוך-הוא את מנחתו בכלל, "ואל קין ואל מנחתו לא שעה"?

א.

פירוש רש"י על "מפרי האדמה", והשאלות על כך

בפסוק¹ "ויבא קין מפרי האדמה מנחה לה'", מתעכב רש"י על המילים "מפרי האדמה", ומפרש: "מן הגרוע, ויש אגדה², שאומרת, זרע פשתן היה".

ההכרח של רש"י לפרש שקין הביא "מן הגרוע", מובן בפשטות, כפי שמבאר הרא"ם³ – "דאם לא כן, מה טעם ואל⁴ קין ואל מנחתו לא שעה?"⁵.

אך צריך להבין מדוע מביא רש"י את ה"אגדה", ש"זרע פשתן היה": מהו ההבדל בפשוטו של מקרא אם המנחה "מן הגרוע" היתה "זרע פשתן" או מין אחר של פרי האדמה?

ואין לשאול, מהי ההוכחה מפשוטו של מקרא ש"זרע פשתן היה"⁶, כי מעצם העובדה שרש"י מצטט ענין זה בשם האגדה – שלא כפירושו "מן הגרוע", שאת מקורו אין הוא מציין, למרות שגם ענין זה כתוב באגדה⁷ – מובן, שמפשט הפסוקים אכן אין הוכחה לכך שקין הביא זרע פשתן, והמקור היחיד לכך היא האגדה.

אבל כיון שרש"י מביא את האגדה בפירושו על התורה, הכרחי לומר, כלשון רש"י⁸, שזוהי "אגדה המיישבת דברי המקרא". כלומר, שיש בפסוק קושי המתורץ בעזרת האגדה ש"זרע פשתן היה".

ב.

השאלות על הפירוש השלישי

בחלק ממהדורות דפוסי פירוש רש"י, נאמר בהמשך

ע"ד הרמז כו' – ראה רא"ם (ועוד מפרשים) לרש"י כאן. כלי יקר. טעמה"צ ושער המצות פ' קדושים. דרך אמת לזח"ג שם. ועוד.
(7) ב"ר שם ("מן הפסולת". וראה רא"ם הנ"ל). ובפדר"א ותנחומא שם: (מן) מותר מאכל. וראה רד"ל לפדר"א שם.
(8) לעיל ג, ח. ועוד. וראה רש"י לקמן פסוק ח.
(9) ועד"ז בכת"י רש"י שתח"י. אלא שבאחדים מכת"י הגירסא ברש"י (במקום התיבות "מן הגרוע"): מן הזרע מן הבא לידו.
(10) פסוק ד.
(11) עפ"ז יומתק מה שהעתיק רש"י עוה"פ תיבת "מפרי".
(12) להעיר ממלאכי (א, ורח. יב"ג): בודי שמי גר' תיגשון עור גר' וניבו נבזה גר' הפסח גר'. – וה"ז מובן בפשטות (אף למי שלא למד עדיין מלאכי).
(13) ויל"ע בפרש"י וישלח לב, יד.

(1) פרשתנו ד, ג.
(2) תיב"ע עה"פ. פדר"א פכ"א. תנחומא פרשתנו ט. זח"ג פז, רע"א.
(3) תקו"ז תנ"ט (ק"ב, א). וברא"ם [ועד"ז בתורה"ה הא בכובא ב"מ כה, א. תוס' רבנו פרץ, תוס' הרא"ש ושטמ"ק שם] הביאו בשם הב"ר, אבל בב"ר לפנינו (פכ"ב, ה) ליתא (וראה יפה תואר שם).
(4) וכ"ה בספר הזכרון לפרש"י כאן.
(5) פרשתנו שם, ה.
(6) ראה עוד ביאורים במפרשי רש"י וב"ר (שלמדין זה מלשון הכתוב "מפרי האדמה"). ואכ"מ.
(7) בשפ"ח כאן (בשם המהרש"ל) "דקשה למה כתוב מפרי האדמה ה' לו לכתוב מן האדמה או מפרי העץ אלא שהביא פרי מדבר שהוא כמו האדמה כו' ע"ש. וצ"ע, שהרי הלשון "מפרי האדמה" וכיו"ב הוא לשון הרגיל בתורה (ראה תבא כו, ב. שם, י ועוד).

(*) ביריעת שלמה (למהרש"ל) ד"טמנו מדכתיב מפרי האדמה ולא כתיב מפרי האדמה אלא ר"ל מפרי סתם שהוא פרי הנעץ ועיקרו פרי האדמה כו' – ואולי י"ל שע"ד הפשט אי"ז קושיא. וכמש"נ גם גבי הבל "מבכורות צאנו ומחלביהו". ועד"ז בכ"מ. וראה לעיל הערה 5.

ג.

קין ציפה שמנחתו תתקבל

1 ויש לומר שההסבר לכך הוא:

2 רש"י אינו יכול להסתפק בפירוש "מן הגרוע", כי
3 מתעורר כאן קושי גדול מאד: בהבאת המנחה ביקש קין
4 להביע את תודתו לקדוש-ברוך-הוא – וכיצד ייתכן שהוא
5 הביא דוקא "מן הגרוע"¹⁴, שזהו ההיפך ממטרת המנחה?
6 זאת ועוד: לאחר שראה קין ש"ואל מנחתו לא שעה",
7 נאמר בתורה⁴ "ויחר לקין מאד ויפלו פניו", ותמוה: לאחר
8 שהביא את מנחתו דוקא מן הגרוע, הוא ציפה שמנחתו
9 תתקבל?
10 הכרחי אפוא לומר, שלמרות שמנחת קין לא היתה
11 יכולה להתקבל, היתה בכל זאת אפשרות שקין יטעה,
12 ויחשוב שמנחתו צריכה להתקבל לרצונו¹⁵.

13 ואת זאת מסביר רש"י בשתי דרכים: (א) שהמנחה
14 היתה "מן הגרוע", "זרע פשתן היה"; (ב) שהמנחה לא
15 היתה מן הגרוע, אלא "מאיזה שבא לידו לא טוב ולא
16 מובחר" כדלהלן.

ד.

ההסבר לסדר הפסוקים

17 בכך תתורץ גם קושיא על דתו הפסוקים:

18 בתחילה כתוב "ויבא קין... מנחה לה'", ולאחר מכן
19 ממשיכה התורה, ואומרת "והבל הביא גם הוא... וישע ה'
20 אל הבל..."¹⁶, ורק לאחר מכן כתוב "ואל קין ואל מנחתו
21 לא שעה ויחר..." – ולכאורה היו המילים "ואל קין... לא
22 שעה" צריכות להיכתב מיד לאחר הסיפור על "ויבא קין
23 מנחה לה'", לפני הסיפור על הבל?

24 גם אם נאמר שהתורה רוצה לספר תחילה על הבאת
25 שתי המנחות ואחר-כך על האופן שבו התקבלו, גם אז
26 היה צריך לכתוב קודם "ואל קין... לא שעה", ורק לאחר
27 מכן "וישע... אל הבל"¹⁶, בהתאם לסדר ההבאות.

28 בפשטות אפשר לומר¹⁷, שהדברים נכתבו כך, מפני
29 שרק לאחר "וישע ה' אל הבל" ("ירדה אש ולחכה

מנחתו"¹⁸) הרגיש קין – משום שאצלו לא "ירדה אש..."
– ש"ואל מנחתו לא שעה", ולפיכך "ויחר לקין...".
לפי האמור לעיל אפשר לומר, שהתורה רומזת בכך,
שהענין האמיתי של "ואל קין... לא שעה", היה רק לאחר
ש"וישע ה' אל הבל", כי כאשר הביא קין את מנחתו,
אפשר היה עדיין לחשוב בטעות, שלא היה בזה שום חטא,
כדלעיל.

רק לאחר שקין ראה את הבל מביא "מבכורות צאנו
ומחלביהן", ולפיכך "וישע ה'...", דבר שלא היה אצלו,
הוא ראה בבירור שהתנהגותו לא היתה כראוי, אך בכל
זאת לא התחרט גם אז על מעשיו, ולא עשה כדי לתקנם
(על-ידי הבאת מנחה אחרת מן הטוב ומן המובחר וכדו').
לפיכך מדגישה התורה רק אז את התוצאה של חטא זה –
"ואל קין ואל מנחתו לא שעה"¹⁹.

ה.

פשתן - מין חשוב

כאמור פעמים רבות, כתב רש"י את פירושו (גם) ל"בן
חמש", המתחיל זה עתה ללמוד "מקרא"²⁰. מכך מובן,
שכאשר רש"י אומר "זרע פשתן היה", ואינו מסביר במה
הפשתן טוב יותר מסוג אחר של "פרי האדמה", הרי זה
משום ש"בן חמש" כבר יודע זאת,

וכפירוש רש"י לפני כן: על הפסוק²¹ "שם האחד
פישון" מפרש רש"י, בפירושו השני, שנהר זה נקרא פישון
"שהוא מגדל פשתן". מכך שהנהר (ובמיוחד הנהר
הראשון) נקרא על שם הפשתן שהוא מגדל, מובן,
שהפשתן הוא דבר חשוב ביותר²².

ולפי זה מובנת מחשבתו של קין בעת הבאת המנחה:
הוא סבר, שבעיקר חשוב מין המנחה שמביאים – מין
שהוא טוב ומובחר שבמינים. ולכן הוא בחר פשתן, שזהו
דבר חשוב ומשובח; אבל מתוך מין זה עצמו, הוא הביא
"מן הגרוע".

זה היה יתרונו של הבל אשר בחר מכל מין במנחתו
"מבכורות... ומחלביהן"²³.

(21) ב, יא.

(22) ראה גם מקץ (מא, מב) "וילבש אותו בגדי שש", וברש"י שם
"דבר חשיבות הוא במצרים" (וראה ב' הפירושים בבעלי התוס' (דעת
זקנים וחדרי זקנים) ודבק טוב (הובא בשפ"ח) שם). וראה אברבנאל כאן:
מפרי האדמה מוציא הפשתן שבו יכסה האדם ערומיו. ולהעיר מזה
שבגדי כה"ג ביוהכ"פ היו של בד (פשתן) – אחרי טז, ד. וראה משנה
יומא (לד, ב) ע"ד גדול היוקר שלהם וראה לקמן ס"ט.
(23) הביאור בזה (ע"ד ההלכה) – ראה לקמן סעיף ז"ח.

(14) כקושיית הגו"א כאן.

(15) להעיר מרמב"ן כאן: ויבא קין .. והבל הביא .. הבינו האנשים
האלה סוד גדול מהקרבת המנחות כו'.

(16) כקושיית האוה"ח עה"פ.

(17) וכן משמע ברד"ק עה"פ.

(18) רש"י עה"פ.

(19) להעיר גם מאלשיך כאן.

(20) אבות ספ"ה (בגירסת אדה"ז בסדורו).

יש צורך בכל אחד מן הפירושים

- 1 אך עדיין אין הפירוש מובן, שהרי, אם רצה קין להדר
- 2 ולהביא ממין משובח, מדוע הוא הביא "מן הגרוע" של
- 3 מין זה?
- 4 קושי זה אינו גדול, כפי שאמרת התורה בהמשך²⁴
- 5 "לפתח חטאת רובץ ואלריך תשוקתו" – שהיצר הרע
- 6 "התערב" כאן והכשיל את קין בחטא.
- 7 אך ענין זה עצמו היה באופן של "לפתח חטאת רובץ",
- 8 שליטת היצר הרע²⁵ היתה באופן של לפתח²⁶ –
- 9 "בחוץ": הוא לא הצליח להשפיע על קין שלא להביא את
- 10 המנחה בכלל, או להביא "מן הגרוע" שבמינים, הוא רק
- 11 הכשילו במקצת, והשפיע עליו שדי לו בהבאת מין
- 12 משובח, אבל "מן הגרוע" של מין זה.
- 13 אבל כדי להבהיר זאת, מביא רש"י (לפי חלק
- 14 מהגירסאות, כדלעיל) פירוש שני – "מפרי, מאיזה שבא
- 15 לידו לא טוב ולא מובחר" – שמפירוש זה מובן בפשטות
- 16 מדוע חשב קין שהקדוש־ברוך־הוא יקבל מנחתו.
- 17 [לפועל: "ואל קין ואל מנחתו לא שעה", מפני שגם
- 18 מאוחר יותר, לאחר ש"הבל הביא... מבכורות צאנו...
- 19 וישע..."], לא התחרט קין על מעשיו ולא תיקנם].
- 20 אך גם פירוש זה קשה, ואף קשה יותר מהפירוש
- 21 הראשון, (עד כדי כך שברוב הגירסאות אין פירוש זה
- 22 כתוב) כי אין מסתבר לומר²⁷, שרק מפני שקין הביא מנחה
- 23 סתם, ולא מן המובחר, לא יקבל הקדוש־ברוך־הוא כלל
- 24 את מנחתו. ולכן יש צורך בפירוש הראשון, ויש לקובעו

ז.

הסבר להלכה – קרבן מהמשובח שבמין, ולא מהמין המשובח

- 26 מכך נובע, בענינים המופלאים²⁸ (על־פי ההלכה)
- 27 שבפירוש רש"י, ענין המסביר את לשון הרמב"ם:
- 28 הרמב"ם פוסק²⁹: "הרוצה לזכות עצמו" יביא "קרבנו
- 29 מן היפה המשובח ביותר שבאותו המין שיביא ממנו",
- 30 ומביא את הפסוק³⁰ "כל חלב לה'", וכהוכחה – "והבל
- 31 הביא... מבכורות צאנו ומחלביהן וישע ה'..." מן הדיוק
- 32 בניסוח "שבאותו המין שיביא ממנו" מובן, שבענין של "כל
- 33 חלב לה'" הכוונה היא למשובח שבאותו מין שהאדם
- 34 רוצה להקריב בלבד, ולא שעליו לבחור את המין הטוב
- 35 ביותר שביכולתו להביא³¹.
- 36 (בדומה לכך מצוי גם בענין הנודר קרבן³², ש"הנודר
- 37 סתם מביא מן הגדולים שבמין שנדר". לדוגמא: "נדר
- 38 עולה מן הבקר, יביא שור", ולא עגל – המובחר שב"מין
- 39 שנדר". וגם עשיר יכול לנדור מלכתחילה מין זול יותר או
- 40 קטן יותר, ואפילו עולת עוף³³, עד שאף אם אמר "הרי
- 41 עלי עולה" סתם, ו"דרך אנשי המקום" לקרוא לעולת העוף
- 42 "עולה סתם", מותר לו להביא עולת עוף).
- 43 וצריך להבין: "כל חלב לה'" כולל לכאורה גם את
- 44 המובחר שבין המינים שאפשר להביא, ומדוע אומרים
- 45 שהכוונה היא רק למובחר "באותו המין שיביא ממנו"³⁴?
- 46 אלא, לפי האמור לעיל, אפשר לומר, שהרמב"ם לומד
- 47 זאת מקרבן קין והבל, שהוא מציינו כהוכחה לדין זה:

ויקרא ב, א) "מי דרכו להביא כו' עני" – היינו שכן הוא הדרך, אבל אפשר להיות שעשיר ג"כ יביא מנחה. (34) ולהעיר שבשו"ע שם ליתא תיבות אלו (ואף שהשמיט כל הבכא, כנ"ל הערה 29 – הרי מקום לכלול בהבכא שהביאה). (35) עיין שבועות (טו, א): אילמא ממין גדול (של בקר ולא של צאן – רש"י) כו' אלא גדולות במינן (מאותו המין שהיו שהביאו גדולות ולא קטנות – רש"י). וראה תוד"ה ללמדך שם, שקשיית הש"ס "מי איכא חשיבותא קמי שמאי" היא לא שאין צ"ל "גדולות במינן" – שהרי צ"ל "מיוחד שבעדרו" (יומא לד, ב) – כ"א ש"לא ה' לו להתפאר בכך" (וראה לקר"ש ח"ב ע' 10 שוה"ג להערה 3).

אבל משם יש ללמוד רק בנוגע לדין שקרבן צ"ל "מן המובחר" (משנה מנחות רפ"ט. רמב"ם הל' איסורי מובח רפ"א, פ"ב ה"ח, רפ"ו ורפ"ז), אבל לא בנוגע להדין ד"כל חלב לה'" שהוא הידור נוסף, למי ש"רוצה לזכות עצמו כו'" (ראה בארוכה לקו"ש שם ע' 130 הערה 11 ובשוה"ג לשם. לקו"ש חכ"ז ע' 8 ס"ב ואילך).

(24) פסוק ז.

- (25) כפי' הרמב"ם "לפתח ביתך חטאתך רובץ להכשילך כו'". אבל ברש"י מפרש (כת"א) "לפתח קבדך חטאך שמור". וראה תיב"ע ות"י.
- (26) ראה גם כלי יקר עה"פ.
- (27) ראה מלאכי שם.
- (28) לשון השל"ה במס' שבועות שלו (קפא, א).
- (29) סוף הל' איסורי מזבח. הובא בשו"ע יו"ד סו"ס רמח (אבל בהשמטת הבכא ע"ד הבאת קרבן כו' והרא"י מהבל. – וי"ל הטעם מכיון שאינו נוגע בזמן הזה*).
- (30) ויקרא ג, טז.
- (31) כדמוכח ג"כ מהא דביש לו כבש או עז איזה שירצה מקריב (סוף כריתות) – אף שקרבן צ"ל "מן היפה המשובח ביותר", והרי רק בכבש יש הוספת אלי' (פסחים צו, ב) – ** – כי ממין למין אחר אינו מחוייב.
- (32) בהבא לקמן – ראה רמב"ם הל' מעשה הקרבנות פט"ז ה"ג ובלח"מ שם.
- (33) וי"ל שזהו דיוק לשון הש"ס (מנחות קד, ב. הובא ברש"י עה"ת

(*) אבל בב"י (לשיו"ד שם) שהענין לשון הרמב"ם בשם אומר – מובן שאין מקום לשניינים.

(**) וי"ל שזהו הטעם שנע"ד הרוב הקריבו ק"פ מן הכבש (תוד"ה מאל"י פסחים ג, ב). ורוב עד כ"כ – שב"סדר קרבן פסח" אף שמתחיל ש"מביא מן הכבשים או מן העניים" ממשך וכולל באימונים גם האלי' (מבלי להקדים – ואם כבש הוא). שאינה אלא בכבש.

לתת, ובכך הוא מוכיח, שכל מה שברשותו שייך לקדוש-
ברוך-הוא.

ט.

כוונת קין - אחדות שמעל להתחלקות

לפי האמור לעיל יובן הטעם הפנימי לכך שקין הביא
רק מין מובחר – פשתן, ולא הביא את המובחר "שבאותו
המין":

אדמו"ר הזקן מבאר ב"לקוטי תורה"⁴², שקרבן קין
מזרע פשתן דומה לבגדי בד לבן (מפשתן) של הכהן
הגדול ביום הכיפורים, הרומזים ל"עולם האחדות"⁴³.
ואחדות הבד (שצמיחתו היא באופן של "קנה יחידי מכל
גרעין"⁴⁴) איננה "אחדות מן הפירוד" (כארבעת המינים
שאחדותם היא ש"גדלים באוהה", אבל "עצם צמיחתן
מחולקים ומפורדים"), אלא ענין של "יחיד בעצם"⁴⁵.

וכיון שקין⁴⁶ רצה להוריד לעולם הזה ("להמשיך") את
הדרגה של יחיד שמעל לחלוקה לפרטים, לא היה חשוב לו
להביא את המובחר "שבאותו המין", דבר המבטא שיש
חלוקה (מובחר, רגיל, גרוע) והוא מביא את המובחר מפני
בעלות הקדוש-ברוך-הוא על כל מין בעולם –

אך בכל זאת לא היה זה כפי כוונת ה'⁴⁷. כי שיא
התכלית איננה כל-כך הרגשת אחדות הקדוש-ברוך-הוא
בדרגה של יחיד, המחייבת להיות "מופשטים" מעניני
העולם (וכאשר שרויים בעולם מתנתקים מאחדות ה'),
אלא הענין של "אחד"⁴⁸, המחייב לתת לה' את "היפה
המשובח ביותר שבאותו המין שיביא ממנו", כדלעיל.

הבל הביא מנחתו מן המובחר ("מבכורות...
ומחלביהן") שבמין הצאן, אך לא הידר להביא ממין חשוב
(בקר)³⁶, ואילו קין בחר ממין מובחר, פשתן – והנה
"וישע ה' אל הבל (דוקא)... ואל קין... לא שעה (כז)" –
זוהי הוכחה שב"כל חלב לה'", הכוונה היא שחובה
להביא "מן היפה המשובח ביותר שבאותו המין שיביא
ממנו", אך לא מהמין המשובח ביותר.

ח.

"לה' הארץ ומלואה" - על כל מין ומין

אך צריך להבין זאת: מהי מעלת המנחה "מן היפה
המשובח ביותר שבאותו המין", על פני מנחה מן המובחר
שבמינים?

יש לומר, שההסבר הוא כך:

על-ידי הענין של "כל חלב לה'" מבטא האדם את
הכרתו ש"לה' הארץ ומלואה"³⁷, ולכן הוא משיב לקדוש-
ברוך-הוא את הראשון³⁸, והטוב ביותר שביכולתו³⁹.

וכיון ש"לה' הארץ ומלואה" כולל את כל מה שיש
בעולם, הן מינים משובחים, והן מינים פשוטים – לכן אין
הענין של "כל חלב לה'" מכון רק למינים המשובחים

שאז לא ברור שבעלות הקדוש-ברוך-הוא היא על
כל⁴⁰ מין ומין בבריאה (וכן יוצא, שמי שאין בידו מין
משובח אינו יכול לקיים את "כל חלב לה'")⁴¹ –

אלא, החובה היא לתת לקדוש-ברוך-הוא "מן היפה
המשובח ביותר שבאותו המין" – מכל מין שהאדם רוצה

(43) להעיר דגבי נהר פישון נאמר "שם האחד", וברשי' לעיל (א, ה)
"למה כתב אחד כו' יחיד בעולמו" (אבל ראה דברי דוד ושפ"ח לרשי'
שם). וראה זח"א קכה, סע"א (במהנ"ע).

(44) רשי' זבחים יח, ב – הובא בלקו"ת שם (סע"ב).

(45) ראה בכ"ז עטרת ראש שער יו"כ פ"ב (וראה גם לקו"ש חיי"ט
ע' 359). – וע"פ המבואר יומתק לשון רשי' הנ"ל "קנה יחיד" (ולא
"אחד"), וראה הערה 43.

(46) להעיר אשר קין הוא הראשון (שהביא ו) עשה תשובה (מדרש
תהלים מזמור ק. ב"ר ספכ"ב) והקב"ה עשאו אות לבעלי תשובה (ב"ר
שם, יב) וחזק בו "אתא מן שמא רבא ויקרא" (תיב"ע ד, טו. וראה
פרשי' שם). ועליו נאמר קנתי איש את הו" (ד, א). ועיין בכתהאר"ז ל'
מדינת קין. ואכ"מ.

(47) ראה הגהות ללקו"ת שם שנעתקו בהוספות להערות וצינונים
ללקו"ת (עא, ב – בהוצאת שנת תשכ"ה) – ע"ד חטא קין ע"ד הקבלה
(ושם נח' באו"א). ואכ"מ.

(48) כידוע ההפך דאחד ויחיד (ראה תו"א נה, ב. אמרי בינה שער
הק"ש פ"ח ואילך. ועוד). וראה לקו"ש שם סעיף ח' העילוי באחדות זו.

(36) כקשיית הגו"א כאן*. וראה בחיי כאן (פסוק ז' – "ועל דרך
השכל") "מנחתו הצאן שהיא שפלה מכל בעלי חיים".

(37) לשון הכתוב תהלים כד, א.

(38) ראה חינוך (מצוה יח – בכור) "למען דעת כי הכל שלו כו' וחביב
עליו ראשית פריו כבבת עינו מיד נותנו להקב"ה כו'".

(39) ברמב"ם ושו"ע שם, שהוא כדי "לזכות עצמו יכוף יצרו כו' –
אבל מובן, שאי"ז בשביל כפיית היצר סתם (בלי תוכן מיוחד), כ"א
שמכין שיש בנתינת כל חלב לה' ענין ההכרה דלה' הארץ ומלואה וכו'
לכן יש לו לכוף יצרו ע"ז".

(40) להעיר מהפירוש במש"נ רם על כל גוים גו' השמים גו' (אבל
באמת) בשמים ובארץ (לקו"ת ש"ש לו, ב. מ. ד. ובכ"מ).

(41) אף שקרבנו מתקבל כמו קרבן עשיר, דא' המרובה וא' הממעט
כו' (מנחות בסופה) – מכיון שלא ה' ביכלתו להרבות (ראה לקו"ש
שצוין בהערה 35 ע' 10), ועד שיש מעלה בקרבן עני ד"נפש כי תקריב
– כאילו הקריב נפשו" (ראה לעיל הערה 33) – מ"מ ע"פ הנ"ל קס"ד
שחסר בזה הקיום דכל חלב לה'.

(42) אחרי כח, רע"ג.

(* אבל בפשטות אינו קושא, לכאורה, כי מכיון שהבל ה' רועה צאן (פסוק ב) הביא מבכורות צאנו כו', דלא מצינו חיוב להשתדל ולחפש (ולקנות) מין משובח יותר
– מה שאין "בא לידו".

י.

ההוראה: הקפדה בהידור מצוה

- 1 זוהי הוראה בעבודת ה' של כל אחד ואחד, עד כמה
2 צריך להישמר ולהקפיד בענין של הידור מצוה⁴⁹:
3 ומה קין, שהיה בדרגה של הרגשת בחינת "יחיד"
4 (פשתן), ובכל זאת, כאשר חסר לו ההידור של הבאת
5 המובחר שבאותו המין, הוא הירדרר, שבמקום שמנחת
6 הבל תביאו לידי "קנאת סופרים תרבה חכמה"⁵⁰ – הבאת
7 מנחה שתכלול את שתי המעלות: גם מין משובח (פשתן),
8 וגם מובחר שבמין זה – הוא נכשל בקנאה, עד אשר "ויקם
9 קין אל הבל..."⁵¹,

- על-אחת-כמה-וכמה אצל כל אחד מאתנו, שצריך¹⁰
תמיד "לטפס" מעלה מעלה בעבודת ה', כאדם המטפס על¹¹
הר, שאילו יעצור לרגע הוא עלול ח"ו להירדרר, ולהוסיף¹²
תמיד בהידור מצוה, שכל ענין שבקדושה יהיה "מן הנאה¹³
והטוב", ועד "מן היפה המשובח ביותר",¹⁴
וכאשר יהודי נותן לקדוש-ברוך-הוא הטוב ביותר¹⁵
שביכולתו, משלם לו הקדוש-ברוך-הוא בכל טוב גשמי¹⁶
ורוחני, מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה.¹⁷
(משיחות ש"פ בראשית תשל"ה,
יום שמדח"ת תש"ל)

(שביפה). וראה של"ה ס"פ קרח.
(50) ב"ב כא, א. כב, רע"א.
(51) פסוק ח.

(49) ראה ספרי ס"פ קרח: שאם הפרשתם אותו שלא מן המובחר
(ש)אתם בנשיאות עון. וראה בארובה שיחת ש"פ קרח תשכ"ד, שהכוונה
בוה היא (לא להענין דתורם מן הרעה על היפה שבש"ס – יבמות פט,
ב. וש"נ – כ"א) שגם התורם מן היפה על היפה צריך לתרום מן המובחר

המשך ביאור למס' נדה ליום שישי עמ' ב

- לפניך.²³
מתרצת הגמרא: אמר רב חנינא מפניא, לעולם אין הדין שונה בין²⁴
מקוה לחבית, ומאן תנא – מידו התנא ששנה את הברייתא של²⁵
חבית, רבי שמעון היא, דלגבי מקוה נמי ספקא משיי ליה – שאף²⁶
לגבי מקוה סובר שמחמירים רק בתורת ספק, ודין המקוה שוה²⁷
לדין החבית, דתנן (תוספתא מקואות פ"א ה"ז), מקוה כשר שנקדר²⁸
לאחר זמן ונקמצא חסר מארבעים סאה, ולא ידוע מאימתי נחסר,²⁹
כל המהירות שנעשו על גביו למפרע, בין אם הספק הוא על מקוה³⁰
העומד ברשות הרבים ושספק טומאה ברשות הרבים טהור, ובין³¹
אם הספק הוא על מקוה העומד ברשות היחיד ושספק טומאה³²
ברשות היחיד טמא, הטהרות הללו טמאות, מפני שאין דנים אותו³³
כספק טומאה אלא כודאי טומאה, כמו ששינו במשנה שהובאה³⁴
לעיל. רבי שמעון אומר, אין המקוה פסול למפרע בתורת ודאי³⁵
אלא בתורת ספק, ולכן אם המקוה ברשות הרבים, הטהרות שנעשו³⁶
על גביו טהורות, כדין ספק טומאה ברשות הרבים שהוא טהור,³⁷
ואם המקוה ברשות היחיד, תולין, כלומר, אם תרומה הן, אין³⁸
אוכלים אותם וגם אין שורפים אותם. נמצא שלרבי שמעון באמת³⁹
אין חילוק בין חבית למקוה, ובשניהם יש ספק, והברייתא ששינוי⁴⁰
לגבי חבית שאינו אלא ספק טהור כדעת רבי שמעון,⁴¹
והמשנה ששינוי לגבי מקוה שהטהרות שנטבלו בו טמאות בתורת⁴²
ודאי שנויה כדעת חכמים.⁴³

- 1 דוחה הגמרא: ומאי קושיא – ומה הקושיא איך אפשר לומר שבא
2 הדם מעט מעט, דלמא הנם הנם חיותיה – שמה על ידי שנתרבה
3 הדם במקור ואינו יכול להחזיק את כולו יוצא ממנו מעט מעט,
4 וכבר לפני כמה ימים התחיל לצאת הדם לפרודור והורעה
5 חזקה, ויש לטמאותה מספק.
6 מתרצת הגמרא: הנהם – שם לגבי חבית, איכא תרתי לריעותא – יש
7 שתי סיבות להחמיר, האחת, חזקת טבל של היין שהפריש עליו
8 מחבית זו, והשנייה, שהיין חומץ לפניך, אבל הקא – כאן לגבי נדה,
9 איכא קרא לריעותא – יש רק סיבה אחת לטמא את הטהרות,
10 שבאשה יש חיסרון מחמת שיש דם לפניך והורע חזקת טהרתה,
11 אבל בטהרות שעסקה בהם אין ריעותא אחרת, ואם אתה מעמידם
12 על חזקתם בחזקת טהרתם הם, ולכן לשמאי אינה טמאה למפרע
13 כלל.
14 נתבאר במשניות שהובאו לעיל, שבמקוה מחמירים למפרע
15 בתורת ודאי, ובחבית מחמירים רק בתורת ספק. עד כאן נתבאר
16 טעם החילוק ביניהם לנדה. עתה נדה הגמרא מה ההבדל בין
17 מקוה לחבית. מקשה הגמרא: ורמי חבית אמקוה – והקשה מדין
18 'חבית' על דין 'מקוה', מאי שנא הקא – מה שונה כאן לגבי מקוה
19 שהטהרות שנעשו על גביו טמאות למפרע בודאי, ומאי שנא הקא
20 – ומה שונה כאן לגבי חבית שדין היין טבל רק מספק, הרי
21 בשתייהם יש 'תרתי לריעותא', במקוה יש את 'חזקת הטמאה'
22 'והרי חסר לפניך', ובחבית יש את 'חזקת הטבל' 'והרי חומץ

בראשית מא, מז - ויוסף בן שלשים שנה בעמדו לפני פרעה מלך מצרים ויצא יוסף מלפני פרעה ויעבר בכל ארץ מצרים

טעם ורמוז דיוסף - בחי' יסוד - הי' בן ל' כשעלה לגדולה ונשא אשה

זמן תפלת שחרית¹ בבקר, כנגד בחי' אברהם - חסד², אור³, ותפלת מוסף הוא⁴ ביסוד, בחי' יוסף. וגם מוסף

נחשב בתפלת הבקר. הוא, כי יסוד נמשך גם מחסד, בקר⁶ דיוסף מבקר דאברהם, ועיין⁷ בזהר בלק דף ר"ד ובביאורי הזהר⁸ שם. הנתוסף במוסף על יוסף⁹ הוא ל', והיינו יוסף שהי' בן ל' שנה כשעלה לגדולה, ואז נשא¹⁰ אשה¹¹ - מלכות¹². לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד שנה הערות לזהר בראשית עמוד רעו

ספר בראשית עמוד רפד "שיוסף בחי' יסוד מספרו ו' פעמים הוי' כי הוא המדה השישית".

וראה בתורת מנחם התוועדיות ה'תש"נ ח"ד שיחות ש"פ בלק עמוד 15 ובהערה 21 וז"ל: "שיוסף הוא בחי' יסוד דאצילות, שענינו הוא להביא ולהמשיך בחי' אצילות (האבות) בבי"ע. - ראה ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי ויחי כט, ד ואילך (מובא לעיל סימן ד הערה 3). אור התורה ויחי תתקצ"א א ואילך. תתשכ"א א ואילך. תורת מנחם - ספר המאמרים מלוקט חלק ד' עמוד קז ואילך. ע"ש".

(6) פירושו: (ראה הערה הבאה מ"ש בזהר) אברהם הוא בחי' חסד, וזהו דאברהם "וישכם אברהם בבוקר", בקר אור, אור הוא בחי' חסד - שאור נברא ביום ראשון כנגד מדת החסד, ומדת "החסד" הוא התחלת ההשפעה, האהבה להשפיע, ויוסף הוא מדות "היסוד" סוף ההשפעה - ההתחלה והסוף דהששה מדות שנעשה "אחת". עיין בכל זה ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי פרשת בלק על הזהר דף רד, ע"א. לקוטי שיחות המצויין בסוף הערה 7.

(7) עמוד א. וז"ל: מה שכתוב (תהלים ה, ד) יהוה בקר תשמע קולי בקר אענך לך ואצפה. שואל תרי בקר אמאי (למה כתוב ב' פעמים מלת "בקר", ומשיב) אלא חד בקר דאברהם (אלא אחד הוא החסד של אברהם, כמ"ש [בראשית יט, כז] וישכם אברהם בבקר), וחד בקר דיוסף (ואחד הוא החסד של יוסף שהוא ביסוד), דכתיב (בראשית מד, ג) הבקר אור, ומתרגמינן צפרא נהיר (פ' התרגום על אור נהיר, הבקר האיר מצד החסד, נהיר ודאי אור ודאי, ור"ל כי בין בחסד ובין ביסוד כלולים כל ה' חסדים, כי מהחסד נמשכים החסדים ליסוד, בסוד חסד דשריא בפום אמה - היינו החסד [פ' ההשפעה] מתגלה ושוה בראש ובפום אבר היסוד, לכן האור שלהם גדול מאד וכל אחד נקרא בקר) (שע"ר ומפרשים).

ראה תורת מנחם התוועדיות ה'תשט"ז ח"ג עמוד 93. לקוטי שיחות חלק לט - שיחות על אגרת התשובה, עמוד 51 ואילך, ובהערה 30 שם. (8) ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי עמוד רכ, ג (קה"ת ה'תשע"ה). (9) פירושו: הנתוסף במספר תיבת "מוסף" על תיבת "יוסף" הוא מספר ל', "יוסף" בגי' 156, "מוסף" בגי' 186, החילוק ביניהם (186 - 156 = 30) הוא מספר "ל".

(10) פירושו: יוסף (ואברהם) הם בחי' יסוד (וחסד) - המשפיע, והתכלית היא שיהי' יחוד ז"א עם המלכות, ע"ד יחוד דכר ונוקבא, וזהו שיוסף (יסוד) כשהי' ל' שנה נשא אשה.

(11) י"ל דעפ"י ביאור הלקוטי לוי יצחק מתורצת שאלת המפרשים (האלשיך וכו') עה"פ. דהרי מקודם בפסוק יד "וישלח פרעה ויקרא את יוסף... ויבא אל פרעה" הי' ראוי לספר שיוסף הי' בן ל' שנה בעמדו לפני פרעה, למה דוקא אחר כל הסיפור של פתרון החלומות ואחר שנעשה משנה למלך כתוב בתורה שיוסף הי' ל' שנה, ולפי המבואר כאן בפנים מתורצת השאלה, שזה בא בהמשך להנישוואין עם אסנת, וד"ל.

(12) ראה גם בפנים בהערות לזהר ד"יוסף" (בגי' 156), + יהודה (30) בגי' "מוסף", דיוסף בחי' יסוד, יהודה בחי' מלכות יחוד יסוד ומלכות - משפיע ומקבל. ראה לקמן סימן פט.

(1) ברכות כו, ב.

(2) אברהם חסד. כמ"ש (מיכה ז, כ) "חסד לאברהם". ראה זהר ח"א - בראשית - דף מז, ב. תניא אגרת הקדש סימן ה. מאמרי אדמו"ר האמצעי קונטרסים עמוד ד ושי"נ.

(3) ראה זהר חלק א דף קמב, ע"א וז"ל: ויקרא אלהים לאור יום, דא אברהם דאיהו נהורא דימנא (אור היום הוא אברהם לפי שהוא מדת החסד הנקרא אור היום), ונהורא דיליה אזיל ונהיר ואתתקף בתקונא דיומא (ואור שלו הולך ומאיר ומתחזק יותר בתקון של כל יום ויום, ר"ל שאור החסד של יום הראשון מתפשט ומאיר בכל ששת ימי בראשית), ובגין כך ולכן מה כתיב ואברהם זקן בא בימים (פירושו) באינון נהורין דנהרין (שמדת החסד של אברהם בא והאיר באותם האורות של הו"ק), ואיהו סיב, כדין אזיל ונהיר (פ' אפילו שנעשה זקן עכ"ז הי' הולך ומאיר במדת החסד שלו), כד"א הולך ואור עד נכון היום (פ' מדת החסד שהוא אור היום הולך ומאיר בכל פעם יותר עד נכון היום, כך אברהם כל מה שהי' הולך ומזקין הי' אור החסד שבו מתרבה ומתפשט יותר), ובגין כך (ולכן עליו נאמר) ויקרא אלהים לאור יום (פ' לאור שהוא החסד קרא יום, כי כמו שהיום מתרבה ומתגדל כך מתרבה ומתגדל אור החסד של אברהם). ע"ש.

(4) ראה לקוטי תורה מהאריז"ל פרשת יתרו. מאורי אור ע' מוסף בפ' יאיר נתיב. אור התורה פרשת פנחס עמוד א'קסו-ז. תורת מנחם התוועדיות ה'תשמ"ב ח"ד עמוד 2102.

אור התורה פרשת וישב עמוד רסט וז"ל: בחי' יעקב הוא העבודה ביומי דחול ונקרא יעקב עבדי והיינו כי לעבדה זו רמ"ח מצות עשה, אך מצות צריכות כוונה היינו ענין התפלה שהוא גם כן בחי' ולעבדו בכל לבבכם עבודה שלב. ועל זה נאמר ששת ימים תעבדו. ומה נמשך בשבת בחי' ישראל כי שרית כו'. וזהו על דרך מה שכתוב הבאים ישרש יעקב יציץ ופרח ישראל וכמו שכתוב ע"פ זה בתורה אור [עמוד נג, ג] סוף פרשת שמות.

והנה יוסף פ' יוסף תענוג ונחת רוח לפניו יתברך להיות מכון לשבתו ולהיות לו דירה בתחתונים כמו שכתוב בתורה אור סוף ד"ה ויהי מקץ הראשון [ותו"א סוף עמוד לא]. והיינו כי יוסף בחי' וצדיק יסוד עולם בחי' ונהר יוצא מעדן להשקות כו' שהוא הממשיך תוספת האור ממקורא ושרשא דכולא. וכמו שכתוב בד"ה אלה תולדות נח, שגילוי בחי' זו בשבת דוקא שאז גילוי התענוג והמשכה הפנימיות. ועל דרך זה אלה תולדות יעקב עיקר התולדה הנמשך מהעבודה דחול הוא כי מי שטרם בערב שבת יאכל בשבת וזהו בחי' יוסף ולכן בשבת יש קרבן מוסף עיין בפרסם בעה"כ ערך מוסף שהוא ענין יסוד שבו תלוי כל תוספות אור, ע"ש.

(5) יוסף הוא בחי' יסוד: ראה זהר חלק א' דף נט, ב "יוסף בגין דנטיר ל' לברית זכה דאקרי צדיק". ובתורת לוי יצחק חידושים וביאורים בשי"ס עמוד רג, וז"ל: "יוסף - יסוד, הי' לו נסיון עם פוטיפר, והנסיין הי' בזנות שהוא באבר היסוד ע"ש. ובהערות על

מעשה המים שבשלישי שהוא רמז אל קריעת ים סוף שהי' טוב מאד, נאמר בו כי טוב. והיות ענין יקו המים כו' בשני, הי' בלתי אפשר, כי איך ירמזו בשני מה שהי' עתיד להיות באלף השלישי, על כן לא נגמרה בו מלאכת הים, ולא נאמר בו כי טוב עד השלישי.

והנה ביום השלישי הוציאה הארץ עץ עושה פרי, שהוא היותר מתקבל מאמר ר' פנחס במדרש (פרשה ה, ט) כשהוסיפה על הצווי, כי הקב"ה אמר עץ עושה פרי, כי העץ פרי בלבד יהי' עושה פרי, אך לא אילני סרק, והיא הוסיפה ותוצא עץ עושה פרי, שבלי היות עץ פרי הי' עושה פרי. כן בשלהי אלף שלישי נבנה בית ראשון כמפורש בגמרא, כי אז הזהב שבו הי' עושה פירות, כמו שאמרו רז"ל (ירושלמי יומא פ"ד ה"ב) מזהב פרוים (דברי הימים ב, ג) ומגפן הזהב שהיתה עושה פירות תדיר חוץ מטבען. והוא מעין מה שביום השלישי אפילו אילני סרק עשו פירות. וגם לאומר שעברה על הצווי, כי הקב"ה אמר עץ פרי עושה פרי שהעץ עצמה יהי' נאכל, והיא לא עשתה רק עץ עושה פרי. יהי' הרמז אל גפני הזהב, שהגפן הי' מין בלתי עושה פרי, ושם הצמיחה ויעשה פרי על איכות המקום.

וביום הרביעי נתלו המאורות ויאמר אלקים יהי מאורות ברקיע השמים, הוא רמז כי באלף הרביעי נבנה בית שני, ומארת כתיב חסר, על הדברים שחסרו ממנו. ואמר שעם שלא נדמה אל הראשון, לא נעדר ממנו התחברותו אל המקדש של מעלה כאשר הי' בראשון. וזהו את המאור הגדול הוא בית המקדש שלמעלה, ואת המאור הקטן שלמטה. וכאשר במאורות הי' קטרוג, כן בנין בית שני הי' על ידי קטרוג מהאומות כנודע, ועל כן נכתב מארת חסר על חסרונו ועל קטרוגו כמדובר.

או יאמר כי באלף הרביעי נמצאו יחד שני מארת, האחד שנבנה בסוף השלישי ורוב מציאותו ברביעי, והבית השני שנבנה ברביעי וכתב מארת על מה שנחסר בשני.

וביום החמישי נבראו התנינים הגדולים, כנגד המלכים אשר גזרו שמדות והרג רב מהרוגי מלכות באלף החמישי.

וגם בתחלת הששי הצרו את ישראל, וזהו רמז בהמה ורמש שבתחלת יום הששי. ואחרי כן בששי עצמו נעשה אדם, רמז לבן דוד הבא באלף הששי הוא אדם עצמו כנודע, כי על כן נתן לדוד שבעים שנה משני חייו, כי הוא הוא, וגם הוא משיחנו הבא באלף הששי. וירד מים עד ים ומנהר עד אפסי ארץ בכל האומות, כנרמז באומרו וירדו בדגת הים וכו'. ויצדק לפי זה אומרו, וירדו לשון רבים, על כי הרמז לעתיד הוא לכל ישראל. וגם לא נזכר עתה עון אדם עם היותו בששי, למה שלא יספר עתה אלא מה שהם רמזו אל הברכה העתידה במלך משיחנו הנרמז באדם, כי אם אחר סיפור מעלות שבעת הימים.

ואחר יום הששי בא שבת רמז אל המנוחה שבאלף השביעי.

אלשיך

בראשית א, ז – ויעש אלקים את הרקיע ויבדל בין המים אשר מתחת לרקיע ובין המים אשר מעל לרקיע ויהי כן

(תוכן: למה לא נאמר כי טוב ביום השני; ששת ימי בראשית כנגד שיתא אלפי שני, ומבאר כל יום כנגד אלף-וענינו)

על מה שלא נאמר בשני כי טוב רבו בדברי רבותינו ז"ל (בראשית רבה ד, ח) הדעות, ואשר יראה שעשו עיקר הוא – על כי לא נגמרה בו מלאכת המים, ועזר לנגדם הוא מה שבשלישי נאמר כי טוב שני פעמים, אחד בהגמר מלאכת המים ואחד בהגמר יתר מלאכת היום. אך הלא יקשה למה לא השלים מלאכת המים הוא יתברך בשני ואמר עלי' כי טוב, ולא יאחר הדבר עד יום השלישי לאומרו בו זה פעמים.

ויתכן, כי הנה אין ספק כי ששת ימי בראשית הם רמז לשיטת אלפי שני דהוי עלמא, ויום השביעי אל עולם הבא שכולו שבת. נמצא יום הראשון רמז לאלף הראשון, שהיתה הארץ תהו ובהו וחשך, רמז כי באלף ההוא היו רשעים מכעיסין ובאין, והיו ראויים [ש]יעלו המים על הארץ ויציפו הכל, ויהיו תהו ובהו, על דרך מאמרם ז"ל שכשהרשע דורך על הארץ היא מתרעשת (עי' רש"י בראשית ד, טו), שהוא אצלי על כי לא רקע הקב"ה הארץ על המים שלא כטבען, רק לשיעבוד את ה'. וכן אמרו (בראשית רבה ה, ה) כי מה שמי הים גבוהים מארץ הוא כי האלקים עשה שייראו מלפניו, בראות בני האדם כי על דרך נס מתקיימים, ואין צריך ליפרע מהם רק להניח הדבר אל הטבע וירדו המים על הארץ. וזהו וחשך הרוגז על פני תהום להעלותו, ורוח אלקים הוא מדת הדין כבר היתה מרחפת על פני המים להציפן על הארץ, כאשר החל בדור אנוש שקרא למי הים וישפכם עד שלישו של עולם והי' גומר. אלא שבאלף ההוא וירא אלקים את האור כי טוב, הוא צדיק אחד שהוא חנוך, ויבדל אלקים כו', כי הבדילו והעלהו מעל לרקיע, ועל ידי כן ריחם על עולמו וירא אלקים כי טוב.

והיום השני הוא רמז לאלף השני, והוא כי הנה שני פעמים עשה הוא יתברך דברים גדולים ומפורסמים על ידי המים, אחד באלף השני והוא מבול המים שהי' בשנת אלף ותרנ"ו שנה, שנית באלף השלישי הוא ענין קריעת ים סוף. והוא ענין המבול – שנתחברו מים תחתונים של מעינות תהום עם מים עליונים, כי ארובות השמים נפתחו, עד שריחם הוא יתברך ויבדל ביניהם ויסכרו מעינות תהום ויכלא הגשם מן השמים – נרמז ביום שני באומרו ויהי מבדיל בין מים למים ויבדל בין המים כו', שהוא רמז אל מה שהי' באלף השני. וענין קריעת ים סוף – שהי' באלף השלישי שנצבו מים כמו נד ונראית היבשה – נרמז ביום השלישי יקו המים מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היבשה. ועל כן למה שענין מעשה המים שבשני היתה צרה גדולה מאד, שאף שרחם ה' על עולמו בהשאר נח, לא יבצר מהיותה רעה רבה, על כן לא נאמר בו כי טוב. אך

♦ יום ראשון כ"א תשרי ♦

לג (א) וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בִּרְךָ מֹשֶׁה אֱלֹהִים
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי מוֹתוֹ:

כז"א וְזֹאת הַבְּרָכָה • לִפְנֵי מוֹתוֹ. (ספרי) סמוך לְמִיתָתוֹ שָׁאם לֹא עָכָשׁוּ, אִמְתִּי?.

(ב) וַיֹּאמֶר יְהוָה מִסִּינֵי בָּא וְזָרַח מִשְׁעִיר לָמוֹ הוֹפִיעַ
מִהֵר פָּאָרֹן וְאַתָּה מִרְכַּבְתָּ קֹדֶשׁ מִימִינוֹ אֵשׁ דֵּת
לָמוֹ:

מִהֵר פָּאָרֹן • שֶׁהָלַךְ שָׁם וּפָתַח לִבִּי יִשְׁמַעֵאל
שִׁיקְבֹּלִיחַ, וְלֹא רָצוּ. וְאַתָּה • לְיִשְׂרָאֵל (שם) • מִרְכַּבְתָּ
קֹדֶשׁ • וְעַמּוֹ מִקְצַת רַכְבוֹת מִלְּאָכִי קֹדֶשׁ וְלֹא כָלָם,
וְלֹא רַבָּם, וְלֹא כְדָרָךְ בְּשׁוּר־וָדָם שְׁמָרָאָה כָּל כְּבוֹד
עָשְׂרוֹ וְתַפְאָרְתּוֹ בְּיוֹם חֲפָתּוֹ. אֵשׁ דֵּת • שֶׁהִיתָה
כְּתוּבָה מֵאֵז לִפְנֵינוּ בְּאֵשׁ שְׁחוּרָה עַל גְּפִי אֵשׁ לִכְנֶה,
נִתֵּן לָהֶם בְּלוֹחוֹת כְּתֹב יָד יְמִינוֹ. דָּבָר אַחֵר: "אֵשׁ
דֵּת", כְּתִירָגוּמוֹ, שְׁנִתְנָה לָהֶם מִתּוֹךְ הָאֵשׁ.

כז"א וַיֹּאמֶר ה' מִסִּינֵי בָּא • (שם) פָּתַח תַּחֲלָה בְּשִׁבְחוֹ
שֶׁל מָקוֹם, וְאַחֲרֵיכֵן פָּתַח בְּצִרְכֵּיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל,
וּבְשִׁבְחָה שֶׁפָּתַח בּוֹ יֵשׁ בּוֹ הַזְכָּרָת זְכוֹת לְיִשְׂרָאֵל. וְכָל
זֶה דִּרְךָ רָצוּי הוּא, כְּלוּמַר כִּדְאִי הֵם אֵלֹו שֶׁתַּחֲוִיל
עֲלֵיהֶם בְּרָכָה. מִסִּינֵי בָּא • יָצָא לְקִרְאָתָם כְּשֶׁבָאוּ
לְהַתְיַצֵּב בְּתַחֲתִית הַהָר, כְּחֶתֶן הַיּוֹצֵא לְהַקְבִּיל פָּנָיו
כְּלָה, שְׁנֵאָמַר: (שְׁמוֹת יט) "לְקִרְאָת הָאֱלֹהִים", לְמַדְנִי
שֶׁיָּצָא כְּנֻגְדָם. וְזָרַח מִשְׁעִיר לָמוֹ • (ספרי) שֶׁפָּתַח לִבִּי
עָשׂוֹ שִׁיקְבֹּלוֹ אֶת הַתּוֹרָה, וְלֹא רָצוּ. הוֹפִיעַ • לָהֶם.

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (2קוּסִי־שִׁיחוֹת כֹּךְ יד פֶּרֶשׁת וְזֹאת הַבְּרָכָה־שִׁמְחַת תּוֹרָה)

שְׁנִתְנָה בְּלוֹחוֹת הַשְּׁנוּיֹת, הִרִי אֵז בְּאֵה הַשְּׁמִיחָה הָאֲמִתִּית
וְהַשְּׁלִימָה בְּלִמּוּד הָאֲדָם בְּתוֹרָה בְּכַח עֲצֻמוֹ.
וְלִכְּנֹן אַחֲרֵי כֵּיוֶן הַתּוֹרָה "לְעֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל", מִתְחִילִין לְקוֹרֵא
תַּכְף "בְּרֹאשִׁית בְּרָא אֱלֹקִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ", כִּי
עַל יְדֵי עֲבוּדַת הָאֲדָם בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה בְּכַח עֲצֻמוֹ (וְעַל דִּרְךָ
זֶה - בְּעֲבוּדַת הַבְּעִלִּית־שׁוּבָה שֶׁהִיא בְּכַח עֲצֻמוֹ וּבִבְחִינַת
הַתַּחֲדָשׁוֹת מִמֶּשֶׁה) נַעֲשֶׂה שְׁתֵּי לְהַקְבִּי"ה בְּמַעֲשֵׂה בְּרֹאשִׁית
שֶׁהוּא מוֹסִיף וּמוֹשְׁפִיעַ כְּכֹל בְּמַעֲשֵׂה בְּרֹאשִׁית - כִּי שְׁתֵּפוֹת
בְּשִׁלְמוֹתָהּ הִיא כְּשֶׁשְּׁנִיָּה שֶׁתִּפְסִים שְׁוִים לְגַמְרִי. וְלִכְּנֹן הַצַּדִּיק
שֶׁעֲבוּדָתוֹ הִיא רַק לְגִלּוֹת מִהֲכַח אֵל הַפֶּעַל (הֵן הַכּוֹחוֹת שֶׁלוֹ,
וְהֵן בְּדִירָה שְׁעוֹשָׂה בְּעוֹלָם) אֵין הַ"שְׁתֵּפוֹת" בְּשִׁלְמוֹתָהּ -
שֶׁהִרִי הַקְבִּי"ה בּוֹרָא וּמַהֲנֶה מֵאֵין; אֲבָל כְּשֶׁעֲבוּדָתוֹ הִיא בְּכַח
עֲצֻמוֹ, הַבְּעִל־תְּשׁוּבָה שֶׁעֲבוּדָתוֹ הִיא הַתַּחֲדָשׁוֹת מִמֶּשֶׁה
בְּבְרִיאָה, כְּנִ"ל, וְעַד שְׁעוֹשָׂה מִדְּבַר הַפְּכִי דְבַר הָרָצוּי - מַעוֹלָם
דְּלֹא "הִנָּנִי לִיָּה" (לְהַקְבִּי"ה) עוֹשָׂה עוֹלָם דְּ"הִנָּנִי לִיָּה",
עַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה דוּמָה לְבוֹרָא - שְׁתֵּי בְּשִׁלְמוֹת לְהַקְבִּי"ה,
וּבוֹרָא שְׁמִים וְאָרֶץ "חֲדָשִׁים" שְׁנִגְדָשׁ בָּהֶם שֶׁ"ה" אֱלֹקֵי
יִשְׂרָאֵל מִלֵּךְ וּמְלִכּוּתוֹ כָּל מִשְׁלָה", וּמִסִּיעִין לְאֲדָם לְמִלְאוּת
שְׁלִיחוּתוֹ וְעֲבוּדָתוֹ בְּעוֹלָם.

בְּתַחֲלַת פֶּרֶשׁת בְּרָכָה מְדוּבָר בְּלוֹחוֹת הָרֵאשׁוֹנוֹת: "הִנָּנִי מִסִּינֵי
בָּא גו'", וְעַל זֶה נֹאמַר "תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרְשָׁה קְהִלַּת
יַעֲקֹב", מוֹרְשָׁה לְשׁוֹן יְרוּשָׁה, הֵינֵנו שְׁנִיתְנָה וּבָאָה בִּירוּשָׁה,
בְּדִרְךָ מִמִּילָא וְלֹא עַל יְדֵי עֲבוּדָה וְיִגִּיעָה. וְסִיּוֹם פֶּרֶשׁת וְזֹאת
הַבְּרָכָה (שֶׁהִכַּל הוֹלֵךְ אַחֵר חֲתוּם) הוּא "לְעֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל",
שְׁקָאֵי עַל שְׁבִירַת הַלּוּחוֹת, "שֶׁנִּשְׁאָו לְבוֹ לְשִׁבּוֹר הַלּוּחוֹת
לְעֵינֵיהֶם, וְהִסְפִּיקָה דַּעַת הַקְבִּי"ה לְדַעַתוֹ, שְׁנֵאָמַר אֲשֶׁר
שְׁבִירַת, יִשְׂר כְּחֹף שְׁשִׁבְרַת", שְׁבִירָה מְרֻמָּז עִילוּיִים שֶׁל הַלּוּחוֹת
הָאֲחֵרוֹנוֹת לְגַבִּי לּוּחוֹת הָרֵאשׁוֹנוֹת (שֶׁלֹּא אִמֹר לוֹ יִשְׂר כְּחֹף
שְׁשִׁבְרַת), כִּי דוֹקָא עַל יְדֵי שֶׁנִּשְׁאָו לְבוֹ לְשִׁבּוֹר אֶת הַלּוּחוֹת
לְעֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל, פֶּעַל כָּל יִשְׂרָאֵל (גַּם בְּאֵלֹו שֶׁלֹא חֲטָאוּ
בְּעִגְלָה) עֲבוּדַת הַתְּשׁוּבָה - עֲבוּדָה בְּכַח עֲצֻמוֹ.
וְכֹאֲשֶׁר נִתְקַבְּלָה תְּשׁוּבָתָם בְּמִלּוּאָה, אֵז נִתֵּן לָהֶם הַקְבִּי"ה
אֶת הַלּוּחוֹת הַשְּׁנוּיֹת, שְׁבִירָה הָרָאָה לְעֵין כָּל שֶׁהוּא יִתְבָּרַךְ
קִבֵּל תְּשׁוּבָתָם וְנִתְרַצָּה הַקְבִּי"ה לְיִשְׂרָאֵל בְּשִׁמְחָה וּבְלֵב שָׁלֵם
וְנִתֵּן לָהֶם לּוּחוֹת שְׁנוּיֹת, הֵינֵנו שָׁגַם בְּתוֹרָה תְּהִיָּה הַעֲבוּדָה
וְיִגִּיעָה - לְמוּד הַתּוֹרָה בְּכַח עֲצֻמוֹ.
וְכֹאֲשֶׁר בָּאִים לְשִׁמְיָנוּ עֲצָרָה אַחֲרָי ז' יְמֵי הַסְּפּוֹת, הַזְמָן
שֶׁכָּל הַהִמְשָׁכוֹת נִקְלָטוֹת בְּפִנְיָמִיּוֹת, וְגַם בְּחִינַת הַתּוֹרָה

(ג) אַף חֵבב עַמּוּם כָּל־קִדְשׁוֹ בִּידֶךָ וְהֵם תָּכּוּ לְרַגְלֶךָ
יִשְׂאֵל מִדְּבַרְתֶּיךָ:

ב) "וְאִשְׁמַע אֶת מְדַבֵּר אֵלַי", כְּמוֹ 'מְדַבֵּר אֵלַי', אֵף זֶה 'מִדְּבַרְתֶּיךָ', מֵה שְׁהִיית מְדַבֵּר לְהַשְׁמִיעַנִי לֵאמֹר לָהֶם. טיש פורפרליר"ש בלע"ז (ציינע אונטערערדונגען). ואונקלוס תרגם שְׁהִי נוסעים על פי דְּבָרֶיךָ, וְהֵם"ם בו שמוש, מְשַׁמֵּשׁת לְשׁוֹן מִן. דְּבָר אחר: "אֵף חֵבב עַמּוּם", אֵף בְּשַׁעַת חֲבַתָּן שֶׁל הָאֲמוּת שְׁהִרְאִית לָהֶם פְּנִים שׁוֹחֲקוֹת, וּמִסְרַת אֶת יִשְׂרָאֵל בְּיָדָם. כָּל־קִדְשׁוֹ בִּידֶךָ. כָּל צִדִּיקֵיהֶם וְטוֹבֵיהֶם דְּבָקוּ בָּךְ וְלֹא מָשׁוּ מֵאֲחֵרֶיךָ, וְאַתָּה שׁוֹמְרָם. וְהֵם תָּכּוּ לְרַגְלֶךָ. וְהֵם מִתְמַצְעִים וּמִתְכַּנְסִים לְתַחַת צִלֶּךָ. יִשְׂאֵל מִדְּבַרְתֶּיךָ. מְקַבְּלִים גְּזֵרוֹתֶיךָ וְדִתּוֹתֶיךָ בְּשִׁמְחָה, וְאַלֶּה דְּבָרֵיהֶם.

כ"א אֵף חֵבב עַמּוּם. גַּם חֲבֵה יִתְרָה חֵבב אֶת הַשְּׂבָטִים, כָּל אֶחָד וְאֶחָד קְרוֹי 'עַם', שְׁהָרִי בְּנִימִין לְבָדוּ הָיָה עֵתִיד לְהוֹלֵד כְּשֶׁאִמְר הַקָּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא לִיעֲקֹב: (בראשית לה) "גֹּי וְקָהַל גֹּיִם יִהְיֶה מִמֶּנִּי". כָּל־קִדְשׁוֹ בִּידֶךָ. נִפְשׁוֹת הַצִּדִּיקִים גְּנוּזוֹת אֵתוֹ, פְּעֻנָּן שְׁנֵאִמְר: (ש"א כה) "וְהִיָּתָה נֶפֶשׁ אֲדָנִי צְרוּרָה בְּצִרוֹר הַחַיִּים אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ". וְהֵם תָּכּוּ לְרַגְלֶךָ. וְהֵם רְאוּיִים לָכֶּה, שְׁהָרִי תָכּוּ עֲצָמָן לְתוֹךְ תַּחֲתִית הָהָר לְרַגְלֶךָ, בְּסִינִי. "תָּכּוּ" לְשׁוֹן פָּעֵל, הַתְּכּוּ לְתוֹךְ מְרָגְלוֹתֶיךָ. יִשְׂאֵל מִדְּבַרְתֶּיךָ. נִשְׂאוּ עֲלֵיהֶם עַל תּוֹרַתְךָ. מִדְּבַרְתֶּיךָ. הֵם"ם בו קְרוֹב לִסּוּדָה, כְּמוֹ: (במדבר ז) "וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדְּבַר אֱלֹהִים", (יחזקאל

(ד) תוֹרָה צִוָּה־לָנוּ מוֹשֶׁה מוֹרְשָׁה קֹהֶלֶת יַעֲקֹב:
ד אורייתא יחב לנא משה מורה ירמא
לכנשת יעקב:

כ"א תוֹרָה. אֲשֶׁר צִוָּה לָנוּ מוֹשֶׁה, מוֹרְשָׁה הִיא לְקֹהֶלֶת יַעֲקֹב, אֲחֻזָּנוּהָ וְלֹא נַעֲזָבָהּ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחות ליל שמחת תורה תש"ל, תשל"א)

הַתּוֹרָה הִיא יִרְשָׁה לְכָל יְהוּדִי, וְהַהֲלָכָה לְגַבִּי יִרְשָׁה הִיא שְׁאִין חֲשִׁיבוֹת לְגִיל, לְמַעֲמָד וּלְמַצֵּב שֶׁל הַיּוֹרֵשׁ - הַתּוֹרָה מוֹעֲבֵרָת לְכָל יְהוּדִי בִּירְשָׁה. וּלְפִיכָךְ, כָּאֲשֶׁר יֵשׁ הַתַּחֲדָשׁוֹת וְנוֹסָף אֹר בַּתּוֹרָה - בְּשִׁמְחַת תּוֹרָה, חֲלָה אֶצֶל כָּל יְהוּדִי הַתַּחֲדָשׁוֹת וְתוֹסֶפֶת בְּהַתְּנַהּגוּתוֹ וּבְחִיּוּתוֹ עַל־פִּי הַתּוֹרָה. וְלָכֵן עָקֵר הַשְּׂמִיחָה בְּשִׁמְחַת תּוֹרָה מִתְבַּטָּאת דּוֹקָא בְּהַקְפּוֹת - לֹא עַל־יְדֵי קְרִיאָהּ וְלִמּוּד בַּתּוֹרָה, אֲלֵא דּוֹקָא עַל־יְדֵי תַנּוּעוֹת וּפְעֻלוֹת מַעֲשִׂיּוֹת שֶׁל רִיקוּד עִם הַתּוֹרָה עֲצֻמָּה - כִּי עָקֵר הַשְּׂמִיחָה בְּשִׁמְחַת תּוֹרָה אֵינָה כָּל־כֶּף עַל הַבְּנֵתָהּ, אֲלֵא בְּעָקֵר עַל כֶּף שֶׁהַתּוֹרָה הִיא "שְׁהִינִי" - מְחִיָּה אוֹתָנוּ בְּכָל עֲנִינָנוּ, עַד לַעֲשִׂיָּה בְּפֶעֶל.

הַתּוֹרָה הִיא "מִימִינוּ אֵשׁ דֵּת לְמוֹ". וְנֵאמֹר בְּסִפְרִי: "מֵה אֵשׁ - כָּל הַמִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ עוֹשֶׂה בְּגוֹפּוֹ רִשָּׁם, אֵף בְּנֵי אָדָם שֶׁעֲמִלִּים בּוֹ נִפְרִים הֵם בֵּין הַבְּרִיּוֹת, כֶּף תַּלְמִידֵי חֻכְמִים נִפְרִים בְּהִילּוּכָם וּבְדַבְּרוֹם וּבַעֲטִיפָתָם בְּשׁוּק" (וְכִפִּי שֶׁמִּפְרֵשׁ הַרְמָב"ם אֶת הַפְּרִטִּים שֶׁבָּרָךְ). אֵף, לְכַאֲוֶרָה, מִתְעוֹרֶרֶת הַשְּׂאֵלָה מִצַּד שְׁנֵי: אֶצֶל תַּלְמִידֵי חֻכְמִים, שֶׁהַתַּחֲלָת לְמוּד הַתּוֹרָה שׁוֹב הִיא אֶצֶלָם בְּאִפְסֵן חֲדָשׁ לְגִמְרִי, מוֹבָן, שֶׁנִּגְרָמֶת הַתַּחֲדָשׁוֹת וְתוֹסֶפֶת הַנִּפְרָת "בְּהִילּוּכָם וּבְדַבְּרוֹם...", אֲבָל אֶצֶל יְהוּדִים שְׁאֵינֶם תַּלְמִידֵי חֻכְמִים, מֵהוּ הַחֲדָשׁ שֶׁיֵּשׁ לְתוֹרָתָם בְּשִׁמְחַת תּוֹרָה עַד־כִּי־כֶף שֶׁהוּא מִשְׁפִּיעַ עַל כָּל עֲנִינֵיהֶם, כְּדִלְעִיל, עַד אֲשֶׁר הֵם שְׂמִיחִים כָּל כֶּף וּמְבָרְכִים בְּרַכַּת שְׁהִינִי? עַל כֶּף מְסַבֵּר בְּפִרְשֵׁתָנוּ: "תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מוֹשֶׁה מוֹרְשָׁה..." -

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטרשיחות כר כס עמוד 229 ואילך - מותך 'לקראת שבת')

"אֲשֶׁר" שֶׁהוּא הַתַּעֲנוּג, נִעֲשֶׂה קִדְשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, הֵינּוּ שְׁנֵשְׁמֹת יִשְׂרָאֵל הֵם הֵם הַעוֹשִׂים אֶת הַמִּצְוֹת, וְזֶהוּ מֵה שֶׁכְּתוּב וְזִכְרָתָם אֶת כָּל מִצְוֹת הַיּוֹ, וְאַחֵר כֶּף כְּתִיב וְעִשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, הֵינּוּ יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂים מִבְּחִינַת מִצְוֹת הַיּוֹ שִׁיְהִיו מִצְוֹת, וְהוּא עַל־דֶּרֶךְ הַנִּל שְׁנֵשְׁמֹת יִשְׂרָאֵל מִחֲבָרִים אֶת הַתּוֹרָה שְׁלִמְעֵלָה בְּהַקְבִּ"ה מְמֹשׁ. וְכָל זֶה הוּא בְּבַחֲנֵינִת יִשְׂרָאֵל. אֲמָנָם, הַתּוֹרָה הִיא מוֹרְשָׁה קֹהֶלֶת יַעֲקֹב, הֵינּוּ, שְׁגָם הַנִּשְׁמֹת דְּבַחֲנֵינִת יַעֲקֹב, יו"ד עֲקֵב, שְׁזָהוּ כִפִּי שֶׁהַנִּשְׁמָה יֵרְדָה לְמִטָּה, הֵנָּה גַּם נִשְׁמֹת דְּבַחֲנֵינִת "עֲקֵב" הֵם מִשְׁפִּיעִים בַּתּוֹרָה.

וְזֶהוּ תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מוֹשֶׁה מוֹרְשָׁה קֹהֶלֶת יַעֲקֹב, שֶׁהַתּוֹרָה הִיא מְאֻרָּסָה לְיִשְׂרָאֵל, הֵינּוּ שִׁיְשְׂרָאֵל הֵם מִשְׁפִּיעִים בַּתּוֹרָה. וְעַל זֶה נֵאמֹר מוֹרְשָׁה קֹהֶלֶת יַעֲקֹב, הֵינּוּ, שְׁעֻנָּן זֶה שֶׁהַנִּשְׁמֹת הֵם מִשְׁפִּיעִים בַּתּוֹרָה הוּא לֹא רַק בְּבַחֲנֵינִת יִשְׂרָאֵל, אֲלֵא גַם בְּבַחֲנֵינִת יַעֲקֹב, יו"ד עֲקֵב. דְּהֵנָּה, יִשְׂרָאֵל הוּא בְּחִינַת לִי רִאשׁ, אוֹתִיּוֹת "אֲשֶׁר", ד' "אֲשֶׁר" פְּרוּשׁוֹ תַעֲנוּג, וְהוּא בְּחִינַת טְהוֹרָה הִיא, שְׁזָהוּ כִפִּי שֶׁהַנִּשְׁמֹת מִשְׁרָשׁוֹת בְּבַחֲנֵינִת הַתַּעֲנוּג. וּבְבַחֲנֵינִה זֶה פְּשִׁטָּא שֶׁהַנִּשְׁמֹת הֵם מִשְׁפִּיעִים בַּתּוֹרָה. וְזֶהוּ גַּם מֵה שְׁאוּמְרִים "אֲשֶׁר קִדְשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו", דְּמַצֵּד בְּחִינַת

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטרשיחות כרך כט עמוד 229 ואילך - מותך 'לקראת שבת')

משמעות לשון 'אחזונה' - בתורה

שפשדה אחזה אפילו כשהבעלים מוכרים אותה, חזרת להם ביוכל "בשנת היובל הזאת תשובו איש אל אחוזתו" דמכין ששדה זו היא אחוזתם, לכן קשורה אליהם בכל מצב.

כמו כן התורה היא אחוזתם של ישראל, וקשורה אתם בקשר תמידי, דגם פשנמצאים בין האמות, התורה היא "מורשה קהלת יעקב" ורשה ואחזה של ישראל. דזה שבני ישראל קשורים לתורה בכל מצב בו יהיו (ואפילו בזמן שבני ישראל נמסרו בידי אמות העולם), נובע מקף שהתורה היא "מורשה קהלת יעקב" ורשה ואחזה של ישראל.

תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב:

אחזונה ולא נעזבה (לג, ד. ובפירוש רש"י)

צריך להבין, מהו הלשון אחזה שפרש רש"י לגבי התורה, דלכאורה מתאים יותר לכתב לשון שמיעה, למוד, וכיוצא בזה, וכפי שפתבה התורה עצמה בפסוקים שלפנינו? גם צריך להבין השיכות בין "מורשה" - שהתורה היא ורשה, לזה שאחזונה ולא נעזבה, הרי גם אם התורה נתנה במתנה וכיוצא בזה, שיהי (לכאורה) לומר אחזונה ולא נעזבה?

ויש לומר שלשון "אחזונה" כאן אין משמעו אחזה אלא אחזה, שהתורה היא אחוזתם ורשתם של ישראל. דכמו

(ה) ויהי בישרון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל: הנהיה בישראל מלךא באתפנשות רישי עמא פחדא שבטאי דישראל:

תשא את ראש, ראויין אלו שאכרכם. דבר אחר: "בהתאסף", בהתאספם יחד, באגדה אחת ושלום ביניהם - הוא מלכם, ולא כשיש מחלקת ביניהם.

כ"י ויהי הקדוש ברוך הוא. בישרון מלך. תמיד על מלכותו עליהם. בהתאסף. בכל התאסף ראשי חשבון אסיפתם. ראשי. כמו (שמות ל) "כי

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת ליל שמחת תורה, תשל"ד)

חילוק בין הסוגים דראשיכם גו' שואב מימך' - אין זה ביטול גמור וקבלת עול מלכות שמים שלמה. וכדוגמת הכתרת מלך בשרודם, שהיא על ידי ביטול העם, בשלמות הביטול, בעת ההכתרה, שוים בביטול זה שר גדול ואיש פשוט. ואם ירגיש השר את מציאותו, יהיה חסר בביטולו למלך. וההבדלה בין שר ואיש פשוט באה רק לאחר ששכר נעשה מלך וגזר גזרות, שאז ישנם חילוקים באופן קיום הגזרות (אבל לא בעת ההכתרה).

"ויהי בישרון מלך, בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל", שבזה שני ענינים: "ויהי בישרון מלך", הוא בחינת תמליכוני עליכם, המשכת בחינת מלכותו יתברך; ו"בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל", הוא "שכולם מתאספים יחד להיות לאחדים כאחד" ואין בהם התחלקות דראש ורגל. וב' ענינים אלו תלויים זה בזה, כי בעבודה זו ד'תמליכוני עליכם' שוים כל ישראל: מכין ד'תמליכוני עליכם' נעשה על ידי ביטול וקבלת עול מלכות שמים, הרי אם ישנו בזה

(ו) יחי ראובן ואל ימות ויהי מתיו מספר: ו יחי ראובן לחיי עלמא ומותא תנגא לא ימות ויקבלון בנהי אחסנתהון במנגנהון:

שנאמר: (בראשית לה) "וישכב את בלהה, ויהיו בני יעקב שנים עשר", שלא יצא מן המנגן.

כ"י יחי ראובן. פעולם הזה. ואל ימות. לעולם הבא, שלא יזכר לו מעשה בלהה. ויהי מתיו מספר. נמנין במנגן שאר אחיו, דגמא היא זו פענן

ו נא ליהודה ואמר קבל ?? צלותה דיהודה במפקה (באגדה) לקרבא ולעמה תתיבנה לשלם ידוהי יעבדן לה פרעניקתא מסנאוהי וסעיד מפעלי דכבוהי הוי לה:

(י) וזאת ליהודה ויאמר שמע יהוה קול יהודה ואל-עמו תביאנו ידיו רב לו ועזר מצריו תהיה: פ

יהודה מתגלגלין בארון מפני נדוי שקבל עליו, שנאמר: (בראשית מו) "וחטאתי לאבי כל הימים", אמר משה: 'מי גרם לראובן שיודה? יהודה וכו'.' שמע ה' קול יהודה. תפלת דוד, ושלמה, ואסא מפני הכושים, ויהושפט מפני העמונים, וחזקיה מפני

כ"י וזאת ליהודה. סמך יהודה לראובן, מפני ששניהם הודו על קלקול שביתם, שנאמר: (איוב טו) "אשר חכמים גידו וגו', להם לבדם וגו' ולא עבר זר בתוכם". (ב"ק צב) ועוד פרושו רבותינו שכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, היו עצמות

כאן רמז ברכה לשמעון מתוך ברכותיו של יהודה. ואף פשחלקו ארץ ישראל, נטל שמעון מתוך גורלו של יהודה, שנאמר: (יהושע יט) "מחבל בני יהודה נחלת בני שמעון". ונמסר מה לא יחד לו ברכה בפני עצמו? שהיה בלבו עליו על מה שפשה בשטים, כך כחוב באגדת תהלים (מזמור צ.א).

סנחריב. ואל-עמו תביאנו. לשלום מפני המלחמה (ספרים אחרים: מן המלחמה). ידיו רב לו. יריבו ריבו וינקמו נקמתו. ועזר מצריו תהיה. על הושפט התפלל, על מלחמת רמות גלעד: (ד"ב יח) "ויזעק יהושפט, וה' עזרו". דבר אחר: "שמע ה' קול יהודה", (ספרי)

♦ יום שני כ"ב תשרי ♦

ח וללוי אמר תמיך ואוריך לאיש חסידך אשר דאשתכח חסידך קדמך די נסיתוהי בנסתא ונהוה שלים בפתוהי על מי מצוהת ואשתכח מהימן:

(ח) וּלְלוֹי אָמַר תְּמִיךְ וְאוּרִיךְ לְאִישׁ חֲסִידְךָ אֲשֶׁר נִסִּיתוֹ בְּמִסָּה תְּרִיבֻהוּ עַל־מִי מְרִיבֵהוּ:

דבר אחר: "תריביו על מי מריבה", נסתקפת לו לבא בפעילה, אם משה אמר: (במדבר כ) "שמעו נא המורים", אהרן ומרים מה עשו?

כ"י וּלְלוֹי אָמַר. ועל לוי אמר. תמיך ואוריך. כלפי שכינה הוא מדבר. אשר נסיתו במסה. שלא נתלוננו עם שאר המלינים. תריביו וגו'. כתרגומו.

ט דעל אבוהי ועל אמה לא רחם בד חבו מן דינא ואפי אחוהי ובנוהי לא נסיב ארי נטרו מטרת מימך וקנמך לא אשניו:

(ט) הָאֹמֵר לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא רָאִיתִיו וְאֶת־אָחִיו לֹא הִכִּיר וְאֶת־בְּנוֹ לֹא יָדַע כִּי שָׁמְרוּ אֶמְרַתְךָ וּבְרִיתְךָ וַיַּצְרוּ:

אחד מהם, שנאמר: (שם) "כל בני לוי". כי שמרו אמרתך. "לא יהיה לך אלהים אחרים". ובירתך יצרו. ברית מילה, שאותם שנולדו במדבר של ישראל לא מלו את בנייהם, והם היו מולין ומלין את בניהם (ספרים אחרים: אותם שנולדו במדבר, שישאל לא מלו את בניהם, והם היו מולין).

כ"י הָאֹמֵר לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא רָאִיתִיו. כשחטאו בעגל ואמרת: (שמות לב) "מי לה' אלי", נאספו אלי כל בני לוי, וצויתם להרג את אבי אמו והוא מישראל, או את אחיו מאמו, או את בן בתו, וכן עשו. ואי אפשר לפרש אביו ממש, ואחיו מאביו, וכן בניו ממש, שהרי לויים הם ומשכט לוי לא חטא

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ז עמ' 39)

במדבר ג, יב (והלויים, שלא עבדו עבודת אילים, נבחרו תחתיהם) ודברים י, ח (וטעיתם בעגל, ובני לוי לא טעו), שפרש על הלויים. אבל בשניהם פרש הטעם דלא טעו בעגל, ולא שהרגו. ואין כאן מקומו.

נאספו אלי כל בני לוי וצויתם להרוג... וכן עשו (רש"י לג, ט) רש"י כתב בפרשת תשא (לב, כט) שהכהנים זכו לכהונה מפני שהענישו את עובדי העגל. ולכאורה, על-פי-זה הרי זה צריך להיות בכל שבט לוי, לאו דוקא כהנים. וראה רש"י

י כשרין אליו דילפון דיניך ליעקב ואוריךך לישראל ישוין קטרת בוסמין קדמך וגמיר לרעוא על מדבךך:

(י) יִזְרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לְיעֲקֹב וְתוֹרַתְךָ לְיִשְׂרָאֵל קַטֹּרֶה בְּאַפֶּךָ וּכְלִיל עַל־מִזְבְּחֶךָ:

כ"י יזרו משפטיך. ראויין אלו לכך. וכליל. עולה.

יא ברח יי נכסוהי ורפן ידוהי תקבל ברעוא תבר חרצא דסנאוהי ודבעלי דכבוהי דלא יקומו:

(יא) בְּרַךְ יְהוָה חִילוֹ וּפָעַל יָדָיו תִּרְצֶה מִחֵץ מִתְּנִים קָמְיוּ וּמִשְׁנָאִיו מִן־יְקוֹמוּן: ם

והתפלל עליהם, לפי שהיו מועטים: שנים עשר בני חשמונאי ואלעזר כנגד כמה רבבות. לכך נאמר: "ברך ה' חילו ופעל ידיו תרצה". ומשנאיו מן יקומו. מחץ קמיו ומשנאיו מהיות להם תקומה.

כ"י מִחֵץ מִתְּנִים קָמְיוּ. מחץ קמיו מפת מתנים, פענין שנאמר: (תהלים ט) "ומתניהם תמיד המעד", ועל המעוררין על הנהגה אמר בן. דבר אחר: ראה שעתידין חשמונאי ובניו להלחם עם עובדי כוכבים,

(יב) לְבַנְיָמִן אָמַר יְדִיד יְהוָה יִשְׁכֵּן לְבֵטַח עָלָיו חֶפֶץ
עָלָיו כָּל־הַיּוֹם וּבֵין כְּתָפָיו שָׁכֵן: ס

ירושלים, לא שרתה שכינה במקום אחר. ובין כְּתָפָיו שָׁכֵן. בגבה ארצו היה בית המקדש בנוי, אלא שנמוך שלש ועשרים אמה מעין עיטם, ושם היה דעתו של דוד לבנותו, כדאיתא ב'שחישת קדשים': 'אמרי נחתי ביה פורתא', משום דכתיב: "ובין כְּתָפָיו שָׁכֵן", אין לך נאה בשור יותר מכתפיו.

לְבַנְיָמִן אָמַר. לפי שברפת לוי בעבודת הקרבנות ושל בנימין בבנין בית המקדש בחלקו, סמך זה לזה, וסמך יוסף אחרי שאלה הוא משכן שילה היה בנוי בחלקו, שנאמר: (שם עח) "וימאס באהל יוסף וגו'", ולפי שבית עולמים חביב משילה, לכה הקדים בנימין ליוסף. חפץ עליו. מכסה אותו ומגן עליו. כָּל־הַיּוֹם. לעולם. משנבחרה

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך י עמ' 146)

יהודי: כשנפשו האלקית שבו אינה בבחינת התנשאות והבדלה מנפשו הבחמית, גופו, וחלקו בעולם, אלא היא מתעסקת אתם ומתלבשת בהם, בכדי לבררם ולזככם – נעשים כלם משכן ומקדש להשראת השכינה.

אמרי, נחתי ביה פורתא (רש"י לג, יב) בית המקדש אמור להאיר אור אלקי לכל העולם, עד לחלקו הכי נמוך. לכן לא היה גבוה לגמרי מן העולם, כי אז היה נעלה מפני שיוכל להאיר לכל העולם; אלא נחתי ביה פורתא, ואז הוא שייך וקרוב לעולם. והוא הדין ל'מקדש' הפרטי שבתוך כל

"בשבת ראש חודש מפטירין בציבור הפטרה הקשורה עם ראש חודש – "השמים כסאי" עד והי' מידי חודש בחדשו גו'", ולא ההפטרה דפרשת השבוע. ואף על פי כן, ידוע המנהג שנתפרסם על ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, שביחיד – יש לומר גם את ההפטרה דפרשת השבוע. ועל דרך זה בנוגע לשבת חול המועד, שבציבור מפטירין בהפטרה המיוחדת לשבת חול המועד, אבל ביחיד – יש לומר גם את ההפטרה הקשורה עם פרשת השבוע."

התוועדויות חלק א תשמ"ה עמוד 351

עטרת מרים

אנשי דור הפלגה, שהיתה השכינה שורה עמם בתמידות אל־עֶזְרָבָנוּ ואל־יִשְׁעֵנוּ: נח להטות לבבנו אליו בחינת הדבור מצוי להם ללכת בכל־דרכיו ולשמר מצותיו וחקיו ומשפּטיו אשר צוה את־אבותינו: נח ויהיו דברי אלה האמורים למעלה אשר התחננתי לפני יהוה קרבים אל־יהוה אל־הינו יומם ולילה לעשות משפּט עבדו דבר הנצרך לו ומשפּט עמו ישראל לחבוע עֶלְבֹנָם מיד האויב

עטרת מרים

נח ויהי ככלות שלמה להתפלל אל־יהוה את כל־התפלה והתחנה הזאת קם מלפני מזבח יהוה מברע על־ברכיו וכפיו פרשות השמים בעת הפלתו: נח ויעמוד ויברך את כל־קהל ישראל קול גדול לאמר: נח טרם ברך את העם, ראה כי טוב לברך את ה' בראשונה ואמר: ברוך יהוה אשר נתן מנוחה לעמו ישראל ככל אשר דבר לא־נפל לא נחסר דבר אחד מכל דבר הטוב אשר דבר ביד משה עבדו: נח ויהי יהוה אל־הינו עֶמָנוּ פֶּאֶרְךָ הוּא עִם־אֲבֹתֵינוּ

הפטרה לשמיני עצרת לחו"ל

מלכים א פרק ח

ח נח ויהי ככלות שלמה להתפלל אל־יהוה

את כל־התפלה והתחנה הזאת קם מלפני מזבח יהוה מברע על־ברכיו וכפיו פרשות השמים: נח ויעמוד ויברך את כל־קהל ישראל קול גדול לאמר: נח ברוך יהוה אשר נתן מנוחה לעמו ישראל ככל אשר דבר לא־נפל דבר אחד מכל דבר הטוב אשר דבר ביד משה עבדו: נח ויהי יהוה אל־הינו עֶמָנוּ פֶּאֶרְךָ הוּא עִם־אֲבֹתֵינוּ ואל־יִשְׁעֵנוּ: נח להטות לבבנו אליו ללכת בכל־דרכיו ולשמר מצותיו וחקיו ומשפּטיו אשר צוה את־אבותינו: נח ויהיו דברי אלה אשר התחננתי לפני יהוה קרבים אל־יהוה אל־הינו יומם ולילה לעשות משפּט עבדו

שיעור יומי ליום שני (בכל העולם יום שלישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – לג – פרשת וזאת הברכה מט

עטרת מרים

דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ: ס לְמַעַן דַּעַת פְּלִעְמֵי הָאָרֶץ בְּרֹאוֹתֶם הַשְּׁנֵחַתוֹ הַנִּפְלְאוֹה בַּעֲמֹו כִּי יִהְיֶה הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד: סא כֵּן יִהְיֶה פֶּאֶשֶׁר וְהָיָה לְבַבְכֶּם שְׁלֹם עִם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לִלְבַּת בַּחֲקִיו וּלְשֹׁמֵר מִצְוֹתָיו כִּי־וְהָיָה אֲשֶׁר לְבַבְכֶּם שְׁלֹם עִם ה', אֲבָל בְּזוֹלַת זֹאת לֹא תוֹעִיל הַתַּפְּלָה גַּם שֶׁתִּהְיֶה

בְּבֵית תְּהִי: סב וְהַמֶּלֶךְ וְכָל־יִשְׂרָאֵל

עִמּוֹ וְזָכִירִים זָבַח לִפְנֵי יְהוָה:

סג וַיִּזְבַּח שְׁלֹמֹה אֶת זָבַח

הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר זָבַח לַיהוָה בְּקָר

עֲשָׂרִים וּשְׁנַיִם אֲלֹף וָצֵאן מֵאָה

וְעֹשְׂרִים אֲלֹף וַיִּחַנְכוּ אֶת־בֵּית

יְהוָה הַמֶּלֶךְ וְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

סד כִּי־סָד הָהוּא מְרֹבב הַקְּרִבּוֹת

שֶׁהִקְרִיבוּ קִדֵּשׁ הַמֶּלֶךְ בַּקִּדְשֵׁת

הַמִּזְבֵּחַ אֶת־תּוֹדֹת הַחֲצִיר אֶת רֹצֶפֶת

חֲצִיר הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר לִפְנֵי בֵית־יְהוָה

כִּי־עָשָׂה שֵׁם עַל הַרְצָפָה הַחַיִּי

אֶת־הָעֵלָה וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֶת

חֲלָבֵי הַשְּׁלָמִים כִּי־מִזְבֵּחַ

הַנִּחָשֶׁת אֲשֶׁר עָשָׂה שְׁלֹמֹה וְהָיָה רַק

מִצֹּפֶה נִחָשֶׁת אֲבָל תַּחֲתָיו הָיוּ אֲבָנִים

שְׁלֹמֹת אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה וְהָיָה

עֲשָׂרִים עַל עֲשָׂרִים אַמָּה קָטָן מִהַכִּיל

עטרת מרים

מִלְחָחִיוֹק אֶת־הָעֵלָה וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֶת חֲלָבֵי הַשְּׁלָמִים: סה וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה בְּעַת־הַיּוֹם אֶת־הַחֹג הַנוֹפֵת הַבֵּית וְכָל־יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ קָהָל גְּדוֹל מְלֻבָּא חֲמַת בְּצִפּוֹנָה שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עַד־נַחַל מִצְרַיִם בְּדִרְוֹמָה לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ שִׁבְעַת יָמִים שֶׁל חִינוּךְ וְשִׁבְעַת יָמִים חַג הַסְּבֹת

אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם רְצוּפִים:

סו כִּי־סו הַשְּׁמִינִי מִיְמֵי הַחֵן, הוּא

שְׁמִינִי הַעֲצֵרַת שְׁלַח אֶת־הָעָם נִטְלוּ

מִקְנֵו רְשׁוֹת לִלְבַּת וַיִּבְרְכוּ אֶת־

הַמֶּלֶךְ וַיִּלְכוּ לְאַהֲלֵיהֶם שְׂמֵחִים

וְטוֹבֵי לֵב עַל פְּלִיטוֹתָהּ אֲשֶׁר

עָשָׂה יְהוָה לְדוֹד עַבְדּוֹ שָׂקִים לוֹ

הַבְּסֻחָתוֹ אֲשֶׁר בָּנוּ הַיּוֹשֵׁב עַל כְּסֹא בְּנֵה

הַבֵּית וְלִי־יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ כִּי רָאוּ אֲשֶׁר

שָׂרָתָה הַשְּׂכִינָה בְּבֵית הַבְּנוֹי:

וּמִשְׁפַּט עִמּוֹ יִשְׂרָאֵל דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ: ס לְמַעַן

דַּעַת פְּלִעְמֵי הָאָרֶץ כִּי יִהְיֶה הוּא הָאֱלֹהִים

אֵין עוֹד: סא וְהָיָה לְבַבְכֶּם שְׁלֹם עִם יְהוָה

אֱלֹהֵינוּ לִלְבַּת בַּחֲקִיו וּלְשֹׁמֵר מִצְוֹתָיו כִּי־וְהָיָה

סב וְהַמֶּלֶךְ וְכָל־יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ וְזָכִירִים זָבַח

לִפְנֵי יְהוָה: סג וַיִּזְבַּח שְׁלֹמֹה אֶת זָבַח הַשְּׁלָמִים

אֲשֶׁר זָבַח לַיהוָה בְּקָר עֲשָׂרִים וּשְׁנַיִם אֲלֹף וָצֵאן מֵאָה וְעֹשְׂרִים אֲלֹף

וַיִּחַנְכוּ אֶת־בֵּית יְהוָה הַמֶּלֶךְ וְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: סד כִּי־סד הָהוּא קִדֵּשׁ

הַמֶּלֶךְ אֶת־תּוֹדֹת הַחֲצִיר אֲשֶׁר לִפְנֵי בֵית־יְהוָה כִּי־עָשָׂה שֵׁם אֶת־הָעֵלָה

וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֶת חֲלָבֵי הַשְּׁלָמִים כִּי־מִזְבֵּחַ הַנִּחָשֶׁת אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה קָטָן

מִהַכִּיל אֶת־הָעֵלָה וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֶת חֲלָבֵי הַשְּׁלָמִים: סה וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה

בְּעַת־הַיּוֹם אֶת־הַחֹג וְכָל־יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ קָהָל גְּדוֹל מְלֻבָּא חֲמַת עַד־נַחַל מִצְרַיִם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ

שִׁבְעַת יָמִים וְשִׁבְעַת יָמִים אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם: סו כִּי־סו הַשְּׁמִינִי שְׁלַח אֶת־הָעָם וַיִּבְרְכוּ אֶת־הַמֶּלֶךְ

וַיִּלְכוּ לְאַהֲלֵיהֶם שְׂמֵחִים וְטוֹבֵי לֵב עַל פְּלִיטוֹתָהּ אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה לְדוֹד עַבְדּוֹ וְלִי־יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ:

• בכל העולם יום שלישי כ"ג תשרי (בא"י ממשיכים כאן ביום שני) •

(יג) וְלִי־וְסָף אָמַר מִבְּרַכַּת יְהוָה אֶרְצוֹ מִמֶּגֶד שְׂמִיִם

מִפֶּל וּמִתְהוֹם רִבְצַת תַּחַת:

יג וְלִי־וְסָף אָמַר מִבְּרַכַּא מִן קָדָם יי אֶרְעָה

עַבְדָּא מִגְדָּנִין מִשְׁלָא דְשִׁמְיָא מִלְעֵלָא

וּמִמְבֻּעֵי עֵינָן וְיִתְהוּמִין דְּנִגְדָּן מִמְעַמְמִין

אַרְעָא מִלְרַע:

אוֹתָהּ מִלְמַשָּׁה. אֵתָה מוֹצָא בְּכָל הַשְּׂבָטִים בְּרַכְתּוֹ שֶׁל

מֹשֶׁה, מַעֲיִן בְּרַכְתּוֹ שֶׁל יַעֲקֹב.

כז"י מִבְּרַכַּת ה' אֶרְצוֹ • שְׁלֹא הִיָּתָה בְּנִחָלֶת הַשְּׂבָטִים

אֶרֶץ מְלֹאָה כָּל טוֹב כְּאֶרְצוֹ שֶׁל יוֹסֵף. מִמֶּגֶד • לְשׁוֹן

עֲדָנִים וּמִתְקָה. וּמִתְהוֹם • שֶׁהִתְהוֹם עוֹלָה וּמִלְחָלֶת

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (שִׁיחַת ש"ו בְּרֹאשִׁית תַּשְׁכ"א – תוֹרַת מִנְחֹם הַתּוֹעֲדוּת כֶּסֶם עַמ' 131)

בְּאֶרֶץ יֵשׁ הַכֹּל, וְכֹאֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ אוֹתָהּ - הִיא תִתֵּן כָּל טוֹב.

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, שֶׁ"אֶרֶץ" זוּ מִבְּרַכַּת הֵן בְּרוּחַ, מִגֵּד שְׂמִיִם מִטֵּל,

וְהֵן בְּגָשִׁם, תְּהוֹם רוֹבֶצֶת תַּחַת.

שְׁלֹא הִיָּתָה בְּנִחָלֶת הַשְּׂבָטִים אֶרֶץ מְלֹאָה כָּל טוֹב כְּאֶרְצוֹ

שֶׁל יוֹסֵף (רש"י לג, יג) בְּאַחַת הַפְּעָמִים הַנִּדְּרוֹת שֶׁבִּבְד

קְדוּשַׁת מוֹרֵי וְחִמֵּי אֲדָמוֹ"ר דְּבַר עַל עֲצָמוֹ, הוּא אָמַר: אֶרְצוֹ

שֶׁל 'יוֹסֵף' מִבְּרַכַּת בְּכָל טוֹב. תִּנּוּ יָדְכֶם וְתִסְיָעוּ לַעֲבֹד אוֹתָהּ!

ג שיעור יומי ליום שני (בכל העולם יום שלישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – לג – פרשת וזאת הברכה

(יד) וממגד תבואת שמש וממגד גרש ירחים: ידועבדא מגדנין ועללן מיבול שמשא ועבדא מגדנין מריש ירח בירח:

כ"י: וממגד תבואת שמש • שהיתה ארצו פתוחה לחמה, ומממקת הפרות. גרש ירחים • יש פרות שהלכנה מבשלמן, ואלו הן: קשואין ודלועין. דבר

(טו) ומראש הרריקדם וממגד גבעות עולם: טו ומריש טוריא בפיריא ומטוב רמן דלא פסקן:

כ"י: ומראש הרריקדם • ומברכת מראשית בשול הפרות, שהרריה מקדימין לבפר בשול פרותיהם. דבר אחר: מגיד שקדמה בריאתן לשאר הרים.

(טז) וממגד ארץ ומלאה ורצון שכני סנה תבואתה לראש יוסף ולקרקד נזיר אחיו:

כ"י: ורצון שכני סנה • כמו שוכן סנה, וזהא ארצו מברכת מרצונו ונחת רוחו של הקדוש ברוך הוא הנגלה עלי תחלה בסנה. רצון • נחת רוח ופיוס,

(יז) בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו בהם עמים יננח יחדו אפסיארץ והם רבבות אפרים והם אלפי מנשה: ס

כ"י: בכור שורו • יש "בכור" שהוא לשון גדלה ומלכות, שנאמר: (תהלים פט) "אף אני בכור אתנהו", וכן: (שמות ד) "בני בכורי ישראל". בכור • מלך היוצא ממנו, והוא יהושע. שורו • שכחו קשה כשור לכבש כמה מלכים. הדר לו • נתון לו, שנאמר: (במדבר כז) "ונתתה מהודך עליו". וקרני ראם קרניו • שור כחו קשה, ואין קרניו נאות, אבל ראם קרניו נאות ואין כחו קשה, נתן ליהושע כחו של שור, ויופי

(יח) ולזבולן אמר שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך: יח ולזבולן אמר חדי זבולן במפקד לאגחא קרבא על בעלי דבבד ויששכר במהקד למעבד זמני מועדיא בירושלם:

כ"י: ולזבולן אמר • אלו חמשה שבטים שברך באחרונה: זבולן גד דן נפתלי ואשר – כפל שמותיהם לחזקם ולהגבירם, לפי שהיו חלשים שבכל השבטים, הם הם שהוליד יוסף לפני פרעה, שנאמר: (בראשית מז) "ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים", לפי שנראים חלשים ולא ישים אותם לו שרי מלחמתו. שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך • זבולן ויששכר עשו שתפות: "זבולן לחוף ימים ישפן", ויוצא לפרקמטיא בספינות ומשתפר ונותן לתוף פיו

של יששכר, והם יושבים ועוסקים בתורה. לפיכך הקדים זבולן ליששכר, שתורתו של יששכר על ידי זבולן היתה. שמח זבולן בצאתך • הצלח בצאתך לסחורה. ויששכר • הצלח בישיבת אהליך לתורה, לישיב ולעבר שנים ולקבץ חידשים, כמו שנאמר: (ד"א יב) "ומבני יששכר יודעי בינה לעתים... ראשיהם מאתים", ראשי סנהדראות היו עוסקים בכך. ועל-פי קביעת עתיהם ועבוריהם.

שיעור יומי ליום שני (בכל העולם יום שלישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – לג – פרשת וזאת הברכה נא

(יט) עמים הרִי־קראו שם יִזְבְּחוּ וּבַחֲי־צֶדֶק כִּי שָׁפַע יָמִים יִינָקוּ וּשְׁפָנִי טְמוּנֵי חוֹל: ׀

יט שְׁבִטָא דְיִשְׂרָאֵל לְטוֹר בֵּית מִקְדָּשָׁא יִתְכַּנְשׁוּן תַּמָּן יָכֶסֶן נִכְסֵי קוֹדֶשִׁין לְרַעֲוֹא אַרְי נִכְסֵי עַמְמֵינָא יִכְלֹן וְסִימָא דְמִשְׁמָרָא בְּחֵלָא מִתְגַּלְיָא לְהוּן:

בְּכִינְרֵי (סְפָרִים אַחֲרִים: בְּכִסּוּי) אַרְזָא. דְּבָר אַחֲר: "עַמִּים הֲרִי־קִרְאוּ", עַל־יְדֵי פְּרָקְמִטָּא שֶׁל זְבוּלוֹן, תִּגְרִי עוֹבְדֵי־כּוֹכָבִים בָּאִים אֶל אֲרָצוֹ, וְהוּא עוֹמֵד עַל הַסֶּפֶר, וְהֵם אוֹמְרִים: הוּאֵיל וְנִצְטַעֲנוּ עַד כָּאן, גִּלְף עַד יְרוּשָׁלַיִם, וְנִרְאָה מַה יִּרְאֶתָה שֶׁל אִמָּה זוֹ וּמַה מַעֲשֶׂיהָ, וְהֵם רוֹאִים כֹּל יִשְׂרָאֵל עוֹבְדִים לֹאלֹה אֶחָד וְאוֹכְלִים מֵאֶכָּל אֶחָד, לְפִי שֶׁהָעוֹבְדֵי־כּוֹכָבִים, אֱלֹהוֹת שֶׁל זֶה לֹא כְּאֱלֹהוֹת שֶׁל זֶה, וּמֵאֶכְלוֹ שֶׁל זֶה לֹא כְּמֵאֶכְלוֹ שֶׁל זֶה, וְהֵם אוֹמְרִים "אֵין אוֹמֶה כְּשֶׁרָה כְּזוֹ" וּמִתְגַּיְרִין שָׁם, שְׁנֵאמַר: "שֵׁם יִזְבְּחוּ וּבַחֲי־צֶדֶק". כִּי שָׁפַע יָמִים יִינָקוּ. זְבוּלוֹן וְיִשְׁשָׁכָר, הֵיטָּן נֹתֵן לָהֶם מָמוֹן בְּשָׁפַע.

כט"ו עַמִּים • שֶׁל שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל. הֲרִי־קִרְאוּ • לְהַר הַמּוֹרִיָּה יֵאָסְפוּ. כֹּל אֲסִיפָה עַל־יְדֵי קְרִיָּאָה הִיא, וְשֵׁם יִזְבְּחוּ בְּרַגְלִים וּבַחֲי־צֶדֶק. כִּי שָׁפַע יָמִים יִינָקוּ. יִשְׁשָׁכָר וְזְבוּלוֹן, וְיֵהָא לָהֶם פָּנָא לַעֲסֵק בַּתּוֹרָה. וּשְׁפָנִי טְמוּנֵי חוֹל • (מְגִלָּה ה') כְּסוּי טְמוּנֵי חוֹל: טְרִית, וְחִלּוֹן וְזִכּוּכִית לְבָנָה הַיּוֹצֵאִים מִן הַיָּם וּמִן הַחוֹל, וּבְחֵלְקוֹ שֶׁל יִשְׁשָׁכָר וְזְבוּלוֹן הָיָה, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּמִסְכָּת מְגִלָּה: (שׁוֹפְטִים ה') "זְבוּלוֹן עִם חֲרָף נִפְשׁוֹ לְמוֹת", מִשּׁוֹם ד' נִפְתָּלִי עַל מְרוֹמֵי שְׂדֵה", שֶׁהָיָה מִתְרַעַם זְבוּלוֹן עַל חֵלְקוֹ: לְאַחֵי נִתַּף שְׁדוֹת וּכְרָמִים וְכו'. וּשְׁפָנִי • לְשׁוֹן כְּסוּי, כְּמוֹ שְׁנֵאמַר: (מ"א ו') "וַיִּסְפֹּן אֶת הַבֵּית", (שם ו') "וַיִּסְפֹּן בְּאֶרְזוֹ", וְתִגְמֹמוֹ: וְיִמְטִלֵּל

(כ) וּלְגַד אָמַר בְּרוּךְ מְרַחֵב גֹּדַר פְּלִבְיָא שְׁכָן וְטָרַף זְרוּע אַף־קֶדְקֶד:

לְסֶפֶר צְרִיכִים לְהִיּוֹת גְּבוּרִים. וְטָרַף זְרוּע אַף־קֶדְקֶד. הַרוֹגִיָּהֵן הָיוּ נִפְרִין, חוֹתְכִים הָרֹאשׁ עִם הַזְרוּעַ בְּמַכָּה אַחַת.

כט"ו בְּרוּךְ מְרַחֵב גֹּדַר • מִלְמַד שֶׁהָיָה תַּחֲמוֹמוֹ שֶׁל גֹּדַר מְרַחֵב וְהוֹלֵךְ כְּלָפֵי מִזְרָח. כְּלִבְיָא שְׁכָן • לְפִי שֶׁהָיָה סְמוּךְ לְסֶפֶר. לְפִיקָף נִמְשַׁל בְּאֶרְיוֹת, שֶׁכֹּל הַסְּמוּכִים

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (עַל־פִּי לְקוּטִי שִׁיחוֹת כֹּחַ ט עֲמוּד 8 וְאֵילֶךְ – מִתּוֹךְ 'לְקִרְאת שַׁבָּת')

טַעַם הַקֶּדְמַת בְּנֵי גֹדַר לְבָנֵי יְהוּדָה – בְּכַבּוּשׁ הָאֶרֶץ

מִפְּנֵי, וּכְפֹרֵשׁ ה' מִצִּיּוֹדוֹת' עַל הַפִּסּוּק "וְאֵיבִי תִתֶּנָּה לִי עֶרְףָּה" "כִּי יָנוּסוּ וַיִּהְפְּכוּ לִי עֶרְףָּה". מַה־שְּׂאִין־כֹּן בְּנֵי גֹדַר הָיוּ הוֹרְגִים אוֹתָם מִיָּד, "חוֹתְכִים הָרֹאשׁ עִם הַזְרוּעַ בְּמַכָּה אַחַת". וְהֵנָּה בְּמִלְחָמָת שְׁבַעַה עֲמִמִּין נִצְטוּוּ "לֹא תַחֲיָה כֹל נֶשְׁמָה", וְלָכֵן הָיְתָה מַעֲלָה מִיְּחֻדַּת בְּכַבּוּשׁ הָאֶרֶץ דּוֹקָא בְּבִנֵּי גֹדַר שֶׁהָיוּ הוֹרְגִין אוֹתָם מִיָּד. מַה־שְּׂאִין־כֹּן אֶצֶל יְהוּדָה שֶׁהָיוּ בּוֹרְחִים, שֶׁגַּם אִם אַחֲרֶפֶךָ יִתְפָּסוּם, יִהְיֶה לָהֶם זְמַן לְהַעֲרִים, כִּהְגָּבְעוּנִים בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ, וְכַהֲנָעֲנִים בִּימֵי מֹשֶׁה (פִּירוּשׁ רש"י נְצִיבִים כט, י). וּמִטַּעַם זֶה פִּרְשׁ רש"י בְּפִרְשֵׁת דְּבָרִים עַל הַפִּסּוּק "חֲלוּצִים תַּעֲבְרוּ לְפָנֵי אֲחִיכֶם": הֵם הָיוּ הוֹלְכִים לְפָנֵי יִשְׂרָאֵל. . . לְפִי שֶׁהָיוּ גְבוּרִים, וְאוֹיְבִים נוֹפְלִים לְפָנֵיהֶם".

וְטָרַף זְרוּע אַף־קֶדְקֶד:

הַרוֹגִיָּהֵם הָיוּ נִפְרִין, חוֹתְכִים הָרֹאשׁ עִם הַזְרוּעַ בְּמַכָּה אַחַת (לג, כ. ובפירוש רש"י) בְּפִסּוּק שֶׁלְאַחֲרָיו, "וַיִּתֵּן רָאשֵׁי עִם", פִּרְשׁ רש"י שֶׁשְּׁבִט גֹּדַר הָיוּ הוֹלְכִים לְפָנֵי הַחֲלוּץ בְּכַבּוּשׁ הָאֶרֶץ לְפִי שֶׁהָיוּ גְבוּרִים. וְצִרְיוֹ לְהַבִּין, הָרִי בְּבִרְפַּת יַעֲקֹב לְשִׁבְטִים בְּפִרְשֵׁת וַיְחִי, נֵאמַר בְּנוֹגַע לַיהוּדָה "יָדָךְ בְּעֶרְף אוֹיְבֶיךָ גו'" גֹּדַר אֲרִיָּה יְהוּדָה גו'" וּמִזָּה שֶׁנִּמְשַׁל לְאַרְיָה - מִלֶּךְ שְׁבַחִיּוֹת, מִשְׁמַע, שִׁיְהוּדָה הָיָה הַחֲזֵק מִבֵּין הַשְּׁבִטִים, וּמִדּוּעַ אָמַר לְבָנֵי גֹדַר לָלֶכֶת לְפָנֵי הַחֲלוּץ בְּכַבּוּשׁ הָאֶרֶץ וְלֹא לְבָנֵי יְהוּדָה? וַיִּבְנוּ בְּהַקְדָּמָה הַחֲלוּק בֵּין יְהוּדָה לְגֹדַר, דָּעַל יְהוּדָה נֵאמַר "יָדָךְ בְּעֶרְף אוֹיְבֶיךָ" שֶׁפִּירוּשׁוֹ שֶׁלְרֵב גְּבוּרָתוֹ הָיוּ הָאוֹיְבִים בּוֹרְחִים

כא וַיִּרְא רִאשִׁית לֹו בִּי־שֵׁם חֲלָקַת מְחַקֵּק סָפּוֹן וַיִּתֵּן רִאשֵׁי עָם צִדְקַת יְהוָה עֲשֶׂה וּמִשְׁפָּטֵיו עִם־יִשְׂרָאֵל: ׀

(כא) וַיִּרְא רִאשִׁית לֹו • רָאָה לִיתֵּן לוֹ חֵלֶק בְּאֶרֶץ סִיחֹן וְעוֹג, שֶׁהִיא רִאשִׁית כְּבוֹשׁ הָאֶרֶץ. בִּי־שֵׁם חֲלָקַת מְחַקֵּק • כִּי יָדַע אֲשֶׁר שֵׁם בְּנִחְלָתוֹ חֲלָקַת שְׂדֵה קְבוּרַת מְחַקֵּק, וְהוּא מֹשֶׁה. סָפּוֹן • אוֹתָהּ חֲלָקָה

חֲלָקַת מְחַקֵּק • כִּי יָדַע אֲשֶׁר שֵׁם בְּנִחְלָתוֹ חֲלָקַת שְׂדֵה קְבוּרַת מְחַקֵּק, וְהוּא מֹשֶׁה. סָפּוֹן • אוֹתָהּ חֲלָקָה

כט"ו וַיִּרְא רִאשִׁית לֹו • רָאָה לִיתֵּן לוֹ חֵלֶק בְּאֶרֶץ סִיחֹן וְעוֹג, שֶׁהִיא רִאשִׁית כְּבוֹשׁ הָאֶרֶץ. בִּי־שֵׁם

נב שיעור יומי ליום שני (בכל העולם יום שלישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – לג – פרשת וזאת הברכה

תעבדו לפני אחיכם וגו'". צדקת ה' עשה. שהאמינו דבריהם ושמו הבטחתם לעבד את ה' עד שבבשו וחקלו. דבר אחר: "ויתא", משה. "ראשי עם". צדקת ה' עשה. על משה אמור.

כב וילדן אמר דן תקיף כגור ארנון ארעה שתיא מן נחליא דנגדן מן מתנן:

ונלחמו עם לשם, שהיא פמיאס, והיא בצפונית מזרחית, שהרי ה' יוצא ממערת פמיאס, והוא במזרח של ארץ ישראל, ובא מהצפון לדרום וכלה בקצה ים המלח, שהוא במזרח יהודה, שנטל בדרומה של ארץ ישראל, כמו שמפרש בספר יהושע, והוא שגאמר: (ס) "ויצא גבול בני דן מהם, ויגלו בני דן וילחמו עם לשם וגו'", יצא גבולם מכל אותו הרוח שהתחילו לנחל בו.

כג וילנפתלי אמר נפתלי שבע רעוא ומלי ברנן מן קדם יי מערב ים גנוסר ודרומא ירת:

ידע, לקח, שמע, כשמוסיף בו ה"א, יהיה הטעם למעלה: שמעה, ידעה, סלחה, לקחה, אף כאן: "ירשה", לשון צווי. ובמסרת הגדולה מצינו באלפא ביתא לשון צווי דטעמיהון מלעיל.

כד ולאשר אמר בריך מברכת בנא אשר יהי רעוא לאחיהו ויתרבי בתפנוקי מלכין:

שגאמר בדברי הימים: (א 1) "הוא אבי ברוית", שהיו בנותיו נשואות לכהנים גדולים, הנמשחים בשמן וית. וטבל בשמן רגלו. (ספר) שהיתה ארצו מושכת שמן כמעין, ומעשה שנצטרכו אנשי לודקיא לשמן, מנו להם פולמוסטוס אחד וכו' כדאיתא ב'מנחות' (פ"ה).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך א עמ' 109)

בכהונה גדולה. אשה צנועה זוכה לבנים 'כהנים גדולים', פלומר: הכהן הגדול נכנס לקדש הקדשים, שם היה הארון, שבו הלוחות, שעליהם חקוקות עשרת הדברות (לא כתובות בדיו, שהיה דבר נוסף על הקלף); וכמו כן, האדם והתורה שלומד הם דבר אחד.

כה תקיף כפנולא ונחשא וימי עילמתך תקפך:

ונועלים אותה, שלא יוכלו האויבים ליפנס בה, באלו היא סגורה במנעולים וביריחים של ברזל ונחשת.

ספונה וטמונה מפל בריה, שגאמר: (לקמן לה) "ולא ידע איש את קבורתו". ויתא. גר. ראשי עם. הם היו הולכים לפני החלוצין בכבוש הארץ, לפי שהיו גבורים, וכן הוא אמר: (במדבר לב) "חלוצים

(כב) וילדן אמר דן גור אריה יונק מן הפשן:

כ"א דן גור אריה. אף הוא היה סמוך לספר, לפיכך מושלו באריות. יונק מן הפשן. פתגמו, שהיה ה' יוצא מחלקו ממערת פמיאס והיא לשם שהיא בחלקו של דן, שגאמר: (יהושע ט) "ויקראו ללשם דן", וזניקו וקלוחו מן הפשן. דבר אחר: מה זניק זה יוצא ממקום אחד ונחלק לשני מקומות, כך שבטו של דן נטלו חלק בשני מקומות, תחלה נטלו בצפונית מערבית, עקרון וסביבותיה, ולא ספקו להם, ובאו

(כג) וילנפתלי אמר נפתלי שבע רצון ומלא יהוה ים ודרום ירשה: ם

כ"א שבע רצון. שהיתה ארצו שבעה כל רצון יושביה. ים ודרום ירשה. ים פגרת נפלה בחלקו, ונטל מלא חבל חרם בדרומה, לפרש חרמים ומכמורות. ירשה. לשון צווי, כמו (דברים א) "עלה רש", והטעם שלמעלה ברי"ש מוכיח, כמו: ירש,

(כד) ולאשר אמר ברוך מבנים אשר יהי רצוי אחיו וטבל בשמן רגלו:

כ"א ברוך מבנים אשר. ראיתי בספרי: אין לך בכל השבטים שנתברך בנים כאשר, ואני ידע כיצד. יהי רצוי אחיו. שהיה מתרצה לאחיו בשמן אנפיקינון ובקפלאות, והם מרצין לו בתבואה. דבר אחר: "יהי רצוי אחיו", שהיו בנותיו נאות, והוא

שהיו בנותיו נאות. . נשואות לכהנים גדולים (רש"י לג, כד) יש לשאל, מה הקשר בין שני הדברים. ויש לומר, דהנה הנוי האמתי של אשה הוא צניעותה, כל כבודה בת מלך פנימה. וצניעות מביאה ומועילה לכהונה גדולה, כפי שגאמר במדרש שאשה צנועה ראויה שתנשא לכהן ותעמיד כהנים גדולים, ובזכות צניעותה זכתה קמחית לבנים ששמשו

(כה) ברזל ונחשת מנעלך וכימיה דבאך:

כ"א ברזל ונחשת מנעלך. עכשו הוא מדבר כנגד כל ישראל, שהיו גבוריהם יושבים בערי הספר

שיעור יומי ליום שני (בכל העולם יום שלישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – לד – פרשת וזאת הברכה נג

שהם טובים לך, כמנין ימך כל הימים אשר אתם עושים רצונו של מקום יהיו "דבאך", שכל הארצות יהיו דובאות בסף וזהב לארץ ישראל, שתהא מברכת בפרות, וכל הארצות מתפרנסות הימנה וממשיכות לה בספסם וזהבם, אשקלונ"ט, הספס וזהב כלה מהם, שהן מזיבות אותם לארצכם.

דבר אחר: "ברזל ונחשת מנעלך", ארצכם נעולה בהרים שחוצבין מהם ברזל ונחשת, וארצו של אשר היתה מנעולה של ארץ ישראל. וכימך דבאך. וכימך שהם טובים לך, שהן ימי תחלתך, ימי נעורך, כך יהיו ימי זקנתך, שהן דואבים, זבים ומתמוטטים. דבר אחר: "וכימך דבאך", וכימך

(כו) אין פאל ישרון רכב שמים בעזרך ובגאותו שחקים: כולית אלה פאלהא דישאל דשכנתה בשמיא בסעדה ותקפה בשמי שמא:

כ"י: אין פאל ישרון. דע לך ישרון, שאין פאל בכל אלה העובדי כוכבים, ולא כצורך צורם. רכב שמים. הוא אותו אלה שבעזרך, ובגאותו הוא רכב שחקים.

(כו) מענה אלהי קדם ומתחת זרעת עולם ויגרש מפניך אויב ויאמר השמר: כו מדור אלהא די מלקדמין במימרה מתעבד עלמא ותרין מקדמך סנאה ואמר שצי:

כ"י: מענה אלהי קדם. למען הם השחקים לאלהי קדם, שקדם לכל אלהים, וברר לו שחקים לשבתו ומעונתו, ומתחת מעונתו כל בעלי זרוע שוכנים. זרעת עולם. סיחון ועוג ומלכי כנען, שהיו תקפו וגבורתו של עולם, לפיכך על-פרחם מענה. כל תבה שצריכה למ"ד בתחלתה, הטיל לה ה"א בסופה.

(כח) וישכן ישראל בטח בדד עין יעקב אל-ארץ דגן ותירוש אף-שמי יערפו-טל: כח וישא ישראל לרחצן בלחודוהי פצין ברקתא דרכננון יעקב אבוהון לארעא עבדא עבד וחר אף שמיא דעלויהון ישמשנון בטלא:

כ"י: בטח בדד. כל יחיד ויחיד "איש תחת גפנו ותחת תאנתו", מפזרין ואין צריכין להתאסף ולישב יחד מפני האויב. עין יעקב. כמו: (במדבר יא) "ועינו כעין הבדלח", פצין הברכה שבכם יעקב, לא כבדד שאמר ירמיה: (ירמיה טו) "בדד ישבתי", אלא פצין

(כט) אשריך ישראל מי כמוך עם נושע ביהוה מגן עזרך ואשר-חרב גאותך ויפחשו איביך לך ואתה על-במותימו תדרך: ס כט טיבך ישראל לית דכותך עמא דפרקנה (מן) קדם יי תקיף בסעדה ודמן קדמוהי נצחן גבורתך ויכדכו סנאה לך ואתה על פריקת צוארי מלכיהון תדרך:

כ"י: אשריך ישראל. לאחר שפרט להם הברכות, אמר להם: 'מה לי לפרט לכם, כלל דבר: הפל שלכם'. אשריך ישראל מי כמוך. תשועתך בה אשר הוא מגן עזרך, (ואשר הוא) חרב גאותך. ויפחשו

לד (א) ויעל משה מערכת מואב אל-הר נבו ראש הפסגה אשר על-פני ירחו ויראהו יהוה את-כל הארץ את-הגלעד עד-דן: א ויסלק משה ממישרא דמואב לטורא דנבו ריש רקמתא די על אפי ירחו ואחזיה יי ית כל ארעא ית גלעד עד דן:

נד שיעור יומי ליום שני (בכל העולם יום שלישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – לד – פרשת וזאת הברכה

מִצִּיקִין לָהּ. עַד־דָּן • הָרָאָהוּ בְּנֵי דָן עוֹבְדִים עֲבֹדַת כּוֹכָבִים, שְׁנָאֹמֶר: (שופטים יח) "וַיִּקְיֵמוּ לָהֶם בְּנֵי דָן אֶת הַפֶּסֶל", וְהָרָאָהוּ שְׁמִשּׁוֹן שְׁעֵתִיד לְצֹאת מִמֶּנּוּ לְמוֹשִׁיעַ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש"פ האזינו, י"ג תשרי, ה'תשכ"ו)

(בְּעִנְיַי הַרְשׁוּת) זָכָה לְהַשְׁלִיחוֹת לִילָף וְלֹמַר לְאַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב שֶׁהִקָּבָה קִנָּם אֶת שְׁבוּעָתוֹ: וּבְהִקָּדִים - שְׁלֹכְאוֹרָה אֵינוֹ מוֹבֵן: כִּינֹן שֶׁבְנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם "מֵאֲמִינִים בְּנֵי מֵאֲמִינִים", וְעַל־אֲחֶת־כְּמֹה־וְכֹמֶה אַבְרָהָם אֲבִינוֹ שֶׁהוּא "רֹאשׁ לְמֵאֲמִינִים" - אִיךְ שִׁיךְ לֹמַר שִׁיחָהּ סֶפֶק אֲצֵל אַבְרָהָם בְּנוֹגַע לְקִיּוֹם שְׁבוּעָתוֹ שֶׁל הִקָּבָה, שִׁיטְטָרְכוֹ לְשַׁלַּח לֹמַר לוֹ שֶׁהִקָּבָה קִנָּם הַשְׁבוּעָה? וּבְעִנְיַן זֶה רוֹאִים נִקְדָּה נִפְלְאָה - שְׁעִלְיָדֵי עֲנִין הַזְרִיזוֹת (בְּעִנְיַי הַרְשׁוּת) הִגִּיעַ מוֹשֶׁה רַבֵּינוֹ לְמַדְרִיגָה גְּעִלִית יוֹתֵר אֲפִלּוֹ מֵאֲמוֹנָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אֲבִינוֹ.

ב וְיָת כָּל נִפְתָּלִי וְיָת אֶרְעָא דְאַפְרִים וּמְנַשֶּׁה וְיָת כָּל אֶרְעָא דִּיהוּדָה עַד יִמָּא מַעְרְבָא:

יְהוּדָה • בְּשִׁלּוֹתָהּ וּבְחִרְבָּנָהּ, וְהָרָאָהוּ מַלְכוּת בֵּית דָּוִד וְנִצְחֻנָּם. עַד הַיּוֹם הָאֲחֵרוֹן • אֶרֶץ הַמַּעֲרָב בְּשִׁלּוֹתָהּ וּבְחִרְבָּנָהּ. דְּבָר אַחֵר: אֵל תִּקְרִי "הַיּוֹם הָאֲחֵרוֹן", אֱלֹא 'הַיּוֹם הָאֲחֵרוֹן', הָרָאָהוּ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא כָּל הַמֵּאֲרָעוֹת שְׁעֵתִידִין לֵיאָרַע לְיִשְׂרָאֵל עַד שִׁיחִיו הַמְּתִים.

ג וְיָת דִּירוּמָא וְיָת מִישְׁרָא בְּקַעְתָּא דִּירְחוֹ קִרְתָּא דְדִקְלִיא עַד צַעֲר:

הַמִּקְדָּשׁ, שְׁנָאֹמֶר: (מלכים א ז) "בְּכֹפֶר הִירְדֵן יִצְקֶם הַמֶּלֶךְ בְּמַעַבְה הָאֲדָמָה".

ו וְאָמַר יְיָ לָהּ דָּא אֶרְעָא דִּי קִמִּית לְאַבְרָהָם לִיִּצְחָק וְלִיעָקֹב לְמִימַר לְבָנֶיךָ אֲתַנְנָה אֲחִזְיָתְךָ בְּעֵינֶיךָ וְלִחְמֶן לֹא תַעֲבֹר:

הָרִאִיתִיךָ לָךְ, אֲבָל גְּזֵרָה הִיא מִלִּפְנֵי שְׁמָמָה לֹא תַעֲבֹר, שְׁאִלּוּלִי כָךְ, הִיִּיתִי מְקַמֵּךְ עַד שֶׁתִּרְאֶה אוֹתָם נְטוּעִים וְקוֹבְעִים בָּהּ, וְתִלָּךְ וְתִגִּיד לָהֶם.

ה הוֹמִית תִּמְנָן מוֹשֶׁה עֲבָדָא דִּינִי בְּאֶרְעָא דְמוֹאָב עַל מִימְרָא דִּינִי:

וְיָמַי לְיוֹם שְׁנִי (בְּכָל הָעוֹלָם יוֹם שְׁלִישִׁי) וּשְׁנִים מִקְרָא וְאֶחָד תִּרְגוּם - לָד - פֶּרֶשֶׁת וְזֹאת הַבְּרָכָה וּפְסָעֵן מוֹשֶׁה בְּפִסְיָה אַחַת. אֶת־כָּל־הָאֶרֶץ • הָרָאָהוּ אֶת כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּשִׁלּוֹתָהּ, וְהַמִּצִּיקִין הֶעֱתִידִין לְהִיּוֹת

יְשָׁנִים הַחוֹשְׁבִים שֶׁעֲנִין הַזְרִיזוֹת צָרִיךְ לְהִיּוֹת רַק בְּעִנְיַן שֶׁל מִצְוָה, כִּלְשׁוֹן חֲז"ל: "זְרִיזוֹן מִקְדִּימִין לְמִצְוֹת", אֲבָל בְּעִנְיַן שֶׁל רְשׁוּת - "כָּל מַעֲשִׂיךָ יִהְיֶה לְשֵׁם שְׁמִי" ו"בְּכָל דְּרָכֶיךָ דַּעְהוּ" - לֹא נֹגַע עֲנִין הַזְרִיזוֹת. וְעַל זֶה בָּאָה הַהוֹרָאָה מִהִנְהֻגַת מוֹשֶׁה רַבֵּינוֹ בְּעִלְיָה לְהַר נֶבֹז לְרֹאוֹת אֶת הָאֶרֶץ - שְׁאֵף־עַל־פִּי שֶׁרָאִיתוֹ אֶת הָאֶרֶץ לֹא הִיָּתָה עֲנִין שֶׁל מִצְוָה, כִּי־אִם דְּבַר הַרְשׁוּת, מִכְּלִימָקוֹם "וְעַל מוֹשֶׁה מַעֲרֹבוֹת מוֹאָב אֵל הַר נֶבֹז", "כִּמְּהָ מַעֲלֹת הָיוּ וּפְסָעֵן מוֹשֶׁה בְּפִסְיָה אַחַת", שֶׁעֲשֶׂה זֹאת בְּזִרְזוּת כִּי, שְׁמָמָה לְמַדִּים שָׁגַם בְּעִנְיַי הַרְשׁוּת צָרִיכָה לְהִיּוֹת הִנְהֻגָה בְּאִפְסוֹ שֶׁל זְרִיזוֹת. וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בְּזֶה - עַל־פִּי הָאֲמוּר לְעִיל שֶׁבִּשְׁכַּר הַזְרִיזוֹת

(ב) וְיָת כָּל נִפְתָּלִי וְיָת־אֶרֶץ אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה וְיָת כָּל־אֶרֶץ יְהוּדָה עַד הַיּוֹם הָאֲחֵרוֹן:

וְיָת־כָּל־נִפְתָּלִי • הָרָאָהוּ אֶרְצוֹ בְּשִׁלּוֹתָהּ וּבְחִרְבָּנָהּ, וְהָרָאָהוּ דְּבוּרָה וּבִרְק מִקְדָּשׁ נִפְתָּלִי נִלְחָמִים עִם סִיסְרָא וְחִילוֹתָיו. וְיָת־אֶרֶץ אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה • הָרָאָהוּ אֶרְצָם בְּשִׁלּוֹתָהּ וּבְחִרְבָּנָהּ, וְהָרָאָהוּ יְהוֹשֻׁעַ נִלְחָם עִם מַלְכֵי כְּנַעַן, שָׁבָא מֵאֶפְרַיִם, וְגִדְעוֹן שָׁבָא מִמְּנַשֶּׁה, נִלְחָם עִם מִדְּיָן וְעַמְלָק. וְיָת כָּל־אֶרֶץ

(ג) וְיָת־הַנֶּגֶב וְיָת־הַכֹּפֶר בְּקַעְתָּא יִרְחוֹ עִיר הַתְּמָרִים עַד־צַעֲר:

וְיָת־הַנֶּגֶב • אֶרֶץ הַדְּרוֹם. דְּבַר אַחֵר: מַעֲרַת הַמִּכְפָּלָה, שְׁנָאֹמֶר: (במדבר יג) "וַיַּעֲלוּ בַּנֶּגֶב, וַיָּבֹאוּ עַד חֲבֹרֹן". וְיָת־הַכֹּפֶר • הָרָאָהוּ שְׁלֹמֹה יוֹצֵק כָּלִי בֵּית

(ד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו זֹאת הָאֶרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁפָּעִתִי לְאַבְרָהָם לִיִּצְחָק וְלִיעָקֹב לְאָמֹר לְזִרְעֲךָ אֲתַנְנָה הָרִאִיתִיךָ בְּעֵינֶיךָ וְשָׁמָּה לֹא תַעֲבֹר:

וְיָאֹמַר לְזִרְעֲךָ אֲתַנְנָה הָרִאִיתִיךָ • כְּדִי שֶׁתִּלָּךְ וְתִאֲמַר לְאַבְרָהָם, לִיִּצְחָק וְלִיעָקֹב: 'שְׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁפָּע לָכֶם הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, קִמִּיתָ, וְזֶהוּ "לְאָמֹר", לָכֵן

(ה) וַיָּמָת שָׁם מוֹשֶׁה עֲבַד־יְהוָה בְּאֶרֶץ מוֹאָב עַל־פִּי יְהוָה:

שיעור יומי ליום שני (בכל העולם יום שלישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – לד – פרשת וזאת הברכה נה

כ"י • וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה • (ב"ב טו) אָפֶשֶׁר מֹשֶׁה מָת, וּכְתִיב: "וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה"? אֵלָּא עַד כָּאן כָּתַב מֹשֶׁה, מִכָּאן וְאֵילָף כָּתַב יְהוֹשֻׁעַ. רַבִּי מֵאִיר אָמַר: אָפֶשֶׁר

סֵפֶר הַתּוֹרָה חֹסֵר כָּלּוּם, וְהוּא אָמַר (לעיל לא): "לִקְחוּ אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה"? אֵלָּא הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אָמַר, וּמֹשֶׁה כּוֹתֵב בְּדַמְעוֹ. עַל-פִּי ה' • בְּנִשְׁקָהּ.

וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בְּגִי בְּאֶרֶץ מוֹאָב מִלֵּךְ בֵּית פְּעוֹר וְלֹא-יָדַע אִישׁ אֶת-קְבֻרָתוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

וַיִּקְבֹּר יְתֵהּ בְּחִילָתָא בְּאַרְעָא דְּמוֹאָב לְקַבֵּל בֵּית פְּעוֹר וְלֹא יָדַע אֲנֵשׁ יֵת קְבֻרָתָהּ עַד יוֹמָא הַדִּין:

כ"י • וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ • הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בִּכְבוֹדוֹ. (ספרי נשא) רַבִּי יִשְׁמַעֵאל אָמַר: הוּא קָבַר אֶת עַצְמוֹ, וְזֶהוּ אֶחָד מִשְׁלֹשָׁה 'אֲתִין' שֶׁהָיָה רַבִּי יִשְׁמַעֵאל דּוֹרֵשׁ בָּן. כִּיּוֹצֵא בּוֹ (במדבר ו) "בְּיוֹם מְלֹאֵת יָמֵי נַזְרוֹ יָבִיא אֹתוֹ", הוּא מְבִיא אֶת עַצְמוֹ. כִּיּוֹצֵא בּוֹ (ויקרא כב) "וְהִשְׁאִיר

אוֹתָם עֲוֹן אֲשָׁמָה", וְכִי אַחֲרִים מַשְׂאִיִּים אוֹתָם? אֵלָּא הֵם מַשְׂאִיִּים אֶת עַצְמָם. מוֹל בֵּית פְּעוֹר • קָבַר הָיָה מוֹכֵן שָׁם מִשְׁשֵׁת יָמֵי בְּרָאשִׁית, לְכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה פְעוֹר, וְזֶה אֶחָד מִן הַדְּבָרִים שֶׁנִּבְרְאוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמֹשׁוֹת (אבות פ"ה) •

וּמֹשֶׁה בֶן-מֶאֱהָ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בְּמָתוֹ לֹא-כִהְתָּה עֵינָיו וְלֹא-נָס לַחֲוֶה:

וּמֹשֶׁה בֶּר מֶאֱהָ וְעֶשְׂרִין שָׁנִין בַּד מֵית לֹא כִהֵת עֵינֹהִי וְלֹא שָׁנָא זִיו וְקָרָא דְאַפּוֹהִי:

כ"י • לֹא-כִהְתָּה עֵינָיו • אֵף מִשְׁמַת. וְלֹא-נָס לַחֲוֶה • לְחִלּוּחִית שָׁבוֹ, לֹא שָׁלַט בּוֹ רָקְבוֹן וְלֹא נִהְפָּךְ תֹּאֵר פְּנִיו.

וַיִּכְבּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת-מֹשֶׁה בְּעֶרְכָּת מוֹאָב שְׁלֹשִׁים יוֹם וַיָּתֵמוּ יָמֵי כָכִי אָבֵל מֹשֶׁה:

ח וּכְבּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יֵת מֹשֶׁה בְּמִישְׁרֵיָא דְּמוֹאָב תְּלַתִּין יוֹמִין וּשְׁלִימוּ יוֹמֵי כְכִיתָא אָבֵלָא דְּמֹשֶׁה:

כ"י • בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • הַזְּכָרִים, אָבֵל בְּאַהֲרֹן מִתּוֹךְ שֶׁהָיָה רוֹדֵף שְׁלוֹם וְנוֹתֵן שְׁלוֹם בֵּין אִישׁ לָרֵעֵהוּ וּבֵין אִשָּׁה

לְבַעֲלָהּ, נֶאֱמַר: (במדבר כ) "כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל", זְכָרִים וְנִקְבּוֹת.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות נרד כד עמ' 255)

הַזְּכָרִים, אָבֵל בְּאַהֲרֹן • זְכָרִים וְנִקְבּוֹת (רש"י לד, ח) לְכַאוֹרָהּ, מְדוּעַ מְזַכְּרִים בַּעַת מֵיתָת מֹשֶׁה אֶת הַחֶסֶד שֶׁלּוֹ לְגַבִּי אַהֲרֹן. וְנֵשׁ לּוֹמַר: אַהֲרֹן עָשָׂה שְׁלוֹם עַל-יְדֵי שִׁשְׁנָה קִצֵּת מִן הָאָמֶת. אֵךְ מֹשֶׁה, שִׁמְדָתוֹ אָמֶת, אִינוּ מְסַגֵּל לַפֻּעַל בְּדֶרֶךְ זוֹ. וְנֵשׁ בְּזָה מוֹה שְׂאִין בְּזָה: מֹשֶׁה – אִינוּ נוֹטֵה מִן

הָאָמֶת. אַהֲרֹן – מְבִיא שְׁלוֹם לְכָל יְהוּדִי, גַּם אֲדָם כְּזֶה שֶׁבִשְׁבִּילוֹ מְכַרְחִים לְשׁוֹנוֹת מִן הָאָמֶת. בְּמִשְׁךְ חַיִּי מֹשֶׁה, כִּשְׁהָיָה עֶסֶק בְּמִלּוֹי תַּפְקִידוֹ, הָיָה עֶסֶק כָּלוּ בְּעִבּוּדָה שְׁלוֹ, מִדַּת הָאָמֶת; אָבֵל כְּאֶשֶׁר הַשְׁלִים שְׁלִיחוּתוֹ, הִרְגִּישׁ אֶת מַעֲלַת הַנִּהְגָּת אַהֲרֹן.

וְיְהוֹשֻׁעַ בֶּן-נּוֹן מְלֹא רוּחַ חֲכָמָה פִּי-סֶמֶךְ מֹשֶׁה אֶת-יָדָיו עָלָיו וַיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה:

ט וְיְהוֹשֻׁעַ בֶּר נּוֹן מְלֵי רוּחַ חֲכָמָתָא אַרְי סֶמֶךְ מֹשֶׁה יֵת יְדוּהִי עֲלוּהִי וְקַבִּילוּ מִנָּה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַעֲבָדוּ כְּמָא דִּי פִקִּיד יֵי יֵת מֹשֶׁה:

וְלֹא-לָקֶם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה אֲשֶׁר יָדָעוּ יְהוָה פָּנִים אֶל-פָּנִים:

י וְלֹא-לָקֶם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה אֲשֶׁר יָדָעוּ יְהוָה פָּנִים אֶל-פָּנִים:

כ"י • אֲשֶׁר יָדָעוּ ה' פָּנִים אֶל-פָּנִים • שֶׁהָיָה לְבוֹ גֵּם בּוֹ וּמִדְּבַר אֵלָיו בְּכָל עֵת שְׂרוּצָהּ, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות

לכ) "וַעֲתָה אֶעֱלֶה אֵל ה'", (במדבר ט) "עֲמַדוּ וְאַשְׁמְעָה מֶה יַעֲזֶה ה' לָכֶם".

לְכָל-הָאֲתֹת וְהַמּוֹפְתִים אֲשֶׁר שְׁלַח יְהוָה לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְפָרְעָה וּלְכָל-עַבְדָּיו וּלְכָל-אַרְצוֹ:

יא לְכָל אֲתִיָּא וּמוֹפְתִיָּא דִּי שְׁלַח יְיָ לְמַעַבְדִּי בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם לְפָרְעָה וּלְכָל עַבְדוּהִי וּלְכָל אַרְעָה:

נו שיעור יומי ליום שני (בכל העולם יום שלישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – לד – פרשת וזאת הברכה

(יב) ולְכָל הַיָּד הַחֲזָקָה וּלְכָל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר יב ולְכָל יָד תִּקְפָּא וּלְכָל חֲזוּנָא רַבָּא דִּי עֲבַד מִשָּׁה לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל: חזק עֲשֵׂה מִשָּׁה לְעֵינֵי כָּל־יִשְׂרָאֵל:

(ט) "וְאַשְׁבֵּרֶם לְעֵינֵיכֶם", וְהִסְפִּימָה דַּעַת הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא לְדַעְתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמָר: (לשיל י) "אֲשֶׁר שִׁבְרָתָּ", יִישַׁר כִּחַךְ שִׁשְׁבְּרָתָּ (שבת פז):

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קדש כרך כב עמ' כה)

בְּרָא אֱלֹקִים, כִּי תִנְיָא הַתְּנָה הַקֶּבֶ"ה עִם כָּל מַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית בַּעַת הַבְּרִיאָה בְּנוֹגַע לְנִסִּים (בראשית רבה ה, ה, זח"ב קצח, ב. פירוש המשניות להרמב"ם ותוספות יום טוב אבות ה, ו).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי משיחות כרך ט עמוד 241-239)

- שֶׁהַטַּעַם לָכֵךְ (בפנימיות) הוּא, כְּדִי שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יִתּוּסַף עִלּוּי - עִלּוּי בַּ(תוֹרָה) לוחות (היפך השבירה - עד למעלה נעלית מה"לוחות אֲשֶׁר שִׁבְרָתָּ), הַלּוּחוֹת הַשְּׁנִיּוֹת, הַמְּהִינִים "כְּפָלִים לְתוֹשִׁיָּה" לְגַבִּי הַלּוּחוֹת הַרְּאשׁוֹנוֹת.

[יֵישׁ לּוֹמֵר, שֶׁגַּם כְּנֶגֶת מִשָּׁה רַבְּנוּ בַּשְּׁבִירַת הַלּוּחוֹת, כְּשֶׁדָּן הַקַּלְיָחִים: כִּינּוּן שֶׁ"יִשְׂרָאֵל מוֹמְרִים" אִי־אֶפְשָׁר לְתֵת לָהֶם אֶת הַתּוֹרָה, הִיָּה (לֹא רַק לְשֵׁם הַגָּנָה עַל כְּבוֹד הַתּוֹרָה, אֲלָא גַם) כְּדִי לַפְּעוֹל עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁיַּעֲשֻׂה תְּשׁוּבָה.

כְּמִשַּׁל הַבֵּן שֶׁהִנְהִיגָתוֹ אִינֵה כְּדָבָעִי, עַד שֶׁ"אֲבִיו דּוּחָהוּ חוּץ לְבֵיתוֹ וְאָמַר לוֹ שֶׁאִינוּ אֲבִיו" - שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה דּוֹקָא מִתְּגַלִּית אַהֲבַת הַבֵּן לְאֲבִיו, עַד שֶׁצּוֹעֵק בְּמֹר נִפְשׁוֹ "שֶׁאִינוּ רוֹצִה לִפְרֹד מֵאֲבִיו בְּשׁוּם אֹפֶן, וּמְכַל־שָׁכֵן כְּשֶׁלֹּא יִקְרָא בְּשֵׁם אֲבִיו".

וְעַל־פִּי־זֶה מוֹכֵן הַדִּיּוֹק "וְאַשְׁבֵּרֶם לְעֵינֵיכֶם" - וְכִפִּי שֶׁהַתּוֹבָה גַּם מְדַגֵּשׁ בְּסִיּוֹם הַתּוֹרָה "לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל" - כִּי הַמַּעֲלָה וְהַשְׁבָּח שֶׁל מִשָּׁה בַּשְּׁבִירַת הַלּוּחוֹת הִיוּ בְּזֶה שֶׁ"נִּשְׁאָו לְבוֹ לְשִׁבּוֹר הַלּוּחוֹת לְעֵינֵיהֶם", דָּבָר זֶה הֵבִיאֵם לְשׁוֹב בַּתְּשׁוּבָה]. וְזֶה גַם מְבָאֵר כִּיצַד יוֹם צוֹם שֶׁבָּעָה עֶשֶׂר בְּתַמּוּז, יוֹם שִׁבְרִית הַלּוּחוֹת, יִהְיֶה לְשִׁשּׁוֹן וְלִשְׁמִיחָה:

פִּיּוֹם, כְּאֲשֶׁר רּוֹאִים אֲנִי שֶׁשְּׁבִירַת הַלּוּחוֹת גְּרָמָה שֶׁ"אִימָה וְלִשּׁוֹן שׁוֹלֵטֵת בָּהֶם", מִהֵנָּה יוֹם זֶה, יוֹם תַּעֲנִית. מִה־שֶׁאִין־כֵּן לְעֵתִיד־לְבָא, אֲשֶׁר אֵז תִּתְּגַלֵּה בְּשִׁלְמוֹת מַעֲלַת הַתְּשׁוּבָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל עַל חֲטָא הָעֵגֶל; וְאֲשֶׁר תְּשׁוּבָה זֹאת רִאשִׁיתָהּ בְּ"וְאַשְׁבֵּרֶם לְעֵינֵיכֶם" (וְעַל־דִּרְגָּה־זֶה - גַּם מַעֲלָתָן שֶׁל הַלּוּחוֹת הַשְּׁנִיּוֹת), אֵז יִהְיֶה יוֹם שֶׁבָּעָה עֶשֶׂר בְּתַמּוּז, יוֹם שִׁבְרִית הַלּוּחוֹת - יוֹם שִׁשּׁוֹן וְשִׁמְחָה.

וְזֶהוּ הַטַּעַם מִדּוּעַ נֶאֱמַר "יִישַׁר כִּחַךְ שִׁשְׁבְּרָתָּ" רַק בְּצוּי עַל הַלּוּחוֹת הַשְּׁנִיּוֹת. וּבְגִלּוּי, בְּפִשּׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא (עוֹלָם הַעֲשִׂיָּה), מִתְּגַלֵּה הַדָּבָר רַק בְּסִיּוֹם הַתּוֹרָה, כְּשֶׁהַקֶּבֶ"ה הִרְאָה לְמִשָּׁה רַבְּנוּ "עַד הַיּוֹם הָאֶחָד" - כִּי דּוֹקָא אֵז מִתְּגַלֵּה הָעִלּוּי שֶׁאֲלִיו הִגִּיעוּ יִשְׂרָאֵל עַל־יְדֵי שִׁבְרִית הַלּוּחוֹת.

כִּי־וּלְכָל הַיָּד הַחֲזָקָה • שֶׁקֵּבֵל אֶת הַתּוֹרָה בְּלִחוֹת בִּיָּדָיו. וּלְכָל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל • נִסִּים וּגְבוּרוֹת שֶׁבְּמִדְבָּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא. לְעֵינֵי כָּל־יִשְׂרָאֵל. שֶׁנֶּשְׁאָו לְבוֹ לְשִׁבּוֹר הַלּוּחוֹת לְעֵינֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמָר: (לעיל

~ נקודות משיחות קודש ~

לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לְפָרֵשׁ אֶת סְמִיכוֹת הַתּוֹרָה סוּפָה לְתַחֲלָתָהּ, עַל פִּי מַה שֶׁהִקְשׁוּ רַז"ל (נדרים לט, ב) וְהַכְּתִיב אֵין כָּל חֶדֶשׁ תַּחַת הַשָּׁמַשׁ. וְזֶהוּ הַמִּשְׁפָּה הַתּוֹבִים: לְכָל הָאוֹתוֹת וְהַמוֹפְתִים . . אֲשֶׁר עָשָׂה . . (וְאֵין זֶה חֶדֶשׁ, כִּי־אֵם) בְּרָאשִׁית

אָמַר רִישׁ לְקִישׁ, "אֲשֶׁר שִׁבְרָתָּ". אָמַר לוֹ הַקֶּבֶ"ה לְמִשָּׁה: יִישַׁר כִּחַךְ שִׁשְׁבְּרָתָּ (ב"ב יד, ב).

וְהִנֵּה מַעֲלַת מִשָּׁה בַּשְּׁבִירַת הַלּוּחוֹת - אֲשֶׁר מִחֲמַת מַעֲלָה זֹאת, אָמַר לוֹ הַקֶּבֶ"ה "יִישַׁר כִּחַךְ שִׁשְׁבְּרָתָּ" - מִהֵנָּה מַעֲלָה גַם בְּנוֹגַע לְיִשְׂרָאֵל, וּכְדִלְקַמּוֹן:

הַעֲנִין יוֹבֵן בְּהַקְדִּים הַהִסְבֵּר מִדּוּעַ נִתְּנָה הַ"יִּישַׁר כִּחַךְ" שֶׁנֶּתַן הַקֶּבֶ"ה לְמִשָּׁה עַל שִׁבְרִית הַלּוּחוֹת (לֹא הִיָּתָה מִיַּד בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, אוֹ לְמִחְרָתוֹ - מִיַּד בַּעֲלוֹתוֹ לָהָר, אֲלָא) הִיָּתָה כְּעִבּוֹר אַרְבָּעִים יוֹם אַחֲרֵי שִׁבְרִית הַלּוּחוֹת: כְּשֶׁהַקֶּבֶ"ה אָמַר לוֹ "פֶּסֶל לָךְ גּוֹ", רַק אֵז אָמַר לוֹ "הַלּוּחוֹת הַרְּאשׁוֹנִים אֲשֶׁר שִׁבְרָתָּ - יִישַׁר כִּחַךְ שִׁשְׁבְּרָתָּ". לְכַאוֹרָה, לָמָּה לֹא אָמַר לוֹ "יִישַׁר כִּחַךְ" מִיַּד?

פֶּלֶא גָדוֹל יוֹתֵר: עַל הַפְּסוּק "אֲשֶׁר שִׁבְרָתָּ" הָאֲמּוֹר אַרְבָּעִים יוֹם אַחֲרֵי שִׁבְרִית הַלּוּחוֹת, כִּנּוּן, לֹא מִפְּרֵשׁ רַש"י "יִישַׁר כִּחַךְ שִׁשְׁבְּרָתָּ", כִּי־אֵם בְּסִיּוֹם פְּרִשְׁתָּ "זֹאת הַבְּרָכָה", שֶׁנֶּאֱמָרָה כְּמַעֲט אַרְבָּעִים שָׁנָה אַחֲרֵי מָוֶן - רַק אֵז מִפְּרֵשׁ רַש"י שֶׁ"אֲשֶׁר שִׁבְרָתָּ" (דְּאֲרָבָעִים שָׁנָה מִקּוּדָם) פִּירוּשׁוֹ "יִישַׁר כִּחַךְ שִׁשְׁבְּרָתָּ".

וְאִף שֶׁבְּפִשּׁוּטוֹ, הַטַּעַם לָכֵךְ הוּא, כִּי הַחֲזָקָה לְפָרֵשׁ כֵּן (עַל־פִּי הַפֶּשֶׁט), הוּא מִהִמָּלִים "לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל" - אֲבָל מִכִּינּוּן שֶׁכָּל עֲנִינֵי הַתּוֹרָה הֵם בְּדִיּוֹק, הִרִי מִזֶּה גּוֹפָא מוֹבֵן, שֶׁהַ"יִּישַׁר כִּחַךְ" שֶׁנֶּתַן הַקֶּבֶ"ה לְמִשָּׁה בַּעַת אֲמִירַת "פֶּסֶל לָךְ" נִתְּגַלֵּתָה רַק כְּשֶׁ"וַיַּעַל מִשָּׁה גוֹ" אֵל הַר נֹבֹ גוֹ".

בְּאוֹר הַדָּבָר:

לְגַבִּי חֲטָא הָעֵגֶל, אִיתָא בְּגִמְרָא: "לֹא עָשׂוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הָעֵגֶל אֲלָא לִיתָן פִּתְחוֹן פֶּה לְבַעֲלֵי תְּשׁוּבָה". דָּבָר זֶה שֶׁהַקֶּבֶ"ה נָתַן אֶפְשָׁרוֹת לִיצִיר הָרַע לְשִׁלוּט עַל יִשְׂרָאֵל וּלְפִתּוּתָם לַעֲשׂוֹת הָעֵגֶל, הוּא לְשֵׁם הָעִלּוּי דְּתְּשׁוּבָה (בִּיטוּל הַחֲטָא - עַד שֶׁהָאָדָם עוֹמֵד בְּמַעֲלָה נַעֲלִית יוֹתֵר מִכִּפִּי שֶׁהִיָּה לְפָנֵי הַחֲטָא), שֶׁאֲלִיו יִגִּיעוּ עַל־יְדֵי־זֶה.

מִזֶּה מוֹבֵן גַּם לְגַבִּי שִׁבְרִית הַלּוּחוֹת - הַמְּסוּבָב מִחֲטָא הָעֵגֶל

מעלת משה בשבירת הלוחות

אינה אשתך... המלך זה הקב"ה, השפחות אלו ערב רב, והשופטין זה משה, ארוסתו של הקב"ה אלו ישראל". ועל-פי-זה מובנת בפשטות מעלת משה בשבירת הלוחות, שמעלה זו נעלית יותר משאר מעלותיו הנזכרות בכתוב, שהרי מובן גדל ויקר ערך התורה בעיני משה רבנו, ובפרט שהוא זה שקבלה מידו של הקב"ה, ואף-על-פי-כן כאשר ראה משה רבנו, הרועה הנאמן והאהב ישראל, שיש מקום לחשוש שמציאותם של הלוחות יכולה לפגע בישאל חס-ושלום, לא הסס כלל ושברם מיד כדי להציל את בני ישראל מהענש.

ולכל הַיָּד הַזֶּה הַחֲזָקָה גו' אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לַעֲיָנִי כָּל-יִשְׂרָאֵל: לַעֲיָנִי כָּל יִשְׂרָאֵל – שֶׁנֶּשְׂאוּ לְבוֹ לְשִׁבְרֵי הַלּוּחוֹת לַעֲיָנִיהֶם

(לד, יב. ובפירוש רש"י)

וצריך-עין איך מתאים שלאחרי שהכתוב מספר על המעלות הגדולות והנפלאות של משה רבנו, יסים ב"לעניי כל ישראל", שנסאו לכו לשבר הלוחות לעיניהם?

יגש לומר על-פי המדרש (הובא ברש"י פרשת תשא לד, א): "משל למלך שהלך למדינת הים והניח ארוסתו עם השפחות, מתוך קלקול השפחות יצא עליה שם רע. עמד שושבינה וקדע כתבתה. אמר, אם יאמר המלך להרגה, אמר לו עדן

מ"א פסוקים, גאוא"ל סימן. חסלת פרשת וזאת הברכה

עטרת מרים

לתת להם: זרק חזק ואמץ מאד בתורה לשמור לעשות בכל-התורה אשר צוה משה עבדי כי לוא זאת, לא תועיל כלום בהנהגת העם כראוי, אל-תסור ממנו מפני התורה ימין ושמאול למען תשפיל תצליח בכל אשר תלך: ח לא-ימוש ספר התורה הזה האמור במקרא שלפני מפיך והגית בו יומם ולילה למען תשמר לעשות בכל-הכתוב בו כראוי תצליח את-דרךך ואז תשפיל: ט הלוא צויתיד חזק ואמץ במלחמה מול האויב אל-תערך ואל-תחת כי עמך יהוה אלהיך בכל אשר תלך: י כיום שחמו ימי כבי אבל משה ויצו יהושע את שמרי העם לאמר: יא עברו |

עטרת מרים

א ויהי אחרי מות משה עבד יהוה ויאמר יהוה אליהושע בן-נון משרת משה לאמר: ב משה עבדי מת כי אלו היה עדין חי, לא יכלהם לעבור את הירדן כי עלי נגור לכל עובר ועתה קום עבר את-הירדן הזה אתה וכל-העם הזה אל-הארץ אשר אנכי נתן להם לבני ישראל: ג על כל-מקום אשר תרדך פריגולכם בו לכם נתתיו כאשר דברתי אלי-משה: ד מהמדבר והלבנון הזה ועד הנהר הגדול נהר-פרת כל ארץ החתים ועד-הים הגדול ברוח מבוא השמש יהיה גבולכם: ח לא-יתיצב איש לפניך כל ימי חיך כאשר הייתי עם-משה אחנה עמך לא ארפך לא אמן לך חולשה ולא אעזבך: ו חזק ואמץ בהנהגת העם כראוי כי אתה תנחיל את-העם הזה אתי הארץ אשר-נשבעתי לאבותם

הפטרת וזאת הברכה-שמחת תורה (בכל

העולם ליום שלישי) ביהושע פרק א

א א ויהי אחרי מות משה עבד יהוה ויאמר

יהוה אליהושע בן-נון משרת משה לאמר:

ב משה עבדי מת ועתה קום עבר את-הירדן

הזה אתה וכל-העם הזה אל-הארץ אשר

אנכי נתן להם לבני ישראל: ג כל-מקום אשר תרדך פריגולכם בו לכם

נתתיו כאשר דברתי אלי-משה: ד מהמדבר והלבנון הזה ועד-הנהר

הגדול נהר-פרת כל ארץ החתים ועד-הים הגדול מבוא השמש יהיה גבולכם: ח לא-יתיצב איש

לפניך כל ימי חיך כאשר הייתי עם-משה אחנה עמך לא ארפך ולא אעזבך: ו חזק ואמץ כי

אתה תנחיל את-העם הזה אתי הארץ אשר-נשבעתי לאבותם לתת להם: זרק חזק ואמץ מאד

לשמור לעשות בכל-התורה אשר צוה משה עבדי אל-תסור ממנו ימין ושמאול למען תשפיל

בכל אשר תלך: ח לא-ימוש ספר התורה הזה מפיך והגית בו יומם ולילה למען תשמר לעשות

בכל-הכתוב בו כראוי תצליח את-דרךך ואז תשפיל: ט הלוא צויתיד חזק ואמץ אל-תערך

ואל-תחת כי עמך יהוה אלהיך בכל אשר תלך: י ויצו יהושע את-שמרי העם לאמר: יא עברו |

עטרת מרים

בַּקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה וַיִּצְוּ אֶת־הָעָם לֵאמֹר הִכִּינוּ לָכֶם צֹדָה מִיְּמֵי מִאֲכָלֵי־זֶלְתֵּי הַלָּחֶם, כִּי בִשְׂבַעַת בָּאֵדָר שְׁמֹת מִשָּׁה לָקְטוּ מִן־שְׂהֵם־תַּפְקִי בּוֹ עַד ט"ו בְּנִסָּן כ"י בַּעֲדֹר א בְּסוֹף שְׁלֹשֶׁת יָמִים אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה לְבֹאֹת לְרִשְׁתַּת אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָכֶם לְרִשְׁתָּהּ: יב וְלִרְאוּבֵנִי וְלִגְדֵי וְלַחֲצִי שִׁבְטֵי הַמְּנַשֶּׁה אָמַר יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר: יג וְזָכֹר עֲלֵיכֶם לִפְנֵי אֶת־הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה אֶתְכֶם מִשָּׁה עֶבֶד־יְהוָה לֵאמֹר יְהוָה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מֵעִתָּה לָכֶם נָתַן לָכֶם מְקוֹם מְנוּחָה וְנָתַן לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת: יד נְשִׁיכֶם טַפְכֶּם וּמִקְנֵיכֶם יֵשְׁבוּ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן לָכֶם מִשָּׁה עֶבֶד הַיַּרְדֵּן וְאַתֶּם תַּעֲבֹדוּ חֲמֹשִׁים מֵוָּיִם לִפְנֵי אֲחֵיכֶם כָּל־גְּבוּרֵי הַחֵיל שִׁבְכֶם וְעַבְדֵי חִלּוּצֵיכֶם וְעֲזֹרְתֶם אוֹתָם: טו עַד אֲשֶׁר יָגִיעַ יְהוָה א וְיָתַן ה' מְקוֹם מְנוּחָה גַם

עטרת מרים

לְאֲחֵיכֶם כָּכֶם וַיִּרְשׁוּ גַם־חֶמְדָּה אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָהֶם וּשְׂבַתְּכֶם לְאָרֶץ יִרְשַׁתְּכֶם וַיִּרְשַׁתֶּם אוֹתָהּ אוֹתָהּ הָיוּ כֹה מְבֹלִי מַעֲרַעֵר אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר א נָתַן לָכֶם מִשָּׁה עֶבֶד יְהוָה עֶבֶד הַיַּרְדֵּן מִזֶּרֶח הַשָּׁמֶשׁ עֶבֶד הַמִּזְרָח, הוֹאִיל וְחִקְנוּ הַתְּנָא: טז וַיַּעֲנוּ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר כָּל־אֲשֶׁר־צִוִּיתֶנּוּ נַעֲשֶׂה וְלֹא לֵבֵד הַדְּבָר הַזֶּה שֶׁחִבְנוּ עָלֵינוּ מִצַּד הַיָּמִין, כִּי גַם וְאֵל־כָּל־אֲשֶׁר תִּשְׁלַחְנוּ נִלְדָּ: יז כָּכֹל אֲשֶׁר־שָׁמַעְנוּ אֶל־מִשָּׁה בֵּן נִשְׁמַע אֵלָיֶךָ רַק אִם יְהוָה יְהוָה אֱלֹהֵיךָ עֲפֹד פֶּאֶשֶׁר הָיָה עִם־מִשָּׁה וְלֹא זֹאת לֵבֵד, כִּי גַם: יח כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־יִמְרָה אֶת־פִּיֹּךְ וְלֹא־יִשְׁמַע אֶת־דְּבָרֶיךָ לְכָל־אֲשֶׁר־תִּצְוֶנּוּ יוֹמָת כִּדּוֹן מוֹדֵד בְּמִלְכוּת רַק חֹזֵק וְאַמִּץ לַעֲנֹשׁ הַמִּוֹרָדִים וְלֹא לִמְחֹל עַל כְּבוֹדֶךָ:

אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת: יד נְשִׁיכֶם טַפְכֶּם וּמִקְנֵיכֶם יֵשְׁבוּ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן לָכֶם מִשָּׁה עֶבֶד הַיַּרְדֵּן וְאַתֶּם תַּעֲבֹדוּ חֲמֹשִׁים לִפְנֵי אֲחֵיכֶם כָּל־גְּבוּרֵי הַחֵיל וְעֲזֹרְתֶם אוֹתָם: טו עַד אֲשֶׁר־יָגִיעַ יְהוָה א לְאֲחֵיכֶם כָּכֶם וַיִּרְשׁוּ גַם־חֶמְדָּה אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָהֶם וּשְׂבַתְּכֶם לְאָרֶץ יִרְשַׁתְּכֶם וַיִּרְשַׁתֶּם אוֹתָהּ אֲשֶׁר א נָתַן לָכֶם מִשָּׁה עֶבֶד יְהוָה עֶבֶד הַיַּרְדֵּן מִזֶּרֶח הַשָּׁמֶשׁ: טז וַיַּעֲנוּ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר כָּל־אֲשֶׁר־צִוִּיתֶנּוּ נַעֲשֶׂה וְאֵל־כָּל־אֲשֶׁר תִּשְׁלַחְנוּ נִלְדָּ: יז כָּכֹל אֲשֶׁר־שָׁמַעְנוּ אֶל־מִשָּׁה בֵּן נִשְׁמַע אֵלָיֶךָ רַק יְהוָה יְהוָה אֱלֹהֵיךָ עֲפֹד פֶּאֶשֶׁר הָיָה עִם־מִשָּׁה: יח כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־יִמְרָה אֶת־פִּיֹּךְ וְלֹא־יִשְׁמַע אֶת־דְּבָרֶיךָ לְכָל־אֲשֶׁר־תִּצְוֶנּוּ יוֹמָת רַק חֹזֵק וְאַמִּץ:

א (א) בְּרִאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ: א בְּקֶדְמִין בָּרָא יי יֵת שְׁמִיָּא וְיֵת אֶרְעָא:

כ"ח בְּרִאשִׁית • אָמַר רַבִּי יִצְחָק: לֹא הָיָה צָרִיךְ לְהַתְחִילָא אֶת הַתּוֹרָה אֶלָּא מ"הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם", שֶׁהִיא

שפתי חכמים

א (א) א דָּהָא הַתּוֹרָה לֹא נִתְּנָה לְיִשְׂרָאֵל אֶלָּא בְּשִׁבְלֵי הַמִּצְוֹת הַכְּתוּבִים בָּהּ שֶׁקִּיָּמּוּ אוֹתָם, וְעַל פִּי נִקְרָאת בְּלִשׁוֹן 'תּוֹרָה', אִם כֵּן כָּל הַיָּמִין סִיפּוּרֵי דְּבָרִים לֹא הָיָה לוֹ לְכַתּוּב בַּתּוֹרָה, אֶלָּא לַעֲשׂוֹת סֵפֶר בְּפָנֵי עֲצֻמּוֹ, כִּמּוֹ סֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ אוֹ סֵפֶר

פִּירוּשׁ אֶחָד הַמְּפֹרָשִׁים (מְלֵכֵי פִירוּשׁ רַש"י), וְהַזְמִין שָׁבוּ הָיוּ מְקַבְּלִים אֶת הַהִחָלְטָה בְּזֶה, וְהָיוּ נִכְנָסִים לְהִצְמַח צִדְקָה בְּשִׁיכוּת לָזֶה - הִנֵּה בְּשִׁבְתָּ בְּרִאשִׁית.

שיחת שבת פרשת בראשית (התעודות ב) תשכ"א סוף סימן ז (תורת מנחם חלק כ"ט עמוד 311).

דָּרְכוּ שֶׁל אַמְמוֹרִי לְלִמּוּד כָּל־שָׁנָה לֵבֵד פִּירוּשׁ רַש"י, עוֹד אֵיזָה פִּירוּשׁ (רמב"ן).

ספר השיחות תרצ"ו עמוד 54

וְהָיוּ גַם כֵּן בִּיאור הַסִּיפּוֹר אוֹדוֹת בְּנֵי אַדְמוֹר"ר ה'צִמְח צִדְקָה, שֶׁבָּל שָׁנָה הָיוּ מְקַבְּלִים עַל עֲצֻמּוֹ לְלִמּוּד חוּמֵשׁ עִם

מִצְוָה ראשונה שְׁנִצְטוּיֵי יִשְׂרָאֵל. ומה טעם פתחי
בְּבְרָאשִׁית? משום (תהלים ק"א): "כֹּחַ מַעֲשֵׂיו הַגִּיד לַעֲמּוֹ
לְתֵת לָהֶם נִחְלַת גּוֹיִם", שָׁאֵם יֹאמְרוּ אַמּוֹת הָעוֹלָם
לְיִשְׂרָאֵל: לִסְטִים אַתֶּם שֶׁכִּבְשָׁתֶם אַרְצוֹת שְׂבָעָה
גּוֹיִם, הֵם אוֹמְרִים לָהֶם: כָּל הָאָרֶץ שֶׁל הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ
הוא היא, הוא בְּרָאָה וְנִתְּנָה לְאִשְׁרֵי יִשְׂרָאֵל בְּעִינָיו,
בְּרִצּוֹנוֹ נִתְּנָה לָהֶם, וּבְרִצּוֹנוֹ נִטְלָה מֵהֶם וְנִתְּנָה לָנוּ.
בְּרָאשִׁית בְּרָא • אֵין הַמִּקְרָא הַזֶּה אוֹמֵר אֲלָא דְרִשׁוּנִיָּה,
כְּמוֹ שֶׁדְרִשׁוּהוּ חֲכָמֵינוּ וְזָכוּנוֹם-לְבִרְכָּה: בְּשִׁבִיל
הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרָאת (משלי ח): "רֵאשִׁית דְּרֹכּוֹ", וּבְשִׁבִיל
יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרָאוּ (ירמיה ב): "רֵאשִׁית תְּבוּאָתָה". וְאֵם
בְּאֵת לְפָרְשׁוֹ כִּפְשׁוּטוֹ, כֵּן פֶּרֶשׁוּהוּ: בְּרָאשִׁית בְּרִיאַת
שָׁמַיִם וָאָרֶץ, "וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ וָבֹהוּ וְחֹשֶׁךְ וָגו'."

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר", וְלֹא בָּא הַמִּקְרָא לְהוֹרוֹת
סֵדֶר הַבְּרִיאָה, לֹאמַר שְׁאֵלֹו קִדְמוֹ, שָׁאֵם בָּא לְהוֹרוֹת
כֵּן, הִזָּה לוֹ לְכַתֵּב: בְּרָאשׁוֹנָה בְּרָא אֶת הַשָּׁמַיִם וְגו',
שְׁאֵין לָךְ 'רֵאשִׁית' בַּמִּקְרָא שְׁאֵינוֹ דְּבוּק לְתַבָּה
שֶׁלֹאֲחֲרָיו, כְּמוֹ: "בְּרָאשִׁית מִמְּלַכֶּת יְהוֹזְקִים",
"רֵאשִׁית מִמְּלַכְתּוֹ", "רֵאשִׁית דְּגִנָּךְ". אָף כֵּאֵן אַתָּה
אוֹמֵר: "בְּרָאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְגו'", כְּמוֹ
בְּרָאשִׁית בְּרָא", וְדוּמָה לוֹ: "תַּחֲלַת דִּבְרֵי ה' בְּהוֹשֵׁעַ",
כְּלֹמֶר תַּחֲלַת דְּבוּרוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ הוּא, בְּהוֹשֵׁעַ:
"וַיֹּאמֶר ה' אֵל הוֹשֵׁעַ וְגו'". וְאֵם תֹּאמַר לְהוֹרוֹת בָּא,
שְׁאֵלֹו תַּחֲלָה נִבְרָאוּ, וּפְרִוּשׁוֹ 'בְּרָאשִׁית הַכֹּל בְּרָא
אֵלֹו', וַיֵּשׁ לָךְ מִקְרָאוֹת שֶׁמִּקְצָרִים לְשׁוֹנָם וּמִמְצִטִּים
תַּבָּה אַחַת, כְּמוֹ: "כִּי לֹא סָגַר דְּלִתִּי בִטְנִי", וְלֹא פֶרֶשׁ

שפתי חכמים

שופטים: ב מה שאין בן מילה וגיד
הנשה שלא נצטוו בהם אלא יחידים,
(בעד ובעד של ישראל), וכל זמן שלא נצטוו
בם כל ישראל אינם נחשבות מכלל
מצותיה, ד'תורה צוה לנו משה' כתיב
(דברים יג ד): ב' בלשון ניהותא ותיורין
הוא, רוצה לומר: הפסוק בתהלים הוא
מפרש הטעם למה התחיל בבראשית,
והכי משמע מן הפסוק 'כח מעשיו',
פירוש שהוא מעשה בראשית, ולכך
הגיד לעמו, משום שרצה לתת להם
נחלת גוים, דבשביל אברהם שהבטיחו
הקדוש ברוך הוא שיתן לזרעו את
ארץ כנען, (והירשה היא משכר המצות והשובה
במצוה, ואם בן צריך להודיע שהבראה היא כח
מעשיו). אי נמי קשה לרש"י, היה לו
לכתוב ספר בראשית אחר האזינו ולא
להתחיל בו כאן; ומתרץ משום 'כח
מעשיו' וגו', רוצה לומר: אם היה כותב
ספר בראשית בסוף הספר, לא היה
הזכחה שהכתוב בא להעיד שאין בני
ישראל בליסטים, אלא היינו אומרים
מה שנכתב ספר בראשית הוא להגיד
שאין העולם קדמון שהוא עיקר
האמונה, וכמו שכתב הרמב"ן; אבל
עכשיו מה שהתחיל בראשית, על
ברוך צריכין אנו לומר ולפרש משום
'כח מעשיו' וגו', רוצה לומר שהכתוב
עצמו מעיד על זה, ודו"ק: ד' משמע
דבתחילה היה הארץ של ז' אומות
(שהם מבני חם). ואם תאמר והא בפרשת
לך לך כתיב (לשון יב ו) 'והכנעני אז
בארץ, ופרש רש"י שם שהיה הולך

בראשית וכו'; ו' ולא היה מלשון התחלה
שצריך להיות סמוכה. והכי פירוש
של 'בראשית': בשביל התורה וישראל
(ושמושה של ב' בעבור: רוצה לומר שיהא
'בראשית' מלשון סמוכה, אזי ממלת
ברא שהוא פעל עבר צריך אתה
לעשות שם, כאלו נכתב במקום 'ברא'
'ברית', דהוא דבוק, דיש אם למסורה
(מכות ד), וכיון דנמסר בלא נקודה יוכל
לקרוא 'ברא' כמו 'ברא': ח' דבראשית
ברא' כמו בתחילת בריאתה וכו',
ובאותו תחילת הבריאה כאשר היתה
הארץ תהו ובהו וחושך, ומתוך שהיה
חושך לכך 'ויאמר אלהים יְהִי אוֹר',
וכל הענין מוסב על 'ויאמר אלהים':
ט' שלא תאמר היאך מפרש 'בראשית'
בריאית השמים' כו', ויהיה הכל נמשך
אל 'ויאמר אלהים', וכן 'ויאמר
אלהים' נמשך למעלה, והא 'ויאמר
אלהים יְהִי אוֹר' משמע דיבור בפני
עצמו, כמו 'ויאמר אלהים יְהִי רְקִיעַ'
וכו'. ולכן מביא ראיה מהושע, רוצה
לומר דהתם גם בן לא יתכן לומר
שתחילת דבורו של הקדוש ברוך הוא
במה שדבר עם שום אדם היה עם
הושע, דהא קודם הושע דיבר עם כמה
נביאים, אלא הכי פירוש: תחילת
דבורו של הקדוש ברוך הוא עם הושע
מה דהו, ויאמר ה' אל הושע וגו',
ומוסב על הענין ויאמר ה', כמו בן
הכא: 'וידקשתי לך שאין לך ראשית'
שאינו דבוק, יש לומר פירוש ראשית
הכל, ואם בן שפיר הו' דביקות למלת

וכובש את ארץ ישראל מורעו של
שם, שבהלקו של שם נפלה בשחלק
נח לבניו את הארץ, ואם בן מה שיהי
ליסטנות בזה (כשהם מחזיקים בנחלתם).
ונראה לומר, אף על פי שהקרקע אינה
נגזלת (סוכה ז) וברשותא דמרא קמא
קיימא, מכל מקום הו' בגזלן כמי שצריך
לתור שדה חבירו שלא ברשות
להשביח הקרקע, (כתובות פ) שצריך
ליתן לו היציאה אם השבח יותר על
ההוצאה, וישראל לקחו ארץ ישראל
עם שבהה ולא נתנו אפילו ההוצאה,
ומשום הכי פתח בבראשית וכו', לומר
שהארץ ומלוואה של הקדוש ברוך הוא
לעשות בה ברצונו, וראה ויתר גוים,
שהתיר ממונם לישראל (בבא קמא יח).
ועוד יש לפרש לסטים אתם, דלשם
היה גם בן שאר בנים, וגם להם היה
חלק בארץ. אך קשה, אפילו אם
תאמר דרבי יצחק סבר דהכל ביד חם
והוא נתן לכנען בנו, מכל מקום הרי
כתיב (לשון ט' כ"ח) 'ארור כנען עבד
עבדים' וכו', אם בן היה חם עבד לשם
וימה שקנה עבד קנה רבו (פסחים פ"ח).
ויש לומר דכתיב (שם) 'לאֲחִיו', שגם
ליפת יהיה עבד, אם בן גם ליפת יש
חלק בו, (ועוד יש לומר, דדוקא גבי קניה חזקה מיד
אתרים או מן הפקר אמרין יד עבד ביד רבו, אבל לא
אצל ירושה דקיימא לן (קדושין י"ז) עברים יורש את
אביו דבר תורה, ובגזן יורש את הארץ מהם אביו (נחלת
יעקב, עין שם) ח' דלפי פשוטו משמע
שבא להורות סדר הבריה, וזה אינו
כמו שפרש רש"י בסמוך שאין לך

המים לארץ. ועוד שהשמים מאש וממים נבראו, על-כרחך לא למד המקרא בסדר המקדמים והמאחרים כלום. ברא אלהים • ולא אמר ברא ה', שבתחלה עלה במחשבה לבראתו במדת הדין, וראה שאין העולם מתקיים, והקדים מדת רחמים ושתפה למדת הדין, והיני דכתיב: "ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים".

מי הסוגר. וכמו: "ישא את חיל דמשק", ולא פרש מי ישאנו. וכמו: "אם יחרש בבקרים", ולא פרש אם יחרש אדם בבקרים. וכמו: "מגיד מראשית אחרית", ולא פרש מגיד מראשית דבר אחרית דבר. אם כן, תמה על עצמך, שהרי המים קדמו, שהרי כתיב: (לקמן א. ב.) "ורוח אלהים מרחפת על פני המים", ועדין לא גלה המקרא, בסדור הקדמים והמאחרים כלום, בריאת המים מתי היתה, הא למדת, שקדמו

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת פרשת בראשית ה'תשי"ד)

ה'. האור וחיות דחכמה שמאירים בשבת בראשית נמשכים על כללות השנה, שכל ימי השנה, הן ימי החול ושבת ומועדים הפלליים, הן המועדים הפיסיים של כל יחיד, יום הכניסה לתדר, יום הברימון ושאור ימי חיי האדם ומאורעותיו, כולם מקבלים משבת בראשית.

בראשית ברא אלקים. בראשית ענינו ב' ראשית, ראשית בריאת העולם, וראשית דהתורה. בראשית ברא אלקים, הב' ראשית הם כדי שיהיה ברא אלקים, שיגלו את אמתית הכונה דשם אלקים. ספירת הכתר היא ראשית, וספירת החכמה היא ראשית. ראשית ספירת הכתר היא העלם, וראשית ספירת החכמה היא גילוי, ראשית חכמה יראת

~ נקודות משיחות קודש ~ (ממאמר ש"פ בראשית, מבה"ח מרחשון, ה'תשנ"ו)

בראשית, והינו לפי שאז קורין בתורה "בראשית ברא אלקים", וכנ"ל (סעיף ב) שיש בזה כמה מדרגות, החל מהפירוש הפשוט דקאי על הכח האלקי שמהנה את השמים והארץ הגשמיים, ועד לפירוש (שקשור גם עם הפירוש הפשוט, וישנו בפנימיותו) ש"בראשית ברא" קאי על עצמותו יתברך, שהוא ה'ראשית' האמתית, שבו תלויים כל עניני השנויים שבכל סדר ההשתלשלות עד לבחינת האור הכלול בעצמותו. ולכן, כאשר ההנהגה בשבת בראשית היא באופן של הרחבה, אזי נמשכת הרחבה בכל הענינים, מלמעלה מעלה עד למטה מטה.

ועל-פי-זה יובן בתוספת באור מאמר כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר שאפן ההנהגה בשבת בראשית נוגע לכל עניני השנה. והענין בזה, דהנה, נוסף על הפירוש הפשוט בכל עניני השנה, ישנו גם הפירוש הפנימי דקאי על כל עניני ההשתלשלות, שהרי שנה הוא מלשון שנוי, [ועל-דרך המבאר בחסידות גבי אתרוג שנוקרא הדר על שם שדר באילנו משנה לשנה, שהוא סובל את כל השנויים, והינו לפי שענין האתרוג הוא עולם האחדות], דהינו, כל השנויים שבכל המדרגות דסדר השתלשלות, עד לבחינת האור הכלול בעצמותו. ובכל מדרגות אלו נוגע אפן ההנהגה בשבת

שפתי חכמים

במדת הדין שיתף וכו', דילמא משום טעם אחר דכתיב (תהלים פ"ט ג) עולם חסד יבנה, או משום טעם אחר, ועוד קשה למה הקדים מדת הרחמים למדת הדין, ועל זה אמר והיינו דכתיב ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים, הנה לו לומר שמים וארץ כמו בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ, אלא להורות דמה ששתף מדת הרחמים למדת הדין העקר הוא משום הארץ ותולדותיה שהם אין יכולין לעמוד במדת הדין, ומשום הכי הקדים ארץ לשמים והקדים מדת הרחמים למדת הדין משום ארץ, שיתגבר מדת הרחמים על מדת הדין, מה שאין כן השמים יכולין לעמוד במדת הדין: תורה ב

ולא יאמר אלהים, אם כן עדיין תקשה למה לא נאמר גם כן אלהים. אלא רוצה לומר הנה לו לומר גם כן ה', כמו שאמר ביום עשות ה' אלהים וגו' (לקמן ב. ד.) ומפרש שבתחילה וכו'. ועוד יש לומר דקשה לרש"י דהא אי הנה העולם נברא במדת הדין אי אפשר לקיים אפילו שעה אחת, אלא ודאי במדת הרחמים ברא, ואם כן למה לא נאמר ה' (נחלת יעקב), דהנה לו לומר ברא ה' בשם העצם שלו שעצמותו הוא הרחמים, ולא בשם אלהים שהוא שם התואר על השופט, כי עדיין לא עשה משפט בארץ, לכה מתרץ עלה וכו': ג ואפשר נמי שרצונו של רש"י לפרש עוד, שאל תקשה מנא ליה דמשום שראה שאין העולם מתקיים

הכל: ב דבשלמא אם אתה אומר דלאו להורות סדר מוקדמים ומאחרים בא, אתי שפיר דלא פירש בריאת המים מתי הנה, משום דלא רצה לפרש אלא ענינים שנבראו אחר בריאת שמים וארץ. אבל אם להורות סדר הבריאה בא, קשה למה לא מפרש נמי בריאת המים: ל והא שמתרץ הכא ולא הביא זה התירוץ לעיל גבי ולא בא המקרא וכו', הנה לו לומר אם כן תמה על עצמך וכו', יש לומר דלעיל יכול לדחות דלא חשיב במוקדמים אלא מבריאת שמים וארץ ואילך, ומה שהיה קודם זה לא קחשיב. אבל כאן דפירש בראשית הכל, דמשמע שלא ברא כלום קודם שמים וארץ, אם כן קשה תמה וכו': ז אי דעתו שיאמר ה'

כבוש הארץ על ידי בני ישראל

אך בשונה מכך היא ארץ ישראל, שעל-ידי כבושה, נשתנתה מהותה: לפני זה היתה ארץ ככל הארצות, ועקשו נשתנתה להיות ארץ ישראל. ושנוי זה הוא בפנימיותה ולעולם, ומעשה אינה יכולה להשתתף לשום אמה אחרת, וגם בזמן הגלות כפאשר "גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו" היא נקראת "ארצנו" ו"אדמתנו"; ויתרה מזו: אסור לנכרי להתישב בארצנו.

וזוהי טענת אמות העולם "לסטים אתם שפכשפתם ארצות שבעה גוים": בידעם, שעל ידי כבוש בני ישראל נשתנתה הארץ במהותה שנוי תמידי להיות ארץ ישראל, ומעשה אינה יכולה להשתתף עוד לאמה אחרת, אם כן נטלה מהם שיכותם לארץ לחלוטין, ולא ככבוש שאר הארצות שאפשר לחזור ולכבשם, ואם כן "לסטים אתם".

והמעשה לכך הוא: "כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה וגו' וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו": היות שהקב"ה ברא את הארץ, לכן "כל הארץ של הקב"ה היא" היינו לא רק מציאות השליטה בארץ אלא גם עצם מהותה, ולכן הוא יכול לשנות את מהותה של הארץ להיות ארץ ישראל.

בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ:

בראשית – אומר רבי יצחק לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחדש הזה לכם.. ומה טעם פתח בבראשית, משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים, שאם יאמרו אמות העולם לישראל, לסטים אתם, שפכשפתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם, כל הארץ של הקדוש-ברוך-הוא היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו . וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו" (א, א. ובפירוש רש"י)

וצריך להבין: הרי בני ישראל כבשו את הארץ בכבוש מלחמה, וכבוש מלחמה אינו בכלל אסור גזל. וכמו שלא מצינו שום אמה שתעגש על עגון זה דכבוש מלחמה, הגם שאסור גזל הוא משבע מצות בני נח. ואם כן מהו היסוד לטענתם: "לסטים אתם"?

ויש לומר: בהעברת דבר מאדם אחד לזולתו באחד מדרכי הקנין (מכירה, מתנה, כבוש מלחמה וכו'), אין משתנה דבר במהות החפץ, והשנוי הוא רק בבעלות. וכן בארץ: כשאומה כובשת ארץ מאמה אחרת, מהות הארץ לא משתנה, והאמה השניה יכולה לכבוש את הארץ ולהחזירה אליה.

בוארעא הות צדיא וריקניא וחשוכא על אפי תהומא ורוחא מן קדם יי מנשכא על אפי מיא:

(ב) והארץ היתה תהו ובהו וחשך על-פני תהום ורוח אלהים מרחפת על-פני המים:

אלהים מרחפת • כסא הכבוד עומד באויר ומרחף על פני המים ברוח פיו של הקדוש-ברוך-הוא ובמאמרו, ביונה המרחפת על הקן, אקובטי"ר בלע"ז.

כ"י • תהו ובהו • תהו, לשון תמה ושממון, שאדם תוהה ומשתומם על בהו שבה. תהו • אשטורדישו"ן בלע"ז. בהו • לשון ריקות וצדו (בספרים אחרים אינו). על פני תהום • על פני המים שעל הארץ. ורוח

שפתי חכמים

משמע מתוך פירוש רש"י ד'יהי אור' קאי על 'חשך' על פני תהום, דלעיל פירש 'בראשית בריאת שמים וארץ והארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום וגו' ויאמר אלהים יהי אור, מידלא הביא הפסוק כולו, או לא היה לו להביאו כלל, משמע דקאי עליו, כי אילו לא היה חשך על פניו לא גזר על האור: • דקשה היה לו לומר סתם 'ורוח מרחפת': • דקשה, דאי קאי על כסא הכבוד למה אמר 'מרחפת', לא לכתוב אלא 'ורוח אלהים על המים'. או קשה, מפני מה נקרא כסא הכבוד ורוח אלהים: • ופירש 'ורוח אלהים' שהוא כסא הכבוד מרחפת במאמרו ורוח פיו של הקדוש ברוך הוא: תורה ג

דהיינו החשך דכתיב לעיל 'חשך' על פני תהום. ועוד יש לומר דהוכחתו הואיל וכל הני עשרה מאמרות האמורות כאן משום דקודם לכן לא היה פה, לכך הוצרך לומר יהיה דבר זה, כגון בתחילה כתב 'בראשית' וכו', משמע שלא היה אלא הארץ לבד ולא היה על הארץ כלום, לכך אומר אחר כך 'ויאמר אלהים תדשא הארץ, ואם כן מה דכתיב 'ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור', צריך לומר דקודם מאמר זה היה חשך, והיכא כתיב שהיה חשך, על כרחי צריך לומר מה שכתב 'וחשך על פני תהום', שהם המים, שפירוש 'תהום' בכל מקום תורה על המים, שמע מינה דהמים היה על הארץ, וכן

(ב) • נראה דרש"י סובר שהם מן שמות הנרדפין, רצונו לומר ששניהם לשון שממה. אי נמי רצונו לומר, ריקות הוא לשון מקרא, וצדיא הוא לשון ארמי, ושניהם הם לשון ריקון, לאפוקי מן התרגום שתירגם על 'תהו ובהו' לשון צדיא וריקניא, לכן פירש 'בהו' לשון צדו וריקניו, ופירש 'תהו' לשון תימה, שתמה על בהו, כלומר על השממון שבו, והיו וי"ו 'ובהו' מתחלף בבי, כמו 'וד' שלחני ורוחו' (שערי צדק מט ט"ז), דהנה כמו ברוחו: • רצונו לומר דהיה לו לומר 'על תהום', מאי 'על פני', אלא שקאי על המים שהם על הארץ והם פני הארץ, והיינו דכתיב נמי 'ורוח אלהים' וגו',

"רוחו של מלך המשיח".

וההוראה מזה בעבודת האדם:

ישנם פאלה שמתיארים מפני גודל החושך, וטוענים שבמצב של התגברות החושך אי-אפשר להתחיל עם אור גדול, אלא עם אור מצומצם לפי ערך הזמן והמקום כו'.

ועל-זה באה ההוראה מהתחלת קריאת פרשת בראשית - שלמרות שנמצאים ב**התחלת** העבודה (זה עתה הסתים חודש תשרי ומתחילה עבודת כל השנה), ולא עוד אלא ששוררים **תורה ובהו חושך ותהום**, מפל-מקום, מתחילים מיד עם "**רוחו של מלך המשיח**" - אור הכי נעלה, פנימיות השכינה שלמעלה ובהבדלה מעולמות, שאין העולמות יכולים לקבלו אפילו לא באופן מקיף - שדוגמתה בנפש האדם היא פנימיות הלב.

ומיד ממשיכים עם ההכרזה "**יהי אור**", הינו, שמבלי להתחשב במעמד ומצב העולם, אם הוא שיר לקר אם לאו, מכריזים "יהי אור - זה אברהם", שמתחילים להאיר את העולם באור אלוקי, כמו אברהם שפרסם אלקותו ותברך בעולם גם לערבים, מבלי להתחשב אם הם ראויים לקר אם לאו.

ואז - "**ויהי אור**", שנעשה כן בפועל, "עם ווערט טאקע בפועל ליכטיק", ועד לגילוי אור גדול ביותר - אור שהיה מאיר ביום הראשון.

אודות ד' הלשונות "תורה, בורה, חושך ותהום" - איתא בספרים שהם כנגד ד' קליפות: ג' קליפות הטמאות לגמרי, וקליפת נוגה.

ולעומת זאת - על "רוח אלקים מרחפת על-פני המים" אמרו חז"ל "זה רוחו של מלך המשיח", שזהו גילוי נעלה ביותר, גילוי העצמות.

ולכאורה תמונה ביותר: היתכן שכאשר מדברים אודות קליפות - מזכירים בהמשך אחד אודות "רוחו של מלך המשיח"?

וההסברה בזה - שכונת הפסוק להדגיש שמבלי הבט על גודל החושך מצד הקליפות בכלל, ובפרט מצד ג' קליפות הטמאות לגמרי, צריך לידע שישנו כבר "רוחו של מלך המשיח", - ועל-דרך שמצינו במדרשי חז"ל בנוגע לחורבן בית המקדש, שתיקף ומיד נולד מושיעו של ישראל - אלא שצריכים רק **לגלות** זאת.

וגם ענין זה מודגש בהמשך הכתובים: "ויאמר אלקים יהי אור ויהי אור", ש"אור" מורה על ענין הגילוי, ובזה גופא - גילוי האור שנברא ביום הראשון שנגזז הקדוש-ברוך-הוא לעתיד-לבוא, שזהו תוכן הגילוי ד"רוחו של מלך המשיח". וגילוי זה נעשה על-ידי התורה - כמובן מדברי המדרש "יהי אור - זה אברהם", שבו מתחילים "שני אלפים תורה", ועל-ידו (הינו, על-ידי ענינו של אברהם, תורה) נעשה גילוי

(ג) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אֹר וַיְהִי־אֹר:

(ד) וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאֹר כִּי־טוֹב וַיִּבְרָךְ אֱלֹהִים בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ:

וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת הָאֹר כִּי טוֹב וַיִּבְרָךְ אֵף בָּזָה אָנוּ צָרִיכִים לְדַבְּרֵי אַגְדָּה: 'רָאֵהוּ שְׂאִינוּ כְּדַאי לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ רְשָׁעִים, וְהַבְדִּילוּ לְצַדִּיקִים לְעֵתִיד

(ה) וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְאֹר יוֹם וּלְחֹשֶׁךְ קִרְא לַיְלָה וַיַּחֲרֹב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם אֶחָד:

הַיִּקְרָא יְיָ לַנְּהוֹרָא יִמְמָא וּלְחֹשׁוֹכָא קִרְא לַיְלָא וְהוּנָה רְמֵשׁ וְהוּנָה צִפְר יוֹמָא חָד:

שפתי חכמים

חשך. או רצונו לומר לפי שעות, כגון שעה אחת יום, ושתי שעות לילה, ואחר כך להיפך היינו ערבוביא, אבל אין לפרש בפעם אחת ממש, זה אי אפשר בדרפרישית לעיל, ואם כן יהיה פירוש 'ויבדל' - הבדיל ומנם, לזה תחומו ביום ולזה תחומו בלילה: תורה

תחומו בלילה וגו', והלא לא נעשה ההבדלה עד יום רביעי דכתיב ביה 'להבדיל בין היום ובין הלילה', לכן צריכין אנו לדברי אגדה: ש לצדיק שהוא טוב לכן ויבדל, רוצה לומר כדי שיהיה הפרש בין הצדיק שהוא אור ובין הרשע שהוא חשך: ת רצונו לומר, במדינה זו יש אור, ובמדינה זו יש

(ד) ר' דלפי פשוטו של מקרא משמע דבתחילה היו מעורבין יחד, דלשון הבדלה שייך בדבר המעורב יחד, וזה אי אפשר כיון שיש אור אין חושך, דאור וחשך אינם אלא קנין והעדר, ואי אפשר חיבורם יחד בעת מן העתים, (נחלת יעקב), דקשה דאיך אפשר לפרש שקבע לזה תחומו ביום ולזה

וַיֵּשֶׁב יוֹם אֶחָד • לִפִּי סֵדֶר לְשׁוֹן הַפָּרָשָׁה, הִיָּה לוֹ לִכְתֹּב יוֹם רִאשׁוֹן, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בַּשָּׁאָר הַיָּמִים: שְׁנִי, שְׁלִישִׁי, רְבִיעִי. לָמָּה כָּתַב אֶחָד? לִפִּי שֶׁהִיָּה הַקְדוּשָׁה

בְּרוּךְ-הוּא יַחֲדָה בְּעוֹלָמוֹ, שֶׁלֹּא נִכְרְאוּ הַמַּלְאָכִים עַד יוֹם שְׁנִי, כִּי מִפְּרֹשׁ בְּבִרְאשִׁית רַבָּה'.

(ו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם וַיְהִי מִבְּדִיל בֵּין מַיִם לַמַּיִם: וַיֹּאמֶר יְיָ יְהִי רָקִיעַ בְּמַצִּיעוֹת מַיָּא וַיְהִי מִפְּרִישׁ בֵּין מַיָּא לַמַּיָּא:

שֶׁמִּשְׁתוֹמֵם וְעוֹמֵד מַגְעֶרֶת הַמַּיִם עָלָיו. בְּתוֹךְ הַמַּיִם • בְּאֻמְצָע הַמַּיִם, שֶׁיֵּשׁ הַפְּרִשׁ בֵּין מַיִם הָעֲלִיּוֹנִים לְרָקִיעַ, כְּמוֹ בֵּין הַרְקִיעַ לַמַּיִם שֶׁעַל הָאָרֶץ. הָא לְמַדָּה, שֶׁהֵם תְּלוּיִים בְּמַאֲמְרוֹ שֶׁל מְלָךְ.

וַיֵּשֶׁב יוֹם אֶחָד • יִתְחַזֵּק הַרְקִיעַ, שֶׁאֵף-עַל-פִּי שֶׁנִּכְרְאוּ שְׁמַיִם בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן, עֲדִין לַחִים הָיוּ, וְנִרְשׁוּ בַּשְּׁנִי מַגְעֶרֶת הַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא, בְּאֻמְרוֹ: "יְהִי רָקִיעַ", וְזֶהוּ שֶׁכְּתוּב: "עֲמוּדֵי שָׁמַיִם יִרְפּוּפוּ" כֹּל יוֹם רִאשׁוֹן, וּבַשְּׁנִי: "וַיִּתְמָהוּ מַגְעֶרְתּוֹ", כְּאָדָם

~ נְקוּדוֹת מִשְׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (שְׁבַת פֶּרֶשֶׁת קֹרַח, מִבְּרִכִּים הַחוּדוֹשׁ תַּמּוּ, תַּשְׁכ"ח)

קָאֵי עַל הַנִּבְרָאִים דְּעֵלְמָא דְּאֵתְפִּסְיָא שֶׁהֵם בְּטָלִים בְּמִקּוֹרֵם כו'. וְהֵנָּה, אִף שֶׁגְּדֵלָה מַעֲלַת הַקִּיּוּם שֶׁל דִּיּוּרִים אֱלֹמִים כְּאִשֶּׁר הִיָּה הָעוֹלָם קֹלָא מַיִם בְּמַיִם, מִכָּל-מִקּוֹם הִיָּתָה אַחֲרֵיכֶּךָ הַהִבְדָּלָה בֵּין מַיִם לַמַּיִם עַל-יְדֵי רָקִיעַ הַמִּבְדִּיל, וּבִאֲפֻסֵּי שִׁיקּוֹ הַמַּיִם גו' וְתִרְאֶה הַיִּבְשָׁה גו', שֶׁהוּא עֲנֵן עֵלְמָא דְּאֵתְגַלְיָא, שֶׁהַנִּבְרָאִים שָׁבוּ הֵם בְּבַחֲיוֹת מִצִּיאוֹת יֵשׁ דִּן קָא.

מִתְחַלֵּת בְּרִיתוֹ שֶׁל עוֹלָם (שֶׁאֵז הִיָּה הָעוֹלָם מַיִם בְּמַיִם, וְלֹא הִיָּתָה עֲדִין הַתְּחַלְקוֹת בֵּין מַיִם עֲלִיּוֹנִים לַמַּיִם תַּחֲתוֹנִים שֶׁעַל-יְדֵי רָקִיעַ הַמִּבְדִּיל) לֹא הָיָה קִיּוּם שֶׁל הַקִּבְ"ה עוֹלָה אֶלָּא מִן הַמַּיִם, מִשָּׁל לְמִלְךָ שֶׁבָּנָה פִּלְטְרִין וְהוֹשִׁיב בְּתוֹכָהּ אֱלֹמִים, וְהָיוּ מִשְׁכִּימִין וְשׂוֹאֲלִין בְּשִׁלּוּמוֹ שֶׁל מֶלֶךְ בְּרִמְיָה כו'. וּמִבְּאֵר בָּזָה, שֶׁדִּיּוּרִים אֱלֹמִים שֶׁהָיוּ מִקְלָסִין בְּרִמְיָה,

וַיַּעֲבֹד יְיָ יְתֵ רָקִיעַ וְאִפְרִישׁ בֵּין מַיָּא דִּי מַלְרַע לְרָקִיעַ וּבֵין מַיָּא דִּי מַעַל לְרָקִיעַ וַיְהִי כֵן:

(ז) וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת-הָרָקִיעַ וַיַּבְדִּיל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לְרָקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מַעַל לְרָקִיעַ וַיְהִי-כֵן:

לְרָקִיעַ • עַל הָרָקִיעַ לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא "מַעַל לְרָקִיעַ", לִפִּי שֶׁהֵם תְּלוּיִים בְּאֻרִּי. וּמִפְּנֵי מָה לֹא נֶאֱמַר: "כִּי

וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת הָרָקִיעַ • תִּקְנוּ עַל עֲמֻדוֹ, וְהָיָה עֲשִׂיתּוֹ, כְּמוֹ: "וַעֲשֶׂתָה אֶת צִפְרֹנֶיהָ". מַעַל

שְׁפָתֵי חֲכָמִים

בְּיוֹם רִאשׁוֹן: ז' מִשְׁמַע שֶׁרְצוֹנוֹ לִזְמֹר שֶׁהוּא גַם כֵּן לְשׁוֹן תִּיקוּן. וְאֵם תֹּאמַר, וְהָא בְּפִרְשֵׁת תִּצְא (וְדָרְשׁ כ"א י"ב) פִּירִשׁ רִשִׁי תִגְדִּלֵם כְּדִי שֶׁתִּתְנַוֵּל, שְׁמַע מִיָּנָה שֶׁהוּא לְשׁוֹן נִיווֹל לֹא לְשׁוֹן תִּיקוּן. וְיֵשׁ לִזְמֹר, הֵתֵם רְצוֹנוֹ לִזְמֹר שֶׁהוּא נִיווֹל לֹאשָׁה, אֲבָל מִכָּל מִקּוֹם הַגְּדִילָה תִיקוּן לְצִפּוּרָן, וְאֵם כֵּן שְׁפִיר מִבְּיָא רָאָה עַל שֶׁהוּא גַם כֵּן לְשׁוֹן תִּיקוּן, וְעוֹד שֶׁהוּא תִיקוּן הָאִשָּׁה דְּהָא בְּלֹא הִכִּי אֲסוּרָה לִינְשָׂא. אֶלָּא עַל יְדֵי נִיווֹל זֶה מוֹתֶרֶת לְהִנְשָׂא (נִחְלַל יַעֲקֹב). וְלִי נִרְאֶה דִּלָּא קֶשֶׁה וְלֹא מִיָּדִי, דְּכּוּלִּי עֵלְמָא מוֹדוֹ דְּלְשׁוֹן עֲשִׂיָּה הוּא לְשׁוֹן תִּיקוּן, כְּדִמְיָתִי בְּגִמְרָא (נִבְמוֹת מִיָּה) רָאָה מִפְּיִבְשֶׁת לֹא עֲשָׂה רִגְלוֹ וְלֹא עֲשָׂה אֶת שִׁפְמוֹ, (שְׁמוּאֵל ב' י"ט כ"ד) וְהָא דְּפִלְגִי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי עֲקִיבָא (שֵׁם) אֵי תְקוּץ אֵי תִגְדִּל, הִיָּינוּ כְּדִמְפְרִשׁ

בְּרָא שְׁמַיִם, לֹא לְמִימְרָא דִּלָּא בְּרָא בְּיוֹם רִאשׁוֹן, אֶלָּא הִכִּי קֶאֱמַר: בְּתַחֲלוֹת בְּרִיאַת וכו', וּבְאֻמַּת בְּרִיאַת שְׁמַיִם וְאָרֶץ הִיָּה בְּיוֹם רִאשׁוֹן: ז' פִּירוּשׁ שֶׁהָיוּ רַבּוּיִין: ד' פִּירוּשׁ, שֶׁהָיוּ מִתְמַיְהִין וְנִתְחַזְקוּ: ה' לֹא לְמִימְרָא דְּהוֹכְחָתוֹ הוּא מִדְּכִתִּיב בְּתוֹךְ הַמַּיִם שֶׁהָיָה לְשׁוֹן אֻמְצָע, דְּהָא כְּתִיב (שְׁמוֹת י"ד כ"ט) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הִלְכוּ בִּיבְשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם, וְאִינוּ בְּאֻמְצָע. אֶלָּא הוֹכְחָתוֹ הוּא מִדְּכִתִּיב וַיְהִי מִבְּדִיל בֵּין מַיִם לַמַּיִם וּגו', מִלְּתָא דְּפִשְׁטָא הוּא דְּכִיּוֹן שֶׁהוּא בְּתוֹךְ הַמַּיִם שֶׁהָיָה מִבְּדִיל בֵּין מַיִם לַמַּיִם, אֶלָּא לְהִכִּי כְּתִיב בֵּין מַיִם לַמַּיִם וּגו', שֶׁיְהִיָּה הַפְּרִשׁ בֵּין מַיִם הָעֲלִיּוֹנִים לְרָקִיעַ, כְּמוֹ שֶׁיֵּשׁ הַפְּרִשׁ מִן הָרָקִיעַ לַמַּיִם הַתַּחֲתוֹנִים שֶׁעַל הָאָרֶץ, וְהִיָּינוּ בְּאֻמְצָע: תוֹרָה ז'

(ה) וְהָא דְּכִתִּיב לְקַמֵּן ב' י"א גְּבִי אֲרַבְּעָה נְהָרוֹת שֵׁם הָאֶחָד פִּישׁוֹן, אִף עַל פִּי דְּכִתִּיב בְּתֵר הִכִּי שְׁנֵי וּשְׁלִישִׁי, יֵשׁ לִזְמֹר דְּאֵי כְּתַב 'רִאשׁוֹן' הִיָּה עוֹלָה עַל דַּעַת דְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר 'מִשָּׁם יִפְרֹד וְהָיָה לְאַרְבְּעָה רִאשִׁים', לֹא שֶׁנִּתְפָּרְדוּ בְּמִקּוֹם אֶחָד לְאַרְבְּעָה רִאשִׁים, אֶלָּא הַפִּירוּד הוּא בְּנָה אַחֵר זֶה בְּאַרְבְּעָה מְקוֹמוֹת מְחוּלְקוֹת, דְּרָךְ מִשָּׁל מִתְחַלְלָה נִפְרֹד נְהָר אֶחָד וְאַחֵר כִּי בְכֻמָּה פִּרְסָאוֹת נְהָר שְׁנֵי, וְכֵן כּוֹלֵם עַל דְּרָךְ זֶה, וְלִכְךָ נֶאֱמַר 'אֶחָד' וְלֹא 'רִאשׁוֹן', לְהוֹצִיא מִן הַטְּעוֹת וְלִזְמֹר שֶׁכּוֹלֵם בְּמִקּוֹם אֶחָד מִתְפָּרְדִּים וְלֹא זֶה אַחֵר זֶה, וְהִיָּה שְׁנֵי שְׁלִישִׁי בְּמַעֲלָה וְלֹא בְּמִקּוֹם: תוֹרָה ו'

(ו) ב' דְּקֶשֶׁה הָא כְּכָר בְּרָא שְׁמַיִם, וְאִף עַל גִּב דְּרִשִׁי פִירִשׁ לְעִיל לִפִּי פִּשְׁטוֹ בְּרִאשִׁית בְּרוּא, דְּמִשְׁמַע דְּעֲדִיין לֹא

(ז) ז' דְּקֶשֶׁה וְהָא כְּכָר נִכְרְאוּ הַשְּׁמַיִם

המים והתחיל וגמר מלאכה אחרת, כפל בו "כי טוב", שתי פעמים, אחד לגמר מלאכת השני ואחד לגמר מלאכת היום.

טוב" ביום שני? לפי שלא היה נגמר מלאכת המים עד יום שלישי, והרי התחיל בה בשני, ודבר שלא נגמר אינו במלואו וטובו. ובשלישי שנגמרה מלאכת

ח ויקרא יי לרקיע שמיא והנה רמש והנה צפר יום תנן:

(ח) וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָרְקִיעַ שָׁמַיִם וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שְׁנִי:

כ"י וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָרְקִיעַ שָׁמַיִם. שא מים, שם מים, אש ומים שערכן זה בזה ועשה מהם שמים. (בספרים אחרים: שם מים, דבר אחר: אש ומים).

(ט) וַיֵּאמֶר אֱלֹהִים יִקְווּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל־מָקוֹם אֶחָד וְתִרְאֶה הַיַּבֶּשֶׁה וַיְהִי־כֵן:

כ"י וַיִּקְרָא אֱלֹהִים יִקְווּ הַמַּיִם. שטוחין היו על פני כל הארץ והקום באוקינוס, הוא היה הגדול שכל המים.

(י) וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַיַּבֶּשֶׁה אֶרֶץ וּלַמָּקוֹה הַמַּיִם קָרָא מַיִם וַיֵּרָא אֱלֹהִים בִּיטוֹב:

י ויקרא יי ליבשאת ארץ ולבית כנישות מיא קרא יממי ויחזא יי ארי טב:

שפתי חכמים

(ח) * רצונו לומר דאין חילוק בין זמין לשמאל, כיון שיש אם למסורת (מפוט ד) הוי כאלו נכתב שמים בשמאל בהדיא, וכל קמ"ץ מביא אל"ף הוינו שא מים: ב משום הכי נקט 'שם מים', דלא תקשה איה מפירש 'שא מים' דמשמע שהוא נושא את המים, ולעיל פירש רש"י שיש הבדל בין מים למים. ועל זה פירש 'שם מים', כלומר לא דווקא שהוא נושא את המים עליו, אלא כיון ששם מים' על גביו ובהבדלתו הוי כאלו הוא נושא את המים, אבל באמת ששם מים'. וקשה לרש"י, ולמה לא קרא אותו 'שם מים' כדי שלא יבא לידי טעות לומר שהוא נושא מים, ומתרג' אש ומים', כלומר משום הכי קראו 'שמים' דפירושו 'שא מים', ושם אותיות אש, דהיינו אש ומים שערכן יחד. ואם תאמר דילמא משום הכי נקראו שמים ומנא ליה לפירש שם מים, דאם כן היה לו לקרותו אש ומים. ואין להקשות למה לא פירש רש"י זה בריו הפירשה, ויש לומר דהיה אמינא דהוא שם העצם, אבל הקא פתיב ויקרא אלהים לרקיע שמים, שמע מינה דשמים הוא שם התאר ולא שם העצם: תורה ט

ונחזו עליו, אבל השתא דשמעין שהם תלויים באויר, ונמצא שגבר כלה ונגמר מלאכת המים, קשה למה לא נאמר בהן כי טוב: ז ואם תאמר היה לו לומר כי טוב בשני מפני גמר מלאכת הרקיע שעמד בשני כמו שכתבנו לעיל דלחים היו וקראו בשני, ויש לומר שהקוות המים אף על פי שהוא גמר מלאכה, מכך מקום היא גם כן מלאכה בפני עצמה, אבל קרישת הרקיע אינה אלא גמר מלאכה ואין שייך לומר 'כי טוב' בעבור גמר מלאכה לבדה. ועוד יש לומר דהוא לאו עשייה היא כיון שלא נשתנה מכמות שהיה בתחילה אלא בתחילה לחין היו ובשני קראו, אבל לא נשתנו מראיהן, לא שייך לומר 'כי טוב'. ואם תאמר, הנה ליה למימר ג' פעמים 'כי טוב' ביום השלישי, אחד לגמר מלאכת היום, ואחד לגמר יום שני, ואחד לגמר מלאכת הארץ בדרתיב ותרצה היבשה, וכמו שפירש רש"י בסמוך דהשתא נשתנה מכמות שהיה בתחילה. ויש לומר דזה לא נקרא השתנות, דהארץ כמו שהיתה מתחילה היתה גם כן עכשיו, אף ורק שלא היתה נראית: תורה ח

טעמיהו בגמרא, ועין שם יתיר: ח ואם תאמר האיה תלי זה בכאן, ויש לומר דבכל זה היתיני אומר דרקיע לא קיים צווי של הקדוש ברוך הוא, כי הקדוש ברוך הוא אמר יהי רקיע וגו' דמשמע שיהיה הפירש בין מים העליונים לרקיע כמו שיש מרקיע עד מים התחתונים, והרקיע לא עשה כן אלא מים העליונים היו ממש על הרקיע, כמו שמצינו שהארץ גם כן לא עשתה צווי של הקדוש ברוך הוא, כמו שפירש רש"י גבי עץ פרי בסמוך, פ יא ולכך לא נאמר בו כי טוב, אבל עכשיו שפירש רש"י 'על הרקיע' לא נאמר אלא 'מעל' וכו', משמע דעשה הרקיע צווי של הקדוש ברוך הוא, אם כן למה לא נאמר בו כי טוב. אי נמי משום שיש קנאה בין מים התחתונים לעליונים, כי העליונים נוגעים ברקיע ומים התחתונים אינן נוגעין, משום הכי לא נאמר כי טוב, אבל עכשיו שפירש דאף המים עליונים אינן נוגעים קשה למה לא נאמר כי טוב, (נחלת יצחק), בשלמא עד הנה הנה אמינא דלכיה לא נאמר כי טוב לפי שלא נגמרה עדיין מלאכת המים, דהא עדיין לא נברא אותו דבר שהמים

שיעור יומי ליום שני (בכל העולם יום שלישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – א – פרשת בראשית סה
 כ"י קְרָא יָמִים • וְהָלֹא יָם אֶחָד הוּא? אֵלָּא אֵינּוּ דוֹמָה טַעַם דָּג הָעוֹלָה מִן הַיָּם בַּעֲפּוֹ לְדָג הָעוֹלָה מִן
 הַיָּם בְּאַסְפְּמִיָּא.

~ נקודות משיחות קודש ~ (שבת פרשת קרח, מברכים החודש, תשכ"ח)

אף שבשני לא כתיב כ"י טוב, לפי שבו נבראת מחלוקת, מכל-מקום כתוב בשלישי כ"י טוב שתי פעמים, אחד למלאכת המים כו', לפי שעל-ידי ההבדלה והמחלוקת,

(יא) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תְּדַשֵּׂא הָאָרֶץ דָּשָׂא עֵשֶׂב מִזֵּרֵיעַ
 זֶרַע עֵץ פְּרִי עֵשֶׂה פְּרִי לְמִינֹו אֲשֶׁר זֶרְעוּבוּ
 עַל-הָאָרֶץ וַיְהִי-כֵן:

כ"י תְּדַשֵּׂא הָאָרֶץ דָּשָׂא עֵשֶׂב • לא דָּשָׂא לְשׁוֹן
 עֵשֶׂב וְלֹא עֵשֶׂב לְשׁוֹן דָּשָׂא, וְלֹא הָיָה לְשׁוֹן הַמִּקְרָא
 לומר תעשיב הארץ, שמיני דשאין מחלקין, כל אחד
 לעצמו נקרא עֵשֶׂב פְּלוֹנִי, ואין לְשׁוֹן לְמַדְבָּר לומר
 דָּשָׂא פְלוֹנִי, שְׁלִשׁוֹן דָּשָׂא הוּא לְבִישַׁת הָאָרֶץ בַּעֲשָׂבִים
 כְּשֶׁהִיא מְתַמְלֶלֶת בְּדָשָׂאִים. תְּדַשֵּׂא הָאָרֶץ • תְּתַמְלֵל
 וְתַתְּפֶסֶה לְבוֹשׁ עֲשָׂבִים, בְּלִשׁוֹן לַע"ז נִקְרָא דָּשָׂא
 אַרְבָּאז"י, בְּלֵן בְּעַרְבּוּכָיָא, וְכָל שֶׁרֶשׁ לַעֲצָמוּ נִקְרָא

(יב) וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דָּשָׂא עֵשֶׂב מִזֵּרֵיעַ זֶרַע לְמִינֵהוּ
 וַעֲץ עֵשֶׂה-פְּרִי אֲשֶׁר זֶרְעוּבוּ לְמִינֵהוּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים
 בְּיָטוֹב:

כ"י וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ וּגו' • אף-על-פי שלא נאמר
 "למיניהו" בדשאין בצווייהן, שָׁמְעוּ שֶׁנֶּצְטוּ הָאֵילָנוֹת

שפתי חכמים

(י) ל רצונו לומר, דהא כל שאר ימים
 יניקה שלהם מים הגדול, כמו שנאמר
 (קהלת א' יז) כל הנחלים וגו' •
 דבאספמיה הדגים טובים
 יותר: תורה יא
 (יא) נ קשה לרש"י, למה לא נאמר
 תדשא הארץ דשא מזריע זרע, או
 תעשיב הארץ עשבים: • רצונו לומר
 דמזריע הוא לשון מפעיל, שהוא
 הפעיל את אחרים: • כלומר, שהאדם
 יכול לזרוע במקום אחר, ולשון מפעיל
 קאי על האדם: • הקשה מהרש"ל, מאי
 טעם של האדמה ששינתה. ויש לומר
 דכך היה בונתה, משום שהקדוש ברוך
 הוא צוה לאדמה שתוציא עץ פרי
 דומה לעשב שקלחיו ועליו שוים, אף
 זה יהיה עצו ופריו שונה, ואז האדמה
 לקחה סבא זו, ומה עשב שטבעו הוא

שקלחיו ועליו יהיו שוים, אפילו הכי אי
 אפשר לאכלם, אלא שצריך מעט
 תקון, אילנות שאין טבען כך, ואינו
 סבא להיות שונה, קל וחמר אם יהיה
 כך שצריכים שנוי ותיקון, ומשום הכי
 לא עשתה כן. ובזה מתורץ גם כן דלמה
 כתוב בצווי חד 'למינו' על תרנוייהו,
 ובעשה כתב 'למינהו' על כל חד וחד
 בפני עצמו, אלא יש לומר שבשעה
 שהקדוש ברוך הוא צוה שיהא העשב
 וגץ פרי שונה, משום הכי כתיב חד
 'למינו' אתרנוייהו, כלומר שיהא בחד
 מין, אבל הארץ לא עשתה כן, לכן
 כתיב תרי 'למינהו': • והוצרך לקלל גם
 האדמה, כמו שכתב רש"י לקמן (ג' יז)
 בפסוק ארורה האדמה וגו'. נפקדה גם
 היא, דהא והא גרמו. ומה שהוכרחו
 רז"ל לומר (הובא ברש"י שם) משל ליוצא

וכו', משום דסבירא להו דמלת
 'בעבורך' משמע ולא בעבורה: • למה
 כתיב באילנות 'אשר זרעו בו', וגבי
 עשב כתיב 'מזריע זרע', לכן פירש וכו',
 רוצה לומר כי עקר של אילנות צמיחתן
 מענף של אילן אחר שמפריבין או
 שנוטעין אותו, לכן נקט כאן 'אשר זרעו
 בו', שעיקרו של זרעו דהיינו הגרעינין
 אינן זריעתו, לאפוקי גבי עשבים
 צומחין רק מן הזרע: תורה יב
 (יב) ומה אילנות שהם גדולים
 וענפיהם מרובים וגדולים ואינן יכולין
 לעמוד רציפין, ואפילו אם יתערבו
 יחד יש היכר ביניהם דזה מין פלוני,
 ואפילו הכי יצאו למינם, אנו שקטנים
 אנוהו ואם נהיה מעורבים יחד אין
 היכר בינינו, על אחת כמה וכמה
 שצריכין אנו לצאת למינינו: תורה יג

(יג) וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שְׁלִישִׁי:

יג וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם שְׁלִישִׁי:

(יד) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי מְאֹרֶת בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה וְהָיוּ לְאֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים וַיִּלְמְדוּ יוֹמִים וָלַיְלִמֹם:

יד וַיֹּאמֶר יי יהוה נהורין ברקיעא דשמיא לאפרשא בין יממא ובין ליליא ויהוין לאתין ולזמנין ולממני בהון יומין ושנין:

כשֶׁמְאֹרֶת לֹקִין, סִימָן רַע הוּא לְעוֹלָם, שְׂנֵאָמֶר (ירמיה ט'): "וּמֵאֲתוֹת הַשָּׁמַיִם אֵלָּא תַחֲתוּ", בַּעֲשׂוֹתְכֶם רָצוֹן הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, אֵין אַתֶּם צָרִיכִין לְדַאג מִן הַפְרָעָנוֹת. וּלְמוֹעֲדִים - עַל שֵׁם הַעֲתִיד, שְׁעֵתִידִים יִשְׂרָאֵל לְהַצִּטּוֹת עַל הַמוֹעֲדוֹת, וְהֵם נִמְנִים לְמוֹלַד־הַלְבָּנָה. וַיִּלְמְדוּ - שְׁמוֹשׁ הַחֲמָה חֲצִי יוֹם, וְשְׁמוֹשׁ הַלְבָּנָה חֲצִי, הָרִי יוֹם שָׁלֵם. וְשָׁנִים - לְסוֹף שָׁנָה זְמַנִּים (סְפָרִים אַחֲרִים: וְרַבִּיעַ יוֹם), יִגְמְרוּ מִהֲלָכֵן בִּי"ב מִזְלֹת הַמְּשָׁרְתִים אוֹתָם, וְהִיא שָׁנָה. (סְפָרִים אַחֲרִים: וְהוּא שָׁנָה יוֹם וְרַבִּיעַ יוֹם), וְחוֹזְרִים וּמִתְחִילִים פַּעַם שְׁנִיָּה לְסַבֵּב בְּגִלְגָּל כְּמִהֲלָכֵן הָרָאשׁוֹן.

כֵּן יְהִי מְאֹרֶת וְגו' • מִיּוֹם רָאשׁוֹן נִבְרָאשׁ, וּבְרַבִּיעִי צִוָּה עֲלֵיהֶם לְהַתְלוֹת בְּרָקִיעַ. וְכֵן כָּל תּוֹלְדוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ נִבְרָאוּ בְּיוֹם רָאשׁוֹן, וְכָל אֶחָד וָאֶחָד נִקְבַּע בְּיוֹם שְׁנִיָּה עָלָיו, הוּא שְׁכֵתוֹב: "אֵת הַשָּׁמַיִם", לְרַבּוֹת תּוֹלְדוֹתֵיהֶם, "וְאֵת הָאָרֶץ", לְרַבּוֹת תּוֹלְדוֹתֶיהָ. יְהִי מְאֹרֶת • חֲסֵר וִי"ו כְּתִיב, עַל שֵׁם שֶׁהוּא יוֹם מְאָרָה, לִפְלֵ אֶסְכְּרָה בְּתִינוּקוֹת, הוּא שְׁשָׁנִינוּ: 'בְּרַבִּיעִי, הִיוּ מִתְעַנִּים עַל אֶסְכְּרָה, שְׁלָא תִפֵּל בְּתִינוּקוֹת'. לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה • מִשְׁנִיָּה הָאֹר הָרָאשׁוֹן, אָבֵל בַּשְּׁבַעַת יְמֵי בְּרָאשִׁית, שְׁמוֹשׁ הָאֹר וְהַחֲשֶׁךְ הָרָאשׁוֹנִים יַחַד, בֵּין בְּיוֹם וּבֵין בַּלַּיְלָה. וְהִיוּ לְאֹתוֹת.

טו ויהוין לנהורין ברקיעא דשמיא לאנהרא על ארעא ויהוה כן:

(טו) וַהֲיוּ לְמֵאֹרֹת בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ וַיְהִי־כֵן:

כֵּן יְהִי לְמֵאֹרֹתֶיהָ • עוֹד זֹאת יִשְׁמָשׁוּ, שְׂאִירוֹ לְעוֹלָם.

טז ונכבד יי ית תרין נהוריא רבכביא ית נהורא רבא למשלט ביממא וית נהורא זערא למשלט בליליא וית פוכביא:

(טז) וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים אֶת־הַמָּאֹר הַגָּדֹל לְמַמְשֶׁלֶת הַיּוֹם וְאֶת־הַמָּאֹר הַקָּטָן לְמַמְשֶׁלֶת הַלַּיְלָה וְאֵת הַכּוֹכָבִים:

שִׁשְׁתֵּמָשׁוּ בְּכֶתֶר אֶחָד. וְאֵת הַכּוֹכָבִים • עַל־יְדֵי שְׁמַעַט אֵת הַלְבָּנָה, הִרְבָּה צְבָאָהּ לְהַפִּיס דַּעְתָּהּ.

כֵּן יְהִי מְאֹרֶת הַגְּדֹלִים וְגו' • שְׁוִים נִבְרָאוּ, וְנִתְמַעְטָה הַלְבָּנָה עַל שְׁקִטְרָגָה וְאֶמְרָה: "אֵי אֶפְשָׁר לִשְׁנֵי מְלָכִים

שפתי חכמים

פירוש: וְהִיוּ, רֹצֵה לֹמַר הַחֲמָה וְהַלְבָּנָה, לְמֵאֹרֹת' לְהָאִיר לְבְרִיּוֹת. וְלִכְּךָ נִקְטַר שְׁנֵי מֵלֵת 'לְעוֹלָם' וְלֹא נִקְטַר 'לְאָרֶץ' כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּקֶרָא, לְהוֹרֹת שְׁפִירוֹשׁ עַל הָאָרֶץ - עַל אֲנָשֵׁי הָאָרֶץ, כִּי הָאָרֶץ אֵינָה צְרִיכָה לְאוֹר: תּוֹרָה טו (טז) וְדָקְשָׁה לְרִשִּׁי, דְּבִתְחִילָה כְּתִיב 'שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים', וְאַחֲרַיָּךְ אָמַר 'אֵת הַמָּאֹר הַגָּדֹל' וְגו': ח (נח"א) וְהַשְׁתָּ אֹתִי שְׁפִיר דְּלֹא כְּתִיב 'וְהָא כּוֹכָבִים, אוֹ וַיַּעַשׂ אֵת הַכּוֹכָבִים: תּוֹרָה יז

עַל הַחֲמָה, וּשְׁנֵת הַלְבָּנָה שֶׁהֵם שְׁנֵי יָמִים מוֹבָלְעִים בְּשְׁנֵת הַחֲמָה. וּלְפִי שְׁשֵׁנֶת הַחֲמָה הִיא מִצַּד מִהֲלָכְתָּהּ לְסַבֵּב כָּל הַיָּב מְזֻלּוֹת, וּשְׁנֵת הַלְבָּנָה הִיא מְחֻבֶּרֶת עִם הַשָּׁמַשׁ בְּכָל אֶחָד מֵהַיָּב מְזֻלּוֹת, לְכֵן תִּלָּה הַשְּׁנֵה בְּשְׁנֵיהֶם יַחַד, וְאֵף עַל פִּי שֶׁהַלְבָּנָה גּוֹמֶרֶת מִהֲלָכְתָּהּ כְּכ"ט יָמִים וְשָׁעוֹת יְדוּעוֹת: תּוֹרָה טו (טז) הַ כְּלוֹמַר, עוֹד נִוְסָף עַל שְׁמוֹשׁ 'לְהַבְדִּיל' וְגו', שְׂאִירוֹ וְכו': ו וְהָיָה

(יד) שֶׁ קָשָׁה לְרִשִּׁי, דְּהוּא לִיָּה לְמִימֵר 'יְהִי מְאֹרֹת' וְאַחֲרַיָּךְ 'וְהִיוּ לְמֵאֹרֹת בְּרָקִיעַ', רֹצֵה לֹמַר דְּהוּא לִיָּה לְמִימֵר בְּרִיאָתוֹן מְקוּדָם וְאַחֲרַיָּךְ תְּלִיתָן בְּרָקִיעַ: ת קָשָׁה לְרִשִּׁי, וְהָא כְּכָר כְּתִיב 'וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים וְגו': א שְׁמַע מִיָּנָה שִׁישׁ חֲתָה בָּאֵם שְׁיִלְכוּ בְּדְרָכֵי הָעֶבְרִים: ב שְׁהוּא מְחֻבֵּר שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת, בְּדוּעַ לְחֻכְמֵי הָעִיבוֹר, וְלְכֵן תִּלָּה הַמוֹעֲדִים בְּשְׁנֵיהֶם: ג רֹצֵה לֹמַר יוֹם שָׁלֵם, דְּהִינֵנו י"ב שְׁעוֹת: ד שִׁס"ה יָמִים קָאִי

שיעור יומי ליום שני (בכל העולם יום שלישי) ושנים מקרא ואחד תרגום - א - פרשת בראשית סז

(י) וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר
עַל־הָאָרֶץ:

(יח) וַלְמַשְׁלַל בָּיוֹם וּבַלַּיְלָה וּלְהַבְדִּיל בֵּין הָאֹר וּבֵין
הַחֹשֶׁךְ וַיֵּרָא אֱלֹהִים בְּרִיטוֹב:

(יט) וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם רְבִיעִי:

(כ) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרְצוּ הַמַּיִם שָׂרָץ נֶפֶשׁ חַיָּה
וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל־הָאָרֶץ עַל־פְּנֵי רִקְיעַ הַשָּׁמַיִם:

כ"ג - נֶפֶשׁ חַיָּה • שִׁיָּהָא בְּהֵט חַיּוּת. שָׂרָץ • כָּל דָּבָר
חַי שְׂאִינוּ גְבוּהָ מִן הָאָרֶץ, קְרוֹי שָׂרָץ: בְּעוֹף, כְּגוֹן
זְבוּבִים. בְּשָׂקָצִים, כְּגוֹן נְמָלִים וְחַפּוּשִׁים וְתוֹלְעִים.

(כא) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הַתַּנִּינִים הַגְּדֹלִים וְאֵת כָּל־
נֶפֶשׁ הַחַיָּה הַרֹמֶשֶׁת אֲשֶׁר שָׂרְצוּ הַמַּיִם לְמִינֵהֶם
וְאֵת כָּל־עוֹף כָּנָף לְמִינֵהוּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים בְּרִיטוֹב:

כ"ד - הַתַּנִּינִים • דָּגִים גְּדוֹלִים שְׂבִיִּים. וּבִדְבָרֵי אֲגָדָה:
הוּאֵט לִוְיָתָן וּבֶן זִוְגוּ, שְׂבָרָאָם זָכָר וּנְקֵבָה, וְהֵרָג אֵת
הַנְּקֵבָה וּמְלַחָה לְצַדִּיקִים לְעֵתִיד לְבָאִי, שְׂאֵם פִּירוֹ

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטרשיחות כרך ה עמוד 16 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

קנה לך חבר

שְׁלוּתָן הוּא "לְשׁוֹן הַתְּחַבְּרוּת כְּמוֹ הַפֶּעַם יִלְוֶה אִישִׁי אֶלִי",
וּמְרֻמָּז עַל צַדִּיק שֶׁמְחַבֵּר כָּל כָּלוּ לַעֲבוֹדַת ה'.

וְהֵנָּה, הִנֵּה אֶפְשָׁר לְחַשֵּׁב שְׂאָף שֶׁכָּלל גְּדוֹל בְּעִבּוּדַת ה' הוּא
"קִנְיָה לְךָ חֵבֶר", שֶׁבִּשְׂבִיל לְהַצְלִיחַ בְּעִבּוּדַת ה' צָרִיךְ כָּל אֶחָד

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הַתַּנִּינִים הַגְּדֹלִים

הוּא לִוְיָתָן וּבֶן זִוְגוּ (א, כא. ובפירוש רש"י)

יֵשׁ לְפָרֶשׁ זֶה עַל־פִּי דֶּרֶךְ הַחֲסִידוּת:

בַּסֵּפֶר "לְקוּטֵי תוֹרָה" (שְׁמִינִי יח, ב) מְבָאָר אֲדָמוֹר הַזֶּקֶן

שפתי חכמים

כ הם התולעים הנמצאים באשפה, וגם
בימות החמה בשיירי גשם על הארץ. ל
רוצה לומר גבי בהמות וחיות: תורה כא
(כא) מ דקשה לרש"י למה פרטם יותר
משאר הבריות ולמה הוציאם מכלל
כל נפש החיה (בה"א חידושה), לכן פירש
וכו': נ דקשה לרש"י דכתיב 'התנינים'
חסר י' אחרונה, דמשמע לשון יחיד,
וקרינו 'תנינים' לשון רבים. לכן פירש,
בראם זכר ונקבה, לכן קרינו
'התנינים', ואחר כך הרג לנקבה, לך
כתיב חסר יו"ד: תורה כב

בה"א הידיעה, משמע שהוא חיה
ממש, לך פירש פעם שנית שאין
פירושו בן, מדכתב 'אשר שרצו המים'.
ומה שפירש גם בן ביום החמישי, לפי
שבפירוש נכתב אחר כך 'וחיתו ארץ',
אם בן 'נפש חיה' קאי אשְׂרָצִים: י מה
שמהפך רש"י ומפרש בתחלה 'נפש
חיה' ואחר כך 'שרץ', רצונו לומר גם
בקרא צריך להיות בן: ושרצו המים
נפש חיה, ומה הן נפש חיה, ומפרש
שרץ ועוף. וכן כתיב אחר כך: 'תוצא
הארץ נפש חיה למינה, בהמה ורמש':

(כ) מ קשה לרש"י, 'נפש חיה' משמע
דמים הוציאו נפש החיה, ולקמן כתב
'ויברא אלהים' וגו'. לך פירש נפש
שיהא בה חיות, כלומר שהמים יבינו
את הגוף שיקבל את נפש החיוני שיתן
בו הקדוש ברוך הוא. וזה שפירש רש"י
לקמן (פ"א) 'ואת כל נפש החיה' נפש
שיש בה חיות, וקל להבין. עוד יש
לומר, דקשה לרש"י, וזה לא חיות אחר
כך נבראו מן האדמה, לך פירש נפש
שיהא בה חיות. ומה שהוצרך לפרש
בן עוד (בפסוק כ"א), יש לומר לפי שנכתב

ועל זה באה ההנחיה מהלוי'תן שגם לו ברא ה' "בן זוג", להראות שגם אצל מי שעבודתו לקונו היא באופן גבוה ביותר, גם הוא צריך ל"חבר" ו"בן זוג" בעבודת ה'. (ומקרא ראיה עד היכן חשוב "חבר" ו"בן זוג" בעבודת ה' אצל כל אחד, ובקל-יחמר מאלו שבבחינת "לוי'תן").

שיהיה לו חבר, שיעזרו אחד לרעהו להתגבר על כל המכשולים, הרי אפשר שיעלה על הדעת שזהו רק בנוגע לאנשים רגילים, אבל כשמדבר באנשים שהם בדרגת "לוי'תן", אולי אין הם צריכים ל"חבר", ויכולים להסתדר לבד בעבודת ה'.

ובברך אתם אלהים לאמר פרו ורבו ומלאו ית מיא ביממיה ועופא יסגי בארעא:

(כב) ויברך אתם אלהים לאמר פרו ורבו את-המים בימים והעוף ירב בארץ:

פרי, כלומר עשו פרות. ורבו. אם לא אמר אלא "פרו", היה אחד מוליד אחד ולא יותר, ובא "ורבו", שאחד מוליד הרבה.

וַיִּבְרַךְ אֹתָם • לִפִּי שְׁמֹחֲסֵרִים אוֹתָם, וְצִדִּין מִהֶם וְאוֹכְלִין אוֹתָם, הִצְרָכּוֹ לְבִרְכָּהּ, וְאַף הַחַיּוֹת הִצְרָכּוֹ לְבִרְכָּהּ, אֲלֵא מִפְּנֵי הַנַּחֲשׁ שֶׁעֲתִיד לִקְלֹלָהּ, לִכְךָ לֹא בִרְכָּתָהּ, שֶׁלֹּא יִהְיֶה הוּא בְּכֹלל. פְּרוּ • לְשׁוֹן

כג והיה רמש והיה צפר יום חמישאי:

(כג) ויהי-ערב ויהי-בקר יום חמישי:

כד ואמר יי תפק ארעא נפשא חיתא לזנה בעיר ורחש וחות ארעא לזנה והיה כן:

(כד) ויאמר אלהים תוצא הארץ נפש חיה למינה בהמה ורמש וחת-ארץ למינה ויהי-כן:

ורומשים על הארץ ונראים כאלו נגדרים, שאין הלוכך נפר. כל לשון "רמש" ו"שרץ", כלשונונו קונמובריי"ש.

וַיִּצְא הָאָרֶץ • הוּא שְׁפָרְשֵׁתִי, שֶׁהֵלַל נִבְרָא מִיּוֹם רֵאשׁוֹנָה, וְלֹא הִצְרָכּוֹ אֲלֵא לְהוֹצִיאֵם. נֶפֶשׁ חַיָּה • שֵׁשׁ בְּהֵמָה חַיּוֹת. וְרֶמֶשׂ • הֵם שְׂרָצִים, שֶׁהֵם נְמוּכִים

כה ועבד יי ת חות ארעא לזנה ונת בעירא לזנה ונת כל רחשא דארעא לזנהי וחזא יי ארי טב:

(כה) ויעש אלהים את-חית הארץ למינה ואת-הבהמה למינה ואת כל-רמש האדמה למינה וירא אלהים כי-טוב:

ז"ל • ויעש • תקנם בצביונם, בתקונן ובקומתן.

שפתי חכמים

מת'שא' וגו', שהצוי בו הוא היות הכח בה. ומלת 'תוצא הארץ' אינו כה, כי הוא בעצמו הצוי, ויחויב שיהיה הכח קודם בה קודם הצוי הנזה: ק ומה ששינה רש"י לשונו, דלעיל (פסוק כ) פירש נפש [חיה] שיהא בה חיות, נראה לי משום דכאן גבי חיות הארץ כבר היה הכל נברא ביום הראשון עם נפש החיונית, כיון דכתיב 'תוצא' וגו', אכל גבי דגים ועופות לא נברא ביום ראשון אלא הכח שכול להשריץ הגוף בלא נפש החיונית, מדכתיב 'ויברא' וגו': תורה כה

(כה) ר' לרצונן, שאם היו שואלים אותו מתחילה אם רוצה להיות נוצר כן, היה מתרצה להיות כן: ש רצונו

בפעם אחד, דהיינו תאומים. ואין להקשות: יאמר 'רבו' בלבד ולא יאמר 'פרו'? יש לומר, לפי שאין לא היינו יודעים כמה ירבו, אם ברבוי התולדה או ברבוי הקומה, ונמצא כזה בפרשת בקותי (ויקרא כ"ט) על 'והרבתי אתכם', ופירש בקומה וקופה. אבל השתא דכתיב 'פרו ורבו', ממילא דהרבו קאי על הפריה, דהיינו בולדות: תורה כג (כד) דקשה לרש"י, הנה ליה לכתוב 'ויברא אלהים', ולשון 'תוצא' מורה שבר נברא אלא שהוא מכוסה בו. ואין להוכיח מ'תוצא' הארץ' דלעיל (פסוק י"א) שהכל נברא ביום ראשון, דיש לומר 'תוצא' הארץ' מורה שהוציאה אל הפעל מה שצוה בו במאמר

(כב) ׀ ולא כדי שירבו, כי מאחר שהם יציר כפיו מתברכים הם מאליהם: ע ואין להקשות, אם כן אמאי החיות עומדים בריבוי כיון שמחסרים מהם ולא בירך אותם הקדוש ברוך הוא, ויש לומר מברכתו של האדם נתברכו גם החיות, כיון שהם מולידים כמו האדם, ודלא כתיביריז מהרא"ם שהם בעלי נפש חיה ונתברכו כל בעלי נפש חיה בדרך כלל. והא דנתברך האדם אף על פי שאין מחסרים מהם ולא הספיק להם רצון יוצרם, אפשר משום דגלוי לפני הקדוש ברוך הוא שיאכל מעץ הדעת ויטיל הנחש בהם וזהמא וילביש אותם ביצר הרע ויתרבו מלחמות בעולם: פ (נח"י, רצונו לומר

(כו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדִמוֹתֵנוּ וַיְרִדוּ בְדִגְתַּת הַיָּם וּבַעֲוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל־הָאָרֶץ וּבְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ:

כו ואמר יי נעביד אינשא בצלמנא כדמותנו וירדו בדגת הים ובעוף השמים ובבהמה ובכל הארץ ובכל הרמש הרמש על הארץ:

במעשה בראשית. נעשה אדם. אף-על-פי שלא סיעוהו ביצירתו ויש מקום לאפיקורסים לרדות, לא נמנע הכתוב מללמד 'דרך ארץ' ומדת ענוה, שיהא הגדול נמלך ונוטל רשות מן הקטן, ואם כתב "נעשה אדם", לא למדנו שהיה מדבר עם בית דינו, אלא עם עצמו, ותשובתו כתב בצדו: "ויברא אלהים את האדם" ולא כתב 'ויבראו'. בצלמנו. בדפוס שלנו. כדמותנו. להבין ולהשפיל. וירדו בדגת הים. יש פלשון הזה לשון רדויה ופלשון וירדה: זכה, רודה בחיות ובבהמות. לא זכה, נעשה ירוד לפניהם והתיה מושלת בו.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ממאמר שבת פרשת בראשית, מברכים החודש מרחשון, ה'תשי"ז)

כדמותנו, דנשמות ישראל גם בהיותם למטה הם דגמא וכוללים בתוכם כל הבחיות שלמעלה עד השרש הראשון.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כו עמ' 18)

אף בגמרא פרשה משום שהצרך להוסיף פרטים (כניסת חבורת עצתו כו'). - בירושלמי (סוטה ס"ה) איתא: פמיליא. ולפי זה יש לבטא פמיליא (פ"א רפויה, מ"ם חרוקה), ולא פמיליא (פ"א דגושה, מ"ם פתוחה).

נעשה אדם. ענותנותו של הקדוש ברוך הוא למדנו מכאן: לפי שהאדם הוא בדמות המלאכים ויתקנאו בו, לפיכך נמלך בהם. וכשהוא דן את המלאכים הוא נמלך בפמליא שלו, שכן מצינו באחאב, שאמר לו מיכה: "ראיתי את ה' יושב על כסאו, וכל צבא השמים עומד עליו מימינו ומשמאלו". וכי יש זמן ושמאל לפניו? אלא אלו מימינים לזכות ואלו משמאלים לחובה, וכן "בגזרת עירין פתגמא" ובמאמר קדישין שאלתא. אף כאן בפמליא שלו נטל רשות, אמר להם: יש בעליונים כדמותי. אם אין כדמותי בפתחונים, הרי יש קנאה

נעשה אדם בצלמנו כדמותנו, הנה פסוק זה קאי על נשמות ישראל, שהם בצלם ודמות שלמעלה, כמבאר בכמה מקומות הענין ד"צלם" ו"דמות", וזהו נעשה אדם בצלמנו

הוא נמלך בפמליא שלו (רש"י א, כו)

בגמרא (זבחים מא, א) פרש רש"י תבת 'פמליא': כניסת חבורת עצתו ומהמסכימים לדעתו, אשר דברי סתור אליהם. אבל כאן כתב תבה זו ולא פרשה. ונראה, דבזמנו היתה זו תבה בשפת המדינה שפרושה בני ביתו, ולכן לא הצרך לפרשה;

שפתי חכמים

משום דכתיב 'בצלמו', בצלם אלהים; אלא ודאי בצלמו קאי על הדפוס העשוי לו, ובצלם אלהים קאי על דמות דיוקן, ודו"ק. ועין ברא"ם: ד דקשה לרש"י, הא לאדם יש גוף ולמלאכים אין להם גוף: ה רצונו לומר אי קרינו בחיר"ק. ובציר"י הוא לשון ירידה. (נח"א) ונראה לי דכאן כתיב 'וירדו' שהוא לשון ירידה, ובסמוך כתיב 'וירדו' שהוא לשון רדיה, אלא כשידיבר עם המלאכים הקטין אותו לומר שהוא ירוד אפילו מדגת הים, ולא הוצרך להזכיר חית הארץ דכל שכן הוא, אבל כשידיבר עם האדם הגיס דעתו שאם יזכה ויהיה צדיק יהיה רודה בחיות ובבהמות: תורה כו

לימלך בהן, כדי שלא יהיה להם פתחון פה להתקנאות: ב רצונו לומר שלא יטעו המינים: ג רצונו לומר בדפוס שהכינו לאדם. אבל אין לפרש בצלמו של הקדוש ברוך הוא, דהא אין להקדוש ברוך הוא שום צלם ויתמונה, כדכתיב בפרשת ואתחנן (דברים ד' י"ג) ויתמונה אינכם רואים, לך מפרש בדפוס שלנו, ורצונו לומר העשוי לנו, כמו שפירש בסמוך על מלת בצלמו בדפוס העשוי לו. והא דפירש רש"י בסמוך צלם דיוקן יוצרו, הכי פירושו: באותו דיוקן שנגרעה להם לגביאים כשנגלה להם, כך ברא את האדם. ועוד יש לומר, משום כפל לשון פירש רש"י צלם דיוקן יוצרו,

לומר שעמדה כל קומתו מתחילה. דקשה לרש"י, כיון שכתוב 'ויהי כן', למה ליה למיכתב אחר כך 'ויעש'. ובדשאים נאמר 'ותוצא' אחר 'ויהי כן' להורות שלא עשתה כן, כנזכר לעיל. ובמאורות שאמר 'ויעש' אמר 'ויהי כן' לומר שהקטין אחד מהן: תורה כו

(כו) ה רצונו לומר כמו שגזרין המלאכים ומדברים לפני הקדוש ברוך הוא כך עומדת הפתגמא וכו', אם כן שמע מינה שהקדוש ברוך הוא נמלך במלאכים: א (נח"א) אף על גב דלעיל פירש שלא יתקנאו וכו', יש לומר דהכי קאמר, שאף על פי שיש כח ביד הקדוש ברוך הוא שלא ישגיח בקנאת המלאכים, אפילו הכי נראה ענותנותו

(כו) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם בְּצִלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים
בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם:

לו, צֶלֶם דִּיוֹקָן יוֹצְרוֹ הוּא. זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם. וְלַהֲלֹךְ הוּא אוֹמֵר: "וַיִּקַּח אֶחָת מִצִּלְעֹתָיו וְגו'". מִדְּרַשׁ אַגְדָּה, שֶׁנִּבְרְאוּ שְׁנֵי פְרָצוּפִים בְּבְרִיאָה רְאשׁוֹנָה, וְאַחֲרֵיכֵן חִלְקוּ. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: כָּאֵן הוֹדִיעַד שֶׁנִּבְרְאוּ שְׁנֵיהֶם בְּשֵׁשִׁי, וְלֹא פֶרֶשׁ לָךְ כִּיצַד בְּרִיתָן, וּפֶרֶשׁ לָךְ בְּמָקוֹם אַחֵר.

נ"י וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצִלְמוֹ • בְּדִפּוּס הָעֶשְׂרִי לוי, שֶׁהִפֵּל נִבְרָא בְּמֵאֶמֶר וְהוּא נִבְרָא בִּידֵים, שֶׁנֶּאֱמָר (תהלים קלט): "וַיִּתְּשֵׁת עָלַי כִּפְכָּה", נַעֲשֶׂה בְּחוֹתָם כְּמִטְבַּע הָעֶשְׂרִי עַל־יְדֵי רֶשֶׁם, שֶׁקוֹרֵין קוֹנִי"ו בְּלַע"ז, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "תִּתְהַפֵּף כְּחֹמֶר חוֹתָם". בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ • פֶּרֶשׁ לָךְ שְׁאוֹתוֹ צֶלֶם הַמִּתְקַן

כח וּבְרִיךְ יִתְהוֹן יי וְאָמַר לַהֲוֹן יי פּוֹשֵׁוּ וּסְגוּ וּמְלוּ יֵת אֶרְעָא וְתִקּוּפוּ עֲלֵה וּשְׁלוּטוּ בְּנוּגֵי יִמָּא וּבְעוּפָא דְשָׁמַיָא וּבְכָל חֵיתָא דְרַחֲשָׁא עַל אֶרְעָא:

(כח) וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת־הָאָרֶץ וּכְבֹּשׁוּהָ וּרְדּוּ בְּדִגְתַּי הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל־חַיָּה הַרְמִישֵׁת עַל־הָאָרֶץ:

נ"י וּכְבֹּשׁוּהָ • חֶסֶד וַי"ו, לְלַמֶּדְךָ שֶׁהַזָּכָר כּוֹבֵשׁ אֶת הַנְּקֵבָה שְׁלֹא תִהְיֶה נִצָּאֲנִית. וְעוֹד, לְלַמֶּדְךָ שֶׁהָאִשׁ שֶׁדּוֹרְכּוֹ לְכַבֵּשׁ, מַצִּיָּה עַל פְּרִיָּה וּרְבִיָּה - וְלֹא הָאִשָּׁה.

כט וְאָמַר יי הָא יְהִיִּית לְכוֹן יֵת כָּל עֲסָבָא דְבִר זִרְעָה מְזֻדְרַע דִּי עַל אִפִּי כָל אֶרְעָא וְיֵת כָּל אֵילָנָא דִּי בַּה פִּירִי אֵילָנָא דְבִר זִרְעָה מְזֻדְרַע לְכוֹן יֵהָא לְמִיכָל:

(כט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת־כָּל־עֵשֶׂב וְזֶרַע זֶרַע אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וְאֶת־כָּל־הָעֵץ אֲשֶׁר־בוּ פְרִיעֵץ זֶרַע זֶרַע לָכֶם יִהְיֶה לְאֹכְלָה:

יא אֲכָלוּ יַחַד בְּלֶמֶךְ. וּכְשֶׁבָאוּ בְּנֵי נֹחַ, הִתִּיר לָהֶם בֶּשֶׂר, שֶׁנֶּאֱמָר: "כָּל רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא חַי וְגו'", "כִּי־רָק עֵשֶׂב", שֶׁהִתְרַמֵּי לְאָדָם הָרִאשׁוֹן, "נָתַתִּי לָכֶם אֶת כָּל".

נ"י לָכֶם יִהְיֶה לְאֹכְלָה וּלְכָל חַיַּת הָאָרֶץ • הַשְׁוָה לָהֶם בְּהֵמוֹת וְחַיּוֹת לְמֵאֻכָּלִם וְלֹא הִרְשָׁה לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ לְהִמִּית בְּרִיָּה וְלֵאכֹל בֶּשֶׂר, אֵף כָּל יֶרֶק עֵשֶׂב

וּלְכָל חַיַּת הָאָרֶץ וּלְכָל עוֹפֵף הַשָּׁמַיִם וּלְכָל רֹמֵשׁ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בוּ נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת־כָּל־יֶרֶק עֵשֶׂב לְאֹכְלָה וַיְהִי־כֵן:

(ל) וּלְכָל־חַיַּת הָאָרֶץ וּלְכָל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכָל רֹמֵשׁ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בוּ נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת־כָּל־יֶרֶק עֵשֶׂב לְאֹכְלָה וַיְהִי־כֵן:

שפתי חכמים

אֵלָּא לְמַלְאכָה, (ועיין בפרק ארבע מיתות, סנהדרין נ"ט): "משמע דְּוָקָא לְהִמִּית בְּרִיָּה לֹא הִתִּיר לָהֶם, אֲבָל מִתָּה מֵאֲלִיָּה מוֹתֵר לָהֶם לְאֹכְלָה. וְאִם תֹּאמַר מִנָּא לִיָּה לְרִשִׁי, דְּהָא כְּתִיב הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת כָּל עֵשֶׂב וְגו', וְיֵשׁ לוֹמֵר דְּהוֹכַחְתוּ הוֹאִיל וְצָרִיךְ לְאָסוּר לוֹ אֲבָר מִן הַחַי, כְּדִאֲמַרִּינֵן בְּפֶרֶק 'אַרְבַּע מִיתוֹת', (שם) וְאִי גַם בְּהִמָּה שְׁמִתָּה מֵאֲלִיָּה אֲסוּרָה לָהֶם לָמָּה צָרִיךְ לְהוֹדִיעֲוֹ עַל אֲבָר מִן הַחַי, פְּשִׁטָּא שְׁאֲסוּר לוֹ, אֲבָל אִם נֹאמַר דְּנִבְלָה שְׁמִתָּה מֵאֲלִיָּה מוֹתֵר לוֹ הוֹאִיל וְלֹא הִמִּיתָהּ, הִנֵּה אֲמַיְנָא כְּמוֹ כֵּן אֲבָר מִן הַחַי מוֹתֵר, הוֹאִיל וְלֹא

דְּאִי לְטַעַם הָרִאשׁוֹן לְבַד הָיָה קֶשֶׁה מִה עֲנִין זֶה אֲצִל בְּרִכָּה, לְכֵן פִּירֵשׁ וְעוֹד וְכו'. וְלְטַעַם הַשְּׁנִי לְבַד קֶשֶׁה, דָּאֵם כֵּן הָיָה לִיָּה לְמִימַר 'וּכְבֹּשׁוּהָ' וְאַחֲרֵי כֵן 'פְּרוּ וּרְבוּ'; תוֹרָה כֵּס (כט) מְוָרְחֵי פִירֵשׁ מֵאַחֵר שֶׁהִשְׁוָה אוֹתָם הַכְּתוּב לְמֵאֻכָּל, הִנֵּה כְּמוֹ שְׁלֹא הוֹתֵר לְחַיָּה לְאֹכֹל רַק הָעֶשְׂבִּים וְהָאֵילָנוֹת וְלֹא אֶת הָאָדָם, מוֹדְכֵתִיב 'וְיָרְדוּ בְּדִגְתַּי הַיָּם', אֵתֶם רוֹדִים בָּהֶם וְלֹא הֵם בָּכֶם, כֵּן לֹא הוֹתֵר לְאָדָם לְאֹכֹל רַק הָעֶשְׂבִּים וְהָאֵילָנוֹת וְלֹא לְהִמִּית בְּרִיָּה, וְקָרָא דְּיָרְדוּ בְּדִגְתַּי הַיָּם וּבְעוֹף וְגו', לֹא לְהִתִּיר אֲכִילָה קְמִיָּרִי

(כו) 1 (דבך טוב), קֶשֶׁה לְרִשִׁי הָלֹא כְּבָר נֹאמַר 'נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצִלְמֵנוּ', וְאִם כֵּן 'בְּצִלְמוֹ' לָמָּה לִי: תוֹרָה כח (כח) 2 אִם כֵּן קָרִינֵן בְּקַמִּי"ן תַּחַת הַשִּׁי"ן, 'וּכְבֹּשׁוּהָ'; ח רְצוֹנוֹ לֹמַר, שֶׁדּוֹרְכוֹ לְכַבֹּשׁ בְּמִלְחָמָה הוּא מִצְוָה עַל פְּרִיָּה וּרְבִיָּה. וְעוֹד יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהָאִשׁ דּוֹרְכוֹ לְכַבֹּשׁ אֶת הַנְּקֵבָה לְתַשְׁמִישׁ אֵף אִם הִיא אֵינָה רוֹצֶה, אֲבָל הָאִשָּׁה אֵינָה יְכוּלָה לְכַבֹּשׁ אֶת הָאִישׁ לְתַשְׁמִישׁ דְּאִין קִישׁוּי אֵלָּא לְדַעַת, וְהִכִּי מְשַׁמַּע מִן הַפֶּסוּק 'פְּרוּ וּרְבוּ וּכְבֹּשׁוּהָ', מִי שֶׁדּוֹרְכוֹ לְכַבֹּשׁ. (מַתְּשֵׁל), וְהוֹצֵרָךְ רִשִׁי לְשֵׁנִי הַטַּעַמִּים,

וְהַפְּרִישׁ מִמֶּנּוּ וּגַם אֵינָהּ מִתֵּה בָכָךְ: **ב**
 בְּלוֹמַר וְהָא רֵאִיָּה עַל שֶׁהַבֶּשֶׂר נֶאֱסַר
 לְאָדָם הָרֵאשׁוֹן, שֶׁהָיָה בְּשָׂאוֹ בְּנֵי נֹחַ
 הוֹצִיָּרָה לְהַתִּיר הַבֶּשֶׂר: תורה ל
 (לא) **ל** פִּירוּשׁ, לָכֵן בְּרָא שְׁמִים וְאָרֶץ:
מ עֲבוּדָה וְרָה (דף ג'), שְׁבֵת (דף
 פח): תורה א

מהו הכפל "עתי" ו"רגעי" ומה משמעות כל אחד מהם?
ידעת זמן מסוים, כגון ידעת שעת כניסת השבת, יכולה להיות בשתי דרכים:
(א) על-ידי ספירת הימים, השעות והרגעים שעברו מהשבת שעברה עד עתה, וכשעוברים חמשה ימים וכך וכך שעות ורגעים של היום החדש, יודעים שעכשיו מתחיל יום השבת.
(ב) על-ידי ש'מרגישים' את השבת עצמה, כשהיא מגיעה. יהודי המרגיש את קדושת השבת יודע מתי השבת נכנסת (וכמסופר על הרב הקדוש רבי ישראל מרוזין, שנהג לעשן מקטרת בערב שבת, וכשהרגיש את זמן כניסת השבת,

זרק את המקטרת מיידו ופניו נשתנו).
זו משמעות שני הלשונות שברש"י, "עתי" ו"רגעי":
עתי – מכון לידעה שמרגיש את הזמן מחמת עצמו, דהינו שיודע שהשבת נכנסת מתוך הרגשת קדושת השבת.
[כי "עת" פירושה זמן לענין מסויים, כמו "עת ללדת גו" עת לשחק גו"] (קהלת ג).
רגעי – מכון לידעה שיודע על בוא הדבר מתוך ספירת הזמן שעבר עד עתה, דהינו שיודע על כניסת השבת מספירת הימים, השעות והרגעים מהשבת שעברה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ש"פ נח ב' דר"ח מר חשון, ה'תשכ"ז)

לכן אין צורך בענין המלאכה, ואדרבה, יש אסור בעשיית המלאכה, משום דמאן דמחוי במחוג קמי מלפא כו', ונעשית מלאכה בשבת נקראת בשם חלול, שמכניס את ה'לעיומת' זה לתוך החלל והמקום של הקדשה כו'.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ה עמ' 31)

יש חיוב קצה, וגם הקב"ה חייב לקיימו (פביכול). כדי לתרץ שאלה זו מביא רש"י את המימרא בשם אומר – רבי שמעון, הדרוש טעמא דקרא (ב"מ קטו, א), ומפנין שטעם החיוב לא שיהא אצל הקב"ה, אין אצלו גם הדין הזה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ"ח, כרך א, עמ' 147)

השלימה את כל מלאכת הבריאה, ומיד באה מנוחת יום השבת. ללמדנו, שגם כשמדובר בפעולה טובה אחת ויחידה, ולו תהיה פעולה קטנה, 'כחוט השערה' בלבד, הרי פעולה זו היא ה'מפה בפטיש', שעל-ידיה נשלמת כל עבודת זמן הגלות ונכנסים מיד ליום שכולו שבת ומנוחה.
ופסק-דין מפורש הוא ברמב"ם (הלכות תשובה פרק ג, הלכה ד): "עשה מצוה אחת, הכריע את עצמו ואת כל העולם פולו לכף זכות, וגרם לו ולהם תשועה והצלה".

ויכל אלהים ביום השביעי (רש"י ב, ב)
ויכל אלקים, פרוש ששקלטה בחינת ומדרגת מדת הצמצום וההסתרה דשם אלקים ונמשך התגלות שם הו', וכנזכר לעיל שזהו מה שנאמר "ביום עשות הו' אלקים ארץ ושמים". וכיון שלא צריך לברר את ההעלם וההסתרה דשם אלקים,

אבל הקב"ה . . נכנס בו כחוט השערה (רש"י ב, ב)
יש לשאול, הרי החיוב להוסיף מחל על הקדש אינו רק בבין השמשות, שהוא ספק יום ספק לילה, אלא גם בשערה שהוא ודאי יום. ואם כי זה גופא הוא מפני שאדם אינו יודע עתי ורגעי, והוא עלול לחלל שבת – הרי סוף סוף

ויכל אלקים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה (ב, ב)
קצה שהוא מכה בקורנס על-גבי הסדן – הגביהה מבעוד יום והורידה משתחשף (בראשית רבה פ"י, ט).
יש לשאול, לשם מה סיים הקדוש-ברוך-הוא את מלאכת הבריאה באופן קצה שהמלאכה תיכנס לתוך יום השבת, ובלשון רש"י כאן – 'נכנס בו כחוט השערה ונראה כאילו כילה בו ביום'.
יש לומר, שבזה הקדוש-ברוך-הוא הורה לנו עד כמה צריכים לייקר כל רגע וכל פעולה, שכן פעולה זו של הורדת הקורנס

(ג) **ויברך אלהים את-יום השביעי ויקדש אותו כי בו שבת מכל-מלאכתו אשר-ברא אלהים לעשות:**

ג וברוך יי ית יומא שביעאה וקדיש יתה
ארי בה נח מפל עבדתה די ברא יי למעבד:

כ"י ויברך ויקדש • ברכו במקו, שכל ימי השבוע ירד להם עמר לגלגלת, ובששי לחם משנה, וקדשו

שפתי חכמים

נותר היה מסריח ליום המחרת, כדכתיב (שמות ט"ז ב) 'ויחזירו וגו' ויירם תולעים ויבאש, ואף אם לא היו אוכלין אלא חצי עומר והניחו עומר וחצי לגלגלת ליום השבת, לא היה מסריח, וזהו תוספת ברכה: ר (נח"א,

שקדשו בקו שלא ירד בו כלל, ואפילו הכי ברכו בברכת המן, כי מפל מקום בששי נכפלה בו ברכתו, ופירוש 'ברכו' – לא פסקה ברכתו (רא"ם). ועוד יש לומר 'ברכו בקו', פירוש שלא הסריח, דהא בשאר ימים אם היה

(ג) ק ואם תאמר מה זו ברכה, הא לא מקרי ברכה אלא אם היה בשבת יותר מבשאר ימים, אבל הקא לא היה בשבת יותר מבשאר ימים רק עומר לגלגלת. ויש לומר דמה שירד המן בכל יום הוא ברכה, ובתיב 'ויקדש'

שיעור יומי ליום שני (בכל העולם יום שלישי) ושנים מקרא ואחד תרגום - ב - פרשת בראשית עג

בְּמִן שְׁלֹא יֵרֵד כָּלֵל בְּשַׁבָּת, וְהַמִּקְרָא כְּתוּב עַל הָעֵתִיד. רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת בְּשַׁבָּת, כָּפֹל וְעֲשָׂאָה בְּשִׁשִּׁי, כְּמוֹ אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת. הַמְּלָאכָה שֶׁהִיָּתָה

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטר שיחות כרך כה עמוד 14 - מתוך 'לקראת שבת')

השלמות והחסרון שבבריאה

וכמו בעבודת ה': כְּאֲשֶׁר מִתְעַלָּה הָאֵדָם לְדִרְגָּא נְעִלִית יוֹתֵר, נִדְרֵשׁ מִמֶּנּוּ לַעֲבֹד אֶת ה' בְּאִפְסָן נַעֲלָה יוֹתֵר, כִּי לִגְבִי מִצְבּוֹ עֵתָה, עֲבוּדָתוֹ הַקּוֹדֶמֶת אֵינָה בְּשִׁלְמוֹת (הַגֵּם שְׁלִגְבִי מִצְבּוֹ הַקּוֹדֶם הִיָּתָה עֲבוּדָתוֹ שְׁלֵמָה).

וּבְדִגְמָת מִצְוֹת הַצִּדְקָה: חַיִּיב נִתְיַנֵּת הַצִּדְקָה הוּא לְפִי גִדְל רְכוּשׁוֹ. וְלִפִּי זֶה מוּבֵן שֶׁכָּאֲשֶׁר גִּדְל רְכוּשׁוֹ, עָלָיו לְהִרְבּוֹת יוֹתֵר בְּצִדְקָה וְלִתֵּת כִּפּוּי מִצְבּוֹ עֵתָה, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִסְתַּפֵּק בְּנִתְיָנוֹ כְּמִקְדָּם (אֶפֶס-עַל-גֵּב שֶׁבְּמִצְבּוֹ הַקּוֹדֶם קִיָּם מִצְוֹת הַצִּדְקָה בְּשִׁלְמוֹת).

וְעַל-דִּרְגָּה בְּנִדּוֹן דִּידִן: הָעוֹלָם כִּפִּי שֶׁנִּבְרָא בְּשִׁשִּׁי יוֹמִי בְּרֵאשִׁית, הִיָּה בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוֹת מִצַּד מַעֲמָדוֹ וּמִצְבּוֹ - "יְמִי הַמַּעֲשֶׂה", אֶפֶס כָּאֲשֶׁר מוֹגִיעַ יוֹם הַשַּׁבָּת וְנִמְשָׁכֶת בְּעוֹלָם קִדְשָׁה נְעִלִית, הִנֵּה לִגְבִי הַשְּׁלֵמוֹת דְּשִׁשִּׁי יוֹמִי הַחֹל נִחְשָׁבֶת כְּ"חֶסֶר" וְ"צָרִיף תַּקּוּן".

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחות פרשת בראשית תשס"ו)

שֶׁהַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא קָבַע בְּעוֹלָמוֹ?! הַתְּשׁוּבָה עַל-כֵּךְ הִיא - "אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹקִים לַעֲשׂוֹת, לְתַקֵּן". תַּכְלִית הַכּוֹנֵה שֶׁל בְּרִיאַת הָעוֹלָמוֹת הִיא - לְתַקֵּן: הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא נוֹתֵן כּוֹחַ וְיִכוּלֵת לְכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁעַל-יָדֵי עֲבוּדָתוֹ יִתֵּן אֶת הַחֶסֶר בְּעוֹלָם וְיִבְאֹז לִידֵי שְׁלִימוֹת! זֹאת אִפּוֹא הַכּוֹנֵה וְהַתְּכַלִּית שֶׁל בְּרִיאַת הָעוֹלָם כּוֹלֵו.

ד' אל"ף תולדות שמיא וארעא פד אתבריאא
ביומא די עבד יי אלהים ארעא ושמיא:

(ד) אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבְרָאָם בְּיוֹם עֲשׂוֹת יְהוָה אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמַיִם:

זש"א אלה. האמוריים למעלה. תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות ה'. ללמדך שכלם

ועינין שם: ש' ד'לעשות' להבא משמע, דהיה לו לומר 'אשר ברא אלהים ועשה': תורה ד
(ד) ת' דקשה לרש"י, הלא לא מפרש אחר כך שום דבר, אלא קאי אדברים האמורים למעלה: א' רצונו לומר, אף תולדות שמים וארץ נבראו ביום ראשון, כדמפרש בקרא 'בהבראם ביום עשות' וגו'. ואם תאמר, והלא כבר כתב רש"י לעיל (א' י"ד) במאמר 'יהי מאורות', 'את השמים לרבות תולדותיהם, ואת הארץ לרבות תולדותיה', ויש לומר דאי לא קרא 'בהבראם' הוה אמינא דלבריאת

כדי לקדש יום השבת ושלא לעשות בו מלאכה, פי קדושה היא בכל מקום פרישה מהאיסור. ולא דוקא במן היה ברכה וקדושה ולא בנמנים אחרים, אלא בכל שבת ושבת הקדוש ברוך הוא אומר 'לוי עלי ואני פורע', ושייך ברכה וקדושה. ונקט מן לפי שראינו בעינינו הנס הגדול שהממעיט לא הקטיר (שמות ט"ז יח), ולפי שבזמן הבריאה לא היו שומרי שבת בעולם שהרי עדיין לא נצטוו, לפיכך מסיים רש"י ואומר שהמקרא נאמר על שם העתיד שישמרו בני ישראל את השבת, ולא דוקא על זמן ירידת המן,

ודבר תמויה הוא בעיני שבשביל ירידת המן שהיה לזמן מועט, דהיינו ארבעים שנה, יכתוב הכתוב במעשה בראשית 'ויברך' ו'יקדש'. לפיכך נראה לי כוונת זה הדרוש, שה' יתברך קידש את יום השבת שלא לעשות בו דבר מצרכי העולם הזה, כגון מלאכה ומשא ומתן, ואפילו הלוח ודיבור לא יהא בכחול, ולפי שדברך תורה נגד יצר הרע שיעלה על לב האדם לומר הן לא נזרע ולא נאסוף בו, אם כן יחסר לחמו ולא יכול לעמוד עצמו על ממונו, לזה הקדים לומר 'ויברך' וגו', ורצה לומר שכל ברכתו ביום הששי

כך העולם פתוח לשכים בתשובה, ועולם הפא נכרא ביו"ד, לומר שצדיקים שבאותו זמן מועטים כמו י' שהיא קטנה באותיות) רמז שייך לה' ה' שנים למטה לראות שחתי, כה"א זאת שסתומה מפל צדיקה ופתוחה למטה, לרדת דרך שם.

נבראו בראשון. דבר אחר: בהפראם, בה"א בראם, שנאמר: "בית ה' צור עולמים", בב' אותיות אלו של השם, יצר שני עולמים, ולמדך כאן, שהעולם הזה נברא בה"א. (ספרים אחרים: רמז כמו שהנה"א פתוחה למטה,

הכל אילני חקלא עד לא הווי בארעא וכל עסבא דחקלא עד לא צמח ארי לא אחית מטרא יי אלהים על ארעא ואנש לית למפלח ית אדמתא:

(ה) וכל שית השדה טרם יהיה בארץ וכל עשב השדה טרם יצמח כי לא המטיר יהוה אלהים על הארץ ואדם אין לעבד את האדמה:

כי לא המטיר. ומה טעם לא המטיר? לפי ש"אדם אין לעבד את האדמה" ואין מכיר בטובתן של גשמים, וכשבא אדם וידע שהם צריך לעולם, התפלל עליהם וירדו, וצמחו האילנות והדשאים: ה' אלהים. ה' הוא שמו'. אלהים, שהוא שליט ושופט על כל, וכן פרוש זה בכל מקום לפי פשוטו: ה' שהוא אלהים.

ה"א טרם יהיה בארץ. כל "טרם" שבמקרא לשון 'עד לא' הוא, ואינו לשון קדם, ואינו נפעל, לומר הטרים, כאשר יאמר הקדים, וזה מוכיח. ועוד אחר: "כי טרם תיראון", עדין לא תיראון. ואף זה תפרש: עדין לא היה בארץ, כשנגמרה בריאת העולם בפשי קדם שנברא אדם. וכל עשב השדה. עדין לא צמח, ובשלישי שפתוב "ותוצא הארץ", לא יצאו, אלא על פתח הקרקע עמדו עד יום ששי, ולמה?.

ויענא ה' סליק מן ארעא ואשקי ית כל אפי אדמתא:

(ו) ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה:

בגבל זה, שנותן מים ואחר כך לש את העסה, אף כאן "והשקה", ואחר כך "וייצר".

ה"א ואד יעלה. לענין בריתו של אדם. העלה התהום והשקה עננים לשורות העפר, ונברא אדם,

שתי חכמים

ברוך הוא מתאזה לתפלתן של צדיקים, וידע שאדם מכיר בטובתן של גשמים ותפלת עליהן, וענין חילוקי שם העצם שלו יהיה, רוצה לומר יש בו אותיות היה הנה ויהיה, דהיינו שמו. אי נמי שם העצם כלומר אות וסימן על עצמותו יתברך, ושמות האחרים הם שמות התארים מורה על תואר מתארי יתברך, והא דלא מפרש פירוש זה למעלה דכתיב ביום עשות ה' אלהים, משום דלמעלה צריך לכתוב ה' אלהים כדפירש רש"י לעיל, ענין שם: ב רצונו לומר תקיף ואמין כח, כמו ואת אילי הארץ: תורה ו

פירש למדך שכולם וכו', ולטעם הראשון קשה למה נאמר 'בהפראם' בה"א, לכך פירש דבר אחר: ר' עיין טעם אחר במנחות (דף כ"ט): תורה ה' פירוש, במקום שתי תיבות 'עדיין לא'. רצונו לומר, הוא שם דבר, ואינו נגזר ממנו פעל: ו פירוש, אם יהיה פירוש 'קדם', ויהיה דבוק עם מלת 'יהיה' ויצמח' הכתובים אחריו, אין כאן מאמר פוסק, ואף יתן טעם בו לומר 'כי לא המטיר' שהוא נתינת הסבה למאמר הפוסק. ואם אינו דבוק רק עם מלת 'זה' שחסר, כאלו אמר 'וכל שית השדה קודם זה', שוב לא יפול עליו 'כי לא המטיר': ו פירוש, עוד יש מוכיח אחר על זה: ח הרא"ם האריך בזה, ומהרש"ל פירש מפני שאי אפשר לפרש בענין אחר, כי אם נאמר 'טרם' פירוש 'קדם', אם כן איך נופל עליו מלת 'תיראון' שהוא לשון עתיד: ט רצונו לומר, דודאי הקדוש

שמים היה מאמר, וכן לתולדות השמים לכל תולדה ותולדה היה מאמר מיוחד כמו שהיו מחולקים בפועל כשיצאו מן הכח אל הפועל, לכן כתיב 'אלה תולדות' וגו' ללמד כי במאמר בריאת שמים נבראו גם התולדות, כמו הזרע חטים ביום אחד ואחר כך יוצא כל חטה וחטה בפני עצמה ביומיה: כ ואם תאמר מאי 'דבר אחר' הוא זה, הלא בפירוש ראשון לא דרש כלל ולא מפרש בהפראם כלל, אם כן יכול להיות שדורש גם כן ב'דבר אחר'. ויש לומר דלפירוש הראשון קאי 'בהפראם' אסיפא דקרא, 'בהפראם' ביום עשות' וגו', אבל לפי 'דבר אחר' קאי ארישא דקרא, 'השמים והארץ בהפראם', רצה לומר בה"א בראם: ג אבל בלא זה לא היינו יודעים איזה בה"א ואיזה ביו"ד, לכן צריך לשני טעמים, ולפי הדבר אחר קשה למה נאמר 'ביום עשות', לכן

(ו) ל דקשה לרש"י דהא לעיל כתיב כי לא המטיר ה', כיון שיעדין לא נברא האדם, וכאן כתיב ואד יעלה וגו', משמע שהיה מטר אף על פי שיעדין לא נברא האדם: ט הא דדחק רש"י ולא מפרש סתם מטר, דהיינו המים

(י) וַיֵּצֵר יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם עֹפֹר מִן־הָאֲדָמָה וַיִּפֹּחַ בָּאָפִיו נִשְׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה:

וּבָרָא יי אֱלֹהִים ית אָדָם עֹפֹר מִן־הָאֲדָמָה וַיִּפֹּחַ בָּאָפִיו נִשְׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה:

נִבְרָאוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ. בַּשָּׁנִי, בָּרָא רָקִיעַ לְעֲלִיּוֹנִים. בַּשְּׁלִישִׁי, "תִּרְאָה הִכְפָּשָׁה" לַתַּחְתּוֹנִים. בַּרְבִּיעִי, בָּרָא מְאוֹרוֹת לְעֲלִיּוֹנִים. בַּחֲמִשִּׁי, "וַיִּשְׁרְצוּ הַמַּיִם" לַתַּחְתּוֹנִים. הַזֶּקֶק בַּשְּׁשִׁי לְבְרָאוֹת בּוֹ בַּעֲלִיּוֹנִים וּבַתַּחְתּוֹנִים, וְאִם לֹא, יֵשׁ קִנְיָה בַּמַּעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית, שֶׁיְהִי אֵלּוּ רַבִּים עַל אֵלּוּ בְּבְרִיאַת יוֹם אֶחָד. נֶפֶשׁ חַיָּה • אֵף בְּהֵמָה וְחַיָּה נִקְרָאוּ: "נֶפֶשׁ חַיָּה", אֵף זֶה שֶׁל אָדָם – חַיָּה שֶׁבְּכֻלָּן, שְׁנִתּוּסָף לוֹ דַּעַה וְדַבּוּר.

כִּי וַיֵּצֵר • שְׁתֵּי יַצִּירוֹת, יַצִּירָה לְעוֹלָם הַזֶּה וַיַּצִּירָהּ לַתַּחֲתִית הַמַּתִּים. אָבֵל בְּהֵמָה, שְׂאִינָה עוֹמֶדֶת לְדִין, לֹא נִכְתָּב בִּיצִירָתָהּ שְׁנֵי יוֹדִי"ן. עֹפֹר מִן־הָאֲדָמָה • צִבּוּר עֹפֹר מִכָּל הָאֲדָמָה מְאַרְבַּע רוּחוֹת, שֶׁבְּכָל מְקוֹם שְׂמִימוֹת, שֶׁסָּמָךְ קוֹלֶטֶט לְקַבֵּנָה. דָּבָר אֶחָד: נֶטֶל עֹפֹר מִמְּקוֹם שְׁנִתּוּסָף בּוֹ: "מִזִּבְחַת אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה לִּי", אָמַר: הַלֹּאִי תִהְיֶה לוֹ כְּפָרָה וַיִּכָּל לַעֲמֹד. וַיִּפֹּחַ בָּאָפִיו • עֲשָׂאוֹ מִן הַתַּחְתּוֹנִים וּמִן הַעֲלִיּוֹנִים, גּוֹף מִן הַתַּחְתּוֹנִים וְנִשְׁמָה מִן הַעֲלִיּוֹנִים. לִפִּי שְׂבִיּוֹם רֵאשׁוֹן

(ח) וַיִּמָּע יְהוָה אֱלֹהִים גִּן־עֵדֶן מִקְדָּם וַיִּשֶׂם שֵׁם אֶת־הָאָדָם אֲשֶׁר יָצָר:

ח וַיִּמָּע יי אֱלֹהִים גִּינָתָא בְּעֵדֶן מִקְדָּמִין וַיִּשֶׂם שֵׁם אֶת־הָאָדָם אֲשֶׁר יָצָר:

לו גִּן־עֵדֶן, וַיִּנְחָהּוּ בְּגִן־עֵדֶן, וַיִּפֹּל עָלָיו תִּרְדָּמָה. הַשּׁוֹמֵעַ סְבוּר שֶׁהוּא מַעֲשֵׂה אַחֵר, וְאִינוֹ אֵלָא פְּרִטוֹ שֶׁל רֵאשׁוֹן. וְכֵן אֵצֶל הַבְּהֵמָה, חֲזוֹר וְכָתַב: "וַיֵּצֵר ה' וְגו'" מִן הָאֲדָמָה כָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה" כְּדִי לִפְרֹשׁ "וַיִּבְרָא אֶל הָאָדָם" לְקִרְוֹת שֵׁם, וְלִלְמַד עַל הַעוֹפוֹת שֶׁנִּבְרָאוּ מִן הָרֶקֶק.

כִּי מִקְדָּם • בְּמִזְרָחָא שֶׁל עֵדֶן, נִטַּע אֶת הַגֵּן. וְאִם תֹּאמַר, וְהָרִי כְּתִיבִי: "וַיִּבְרָא וְגו'" אֶת הָאָדָם וְגו'?" רֵאשִׁית בְּבְרִיאתָא שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי, מִל"ב מִדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרָשֶׁת, וְזוֹ אַחַת מֵהֶן, כָּלֵל שֶׁלְאַחֲרָיו מַעֲשֵׂה, הוּא פְּרִטוֹ שֶׁל רֵאשׁוֹן: "וַיִּבְרָא וְגו'" אֶת הָאָדָם" זֶהוּ כָּלֵל, סֵתֵם בְּרִיאָתוֹ מֵהִיכָן, וְסֵתֵם מַעֲשִׂיו. חֲזוֹר וּפְרֹשׁ "וַיֵּצֵר ה' אֱלֹהִים וְגו'" וַיִּצְמַח

שְׁתֵּי חֲכָמִים

ה' אֱלֹהִים בֵּינוֹן שֶׁבְּכָר נִטַּע, אֵלָא עַל בְּרָחֵק מִקְדָּם פִּירוּשׁוֹ מִזְרָח. וַיֵּשׁ לִזְמוֹר נְמִי אֵיפְכָא: בְּשִׁלְמָא אִי הוּא מִקְדָּם פִּירוּשׁוֹ מִלְּקָמִין בְּתַרְגוּמוֹ, נִיחָא מַה שֶׁכָּתוּב כָּאן וַיִּשַׁע וְגו' גְּבִי וַיֵּצֵר וְגו', כְּמִדְרַשׁ בְּרָאשִׁית רַבָּה (פ' י"ד ה'), וַיֵּצֵר – יַצִּירָה לְעוֹלָם הַבָּא וַיַּצִּירָה לְעוֹלָם הַזֶּה, לְהוֹדִיעַ שֶׁהָאָדָם נִבְרָא לְתַעֲנוּגֵי עוֹלָם הַבָּא וְלְתַעֲנוּגֵי עוֹלָם הַזֶּה, לָמַד גֵּן בְּעֵדֶן מִלְּקָמִין אִם לֹא בְּשִׁבִּיל תַּעֲנוּגֵי הָאָדָם, אָבֵל עֲכָשִׁיו שְׂפִירֵשׁ מִקְדָּם בְּמִזְרָחוֹ שֶׁל גֵּן, וְלֹא בָּא לְהוֹרוֹת אֵלָא בְּאִינוֹ מְקוֹם הָיָה חֲנִייתוֹ שֶׁל אָדָם, וְלֹא לְהוֹדִיעַ עַל תַּעֲנוּגֵי עוֹלָם הַזֶּה, וְאַדְרָבָּה נִימָא אֵיפְכָא חֲלִילָה שֶׁיִּבְרָא אֶת הָאָדָם בְּשִׁבִּיל שִׂתְעַגֵּג בְּתַעֲנוּגֵי עוֹלָם הַזֶּה, וְאִם כֵּן קָשָׁה לָמַד סִמּוֹן וַיִּשַׁע וְגו' לְקָרָא דְּוַיֵּצֵר, וְלֹא אֵל וַיִּבְרָא, וְעַל זֶה פִּירֵשׁ רֵאשִׁית כו': תוּרָה ט

נִבְרָה, אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִצְבָּר עֲפָרָה: תוּרָה ח (ח) • לְאַפְקִי מִתְרַגּוּם אוֹנְקָלוֹס שְׂפִירֵשׁ מִקְדָּם, דְּהָא מִפְּשֵׁט הַמִּקְרָא מִשְׁמַע שֶׁלֹּא צָמַחוּ עֲשָׂבִים וְאִילָנוֹת, לֹא שֶׁל גֵּן וְלֹא שֶׁל שָׂדֶה מְקוּמוֹת. וְהָא דְּהָאֲרִיף רַשִׁי לִזְמוֹר נִטַּע אֶת הַגֵּן, שֶׁלֹּא תַטְעָה לִזְמוֹר דְּמִקְדָּם קָאִי עַל וַיִּשֶׂם שֵׁם אֶת הָאָדָם: ז אֵף עַל פִּי שֶׁהַקּוֹשֵׁא הוּא עַל וַיֵּצֵר ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם, מִכָּל מְקוֹם הַמַּתִּין עִם הַקּוֹשֵׁא עַד אַחֵר שְׂפִירֵשׁ וַיִּשַׁע וְגו' בְּמִזְרָחוֹ שֶׁל עֵדֶן, וְאִזּוּ וְהִנֵּה גַם זֶה מִפְּרִשֵׁי הָאָדָם, וַיִּצְדַּק מַה שֶׁהִשִּׁיב עֲלֵיהֶם סֵתֵם בְּרִיאָתוֹ מֵהִיכָן וְכו', וְחֲזוֹר וּפִירֵשׁ וַיֵּצֵר ה' עֹפֹר מִן הָאֲדָמָה, וְגַם וַיִּצְמַח לוֹ גֵּן עֵדֶן. אָבֵל אִם מִפְּרִשׁ מִקְדָּם לְשׁוֹן קְדָמוֹן, כְּלִימָר מִקְדָּם, וְאִם כֵּן לֹא הִיָּתָה הַצְמִיחָה בְּעֵבְרוֹ, וְאִם כֵּן אֵין זֶה מִפְּרִשֵׁי, וְהִנֵּה קָשָׁה עַל הַקְּרָא לָמַד הַפְּסִיק בְּמָה שֶׁאָמַר וַיִּשַׁע

שֶׁעַל הָאֲרִיף מִשְׁקִים הַעֲנָנִים, הִיָּינוּ מִשׁוּם דְּכָתִיב 'כִּי לֹא הִמְטִיר', דְּהִיָּינוּ סֵתֵם מִטֵּר שֶׁהוּא מִמַּיִם שֶׁעַל הָאֲרִיף, שְׁמַע מִיָּה דְּקוֹדֵם שֶׁנִּבְרָא הָאָדָם לֹא הִמְטִיר, וְהָאִי אֵד עֲלָה קוֹדֵם שֶׁנִּבְרָא הָאָדָם, שְׁהָרִי אַחֵר כִּף כְּתִיב וַיֵּצֵר ה' אֱלֹהִים וְגו', וְאִי הָיָה מִטֵּר סֵתֵם, הוּא הַפְּסוּקִים כְּסוּתָרִין אַהֲרִי, וְקַל לְהִבִּין: תוּרָה י (י) • וְנִבְרָא לִי דְּהָכִי פִירוּשׁוֹ שֶׁהַקּוֹשֵׁא בְּרוּךְ הוּא נִתָּן מַעֲכָשִׁיו כֹּחַ חִיּוֹנֵי בָּאָדָם, שֶׁגַם לְאַחֵר שְׂמִימוֹת יוֹכֵל לְחִיוֹת וְלְחִזּוֹר בְּרִצּוֹן ה' יִתְבָּרֵךְ: ז דָּאִם לֹא כֵן, מִן הָאֲדָמָה לָמַד לִי, בְּחֹד מַנְיָהּוּ סְגִי. אָבֵל קָשָׁה, דְּהִנֵּה לוֹ לִזְמוֹר מִכָּל הָאֲרִיף, לָכֵן אָמַר דָּבָר אַחֵר כו'. וְלְדָבָר אַחֵר קָשָׁה, הִנֵּה לוֹ לִזְמוֹר מִהָאֲדָמָה, מִלֵּת 'מִן' לָמַד לִי, לָכֵן פִּירֵשׁ מְאַרְבַּע רוּחוֹת: ע רֹצֶה לִזְמוֹר קוֹלֶטֶט וְשִׁמּוּרָה בְּתוֹכָהּ עַד תַּחֲתִית הַמַּתִּים, דָּאִם לֹא כֵן הָא גַם בְּהֵמָה

עו שיעור יומי ליום שני (בכל העולם יום שלישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – ב – פרשת בראשית

(ט) וַיִּצְמַח יְהוָה אֱלֹהִים מִן־הָאֲדָמָה כָּל־עֵץ נֶחֱמָד לְמַרְאֶה וְטוֹב לְמֵאכֹל וְעֵץ הַחַיִּים בְּתוֹךְ הָעֵץ וְעֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע:

ט וַיִּצְמַח יְיָ אֱלֹהִים מִן אֲרֻעָא כָּל אֵילָן דְּמִרְבָּג לְמַחְזִי וְטַב לְמִיכַל וְאֵילָן חַיָּיָא בְּמַצִּיעוֹת גִּינְתָא וְאֵילָן דְּאֶקְלִין פִּירוּזָה חֲסִימִין בֵּין טַב לְבִישׁ:

כט"ו • וַיִּצְמַח • לַעֲנִיָּן הָעֵץ, הַכְּתוּב מְדַבֵּר. בְּתוֹךְ הָעֵץ • בְּאֻמְצַע הָעֵץ.

(י) וַנִּהְיֶה יֵצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת־הָעֵץ וּמִשָּׁם יִפְרֹד וְהָיָה לְאַרְבָּעָה רָאשִׁים:

י וַנִּהְיָה הָיָה נִפְיָא מֵעֵדֶן לְאַשְׁקָאָה יְתָא גִינְתָא וּמִתַּמֵּן יִתְפָּרֵשׁ וְהוּי לְאַרְבָּעָה רִישֵׁי נְהִירִין:

(יא) שֵׁם הָאֶחָד פִּישׁוֹן הוּא הַפֶּכֶב אֶת כָּל־אֶרֶץ הַחַיִּילָה אֲשֶׁר־שָׁם הַזֶּהב:

יא שֵׁם חָד פִּישׁוֹן הוּא מְקִיף יְתָא כָּל אֶרֶץ דְּחַיִּילָה דִּי תַמֵּן דְּהֶבָא:

כט"ו • פִּישׁוֹן • הוּא גִילּוֹס נְהַר מְצָרִים, וְעַל שֵׁם שְׂמִימִיו מִתְבָּרְכִין וְעוֹלִין וּמִשְׁקִין אֶת הָאֶרֶץ, נִקְרָא פִישׁוֹן, כִּמוֹ "וּפְשׁוּ פְרָשֵׁיו". דְּבָר אַחֵר: "פִּישׁוֹן",

שֶׁהוּא מְגַדֵּל פִּשְׁתָּן, שְׁנַאֲמַר אֶצֶל מְצָרִים: "וּבוֹשׁוּ עוֹבְדֵי פִשְׁתִּים".

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (שִׁיחַת שַׁבַּת פְּרֻשַׁת בְּרַאשִׁית תַּשַּׁכ"ט)

וְעַל שֵׁם שְׂמִימִיו מִתְבָּרְכִין . . נִקְרָא פִישׁוֹן (רש"י ב, יא) יֵשׁ לִשְׁאֹל, מַה מְכַרִּיחַ אֶת רִש"י לְפָרֵשׁ אֶת שֵׁם הַנְּהַר (וְהָרִי לֹא פָרַשׁ אֶת הַשֵּׁם "אֶרֶץ הַחַיִּילָה"). וַיֵּשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה הַתּוֹרָה מְאִירָה בְּשִׁבְחָהּ וּמַעֲלָתָהּ שֶׁל הָעֵץ: "כָּל עֵץ נֶחֱמָד לְמַרְאֶה וְטוֹב לְמֵאכֹל", "וְהָיָה לְאַרְבָּעָה רָאשִׁים" (הֵינּוּ שְׁנֵהוּדוֹת אֵלוֹ

הֵם הַמְקוֹר לְכָל הַנְּהָרוֹת שְׁבַע־עוֹלָם), "אֲשֶׁר שָׁם הַזֶּהב . . וְאֵבֶן הַשֹּׁהַם". לָכֵן מְפָרֵשׁ רִש"י שֶׁגַּם שֵׁם הַנְּהַר מוֹרָה עַל מַעֲלָה וְשִׁבְחָה - מִימִיו מִתְבָּרְכִין. וְכֵן בְּשִׁאֵר הַנְּהָרוֹת: גִּיחוֹן – הוֹלֵךְ וְהוֹמָה. חֲדַקָּל – מִימִיו חֲדִין וְקָלִין. פָּרַת – מִימִיו פָּרִים וְרִבִּים וּמְבָרִין אֶת הָאָדָם.

(יב) וְזֶהב הָאֶרֶץ הוּא טוֹב שֵׁם הַבְּרִלָה וְאֵבֶן הַשֹּׁהַם:

יב וְזֶהבָא דְּאַרְעָא הֵיחָא טַב תַּמֵּן בְּרִלָה וְאַבְנֵי בּוֹרְלָא:

(יג) וְשֵׁם־הַנְּהַר הַשֵּׁנִי גִיחוֹן הוּא הַסּוּבֵב אֶת כָּל־אֶרֶץ כּוּשׁ:

יג וְשֵׁם נְהָרָא תַנְנִינָא גִיחוֹן הוּא מְקִיף יְתָא כָּל אֲרֻעָא דְּכוּשׁ:

כט"ו • גִּיחוֹן • שְׁהִיָּה הוֹלֵךְ וְהוֹמָה, וְהִמְתִּיתָ גְדוּלָה מְאֹד, כִּמוֹ: "כִּי יֵצֵא", שְׁמַנְגַח וְהוֹלֵךְ וְהוֹמָה.

(יד) וְשֵׁם־הַנְּהַר הַשְּׁלִישִׁי חֲדַקָּל הוּא הַהֲלֹךְ קִדְמָת אֲשׁוּר וְהַנְּהַר הָרְבִיעִי הוּא פָּרַת:

יד וְשֵׁם נְהָרָא תְּלִיתָאָה דִּיגִלָּת הוּא מְהֻלָּךְ לְמַדְנָתָא דְּאַתּוּר וְנְהָרָא רְבִיעָאָה הוּא פָּרַת:

שְׁפָתֵי חֲכָמִים

(ט) ק אי אַבְלָל הָאֶרֶץ קָאִי לָמָּה לֹא צִיָּה הַשֵּׁם בְּשַׁעַת הַצּוּי לְהוֹצִיא עֵץ נֶחֱמָד וְגו': ר דָּאם לֹא כֵן לָמָּה לִיָּה לְמִיכְתָּב 'בְּתוֹךְ הָעֵץ', דְּהָא בְּתִיב 'וַיִּצְמַח' וְגו', דְּלַעֲנִין הָעֵץ קָאֵמַר: תוֹרָה י (יא) ש דְּקָשָׁה לְרִש"י, דְּכִינּוּן שֶׁהוּא גִילּוֹס הָיָה לוֹ לְהוֹפִיר בְּשֵׁם יוֹתֵר

מְפֻרָּסִם שֶׁהוּא נְהַר מְצָרִים, שְׁלֹא נִטְעָה לוֹמַר שְׁהִיָּה נְהַר אַחֵר מֵאֶרֶץ אַחֶרֶת וְלֹא אֶרֶץ מְצָרִים, וְתִירֵץ עַל שֵׁם וְכו', כְּלוֹמַר מִשּׁוּם הָכִי קָרָאוּ בְּשֵׁם 'פִּישׁוֹן', מִשּׁוּם דְּבִשְׁמֵי נָה מְכִיר שְׁבָחוּ שֶׁל נְהַר. וְתוֹ קָשָׁה לָמָּה בְּנִהַר זֶה בָּא לְהוֹדִיעַ אֶת גְּדוּלָּתוֹ יוֹתֵר מִבְּשִׁאֵר

נְהָרוֹת בְּשִׁמּוֹת שְׁלֵמָה, וּמְפָרֵשׁ אִין הָכִי נִמְי דְּבִשְׁאֵר נְהָרוֹת נִמְי מְפָרֵשׁ בְּשִׁמּוֹתֵיהֶן הַשְּׁבִיחַ שְׁלֵהֶן, גִּיחוֹן שְׁהִיָּה הוֹלֵךְ וְכו'. וְכִנּוּהּ יְתוּרֵץ לָמָּה מְהַפֵּךְ רִש"י הַכְּתוּב, דְּמִתְחַלְלָה מְפָרֵשׁ שְׁמוֹת הַנְּהָרוֹת וְאַחֵר כֵּךְ קִדְמָת אֲשׁוּר וְכו': תוֹרָה יב

שיעור יומי ליום שני (בכל העולם יום שלישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – ב – פרשת בראשית עז

אָשׁוּר • לְמִזְרְחָא שֶׁל אָשׁוּר. הוּא פֶּרֶת • הַחֲשׁוּב
עַל כָּלֵם, הַנִּזְכָּר עַל שֵׁם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

כִּי־אֵל תִּדְקַל • שְׁמִימִי חֲדִין וְקָלִין. פֶּרֶת • שְׁמִימִי
פֶּרִין וְרִבִּין, וּמִבְרִין אֶת הָאָדָם. כּוֹשׁ וְאָשׁוּר • עֲדִין
לֹא הָיִיתָ, וְכַתֵּב הַמִּקְרָא עַל שֵׁם הָעֵתִיד. קִדְמַת

טו וְדַבֵּר יְיָ אֱלֹהִים יֵת אָדָם וְאִשְׁרָה בְּגִינְתָּא
דְּעֵדִין לְמַפְלָחָה וּלְמִטְרָה:

(טו) וַיִּקַּח יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם וַיַּנְחֵהוּ בְּגִן־עֵדֶן
לְעִבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ:

כִּי־אֵל וַיִּמְחֶה • לְקַח בְּדִבְרִים נָאִים וּפְתָהוּ לִיכְנֵס. 'בְּרֵאשִׁית רַבָּה'.

טז וּפְקִיד יְיָ אֱלֹהִים עַל אָדָם לְמִימַר מִכָּל
אֵילָן גִּינְתָּא מִיכָּל תִּיכּוּל:

(טז) וַיֵּצֵא יְהוָה אֱלֹהִים עַל־הָאָדָם לֵאמֹר מִכָּל עֵץ־הַגֵּן
אָכַל תֹּאכַל:

יז וּמֵאֵילָן דְּאֶכְלִין פִּירוּהִי חִבְיָמִין בֵּין טַב
לְבִישׁ לֹא תִיכּוּל מִנָּה אֲרִי בְיוֹמָא דְּתִיכּוּל
מִנָּה מִימַת תָּמּוּת:

(יז) וּמֵעֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרָע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בְיוֹם
אָכַלְתָּ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת:

יח וְאָמַר יְיָ אֱלֹהִים לֹא תִקֵּין לְמַהוּי אָדָם
בְּלַחֲדוּהִי אֲעִבִיד לָהּ סִמְךָ לְקַבְּלָהּ:

(יח) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לֹא־טוֹב הָיִיתָ הָאָדָם לְבַדּוֹ
אֲעִשֶׂה־לּוֹ עֶזֶר בְּנִגְדּוֹ:

יְזַה בַּתְּחִתּוֹנִים וְאֵין לוֹ זוג. עֶזֶר בְּנִגְדּוֹ • זָכָה –
עֶזֶר, לֹא זָכָה – בְּנִגְדּוֹ לְהִלָּחֵם.

כִּי־אֵל לֹא־טוֹב הָיִיתָ וְגו' • שְׁלֹא יֹאמְרוּ שְׁתֵּי רָשָׁיוֹת
הֵן, הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא יַחֲדִיד בְּעֲלִיּוֹנִים וְאֵין לוֹ זוג,

~ נְקוּדוֹת מִשְׁיחוֹת קוּדֶשׁ ~ (לְקוּסִי שִׁיחוֹת כִּדָּה עַמּוּ 20)

לְכָן מִפְּרָשׁ רַשִׁי מְדוּעַ זֶה "לֹא טוֹב" בְּעֵצָם – שְׁלֹא יֹאמְרוּ
שְׁתֵּי רָשָׁיוֹת הֵן. וּמִטְעֵם זֶה מַעֲתִיק בְּדַבּוּר הַמִּתְחִיל אֶת
הַתּוֹבוֹת לֹא טוֹב הָיִיתָ וְגו' (וְתוֹ לֹא), כִּי בַּתּוֹבוֹת אֵלֶּה קִיָּם
הַיִּסוּד וְהַהֲכָרַח לְפִירוּשׁוֹ.

שְׁלֹא יֹאמְרוּ שְׁתֵּי רָשָׁיוֹת הֵן (רש"י ב, יח)
וְקִשָּׁה, מְדוּעַ אֵינוֹ מִפְּרָשׁ כְּפִשּׁוּטוֹ, שֶׁקִּשָּׁה לְאָדָם לְהִיּוֹת
לְבַד, בּוֹדֵד. וַיֵּשׁ לְזוּמַר, דִּהְיָה "לֹא טוֹב לְאָדָם הָיִיתָ לְבַדּוֹ"
לֹא נֹאמַר, אֲלָא "לֹא טוֹב הָיִיתָ הָאָדָם לְבַדּוֹ". מוֹבֵן אֲפּוּא,
שֶׁעֵצָם הָיִיתוֹ לְבַדּוֹ אֵינוֹ טוֹב, וְלֹא רַק שָׁזָה לֹא טוֹב לְאָדָם.

שְׁתֵּי חֲכָמִים

נִרְאֶה לִי מִשּׁוּם שֶׁהוּא קָרוֹב יוֹתֵר
לְפִשּׁוּטוֹ, לְפִי שֶׁלִּשׁוֹן 'לְקִיחָה' שִׁינָּה
דְּקָא בְּדִבְרֵי הַחֲמִירִי אוֹ בְּבִעְלֵי חַיִּים
שְׂאִין בָּהֶם דְּעָה וּבִינָה, אָכַל הָאָדָם
עֵינָהּ הַמְּדַע וְהַשְׁכָּל וְלֹא הַגּוֹף, וְאֵין
לִשׁוֹן 'לְקִיחָה' שִׁינָּה עַל הַמְּדַע וְהַשְׁכָּל
שֶׁהוּא דְּבַר שְׂאִין בּוֹ מִמֶּשׁ, אֲלֵא אִם כֵּן
הַפִּיטוּי שֶׁמִּפְתָּה אֶת דְּעָתוֹ לְמַחְשָׁבָה
אַחֲרָתָהּ, כְּעֵין הַלְקִיחָה הַגִּשְׁמִי
שֶׁמִּעֲתִיקוֹ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם: תּוֹרָה טו
(יח) ה' דְּקִשָּׁה לְרַשִׁי דְּבַתְחִילָה בְּתִיב
עֶזֶר וְאַחֲרָיָה בְּתִיב בְּנִגְדּוֹ, מִשְׁמַע
לְהִיּוֹת בְּנִגְדּוֹ לְהִלָּחֵם עִמּוֹ: תּוֹרָה יט

לְזוּמַר 'קְדָמָתָה' כְּמוֹ 'קְדָמָה' בְּה"א,
דְּבַתְחִילָה מִקּוּמוֹת מִצִּינוֹ שֶׁנִּכְתַּב תִּי"ו
בְּמָקוֹם ה"א בְּסִמְכּוֹת וְהִי"א הוּא
בְּמָקוֹם ל' בְּהַתְחַלְתָּהּ, וְאִם כֵּן הוּא
כְּאֵלּוֹ בְּתִיב לְמִזְרַח שֶׁל אָשׁוּר: ב רְצוֹנוֹ
לְזוּמַר דְּדִרִישׁ מִדְּכַתִּיב 'הוּא פֶּרֶת'. אַף
עַל פִּי שֶׁכָּתֵב בְּכוּלָּהּ 'הוּא הַסּוֹבֵב',
מִכָּל מָקוֹם גְּבִי שֵׁם הַנֶּהָר לֹא בְּתִיב
הוּא אֲלֵא גְבִי פֶּרֶת: תּוֹרָה טו
(טו) ג דְּקִשָּׁה לְרַשִׁי דְּכָל הֵיכָא דְּכַתִּיב
לְקִיחָה מִשְׁמַע שְׁקוּדָם שְׁלֵקְחוּ לֹא הֵיכָא
בְּרִשּׁוֹתוֹ, וְהָא הַכָּל בְּרִשּׁוֹת הַקְדוּשׁ
בְּרוּךְ הוּא הוּא: ד (נח"א), וְהָא דְּלֹא פִירֵשׁ
הַרְבֵּה וְהָא לְעִיל (פְּסוּק ח) עַל פְּסוּק יוֹשֵׁם,

(יד) ת וְהָא דְּלֹא פִירֵשׁ כֵּן גְּבִי אֶרֶץ
הַחֲוִילָה, וּמִצָּאֵנוּ שֵׁם אִישׁ 'חֲוִילָה'
בְּפֶרֶשׁתָּהּ נִחַ (לְקוּסִי יז), וְשֶׁל לְזוּמַר דְּחֲוִילָה
דְּהָקָא יְכוּל לְהִיּוֹת שֵׁם הַמְּחֻזָּז וְלֹא עַל
שֵׁם אִישׁ, דְּהָא הוּא הוֹלֵךְ בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם, אִם כֵּן אֵיךְ קָרָא אוֹתוֹ בְּשֵׁם
הָאִישׁ 'חֲוִילָה', וְעוֹד בֵּינָן שֶׁכָּתֵב הָאֶרֶץ
בְּה"א הִידְיָעָה 'הַחֲוִילָה', עַל כְּרָחֶךָ שֵׁם
הַמְּחֻזָּז הוּא. וּבִנְיָה יְתוּרֶץ נִמְי דְּמִקְשָׁה
מִנָּה לִיָּה לְרַשִׁי דְּכּוֹשׁ וְאָשׁוּר עַל שֵׁם
הָעֵתִיד דִּילְמָא שֵׁם הַמְּחֻזָּז הוּא, כְּמוֹ
אֶרֶץ הַחֲוִילָה שֶׁהוּא שֵׁם הַמְּחֻזָּז, וְשֶׁ
לְזוּמַר דָּאֵם כֵּן הֵיכָא לֹא גַם כֵּן לְהַזְכִּיר
בְּה"א הִידְיָעָה כְּמוֹ הַחֲוִילָה: א רְצוֹנוֹ

יט ויבֹרָא יי אֱלֹהִים מִן אֲרֻעָא כֹּל חַוֵּת בְּרָא
וְזֵת כֹּל עוֹפֹא דְשָׁמַיָא וְאֶתְהָ לֹת אָדָם
לְמַחְזִי מַה יִּקְרִי לָהּ וְכֹל דִּי הִנָּה קָרִי לָהּ
אָדָם נִפְשָׁא חַיָּתָא הוּא שְׁמָה:

(יט) וַיִּצְרֹ יְהוָה אֱלֹהִים מִן־הָאָדָמָה כָּל־חַיַּת הַשָּׂדֶה
וְאֵת כָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיִּבְרָא אֶל־הָאָדָם לְרֵאוֹת
מִה־יִּקְרָא־לּוֹ וְכָל־אֲשֶׁר יִקְרָא־לּוֹ הָאָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה
הוּא שְׁמוֹ:

ולדברי אגדה: יצירה זו, לשון רדוי וכבוש, כמו:
"פי תצור אל עיר", שפכשן תחת ידו של אדם.
וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה וגו'. סרסהו
ופרשהו: "כל נפש חיה אשר יקרא לו האדם שם",
הוא שמו לעולם".

כ"ג וַיִּצְרֹ וגו' מִן הָאָדָמָה • היא יצירה, היא עשייה
האמורה למעלה: "ויעש אלהים את חית הארץ
וגו'", אלא בא ופרש שהעופות נבראו מן הרקק.
לפי שאמר למעלה, מן המים נבראו, וכאן אמר, מן
האדמה נבראו. ועוד, למדך כאן, שבשעתי יצירתן
מיד בו ביום הביאם אל האדם לקרות להם שם.

♦ יום שלישי כ"ג תשרי (בכל העולם - המשך יום שלישי) ♦

כ ויקרא אדם שְׁמֵהּ לְכָל בְּעִירָא וְלַעוֹפָא
דְשָׁמַיָא וְכָל חַוֵּת בְּרָא וְלָאָדָם לָא אֲשַׁכַּח
סְמָךְ לְקַבְלָהּ:

(כ) וַיִּקְרָא הָאָדָם שְׁמוֹת לְכָל־הַבְּהֵמָה וְלַעוֹף
הַשָּׁמַיִם וְלִכָּל־חַיַּת הַשָּׂדֶה וְלָאָדָם לֹא־מָצָא עֹזֵר
בְּנִגְדּוֹ:

כא ויקרא יי אֱלֹהִים שְׁמָתָא עַל אָדָם וְדָמָךְ
וְנָסִיב חֲדָא מַעֲלֻעוּהִי וְמַלִּי בְּשָׂרָא תַּחוּתָהּ:

(כא) וַיִּפֹּל יְהוָה אֱלֹהִים • תַּרְדֵּמָה עַל־הָאָדָם וַיִּישֶׁן
וַיִּקַּח אַחַת מִצִּלְעֹתָיו וַיִּסְגֵּר בָּשָׂר תַּחַתָּהּ:

המשכן, זהו שאמרו: "שני פרצופין נבראו".
ויסגר • מקום החתך. ויישן וינח • שלא יראה
חתיכת הבשר שממנו נבראת, ותתבזה עליו.

כ"ג וַיִּצְרֹ וגו' מִן הָאָדָמָה • ויפל ה' אלהים
תרדמה. כשהביאנו, הביאנו לפניו כל מין ומין וזכר
ונקבה, אמר: לכלם יש בן זוג, ולי אין בן זוג, מיד:
"ויפל". מצלעותיו • מסטריה, כמו: "ולצלע

שפתי חכמים

בשלקא למאן דאמר שני פרצופין
היינו דכתיב 'ויסגר', אלא למאן דאמר
ונב מאי 'ויסגר', ומשני מקום החתך,
יש לומר דאי נמי הנה שני פרצופין היו
מחוברין קצת ביחד. (נח"י), ולפי שפשוט
יותר אליבא דמאן דאמר פרצוף, לפי
שהיה כל חלל הגוף פתוח שלא היה לו
גב, הוצרך לומר 'ויסגר' כמו שסוגרין
בית פתוח או תיבה פתוחה, אבל למאן
דאמר ונב לא אתי שפיר כל כך, לפיכך
המשיר ופירש המקרא גם לדעתו,
ורצונו לומר מקום חתך: כ (נח"י),
בראשית רבה (פרשה י"ז י"א וסנהדרין דף ל"ט),
ופירש רש"י שלא יראה בחתיכה קודם
גמר תיקונה. ושם מוכח שזה התירוצ
אליבא דמאן דאמר ונב, ולפיכך
הקדים הרב לפרש 'ויסגר' - מקום
החתך, שהוא גם כן אליבא דמאן

כולל בהמות חיות ועופות, ועוד איך
נאמר 'ויקרא האדם שמות לכל
הבהמה' וגו', והלא אין כאן כי אם שם
נפש חיה לבדו: תורה כ
(כא) ח פירוש מצדדיו: ח רצונו לומר,
דלפי פירוש זה צריך לפרש
'מצלעותיו' 'מסטריה', אבל לפי פשוטו
של מקרא דלעיל הוא צלע ממש: י
כתב הרא"ם, זה אליבא דמאן דאמר
(פרט ס"א) 'ויין דה' את הצלע' ונב, שלא
נחסר מגופו כלום וכו', אבל למאן
דאמר פרצוף, והיה כמשמעו למלאות
החסרון וכו'. ואני אומר, אפילו למאן
דאמר פרצוף לא היה חסר מגופו,
כלומר כי היו כמין שני פרצופין עם
גופין מדויקים זה בצד זה ולא נחסר
אלא מקום החתך, וקל להבין, נראה
לי. ואף על פי דאמרו בגמרא (שם)

(יט) ו נראה דזה לא קאי אלא על
בריאת בהמות וחיות שהיו ביום
הששי, לאפוקי עופות בריאתן היו
ביום החמישי, והוצרך לטעם ראשון
להורות שמרקק נבראו העופות,
ולטעם שני להורות שביום יצירתן
וכו': ז הפך הקרא להוסיף מלת 'שם'
אחר 'האדם', ומלת 'לעולם' אחר
'שמו', כי בזולת תוספת 'שם' יהיה
פירוש 'יקרא לו' כמו (שמות ב' ב) 'קראן
לו ויאכל להם', לא קריאת שמות, ואז
אין טעם למאמר 'הוא שמו', דליבא
למימר 'הוא שמו' קודם קריאתו של
אדם, שהרי על ידו נקרא להם שמות.
ובזולת ההפוך יהיה פירוש כל מה
שיקרא לו האדם בשם 'נפש חיה' הוא
שמו, וזה אינו אמת, שבזולת קריאת
האדם נפש חיה הוא, כי נפש חיה

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת יום שמחת תורה התשי"ז)

"מעלי שבתא", ישנה עלית העולמות, שהוא ענין דורמיטא, ובשבת היא ההמשכה. וכן בבריאת אדם הראשון ביום הששי, היה "ויפל... תרדמה על האדם", ולאחר־כך היתה הנסירה, ולאחר־כך היתה היחוד, וההמשכה בשבת קדש. כבוד־קדש אדמו"ר (מוהרש"ב) נשמתו־עזן ספר, שאדמו"ר הזקן היה נרדם ביום הששי לפנות ערב, כי למעלה אז הוא זמן שינה. ויש לומר שזהו ענין עלית העולמות בערב שבת. כשם שישנו ענין הדורמיטא בימי השבוע וימי השנה, כך ישנו בכללות גם ב"שית אלפי שנין דקיימא עלקא", שבסוף "שית אלפי שנין", יום הששי לפנות ערב דכללות, ישנה העליה וסלוק, שמזה נמשכים חבלי משיח, עם כל הגזירות רחמנא־לצלן, ולאחר־כך היא ההמשכה בביאת המשיח. בנוגע לענינינו: כיון שהיום נצטרפו כל ג' הענינים ביחד: יום הששי לפנות ערב, ההתחלה דשבת; שמיני־עצרת; ונמצאים כבר בסיום "שית אלפי שנין", קדם משיח - צריך להתחיל כבר הסדר דהמשכות, שמיד משמיני עצרת ושמחת תורה נלך לקראת הגאולה האמתית והשלימה, שתהיה בקרוב ממש, לא "בעגלא דידיה", אלא "בעגלא דידין", למטה מעשרה טפחים, במהרה בימינו אמן.

אין ברצוני לומר שהזמן הוא קצר, שכן, פעם כשהיה כבוד קדשת מורי־והמי אדמו"ר בוינא, באו אנ"ש ללוותו, וכרגיל אצל אנ"ש, באו מושך זמן קדם זמן נסיעתה של הרפגת. בשעת מעשה עמד שם אחד מיהודי אשכנז ("א דיטש"), ואמר שעדין יש "איינע מינוטע". נענה הרבי ואמר: אכן, רגע אחד הוא זמן רב, שהרי "בשעתא חדא וברגעא חדא" אפשר לעשות תשובה, ועד שזדונות נעשים לו פזכיות". - אלא אמר אני שהזמן הוא יקר. ולכן, יש למלא זמן זה בתוך מלא - בנגון שמחה. הרב הקדוש מצאנו נהג לישן זמן מועט ביותר, שעות אחדות במושך המעט־לעת. ושאלוהו: הרי זה ענין הנוגע לבריאות הגוף? וענה: אומרים עלי שהנני בעל "תפיסה מהירה". מה פרוש "תפיסה מהירה"? - שדבר שנמשך אצל אחר זמן רב, נמשך אצל בעל התפיסה המהירה זמן מועט. ובמילא, גם בענין השינה - הנני ישן מהר... ידוע, שבראש השנה ישנו ענין הדורמיטא. בערב ראש השנה ובלייל ראש השנה היא עלית העולמות, ולאחר־כך עלי־ידי תפילות ראש השנה ותקיעת שופר, ישנה ההכתרה וההמשכה, עד שגמר ההמשכה והקליטה הוא בשמיני עצרת. כשם שהענין הוא בכללות, במושך ימי השנה, כן הוא גם בפרטיות במושך ימי השבוע: בכל ערב שבת וליל שבת,

(כב) וַיִּבֶן יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־הַצֵּלַע אֲשֶׁר־לָקַח מִן־הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיְבָאָהּ אֵלָהָאָדָם: כב ובנא יי אלהים ית עלעא דנסיב מן אדם לאתתא ואיתה לות אדם:

ז"ל • ויבן • כבנין, רחבה מלמטה וקצרה מלמעלה, לקבל הולד. כאוצר של חטים, שהוא רחב מלמטה וקצר מלמעלה, שלא יכביד משאו על קירותיו. ויבן וגו' את הצלע וגו' לאשה • להיותל אשה, כמו: "ויעש אותו גִּדְעוֹן לַאֲפֹד", להיות אפוד.

(כג) וַיֹּאמֶר הָאָדָם זֹאת הַפַּעַם עֲצָם מַעֲצָמִי וּבָשָׂר מִבָּשָׂרִי לְזֹאת יִקְרָא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ לִקְחָהּ זֹאת: כג ואמר האדם הַדָּא זְמַנָּא גְרַמָּא מִגְרָמִי וּבִסְרָא מִבְּסָרִי לְדָא יִתְקַרֵּי אִתְתָּא אֲרִי מִבְּעֵלָא נְסִיבָא דָא:

ז"ל • זאת הפעם • מלמד שפא אדם על כל בהמה וחייה, ולא נתקרה דעתו עד שבא על חיה. לזאת יקרא אשה כי מאיש וגו' • לשון נופל על לשון, מכאן שנבכר העולם בלשון הקדש.

שפתי חכמים

דאמר זנב, כדי למד שזה התירוץ גם כן אליביה, וכן כתב הרא"ם: תורה כב (כב) ל דקשה לרש"י, ויבן את הצלע וגו' לאשה, משמע שבנה את הצלע להאשה להיות לה לשום דבר, לך מפרש להיות אשה, כלומר שבנה האשה מן הצלע. וכן ויעש אותו גִּדְעוֹן לַאֲפֹד' (שופטים ח' כ"ז) אין פירושו שתיקן אותו לצורך אפוד, אלא תקנו שהוא עצמו יהיה אפוד: תורה כג (כג) מ יש גורסין כן: מלמד שבא אדם על כל בהמה וכו' ולא נתקרה' כו'. ואף על גב דלאו בתשמיש מיירי, אין זה אלא רמז, והעיקר מן האדם ידע את חנה אשתו נפיק. ועוד יש לומר, שהיה משיג בשכלו טבע כל בהמה וחייה, דאי לא היה יודע טבעם לא היה יודע לקרות להם שמות: ל לך לשון נופל על לשון, אבל בלשון אחר אין שם 'אשה' נגזר ממש 'איש', חוץ מלשון הקדש: תורה כד

(כד) **עַל־כֵּן יַעֲזֹב־אִישׁ אֶת־אִבּוֹ וְאֶת־אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד:**
 כד על כן יעזוב אדם את אביו ואת אמו וידבק באשתו ויהיו לבשר אחד:
 ואמה וידבק באשתה ויהיו לבשר אחד:

כ"ג **עַל כֵּן יַעֲזֹב־אִישׁ • רוּחַ הַקֹּדֶשׁ אוֹמֶרֶת כֵּן, לֵאמֹר עַל בְּנֵי נֹחַ אֶת הָעֲרִיּוֹת. לְבָשָׂר אֶחָד • הוֹלֵךְ נוֹצֵר עַל־יְדֵי שְׁנֵיהֶם, וְשֵׁם נַעֲשֶׂה בְּשֵׁרם אֶחָד.**

(כה) **וַיְהִי שְׁנֵיהֶם עֲרוּמִים הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ וְלֹא יִתְבָּשְׁשׁוּ:**
 כה והיו שניהם ערומים האדם ואשתו ולא יתבששו:
 כה והיו תוהוהו ערטילאין אדם ואשתה ולא מתבששו:

כ"ג **וְלֹא יִתְבָּשְׁשׁוּ • שְׁלֹא הָיוּ יוֹדְעִים דְּרָף צְנִיעוּת, לְהִבְחִין בֵּין טוֹב לְרַע, וְאֶף־עַל־פִּי שְׁתַּחֲנָה בּוֹ דַּעַה**
 לקרות שמות, לא נתן בו יצר הרע עד אכלו מן העץ, ונכנס בו יצר הרע, וידע מה בין טוב לרע.

ג (א) **וַהֲנַחֲשׁ הָיָה עָרוֹם מִכֹּל חַיַּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר אֶל־הָאִשָּׁה אַף כִּי־אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִכָּל עֵץ הָגֶן:**
 א והנחש היה ערום מכל חית השדה אשר אלהים ואמר לאתתא בקושטא ארי אמר יי לא תיכלון מכל אילן גינתא:

כ"ג **וַהֲנַחֲשׁ הָיָה עָרוֹם • מַה עֲנִין זֶה לְכָאן, הֲיָה לוֹ לְסִמּוֹד: "וַיַּעַשׂ לָאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כְּתוּב עוֹר וַיִּלְבָּשׁם"?**

שפתי חכמים

עצמם כמו שעשו להם חגורות מעצמם, והיה לו לכתוב 'ויעש להם כתנות עור ללבוש'. אלא על כרחך בתחילת בריאתך עשאוהו מפני הקור והחום, ועל מה שהקשה הר"א"ם דאם מתחילת בריאתך אם כן איך היו ערומים בשעת תשמיש, יש לומר דלמאן דאמר (בראשית רבה כ' כ"ט) שפירש כתנות עור חלקים כצפורן מדובקין לעורן, אם כן היו ערומים, רק על העור היה מדבק בעין צפורן, אבל הכל בגלוי היה, וגם אבר התשמיש, וקל להבין. ואפילו למאן דאמר שעשו מעצמם ארנבת והיו נעשים לו מפני הצנה והחום, כיון שבריאתך היה בתשרי לדעת רבי אליעזר או בניסן לדעת רבי יהושע, (ראש השנה י"א), ובשני חדשים אלו אין בהם לא קור ולא חום, ולא היו מלוכלכים בהם אלא ערומים היו בלי לבוש כי לא יתבוששו ממה שהיו ערומים, כי לא אכלו עדיין מן העץ לידע בין טוב ובין רע, וכיון שהיו ערומים והיו משמשין לעין כל נתאנה הנחש וכו'. ואין להקשות למה לקחו עלי לבוש והיו נעשים להם חגורות, היה להם ללבוש הכתנות; אין הכי נמי, אף ורק שבאותו פעם לא היו מצויין אצלם ולא רצו להיות עומדים

האדם, מכל מקום יותר נראה וניכר האיסור בשמוליד ממור, והוא מעות שאינו יכול לתקן: תורה כה (כד) **וַיִּצְרִי לומר**, יש לומר שלא מחמת חסרון חכמה, אלא מחמת שלא היו צריכין לידע דרף צניעות כלל, כיון שלא היה להם יצר הרע: תורה א ג (א) **ק כתב הר"א"ם**, מנא ליה לומר שהכתנות הללו בתחלת בריאתך מיד נעשו מפני הצנה והחום עד שיקשה עליו ומה ענין זה לכאן וכו', דילמא לא נעשו הכתנות הללו אלא לאחר שחטאו ואכלו מן העץ, והכתנות הללו היה מפני הבושה שהיו ערומים ויהיו המקראות כסדרן וכו'. וצריך לומר דהוכחתו מדכתיב (לקמן פסוק כ') **וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁם אִשְׁתּוֹ חוּה' וגו'**, וסמוך ליה 'ויעש ה' אלהים וגו', ופירש רש"י (שם) **וַיִּקְרָא הָאָדָם** – חזר לענין ראשון כו', אם כן קריאת שם חוה קודם החטא היה, וסמוך ליה 'ויעש', שמע מינה דבתחלת בריאתך עשה להם הכתנות ולא אחר שחטאו מפני הבושה. ועוד יש לומר, מדכתיב בקרא (שם כ"א) **וַיַּעַשׂ לָהֶם כְּתוּנֹת עוֹר וַיִּלְבִּישֵׁם**, דמשמע הקדוש ברוך הוא הלבישם, וכי מפני שחטאו הוכרח הקדוש ברוך הוא להלבישם, ולמה לא הלבישו את

(כד) **ר"צ** לומר דאדם אינו יכול לומר כן, דהא לא היה לו אב ואם, וגם לא הוה לו בנים בעת הזאת ולמה הוצרך לכהן? **ע** ולא אדלעיל מיניה קאי 'ויאמר האדם', דהא מהאי קרא נפקי עריות ודבק באשתו ולא באשת חבירו כו' (סנהדרין נ"ח), כאלו אמר 'על כן יעזוב איש את אשת אביו ואת אמו', שלא ישמש עמהם (הרא"ם). ואם תאמר מאי נפקא מיניה בזה שרוח הקודש מצוה וכו', לאפוקי שלא תאמר בשבע הוא כן, דאם כן היה לו לומר 'עזוב' ולא 'יעזוב' (מהר"ל). (נח"א), ונראה לפרש תיבת 'על כן' דהכי קאמר: הואיל ועשיתי לו טובה כזאת ובנתי לו אשה, על מנת כן עשיתי שיקיים איסור העריות, כמו שנאמר לישאל (שמות כ' ב') **אֲשֶׁר הוצאתיך מארץ מצרים**, ופירושו: על מנת כן הוצאתיך שתקיים המצות: **ב** בראשית רבה (פרשה י"ח ח'), למעוטי בהמה וחייה שאינם נולדים מן האדם. (נח"א), ונראה לי דסבירא ליה להרב דזהו הוא כמו נתינת טעם על איסור העריות, כדי שלא להרבות ממזרים, אף על פי שהביאה אסורה אפילו בילדה וזקנה שאינם ראויים להוליד, וגם עם הבהמה וחייה שאינם מתעברות מן

אֶלָּא לְמַדְדָּה, מַאיִזוּ סִבָּה קָפֵץ הִנָּחַשׁ עֲלֵיהֶם, רָאָה אוֹתָם עֲרָמִים וְעוֹסְקִים בְּתַשְׁמִישׁ לְעֵין כָּל וְנִתְאַוָּה לָהּ. עָרוֹם מִכָּל. לִפִּי עֲרָמְתוֹ וּגְדֻלָּתוֹ, הֵיטָה מִפְּלֹתוֹ: "עָרוֹם מִכָּל", "אָרוּר מִכָּל" (בראשית רבה). אָף

פִּי-אָמַר וְגו'. שָׁמָּה אָמַר לָכֶם: "לֹא תֹאכְלוּ מִכָּל וְגו'", וְאֶף-עַל-פִּי שָׂרָא אוֹתָם אוֹכְלִים מִשָּׂאָר פְּרוֹת, הִרְבָּה עָלֶיהָ דְּבָרִים כְּדִי שֶׁתִּשְׁכַּחנָּה וְיָבֹא לְדַבֵּר בְּאוֹתוֹ הָעֵץ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך י עמ' 16)

לִפִּי עֲרָמְתוֹ וּגְדֻלָּתוֹ הֵיטָה מִפְּלֹתוֹ (רש"י ג, א)
על פי פשוטו של מקרא היה הנחש מדבר כמו אדם, ככתוב ויאמר אל האשה. לכן כתב רש"י שלנחש הייתה גם ערמה וגם תכונה נוספת שאפשרה לו לבטא את הערמה - כח

הדבור. אף לא כתב במפרש "ערמתו ודבורו", כי כאן אין הכוונה לדבור כשלעצמו, אלא כפי שהוא מעלה (לפי ערמתו... הייתה מפלתו), ואם כן מתאים יותר לומר שלפי גדלותו הייתה מפלתו, שבזה מדגש שהדבור הוא מעלה.

(ב) וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֶל-הַנָּחָשׁ מִפְּרִי עֵץ-הַגֶּן נֹאכָל:

בַּנְּאֻמָּה אֲתָמָּה לְחוּיָא מִפִּירִי אֵילָן גִּינְתָא נִיכּוּל:

(ג) וּמִפְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹד-הַגֶּן אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא תִגְעוּ בוֹ פֶּן-תָּמּוּתוּ:

ג וּמִפִּירִי אֵילָנָא דִּי בַּמְצִיעוֹת גִּינְתָא אָמַר יי לֹא תִיכְלוּן מִנָּה וְלֹא תִקְרְבוּן בֵּה דִילְמָא תִּמּוּתוּן:

כ"ג. וְלֹא תִגְעוּ בוֹ. הוֹסִיפָה עַל הַצּוּוִי, לִפְיֶכָּה בָּאָה לִידֵי גִרְעוֹן, הוּא שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶל-תּוֹסֶף עַל דְּבָרָיו".

(ד) וַיֹּאמֶר הַנָּחָשׁ אֶל-הָאִשָּׁה לֹא-מוֹת תָּמוּתוּן:

ד וַנְּאֻמַּר חוּיָא לְאַתָּמָּה לֹא מוּת תִּמּוּתוּן:

כ"ג. לֹא-מוֹת תָּמוּתוּן. דְּחִפָּה עַד שֶׁנִּגְעָה בוֹ, אָמַר לָהּ: 'כִּשֶּׁם שֶׁאֵין מִיתָה בְּנִגְיָעָה, כֵּן אֵין מִיתָה בְּאֹכִילָה'

♦ (בראשית רבה)

שפתי חכמים

אֶכְלָךְ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת. עוֹד יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת, אִם עַל הַנִּגְיָעָה יָמוּתוּ כָּל שֶׁכֵּן עַל הָאֹכִילָה, דְּאִי אֶפְשָׁר לְאֹכִילָה בְּלֹא נִגְיָעָה, וְאִם כֵּן לָמָּה לָהּ לְמִימַר 'לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא תִגְעוּ בוֹ'. וְנִרְאָה דְּהִכִּי פִירוּשׁוֹ: עַל הָאֹכִילָה יָמוּתוּ, וְעַל הַנִּגְיָעָה יִפְּלוּ בְּחֵלִי מִיֵּד וְאַחֵר כִּי יִהְיֶה הוֹלֵךְ וּפּוֹחֵת וְיָמוּת גַּם כֵּן בְּאוֹתוֹ יוֹם, וְאִם כֵּן כְּשֶׁרָאָתָה שֶׁלֹּא חָלָתָה עַל הַנִּגְיָעָה וְדָאִי לֹא תָמוּת עוֹד. וְיֵשׁ מְקוֹשִׁים, מֵאִי רָאִיָּה הוּא זֶה לְנָחַשׁ שֶׁדָּחַף אֶת הָאִשָּׁה עַד שֶׁנִּגְעָה בְּעֵץ וְלֹא מָתָה, הָא בְּאֻמָּת לֹא הוֹוָהּ אֶלָּא עַל אֹכִילָה וְלֹא עַל הַנִּגְיָעָה, וְהָאִשָּׁה עֲצָמָה לָמָּה לֹא יִרְאָה לְנַפְשָׁהּ כִּיֹּן שֶׁהִיא יִדְעָה עֲצָמָהּ שֶׁלֹּא צִוְּהָ הַשֵּׁם כִּי אִם עַל הָאֹכִילָה לְכָד. וְעוֹד קָשָׁה, מֵאִי דַעְתָּה דְּאִשָּׁה שֶׁהוֹסִיפָה עַל הַצּוּוִי. וְיֵשׁ לוֹמַר, הַצּוּוִי הָיָה אֶל אָדָם וְלֹא אֶל חוּוָה, אָף אָדָם צִוְּהָ לְחַוָּה, וּבִשְׁעַת צִוּוִי לְחַוָּה הוֹוָהּ גַּם עַל הַנִּגְיָעָה, כִּי יָדַע גִּישִׁים דַּעְתָּן קְלוֹת, וְהִיא הֵיטָה סְבוּרָה בְּאֻמָּת שֶׁהִשֵּׁם

הוּא, דְּאִם לֹא כֵן מָה הָיוּ אוֹכְלִים. וְאֵין זֶה רָאִיָּה, דִּילְמָא הָיוּ אוֹכְלִין מִמִּינֵי עֲשָׂבִים וְזִרְעוּנֵי גֶנָּה. וְנִרְאָה דְּהוֹכַחַת רִשְׁי' דְּלֹא הָיָה לָמִימַר אֶלָּא 'לֹא תֹאכְלוּ מִעֵץ הַגֶּן', כִּיֹּן שֶׁרָאָה אוֹתָם שֶׁאֶכְלוּ עֲשָׂבִים וְזִרְעוּנֵי, אִם כֵּן 'כֹּל לָמָּה לִי, אֶלָּא וְדָאִי רָאָה אוֹתָם אוֹכְלִים פִּירוּת, אָף שֶׁרָאָה אוֹתָם אוֹכְלִין בְּסִירּוּגִין, רוּצָה לוֹמַר מִהֲתַנָּאִים אֶכְלוּ וּמִנָּפֶן לֹא אֶכְלוּ, וּמֵאֵילָן אַחֵר שֶׁהָיָה עוֹמֵד אֶצְלוֹ אֶכְלוּ, וְאִזּוּ שֶׁאֵל אוֹתָם כִּיֹּן שֶׁרָאָה אוֹתָם מִקְצָתָם אֶכְלוּ וּמִקְצָתָם לֹא אֶכְלוּ הָיָה לוֹ מְקוֹם שֶׁאֵלָּה אִם זֶה הוּא מִשּׁוֹם בְּחִירָה בְּעִלְמָא שֶׁאֵין טוֹבִים כְּשֶׁאֵר פִּירוּת, אוּ מִפְּנֵי צִוּוִי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שֶׁצִּוְּהָ לָכֶם 'לֹא תֹאכְלוּ מִכָּל עֵץ הַגֶּן' רַק מִמִּקְצָתוֹ, וְקָל לְהִבִּין: תוֹרַה ב

עֲרוּמִים אֶפִּילוּ רָגַע אַחֵר (נח"י). וּמִכָּל מְקוֹם נִרְאָה לִי שֶׁבְּמִחְלֻקַּת שְׁנוּיָה (פְּסָחִים דף נ"ד), וְהִכִּי אֵינָא הֵתָם: עֲשָׂרָה דְּבָרִים נִבְרָאוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת וְכו', וְיֵשׁ אוֹמְרִים אָף בְּגִדְדֵי שֶׁל אָדָם הִרְאִשוּן, וְאִם כֵּן לִישׁ אוֹמְרִים נִבְרָאוּ אַחֵר הַחֹטָא, דְּאֵינְהוּ סָרְחוּ בְּעֲשִׁירִית דְּהֵינֵנוּ קוֹדֶם בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת, וְלִתְנָא קָמָא דְּסִבְיָא לִיהַ דְּקוֹדֶם בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת נִבְרָאוּ, אֶפְשָׁר נִמִּי דְּסִבְיָא לִיהַ דְּנִבְרָאוּ קוֹדֶם הַחֹטָא: ר (אבי"א), וְאִם תֹּאמַר וְתִשְׁמִישׁ הָיָה רְמִיזָא, יֵשׁ לוֹמַר שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר רַק 'וַיְהִי שְׁנֵיהֶם עֲרוּמִים', לָמָּה לוֹ לוֹמַר 'הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ', אֶלָּא הַכּוּנָה מִלְּבַד שֶׁהָיוּ עֲרוּמִים הָיוּ מִתְיַחֲדִים בְּדֶרֶךְ אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ: ש דְּקָשָׁה לְרִשְׁי' לָמָּה נֶאֱמַר 'מִכָּל' וְגו', אֶלָּא לִפִּי עֲרָמְתוֹ וְכו', רְצוּנוֹ לוֹמַר מִתּוֹךְ שֶׁהָיָה עָרוֹם מִכָּל, לָכֵן הָיָה אָרוּר מִכָּל: ת שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ כָּל שֶׁכֵּן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא תְּחִילַת דִּיבּוּר: א כְּתֹב הֲרָאִים, אָף עַל גֵּב שֶׁלֹּא נִזְדַּע מִן הַכְּתוּב מוֹכַרְח

(ה) **כִּי יֵדַע אֱלֹהִים כִּי בְיוֹם אֲכָלְכֶם מִמֶּנּוּ וַנִּפְקְחוּ עֵינֵיכֶם וְהִייתֶם בְּאֱלֹהִים יֹדְעֵי טוֹב וָרָע:**
ה אַרְי גְּלִי קָדָם יְיָ אַרְי בְּיוֹמָא דְתִיכְלוֹן מִנָּה וַיִּתְּפַחְסוּ עֵינֵיכֶן וַיְהִיזוּ כְרָבְרִינִי חֲפִימִין בֵּין טַב לְבִישׁ:

כ"ג - כי ידע. כל אמן שונא בני אפניותו, מן העץ אכלי וכרא את העולם (בראשית רבה). והייתם באלהים. יוצרי עולמות.

(ו) **וַתֵּרָא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמַאֲכָל וְכִי תֹאֲוָה הוּא לְעֵינַיִם וַנַּחֲמֵד הָעֵץ לְהַשְׁכִּיל וַתִּקַּח מִפְּרִיו וַתֹּאכַל וַתִּתֵּן גַּם-לְאִישָׁה עִמָּה וַיֹּאכְלוּ:**
ו וַחֲזַת אַתְתָּא אַרְי טַב אִילָן לְמִיכָל וְאַרְי אַסִּי הוּא לְעֵינֵין וּמִרְגָּג אִילָנָא לְאַסְתְּכָלָא בָּהּ וְנִסְיִכַת מֵאֲבָהּ וְאַכְלַת וַיִּהְבַּת אַף לְבַעֲלָהּ עִמָּה וְאַכְלוּ:

כ"ג - וַתֵּרָא הָאִשָּׁה. ראתה דבריו של נחש והנאו לה והאמינתו (בראשית רבה). כי טוב העץ. להיותו באלהים. וכי תאוה הוא לעינים. כמו שאמר לה: "ונפקחו עיניכם". ונחמד להשכיל. ונחמד להשכיל. כמו שאמר לה: "ידעו טוב ורע". ונתת גם לאישה. שלא תמות היא, ויחיה הוא! וישא אחרת. גם. לרבות בהמה וחיה.

(ז) **וַתִּפְקְחֶנָּה עֵינֶי שְׁנֵיהֶם וַיֵּדְעוּ כִּי עֵרְמָם הֵם וַיִּתְּפוּ עָלֶיהָ תֹאנָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חֲגֹרֹת:**
ז וַוִּתְּפַחְחָא עֵינֵי שְׁנֵיהֶם וַיֵּדְעוּ כִּי עֵרְמָם הֵם עֲרִטִילָאִין אֵינֵן וְחֲטִיטוּ לָהֶן טְרַפִּי תֹאנִין וַעֲבָדוּ לָהֶן חֲגֹרֹת:

כ"ג - וַתִּפְקְחֶנָּה וגו'. לענין החכמה דבר הכתוב ולא לענין ראיה ממש, וסוף המקרא מוכיח. וידעו כי עירמם הם. אף הסומא יודע כשהוא ערם, אלא מהו "וידעו כי ערמם הם"? מצוה אחת היתה בידם ונתעורטלו הימנה (בראשית רבה). עלה תאנה. הוא העץ שאכלו ממנו, בדבר שנתקלקלו, בו נתקנו (סנהדרין ע), אבל שאר העצים מנעום מלטל עליהם. ומפני מה לא נתפרסם העץ? שאין הקדוש-ברוך-הוא חפץ להונות בריה, שלא יכלימוהו ויאמרו: 'זהו שלקח העולם על-ידו' (מדרש רבי תנחומא).

שתי חכמים

דאם לא כן למה נקנסה עליהם מיתה. אבל לא היתה כוונתה שימותו: תורה ו (ז) בלומר לענין החכמה של ידיעה נאמר, שנודע להם עכשיו מה שאבדו, רוצה לומר היא מצות 'ומעץ הדעת' וגו' (פס"ו). ונראה לי דלענין החכמה של דעת טוב ורע הכתוב מדבר, וכמו שכתב הרב לעיל, ואף על פי שנתנה בו דעה לקרוא שמות, לא ניתן בו יצר הרע עד אכלו מן העץ. ומה שכתב 'וסוף המקרא מוכיח', היינו שלא אמר הכתוב 'ויראו כי ערומים הם', אלא 'וידעו', שמע מינה שנתחדש בהם ידיעה וגו': ה הוכחתו, דהיה לו לומר 'ויתפרו עלים ויעשו להם חגורות', ותו קשה לרש"י ולמה לקח אדם העליון מן אותו העץ שחטא בו ולא מן האחרים כדי שלא יבינו בחטאו, וכדאמרנו (פרכות ל"ד) חציף עלי מאן דמפרסם חטאו, ומשני אכל שאר עצים וכו': ב בפירושו, ולמה לי הרמזים, וקל להבין: תורה ח

הפרי כן הוא, ומשום הכי דחף אותה הנחש ואמר בשם שאין מיתה וכו', (מנחות: תורה ה)
(ה) ד דקשה לרש"י, אדרבא היה לו להקדוש ברוך הוא להאכילה כדי שיהיו חכמים ויודעים טוב ורע. ומתוך, כל אומן שונא בני אומנותו (בראשית רבה ל"ב ב): תורה ו
(ו) ה דקשה לרש"י, מה ראתה עכשיו שלא ראתה מקודם לכן, דהא לא אכלה עדיו מן העץ. לכן פירש 'ותרא' פירוש ותתבונן: ו ואם תאמר למה לא מפרש רש"י בסדר שאמר לה הנחש 'ונפקחו עיניכם' בתחילה ואחר כך 'להיות באלהים'. ויש לומר, לפי שכתב אחר כך בהדיא 'וכי תאוה הוא לעינים', דהיינו 'ונפקחו עיניכם', ונחמד להשכיל, דהיינו מה שאמר לה 'ידעו טוב ורע', לך צריך לומר דמה שכתב 'כי טוב העץ למאכל' היינו מה שאמר לה הנחש להיות באלהים: ה הוכחתו מדכתיב עמה: ח

יתברר צוה גם על הנגיעה. ומה שפירש רש"י הוסיפה על הציווי, והא לפי מה שצוה לה אדם בשם הקדוש ברוך הוא לא הוסיפה כלום, אף על פי כן לא היה לה להשיב לנחש יותר ממה ששאל ממנה, שהוא לא שאל אותה אלא על אכילה ולא על הנגיעה, ואם כן כשראתה האשה שלא מזה בנגיעה לפי סברתה וציווי מן בעלה אז לקחה גם מן הפרי ואכלה, ודוק. ויש מקשים עוד, מה ראה הוא מן הנגיעה על האכילה, בשלמא הנגיעה היה באונס שהוא דחפה עד שנגעה, אבל האכילה הייתה ברצון. ויש לומר דהאשה סברה שהעץ הוא כמו סם המנות שכל מי שאכל ממנו ימות; כמו מי שאכל מעץ החיים, שהפרי עצמו הוא הנותן בו חיים, כך הפרי הזה הוא סם המנות, ולכך אמרה 'לא תגעו בו', כי הוא מושג בחוש שיש סם המנות חריפים שאף בנגיעה ממית, וסברה האשה זה

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כד עמ' 132)

הוא העץ שאכלו ממנו (רש"י ג, ז) | פשוטו של מקרא (מה-שאין-כן על-פי מדרשי חז"ל) הרי לפי זה נמצא, שאדם וחוה נאסרו באכילת תאנים, ועל-פי זה אסור עולם!

וַיִּשְׁמְעוּ אֶת-קוֹל יְהוָה אֱלֹהִים מְתַהַלֵּךְ בַּגֶּן לְרוּחַ הַיּוֹם וַיִּתְּחַבֵּא הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהִים בַּתּוֹךְ עֵץ הַגֶּן:

ח וישמעו ית קל מימרא דיי אלהים מהלך בגינתא למנח יומא ואיטמר אדם ואתתה מן קדם יי אלהים בגו אילן גינתא:

כ"י וַיִּשְׁמְעוּ • יש מדרשי אגדה רבים, וכבר סדרום רבותינו על מכונם ב'בראשית רבה' ובשאר מדרשות, ואני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא, וילאגדה המלשכת דברי המקרא דבר דבור על אפניו. וישמעו • מה שמעו? שמעו את קול הקדוש-ברוך-

הוא, שהיהל מְתַהַלֵּךְ בַּגֶּן. לְרוּחַ הַיּוֹם • לאותו רוח שהשמש באה משם (ספרים אחרים: לשם, ודו"ק פי כן עקר), וזו היא מערבית, שלפנות ערב חמה במערב, והם (שם לח) סרחו בעשירית.

ט ויקרא יהוה אלהים אלהאדם ויאמר לו איכה: ט ויקרא יי אלהים לאדם ואמר לה אן את:

כ"י אֵיכָה • יודע היה ה'כן הוא, אלא לפנס עמו בדברים, שלא יהא נבהל להשיב אם יענישו פתאם (בראשית רבה). וכן בקין אמר לו: (בראשית ד) "אי הבל אחיד?" וכן בבלעם: (במדבר כב) "מי האנשים האלה עמך?" לפנס עמהם בדברים, וכן בחזקיהו, בשלוחי מרודך בלאדן (ישעיה לט).

י ויאמר את-קולך שמעתי בגן ואירא כיעירם אנכי ואחבא:

י ואמר ית קל מימך שמעית בגינתא ודחילית ארי ערטיילא אנא ואיטמרית:

יא ויאמר מי הגיד לך כי עירם אתה המן-העץ אשר צויתך לבלתא אכל-ממנו אכלת:

כ"י מי הגיד לך • מאין לך לדעת מה בשת יש בעומד ערם? המן-העץ • בתמיהה.

שפתי חכמים

(ח) ל הוסיף מלת 'היה', כי בזולת זה תורה על הזמן ההוא. והוסיף ש"ן ואמר 'שהיה', שמלת מְתַהַלֵּךְ חסרה ש"ן: תורה ט

(ט) כ רצונו לומר דהקדוש ברוך הוא חפץ ממנו שיאמר חטאתי ויהרהר תשובה בלבד, דהקדוש ברוך הוא רוצה בתשובתו ואינו חפץ במיתתו. ואם תאמר דכאן וכן בבלעם (במדבר כב ט) מי האנשים וגו', פירש כדי להכנס עמו בדברים, ובפרשת בלק פירש (שם) כדי להטעותו. יש לומר שהתם נמי הוא כדי להכנס עמו בדברים, אלא ששם נתן טעם על ההכנסה שהוא להטעותו, ששם אי אפשר לפרש שלא יהיה נבהל, דהא עדיין לא התחיל בעבירה: תורה י

(יא) ג ואם תאמר למה לא מפרש רש"י גם כן מי הגיד לך שעירום אתה מן המצות כדפירש לעיל, (פסוק ז) ויש לומר דמה שאמר הקדוש ברוך הוא 'מי הגיד לך כי עירום אתה' קאי אדברים של אדם שאמר 'ואירא כי עירום אנכי', משמע דבשביל שהיה עירום לך ירא, ולכך לא מצי לפרש מאין לך לדעת שעירום אתה מן המצות, דבשביל שאין לאדם מצוה אין לו לירא, לפי שאינו חייב לקיים רק מה שנצטווה לו, אבל מה שלא נצטווה לו אין לו לירא שמה יענש עליו אם עובר עליו, ואם בשביל שנצטווה לו ועבר עליו ירא, אם כן היה לו לומר כן בפירוש 'ואירא כי עברתי על המצות', אבל מה שעירום

היה מן המצות לא היה לו לירא, לך מפרש מאין לך לדעת וכו'. ועוד יש לומר דכאן אי אפשר לפרש מי הגיד לך שעירום אתה מן המצות, דודאי היה יודע שעבר על המצות (עדה לדרה). ואני שמעתי פירוש אחר, כלומר מי הגיד לך אם אתה עירום אם לאו, למה אתה משיב לי יותר ממה ששאלתי אותך, כי כשאמרתי לך איכה לא שאלתי אותך למה אתה עירום, איני אומר לך אלא אם חטאת ואכלת מן העץ וגו', דאילו היתה שאלה היה לו להשיב כן, אבל כשהוא לשון בתמיהה השיב על תמיהתו של הקדוש ברוך הוא 'האשה' וגו', וקל להבין: תורה יב

(יב) וַיֹּאמֶר הָאָדָם הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי הִוא נִתְּנָהּ לִי מִן־הָעֵץ וְאָכַל:

כ"ג • אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי • (ע"ז ה) כָּאן כָּפַר בְּטוֹבָה.

(יג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לָאִשָּׁה מַה־זֹּאת עָשִׂיתְ וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הִנֵּחֵשׁ הֵשִׂיאָנִי וְאָכַל:

כ"ד • הֵשִׂיאָנִי • הִטְעֵנִי, כְּמוֹ: (ישעיה לז) "אֵל יִשְׂאֵא לָכֶם חֲזָקִיָּהוּ".

(יד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים אֶל־הַנָּחֵשׁ כִּי עָשִׂיתָ זֹאת אֲרוּר אַתָּה מִכָּל־הַבְּהֵמָה וּמִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה עַל־גִּחְזֹנְךָ תֵּלֵךְ וְעַפְרָא תֹאכַל כָּל־יְמֵי חַיֶּיךָ:

כ"ה • כִּי עָשִׂיתָ זֹאת • מִכָּאן שָׁאִין מִהֶפְכִּים בְּזִכְרוֹתָי שֶׁל מִסִּית, שָׁאֵלוּ שְׁאֵלוּ: לָמָּה עָשִׂיתָ זֹאת? הִיָּה לוֹ לְהַשִּׁיב: דְּבָרֵי הָרֹב וְדְבָרֵי הַתְּלַמִּיד, דְּבָרֵי מִי שׁוֹמְעִין? (סנהדרין כט) • מִכָּל הַבְּהֵמָה וּמִכָּל חַיַּת

~ נקודות משיחות קודש ~ (על־פי לקוטר־שיחות כרך י עמוד 13 - מתוך 'לקראת שבת')

דבורי של הנחש

בבחינת מדה כנגד מדה "כי עשית זאת". ומכיון שעקר החטא בא על ידי פח הדבור והשכנוע של הנחש, הרי שהענש מדה כנגד מדה "כי עשית זאת ארוור אתה" מכיון בעקר כנגד פח הדבור, שהקב"ה לוקח מאתו לא רק את פח הדבור כאדם, אלא גם את הקול בכלל, ועד שלא יוכל להשמיע קולות כבהמות וחיות אחרות (שאגה, נהימה וכיוצא בזה) "ארוור אתה מכל". שהוא פחות מהם באותן תכונות שהיה מבקר מהם.

ועל זה מוסיף ומפרט גם את שאר הקללות, "על גחזך וגו'" מכיון שלא נכללו במעשה ההסתה דהנחש "כי עשית זאת" לכן הצרף הכתוב לפרטם.

ויאמר יהוה אלהים | אל־הנחש כי עשית זאת ארוור אתה מכל־הבהמה ומכל חית השדה (ג, יד)

הנה מצינו דקדם החטא היה לנחש פח הדבור, וכמו שנאמר "ויאמר הנחש" וגו'. ומאחר שהנחשים עכשו אין להם פח הדבור, על־כן צריך לומר שנטל מהם פח זה. ומסתבר לומר שזה ארע בנחש הקדמוני, ונתקלל בזה עבור חטאו. וצריך להבין מפני מה לא נתפרש בכתוב שנתקלל הנחש גם בדבורו?

והענין יובן בהקדים מה שהוסיף ה' ואמר לו "כי עשית זאת (ארוור אתה מכל וגו')". דלכאורה מיתר, דהרי מהממש הספור כבר משמע שהענש הוא עבור זה.

ונראה לומר דבזה מסבירו להנחש שהענש שמקבל הוא

שפתי חכמים

ו' פַּעֲמִים, כִּף יְהִי הַנָּחֵשׁ אֲרוּר מִהַבְּהֵמָה ו' פַּעֲמִים, נִמְצָא שִׁימִי עֲבוּרָה שְׁבַע שָׁנִים. ואין לומר מכל החיה רוצה לומר ארי או אפעה שעבורם לג' שנים ולע' שנה, דאם כן לכתוב 'מכל החיה' ולישתוק מכל הבהמה: כן דאם לא כן מאי 'על גחזך תלך', הלא מעיקרא נמי הכי הנה, (תק"א: תורה טו

בשם מהרש"ל. (חוקנים), ואם תאמר הא קיימא לן (סנהדרין ט"ז) דאין מסית אלא לעבודה זרה, אלא מדאמר לה' והייתם באלהים, שמע מינה היינו דעבודה זרה: א פירוש שנתקללה בימי עבור שלה יותר מבהמה, שימי עבורה של בהמה יותר מעבורה של חיה: א פירוש, דימי עבורה של חיה נ"ב ימים (בכורות ח'), וימי עבורה של חמור שנה, אם כן בהמה גרועה מחיה

(יד) ע' ואם תאמר כל מסית שבעולם יפטור עצמו בטענה זו, יש לומר דדוקא נחש שלא נצטווה שלא להסית ולא נענש אלא לפי שבאה תקלה על ידו, לפיכך שייך לומר 'דברי הרב' וכו', אבל מסית שנצטווה בתורה שלא להסית, נמצא בשהסית עובר על מצות השם שציוה שלא להסית, ובזה יש קצת ישוב לתמיהה הרא"א" (מכתב יד אבא מרזי ו'ל), וכן מצאתי

(טו) וְאִיכָה אִשִּׁית בֵּינִי וְבִין הָאִשָּׁה וְבִין זֶרְעִי וְבִין זֶרְעָהּ הוּא יְשׁוּפָן רֹאשׁ וְאַתָּה תְּשׁוּפֶנּוּ עֶקֶב:

טו וְדַבְּכּוּ אִשׁוּי בֵּינָהּ וְבִין אֶתְמָה וְבִין בָּנָהּ וְבִין בָּנֶיהָ הוּא יְהִי דְכִיר לָהּ מַה דְּעִבְדָּתָהּ לָהּ מִלְקָדְמִין וְאַתָּה תְּהִי נָטִיר לָהּ לְסוּפָא:

תְּשׁוּפֶנּוּ עֶקֶב • לֹא יִהְיֶה לָּהּ קוֹמָחָה וְתִשְׁכְּנֶנּוּ בְּעֶקְבוֹ, וְאַף מִשֵּׁם תְּמִיתָנָא. וְלִשׁוֹן 'תְּשׁוּפֶנּוּ', כְּמוֹ: (ישעיה כ)
"נִשְׁפָּה בָּהֶם", כְּשֶׁהִנָּחַשׁ בָּא לְנִשְׁפָּה הוּא נִשְׁפָּה כְּמִין שְׂרִיקָה. וְלִפִּי שֶׁהִלְשׁוֹן נֹפֵל עַל הִלְשׁוֹן, כְּתִבּ לְשׁוֹן נִשְׁיפָה בִּשְׁנֵיהֶם.

כ"ג וְאִיכָה אִשִּׁית • אֶתָּה לֹא נִתְפַּנֵּנָה אֱלָא שְׂמִימוֹת אָדָם, כְּשִׂיאֲכֹל הוּאִר תַּחֲלָה, וְתִשָּׂא אֶת תְּהִיָּה, וְלֹא בָּאתָ לְדַבֵּר אֶל תְּהִיָּה תַּחֲלָה אֱלָא לְפִי שְׁהִנָּשִׁים דְּעַתָּן קָלוֹת לְהִתְפַּתּוֹת וְיִדְעוֹת לְפַתּוֹת אֶת בְּעִלְיָהּ, לְפִיכָּךְ:
"וְאִיכָה אִשִּׁית". יְשׁוּפָן • (סוטה ט) כְּתִתָּךְ, כְּמוֹ: (דברים ט) "וְאָכַת אוֹתוֹ" וְתִרְגְּמוּ: 'וְשִׁפִּיתָ תְּהִי'. וְאַתָּה

(טז) אֶל־הָאִשָּׁה אָמַר הַרְבֵּה אַרְבֵּה עֲצָבוֹנָךְ וְהִרְנָךְ בְּעֶצֶב תִּלְדִּי בָנִים וְאֶל־אִישׁךָ תִּשְׁוָקֶתְךָ וְהוּא יִמְשָׁלְכֶךָ:

טז לְאַתְמָה אָמַר אֶסְגָּאָה אֶסְגִּי צַעֲרִיכִי וְעִדְוִיכִי בְּצַעַר תִּלְדִּי בָנִין וְלֹת בְּעִלָּהּ תִּהְיֶה תְּאוֹבָתִיךָ וְהוּא יִשְׁלֹט בָּךְ:

לָךְ מִצָּח לְתַבְּעוּ בִּפְּהָ, אֱלָא "הוּא יִמְשָׁלְכֶךָ", הַכֹּל מִמְּנִי וְלֹא מִמֶּךָ. תִּשְׁוָקֶתְךָ • תַּאֲוָתְךָ, כְּמוֹ: (ישעיה כט) "וְנִפְשׁוּ שׁוֹקֶקֶה".

כ"ג עֲצָבוֹנָךְ • זֶה צַעַר גָּדוֹל בָּנִים. וְהִרְנָךְ • זֶה צַעַר הַעֲבוּרָה. בְּעֶצֶב תִּלְדִּי בָנִים • זֶה צַעַר הַלְדָּה. וְאֶל־אִישׁךָ תִּשְׁוָקֶתְךָ • לְתִשְׁמִישׁ, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן אֵין

(יז) וְלֹאֲדָם אָמַר כִּי שְׂמַעְתָּ לְקוֹל אִשְׁתֶּךָ וְתֹאכַל מִן־הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵאמֹר לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ יְרוּרָה הָאֲדָמָה בְּעִבּוּרְךָ בְּעֶצְבוֹן תֹּאכְלֶנָּה כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ:

יז וְלֹאֲדָם אָמַר אֲרִי קִבִּילָתָה לְמִימַר אֶתְמָה וְאַכְלָתָה מִן אֵילָנָה דִּי פִקִּידָתְךָ לְמִימַר לֹא תִכּוֹל מִנָּה לִישָׂא אַרְעָא בְּדִילָךְ בְּעַמֵּל תִּכְלִינָה כָּל יוֹמֵי חַיֶּיךָ:

שְׁתֵּי חֻכִּים

דְּקָשָׁה לְרִשְׁי לָמָּה לֹא נֶאֱמַר בְּפִירוֹשׁ 'תִּשְׁכְּנֶנּוּ' וְהִרְנָאִים פִּירוֹשׁ, אֵף עַל פִּי שִׁשְׁוּפָן הוּא לְשׁוֹן בְּתִיתָה וְאִינוּ נֹפֵל אֱלָא בְּרָאשׁ, וְתִשְׁוּפֶנּוּ לְשׁוֹן שְׂרִיקָה שְׂאִינוּ נֹפֵל רַק בְּנָחַשׁ, מִכָּל מְקוֹם מְנַהֵג הַכְּתוּב מְדַבֵּר הַצָּחוֹת לְהִשּׁוֹת הִלְשׁוֹנוֹת, אֵף שֶׁהֵם מְחוּלָּפִים בְּפִירוֹשָׁם: תוּרָה טו
(טז) ג אֵף עַל פִּי שֶׁזֶּה מִדָּה יָפָה בְּנָשִׁים, יֵשׁ לֹמֵר דִּהָא דְקָאָמַר בְּגִמְרָא (שִׁיבּוּין ק) זֶה מִדָּה יָפָה כְּלֹמֵר מִדָּה יָפָה לָהּ שֶׁלֹּא שִׁנְתָּהּ מִצִּוּוִּי הַמְּקוֹם וְאִינוּ תֹּבַעְתּוֹ לְתִשְׁמִישׁ מֵאַחַר שֶׁקָּלְלָהּ הַשֵּׁם וְתִבְרָךְ (מִתְרַשֵּׁי: ד) הָא דְמִתְרַיֵּן רִשְׁיִי אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא לְצוּרָה הוּא, שֶׁהִרְיָה כְּבָר פִּירוֹשׁ אֵין לָהּ מִצָּח וְכו', אֱלָא לְכָךְ נִקְטוּ לֹמֵר דִּהֲבֵל תִּלְוִי בּוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא אֵינוֹ רוֹצֵה אֱלָא הוּא רוֹצֵה כּוֹל לְכוּפָה, אוֹ אִם הוּא אֵינוֹ רוֹצֵה אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא רוֹצֵה אֵינוֹ יְכוּלָה לְכוּפּוֹ, וְהוּא שֶׁנִּקְטַּר רִשְׁיִי 'מִמְּנִי וְלֹא מִמֶּךָ': תוּרָה יז

וְהִרְנָאִים פִּירוֹשׁ דָּאֵם לֹא כֵן מַה עֲנִין 'וְאַתָּה תְּשׁוּפֶנּוּ עֶקֶב' כְּקָלְלָתוֹ שֶׁל נָחַשׁ, הָא לֹא קָלְלָהּ הִיא זֶה, וְיִמְעַל גְּחוּנָה תִּלְדִּי לֹא נִפְקָא, דִּהֲתֵם לְקִצִּיצַת רִגְלִים הוּא דְאִתִּי, אֲבָל אִם רוֹצֵה לְקוֹם בְּקוֹמָה יָקוּם, כְּתִבּ רַחֲמָנָא 'תְּשׁוּפֶנּוּ: א דְּקָשָׁה לְרִשְׁי דְּמִשְׁמַע שְׂאִין חִילּוּק בֵּין אָדָם לְנָחַשׁ, אֱלָא הוּא יְכַתֵּב רִאשׁוֹ וְהַנָּחַשׁ יְשׁוּפֶנּוּ עֶקֶב, וְהִרְיָה עוֹד יֵשׁ הַפֶּרֶשׁ בֵּינֵיהֶן, שֶׁאָדָם מִמִּית הַנָּחַשׁ וְהַנָּחַשׁ אֵינוֹ מִמִּית אֶת הָאָדָם, אֱלָא עַל כְּרִיכָה צְרִיךְ לֹמֵר אֵף מִשֵּׁם תְּמִיתָנָה (הִרְנָאִים). אִי נִמְיֵי יֵשׁ לֹמֵר דְּקָשָׁה לְרִשְׁיִי דְכִינּוֹן דְּלַעִיל כְּתִיב 'יְשׁוּפָן רֹאשׁ' וּבְדֹאֵי הִיא מִיתָה, וְכָאן כְּתִיב 'תְּשׁוּפֶנּוּ' שֶׁהוּא גַם כֵּן מִלְשׁוֹן 'יְשׁוּפָן' וְאִם כֵּן אִם יְכַתֵּב הָרִאשׁ וְדֹאֵי מֵת הַנָּחַשׁ, וְאִם יְשׁוּפֶנּוּ עֶקֶב אֵינוֹ מֵת, וְהָא הַכֹּל לְשׁוֹן אֶחָד הוּא וְלָמָּה מִשְׁמַשׁ כָּאן לְשׁוֹן מִיתָה וְכָאן אֵינוֹ לְשׁוֹן מִיתָה, וְעַל זֶה פִּירוֹשׁ 'וְאֵף מִשֵּׁם' וְכו': ב פִּירוֹשׁ,

(טז) ר וְאִם תֹּאמַר לָמָּה לֹא נֶאֱמַר הַנָּחַשׁ שְׂמָא תֹאכַל תְּהִיָּה, דִּהָא לָהּ נִתְּן בְּתַחֲלָה. וְיֵשׁ לֹמֵר דְּנָחַשׁ סָבַר דְּרִירָה הַנָּשִׁים שֶׁמְכַבְּדוֹת אֶת בְּעִלְיָהּ וְנוֹתְנִין לָהֶם תַּחֲלִילָה, וְהָיָה גַם הִיא תִתֵּן לָאָדָם תַּחֲלִילָה וְיִמּוֹת, וְכִינּוֹן שֶׁתִּרְאֶה תְּהִיָּה שְׂמִימוֹת הוּא לֹא תֹאכַל הִיא. אוֹ הַנָּחַשׁ הִיָּה סָבוּר שֶׁלֹּא יִנְיָחָה הוּא לְאָכּוֹל. וְעוֹד יֵשׁ לֹמֵר דְּסָבַר הַנָּחַשׁ אָדָם מִצָּחָה שֶׁלֹּא לְאָכּוֹל מִעַץ לְכָךְ יִמּוֹת הוּא, אֲבָל הָאִשָּׁה אֵינוֹהּ מִצָּחָה, כִּי דוֹקָא לָאָדָם אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא 'וּמִעַץ הָדָעַת טוֹב וְרָע לֹא תֹאכַל', לָכֵן אֵף אִם תֹּאכַל הִיא לֹא תָמוּת: ש דָּאֵם לֹא כֵן מֵאִי 'וְאִיכָה אִשִּׁית', דְּמִשְׁמַע דְּקִפִּיד אֲאִהְבָתָהּ: ת דְּקָשָׁה לְרִשְׁיִי הָא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא קָלֵל לָאָדָם בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ, וְאִם כֵּן לָמָּה מְעַרְבֵּב כָּאן קָלְלָתוֹ שֶׁל אָדָם כְּקָלְלָתוֹ שֶׁל נָחַשׁ, וּמִתְרַץ דִּהֲבֵל קָלְלָתוֹ שֶׁל נָחַשׁ הוּא וּגְנָאֵי שְׁלוֹ, כְּלֹמֵר לֹא יִהְיֶה לָּהּ קוֹמָה וְכו'.

כ"י אַרְוֵרָה הָאֲדָמָה בַּעֲבוּרָךְ • תַּעֲלֶה לָךְ דְּבָרִים אַרְוִירִים, כְּגוֹן: זְבוּבִים, וּפְרָעוּשִׁים וְנִמְלִים. מִשָּׁל

(יח) וְקוֹץ וְדַרְדַּר תַּצְמִיחַ לָךְ וְאֶכְלֶתָ אֶת־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה: יח וְכִיבִין וְאַטְדִין תַּצְמַח לָךְ וְתִכּוֹל יֵת עֵסְבָא דְחִקְלָא:

כ"י וְקוֹץ וְדַרְדַּר תַּצְמִיחַ לָךְ • הָאֲרֵץ, כְּשֶׁתִּזְרְעֶנָּה מִיְּדֵי זְרָעִים, תַּצְמִיחַ קוֹץ וְדַרְדַּר, קִינָדָס וְעַפְכִּיטוֹ, וְהֵן נֶאֱכָלִים עַל־יְדֵי תַקוּן (בִּצְחָה ל"ד) • וְאֶכְלֶתָ אֶת־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה • וְיִמָּה קָלְלָהּ הָיָא זֶה, וְהָלֵא בִּכְרָכָה נֶאֱמַר לוֹ: "הִנֵּה נִתְּתִי לָכֶם אֶת כָּל עֵשֶׂב זֶרַע זֶרַע וְגו'" אֵלֹא

(יט) בּוֹעֵת אֲפִיךָ תֹאכַל לֶחֶם עַד שׁוֹבֶכְךָ אֶל־הָאֲדָמָה כִּי מִמֶּנָּה לִקְחָתָּ כִּי־עֹפֶר אֶתָּה וְאֶל־עֹפֶר תִּשׁוּב: כ"י בּוֹעֵת אֲפִיךָ • לְאַחַר שֶׁתְּטַרִיחַט בּוֹ הַרְבֵּה.

(כ) וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁם אִשְׁתּוֹ חַוָּה כִּי הִוא הִיְתָה אִם כָּל־חַי: כ וַיִּקְרָא אָדָם שֵׁם אִתְּתָהּ חַוָּה אֲרִי הִיא הָיָת אִמָּא דְכָל בְּנֵי אָנָּשָׁא:

כ"י וַיִּקְרָא הָאָדָם • חֲזוֹר הַכְּתוּב לַעֲנִינוּ הָרִאשׁוֹן: "וַיִּקְרָא הָאָדָם שְׁמוֹת", וְלֹא הִפְסִיק אֵלֹא לְלַמֶּדְךָ שְׁעַל־יְדֵי קְרִיאַת שְׁמוֹת נִזְדוּגָה לוֹ חַוָּה, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב "וַיִּלְאֲדֵם לֹא מִצָּא עֶזֶר כְּנַגְדּוֹ". לְפִיכָךְ: "וַיִּפְּלָ... תַרְדֵּמָה", וְעַל־יְדֵי שֶׁכָּתַב: "וַיְהִי שְׁנִיָּה עֲרוּמִים",

(כא) וַיַּעַשׂ יְהוָה אֱלֹהִים לָאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כְּתָנוֹת עוֹר וַיִּלְבָּשֵׂם: כא וַעֲבַד יְיָ אֱלֹהִים לָאָדָם וּלְאִתְּתָהּ לְבוּשִׁין דִּיקָר עַל מִשְׁפַּח בְּשָׂרֵיהוֹן וְאֶלְבִּישָׁנוֹן:

כ"י כְּתָנוֹת עוֹר • יֵשׁ דְּבָרֵי אַגְדָּה אוֹמְרִים: חֲלָקִים כְּצִפְרָן הָיוּ מְדַבְּקִים עַל עוֹרָן. וַיֵּשׁ אוֹמְרִים: דְּבָר

שפתי חכמים

(יז) ה' הָכִי גְרָסִינוּ: דְּבָר אַחֵר, מִשָּׁל וכו'. דְּלִפְרוּשׁ הָרִאשׁוֹן הִקְלָלָהּ הָיָה לָאָדָם עַל יְדֵי הָאֲדָמָה, אֲבָל לְפִי הַמִּשָּׁל הִיְתָה הִקְלָלָהּ לָאָדָמָה, דָּאָף כָּאֵן הָאָדָם נִבְרָא מִן הָאֲרֵץ, לָכֵךְ קָלַל הָאֲדָמָה. אֲבָל קָשָׁה, דְּהָכָא מִשְׁמַע דְּלָכֵךְ קָלַל הָאֲדָמָה, וְלַעֲלִיל (א"י) פִּירֵשׁ רַשִׁי מִשּׁוּם דְּלֹא עָשְׂתָה צִוּוּי שֶׁל מְקוֹם. וַיֵּשׁ לֹמַר דְּהָא וְהָא גְרָמָא, דָּאִי הָיָה נִתְקַלָּלָהּ בַּעֲוֹן עֲצָמָה הָיָה לָהּ לְהִתְקַלָּל שֶׁתַּעֲשֶׂה פִּירוֹת עַל חַד תַּלְתָּ.

אֲבָל בְּקוֹצִים וְדַרְדְּרִים זֶה הָיָה בְּשִׁבִּיל עוֹן שְׁנִיָּה: תוֹרָה יח (יח) וּפִירֵשׁ בַּעַל ה'עֲרוּךְ, יִרְקוֹת מְרִים וּמִתּוֹקָנִים עַל יְדֵי הָאוֹר בְּרוּתְחִין. וְקִינָדָס בְּלִשׁוֹן לַע"ו קָרָד"י: ז רֹצֶה לֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר אַחֵר כִּי אֶת עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה, כְּלוֹמַר עַל כְּרִתָּךְ מֵהֶם תִּיזוֹן מֵאַחֵר שֶׁלֹּא תַצְמִיחַ מִכָּל מִיְּדֵי זְרָעוֹנִים שׁוֹזְרָעִים אֵלֹא אֵלֹא, לָכֵךְ צְרִיךְ לְפָרֵשׁ דְּבִצְאָלִין עַל יְדֵי תַקוּן: ח וְקוֹץ וְדַרְדַּר לֹא דְוֹקָא, דָּאָם כֵּן מֵאִי וְאֶכְלֶתָ אֶת

עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה, וְהָלֵא אֵין שָׁם אֵלֹא קוֹץ וְדַרְדַּר: תוֹרָה יט (יט) לֹא שֶׁתֹּאכַל לֶחֶם מְעוֹרָב בְּזִיעָה: תוֹרָה כ (כ) י רְצוֹנוֹ לֹמַר, דְּקָשָׁה לִיָּה לְרַשִׁי, הָיָה לוֹ לְקָרוֹתָהּ 'חַוָּה'. וְעַל זֶה פִּירֵשׁ, נֹפֵל וכו': תוֹרָה כא (כא) כ חֲלָקִים לְשׁוֹן חֲלוּק, רֹצֶה לֹמַר כְּתָנוֹת כְּעִין צִפְרָן מְדוּבָקִים לְעוֹרָן: תוֹרָה כב

(כב) ל נראה לי דהכי קאמר: בשם
שאני יחיד בעליונים בדיעה, שידעת
הקדוש ברוך הוא יתברך ויתעלה
מקיף הכל, הן מה שהוא שכל ומדע
שהוא הידיעה של אמת ושקר, וגם
ידעת טוב ורע שהוא ידעת נאה
ומגונה, כמו בן האדם אשר בארץ
מפח השכל שיש לו מן העליונים יודע
להבחין בין האמת והשקר שהוא
השכל והמדע, ומפח אכילתו מעץ
הדעת יודע להבחין בין הנאה
והמגונה, מה שאין בן בהמה ויהיה אף
שאכלה מעץ הדעת אין לה הבחנה
בין הנאה והמגונה, אף בין המועיל
והמוזיק יש לה הבחנה, לברוח מן
המוזיק לה ולקרב אל המועיל, אם בן

נולדה עם קין, ועם הבל נולדו שתיים, לךך נאמר
 "ותסף" (בראשית רבה) •

עם ה', כשברא אותי ואת אישי, לבדו בראנו. אבל
 בזה, שתיים אנו עמו (נדה לא) • את-קין את-אחיו
 את-הבל • ג' אתים רבניים הם, מלמד שתאומה

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ח עמ' 262)

שאלה 'אתים רבניים הם' (רש"י ד, א)
 יש לשאל, מדוע הקדים רש"י את המאחר ופרש "את ה"
 לפני "את קין". ויש לומר, דהנה אין הכרח לדרש ותלד את
 קין, שהרי זהו סגנון לשון הכתוב (כמו ותלד את חנוך –
 פסוק יז). אבל מאחר שבפסוק הבא נאמר פעמים "את",

ב ואסיפת למילד ית אחיה ית הבל והנה
 הבל רעי ענא וקין היה פלח בארעא:

(ב) ותסף ללדת את-אחיו את-הבל ויהי-הבל רעה
 צאן וקין היה עבד אדמה:

כ"י • רעה צאן • לפי שנתקלה האדמה, פרש לו מעבודתה.

ג והנה מסוף יומין ואיתי קין מאבא
 דארעא תקרבא קדם יי:

(ג) ויהי מקץ ימים ויבא קין מפרי האדמה מנחה
 ליהוה:

כ"י • מפרי האדמה • מן הגרוע, ויש אגדה שאומרת: 'זרע פשתן היה'. (דבר אחר: מפרי, מאיזה שבת לידו, לא טוב
 ולא מבחר) •

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטי שיחות כרך טו עמוד 20 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

קרבנו של קין משובח או גרוע

לקין מאד ויפלו פניו, וכי לא חשש שאם יקריב "מן הגרוע"
 לא יתקבל קרבנו?
 ועל זה הביא רש"י את האגדה שהביא 'זרע פשתן', שפשתן
 הוא מין משבח. דטעויות של קין היתה שחשב שאף שהביא
 רק מסוג הצומח שהוא מין "גרוע", הרי מכיון שהביא
 מהמבחר שבמין הצומח יתקבל קרבנו. ומובן הטעם שחרה
 לו כשלא נתקבל קרבנו. וזו היתה טעויות, דיש להביא לא
 רק מהמין המשבח אלא מסוג נעלה יותר, סוג החי וק"ל.

ויבא קין מפרי האדמה מנחה ליהוה:

מן הגרוע, ויש אגדה שאומרת זרע פשתן היה (ד, ג. ובפירוש
 רש"י)
 יש לעין מדוע הביא רש"י את האגדה שקרבנו של קין
 "זרע פשתן היה", מה זה נוגע להבנת הכתובים?
 ויש לומר בפשטות, דבזה באר דבר תמוה ביותר:
 הרי קין הביא קרבן פמנחה ותודה לפניו יתברך, ואם כן
 תמוה מדוע הביא קרבן "מן הגרוע"? ויתירה מזו: לאחרי
 שהביא את הקרבן וראה שלא נתקבל בשמים, כתוב "ויהר

שפתי חכמים

כמו אדמה שאין גזעו מחליף,
 דאמרינן בגמרא (ברכות מ) שאין גזעו
 מחליף נקרא 'אדמה', ופשתן נמי אין
 גזעו מחליף ונקרא גם כן עץ, שנאמר
 (חושע ב' ו) 'ותטמנם בפשתי העץ', לכן
 אמר 'מפרי האדמה' שהוא פרי כמו
 'מן העץ' והוא אדמה שאינו עץ, הא
 כיצד, אלא זה זרע פשתן שהוא אדמה
 ועץ (מהרש"ל: תורה ד

לומר משום התמאז והחלב והגבינה
 והצמר דהוא מותר, משום הכי הנה
 עוסק במלאכה זו: תורה ג
 (ג) דקשה לרש"י דהיה לו לכתוב
 'מראשית פרי האדמה', כמו שכתוב
 אצל הבל 'מבכורות צאנו ומחלביהן';
 ש דקשה למה כתב 'מפרי האדמה';
 היה לו לכתוב 'מן האדמה', או 'מפרי
 העץ'. אלא שהביא פרי מדבר שהוא

הפעם וגו': פ כי ג' שותפין יש באדם,
 הקדוש בריוף הוא אביו ואמו (נדה לא):
 צ רוצה לומר הוסיפה עוד 'את',
 כלומר דשני אתים' משמע שנים, לךך
 מיושב נמי היטב מה שכתוב
 'ותסף: תורה ב
 (ב) ק דקשה לרש"י למה היה רוצה
 צאן, הא לא הרשה להם להמית בריה.
 ואין לומר דקשה לו למה היה רוצה
 צאן מאחר שאין לו הנאה מהם, דיש

(ד) וְהֶבֶל הֵבִיא גַם־הוּא מִבְּכֹרוֹת צֹאנוּ וּמִחֻלְבֵּהֶן וַיֵּשַׁע יְהוָה אֶל־הֶבֶל וְאֶל־מִנְחָתוֹ:

כ"י • וישע • ויפן, וכן: "ואל מנחתו לא שעה", לא פנה. וכן "ואל ישעו", לא יפנו. וכן: (איוב יד) "שעה מעליו", פנה מעליו. וישע • ירדה אשת ולחכה מנחתו.

(ה) וְאֶל־קֵין וְאֶל־מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה וַיַּחַר לְקֵין מְאֹד וַיִּפְּלוּ פָנָיו:

(ו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־קֵין לָמָּה חָרָה לְךָ וּלְמָּה נָפְלוּ פָנֶיךָ:

(ז) הֲלוֹא אִם־תֵּיטִיב שְׂאת וְאִם לֹא תֵיטִיב לִפְתָּח חֲטָאת רִבִּץ וְאַלְיֶךָ תִּשְׁוֹקְתּוֹ וְאַתָּה תִּמְשָׁל־בּוֹ:

כ"י • הלא אם תיטיב • פתגומו פרושו. לפתח חטאת ריבץ • לפתח קברך חטאך שמור. ואלריך תשוקתו • של חטאת, הוא יצר הרע, תמיד שוקק ומתאנה להכשילך. ואתה תמשל-בו • אם תרצה, תתגבר עליו.

(ח) וַיֹּאמֶר קֵין אֶל־הֶבֶל אָחִיו וַיְהִי בִּהְיוֹתָם בַּשָּׂדֶה וַיִּקֶּם קֵין אֶל־הֶבֶל אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ:

כ"י • ויאמר קין • נכנס עמו בדברי ריב ומצאח, להתעולל עליו להרגו, ויש בזה מדרשי אגדה, אך זה ישובו של מקרא.

(ט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־קֵין אֵי הֶבֶל אָחֶיךָ וַיֹּאמֶר לֹא יָדַעְתִּי הֲשֹׁמֵר אָחִי אָנֹכִי:

כ"י • אי הבל אחיך • להכנס עמו בדברי נחת, אולי ישוב, ויאמר: 'אני הרגתי וחסאתי לך'. לא ידעתי • נעשה כגונבי דעת העליונה. השמר אחי • לשון תמה הוא, וכן כל ה"א הנקודה בחטף פת"ח.

שפתי חכמים

כבר התורה בזה שהיה נחבא. עוד יש לומר דאדם צדיק גמור היה שהוא היה יציר כפיו של הקדוש ברוך הוא, ובודאי יודה על חטאו, מה שאין בן קין, ומשום הכי היה צריך ליכנס עמו בדברים כדי שישוב וכו' (מחש"ל):
ג שחושב שאין הכל צפוי לפניו, דאם לא בן לא היה מכחישו: תורה י

אדם היה והבל היה רועה צאן, והיה קין אומר שהאדם שלו, ואם בן לא היה להבל מקום בכל העולם ולא הניחו לרעות צאנו, ועל ידי בן באו לידי ריב: תורה ט
(ט) ב והא דלא פירש רש"י בן לעיל ג)
ט גבי אדם, יש לומר דגבי אדם לא שייך לומר אולי יאמר חטאתי, דהא

(ד) ת כלומר במה ידע שפנה אליו, ומפרש ירדה אש וכו': תורה ה
(ז) ת דקשה לרש"י, מאי 'לפתח', דהא לגבי דינא דיגיהנם אין שייך פתח. ועל זה פירש לפתח קברך, דהיינו צער חבוט הקבר: תורה ח
(ח) א וקשה לרש"י שלא מפרש בקרא מה היא האמירה, אלא שמע מנה נכנס וכו', בבכראשית רבה (כ"ב ט"ז) מפרש לפי שקין עובד

(י) וַיֹּאמֶר מֶה עָשִׂיתָ קוֹל דְּמִי אֲחִיד צַעֲקִים אֵלַי
מִן־הָאָדָמָה:
וַיֹּאמֶר מֶה עָבְדָתָא קַל דָּם וַרְעִין דְּעֵתִידִין
לְמַפְק מִן אַחִיד קַבִּילִין קְדָמִי מִן אַרְעָא:

כ"י • דְּמִי אֲחִיד • דְּמוֹ וְדָם וַרְעִיּוּתִיו. דְּבַר אַחֵר, שְׁעָשָׂה בּוֹ פְּעָעִים הֶרְבֵּה, שְׁלֹא הָיָה יוֹדֵעַ מֵהֵכָן נִפְשׁוֹ
יִוצָאָה (סנהדרין לו) •

(יא) וְעָתָה אֲנִיר אֶתָּה מִן־הָאָדָמָה אֲשֶׁר פָּצַתָּה
אֶת־פִּיהָ לִקְחַת אֶת־דְּמִי אֲחִיד מִיָּדִי:
יֵא וְכַעַן לִיט אַתָּה מִן אַרְעָא דְּפִתְחַת יֵת פּוּמָה
וְקַבִּילַת יֵת דְּמָה דְּאַחִיד מִן יָדִי:

כ"י • מִן הָאָדָמָה • יוֹתֵר מִמָּה שֶׁנִּתְקַלְלָה הִיא כְּבִרָה
בְּעוֹנָה, וְגַם בְּזוֹ הוֹסִיפָהּ לַחֲטָא. אֲשֶׁר פָּצַתָּה
אֶת־פִּיהָ לִקְחַת אֶת־דְּמִי אֲחִיד וְגו' • וְהִנֵּי מוֹסִיף
לָהּ קָלְלָה אַעֲלֶה: "לֹא תִסַּף תִּתֵּן כֹּחַהּ" (ספרים אחרים:
הַפֶּל דְּבוּר אֶחָד, מ' מִן הָאָדָמָה" עַד קֶאֱנוּ) •

(יב) כִּי תַעֲבֹל אֶת־הָאָדָמָה לֹא־תִסַּף תִּתֵּן כֹּחַהּ לָךְ
נָע וְנָד תִּהְיֶה בָאָרֶץ:
כ"י • נָע וְנָד • אֵין לָךְ רִשּׁוּת לְדוּר בְּמָקוֹם אֶחָד.
יֵא וְאִמֵּר קִין אֶל־יְהוָה גָּדוֹל עוֹנִי מִנְשׂוֹא:
כ"י • גָּדוֹל עוֹנִי מִנְשׂוֹא • בְּתִמְיָהּ, אֶתָּה טוֹעֵן עָלַיִנִים וְתִתְּנוּנִים, וְעוֹנִי אִי אֶפְשָׁר לָךְ לְטַעֵן? (כ"ד) •

(יג) הֵן גִּרְשִׁית אֹתִי הַיּוֹם מֵעַל פְּנֵי הָאָדָמָה וּמִפְּנֵי
אֶפְתָּר וְהִיִּיתִי נָע וְנָד בָּאָרֶץ וְהָיָה כָּל־מִצְאֵי יְהִרְגֵנִי:
יֵד הָא תִּרְכַּתָּא יִתִּי יוֹמָא דִּין מֵעַל אִפִּי
אַרְעָא וּמִן קְדָמָה לִיט אֶפְשָׁר לֹא־תִסַּף
וְאֵהִי מִטְּלָטֵל וְגַלִּי בְּאַרְעָא וְהִי כָּל
דְּיִשְׁכַּחְנִי יִקְטִילֵנִי:
טוֹאֵמֵר לָהּ יֵי לָכֵן כָּל קְטִיל קִין לְשַׁבְעָא
דְּרִין יִתְפַּרַע מִנָּה וְשׂוֹי יֵי לְקִין אֶתָּה בְּדִיל
דְּלֹא לְמִקְטֵל יִתָּה כָּל דְּיִשְׁכַּחְנָה:

(יד) הֵן גִּרְשִׁית אֹתִי הַיּוֹם מֵעַל פְּנֵי הָאָדָמָה וּמִפְּנֵי
אֶפְתָּר וְהִיִּיתִי נָע וְנָד בָּאָרֶץ וְהָיָה כָּל־מִצְאֵי יְהִרְגֵנִי:
טוֹאֵמֵר לָהּ יֵי לָכֵן כָּל קְטִיל קִין לְשַׁבְעָא
דְּרִין יִתְפַּרַע מִנָּה וְשׂוֹי יֵי לְקִין אֶתָּה בְּדִיל
דְּלֹא לְמִקְטֵל יִתָּה כָּל דְּיִשְׁכַּחְנָה:

(טו) וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה לָכֵן כָּל־הֹרֵג קִין שְׁבַע־תִּים יִקָּם
וַיִּשָּׂם יְהוָה לְקִין אוֹת לְכַלְתִּי הַכּוֹת־אֹתוֹ כָּל־מִצְאֵוֹ:
עֲכָשׁוּ, לְסוּף שְׁבַעַה דְּוֹרוֹת אָנִי נוֹקֵם נִקְמַתִי מִמֶּנּוּ,
שְׁיַעֲמַד לְמָן מִבְּנֵי בְנֵי וְיִהְיֶה, וְסוּף הַמִּקְרָא
שְׁאָמֵר: "שְׁבַע־תִּים יִקָּם", וְהוּא נִקְמַת הָכָל מִקִּין,
לְמַדְנֵי שְׁתַּחֲלַת הַמִּקְרָא לְשׁוֹן גְּעָרָה הִיא שְׁלֹא תִהְיֶה

כ"י • לָכֵן כָּל־הֹרֵג קִין • זֶה אֶחָד מִן הַמִּקְרָאוֹת
שֶׁקָּצְרוּ דְּבָרֵיהֶם, וְרַמְזוּ וְלֹא פִּרְשׁוּ: "לָכֵן כָּל־הֹרֵג
קִין", לְשׁוֹן גְּעָרָה, כֹּה יַעֲשֶׂה לוֹ, כִּךְ וְכִךְ עָנְשׁוּ, וְלֹא
פִּרְשׁ עָנְשׁוּ. שְׁבַע־תִּים יִקָּם • אִינִי רוֹצֶה לְהַנְקֵם מִקִּין

שפתי חכמים

(י) ד (סנהדרין דף ל"א), ומסיים שם עד
שהגיע לצוארו: ה פירוש, בעון
שהציאה עץ עושה פרי, וכשנתקלל
אדם נפקדה גם היא על עושה, אבל לא
על עון זה שפצתה את פיה, שעדיין
לא נתקללה על עון זה, ואף יאמר
'ארור אתה יותר מקללת האדמה: ו
(נח"י) נראה דסבירא ליה להרב דלשון
'פצתה' היינו פתיחה יתירה, וזה
החטא, וכמו שכתבו התוספות (סנהדרין
ל"א ד"ה מ"ח) שאין רישומן ניכר
בכל: תורה יא
(יג) † וחסר ה"א התימה. כי לא יתכן
בניחותא, ופירוש 'מנשא' על עצמו,
פירוש שחטא חטא שאין ראוי
לסליחה, דאם כן היה מגדיל החטא
על עצמו, ואף יאמר 'הן גרשת אותי',
הרי הודה על חטאו וראוי לו: ח (על-
בשם מהרש"ל), על דרך 'כי עמך הסליחה
למען תנר'א' (תהלים קל ד), רוצה לומר
מאחר שעמך הסליחה ואין אצלך שום
העדר ומונע למען זה תנר'א, אבל מלך

בשר ודם אין בידו למחול רק כפי דת
במוסד הוכרח לעשות, ואז מיד
בשחטא יחשוב כאשר אבדתי אבדתי
ויוסף לחטוא, וכך אמר קין: אתה טוען
וכי והכל ברשותך ואין מי מוחה בידך
ועוני אי אתה יכול לטעון ותגרום
לומר חס וחלילה שהעדר הסליחה
מחמת שהוא נגד הנימוס ואין
הסליחה בידך: תורה יד
(טו) ה דהיה לו לומר אעשה לו כך
וכך: י אין פירושו 'כל הורג קין

בְּרִיָּה מִזִּיקָתוֹ. וְכִי־יֵצֵא בּוֹ (שמואל ב ה): "וַיֵּאמֶר דָּוִד כֹּל מִכָּה יְבוֹסִי וַיִּגַּע בַּצִּנּוֹר", וְלֹא פָּרַשׁ מֶה יַעֲשֶׂה לוֹ, אָבֵל דָּבָר הַכְּתוּב בְּרִמְזוֹ, "כֹּל מִכָּה יְבוֹסִי וַיִּגַּע בַּצִּנּוֹר וַיִּקְרַב אֶל הַשָּׁעַר וַיִּכְבְּשֵׁנוּ", וְאֵת הָעוֹרִים וְגו', וְגַם אוֹתָם יָכָה, עַל אֲשֶׁר אָמְרוּ: 'הָעוֹר וְהַפֶּסֶס לֹא יָבֹא אֶל תוֹךְ הַבַּיִת', הַמִּכָּה אֶת אֵלָיו, אֲנִי אֶעֱשֶׂנוּ רֹאשׁ יִשְׂרָאֵל, כָּאֵן קֶצֶר דְּבָרָיו, וּבִ'דְבָרֵי הַיָּמִים' א' (י א) פָּרַשׁ: יִהְיֶה לְרֹאשׁ וּלְשֹׁר. וַיֵּשֶׁם ה' לָקֵץ אוֹת. חֶקֶק לוֹ

אוֹת מִשְׁמוֹמָה בְּמִצְחוֹ. (סְפָרִים אַחֲרִים): דָּבָר אַחֵר: "כֹּל מוֹצֵא יִהְיֶה", הַבְּהֻמוֹת וְהַחַיּוֹת, אָבֵל בְּנֵי אָדָם עֲדִין לֹא הָיוּ שְׂיִירָא מִהֶם, רַק אָבִיו וְאִמּוֹ, וּמִהֶם לֹא הָיָה יָרָא שְׂיִהְרָגוּהוּ, אֲלֵא אָמַר: עַד עַכְשָׁיו הָיָה פְּחַדְתִּי עַל כָּל הַחַיּוֹת, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב: "וּמִוֹרָאָם וְגו'", וְעַכְשָׁיו, בְּשִׁבְלִי עוֹן זֶה לֹא יִירָאוּ מִמֶּנִּי הַחַיּוֹת וְיִהְרָגוּנִי, מִיָּד: "וַיֵּשֶׁם ה' לָקֵץ אוֹת", הַחֲזִיר מוֹרָאוֹ עַל הַכֹּל.

טז וַיִּפְקֶן קִין מִן קֶדֶם יְיָ וַיִּתֵּיב בְּאַרְעָא גְלִי וּמִטְלִט לִדְהוּ עֲבִידָא עֲלוּהִי מִלְקָדְמִין דְּגִינְתָא דְּעֵדֵן:

(טז) וַיֵּצֵא קִין מִלִּפְנֵי יְהוָה וַיֵּשֶׁב בְּאַרְצ־נֹד קִדְמַת עֵדֵן:

מִזְרַחִית קוֹלֶטֶת בְּכָל מְקוֹם אֶת הַרוֹצְחִים, שְׁנֵאמַר: (דברים ה) "אֲזַי יִבְדִּיל מֹשֶׁה וְגו' מִזְרַחָה שְׁמִשׁ". דָּבָר אַחֵר: "בְּאַרְצ־נֹד", כֹּל מְקוֹם שֶׁהִלֵּךְ הָיְתָה הָאָרֶץ מְזֻדְעָצֶת תַּחְתִּינֵי, וְהַבְּרִיּוֹת אוֹמְרִים: "סוּרוּ מֵעָלָיו, זֶהוּ שֶׁהִרָג אֶת אָחִיו".

כז וַיֵּצֵא קִין יֵצֵא בְּהַכְנָעָה, כְּגוֹנֵב דַּעַת הָעֲלִיוֹנָה. בְּאַרְצ־נֹד. בְּאַרְצ־שְׁכָל הַגּוֹלִים נָדִים שָׁם. קִדְמַת עֵדֵן. שָׁם גָּלָה אָבִיו כְּשֶׁנִּשְׁרַשׁ מִגֵּן־עֵדֵן, שְׁנֵאמַר: "וַיִּשְׁכֵּן מִקֶּדֶם לְגִן־עֵדֵן וְגו'", לְשֹׁמֵר אֶת שְׁמִירַת דְּרָךְ מִבּוֹא הַגֵּן, שִׁישׁ לִלְמַד שֶׁהָיָה אָדָם שָׁם, וּמִצִּינוּ רוּחַ

יז וַיִּדַּע קִין יֵת אֶתְתָּה וַעֲדִיצָת וַיִּלִּיד יֵת חֲנוּךְ וַחֲוָה בְּנֵי קַרְתָּא וַקַּרְתָּא שְׁמָא דְקַרְתָּא כְּשֵׁם בְּרָה חֲנוּךְ:

(יז) וַיִּדַּע קִין אֶת־אִשְׁתּוֹ וַתֵּהָרֶה וַתֵּלֶד אֶת־חֲנוּךְ וַיְהִי בִנָּה עֵיר וַיִּקְרָא שֵׁם הָעִיר כְּשֵׁם בְּנוֹ חֲנוּךְ:

כז וַיְהִי. קִין בִּנְיָה עִירָא וַיִּקְרָא שֵׁם הָעִיר לְזִכֹּר בְּנוֹ חֲנוּךְ.

יח וַתֵּלֶד לְחֲנוּךְ יֵת עֵירָד וְעֵירָד אוֹלִיד יֵת מַחֲוִיָּאֵל וּמַחֲוִיָּאֵל אוֹלִיד יֵת מִתְּשָׁאֵל וּמִתְּשָׁאֵל אוֹלִיד יֵת לָמָד:

(יח) וַיֹּלֶד לְחֲנוּךְ אֶת־עֵירָד וְעֵירָד יָלַד אֶת־מַחֲוִיָּאֵל וּמַחֲוִיָּאֵל יָלַד אֶת־מִתְּשָׁאֵל וּמִתְּשָׁאֵל יָלַד אֶת־לָמָד:

כט וַעֲרִיד יֵלֵד. יֵשׁ מְקוֹם שֶׁהוּא אוֹמֵר בְּזִכֹּר 'הוֹלִיד', וַיֵּשׁ מְקוֹם שֶׁהוּא אוֹמֵר 'יָלַד', שֶׁהִלָּדָה מִשְׁמִשְׁת שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת: לְדַת הָאֵשָׁה, נִישְׁטֵר"א בְּלַע"ז, וַיִּזְרִיעַת תּוֹלְדוֹת הָאִישׁ, אִינוּזִינֵד"ר בְּלַע"ז.

כט וַעֲרִיד יֵלֵד. יֵשׁ מְקוֹם שֶׁהוּא אוֹמֵר בְּזִכֹּר 'הוֹלִיד', וַיֵּשׁ מְקוֹם שֶׁהוּא אוֹמֵר 'יָלַד', שֶׁהִלָּדָה

שפתי חכמים

לִיָּה לְמִימַר 'וַיֵּלֶךְ', דִּלְשׁוֹן וַיֵּצֵאָה לֹא שְׂיִיד אֲלֵא מִמִּי שִׁיָּצָא מִדְּבַר הַמוֹקֵף, אָבֵל הָכָא כְּתִיב מִלְּפָנֵי ה' דִּלְא שְׂיִיד דְּבַר הַמוֹקֵף בֵּינָה, כִּי מֵלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: ■ דָּאָם לֹא כֵן לָמָה הָיָה הַמִּלְאָכִים בְּמוֹרָךְ וְלֹא בְּרוּחַ אַחֲרָת: ע וְלִדְבָר אַחֵר לְחוּד קֶשֶׁה דָּאָם כֵּן לָמָה אָמַר 'קִדְמַת', לְכֵן צְרִיכִין אֲנִי גַם כֵּן לְפִשֵּׁט הָרִאשׁוֹן כִּי שָׁם גָּלָה אָבִיו, וְלִפְרִיּוֹשׁ הָרִאשׁוֹן קֶשֶׁה לָמָה נֶאֱמַר 'בְּאַרְצ־נֹד', הֵנָּה לִיָּה לְמִימַר בְּמִדִּינָה (מַהֲרִשׁ"ל): תוֹרָה יז

הַמִּקְרָאוֹת שֶׁקֶצְרוּ וְכו': ■ רוּצָה לֹאמַר דְּכָאן דְּבַר הַכְּתוּב בְּרִמְזוֹ וּבְמִקְוִם אַחֵר מִפְּרָשׁ בְּהִדְיָא 'כֹּל מִכָּה' וְכו' (שְׁמוּאֵל־ב' ה) ■ ל וְעוֹרִים וּפִסְתִּים צִלְמֵי עֲבוּדָה וְרָה הָיוּ, וּפִסְתִּים נִגְדִי יַעֲקֹב וְעוֹר נִגְדִי יִצְחָק, וְהָיָה כְּתוּב עֲלֵיהֶם אֶת הַשְּׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּע אֲבִרָהָם לְאַבְרָמָלֶךְ שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה עִמּוֹ מִלְחָמָה וְכֵן אֲבִרָמָלֶךְ לוֹ, אָבֵל בִּימֵי דָוִד כְּכֹר בְּטִלָּה הַשְּׁבוּעָה: ■ פִּירוּשׁ אוֹת מִשְׁמוֹ שֶׁל קִין, וְהוּא אוֹת י', דְּרִמְזוֹ בּוֹ 'יְהִידָה', כְּלוּמַר שֶׁלֹּא יִהְיֶה גִנוּ. אִי נִמִּי אוֹת א' מִשְׁמוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרִירָה הוּא וְהוּא אוֹת ה' רִמְזוֹ עַל 'כֹּל הוֹרֵג קִין' (מַהֲרִשׁ"ל): תוֹרָה טז

שְׁבַעֲתִים יָקָם, דְּהָא לָמָךְ הִרָג אֶת קִין וְלֹא נַעֲשֶׂה בּוֹ נִקְמָה שִׁיְהִירָג לְאַחֵר שְׁבַעֲתִים, אֲלֵא תַחֲלִילַת הַמִּקְרָא 'לְכֵן כֹּל הוֹרֵג קִין' לְשׁוֹן גְּעָרָה הוּא, וְשְׁבַעֲתִים יָקָם קָאִי אֲשִׁין, רוּצָה לֹאמַר כִּי לֹא יִקְבֹּל הַכֹּל נִקְמָתוֹ מִקִּין אֲלֵא עַד ז' דוֹרוֹת, וּכְמוֹ שְׁמוּכִיחַ סוֹף הַמִּקְרָא, וְשְׁבַעֲתִים יָקָם קָאִי אֲשִׁין וְלֹא אֶהוּרָג אֶת קִין. וְעוֹד יֵשׁ לֹאמַר דָּאָם כֵּן אִיךְ פִּירִשׁ 'כֹּל הוֹרֵג קִין שְׁבַעֲתִים יָקָם', אִם כֵּן הָיָה קֶשֶׁה לָמָה יָקָם שְׁבַעֲתִים יוֹתֵר מִשְׁאֵר רוֹצְחִים, אֲלֵא עַל כְּרִיכָה מִלֵּת 'שְׁבַעֲתִים יָקָם' הוּא עֲנִין בְּפָנֵי עֲצָמוֹ, שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרִירָה הוּא יָקָם מִקִּין עַד ז' דוֹרוֹת, וְעַל כְּרִיכָה זֶה אַחֵר מִן

כָּשָׁהוּא אוֹמֵר 'הוֹלִיד', בְּלִשׁוֹן הַפְּעִיל, מְדַבֵּר בְּלִדַת הָאִשָּׁה: פְּלוֹנִי הוֹלִיד אֶת אִשְׁתּוֹ, בֵּן אוֹ בַת. וְכָשָׁהוּא אוֹמֵר 'יִלֵּד', מְדַבֵּר בְּזִרְעַת הָאִישׁ, וְהוּא בְּלַע"ז אֲנִידִיר"ר.

♦ יום חמישי כ"ה תשרי ♦

(יט) וַיִּקְחֵהוּ לְמֶדֶד שְׁתֵּי נָשִׁים שֵׁם הָאֶחָת עֲדָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית צִלְהָ:

יט וַיִּנָּסִיב לָהּ לְמֶדֶד תְּרֵמִין נָשִׁין שׁוּם חֵד עֲדָה וְשׁוּם תְּנִיחָא צִלְהָ:

וּמִקְשָׁט כָּכֵלָה וּמֵאֲכִילָה מַעֲדִינִים, וְחִבְרָתָהּ נְזוּפָה וְאֲבָלָה כְּאֶלְמָנָה. וְזֶהוּ שְׁפָרַשׁ אִיּוֹב (כד כ"א): "רוּעָה עֲקָרָה לֹא תֵלֵד, וְאֶלְמָנָה לֹא יִיטִיב", כְּמוֹ שְׁמִפְרָשׁ בְּאַגְדַת חֶלֶק'. עֲדָה • הִיא שֶׁל פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, עַל שֵׁם שְׁמִגְנָה עָלֶיו וּמוֹסַרְתָּ מֵאֲצִלוֹ (סְפָרִים אַחֲרִים: מִפְּאֻזִּי). "עֲדָה" תִּרְגְּמוּ שֶׁל סוּרָה. צִלְהָ • הִיא שֶׁל תִּשְׁמִישׁ, עַל שֵׁם שִׁיּוּשְׁבַת תָּמִיד בְּצִלוֹ, דְּבָרֵי אֲגָדָה הֵם בְּבִרְאשִׁית רַבָּה'.

כ"י • וַיִּקְחַת לּוֹ לְמֶדֶד • לֹא הָיָה לוֹ לְפָרֵשׁ כָּל זֶה, אֲלָא לְמַדְנוּ מִסּוֹף הַעֲנִין שֶׁקִּימָה הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הִבְטִיחַתוֹ שְׁאֵמֵר: "שְׁבַעֲתִים יָקָם קִינ", וְעַמֵּד לְמֶדֶד לְאַחֵר שֶׁהוֹלִיד בָּנִים וְעָשָׂה דוֹר שְׁבִיעִי וְהָרַג אֶת קִינ, זֶהוּ שְׁאֵמֵר "כִּי אִישׁ הִרְגָתִי לְפַעֲעִי וְגו'". שְׁתֵּי נָשִׁים • (כ"ה) כִּךְ הָיָה דִּרְכָן שֶׁל דוֹר הַמַּבּוּל: אֶחָת לְפְרִיָּה וּרְבִיָּה וְאַחַת לְתִשְׁמִישׁ, זֶה שֶׁהִיא לְתִשְׁמִישׁ מִשְׁקָה כּוֹס שֶׁל עֲקָרִין (סְפָרִים אַחֲרִים אִינוֹ), כִּדִּי שְׁתַּעֲקֶר,

(כ) וַתֵּלֶד עֲדָה אֶת-יִצְחָק הָיָה אָבִי יִשָּׁב אֶחָל וּמִקְנָה:

כ וַיֵּלֶדֶת עֲדָה יֵת יִצְחָק הוּא הָיָה רַבְּהוֹן דְּכָל דִּתְבִּי מִשְׁפָּנִין וּמְרִי בְּעִיר:

אֲגָדָה: בּוֹנָה בְּתִים לַעֲבוּדַת אֱלִילִים, כְּמָה דְּאַתָּ אֵמֵר (יחזקאל ח א): "סִמָּל הַקְּנָאָה הַמִּקְנָה", וְכֵן אַחֲרָיו: "תִּפְשׁ כְּנֹזר וְעוֹגֵב" לְזִמְרָה לַעֲבוּדַת אֱלִילִים.

כ"י • אָבִי יִשָּׁב אֶחָל וּמִקְנָה • הוּא הָיָה הִרְאֻשׁוֹר לְרוּעֵי בְּהֵמוֹת בְּמִדְבָּרוֹת, וְיֹשֵׁב אֶחָלִים, חֲדָשׁ כְּאֵן וְחֲדָשׁ כְּאֵן בְּשִׁבִּיל מְרָעָה צֶאֱנוּ, וְכִשְׁכָּלָה הַמְרָעָה בְּמִקְוֶה זֶה, הוֹלֵךְ וְתוֹקֵעַ אֶחָל וּבְמִקְוֶה אַחֵר. וּמִדְרַשׁ

(כא) וְשֵׁם אָחִיו יוֹבֵל הוּא הָיָה אָבִי כָל-תַּנְשֵׁי כְּנֹזר וְעוֹגֵב:

כא וְשׁוּם אַחֲוֵי יוֹבֵל הוּא הָיָה רַבְּהוֹן דְּכָל דִּמְנַנֵּן עַל פּוּם נִבְלָא יִדְעִי זִמְרָה כְּנֹזָרָא וְאַבּוּבָא:

(כב) וַצִּלְהָ גַם-הָיָה יִלְדָה אֶת-תּוֹבֵל קִינ לְטִישׁ כָּל-חֲרֹשׁ נִחְשֶׁת וּבְרִזָּל וְאַחֲזוֹת תּוֹבֵל-קִינ נַעֲמָה:

כב וְצִלְהָ אֵף הִיא זָלִידַת זֵת תּוֹבֵל קִינ רַבְּהוֹן דְּכָל יִדְעִי עֵיבִידַת נִחְשָׁא וּפְרִזָּלָא וְאַחֲזָתָה דִּתּוֹבֵל קִינ נַעֲמָה:

עֵינֵי לִי". חֲרֹשׁ, אִינוּ לְשׁוֹן פֶּעַל (בְּסֻגָּ"ל) אֲלָא לְשׁוֹן פּוּעֵל (בְּצִירָה), שֶׁהָיָה נִקְרָא קִמְצָן קִטָּן וְטַעֲמוֹ לְמִטָּה, כְּלוּמָר מִחֲדָד וּמִצְחָצַח כָּל כָּלִי אֶמְנוּת נִחְשֶׁת וּבְרִזָּל. נַעֲמָה • הִיא אִשְׁתּוֹ שֶׁל נָח, בְּבִרְאשִׁית רַבָּה'.

כ"י • תּוֹבֵל קִינ • תּוֹבֵל אֶמְנוּתוֹ שֶׁל קִינ. תּוֹבֵל, לְשׁוֹן תְּבַלִּין, תּוֹבֵל וְהִתְקִין אֶמְנוּתוֹ שֶׁל קִינ, לַעֲשׂוֹת כָּלִי זֵין לְרוּצָחִים. לְטִישׁ כָּל-חֲרֹשׁ נִחְשֶׁת וּבְרִזָּל • מִחֲדָד אֶמְנוּת נִחְשֶׁת וּבְרִזָּל, כְּמוֹ (אִיּוֹב טו ט): "יִלְטֹשׁ

שפתי חכמים

(כב) ש רצונו בזה לפרש שהמקרא מסוּרס הוא והכי קאמר: לוֹטֵשׁ וְחֹרֵשׁ כָּל כָּלִי נִחוּשֶׁת וּבְרִזָּל. וְהוֹסִיף מִלַּת 'כָּל' כָּלִי אֶמְנוּת, כְּלוּמָר כָּלִי אֶמְנוּת הֵם כָּלִי הַמְחֲרָשִׁים וְהַחֲיוֹתָיִם וְדוּמִיָּהֶם שְׁנוּפֵל בָּם הַלְטִישָׁה וְלִשְׁנוֹת אֱלֹהִים וְאֵם תִּאֲמַר מִנָּה לִיָּה לְרִשְׁי, יֵשׁ לֹמֵר דִּהּוֹכַחְתּוּ דִּהָא לְכָךְ נִקְרָא

ועוד יש לומר, דמה שאמר וצלה גם היא ילדה רבותא נקט, אף על פי ששתתה כוס של עקרינ אפילו הכי ילדה ולא הויק לה כלום (רא"ם: תורה כ) ופירוש 'אבי', כלומר ראשון. ואמר 'במדברות', כלומר לא כהכל שהיה רועה בישוב. וזו אומנות גדולה: תורה כא

(יט) צ אלא כך היה לו לומר: וימתושאל ילד את למד, ולמד ילד את יובל, למה ליה למיכתב ויקח לו למד שתי נשים: ק פירוש, שהשקה אותה כוס של עקרינ כדי שתהיה עקרה ולא יבחישי את יפיה. ואם תאמר והלא כתיב וצלה גם היא ילדה, ויש לומר דילדה קודם ששתתה הכוס של עקרינ.

♦ יום שישי כ"ו תשרי ♦

כג ואמר למך לנשיו עדה וצלח שמען קולי נשי למך אציתא לממרי לא גברא קטלית דבדילה אנא סביל חובי ואף לא עולמא חבלית דבדילה ישתיצי זרעי:

(כג) וַיֹּאמֶר לְמֶךְ לְנִשְׁיוֹ עֵדָה וְצִלַּח שְׁמַעַן קוֹלִי נָשִׁי לְמֶךְ הָאֲזִנָּה אִמְרָתִי כִּי אִישׁ הִרְגָתִי לִפְעָעִי וְיִלְד לַחֲבֶרְתִּי:

מפיסן. שמען קולי. להשמע לי לתשמיש: וכי איש אשר הרגתי, לפעמי הוא נהרג, וכי אני פצעתי מזיד, שיהא הפצע קרוי על שמי? וילד אשר הרגתי, לחברתי נהרג? כלומר על-ידי חברתי, בתמיחה. והלא שוגג אני ולא מזיד, לא זהו פצעי ולא זהו חברתי. פצע. מפת חרב, או חץ, מקאדור"ה בלע"ז.

כ"ג. שמען קולי. שהיו נשיו פורשות ממנו מתשמיש, לפי שהרג את קין ואת תובל קין בנו, שהיה למך סומא ותובל קין מושכו, וראה את קין ונדמה לו כחיה, ואמר לאביו למשך בקשת, ונהרגו, וכיון שידע שהוא קין זקנו, הכה כף אל כף וספק את בנו ביניהם ונהרגו, והיו נשיו פורשות ממנו והוא

(כד) כִּי שְׁבַעַתִּים יָקָם-קַיִן וּלְמֶךְ שְׁבָעִים וְשִׁבְעָה: כד ארי לשבעא דרין איתלין לקין הלא ללמך ברה שבועין ושבעא:

את הכלב. והוא אומר לקין: "וכי איש הרגתי לפעמי", וכי אני הרגתי את הכל שהיה איש בקומה וילד בשנים, שיהא זרעי כלה באותו עון? ומה קין שהרג, נתלה לו שבעה דורות, אני שלא הרגתי, לא כל-שכן שיתלו לי שביעיות הרבה? וזהו קל-וחמר של שטות. אם כן, אין הקדוש-ברוך-הוא גובה את חובו ומקיים את דברו.

כ"ד. כי שבעתים יקם קין. קין, שהרג מזיד, נתלה לו עד שבעה דורות, אני שהרגתי שוגג, לא כל-שכן שיתלה לי שביעיות הרבה? שבעים ושבעה. לשון רבוי שביעיות אחז לו, כף דרש רבי תנחומא. ומדרש 'בראשית רבה': לא הרג למך כלום, ונשיו פורשות ממנו משקמו פריה ורביהא, לפי שנגזרה גזרה לכלות זרעו של קין לאחר שבעה דורות, אמרו: 'מה אני יולדות לבהלה. למחר המבול בא ושוטף

כה וידע אדם עוד ית אתתה וילידת בר וקרת ית שמה שת ארי אמר יחב לי יי בר אחרן חלף הכל דקטלה קין:

(כה) וַיֵּדַע אָדָם עוֹד אֶת-אִשְׁתּוֹ וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ שֵׁת כִּי שֵׁת-לִי אֱלֹהִים זָרַע אַחֵר תַּחַת הָבֶל כִּי הָרַגוּ קַיִן:

שפתי חכמים

של למך וסוכרות היו שהוא למך בן מתושאל מורע של קין היה, אבל טעות היה, שלא בא אלא בימי זרע של למך בן מתושאל. וקל להבין: אבא לפי התנחומא אינו של שטות, משום שאותו קל וחומר אינו מבטל 'שבעתים יקם קין', שהקל וחומר אינו אלא בעבור החטא שלו. ומהרש"ל כתב, ואם תאמר מה דעתו של למך, ויש לומר שאמר בלבד: מה קין שהרג במזיד והיה ראוי למות מיד, שנאמר (לקמן ט"ו) 'שופך דם האדם וגו'', ואפילו הכי עכב הגזירה בתפלתו לז' דורות, אני שהרגתי שוגג על אחת כמה וכמה שאעכב הגזירה בתפילה: תורה כה

נח ואחד היה רשע כדמשמע גם כן שם, ואם כן אל יקשה לך למד היו שניהם צדיקים ואחד רשע, לכן פירש נעמה היא אשתו של נח ורוב בנים אחר אחי האם (בבא בתרא ק"ג) וקל להבין: תורה כג (כד) א (נח"ט), אין זה בבראשית רבה שלפנינו. ולי נראה שהרב הוסיף זה מדעתו לתרץ ולקמה עסקו בפריה ורביה והולידו עד הנה, ועל זה תירץ כדי לקיים המצוה, ועיין בהרא"ם: ב ואם תאמר, בתחילה פירש רש"י לךך פירשו הימנו לפי שנגזרה גזירה על זרעו של קין, וכאן משמע דבשביל המבול היו פורשות. ויש לומר שנשיו היו יודעות שיבא המבול בימי זרעו

'נעמה' על שם שמעשה נעמים והיתה צנועה, והואיל וכן היא אם בן למד מתה במבול ולא ניצלה בנה, אלא על כרחך היא אשת נח וניצלה מן המבול. ועוד יש לומר דהוכחתו הוא דלמה נזכרה נקבה זו יותר משאר נקבות, אלא ודאי משום זה לפי שמצינו שלנעמה היו שלשה אחין ותובל קין היה רשע, כמו שפירש רש"י שהיה עושה כלי זין לרוצחים. ויכל היה צדיק יושב אהלים לפי פירוש ראשון שפירש רש"י, ויובל גם כן צדיק היה, ונמצא דשנים היו צדיקים ואחד היה רשע, וגם לנח היו שלשה בנים, ושם נזכר היו צדיקים כמו שפירש רש"י בפרשת

מֵאֲשֶׁתָּךְ זֶה מָאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה, מִשְׁנֻקְנָסָה מִיָּתָהּ
עַל־יָדְךָ, מִיָּד: "וַיֵּדַע אָדָם וָגוֹ", וּמָהוּ 'עוֹד'? לְלַמֵּד,
שְׁנִתּוּסְפָה לוֹ תַּאֲוָהּ עַל תַּאֲוָתוֹ (בראשית רבה) •

כִּי־יָדַע אָדָם וָגוֹ • בָּא לוֹ לְמַן אֲצֵל אָדָם הָרָאוּשׁוֹן
וְקָבַל עַל נַשְׁיוֹ, אָמַר לָהֶם: 'וְכִי עֲלִיכֶם לְדַקְדֵּק עַל
גִּזְרֹתוֹ שֶׁל מְקוֹם? אַתֶּם עֲשׂוּ מִצְוֹתֵכֶם, וְהוּא יַעֲשֶׂה
אֶת שְׁלוֹ'. אָמְרוּ לוֹ: 'קִשְׁט עֲצָמְךָ תַּחֲלָה, וְהִלָּא פְרִשְׁתָּ

כּו וְלִשְׁת אָף הוּא אֶתְּלִיד בֶּר וְקָרָא יָת שְׁמָהּ
אָנוּשׁ בְּכֵן בְּיוֹמָהּ חָלוּ בְנֵי אָנוּשׁ מִלְּצִלָּאָה
בְּשָׂמָא דִּינִי:

(כו) וַיֵּלֶשֶׁת גַּם־הוּא וַיִּלְד־בֶּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ אָנוּשׁ
אֵז הוֹחֵל לְקָרָא בְּשֵׁם יְהוָה:

כִּי־יָדַע אָדָם וָגוֹ • לְשׁוֹן חֲלִין, לְקָרָא אֶת שְׁמוֹת הָאָדָם וְאֶת שְׁמוֹת הַעֲצָבִים בְּשֵׁמוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא,
לְעֲשׂוֹתֵן אֱלִילִים וְלִקְרוֹתֵן אֱלֹהוֹת.

א דיין ספר תולדות אדם ביומא דברא יי
אדם בדםמות אלהים עבד יתה:

ה (א) זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם בְּיוֹם בְּרָא אֱלֹהִים אָדָם
בְּדִמּוֹת אֱלֹהִים עָשָׂה אֹתוֹ:

כִּי־יָדַע אָדָם וָגוֹ • זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם • זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם, וּמִדְרָשִׁי אַגְדָּה יֵשׁ רַבִּים. בְּיוֹם בְּרָא וָגוֹ •
מִגִּיד שְׁבִיּוֹם שֶׁנִּבְרָא, הוֹלִיד.

ב דבר וניקבא בראנון ובריוף יתהון וקרא ית
שמהון אדם ביומא דאתבריא:

(ב) זָכַר וְנִקְבָּה בְּרָאִם וַיִּבְרָךְ אֹתָם וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמָם
אָדָם בְּיוֹם הַבְּרָאִם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם כרך לג עמ' 80)

אָדָם או לְמַעַל אִישׁ. זֶהוּ וַיִּבְרָךְ אוֹתָם וַיִּקְרָא אֶת שְׁמָם אָדָם
– הַשֵּׁם הַנֶּעֱלָה בְּיֹתֵר, הַמּוֹרָה עַל תַּכְלִית שְׁלֻמוֹת הָאָדָם. וַיֵּשׁ
לְהַעֲרִי מִ'שְׂדֵי חֶמֶד' (א כָּלִים מִעַ' א אוֹת עו): אָדָם הוּא כְּנוֹי
לְאִינִי שֶׁדַּעַלְמָא שְׂאִינוּ תַלְמִיד חֶסֶם כּו, עֵין שֵׁם בְּאַרְכָּה.

וַיִּבְרָךְ אוֹתָם וַיִּקְרָא אֶת שְׁמָם אָדָם (ה, ב)
הָאָדָם נִקְרָא בְּאַרְבָּעָה תַּאֲרִים. אָדָם – מַעַלַת הַשְׂכָּל. אִישׁ –
מַעַלַת הַמַּדּוּת. נָבֵר – הַהִתְגַּבְּרוּת לְהַשְׁיֵג מַעַלַת הַשְׂכָּל אוֹ
מַעַלַת הַמַּדּוּת, הֵינּוּ שֶׁגִּבֵּר עוֹסֵק עִם הָאָנוּשׁ, לְהַגְבִּיהוּ לְמַעַלַת

ג וחיא אדם מאה ותלתין שנין ואוליד
בדמותה דדמי לה וקרא ית שמה ש:

(ג) וַיְחִי אָדָם שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה שָׁנָה וַיּוֹלֵד בְּדִמּוֹתוֹ
בְּצִלְמוֹ וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁת:

כִּי־יָדַע אָדָם וָגוֹ • עַד כָּאן פֶּרֶשׁ מִן הָאִשָּׁה (כ"ה) •

שפתי חכמים

ה (א) וְשָׁהִי בְּתִיב זֶה סֵפֶר תּוֹלְדוֹת
אָדָם בְּיוֹם בְּרָא וָגוֹ, מִשְׁמַע דְּבִיּוֹם
שֶׁנִּבְרָא הָיוּ לוֹ תּוֹלְדוֹת, וַיְהִיָּה 'בְּיוֹם
בְּרָא' דְּבוּק עִם 'תּוֹלְדוֹת אָדָם', וְלֹא עִם
'בְּדִמּוֹת אֱלֹהִים' הֵבֵא אַחֲרָיו, דָּאֵם לֹא
כֵן 'בְּיוֹם בְּרָא' לָמָּה לִי, לֹא הָיָה לוֹ
לִזְמַר אֱלֹא 'תּוֹלְדוֹת אָדָם, בְּדִמּוֹת
אֱלֹהִים עָשָׂה אוֹתוֹ' סְגִי, וַיְחַוֵּב מִזֶּה
שֵׁנָה סֵפֶר תּוֹלְדוֹת אָדָם' שֶׁב אֵל
'וְהָאָדָם יָדַע אֶת חֲוָה אִשְׁתּוֹ וַתֵּלֶד אֶת
קַיִן וְהָבֶל'; תּוֹרָה ב
(ג) וְדָקְשָׁה לְרַשִּׁי, וְהִלָּא בְּיוֹם שֶׁנִּבְרָא
הוֹלִיד, אִם כֵּן לָמָּה לֹא הָיוּ לוֹ בְּנִים עַד
עֲכָשִׁי: תּוֹרָה ד

וַיֵּדַע', דְּמַלְתָּא דְּפִשְׁטָא הוּא דָּאִין
הָרִיּוֹן בְּלֹא תִשְׁמִישׁ, אֱלֹא לְדִרְשָׁה
שְׁנִתּוּסְפָה לוֹ תַּאֲוָה וְכו'. עוֹד יֵשׁ לִזְמַר,
דְּלֹא שִׁיּוּף לִישָׁנָא דִּ'עוֹד' אֱלֹא
כְּשֶׁהַפְּעוּלָה הַשְׁנִיָּה סְמוּכָה לְפַעּוּלָה
הָרָאוּשָׁנָה לְהוֹרוֹת עַל תְּכִיפַת
הַפְּעוּלָה, כְּמוֹ גִּבִּי לֹאָה דְּתִיב (לִקְחָן כ"ט
א) 'וַתַּהֲרֵ עוֹד', תִּיכַף אַחֲרֵי לֵידָה
רִאשׁוֹנָה, אֲבָל הֵבֵא שְׁפִירָשׁ מֵאִשְׁתּוֹ
ק"ל שֶׁנָּה לֹא הָיָה לוֹ לִזְמַר שֵׁם 'עוֹד',
אֱלֹא וַיֵּדַע אָדָם אֶת אִשְׁתּוֹ וָגוֹ, אוֹ
לִיקוּחִים שְׁנִיִּים כְּמוֹ גִּבִּי עִמָּרְשׁ שְׁפִירָשׁ
מֵאִשְׁתּוֹ וְכַתֵּב בִּיהּ לִיקוּחִין שְׁנִיִּים,
(שְׁמוֹת ב' א) וְדוּק. נִרְאֶה לִי: תּוֹרָה כּו

(כח) ד וְקָשָׁה לְפִי פִירוּשׁ רִאוּשׁוֹן
שְׁפִירָשׁוֹ מִמֶּנּוּ מִשּׁוּם רִצְיוֹהּ, מִהַּ הַשִּׁיב
לָהֶם אָדָם. וַיֵּשׁ לִזְמַר דְּהַשִּׁיב לָהֶם וְכִי
מִפְּנֵי שְׁעָשָׂה עֲבִירָה אַחַת שֶׁהָרַג יַעֲשֶׂה
עוֹד עֲבִירָה וַיִּבְטַל פְּרִיָּה וְרִבְיָה, אֱלֹא
מַעֲתָה מִי שֶׁאֲכָל שׁוֹם וְכו' (בְּרִכּוֹת נ"א)
(מַתְּרִשׁ: ה) פִּירוּשׁ, בְּתַחֲלִילָה לֹא הָיְתָה
לוֹ תַּאֲוָה אֱלֹא כְּשֶׁרָאָה אֶת חֲוָה, אֲבָל
עָתָה נִדְּוָה לוֹ תַּאֲוָה עַל תַּאֲוָתוֹ, דָּגֵם
כְּשֶׁלֹּא הָיְתָה לְפָנָיו נִתְּאָה וְהָיְתָה עֲלָיו
הַתַּאֲוָה. וְלִי נִרְאֶה דְּהוֹכַחְתּוּ הוּא לָמָּה
לֹא אָמַר בְּקָרָא 'וַתַּהֲרֵ עוֹד אִשְׁתּוֹ'
וְלְהוֹרוֹת עַל הַקִּלְלָה שְׁנִתּוּסְפָה חֲוָה
בְּצַעַר הַעֲבִיּוֹר, וְלָמָּה כָּתֵב עוֹד גִּבִּי

(ד) וַיְהִי יוֹמִי אָדָם אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־שֵׁשֶׁת שָׁמֶנָה מֵאֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

ד והיו יומי אדם בטר דאוליד ית שת תמני מאה שנין ואוליד בנין ובנות:

(ה) וַיְהִי כָּל־יוֹמֵי אָדָם אֲשֶׁר־חַי תִּשְׁעַ מאֹת שָׁנָה וּשְׁלָשִׁים שָׁנָה וַיָּמָת:

ה והיו כל יומי אדם דחצא תשע מאה ותלתין שנין ומית:

(ו) וַיְחִי־נֹחַ חֲמֵשׁ שָׁנִים וּמֵאֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־אָנֹשׁ:

ו ונחא שת מאה וחמש שנין ואוליד ית אנוש:

(ז) וַיְחִי־נֹחַ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־אָנֹשׁ שִׁבְעַ שָׁנִים וּשְׁמֹנֶה מֵאֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

ז ונחא שת בטר דאוליד ית אנוש תמני מאה ושבע שנין ואוליד בנין ובנות:

(ח) וַיְהִי כָּל־יוֹמֵי־נֹחַ שֵׁשֶׁת שָׁנִים וְתִשְׁעַ מאֹת שָׁנָה וַיָּמָת:

ח והיו כל יומי נח שת תשע מאה ותשע עשרי שנין ומית:

(ט) וַיְחִי אָנֹשׁ תִּשְׁעִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־קִינָן:

ט ונחא אנוש תשעין שנין ואוליד ית קינן:

(י) וַיְחִי אָנֹשׁ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־קִינָן חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

י ונחא אנוש בטר דאוליד ית קינן תמני מאה וחמש עשרי שנין ואוליד בנין ובנות:

(יא) וַיְהִי כָּל־יוֹמֵי אָנֹשׁ חֲמֵשׁ שָׁנִים וְתִשְׁעַ מֵאֹת שָׁנָה וַיָּמָת:

יא והיו כל יומי אנוש תשע מאה וחמש שנין ומית:

(יב) וַיְחִי קִינָן שִׁבְעִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־מֵהֶלְלָאֵל:

יב ונחא קינן שבועין שנין ואוליד ית מהללאל:

(יג) וַיְחִי קִינָן אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־מֵהֶלְלָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

יג ונחא קינן בטר דאוליד ית מהללאל תמני מאה וארבעין שנין ואוליד בנין ובנות:

(יד) וַיְהִי כָּל־יוֹמֵי קִינָן עֶשֶׂר שָׁנִים וְתִשְׁעַ מֵאֹת שָׁנָה וַיָּמָת:

יד והיו כל יומי קינן תשע מאה ועשר שנין ומית:

(טו) וַיְחִי מֵהֶלְלָאֵל חֲמֵשׁ שָׁנִים וּשְׁשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־יֶרֶד:

טו ונחא מהללאל שתיין וחמש שנין ואוליד ית ירד:

(טז) וַיְחִי מֵהֶלְלָאֵל אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־יֶרֶד שְׁלָשִׁים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

טז ונחא מהללאל בטר דאוליד ית ירד תמני מאה ותלתין שנין ואוליד בנין ובנות:

(י) וַיְהִי כָּל־יוֹמֵי מִהֲלָלָל חֹמֶשׁ וְתַשְׁעִים שָׁנָה
וַיִּשְׁמְנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת:

יִוְהוּ כָּל יוֹמֵי מִהֲלָלָל תִּמְנִי מָאָה
וְתַשְׁעִין וְחֹמֶשׁ שָׁנִין וַיָּמָת:

(יח) וַיְחִי־יִרְדְּ שְׁתֵּים וָשֹׁשִׁים שָׁנָה וּמֵאֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד
אֶת־חֲנוּךְ:

יח וַיְחִי יִרְדְּ מָאָה וְשָׁתֵין וְתַשְׁתִּין שָׁנִין
וְאוֹלִיד יֵת חֲנוּךְ:

(יט) וַיְחִי־יִרְדְּ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־חֲנוּךְ שְׁמֹנֶה מֵאוֹת
שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

יט וַיְחִי יִרְדְּ בְּתַר דְּאוֹלִיד יֵת חֲנוּךְ תִּמְנִי
מָאָה שָׁנִין וְאוֹלִיד בָּנִין וּבָנוֹת:

(כ) וַיְהִי כָּל־יוֹמֵי־יִרְדְּ שְׁתֵּים וָשֹׁשִׁים שָׁנָה וְתַשְׁעִי
מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת:

כִּוְהוּ כָּל יוֹמֵי יִרְדְּ תַשַּׁע מָאָה וְשָׁתֵין
וְתַרְתִּין שָׁנִין וַיָּמָת:

(כא) וַיְחִי חֲנוּךְ חֹמֶשׁ וָשֹׁשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־
מֶתוֹשֶׁלַח:

כא וַיְחִי חֲנוּךְ שָׁתֵין וְחֹמֶשׁ שָׁנִין וְאוֹלִיד יֵת
מֶתוֹשֶׁלַח:

(כב) וַיִּתְּהֵלֶךְ חֲנוּךְ אֶת־הָאֱלֹהִים אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ
אֶת־מֶתוֹשֶׁלַח שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

כב וַיְהִלִּיף חֲנוּךְ בְּדַחֲלָתָא דִּינִי בְּתַר דְּאוֹלִיד
יֵת מֶתוֹשֶׁלַח תְּלַת מָאָה שָׁנִין וְאוֹלִיד בָּנִין
וּבָנוֹת:

(כג) וַיְהִי כָּל־יוֹמֵי חֲנוּךְ חֹמֶשׁ וָשֹׁשִׁים שָׁנָה וְשְׁלֹשׁ
מֵאוֹת שָׁנָה:

כג וַיְהִי כָּל יוֹמֵי חֲנוּךְ תְּלַת מָאָה וְשָׁתֵין
וְחֹמֶשׁ שָׁנִין:

(כד) וַיִּתְּהֵלֶךְ חֲנוּךְ אֶת־הָאֱלֹהִים וַאֲיָנָגוּ כִּי־לָקַח אֹתוֹ
אֱלֹהִים:

כד וַיְהִלִּיף חֲנוּךְ בְּדַחֲלָתָא דִּינִי וְלִיתוּהִי אַרְבִּי
(לָא) אַמִּית יֵתָה יִי:

כ"ז • וַיִּתְּהֵלֶךְ חֲנוּךְ ח • (כ"ח) צָדִיק הָיָה וְקָל (סְפָרִים אֲחֵרִים):
וְדַעְתּוֹ לְשׁוֹב וְלִהְרָשִׁיעַ. לְפִיכָךְ, מִהֵרָ הִקְדוּשׁ־
בְּרוּךְ־הוּא וְסָלְקוּ וְהִמִּיתוּ קֹדֶם זְמַנּוֹ, וְזֶהוּ שְׁשֹׁנָה

הַפְּתוּב בְּמִיתָתוֹ לְכַתֵּב: "וְאַיָּנָגוּ" בְּעוֹלָם לְמִלְאוֹת
שְׁנוּתָיו. כִּי לָקַח אֹתוֹ • לְפָנֵי זְמַנּוֹ, כְּמוֹ: (יחזקאל כד)
"הִנְנִי לוֹקַח מִמָּךְ אֶת מִחְמַד עֵינֶיךָ."

♦ שבת קודש כ"ז תשרי ♦

(כה) וַיְחִי מֶתוֹשֶׁלַח שִׁבְעַ וָשֹׁמֹנִים שָׁנָה וּמֵאֹת שָׁנָה
וַיּוֹלֶד אֶת־לֶמְךָ:

כה וַיְחִי מֶתוֹשֶׁלַח מָאָה וְתַמְנִין וְשִׁבְעָה שָׁנִין
וְאוֹלִיד יֵת לֶמְךָ:

(כו) וַיְחִי מֶתוֹשֶׁלַח אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־לֶמְךָ שְׁתֵּים
וָשֹׁמוֹנִים שָׁנָה וְשִׁבְעַ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

כו וַיְחִי מֶתוֹשֶׁלַח בְּתַר דְּאוֹלִיד יֵת לֶמְךָ
שִׁבְעַ מָאָה וְתַמְנִין וְשָׁנִין וְאוֹלִיד בָּנִין
וּבָנוֹת:

(כו) וַיְהִיּוּ כָּל־יְמֵי מִתּוֹשֶׁלַח תֵּשַׁע וְשָׁנָה וְתֵשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת׃
 כז וַהֲיוּ כָּל יְמֵי מִתּוֹשֶׁלַח תֵּשַׁע מֵאָה וְשָׁנִים וְתֵשַׁע שָׁנִים וַיָּמָת׃

(כח) וַיְחִי־לִמָּד שְׁתֵּים וּשְׁמֹנִים שָׁנָה וּמֵאֵת שָׁנָה וַיּוֹלֵד בֶּן׃
 כט וַיְחִי לִמָּד מֵאָה וְתַמָּנִן וְתַרְתִּין שָׁנִים וַאֲוֹלִיד בָּר׃

כ"ט - וַיּוֹלֵד בֶּן־ט. שְׁמֹנֶה עָבָר נִבְנָה הָעוֹלָם.

(כט) וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ נֹחַ לֵאמֹר ׀ זֶה יִנְחָמנוּ מִכָּעֲשָׁנוּ וּמִכָּעֲבוֹן יְדֵינוּ מִן־הָאָדָמָה אֲשֶׁר אָרְרָה יְהוָה׃
 כט וַיִּקְרָא יְת שְׁמָה נֹחַ לְמִימָר דִּין יִנְחָמָנָא מַעֲוֹכְדָנָא וּמִלְאוֹת יִדְנָא מִן אֲרַעָא דִּי לְטָטָה יִי׃

כ"ט - זֶה יִנְחָמָנוּ. נִיחַת מִמָּנוּ אֶת עֲבוֹנוֹ דְּדִינוּ. עַד שְׁלֹא בָּא נֹחַ, לֹא הָיָה לָהֶם כְּלִי מַחְרָשָׁה, וְהוּא הָכִין לָהֶם, וְהִתְהַוָּה הָאָרֶץ מוֹצִיָּאָה קוֹצִים וְדִרְדָּרִים כְּשִׁזְרָעִים חֲטִים, מִקְלָלָתוֹ שֶׁל אָדָם הָרָשׁוֹן, וּבִימֵי

(ל) וַיְחִי־לִמָּד אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־נֹחַ חָמֵשׁ וְתֵשַׁעִים שָׁנָה וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֵד בָּנִים וּבָנוֹת׃
 ל וַיְחִי לִמָּד בְּתֵר דְּאוֹלִיד יְת נֹחַ חָמֵשׁ מֵאָה וְתֵשַׁעִין וַחֲמֵשׁ שָׁנִים וַאֲוִלִיד בָּנִים וּבָנוֹת׃

(לא) וַיְהִי כָּל־יְמֵי לִמָּד שֶׁבַע וְשִׁבְעִים שָׁנָה וְשֶׁבַע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת׃
 לא וַהֲיוּ כָּל יְמֵי לִמָּד שֶׁבַע מֵאָה וְשִׁבְעִין וְשֶׁבַע שָׁנִים וַיָּמָת׃

(לב) וַיְהִי־נֹחַ בֶּן־חָמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֵד נֹחַ אֶת־שֵׁם אֶת־חָם וְאֶת־יֶפֶת׃
 לב וַהֲוָה נֹחַ בֶּן חָמֵשׁ מֵאָה שָׁנִים וַאֲוִלִיד נֹחַ יְת שֵׁם יְת חָם וְיֶת יֶפֶת׃

כ"ט - בֶּן חָמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה. אָמַר רַבִּי יוֹדָן׃ מַה טַּעַם כָּל הַדּוֹרוֹת הוֹלִידוֹ לְמֵאָה שָׁנָה, וְזֶה לְחָמֵשׁ מֵאוֹת? אָמַר הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא׃ 'אִם־יִשְׁעִים הֵם, יִאֲבָדוּ בַּמַּיִם וְרַע לְצַדִּיק זֶה (סְפָרִים אַחֲרִים׃ לְנוֹעַ שֶׁל צַדִּיק) וְאִם צַדִּיקִים הֵם, אֲטָרִיחַ עֲלֵיו לַעֲשׂוֹת תְּבוּת הַרְבֵּה? כִּבְשׁ אֶת מַעֲיָנו וְלֹא הוֹלִיד עַד חָמֵשׁ מֵאוֹת

שְׁתֵּי חֲכָמִים

(לב) ב' הַקְשָׁה מִהֲרַם יִפָּה ו"ל, אֲדַרְבָּא אִם יִהְיוּ צַדִּיקִים יִהְיֶה הֵם וְנִשְׁתִּיב יוֹתֵר מִעֲשָׂרָה וְהִיוּ מְגִינִים עַל כָּל הָעוֹלָם וְלֹא הִיוּ צָרִיכִין לְתִיבוֹת, שֶׁהָרִי כֹן פִּירֵשׁ רַש"י בְּפָרָשַׁת וַיִּרָא (לִקְשׁוֹן י"ח ל"ב ד"ה אוֹלֵי גִבֵּי תַפְלַת אֲבָרָהִם׃ יַעֲלֵל פְּחוֹת מִעֲשָׂרָה לֹא בִיקֵשׁ, שֶׁהָרִי דוֹר הַמַּבּוּל שְׂמוֹנָה הָיוּ, נֹחַ וּבָנָיו וְנִשְׁתִּיב, וְלֹא הִצִּילוּ, מִשְׁמַע שֶׁאֵם הָיוּ עֲשָׂרָה הָיוּ מְצִלִּין (צִדָּה לְדוֹר). יֵשׁ לֹאמַר דִּעֲשָׂרָה צַדִּיקִים לֹא שִׁצִּילוּ שְׁלֹא יָבֹא מַבּוּל כִּלְכָּל, רַק יִצִּילוּ עַל עִירָם, וְזֶה שֶׁאָמַר אֲטָרִיחַ לַעֲשׂוֹת תִּיבוֹת הַרְבֵּה לְכָל

יִצְטָרְכוּ לְחָרוֹשׁ וְלִזְרוֹעַ וְלִדּוֹשׁ, לְכֹן קָאָמַר 'זֶה יִנְחָמָנוּ' - זֶה יִנִּיחַ מִמָּנוּ אֶת עֲבוֹנוֹ דְּדִינוּ, שְׁלֹא הָיָה לָהֶם כְּלִי מַחְרָשָׁה וְהוּא הָכִין לָהֶם. וְהָא דְּהִקְדִּים 'עֲבוֹנוֹ דְּדִינוּ' לְמַעֲשֵׂה דְּדִינוּ שְׁלֹא כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּקָרָא, יֵשׁ לֹאמַר דְּ'עֲבוֹנוֹ' קָאִי עַל מַה שְׁהוֹצִיָּאָה הָאָרֶץ קוֹצִים וְדִרְדָּרִים וּמִיד כְּשִׁנּוּלֵד נֹחַ פָּסְקָה מִיד אוֹתָהּ קִלְקֵלָה, אֲבָל תִּיקוֹן הַמַּחְרָשָׁה לֹא הָיָה אֲלָא עַד שִׁנּוּלֵד נֹחַ, מִשּׁוֹם הָכִי הַקְדִּים רַש"י וְהוֹרָה בְּזֶה שֶׁכֵּן רָאוּי לְהִיּוֹת נִמִּי בְּקָרָא, וְקַל לְהִבִּין׃ תוֹרָה ל

(כח) ט דַּקְשָׁה לְרַש"י לְמַה נֶּאֱמַר כָּאֵן טַפִּי 'בֶּן' מִבְּשָׂאָר תּוֹלְדוֹת וְלֹא כְּתִיב 'וַיּוֹלֵד אֶת נֹחַ', אֲלָא 'בֶּן' לְשׁוֹן בָּנִין׃ תוֹרָה כט (כט) * אֲלָא תִרְצֶה לְפָרֵשׁ לְשׁוֹן נְחָמָה, אִין טַעַם הַשֵּׁם נּוֹפֵל עַל שֵׁם נֹחַ, דְּקָרָא מִשְׁמַע דְּלִכְף נִקְרָא 'נֹחַ' מִשּׁוֹם 'זֶה' יִנְחָמָנוּ, וְ'נֹחַ' אִינוּ לְשׁוֹן נְחָמָה וְאִין טַעַם הַשֵּׁם נּוֹפֵל עַל הַשֵּׁם, אֲלָא הָיָה לוֹ לְקִרְוָתוֹ מִנְחָם, דְּאָז הָיָה שְׁפִיר טַעַם הַשֵּׁם נּוֹפֵל עַל הַשֵּׁם. וְהָא דִּלָּא קָאָמַר 'נִיחַת מִמָּנוּ אֶת מַעֲשֵׂינוּ', דְּהָא עֲדִין לֹא יִנְחוּ מִמַּעֲשֵׂה דְּיָדֵיהֶם, דְּהָא עֲדִין

אֶת־שֵׁם אֶת־חַם וְאֶת־יֶפֶת • וְהָלֹא יֶפֶת הַגָּדוֹל הוּא ? !
אֵלֹא בַּתְחִלָּה, אֶתָּה דוֹרְשֵׁנִי אֵת שֶׁהוּא צָדִיק, וְנוֹלֵד
כִּשְׁהוּא מְהוּל וְשֶׁאֲבָרְהֶם יֵצֵא מִמֶּנּוּ וְכוּ' (בבראשית רבה) •

שָׁנָה, כְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה יֶפֶת, הַגָּדוֹל שֶׁבִּכְנִי, רָאוּי לְעֲנֹשׁוֹ
לְפָנֵי הַמַּבּוּל (ב"ה), דְּכַתִּיב: (ישעיה סב) "כִּי הִנֵּער בֶּן מֵאָה
שָׁנָה יָמוּת", רָאוּי לְעֹנֵשׁ לְעֵתִיד, וְכֵן לְפָנֵי מִתֵּן תּוֹרָה.

א וְהָיָה כִּד שְׁרִיאוּ בְנֵי אֲנָשָׁא לְמַסְגִּי עַל
אִפִּי אֲרַעָא וּבִנְתָא אֲתִילִידוּ לְהוֹן:

ו (א) וְהָיָה כִּי־יִהְיֶה הָאָדָם לְרֹב עַל־פְּנֵי הָאָדָמָה
וּבְנוֹת יִלְדוּ לָהֶם:

ב וְיִרְאוּ בְנֵי־הָאֱלֹהִים אֶת־בְּנוֹת הָאָדָם כִּי טֹבֹת
הֵנָּה וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים מִכָּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ:

(ב) וְיִרְאוּ בְנֵי־הָאֱלֹהִים אֶת־בְּנוֹת הָאָדָם כִּי טֹבֹת
הֵנָּה וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים מִכָּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ:

טבת הנה • אָמַר רַבִּי יוֹדֵן: טֹבֹת כְּתִיב, כִּשְׁהָיוּ
מִי־טִיבִיכִי אֹתָהּ מְקַשֶּׁטֶת לִפְנֵס לַחֶפֶה, הִיָּה גָדוֹל
נִכְנָס וּבּוֹעֵלָה תַּחֲלָה (ב"ה) • מִכָּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ • אָפֵעַ
בְּעוֹלֹת בַּעַל, אָפֵעַ הַזֶּכֶר וְהַבְּהֵמָה (ב"ה) •

י"א • בְּנֵי־הָאֱלֹהִים • בְּנֵי הַשָּׁרִים וְהַשּׁוֹפְטִים. דָּבָר
אַחֵר: בְּנֵי הָאֱלֹהִים, הֵם הַשָּׁרִים הַהוֹלְכִים בְּשִׁלְיָהוּתוֹ
שֶׁל מְקוֹם, אִף הֵם הָיוּ מִתְעַרְבִים בָּהֶם. כָּל 'אֱלֹהִים'
שֶׁבִּמְקָרָא לְשׁוֹן מְרוּת, וְהָ יוֹכִיחַ: (שמות ד) "וְאֶתָּה
תִּהְיֶה לוֹ לֵאלֹהִים", (שם י) "רָאָה נִתְתִּיךָ אֱלֹהִים". כִּי

ג וַיֹּאמֶר יי לֹא יִתְקַנֵּם דְּרֵא בִישָׁא הַדִּין קְדָמִי
לְעֵלָם בְּדִיל דְּאֶנּוֹן בְּשָׂרָא וְעוֹבְדִיהוֹן בִּישָׂא
אֲרַכָּא יְהִיבַת לְהוֹן מֵאָה וְעֶשְׂרִין שָׁנִין אִם
יְתוּבִין:

ג (ג) וַיֹּאמֶר יְהוָה לֹא־יִדּוֹן רוּחִי בָאָדָם לְעֹלָם בְּשָׁנָה
הוּא בָשָׂר וְהָיוּ יָמָיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה:

ד וְדוֹן בְּקֶרְבִּי אִם לְהַשְׁחִית וְאִם לְרַחֵם, לֹא יִהְיֶה מְדוֹן
זֶה בְּרוּחִי לְעוֹלָם, כְּלוּמָר, לְאַרְבֵּי יָמִים. בְּשָׁנָה הוּא

י"א • לֹא־יִדּוֹן רוּחִי בָאָדָם • לֹא יִתְרַעַם וַיִּרִיב רוּחִי
עָלַי בְּשִׁבְלִי הָאָדָם. לְעֹלָם • לְאַרְבֵּי יָמִים, הֵנָּה רוּחִי

שְׁתֵּי חֻכָּמִים

אִישׁ וְלֹא שָׁרָא הָעָם, דְּהָא קָאִי אִי־רֵאָו
בְּנֵי אֱלֹהִים, לְפִיכָךְ נִקְטַר הֶרֶב 'הִיָּה
גָדוֹל נִכְנָס'. וְהָרֵאָם אָמַר שְׁמָא אֲגָדוֹת
חֻלּוֹקוֹת הֵם: תּוֹרָה ג
(ג) א וְהִיָּה פִירוּשׁ ב' 'בָּאָדָם' כְּמוֹ
'וַיַּעֲבֹד יַעֲקֹב בְּרַחֲל' (לְקַחַם כִּט כ"א),
שֶׁפִירוּשׁוֹ בְּשִׁבְלִי רַחֲל: א וְאִם תֹּאמַר
'לְעוֹלָם' מִמֶּשׁ, וְיֵשׁ לֹמַר דְּזֶה אִי
אֲפֻשָּׁר, ד' לֹא יִדּוֹן וְגו' לְעוֹלָם' מִשְׁמַע
לֹא לְעוֹלָם אֲבָל מִכָּל מְקוֹם לְזִמּוֹן אֲרוּךְ
יִדּוֹן, וְאַחֵר כִּף כְּתִיב 'וְהָיוּ יָמָיו מֵאָה
וְעֶשְׂרִים שָׁנָה', שְׁמַע מִנֶּה שֶׁנִּגְזַר
הַגְּזֵרָה לְאַלְתֵּר, לְכָךְ פִּירַשׁ רַש"י
'לְאוּרֶךְ יָמִים', רוּצָה לֹמַר לֹא יִדּוֹן
לְאוּרֶךְ יָמִים אֲלֹא לְאַלְתֵּר: ק מִשְׁמַע
דְּעִדּוֹן לֹא עֲלֵתָה בְּמַחֲשָׁבָה לְהַשְׁחִית
וְדַאי, וְלָמָּה לֹא פִירַשׁ לֹא אֲמַתִּין לוֹ
עוֹד וְכוּ'. וְעוֹד, מִנָּה לִיָּה לְרַש"י זֶה,
לֹמַר מִשְׁמַע דָּאִי פִירַשׁ כֵּן הִיָּה מִשְׁמַע
שֶׁכֶּבֶד עָלָה בְּמַחֲשָׁבָה לְהַשְׁחִית וְדַאי,
וְהָ אֵינּוּ שְׁהָרִי אַחֵר כִּף כְּתִיב (לְקַחַם פ' ד)
'וַיֹּאמֶר ה' אֲמַחֶה אֶת הָאָדָם', דְּהִיָּינוּ
אֲמִירָה רַאשׁוֹנָה, אֲבָל קוֹדֵם לָכֵן לֹא

מִהֶם לֹא הִגִּיעַ לִימֵי ק"נ שָׁנָה, וְאִיךְ
יַעֲלָה עַל הַדַּעַת לֹמַר שְׁשָׁנֵי חֻלְקֵי
חִיָּהֶם לֹא יִהְיוּ בְנֵי עֲנָשִׁין, וְעִינֵין שָׁם:
ג וְקָשָׁה, לְחֻשׁוֹב יֶפֶת אַחֵר שָׁם. וְיֵשׁ
לֹמַר שְׁלֹא רָצָה לְהַפְסִיק
(מִתְרַש"ל): תּוֹרָה א
(ב) א מִלְשׁוֹן 'מְטִיבִין אֶת הַנְּרוֹת' (וּמִקָּא
ל"א). פִּירוּשׁ, דְּטֹבֹת מִשְׁמַע דְּעֵתָה הָיוּ
טֹבֹת, רוּצָה לֹמַר מְקוֹשְׁטוֹת, כְּמוֹ
'וַעֲפֹרֹן יֹשֵׁב' (לְקַחַם כ"ג י"א), שְׁיֹשֵׁב עִתָּה.
וְעוֹד, 'טֹבֹת' חֶסֶד הוּא מִלְשׁוֹן יְחִיד, כְּלוּמָר
דְּלֹא הָיוּ טֹבֹת אֲלֹא נָשִׁים
יְחִידוֹת, דְּהִיָּינוּ הַכּוֹלֹת שְׁהֵן מְקוֹשְׁטוֹת
וְלֹא כּוֹלֵן: אֲבָל אִי כְּתִיב 'טוֹבוֹת' מִלֵּא
י"א, הִיָּה מִשְׁמַע שְׁתֵּמִיד הָיוּ טוֹבוֹת,
רוּצָה לֹמַר מְקוֹשְׁטוֹת, כִּיּוֹן דְּכְתִיב
מִלֵּא לְשׁוֹן רַבִּים, וְקַל לְהִבִּין: ז (וִאִם־
דָּאִם לֹא כֵן, 'נָשִׁים מִכָּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ'
לְמָה לִי, אֲלֹא 'נָשִׁים' לְבַעֲוֹלָה, 'אֲשֶׁר
בָּחָרוּ' לְזָכָר וְלְבַהֲמָה. (נח"י), הַקְּשָׁה
הָרֵאָם, דְּבִקְדוּשָׁתִין (דף י"ג) מִשְׁמַע שְׁלֹא
נִכְשְׁלוּ בְּאֶשֶׁת אִישׁ. נִרְאָה לֹמַר, דְּכִיּוֹ
אֱלֹהִים שְׁהֵם הַשָּׁרִים חֻסָּא בְּאֶשֶׁת

וְיֹשֵׁב עִירָם, אֲבָל הַמַּבּוּל עַל כָּל פְּנִים
יָבֵא לְשִׁטּוֹף שָׁרָא הָעוֹלָם: ל וְהָא דִּלֵּא
הַסְפִּיק לוֹ בְּמָה שְׁאָמַר אִם הִיָּה מוֹלִיד
קוֹדֵם ת"ק אִם הָיוּ רְשָׁעִים כו', אֲלֹא
מִפְּנֵי שְׁבוּלֹת זֶה עִדּוֹן יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת
מִה הָרִוּיחַ נִחַ בְּהַמְתַּנְתּוֹ דְּהָא עִדּוֹן אִם
יִהְיוּ רְשָׁעִים יִאֲבָדוּ, מִשּׁוּם הִכִּי צָרִיךְ
לְטַעַם אַחֵר כִּי מִכָּן ת"ק וּמַעֲלָה כָּל
הַנּוֹלִידִים לֹא יִהְיוּ בְנֵי עֲנָשִׁים וְיוֹעִיל
לָהֶם זְכוּתוֹ שֶׁל נִחַ שְׁאֵף אִם יִהְיוּ
רְשָׁעִים יִנָּצְלוּ בְּזְכוּתוֹ, מִה שְׁאִין כֵּן
בְּשָׁרָא הַתּוֹלְדוֹת שְׁלֹא הִגִּיעוּ לְעֲנָשִׁים
וְנִאֲבָדוּ בַּמַּבּוּל מִשּׁוּם שְׁלֹא הִיָּה לָהֶם
זְכוּת, וּמִשּׁוּם הִכִּי לֹא צָרִיךְ אֲלֹא
לְחִיבָה אַחַת, אִף עַל פִּי שְׁלֹא הָיוּ בְנֵי
עֲנָשִׁים לֹא לְצִדִּיקִים הֵם נִחָשְׁבִים וְרַק
בְּזְכוּתוֹ נִיֻּצְלוּ, מִשּׁוּם הִכִּי לֹא בָּנָה
לְכָל אַחַד מֵהֶם תִּיבָה בְּפָנֵי עֲצָמוֹ, וְקַל
לְהִבִּין: ז (נח"י), וְקָשָׁה, דְּבִכְרַשְׁתַּת חִי
שָׂרָה (לְקַחַם כ"א) פִּירַשׁ בַּת ק' שָׁנָה כְּבַת
כ' לְחֻסָּא, מִשְׁמַע דְּלֹאֲחֵר כ' שָׁנָה הָיוּ
בַת עֲנָשִׁין, וְעוֹד דּוֹחֵק לֹמַר דְּיַעֲקֹב
אֲבִינוּ עָלִיו הַשְּׁלוֹם וּבְנָיו דְּכָל אַחַד

אפי, ואם לא ישובו, אביא עליהם מבול. ואם תאמר: משנולד יפת עד המבול אינו אלא מאה שנה, אין מקדם ומאחר בתורה (פסחים 1). כבר היתה הגזרה גזורה עשרים שנה קדם שהוליד נח תולדות, וכן מצינו ב'סדר עולם'. ויש מדרשי אגדה רבים ב'לא ידון', אבל זה הוא צחצוח פשוט.

ד גבריא הוו בארעא ביומא האנין ואף פתר בן די עלין בני רברביא לות בנת אנשא וילידן להון אנון גבריא דמעלמא אנשין דשמא:

ללמד מהם. אשר יבאו. היו יולדות ענקים כמותם. הגברים. למרד במקום. אנשי השם. אותם שנקבו בשמות: עירד, מחויאל, מתושאל. שנקבו על שם אבדן, שנמחו והתשו. דבר אחר: אנשי שממון, ששממו את העולם.

ה וחזא יי ארי סגיאת בישת אנשא בארעא וכל יצרא מחשבת לבה לחוד ביש כל יומא:

ו ונתב יי במימרה ארי עבד ית אנשא בארעא ואמר במימרה למתבר תקפהון כרעותה:

מקום ה'. עלה במחשבתו של מקום להעציבו, זה תרגום אוגולוס. דבר אחר: 'וינחם', נהפכה מחשבתו של מקום ממצת רחמים למדת הדין, עלה

בשר. כמו בשגם בסגול"ל, כלומר, בשביל שגם זאת בו, שהוא בשר ואף-על-פי-כן אינו נכנע לפני, ומה אם יהיה אש, או דבר קשה? פיוצא בו: (שופטים ה) "עד שקמתי דבורה", כמו שקמתי, וכן "שאתה מדבר עמי", כמו שאתה, אף "בשגם" כמו בשגם. והיו ימי וגו'. עד מאה ועשרים שנה אאריך להם

(ו) הנפלים היו בארץ בימים ההם וגם אחרי-כן אשר יבאו בני האלהים אל-בנות האדם וילדו להם המה הגברים אשר מעולם אנשי השם:

ז"א הנפלים. על שם שנפלו ו הפילות את העולם. וב'לשון עברית, לשון ענקים הוא. בימים ההם. בימי דור אנוש ובני קין. וגם אחרי-כא. אף-על-פי שראו באבדן של דור אנוש, שעלה אוקינוס והציף שליש העולם, לא נכנע דור המבול

(ה) וירא יהוה כי רבה רעת האדם בארץ וכל-יצר מחשבת לבו רק רע כל-היום:

(ו) וינחם יהוה כי-עשה את-האדם בארץ ויתעצב אל-לבו:

ז"א וינחם ה' כי-עשה. נחמה היתה לפניו שבראו בתחתונים, שאלו היה מן העליונים, היה מרידן. ב'בראשית רבה'. ויתעצב. האדם. אל-לבו. של

שפתי חכמים

המבול של מי אוקינוס. ומפרש 'אשר יבאו בני האלהים', ומהם נולדו הענקים ההם, וקל להבין: ג היינו מחויאל, 'והותשו' היינו מתושאל, דאם לא כן למה קרא אותן 'אנשי השם' והם אנשי בליעל. תורה ה (ו) ד שהרי המריד כל בהמה וחייה שכולן קלקלו, ואילו היה בעליונים היה ממריד גם את העליונים: ה דאם לא כן קשה הרי פתיב 'וינחם' מלשון נחמה, לכן פירש להעציב את האדם, ופירש 'ויתעצב' מלשון נתעב ונאלח, כלומר נתעב האדם אל לבו של מקום להכריתו. ומת'רש"ל פירש, מאחר שפירש שהיה נחמה לפניו, מוכרח אתה לומר שקאי 'ויתעצב' על האדם,

ד'לשון 'הנפלים' תאר השם הוא, ופירושו שהפילו בני אדם בגבורתן (מהרש"ל). נח"א. ונראה לי העיקר כמו שפירש הרב בפרשת שלח בפסוק (במדבר י"ג ל"א) 'ושם ראינו את הנפילים', וזה לשונו: ענקים מבני שמחזאי ועזאל שנפלו מן השמים בימי דור אנוש, עד כאן לשונו. ולפי זה, 'שנפלו מן העולם' רוצה לומר מהעולם העליון, שהם השמים: א רוצה לומר, גם אחרי כן היו רעים וחטאים (נח"א). יש מקשין, דבפרשת עקב (דברים י"א י"ז) על פסוק 'ואבדתם מהרה' פירש הרב 'דור המבול לא היו להם ממין למוד', ועיין שם: ב דגם אחר בן בימי דור המבול היו גם כן, וממין היו, הרי כלם שטפם

עלה במחשבה להשחית, וקל להבין: ר רצונו לומר השי"ן בסגול, שהיא לשון 'גם', וגם 'שקמתי' בפת"ח כמו 'שקמתי' בסגול תחת השי"ן. 'שאתה' כמו 'שאתה'. והוסיף מלת 'זאת בו', משום דבזולת זה היה משמע שפירושו בשביל שגם הוא בשר כמו אחר, ואין שם אחר, לכך הוסיף 'זאת בו', וקל להבין: תורה ד (ד) ש בראשית רבה (כ"ז ט"ז), רוצה לומר הדרגו. והפילו את העולם, רוצה לומר ורעם למדו ממעשיהם הדרעים ונהרגו גם כן. כלומר, שהנפלים אשר היו בימי דור אנוש ובני קין נפלו מן העולם ב'שהציף עליהם את מי האוקינוס: ת פירושו,

במחשבה לפניו מה לעשות באדם שעשה בארץ. וכן כל לשון נחום שבמקרא, לשון נמלך מה לעשות: (במדבר כג) "ובן-אדם ויתנחם", (דברים לב) "ועל עבדיו ויתנחם", (שמות לב) "וינחם ה' על הרעה", (שמואל א טו) "נחמתי כי המלכתי". כלם לשון מחשבה אחרת הם. ויתעצב אל-לבו. נתאבל על אבדן מעשה ידיו, כמו: (שמואל ב יט) "נעצב המלך על בנו", וזה פתבתי לתשובת אפיקורוס אחד ששאל את רבי יהושע בן קרחה, אמר לו: 'אין אתם מודים

שהקדוש-ברוך-הוא רואה את הנולד? אמר לו: 'הן'. אמר לו: 'והא פתבי ויתעצב אל-לבו?' אמר לו: 'נולד לך בן זכר מימך? אמר לו: 'הן', אמר לו: 'ומה עשית? אמר לו: 'שמחתי ושמחתי את הכל'. אמר לו: 'ולא היית יודע שסופו למות? אמר לו: 'בשעת חדותא – חדותא, בשעת אבלא – אבלא'. אמר לו: 'כך מעשה הקדוש-ברוך-הוא, אף-על-פי שגלוי לפניו שסופן לחטא ולאבדן, לא נמנע מלבראן בשביל הצדיקים העתידים לעמוד מהם'. (עיין ברא"ם)

(י) ויאמר יהוה אמה את-האדם אשר-בראתי מעל פני האדמה מאדם עד-בהמה עד-רמש ועד-עוף השמים כי נחמתי כי עשיתם:

וואמר יי אחי ית אנשא די בראתי מעל אפי ארעא מאנשא עד בעירא עד רחשא ועד עופא דשמיא ארי תבית במימרי ארי עבדתנין:

(כ"ה). דבר אחר: הכל נברא בשביל אדם, וכיון שהוא כלה, מה צריך באלו? כי נחמתי כי עשיתם. חשבתי מה לעשות על אשר עשיתם.

כ"ה ויאמר ה' אמה את-האדם. הוא עפר, ואביא עליו מים ואמה אותו, לך נאמר לשון 'מחוי'. מאדם עד-בהמה. אף הם השחיתו דרפם

ח ונח מצא חן בעיני יהוה:

(ח) ונח מצא חן בעיני יהוה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם כרך יח עמ' 113)

הזה התחתון דוקא. וזהו מה שכתוב (ימיה לא, א) מצא חן במדבר – ה'חן' מתגלה דוקא ב'מדבר', מקום נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים.

ונח מצא חן בעיני ה' (ח, ה) גלוי שלמות מציאת החן תהיה לעתיד לבוא, כמאמר הזהר גייתא לעלמא דאתי. והגלוי יהיה בעולם הזה דוקא, וכמבאר בתנא, שתכלית הפונה אינה העולמות העליונים אלא עולם

~ נקודות משיחות קודש ~ (מכתב כללי – מוצאי שבת בראשית, מבה"ח מרחשון, ה'תשמ"ה)

מפותיה), שמזה מובנת עוד יותר החשיבות החיובית של למוד התורה, ומוכן גם כי כל הוספה בך, ובחיוביות ובשמחה, מביאה תוספת ברכה מן הקב"ה בכל הענינים האישיים, הן בגשמיים ("ארץ") והן ברוחניות ("שמים") – יברך ה' ויצליח, שהדבר יקום בכל אחד ואחת, בתוך כלל

ויהי רצון, שבהתאם להוראה של רש"י בתחילת פרושו לפרשת בראשית, שכל הבריאה שבברא הקב"ה (השמים והארץ וכל אשר בהם) הרי זה בשביל "ב" ראשית", שני דברים הנקראים "ראשית": התורה וישאל (שקבלו את התורה, לומדים את התורה ומקיימים את התורה ואת

שפתי חכמים

ועד בשביל הצדיקים, דאם לא בן לא היה המשל דומה לגמשל, כי הבן אינו לשום תועלת אלא בשעת חדותא, ותרשעים לתועלת שיעמדו צדיקים מהם, אלא על כרחך צריך לומר שהוא כמו 'ועוד', וקל להבין: תורה ז (ז) ולפי זה קשה, היה לו לכתוב 'אדם ובהמה', לכן פירש 'דבר אחר' וכו'. ולפי הדבר אחר קשה, היה לו לומר 'אדם וגם בהמה', לכן פירש 'אף הם' וכו'. (מהרש"ל: תורה ח

האדם, דאם בן ויאמר אמה את האדם מיבעי ליה, ולמה נאמר ויאמר ה' אמה? וגו', אלא ודיא תחילת דבור הוא, וכיון שהוא תחילת הדיבור משמע שעדיין לא פסק עליהם את הדין, אלא שובנס לחקור מה לעשות בהם: ז רצונו לומר, שמחתי בעצמי ושמחתי גם את האחרים: ח וקשה, היאך מדמה מעשה הקדוש ברוך הוא למעשה בשר ודם, ויש לומר שזה היה לדחות המין, אבל באמת הוא בשביל הצדיקים וכו' (מהרש"ל: ט רוצה לומר,

אבל לידבר אחר שנהפך מדת הרחמים למדת הדין קאי ויתעצב על הקדוש ברוך הוא: ו כלומר, מתחילה לא עלה במחשבתו לעשות באדם מאומה, ועכשיו עלה במחשבתו לחקור עליו מה לעשות בו. לא שנהפכה מחשבתו לרעה ופסק עליו המבול, שהרי אחר זה פתבי ויאמר ה' אמה את האדם? שהוא תחילת הדיבור. ואינו פירש הנהפך לומר שהפך מחשבתו ממדת הרחמים למדת הדין הוא מה שאמר 'אמה את

שיעור יומי לשבת קודש כ"ז תשרי ושנים מקרא ואחד תרגום - ו - פרשת בראשית קא

החדש, ומחדש מרחשון, שהוא חדש ה"חלין" הראשון לאחר
"החדש השביעי", החדש המשבע (מלשון שבע) בכל טוב
- אל כל חדשי כל השנה.
ובפרט הברכה העיקרית שאליה מקוים כל יום ו"כל היום"
- גאלה האמתית והשלימה על ידי משיח צדקנו, ונדעו כי
אתה שמך ה' לבדך עליון על כל הארץ.

ושנת תשמ"ה תהיה שנת תורה, שנת שמחה,
שנת אורה, שנת בריכה בכל המובנים, עם מנוחת הנפש
ומנוחת הגוף אמתית, דבר המביא גם יתר הצלחה בלמוד
התורה, ובלמוד התורה המביא לידי מעשה.
ושכר ממוצאי שבת קודש מברכים חדש מרחשון הזה,
ימשכו בטוב הנראה והנגלה כל הברכות האלויות, מן
השבת הזה אל כל ימי השבוע, ומראש חדש אל כל ימי

פפ קמ"ו פסוקים, אמציה, יחזקיהו סימן. חסלת פרשת בראשית

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רפא - רפב

אגרות קודש

ב"ה כ"ז תשרי, תשכ"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מיום הראשון, בו כותב על דבר השקפת עולמו וכו' ושואל בנוגע לעתידה של
תנועה פלונית וכו'.

והנה בטח אין צריך לביאור במה שכל אחד ואחת מבני ישראל מבלי יוצא מן הכלל, חלק
הוא מעמנו עם הנצחי, עליו נאמר אשר גוי אחד בארץ הוא, או בסגנון אחר, עם לבדד ישכון, והוא על
ידי אשר קבלו כל אחד ואחד מעם זה, תורה אחת מה' אחד, אשר - כמו שהשם והתורה נחים הם,
גם מקבל התורה נחמי הוא ועד אשר כל עמי הארץ מרגישים זה, אף שלא כולם מודים בזה [וכנראה
שהרגשה זו - היא גם הסיבה להשנאה שלהם לעמנו, אשר בכל התנועות מן הקצה הימני ועד קצה
השמאלי אף שלכאורה ע"פ הסברא צריכים היו לגשר בין כל העמים ולבטל שנאת עולם לעם עולם,
עם ישראל].

המסקנה מידית מהאמור לעיל הוא, אשר אף שלכאורה הבחירה ניתנה לכל אחד מבני ישראל
באיזה השקפת עולם יבחר, ואיך יתנהג בחיים בכלל ובחיי היום יומים בפרט, לעולם לא ימצא מנוחת
נפש אמיתית, כי אם בדרך אשר הותווה לעמנו הנצחי על ידי תורתנו הנצחית.

במלים פשוטות יותר: כל אחד מבני ישראל עליו להתנהג בחייו היום יומים בהנהגה מתאימה
להוראות תורתנו תורת חיים ובקיום מצותי עליהן נאמר וחי בהם,

שהרי אי אפשר למה שהוא לשנות מהותו, אף שיכול הוא לכסותו ולתקופה להעלים אפילו
בלבושים המנגדים לעצם מהותו ונקודת קיומו.

אשר מזה מובן, שעל כל אחד לנצל כל יכולתו לחזק הנהגה זו - של תורה ומצוה - ולהפיצה
בביתו ובסביבתו ובכל מקום שידו מגעת ואין כל חילוק בזה על איזה מפלגה נמנה באופן רשמי, והאם
אומר שמתחשב על חוג המכירים בתורה ומצוה או וכו',

מכל האמור - למענה על שאלתו, אשר אין מתפקידנו לנחש מה יהי עתידה של תנועה פלונית
או פלונית, כיון שתפקיד חיוני של כל אחד ואחת לחזק ולבסס מצב עמנו המסובב שונאים ואויבים
מכל צד, וכן לבסס מצבו הוא ככל התלוי בו - אשר לזה מגיעים ע"י ביסוס היהדות וערכי הנצחים
להפיצם באופן דמוסיף והולך, והובטחנו הבא לטהר מסייעין אותו.

וינעם לי להתבשר טוב בכל האמור.

בברכה.

צדקך: ה את־חקיך אֶשְׁמֹר אֶל־תְּעוּבתי עַד־מָאֹד:
 ב ט בְּמִה זִפְה־נָּעַר אֶת־אַרְחוֹ לִשְׁמֹר בְּדַבְּרְךָ:
 י בְּכָל־לְבִי דִרְשָׁתִּיךָ אֶל־תִּשְׁנֵנִי מִמְּצוֹתֶיךָ:
 יא בְּלִבִּי צַפְנִיתִי אִמְרֹתֶיךָ לִמְעַן לֹא אֲחַטֹּא־לָךְ:
 יב בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה לְמַדְנִי חֻקֶּיךָ: יג בִּשְׁפָתִי
 סִפְּרִיתִי כָּל־מִשְׁפָּטֵי־כִיֶּיךָ: יד בְּדֶרֶךְ עֲדוֹתֶיךָ שִׁשְׁתִּי
 כְּעַל כַּל־הוֹן: טו בַּפְּקוּדֶיךָ אֲשִׁיחָה וְאֶבְיטָה
 אֶרְחֹתֶיךָ: טז בַּחֲקֵתֶיךָ אֲשַׁתְּעֹשֶׂע לֹא אֲשַׁכַּח
 דְּבָרְךָ: ג ז גָּמַל עַל־עֲבֹדְךָ אַחִיהַ וְאֲשִׁמְרָה דְּבָרְךָ:
 יח גַּל־עֵינִי וְאֶבְיטָה נִפְלְאוֹת מִתּוֹרֹתֶיךָ: יט גַּר אֲנֹכִי
 בְּאֶרֶץ אֶל־תִּסְתֵּר מִלְּפָנֶי מִצּוֹתֶיךָ: כ גִּרְסָה נִפְשִׁי
 לְתַאֲבָה אֶל־מִשְׁפָּטֶיךָ בְּכָל־עֵת: כא גָּעַרְתָּ זָדִים
 אֲרוּרִים הַשֹּׁנִים מִמְּצוֹתֶיךָ: כב גַּל מַעְלִי חֲרַפָּה
 וְכוּז כִּי עֲדֹתֶיךָ נִצַּרְתִּי: כג גַּם יֵשְׁבוּ שָׁרִים כִּי
 נִדְּבָרוּ עֲבֹדְךָ יִשִּׁיחַ בַּחֲקִיךָ: כד גַּם־עֲדוֹתֶיךָ
 שִׁעֲשַׁעִי אֲנִשִּׁי עֲצָתִי: ד ה דְּבָקָה לַעֲפָר נִפְשִׁי
 חֲיִנִי בְּדַבְּרְךָ: ו דְּרָכִי סִפְּרִיתִי וְתַעֲנֵנִי לְמַדְנִי
 חֻקֶּיךָ: ז דֶּרֶךְ־פְּקוּדֶיךָ הִבִּינִי וְאֲשִׁיחָה
 בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ: ח דִּלְפָּה נִפְשִׁי מִתּוֹנָה קִיַּמְנִי
 בְּדַבְּרְךָ: ט דֶּרֶךְ־שֹׁקֶר הִסֵּר מִלְּפָנֶי וְתוֹרֹתֶיךָ חֲנֵנִי:
 י דֶּרֶךְ־אֱמוּנָה בַּחֲרִיתִי מִשְׁפָּטֶיךָ שְׁוִיתִי: לא דְּבַקְתִּי
 בְּעֲדוֹתֶיךָ יְהוָה אֶל־תִּבְשָׁנִי: לב דֶּרֶךְ־מִצּוֹתֶיךָ
 אֲרוּץ כִּי תִרְחִיב לִבִּי: ה ג הוֹרֵנִי יְהוָה דֶּרֶךְ חֻקֶּיךָ
 וְאֶצְרֶנָּה עֵקֶב: לד הִבִּינִי וְאֶצְרָה תּוֹרֹתֶיךָ
 וְאֲשִׁמְרָנָה בְּכָל־לֵב: לה הִדְרִיכֵנִי בְּנֵתִיב מִצּוֹתֶיךָ
 כִּי־כו חֲפָצָתִי: לו הִטַּלְבִּי אֶל־עֲדוֹתֶיךָ וְאֶל־
 אֶל־בָּצַע: לו הֵעֵבֶר עֵינֵי מִרְאוֹת שְׂוֹא בְּדֶרֶכְךָ
 חֲיִנִי: לה הִקֵּם לְעֲבֹדְךָ אִמְרֹתֶיךָ אֲשֶׁר לִירְאָתֶךָ:
 לז הֵעֵבֶר חֲרַפְתִּי אֲשֶׁר יִגְרִיתִי כִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
 טוֹבִים: מ הִנֵּה תֹאבְתִי לְפָקֶדֶיךָ בְּצִדְקָתֶךָ חֲיִנִי:
 ו מֵא וַיִּבְאֵנִי חֶסֶדְךָ יְהוָה תִּשְׁוַעֲתֶךָ בְּאִמְרֹתֶיךָ:
 מז וְאֶעֱנֶה חֲרָפִי דָבָר כִּי־כִטַּחֲתִי בְּדַבְּרְךָ: מז וְאֶל־
 תִּצַּל מִפִּי דְּבַר־אֱמֶת עַד־מָאֹד כִּי לְמִשְׁפָּטֶיךָ
 יִחְלָתִי: מד וְאֲשִׁמְרָה תּוֹרֹתֶיךָ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:

מה וְאֶתְהַלַּכְה בְּרַחֲבָה כִּי פָקֶדֶיךָ דִּרְשָׁתִּי:
 מו וְאֶדְבַּרְה בְּעֲדוֹתֶיךָ נֶגֶד מַלְאָכִים וְלֹא אֲבוֹשׁ:
 מז וְאֲשַׁתְּעֹשֶׂע בְּמִצּוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי: מח וְאֲשֹׁא־
 כִּפִּי אֶל־מִצּוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי וְאֲשִׁיחָה בַּחֲקִיךָ:
 ז מט זָכַרְדְּכָר לְעֲבֹדְךָ עַל אֲשֶׁר יִחְלָתֵנִי: נ זֹאת
 נִחְמַתִּי כַּעֲנִי כִּי אִמְרֹתֶיךָ חִיתֵּנִי: נא זָדִים הִלִּיצְנִי
 עַד־מָאֹד מִתּוֹרֹתֶיךָ לֹא נִמִּיתִי: נב זָכַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
 מִעוֹלָם: נ ג יְהוָה וְאֶתְנַחֵם: נג זִלְעָפָה אֶחְזַתִּי
 מִרְשָׁעִים עֹזְבֵי תּוֹרֹתֶיךָ: נד זְמֹרוֹת הַיּוֹלֵל חֻקֶּיךָ
 בְּבֵית מְגוּרִי: נה זָכַרְתִּי בְּלִילָה שִׁמְךָ יְהוָה
 וְאֲשִׁמְרָה תּוֹרֹתֶיךָ: נו זֹאת הִיִּתְהַלֵּלִי כִּי פָקֶדֶיךָ
 נִצַּרְתִּי: ח נ חֻלְקִי יְהוָה אִמְרֵתִי לִשְׁמֹר דְּבָרֶיךָ:
 נז חֲלִיתִי פִנְיֶךָ בְּכָל־לֵב חֲנֵנִי בְּאִמְרֹתֶיךָ:
 נח חֲשַׁבְתִּי דְרָכֶיךָ וְאֲשִׁיבָה רְגְלִי אֶל־עֲדוֹתֶיךָ:
 ס חֲשַׁתִּי וְלֹא הִתְמַהֲמַהֲתִי לִשְׁמֹר מִצּוֹתֶיךָ:
 סא חֲבָלִי רִשְׁעִים עוֹדְנִי תּוֹרֹתֶיךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:
 סב חֲצוֹת־לַיְלָה אֶקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפָּטִי
 צִדְקָתֶךָ: סג חֲבֵר אָנִי לְכָל־אֲשֶׁר יִרְאוּךָ וְלִשְׁמֹרִי
 פְּקוּדֶיךָ: סד חֶסֶדְךָ יְהוָה מִלֵּאָה הָאֶרֶץ חֻקֶּיךָ
 לְמַדְנִי: ט טוֹב עֲשִׂיתָ עִם־עֲבֹדְךָ יְהוָה
 בְּדַבְּרְךָ: טז טוֹב טַעַם וְדַעַת לְמַדְנִי כִּי בְּמִצּוֹתֶיךָ
 הִאֲמַנְתִּי: טז טַרֵּם אֶעֱנֶה אָנִי שִׁגְגָּה וְעֵתָה אִמְרֹתֶיךָ
 שִׁמְרִיתִי: טח טוֹב־אַתָּה וּמִטִּיב לְמַדְנִי חֻקֶּיךָ:
 טט טַפְּלוּ עָלַי שֹׁקֶר זָדִים אָנִי בְּכָל־לֵב: י אֲצַר
 פְּקוּדֶיךָ: י טַפַּשׁ בַּחֲלָב לֶבָם אָנִי תּוֹרֹתֶיךָ
 שִׁעֲשַׁעְתִּי: יא טוֹב־לִי כִי־עֲנִיתִי לְמַעַן אֶלְמַד
 חֻקֶּיךָ: יב טוֹב־לִי תּוֹרֹתֶיךָ מֵאֲלֹפֵי זָהָב וְכֶסֶף:
 י ג יִדְיֶךָ עֲשׂוֹנִי וַיְכַנְּנוּנִי הִבִּינִי וְאֶלְמַדָּה
 מִצּוֹתֶיךָ: יד יִרְאוּךָ יִרְאוּנִי וַיִּשְׁמְחוּ כִּי לְדַבְּרְךָ
 יִחְלָתִי: יה יִדְעָתִי יְהוָה כִּי־צִדֵּק מִשְׁפָּטֶיךָ וְאֱמוּנָה
 עֲנִיתִנִי: יז יִהְיֶנָּה חֶסֶדְךָ לְנַחֲמֵנִי בְּאִמְרֹתֶיךָ
 לְעֲבֹדְךָ: יח יִבְאֹנִי רַחֲמֶיךָ וְאַחִיָּה כִּי־תוֹרֹתֶיךָ
 שִׁעֲשַׁעִי: יט יִבְשׁוּ זָדִים כִּי־שֹׁקֶר עוֹתוֹנֵי אָנִי
 אֲשִׁיחַ בַּפְּקוּדֶיךָ: כ ט יֵשׁוּבוּ לִי יִרְאוּךָ

וְיִדְעֵי עֲדֹתֶיךָ: פ יהי־לִבִּי תָמִיד בַּחֲקִיךָ לִמְעַן לֹא
 אֲבוֹשׁ: ב פֶּלֶתָה לְתַשׁוּעָתְךָ נִפְשִׁי לְדַבְּרֶךָ
 יִחַלְתִּי: בב כָּלוּ עֵינֵי לְאַמְרָתְךָ לֵאמֹר מָתִי
 תִּנְחַמְנִי: בג בִּי־הֵייתִי כְּנָאֵד בְּקִיטֹר חֲקִיךָ לֹא
 שָׁכַחְתִּי: בד כִּמָּה יִמִּי־עֲבָדְךָ מָתִי תַעֲשֶׂה בְרִדְפִי
 מִשְׁפָּט: בה כְּרוּ־לִי זָדִים שִׁיחֹת אֲשֶׁר לֹא
 כִּתְּוֹרְתְךָ: בו כָּל־מִצְוֹתֶיךָ אֱמוּנָה שֶׁקֶר רִדְפוּנִי
 עֲזָרְנִי: בו כִּמְעַט כָּלוּנִי בָאָרֶץ וְאֲנִי לֹא־עֹבֶרְתִּי
 פְקָדֶיךָ: בז כַּחֲסֹדְךָ חִינִי וְאַשְׁמְרָה עֲדֹת פִּיךָ:
 ל פֶּט לְעוֹלָם יִהְיֶה דְבָרְךָ נֶצֶחַ בְּשָׁמַיִם: צ לְדֹר
 וָדֹר אֱמוּנָתְךָ כּוֹנֵנָה אֶרֶץ וּתְעַמֵּד: צא לְמִשְׁפָּטֶיךָ
 עָמְדוּ הַיּוֹם כִּי תִכַּל עֲבָדֶיךָ: צב לִוְלִי תוֹרְתְךָ
 שַׁעֲשְׁעִי אֹז אֲבֹרְתִי בְּעֵינָי: צג לְעוֹלָם לֹא־אֲשַׁכַּח
 פְּקוּדֶיךָ כִּי בָם חִיֵּיתִנִּי: צד לֹךְ־אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי כִּי
 פְקוּדֶיךָ דִּרְשָׁתִּי: צה לִי כָנוּ רָשָׁעִים לְאַבְדְּנִי
 עֲדֹתֶיךָ אֶתְּבוֹנֶן: צו לְכָל־תְּכַלָּה רְאִיתִי קֶץ רַחֲמֶה
 מִצְוֹתֶךָ מְאֹד: צז מִה־אֶתְּהַבְתִּי תוֹרְתְךָ כָּל־הַיּוֹם
 הִיא שִׁיחֹתִי: צח מֵאִיבִי תִחַפְּמֵנִי מִצְוֹתֶךָ כִּי
 לְעוֹלָם הִיא־לִי: צט מִכָּל־מַלְמְדֵי הַשִּׁכְלָתִי כִּי
 עֲדֹתֶיךָ שִׁיחֹה לִי: ק מוֹדָעִים אֶתְּבוֹנֶן כִּי פְקוּדֶיךָ
 נִצְרָתִי: קא מִכָּל־אֶרֶח רַע כָּלֹאֲתִי רִגְלִי לִמְעַן
 אֲשָׁמֹר דְּבָרְךָ: קב מִמִּשְׁפָּטֶיךָ לֹא־סָרְתִי בִּי־אַתָּה
 הוֹרֵתִנִּי: קג מִה־נִּמְלָצוֹ לַחֲבִי אֲמַרְתְּךָ מִדְּבַשׁ לִפִּי:
 קד מִפְּקוּדֶיךָ אֶתְּבוֹנֶן עַל־כֵּן שָׁנֹאתִי א | כָּל־אֶרֶח
 שֶׁקֶר: נ קה גִּר־לִרְגְלִי דְבָרְךָ וְאוֹר לְנִתִּיבְתִּי:
 קו נִשְׁבַּעְתִּי וְאַקִּימָה לְשֹׁמֵר מִשְׁפָּטִי צִדְקָךָ:
 קז נַעֲנִיתִי עַד־מְאֹד יִהְיֶה חִינִי כְּדְבָרְךָ: קח גִּדְּבוֹת
 פִּי רִצְהֵנָּה יִהְיֶה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לְמַדְּנִי: קט נִפְשִׁי
 בְּכַפִּי תָמִיד וְתוֹרְתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי: קי נִתְּנוּ רָשָׁעִים
 פֶּח לִי וּמִפְּקוּדֶיךָ לֹא תָעִיתִי: קיא נִחַלְתִּי עֲדֹתֶיךָ
 לְעוֹלָם בִּי־שִׁשׁוֹן לִבִּי הִמָּה: קיב נִטִּיתִי לִבִּי
 לַעֲשׂוֹת חֲקִיךָ לְעוֹלָם עֲקֹב: קיג סַעֲפִים שָׁנֹאתִי
 וְתוֹרְתְךָ אֶתְּהַבְתִּי: קיד סִתְּרִי וּמִגְנִי אֶתָּה לְדַבְּרֶךָ
 יִחַלְתִּי: קטו סוֹרוּ־מִמֵּנִי מִרְעִים וְאַצְרָה מִצְוֹת
 אֱלֹהֵי: קטז סִמְכֵנִי כְּאֲמַרְתְּךָ וְאַחִיָּה וְאַל־תִּבְשִׁינִי

מִשְׁבָּרִי: קיז סַעֲדֵנִי וְאוֹשְׁעָה וְאוֹשְׁעָה בַּחֲקִיךָ
 תָמִיד: קיח סָלִית כָּל־שׁוֹנִים מִחֲקִיךָ בִּי־שֶׁקֶר
 תִּרְמִיתָם: קיט סִגִּים הַשִּׁפְתָּ כָּל־רִשְׁעֵי־אָרֶץ לִכֵּן
 אֶתְּהַבְתִּי עֲדֹתֶיךָ: קכ סָמֵר מִפְּחַדְךָ בְּשָׂרִי
 וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ יִרְאֵתִי: ע קֹא עֲשִׂיתִי מִשְׁפָּט וְצֶדֶק
 כָּל־תְּנִיחֵנִי לַעֲשִׂקִי: קכב עָרַב עֲבָדְךָ לְטוֹב אֶל־
 יַעֲשִׁקֵנִי זָדִים: קכג עֵינֵי כָלוּ לְתַשׁוּעָתְךָ וְלֹא־מָרַת
 צִדְקָךָ: קכד עֲשֶׂה עִם־עֲבָדְךָ כַּחֲסֹדְךָ וּחֲקִיךָ
 לְמַדְּנִי: קכה עֲבָדְךָ־אֲנִי הִבִּינִי וְאַדְעָה עֲדֹתֶיךָ:
 קכו עַת לַעֲשׂוֹת לִיהוָה הִפְרוּ תוֹרְתְךָ: קכז עַל־כֵּן
 אֶתְּהַבְתִּי מִצְוֹתֶיךָ מִזֶּהֱב וּמִפֶּן: קכח עַל־כֵּן א |
 כָּל־פְּקוּדֵי כָל יִשְׁרָתִי כָּל־אֶרֶח שֶׁקֶר שָׁנֹאתִי:
 פ קכט כָּלֹאֲת עֲדֹתֶיךָ עַל־כֵּן נִצְרָתָם נִפְשִׁי:
 קל כָּתַח דְּבָרֶיךָ יְאוֹר מִבֵּין פְּתִיִּים: קלא כִּי־פָעַרְתִּי
 וְאַשְׁאֵפָה כִּי לְמִצְוֹתֶיךָ יִאֲבָתִי: קלב כִּי־נִהַ־אֲלִי וְחִנִּי
 כִּמִּשְׁפָּט לְאַהֲבִי שָׁמַד: קלג פָּעַמִּי הִכֵּן כְּאֲמַרְתְּךָ
 וְאַל־תִּשְׁלַט־בִּי כָל־אֲנוֹן: קלד פָּדֵנִי מִעֲשֶׁק אָדָם
 וְאַשְׁמְרָה פְּקוּדֶיךָ: קלה פִּגְדִּי הָאֵר בְּעֲבָדְךָ וְלִמְדֵנִי
 אֶת־חֲקִיךָ: קלו פִּלְגֵי־מַיִם יִרְדּוּ עֵינֵי עַל לֹא־שָׁמְרוּ
 תוֹרְתְךָ: צ קלא צִדִּיק אֶתָּה יִהְיֶה וְיִשָּׁר מִשְׁפָּטֶיךָ:
 קלז צוֹיֵת צִדֵּק עֲדֹתֶיךָ וְאַמּוּנָה מְאֹד:
 קלח צִמְתָּתִנִּי קִנְאָתִי בִּי־שִׁכְחוּ דְבָרֶיךָ צָרִי:
 קמ צְרוּפָה אֲמַרְתְּךָ מְאֹד וְעֲבָדְךָ אֶתְּהַבְתִּי:
 קמא צָעִיר אֲנִי וְנִבְוָה פְּקָדֶיךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:
 קמב צִדְקָתְךָ צִדֵּק לְעוֹלָם וְתוֹרְתְךָ אֱמֶת: קמג צָר־
 וּמִצֹּק מִצְאוּנִי מִצְוֹתֶיךָ שַׁעֲשְׁעִי: קמד צִדֵּק
 עֲדֹתֶיךָ לְעוֹלָם הִבִּינִי וְאַחִיָּה: ק קמה קָרָאתִי
 בְּכָל־לֵב עֲנִי יִהְיֶה חֲקִיךָ אֲצִרָה: קמו קָרָאתֶיךָ
 הוֹשִׁיעֵנִי וְאַשְׁמְרָה עֲדֹתֶיךָ: קמז קִדְּמָתִי בְּנִשְׁפָּה
 וְאוֹשְׁעָה לְדַבְּרֶךָ יִחַלְתִּי: קמח קִדְּמוּ עֵינֵי אֲשִׁמְרוֹת
 לְשִׁיחַ בְּאֲמַרְתְּךָ: קמט קוֹלִי שָׁמְעָה כַּחֲסֹדְךָ יִהְיֶה
 כִּמִּשְׁפָּטֶיךָ חִינִי: קנ קָרְבוּ רִדְפִי וְזִמָּה מִתוֹרְתְךָ
 רַחֲקוּ: קנא קָרוֹב אֶתָּה יִהְיֶה וְכָל־מִצְוֹתֶיךָ אֱמֶת:
 קנב קִדְּם יִדְעָתִי מִעֲדֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם
 יִסְדָּתָם: ר קנג רֹאה־עֲנִי וְחַלְצֵנִי בִּי־תוֹרְתְךָ לֹא

שְׁכַחְתִּי: קנז רִיבָה רִיבִי וּגְאֻלִּי לְאַמְרָתְךָ חֲיִנִּי:
 קנז רָחוֹק מִרְשָׁעִים יִשְׁעָה בִּי־חֶקֶךָ לֹא דָרְשׁוּ:
 קנז רַחֲמֶיךָ רַבִּים | יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חֲיִנִּי: קנז רַבִּים
 וְדָפִי וְצָרִי מִעֲדוּתֶיךָ לֹא נִטִּיתִי: קנז רֵאִיתִי
 בְּגָדִים וְאַתְקוּטְמָה אֲשֶׁר אִמְרָתְךָ לֹא שָׁמְרוּ:
 קנז רֵאֵה בִּי־פְקוּדֶיךָ אֲהַבְתִּי יְהוָה כַּחַסְדְּךָ חֲיִנִּי:
 קס רֵאשִׁי־דְבָרְךָ אֱמֶת וְלַעֲוֹלָם כָּל־מִשְׁפָּט צְדָקָה:
 ש קסא שָׁרִים וְדָפוֹנֵי חֲנָם וּמִדְבָּרְךָ פֶּתַח לְבִי:
 קסב שֵׁשׁ אֹנְכִי עַל־אִמְרָתְךָ כְּמִצָּא שָׁלַל רֵב:
 קסג שֶׁקֶר שְׁנֵאתִי וְאַתַּעֲבֶה תוֹרָתְךָ אֲהַבְתִּי:
 קסד שִׁבְעַת בְּיֹם הַלֵּלְתִּיךָ עַל מִשְׁפָּטִי צְדָקָה:
 קסה שְׁלוֹם רַב לְאַהֲבֵי תוֹרָתְךָ וְאִין־לָמוּ מִכְשׁוֹל:

קסו שְׁכַרְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וּמִצוֹתֶיךָ עָשִׂיתִי:
 קסז שְׁמֵרָה נַפְשִׁי עֲדוּתֶיךָ וְאַהֲבָם מְאֹד:
 קסח שְׁמֵרְתִּי פְקוּדֶיךָ וְעֲדוּתֶיךָ כִּי כָל־דְּרָכֵי נִגְדָּה:
 ת קסט תִּקְרַב רַנְתִּי לִפְנֶיךָ יְהוָה כְּדִבְרְךָ הַבִּינֵנִי:
 קע תָּבוֹא תַחֲנֹנִתִּי לִפְנֶיךָ פְּאִמְרָתְךָ הַצִּילֵנִי:
 קעא תַּפְעֶנָה שְׁפָתַי תְּהַלֵּלָה כִּי תִלְמַדְנִי חֶקֶךָ:
 קעב תַּעֲזֹן לְשׁוֹנִי אִמְרָתְךָ כִּי כָל־מִצוֹתֶיךָ צִדִּיק:
 קעג תְּהִי־יָדְךָ לְעֲזָרְנִי כִּי פְקוּדֶיךָ בְּחַרְתִּי:
 קעד תִּאֲבֹתִי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וְתוֹרָתְךָ שִׁעֲשִׁיעִי:
 קעה תַּחֲיוֹ־נַפְשִׁי וְתַהַלֵּלְךָ וּמִשְׁפָּטְךָ יַעֲזָרְנִי:
 קעו תַּעֲלִיתִי כְּשֶׁה אֲבִד בִּקֵּשׁ עֲבָדְךָ כִּי מִצוֹתֶיךָ לֹא
 שְׁכַחְתִּי:

אגרות קודש

ב"ה, ר"ח מ"ח, ה'תשכ"ב

ברוקלין, נ. י.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו.

ובבואינו זה עתה משבת בראשית, וע"פ מאמר רבנו הזקן אשר הארת שבת בראשית מאירה בכל שבתות השנה; ובתורתו בשם הבעש"ט שקיבל ממורו הבעל ח"י (הוא אחי השילוני) אשר כל ימות השנה מקבלים משבת בראשית.

יהי רצון שבתחלת ופתח פרשת בראשית של התורה ושל העולם - יהי אור, גם בתחלת עניני העולם קטן זה האדם, הן עניניו שהם בבחי' שמים וצבאי (ענינים רוחניים), הן עניניו שהם בבחי' ארץ וצבאי (ענינים גשמיים).

אור לכל פירושו, אור נראה ונגלה.

והדרך להמשיך את כל האמור עתה ולמטה מעשרה טפחים ובגלוי, מובן מתורת הבעש"ט, אשר אור האמור (אור שנברא ביום ראשון) גזוז בתורה.

והרי תכונת אור זה שאדם צופה ומביט בו - מסוף העולם ועד סופו,

הנהגה ע"פ הוראות תורתנו תורת חיים - מסוף העולם (קטן - האדם) ועד סופו, בכל דרכיך דעוהו.

בברכה לבשו"ט בכלל ובפרט

מ. שניאורסאהן

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"א תשרי פרק כ, מפרק קד עד סוף פרק קה	יום רביעי - כ"ד תשרי פרק כ, מפרק קיג עד סוף פרק קיח
יום שני - כ"ב תשרי פרק כ, מפרק קו עד סוף פרק קז	יום חמישי - כ"ה תשרי פרק כ, פרק קיט מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו
יום שלישי - כ"ג תשרי פרק כ, מפרק קח עד סוף פרק קיב	יום שישי - כ"ו תשרי פרק כ, פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק
שבת קודש - כ"ז תשרי פרק כ מפרק קכ עד סוף פרק קלד	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה ...

יום ראשון כ"א תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 272, ע"כ אהובי אחיי... עד עמ' קלז, בפרש"י ז"ל שם.

- 1 על כן, - לכן, אהובי אחי ורעי, אל נא תרעו הרעה
2 הגדולה הזאת, - לעשות, לפני התפלה או אחרי התפלה,
3 מושב לצים רחמנא-ליצלן, ותנו כבוד לה' אלהיכם במרם
4 יחשד⁴³, דהיינו בין מנחה למעריב כל ימות החל⁴⁴, ללמוד
5 בעשרה פנימיות
6 התורה, שהיא אגדה
7 שבספר "עין יעקב", 1
8 שרבי סודות התורה 2
9 גנוזין בה, ומכפרת 3
10 עונותיו של אדם, 4
11 במבאר בכתבי 5
12 האר"ז⁴⁵, והנגלות 6
13 שבה - סודות התורה, 7
14 הרי אמר, גנוזין באגדה 8
15 שב"עין יעקב", והדברים 9
16 הגלויים אודותם לומדים 10
17 בחלק הנגלה של האגדה, 11
18 הן דרכי ה' שילך בהם 12
19 האדם, וישית עצות
20 בנפשו במלי דשמיא - בעניני תורה ומצוות, ובמלי דעלמא,
21 - בעניני עולם, וכידוע לכל חכמי לב. וגם ללמוד מעט - בין
22 מנחה למעריב, ב"שולחן ערוך" ארצה-חיים הלכות הצריכות
- לכל אדם, - שהרי החלק "אורח חיים" שב"שולחן ערוך" נחנץ
לכל אחד לדעת הלכותיו, ועל זה אמרו רז"ל⁴⁶: "כל השונה
הלכות בכל יום בו", - מובטח לו שהוא בן עולם הבא, שהן
הלכות ברורות ופסוקות הלכה למעשה, - לדעת איך
לעשות בפועל, במבאר
בפרוש רש"י ז"ל שם⁴⁷.
- שב"הלכות" מתכוונת
הגמרא להלכות ברורות,
בלי השקלא-וטריא
והמחלוקת שבדבר, כפי
שרש"י מפרש במגילה
לפני המאמר "כל השונה
הלכות", אלא בנוגע
להסדר על "שונה הלכות"
שלמד את ההלכות עצמן
בלי השקלא-וטריא וכו',
ובמס' נדה על מאמר זה
עצמו מפרש רש"י, שאלו
הן משניות, ברייתות
והלכה למשה מסיני, שגם הן בלי השקלא-וטריא של הגמרא,
ועל-דרך-זה בנוגע ל"שולחן ערוך" הכוונה להלכות פסוקות
ברורות הנוגעות למעשה.

יום שני כ"ב תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קלז, ובשבת קדש בעלות... עד עמ' קלז, כן יהי רצון:

- 45 ובשבת קדש בעלות המנחה - יעסקו בהלכות שבת, כי
46 "הלכתא רבתא לשבתא", - שבת היא הלכה גדולה, ישנן
47 הרבה הלכות שיש לדעתן בנוגע לשבת, ובקל יכול האדם
48 לכשל בה חסדו-שלום,
49 אפילו באסור ברת
50 וסקילה, מחסרון ידיעה,
51 - של הדינים, ו"שגגת
52 תלמוד עולה ודון" חס-
53 ושלום, - כשעושים
54 איסור מבלי לדעת שזה
55 איסור, ואי הידיעה הוא
56 מפני שלא למד - נחשב
57 הדבר כאילו עשה זאת
58 במזיד חסדו-שלום, כפי
- שהמשנה אומרת באבות⁴⁸. הרי שאפילו באיסורים של כרת
וסקילה יכולים להיכשל חסדו-שלום כשלא יודעים הלכות שבת,
ואין צריך לומר באסורי דברי סופרים, שרבו כמו רבנו
למעלה, ובפרט באסורי
מקצה דשכיחי טובא, -
הקורים לעתים קרובות
מאד, ונחמורים דברי
סופרים - דמדרבנן, יותר
מדברי תורה⁴⁹, כמו
שאמרו רז"ל⁵⁰, שכל
העובר על דברי חכמים
אפילו באסור קל של
דבריהם, - שהחכמים
אסרוהו, כמו האוכל
- ובשבת קדש בעלות המנחה יעסקו
בהל' שבת כי הלכתא רבתא לשבתא ובקל יוכל
האדם ליכשל בה ח"ו אפילו באיסור כרת וסקילה
מחסרון ידיעה ושגגת תלמוד עולה ודון ח"ו ואצ"ל
באיסורי דברי סופרים שרבו כמו רבו למעלה ובפרט
באיסורי מוקצה דשכיחי טובא וחמורים ד"ס יותר
מד"ת כמ"ש רז"ל שכל העובר על דברי חכמים אפילו
באיסור קל של דבריהם כמו האוכל קודם תפלת

אגרת הקדש

43. ע"פ ל' הכתוב - ירמי' יג, טז. 44. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "י"ל הא דאינו מתחיל בנוגע לתפלה הא', שחרית - כי אז הרי דין מפורש הוא בשו"ע (ספ"ט ס"ד) דאסור לעסוק בצרכיו קודם התפלה, וכן שלאחר" צ"ל ת"ת דרבים, מביהכנ"ס לביהמ"ד (סקני"ה ס"א)". 45. ראה הלכות ת"ת לאדמו"ר הזקן פ"ב ה"ב ובנסמן שם (בהוצאת קה"ת). הקדמת הרמב"ן לשיר השירים. 46. מגילה כח, ב. נדה עג, א. 47. ראה ט"ז יו"ד סרמ"ו סק"ב. 48. פרק ד' משנה י"ב. 49. ירושלמי ברכות פ"א ה"ד. 50. ברכות ד, ב.

1 קָדַם תְּפִלַּת עֲרֵבִית וּבִהְיָ נִזְנָא - וכדומה, חֵיב מִיתָה
2 כְּעוֹבֵר עַל חֲמוּרוֹת שְׁבִתוֹרָה⁵¹. - על-כל-פנים נוגע הדבר
3 מאד ללמוד ולדעת הלכות ודיני שבת, אשר לכן ילמדו הלכות
4 שבת בעלות המנחה של שבת, וְכָל יְחִיד אֵל יִפְרֹשׁ עֲצָמוֹ מִן

5 הַצִּיּוֹר - בשעה שהציבור

6 לומד הלימודים האמורים

7 ב"עין יעקב", "שולחן

8 ערוך" וכדומה, אָפְלוּ¹

9 לְלַמֵּד עֵינָיו אַחֵר, - גם כן²

10 אל יפרוש היחיד מן³

11 הציבור, כִּי־אם - יצטרף⁴

12 בְּדָבָר שֶׁהַצִּיּוֹר עֹסֵקוֹן⁵

13 בּוֹ, וְאִין צָרִיד לִזְמַר⁶

14 שֶׁלֹא יֵצֵא הַחוּצָה -⁷

15 בשעה שהציבור לומד אם⁸

16 לֹא יִהְיֶה עֹשֶׂה מַבְלָעוֹ, ⁹

17 וְעָלָיו - על מי שיוצא

18 החוצה, אֲנִי - רבנו הזקן, קוֹרֵא הַפֶּסֶק⁵²: "וְעוֹבֵי ה' - אלה

19 שעוברים תורתו של ה', וְכָל כוֹ", כִּמּוֹ שֶׁאָמְרוּ רַ"ל⁵³ עַל כָּל

20 דָּבָר שֶׁבִּקְדֻשָּׁה, כִּי אֵין קִדְשָׁה בְּקִדְשָׁת הַתּוֹרָה, דְּ"אִזְרִיתָא

21 וְקִדְשָׁא־בְּרִידָהּ הוּא בְּלֹא חֵד". - התורה והקדוש־ברוך־הוא

אגרת הקדש

ערבית וכה"ג חייב מיתה כעובר על חמורות שבתורה
וכל יחיד אל יפרוש עצמו מן הציבור אפילו ללמוד
ענין אחר כ"א בדבר שהציבור עסוקין בו ואצ"ל שלא
יצא החוצה אם לא יהיו עשרה מבלעדו ועליו אני
קורא הפסוק ועוובי ה' יכלו בו' כמשאור"ל על כל
דבר שבקדושה. כי אין קדושה בקדושת התורה
דאורייתא וקוב"ה כולא חד. וכל הפורש מן הציבור
כו' ושומע לי ישכון בטח ובימיו ובימינו תושע יהודה
וירושלים תשכון לבטח אמן כן יהי רצון:

22 הם דבר אחד, שלכן, למרות שרבותינו ז"ל אמרו זאת רק לגבי
23 דבר שבקדושה, שבהם הענין של עשרה מישראל (מנין) הוא
24 תנאי שבלעדו אי אפשר לומר אותו דבר שבקדושה, מה־שאין
25 כן בלימוד תורה הרי אין זה תנאי שמן ההכרח שהיו עשרה, זה
26 רק עילוי כשעשרה

27 מישראל הם ביחד - בכל

28 זאת, כיוון שאין קדושה

29 בקדושת התורה,

30 וכשעשרה מישראל

31 לומדים תורה ביחד הם

32 הרי ממשיכים כאמור

33 לעיל, הבחינה הגבוהה

34 של קדושה והשראת

35 השכינה - לכן מי שיוצא

36 החוצה ובגלל זה לא

37 נשאר "ציבור" בשעת

38 הלימוד, הוא על־דרך מי

39 שהולך מדבר שבקדושה ועל־ידו מופרע הדבר שבקדושה. וְ"כָל

40 הַפּוֹרֵשׁ מִן הַצִּיּוֹר כוֹ", - אינו זוכה לראות בנחמת הציבור⁵⁴,

41 וְשׁוֹמֵעַ לִי - אומר רבנו הזקן, וְשָׁבוֹן בְּטָח, וְכִי־מִי וְכִי־מִי

42 תִּנְשָׁע יְהוּדָה, וִירוּשָׁלַיִם תִּשָּׁבֶן לְבִטָּח⁵⁵, אָמֵן כֵּן יִהְיֶה רָצוֹן:

יום שלישי כ"ג תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 274, כד. אהוביי... עד עמ' קלח, ל'עין כל.

61 בכל רחבי ממלכתו שיתאספו בזמן מסויים, והוא יראה להם כבוד
62 מלכותו ויקר תפארת גדולתו, הרי מי שעומד אז מן הצד ואינו
63 מתעניין לראות את המלך - עד כמה מטופש הוא נראה בעיני
64 הכל, וגם יש בכך משום בזיון למלך, שאין המלך חשוב בעיניו
65 לשאוף נחת ותענוג מההסתכלות בכבודו ובתפארת גדולתו, וחשוב
66 לו יותר לספר ולדבר אז בענינים הנחוצים לו. יתירה מזו, הוא
67 מתחייב בנפשו למלך בהראותו עלבונו ובזיונו כלפי המלך בעיני כל.
68 כך הדבר בנמשל, בענין התפלה, שמלך מלכי המלכים צווה לקבוע זמני
69 התפלה בהם הוא מתגלה לכל דורשי שמו על ידי התבוננות בגדולתו
70 של הקדוש־ברוך־הוא. וגם כאן הרי זה כאילו צווה המלך להכריז
71 בכל רחבי ממלכתו, שכן זמני התפלה הם עת רצון גם למעלה וגם
72 למטה, כפי שרבנו הזקן אומר בפרק י"ב בחלק הראשון של ספר
73 "התניא", ששעת התפלה היא זמן של "מוחין דגדלות" למעלה,
74 ולמטה היא "שעת הכושר" לכל אדם - הרי זו קריאה בכל רחבי
75 מלכותו של הקדוש־ברוך־הוא. ועל האדם רק להכין עצמו שיוכל
76 "לקבל" התגלות זו - על ידי התבוננותו בגדולת הקדוש־ברוך־הוא
77 בשעת התפלה, וכפי שרבנו הזקן פירש בתורה קצרה את המאמר¹
78 "אם כיוון לבו יצא", אם פתח חלון בלבו, "כיוון" מלשון "יכוין פתיחין

43 כד. באגרת הקדושה הקדומה, סימן כ"ג, הסביר רבנו הזקן ההפלאה
44 הגדולה, בהשראת השכינה, כשעשרה מישראל לומדים תורה ביחד או
45 עושים מצוה רבים, ולכן (אמר) "רע בעיני המעשה" שיכול לקרות, שגם
46 אלה אשר "גגשים אל ה' הגשה זו תפלה", שעוסקים בעבודת התפלה,
47 ובכל זאת לפניו או אחרי התפלה נעשה מושב לצים מפני שלא לומדים
48 תורה, ולכן תבע לעשות קביעות רבים ללמוד "עין יעקב" ו"שולחן ערוך"
49 הלכה למעשה בין מנחה למעריב. לאחר האגרת האמורה, באה האגרת
50 הקדושה סימן כ"ד, בה תובע רבנו הזקן בצורה חריפה מדוע ישנם כאלה
51 שמדברים בשעת התפלה. ואין הכוונה לדברים בטלים, אלא אפילו
52 כשמדברים בתוכן של "סיפור בצרכיו", הוא מדבר אודות דברים הנצרכים
53 לו, ואם היה מדבר בהם בזמן אחר (שלא בשעת התפלה) לא היה בזה משום
54 חטא. שכן, הוא צריך לדבר אודות דברים אלה. אך אם הוא מדבר אותם
55 בשעת התפלה, אומר רבנו הזקן, שהוא מראה בכך שאין הוא רוצה
56 להתבונן ולראות את ההתגלות האלקית שהקדוש־ברוך־הוא מתגלה
57 בשעת התפלה.

58 רבנו הזקן מביא דוגמה לכך, כמו למשל במלך למטה שדרך כלל
59 כבודו וגדולתו מוחבאים בחרי חדרים, ורבים מחכים ימים ושנים
60 שיעלה בידם לראות אותו, וכשעלה ברצון המלך לצוות להכריז

51. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מאי קמ"ל - טובא קמ"ל שלא כהדעות דלהפלגה וגוזמא כוונתו. וראה שו"ע אדה"ז סס"ג ס"ה. שד"ח כללים ע' 386. פאת השדה ח, טו - בארוכה. אנציק' תלמודית יד ע' תקצט ואילך". 52. "ישע" א, כח. 53. ברכות ח, א. ירושלמי מגילה פ"ד ה"ד. 54. מסכת שמחות ב, י. אבל שם מדריך ציבור. ועיי' רמב"ם הלכות אבל פ"א ה"י. 55. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "השייכות כאן - אולי - ע"פ תענית (יא, א) דהמצער עצמו עם הציבור רואה בנחמת הציבור. ולהעיר מברכות ל, רע"א". 1. ברכות יג, א.

45 וְלִהְיוּ מִצָּא לְדוֹרָשֵׁיוּ וּמִבְקָשֵׁיוּ וּמִנְחָלָיו. – ובעת רצון זו שהיא
46 שעת התפלה, הרי וְהַמְסַפֵּר בְּצִרְכָּיו – מֵרָאָה בְּעֵצְמוֹ שְׂאִינוֹ
47 חָפֵץ לְהִתְבּוֹנֵן וְלִרְאוֹת בְּגִלּוֹי כְבוֹד מַלְכוּתוֹ, וְנַעֲשֶׂה מִרְכָּבָה
48 מְמָאָה – נַעֲשֶׂה בְטֵל כְּמוֹ מִרְכָּבָה לְכִסִּיל הָעֲלִיוֹן, – לְקַלִּיפָה,

הנקראת "כסיל העליון",

49 שְׁנֵאמַר עָלָיו: "לֹא

50 יִחְפֹּץ כִּסִּיל בְּתִבּוֹנָה

51 כו", כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב הַזֶּה:

52 וְהָאֵרֶ"י וְלֹאֵ"שׁ, דְּהֵינּוּ

53 שְׂאִינוֹ חָפֵץ לְהִתְבּוֹנֵן

54 וְלִרְאוֹת בִּיקָר תְּפָאֶרֶת

55 גִּדְּלוֹ שֶׁל מֶלֶךְ מַלְכֵי

56 הַמַּלְכִּים הַקְּדוֹשִׁי-בְּרוּךְ

57 הוּא, הַנִּגְלּוֹת לְמַעַלָּה

58 בְּשַׁעֲרָה זו, – שֶׁשֶּׁעַת

59 הַתְּפִלָּה הִיא הִרֵי עַת רִצּוֹן

60 לְמַעַלָּה, וְגַם – זֶה נִתְגַּלָּה

61 לְמִטָּה אֶל הַחֲפָצִים –

62 בְּרִצּוֹן פְּנִימִי, לְהִכִּיֵּשׁ אֶל

63 כְּבוֹדוֹ וְגִדְּלוֹ, הַמִּתְעַסֵּף

64 וּמִתְלַבֵּשׁ בְּתוֹךְ תִּבּוֹת

65 הַתְּפִלָּה הַקְּדוּשָׁה בְּפִי

66 כָּל, וּמִתְגַּלָּה לְכָל אֶחָד

67 לְפִי שֶׁכָּלוּ – וְהִבְנֵתוֹ,

68 וְשֶׁרֶשׁ נִשְׁמָתוֹ, בְּדִכְתִּיב:

69 – כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב: "לְפִי

70 שֶׁכָּלוּ יִהְיֶה אִישׁ" –

71 "יִהְיֶה" בְּתִיב; – בְּלִי וְאִ"ו

72 – שֶׁמִּשְׁמַעוֹתוֹ, שְׁבַהתָּאם

73 לְשִׁכְלוֹ וְלִהְבֵּנּוֹ בְּגִדּוֹלָת

74 הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, מִהֲלָל

75 הָאֵדָם אֶת הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ

76 הוּא בְּשַׁעֲרַת הַתְּפִלָּה,

77 וּמִלְכוּתָא דְּרִקְיָה בְּעֵין

78 מַלְכוּתָא דְּאֶרְעָא¹⁰, – מַלְכוּת הַשָּׁמַיִם דּוֹמָה לְמַלְכוּת עַל הָאָרֶץ,

79 לְהַנְהִיגַת הַמַּלְכוּת לְמַטָּה, שֶׁדֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ לְהִיּוֹת "חֲבִיּוֹן עֹז"¹¹

80 בְּחֲדָרֵי חֲדָרִים, וְכִמְהָ שׁוֹמְרִים עַל הַפְּתָחִים, (עַד) אֲשֶׁר כִּמְהָ

81 וְכִמְהָ מִצָּפִים יָמִים וְשָׁנִים לִרְאוֹת עֹז וְכְבוֹדוֹ, וּבְשַׁעֲרָה

82 רִצּוֹנוֹ לְהִתְגַּלּוֹת לְכָל, וְהַעֲבִיר קוֹל בְּכָל מַלְכוּתוֹ לְהַקְהֵל

83 וְלַעֲמֹד לְפָנָיו, לְהִרְאוֹתָם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ וְיָקָר תְּפָאֶרֶת

84 גִּדְּלוֹ, מִי שֶׁעוֹמֵד לְפָנָיו וְאִינוֹ חוֹשֵׁשׁ לִרְאוֹתוֹ וּמִתְעַסֵּק

85 בְּצִרְכָּיו – כִּמְהָ גֵרוֹעַ וּסְכָל וּפְתִי הוּא, וְנִמְשָׁל בְּכַהֲמוֹת

86 נִדְמָה בְּעֵינָיו כָּל הַבְּרִיּוֹת. וְגַם הוּא בִּזְיוֹן הַמֶּלֶךְ – בְּהִרְאוֹתוֹ

87 לְפָנָיו שְׂאִינוֹ – שֶׁהַמֶּלֶךְ אִינוֹ סָפִין – חָשׁוֹב בְּעֵינָיו לְקַבֵּל נַחַת

1 לִי"ה הַכְּתוּב בְּתַפְּלוֹתוֹ שֶׁל דְּנִיָּאל² שֶׁהֻכְחָה הִיא שְׁחֻלּוֹנוֹת הִיוּ

2 פְּתוּחִים אֲצִלוֹ – כִּךְ כָּאֵן הַכּוֹחָה בִּ"אֵם כִּיּוֹן לְבוֹ" הִיא, שֶׁפֶתַח חֵלּוֹן

3 בְּלָבוֹ שִׁיכּוֹל לְהֵאִיר דְּרָכּוֹ בְּלָבוֹ הַהִתְגַּלּוֹת הַמֵּאִירָה בְּמוֹחַ עַל יְדֵי

4 הַהִתְבּוֹנוֹת בְּגִדּוֹלָת ה'.

5 וְכֹאשֶׁר מִישָׁהוּ מְדַבֵּר אֲזִי

6 בְּעֵינָיו הוּא, וְיִהְיֶה אֱלֹהִים גַּם

7 דְּבָרִים הַנְּחוּצִים לוֹ, הוּא 1

8 מֵרָאָה – כֹּאמֹר לְעִיל – שֶׁאֵין 2

9 הוּא רִצּוֹה לִרְאוֹת הַתְּגַלּוֹת 3

10 הַמֶּלֶךְ שִׁישֵׁנָה בְּשַׁעֲרַת הַתְּפִלָּה, 4

11 וְיִתִּירָה מִזֶּה, זֶהוּ בּוֹיּוֹת שֶׁל 5

12 הַמֶּלֶךְ וּלְפָנָיו עֵינֵי כָל. 6

13 לִכֵּן מְסִיִּים רַבְּנוּ חֻזֶּק בְּגִזִּירַת 7

14 גִּזִּירָה שֶׁלֹּא לְדַבֵּר שׁוֹם 8

15 "שִׁיחָה בְּטִילָה" מִזֶּשֶׁעָה 9

16 שֶׁחֻזֶּן מִתְחִיל בְּתַפְּלָה עַד 10

17 לְסוֹף הַקְּדִישׁ הָאֲחֵרוֹן שֶׁאֲחֵרֵי 11

18 הַתְּפִלָּה. וְמִי שֶׁעוֹבֵר עַל כִּךְ 12

19 בְּמוֹדֵי יֵשֵׁב עַל הַקְּרָקַע וּבִקֵּשׁ 13

20 מִשְׁלֵשָׁה אֲנָשִׁים לְהַתִּיר לוֹ 14

21 הַנִּידוּי שֶׁלֹּא מַעַלָּה. אֵךְ, זֶה רַק 15

22 בְּשַׁעֲרָה שֶׁהוּא עוֹשֶׂה זֹאת 16

23 בְּמוֹדֵי, לֹא כֹאשֶׁר שָׁכַח אֲוֹ 17

24 שֶׁהִתְפַּרְצוּ מִפּוֹי כִּמְהָ מַלִּים, 18

25 שֶׁאֵין לֹא חַל עָלָיו מִלְכַּתְחִילָה 19

26 עֵינֵי הַנִּידוּי, וּרְבִנּוּ חֻזֶּק 20

27 מְסִיִּים בִּ"הִטִּיבָה ה' לְטוֹבִים 21

28 וְלִישִׁירִים בְּלִבּוֹתָם". 22

29 אֶהְיֶה אִתִּי, אֶל נָא 23

30 תִּרְעֵנִי, רַעִים 24

31 הָאֶהְיֶה לִּי, לְיוֹצֵרָם 25

32 וְשִׁנּוּאִים לְיוֹצֵרָם, – 26

33 צִרְכֵּיכֶם הִרֵי לַעֲשׂוֹת מִה 27

34 שֶׁהָאֻהָבָה (הַבּוֹרָא) רִצּוֹה, 28

35 וְלֹא מִה שֶׁהֻשְׁנָא (הִיצֵר הָרַע) רִצּוֹה, וְאֶל יַעֲשֶׂה אֶדָם עֵצְמוֹ

36 רִשָּׁע שֶׁעָה אֶחָת – הִשְׁעָה הִיחִידָה וְהִמְיוּחַדָּת שֶׁל תְּפִלָּה, לְפָנָיו

37 הַמֶּקוֹם, – לְפָנָיו הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, אֲשֶׁר – הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא,

38 בְּחֵר בָּהּ מֶלֶךְ הַיּוֹם, לְהַקְהֵל וְלַעֲמֹד לְפָנָיו בְּשַׁעֲרָה זו, – שֶׁל

39 תְּפִלָּה, שֶׁהִיא עַת רִצּוֹן לְפָנָיו, לְהִתְגַּלּוֹת לְבּוֹא אֶל הַמֶּקְדָּשׁ

40 מְעַמֵּ", – "בֵּית הַמִּקְדָּשׁ" הַקָּטָן, כְּפִי שֶׁנִּקְרָא בֵּית הַכְּנֶסֶת בּוֹ

41 יְהוּדִים מִתְּפִלָּלִים⁴, לְפָקֵד לְשִׁכְנֵית כְּבוֹדוֹ, הַשּׁוֹכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ

42 מְטַמְּאוֹתָם⁵, – שֶׁגַם בְּמִצַּב שֶׁל גִּלּוֹת וְשֶׁל טוֹמְאוֹה – שׁוֹכֵנָת בְּכָל

43 זֹאת הַשְּׁכִינָה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הִרֵי בְּשַׁעֲרַת הָרִצּוֹן שֶׁל תְּפִלָּה, בֹּא

44 בְּכִיכּוֹל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְבַקֵּר אֶת הַשְּׁכִינָה הַשּׁוֹכֵנָת אִתָּם,

אגרת הקדש

כד אהובי אחי אל נא תרעו ריעים האהובים

ליוצרים ושנואים ליצרים ואל יעשה

אדם עצמו רשע שעה אחת לפני המקום אשר בחר

בה מכל היום להקהל ולעמוד לפניו בשעה זו שהוא

עת רצון לפניו להתגלות לבוא אל המקדש מעט

לפקוד לשכינת כבודו השוכן אתם בתוך טומאותם

ולחמצא לדורשיו ומבקשיו ומייחליו והמספר בצרכיו

מראה בעצמו שאינו חפץ להתבונן ולראות בגילוי

כבוד מלכותו ונעשה מרכבה טמאה לכסיל העליון

שנאמר עליו לא יחפץ כסיל בתבונה כו' כמ"ש

הזהר והאריז"ל דהיינו שאינו חפץ להתבונן ולראות

ביקר תפארת גדולתו של מלך מה"מ הקב"ה הנגלות

למעלה בשעה זו וגם למטה אל החפצים להביט אל

כבודו וגדלו המתעטף ומתלבש בתוך תיבות התפלה

הסדורה בפי כל ומתגלה לכל אחד לפי שכלו ושורש

נשמתו כדרכיב לפי שכלו יהולל איש יהלל כתיב

ומלכותא דרקי' עין מלכותא דארעא שדרך המלך

להיות חביון עוזו בחדרי חדרים וכמה שומרים על

הפתחים (עד) אשר כמה וכמה מצפים ימים ושנים

לראות עוזו וכבודו וכשעלה רצונו להתגלות לכל

והעביר קול בכל מלכותו להקהל ולעמוד לפניו

להראותם כבוד מלכותו ויקר תפארת גדולתו מי

שעומד לפניו ואינו חושש לראותו ומתעסק בצרכיו

כמה גרוע וסכל ופתי הוא ונמשל כבהמות נדמה

בעיני כל הבריות וגם הוא בזיון המלך בהראותו

לפניו שאינו ספון בעיניו לקבל נחת ושעשועים מהביט

2. דניאל ו, יא. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר ממחז"ל אין עמידה אלא תפלה (ברכות ו, ב)". 4. מגילה כט, א. 5. אחרי טז, טז. וראה תניא פמ"ה. 6. משלי יח, ב. 7. ראה זח"א קעט, א. 8. ראה רמ"ז לזח"א שם. 9. משלי יב, יח. 10. ברכות נח, א. 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מלקו"ת (דרושי יוהכ"פ - סד"ה שבת שבתון) ב' דרגת חביון עוזו למע' שמוה מוכן למטה, כביכול".

אגרת הקדש

9 בְּלוֹמֶר: אֵף שֶׁהוּא כָּסִיל
10 - לֹא יִהְיֶה "מְרִים קָלוֹן",
11 שִׁיתִּיהָ נִרְאָה הַקָּלוֹן לְעֵין
12 כָּל. - וְעַל הִרְאוֹתוֹ קִלְוֹנוּ
13 שֶׁל הַמֶּלֶךְ לְעֵינֵי כָל, הוּא
14 הִרִי לֹא רַק מְבוֹה אֶת
15 הַמֶּלֶךְ אֲלֵא מִתְחִיב בִּנְפִשׁוֹ
16 לְמֶלֶךְ.

אל כבודו ויפיו יותר מעסק צרכיו וגם הוא מתחייב
בנפשו למלך על הראות קלונו וביוונו את המלך לעין
כל רואה וע"ז נאמר וכסילים מרים קלון כלומר אף
שהוא כסיל לא יהי' מרים קלון שיהי' נראה הקלון
לעין כל.

1 וְשִׁעֲשׂוּעִים מִהֵבִיט אֶל
2 כְּבוֹדוֹ וְיִפְיוֹ, יוֹתֵר מִעֵסֶק
3 צָרְכָיו. וְגַם הוּא מִתְחִיב
4 בְּנַפְשׁוֹ לְמֶלֶךְ, עַל
5 הִרְאוֹת קִלְוֹנוֹ וּבְיוּוֹנוֹ אֶת
6 הַמֶּלֶךְ לְעֵין כָּל רוֹאֶה, 4
7 וְעַל זֶה נֶאֱמַר: 5
8 "וּכְסִילִים מְרִים קָלוֹן",

יום רביעי כ"ד תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קלה, וע"כ קבעו חז"ל... עד עמ' קלה, בלבותם:

49 מִשִּׁיתִּחִיל הַשְּׁלִיחַ-צִבּוּר - הַחוּץ, לְהַתְּפַלֵּל הַתְּפִלָּה עַד גִּמְרָה
50 קִדְּשׁ בְּתֵרָא, - עַד סוֹף הַקִּדְּשׁ הָאֲחֵרוֹן, שְׁחִירִית עֶרְבִית
51 וּמִנְחָה 17 וכו'. וְהַעֲוֵר עַל זֶה בְּדוֹן - יֵשֵׁב עַל הָאָרֶץ וַיִּבְקֹשׁ
52 מִגּו' אֲנָשִׁים שִׁיתִּירוּ לוֹ נִדְּוֵי שְׁלֹמֶעֱלָה, - שְׁמַגִּיעַ לְמִי שֶׁעוֹבֵר
53 עַל גְּזִירָה שְׁגוּרָה, "וְיֵשֵׁב -

17 וְעַל כֵּן - וּלְכֵן, קִבְּעוּ חֲז"ל בְּתִפְּלָה: - שֶׁעֲלִיהָ לִהְיוֹת כְּאֵלוֹ
18 עוֹמֵד לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ 13. - שְׂבָאֵמֶת הוּא הִרִי עוֹמֵד לְפָנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי
19 הַמַּלְכִּים, מְדוּעַ, אִיפּוֹא, אֹמְרִים "כְּאֵילוֹ" עוֹמֵד לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ;
20 אֲלֵא, הַכוּנָה הִיא: עַל-כֵּל-פָּנִים יִהְיֶה מִרְאָה בְּעֵצְמוֹ כְּאֵלוֹ
21 עוֹמֵד כּו' - לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ,

22 כִּי יִרְאֶה עֲצֻמוֹ לְעֵין כָּל
23 רוֹאֶה בְּעֵינֵי בֶּשֶׂר אֶל
24 מַעֲשָׂיו וְדִבּוּרָיו, - שֶׁכֵּל
25 אֶחָד יִרְאֶה שְׁמַעֲשׂוֹ
26 וְדִבּוּרָיו הֵם כְּפִי שֶׁהֵם
27 צָרִיכִים לִהְיוֹת כְּשֶׁהוּא
28 עוֹמֵד לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ, אֵף
29 שֶׁאֵין לוֹ מַחֲשָׁבָה לְכִסִּיל.

54 יַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה, שֶׁלֹּא לְדַבֵּר
55 יוֹתֵר בְּשַׁעַת הַתְּפִלָּה,
56 וּרְפָא לוֹ, וְלֹא חָל עָלָיו
57 שׁוֹם נִדְּוֵי לְמַפְרַע כָּל
58 עֶקֶר, - לֹא זֶה בִּלְבַד
59 שִׁירְפָא מִהַנִּידוּי עַל
60 לְהַבֵּא, אֲלֵא תְּשׁוּבָה זֶה
61 גּוֹרֵמֶת שְׁמִלְכַתְחִילָה לֹא
62 הִיָּה עָלָיו שׁוֹם נִידְּוֵי, כִּי
63 מִתְּחִלָּתוֹ לֹא חָל -

אגרת הקדש

וע"כ קבעו חז"ל בתפלה כאלו עומד לפני
המלך עכ"פ יהי' מראה בעצמו כאלו עומד כו' לעין
כל רואה בעיני בשר אל מעשיו ודיבוריו אף שאין
לו מחשבה לכסיל וע"ז הענין נתקן כל התפלות
למתבונן בהם היטב ומי שאינו מראה כן מתחייב
בנפשו ועליו אמרו בזהר הק' דאנהיג קלנא בתקונא
עילאה ואחזי פרודא ולית ליה חולקא באלאה דישראל
ר"ל ע"כ שליחותיהו דרז"ל קא עבידנא לגזור גזירה
שוה לכל נפש שלא לשוח שיחה במלה משיתחיל
הש"ץ להתפלל התפלה עד גמר קדיש בתרא שחרית
ערבית ומנחה וכו'. והעובר ע"ז בודון ישב על הארץ
ויבקש מג' אנשים שיתירו לו נידוי שלמעלה ושב
ורפא לו ולא חל עליו שום נידוי למפרע כל עיקר
כי מתחלתו לא חל כ"א על המורדים והפושעים שאינם
חוששים כלל לבקש כפרה מן השמים ומן הבריות
על העון פלילי הזה. וגם דוקא כשמודברים בודון
בשאת נפש ולא על השוכח או שנורקו מפיו כמה
תיבות בלא מתכוין שא"צ התרה כלל ובוחן לבות
וכליות אלקים צדיק. הטיבה ה' לטובים ולישרים בלבותם:

30 - לְהַרְגִּישׁ בִּמְחַשְׁבֹתוֹ
31 שֶׁבַעֲמֻדוֹ בְּתִפְּלָה הוּא
32 עוֹמֵד לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ, וְעַל זֶה
33 הָעֲנִיָּן - שְׁעוֹמְדִים לְפָנֵי
34 הַמֶּלֶךְ שֶׁקֵּבַע זִמְנָה זֶה
35 לְהַתְּגַלּוֹת לְכָל הַדּוֹרִשִׁים
36 אוֹתוֹ, נִתְּקַן 14 כָּל
37 הַתְּפִלּוֹת, לְמַתְּבֹנֵן בָּהֶם
38 הַיֵּטֵב. וְיִמֵּי שֶׁאֵינוֹ מִרְאָה
39 בֵּין - מִתְּחִיב בְּנַפְשׁוֹ. 21
40 וְעָלָיו אֲמָרוּ בְּזֹהֵר 22
41 "דְּאֵנְהִיג 15:

64 הַנִּידוּי, בִּיֵּאֵם עַל
65 הַמּוֹרְדִים וְהַפּוֹשְׁעִים,
66 שֶׁאֵינֶם חוֹשְׁשִׁים כָּלֵל
67 לְבִקְשׁ כְּפָרָה מִן הַשָּׁמַיִם
68 וּמִן הַבְּרִיּוֹת עַל הָעוֹן
69 פְּלִילִי הַזֶּה. וְגַם דְּוָקָא
70 בְּשִׁמְדִּבְרֵים בְּדוֹן בְּשִׁאֲט
71 נֶפֶשׁ, וְלֹא עַל הַשּׁוֹכֵחַ אוֹ
72 שְׁנוֹרְקוֹ מִפִּי כְּמָה
73 תִּבּוֹת בְּלֹא מִתְּכַוֵּן,
74 שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ תְּהִירָה כָּלֵל,
75 - שִׁיתִּירוּ לוֹ אֶת הַנִּידוּי,

42 קָלְנָא בְּתִקְוָנָא עֲלָהָה - 24
43 הוּא מְכַנֵּס קָלוֹן בְּתִיקוֹן
44 הָעֲלִיּוֹן, וְאַחֲזִי פְּרִידָא, - וּמִרְאֵה הִפְרֻדוֹת (מִקְדוּשָׁה) וְלִית לִיה
45 חֲלָקָא בְּאֵלְהָא דִּישְׂרָאֵל", - וְאֵין לוֹ, חֲלָק בְּאֵלְקֵי יִשְׂרָאֵל,
46 רַחֲמֵנָא-לְעָלְיָן. - עַל כֵּן - לְכֵן, אֹמֵר רַבְּנֵי הַזֶּקֶן, שְׁלִיחוֹתֵיהוּ
47 דְּרַז"ל קָא עֲבִידְנָא, - מִקְּדִים אֲנִי שְׁלִיחוֹתֵם שֶׁל רַבּוֹתֵינוּ ד"ל,
48 לְגֹזֵר גְּזִירָה 16 שְׁוֶה לְכָל נֶפֶשׁ, שֶׁלֹּא לְשׁוֹחַ שִׁיחָה בְּמִלָּה

42 קָלְנָא בְּתִקְוָנָא עֲלָהָה - 24
43 הוּא מְכַנֵּס קָלוֹן בְּתִיקוֹן
44 הָעֲלִיּוֹן, וְאַחֲזִי פְּרִידָא, - וּמִרְאֵה הִפְרֻדוֹת (מִקְדוּשָׁה) וְלִית לִיה
45 חֲלָקָא בְּאֵלְהָא דִּישְׂרָאֵל", - וְאֵין לוֹ, חֲלָק בְּאֵלְקֵי יִשְׂרָאֵל,
46 רַחֲמֵנָא-לְעָלְיָן. - עַל כֵּן - לְכֵן, אֹמֵר רַבְּנֵי הַזֶּקֶן, שְׁלִיחוֹתֵיהוּ
47 דְּרַז"ל קָא עֲבִידְנָא, - מִקְּדִים אֲנִי שְׁלִיחוֹתֵם שֶׁל רַבּוֹתֵינוּ ד"ל,
48 לְגֹזֵר גְּזִירָה 16 שְׁוֶה לְכָל נֶפֶשׁ, שֶׁלֹּא לְשׁוֹחַ שִׁיחָה בְּמִלָּה

76 וּמִי שִׁדְּבֵר בְּמִזִּיד וַיֹּאמֶר שְׁהִיָּה זֶה שֶׁלֹּא בְּמִתְכוּיִן וכו' - עָלָיו הוּא
77 אֹמֵר: "וּבִוְחָן לְבָבוֹת וּכְלִיּוֹת אֱלֹקִים צִדִּיק" 18, "הַטִּיבָה ה'
78 לְטוֹבִים - לֹאֵלֶּה שְׁעוֹשִׂים טוֹב וְשׁוֹמְרִים עֲצֻמָּם מִלְּדַבֵּר כָּלֵל,
79 וְלִישְׁרִים בְּלִבּוֹתָם" 19: - שֶׁלֹּא חָשְׁבוּ בִּלְבָבָם לְדַבֵּר, אֲלֵא נֹרְקוּ
80 מִפִּיהֶם כְּמָה תִּבּוֹת שֶׁלֹּא בְּמִתְכוּיִן - גַּם לָהֶם יַעֲשֶׂה ה' טוֹב.

49 וּמִי שִׁדְּבֵר בְּמִזִּיד וַיֹּאמֶר שְׁהִיָּה זֶה שֶׁלֹּא בְּמִתְכוּיִן וכו' - עָלָיו הוּא
50 אֹמֵר: "וּבִוְחָן לְבָבוֹת וּכְלִיּוֹת אֱלֹקִים צִדִּיק" 18, "הַטִּיבָה ה'
51 לְטוֹבִים - לֹאֵלֶּה שְׁעוֹשִׂים טוֹב וְשׁוֹמְרִים עֲצֻמָּם מִלְּדַבֵּר כָּלֵל,
52 וְלִישְׁרִים בְּלִבּוֹתָם" 19: - שֶׁלֹּא חָשְׁבוּ בִּלְבָבָם לְדַבֵּר, אֲלֵא נֹרְקוּ
53 מִפִּיהֶם כְּמָה תִּבּוֹת שֶׁלֹּא בְּמִתְכוּיִן - גַּם לָהֶם יַעֲשֶׂה ה' טוֹב.

42 קָלְנָא בְּתִקְוָנָא עֲלָהָה - 24
43 הוּא מְכַנֵּס קָלוֹן בְּתִיקוֹן
44 הָעֲלִיּוֹן, וְאַחֲזִי פְּרִידָא, - וּמִרְאֵה הִפְרֻדוֹת (מִקְדוּשָׁה) וְלִית לִיה
45 חֲלָקָא בְּאֵלְהָא דִּישְׂרָאֵל", - וְאֵין לוֹ, חֲלָק בְּאֵלְקֵי יִשְׂרָאֵל,
46 רַחֲמֵנָא-לְעָלְיָן. - עַל כֵּן - לְכֵן, אֹמֵר רַבְּנֵי הַזֶּקֶן, שְׁלִיחוֹתֵיהוּ
47 דְּרַז"ל קָא עֲבִידְנָא, - מִקְּדִים אֲנִי שְׁלִיחוֹתֵם שֶׁל רַבּוֹתֵינוּ ד"ל,
48 לְגֹזֵר גְּזִירָה 16 שְׁוֶה לְכָל נֶפֶשׁ, שֶׁלֹּא לְשׁוֹחַ שִׁיחָה בְּמִלָּה

42 קָלְנָא בְּתִקְוָנָא עֲלָהָה - 24
43 הוּא מְכַנֵּס קָלוֹן בְּתִיקוֹן
44 הָעֲלִיּוֹן, וְאַחֲזִי פְּרִידָא, - וּמִרְאֵה הִפְרֻדוֹת (מִקְדוּשָׁה) וְלִית לִיה
45 חֲלָקָא בְּאֵלְהָא דִּישְׂרָאֵל", - וְאֵין לוֹ, חֲלָק בְּאֵלְקֵי יִשְׂרָאֵל,
46 רַחֲמֵנָא-לְעָלְיָן. - עַל כֵּן - לְכֵן, אֹמֵר רַבְּנֵי הַזֶּקֶן, שְׁלִיחוֹתֵיהוּ
47 דְּרַז"ל קָא עֲבִידְנָא, - מִקְּדִים אֲנִי שְׁלִיחוֹתֵם שֶׁל רַבּוֹתֵינוּ ד"ל,
48 לְגֹזֵר גְּזִירָה 16 שְׁוֶה לְכָל נֶפֶשׁ, שֶׁלֹּא לְשׁוֹחַ שִׁיחָה בְּמִלָּה

12. משלי ג, לה. 13. ברכות לג, א. 14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לברר בשאר הדפוסים הצ"ל 'נתקנו'". 15. ח"א קלא, ב. 16. עיין סמ"ק סוף סימן יא. 17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "נ"ל בדא"פ לתרץ הסדר: שחרית ערבית (ואפילו) מנחה, היינו, אפילו בתפלת מנחה שבאה בהמשך לתפלת שחרית (שלכן) אצ"ל ק"ש עוה"פ, ג"כ כל כך חמורה הפסק שיחה (ואף שמפסיק בפשטות בין ק"ש דשחרית ששייכת גם למנחה - למנחה)". 18. לי הכתוב - תהלים ז, י. 19. לי הכתוב - תהלים קכה, ד.

יום חמישי כ"ה תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קלח, כה להבין אמרי... עד עמ' 276, לדבר מאומה.

44 לְהִבִּין אֲמָרֵי בִּינָה, – בהבנה של תורה, על־דרך הלשון
45 במשל, ועל־דרך מאמר הגמרא: "אל־ף־בִּי" – אלף
46 בינה, מפרש רש"י: למד תורה, מֵה שְׁכָתוֹב בַּסֵּפֶר הַנִּקְרָא
47 "צִוּוֹת רִיב"ש", – צוואתו של רבי ישראל בעל־שם (טוב) –
48 כך נקרא הספר, הַגֵּם
49 שְׁבָאֲמַת אֵינָה צִוּוֹתוֹ
50 כָּלֵל, ? – הבעל־שם
51 טוב, לֹא צִוָּה כָּלֵל לִפְנֵי
52 פְּטִירָתוֹ, רק – הענינים
53 שבספר, הֵם לְקוּטִי
54 אֲמִירוֹתָיו הַמְּהוּרֹת –
55 על־דרך "טהורה היא"
56 הנאמר לגבי הנשמה,
57 המציין מדריגת הנשמה
58 שב־אצילות; "טהורה"
59 מלשון "כעצם השמים
60 לטהור"⁵, שֶׁלִּקְטָנוּ לְקוּטִי
61 בְּתֵר לְקוּטִי, – כלומר,
62 שלא אחד ליקט את
63 הדברים, אלא היו כמה

אגרת הקדש

כה להבין אמרי בינה מ"ש בספר הנק'

צוואת ריב"ש הגם שבאמת

אינה צוואתו ולא ציוה כלל לפני פטירתו רק הם

לקוטי אמרותיו הטהורות שלקטו לקוטי בתר לקוטי

ולא ידעו לכון הלשון על מתכונתו. אך המכוון

הוא אמת לאמיתו. והוא בחקדים מארו"ל כל הכועס

כאילו עובד עכו"ם וכו'. והטעם מובן ליודעי בינה

לפי שבעת כעסו נסתלקה ממנו האמונה כי אילו היה

מאמין שמאת ה' היתה זאת לו לא היה בכעס כלל

ואף שבן אדם שהוא בעל בחירה מקללו או מכהו

או מוֹזֵק ממונו ומתחייב בדיני אדם ובדיני שמים על

רוע בחירתו אעפ"כ על הניזק כבר נגזר מן השמים

וכמה שלקטו אימרות מתורת הבעל־שם־טוב. "לקוטי בתר

לקוטי" הוא לשון במסכת תענית⁶, וְלֹא יָדְעוּ לִבְנוֹן הַלְשׁוֹן עַלמִתְבַּנְּתוֹ, – שתבטא במדויק את תוכן הענין, כפי שיסביר להלן,
66 שהבעל־שם־טוב היה אומר תורתו בשפת אידיש, ואילו
67 התורות שבספר "צוואת הריב"ש" לשונן לשון הקודש, אֲךְ
68 הַמִּבְּיָן הוּא אֲמַת לְאֲמַתוֹ. – זאת מתחיל רבנו הזקן להסביר
69 המאמר המובא ב"צוואת הריב"ש" סימן ק"ב: וְהוּא, – המאמר
70 יוסבר, בַּתְּקָדִים מֵאֲמֵר רַ"ל⁷: "כָּל הַכּוֹעֵס בְּאִילוֹ עוֹבֵד
71 עֲבוֹ"ם וְכוּ", וְהַטֵּעַם – מדוע הכועס הוא כאילו עובד עבודה
72 זרה, מוֹכֵן לְיֹדְעֵי בִּינָה⁸, לִפִּי שְׁבָעַת כְּעֵסוֹ נִסְתַּלְקָה מִמֶּנּוּ
73 הָאֲמוּנָה; – בהקדוש־ברוך־הוא והשגחתו, שהיא השגחה
74 פרטית על כל נברא ונברא, כִּי אֵלּוֹ הִיָּה מֵאֲמִין שְׁמַתָּה ה'
75 הֵיָּתָה זֹאת לוֹ – הדיבורים או המעשים שהביאו אותו לידי
76 כעס – שהם באו מהקדוש־ברוך־הוא, לֹא הֵיָּה בְּכַעַס כָּלֵל. –
77 על מי שדיבר אותם דיבורים או עשה אותם מעשים. וְאִם
78 שֶׁבֶן־אָדָם שֶׁהוּא בְּעַל בַּחֲרִיהַ מְקַלְלֹ אוּ מִכְהוֹ אוּ מוֹזֵק
79 מִמוּנוֹ, וּמִתְחַיֵּב בְּדִינֵי אָדָם וּבְדִינֵי שָׁמַיִם עַל רֹעַ בַּחֲרִיתוֹ
80 – שבחר לעשות מעשים רעים אלה, לקללו או להכותו וכו',
81 הרי, לכאורה, אי אפשר לומר שהוא לא אשם, מפני שהוא
82 שליח בלבד של הקדוש־ברוך־הוא והשגחתו; וראיה לדבר,
83 שהרי הוא מחוייב בדיני אדם ובדיני שמים? אֲחֵ־עַל־פִּירָבָן, עַל
84 הַנִּזָּק כִּבְּרָ נִגְזַר מִן הַשָּׁמַיִם, – שיינוק באותו נזק, ואם אותו
85 אדם לא היה עושה זאת מפני שלא היה רוצה לבחור בבחירתו

1 כה. תוכנה של אגרת הקודש, סימן כ"ה, הוא ביאור על תורה של
2 הבעל־שם־טוב, שנדפסה בספר "צוואת הריב"ש" (סימן ק"ב בהוצאת
3 קה"ת משנת תשל"ה), בה מדובר איך כל דבר הוא התפשטות מהקדוש־
4 ברוך־הוא באמצעות המדות אהבה ויראה, אלא שיכול להיות שהאהבה
5 או היראה הן בגלות וכו'.
6 בהמשך כתוב שם, שכך הדבר
7 גם כשהוא שומע מישור
8 מדבר בשעה שהוא מתפלל,
9 יחשוב לעצמו "לשם מה הביא
10 אותי הקדוש־ברוך־הוא כאן
11 שהלז ידבר בשעת תפילתי,
12 הרי זה הכל בהשגחה פרטית",
13 אלא, הדיבור הוא השכינה
14 והיא (השכינה) "שרתה" (כך)
15 כתוב שם הלשון, אך כפי
16 שיסביר רבנו הזקן (באגרת זו)
17 הלשון המתאימה היא לא
18 "שרתה" כי־אם "נתלבשה"
19 בפיו של אותו אדם, כדי
20 שאתחזק בעבודת התפלה,

21 ובפרט (כתוב שם להלן) אם המדבר הוא גוי או קטן, הרי יוצא שהשכינה
22 צמצמה עצמה בכיכול בסוג אדם כזה, צריך הדבר בודאי להביא אותו
23 לזיוז יתר בעבודתו. כפי הנראה, התנכלו מנגדי תורת החסידות למאמר
24 זה של הבעל־שם־טוב האומר שהשכינה שרתה בגוי המדבר בשעה
25 שיהודי מתפלל – הדבר היה קשה בעיניהם, לומר ענין של השראה (או
26 אפילו התלבשות) של השכינה בגוי וכו'. ענין זה בא רבנו הזקן להסביר
27 באגרת זו, בהקדמת ביאור מאמר רבותינו ז"ל "כל הכועס כאילו עובד
28 עבודה־זרה" – שעל יהודי לדעת שכל דבר הוא מהקדוש־ברוך־הוא,
29 וכשהלז הכה אותו או דיבר דיבורים העלולים להביא לידי כעס,
30 התלבשה בזה הארה מהשכינה המחיה כל נברא כולל גם אותו אדם,
31 בשעת מעשה, כשהכה אותו או שדיבר אותם דיבורים.
32 וכפי שהוא מביא ראיה על כך ממה שאמר דוד המלך כשמעי בן גרא
33 קילל אותו: "ה' אמר לו קלל", שלמרות שאין אנו מוצאים שהקדוש־
34 ברוך־הוא יאמר זאת לשמע, אך הרי כיוון שרוח פיו יתברך החיה בשעת
35 מעשה את שמעי ונתן לו הכוח לדבר אותם דיבורים, הוא קורא לכך "ה'
36 אמר לו קלל", וכפי שרבנו הזקן מסביר בפרטרוט ענין התלבשות הארת
37 השכינה גם בקליפות וכו'. מה שאין רבנו הזקן מביא מאמרו של
38 הבעל־שם־טוב והקושיא האמורה שהקשו עליו – אפשר אולי לומר,
39 על־דרך מה שאנו מוצאים בסיפורי מאסרו של רבנו הזקן, שמסר נפשו
40 בפועל ממש שלא להיות נפרד חסיושלום מתנועה של הבעל־שם־טוב,
41 אף לא לשעה קלה ואף לא למראית עין¹, כך גם בענינו, שרבנו הזקן
42 נזחד גם שלא להזכיר ענין של קושיא על תורת הבעל־שם־טוב, אלא
43 הוא מסביר את הענין, ובמילא מתורצת הקושיא שהקשו על כך.

1. "התמים" חוברת ב' ע' נו. 2. א, ב. 3. שבת קד, א. 4. בתניא לפנינו ליתא לתיבת "כלל", וניתוספה ע"פ הגהת כ"ק אדמו"ר הצ"צ, הובאה ב"לוח התיקון" שבסוף ספר התניא הוצאת קה"ת. 5. משפטים כד, ו. 6. ו, ב. 7. זח"א כז, ב. ח"ג קעט, א. רמב"ם הל' דעות פ"ב ה"ג בשם "חכמים הראשונים". ובכ"מ. 8. ביאור הקשר דתואר "יודעי בינה" דוקא – ראה לקוטי לוי יצחק לתניא כאן.

1 להרע להלז, הרי את הנזק היה הלז מקבל בין כה וכה, שכן:
2 וְהִרְבָּה שְׁלוּחִים לְמָקוֹם. – לבצע גזירה שנגזרה. כל הענין
3 המדובר כאן, הוא על-דרך המכילתא (שמביא רש"י) על
4 הפסוק: "והאלקים אנה לידו", שזהו מה שכתוב¹⁰: "מרשעים
5 יצא רשע", שלמרות
6 שנגזר על הנזק לקבל
7 את הנזק הזה – מסבב
8 הקדוש-ברוך-הוא שאותו
9 אדם מסויים יהיה המזיק
10 שיוזק לניזק. אך, שם
11 מדובר בשוגג, מה-שאין
12 כן כשהדבר הוא במזיד,
13 כשהמזיק עושה זאת
14 בבחירתו, ואם הוא לא
15 היה עושה זאת, הרי (כפי)
16 שהגמרא אומרת במסכת

אגרת הקדש

והרבה שלוחים למקום ולא עוד אלא אפילו בשעה
זו ממש שמכחו או מקללו מתלבש בו כה ה' ורוח
פיו ית' המחיהו ומקיימו וכמ"ש כי ה' אמר לו קלל
והיכן אמר לשמעני אלא שמחשבה זו שנפלה לשמעני
בלבו ומוחו ירדה מאת ה' ורוח פיו המח' כל צבאם
החיה רוחו של שמעי בשעה שדיבר דברים אלו לדוד
כי אילו נסתלק רוח פיו ית' רגע אחד מרוחו של שמעי
לא יכול לדבר מאומה

17 (תענית¹¹) הרבה שלוחים למקום לבצע על-ידם את הגזירה.
18 על-כל-פנים, מוכח מהאמור, שאין לניזק להיות בבעס על
19 האדם שהזיק לו וכדומה, שכן לא הוא היה הסיבה על מה
20 שאירע לו, הסיבה היא גור הדין מן השמים. להלן יאמר רבנו
21 חזקוני יתירה מזו, שלא זו בלבד כשכבר היה גור הדין, דבר
22 הנותן את האפשרות הכללית שהלז יוכל להרע לו – אלא
23 אפילו הרעיון להרע לזולת והכוח שיש לו בשעת מעשה
24 לעשות זאת, הרי הכוח לרעיון זה בא מהקדוש-ברוך-הוא
25 (אלא מובן הדבר שאותו אדם שהוא בעל בחירה, היה יכול
26 לדחות מחשבה זו ולא לעשות אותו מעשה), אך כעסו הוא

יום שישי כ"ו תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 276, (וזהו כי ה'... עד עמ' קלט, וחיות רוחניית.

69 המסתיים ב"ומי יאמר", יביא רבנו חזקוני פסוק אחר (בקהלת),
70 אפשר אולי לומר, שהמלה "לו" שמביא רבנו חזקוני היא לא
71 מהפסוק אלא הוא מפרש ש"מי יאמר מדוע עשית כן" אין
72 הכוונה לשמעני בן גרא (כפי שיש מפרשים כך) אלא הכוונה
73 היא "לו" לה' ש"אמר לו
74 קלל": "מי יכול לומר
75 להקדוש-ברוך-הוא מדוע
76 עשית כך לצוות לשמעני
77 לקלל את דוד".
78 ובנוגע מה שכתב
79 הפעל-שם-טוב ז"ל על
80 פסוק¹⁶: "לְעוֹלָם ה' דְּבָרָךְ נֶצֶחַ בְּשָׁמַיִם", – הסביר הבעל-
81 שם-טוב פסוק זה באריכות ובביאור והפיץ את הנקודה המובאת
82 במדרש תהלים (כמובא לעיל) – "שער היחוד והאמונה" פרק
83 א', שצירוף אותיות שְׁנֵבְרָאוּ בְּהֵן הַשָּׁמַיִם, שְׁהוּא מֵאִמְרֵי:
84 יְהִי רְקִיעַ כּוֹ" – בתוך המים¹⁷, שממאמר זה נבראו השמים,

אגרת הקדש

(וזהו כי ה' אמר לו בעת ההיא
ממש קלל את דוד ומי יאמר לו וגו' וכנודע מ"ש
הבעש"ט ז"ל ע"פ לעולם ה' דברך נצב בשמים שצירוף
אותיות שנבראו בהן השמים שהוא מאמר יהי רקיע

53 (וזהו כי ה' אמר לו" – בעת ההיא ממש – כשדיבר
54 אותם דיבורים, "קלל" את דוד, – בכך שבשעת מעשה החיה
55 אותו ונתן לו הכוח לדבר אותם דיבורים, וימי יאמר לו וגו').
56 – מדוע עשית כן. על המלה "לו" מציין הרבי ב"הערות
57 ותיקונים בדרך אפשר"
58 (שנדפס בסוף "תניא")
59 שלבאורה מלה זו ("לו")
60 מיותרת, שהרי בפסוק
61 כאן¹⁴ כתוב: "ומי יאמר
62 מדוע עשית כן", בלי
63 המלה "לו". – מה שהרבי
64 אמר ש"לבאורה" המלה "לו" מיותרת, יש שרוצים לפרש,
65 שזה מפני שיכול להיות שכונת רבנו חזקוני היא על פסוק אחר
66 בקהלת¹⁵: "ואשר דבר מלך שלטון ומי יאמר לו מה תעשה",
67 שמשמעו "מי יכול לומר להקדוש-ברוך-הוא מה אתה
68 עושה?"; אך כיוון שהרי דוחק לומר שבדברו אודות הפסוק

1 הן - אותיותיו של מאמר זה, נצבות ועומדות מלפשות
2 בשמים לעולם להחיותם ולקיימם. - וכפי שמוסבר בפרוטרוט
3 ב"שער היחוד והאמונה" פרק א' ופרק ב' - שכן הדבר בכל
4 הנבראים. ולא כהפילוסופים שכוֹפְרִים בַּהֲשָׁגָה פְּרִטִית, -

5 בהשגחתו הפרטית של

6 הקדוש-ברוך-הוא על כל

7 נברא ונוצר, והם סוברים

8 שלמרות שהעולם נברא

9 מהקדוש-ברוך-הוא ואינו

10 קדמון, אך אין הקדוש-

11 ברוך-הוא משגיח על

12 הנבראים. שכן, וּמִדְמִין

13 בְּדִמְיוֹנָם הַזֶּה אֵת

14 מַעֲשֵׂה ה', "עֲשֵׂה שְׁמִים

15 וָאָרֶץ", לַמַּעֲשֵׂה אֱנוֹשׁ

16 וְתַחְבּוּלוֹתָיו; - למעשים

17 שאדם עושה מגולם

18 (מחתיכת זהב או כסף

19 וכדומה)

20 ולתחבולותיו שמערבב

21 חומרים שונים ועושה

22 מהם כלי, כִּי כֹאֲשֶׁר יֵצֵא

23 לַצֹּרֶף כְּלִי - שׁוֹב אֵין הַכְּלִי צָרִיף לִידֵי הַצֹּרֶף, שֶׁאֵף שִׁידֵי

24 - של הנפח, מְסַלְקוֹת הֵימָנוּ - מהכלי, הוּא - הכלי, קִנָּם

25 מַעֲצָמוֹ. - בלי עזרתו של הנפח; כך הדבר, חושבים הם,

26 בבריאת שמים וארץ, שאחרי שהקדוש-ברוך-הוא ברא אותם,

27 אין הם זקוקים יותר חסיוֹשְׁלוֹם להקדוש-ברוך-הוא, ולכן הם

28 כופרים בהשגחה פרטית - שעל הקדוש-ברוך-הוא להשגיח

29 תמיד על הנבראים, וְנֶחַח מְרָאוֹת עֵינֵיהֶם, - עיניהם דבוקות

30 מלראות, הַהֶבְדֵּל הַגָּדוֹל שֶׁבֵּין מַעֲשֵׂה אֱנוֹשׁ וְתַחְבּוּלוֹתָיו,

31 שֶׁהוּא יֵשׁ מִיֵּשׁ - מדבר שכבר קיים יוצר האדם "יש" שני, כמו

32 למשל מחתיכת כסף, שהחומר שלו כבר ישנו, יוצר האדם כלי,

33 הרי שאת הכסף הוא לא היה צריך לייצר, שכן זה כבר היה

34 קיים, רַק שֶׁמִּשְׁנֵה הַצֹּרֶף וְהַתְּמוּנָה, - מצורת חומר הכסף

35 הוא מייצר דמותו וצורתו של הכלי, הרי, כיוון שלא יצר שום

36 דבר חדש, שכן הדבר היה קיים כבר, ואף תבניתו של הכלי

37 שהוא יצר מהכסף, איננה חידוש נוסף בכסף, שכן לכסף יש

38 מלכתחילה ה"עלוליות" (האפשרות) לעשות ממנו כלי, שהרי

39 הכסף נברא כך, שיכולים לכופפו בכל צורה שהיא, הרי

40 שהאדם לא חידש בכך שום דבר, לכן לאחר יצירתו, אין הכלי

41 זקוק לידי האדם שיצר אותו, - אין הפילוסופים רואים את

42 ההבדל בין מעשה אדם אלה, לַמַּעֲשֵׂה שְׁמִים וָאָרֶץ, שֶׁהוּא

43 יֵשׁ מֵאֵין. - לפני בריאת שמים וארץ, לא היה קיים שום דבר,

44 ועם בריאתם, נתהווה "יש", דבר שהוא חדש לגמרי שלא היה

45 קיים לפני זה כלל, ואז, כשנברא דבר חדש (יסביר רבנו הזקן

46 להלן) מן ההכרח שהכוח שברא את הדבר החדש, יהיה בו

אגרת הקדש

כו' הן נצבות ועומדות מלוּבְשׁוֹת בשמים לעולם
להחיותם ולקיימם ולא כהפילוסופים שכוֹפְרִים בהשגחה
פרטית ומדמין בדמיונם הכוזב את מעשה ה' עושה
שמים וארץ למעשה אנוש ותחבולותיו כי כאשר יצא
לצורף כלי שוב אין הכלי צריך לידי הצורף שאף
שידיו מסולקות הימנו הוא קיים מעצמו וטח מראות
עיניהם ההבדל הגדול שבין מעשה אנוש ותחבולותיו
שהוא יש מיש רק שמשנה הצורה והתמונה למעשה
שמים וארץ שהוא יש מאין והוא פלא גדול יותר
מקריעת ים סוף עד"מ אשר הולך ה' ברוח קדים עזה
כל הלילה ויבקעו המים ואילו פסק הרוח כרגע היו
המים חוזרים וניגרים כמורד כדרכם וטבעם ולא כמו
כחומה אף שטבע זה במים הוא ג"כ נברא ומיוחד
יש מאין שהרי חומת אבנים נצבת מעצמה בלי רוח

47 וחדש אותו תמיד, שאם לא כן, היה הדבר החדש מתבטל.
48 על-כל-פנים, הרי בריאת שמים וארץ היא "יש מאין", והוא
49 פלא גדול יותר מקריעת ים-סוף על הַרְרֵי-מִשְׁל, אֲשֶׁר
50 הולך ה' - את הים, בְּרוּחַ קָדִים עֶזָה כָּל הַלַּיְלָה - הכוח
51 האלקי שבקע את הים
52 התלבש ברוח מזרחית
53 עזה, וַיִּבְקְעוּ הַמַּיִם¹⁸, -
54 ונצבו כחומה, וְאֵלּוּ פָּסַק
55 הָרוּחַ כָּרַע - הָיוּ הַמַּיִם
56 חוֹזְרִים וְנִגְרִים כְּמִוְרָד
57 בְּדִרְכָּם וְמִקְעָם, וְלֹא
58 קָמוּ כְּחֻמָּה, - ב"שער
59 היחוד והאמונה" הוא
60 מוסיף שזה "בלי ספק",
61 כלומר, שאין שום מקום
62 לחשוב שהמים היו
63 נשארים ניצבים כחומה
64 אחרי שהרוח היתה
65 פוסקת לרגע, אלא הם היו
66 בוודאי חוזרים לטבעם
67 לזרם כמורד, אֵף שֶׁטָּבַע
68 זֶה בַּמַּיִם - להיות ניגרים
69 כמורד, הוּא גַּם-כֵּן נִבְרָא וּמִחֲדָשׁ יֵשׁ מֵאֵין, - שבמקום שלפני
70 זה היה "אין", לא היה טבע כזה, נוצר "יש", נוצר טבע כזה.
71 כלומר, בהתאם לפירושו של הרבי, טבע זה במים, שהם זורמים
72 כמורד ואינם ניצבים במקום כחומה, טבע זה עצמו הוא נברא
73 "יש מאין" במים. כלומר, נוסף על שהמים עצמם נבראו "יש
74 מאין" - נברא בתוך המים הטבע להיות זורמים ולא לעמוד
75 במקום כחומה; הרי, כשבאה הרוח העזה והשפיעה במים להיות
76 ניצבים כחומה, מה היה על הרוח לפעול במים? - לא היה על
77 הרוח ליצור דבר חדש, "יש" מ"אין", אלא היה עליה לשנות
78 "יש" אחד ל"יש" שני, לשנות את טבע המים מלהיות זורמים
79 ומתנועעים, ל"יש" אחר של טבע, להיות ניצבים כחומה, ובכל
80 זאת, כיוון שיש בכך משום חידוש במים להיות ניצבים כחומה
81 - מן ההכרח שאותו כוח שפעל את החידוש, הרוח שעשתה את
82 המים ניצבים, ייצר את החידוש כל רגע, ומשרק פוסק כוח זה -
83 מתבטל החידוש, הרי זה מוכיח שגם בחידוש של "יש מיש" מן
84 ההכרח שעל הכוח המחדש להיות ולפעול תמיד את החידוש.
85 אלא, על כך שהטבע במים להיות ניגרים כמורד, הוא נברא "יש
86 מאין" - מביא רבנו הזקן ראיה להלן, שאין זה ענין עצמי במים,
87 שנאמר שאם ישנו נברא (דבר שנברא), שזהו מים, מן ההכרח
88 שיזרם במילא כמורד, כמו למשל שנאמר שמה שנברא "תופס
89 מקום" הוא ענין עצמי בנברא, ואין זה צריך להיבראות במיוחד
90 "יש מאין", אלא עם בריאת הנברא הוא במילא באופן שהוא
91 "תופס מקום"; אך זרימת המים איננה כך - שכן, ישנם הרי
92 נבראים שהטבע שלהם אינו כך, הטבע שלהם הוא אחר לגמרי,

1 הם עומדים, כמו למשל חומת אבנים שעומדת – ואינה זקוקה
2 לדבר מן החוץ שיחזיק אותה, ובלשון רבנו הזקן: שְׁהָרִי חֻמַּת
3 אֲבָנִים נִצָּבֶת מֵעֲצָמָה בְּלִי רוּחַ, רק שְׂמִינְךָ הַמִּים אֵינּוּ בָּן.
4 – ואם יש בטבע המים שלא להיות עומדים אלא להיות זורמים

5 במורד, הרי טבע זה הוא

6 דבר נברא "יש מאין"

7 בתוך המים. מה, איפוא,

8 היה על הכוח האלקי

9 שהתלבש ברוח, לפעול?

10 – הוא לא היה צריך

11 לפעול "יש מאין", ליצור

12 דבר חדש לגמרי שלא

13 היה לפני זה בנבראים,

14 היה עליו רק לשנות "יש"

15 אחד ל"יש" אחר (מטבע

16 הזרימה לטבע היציבות

17 כחומה), ובכל זאת זה

18 פלא גדול, "חידוש", שאנו

19 מבינים שעל הכוח

20 המחדש – הכוח שפעל חידוש זה – לפעול תמיד בחידוש,

21 אחרת יתבטל החידוש מיד, הרי כל־שכן וקל־חומר, יסביר

22 להלן רבנו הזקן, שבחידוש של "יש מאין", כפי שהדבר בבריאת

23 כל הנבראים – בודאי שמן ההכרח שעל הכוח המחדש – הכוח

24 האלקי שברא את הדבר – לפעול תמיד את החידוש, שהדבר

25 יהיה "יש", ולא לחזור מיד כבתחילה ל"אין". הרי שגם בהתאם

26 להשוואה המדומה שמדמים הפילוסופים מעשה שמים וארץ

27 למעשה אדם שבכוּחו ליצור רק "יש מיש" – הרי גם ב"יש מיש"

28 – באופן שצריך להיות חידוש, שינוי מ"יש" אחד ל"יש" אחר

29 (כמו מטבע המים לזרום במורד, לטבע של להיות עומדים

30 כחומה) מן ההכרח שעל הכוח המחדש לפעול תמיד, הרי זה

31 מחייב, שהכוח האלקי שברא את הנברא, מן ההכרח שיהיה

32 תמיד בנברא. הרי שנוסף על השקר שבהשוואתם מעשה שמים

33 וארץ למעשה אנוש ותחבולותיו, הם טועים גם בכך שהם

34 חושבים שאין זה מן ההכרח שהכוח המחדש יעמוד תמיד בדבר

35 המחדש, ואם כאן, שהחידוש הוא רק בשינוי "יש" אחד ל"יש"

36 שני – מן ההכרח שהכוח המחדש יעמוד ויפעל תמיד בדבר

37 המחדש – וְכָל־שֶׁבֶן וְקִלְיָנָם בְּבְרִיאת יֵשׁ מֵאֵין, שְׁהִיא

אגרת הקדש

רק שטבע המים אינו כן וכ"ש וק"ו בבריאת יש מאין
שהיא למעלה מהטבע והפלא ופלא יותר מקריעת
י"ם עאכ"ו שבהסתלקות ח"ו כח הבורא יש מאין
מן הנברא ישוב הנברא לאין ואפס ממש אלא צ"ל
כח הפועל בנפעל תמיד להחיותו ולקיימו ובחי' זה
הוא דבר ה' ורוח פיו שבעשרה מאמרות שבהן
נברא העולם ואפילו ארץ הלזו הגשמית ובחי' דומם
שבה חיותו וקיומו הוא דבר ה' מ' מאמרות המלוּבש
בהן ומקיימן להיות דומם ויש מאין ולא יחזרו לאין
ואפס ממש כשהיו וז"ש האריו"ל שגם בדומם כאבנים
ועפר ומים יש בהם בחי' נפש וחיות רוחניית.

38 לְמַעַל מֵהַטָּבַע, וְהַפְּלֵא וְפִלֵא יוֹתֵר מִקְרִיעַת יַם־סוּף, הִרִי
39 עַל־אֶחָת־בְּמֵה־זֶכְמָה שֶׁבְּהַסְתַּלְקוּת הַסִּיּוֹשְׁלוּם בַּת הַבּוֹרָא
40 יֵשׁ מֵאֵין מִן הַנִּבְרָא - יָשׁוּב הַנִּבְרָא לְאֵין וְאִפֶּס מִמֶּשׁ,
41 אֲלֵא צָרִיךְ לִהְיוֹת בַּת הַפּוֹעֵל - הַכּוֹחַ הַיּוֹצֵר וְפוֹעֵל אֶת

42 הַנִּבְרָא, בְּנִפְעָל - בְּנִבְרָא,

43 תָּמִיד, לְהַחְיֹתוֹ וּלְקַיְּמוֹ,

44 וּבְחִינָה זֹאת - שֶׁל כּוֹחַ

45 הַבּוֹרָא הַעוֹמֵד תָּמִיד

46 בְּנִבְרָא לְהַחְיֹתוֹ וּלְקַיְּמוֹ,

47 הוּא "דָּבָר ה'" וְרוּחַ

48 פִּיּוֹ שֶׁבְּעֶשְׂרֵה מְאֻמּוֹת

49 שֶׁבָּהֶן נִבְרָא הָעוֹלָם, -

50 "דָּבָר ה'" שְׁבַעֲשֶׁרֶה

51 מֵאֻמּוֹת הַבּוֹרָא אֶת

52 הַנִּבְרָא, עוֹמֵד תָּמִיד

53 בְּנִבְרָא, שְׁמַעֲשֶׁרֶה

54 הַמֵּאֻמּוֹת בָּאִים צִירוּפִי

55 אוֹתִיּוֹת הַדִּיבּוּר

56 הַמְרַכִּיבֹת אֶת "דָּבָר ה'"

57 הַבּוֹרָא כֹּל נִבְרָא, כִּפִּי שֶׁהוּא אוֹמֵר בִּ"שֶׁעַר הַיְּחִיד וְהָאֻמוּנָה"

58 בִּפְרָק א', שְׁגֵם הַנִּבְרָאִים שְׁאִינֵם נּוֹצְרִים בַּעֲשֶׂרֶה הַמֵּאֻמּוֹת

59 נִמְשָׁךְ לָהֶם חַיּוֹת מַעֲשֶׂרֶה הַמֵּאֻמּוֹת עֲלִידֵי צִירוּפֵי הָאוֹתוֹת

60 הַשּׁוֹנִים וְעֲלִידֵי חִילוּפִים וְתַמּוּרוֹת שֶׁל הָאוֹתוֹת (שְׁאוֹת אֶחָת

61 מִחֲלִיפָה אוֹת שְׁנֵיהֶם וכו'), וְאִפְּלוֹ אֶרֶץ הַלְזוֹ הַגִּשְׁמִית וּבְחִינַת

62 דְּוִמָּם שֶׁבָּהָ - שֶׁעַפְרָו²⁰ יֵשׁ בּוֹ הִרִי גַם כּוֹחַ הַצּוּמָח לְהַצְמִיחַ

63 צִמְחִים, וְצִמְיָחָה הִיא הִרִי עֵנִין שֶׁנֶּרָאָה בּוֹ חַיּוֹת לְצֻמּוֹחַ מִקְטָן

64 לְגִדּוֹל, וְאִילוֹ הַדּוּמָם שְׁבַעֲפַר, שֶׁלֹּא נִרְאָה בּוֹ שׁוּם עֵנִין שֶׁל

65 חַיּוֹת, אִפְּלוֹ לֹא חַיּוֹת שֶׁל צִמְיָחָה מִקְטָן לְגִדּוֹל חַיּוֹתוֹ וּקְיוֹמָן

66 הוּא "דָּבָר ה'" מַעֲשֶׂרֶה מֵאֻמּוֹת הַמִּלְבָּשׁ בָּהֶן וּמְקַיְּמָן

67 לְחַיּוֹת דְּוִמָּם וְ"יֵשׁ" מֵ"אֵין", וְלֹא יִחְזְרוּ לְאֵין וְאִפֶּס מִמֶּשׁ

68 בְּשִׁתְּוִי. - לִפְנֵי שֶׁנִּבְרָאוּ מֵ"אֵין" לִ"יֵשׁ", וְזֶהוּ שֶׁכָּתַב הָאֲרִ"י

69 וְל²¹, שֶׁגַּם בְּדְוִמָּם, כְּאֲבָנִים וְעֶפֶר וְיִמָּם, - שֶׁלֹּא נִרְאָה בָּהֶם

70 לְכֹארוֹה שׁוּם חַיּוֹת, יֵשׁ בָּהֶם בְּחִינַת נֶפֶשׁ וְחַיּוֹת רִוְחָנִיּוֹת. -

71 וְהוּא "דָּבָר ה'" שֶׁבֵּרָא אוֹתוֹ וּמַחְיָה וּמְקִיִּים אוֹתוֹ לְחַיּוֹת דְּוִמָּם

72 וְלֹא לְשׁוּב לְחַיּוֹת "אֵין" כִּפִּי שֶׁהָאֵין אוֹ הַעֲפָר אוֹ הַמִּים הֵיוּ לִפְנֵי

73 שֶׁנִּתְהוּוּ. לְהֵלֶן מִסְבִּיר רַבְּנוּ הַזֶּקֶן, שֶׁ"דָּבָר ה'" הַמַּהוּוֹה כֹּל

74 הַנִּבְרָאִים - הוּא ה"שְׁכִינָה":

19. בתניא לפנינו: "זה", אבל ב"לוח התיקון" תיקן כ"ק רבינו שצ"ל "זו", ככפנים. 20. הערת כ"ק רבינו: "כנראה מפרש 'ארץ' דכאן - עפר (כמו בתדשא הארץ). לי נראה הפי' כאן - בניגוד (בדרך ה' נצב ב) שמים שקדמו, ול'עולמות עליונים ותחתונים" (שהיוחא"א פ"א עיי"ש). וא"צ לחילוק דכת הצומח כו'. והרי מפרש תומ"י "בדומם כאבנים ועפר כו'". 21. ע"ח שער ל"ט פרק ג. וראה ג"כ שם שער נ'.

יום שבת קודש כ"ז תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קלט, והנה נודע ל"ה... עד עמ' 278, מתחת לארץ.

אגרת הקדש

והנה

נודע ל"ה כי דבר ה' נק' בשם שכינה בלשון רז"ל ואימא תתאה ומטרוניתא בלשון הזהר ובפרט בר"פ וארא לפי ששוכן ומתלבש בנבראים להחיותם ובלשון המקובלים נק' בשם מלכות ע"ש דבר מלך שלטון כי המלך מנהיג מלכותו בדיבורו ועוד טעמים אחרים ידועים ל"ה ומודעת זאת כי יש בחי' ומדריגת מל' דאצילות ובחי' מל' דבריאה וכו'. ופי' מל' דאצילות הוא דבר ה' המחי' ומהוה נשמות הגדולות שהן מבחי' אצילות כמו נשמת אדה"ר שנא' בו ויפח באפיו כו' וכמו נשמות האבות והנביאים וכיוצא בהן (שהיו מרכבה לה' ממש ובטלים ממש במציאות אליו כמארז"ל שכינה מדברת מתוך גרונו של משה וכן כל הנביאים ובעלי רוח"ק היה קול ודבור העליון מתלבש בקולם ודבורם ממש כמ"ש הארז"ל) ומל' דבריאה הוא דבר ה' המחיה ומהוה הנשמות והמלאכי' שבעולם הבריאה שאין מעלתם כמעלת האצי' וכו' ומלכות דעשיה הוא דבר ה' המחיה ומהוה את עוה"ז בכללו עד יסוד העפר והמים אשר מתחת לארץ.

ה"יצירה" היא ה"דבר ה'" המהוה ומחיה את הנוצרים של עולם ה"יצירה", ו"מלכות דעשיה", - בחינת ה"מלכות" של עולם ה"עשיה", הוא "דבר ה'" המחיה ומתוה את עולם הזה בכללו, עד יסוד העפר, ו - כן המים אשר מתחת לארץ²⁶ - בהתאם לאמור, שהתהוות כל הנבראים אשר על פני האדמה היא מבחינת ה"שכינה", מההתגלות של הקדוש ברוך הוא, דרושה הסברה נוספת, כיצד נבראים אותם ענינים בעולם שהם מ"קליפות" שכ"נגד" האור האלקי - ורבנו הזקן מסביר:

1 וְהֵנָּה, נִדְרַע לְיִדְעֵי חָן, - לְיִדְעֵי חֲכֻמָּה נִסְתָּרָה (תּוֹרַת הַקְּבִלָּה), כִּי "דְּבַר ה'" - הַמְּהוּה וּמַחִיָּה אֶת הַנְּבִיאִים, בַּחֲנִינָה זוּ בַּאֲלֻקוֹת נִקְרָא בְּשֵׁם "שְׂכִינָה" בְּלִשׁוֹן רַז"ל, - בִּשְׁם וּמִדְרָשִׁים וּכְדוּמָה, וְ - הִיא נִקְרָאת "אִמָּא תַתְּאָה" - ה"אמא הַתַּחְתּוֹנָה", ו"מִטְרוֹנִיתָא"
2 - מַלְכָּה, בְּלִשׁוֹן הַזֹּהַר,
3 וּבִפְּרָט - בְּזוּהַר, פְּרִישׁ -
4 בַּתְּחִילַת פְּרִישַׁת וְאִרְאָה, - 1
5 דָּף כִּב, ב. - שֵׁם מוּבָא 2
6 מִשָּׁל עַל הַבַּחֲנִינָה בַּה 3
7 הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ-הוּא מְדַבֵּר, 4
8 מִבֵּית מֶלֶךְ, "מִטְרוֹנִיתָא", 5
9 לְפִי שְׁ - "דְּבַר ה'", שׁוֹכֵן 6
10 וּמִתְלַבֵּשׁ בְּנִבְרָאִים 7
11 לְהַחְיֵיהֶם, - וְלִכֵּן הוּא 8
12 נִקְרָא "שְׂכִינָה", מִלִּשׁוֹן 9
13 "שׁוֹכֵן", ו"אִמָּא תַתְּאָה" 10
14 "מִטְרוֹנִיתָא", הַמַּתִּיחִסִּים 11
15 לַבַּחֲנִינָה שֶׁהִיא "אִמָּא" 12
16 ו"מַלְכָּה" הַמַּחִיָּה אֶת 13
17 יְלִידֶיהָ וְאֵת הַחוּסִים 14
18 בַּקְּרִבָּה, וּבְלִשׁוֹן 15
19 הַמִּקְבָּלִים נִקְרָא בְּשֵׁם 16
20 "מַלְכּוֹת", עַל שֵׁם "דְּבַר 17
21 מֶלֶךְ שְׁלֵטוֹן"²², כִּי 18
22 הַמֶּלֶךְ מְנַהִיג מַלְכּוֹתוֹ 19
23 בְּדִבּוּרוֹ, וְעוֹד טַעְמִים 20
24 אַחֲרֵים יְדוּעִים לְיִדְעֵי 21
25 חָן, - חֲכֻמָּה נִסְתָּרָה (תּוֹרַת הַקְּבִלָּה). וּמוֹדַעַת זֹאת, - וַיְדוּעַ 22
26 הַדְּבַר, כִּי - בַּבַּחֲנִינָה "מַלְכּוֹת", דְּבַר ה', יִשְׁנֵן דְּרָגוֹת רַבּוֹת. שְׁכֹן, 23
27 יֵשׁ בַּחֲנִינָה וּמִדְרָגָת "מַלְכּוֹת דְּאִצִּילוֹת", - סְפִירַת הַ"מַּלְכּוֹת" 24
28 שֶׁל עוֹלָם הַ"אִצִּילוֹת", וּבַחֲנִינָה "מַלְכּוֹת דְּבִרְיָאָה" - סְפִירַת 25
29 הַ"מַּלְכּוֹת" שֶׁל עוֹלָם הַ"בְּרִיָּאָה", וְכוּ'. - הֵרִי שֶׁבַּבַּחֲנִינָה "דְּבַר ה'" 26
30 יִשְׁנֵן דְּרָגוֹת רַבּוֹת, וּפְרוּשׁ "מַלְכּוֹת דְּאִצִּילוֹת", הוּא "דְּבַר ה'" 27
31 הַמַּחֲיָה וּמַתְוָה נִשְׁמוֹת הַגְּדוֹלוֹת שֶׁהֵן מִבְּחִינַת אִצִּילוֹת, 28
32 כְּמוֹ נִשְׁמַת אָדָם הָרִאשׁוֹן, שְׁנַאֲמַר בּוֹ²³: "וַיִּפַּח בָּאָפִי כו'", 29
33 - נִשְׁמַת חַיִּים - כְּלוּמָר שֶׁהַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ-הוּא נִפַח נִשְׁמָה זוּ 30

יום ראשון

יום רביעי

כא תשרי, הושענא רבה

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ברכה, רביעי עם פירש"י.

תהלים: קד"קה.

תניא: ע"כ אהוביי . . . בפירש"י ז"ל שם.

בתקון ליל הושענא רבה גם פרשה "ברכה" אומרים רק פעם אחת מקרא - היו יחידים שאדוני אבי מורי ורבי [הרשב"ב] צום לאמרה בהושענא רבה עם פרוש רש"י, ואינה הוראה לרבים. ובערב שמחת תורה אומרים אותה שנים מקרא ואחד תרגום.

קדם הלל מסיירים שתי הכריכות שעל הלולב, וגשאים רק הג' המאגדים ג' המינים יחד. ערוב תבשילין. בהושענא רבה טובלים פרוסת המוציא בדבש, אבל לא בשמיני עצרת ושמחת תורה.

יום שני

יום חמישי כב תשרי, שמיני עצרת [בארץ ישראל - שמע"צ ושמח"ת] ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ברכה, חמישי עם פירש"י.

תהלים: קו"קו.

תניא: ובשבת קדש . . . יהי רצון.

מקדשים ואוכלים ושותים בסבה בין בלילה בין ביום. הקפות בליל שמיני עצרת. הפטורה: ויהי בכלות - ולישראל צמו.

אין אומרים ה"הי רצון" ביציאה מן הסבה.

שמיני עצרת וראש השנה משתנים בכמה עניני כונות ויחודים עליונים, אלא שבראש השנה הם בענין העליה ובשמיני עצרת הם בענין ההמשכה. בראש השנה העבודה בתחנונים בהכנעה ובמרירות עצומה, ובשמיני עצרת היא בקו השמחה.

יום שלישי

יום ששי כג תשרי, שמחת תורה [בחול"ל. בא"י - אסרו חג] ה'תש"ד

אין קוראים בתורה בלילה. נושאים כפים בשחרית. אין נוהגים לפרוש טלית על ראשי העולים לחתן תורה או לחתן בראשית. גם העולה לתורה אומר חזק חזק ונתחזק.

שיעורים. חומש: ברכה, ששי ושביעי עם פירש"י.

תהלים: קח"קיב.

תניא: כד. אהוביי . . . קלח לעין כל.

בשמחת תורה תק"מ אמר רבנו הזקן: "עץ חיים היא למחזיקים בה" - אלו בעלי השגה הלומדים תורה. ו'תומכיה מאשר' - אלו בעלי עבודה העוסקים בתורה. "מאשר" - כדאיתא בזוהר (חלק ג' נג. ב), אל תקרי 'מאשר' אלא 'מראשו', דעל-ידי עבודתם ממשיכים מראשו, הינו מפנימיות האין-סוף ברוך-הוא, וכמעלת הרגל המקים את הראש דוקא.

יום רביעי

שבת

כד תשרי, אסרו חג [בחול"ל]

ה'תש"ד

מברכים ראש חדש מרחשון. אמירת כל התהלים בהשכמה. יום התנועות.

הפטורה: כה אומר - ויאדיר.

שיעורים. חומש: בראשית, כל הסדרה עם פירש"י.

תהלים: קיג-קית.

תניא: וע"כ קבעו . . . בלבותם.

ההתנועות - פארבריינגען - ברבים בכלל, ובשבת או במוצאי שבת בפרט, היא אחת היסודות בדרכי החסידים והחסידות, ופתח ומבוא למצוה היסודית דאהבת ישראל.

רָבָא דְרַבָּא [ברוב המקרים], הנה בכל התועדות הרי ראשי המדברים תובעים מאת המסבים שיטיבו הנהגותיהם ודרכיהם, שיקבעו עתים ללמד דא"ח [=חסידות, דברי אלוקים חיים] ושישמרו הקביעות, ואשר הלמוד יהיה על-מנת ללמד ולקיים. - והנה כללות ענין ואפן התוכחה מבאר היטב בדבור-המתחיל "ואם רוח המושל" (קנטרס למ"ד), אשר ראוי לכל אחד ואחד מאנשי ללמוד היטב אדעתא דנפשיה [=עם עצמו] - אמנם הוכחה זו בעת ההתועדות היא רק על דברים וענינים שאין בהם משום הלכנת פנים ולא כלום, כמו שהיה מאז ומקדם, אשר איש את רעהו הוכיחו באהבה ובחבה גדולה.

יום חמישי

יום ראשון

כה תשרי

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: נח, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קיט, אשרי...מצותך מאד.
תנאי: כה. להבין...לדבר מאומה.

עשרה נגונים - מהם תנועות בלבד - מיחסים לרבנו הזקן שהוא בעצמו חברה. המיחסים לרבנו האמצעי, הינו שנתחברו בזמנו והיו מנגנים אותם לפניו, אבל לא שהוא מחברם. והיתה אצלו קבוצת אברכים מנגנים - וידועה בשם "דעם מיטעלען רבי'ס קאפעלע" [=מקהלתו של הרבי האמצעי] - ונחלקה לשתי פלגות: בעלי שיר - בפה, ובעלי זמרה - בכלים שונים.

יום שישי

יום שני

כו תשרי

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: נח, שני עם פירש"י.
תהלים: קיט, מה...לא שכחתי.
תנאי: וזהו כי...קלט רוחנית.

הענין על פסוק "לעולם ה' דברך נצב בשמים", מביא רבנו הזקן (שער היחוד והאמונה פרק א, אגרת הקדש כ"ה) בשם הבעל-שם-טוב, הגם שיש ענין זה במדרש תהלים, וכמו שנתבאר גם ב"לקוטי תורה" בדבור-המתחיל "כי ביום הזה יכפר", וכוונה מיחדת בזה, כי ביום שני היה המאמר "יהי רקיע" - שהוא הנצב בשמים - וזה יהיה לזכרון עולם, כי ביום שני ח"י אלול נולד הבעל-שם-טוב.

שבת קודש

יום שלישי

כו תשרי

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: נח, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קכ"ד.
תנאי: והנה נודע . . . 278 לארץ.

התורה והמצות מקיפות את חיי האדם מיום גיחו מבטן אמו עד עת פקדתו, ומעמידות אותו בקרן אורה בשכל בריא ובקנין מדות נעלות והנהגות ישרות לא רק בין אדם למקום אלא גם בין אדם לחברו, כי המתנהג על פי התורה והוראות חז"ל הוא חי חיים מאשרים בגשם וברוח.

מוניעת צער האשה

יום ראשון כ"א תשרי ה'תש"פ

מדוע צער האם ידחה את סכנת הוולד? ואם כן נשקפת לה סכנה מאי אכילת מאכלים אלו, ברור שחיייה קודמים וגם ה'טור' יודה שאין הבעל יכול לעכבה?

וה'בית שמואל' (שם סקט"ו) כתב להוכיח מהגמרא (נדרים פ, א) שלדעה אחת מניעת צער האם אכן קודמת לחשש סכנת הוולד, כי נחלקו רבי יוסי וחכמים במעיין השייך לבני העיר הזקוקים לו לכביסת בגדיהם ואינו מספיק גם לצורך שתיה של בני עיר אחרת. לדעת חכמים, השתיה של בני העיר האחרת שהיא חיי נפש קודמת לכביסת בגדיהם של בני העיר, ולדעת רבי יוסי "כביסתן קודמת לחיי אחרים", כי במניעת הכביסה יש צער גדול וגם זה נחשב כ'חיי נפש' (ר"ן ס). ואם כן דעת הרמב"ם שצער האשה דוחה ספק סכנה של הוולד היא כשיטת רבי יוסי (אלא שצריך עיון מדוע פסק כרבי יוסי ולא כחכמים).

אך בעל ה'הפלאה' (ק"א הל' כתובות ס"ו פ"ק י"ב) דחה דברים אלו וכתב שלכל הדעות מניעת סכנה לזולת קודמת למניעת צער האשה, וגם לדעת רבי יוסי כביסת בני העיר כדי למנוע צערם אינה קודמת לחיי בני העיר האחרת (שהרי ספק סכנה של אחרים דוחה שבת ויום הכיפורים ואף איסורי תורה, ואילו למניעת צער התירו ביום טוב רק איסורי דרבנן, ראה יבמות קיד, א). ודברי רבי יוסי נאמרו רק במקרה שאין סכנה לאנשי העיר האחרת כי יש להם אפשרות להביא מי שתיה ממקום אחר.

הלכות אישות פרק כא, הלכה יא: פסקו לה מוונות... אוכלת משלה כל מה שתדע; ואין הבעל יכול לעכב ולומר, שאם תאכל יותר מדי, או תאכל מאכל רע, ימות הולד - מפני שצער גופה קודם.

על דברי הרמב"ם שאוכלת כל מה שתדע כולל מאכלים רעים (המזיקים לוולד), תמהו המפרשים: הרי מפורש בגמרא (כתובות ב, ב) "לא תאכל עמו דברים הרעים" היינו אסור לה לאכול דברים שמזיקים לחלב התינוק!

ומבאר ה'כסף משנה' שהרמב"ם מפרש את סוגיית הגמרא כך: כשם שבתחילת הברייתא נאמר "אוכלת הרבה" היינו הרבה יותר מצורך האכילה ואף "שאינן לך דבר שמזיק יותר מאכילה גסה" אין הבעל יכול למנוע אותה מלאכול הרבה כי הצער שלה חשוב מהנזק שעלול להיגרם לוולד, כך גם הנאמר בהמשך "לא תאכל עמו דברים הרעים", הכוונה שאין הבעל יכול לעכבה ש"לא תאכל דברים רעים", כי צער האשה עדיף.

וב'שלחן ערוך' (אה"ע ס"ו פ"ב ס"ב) הביא את דעת הרמב"ם "אין הבעל יכול לעכב מפני סכנת הוולד שצער גופה קודם", והוסיף "ויש מי שאומר שיכול לעכב" וזו דעת ה'טור'.

ושואל ה'חולקת מחוקק' (שם ס"ק כ"ב): אם באכילת המאכלים הרעים יש ספק סכנה לוולד, ואילו הימנעות מאכילתם אינה מסכנת את האם אלא רק גורמת לה צער,

מתי יכול הבעל להסתלק מזכויותיו

יום שני כ"ב תשרי ה'תש"פ

ושתי דעות נאמרו בשיטת הרמב"ם:

לדעת ה'מגיד משנה' והב"ח (אה"ע ס"ו צב סק"ד) מועיל הקנין מיד הבעל אחר הנישואין להסתלק מכל זכויותיו, אף לענין זכותו ב'פירות', ולא רק שיכולה האשה למכור או לתת את הנכס (כי האשה שמכרה מנכסי מלוג, המכר בטל - רש"י כתובות עג, ב ד"ה כל), כמו שותף המסתלק מהשותפות (כשקנו ממנו), שאין לו זכות לא בגוף הנכס ולא ב'פירותיו'.

אבל לדעת ה'טור' (אה"ע שם) וה'כסף משנה' (באן) הרמב"ם סובר שהקנין שעשה הבעל לאחר הנישואין מועיל רק לענין מכירת או נתינת הנכס לאדם אחר, אבל אינו מבטל את זכותו לענין אכילת ה'פירות', ואף אם עשה קנין על ויתור זכויותיו, מקבל את הרווחים מהנכס.

וגם ה'ט"ז' (שם סק"ב) סובר כן בשיטת הרמב"ם, ומבאר שבשותף חלק מהנכס היה בבעלותו המוחלטת ולכן כשמסתלק מבעלותו, הסילוק הוא מכל זכויותיו בנכס, אבל הבעל אין לו מצד עצמו כל בעלות בנכס האשה, אלא חכמים נתנו לו זכויות בנכס, ויכול להסתלק מזכות אחת ולא מהאחרת.

הלכות אישות פרק כג, הלכה א: האשה שהתנית על בעלה לבלתי זכות מ'דברים' שזכה בהם הבעל - אם כתב לה ועודה ארוסה, קדם הנישואין... כל מה שכתב לה קדם; ואם כתב לה אחר נישואין, צריך לקנות מיד.

הבעל אוכל מ'פירות' (רווח) הנכסים של האשה, ויורש נכסים אלו אם מתה בחייו (לעיל פ"ב ה"ג). ומבואר בגמרא (כתובות עג, א) שיכול לוותר לאשתו על זכויות אלו בעודה ארוסה, קודם הנישואין, לפני שזוכה בזכויות שבנכסיה, אבל לאחר הנישואין, כיון שכבר זכה בהן "הרי הוא כשותף בהן, וכיון שנכסים שלו צריך לשון מתנתה" (רש"י שם) ואינו יכול להסתלק מהן בויתור בלבד.

ומוסיף הרמב"ם שאם לאחר הנישואין רוצה הבעל להסתלק מזכויותיו בנכסים אלו (בויתור בלבד, ולא בלשון מתנה) יועיל הדבר רק אם יקנו ממנו. וכתב ה'מגיד משנה' שמקורו מהנאמר בגמרא (בבא בתרא מג, א) שאם אחד השותפים רוצה להסתלק מנכס בבעלות משותפת, צריך השותף השני לקנות מידו, וכך גם הבעל יכול להסתלק מנכס שהוא שותף בו רק אם אשתו קנתה את זכויותיו.

יום שלישי כ"ג תשרי ה'תש"פ י"ש ברירה' לחומרא

הרמב"ם במקום אחר: מבואר בגמרא (פסחים פב, ב) שהפסח נאכל רק למנויו ואי אפשר להמנות על שני פסחים ולהחליט בשעת אכילה מאיזה מהם יאכל, כי הקרבן צריך להישחט לשם בעליו ואין אומרם שהתברר למפרע שזהו שרצה בו בשעת שחיטה, כי אין ברירה'.

והרמב"ם (הל' קרבן פסח פ"ג ה"א) הביא הלכה זו וסיים שאם שחטו לו גדי וטלה "אינו אוכל משניהם אלא יצאו לבית השריפה". אך אם המלך "אמר לעבדו לשחוט עליו גדי וטלה, יאכל מן הראשון משום שלום מלכות", כי אם יאמרו לו שלא יאכל (כי אין ברירה) יבוא לידי כעס.

והקשה ה'תוספות יום טוב' (פסחים פ"ג מ"ג): הרי בדין דאורייתא אין ברירה' ואיך התירו משום שלום מלכות? ותירץ ה'תורת חסד': כמבואר לעיל, בדין דאורייתא אין ברירה משום שהדבר ספק ו'ספיקא דאורייתא לחומרא', אך לשיטת הרמב"ם (הל' טו"מ פ"ט ה"ב) ספיקא דאורייתא אסור מדרבנן ולכן התירו במלך כי הדין ש'אין ברירה' הוא מדרבנן ומשום כבוד מלכות יש לומר ש'יש ברירה' והתברר למפרע שבשעת שחיטה רצה את הראשון.

הלכות גירושין פרק ג, הלכה ד: אָמַר לְסוֹפֵר: כְּתַב, וְאִיזוֹ שְׁאַרְצָה אֶגְרֹשׁ בּוֹ, וְכָתַב הַסּוֹפֵר עַל דַּעַת זֶה, וְגֵרַשׁ בּוֹ אַחַת מֵהֶן - הָרִי זֶה סֶפֶק גִּירוּשִׁין.

היו לאדם שתי נשים ושמותיהן שווים ואמר לסופר: כתוב גט לאיזו מהן שארצה לגרש ולא היה ידוע את מי מהן בדעתו לגרש וגירש אחת מהן - הגט פסול כי לא נכתב 'לשמה', ובדינים דאורייתא אין ברירה' ואין אומרם שהוברר הדבר למפרע שלאשה זו היתה כוונתו והגט נכתב 'לשמה' (גיטין כד, ב).

ומבאר הר"ן (שם יב, ב בדפי הרי"ף):

אף שגט זה פסול לגרש בו, אם יבוא אחר ויקדשנה, יחולו הקידושין מספק, כי בדאורייתא אין ברירה' משום שספיקא דאורייתא לחומרא. וכיון שספק אם יש ברירה' או אין ברירה', הרי בדין מדאורייתא מחמירים לומר ש'אין ברירה', אך אם כשנאמר 'אין ברירה' תהיה קולא, מחמירים ואומרים 'יש ברירה'.

וזהו שכתב הרמב"ם כאן שאם גירש אחת מנשיו בגט שלא הוברר לשם איזו אשה כתב, הרי זה ספק גירושין כי חוששים שמא 'יש ברירה' והגט נכתב 'לשמה'.

ובזה מיישב ה'תורת חסד' (אורח סי' מו סק"א) את דברי

יום רביעי כ"ד תשרי ה'תש"פ 'אוויר שאין סופו לנוח'

לענין דם הקרבן, שאויר שאין סופו לנוח אינו כמונח, והרי לא נפשט הספק?

ומבאר ה'לחם משנה' (הל' מעה"ק שם):

לענין דם הקרבן שנתקבל באוויר כלי שאין סופו לנוח, ממשיכה הגמרא (זבחים שם) ואומרת, "אם תמצי לומר אויר שאין סופו לנוח לאו כמונח דמי" יהא מקום להסתפק בהלכה נוספת. ולדעת הרמב"ם (ועוד ראשונים, ראה אנצ"ת ב, ערך 'אם תמצא לומר') כל 'אם תמצי לומר' הוא פשיטות הספק וכן ההלכה, ולכן פסק שאכן אויר שאין סופו לנוח אינו כמונח.

ולדעת ה'טור' (חומ"מ סי' רמג) בממון הדבר ספק אם אויר שאין סופו לנוח נחשב כמונח. והקשה ה'דרישה' (אהע"ז סי' קלט סק"ג): ואם-כן מדוע לענין גט פסק ה'טור' כהרמב"ם שאם זרק הגט לרשותה ועבר ויצא חוץ לרשותה אינה מגורשת? וביאר:

אף שבממון הדבר ספק אם 'אוויר שאין סופו לנוח כמונח', בגט שעבר בתוך רשותה כשאין סופו לנוח, סובר ה'טור' שוודאי אינה מגורשת, כי לענין גט הקפידה התורה ("ונתן בידה") שתהא נתינה לרשותה באופן שינוח שם.

הלכות גירושין פרק ה, הלכה יא: זָרַק לָהּ גִּטָּה לְרִשּׁוּתָּהּ, וְעָבַר בְּתוֹךְ רִשּׁוּתָּהּ שֶׁהָיָה עוֹמֶדֶת בָּהּ, וְנָפַל חוּץ לְרִשּׁוּתָּהּ... אֵינָה מְגֻרֶשֶׁת, עַד שֶׁיִּנָּתֵן בְּרִשּׁוּתָּהּ.

אוויר חצר קונה כחצר עצמה, והגמרא (בבא מציעא יב, א) מסתפקת האם גם 'אוויר שאין סופו לנוח', כגון שזרק ארנק בפתח אחד של הבית ויצא מפתח אחר, ולא היה סופו לנוח באוויר הבית, נחשב כמונח והחצר קונה?

וכתב ה'מגיד משנה': לדעת הרמב"ן והרשב"א (ב"מ שם) הספק לא נפשט, וכיון שהוא ממון של ספק אין בעל הבית זוכה. וכן הזורק גט לרשות אשתו ונפל חוץ לרשותה, הרי היא ספק מגורשת, ולדעת הרמב"ם כאן, גט שהגיע ל'אוויר שאין סופו לנוח', ודאי אינה מגורשת כי אינו חשוב כמונח. וגם בדם הקרבן שצריך להתקבל בכלי לצורך הזריקה מסתפקת הגמרא (זבחים כה, ב) אם נשברה תחתית הכלי כשהגיע הדם כנגד אוירו של הכלי, האם 'אוויר שאין סופו לנוח' נחשב כמונח בכלי ונתקדש הדם וכשר לזריקה. ופסק הרמב"ם (הל' מעשה הקרבנות פ"ד ה"ט), "לא נתקדש הדם, שהאוויר שאין סופו לנוח אינו כמונח".

ויש לעיין: מדוע פסק הרמב"ם, הן לענין קבלת הגט והן

יום חמישי כ"ה תשרי ה'תש"פ תנאי בגירושין

הַתֵּנָא, תְּהִיָּה מְגֻרֶשֶׁת מִשְׁעַת תְּנִינָה הֵנָּה לִידָה... וְיֵשׁ לָהּ לְהִנָּשֵׂא לְבִתְחֻלָּהּ, אִף עַל פִּי שְׂעִדָּן לֹא נִתְּקַם הַתֵּנָא.

הלכות גירושין פרק ח, הלכה א: אִם אָמַר לָהּ: הָרִי אֶת מְגֻרֶשֶׁת מִעֲכָשׁ, או 'מֵחַיִּים', עַל תֵּנָא בְּדִ וְכָד... כְּשִׁיתְּקַם

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ קיט

התנאי (ר"ן גיטין לה, ב בדפי הרי"ף).

ולדעת הרשב"א והרמב"ן (ראה בית שמואל אבהע"ז סי' קמג סק"ד) מותרת להינשא רק כאשר התנאי הוא ב'שב ואל תעשה' ובנוסף לכך בידה לקיימו, אבל אם היא תלויה בדעת אחרים אף שהתנאי ב'שב ואל תעשה', או שהדבר בידה אלא שהוא ב'קום ועשה' - חוששים שמא למעשה לא תוכל לקיים את התנאי ואסורה להינשא.

ויש הסוברים שאם הוא תנאי שבידה לקיימו (אפילו אם הוא ב'קום ועשה') כגון "על מנת שתשתי יין" - מותרת להנשא, כי אין חשש שתעבור על התנאי, אך כאשר הדבר תלוי ביד אחרים, יש לחשוש שהתנאי לא יתקיים ואסורה להנשא (ר"ן שם בשם אחרים המקליון).

וכתב הר"ן (שם) שזו היא גם דעת הרמב"ם, המתיר לה להינשא גם קודם קיום התנאי - וזהו רק אם בידה לקיימו, אבל אם זה תלוי בדעת אחרים אסורה להינשא.

הרמב"ם למד הלכה זו מדברי הגמרא (גיטין פג, א) שהמגרש את אשתו על תנאי, באופן שאם יתקיים התנאי תהיה מגורשת למפרע, הרי האשה מותרת האשה להינשא מיד אף שעדיין לא נתקיים התנאי (מגיד משנה).

אמנם לשיטת רש"י (גיטין פד, א ד"ה אין חוששין) אם הבעל גירש את אשתו בתנאי, אסור לה להינשא קודם שנתקיים התנאי, כי חוששים שמא לא יתקיים התנאי ונמצא גט בטל ובניה ממזרים. ולדעה זו אם נישאת צריך בעלה לפרוש ממנה עד שיתקיים התנאי (ש"ע אהע"ז סי' קמג ס"ב).

ולדעת כמה ראשונים יש לחלק בין תנאי של 'קום ועשה' לתנאי של 'שב ואל תעשה': אם הבעל התנה את הגירושין בעשיית מעשה, כגון "על מנת שתתני לי מאתים זוז", אסורה האשה להינשא עד שיתקיים התנאי כי חוששים שמא לא יתקיים התנאי, אבל אם התנאי הוא להימנע ממעשה, כגון שאמר "על מנת שלא תינשאי לפלוני" או "שלא תשתי יין" וכד' - מותרת להינשא מיד, כי אין לחשוש שתעבור על

יום שישי כ"ו תשרי ה'תש"פ

ר"ח הגט'

וה'מנחת חינוך' (מצוה רסח) הביא מקור לדברי הרמב"ם: אמרו בגמרא (קידושין עז, ב) שכהן גדול הבא על אלמנה שהיא גם גרושה לוקה פעמיים, אחת משום אלמנה ואחת משום גרושה. וזאת רק "בזמן שהן כסוד הזוח", היינו שהתאלמנה ואחר כך נישאה לאיש אחר והתגרשה ממנו, כי אף שאין איסור חל איסור, האיסור השני (גרושה) חל על האיסור הראשון (אלמנה) כי זהו 'איסור מוסף' (כאלמנה היתה אסורה רק לכהן גדול וכשנתהיה גרושה נאסרה אף לכהן הריט), אבל אם התגרשה ואחר כך התאלמנה, לא חל איסור אלמנה על איסור גרושה.

ואם 'ריח הגט' פוסל מן התורה, הרי גם אם התגרשה ואחר כך התאלמנה יתחייב הכהן הגדול הבא עליה שתיים, כאשר תתגרש ב'ריח הגט': שבשעת הגירושין היא עדיין אשת איש (לכל אדם אינה מגורשת) ולא יחול איסור גרושה על איסור אשת איש, ורק במיתת הבעל השני יחולו עליה איסור אלמנה ואיסור גרושה בבת אחת, כי כאשר שני האיסורים באים בבת אחת, חלים שניהם כאחד!

ואם כן מוכח ש'ריח הגט' אינו פוסל לכהונה מן התורה, וגם לאחר מיתת הבעל השני אין איסור גרושה. ובגרושה כדין ואחר כך התאלמנה אכן לא יחול איסור אלמנה על איסור גרושה. ורק "כסדר הזה", שהתאלמנה ואחר כך התגרשה, יחולו שני האיסורים.

הלכות גירושין פרק י, הלכה א: המגרש את אשתו ואמר לה 'הרי את מגרשת ממני, ואין את מתרת לכל אדם'; שאף על פי שאין זה גט, הרי זו פסולה לכהן מדבריהן, שנאמר: "ואשה גרושה מאישה"; אמרו חכמים: אפילו לא נתגרשה אלא מאישה ולא התרה לכל, נאסרה לכהן - וזהו ריח הגט, שפוסל לכהן מדבריהן.

לדעת ראשונים (תוס' גיטין פב, ב ד"ה אפילו. רשב"א שם פד, ב ד"ה כיצד) 'ריח הגט' פוסל לכהונה מן התורה, אבל לדעת הרמב"ם הפסול הוא מדרבנן. והקשה ה'מגיד משנה':

שנינו (גיטין פב, א): המגרש את אשתו ואמר לה הרי את מותרת לכל אדם חוץ מפלוני, רבי אליעזר מתיר (שתנינא לכל אדם חוץ מפלוני) וחכמים אוסרים (להניא בגט זה). ואמר רבי יוחנן שהוכחת רבי אליעזר היא מהברייתא הלומדת את האיסור לכהנים מהפסוק 'ואשה גרושה מאישה לא יקח' (ויקרא כא, ו) - אפילו לא נתגרשה אלא מאישה (ולא הותרה לאדם אחר) נפסלה מן הכהונה, ומכאן שגם גט שאינו מתיר אותה להינשא (ונקרא 'ריח הגט') הוא גט ואם אמר 'הרי את מותרת לכל אדם חוץ מפלוני' מועיל הגט להתירה לכל אדם. ומזה שלרבי אליעזר מותרת להינשא לאחרים מן התורה, מוכח שגם הפסול לכהנים הוא מן התורה (ורבנן אוסרים להינשא בגט זה משום ש"איסור כהונה שאני" וחומרא מיוחדת היא לכהנים ולא משום שהפסול הוא מדרבנן)!

שבת קודש כ"ז תשרי ה'תש"פ

'בת קול' שאינה מן השמים

"משיאין על פי בת קול. מעשה באחד שעמד על ראש ההר ואמר 'איש פלוני בן פלוני ממקום פלוני מת', הלכו ולא מצאו שם אדם והשיאו את אשתו". ומפרש ה'תוספות' יום טוב' (שם פט"ז מ"ו) שאין הכוונה

הלכות גירושין פרק יג, הלכה כג: ראו אחד עומד מרחוק ואומר שהוא פלוני בן פלוני... והרי הוא מת, והלכו ומצאוהו שנשמתה, ולא הכירוהו - הרי אלו משיאין את אשתו. הלכה זו הובאה במשנה (יבמות קב, א), שם נאמר גם:

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - כ"א כ"ז תשרי ה'תש"פ

יום ראשון כ"א תשרי ה'תש"פ

הלכות אישות

פרק עשרים

(1) נתבאר בו שחייב האב לתת מעות לבתו להנשא, מת האב והניח בת, ואם צוה בשעת מיתה שלא יתפרנסו בנותיו מנכסיו, אלמנה ובת אי זו קודמת למזונות, יתומה קטנה שהשיאה אחיה ואמה לענין מזונות.

1 א. צוה חכמים, שיתן אדם מנכסיו מעט לבתו כדי שתנשא בו. וזה הוא הנקרא פרנסה.² המשיא את בתו סתם - לא יפחת לה מנכסות שפוסקין לאשת עני שפישאל³, כמו שבארנו. במה דברים אמורים? בשהיה האב עני; אבל אם היה עשיר - הרי זה ראוי לתן לה כפי עשרו.⁴

(2) והיא נדוניה. (3) "לא יפחות לה מחמשים זו". (4) אבל אין כופים אותו. ולכן דקדק רבנו וכתב "הרי זה ראוי ליתן".

7 ב. פירש על הפעל שאין לה כלום ושניכניסנה ערמה - אין לה כלום. ולא יאמר הפעל: בשתבוא לביתי אכנסנה, אלא מכנסנה והיא בבית אביה.

10 ג. האב שמת והניח בת - אומדין דעתו במה היה בלבו לתן לה לפרנסה ונותנין לה.⁵ ומניין יודעין אומדין דעתו? מרעיו ומידעיו ומשאיו ומתנו וכו'. וכן אם השיא בת בחייו - אומדין בה.⁶ ואם לא ידעו לו בית דין אומדין דעתו⁷ - נותנין לה מנכסיו עשור⁸ לפרנסתה.

(5) אפילו אם היה יותר מעישור נכסיו. (6) יינתן לשנייה כדרך שנתן לראשונה בחייו. (7) שלא גר בינינו ולא עמדנו על סוף דעתו אם וותרן או קמצן היה. (8) חלק עשירי.

16 ד. הניח בנות רבות - כל שתבוא להנשא⁹, נותנין לה עשור הנכסים. ושל אחריה - עשור מה ששירה ראשונה. ושל אחריה - עשור מה ששירה שנייה. ואם באו פלן להנשא פאחת - ראשונה נוטלת עשור, והשנייה - עשור מה ששירה ראשונה, והשלישית - עשור מה ששירה שנייה, וכן אפלו הן עשור, וחוזרות וחולקות כל העשורים בשנה¹⁰, ושאר הנכסים לאחים.²³

(9) כי אין הבת נוטלת לפרנסתה אלא לזמן נישואיה. (10) וכל זה כדי לברר חלק הבנים ולהניח להם ירושה כדין תורה, כי אילו היו הבנות נוטלות כל אחת עישור נכסים ממש לא היה נשאר לבנים כלום ונמצאת ירושה של תורה נדחית מפני פרנסת הבנות שאינה אלא תקנת חכמים.

ה. עשור זה שהוא לפרנסה אינו מתנאי כתובה. לפיכך, אפלו לפי תקנת חכמים (הראשונים) ואחרונים, אינה נוטלת אלא מן הקרקע¹¹. ויש לה¹² לגבות עשור זה משכירות הקרקע¹³. ואם רצו האחין לתן לה מעות פנגד עשור הקרקע - נותנין¹⁴.

(11) אף על פי שהחכמים האחרונים (הגאונים) תקנו להגבות הכתובה ושאר תנאיה גם מן המטלטלין, - עישור זה, שאינו מ"תנאי כתובה", אינו אלא מן הקרקע. וכל זה אינו אלא ב"עישור נכסים", אבל כשאומדין דעת האב - גובה היא אפילו מן המטלטלין. (12) יכולה. (13) העומדת להגבות (שזה שכבר נגבה הוא מטלטלין). ואף על פי שכבר עברה חצי שנה מיום שהשכיר האב - כיון שעדיין לא נגבה השכר, הרי זה כקרקע, כי אין שכירות משתלמת אלא בסוף השנה. (14) כדין כל בעל חוב הגובה את חובו מהלווה בחייו. ואילו הייתה בעלת חוב של אביהם, הייתה נוטלת רק מהזיבורית ובשבועה כדין האב להיפרע מנכסי יתומים.

ו. הבת בעשור זה כבעל חוב של אחין היא, לפיכך¹⁵ נוטלת אותו מן הבינונית בלא שבועה. ואם מתו האחין - נוטלת אותו מן בגיהם מזבורת ובשבועה¹⁶; שהרי היא נפרעת מנכסי יתומים, והבא לפרע מנכסי יתומים - לא יפרע אלא מזבורת ובשבועה, כמו שיתבאר בהלכות הלואה.

(15) שלא נטלה מן הנכסים כלום.

ז. והאחים שמכרו או משכנו קרקע אביהם - הבת טורפת מן הלקוחות פרנסתה¹⁶, פדרך שטורפים כל בעלי חובות מן הלקוחות¹⁷, כמו שיתבאר בהלכות הלואה.

(16) ובשבועה. (17) הואיל ופרנסה דבר קצוב הוא, היה להם להיזהר שלא לקנות קרקעות שהם כסכום פרנסתה (אבל מזונות האשה והבנות הואיל ואין להם קצבה אין מוציאים להם מנכסים משועבדים מפני תיקון העולם).

ח. מי שהשיא בנות גדולות ונשארו קטנות ומת בלא בן - אין נוטלין פרנסה לקטנות ואחר כך חולקות הנכסים, אלא חולקות פלן בשנה¹⁸.

(18) כי לא תוקנה פרנסה לבנות אלא כשיש שם בנים, שהבנות אינן יורשות כלום. אבל בשעה שיורשות - כולן שוות.

ט. מי שמת והניח שתי בנות ובן, וקדמה ראשונה ונטלה עשור נכסים¹⁹, ולא הספיקה השנית לגבות עד שמת הבן ונפלו כל הנכסים לשתייהן²⁰ - אין השנייה נוטלת עשור, אלא חולקות בשנה²¹, וזכתה הראשונה בעשור שלה.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ"א תשרי - ספר נשים - הלכות אישות קכא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

25 פֶּל זְמַן שֶׁהָיָה זָנִין אוֹתָהּ; שֵׁשׁ לָהּ לִטְעֹן: מִפְּנֵי שֶׁהָיָה
26 זָנִין אוֹתָהּ אֶף-עַל-פִּי שְׂאִינָן חֲבִיבִין, וְהִיא עֲדִין לֹא
27 נִשְׁאָת³⁴, מִפְּנֵי זֶה לֹא תִבְעֶה פְּרִנְסָתָהּ³⁵.

31 שתיקתה זוהי מחילתה. (32) בנערותה. (33) מרצונם הטוב, ולא מחמת חיוב. (34) אבל אם בגרה ונשאה צריכה למחות אף על פי שהם זנים אותה. (35) מפני הבושה.

28 יד. מי שצוה לתת לבתו בן וכן מעות לפרנסתה
29 לקח בהן קרקע, בין שהיה שכיב מרע בין שהיה
30 פריא, ומת, והרי המעות ביד השליש³⁶, ואמרה
הבת: תנו אותם לבעלי, כל מה שירצה יעשה בהן
31 - אם היתה גדולה ונשאת - הרשות בידה³⁷, ואם
32 עדין מארסת היא - יעשה שלישי מה שהשלים
33 בידה³⁸, ואם עדין קטנה היא - אפילו נשאת, אין
34 שומעין לה³⁹, אלא יעשה שלישי כמו שצוה האב⁴⁰.

36 אדם שלישי הנאמן על שני הצדדים. (37) שאף האב לא עלה בדעתו למסון ביד שלישי אלא עד שתינשא שמשנשאת הבעל זכאי לאכול פירות". (38) יקנה השדה, ואין שומעים לה, שמצוה לקיים דברי המת בין אם המצוה שכיב מרע ובין אם הוא בריא. (39) "אין מעשה קטנה כלום". (40) ליקח בהן קרקע. כי לטובתה נתכוון שלי יוציא בעלה המעות ויפסיד. ואפילו אומרת: נאמן בעלי עלי שלא יעכבן לעצמו, תנו אותן לו, והוא יקנה לי שדה כאשר ארצה, - אין שומעין לה.

פרק אחד ועשרים

1 כולל דיני מציאת האשה ומעשה ידיה, מלאכות שעושה לבעלה, המדיר אשתו שלא תעשה מלאכה, השימוש שהאשה עושה בעצמה לבעלה, מלאכות שהנדה עושה לבעלה, האשה ששברה כלים בשעת מלאכתה, אשה שמנעה עצמה מכל המלאכות, דיני מינקת וחיובי הנקה, התובעת בנה או בתה עמה אחרי שגמלתו.

36 א. מציאת האשה ומעשה ידיה לבעלה². ומה היא עושה לו? הכל כמנהג המדינה³. מקום שדרךן לארג - אורגת, לרקם⁴ - רוקמת, לטוות צמר או פשתים - טווה. ואם לא היה דרך נשי העיר לעשות כל המלאכות האלו - אינו פופה אלא לטוות⁵ הצמר בלבד⁶, שהפשתן מזיק את הפה ואת השפתים⁷. והטויה היא המלאכה המיוחדת לנשים⁸, שנאמר: 42 וכל אשה חכמת לב בידיה טוו. 43

2 משנה, כתובות סה, ב. מציאה - משום איבה, שהרי בעלה נותן לה מזונות, ואם תעכב מציאתה לעצמה יבואו לידי קטטה (כתובות צו. ובבא מציעא יב:). ובירושלמי (כתובות פ"ו ה"א) אמרו: "שלא תהא מברחת משל בעלה, ואומרת מציאה מצאתי". מעשה ידיה - תחת מזונותיה (כתובות נח:), וכמבואר לעיל פ"ב ה"ד. (3) תוספתא כתובות פ"ה ה"ג. (4) תפירת צורות שונות על האריג בחוטים צבעוניים לשם גוי וקישוט. (5) ראה להלן הערה ז. (6) תוספתא, שם. (7) כתובות סא, ב: "מסריח את הפה

19) כדינה, שהרי הבן יורש הכול. (20) ושתייהן יורשות בשווה. (21) ואין אומרים תיטול השנייה עישור נכסים תחילה כמו שנטלה ראשונה ואחרי כן יחלוקו אלא ראשונה זכתה, ובת על הבת אין לה עישור נכסים שהרי שתייהן שוות בירושה.

1 י. מי שצוה בשעת מיתתו: אל תפרנסו בנותי מנכסי
2 - שומעים לו, שאין זה מתנאי כתובה²².

22) אלא חוב על היתומים, ולפיכך אם ציווה האב שלא לפרנסן אין עליהם חוב כלל.

3 יא. מי שמית והניח אלמנה ובת - כפר בארנו
4 שמזונות האלמנה קודמין למזונות הבת. וכן אם
5 נשאת הבת - אינה נוטלת עשור נכסים מפני מזונות
6 האלמנה²³. ואפילו מתה הבת אחר שנשאת - אין
7 הבעל יורש פרנסה הראויה להנתן לה²⁴; שהרי
8 הנכסים כלן בחזקת האלמנה שתהא נזונה מהן.

23 נלמד מדין מזונות הנ"ל, שאם במזונותיה שהן מתנאי כתובה אמרו כן, קל וחומר לעישור נכסים שאינו אלא תקנת חכמים. וטעם הדבר: מפני שהאלמנה היא בעלת חוב של האב ואילו הבת היא בעלת חוב של האחים. (24) ואין אומרים איש נכרי הוא זה, ואינו יורש של אב אלא של אשתו, ויש לו דין לוקח, ואין מוציאים למזון האלמנה מנכסים משועבדים, אלא לטובת האשה, עשאוהו כיוורש ומיורש מוציאים למזון האלמנה.

9 יב. קטנה יתומה שהשיאתה אמה או אחיה
10 לדעתה²⁵, ונתנו לה מאה או חמשים זוז - יכולה
11 היא משתגדיל להוציא מידם פרנסה הראויה לה,
12 או באמון דעת²⁶ האב או בעשור הקרקעות²⁷.
13 ואפילו לא היה האחין זנין אותה²⁸, ואף-על-פי שלא
14 מחתה²⁹ בשעת נשואין, מפני שהקטנה אינה בת
15 מכהא³⁰.

25) בהסכמתה. (26) כמה היה בדעתו ליתן לה לפרנסה. (27) אם לא ידע לו בית דין אומדן דעת. (28) ולא היה לה להתבייש ולמחות. (29) התנגדה, מלשון הכתוב (דניאל ד, לב): "ולא איתי די נחמא בידה". (30) אינה יודעת למחות ואין מחילתה מחילה ואפילו גדלה משנשאת ולא תבעה תיכף, לא אבדה פרנסתה כשתמחה, שכל שלא אבדה בשעת נשואיה שוב אינה צריכה למחות.

16 יג. נשאת הבת אחר שגדלה, בין נערה בין בוגרת, ולא תבעה פרנסתה - אבדה פרנסתה³¹. ואם מחתה בעת נשואיה³² - הרי זו מוציאה את הראוי לה כל זמן שתירצה. בגרה ועודה בבית אביה, בין שבגרה אחר מותו בין שהניחה בוגרת, אם פסקו האחין מלתת מזונותיה, שהרי אין לה מזונות כמו שבארנו, ושתקה ולא תבעה פרנסתה אבדה פרנסתה; לא פסקו האחים מזונותיה וזנו אותה בבגרה³³, אף-על-פי שלא מחתה, לא אבדה פרנסתה³⁴.

21) כבר ביאר רבינו בפירושו למשנה הנ"ל, שאין משתמשים באשה אלא באשתו. ורש"י בכתובות סא, א מפרש: "חכמים השיאוה עצה טובה להנהיג זאת בישראל" כדי שתתחבב עליו.

ה. יש מלאכות אחרות שהאשה עושה לבעלה בזמן שהן עניים, ואלו הן: אופה הפת בתנור²², ועזרא תקן, שהיה אשה משכמת ואופה, כדי שתהיה הפת מצויה לעניים²³. ומבשלת את התבשילין. ומבשלת את הפגדים. ומניקה את בנה²⁴. ונותנת תבן לפני ביהמה, אבל לא לפני בקר²⁵. ומטחנת. פיצר מטחנת? יושבת פרחים²⁶ ומשמרת²⁷ הקמח, ואינה טוחנת²⁸. או מחמרת אחר הביהמה²⁹, כדי שלא יבטלו הפרחים. ואם היה דרךן לטחן פרחים של יד - טוחנת³⁰.

22) אבל לא באלפס או על גבי גחלים, שאין זה מנהג העולם (מ'עשה רוקח'). 23) בבא-קמא פב, א. 24) כתובות נט, ב. 25) שם, סא, ב. וכניסת ספרי ספור, וכן הוא ברי"ף שם. והטעם בזה הוא: לפי שבהמה מיוחדת לו לרכיבה, ולכן נותנת היא תבן לפניו, שזה לצורך גופו של הבעל, אבל לפני בקרו העומד לחרוש שאינו לצורך גופו של הבעל - אינה נותנת תבן (שיטה מקובצת' שם). 26) בבית הטחנה. 27) מנפה. ולדעת ה'טור' (אה"ע"י סי' ס) הכוונה לשמירה ממש. 28) אין היא בעצמה טוחנת בריחיים גדולים במקום בהמה - שזה טורח גדול, אלא "מטחנת" מכינה צרכי טחינה. ובכת"י התימנים, הנוסח: "ואצה בטוחנת". 29) מנהיגה את הבהמה המסובבת את הריחיים. 30) כתובות נט, ב.

ו. במה דברים אמורים? בעניים; אבל אם הכניסה לו שפחה אחת או נכסים שאיני לקנות מהן שפחה אחת, או שהיתה לו שפחה אחת או שהיה לו קמח כדי לקנות ממנו שפחה אחת³¹ - אינה מטחנת, ולא אופה, ולא מבשלת³², ולא נותנת תבן לפני ביהמה³³. הכניסה לו שתי שפחות או נכסים הראויין לקנות מהן שתי שפחות, או שהיו לו שתי שפחות או שהיה ראוי לקנות שתי שפחות - אינה מבשלת, ואינה מניקה את בנה³⁴, אלא נותנת אותו לשפחה להניק.

31) שם, סא, א: "אחד שהכניסה לו משלה, ואחד שמצאה לו משלו" - לפי גירסת הר"ף, וגרסתנו: "ואחד שצמצמה לו משלה", וראה ב'תוספות' שם. 32) שם נט, ב. 33) ובר"ן לנדרים פא, ב מבואר שאינה פטורה מנתינת תבן עד שיהיו לה ארבע שפחות, וכן ברא"ש שם. 34) כתובות, שם.

ז. נמצאו כל המלאכות שקל אשה³⁵ עושה אותן לבעלה - חמש מלאכות: טוה, ורוחצת פניו ידיו ורגליו, ומוזגת את הפוס, ומצעת את המטה, ועומדת ומשמשת בפניו. והמלאכות שמקצת

ומשרבט את השפתיים, משרבט - פושטן כמין שרביט עד שנעשות גדולות ע"י שצריכה לשרות החוט תמיד ברוק (רש"י שם). 8) ולפיכך אינו כופה אלא על הטיה, אבל לא על האריגה והרקמה, אע"פ שהן מלאכות חשובות וקלות (מ'עשה רוקח'). וכן אמרו ביומא סו, ב: "אין חכמה לאשה אלא בפלך, וכן הוא אומר וכל אשה חכמת לב בידיה טוה". וכן נראה במשנה (כתובות סד:): שאמרו: "ומה היא עושה לו, משקל חמשה סלעים שתי ביהודה, שהם עשרה סלעים בגליל. או משקל עשרה סלעים ערב ביהודה, שהן עשרים סלעים בגליל" - הרי שכל המדובר בטוויית החוטים]. ורבינו השמיט שיעורים אלו, מפני שסובר שאין קצבה זו בכל המקומות אלא הכל כמנהג המדינה (מגיד משנה).

ב. דחקה⁹ עצמה ועשתה יותר מן הראוי לה - המותר לבעלה¹⁰. היה לו¹¹ קמח הרבה, אפילו היה לה¹² במה שפחות - אינה יושבת לבעלה בלא מלאכה, שהפטלה מביאה לידי זמה¹³. אבל אין נופין אותה לעשות מלאכה כל היום כלו, אלא לפי רב הקמחון ממעטת במלאכה¹⁴.

9) התאמצה. 10) כתובות סו, א. 11) ובכת"י התימנים: "לה". 12) ובכת"י התימנים: "היו להם". 13) משנה בכתובות נט, ב. כרבי אליעזר, והלכה כמותו (שם סא:). זמה - פריצות, זנות. 14) שם, וכמבואר בסמוך ה"ו.

ג. המדיר¹⁵ את אשתו שלא תעשה מלאכה כלל¹⁶ - יוציא ויתן כתובה, שהפטלה מביאה לידי זמה¹⁷. וכן כל אשה רוחצת לבעלה פניו ידיו ורגליו, ומוזגת לו את הפוס¹⁸, ומצעת לו את המטה¹⁹, ועומדת ומשמשת בפני בעלה, כגון שתתן לו מים או כלי או תטל מלפניו וכיוצא בדברים אלו. אבל אינה עומדת ומשמשת בפני אביו או בפני בנו²⁰.

15) בכת"י התימנים: "והמדיר", והוא מקושר לסוף ה"ב. והלכה הבאה, מתחילה: וכן כל אשה וכו'. 16) שאסר הנאתו עליה אם תעשה מלאכה, אבל אם אמר: הריני אוסר עליך לעשות מלאכה, אין בדבריו כלום, וכמבואר בבאורנו לעיל פי"ב ה"ד. ואפילו לא אסר עליה לשחק בכלבים, שאין חשש שתבוא לידי שעמום - יש חשש שתבוא לידי זימה. 17) משנה בכתובות נט, ב. וכרבי אליעזר (שם, סא:). ראה למעלה הערה יב. 18) שם סא, א. מוזגת - יוצקת. 19) פורסת סדין ולבדין, דבר שאינו טורח כדי שתתחבב עליו (רש"י שם). ורבינו בפירוש המשנה (כתובות פ"ה מ"ו) אומר: "שאלו הענינים אינו מותר לו לאדם שישתמש לו אלא מאשתו, לפי... שאין משתמשים באשה ואין הפרש בין שפחה או זולתה, בין גדולה בין קטנה". ושני הטעמים מובאים ב'ירושלמי' שם. 20) כתובות סא, ב.

ד. ומלאכות אלו עושה אותן היא בעצמה. ואפילו היה לה במה שפחות - אין עושין מלאכות אלו לבעל אלא אשתו²¹.

1 וְדָבָרִים שֶׁיִּפְּיֵן לְחֹלֶב⁴⁴. פָּסְקוּ לָהּ מְזֻנּוֹת הָרְאוּיֹת
2 לָהּ⁴⁵, וְהָרִי הִיא מֵתָאנָה לֵאכֹל יוֹתֵר אוֹ לֵאכֹל
3 מֵאֲכָלוֹת אַחֲרוֹת מִפְּנֵי חֲלֵי הַתָּאנָה שֶׁיֵּשׁ לָהּ בְּבִטְנָהּ
4 - הָרִי זֶה אוֹכֵלֶת מִשְׁלָהּ⁴⁶ כֹּל מִה שֶׁתִּרְצֶה. וְאִין
5 הַפֶּעַל יָכוֹל לַעֲכֹב וְלִזְמֹר, שָׁאֵם תֹּאכֵל יוֹתֵר מִדָּאִי אוֹ
6 תֹּאכֵל מֵאֲכָלִים רָעִים - יָמוֹת הַיֶּלֶד⁴⁷, מִפְּנֵי שֶׁצָּעַר
7 גּוֹפֶה קוֹדֵם⁴⁸.

8 (44) כתובות סד, ב. ודף סה, ב. (45) [ראה למעלה פי"ב
9 ה"י שפוסקים לאשה מזונות כלאדם בינוני, ולא כלחולה
10 וגרגרן]. (46) כן מפרש רבינו מה שאמרו בברייתא
11 (כתובות ס:): "פסקה קמעא אוכלת הרבה - משלה", ועיי"ש
12 ברש"י ולהלן בדברי רבינו בהלכה יב. (47) בברייתא שם,
13 מפורש להיפך: "לא תאכל עמו דברים הרעים לחלב". ואולי
14 היתה לרבינו נוסחא אחרת שם. (48) כן אמר רבי יוסי
15 בנדרים פ, ב - במעין של בני העיר שאינו מספיק לכביסת
16 בני העיר וגם לשתייה לבני עיר אחרת, שכביסתם של בני
17 העיר קודמת לשתייתם של בני העיר האחרת, שצער גופם
18 קודם לחיי אחרים ('בית שמואל' סי' פ ס"ק טו).

19 יב. יִלְדָה תְּאוֹמִים - אִין כּוֹפִין אוֹתָהּ לְהִנִּיק שְׁנֵיהֶם,
20 אֲלֹא מִנִּיקָה אֶחָד וְשׁוֹכֵר הַפֶּעַל מִנִּיקָה לְשֵׁנִי⁴⁹. הָרִי
21 שֶׁרָצָתָה הָאִשָּׁה לְהִנִּיק בֶּן חֲבֵרְתָּהּ עִם בָּנָהּ - הַפֶּעַל
22 מַעֲכֹב, וְאִינוּ מִנִּיקָה אֲלֹא לְהִנִּיק בָּנוּ בְּלִבְדָּה⁵⁰.

23 (49) 'ירושלמי' כתובות פ"ה ה"ו. (50) שם, מדקדוק לשון
24 המשנה 'ומניקה את בנה', בנה - ולא שנים, בנה - ולא בן
25 חברתה.

26 יג. נִדְרָה שֶׁלֹּא לְהִנִּיק אֶת בָּנָהּ - כּוֹפֶה אוֹתָהּ⁵¹
27 וּמִנִּיקָתָה עַד שֶׁיִּהְיֶה בֶּן אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים חֲדָשׁ⁵², אֶחָד
28 הַזָּכֵר וְאֶחָד הַנְּקִיבָה. הִיא אוֹמֶרֶת: אֲנִי אֲנִיק אֶת בְּנִי,
29 וְהוּא אֵינוֹ רוֹצֶה שֶׁתִּנִּיק אֶשְׁתּוֹ כְּדִי שֶׁלֹּא תִתְנַוֵּל -
30 אַף-עַל-פִּי שֶׁיֵּשׁ לָהּ בָּמָה שְׁפָחוֹת, שׁוֹמְעֵין לָהּ;
31 שֶׁצָּעַר הוּא לָהּ לִפְרֹשׁ מִבָּנָהּ⁵³.

32 (51) שהיא משועבדת להניק, ואין הנדר חל כלל (כתובות
33 נט:). (52) שהוא סוף זמן ההנקה (שם ס:). (53) שם סא,
34 א. ולפי זה, אפילו אם בעלה יתן לה תינוק אחר להניק
35 (שאינו לה צער חלב) ג"כ שומעים לה משום צער פרישותה
36 מבנה ('בית שמואל' אהע"ז סי' פב, ס"ב). ורש"י פירש:
37 החלב רב בדדיה ומצער.

38 יד. הִיתָה עֲנִיָּה שֶׁהִיא חִיבַת לְהִנִּיק אֶת בָּנָהּ, וְהָרִי
39 הוּא עֲשִׂיר שְׂרָאוִי לוֹ שֶׁלֹּא תִנִּיק אֶשְׁתּוֹ⁵⁴, אַף-עַל-פִּי
40 שֶׁאֵין לוֹ שְׁפָחוֹת, אִם לֹא רָצָתָה לְהִנִּיק - שׁוֹכֵר
41 מִנִּיקָה אוֹ קוֹנָה שְׁפָחָה; מִפְּנֵי שֶׁהָאִשָּׁה עוֹלָה עִם
42 בַּעְלָהּ, וְאִינָה יוֹרֶדֶת⁵⁵.

43 (54) כגון שיש לו נכסים הראויים לקנות מהם שתי שפחות,
44 כמבואר לעיל ה"ו. (55) כתובות סא, א. שנאמר (בראשית
45 ג, כ): "כי היא היתה אם כל חי - לחיים ניתנה ולא לצער
46 ניתנה".

1 הַנָּשִׁים עוֹשׂוֹת אוֹתָן וּמִקְצָתָן אֵינָן עוֹשׂוֹת³⁶ - שֶׁשׁ
2 מְלָאכוֹת: מְטַחֶנָּה, וּמִבְשָׁלָת, וְאוֹפָה, וּמִכַּבֵּסָת,
3 וּמִנִּיקָה, וְנוֹתֶנֶת תֶּבֶן לִפְנֵי בֵּהמָתוֹ.

4 (35) בין עניה בין עשירה. (36) כשיש להן שפחה.

5 ח. כֹּל מְלָאכוֹת שֶׁהָאִשָּׁה עוֹשֶׂה לְבַעְלָהּ - נִדָּה עוֹשֶׂה
6 לְבַעְלָהּ. חוּץ מִמְזִיגַת הַכּוֹס, וְהַצָּעֵת הַמָּטָה, וְהִרְחָצַת
7 פְּנֵיו יָדָיו וְרַגְלָיו³⁷. גִּזְרָה מִשּׁוּם הִרְהוּר שֶׁמָּא יָבֹא
8 לְבַעַל. לְפִיכֵךְ מַצָּעֵת מִטָּתוֹ כְּשֶׁהִיא נִדָּה שֶׁלֹּא בְּפָנָיו
9 וּמוֹזְגַת אֶת הַכּוֹס וְאִינָה נּוֹתֶנֶת אוֹתוֹ בִּידוֹ כְּדִרְכָּהּ
10 תָּמִיד אֲלֹא מִנְחַת אוֹתוֹ עַל הָאֶרֶץ אוֹ עַל הַכֶּלִי אוֹ
11 עַל הַשֵּׁלֶחָן וְהוּא נוֹטְלוֹ³⁸.

12 (37) כתובות סא, א. כי אלו הם דברים של קירוב וחיבה.
13 הרחצת פניו - אפילו הוא רוחץ והיא יוצקת המים שאינה
14 נוגעת בגופו, כי נגיעת גופו אפילו בלא רחיצת פניו אסורה,
15 כמבואר בהל' איסורי ביאה פ"א ה"ח (והשווה שם ה"ט).
16 ודברים אלו אסורים אפילו בעת ספירת שבעה ימים נקיים,
17 כמבואר שם (מגיד-משנה). (38) כתובות, שם.

18 ט. הָאִשָּׁה שֶׁשִּׁבְּרָה כִּלִּים בָּעֵת שֶׁעָשְׂתָה מְלָאכוֹתֶיהָ³⁹
19 בְּתוֹף בֵּיתָהּ - פְּטוּרָה. וְאִין זֶה מִן הַדִּין, אֲלֹא תִקְנָה.
20 שָׁאֵם אִין אִתָּה אוֹמֵר בֶּן - אִין שְׁלוֹם בְּתוֹף הַבֵּית
21 לְעוֹלָם, אֲלֹא נִמְצָאת נִזְהָרֶת וְנִמְנָעֶת מִרֵּב הַמְּלָאכוֹת,
22 וְנִמְצָאת קִטְטָה בֵּינֵיהֶם⁴⁰.

23 (39) [ב'ירושלמי' (כתובות פ"ט ה"ד) לא מפורש ששברה
24 בעת מלאכה ('חלקת מחוקק' סי' פ ס"ק כט). ונראה שכוונת
25 רבינו היא שהשבירה היתה בלי כוונה, ועי' משנה-למלך].
26 (40) 'ירושלמי' כתובות, שם.

27 י. כֹּל אִשָּׁה שֶׁתִּמְנָע מִלַּעֲשׂוֹת מְלָאכָה מִן הַמְּלָאכוֹת
28 שֶׁהִיא חִיבַת לַעֲשׂוֹתָן - כּוֹפִין אוֹתָהּ⁴¹ וְעוֹשֶׂה, אֲפִלוּ
29 בְּשׁוּט⁴². טָעֵן הוּא שֶׁאִינָה עוֹשֶׂה, וְהִיא אוֹמֶרֶת
30 שֶׁאִינָה נִמְנָעֶת מִלַּעֲשׂוֹת - מוֹשִׁיבִין אִשָּׁה בֵּינֵיהֶן⁴³
31 אוֹ שְׂכָנִים. וְדָבָר זֶה כְּפִי מַה שֶׁיִּרְאֶה הַדִּין שֶׁאֲפָשָׁר
32 בְּדָבָר.

33 (41) ואפילו אומרת: "איני ניזונת ואיני עושה" שאין כופים
34 אותה לעשות, כמבואר לעיל פי"ב ה"ד, אינה פטורה אלא
35 מטוויית הצמר, אבל שאר מלאכות שאשה עושה לבעלה
36 לצרכי הבית חייבת בהן, כמו שכתב 'מגיד משנה' לעיל שם
37 (כסף-משנה כאן). ואין דנים אותה כמורדת (למעלה פי"ד
38 ה"ח) שאינה נקראת מורדת אלא אם מרדה מתשמיש
39 (כתובות סג:). (42) ראה למעלה פט"ו ה"ז. וכן כתב הר"ן
40 ברי"ף (כתובות סג:). בשם גאון. והראב"ד כותב: "מעולם
41 לא שמעתי ייסור שוטים לנשים". (43) ואף-על-פי שאשה
42 פסולה לעדות - האמינו כאן לאשה משום שלום בית,
43 ומטעם זה לא חייבה להשבע ('חלקת מחוקק' סי' פ ס"ק
44 כח).

45 יא. הָאִשָּׁה כֹּל זְמַן שֶׁהִיא מִנִּיקָה אֶת בָּנָהּ - פּוֹחֲתִין
46 לָהּ מִמַּעֲשֶׂה יִדְיָהּ, וּמוֹסִיפִין לָהּ עַל מְזֻנּוֹתֶיהָ יֵין

הראב"ד למה שאמרו (סוכה מב): "קטן היודע לדבר, אביו מלמדו תורה וקריאת שמע", ומבואר ג"כ בהל' תלמוד תורה (א, ו) שמלמדו פסוקים בודדים, דבר זה יכול הוא לתנכו אצל אמו כשיבוא אצלו לפעמים (מגיד-משנה). (65) שמאז והלאה, עליו לתנכו וללמדו תורה. (66) כתובות קב, ב. שהיא צריכה לאמה לטפל בה בגידוליה ובתמרוקי הבנות, שאין האב מצוי בהם, וגם פטורה מתלמוד תורה, כמבואר בהל' תלמוד תורה (א, יג), ולפיכך טובת הבת להתגדל אצל אמה ('פרישה', אהע"ז סי' פב ס"ח). והשווה פירוש המשנה (כתובות פ"ב מ"א): "לה הבחירה בבת - ולאב הבחירה בבן".

22 יח. כיצד? היה האב ראוי לצדקה - מוציאין ממנו
23 הראוי לו בעל כרחו⁶⁷ וזנין אותה⁶⁸ והיא אצל
24 אמה⁶⁹. ואפלו נשאת האם לאחר - בתה אצלה,
25 ואביה זן אותה משום צדקה עד שימות האב. וזיון
26 מנכסיו אחר מותו בתנאי כתיבה והיא אצל אמה.
27 ואם לא רצתה האם שיהיו בניה אצלה אחר
28 שגמלתו, אחד זכרים ואחד נקבות - הרשות בידה.
29 ונותנת אותו לאביה⁷⁰, או משלכת אותו לקהל -
30 אם אין להן אב - והן מטפלין⁷¹ בהן.

(67) בתורת צדקה. כמבואר לעיל (פ"ב, ה"ו). (68) עד שתבגר, כמבואר למעלה פ"ב ה"ו. (69) כתובות קב, ב. "ואם נראה לבית-דין שטוב לה יותר לישב עם בית אביה, אין האם יכולה לכוף שתשב עמה" (שו"ע אהע"ז סי' פב ס"ו). (70) או ליורשי האב, כמבואר ביבמות מב, ב. (71) שאין חיוב לאשה לגדל בניה (מגיד-משנה). ולדעת בעל 'מעשה רוקח' מחוייבת היא לפרנס בניה משום צדקה, כי גם האשה חייבת בצדקה (ראה קידושין ח:), אלא הואיל ורוצה להנשא, והדבר ידוע שאנשים ימנעו מלישאנה מכח משא הבן, ואפילו היא עשירה אין אדם נוטה לגדל בנים אחרים, לפיכך היא רוצה למסרו לאביו או להשליכו לקהל, אבל זה ודאי שהיא חייבת בהחזקתו, כפי עשרה וממונה.

פרק שנים ועשרים

(1) ביאר בו רבינו דין ירושת הבעל בנכסי אשתו ואשה האסורה לו, וקטנה וחרשת לענין זה, דיני נכסי מלוג ונכסי צאן ברזל לענין מכירת האיש, ומכירת האשה ושומרת-יבם, כתובת יבמה, מתנה לאשה על מנת שלא יאכל הבעל פירות, מוכרת כתובתה בטובת הנאה, כפל שמשלם הגנב עבור ולד בהמת מלוג. החובל באשתו, נזק וצער וברושת למי. פקדונות מנשים, עבדים, קטנים.

31 א. הבעל קודם לכל אדם בירשת אשתו². ומאימתי
32 יזקה בירשתה? משתצא מרשות האב, ואף-על-פי
33 שעדיין לא נכנסה לחפה³. הואיל ונעשית ברשות
34 בעלה - יירשנה.

(2) כן כתב רבינו למעלה פ"ב ה"ג, ובפ"א מהל' נחלות ה"ח. וראה ביבמות פט, ב. ובבא-בבא קנא, א. (3) היא ההבאה לביתו והייחוד עמה (למעלה פ"א ה"א).

35 ב. כיצד? האשה שנתארסה, ומסרה אביה לבעלה

1 טו. היא אומרת: ראוי הוא לשפר או לקנות שפחה,
2 והוא אומר אינו ראוי - עליה להביא ראיה, ואין
3 כאן מקום לשבועה⁵⁶.

(56) לומר לו השבע שבועת היסת ותפטר, שהוא אינו חייב לה כלום, אלא היא משועבדת להניק את בנה, וכל שהיא רוצה להפקיע עצמה משעבודה - עליה להביא ראיה (מגיד-משנה).

4 טז. האשה שנתגרשה - אין כופין אותה להניק⁵⁷.
5 אלא: אם רצתה - נותן לה שכרה ומניקתו, ואם לא
6 רצתה - נותנת לו את בנו והוא מטפל בו. במה
7 דברים אמורים? שלא הניקה אותו עד שהניקה;
8 אבל אם הניקה, ואפלו הוא סומא - אין מפרשיין
9 אותו מאמו, מפני סכנת הולד⁵⁸, אלא כופין אותה
10 ומניקה אותו בשכר עד ארבעה ועשרים חדש⁵⁹.

(57) שאינה משועבדת לו יותר (כתובות נט:). (58) אע"פ שאינו מכירה בראיה, מכירה בטעם ובריה (שם ס.), ואינו רוצה לינוק מאשה אחרת. ולא נתן רבינו שיעור לזמן ההכרה, שאין כל התינוקות שוים בזה, אלא כל אחד לפי חריפותו, וכמו שאמרו ב'ירושלמי' (שם): שמאל אמר מכיר אני את מילדתי, שהבחנתי בה בצאתי מרחם אמי, ומאז אני מכירה. (59) "ואם אין לו, כופים אותה ומניקתו" (אהע"ז סי' פב ס"ה). והטעם, שהרי גם אשה חייבת במצות צדקה, וכשם שעשירה חייבת לזון את בנה מחמת צדקה, וכופין על הצדקה, כך זו שהיא עשירה בחלב שבדדיה, כופים אותה להניק את בנה משום צדקה (בני אהובה).

11 יז. הגרופה אין לה מזונות⁶⁰ אף-על-פי שהיא
12 מניקה את בנה, אבל נותן לה יותר על שכרה דברים
13 שהקטן צריך להן מקסות ומאכל ומשקה וסיכה
14 וכיוצא בזה⁶¹. אבל המעברת - אין לה כלום⁶².
15 שלמו חדשיו⁶³ וגמלתו, אם רצתה המגרשת שיהיה
16 בנה אצלה - אין מפרשיין אותו ממנה עד שיהיה
17 בן שש שנים גמורות⁶⁴, אלא כופין את אביו ונותן
18 לו מזונות והוא אצל אמו. ואחר שש שנים, יש
19 לאב לומר: אם הוא אצלי - אתן לו מזונות, ואם
20 הוא אצל אמו - לא אתן לו מזונות⁶⁵. והפת אצל
21 אמה לעולם⁶⁶, ואפלו לאחר שש.

(60) כתובות טו, ב. (61) שחייב הוא במזונות בניו עד שיהיו בני שש, כמבואר למעלה יב, יד. (62) ולכשתלה, יתן לה בעלה שכר הנקה. ואם רצתה, נותנת לו בנו והולכת לה. (63) כ"ד חדשי ההנקה. (64) כתובות סה, ב. שעד גיל זה הוא כרוך אחרי אמו וצריך לה, וכן אמרו (עירובין פב:): "בן שש בצוות אמו נוח לו". והראב"ד חולק: "אין הדעת סובלת שנכוף את האב להפריש בנו ממנו עד שיהא בן שש, והלא הוא חייב לתנכו בתורה בן ארבע ובן חמש, ואיך יתנכו והוא גדל בין הנשים". אולם רבינו בהלכות תלמוד תורה (ב, ב) כותב: "מכניסים את התינוקות להתלמד כבן שש... ופחות מבן שש אין מכניסים אותו". ואם כוונת

14 תוספתא יבמות פ"ב. (15) יתומה או שיצאת מרשות אביה, כמבואר למעלה (פ"ד, ה"ז). (16) מן התורה, אלא מדברי סופרים, ויכולה למאן ויוצאה בלא גט, כמבואר שם ה"ח. (17) יבמות קח, א. אבל "הנושא את הקטנה שאינה צריכה מיאון (כגון שהיא פחותה מבת שש, ראה למעלה פ"ד, ה"ז) אינו יורשה, שהרי אין כאן שום אישות" (לשון רבינו בהל' נחלות פ"א ה"י). (18) כשם שאין לה כתובה (למעלה פ"א ה"ד), כך אינו יורשה. והיא אינה בת דעת שתוכל לזכותו בנכסיה. חרש וחרשת - מפורשים למעלה (פ"ב הכ"ו). (19) ולפעמים יש לה כתובה ממנו, כגון שהשיאה בית-דין, כמבואר למעלה (פ"א ה"ו). ומקור הדברים ב"ירושלמי" כתובות (פ"א ה"ב).

ה. קטנה שנתקדשה לדעת אביה²⁰, ונשאת שלא לדעת אביה, בין בפניו²¹ בין שלא בפניו²² - יכול האב למחות, כמו שבארנו²³. ואפילו שתק האב, אם מתה - אין הפעל יורשה²⁴, אלא אם כן רצה האב בנשואיה²⁵.

20 שלא הודיעתו. (21) שהוא כאן. (22) שהלך לעיר רחוקה. (23) לעיל פ"ג, ה"ג. (24) שאין שתיקתו מוכיחה כלום, כי כועס הוא עליה ושותק (קידושין מה:). (25) בחייה, שהסכים להם בפירוש. והשווה הל' תרומות (פ"ח, ה"ט).

ו. הורו הגאונים, שהאשה שחלתה ובקשה מבעלה שיגרשנה ותצא בלא כתובה, כדי שלא יגרשנה - אין שומעין לה. ואפילו אמרה: אני שונאה אותו ואני רוצה לעמד עמו - אין שומעין לה. ואין דנין אותה כדין מורדת²⁶. ודין יפה הוא זה²⁷.

26 המבואר למעלה פ"ד ה"ח, שכופין אותה לגרשה מיד. (27) שלא נכתונה זו אלא להבריה נכסיה מבעליה (רי"ף כתובות פ"ה). וכן אם נתן ענינו לגרשה, ועדיין לא גרשה - יורשה (אהע"ז סי' צ ס"ה).

ז. כל נכסים שיש לאשה, בין נכסי צאן ברזל²⁸ בין נכסי מלוג²⁹ - הפעל אוכל כל פרוותיהן בחייה. ואם מתה בחייה בעלה - יורש בעלה הכל. לפיכך, אם מקרה האשה נכסי מלוג אחר שנשאת, אף-על-פי שאותן הנכסים נפלו לה קדם שנתארס³⁰ - הפעל מוציא הפרות מיד הלקוחות³¹ כל ימי חייה, אכל לא גוף הקרקע; שאין לו פלוס בגוף נכסי מלוג עד שתמות³². מתה בחייה - מוציא הגוף מיד הלקוחות בלא דמים³³. ואם הדמים שלקחה מיד הלקוחות קימין בעצמן - מחזירין ללקוחות. ואינו יכול לומר: שקמא מציאה הן³⁴.

28 שקיבל הבעל אחריות הנכסים עליו. (29) שלא קיבל עליו אחריותם, ואם פחתו פחתו לה, כמבואר למעלה (פ"ז ה"א). (30) ובזכותה נפלו, שעדיין לא זכה בה. (31) כתובות עח, ב. שהפירות משועבדים לו ואינה זכאית למכרם. (32) ואם ימות הבעל בחייה, זכו הלקוחות בכל.

או לשלוחי בעלה, או מטרות שלוחי האב לבעלה או לשלוחיו⁴, ומתה בדרך קדם שתפגס לחפה - אף-על-פי שכתבתה⁵ צדין בבית אביה, בעלה יורשה⁶. וכן אם הלך האב או שלוחי האב עם הבעל, ונכנס עמה בעלה בדרך לחצר ונתיחד עמה שם לשם נשואין, ומתה - הרי זה יירשנה בעלה⁷. אבל אם צדין האב עם הבעל להוליקה לבית בעלה, או שהלכו שלוחי האב עם שלוחי הבעל או עם הבעל, אפילו נכנס הבעל עמה לחצר ללון בדרך שלנין עוברי דרכים בפנדק אחד - הואיל והאב או שלוחיו עמה, ועדין לא נתיחד עמה לשם נשואין, אם מתה - יירשנה אביה⁸, אף-על-פי שכתבתה בבית בעלה.

(4) שהיה האב משלחה לו ע"י שלוחיו, ופגעו בשלוחי הבעל ומסרו להם. (5) מטלטלין שייחד אביה לגדוניה. (6) כתובות מח, ב. (7) שמשנתייחדה עמו לשם נישואין, הרי היא ברשות בעלה. (8) שם. ובתלמוד שם הגדירו, כל שהחצר היא שלו, סתם כניסתו עמה היא לשם נישואין, וכל שהחצר היא שלה, סתם כניסתה היא ללון, אם לא שפירשו שהיא לשם נישואין. ורבינו השמיט כל זה מפני שנמשך אחרי הרי"ף, שלא ירד לחלק בזה. ובוודאי כל שנכנסה לחצר שלו ונתייחדה עמו אפילו בסתם הרי היא כנשואה, וזה נכלל במה שכתב למעלה (ה"א): "הואיל ונעשית ברשות בעלה יירשנה", וכאן עוסק רבינו בסתם חצר שאינה שלה ולא שלו. ולפיכך סתמה - ללון, עד שיתייחד עמה לשם נישואין.

ג. וכן אם היתה בוגרת⁹ או יתומה או אלמנה¹⁰, והלכה היא בעצמה מבית אביה לבית בעלה, ואין עמה לא בעלה ולא שלוחיו, ומתה בדרך - אין הפעל יורש אותה¹¹.

(9) שאין לאביה רשות בה. (10) אע"פ שהיא קטנה, כל שנתיאלמנה משנשאת אין לאביה רשות בה, כמבואר למעלה (פ"ג, ה"ב). (11) אע"פ שנתארסה אין בעלה יורשה, כמבואר בכתובות נג, א. ואם בעלה או שלוחיו עמה בדרך לבית בעלה, נעשית ברשותו לענין ירשה אע"פ שעדיין לא נכנסה לחופה. והשווה הל' נדרים (פ"א, הכ"ב).

ד. הנושא אשה שהיא אסורה לו¹² - הואיל ויש לו בה קדושין¹³, אם מתה תחתיו - יירשנה¹⁴. וכן הנושא את הקטנה¹⁵, אף-על-פי שאין קדושיה קדושין גמורים¹⁶, אם מתה תחתיו - יירשנה¹⁷. אבל הפקח שנשא חרשת, אם מתה - לא יירשנה. והחרש שנשא פקחת ומתה - יירשנה¹⁸; שהרי היא בת דעת, ולדעתה נשאת, וזכתה לו ממונה¹⁹.

(12) איסור לאו או איסור עשה, וכן ה'שניות' המנויות למעלה (פ"א, ה"ו). (13) בכל אלה קידושין תופסין, כמבואר למעלה (פ"ד ה"י), פרט לעריות שחייב על ביאתו עונש כרת שאין קידושין תופסין בהן, כמבואר שם ה"ב.

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

22 וְיִרְשִׁי הַבֶּעַל יוֹרְשִׁים פְּתֻבָּהּ⁵² וְחָצִי נָכְסִי צֶאֱן
23 בְּרִזְלִי⁵³. וְיִרְשִׁי הַבֶּעַל חֲבִיבִין בְּקִבְרָתָהּ⁵⁴.

(45) שבעלה מת בלא בנים, והיא ממתנת ליבם שייבמה, או שיחלוץ לה. (46) יכולה. (47) אע"פ שארוסה שנפלו לה נכסים אינה מוכרתם לכתחילה, מפני שסתם ארוסה לנישואין עומדת, אבל שומרת יבם, עומדת לחליצה כמו לייבום, ולפיכך עצמאית היא בנכסיה ('תוספות' כתובות עה.). (48) ואין צורך לומר שאין לו כלום בפירות נכסי מלוג שהכניסה לאחיו, שהם עומדים לרשותה לגמרי שאם מתה, יורשי אביה יורשים אותם, כמבואר לפנינו. (49) והיבם רוצה ליורשה, מכיון שהיתה זקוקה לו, הרי היא כנשואתו. וגם יורשי אביה באים בטענה, הואיל ו'זיקה זר', אינה אלא כספק נשואה (שהרי אפשר שהיתה חולצת) ושמא אינה נשואה, הרי הם יורשיה החוקיים (יבמות לח.). (50) שהם ברשותה המוחלטת, שאם פחתו - פחתו לה, ואם הוסיפו - הוסיפו לה, ויוצאים עמה כשהיא יוצאת מבעלה, כמבואר לעיל ('פס"ז ה"א'). (51) מספק, שמא אינה כנשואה. (52) עיקר ותוספת, שהם בחזקת הבעל, ועלינו להעמיד ממון בחזקתו. (53) מספק, שמא היא כנשואה, הרי הם בחזקת הבעל שאם פחתו - פחתו לו, והוא אחראי להם, ושמא אינה כנשואה, הרי הם בחזקת יורשי האשה שהביאה נכסים אלו מבית אביה, ו'הואיל והללו באים לירש והללו באים לירש - יחלוקו' (כתובות פ: ובבא-בבא קמח:). והשווה הל' נחלות (פ"ג, ה"ט. ופ"ה ה"ו). (54) שהרי תיקנו קבורתה תחת כתובתה (כתובות מז:), והואיל ויורשי הבעל יורשים כתובתה - העיקר והתוספת - עליהם לקברה (שם פא.).

24 יא. שומרת יבם - פְּתֻבָּהּ עַל כָּל נָכְסִי בַּעֲלָהּ⁵⁵.
25 לְפִיכָּךְ אֵין הַיָּבָם יָכוֹל לְמַכּוֹר בְּנָכְסֵי אָחִיו, בֵּין קֳדָם
26 יָבוֹם בֵּין אַחֵר יָבוֹם. וְאִם מָכַר אוֹ נָתַן מִתְּנָה אוֹ חֶלֶק
27 עִם אָחִיו בְּנָכְסֵי הַמֵּת, בֵּין קֳדָם יָבוֹם בֵּין אַחֵר יָבוֹם
28 - לֹא עָשָׂה כָּלוּם; וְשִׁכְבָּר נִתְחַיְבוּ נָכְסִים אֵלָיו
29 לְאֻלְמָנָה לְגִבּוֹת מֵהֶן פְּתֻבָּהּ⁵⁶.

(55) הראשון, שכל נכסיו אחראים לכתובה, והיבם אינו כותב לה כתובה. (56) כתובות פא. ב. ואפילו כתובתה מנה, והניח נכסים במאה מנה - אינו יכול למכור (שם), כדי שלא תצטרך לחזור ולטרוח ולטרוף מן הלקוחות, ואפילו ישאיר לה כנגד כתובה, חוששים אנו שמא יאבדו או ישתדפו השדות שישאיר ('תוספות' שם עמוד א, ד"ה הרוצה). אבל כל בעל אחר הכותב כתובה לאשתו ומתחייב לפרוע לה מהנכסים שקנה ושעתיד לקנות, אין אשתו מעכבתו מלמכור נכסיו, שהרי שעבודה עליו ועל כל נכסיו (רש"י שם). וראה ב'תוספות' יבמות לט, א.

30 יב. כָּנַס אֶת יִבְמָתוֹ וְהִנִּיחַ אָחִיו פְּרוֹת מִחֻבְרִין
31 לְקִרְקַע⁵⁷ - יִמְכְּרוּ, וְיִלְקַח בָּהֶן קִרְקַע, וְהַיָּבָם אוֹכֵל
32 פְּרוֹתֵיהֶן⁵⁸.

(57) דינם כקרקע, ואף הם משועבדים לכתובתה (משנה, שם פ: וכריש לקיש שם פב.). (58) שאפילו הקרקע שלה ממש, הרי בעלה זוכה בפירות.

(33) שעשאוהו חכמים כלוקח, והרי הוא לוקח ראשון (שם נ. וברש"י). ולענין מכירתה בנכסי צאן ברזל, ראה לקמן הלכה טו. (34) ר"ף כתובות פ"ד. וכתב רבינו אפרים, שאם מכרה ברשות בעלה מכירתה קיימת, ואם הלוקח רוצה יכול הוא להחרים את הבעל אם לא הערים במכירה זו, ושמא הכל היה לדעתו ולהנאתו, להפסיד את הלוקח (מגיד-משנה).

1 ח. בְּמָה דְּכָרִים אֲמֹרִים? בְּנָכְסִים הַיְדוּעִין לַבֶּעַל⁵⁵;
2 אֲבָל אִם נָפְלוּ לָהּ נָכְסִים בְּמִדְיָה אַחֶרֶת, וְלֹא יָדַע
3 בָּהֶן הַבֶּעַל, וּמָכַרָה אוֹתָן - מָכַרָה קָיָם⁵⁶. וְכֵן אֲרוּסָה
4 שֶׁמָכַרָה קֳדָם הַנְּשׂוּאִין - מָכַרָה קָיָם⁵⁷; שֶׁאֵין לַבֶּעַל
5 בְּנָכְסֵי אֲרוּסָתוֹ כָּלוּם עַד שִׁיכַנס.

(35) שעל מנת כן נשאה, שהיה מצפה שיפלו לה ליורשה. (36) כתובות עה, ב. (37) שם.

6 ט. הָאִשָּׁה שֶׁפְּתֻבָּהּ כָּל נָכְסֶיהָ לְאַחֵר, בֵּין קְרוֹב³⁸ בֵּין
7 רְחוֹק, קֳדָם שֶׁתִּנְשָׂא³⁹ - אֶף-עַל-פִּי שֶׁאִם נִתְגַּרְשָׁה
8 אוֹ נִתְאַלְמָנָה תִּבְטַל הַמִּתְנָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהַלְכוֹת
9 מִתְנָה⁴⁰, אֵין הַבֶּעַל אוֹכֵל פְּרוֹתֶיהָ, וְאִם מֵתָה בְּחַיֵּי
10 - אֵינוֹ יוֹרֵשׁ; שֶׁהִרִי נִתְּנָה אוֹתָן קֳדָם שֶׁתִּנְשָׂא⁴¹.
11 וּבִשְׁתֵּמּוֹת בְּחַיֵּי בַּעֲלָהּ, יָקָנָה מִקִּבְּלָהּ הַמִּתְנָה מִתְּנָתוֹ
12 קִנְיָן גְּמוּרָה⁴². וְלֹא עוֹד, אֲלֹא אֶפְלוּ נִתְּנָה מִקְצַת
13 נָכְסֶיהָ אוֹ כָּלָם קֳדָם נְשׂוּאָהּ, וְכִתְבָּהּ לְמִקְבָּל: קָנָה
14 מֵהַיּוֹם וְלִכְשֶׁאֲרָצָה⁴³, שֶׁהִרִי לֹא קָנָה קִנְיָן גְּמוּרָה עַד
15 שֶׁתִּרְצָה - אֵין הַבֶּעַל אוֹכֵל פְּרוֹת אוֹתָהּ הַמִּתְנָה, וְאִם
16 מֵתָה - אֵינוֹ יוֹרֵשָׁהּ⁴⁴.

(38) קרבת משפחה. (39) נתכוונה להבריא נכסיה מבעלה, שלא יזכה בהם ובפירותיהם. (40) פ"ו ה"יב, "שזו מברחת היא, ולא כתבה כל נכסיה אלא להבריא מבעלה שלא יירשנה, וכשתהיה צריכה להם יחזרו לה". וכביאור התלמוד (כתובות עט.) אין אדם עוזב את עצמו ונותן ממנו לאחרים. (41) והרי הם כנכסים שאינם ידועים לבעל, שהרי סבור היה שהמתנה גמורה, ועל-מנת שאין לה נכסים נשאה (שם וברש"י). (42) הואיל ויש לו שטר מתנה, הוא קודם לכל. ואם היתה כותבת לו רק מקצת נכסיה, היה המקבל זוכה בהם מיד, ואפילו נתגרשה או נתאלמנה - אין המתנה חוזרת. כי הואיל ושיירה לעצמה מקצת נכסים, גמרה להקנות נכסיה בלב שלם (שם). (43) אם ארצה, ואומר אח"כ: הן. ויש כאן הברחה מבעלה, שאם יבוא לזכות, תאמר אני רוצה במתנה ונמצאת קיימת למפרע, ואם המקבל יבוא להחזיק, תאמר אני רוצה (שם, וברש"י). (44) שם: "עשאוהו כנכסים שאינם ידועים לבעל", שלא סמכה דעתו עליהם.

17 י. שוֹמֵרֶת יָבָם⁴⁵ יֵשׁ לָהּ⁴⁶ לְמַכּוֹר וְלָתֵן בְּמִתְנָה נָכְסִים
18 שֶׁנָּפְלוּ לָהּ כְּשֶׁהָיָה שוֹמֵרֶת יָבָם⁴⁷. וְאֵין לַיָּבָם פְּרוֹת,
19 אֶפְלוּ בְּנָכְסֵי צֶאֱן בְּרִזְלִי⁴⁸ שֶׁהִכְנִיסָה לְאָחִיו, עַד
20 שִׁיכַנס. מֵתָה כְּשֶׁהָיָה שוֹמֵרֶת יָבָם⁴⁹ - יוֹרְשֶׁיהָ מֵאֲבִיהָ
21 יוֹרְשִׁין בְּנָכְסֵי מְלוּג שֶׁלָּהּ⁵⁰ וְחָצִי נָכְסֵי צֶאֱן בְּרִזְלִי⁵¹,

לגמרי, אין דעתה סומכת עליהם כל כך, וזהו שאמרו ב"ירושלמי" (כתובות פ"ו ה"ג), שאין אדם רשאי למכור כלי אשתו, ולא אמרו: לא עשה כלום (מגיד-משנה פ"ל מהל' מכירה ה"ה). (67) בבא-בבא נ, א. ואין היא יכולה לטעון: נחת רוח עשיתי לבעלי, כמבואר בסמוך.

יז. וכן האשה שמכרה או נתנה נכסי מלוג לבעלה
ממכרה ומתנתה קניין; ואינה יכולה לומר בנכסי
מלוג: נחת רוח עשיתי לבעלי⁶⁸. אבל בשאר נכסים
יש לה לומר.

(68) כיון שהם שלה ממש, לא תהיה לו איבה אם לא תמכרם לו או לאחרים, ואינה יריאה מבעלה למחות בו, ואם בכל זאת מכרה לו או לאחרים ממכרה קיים (בבא-בבא נ, א).

יח. כיצד? האשה שמכרה או נתנה לבעלה מנכסי
צאן פרזל, בין קרקע בין מטלטלין, או שדה שיוחד
לה בכתבתה⁶⁹, או שדה שקנתה לה בכתבתה⁷⁰, או
שדה שהקנים לה שום משל⁷¹ - לא קנה בעלה.
ואף-על-פי שקנו מיד האשה ברצונה - חוזרת בכל
עת שתצדקה⁷². שלא נתנה ולא מכרה אלא מפני
שלום ביתה. לפיכך אין לפעל ראיה⁷³ בנכסי אשתו
פלל חוץ מנכסי מלוג, כמו שפארנו⁷⁴.

(69) לאחר נישואין ייחד לה שדה שתשמש אפותיקי ופרעון לגביית כתובתה. (70) שהכניסה לו שדה נדוניה, ושמוה ורשמוה בכתובתה. (71) כנגד נדוניתה הכניס לה שדה משלו ורשמה בכתובתה, כמבואר לקמן פכ"ג ה"א. והשווה פ"ל מהל' מכירה ה"ג. (72) כי ודאי לא גמרה בלבה להקנות לו שדות המשוועבדות לכתובתה, ומה שחתמה לו - מפני שיראה ממנו, שמה יטעון: עניך נתת במיתה או בגירושין, לפיכך את מסרבת לחתום (בבא-בבא נט: ג). (73) בעדים או בשטר, ואפילו מחלה לו אותם נכסים אין מחילתה מועילה לו, כי אין מחילתה מועילה אלא לעיקר כתובה ותוספת (כמבואר למעלה פ"ח הכ"ח), שבאלה לא תהיה לו איבה אם לא תמחלם לו, שהיא יכולה לומר לו: עניך נתת בגירושין, ולפיכך אתה מבקש למחול לך - ואם בכל זאת מחלה, מחילתה מחילה (מגיד-משנה). (74) למעלה ה"ז.

יט. נכסי צאן פרזל שאבדו או שנגנבו, ומחלה
האשה אותם לבעלה, וקנו ממנה⁷⁵ בעדים - יראה
לי, שאינה יכולה לומר: נחת רוח עשיתי לבעלי.
הא למה זה דומה? למי שקנו מידה שאין לה
אחריות, שהחזירה⁷⁶ נכסים אלו נכסי מלוג⁷⁷. שהרי
אין הפעל מביא ראיה לטל כלום ולא להחזיק
בנכסים, אלא להפטר מתביעתה מלשלם⁷⁸. אבל אם
נתנה לו מתנה מטלטלי צאן פרזל הקניין - לא
קנה, מפני שיש לה לומר: נחת רוח עשיתי
לבעלי⁷⁹.

(75) בקנין סודר (כמבואר למעלה פ"י ה"ט). (76) שהפכה.

יג. הניח פרות תלושין מן הקרקע, וכן אם הניח
מעוה ומטלטלין - הכל של יבם, ומשתמש בהן כמו
שצדקה, ואינה יכולה לעקב. שהמטלטלין אין
הכתבה נגבית מהן⁵⁹ אלא בתקנת הגאונים⁶⁰, ואין
פח בתקנה זו למנוע מנכסי אחיו ולאסרן עליו
באחריות זו שלא ישא ויתן בהם.

(59) כחכמים במשנה שם, וגם אם תפסה לאחר מות בעלה הראשון - אין התפיסה מועילה (למעלה פ"ח ה"א). (60) כמבואר למעלה (פ"ז ה"ז). ואם היה כתוב בכתובתה: "בין מקרקעות בין ממטלטלין", שאז גובה מהמטלטלין מצד הדין (כמבואר למעלה שם ה"ח) אף הם משועבדים לכתובתה ומוכרים אותם ולוקחים בדמיהם קרקע (מגיד-משנה).

יד. יבמה שלא היתה לה כתבה⁶¹, או שמחלה
בתבתה - זכה בנכסי אחיו, ומוכר ונותן בחפצו.
וכשיקנס את יבמתו, יכתב לה כתבה מאה, ויהיו כל
נכסיו אחראין לכתבתה, כשאר כל הנשים שיש להן
כתבה⁶².

(61) כגון שהיתה ארוסה ולא כתב לה בעלה כתובה, שאינה גובה כלום (למעלה פ"י ה"א). (62) כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה (כתובות פב:).

טו. האשה שמכרה או שנתנה אחר שנשאת בנכסי
צאן פרזל, בין לבעלה בין לאחרים - לא עשתה
כלום⁶³. וכן פעל שמכר קרקע בנכסי אשתו, בין
נכסי צאן פרזל בין נכסי מלוג - לא עשה כלום⁶⁴.

(63) כשנתנה לבעלה, יכול לטעון: נחת רוח עשיתי לבעלי, ולא בלב שלם (בבא-בבא נ. וכפירוש הרי"ף שם). וכשנתנה או מכרה לאחרים, ודאי שאין מעשיה כלום בלי רשות הבעל, שהרי הם שלו ובאחריותו (גיטין נה:). וראה בפ"ל מהל' מכירה ה"ג, שאם קיים הבעל מכירתה או מתנתה - הכל קיים. (64) ובטלה מכירתו לאלתר, אף-על-פי שעדיין לא הגיעה לידי גביית כתובתה מנכסי צאן ברזל (ועי' ראב"ד) - לפי שאין דרכה של אשה לחזור אחר בתי דינים, לאחר מותו או בשעת גירושין כשכתבא לגבות כתובתה מידי הלקוחות (ירושלמי' יבמות פ"ז ה"א, ומגיד-משנה פ"ל מהל' מכירה ה"ג). ונכסי מלוג שלה הם ואינו יכול למכרם (בבא-בבא נ. וראה בכתובות פ. בענין "בעל שמכר קרקע לפירות").

טז. מכר מטלטלין של נכסי צאן פרזל, אף-על-פי
שאינו רשאי⁶⁵, אם מכר - ממכרו ממכר⁶⁶. מכרו
שניהם בנכסי מלוג - בין שלקח מן האיש תחלה
ותור ולקח מן האשה, בין שלקח מן האשה ותור
ולקח מן האיש - מכרן קיים⁶⁷.

(65) שהרי אם יגרשנה תטלם לעצמה. (66) שאינם דומים לקרקע שאינה כלה ונפסדת ודעתה סומכת עליה, ולפיכך מקחו בטל, אבל מטלטלין שיכול לכלותם ולהפסידם

77) שאין אחריותם עליו (כמבואר למעלה פט"ז ה"א).
78) אין כאן מתנה אלא מחילת שעבוד. (79) מבואר בהלכה הקודמת.

כד. נפלו לה פירות מחברין לקרקע - הרי אלו של בעל⁹⁸; תלושין מן הקרקע - שלה, ומכרו, וילקח בהן קרקע⁹⁹, והוא אוכל פירות. אבל המגרש את אשתו והיו לה פירות מחברין לקרקע בשעת גרושין - הרי אלו שלה¹⁰⁰; ואם היו תלושין - הרי אלו של¹⁰¹.

98) אע"פ שלא גדלו ברשות, תורת 'פירות' להם ויאכלם, הואיל והקרקע קיימת לה. 99) שאם יאכלם, הרי הקרן כלה, ומה ישאר לאשה? (כתובות עט.). 100) הואיל ולא תשלם בעודה תחתיו, לא זכה בהם. 101) שם, שמשתלשם זכה בהם מדין פירות נכסי מלוג.

כה. עבדי נכסי מלוג ובהמת נכסי מלוג - הפעל חיב במזונות שלהן ובכל צרכיהם¹⁰², והן עושין לו, והוא אוכל פירותיהם. לפיכך: ולד שפחת מלוג - לפעל¹⁰³, ולד בהמת מלוג - לפעל. ואם גרשה, ורצתה האשה לתן דמים ולטל ולד השפחה מפני שבח בית אביה - שומעין לה¹⁰⁴.

102) יבמות סו, א: "שעל מנת כן הכניס אותם, שאם לא יזון אותם, ימותו ויברחו - והרי אינו חייב באחריותם" (לשון רבינו, פ"ט מהל' עבדים ה"ז). 103) מדין פירות. 104) כתובות עט, ב.

כו. הכניסה לו שני פלים או שתי שפחות בתורת נכסי צאן ברזל, ושמו אותן עליו באלף זוז, והוקרו¹⁰⁵ ועמדו באלפים, וגרשה - נוטלת אחד באלף שלה. והשני, אם רצתה שתתן דמיו ותטל משום שבח בית אביה - שומעין לה¹⁰⁶.

105) ונתייקרו. 106) יבמות סז, א.

כז. הנותן מתנה לאשתו, בין שנתן לה קרקע בין שנתן לה מעות, ולקחה בהן קרקע - אין לפעל פירות במתנה זו¹⁰⁷. וכן הנותן מתנה לאשה על מנת שלא יהיה הפעל אוכל פירותיה, אלא יהיו פירותיה לאשה למה שתצצה - אין הפעל אוכל פירות מתנה זו¹⁰⁸. וכן המוכרת כתבתה בטובת הנאה¹⁰⁹ - אותן הדמים לאשה, ואין הפעל אוכל פירותיה¹¹⁰.

107) בבא-בבא נא, ב: "נותן, בעין יפה נותן" (רשב"ם שם). אולם אם מתה, הבעל יורשה, שהרי זה דומה לאב שנתן לבנו מתנה שאין לאב בה אכילת פירות, ואם מת הבן - האב יורשו (רשב"א, הובא במגיד-משנה). 108) נדרים פח, א. וניזיר כד, ב. והשווה פ"ג מהל' זכיה הי"ג. 109) שאם ימות בעלה בחייה, יהיה כסף כתובתה ללוקח, ואם היא תמות בחי בעלה - אין ללוקח כלום, שהרי לא באה לידי גבייה ובעלה יורשה (כמבואר למעלה פ"ז הי"ד). 110) בבא-קמא פט, א: "פירות תקנו לו חכמים,

כ. בעל שמכר קרקע לפירות⁸⁰ - לא עשה כלום; מפני שלא התקינו פירות לאיש אלא כדי להרויח בהוצאת הפית⁸¹. לפיכך, אם מכר לפירות ולקח אותן המעות לסחורה⁸² - שומעין לו⁸³.

80) מכר נכסי מלוג שיאכל הלוקח פירותיהם, וגוף הקרקע ישאר לאשה. 81) שיהא מזון הבית מצוי ויטיב לה (כתובות פ: וברש"י). 82) לישא וליתן בהן, והריוח יהיה להוצאת הבית. 83) שם.

כא. היו לאשה כספים: אם נכסי צאן ברזל הן⁸⁴ - הרי זה נושא ונותן בהן⁸⁵; ואם נכסי מלוג הן⁸⁶ - בין שהכניסה אותן לו⁸⁷, בין שנפלו לה בירשה או נתנו לה במתנה, או נפלו לה מטלטלין או נתנו לה - הרי אלו ומכרו, וילקח בהן קרקע, והוא אוכל פירותיה⁸⁸.

84) שקיבל בעלה אחריותם עליו. 85) כדי להרויח ('ירושלמי' כתובות פ"ו ה"ג). 86) שלא קיבל הבעל אחריותם עליו, והם ברשות האשה אם פחתו, פחתו לה וכו' (כמבואר למעלה פט"ז ה"א). 87) בעת הנישואין. 88) כי אם יוציא הכספים או המטלטלין, הרי הוא מכלה את הקרן ולא ישאר לה כלום, לפיכך יקח בהם קרקע שתשאר קרן קיימת לרשות האשה (כתובות עט.).

כב. וכן האשה שחבלו⁸⁹ בה אחרים - כל המעות הראויות לתת לה⁹⁰ ילקח בהן קרקע, והפעל אוכל פירותיהן כמו שיתפאר בהלכות חובלי⁹¹.

89) שהיכו אותה והזיקה. 90) כתשלומי נזקה, כגון: צער, בושת ופגם (כמבואר בכתובות סה:). 91) פ"ד הט"ו. וראה להלן הלכה כח.

כג. נפלו לה עבדים, אף-על-פי שהם זקנים⁹², לא ימכרו מפני שבח בית אביה⁹³. נפלו לה זיתים וגפנים ולא היה בגוף הקרקע שהאילנות בה כלום⁹⁴ - אם עושין כדי טפולם⁹⁵ - לא ימכרו, מפני שבח בית אביה⁹⁶; ואם לאו - הרי אלו ימכרו לעצים, וילקח בהן קרקע, והוא אוכל פירות⁹⁷.

92) ונמצא שהקרן כלה מהר. 93) כי כל זמן שהם קיימים אצלה - הרי הם לשם ולתפארת לה ולבית אביה, ולפיכך היא יכולה לעכב (כתובות עט:). 94) שאביה קנה זיתים בלא קרקע על-מנת שיהיו בקרקע המוכר, והוא יאכל פירות עד שייבשו (שם וברש"י). 95) שמכניסים דמי הוצאתם. 96) שכל עוד שלא יבשו, הרי הם לה לשבח ('ירושלמי' כתובות פ"ח ה"ו, וכן ברי"ף). 97) הואיל ואינם עושים כדי טפולם, אין להתחשב עם 'שבח בית אביה', ומוטב לקנות בהם קרקע, שהקרן תשאר לרשות האשה. ואם האילנות היו בקרקע שלה והם זקנים - לא ימכרו, משום

(ודאי), ואין נשבעים שבועת היסת על תביעת ספק, וכמבואר לעיל פט"ו הי"ג. (119) כי אע"פ שקול יוצא למתנה, אין קול יוצא שזו מתנה על מנת שאין לבעלה רשות בה, ולפיכך יכולה היא להעזי ולשקר ואינה נאמנת ('מעשה רוקח'). (120) ואין צורך לומר שבעלה יורשה, וכמבואר בסמוך בהל"ב (כסף-משנה בשם בעל ה'תרומות').

21 לא. אַמְרָהּ לוֹ: אַתָּה נִתְּמָ לִי בְּמִתְנָה - נִשְׁבַּעַת
22 שְׂבוּעַת הַסֵּת שֶׁנָּתַן לָהּ הַבַּעַל¹²¹, וְאֵינוֹ אוֹכֵל
23 פְּרוֹתֶיהָ¹²².

(121) שהרי בעלה טוען טענת ודאי שלא נתן לה מעות אלו. שבועת היסת - מפורשת לעיל בביאורנו פט"ז הי"ז. (122) הואיל ואין אשה מעיזה פניה בפני בעלה בכל דבר שהוא יודע האמת כמות, נאמנת היא לומר מתנה הן, ואין לו פירות, כמבואר למעלה הכ"ז. וגדולה מזו מצינו, שהאשה נאמנת לומר לבעלה בפניו, גרשתני, חזקה אינה מעיזה פניה בפני בעלה (למעלה פ"ד הי"ג).

24 לב. אֵין מְקַבְּלִין פְּקֻדוֹנוֹת לֹא מִן הַנָּשִׁים וְלֹא מִן
25 הַעֲבָדִים וְלֹא מִן הַקְּטָנִים¹²³. וְאִם עֶבֶר וְקָבַל מִן
26 הָאִשָּׁה - יִחְזִיר לָאִשָּׁה¹²⁴. מִתָּה - יִחְזִיר לְבַעְלָהּ¹²⁵.
27 קָבַל מִן הָעֶבֶד - יִחְזִיר לְעַבְדוֹ. וְאִם מֵת - יִחְזִיר
28 לְרַבּוֹ¹²⁶. קָבַל מִן הַקָּטָן - יִקְנֶה לוֹ בֹּו סֶפֶר תּוֹרָה¹²⁷.
29 אוֹ דָּבָר שְׂאוֹכֵל פְּרוֹתֶיהֶם. וְכֻלָּם שְׂאֻמְרוֹ בִּשְׁעַת
30 מִיתָתוֹ: פְּקֻדוֹן זֶה שֶׁל פְּלוֹנִי הוּא - אִם הָיוּ בְּחֻזְקָת
31 נְאֻמָּנִין אֶצֶל זֶה שֶׁהִפְקִדוֹן אֶצְלוֹ - יַעֲשֶׂה כְּמוֹ שְׂעָוִי,
32 וְאִם לֹא - יִתֵּן לְיֹרְשֵׁיהֶם¹²⁸.

(123) שיש לחוש שמא גנבום מבעליהם או מאדונייהם, ואסור לסייע ידי עובדי עבירה. וכשלא יקבלו מהם יחזירו למקום שגנבו שם (בבא-בבא נא:). (124) שאין להחזיקה כגנבה. (125) שאפילו הכסף שלה, בעלה יורשה. (126) שכל מה שקנה עבד, קנה רבו (שם). (127) לא יחזיר לקטן שאינו יודע לשמור, והרי זה כמשליך לאיבוד, אלא יקנה לו ספר-תורה ללמוד בו - הרי פירות, והקדן קיימת (שם נב.). (128) שם. מכאן ראינו למה שכתב רבינו למעלה בהלכה ל, שאין האשה נאמנת לומר ניתן לי במתנה על מנת שלא יהיה לבעל רשות בו, כי אם בחייה היתה נאמנת להפקיע ממונה מבעלה שלא יאכל פירותיו, אף לאחר מיתה תהא נאמנת להפקיעו מירושתה, שהרי היה בידה להפקיעו בחייה (מגיד-משנה). והשווה פ"ז מהל' שאלה ופקדון ה"י.

33 לג. הָאִשָּׁה שֶׁהָיוּ לָהּ כֶּסֶפִּים הָרְאוּיוֹת¹²⁹ לְבַעַל
34 לְאָכֹל פְּרוֹתֶיהֶם, הוּא אוֹמֵר: כֶּף וְכָף יִלְקַח בָּהֶם,
35 וְהִיא אוֹמֵרֶת: אֵינִי לוֹקַחַת בָּהֶן אֶלָּא כֶּף וְכָף -
36 לוֹקַחִים דָּבָר שֶׁפְּרוֹתָיו מְרִבִּים וְיִצְיָאוֹתוֹ מְעוֹטָה¹³⁰,
37 בֵּין שֶׁהָיָה הַדָּבָר כְּרִצּוֹנוֹ אוֹ שֶׁהָיָה כְּרִצּוֹנָה. וְאֵין
38 לוֹקַחִין אֶלָּא דָּבָר שֶׁנָּעִזוּ מִחֲלִיף¹³¹, שְׂמָא יֵאכֹל הַכֹּל
39 וְנִמְצָא הֶקְרָן אֶבֶד.

(129) כצ"ל. ובדפוסים "הראויות". (130) כגון שהוא רוצה

פירי פירות לא תקנו לו", שלא תקנו לו חכמים אלא פירי-פירות היוצאים מגופם, אבל הבאים ממקום אחר - לא תקנו חכמים ('תוספות' שם ד"ה פירא). והוא הטעם למה שכתב להלן הלכה כח.

1 כח. יֵלֵד בְּהִמָּת מְלֹג שְׁנֹגֶב, וְנִמְצָא הַגָּב וְשֵׁלֶם
2 שְׁנִים - הַפֶּפֶל לָאִשָּׁה; שְׁאִין זֶה פְּרִי שֶׁתִּקְנוּ לוֹ
3 חֲכָמִים¹¹¹. הַחוֹבֵל בְּאִשְׁתּוֹ - כָּל הַנֶּזֶק¹¹² יִהְיֶה
4 וְהַבִּשְׁתׁ שֶׁלָּהּ, וְאֵין הַבַּעַל אוֹכֵל פְּרוֹת, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר
5 בְּהִלְכוֹת חוֹבֵל¹¹³.

(111) כתובות עט, ב. שגם כפל הוא פירי פירות שבאים ממקום אחר (ראה הלכה הקודמת). (112) הפחת שנפחתה משוויה בגלל חבלת גופה (ראה פ"א מהל' חובל, ה"ב). (113) פ"ד הט"ז, ע"פ הוראת הגאונים. והטעם, כי מצד הדין היה ראוי שבזושה ופגמה יהיו שלה, אפילו כשאחר חבל בה, אלא מתוך שגם הוא מתבייש בבזושה ומצטער בפגמה, לפיכך פירות מעותיה שלו. אבל זה שחבל באשתו, ציער את עצמו ובייש את עצמו ולמה יטול פירותיה (הרשב"א, הובא במגיד-משנה שם). ולדעת הראב"ד (שם) אין הוא אוכל פירות ממה שראוי ליתן לה, משום קנס, הוא עשה שלא כהוגן - דין הוא שלא יהא חוטא נשכר.

6 כט. הַמוֹכֵר קֶרְקַע לָאִשָּׁה: אִם הָיוּ הַמְּעוֹת שֶׁלְקַחָהּ
7 בָּהֶן אֶת הַקֶּרְקַע מִבַּעַלָּה גְּלוּיִין וְיִדְוְעִין לְבַעַל -
8 קִנְיָהּ, וְהַבַּעַל אוֹכֵל פְּרוֹת אוֹתָהּ הַקֶּרְקַע¹¹⁴; וְאִם הָיוּ
9 מְעוֹת טְמוּנִין - לֹא קִנְיָהּ, שֶׁהַבַּעַל אוֹמֵר: לֹא מִכְרִיתִי
10 אֶלָּא כְּדִי לְהִרְאוֹת הַמְּעוֹת שֶׁטְּמָנָה. וְאוֹתָן הַמְּעוֹת
11 שֶׁנִּרְאוּ - יִלְקַח בָּהֶן קֶרְקַע, וְהַבַּעַל אוֹכֵל פְּרוֹת¹¹⁵.

(114) בבא-בבא נא, ב. כיון שנקנתה ממעות שלה שהן נכסי מלוג. (115) שם. ונאמנת היא לומר שהמעות שלה, כמבואר בסמוך. ולפיכך יקחו בהן קרקע בשבילה.

12 ל. הָרִי שְׁנִמְצָאוּ מְעוֹת אוֹ מִטְּלָטְלִין בְּיַד הָאִשָּׁה,
13 הִיא אוֹמֵרֶת: בְּמִתְנָה נָתַנּוּ לִי, וְהִיא אוֹמֵר: מִמַּעֲשֵׂה
14 יְדִיף הֵם שֶׁהֵם שְׁלִי¹¹⁶. הָרִי זֶה נְאֻמָּנָת¹¹⁷. וְיֵשׁ לוֹ
15 לְהַחֲרִים¹¹⁸ עַל מִי שֶׁטּוֹעֵנָת דָּבָר שֶׁאֵינוֹ בֶּן. וְיִלְקַח
16 בָּהֶן קֶרְקַע, וְהִיא אוֹכֵל פְּרוֹת. וְאִם אֶמְרָה: עַל מִנָּת
17 בֶּן נָתַנּוּ לִי, עַל מִנָּת שֶׁלֹּא יִהְיֶה לְבַעְלִי רְשׁוּת בָּהֶן,
18 אֶלָּא אֶעֱשֶׂה בָּהֶן כָּל מַה שְׂאֲרָצָה - עָלֶיהָ לְהַבִּיא
19 רְאִיָּה¹¹⁹; שֶׁכָּל מָמוֹן שְׁנִמְצָא בְּיַד הָאִשָּׁה - בְּחֻזְקָת
20 הַבַּעַל הוּא שִׂיאֵכֶל פְּרוֹתֶיהָ¹²⁰, עַד שֶׁתִּבְאֵר רְאִיָּה.

(116) כמבואר למעלה פכ"א ה"א. (117) 'ירושלמי' כתובות פ"ו ה"א: "קול יוצא למתנה", כלומר ירצה לשקר, לפי שיש לעמוד על השקר ע"י חקירה, ולפיכך נאמנת. וכן אמרו (בבא-בבא נב:): "האשה שהיא נושאת ונותנת בתוך הבית, והיו שטרות יוצאים על שמה ואמרה שלי הם, . . עליה להביא ראיה". משמע מזה שאילו לא היתה נושאת ונותנת בתוך הבית - נאמנת לומר במתנה נתנו לי (כסף-משנה). (118) מבואר לעיל פ"א ה"י. אבל אינו יכול להשביעה שבועת היסת, הואיל ואינו טוען טענת ברי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זכויות הבעל בנכסי מלוג שלה, מנהגי הנדוניא, פיסוק המעות בשידוכין, מזון בת אשתו.

- א. האשה שהתנית על בעלה לבטל זכות מדברים
שזכה בהן הפעל: אם כתב לה³ ועודה ארוסה
קדם הנשואין - אינו צריך לקנות מידו⁴, אלא כל
מה שכתב לה קדם⁵; ואם כתב לה אחר הנשואין -
צריך לקנות מידו⁶.

(2) כגון אכילת פירות נכסיה או ירושתה שהוא זוכה בהן.
(3) כתב ויתור על זכויותיו. (4) להקנות לו סודר, ועם קבלת הסודר הוא מקנה לאשתו את זכותו, (5) הואיל ואז עדיין לא זכה בנכסים יכול הוא להתנות שלא יזכה בהם לכשישאנה. (6) כי אז כבר זכה בנכסים והרי הוא כשותף עמה, ואינו יכול להסתלק מהם בלי קניין, כדין כל שותף המסתלק משותפותו שאין סילוקו מועיל אלא כאשר יקנו מידו.

- ב. התנה עמה⁷ שלא יהיו לו דין ודברים בנכסיה⁸,
אם מכרה ונתנה - מכרה ומתנתה קדם, אבל אוכל
פרותיהן כל זמן שהן ברשותה⁹. ואם קנו מידו
כשהיא ארוסה שאין לו דין ודברים בנכסיה - הרי
סלק עצמו מגוף הקרקע, ואין לו בנכסיה פרות
לעולם. ואפלו ערער על קנינו ואמר: לא עלה
בדעתי שאין לי פרות מפני קנין זה, אלא שאם
מכרה - מכרה קדם, שאין אדם נושא אשה בלא
נכסים - אין שומעין לו, אלא כבר סלק עצמו מגוף
הקרקע.

(7) עם הארוסה בלא קניין, או אחרי הנשואין וקנו מידו.
(8) ולא פירש ממה הסתלק, שהרי בשלושה דברים זוכה הבעל בנכסי אשתו, אכילת הפירות, ושם תמכור מכרה בטל, ואם תמות יירשנה. (9) שלא ויתר אלא על הפחות שבזכויותיו, והיא: תוקף מכירתה, כי חשב שמה לא תמכור כלל כי אין זה מצוי שתמכור נכסיה. וכלל הוא: "יד בעל השטר על התחתונה" - כל המוציא שטר על המוחזק בדבר אם השטר סתום מורידים אותו לפחות שבמשמעות השטר. וכן אם מתה - יורשה.

- ג. התנה עמה¹⁰ שלא יאכל פרות נכסיה - הרי זה
אינו אוכל פרותיהן, אבל מוכרין את הפרות¹¹,
ולוקחין¹² בהן קרקע, והוא אוכל פרותיה; שלא
סלק עצמו אלא מפרות נכסים אלו בלבד¹³.

(10) עם הארוסה ואפילו בלא קניין. (11) בעל כורחה.
(12) וקונים. (13) ולא מפירי פירותיהם.

- ד. התנה עמה שלא יאכל פרות נכסיה ולא פרי
פרותיהן - לוקחין הפרות וקונין בהם קרקע,
ולוקחין פרות קרקע זו וקונין בהם קרקע שניה,
והוא אוכל פרות אלו שהן פרי פרי פרות¹⁴. וכן
הדבר תמיד, עד שיתנה עמה שלא יהיו לו לא פרות

לקנות קרקע לזריעה והיא רוצה לקנות בתים, קונים קרקע ששכרה מרובה והיא מתקיימת (כתובות עט. וברש"י).
(131) שפירותיו נאכלים, והגזע אינו כלה אלא מתחלף ובא לשנה הבאה, כגון יער וכדומה (שם).

- לד. האשה שהתנית לבעלה על לחלבה¹³² ורחל
לגזתה ודקל לפרותיו, אף-על-פי שאין לה אלא
פרות אלו בלבד. הרי זה אוכל והולך עד שתכלה
הקרו. וכן אם התניתה לו פלי תשמיש¹³³ בתורת
נכסי מלוג, הרי זה משתמש בהן ולובש ומציע
ומכסה עד שיכלה הקרו. וכשיגרש - אינו חייב
לשלם הפלאות¹³⁴ של נכסי מלוג.

(132) שלא העז היתה שלה אלא החלב היה שלה, וכן כולם.
(133) כגון בגד ללבוש. (134) השחקים, אע"פ שהקרו כלה, כיון שאין בילוי ניכר כל שעה, אין חוששים לו (כתובות עט: ע"פ רבינו אלפס ור"ן שם).

- לה. הורו הגאונים¹³⁵, שנכסי צאן ברזל, אף-על-פי
שפחיתתן על הפעל¹³⁶, אם היו הפלאות קמיין והיו
עושין מעין מלאכתן¹³⁷ - נוטלת פליה כמה שהן¹³⁸;
ואם לא היו עושין מעין מלאכתן - הרי הן כמו
שנגנבו או אבדו, שהוא חייב לשלם בדמיהם ששמו
אותן עליו בפשע נשואין. ומנהג¹³⁹ פשוט הוא זה,
וכל הנשוא - על מנהג זה קבל עליו אחריות
הנדוניא. וכשם שאינו משלם הפחת, כך אינו נוטל
את השבח, אם הותירו דמיהן, לפי מנהג זה. יש
לפעל לכך מקצת עבדי אשתו ואמהותיה שהיו
משמשין אותו בבית אשה אחרת¹⁴⁰ שנשא, בין
שהיו עבדי מלוג בין שהיו עבדי צאן ברזל. אבל
אינו יכול להוליקן לעיר אחרת שלא מדעת
אשתו¹⁴¹.

(135) הובאה דעתם ברי"ף יבמות ריש פ"ז. (136) כגון שמתו, או פחתו באופן שאין עושים מלאכתם. (137) דומה למלאכתם. (138) ואינו משלם את ההפרש. (139) נפוץ ומקובל. שאע"פ שמצד דין התלמוד, היה ראוי לשלם הפחת, כמו שכתב רבינו למעלה פט"ז ה"א - נהגו העולם כשיטת הגאונים הנ"ל. וכתב ה'מגיד משנה' ש"אין מנהג ארצותינו כן (כמנהגו של הרמב"ם) אלא כדין הגמרא, ונכסי צאן ברזל הרי הם כחוב גמור על הבעל. (140) כי בשעה שמשמשים אותו בבית אחר יש לה ריוח בבית, כי אינה צריכה לשמשו אז, ומה לה אם ישמשוהו בביתה או בבית אחר, ואמנם אם אינם משמשים אותו, אלא את אשתו השניה בלבד, ודאי יכולה בעלת העבדים לעכב (כתובות פ:). (141) כי אם הוא בעיר אחרת, אין כאן שום "ריוח בית" שאין שימוש מוטל עליה (כסף-משנה).

יום שני כ"ב תשרי ה'תש"פ

פרק שלשה ועשרים

(1) נתבאר בו דיני תנאי להפקעת זכויות האיש באשתו,

28 וְהַשְׁבִּיחוּ, וְשׂוֹאֲלִין אוֹתוֹ בְּמָה הוּצִיא. אִם הִשְׁבַּח
29 יָתֵר עַל הַהוּצָאָה - יִשְׁבַּע בְּנִקְיִת חֲפִץ²⁷ בְּמָה
30 הוּצִיא, וְנוֹטֵל הַהוּצָאָה; וְאִם הַהוּצָאָה יָתֵרָה עַל
31 הַשְׁבַּח - אֵין לוֹ מִן הַהוּצָאָה אֲלָא כְּשַׁעוֹר הַשְׁבַּח,
32 וּבִשְׂבוּעָה.

(27) "הנשבע אוֹחֵז סֵפֶר תּוֹרָה בְּזוּרְעוֹ וְעוֹמֵד וְנֹשֶׁבֶע."

33 י. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים²⁸? בְּמִגְרֵשׁ; אָכֵל הָאִשָּׁה
34 שְׂמִרְדָּה עַל בַּעְלָהּ²⁹ - אָפְלוּ אָכֵל הַרְבֵּה, שְׂמִין לוֹ
35 בְּמָה אָכֵל, וּפְחֻת אוֹתוֹ מִמָּה שְׂרָאוִי לָתֵן לוֹ מִן
36 הַהוּצָאָה אַחֵר שִׁישְׁבַּע וְנוֹטֵלוֹ; שְׁלֹא הִקְנָה לָהּ כְּדִי
37 שְׂתִטֵּל וְתִצָּא מִעֲצָמָהּ. וְכֵן הַמּוֹצִיא הוּצִאות עַל נִכְסֵי
38 אִשְׁתּוֹ קִטְנָה, וּמֵאֲנָה בּוֹ - רּוֹאִין בְּמָה אָכֵל וְכִמָּה
39 הוּצִיא וְכִמָּה הַשְׁבִּיחַ, וְשְׂמִין לוֹ כְּאָרִיס; שְׁהָרִי
40 בְּרִשּׁוֹת יָרֵד.

(28) שאנו אומרים: מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל.

(29) והיא דורשת גט.

41 יא. מִנְהֵגוֹת רַבּוֹת יֵשׁ בְּנִדּוּנָא. יֵשׁ מְקוֹמוֹת שְׁנֵהֲגוּ,
42 שִׁיכְתְּבוּ בְּתַבּוֹת הַנִּדּוּנָא יָתֵר עַל דְּמִיָּה בְּשָׁלִישׁ אוֹ
43 בְּחֶמֶשׁ אוֹ בְּמִחְצָה, כְּגוֹן שֶׁתְּהִיָּה הַנִּדּוּנָא מֵאָה
44 וְכֹתֻבִּים שֶׁהַכְּנִיסָה מֵאָה וְחֲמִשִּׁים, כְּדִי לְהַרְבּוֹת
45 בְּפִגְי הָעַם. וּכְשֶׁתִּבְּאוּ לַגְּבוֹת - לֹא תִּגְבֶּה אֲלָא
46 הַמֵּאָה. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שְׁנֵהֲגוּ לְכַתֵּב פְּחוֹת, וְאִם פְּסָקָה
47 לְהַכִּיֵּא לוֹ בְּמֵאָה פְּלִים - נוֹתֵנָת שְׁוֶה מֵאָה וְעֶשְׂרִים
48 אוֹ מֵאָה וְחֲמִשִּׁים, וְכֹתֻבִּין שֶׁהַכְּנִיסָה לוֹ מֵאָה. וְיֵשׁ
49 מְקוֹמוֹת שְׁנֵהֲגוּ לְכַתֵּב שְׁוֶה מִנָּה בְּמִנָּה. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת
50 שְׁנֵהֲגוּ, שִׁיתֵּן הָאִישׁ מַעוֹת לְפִי הַנִּדּוּנָא דְּבַר קְצוֹב,
51 שֶׁתִּתְקַשֵּׁט בּוֹ הַפֶּלֶה וְתִקְנָה בּוֹ בְּשָׂמִים וְכִיּוּצָא בְּהֵן.
52 וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שִׁיכְתְּבוּ הָאִישׁ שׁוֹם מִשְׁלוֹ לְאִשָּׁה
53 וְיִצְטָרֵף לְנִדּוּנָתָהּ לְהַתְנָאוֹת בּוֹ.

54 יב. הַנּוֹשֵׂא סֶתֶם - פּוֹתֵב וְנוֹתֵן כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה. וְכֵן
55 הֵיא שֶׁפְּסָקָה לְהַכְנִיס - נוֹתֵנָת כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה.
56 וּכְשֶׁתִּבְּאוּ לַגְּבוֹת כְּתֻבָּתָה - מְגַבִּין לָהּ מֵה שֶׁבְּכַתְּבָתָהּ
57 כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה. וּבְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ וְכִיּוּצָא בְּהֵן,
58 מִנְהַג הַמְּדִינָה עֶקֶר גְּדוֹל הוּא וְעַל פִּי דְּנִין. וְהוּא,
59 שִׁיְהִיָּה אוֹתוֹ מְנַהֵג פְּשׁוּט בְּכָל הַמְּדִינָה.

60 יג. אִישׁ וְאִשָּׁה שֶׁהָיוּ בִּינֵיהֶם שְׂדוּכִין, וְאָמַר לָהּ:
61 בְּמָה אַתְּ מִכְנֶסֶת לִי? כֶּךָ וְכֶךָ! וְאָמְרָה לוֹ: וְכִמָּה
62 אַתָּה נוֹתֵן לִי אוֹ פּוֹתֵב לִי? כֶּךָ וְכֶךָ! וְכֵן הָאֵב שֶׁפִּסַּק
63 עַל יְדֵי בְנוֹ וּבִתּוֹ: בְּמָה אַתָּה נוֹתֵן לְבִנְךָ? כֶּךָ וְכֶךָ!
64 וְכִמָּה אַתָּה נוֹתֵן לְבִתְךָ? כֶּךָ וְכֶךָ! עֲמִדוֹ וּקְדָשׁוֹ -
65 קָנּוּ אוֹתָן הַדְּבָרִים, וְאַף-עַל-פִּי שְׁלֹא הָיָה בִּינֵיהֶן
66 קִנְיָן. וְאֵלּוּ הֵן הַדְּבָרִים הַנִּקְנִים בְּאִמְרָה.

יד. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים? בְּשֶׁפִּסַּק הָאֵב לְבִתּוֹ, בֵּין

1 וְלֹא פָּרִי פְּרוּתִיהֶן עַד לְעוֹלָם. וְאַחֵר כֶּךָ לֹא יִהְיֶה לוֹ
2 פְּרוֹת בְּחִיָּה, אָכֵל אִם מֵתָה - יִירֶשׁ הַכֹּל.

(14) כי לא הזכיר בויתורו אלא סילוקו מפירי פירות בלבד, ועל מה שלא הזכיר - זכותו קיימת.

3 ה. הַתֵּנָה עֲמָה שְׁלֹא יִירָשָׁנָה - הָרִי זֶה לֹא יִירָשָׁנָה,
4 אָכֵל אוֹכֵל פְּרוֹת בְּחִיָּה. וְכֵן אִם הַתֵּנָה עֲמָה שִׁירֶשׁ
5 מְקַצֵּת נִכְסִים, וְכֵן אִם הַתֵּנָה עֲמָה שָׂאֵם מֵתָה בְּלֹא
6 בָּנִים יַחְזִירוּ נִכְסֵין לְבֵית אָבִיהָ - הַכֹּל קָיָם.

7 ו. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים¹⁵? שֶׁהַתֵּנָה עֲמָה קִדֵּם
8 שְׂתִנְשָׂא, שֶׁהַנְּחִלָּה הִבָּאָה לוֹ לְאָדָם שְׁלֹא
9 מִמְּשִׁפְחָתוֹ¹⁶ מֵתָנָה עֲלֶיהָ שְׁלֹא יִירָשָׁנָה קִדֵּם שֶׁתֵּהָא
10 רְאוּיָהּ לוֹ¹⁷; אָכֵל אִם הַתֵּנָה עֲמָה אַחֵר שְׂנִשְׂאָתָה -
11 תִּנָּא בְּטָל¹⁸ וְיִירָשָׁנָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ¹⁹.

(15) שאינו יורשה. (16) מירושת אבותיו, אלא על ידי מעשיו, כגון נחלת אשתו הבאה לו על ידי נישואיו. (17) לפני הנישואין, כי עד הנישואין אפילו אם מתה אינו ראוי ליורשה. ולפיכך יכול הוא לומר לה: לא יהיה לי חלק באותו ממון העתיד לבוא לו. שאין מזכיר לאדם בעל כורחו. (18) כיוון שהירושה ראוייה לו אילו מתה עכשיו, אינו יכול לוותר עליה. (19) "כל תנאי שבירושה בטל אף על פי שהוא ממון, שנאמר בה: "לחוקת משפט".

12 ז. הַתֵּנָה עֲמָה אַחֵר נְשׂוּאִין²⁰ שְׁלֹא יִהְיֶה לוֹ דִּין
13 וְדְבָרִים בְּנִכְסִיָּה, וְלֹא בְּפָרִי פְּרוּתִיהָ עַד עוֹלָם, בְּחִיָּה
14 וּבְמוֹתָה - הָרִי זֶה אֵינוֹ אוֹכֵל פְּרוֹת כָּלָל; אָכֵל אִם
15 מֵתָה - יִירָשָׁנָה²¹, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ.

(20) וגם קנו מידו. (21) וכן אם מכרה או נתנה, מכרה ומתנתה קיימים.

16 ח. הַבַּעַל שֶׁהוּצִיא הוּצִאות עַל נִכְסֵי מְלוֹג - בֵּין
17 שֶׁהוּצִיא מִעֵט וְאָכֵל פְּרוֹת הַרְבֵּה, בֵּין שֶׁהוּצִיא הַרְבֵּה
18 וְאָכֵל פְּרוֹת מִעֵט, וְאָפְלוּ אָכֵל גְּרוּגְרָת²² אַחַת דֶּרֶךְ
19 כְּבוֹד²³, אוֹ שְׂאֵכֵל דִּינָר אַחַד²⁴ אָפְלוּ שְׁלֹא דֶּרֶךְ
20 כְּבוֹד, וְאָפְלוּ לֹא לָקַח בְּפִירוֹת מִמָּה שֶׁהוּצִיא אֲלָא
21 תְּבִילָה אַחַת שֶׁל זְמוּרוֹת²⁵ - מָה שֶׁהוּצִיא הוּצִיא,
22 וּמָה שְׂאֵכֵל אָכֵל²⁶.

(22) תאנה יבשה. (23) בביתו על שולחנו, ולא בשוק או בשדה דרך עראי. (24) שווה דינר. (25) ענפי הגפן, שהם מאכל לפילים, והאכיל מהם את בהמתו. ומכל מקום צריך שתהא החבילה שווה דינר, כי אכילת בהמה אינה אכילת כבוד. (26) וכשהוא מגרשה אינו יכול לתבוע את הוצאותיו.

23 ט. וְכֵן אִם נָפְלוּ לָהּ כִּסְפִים בְּמִקוֹם רְחוֹק, וְהוּצִיא
24 עֲלֵיהֶן הוּצִאות עַד שֶׁהִבִּיאָן אוֹ עַד שֶׁהוּצִיאָן מִיַּד מִי
25 שֶׁהָיוּ אֲצִלּוֹ, וְלָקַח בְּהֵן קֶרֶעַ וְאָכֵל פְּרוּתִיהָ כְּשַׁעוֹר
26 - מָה שֶׁהוּצִיא הוּצִיא, וּמָה שְׂאֵכֵל אָכֵל. הוּצִיא וְלֹא
27 אָכֵל, אוֹ שְׂאֵכֵל פְּחוֹת מִכְּשַׁעוֹר - שְׂמִין כְּמָה

35) מאיש אחר. (36) שמתוך שמחת חתונתם גמר ומקנה. (37) ולפני הנישואין ואז מועיל הקניין. (38) כלומר, אם הייתי מקיים את אמה הייתי זן אותה. (39) כלומר, במקום ששם האמא שלה.

יח. נשאת הבת בתוך זמן זה - הפעל חביב במזונותיה, ובעלי אמה שניהם פל אחד ואחד נותן לה דמי מזונות. מתו אלו שפסקו לזון אותה: אם קנו מידן או שחיב עצמו בשטר - הרי זו כבעל חוב בשטר, וטורפת מזונותיה מנכסיהן המשעבדים⁴⁰ עד סוף הזמן שפסקו; ואם פסקו בשעת הקדושין ולא היה שם קנין - הרי הם דברים שלא נתנו לכתב, ואינה טורפת במזונותיה⁴¹.

(40) שנמכרו ללקוחות על ידי בעלי אמה. (41) מנכסים משועבדים, אבל גובה היא מן היורשים כדין מלווה בעל פה.

פרק ארבעה ועשרים

(1) כולל בו דין אילונית, ממאנת, ונשים האסורות עליו - לענין כתובה. היוצאת משום שם רע, העוברת על דת אם כופין בעלה להוציאה, האשה שאמרה לבעלה שזנתה תחתיו ברצון, אשת ישראל שזנתה תחת בעלה בשגגה או באונס, אשת כהן שנבעלה בשוגג או באונס, ואשת כהן שאמרה לבעלה נאנסתי.

א. הנושא את האילונית², ולא היו לו בנים ולא אשה אחרת לפרות ולרבות ממנה - אף-על-פי שכופין אותו ומוציא³, הרי היא ככל הנשים, ויש לה כתבה⁴ ושאר תנאי כתבה⁵. וכן זוכה הפעל במה שזוכה בשאר הנשים⁶.

(2) אשה עקרה שאינה מסוגלת ללדת, וסימניה מפורשים לעיל פ"ב, ה"ו. (3) כדי שישא אשה הראויה לילד, כמבואר לעיל פט"ו ה"ז. (4) הואיל והכיר בה מתחילה, ואין כאן מקח טעות (כתובות ק: במשנה). (5) כגון מזונותיה, רפואתה ופדינה, המנויים לעיל פ"ב ה"ב. (6) מעשה ידיה וירושתה וכו' לעיל פ"ב ה"ג.

ב. אבל הנושא אשה ולא הפיר בה, ונמצאת אילונית או מחיבי לאוין⁷, וכן הנושא שניה⁸, בין הפיר בה בין לא הפיר בה - אין לה עקר כתבה⁹ ולא תנאי מתנאי כתבה, אבל תוספת יש לה¹⁰. ואין לה מזונות, ואפילו לאחר מותו¹¹. וכשכופין אותו ומפרישין ביניהם - אין מוציאין מן הפעל פרות שאכל¹².

(7) כגון גרושה לכהן, ולא הכיר בה כשנשאה. (8) שניה לעריות, האסורה מדברי סופרים. ועשרים נשים הן, כמבואר לעיל פ"א ה"ו. (9) כתובות ק, ב. קנסו אותה חכמים, מפני שהיא מרגילה ומשדלת את האיש לישאנה, שאינה מפסדת כלום בנישואיה, שאינה נפסלת וגם ולדה ממנו כשר, ולפיכך אפילו הכיר בה הפסידה הכל, אבל אלמנה וחייבי

קטנה ובין גדולה, ופסק האב לבנו, ובנישואין ראשונים; שדעתו של אדם קרובה אצל בנו, ומרב שמחתו בנשואין הראשונים גמר ומקנה לו באמירה. אבל אף שפסק לאחותו או אשה שפסקה לבתה וכן שאר קרובים, וכן האב שפסק לבנו או לבתו בנשואין שניים - לא קנו אותן הדברים עד שיקנו מידי הפוסק שיתן בך ובה.

טו. האב שפסק על יד בתו - לא קנתה הבת אותה המתנה עד שיקנס אותה בעלה. וכן הדין לא קנה עד שיקנס. שכל הפוסק אינו פוסק אלא על מנת לבנס. לפיכך, הפוסק מעות לחתנו, ומת קדם שיקנס, ונפלה לפני אחיו ליבום - יכול האב לומר ליבם: לאחיך הייתי רוצה לתן, ולך איני רוצה לתן. ואפילו היה הראשון עם הארץ והשני חכם, ואף-על-פי שהבת רוצה בו.

טז. הפוסק מעות לחתנו, והלך האב למדינה אחרת³⁰ - יכולה היא לומר לבעל: אני לא פסקתי על עצמי, מה אני יכולה לעשות? או קנס בלא נדוניא או פטריני בגט. אבל אם פסקה היא על עצמה ולא הגיעה ידה - הרי זו יושבת עד שתמצא מה שפסקה או עד שתמות³¹. ולמה לא תפטור עצמה במרדות³²? שהמרדות והיא ארוסה - הפעל רוצה לבנסה והיא אינה רוצה; אבל זו - אין הפעל רוצה בה עד שתתן הנדוניא שפסקה, והיא רוצה בו, שהרי אומרת לו: או קנס או פטור³³. במה דברים אמורים? בגדולה; אבל בקטנה שפסקה על עצמה - כופין אותה לתן גט, או יכנס בלא נדוניא³⁴.

(30) ולא הניח כאן נכסים, אבל אם יש לו כאן נכסים, בית דין יורד לנכסיו ונותן לו. (31) "תשב עד שילבין ראשה". (32) שכל אשה המורדת בבעלה ואומרת מאסתי... כופים אותו לגרשה מייד. (33) ודעת הר"ף שם שדינה כמורדת. (34) שאין תנאה כלום.

יז. הנושא אשה ופסקה עמו שיהיה זן את בתה³⁵ בך ובה שנים - חביב לזון אותם שנים שקבל על עצמו. והוא, שיתנו על דבר זה בשעת הקדושין³⁶; אבל שלא בשעת הקדושין³⁷ - עד שיקנו מידו או עד שיתבב בשטר וכיוצא בו, כמו שיתבאר בהלכות מקח וממכר. נתגרשה בתוך השנים שקבל על עצמו לזון את בתה, ונשאת לאחר ופסקה גם עמו שיהיה זן אותה הבת בך ובה שנים - לא יאמר ראשון: אם תבוא לביתי אזונה³⁸, אלא מוליד מזונותיה למקום שהיא שם אמה³⁹. וכן לא יאמרו שניהם: הרי אנו זנין אותה באחת, אלא אחד זנה ואחד נותן לה דמי מזונות.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני כ"ב תשרי - ספר נשים - הלכות אישות קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

26) יבמות פה, א. שהרי לא כדין אכלם, שאין לו בהן נישואין, וכן ראוי לקנסם - כשהכירו בהן - שהם הרגילו ושידלו את הנשים לנישואי עבירה.

ה. הממאנת²⁷ - אין לה כתובה²⁸, אבל תוספת יש לה²⁹. ואין מוציאין מן הפעל פרות שאכל. ואם לותה פשהיתה תחתיו ואכלה, ואחר כך מאנה - אין מוציאין אותן מזונות מן הפעל³⁰.

27) קטנה יתומה שהשיאה אמה או אחיה, ויכולה למאן ולצאת בלא גט, כמבואר לעיל פ"ד ה"ח. 28) שמעצמה יוצאת נגד רצונו. 29) כתובות קא, א. מתנה הוא שנתן לה בחיבת ביאה (רש"י שם) והרי ידע מראש שהיא קטנה ויכולה למאן. 30) שם קז, ב. כשם שאין לה כתובה, כך אין לה מזונות שהם תנאי כתובה.

ו. מי שזנתה תחת בעלה - אין לה כתובה³¹, לא עקר ולא תוספת³² ולא אחד מתנאי כתובה; שהרי מעשיה גרמו לה להאסר על בעלה.

31) כתובות קא, א. ויבמות פז, ב. 32) שהרי לא עמדה בתנאי שלה שתהיה נאמנת לו, כמבואר לעיל ה"ג.

ז. והיאך דין נשים אלו³³ בנדוניא שלהם? ³⁴ כל אשה שנדונייתה קימת - אפלו זנתה, נוטלת שלה והולכת³⁵. ואם היתה שניה או אחד מחיבי עשה, בין הפיר בה בין שלא הפיר בה, או שהיתה אילונית או מחיבי לאוין והפיר בה - הרי היא בנדונייתה ככל הנשים.

33) הנדונות בפרק זה כל אחת לעצמה. 34) שהכניסו לבעליה. 35) כתובות קא, א.

ח. נכסי צאן ברזל, חיב באחריות³⁶; ונכסי מלוג, מה שנגנב או שאבד - אבד לה, ואינו חיב לשלם³⁷. היתה אילונית או מחיבי לאוין ולא הפיר בה: כל מה שאבד או נגנב או פלה או שנשחק מנכסי צאן ברזל - אין הפעל חיב לשלם, שהרי היא נתנה לו רשות להיותן אצלו³⁸; וכל מה שאבד או נגנב מנכסי מלוג - חיב לשלם. הפך מכל הנשים. מפני שאין שם אישות גמורה, לא זכה בנכסי מלוג³⁹.

36) שאם נגנבו או אבדו, חייב לשלם. 37) כאן הוא סוף ההלכה, לפי כת"י התימנים ודפוסים קדומים. ובדפוסים המאוחרים, מתחלת הלכה ח' במילים: "נכסי צאן ברזל חייב באחריותם", וזהו סדר משובש. והטעם בכל אלה, הואיל ויש להן כתובה כשאר הנשים, כמבואר לעיל ה"ד, ממילא גם דין נדונייתן כשאר הנשים. והשניה - אע"פ שאין לה כתובה (ראה לעיל ה"ב) - קנסוהו חכמים לשלם לה מה שנגנב מנכסי צאן ברזל, כדי לעקור מהם תורת נישואין, אף-על-פי שמצד הדין ברשותו הם עומדים, ומותר לו להוציאם, ועל מנת כן קבלם, שלא יפרע אלא אם יגרשנה מדעתו (ר"ן כתובות, שם). ונכסי מלוג שמצד הדין הם שלה וברשותה הם, קנסוהו חכמים שלא תטול בהם

לאוין שהן נפסלות, וולדן פסול ואינן מרגילות אותו, אלא הוא מרגיל אותה - לא הפסידו כתובתן אלא כשלא הכיר בהן מתחילה, משום מקח טעות. 10) שם קא, א. שמתנה היא שנתן לה בחיבת ביאה (רש"י שם). 11) ואין צורך לומר בחיי בעליהן אין להן מזונות, שהרי יושבות בעבירה וחייבות לצאת, ואם יקבלו מזונות יתעכבו בבית בעליהן (יבמות פה.). 12) ואע"פ שאינו חייב לפדותה - ולא תקנו פירות לבעל אלא משום פדיונה - בכל זאת אינו משלם פירות שאכל - משום קנס.

1 ג. ולמה אין להם עקר¹³ ויש להן תוספת? העקר, שהיא תקנת חכמים כדי שלא תהיה קלה בעיניו להוציאה¹⁴ - הואיל ולא הפיר בה, אין לה עקר¹⁵; אבל תוספת, שהוא חיב עצמו בה כל זמן שתראה ותעמד לפניו¹⁶ - הרי עמדה בתנאי שלה, והרי הקנית לו הנאתה, והרי היא עומדת [לפניו], אבל התורה אסרה אותה¹⁷ עליו, ומה היא יכולה לעשות? לפיכך יש לה תוספת¹⁸, שאין מעשיה הן הגורמין לה¹⁹ להאסר אחר הנשואין, אלא אסורה היתה מקדם.

13) מנה לאלמנה, ומאתיים לבתולה. 14) כמבואר לעיל פ"י ה"ו. 15) ואין כאן תקנת חכמים, שגם הם רוצים שתצא מהר. 16) כי אילו היא רוצה לצאת, ודאי שאין לה תוספת, כי לא הקנה לה על דעת שתצא לרצונה ותיטול את שלו. 17) ובשניה, החכמים אסרוה עליו. 18) ואפילו איילונית שלא הכיר בה יש לה תוספת, כיון שהוסיף לה מדעתו ולא חשש שמא תמצא איילונית רצה לזווק בנכסיו (ר"ן כתובות, פרק יא). 19) שלא מעשיה הביאה לידי כך.

ד. ולמה לא חלקו בשניה בין שהפיר בה בין שלא הפיר בה, אלא אמרו: אין לה עקר כתובה בכל מקום²⁰? מפני שהיא מדברי סופרים, עשו בה חזוק²¹. אבל אם נשא אחת מחיבי לאוין והפיר בה, או אחת מחיבי עשה, בין הפיר בה בין שלא הפיר בה - יש לה כתובה; שחיבי לאוין שהפיר בה - רצה לזווק²² בנכסיו, וחיבי עשה²³ - אסורין קל. ויש לשתיקה מזונות לאחר מותו²⁴. וכן אם לותה ואכלה²⁵ - חיב לשלם. ובשפופין אותן להוציא - מוציאין מן הפעל כל פרות שאכל מכל נכסיה²⁶.

20) ואפילו הכיר בה. 21) יבמות פה, ב. אבל דברי תורה אינם צריכים חזוק. 22) לזון אותה מנכסיו, ובכת"י התימנים: לזווק. וכן בדפוס שונצינו. 23) כגון בעולה לכהן גדול (ראה לעיל פ"א ה"ח), לפיכך יש להן כתובה אפילו לא הכיר בהן, ואינן צריכות חזוק שהרי מן התורה הן. ולפי זה, חלוצה לכהן הדיוט אין לה כתובה, שהרי איסורה מדברי סופרים (הל' איסורי ביאה פ"ז, ה"ז) ועשו בה חזוק (כסף-משנה). 24) יבמות פה, א. אבל בחייו אין להן מזונות כי עליהן לצאת מבעליהן, משום עבירה. 25) שהלך בעלה למדינת הים ולא הניח לה מזונות.

25 הַחֲזָקָה נִדָּה בְּשִׁכְנוּתֶיהָ⁵⁷ וְאִמְרָה לְבַעֲלָהּ: טְהוּרָה
26 אָנִי, וְכָא עָלֶיהָ.

(48) והכתוב אומר (במדבר ה, יח): "ופרע את ראש האשה", מכלל שבאותה שעה לא עמדה פרועה - מכאן אתה למד שאסור לבנות ישראל לצאת פרועות ראש (כתובות עב. וברש"י). (49) והתורה אמרה (במדבר ל, ג): "לא יחל דברו". ולא עוד אלא שבעוון נדרים - בניס מתים (כתובות, שם). (50) ואמרה לבעלה: טהורה אני. (51) חותכת ומפרשת, מלשון המשנה (חלה ב, ג). (52) מעיסתה. (53) שאיסורם מן התורה. (54) שאין איסורו בזמן הזה אלא מדרבנן (פ"א מהל' תרומות הכ"ו) - 'מגיד משנה'. (55) כהן לאו דוקא, אלא שדרך הכהן לתקן את הפירות וליטול את הראוי לו ('מאירי' ורש"י במהדורה קמא הוצ' רי"נ אפשטיין, עמ' 45). (56) שנמצא על בשרה או על בגדה, וטיהרו החכם אחרי שקבע שזה מדרם מכה שנתעלה והוציאה דם וכיוצא בזה, כמבואר בהל' איסורי ביאה פ"ט הכ"ב. ובגמרא לפנינו הנוסחא: "טיהר לי את הדם". וכנוסחת רבינו, כ"ה גם ברי"ף. וראה בפ"ט מהל' איסורי ביאה ה"ב, שכתמים מדרבנן כיון שהם בלי הרגשה, ועי' להלן הערה סד. (57) שראוה לובשת בגדי נידות, ולבעלה אמרה טהורה אני (כתובות שם, וברש"י).

27 יב. וְאִי זֶה הִיא דֵּת יְהוּדִית? הוּא מְנַהֵג הַצְנִיעוּת
28 שְׁנֵהֲגוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל. וְאֵלּוּ הֵן הַדְּבָרִים שֶׁאֵם עֲשֵׂתָה
29 אַחַת מֵהֶן עֲבָרָה עַל דֵּת יְהוּדִית: יוֹצֵאָה לְשׁוּק אוֹ
30 לְמִבּוֹיִם⁵⁸ מִפְּלֶשׁ⁵⁹ וְרֹאשָׁה פְּרוּעַ וְאִין עָלֶיהָ רִדִּיד⁶⁰
31 כָּל הַנָּשִׁים, אֶף-עַל-פִּי שִׁשְׁעָרָה מְכֻסָּה בְּמִטְפַּחַת.
32 אוֹ שֶׁהִיָּתָה טוֹוָה בְּשׁוּק וְיָרֵד וְכִיּוֹצֵא בּוֹ כְּנָגֵד פְּנֵיהָ,
33 עַל פִּדְחָתָהּ⁶¹ אוֹ עַל לַחֲיִיָּהּ, כְּדֶרֶךְ שְׁעוֹשׂוֹת הָעַפְזוֹם
34 הַפְּרוּצוֹת⁶². אוֹ שֶׁטוֹוָה בְּשׁוּק וּמִרְאָת זְרוּעוֹתֶיהָ לְבָנִי
35 אָדָם. אוֹ שֶׁהִיָּתָה מְשַׁחֶקֶת עִם הַבְּחוּרִים. אוֹ שֶׁהִיָּתָה
36 תּוֹבֵעַת הַתְּשֻׁמִּישׁ בְּקוֹל רֶם מִבְּעָלָהּ, עַד שֶׁשִּׁכְּנוּתֶיהָ
37 שׁוֹמְעוֹת אוֹתָהּ מִדְּבַרְתָּ עַל עֶסְקִי תְשֻׁמִּישׁ. אוֹ
38 שֶׁהִיָּתָה מְקַלְלֶת אָבִי בְּעָלָהּ בְּפָנֶי בְּעָלָהּ.

(58) רחוב צר. (59) פתוח לרשות הרבים. (60) צעיף, מלשון הכתוב (ישעיה ג, כג): "והצניפות והרדידים". (61) מצחה. (62) כתובות עב, ב. וב'תוספות' שם הביאו בשם רבינו חננאל: "טווה ורד, צמר אדום היא טווה שיפול על פניה מזהרוריתו, וזוהי עזות מצח ופריצות".

39 יג. עֲזָרָא תִּקֵּן שְׁתֵּיהֶן אֵשֶׁה חוֹגֶרֶת בְּסִינִי⁶³ תְּמִיד
40 בְּתוֹךְ בֵּיתָהּ, מְשׁוּם צְנִיעוּת⁶⁴. וְאֵם לֹא חֲגֶרֶה - אֵינָה
41 עוֹבֵרֶת עַל דֵּת מִשְׁהָ⁶⁵, וְלֹא הַפְּסִידָה בְּתִבְתָּהּ. וְכֵן אֵם
42 יֵצֵתָה בְּרֹאשָׁה פְּרוּעַ מִחֲצֵר לְחֲצֵר בְּתוֹךְ הַמִּבּוֹי -
43 הוֹאִיל וּשְׁעָרָה מְכֻסָּה בְּמִטְפַּחַת, אֵינָה עוֹבֵרֶת עַל
44 דֵּת⁶⁶.

(63) מכנסים (רש"י). או חגורה (פירוש המשנה לרבינו, שבת פ"י מ"ד). (64) בבא-קמא פב, א. וב'ירושלמי' פ"ד דמגילה ה"א: "מפני מעשה שאירע שבעלה קוף מכדרכה

כלום אם נאבדו, ועשאוה כשאר נשים, שאם אבדו - אבדו לה. נמצא קנסו אותו בשלו, ואותה בשלה (כתובות קא. והשווה פירוש המשנה לרבינו, יבמות פ"ט מ"ג). (38) וידעה שאסורה לו, אם כן מחלתם לו מתחילה. ואע"פ שקיבל אחריותם, עם ביטול הקידושין שהיו בטעות - בטלה ממילא אחריותו. (39) והרי זה כאילו קיבלם אחר להנאתו שחייב באחריותם (כתובות קא.). והשוו דין אלמנה לכהן גדול - שהיא מחייבי לאוין - לדין איילונית שלא הכיר בה (שם קא.); וכן מבואר ברי"ף שם, וראה ט"ז לאהע"ז סי' קטז ס"ה.

1 ט. וְהַמְמָאֵת - אֵין לָהּ בְּלִיּוֹת⁴⁰ בְּלָל. שְׁאִין מוֹצִיאִין
2 מִן הַבַּעַל דְּבָר מִמָּה שְׁאָבֵד אוֹ נִגְנֵב מִנְּכֶסֶּיָּהּ, בֵּין
3 מִנְּכֶסֶּי מְלוּג בֵּין מִנְּכֶסֶּי צֵאן בְּרִזָּל⁴¹, אֶלָּא נוֹטֵלֶת
4 הַנְּמָצָא לָהּ וְיוֹצֵאָה.

(40) נכסיה שבלו ואפסו לגמרי. (41) כתובות, שם. שהרי ברשות בית-דין נשאה, וכשהוציא את נכסיה יכול הוא לומר: כשאגרשנה מדעתי אחזיר לה מה שקיבלתי עלי באחריות. ונכסי מלוג אע"פ שלא ברשות הוציאם, יכול הוא לומר: אין עלי להחזירם עד שאגרשנה, שמא תמות בחיי ואירשנה (רש"י שם).

5 י. מִי שֶׁזָּנְתָה תַּחַת בְּעָלָהּ - אֵין לָהּ כְּתֻבָּה, לֹא עֶקֶר
6 וְלֹא תוֹסַפֶּת⁴². וְאֵין מוֹצִיאִין מִהַבַּעַל דְּבָר מִמָּה
7 שְׁאָבֵד אוֹ נִגְנֵב מִנְּכֶסֶּי צֵאן בְּרִזָּל שְׁלָהּ, וְאֵין צָרִיף
8 לִימָר נְכֶסֶּי מְלוּג⁴³. וְלֹא הַמְזָנָה בְּלִבָּד, אֶלָּא אֶף
9 הַעוֹבֵרֶת עַל דֵּת מִשְׁהָ⁴⁴ אוֹ עַל דֵּת יְהוּדִית⁴⁵, אוֹ
10 הַיּוֹצֵאת מְשׁוּם שֶׁם רַע⁴⁶ - אֵין לָהּ כְּתֻבָּה, לֹא עֶקֶר
11 וְלֹא תוֹסַפֶּת וְלֹא תִנָּאִי מִתְּנָאִי כְּתֻבָּה⁴⁷. וְכָל אַחַת מֵהֶן
12 נוֹטֵלֶת הַנְּמָצָא לָהּ מִמְּדִינִתָּהּ וְיוֹצֵאָהּ, וְאֵין הַבַּעַל
13 חַיִּב לְשַׁלֵּם כָּלוּם, לֹא מָה שֶׁפָּחַת וְלֹא מָה שְׁאָבֵד.

(42) כבר ביאר רבינו כל זה למעלה בה"ו, ולא כתבו כאן אלא לסמוך אליו ענין עוברת על דת וחברותיה. (43) כתובות קא, א. (44) הכתובה בתורת משה [וראה מש"כ להלן בהערה סד]. (45) מנהג הצניעות שנהגו בנות ישראל, ראה להלן הי"ב. (46) שעשתה דברים מכוערים ביותר, אלא שאין עדות ברורה בזנות. כמבואר בסמוך הט"ו. (47) כתובות שם, וב'ירושלמי' כתובות פ"ז ה"ו.

14 יא. וְאֵלּוּ הֵן הַדְּבָרִים שֶׁאֵם עֲשֵׂתָה אַחַת מֵהֶן עֲבָרָה
15 עַל דֵּת מִשְׁהָ: יוֹצֵאָה בְּשׁוּק וּשְׁעָרָה רֹאשָׁה גְּלוּיָה⁴⁸. אוֹ
16 שְׁנוֹדֶרֶת אוֹ שֶׁנִּשְׁבַּעַת וְאֵינָה מְקַיֶּמֶת⁴⁹. אוֹ שֶׁשִּׁמְשָׁה
17 מִטְתָּהּ וְהִיא נִדָּה⁵⁰. אוֹ שֶׁאֵינָה קוֹצֵא⁵¹ לָהּ חֲלָה⁵².
18 אוֹ שֶׁהִיאֲכִילָה אֶת בְּעָלָהּ דְּבָרִים אֲסוּרִים. אֵין צָרִיף
19 לִימָר שֶׁקָּצִים וְרַמְשִׁים וְנִבְלּוֹת⁵³, אֶלָּא דְּבָרִים שֶׁאֵינֶן
20 מְעֻשְׂרִין⁵⁴. וְהִיאֲךָ יִדְעַע דְּבָר זֶה? כְּגוֹן שֶׁאִמְרָה לוֹ:
21 פִּירוֹת אֵלּוּ פְּלוּנִי כְּהֵן⁵⁵ תִּקְנָם לִי, וְעֵסָה זֶה פְּלוּנִית
22 הַפְּרִישָׁה לִי חֲלָתָהּ, וּפְלוּנִי הִחָכֵם טָהֵר לִי אֶת
23 הַתְּתָם⁵⁶; וְאַחַר שֶׁאָכַל אוֹ בָּא עָלֶיהָ שָׁאֵל אוֹתוֹ
24 פְּלוּנִי, וְאָמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מְעוֹלָם. וְכֵן אֵם

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני כ"ב תשרי - ספר נשים - הלכות אישות קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ושלא כדרכה". ומטעם זה צריכה לחגור סינר אפילו בביתה (הגהות הגרצ"ה חיות בב"ק שם). (65) בכת"י התימנים, תיבה זו אינה. וכן הוא בכסף משנה. וב'מגיד משנה' הביא: "דת יהודית", וכן הגיה ב'מעשה רוקח' ו'ולפי נוסחתנו נראה שתקנות חכמים הן "דת משה" שהרי נצטיינו בתורה לשמור ולעשות ככל תקנותיהם (ספר המצוות שורש א', ומ"ע קעד) ושלפיכך נכללו חלה ומעשרות שהם בזמן הזה מדרבנן (ראה במגיד-משנה) וכתם שאף הוא מדרבנן - בכלל דת משה (למעלה ה"א). ודת יהודית היא מנהג שנהגו בנות ישראל ולא תקנוהו חכמים]. (66) כתובות עב, ב.

1 יד. העוברת על דת - צריכה התראָה⁶⁷ וְעֵדִים⁶⁸,
2 וְאַחֲרֵי כֵן תִּפְסִיד כְּתֻבָּתָהּ⁶⁹. עֲבֵרָה בֵּינוּ לְבִינָה⁷⁰, וְיָדַע
3 שֶׁהִיא עוֹבֶרֶת עַל דֵּת, וְהִתְרָה בָּהּ בְּלֹא עֵדִים, וְחִזְרָה
4 וְעֵבְרָה, הוּא טוֹעֵן וְאוֹמֵר: אַחֲרֵי הִתְרָאָה עֲבָרָה. וְהִיא
5 אוֹמֵרֶת: לֹא עֲבָרְתִּי כָּלל, אוֹ: לֹא הִתְרָה בִּי, אִם רָצָה
6 לְהוֹצִיא - הִרִי זֶה נוֹתֵן כְּתֻבָּה אַחֵר שֶׁתִּשְׁבַּע שְׁלֹא
7 עֲבָרָה⁷¹; שְׁאִם תּוֹדָה שֶׁעֲבָרָה אַחֲרֵי הִתְרָאָה זֶה - אֵין
8 לָּהּ כָּלִים.

(67) שמא תחזור בה. ואם תחזור לא תפסיד כתובתה. (68) על ההתראה ועל העבירה. (69) סוטה כה, א. ותוספתא כתובות פ"ז. הוצאת צוקמ. עמ' 12, 269. (70) שלא היו עדים בדבר. (71) אחר ההתראה (מגיד-משנה). והרי זה דומה למוציא שטר חוב על חבירו, והלה טוען פרוע הוא, שבעל השטר צריך שבועה ('בית יוסף' אהע"ז סי' קטו). [רוצה לומר, שמה שכתב רבינו "נותן כתובה אחר שתשבע" היינו שהבעל תובע ממנה שתשבע כמפורש בפ"ד מהל' מלוה ולוה ה"ב, שאז צריכה להשבע, וראה להלן הערה פא].

9 טו. פיצד היא יוצאה משום שם רע? כגון שהיו
10 שם עדים שעשתה דבר מכוער ביותר, שהדברים
11 מראין שהיתה שם עברה, אף-על-פי שאין שם
12 עדות ברורה בזנות. פיצד? כגון שהיתה בחצר
13 לבדה, וראו רובל יוצא⁷², ונכנסו מיד בשעת
14 יציאתו, ומצאו אותה עומדת מעל המטה והיא
15 לובשת המכנסים או חוגרת אזור, או שמצאו רק
16 לוח למעלה מן הכילה⁷³. או שהיו יוצאים ממקום
17 אפל, או מעלין זה את זה מן הבור וכיוצא בו. או
18 שראוהו מנשק על פי חלוקה, או שראו אותן
19 מנשקין זה את זה או מגפפין⁷⁴ זה את זה. או
20 שנכנסו זה אחר זה והגיפו⁷⁵ דלתות. וכיוצא
21 בדברים אלו. אם רצה הבעל להוציאה - תצא בלא
22 כתבה. ואין זו צריכה התראָה⁷⁶.

(72) ב'ירושלמי' כתובות פ"ז ה"ו, הגירסא: רוכל יוצא מתוך ביתה. רוכל - מוכר בשמים לנשים להתקטט בהם. (73) רשת, שפורשים על המיטה להגן על הישן בה מיתושים וזבובים. מי זרק הרוק למעלה? כי אם השוכב ופניו למעלה,

הלכך זינתה זו ורקקה בשעת תשמיש (יבמות כד: וברש"י). (74) מחבקים. (75) סגרו. וכל זה מוזכר ביבמות כד, ב. וב'ירושלמי' כתובות פ"ז ה"ו. (76) כיון שעברה, כבר נאסרה על בעלה, ואין עוד צורך בהתראה (כסף-משנה).

23 טז. עוברת על דת משה או על דת יהודית, וכן זאת
24 שעשתה דבר מכוער - אין כופין את הבעל להוציא,
25 אלא אם רצה - לא יוציא⁷⁷. ואף-על-פי שלא הוציא
26 - אין להן כתבה⁷⁸. שהכתבה תקנת חכמים היא כדי
27 שלא תהא קלה בעינינו להוציאה, ולא הקפידו אלא
28 על בנות ישראל הצנועות; אבל אלו הפרוצות אין
29 להן תקנה [זו], אלא תהא קלה בעינינו להוציאה⁷⁹.

(77) עוברת על דת - דינה מבואר בסוטה כה, א. ויוצאה משום שם רע, אע"פ שאמר רבי (יבמות כד: כד) הואיל ומכוער הדבר, תצא - אין הכוונה אלא מן הבעל הנטען, אבל מבעלה אין מוציאים אותה אלא בעדי טומאה ממש, וכמו שאמרו (מכות ז): "במנאפים - משיארו כמנאפים" (ר"ף פ"ב דיבמות). (78) לכשיציאון אחר-כך. (79) ואם חזרה ממעשיה הראשונים ומתנהגת מכאן ואילך בדרכי צניעות, צריך לכתוב לה כתובה אחרת, שהכתובה הראשונה בטלה, כשעברה על התוראתו ('חלקת מחוקק' אהע"ז סי' קטו, סי"ח).

30 יז. מי שראה אשתו שזנתה, או שאמרה לו אחת
31 מקרובותיו או מקרובותיה, שהוא מאמינם וסומכת
32 דעתו עליהם, שזנתה אשתו, בין שהיה האומר איש
33 בין שהיתה אשה - הואיל וסמכה דעתו לדבר זה
34 שהוא אמת, הרי זה חייב להוציא, ואסור לו לבוא
35 עליה⁸⁰, ויתן כתבה⁸¹. ואם הודת לו שזנתה - תצא
36 בלא כתבה. לפיכך משיבועה⁸² בנקיטת חפץ⁸³ שלא
37 זנתה תחתיו, אם ראה אותה בעצמו, ואחר כך תגבה
38 כתבתה. אבל בדבר⁸⁴ אחר - אינו יכול להשביעה⁸⁵
39 אלא על ידי גלגול⁸⁶.

(80) קידושין סו, א. (81) אע"פ שהוא מאמין לדברי העד, אין הוא יכול להפסידה ממון בפחות משני עדים. (82) תובע ממנה שתשבע שאז חייבת להשבע, כמפורש בפ"ד מהל' מלוה ולוה ה"ב (כסף-משנה, ועי' לעיל הערה ע). (83) מפורש למעלה פכ"ג ה"ט. (84) בכת"י התימנים: "בדברי אחר", והכוונה אם הוא בעצמו לא ראה, אלא הוא סומך על דברי עד אחר. (85) שהרי אינו טוען טענת ודאי, ואין נשבעים על טענת ספק. (86) אם נתחייבה לו שבועה ממקום אחר, הוא מגלגל ומוסיף עליה גם שבועה זו שלא זנתה תחתיו.

40 יח. אמרה לו אשתו שזנתה תחתיו ברצונה - אין
41 משיגיחין לדבריה, שמה ענינה נתנה ב'אחר'⁸⁷. אבל
42 אבדה כתבתה, עקר ותוספת, ואבדה הב'אות⁸⁸;
43 שהרי הודת בזנות⁸⁹. ואם היה מאמינה וסומך דעתו
44 על דבריה - הרי זה חייב להוציאה. ואין בית דין
45 כופין את האיש לגרש את אשתו בדבר מדברים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 אלו, עד שיבואו שני עדים⁹⁰ ויעידו שזנתה אשתו
2 זאת בפניהם ברצונה, ואחר כך כופין אותו להוציא.
- 87 נדרים ז, ב. ואחרי תקנת רבינו גרשום, שאינו יכול
לגרש אשתו בעל כרחו, גם הבעל אינו נאמן לומר שאשתו
זנתה - שמא עיניו נתן באחרת ('הגהות מיימוניות').
88 מה שאבד או נגנב מנסכי נדונייתה, כמבואר לעיל הלכה
י. (89 והודאתה דומה כמאה עדים (נדרים צא.).
90 ביבמות כד, ב: "בית דין - בעדים הוא מוציא".
- 3 יט. האשה שזנתה תחת בעלה בשגגה⁹¹ או באנס -
4 הרי זו מתרת לבעלה. שנאמר: והיא לא נתפשה;
5 הא נתפשה - מתרת. בין שאנסה עכו"ם⁹² בין
6 שאנסה ישראל. וכל שתחלת ביאתה באנס, אף-על-
7 פי שסופה ברצון, ואפלו אמה: הניחו לו,
8 שאלמלי לא אנס אותי הייתי שוכרתו - הרי זו
9 מתרת; שהיצר לבשה, ומתחלה [היתה] באנס⁹³.
- 91 כגון אשתו ואשת איש עמו בבית, ונתכוון לאשתו
ונזדמנה לו זו, ואף היא שגגה כסבורה שהוא בעלה (סוטה
כח, וברש"י). וכן מצינו: "שנים שקידשו שתי נשים, ובשעת
כניסתם לחופה החליפו (הוחלפו) את של זה לזה, ואת של
זה לזה" (יבמות לג:), אבל האומרת זניתי מפני שסברתי
מותר לזנות, הרי זו כמזידה ואסורה לבעלה ישראל (שור"ע
אהע"ז סי' קעז, ס"ג). (92 כתובות ג, ב. 93 כתובות
נא, ב.
- 10 כ. נשים שגנבו אותן לסטים⁹⁴ - הרי הן כשבויות⁹⁵,
11 שהן אנוסות, ומתרות לבעליהן. ואם הניחום⁹⁶,
12 והלכו לסטים מעצמן - הרי אלו ברצון, ואסורות
13 לבעליהן⁹⁷. ודין השוגגת ודין הנאנסת אחד הוא,
14 שהשגגה צד אנס יש בה.
- 94 שורדים, מתחת בעליהן. (95 שנשבו במלחמה ע"י
חיל האויב. 96 ללכת לבעליהן. 97 כתובות, שם.
- 15 כא. במה דברים אמורים? בשהיה בעלה ישראל;
16 אבל אשת כהן ששגגה או שנאנסה - אסורה
17 לבעלה, שהרי נעשת זונה⁹⁸ מכל מקום, והוא אסור
18 בזונה, כמו שיתבאר בהלכות אסורי ביאה⁹⁹.
- 98 יבמות נז, ב. (99 פ"ז ה"א, ופי"ח ה"א. ושם בה"ז
כותב רבינו: אשת כהן שנאנסה, בעלה לוקה עליה משום
טומאה, שנאמר (דברים כד, ד): "לא יוכל בעלה הראשון.
... לשוב לקחתה. ... אחרי אשר הוטמאה", הכל בכלל,
שאם נבעלו אסורות על בעליהן, פירט לך הכתוב באשת
ישראל שנאנסה שהיא מותרת לבעלה, שנאמר: "והיא לא
נתפשה", אבל אשת כהן באיסורה עומדת, שהרי היא זונה".
- 19 כב. אחד אשת ישראל או אשת כהן שנאנסה -
20 כתבתה קיימת, העקר והתוספת, ולא הפסידה
21 מכתבתה כלום¹⁰⁰. וכופין את הפה"ן¹⁰¹ לתן לה
22 כתבתה ולגרשה.
- 100 (101) נדרים צא, א. (102) שרי אסור בזונה, והתורה
אמרה (ויקרא כא, ח): "וקדשתו. . . קדוש יהיה לך",
וקדשתו - בעל כרחו, שאם לא רצה דפנו (הכהו) - יבמות
פה, ב.
- 23 כג. אשת כהן שאמרה לבעלה: נאנסתי, או שגגתי
24 ונבעלתי לאחר - אינו חושש לדבריה, שמא עיניה
25 נתנה באחר¹⁰². ואם היתה נאמנת לו, או שאמר לו
26 אדם שהוא סומך על דבריה - יוציא¹⁰³ ויתן כתובה.
- 102 נדרים ז, ב. צא, א. (103) אונס ביחס לכהן, כרצון
ביחס לאשת ישראל, ובאשת ישראל - יוציא, כמבואר לעיל
ה"ד"יח.
- 27 כד. האומר לאשתו בפני שנים: אל תסתרי עם איש
28 פלוני, ונכנסה עמו לסתר בפני שני עדים, ושהתה
29 כדי טמאה¹⁰⁴ - הרי זו אסורה על בעלה עד
30 שישקנה מי המרים, כמו שיתבאר בהלכות סוטה¹⁰⁵.
31 ואם מת קדם שישקנה - אין לה כתובה¹⁰⁶. ואף-על-
32 פי שלא מצאו דבר מכער, שאין לה דבר יותר מכער
33 מזה¹⁰⁷. והיום שאין שם¹⁰⁸ מי סוטה¹⁰⁹ - נאסרה
34 עליו אסור עולם¹¹⁰. ותצא בלא כתובה, לא עקר ולא
35 תוספת, שהרי מעשיה הרעים גרמו לה להאסר.
- 104 כדי צליית ביצה וגמיעתה (הל' סוטה פ"א ה"ב).
105 (106) שם. (107) שם. (108) שם. (109) שם. (110) שם.
אי-אפשר, שהכתוב אומר (במדבר ה, טו): "והביא האיש
את אשתו". והרי הוא מת (סוטה כה). וכן פסק רבינו בפ"ב
מהל' סוטה ה"ז). (107) שנסתתרה עם החשוד אחרי
שבעלה התרה בה. (108) ראה בביאור מילה זו בפ"א
מהל' יסורי התורה ה"א, ועי' עוד בפ"ד מהל' אישות ה"ז,
הערה מג. (109) לבדקה אם טהורה היא. (110) סוטה ב.
ב.
- 36 כה. אמר לה בינו לבינה: אל תסתרי עם איש
37 פלוני, וראה אותה שנסתתרה עמו ושהתה כדי טמאה
38 - הרי זו אסורה עליו¹¹¹ בזמן הזה שאין שם מי
39 סוטה. ותיב להוציא, ויתן כתובה¹¹². ואם הודית
40 שנסתתרה אחר שהתירה בה - תצא בלא כתובה¹¹³.
41 ולפיכך משביעה¹¹⁴ על זה, ואחר כך יתן כתובה.
- 111 כי יש לחוש לדעת רבי יוסי ברבי יהודה הסובר
שאפילו קנא לה בעלה בינו לבינה, הרי זה קינוי והתראה
(סוטה ב:). (112) כי אינו נאמן להפסידה כתובתה על פי
עצמו. (113) הודאת בעל דין כמאה עדים. (114) ראה
למעלה הלכה יז, והערה פא.

פרק חמשה ועשרים

- 1 ביאר בו רבינו דין הנושא אשה סתם ונמצאו עליה נדרים,
או מומים. הרואה דם בשעת תשמיש, או שנולדו בה מומים
אחרים, האיש שנולדו בו מומין אחרי הנישואין, היבם
שנמצא בו אותו המום שהיה לבעלה.
- א. הנושא אשה סתם, ונמצאו עליה נדרים - תצא

(10) שם עה, ב. (11) חולי שממנו נופלת לארץ (אפילפסיה). (12) שהמחלה תוקפתה בזמנים קבועים, ונזהרת אז מלצאת בין הבריות (רש"י כתובות עז). (13) ובנוסף כת"י: "כחומי". (14) כתובות עה, ב. (15) מעלימה את זהותה, מלשון הכתוב (מלכים"א יד, ה): "והיא מתנכרה". (16) ואין שם אור. ומקור דברים אלו בדברי הגאונים שהובאו ברא"ש כתובות פ"ז סי' טו. (17) אילו היו גזירת הכתוב, לא היינו מחלקים בין מקום למקום, כיון שכך גזרה תורה (כסף-משנה).

ג. הורו מקצת הגאונים¹⁸, שזה שאמרו חכמים מ'פני שהוא בודק בקרובותיו', אינו¹⁹ קרובותיו בלבד, אלא אפילו מידעיו. ואפילו היה גר בעיר שאין לו קרוב כלל, אם יש שם מרחץ - אינו יכול לטעון; שאי אפשר שלא יהיו לו רעים, ואומר לאחד מרעיו שתבדק לו אשתו או אחותו על פלונית, ולפיכך חזקתו ששבע ונתפס. ולא יראה לי דין זה. שאין כל אדם מוציא כל מה שיש בלבו מדברים אלו לכל, אלא לקרוביו. ועוד, שאין דעתו סומכת אלא לדברי קרוביו ביותר.

(18) הובאו דבריהם ברא"ש, כתובות שם. (19) ובכת"י התימנים: אינו.

ד. כיצד היא טענת המומין? אם היו המומין שנמצאו בה מומין שודאי היו בה קדם שתתארס, כגון אצבע יתרה וכיוצא בזה²⁰ - על האב להביא ראיה שידע בהן הפעל ורצה, או שחזקתו שידע²¹; ואם לא הביא ראיה - תצא בלא כתבה כלל. היו מומים שאפשר שנוולדו בה אחר הארוסין: אם נמצאו בה אחר שזכנסה לבית הפעל - על הפעל להביא ראיה שערך שלא נתארסה היו בה, והיה מקחו מקח טעות; ואם נמצאו בה והיא בבית אביה - על האב להביא ראיה שאחר הארוסין נולדו²², ונסתחפה שדהו²³.

(20) שנולדו עמה. ובכת"י התימנים: וכיוצא בה. (21) כגון שהיה המום בפניה, חזקה היא שידע בו הפעל ונתרצה, ואינו נאמן לומר שעצם עיניו או השפילן ולא הכיר באותו מום עד עתה ('בית יוסף' לאהע"ז סי' לט). (22) כי עלינו לומר: "כאן נמצאנו וכאן היו" - כאן היו קודם האירוסין, ולפיכך עליו להביא ראיה (כתובות עה:). (23) מזלו של בעל גרם שתומם. נסתחפה - לשון מטר סוחף (משלי כח, ג), נשטפה שדהו (רש"י לכתובות ב.).

ה. הביא הפעל ראיה שערך שלא תתארס היו בה, או שהודה לו בכך, והביא האב ראיה שראה ושחק ונתפס²⁴, או שחזקתו שידע בהן ונתפס²⁵ - הרי זה חייב בכתבה²⁶.

(24) ונתרצה. (25) כגון שהיה המום בפניה, חזקה שידע בו,

1 בלא כתבה², לא עקר ולא תוספת³. באלו נדרים 2 אמרו? שלא תאכל בשר, או שלא תשתה יין, או 3 שלא תתקשט במיני צבעונין⁴, והוא הדין לשאר 4 המינים שדרך כל נשי המקום להתקשט בהן⁵; אבל 5 נמצא עליה נדר אחר חוץ מאלו - לא הפסידה 6 כלום⁶.

(2) כתובות עב, ב במשנה, וכפירוש שמואל שם בגמרא עג, ב שאפילו בקידשה סתם (שלא התנה עמה על-מנת שאין עליך נדרים) תצא בלא כתובה, אבל גט צריכה, הואיל וקידשה סתם. (3) שם קא, א: "נשים שאמרו חכמים יוצאות שלא בכתובה. . . אין להן תוספות, וכל-שכן מנה-מאתים", כי היה לה לגלות לבעלה על נדריה. (4) שם עב, ב. שיש בהן עינוי נפש ומתנגנה עליו (רש"י). (5) וכמו שאמרו ב"ירושלמי" כתובות פ"ז, ה": "כלי פשתן דקים הבאים מבית שאן, ככלי צבעונים הם". (6) כל שאין בו עינוי נפש אינו מקפיד, והשווה לעיל פ"ז ה"ו.

ב. וכן הפוגם אשה סתם, ונמצא בה מום ממומי הנשים שפבר בארנו⁷, ולא ידע הפעל במום זה ולא שמע בו ורצה⁸ - הרי זו תצא בלא כתבה, לא עקר ולא תוספת⁹. כיצד? היה מרחץ בעיר והיו לו קרובים - אינו יכול לומר: לא ידעתי מומין אלו, ואפילו מומין שפסתר; מפני שהוא בודק בקרובותיו, וחזקה ששמע ורצה¹⁰. ואם אין שם מרחץ או שלא היו לו קרובים - טוען במומין שפסתר. ונכפה¹¹ בעתים ידועים¹² - הרי הוא ממומי¹³ סתר. אבל במומין שפגלוי - אינו יכול לטעון; שהרי הכל רואין אותן ואומרים לו, וחזקתו ששמע ונתפס¹⁴. דבר ידוע הוא, שאין דין זה אלא באותן המקומות שהיה מנהג הנשים שם להלך בשוק ופניהן גלויות, והכל יודעין אותן ואומרים: זו היא בתו של פלוני, וזו היא אחותו של פלוני, כמו ערי אדום בזמן הזה. אבל מקומות שאין דרך הבנות שם לצאת לשוק כלל, ואם תצא הבת למרחץ - בנשף תצא, מתנכרה¹⁵, ולא יראה אותה אדם חוץ מקרובותיה - הרי זה טוען אף במומין שפגלוי. והוא, שלא היה שם מרחץ ושלא היתה לו קרובה לבדק בה; אבל היה שם מרחץ בעיר זו שאין דרך הנשים לצאת בה ופניהם מגלות, אם יש לו קרובה - אינו יכול לטעון, שהרי הכל רואין אותה ערמה במרחץ. ואם דרך להתנכר ולהתחבא אף במרחץ, ושתהיה הבת רוחצת בלילה¹⁶ או בבית קטן במרחץ לבדיה, עד שלא תראה ולא תודע - הרי זה טוען אף במומין שפגלוי. והדברים אלו דברים של טעם הם, ואינם גזרת הכתוב¹⁷.

(7) למעלה פ"ז ה"ז. (8) והסכים (כלומר, שלא שמע עליו, ולא הסכים). (9) כתובות עב, ב. וכן"ל הערה א'.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אומרים לו: גמור בלבך לגרשה שאין זו חוזרת לך לעולם (נדה שם, והשווה הל' גירושין פ"י, ה"ב-יג). (41) שאין כל ה'אצבעות' שוות, ושמה לא תראה אצל בעלה השני (נדה פו.). (42) הל' איסורי ביאה פ"ד, הכ"א.

ט. במה דברים אמורים? בשיתיה כן מתחלת נשואיה, ומבעילה ראשונה ראתה דם; אבל אם ארע לה חלי זה אחר שנשאת - נסתחפה שדהו⁴³. לפיכך, אם בעל פעם אחת ולא נמצא דם, ואחר כך חזרה להיות רואה דם בכל עת תשמיש - יוציא⁴⁴ ויתן כתובה פלה⁴⁵. ולא יחזיר עולמית, כמו שפארנו⁴⁶.

(43) מזלו הרע גרם לו, וראה למעלה הערה כב. (44) שהרי אינה ראויה לעמוד תחתיו מחמת איסור נדה. (45) כמבואר בסמוך הלכה י. (46) בהלכה הקודמת.

י. וכן אשה שנוולדו בה מומין אחר שנשאת, אפלו נעשית מפת שחין⁴⁷: אם רצה לקיים - יקיים, ואם רצה להוציא - יתן כתובה⁴⁸.

(47) מצורעת. (48) שנסתחפה שדהו (כתובות עה.). וכן שנינו (שם נא.): "לקתה חייב לרפאותה. אמר הרי גיטה וכתובתה, תרפא את עצמה - רשאי", והשווה לעיל פ"ד ה"ז.

יא. האיש שנוולדו בו מומין אחר שנשא, אפלו נקטעה ידו או רגלו או נסמית⁴⁹ עינו, ולא רצתה אשתו לישוב עמו - אין כופין אותו להוציא ולתן כתובה. אלא: אם רצתה - תשוב, ואם לא רצתה - תצא בלא כתובה, כדין כל מורדת⁵⁰. אבל אם נולד לו ריח הפה או ריח החטם, או שחזור⁵¹ ללקט צואת פלבים⁵² או לחצב נחשת מעקרו⁵³ או לעבד עורות - כופין אותו להוציא ולתן כתובה⁵⁴. ואם רצתה - תשוב עם בעלה.

(49) נתעוורה. "איש עור" (ויקרא כא, יח) מתרגם ה'ירושלמי': גבר סמי. (50) המבואר לעיל פ"ד ה"ח (כתובות עז.). (51) הפך. (52) ששורים בה הבגדים לפני כיבוסם יום או יומיים (רש"י שם). ובברכות כה, א - פירש"י: "שדרכן לתת בעיבוד עורות". (53) ממקום מוצאו. (54) כל אלה - מלאכות מאוסות ומסריחות, ויכולה לומר איני יכולה לקבל ריח רע (שם). ומשמע מדברי רבינו, שאם ידעה בכל אלה לפני הנישואין ונישאה לו - אינה יכולה לטעון, שהרי סברה וקיבלה. ואפילו אמרה: כסבורה הייתי שאני יכולה לקבל, ועכשיו איני יכולה לקבל - אין שומעים לה (מגיד-משנה).

יב. נעשה האיש מפה שחין - כופין אותו להוציא ולתן כתובה. ואף-על-פי שהיא רוצה לישוב - אין שומעין לה, אלא שפירשין אותן בעל פרחן, מפני שהיא ממתה⁵⁵. ואם אמרה: אשוב עמו בעדים פדי שלא יבוא עליה⁵⁶ - שומעין לה.

או שיש שם מרחץ, וכמבואר לעיל ה"ב. (26) כתובות עו, א.

ו. בא על אשתו, ושהה²⁷ במה ימים, וטען שמום זה לא נראה לי עד עתה - אפלו היה בתוך הקמטים או בכף הרגל, אין שומעין לו. חזקה שאין אדם שותה בכוס אלא אם פן בודקו יפה, וחזקתו שידע ורצה²⁸.

(27) לדעת המגיד משנה הכוונה שבעל וגם שהה, ורק אז אין שומעים לו, ולדעת הפרישה בשו"ע אהע"ז סי' לט סכ"ח, באחד משניהם מספיק, כי אם שהה אפילו אם לא יודעים שבעל - אין שומעים לו. (28) דבר זה למד רבינו מדין טענת בתולים, שאינו יכול לטעון לאחר זמן, כמבואר לעיל פ"א, ה"טו. והוא מהש"ס יבמות קיא, ב. אף כאן כל ששהה ולא טען, חזקה ידע ונותרצה, ועכשיו כועס עליה בגלל דבר אחר ומבקש לו תואנה (ראה רש"י יבמות שם).

ז. הנושא אשה ונמצא שאין לה וסת קבוע²⁹ לנדה, אלא לא תרגיש בעצמה עד שתתד דם נדה - הרי זו לא תשמש אלא בשני עדים³⁰, שבודקת בהן עצמה: אחד לפני תשמיש³¹, ואחד לאחר תשמיש³². חוץ מן העד של איש, שמקנה בו עצמו³³, כמו שיתבאר בהלכות איסורי ביאה³⁴.

(29) אורח נשים, הפרשה עונתית של דם נדה, ובדפוסים קדומים: "וסת קבועה". (30) מטליות שהאשה מקנחת עצמה בהן, כמבואר בהל' איסורי ביאה פ"ד ה"ד, מלשון הכתוב (ישעיה סד, ה) "וכבגד עדים כל צדקותינו", ומפרש רש"י שם: "כבגד מאוס". (31) לבדוק בו אם ראתה דם נדה ותפרוש מבעלה. (32) שמא ראתה דם בשעת תשמיש (נדה יב:). (33) אחר תשמיש. (34) פ"ד ה"טז: "אבל אחר תשמיש, הכל צריכים שני עדים, אחד לו ואחד לה".

ח. ואף-על-פי שמום גדול הוא זה³⁵ - לא הפסידה כלום³⁶, שהרי בודקת עצמה תחלה ומשמשת. הרי שבודקה עצמה ונבעלה, ובעת שקנחה עצמה היא והוא נמצא דם על עד שלה או על עד שלו, אם ארע זה פעם אחר פעם שלש פעמים סמוכות זו לזו - הרי זו אסורה לישוב עם בעלה³⁷. ותצא בלא כתובה, לא עקר ולא תוספת³⁸, ואין לה תנאי מתנאי כתובה; שהרי אינה ראויה לתשמיש. ויוציא ולא יחזיר לעולם³⁹; שמה תתרפא, ונמצא שלא גמר לגרשה⁴⁰ בשעת גרושין. ומתרת להנשא לאחר⁴¹, כמו שיתבאר בענין הנדה⁴².

(35) שאסורה לשמש עד שתבדוק בעד. (36) מכתובתה ומשאר זכויותיה. (37) שהרי הוחזקה לראות דם בשעת תשמיש, ומשמשתו נדה. (38) שאין לך מום גדול מזה. (39) נדה יב, ב. (40) ובינתיים תנשא לאחר, ויבוא לערער ולומר: "אילו הייתי יודע שכך היה... לא הייתי מגרשה, ונמצא גט בטל ובניה (מבעלה השני) ממזרים", לפיכך

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"ג תשרי - ספר נשים - הלכות גירושין קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לבניך - שלום על ישראל, שלא יבואו לידי חליצה ויבום".
כי אם הניח בנך בן, אין האלמנה זקוקה ליבום וחליצה,
ושלום על ישראל.

סלקו הלכות אישות.

יום שלישי כ"ג תשרי ה'תש"פ

הלכות גירושין

- 7 יש בכללן שתי מצות. אחת - מצות עשה. והיא:
8 שיגרש המגרש בספר. ואחת - מצות לא תעשה.
9 והיא: שלא יחזיר גרושתו משנשאת.
10 ובאור שתי מצות אלו בפ' ג' ספרים אלו:

פרק ראשון

- 11 1) נכתבו בו עיקרי הגירושין שמן התורה ושמדברי
סופרים, רצון, כתיבה לשמה, גופו של גט, כתיבה במחובר,
עדים, קריאת הגט, זמן הגט.

- 12 א. אין האשה מתגרשת אלא בכתב² שיגיע לה.
13 וכתב זה הוא הנקרא גט³. ועשרה דברים הן עקר
14 הגירושין מן התורה, ואלו הן: (א) שלא יגרש האיש
15 אלא ברצונו⁴. (ב) ושיגרש בכתב ולא בדבר אחר⁵.
16 (ג) ושיהיה ענין הפתב שגרשה והסירה מקננה⁶. (ד)
17 ושיהיה ענינו דבר הפורת בינו לביתה⁷. (ה) ושיהיה
18 נכתב לשמה⁸. (ו) ושללא יהיה מחסר מעשה אחר
19 פתיבתו⁹ אלא נתינתו לה [פלדד]. (ז) ושיתנהו לה¹⁰.
20 ושיתנהו לה בפני עדים. (ט) ושיתנהו לה בתורת
21 גרושין¹¹. (י) ושיהיה הפעל או שלוחו הוא שנותנו
22 לה¹². ושאף הדברים שפגט, כגון הזמן¹³ וחתומת
23 העדים¹⁴ וכיוצא בהן - הפל מדברי סופרים¹⁵.

- 2) "שאלו היו הגירושין בדיבור בלבד, הייתה האשה
אומרת כשיזנה עמה איש - כי הייתה גרושה מקודם, ועל
כן נצטוונו שלא ישלמו גירושין אלא בכתב מעיד לה כמו
שנאמר וכתב לה ספר כריתות". (3) שם גט נופל על כל
שטר ותעודה שהיא (וכן כתב בערוך ערך גט), ותרגום "ספר
כריתות" "גט פטורין" ורגילים לקרוא לגט אשה "גט" סתם.
(4) שאין האשה יכולה לכוף את בעלה לגרשה. (5) כגון
כסף וכדומה, בניגוד לקידושין שהאשה מתקדשת בכסף
ובשטר. (6) ולא ישלח את עצמו ממנה. (7) שלא תהא
קשורה ותלויה בו לאחר הגירושין. (8) לשם אשה זו
המתגרשת. (9) פרט לדבר שמחוסר קציצה אחר הכתיבה.
(10) או ליד שלוחה או לתוך רשותה. (11) ולא בתורת שטר
חוב או מזוזה. (12) ולא שתיקה היא מעצמה.
(13) תאריך כתיבת הגט. (14) על הגט. (15) תקנת חכמים.

- ב. ומנין שעשרה דברים אלו מן התורה? שנאמר:
24 והיה אם לא תמצא חן בעיניו, וכתב לה ספר פרישת
25 ונתן בידה ושלחה מביתו. 'אם לא תמצא חן
26 בעיניו' - מלמד, שאינו מגרש אלא ברצונו¹⁶. ואם

55) ממסמסתו, בשרו נופל חתיכות חתיכות אם תשמש עמו.
"ממיקתו" - מלשון הכתוב (זכריה יד, יב): "המק בשרו"
(כתובות עז, במשנה). (56) כמו שאמרו חכמים (כתובות
עז): "עשרים וארבעה מוכי שחין הם, וכולם - אמרו
חכמים - תשמיש קשה להם".

- 1 יג. מי שהיה בעלה בעל ריח הפה או ריח החטם
2 או מלקט צואת כלבים וכיוצא בהן, ומת, ונפלה
3 לפניו אחיו, ויש בו אותו מום שהיה בבעלה - יכולה
4 היא לומר: לאחיה הייתי יכולה לקבל, ולך איני
5 יכולה לקבל. ויחלוץ ויתן כתובה⁵⁷. וראה⁵⁸ בנים
6 לבניה, שלום על ישראל.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מי שהיה בעלה בעל ריח הפה ... וכיוצא בהן (מומין שכופין
אותו להוציא) ומת ונפלה לפניו אחיו, ויש בו אותו המום שהיה
בבעלה, יכולה לומר לאחיה הייתי יכולה לקבל, ולך איני יכולה
לקבל, ויחלוץ ויתן כתובה". ומסיים "וראה בנים לבניך שלום
על ישראל".

יש מפרשים שאת הסיום כתב כדי לסיים בדבר טוב, אבל
לכאורה קשה שהרי סיום צריך להיות בהמשך לעניין
הקודם, אבל כאן הוא בסתירה גמורה לו כי "וראה בנים
כו" יכול להיות רק על-ידי יבום. ויתירה מזו, הרי על
הפסוק וראה בנים לבניך, אומרת הגמרא "כיון שבנים
לבניך - שלום על ישראל, דלא אתי לידי חליצה ויבום".
ששולל אפילו ענין של יבום, ואין מביא פסוק זה כהמשך
לדין "יחלוץ ויתן כתובה". והביאור הוא שבפסוק זה מרמז
הרמב"ם חידוש דין בהלכה.

בפרקים שלפניו (פס"ו הט"ו) כתב: "האשה שבאה לבית
דין ואמרה בעלי אינו יכול לשמש כדרך כל הארץ כו' יעשו
הדיינים פשרה", ואומרים לה שתשאר עמו עוד עשר שנים,
ואם לא תלד תתבע שנית. "ומגלגלין עמה זה... עד שיעשו
פשרה".

ועפ"ז נשאלת השאלה, מדוע בדין שלנו שטוענת שאינה
יכולה לקבל, אומרים "יחלוץ ויתן כתובה" ולא עושים
פשרה, ובפרט שמאחיו יכלה לקבל, ולמה שלא יגלגלו
עמה ואולי תוכל לקבל גם מאחיו בינתיים.

ויש לומר, שזוהי כוונת הרמב"ם בפסוק שהביא "וראה
בנים לבניך שלום על ישראל" לחדש שגם כאן יש
להשתדל לשכנעה לקבל ממנו על-ידי שמסבירים לה
שעל-ידיה יהיה "וראה בנים לבניך", ובמילא - "שלום על
ישראל".

(על-פי יין מלכות ספר נשים סימן יד.)

- 57) ואינו יכול לכופה להתייבם או להפסיד כתובתה (שם).
58) בכת"י התימנים, ובדפוסים קדומים, כל הפיסקה הזו
אינה. וכנראה שזוהי תוספת מאוחרת בכדי לסיים ההלכה
בדבר טוב, לרמז למה שאמרו (כתובות נ:): "כיון שבנים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 נְתַגְרֶשָׁה שְׁלֹא בְרָצוֹנָה¹⁷ - אֵינָהּ מְגֵרֶשֶׁת¹⁸. אָבֵל
2 הָאִשָּׁה מִתְגַּרֶשֶׁת בְּרָצוֹנָה וְשְׁלֹא בְרָצוֹנָה¹⁹.
- 16 "ונתן - מדעתו משמע." (17) על כורחו. (18) ומי שהדין נותן שכופים אותו לגרש את אשתו ולא רצה לגרש, בית דין מכה אותו עד שיאמר רוצה אני והגט כשר, והטעם שכפייה זו נקראת "מרצונו" - כי זהו רצונו האמיתי. (19) על כורחה. אולם "רבינו גרשום מאור הגולה החרים שלא לגרש אשה שלא מדעתה אם לא שעברה על דת".
- 3 ג. 'וכתב' - מלמד, שאינה מתגרשת אלא בכתב²⁰.
4 'לה' - לשמה²¹. 'ספר פרייתות' - דבר הפורת בינו
5 לבינה, שלא ישאר לו עליה רשות. ואם עדין לא
6 נכרת בינו לבינה²² - אינה מגרשת, כמו שיתבאר.
7 'ונתן בידה' - מלמד, שאינה מתגרשת עד שניתן
8 הגט בידה או ביד שלוחה, שהוא בידה, או לחצרה,
9 שהכל בידה כמו שיתבאר. 'ושלחה' - שיהיה ענין
10 הגט שהוא המשלח אותה, לא שישלח עצמו
11 ממנה.
- 20) ולא בכסף. (21) לשם האשה המתגרשת. (22) כגון שאמר לה: "הרי זה גיטך על מנת שלא תשתי יין לעולם - אין זו כריתות", שכל ימיה היא קשורה אליו לקיים תנאי זה מחמתו.
- 12 ד. פיצד? כתב לה: הרי את משלחת, הרי את
13 מגרשת, הרי את לעצמך, הרי את מתרת לכל אדם,
14 וכיצד בזה הענין - הרי זו מגרשת. וגופו²³ של גט:
15 הרי את מתרת לכל אדם. אבל אם כתב לה: איני
16 בעלך, איני ארוסך, איני אישך - אין זה גט.
17 שנאמר: ושלחה - ולא שישלח את עצמו²⁴. וכן
18 הכותב לאשתו: הרי את בת חורין - אינו גט²⁵.
- 23) עיקר כתב הגט כך יכתבו בו. (24) ממנה. (25) שאין זו לשון גירושין, אלא לשון שחרור מעבדות.
- 19 ה. זה שנאמר בתורה 'ושלחה מביתו' - אין ענינו
20 שלא יגמרו גרושיה עד שתצא מביתו; אלא
21 כשנגמיע גט לידה גמרו גרושיה²⁶ ואף על פי שעדין
22 היא בביתו, כמו שיתבאר. שלא נאמר 'ושלחה',
23 אלא שאם גרש ולא הוציאה מביתו²⁷ - הרי זה פמי
24 שגרש והחזיר גרושתו²⁸; לפיכך צריכה ממנו גט²⁹,
25 כמו שיתבאר³⁰.
- 26) והרי היא פנויה וחלים בה קידושי אדם אחר. (27) ונתייחד עמה. (28) בקידושי ביאה, ואף על פי שלא ראוה שנבעלה, עדי היחוד הם עדי ביאה. (29) ובכתב יד התימנים: גט שני. (30) ושיעור דברי רבינו כך הם: עצם הגירושין נגמרו עם הגעת הגט לידה, אלא אם שהתה בביתו כדי יחוד, יש לחוש שקידשה שנית בביאה, ועדי היחוד הם עדי קידושיה, וממילא צריכה גט שני לקידושיה השניים.
- ו. ומנין שלא יהיה מחסר מעשה אחר פתיבתו?
שנאמר: וכתב ונתן - מי שאינו מחסר אלא פתיבה ונתינה הוא הגט הפשוט. יצא דבר שמחסר קציצה אחר הפתיבה. לפיכך, אם כתב גט על קרן הפרה - נתן לה הפרה³¹. ואם חתך הקרן אחר שכתבו, ונתנו לה - אינו גט. וכן אם כתב במחבר³², אף על פי שחתמו בו העדים אחר שתלשו, ונתנו לה - אינו גט³³.
- 31) יחד עם קרנה כשהיא מחוברת. (32) לקרקע, כגון על עלה כאשר הוא מחובר לעץ. (33) הואיל ותורף הגט נכתב במחובר. וכתוב ב"הגהות מיימוניות" בשם הגאונים, צריך שיחתוך הקלף כשיעור הגט מן היריעה ואחרי כן יכתוב עליו נוסח הגט, שאם כתבו תחילה על היריעה ואחרי כן חתך ממנה כשיעור הגט פסול, מטעם "מחוסר קציצה". וכן אם לאחר שנכתב מקצתו אירעה טעות בכתביה ורוצה לחזור ולהתחיל גט אחר באותו קלף יחתוך תחילה את הראשון המוטעה.
- ז. אין פותבין במחבר³⁴ אפילו טפס הגט³⁵. כתב הטפס במחבר, ותלשו, ואחר כך כתב שם האיש ושם האשה והזמן והרי את מתרת לכל אדם³⁶, וחתמו, ונתנו לה - פשוט³⁷.
- 34) לקרקע, משום שמחוסר קציצה. ואפילו רצה לתת לה אותו המחובר אינו גט, משום שנאמר "ונתן בידה" דבר הניתן מיד ליד ומחובר אינו ניתן מיד ליד. (35) טופס הגט הוא הנוסח הכללי האחד לכל הגיטין ובו מקומות פנויים למילוי פרטים שהם עיקר הגט, כגון שם האיש והאשה, זמן הכתיבה וכו'. (36) שכל אלה הם עיקר הגט ונקראים "תורף הגט". (37) כלומר, לכתחילה אסור לכתוב במחובר אפילו את טופס הגט, גזירה שמא יכתוב את התורף במחובר ואז הוא בטל לגמרי, אבל אם כבר כתב הטופס במחובר ותלשו, ואחרי כן כתב עליו התורף הרי זה גט כשר.
- ח. כתב כל הגט על העלה הזרוע בעציץ נקוב³⁸, אף על פי שנתן לה העציץ פלו - הגט פסול, גזרה שמא יקטעם³⁹. אבל פותב הוא על חרסו של עציץ ונותן לה⁴⁰.
- 38) בתחתיתו, והריהו יונק מן הקרקע ודינו כמחובר. (39) יתלוש העלה מהעציץ ויתן לה והרי זה קציצה מהמחובר. (40) את העציץ כמו שהוא, ואין לחוש שמא ישבור העציץ ויתן לה חתיכת חרס, שבוודאי לא יפסיד את העציץ.
- ט. ומנין שאינו נותנו לה אלא בתורת גרושין?
שנאמר: ספר פרייתת ונתן בידה - שיתן אותו בתורת ספר פרייתות. אבל אם נתנו לה בתורת שהוא שטר חוב⁴¹ או מזוזה; או שנתנו בידה והיא ישנה⁴², ונעזרה והרי הוא בידה - אינו גט. ואם אמר לה אחר כך: הרי הוא גטך - הרי זה גט⁴³.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"ג תשרי - ספר נשים - הלכות גירושין קמא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דאיתחזק איסורא דאשת איש הוי דבר שבערוה ואין דבר שבערוה פחות משניים".

(41) שאמר לה: כנסי שטר חוב זה. (42) ואין הגט משתמר בידה. (43) הרי זו כנתינה חדשה והאיל והגט בידה בשעת אמירתו.

יד. במה דברים אמורים? פשהיה הגט בכתב יד סופר⁵²; אבל אם כתב הבעל הגט בכתב ידו⁵³, וחתם עליו עד אחד, ונתנו לה - הרי זה גט פסול⁵⁴.
(ויפוסל לכהנה⁵⁵).

1 י. אמר לעדים: ראו גט שאני נותן לה, וחזר ואמר לה: כנסי שטר חוב זה - הרי זה פשר; שהרי הודיע את העדים שנתנו בתורת גירושין⁴⁴. וזה שאמר לה 'שטר חוב', מפני שנקבל ממנה⁴⁵.

(44) ובידיעתה אין צורך, שהרי גם חרשת שהשיאה אביה, שקידושה קידושין גמורים, מתגרשת, אף על פי שאין בה דעת. (45) אבל לא התכוון לבטל את הגט.

(52) ולא חתם הסופר עליו. (53) וכתב ידו דומה כמאה עדים. (54) מדבריהם, ואם נישאת לא תצא והוולד מהבעל השני כשר, והוא הדין אפילו אין עליו עדים כלל גם כן אינו פסול אלא מדבריהם, אלא שרבינו משמיע חידוש, שאפילו חתום עליו עד אחד אינו כשר להינשא בו לכתחילה. (55) בכתב יד התימנים תיבות אלו אינן, וכן בספר כתיבת יד שהיה בידי בעל הכסף-משנה. וכן נכון, שהרי אם אתה אומר פסול מדבריהם, ואם נישאת לא תצא, וודאי שהוא גט לפוסלה להינשא לכהן, שאפילו ריח הגט פוסל לכהונה.

5 יא. המגרש צריך שיאמר לה פשיתן לה הגט⁴⁶: הרי זה גט, או: הוא גט, וכיוצא בזה. ואם נתן בידה ולא אמר פלוס - הרי זה גט פסול⁴⁷. במה דברים אמורים? בפשלא היה מדבר עמה על עסקי גטה; אבל אם היה מדבר על עסקי גטה, ונטל הגט ונתן בידה ולא אמר פלוס - הרי זה גט פשר⁴⁸.

טו. תקנת חכמים היא שיהיו העדים חותמין על הגט⁵⁶. שמה נתן לה גט בפני שנים וימותו⁵⁷, ונמצא הגט שבידה פתוס מחרסי אדמה, שהרי אין בו עדים, לפיכך תקנו שיעידו מתוכו⁵⁸. ואף על פי שהעדים בתוכו, נותנו לה בפני שנים, בין בפני אותן העדים החתומין עליו בין בפני שנים אחרים, שעקר הגירושין בעדי מסירה⁵⁹.

(46) גם אם אמר לה אחר הנתינה - הרי זה גט אלא שלכתחילה טוב יותר שיאמר לה בשעת נתינה. (47) ולעיל בהלכה ט' כתב רבינו: "אינו גט" כי שם נתנו לה בתורת שטר חוב, אבל כאן נתן הגט בסתם ושחק, ולפיכך הריהו "גט פסול". והבדל יש בין גט פסול, לבין גט בטל או "אינו גט", שבראשון אינו אלא פסול מדברי חכמים, ולא תינשא בו לכתחילה ואם נשאת לא תצא מבעלה השני, ואילו ב"גט בטל" או "אינו גט" הרי זה גט בטל מן התורה, ועדיין היא אשת איש ואף על פי שבקידושין אם לא דיבר עמה על עסקי קידושין ונתן לה כסף ולא אמר לה "הרי את מקודשת לי" - אין חוששין כלל לקידושו - כאן, שכתובים ענייני הגירושין בגט והכול תלוי בבעל אין זה אלא גט פסול. (48) וגם לכתחילה יכול לעשות כן.

(56) אף על פי שמדין תורה עדי מסירת הגט מידי הבעל לאשה הם עיקר עדי הגירושין ואין צורך כלל בחתימות העדים. (57) או ילכו למדינת הים [=לחור"ל], והבעל יערער ויאמר לא גרשתיה. (58) ואפילו ימותו עדי החתימה אפשר להכיר ולזהות חתימת ידם. (59) הרואים את מסירת הגט ונתינתו מידי הבעל לידי האשה.

טז. חתמו בו שנים ועבר ונתנו לה בינו לבינה⁶⁰, או שנמצאו עדי מסירה פסולין⁶¹ - הרי זה פשר; הואיל ועדים שפוי⁶² פשרין, והרי הגט יוצא מתחת ידיה⁶³. ויש שהורה מן הגאונים שהוא פסול⁶⁴.

11 יב. גט שהיה מנח על הארץ, ואמר לה: טלי גטך מעל גבי קרקע, ונטלתו; או שהיה קשור על ידו או על ירכו, ושלפתו ממנו; אף על פי שאמר לה אחר שפא לידה: הרי זה גט - אינו גט; שנאמר: ונתן בידה - לא שתקח היא מעצמה, והרי לא נתן לה לא הוא ולא שלוחו. אבל אם הרפין⁴⁹ לה בגופו או הטא ידו עד ששלפה הגט מעליו, ואמר לה: הרי זה גט - הרי זה גט.

(60) ללא כל עדי מסירה. (61) קרובים קרבת משפחה זה לזה או שעברו עבירה מדברי תורה. (62) החתומים בתוכו. (63) ואפשר לזהות חתימת יד העדים ואין הבעל יכול לערער לומר לא גרשתיה, שאינו נאמן להכחיש חתימת העדים. (64) מדבריהם.

יז. היו עדי מתוכו⁶⁵ פסולין, אפלו אחד פסול ואחד פשר, ונתנו לה בפני שני עדים פשרין - הרי זה פסול, שנמצא במזיפה⁶⁶ מתוכו.

(49) היטה.

19 יג. ומפני שיתנו לה בפני עדים? הרי הוא אומר: על פי שנים עדים או שלשה עדים יקום דבר, ואי אפשר שתהיה זו היום ערוה והבא עליה במיתת בית דין ולמחר⁵⁰ תהיה מתרת בלא עדים⁵¹. לפיכך, אם נתן לה גט בינו לבינה, ואפלו בעד אחד - אינו גט כלל.

(65) החתומים בו. (66) "כמוזיף, לא מזויף וודאי, והואיל ונמסר בעדי מסירה כשרים הרי זה פסול מדבריהם".

יח. הרחיק את העדים מן הכתב⁶⁷ מלא שני שיטין⁶⁸ - פסול. וכמה ירחיק את העדים מן הכתב⁶⁹? פחות מכדי שני שיטין, כדי שיהיו נקראין עמו⁷⁰. במה

(50) אחרי מסירת הגט. (51) וכן אמרו: "הכא (=כאן, בגט)

פּוֹתֵבִין עַל הָרֶשֶׁם. וְאֵין עוֹשִׂין כֶּף בְּשֹׁאֵר שְׁטָרוֹת.³¹
קל הוא שֶׁהָקֵלוּ בְּגִטֵּי נָשִׁים, כְּדִי שְׁלֹא יִהְיוּ בְּנוֹת
יִשְׂרָאֵל עֲגוּנוֹת.⁸⁰; הוֹאִיל וְחִתִּימַת הָעֲדִים בְּגִט
מִדְּבָרֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.³⁴

(78) אבל אם אינם מכירים לשון הגט אינו מועיל שיתרגמו אותו ללשונם, שהרי זה כעד מפי עד. (79) כי אם רישומו מתקיים אסור להם לחתום, שאין כתב על גבי כתב. (80) הקלו שלא יצטרכו לחזר אחרי עדים הבקאים לחתום, שמא בתוך כך יפליג בעלה לים או ימות ותיזקק לִיָּבָם.

כד. אף על פי שחתימת העדים בְּגִט מִדְּבָרֵיהֶם⁸¹, וְהִתְקִינוּ שֶׁיִּהְיוּ הָעֲדִים מְפָרְשִׁין שְׁמוֹתֵיהֶן בְּגִט.⁸² וְכֵן הִתְקִינוּ בְּעֵדֵי הַגֵּט שֶׁאֵין חֹתֵמִין אֲלָא זֶה בְּפָנָיו זֶה.⁸³ וְאִם חֲתָמוּ זֶה שְׁלֹא בְּפָנָיו זֶה - הָרִי זֶה גֵּט פְּסוּל. וְכֵן הִתְקִינוּ חֻקִּים שֶׁיִּכְתֹּב זֶמֶן בְּגִט וּמְקוֹם כְּתִיבָתוֹ, כְּשֹׁאֵר הַשְּׁטָרוֹת. שֶׁמָּא תִּהְיֶה אִשְׁתּוֹ קְרוֹבָתוֹ, וְתִזְנֶה כְּשֶׁהָיָא תַּחְתִּיּוֹ⁸⁴, וְיִכְתֹּב לָהּ גֵּט אַחֵר הַזֵּנוּת וְיִתֵּן לָהּ⁸⁵; וְאִם לֹא יִהְיֶה בּוֹ זֶמֶן, יִכּוֹלֶה לֹאמֹר: קִדְּם הַזֵּנוּת נִתְּגַרְשְׁתִּי⁸⁶, וּלְפִיכָף תִּקְנֶנּוּ זֶמֶן בְּגִטִּין.⁴³

(81) והלכה היא אין גוזרין גזירה לגזירה - בכל זאת חזקו כאן תקנה זו בכמה דברים כדלהלן. (82) ראובן או שמעון, שמתחילה היה כותב: אני פלוני חתמתי עד, ולא היה נוקב שמו, ולא היו יודעים לבקש עדים המכירים אותו להעיד על חתימתו, והיו צריכים לחזר אחר שטרות אחרים שחתמתם דומה לזו בכדי לקיים חתימתם, עמדו והתקינו שיפרשו את שמוותיהם ובוזה יהיה אפשר לחזר אחרי מכירהם שיעידו על כתב ידם. (83) גזירה משום "כולכם", שמא יאמר לעשרה: כתבו כולכם גט לאשתי, ודינו שאחד יכתוב וכולם יחתמוהו, ואם אחד מהם יחסר הרי זה פסול, ואם יחתמוהו זה שלא בפני זה שמא יחתמו רק שניים ותיטול הגט ותחשוב שהיא מגורשת, ועדיין לא נתקיים תנאו, לפיכך התקינו שיהיו כל העדים נוכחים בשעת החתימה אפילו כאשר לא התנה "כולכם". (84) כלומר: בעודה אשתו. (85) לחפות עליה שלא תיענש עונש מוות. (86) ופנוייה הייתה.

כה. גֵּט שֶׁיֵּשׁ עָלָיו עֲדִים וְאֵין בּוֹ זֶמֶן, או שֶׁהָיָה מְקֻדָּם⁸⁷ או מְאַחֵר⁸⁸, או שֶׁנִּכְתַּב בְּיוֹם וְנִחְתַּם בְּלֵילָה שְׁלֹאֲחֲרָיו⁸⁹, אף על פי שְׁעֲסוּקִין בְּאוֹתוֹ הָעֲנֻקִין⁹⁰, או כְּתֹב אֵת הַגֵּט בִּירוּשָׁלַם וְטַעְהָ⁹¹ וְכָתֹב בְּלֹד - כָּל אֵלּוֹ פְּסוּלִין⁹², עַד שֶׁיִּחְתְּמוּ בּוֹ בְּזֶמֶן כְּתִיבָתוֹ⁹³ וּבְמְקוֹם כְּתִיבָתוֹ⁹⁴.

(87) שנכתב ונחתם במרחשון וכתבו בו זמן של תשרי שלפניו, והרי יש לחוש שהקדימוהו לחפות על זנותה. (88) שנכתב ונחתם בתשרי וכתבו בו זמן של מרחשון שלאחריו, וגם זה פסול, כי אם נתיר שטר מאוחר יבוא להתיר גם המוקדם, וגם אפשר שאחרוהו כדי להפסיד את האשה פירות נכסיה שמכרם הבעל משעת נתינת הגט עד הזמן הכתוב בו, שלמעשה הם שלה ולפי זמן הגט הם של

דְּבָרִים אֲמֹרִים? כְּשֶׁהָיָה הַגֵּט יוֹצֵא מִתַּחַת יָדֶיהָ וְלֹא הָיוּ שָׁם עֲדֵי מְסִירָה; אֲבָל אִם מָסְרוּ לָהּ בְּעֲדִים, אָף עַל פִּי שֶׁהָיוּ מְרַחֲקִין הַרְבֵּה וְאֵין נִקְרָאִין עִמּוֹ וְאָף עַל פִּי שֶׁאֵין חֲתוּם עָלָיו עַד כָּלָל - הָרִי זֶה בְּשֹׁר, שֶׁעֲקָר הַגְּרוּשִׁין בְּעֵדֵי מְסִירָה.⁵

(67) הרחיק את חתימת העדים מהשורה האחרונה של נוסח הגט. (68) מלוא שתי שורות. (69) ויהא הגט כשור לכתחילה. (70) שלא יהא הפסק בין העדים לשטר כדי שיהא ניכר לכל שהם חתומים על השטר.

יט. הָעֲדִים, שְׁנוֹתָן אֵת הַגֵּט בְּפָנֵיהֶם, צָרִיכִין לְקִרְוָתוֹ⁷¹ וְאַחֵר כֶּף יִתְּנֶנּוּ לָהּ. וְאִם נִתְּנָה לָהּ בְּפָנֵיהֶם תִּחְלָה - חֲזוּרִין וְקוֹרְאִין אוֹתוֹ אַחֵר שְׁנוֹתָנוּ לָהּ. קְרָאוּהוּ וְהוּא בִּיד הַבַּעַל אוּ בִּיד שְׁלוּחֹו, וְהַחֲזִירוּהוּ לוֹ, וְחֲזֹר הוּא וְהַכְּנִיסוּ לְתוֹךְ יָדוֹ, וְנִתְּנָה לָהּ - חֲזוּרִין וְקוֹרְאִין אוֹתוֹ⁷².

(71) לראות מה כתוב בו אם גט כשר הוא או שטר אחר הוא, שכיוון "שעיקר הגירושין בעדי מסירה" צריכים הם לקרותו. (72) שמא החליפו בשטר אחר.

כ. לֹא קְרָאוּהוּ, אֲלָא נִטְלָתוּ וּזְרָקְתּוּ לָיִם אוּ לְאֵשׁ - הָרִי זֶה מְגִרְשָׁת. הוֹאִיל וְקְרָאוּהוּ תִּחְלָה, אֵין חוֹשְׁשִׁים לוֹ שֶׁהִחְלִיפוּ. וְלֹא עוֹד, אֲלָא אֶפְלוּ אָמַר הַבַּעַל: שֹׁטֵר אַחֵר הָיָה וְלֹא הָיָה הַגֵּט שֶׁקְרָאתָם - אֵינוֹ נֶאֱמָן וְהָרִי הִיא מְגִרְשָׁת.¹⁶

כא. הָרִי שְׁלֹא קְרָאוּ הַגֵּט בְּתִחְלָה, וְנָתַן לָהּ הַגֵּט בְּפָנֵיהֶם, וּזְרָקְתּוּ לְאוּר אוּ לָיִם - אָף עַל פִּי שֶׁהַבַּעַל אוֹמֵר: גֵּט בְּשֹׁר הָיָה, הָרִי זֶה סֶפֶק מְגִרְשָׁת⁷³.

(73) כשם שאינו נאמן לאוסרה, כך אינו נאמן להתירה, והרי זו לא תינשא, ואם נישאת תצא, כדין כל ספק מגורשת.

כב. זָרֵק לָהּ הַגֵּט לַחֲצֵרָה לְבֵין הַחֲבִיּוֹת בְּפָנֵי עֲדִים⁷⁴, וּבִקְשׁוּ וּמָצְאוּ מְזוּזָה אוּ שֹׁטֵר אַחֵר - אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ⁷⁵; שֶׁזֶה שְׁנִמְצָא הוּא שְׁזָרֵק⁷⁶. נִמְצָאוּ שָׁם שְׁתֵּים שְׁלֹשׁ מְזוּזוֹת אוּ שְׁטָרוֹת⁷⁷ - חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא גֵּט שְׁזָרֵק גִּירוּהוּ עֶכְבְּרִים וְהָרִי זֶה סֶפֶק מְגִרְשָׁת.²⁵

(74) ולא קראוהו תחילה. (75) שתהיה ספק מגורשת. (76) מזוזה בין חביות אינה מצויה, וכמו כן שטרות אחרים אינם מצויים שם ובוודאי הוא זרקה כעת. (77) והרי הוא לא זרק אלא שטר אחד, ועל כורחך היו שם מזוזות ושטרות מקודם.

כג. הָעֲדִים שֶׁחֹתֵמִין עַל הַגֵּט צָרִיכִים לְהִיוֹתָם יוֹדְעִים לְקִרְוֹת וְלִחְתָּם. וְאִם אֵינָם יוֹדְעִים לְקִרְוֹת קוֹרְאִים בְּפָנֵיהֶם וְחֹתֵמִים. וְהוּא שֶׁיִּפְרִיז לְשׁוֹן הַגֵּט⁷⁸. וְאִם אֵינָם יוֹדְעִים לִחְתָּם - רוֹשְׁמִין לָהֶם הַנִּגְרֵי בְּרֵק וּבִיּוֹצֵא בּוֹ מְדַבֵּר שֶׁאֵין רִשּׁוּמוֹ מִתְקַבֵּל⁷⁹, וְהֵן

22 אותו המקום. פיצד? היו בירושלים פשארמר להן
23 והיו עומדין בתשרי, ונתאחרו עד ניסן והרי הן
24 בלוד - פותבין זמן הגט מניסן ובלוד ששם נכתב
25 הגט, פשאר שטרות¹⁰⁶.

106) וכתוב ב"הגהות מיימוניות": "כל שכן העדים - יש לכתוב מקום שעומדים שם בשעת כתיבת הגט וחתימתו אף על פי שאינו עיקר דירתם, כי אם לא יהיו שם עדים, יבואו לומר: אחרים חתמו כשם ומזוייף, שהרי לא היו שם".

פרק שני

1) ביאר בו דין שליחות בגט, שכר הסופר, מה בין גט פסול לגט בטל, אמירת "תנו" של הבעל, שיכור או מי שבעתו רוח רעה או נשתתק לענין כתיבת הגט, פקח שנשא ונתחרש או שנשא כשהיה חרש, דיני כפייה בגט.

26 א. זה שנאמר בתורה: וכתב לה ספר פריית ונתן
27 בידה - אחד הפותב בידו או שאמר לאחר לכתב לו,
28 ואחד הנותן בידו או שאמר לאחר לתן לה². לא
29 נאמר 'וכתב' אלא להודיע שאין מתגרשת אלא
30 בכתב³, 'ונתן' - שלא תקח מעצמה⁴.

2) כי הלכה היא: "שלוחו של אדם כמותו" (ברכות פ"ה מ"ה, וקידושין מא, ב). (3) ולא בכסף כמו בקידושין, וכמבואר לעיל פ"א, ה"ג. (4) כמבואר לעיל פ"א, ה"ב.

31 ב. אמר לשנים: פתבו גט וחתמו ותנו לאשתי - הרי
32 אלו פותבין⁵ וחותמין⁶ ונותנין לה, והן הן שלוהיו
33 והן הן עדיו⁷. וכן אם אמר לסופר: כתב לי גט
34 לאשתי, ואמר לעדים לחתם⁸ - פותבים וחותמים
35 ונותנים לו, והוא מגרש בו בכל עת שירצה⁹.

5) כלומר, אחד מהם כותבו. (6) גיטין סה, א. ואע"פ שלכתחילה אסור לסופר לחתום על הגט, כמבואר לקמן פ"ט הכ"ז, ובביאורנו שם, בכל זאת התיר כאן רבינו לסופר לחתום בו לכתחילה, מפני שהוא והעד השני נותנים את הגט לאשה, הרי יש כאן עדי מסירה, וכל שישנם עדי מסירה, כשר הגט לכתחילה אפילו אם הסופר חתמו (לחם-משנה). ולדעת ה'מעשה רוקח' גם כאן לא נתכוין רבינו להכשיר זה לכתחילה אלא בשעת הדחק, כגון שהלך הבעל למדינת הים או אירע איזה עיכוב אחר, ובכדי שלא תשאר האשה עגונה יכולים העדים לכתבו ולחתמו, וכן כתבו ה'תוספות' בגיטין סו, ב בדיבור-המתחיל מתניתין מני, בתירוצם הרביעי. והשווה דברי 'בית יוסף' לאהע"ז סי' קל, שגם הוא מפרש דברי רבינו כאן שלא הכשיר אלא בדעבד. (7) כי שליח כשר להיות עד, כמבואר בקידושין מג, א. והשווה לעיל הל' אישות פ"ג, ה"ט. (8) ולא אמר להם ליתנו לה. (9) והוא שלא יתייחד עמה אחרי כתיבת הגט, שאם נתייחד עמה - הרי זה גט פסול, "שלא יאמרו גיטה קודם לבנה", כמבואר לקמן פ"ג ה"ה. ואין להקשות, איך כשר גט כזה, והרי הוא 'מוקדם', ומבואר לעיל פ"א הכ"ח, שגט מוקדם פסול, - כי כל שנכתב ונחתם באותו היום אין זה מוקדם אע"פ שאיחרו נתינתו, ולא הקפיד רבינו

הבעל. (89) הרי זה גט מוקדם, שכתוב בו זמן היום שלפניו. (90) מהכתיבה ועד שעת החתימה, שבשאר שטרי חוב הרי זה כשר. (91) הסופר. (92) מדבריהם, ולא תינשא בו לכתחילה, אבל אינו "בטל". (93) דקדק לכתבו "בזמן כתיבתו", כלומר בזמן הכתוב בגט, ולא - "ביום כתיבתו", כלומר ביום שנכתב הגט, ולפי זה אם כתבוהו בתשרי ואחרו את זמנו למרחשון ונתעכבה חתימת העדים עד למרחשון כזמן הכתוב בגט - הריהו כשר שהרי חתמו בזמן הכתוב בו, אף על פי שלא נחתם ביום הכתיבה. (94) עיקר ההקפדה הוא על חתימת העדים שתהיה במקום המסומן בגט, אבל אם כתבו הסופר בירושלים וכתב בו שנכתב בלוד והעבירו ללוד ושם חתמו עליו העדים הרי זה כשר, הואיל וחתמו העדים באותו מקום המוזכר בגט.

1 כו. חתמו ממנו הזמן⁹⁵ ונתנו לה; או שלא כתב שם היום, אלא: בשבת⁹⁶ ראשונה או שניה מחדש פלוני, או: בחדש פלוני, או: בשנה פלונית, ולא הזכיר החדש, אפלו כתב: בשבוע⁹⁷ פלוני - פשר⁹⁸.
5 וכן אם כתב בו: היום גרשתי - פשר; שמשמעו:
6 היום הזה שציצא בו הגט.

(95) לאחר שכתב הזמן בגט וחתמו בו עדים. (96) שבוע. (97) שמיטה פלונית של יובל. (98) להינשא בו לכתחילה. כי חתימת זמן מהגט היא מעשה רמאות, וכולם ידעו שחתכו כדי לחפות על קרובתו או כדי למכור פירות אשתו אחרי הגט להפסידה ויבואו לבדוק אחריו בראיות ברורות.

7 כז. וכן תקנו שיהו מוניין בגטין למלכות אותו הזמן⁹⁹, משום שלום מלכות¹⁰⁰. כתב לשם מלכות שאינה מלכות אותה המדינה, או לבנין הבית¹⁰¹, או לחרפן הבית: אם דרך אנשי אותו מקום לקנות בו - הרי זה פשר¹⁰²; ואם אין דרך לקנות בו - הרי זה פסול¹⁰³. וכבר נהגו כל ישראל למנות בגטין או ליצירה¹⁰⁴ או למלכות אלקסנדרוס מקדון שהוא מנין שטרות. ואם כתב לשם מלכות אותו זמן במדינה שיש בה רשות אותה מלכות - הרי זה כשר¹⁰⁵.

(99) המלכות [=המלך] השולט בזמן סידור הגט. (100) "שיהא לנו שלום עמהם, שיאמרו חשובים אנו בעיניהם שכותבים שטרותיהם בשמנו". (101) כך וכך לבניין בית המקדש. (102) שהרי אין המלכות מקפידה על כך. (103) כי המלכות מקפידה על כך, וחושדת שמרדו בה ומחשיבים מלכות אחרת יותר ממנה. (104) לבריאת העולם. (105) כלומר, אחרי שנהגו לכתוב ליצירה, אם כתב היום לשם מלכות אותה מדינה הרי זה כשר.

17 כח. האומר לשנים: פתבו וחתמו ותנו גט לאשתי,
18 ונתאחר הדבר ימים או שנים; או שנמצא הגט בטל
19 והצרכו לכתב לה גט אחר פשר אחר פמה שנים,
20 פמו שיתפאר - הרי אלו פותבין זמן הפתיכה ומקום
21 הפתיכה, לא הזמן שאמר להן הפעל בו 'פתבו' ולא

אלא שלא הקדים כתיבתו לפני חתימתו, כמבואר לעיל בביאורנו שם, כי יש לחוש שמא כבר זינתה והוא מתכוין לחפות עליה, ולפיכך הוא מקדים תאריך כתיבתו לפני זנותה, אבל כאן כשכתבו וחתמו בזמנו, אין לומר שלפיכך הקדימו לנתינה, שמא תזנה ויחפה עליה, כי מנין ידע שתזנה בעתיד ('מעשה רוקח').

ג. וְכֹתְבִין גַּט לְאִישׁ אֶף עַל פִּי שְׁאִין אִשְׁתּוֹ עֲמֹ10
וְהָא, שְׁיִהִי הָעֵדִים וְהַסּוֹפֵר שֶׁכָּתְבוּ וְחָתְמוּ בּוֹ
מִכִּירִין וְיוֹדְעִים שֶׁזֶה הוּא פְּלוֹנִי וְאִשְׁתּוֹ הִיא
פְּלוֹנִית11. וְאִם הָיוּ בָּאוּתוֹ מְקוֹם שְׁנַיִם שֶׁשְּׁמוֹתֵיהֶם
שְׁוִים וְשְׁמוֹת נְשׁוֹתֵיהֶם שְׁוִים - אֵין מְגַרֵשׁ אֶחָד מֵהֶם
אֶלָּא בְּמַעֲמַד חֲבָרִי; שְׁמָא יִכְתֹּב גַּט וְיִוָּלִיכוּ לְאִשְׁתּוֹ
חֲבָרִי וְיִאֲסְרֶנָּה עָלָיו12.

10) שאין אנו צריכים לדעתה והסכמתה (בבא-בבא קסד. וברשב"ם שם). 11) שם. כי יש לחוש שמא ימציא האיש גט זה לאשת אחר, ותינשא בו שלא כדין. ולדעת ה'כסף משנה' אין צורך שיכיר הסופר את האיש והאשה, אלא כשהוא אחד העדים החתומים על הגט, אבל כשאניו חותם, אין הסופר חייב להכיר אותם. וכן נראה מדברי רבינו הל' מלוה ולוה פכ"ד ה"ג, שלא הזכיר שם אלא העדים בלבד. 12) שתינשא בו לאחר שלא כדין, וממילא תיאסר על בעלה הראשון (ב"ב שם עמוד ב'). "וכל שהחזק שמו בעיר שלשים יום, אין חוששים לו שמא יש לו שם אחר, והוא שינהו כדי לרמות ולעשות קנוניא, שאם כן אין לדבר סוף" (מלשון רבינו הל' מלוה ולוה פכ"ד, ה"ד).

ד. וּבִשְׁעַת הַסְּפָנָה13 כֹּתְבִין וְנוֹתְנִין אֶף עַל פִּי שְׁאִין
מִכִּירִים14. וְהָאִשָּׁה נוֹתֶנֶת שְׂכָר הַסּוֹפֵר15 בְּכָל מְקוֹם.

13) כגון שהבעל מסוכן למות, ואם לא יכתובו עכשיו, אימתי? 14) גיטין סו, א. 15) אע"פ שמדין תורה, על הבעל לתת שכר הסופר, שהרי כתוב: "וכתב . . . ונתן בידה", נמצא שעליו לתת שכר הכתיבה - תקנו חכמים שהיא נתן השכר כדי שלא להשהות את גיטה בגלל השכר שלא ירצה לתת, ותתענן (בבא-בבא קסח. וברשב"ם שם). והקנו לו חכמים את הוזה שהאשה משלמת, כאילו הוא נתן לסופר משלו, ע"פ הכלל: הפקר בית-דין הפקר (גיטין כ. וברש"י שם).

ה. וְצִרִף שְׂאִימָר הַבֶּעַל עֲצָמוֹ לַסּוֹפֵר: כְּתָב,
וְלֵעֵדִים: חָתְמוּ16. הָרִי שְׁאִמְרוּ לוֹ בֵּית דִּין17 אוֹ
שְׁנַיִם: נִכְתָּב גַּט לְאִשְׁתּוֹ, וְאָמַר לָהֶם: כְּתֹבוּ18,
וְכָתְבוּ הֵן עֲצָמָן19 וְחָתְמוּ בּוֹ - הָרִי זֶה כְּשֵׁר20. אֶבֶל
אִם אָמְרוּ הֵם לַסּוֹפֵר וְכָתְבוּ וְלֵעֵדִים וְחָתְמוּ, אֶף עַל
פִּי שְׁחָזְרוּ וְנִתְּנוּהוּ לַבֶּעַל וְחָזְרוּ וְנָתַן גַּט זֶה לְאִשְׁתּוֹ
בְּפָנֵי עֵדִים - הָרִי זֶה גַּט בָּטֵל; שֶׁהָרִי כָּתְבוּ מִי שְׁלֹא
אָמַר לוֹ הַבֶּעַל לְכָתְבוּ21.

16) גיטין עב, א. והטעם יתבאר בסמוך. 17) של שלשה חכמים. 18) וגם אמר להם שיחתמו. 19) אחד מהם. 20) גיטין סו, ב. 21) שם עא, ב. שאין הם יכולים לעשות

ו. אָמַר לְשְׁנַיִם אוֹ לְשִׁלְשָׁה: אָמְרוּ לַסּוֹפֵר וְיִכְתֹּב גַּט
לְאִשְׁתִּי וְאָמְרוּ לְעֵדִים וְיִחָתְמוּ, וְאָמְרוּ לַסּוֹפֵר וְכָתְבוּ
וְלֵעֵדִים וְיִחָתְמוּ; אוֹ שְׁאָמַר לְשְׁנַיִם: אָמְרוּ לַסּוֹפֵר
וְיִכְתֹּב גַּט לְאִשְׁתִּי וְאִתָּם חָתְמוּ - הָרִי זֶה גַּט פְּסוּל22.
וּמִתְּלִשְׁבִּין23 בְּדָרָךְ זֶה הִרְבָּה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא קְרוֹב
לְהִיּוֹת גַּט בָּטֵל24.

22) מן התורה גט כשר הוא, שהרי בפירוש עשאו שלוחים לכך, אלא שהחכמים פסלוהו, משום חשש שמא תשכור עדים שיאמרו בשם בעלה לסופר לכתוב ולעדים לחתום, והם יסברו שהבעל ציוה. ואפילו בדין השני, שהם בעצמם החותמים, והם שמעו מפי הבעל, גזרו חכמים לפסלו בגלל הדין הראשון (שם סז). 23) מעיינים בדבר עד שתתיישב הדעת (שם סג: ברש"י). 24) מן התורה, שהרי בסוגיא אחרת (שם עב). אמרו: "הרי הגט בטל עד שישמעו קולו שיאמר לסופר לכתוב ולעדים חתומו", ומסופק רבינו אם בטל מן התורה, או אולי אינו אלא 'פסול מדבריהם' כיון שאין פסולו אלא משום 'גזירה' שמא יבואו לעשות שלוחים במקום שלא נתמנו לכך. ולפיכך אם נשאת בגט זה, אין בית-דין יכול להוציאה מבעלה השני בעל כרחו, אלא מודיעים לבעל שהגט קרוב להיות בטל, והוא יגרש מעצמו. והבנים שנוולדו להם עד כה, אינם כשרים לגמרי, וגם אין להם דין של ספק ממזר (כסף-משנה). וראה למעלה בביאורנו להלכה ה.

ז. וְיִמָּה בֵּין פְּסוּל לְבָטֵל? שְׁכָל מְקוֹם שְׁנֹאמַר בְּחִבּוּר
זֶה בְּגֵט שֶׁהוּא בָּטֵל, הוּא בָּטֵל מִן הַתּוֹרָה25; וּבְכָל
מְקוֹם שְׁנֹאמַר פְּסוּל, הוּא פְּסוּל מִדְּבָרֵי סוּפְרִים26.

25) "ועדיין היא אשת איש, ואם נשאת תצא והולד ממזר" (לקמן פ"ה ה"א, עיי"ש). 26) "ולא תנשא לכתחילה, ואם נשאת לא תצא והולד כשר, וכותבים לה גט אחר כשר ונותנים לה והיא תחת בעלה" (שם ה"ב, עיי"ש).

ח. הַבֶּעַל שֶׁהֵבִיא גַט בְּיָדוֹ חָתוּם, וְאָמַר: תָּנוּ גַּט זֶה
לְאִשְׁתִּי - הָרִי אֵלָיו וְתָנוּ לָהּ27. אָמַר לְאַחֲרִים לְכָתְבוּ
גַּט וְלִחְתֹּם בּוֹ וְלִתְּנוֹ לְאִשְׁתּוֹ, וְכָתְבוּ וְחָתְמוּ וְנָתְנוּ
לָהּ, וְנִמְצָא הֶגֶט בָּטֵל28 אוֹ פְּסוּל - הָרִי אֵלָיו כֹּתְבִין
גַּט אַחֵר, אֶפְלוּ מֵאֵה29, עַד שֶׁיִּגְיַע לִידָה גַט כְּשֵׁר30.

27) ואין חוששים שמא כתבו בפסול כדי לקלקלה, שתינשא לאחר ותצטרך לצאת ממנו, אחרי שידוע פסולו, כי אינו

גירושין או ענין אחר⁴⁰. לפיכך אין פותבין לה. ואם
כתבו גט ונתנו לה - הרי זה ספק מגרשת⁴¹.

40 כי "הוציאה" אפשר לפרש "גרשה", כלשון הכתוב
(דברים כד, ב): "ויצאה מביתו", או אולי אין זה לשון
הכתוב שלא כתוב בו "והוציאה" אלא "ויצאה" - היא
מעצמה. וכן "עזובה" לשון "אגרת שבוקין", או שמא אין
זו לשון גירושין, שהרי אינה נזכרת בנוסח הגט. וכן
ה"תירוה", לשון: "מותרת לכל אדם" היא, או אולי לשון
התרת נדרים, או התרת חגורה (גיטין סה: וברש"י). וכן
הניחוח - אפשר לפרש: הניחו לה לנפשה, שתהיה מגורשת
ממני, או הניחו לה ואל תכבדו עליה. וכן "הועילוה" -
עשו לה תועלת, ואין ידוע אם תועלת גירושין או תועלת
אחרת. 41 גיטין שם, בעיא שלא נפשטה, ונשארה בספק.

יב. האומר: כתבו גט לאשתי - הרי אלו פותבין
והותמין ונתנן לפעל פידו, ואין נותנן לאשתו עד
שיאמר להם לתן לה. ואם נתנו לה - אינו גט⁴².
במה דברים אמורים? בבריא; אבל במספן, והוא
אדם שקפץ עליו החלי במהרה והכפיד עליו חלו
מיד⁴³, והיוצא בקולר⁴⁴ אפילו על עסקי ממון⁴⁵,
והמפרש פים⁴⁶, והיוצא בשירא⁴⁷, ואמר: כתבו גט
לאשתי - הרי אלו כתבו ונתנו לה; שהדבר
ידוע שלא נתפון זה אלא לכתב ולתן לה⁴⁸.

42 שם סו, א במשנה. שכיון שלא אמר: "תנו לה" - רצה
לשחק בה". 43 שם סה, ב. ובירושלמי גיטין פ"ו ה"ה,
אמר: "מה בין מסוכן מה בין חולה? חולה - כדרך כל
הארץ, ומסוכן - כל שקפץ עליו החולי, דרך הארץ - קרובים
נכנסים אצלו מיד, והרחוקים לאחר שלושה ימים (שלא
להטיל עליו שם חולה). ואם קפץ עליו החולי - אלו ואלו
נכנסים אצלו מיד". ולפ"ז מה שכתב "במה דברים אמורים
בבריא" - בריא לאו דוקא, והוא-הדין חולה שאינו מסוכן
(עי' לחם-משנה). 44 "שיוצא מבית הסוהר לידון מאת
המלך" (לשון רבינו בפירושו למשנה גיטין פ"ו, מ"ה). קולר
- שלשלת ברזל בצוואר אסיר. 45 על עבירה שאין בה
עונש מות אלא עונש ממון, "שכל קולר בחזקת סכנה"
('ירושלמי' שם). 46 מפליג מן היבשה לים. 47 יוצא
למדבריות עם חבורה. 48 ומתוך טרדתו ובהלתו, לא
הספיק לומר: "תנו לה" (גיטין, שם). וראה בהל' זכיה
ומתנה פ"ח הכ"ד.

יג. פריא שאמר: כתבו גט לאשתי, וכתבו ונתנו
ונתנו לה, והרג עצמו מיד⁴⁹, פגון שהשליך עצמו
מן הגג או הפיל עצמו לים - הרי זה גט כשר⁵⁰.
עלה לגג ודחפתו הרוח ונפל ומת - אינו גט⁵¹. ספק
הפיל עצמו ספק דחפתו הרוח - הרי זה גט⁵², עד
שיודע לך בודאי שהרוח דחפתו. וכן מי שהיה
משלך בבור, ואמר: כל השומע קולי יכתב גט
לאשתי⁵³ - הרי אלו יכתבו ונתנו לה. והוא, שיודע
אותו⁵⁴. ואף על פי שהעלוהו ולא הפירוהו - הרי
זה כשר; שזה כפשת הספנה הוא, שכותבים ונותנים

חשוד על כך נראה בגיטין ה, א שאם הבעל עצמו הביא
גיטו, אינו צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם (עי' להלן פ"ז
ה"ה. ואין חשש שמא יבוא ויערער (עי"ש ה"ח) שכיון
שהוא עצמו הביאו, בוודאי לא יערער עליו. 28 שנכתב
בטעות, כגון שטעו בשמות האיש והאשה וכדומה.
29 ואין אומרים כבר עשו עדים שליחותם ואינם מורשים
עוד לכתוב גט שני, כי לא נתכוין זה לכתוב וליתן לה חרס
סתם אלא גט כשר. 30 גיטין סג, ב. וכל-שכן אם נאבד
הגט קודם שנתנוהו לה, שיכולים לכתוב גט אחר, שהרי
אמר להם לתת לאשתו, ואם כן לא עשו שליחותם
(כסף-משנה).

ט. אומר להם הבעל: כתבו ונתנו ונתנו לשליח
להוליה לה, וכתבו ונתנו ונתנו לשליח, ונמצא
הגט בטל או פסול - אין פותבים אחר עד שימלכו
בבעל; שהרי לא עשה אותן שליחים לגירושין³¹,
ושמא לא רצה אלא שיקתבו ויתנו לשליח בלבד,
ולא ישאר להם בו מעשה אחר, והרי כתבו ונתנו³²,
לפיכך לא יכתבו אחר. ואם כתבו גט אחר כשר,
ונתנוהו לשליח (ונתנו לה) - הרי זה ספק מגרשת³³.

31 אלא למסרו לשליח והוא יגרשנה. 32 וכבר עשו כל
שליחותם. 33 שם. כי שמא עשאו שלוחים עד שיגיע גט
לידה ותתגרש, אלא שלא רצה להטריחם הרבה. ובעיא היא
בגמרא גיטין שם, ונשארה ב"תיקו". ולפיכך היא ספק
מגורשת, ו"לא תנשא, ואם נשאת תצא והולד ספק ממזר
מפני שהיא ספק ערוה", כלשון רבינו לקמן פ"י ה"ג. ויש
אומרים שלא הסתפקו בגמרא אלא אם אבד הגט מיד
השליח, אבל אם נמצא בטל או פסול, חוזרים וכותבים גט
אחר שוודאי לא קיימו שליחותם ('מאיר').

י. האומר לשנים או ליתר משנים: כתבו גט ונתנו
לאשתי, גרשה, שלחיה³⁴, שבקיה³⁵, תרכיה³⁶,
כתבו אגרת ונתנו לה - הרי אלו יכתבו גט כשר
ויתנו לה³⁸. אומר להם: פטרוה, פרוסיה, עשו לה
פדת, עשו לה פנימוס, עשו לה פראוי - לא אמר
כלום³⁹. ואם כתבו גט ונתנו לה - הרי זה גט בטל.

34 כלשון הכתוב (דברים כד, א): "ושלחה מביתו".
35 לשון "אגרת שבוקין", הכתוב בנוסח הגט לקמן פ"ד
ה"ב. 36 כלומר: גרשה, "ויגרש את האדם" (בראשית
ג, כד) מתרגם אונקלוס: ותרך ית אדם. 37 לשון "אגרת
שבוקין" המוזכרת לקמן בנוסח הגט. 38 גיטין סה, ב.
39 שם. שכל אלה, אין במשמען לשון גירושין. "פטרוה"
- לשון פטור וחובה, להקל מעליה חובות שחייבת.
"פרנסוה" - לשון עשיית צרכיה, ואין ידוע אם צרכי גט,
שלא תהא זקוקה ליבם או צרכי מלבוש. "כנימוס" - כחוק.
ואין ידוע אם חוק-גט או חוק מזון וכסות, וכן "כראוי"
(רש"י שם) וכן "כדת".

יא. אומר להם: הוציאה, עזובה, התירוה, הניחוחה,
הועילוה - הרי זה ספק אם משמע מלות אלו

טו. אָמַר כְּשֶׁהָיָה פָּרִיא: פָּתְבוּ וְתָנוּ גִט לְאִשְׁתִּי, 11
וְאַחֵר כֶּף נִבְעַת - מִמַּתִּינִין עַד שִׁיבְרִיא וְכוּתְבִין 12
וְנוֹתְנִין לָהּ⁶². וְאִין צָרִיךְ לְחֹזֵר וּלְהַמְלִיךְ בּוֹ אַחֵר 13
שֶׁהִכְרִיא. וְאִם פָּתְבוּ וְנָתְנוּ קֳדָם שִׁיבְרִיא - הָרִי זֶה 14
פְּסוּל⁶³. 15

(62) גיטין ע, ב. ולפני שיבריא אי אפשר לכתבו שאז הרי הוא כשוטה, הואיל ואין דעתו מיושבת. ומכאן יש ללמוד, שהכותב גט של 'שכיב מרע' צריך לדקדק בו שיהא שפוי בדעתו בשעת כתיבתו ונתינתו, שאם תטרף דעתו - הריהו כשוטה ('הגהות מיימוניות', וכן בשו"ע אהע"ז סי' קכא, ס"ד). (63) מדבריהם, אבל מן התורה כשר הוא, הואיל ובשעת אמירתו היה בריא ושפוי בדעתו (הגר"א לאהע"ז סי' קכא, ס"ק ד, וכן ב'מעשה רוקח').

טז. מִי שֶׁנִּשְׁתַּתְּקָה⁶⁴ וְהָרִי דַעְתּוֹ נִכְוָּה⁶⁵, וְאָמְרוּ לוֹ: 16
נִכְתָּב גִּט לְאִשְׁתּוֹ, וְהָרִי⁶⁶ בְּרָאשׁוֹ - בּוֹדְקִין אוֹתוֹ 17
שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּסוּרֵי⁶⁷; אִם אָמַר לָהֶם עַל לֹא לֹא 18
וְעַל הֵן הֵן⁶⁸ - הָרִי אֵלּוּ יִכְתְּבוּ וְיִתְּנוּ. וְצָרִיכִין לְבַדְקוֹ 19
יָפָה יָפָה⁶⁹, שְׂמָא נִטְרָפָה דַעְתּוֹ. וְכֵן אִם פָּתְבָּהּ בִּידּוֹ: 20
פָּתְבוּ וְתָנוּ גִּט לְאִשְׁתִּי - הָרִי אֵלּוּ פּוֹתְבִין וְנוֹתְנִין 21
לָהּ⁷⁰, אִם הִיתָה דַעְתּוֹ מִיִּשְׁבֶּת עָלֶיהָ⁷¹; שְׂאִין דִּין מִי 22
שֶׁנִּשְׁתַּתְּקָה בְּדִין הַחֲרָשׁ⁷². 23

(64) כתוצאה מאיזו מחלה, ניטל ממנו כח הדיבור (משנה בגיטין סז:). (65) [כלומר, כיון שאינו אלא אלם, שהוא חרש השומע ואינו מדבר, אפשר שתהא דעתו נכונה, בניגוד לחרש שאינו שומע ואינו מדבר, שהוא כשוטה ואין דעתו נכונה, כמו שכתב רבינו בפ"ט מהל' עדות הי"א]. (66) חטה. וראה למעלה פ"א הערה ו. (67) בהפסקות. ממתנינים בין הרכנה לשאילה שעה מסוימת, וחוזרים ושואלים אותו. וראה בפ"ב מהל' קריאת שמע הי"ב. (68) על דבר שראוי לענות עליו לאו - לאו, ועל דבר שראוי לענות הן - הן. ונראה מדברי רבינו שאין צריך לענות אלא שלש שאלות בלבד: הן אחד ושני לארין, או לאו אחד ושתי פעמים הן (כסף-משנה). וראה בהערה הבאה בלשון ה'ירושלמי'. (69) שואלים אותו בימות החמה על פירות המצויים בימות הגשמים, וכן שואלים אותו בימות הגשמים על פירות ימות החמה (שם). וב'ירושלמי' גיטין פ"ז ה"א, אמרו: נכתוב גט לאשתך והוא אומר הן, לאמך והוא אומר לאו, לאשתך - הן, לאחותך - לאו, לאשתך - הן, לבתך - לאו. ורבינו בפירושו למשנה (גיטין, שם) אומר: "ויפליג בה בכל צדדי הנסיון בכל מה שאפשר" (וראה למעלה הערה סו). (70) גיטין עא, א. (71) כלומר, שאין דעתו מטורפת עליו. אבל אינו צריך בדיקה שלש פעמים כמו בהרכנת ראש. וכן כתב רבינו בפכ"ט מהל' מכירה ה"ג: "מי שנשתתק מקחו מקח וכו' והוא שיבדק בדרך שבודקים לגיטין, או יכתוב בכתב ידו" (כסף-משנה), אבל בפ"ד מהל' נחלות ה"א, כתב רבינו: "אפילו נשתתק וכתב בכתב ידו שזה יורשו, בודקים אותו בדרך שבודקים לגיטין", הרי שאפילו אם כתב בכתב ידו - בודקים אותו, וצ"ע.

אף על פי שְׂאִינָן מִפִּירִין⁵⁵. וְכֵן מִי שֶׁנִּשְׁפְּלוּ בּוֹ מַכּוֹת 1
רְעוּת⁵⁶ שְׂאִי אֶפְשָׁר שִׁיחִיָּה מִהֵן, אֶפְלוּ נִשְׁחָטוּ בּוֹ 2
רַב סִימָנִין⁵⁷, וְרָמַז וְאָמַר: פָּתְבוּ גִט לְאִשְׁתִּי - הָרִי 3
אֵלּוּ יִכְתְּבוּ וְיִתְּנוּ; שֶׁהָרִי עֲתָה חַי הוּא, אִף עַל פִּי 4
שְׁסוּפּוֹ לְמוֹת⁵⁸. 5

(49) [בתוספתא גיטין פ"ד (לפי נוסחת הרשב"א שם סה:)] נראה, שמה שצריך "מיד", זהו ב"ספק מעצמו נפל, ספק הרוח דחפתו", אבל ב'ירושלמי' גיטין פ"ו ה"ו משמע שלעולם צריכים "מיד", שכן אמרו שם: "רבן שמעון בן גמליאל אומר, אם על אתר נפל, הרי זה גט". ונראה שטעם הדבר: שאין לומר הוכיח סופו על תחילתו, שכשם שעכשיו הוא מבוהל, כן היה גם בתחילה, אלא מיד ולא לאחר זמן. (50) אף-על-פי שלא אמר להם "תנו". מפני שהוכיח סופו על תחילתו שנתכוין ליתנו לה, והיה בהול מחמת החלטתו להתאבד, ולכן נשמטה ממנו המילה "ותנו" (גיטין סו. במשנה). (51) שאין כאן הוכחה שרצה להתאבד, והריהו כשאר בריא (שם). (52) כגון שנפל מיד אחרי שצויה לכתוב הגט, ויש פנים לכאן ופנים לכאן, כלומר יש סברא שהפיל עצמו, ויש סברא שדחפתו הרוח ('ירושלמי' גיטין פ"ו ה"ו, וכפירוש הכסף-משנה. ועי' לחם-משנה). ויש מביאים בדברי רבינו "הרי זה ספק גט" (כסף-משנה בשם הרא"ש וה'טור'). ולפי זה, מדובר כשנפל לאחר זמן (ועי' לחם-משנה). (53) ופירש שמו ושם אשתו. (54) שפלוני זה הוא בעל לאשתו פלונית. (55) פניו, כמבואר לעיל ה"ד (גיטין סו.). והשווה לקמן פ"ג, הכ"ג. (56) שהיה מחותן חתנים הרבה בגופו ע"י חרב וכדומה. (57) הקנה והוושט שבצואר. ומה שכתב רבינו "רוב" הוא לאו דוקא, אלא הוא-הדין לנשחטו עד גמירא (לחם-משנה). (58) אין זה כגט לאחר מיתה (גיטין ע:). וכל-שכן גוסס, שדעתו מיושבת עליו שיכול לגרש, ועדיף מנשחטו בו רוב סימנים שמוכרח למות, ואילו גוססים רובם למיתה ומיעוטם לחיים ('הגהות מיימוניות', וראה שו"ע אהע"ז סי' קכא, ס"ז).

יד. מִי שֶׁהִיתָה רוּחַ רָעָה מְבַעֲתָת אוֹתוֹ, וְאָמַר 6
כְּשֶׁהִתְחִיל בּוֹ הַחֲלִי: פָּתְבוּ גִט לְאִשְׁתִּי - לֹא אָמַר 7
פְּלוֹם; מִפְּנֵי שְׂאִין דַעְתּוֹ נִכְוָּה וּמִיִּשְׁבֶּת⁵⁹. וְכֵן שְׂכוּר 8
שֶׁהִגִּיעַ לְשִׁכְרוֹתוֹ שֶׁל לוֹט⁶⁰. וְאִם לֹא הִגִּיעַ - הָרִי 9
זֶה סָפֵק⁶¹. 10

(59) והריהו באותה שעה כשוטה (גיטין סז:). (60) שאינו יודע מה עושה, כלוט שנאמר בו (בראשית יט, לג): "ולא ידע בשכבה ובקומה", וכלשון רבינו בהל' מכירה פכ"ט הי"ח: "והוא השיכור שעושה ואינו יודע מה עושה". ומקור דברי רבינו שאין מעשה שיכור כלום, בעירובין סה, א. (61) משמע אפילו ברור לנו שעדיין לא הגיע לשכרותו של לוט, הרי זה ספק. וזה תמוה, שהלא אמרו בעירובין שם שהוא כפיקח לכל דבר. אולם ה'טור' בסי' קכא, מביא בשם רבינו: "היה הדבר ספק אם הגיע לשכרותו של לוט - הרי זה ספק". משמע דוקא כשנשתכר הרבה ואנו מסופקים בו אם הגיע לשכרותו של לוט, הרי זה ספק. והשווה דברי רבינו לעיל הל' אישות פ"ד, הי"ח: "ומתמישבים בדבר זה".

לִידָה; וְאִם לֹא - אֵינָהּ מִתְגַּרֶשֶׁת עַד שְׁתַּכְחִין. וְאִם
גְּרָשָׁה - אֵינָהּ מִתְגַּרֶשֶׁת.⁸⁸

86) והרי היא מקודשת קידושי תורה. 87) שנותנים לה צרור וזורקתו, אגוז ונוטלתו, וממילא יודעת גם לשמור את גיטה (גיטין סה. וכגירסת הרי"ף שם, וראה 'בית יוסף' לאהע"ז סי' קמא). 88) אבל כשאביה חי, מקבל את גיטה אפילו כשאביה מבחנת, שהרי הוא שומר את גיטה במקומה ('תוספות' גיטין סד: ע"פ ה'ירושלמי', וכן בשו"ע אהע"ז סי' קמא, ס"ו).

כ. מִי שֶׁהָדִין נֹתֵן שְׁכּוּפִין אוֹתוֹ לְגַרֵּשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ⁸⁹
וְלֹא רָצָה לְגַרֵּשׁ - בֵּית דִּין שָׁל יִשְׂרָאֵל בְּכָל מְקוֹם⁹⁰
וּבְכָל זְמַן⁹¹ מִפְּנֵי אוֹתוֹ עַד שִׁיאֲמַר: רוּצָה אֲנִי, וְיִכְתֹּב
הַגָּט. וְהוּא גִט כְּשֶׁר⁹². וְכֵן אִם הִכּוּהוּ עֲפוּ"ם וְאָמְרוּ
לוֹ: עֲשֵׂה מַה שִׁישְׁרָאֵל אוֹמְרִין לָךְ, וְלִחְצוֹ אוֹתוֹ
יִשְׂרָאֵל⁹³ בִּיד הָעֲפוּ"ם עַד שִׁיגְרֶשׁ - הָרִי זֶה כְּשֶׁר.
וְאִם הָעֲפוּ"ם מַעֲצָמָן⁹⁴ אָנְסוּהוּ עַד שֶׁיִּכְתֹּב - הוֹאִיל
וְהָדִין נֹתֵן שְׁיִכְתֹּב, הָרִי זֶה גִט פְּסוּל⁹⁵. וְלִמָּה לֹא
בָטַל גִּט זֶה⁹⁶, שֶׁהָרִי הוּא אָנוּס בֵּין בִּיד עֲפוּ"ם בֵּין
בִּיד יִשְׂרָאֵל? שֶׁאֵין אוֹמְרִין אָנוּס אֵלָּא לְמִי שֶׁנִּלְחֹץ
וְנִדְחָק לַעֲשׂוֹת דְּבָר שֶׁאֵינוֹ מִחֻיב בּוֹ מִן הַתּוֹרָה, כְּגוֹן
מִי שֶׁהָקָה עַד שֶׁמִּכְרָו⁹⁷ אוֹ עַד שֶׁנָּתַן; אֲבָל מִי שֶׁתִּקְפוּ
וְיָצְרוּ הָרַע לְבָטֵל מַעֲזָה אוֹ לַעֲשׂוֹת עֲבָרָה, וְהָקָה עַד
שֶׁעָשָׂה דְּבָר שֶׁחֻיב לַעֲשׂוֹתוֹ אוֹ עַד שֶׁנִּתְרַחֵק מִדְּבָר
הָאָסוּר לַעֲשׂוֹת - אֵין זֶה אָנוּס מִמֶּנּוּ, אֵלָּא הוּא אָנוּס
עַצְמוֹ בְּדַעְתּוֹ הָרַע. לְפִיכָךְ זֶה שֶׁאֵינוֹ רוּצָה לְגַרֵּשׁ,
מֵאַחַר שֶׁהוּא רוּצָה לִהְיוֹת מִיִּשְׂרָאֵל וְרוּצָה הוּא
לַעֲשׂוֹת כָּל הַמַּעֲוֹת וְלִהְתָּרֵק מִן הָעֲבֵרוֹת, וְיָצְרוּ הוּא
שֶׁתִּקְפוּ, וְכֵינֵן שֶׁהָקָה עַד שֶׁתִּשָּׁשׁ יָצְרוּ, וְאָמַר: רוּצָה
אֲנִי - כְּכֹר גֶּרֶשׁ לְרִצּוֹנוֹ⁹⁸. לֹא הִיָּה הָדִין נֹתֵן שְׁכּוּפִין
אוֹתוֹ לְגַרֵּשׁ, וְטַעַם בֵּית דִּין שָׁל יִשְׂרָאֵל אוֹ שֶׁהָיוּ
הַדֵּיּוֹטוֹת וְאָנְסוּהוּ עַד שִׁיגְרֶשׁ - הָרִי זֶה גִט פְּסוּל⁹⁹.
הוֹאִיל וְיִשְׂרָאֵל אָנְסוּהוּ, יִגְמַר וְיִגְרֶשׁ¹⁰⁰. וְאִם
הָעֲפוּ"ם אָנְסוּהוּ לְגַרֵּשׁ שְׁלֹא בְּדִין - אֵינוֹ גִט. אָף עַל
פִּי שֶׁאָמַר בְּעַפְּוֹ"ם: רוּצָה אֲנִי, וְאָמַר לְיִשְׂרָאֵל: כְּתוּבוֹ
וְחֲתָמוּ - הוֹאִיל וְאֵין הָדִין מְחֻיב לְהוֹצִיא וְהָעֲפוּ"ם
אָנְסוּהוּ, אֵינוֹ גִט¹⁰¹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"כופין אותו... עד שיאמר רוצה אני... מאחר שהוא רוצה להיות מישראל ורוצה הוא לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העבירות ויצרו הוא שתקפו."

בהלכה זו רואים עד היכן מגיע גודל דיוקו של הרמב"ם בלשונו שכתב "יצרו הוא שתקפו" ולא ש"שאנסו", כי אילו כתב כך היתה מתעוררת השאלה הרי כל הסיבה לעבור עבירה היא מפני ש"יצרו אנסו", וא"כ לא יתכן בכלל עונש על מי שעבר על אף אחת ממצוות התורה. במענה לזה מבהיר הרמב"ם בהלכות תשובה (פה"ה טז - טז) בענין ידיעה

72) שאינו שומע ואינו מדבר, שאין סומכים על רמיותו ולא על כתבו (גיטין שם), כמבואר בהלכה הבאה.

יז. מִי שֶׁנִּשְׁאָא כְּשֶׁהוּא פִּקְחָ וְנִתְחַרֵּשׁ⁷³, וְאֵין צָרִיךְ לִזְמַר נִשְׁתַּטָּה - אֵינוֹ מוֹצִיא לְעוֹלָם עַד שִׁיכָרִיא⁷⁴.
וְאֵין סוֹמְכִין עַל רְמִיזַת הַחֵרֶשׁ וְלֹא עַל כְּתָבוֹ, אָף
עַל פִּי שֶׁדַּעְתּוֹ נִכְוָּה וּמִיִּשְׁכַּת עָלָיו⁷⁵. אֲבָל אִם נִשְׁאָא
אִשָּׁה כְּשֶׁהוּא חֵרֶשׁ - מִגְרֶשׁ בְּרִמְיָזָה; שֶׁאֵין קִדּוּשִׁיו
קִדּוּשֵׁין מִן הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁷⁶, וְכֵשֶׁם שְׁכּוּנָס
בְּרִמְיָזָה כְּפֹ מוֹצִיא בְּרִמְיָזָה⁷⁷.

73) חרשות גמורה, כנ"ל בהערה הקודמת. 74) גיטין, שם: "שאיין כח בגירושיו חרשות להפקיע קידושי חכמה" (לשון רש"י שם). 75) שם. ושוטה אינו יכול לגרש מפני שאינו בן דעת, וכן שנינו (יבמות קיב:): "נשתטה אינו מוציאה עולמית". ובהל' עדות פ"ט ה"ט, אומר רבינו: "ולא שוטה שהוא מהלך ערום ומשבר כלים וזורק אבנים בלבד, אלא כל מי שנטרפה דעתו ונמצאת דעתו משובשת תמיד בדבר מן הדברים... ובכלל שוטים יחשב...". וכן המבוהלים והנחפזים בדעתם והמשתגעים ביותר הרי הם בכלל השוטים". 76) לעיל הל' אישות פ"ד, ה"ט. 77) יבמות, שם.

יח. הַמְקַדֵּשׁ קִטְנָה⁷⁸ עַל יְדֵי אֲבִיהָ⁷⁹, וְגִרְשָׁה כְּשֶׁהִיא
קִטְנָה - אֲבִיהָ מְקַבֵּל גִּטָּה⁸⁰, וּמִשְׁיָגִיעַ גִּט לִיד הָאֵב
נִתְגַּרֶשֶׁת⁸¹. גִּרְשָׁה כְּשֶׁהִיא נַעֲרָה⁸², אִם הִגִּיעַ הַגָּט
לִידָה אוֹ לִיד אֲבִיהָ - נִתְגַּרֶשֶׁת⁸³. וְאֵין עוֹשֶׂה נַעֲרָה
הַמֵּאֲרָסָה שְׁלִיחַ לְקַבֵּל גִּטָּה מִיד בַּעֲלָהּ בְּחַי אֲבִיהָ⁸⁴;
אֲבָל הָאֵב עוֹשֶׂה שְׁלִיחַ לְקַבֵּל הַגָּט לְבִתּוֹ הַמֵּאֲרָסָה
בֵּין קִטְנָה בֵּין נַעֲרָה⁸⁵.

78) פחותה מבת י"ב שנה ויום אחד. 79) שקיבל אביה קידושיה. 80) כשם שהוא זכאי לקבל קידושיה, שנאמר (דברים כב, טז): "את בתי נתתי לאיש הזה", כך הוא מקבל את גיטה, שנאמר (שם כד, ב): "ויצאה... והיתה", השה יציאה (גירושין) להויה (קידושין), כמבואר בכתובות מז, א. 81) שדוקא "נערה המאורסה היא ואביה מקבלין את גיטה" (גיטין סד: במשנה) ולא קטנה (רש"י שם, וכן דעת רב האי גאון (ב'מלחמות' שם), והרי"ף שם (ועיי"ש ב'תוספות' ד"ה נערה). 82) כשהגיעה ל"ב שנה והביאה שתי שערות, כמבואר לעיל הל' אישות פ"ב, ה"ב. 83) גיטין שם, במשנה, כדעת תנא קמא. 84) קידושין מד, ב כי לא חיוקה התורה את ידה לעשות שליח במקום אביה, וכשמת אביה הרי היא עצמאית, ויכולה לעשות שליח כאחת הגדולות. ודין שליח קבלה מבואר לקמן פ"ו, ה"א. 85) גיטין סה, א. ומשקיבל השליח את גיטה הרי היא מגורשת אע"פ שלא הגיע הגט ליד האב, ואין הבעל יכול לחזור בו. ודוקא בתו המאורסה, אבל משנשאת אין לאביה רשות בה ואפילו כשהיא עדיין קטנה, כמבואר לעיל הל' אישות פ"ג, ה"ב.

יט. קִדְּשָׁה אֲבִיהָ כְּשֶׁהִיא קִטְנָה⁸⁶, וְמָת: אִם מִכְּחַנָּת
בֵּין גִּטָּה לְדָבָר אַחֵר⁸⁷ - הָרִי זֶה מִתְגַּרֶשֶׁת מִשְׁיָגִיעַ הַגָּט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

שכתב "שהרי הוא אנוס, בין ביד גוים בין ביד ישראל".
 97) שעל עצם המכירה הוא אנוס, אלא שאעפ"כ גמר ומקנה, שרוצה הכסף (פ"י מהל' מכירה ה"א). (98) בבא בתרא מח, א: "מצוה לשמוע דברי חכמים", הואיל וחכמים חייבוהו להוציא. וכן אמרו שם בנדר להביא קרבן ואינו רוצה לקיים נדרו: "יקריב אותו - מלמד שכופים אותו, יכול בעל כרחו? תלמוד לומר: לרצונו, הא כיצד? כופים אותו עד שיאמר רוצה אני" וכהסבר הגמרא שם, שנוח לו שתהיה לו כפרה [ואף-על-פי ששם אמרו כן למי שחולק על רב הונא שאמר "תליוהו וזבין זביניה זבינא" (הכריחוהו למכור - מכירתו מכירה)], אבל לרב הונא שהלכה כמותו אין צריך לזה, זהו רק לפי מה שעלה על דעתו של המקשן, שמה שאמר רב הונא "תליוהו וזבין" לאו דוקא "זבין" אלא אפילו "יהיב" (=נתן מתנה), גם כן אמרו אגב אונסו גמר ומקנה, אבל למסקנת הגמרא שם שהמדובר רק במכירה, אבל במתנה לא גמר ומקנה, כיון שאינו מקבל כספים עבור זה, כיון שבגט אין הבעל מקבל כספים (ועי' רשב"ם ו'תוספות' שם) - צריכים אנו לסברא זו ש"מצוה לשמוע דברי חכמים" גם לדעת רב הונא. (99) מדרבנן. ומן התורה כשר הוא, הואיל ובית-דין מצוה עליו, מצוה לשמוע דבריו, ואפילו שלשה הדיוטות דין בית-דין להם, אבל אם יאנסו אחד מ ישראל אין זה בית-דין, ואין כאן שום מצוה והגט בטל (לחם-משנה). (100) "לא שנכפהו (=שנכריחוהו) בכך, אלא שיתנו עצה בכך" ('מאירי'). וכיום כשיש צורך להכריח את הבעל לגרש כדין, כופים אותו ליתן מזונות או גט (דרך ברירה), ואין זו כפיה על גט אלא לקיים מצות: שארה ועונתה ('פתחי תשובה' אהע"ז סי' קנ"ד, ס"ח) וכפי הגדרת הגר"א שם, ס"ז: "כל שאין עושים מעשה בגופו, לא נקרא גט מעושה" (כפוי), וגדולה מזו כתב ה'בית יוסף' (אהע"ז סי' קל"ד) בשם הרשב"ץ, שאע"פ שהוא אונסו בגופו, אם אינו אונסו לגרש שלא לעשות דבר אחר (כגון לפרוע כתובתה) וכדי להנצל מאותו אונס הוא מגרש מעצמו - אין זה גט כפוי, ובלבד שיכפהו כדין. (101) שאין כאן מצוה לא מצד עצם הדין, ולא מחמת "מצוה לשמוע דברי חכמים", שהרי גויים הם, ולפיכך הגט בטל אפילו מן התורה, ואינו פוסלה לכהונה שאין כאן אפילו ריח הגט, וכמבואר לקמן פ"ה ה"א (גיטין פח: וכהסבר ה'לחם משנה' ומעשה רוקח').

פרק שלישי

(1) כלל בו רבינו דין כתיבה שלא לשמה, גט ישן, כתיבת טופסי גיטין, כתיבה לשמה, הכשרים לכתוב הגט, גט שנכתב בשבת ויו"ט.

- א. פל גט שלא נכתב לשם האיש המגרש ולשם האשה המתגרשת - אינו גט. כיצד? סופר שכתב גט ללמד² או להלמד, ובא הפעל ומצא שם שנקתב בגט זה פשמו, ושם האשה פשם אשתו, ושם העיר פשם עירו, ונטלו וגרש בו - אינו גט³.

(2) לתלמידיו, נוסח כתיבת הגט. (3) כיון שלא נכתב לשם גירושין (גיטין כד:).

- ב. יתר על זה: כתב לגרש את אשתו ונמלך⁴, ומצא⁵

ובחירה "רשות לכל אדם נתונה אם רצה להטות עצמו לדרך טובה... ואם רצה להטות עצמו לדרך רעה, אין מי שיעכב בידו...אלא הוא מעצמו ומדעתו". כלומר אין מקום להקשות שלכאורה אין לענשו שהרי אנוס הוא מצד יצרו הרע, כי אין לו מי שיכפהו ולא גוזר עליו ולא מי שמשכהו לאחד משני הדרכים אלא הוא מעצמו ומדעתו, וממילא אין כאן עניין של אונס וכו'. ולכן מדגיש כאן הרמב"ם "יצרו הוא שתקפו" ואין כאן כל עניין של אונס אלא "הוא אנס עצמו בדעתו הרעה", ולכן אפשר להיפרע מן הרשע. מכאן למדנו עד כמה יש לדייק בלשונו של הרמב"ם, ששינוי של מילה אחת בלבד (תקפו או אנסו) יכול להיות נוגע בעניין הכי יסודי בתורה.

(על-פי "זין מלכות' ספר נשים סימן טו)

~ נקודות משיחות קודש ~

"ואמר רוצה אני.."

זה שאנו יודעים "שהוא רוצה להיות מישראל ורוצה הוא לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העבירות" אינו מספיק, וצריך שיאמר בפיו "רוצה אני", כי דווקא בכך מגלה את רצונו הפנימי, והוא על-דרך שמצינו ב'לקוטי תורה' בענין המילה, שמכיון שהאור הנמשך על-ידי המילה נעלה כל-כך שאין לו קשר עם עבודת הנברא ואינו יכול להמשיכו בעבודתו, כל שיכול לעשות הוא הפעולה של הסרת הערלה שהיא המונעת התגלות האור, אבל פעולת ההסרה חייבת להיות, כך בעניינינו חייב אדם לומר בפיו "רוצה אני" כי ללא אמירה זו לא מתגלה רצונו האמיתי.

(על-פי לקו"ש חלק ג עמוד 981 הערה 13)

89) כגון נשא אשה ושהתה עמו עשר שנים ולא ילדה, כמבואר לעיל הל' אישות פט"ו ה"ז, וכן כל אלה שנמנו שם פכ"ה ה"א, או גרושה לכהן, כמבואר בהל' איסורי ביאה פ"ז ה"ז. (90) בין בארץ בין בחוץ לארץ. (91) אפילו בזמן הזה, שאין לנו דיינים מומחים וסמוכים. (92) גיטין פח, ב. כי אנחנו עושים זה בשליחות רבותינו המומחים בדורות שלפנינו, וכביאור ה'תוספות' שם. (93) בית-דין של ישראל. והגויים אינם אלא כמקל של בית-דין וכרצועה שלהם (ר"ן שם). (94) שלא ע"פ הוראת בית-דין של ישראל. (95) שם. לא תנשא בו, ואם נשאת לא תצא. כי מן התורה, גט כפוי כדין ע"י גויים כשר הוא אלא גזרו חכמים "שלא תהא כל אחת ואחת הולכת ותולה עצמה בנכרי (שוכרת גוי אנס לכוף את בעלה לגרשה ובאה עליו בעקפיץ) ומפקעת עצמה מידי בעלה" (בבא-בתרא מח. כרב משרשיא, דסבר כרב הונא דתליוהו וזבין זביניה זבינא, והלכתא כוותיה). (96) שניתן על-ידי כפיה. והכוונה לכל שלשת האופנים שכתב למעלה: ביד ישראל שהוא גט כשר. ביד גוים ע"י ב"ד ישראל שאף הוא כשר. ביד גוים שהגט פסול. ועל זה הוא שואל, למה אין הגט הזה (בכל שלשת האופנים הנ"ל) - בטל?! וכן נראה ממה

22 - אינו גט; מפני שלא היתה פת גרושין ממנו
23 כשנכתב גט זה, ונמצא שנכתב שלא לשם גרושין¹³.
24 אכל אמר לו: כתב אותו לארוסתי, לכשאשאנה
25 אגרשנה, ויכנסה וגרשה בו - כשר¹⁴. כתבו
26 ליבמתו¹⁵, ואחר שיבמה גרשה בו - הרי זו ספק
27 גרושין, הואיל ואינה אשתו גמורה כשכתבו¹⁶.

13 יבמות נב, ב. 14 להנשא בו לכתחילה, הואיל ובידו
לגרשה כשהיא ארוסה, נמצא שגט זה נכתב לשם גירושין
(שם), אבל לכתחילה ודאי לא יגרשנה בו, כמבואר בהלכה
הקודמת. וכן פירש רש"י (שם נב). ועי' ראב"ד ו'תוספות'
שם ד"ה לכשאכנסנה. 15 אשת אחיו שנפלה לפניו
ליבום, ועדיין לא כנסה. 16 ספק הוא אם יבמתו הזקוקה
לו יש לה דין ארוסה, או שמא כל עוד לא קידשה במאמר
("מדברי סופרים שלא יבוא היבם על יבמתו עד שיקדש
אותה בפני שני עדים בפרטה, וזהו הנקרא מאמר". הל'
יבום פ"ב, ה"א) אינה כארוסה (יבמות, שם).

28 ז. מפני תקנת סופר¹⁷ התיירו חכמים לסופר שכתב
29 טפסי¹⁸ גטין, ויניח¹⁹ מקום האיש²⁰ ומקום האשה
30 ומקום הזמן ומקום 'הרי את מתרת לכל אדם'²¹ כדי
31 שייכתבם לשם האיש המגרש²² ולשם האשה
32 המתגרשת, ואחר כך יחתמו העדים לשמו ולשמה²³.

17 שיהיו מזומנים אצלו שטרי גיטין כשיבוא אליו אדם
לשכרו (גיטין כו. וברש"י). 18 נוסח אחד כללי, ובו
מקומות פנויים למילוי פרטים ידועים. ומן הדין היה לכתוב
גם את הטופס לשמה, גזירה שמא יכתוב גם את התורף (=)
שם האיש ושם האשה וכו') שלא לשמה, ולפי שאין זה
אלא מדרבנן, הקילו משום תקנת הסופר (גיטין שם, וכת"ק
ולא כרבי אליעזר, הגזור טופס אטו תורף). ובקצת ספרי
רבינו כתוב: "סופר שכתב טופס גיטין, והניח מקום האיש
והאשה וכו' הרי זה פסול" ('מאירי'). וכן נראה שהיה לפני
בעל ה'מגיד משנה', ועי' 'כסף משנה' ולפי"ז פסק ההלכה
כרבי אליעזר שגזר טופס אטו תורף (וכן כתב בפירוש
המשנה שם). אבל להלן הי"ח נראה כנוסחתנו (כסף-
משנה). 19 וישאיר חלק. 20 שם האיש. 21 כי כל
אלה הם עיקר הגט ותורפו, ואם לא נכתבו לשמם - הגט
בטל. 22 כשיצטרך אליו. 23 וראה לקמן הלכות
ידית.

33 ח. סופר שכתב הגט לשמו ולשמה כהלכתו, וחתמו
34 העדים שלא לשמה - הואיל ומסרו לה בעדים, הרי
35 זה גט. (אלא שהוא פסול²⁴. ולמה אינו בטל?²⁵ לפי
36 שאין העדים חותמין על הגט אלא מפני תקון
37 העולם²⁶. ויש מי שאומר²⁷, שאם חתמו העדים שלא
38 לשמה - הואיל והוא כמזיף מתוכו, הרי זה גט בטל.
39 וכן אם היה אחד מעדיו פסול²⁸, או שהיה בו עד
40 אחד בלבד כשר, אף על פי שנמסר בעדים - הרי זה
41 גט בטל²⁹. ולא יראה לי דבר זה. אלא כמזיף, לא
42 מזיף ודאי. והואיל ונמסר בעדי מסירה כשרין, הרי
43 זה פסול מדבריהם³⁰.

1 בן עירו ואמר לו: שמי כשמה ושם אשתי כשם
2 אשתי, ונטלו ממנו וגרש בו - אף על פי שנכתב
3 לשם גרושין, אינו גט⁶.

(4 חזר בו מלגרש. 5 בכת"י התימנים ובדפוס רומי ודפוס
שונצינו: "ומצאו". 6 הואיל ולא נכתב לשם גירושין וזג
זה (שם).

4 ג. יתר על זה: מי שיש לו שתי נשים ששמותיהן
5 שוות, וכתב לגרש את הגדולה, ונמלך וגרש בו את
6 הקטנה - אינו גט⁷. אף על פי שנכתב לשם האיש
7 המגרש, לא נכתב לשם זו שנמלך⁸.

(7 שם, ובכל שלש הלכות אלו שכתב רבנו ש"אינו גט" -
אינו פוסלה לכהונה, ואם היה בעלה כהן - לא נאסרה עליו
משום גרושה, וכמבואר לקמן פ"י ה"א.

8 ד. יתר על כן: אמר לסופר: כתב ואי זו שארצה⁸
9 אגרש בו, וכתב הסופר על דעת זו, וגרש בו אחת
10 מזה - הרי זו ספק גרושין⁹. וכל גט שכתבו שלא
11 לשמה, אף על פי שהעביר עליו קולמוס¹⁰ לשמה
12 - אינו גט¹¹.

(8 מאלה ששמותיהן שוים. 9 ספק הוא, אם אין ברירה
(= אין אומרים הוברר הדבר למפרע) שבשעת כתיבה היתה
דעתו לזו ונכתב לשמה (שם כה). או, שיש ברירה (= הוברר
למפרע שלזו נכתב), ולפיכך הרי זה ספק גירושין, ואם בא
אחר וקידשה חוששים לקידושיו, שמא יש ברירה, ועלינו
להחמיר מספק, וזהו שכתב רבינו: "הרי זו ספק גירושין"
(ר"ן, שם) וראה לקמן פ"ה ה"ג בדין ספק גירושין. 10 =
קנה כתיבה. שחזר וכתב כל אות ואות. 11 גיטין כ, א.
שכתב על גבי כתב - אינו כתב. וכן אמרו שם (יט.)
"המעביר דיו על גבי דיו בשבת - פטור" (משום כותב)
שאין כתב עליון כתב, והשווה הל' שבת פ"א, ה"ז.

13 ה. מי שכתב [גט] לגרש את אשתו, ונמלך ולא
14 גרשה, ונתיחד עמה אחר שכתבו - לא יגרשנה
15 באותו הגט פעם אחרת כשירצה לגרשה. ואם גרשה
16 באותו הגט הישן - הרי זו מגרשת, ותנשא בו
17 לכתחלה; שהרי נכתב לשמה, והרי נתן לה עתה
18 בעדים כהלכתו. ולמה לא יגרשנה בו לכתחלה?
19 גזירה שמא יאמרו: גטה קודם לכהנה¹².

(12 משנה, גיטין עט, ב וכדעת בית הלל. והטעם: "שמא
ישהה את הגט שנתיים ושלש בין כתיבה לנתינה, ויהיו לה
בנים ממנו בתוך הזמן ואחר-כך יגרשנה בו, ולימים
כשישתכח הדבר יראו זמן הגט קודם ללידת הבן ויהיו
סבורים שניתן לה משעת כתיבה, ויאמרו מן הפנויה נולד
משגרשה והווי פגם" - רש"י שם (וראה דברי רבינו לקמן
פ"ט הכ"ה). וכבר ביארנו לעיל פ"ב ה"ב, שאין זה דומה
ליגט מוקדם שהוא פסול.

20 ו. אמר לסופר: כתב גט לפלונית ויהיה עמי,
21 לכשאשאנה אגרשנה בו, ונכתב ונשאנה וגרשה בו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יא. הָיוּ לְעֵדִים פֶּגֶט סִימָן מִבְּהָק⁴⁵, פֶּגֶט שְׁאָמְרוּ: 15
 נִקְבַּי יֵשׁ בּוֹ בְּצַד אוֹת פְּלוֹנִי, אוֹ שְׁאָמְרוּ: מְעוֹלָם לֹא 16
 חֲתַמְנוּ אֶלָּא עַל גֵּט אֶחָד שֵׁשׁ בּוֹ שְׁמוֹת קְשָׁמוֹת 17
 אֱלוֹ⁴⁶ - הָרִי זֶה בְּחֻזְקָתוֹ וְתִתְגַּרְשׁ בּוֹ, וְאָף עַל פִּי 18
 שְׁמָצָאוֹ אַחֵר זָמַן מִרְבֵּה וּבְמָקוֹם שֶׁהַשְּׂרִירֹת מְצוּיֹת 19
 וְהַחֲזִיקוּ שָׁם שְׁנַיִם שְׁשֻׁמוֹתֵיהֶן שְׁוִין⁴⁷. 20

(45) טוב ומצוין ביותר, בניגוד לסימן רגיל. (46) ולא
 הוחזקו באותו מקום עדים אחרים ששמו כשמו. או שהם
 מכירים חתימותיהם (שו"ע אה"ע"ז סי' קלב ס"ד).
 (47) שם. והוא-הדין אם השליח עצמו יש לו סימן מובהק
 בגט, שהוא נאמן (מגיד-משנה, ועי' ראב"ד). והשווה דברי
 רבינו בהל' גזילה ואבידה פי"ג, ה"ה: "הסימנים המובהקים
 סומכים עליהם ודנים על פיהם בכל מקום דין תורה".

יב. שְׁנַיִם⁴⁸ שֶׁשְׁלָחוּ שְׁנֵי גִטִּין וְנִתְעַרְבוּ - נוֹתֵנִין 21
 שְׁנֵיהֶן לְזוֹ וְשְׁנֵיהֶן לְזוֹ בְּעֵדֵי מְסִירָה⁴⁹. לְפִיכָּה, אִם 22
 אֶבֶד אֶחָד מֵהֶן - הָרִי הַשְּׁנִי בָטָל⁵⁰. 23

(48) שהם שוים בשמותיהם. (49) השליחים נותנים שני
 הגיטין זו ולזו, וממילא כל אחת קיבלה את גיטה שנכתב
 לשמה, ואין צורך שתהיה מסירה מבוררת לשמה (גיטין
 פו:). (50) שאינו ידוע של מי הוא. ומובן מאליו, שאם
 עבר השליח ונתנו לאחת מהן, ודאי שהיא ספק מגורשת.
 ואם נתנו השליח לשתייהן, הרי שתיהן ספק מגורשות
 (מגיד-משנה). ואע"פ שכתב רבינו: "השני בטל", אינו בטל
 ממש מן התורה, אלא כוונתו, שאין בו ממש, הואיל
 ולכתחילה אין לגרש בו כלל. ורבינו נמשך בזה אחר לשון
 המשנה (שם) האומרת: "הרי השני בטל".

יג. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי שְׁמוֹת, וְכָן אִשָּׁה שֵׁשׁ לָהּ שְׁנֵי 24
 שְׁמוֹת - כְּשֶׁמְגַרְשׁ כּוֹתֵב שְׁמוֹ וְשִׁמָּה שֶׁהֵן רִגְלִין בּוֹ 25
 וְיִודְעִין⁵¹ בּוֹ בִּיּוֹתָר, וְאִמְרָם⁵²: אִישׁ פְּלוֹנִי וְכָל שֵׁם 26
 שֵׁשׁ לוֹ גֵּרַשׁ אִשָּׁה פְּלוֹנִית וְכָל שֵׁם שֵׁשׁ לָהּ⁵³. וְאִם 27
 כָּתַב חֲנִיכָתָהּ וְחֲנִיכָתָהּ⁵⁴ - כְּשֶׁר⁵⁵. 28

(51) בדפוס ויניציאה, וכן בכת"י התימנים: וידועים.
 (52) רצונו לומר: וכתב. כמפורש לקמן פ"ד הי"ב, בנוסח
 הגט לרבינו. (53) גיטין לד, ב. שאם לא כן, אתה מוציא
 לעז על בניה מן השני, שיאמרו לו גירשה בעלה. שאין זה
 שמו (רש"י שם). וראה בבאורנו לקמן פ"ד, הי"ב.
 (54) שם לווי של משפחה כולה (רש"י גיטין פז:). "כגון
 שהוא ממשפחת רותן ברג והיא ממשפחת ווייל. ולא הזכיר
 בגט רק שם ראש משפחתו ממשפחה שכתב: מגזע רותן
 ברג מגרש אשתו ממשפחת ווייל" (קרבן נתנאל, פ"ט
 דגיטין סי' ט אות ז). וכשנתן הגט בעדי מסירה, שאם לא
 כן מה אנו יודעים איזה מן המשפחה מגרש (קרבן נתנאל
 שם). ויש מפרשים חניכה - שם לווי של האיש עצמו, או
 של האשה (רבינו חננאל ורבינו-תם ב'תוספות' שם פח:).
 ובדברי רבינו יש מקום לשני הפירושים ('בית יוסף' אה"ע"ז
 סי' קטט). והמדובר כאן כשהחניכה מפורסמת (עי' ראב"ד).
 שאם לא כן - הגט פסול, כמו שכתב להלן בסמוך שאם
 כתב שם שאינו ידוע ביותר, וכתב כל שם שיש לו - הרי

(24) מדברי סופרים. ובכת"י התימנים, הנוסח: "הרי זה
 פסול, שאין העדים חותמים" וכו'. (25) מן התורה, ראה
 לעיל פ"ב, ה"ז. (26) תקנת האשה, שמא יתן לה בפני שני
 עדים וימותו, ונמצא הגט שבידה כחרס, שהרי אין בו עדים
 (לעיל פ"א, ה"ט), והואיל וכל חתימת העדים בגט אינה
 אלא מדבריהם, אפילו כשחתמו בו שלא לשמה אינה בטל.
 (27) דעת גאון, הובאת ברי"ף גיטין פ"ט. (28) לעדות,
 משום עבירה או שהיה קרוב לבעל או לאשה. (29) ואם
 נשאת, תצא והולד ממזר. (30) שמא יבוא לסמוך על עדי
 חתימה בלבד, שהרי לא ניכר פסולם בתוך הגט. אבל
 כשפסולם ניכר, כגון כשהרחיק חתימת העדים מן הכתב
 (לעיל פ"א, הי"ח) אם מסרו בפני עדים, הרי זה כשר
 "שעיקר הגירושין בעדי מסירה", ולא יבוא לסמוך על עדי
 החתימה, שהרי פסולם ניכר לעין (כסף-משנה, והשווה
 לעיל פ"א, הי"ז).

ט. הַמְּבִיא³¹ גֵּט וְאֶבֶד מִמֶּנּוּ וּמִצֵּאוֹ³²: אִם אֶבֶד מִמֶּנּוּ 1
 בְּמָקוֹם שֶׁאֵין הַשְּׂרִירֹת³³ מְצוּיֹת, אֶפְלוּ מִצֵּאוֹ לְאַחֵר 2
 זָמַן מִרְבֵּה - הָרִי זֶה בְּחֻזְקָתָהּ שֶׁהִגֵּט שְׁאֶבֶד מִמֶּנּוּ הוּא 3
 הִגֵּט שְׁנִמְצָא וְתִתְגַּרְשׁ בּוֹ³⁴; אֶבֶד בְּמָקוֹם שֶׁהַשְּׂרִירֹת 4
 מְצוּיֹת³⁵, אִם מִצֵּאוֹ מִיָּד וְעַדִּין לֹא שֶׁהָאָדָם³⁶ שָׁם 5
 מִן הָעוֹבְרִים, אוֹ שְׁמָצָאוֹ בְּכָלִי שֶׁהִנִּיחוֹ בּוֹ וְיֵשׁ לוֹ 6
 טְבִיעוֹת עֵינָי³⁷ בְּאָרְפוֹ וְרִחְבוֹ שֶׁל גֵּט שֶׁהָיָה כְּרוֹף³⁸ - 7
 הָרִי הוּא בְּחֻזְקָתוֹ³⁹ וְתִתְגַּרְשׁ בּוֹ. 8

(31) שליח הבעל. (32) אותו השליח. (33) חבורת אנשים
 הולכי רגל או ברכב, "והנה אורחת ישמעאלים" (בראשית
 לו, כה) מתרגם אונקלוס: והא שיירת ערבאי. (34) גיטין
 כז, א. (35) ויש לחוש שמא מעוברים ושבים אחרים נפל,
 ונכתב לאיש ואשה אחרים ששמו כשם אלה. (36) אע"פ
 שראינו אנשים עוברים שם (שם כז:). (37) הכרת הדבר
 ע"י הסתכלות העין בלבד ללא נתינת סימנים. (38) קשור,
 או מקופל בכלי. (39) שזהו הגט שאבד ממנו.

י. הַחֲזִיק בְּאוֹתוֹ הַמָּקוֹם⁴⁰ אִישׁ אֶחָד⁴¹ שֶׁשְׁמוֹ כְּשִׁמוֹ 9
 שֶׁבִּגְט⁴² - חוֹשְׁשִׁים שְׁמָא גֵּט זֶה הִנְמָצָא שֶׁל אוֹתוֹ 10
 הָאִישׁ הָאֶחָד הוּא, הוֹאִיל וְעֵבֶר אָדָם שָׁם וְאָף עַל פִּי 11
 שֶׁלֹּא שֶׁהָיָה⁴³. וְאִם נִתְגַּרְשָׁה בּוֹ - הָרִי זֶה בְּחֻזְקָתָהּ. 12
 אֲבָל אִם לֹא עֵבֶר אָדָם שָׁם - הָרִי זֶה בְּחֻזְקָתוֹ, אָף עַל 13
 פִּי שֶׁהַחֲזִיקוּ שָׁם שְׁנַיִם שְׁשֻׁמוֹתֵיהֶן שְׁוִין⁴⁴. 14

(40) הכתוב בגט, פלוני בן פלוני שממקום פלוני.
 (41) ובדפוס שונוצינו וויניציאה: איש אחר. (42) וגם שיירות
 מצויות במקום שאבד. (43) כאן הואיל ולפנינו שני
 ליקויים, שיירות מצויות, והוחזק שם אחר כשם שבגט,
 החמיר רבינו שאפילו לא שהיה אדם אלא רק עבר בלבד,
 יש לחוש שמא נפל הגט מאיש אחר. ומדברי רבינו נראה,
 שאם אבד במקום שאין שיירות מצויות, אפילו הוחזק
 באותו מקום איש ששמו כשמו, אפילו מצאו לאחר זמן
 מרובה הרי זה בחזקתו, כי כל שאין שם מעבר של אנשי
 שיירות, אין לחוש לנפילת הגט מאדם שני, וכן היא דעת
 הרי"ף בגיטין פ"ג, ובבבא-מציעא פ"א (מגיד-משנה).
 (44) גיטין כז, ב. וכן ברי"ף שם.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"ג תשרי - ספר נשים - הלכות גירושין קנא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

15 לְכָל דְּבָרָיו. וְאִם פָּתַח הַגֵּט אַחַד מִחֻמְשֵׁי אֱלוֹ - אֵינוֹ
16 גֵּט, אֲףֵי עַל פִּי שְׁחָתְמוּ בוֹ עֲדִים כְּשֵׁרִים וְנִמְסָר לָהּ
17 בְּכֻשָּׁרִים.

63 ואינו כותב לשמה (תוספות) גיטין כג. ד"ה עובד
כוכבים), ואפילו ישראל עומד על גביו, ומצווהו לכתוב
לשם גירושיו הזוג, אינו כותב על דעת ישראל אלא על דעת
עצמו (גיטין שם) והשווה הל' תפלין פ"א, ה"א. וראה
להלן הערה סג. 64 שם. ולא ידעו לכתוב לשמה.
65 שאין קידושיו תופסים, כמבואר לעיל הל' אישות פ"ד
הט"ו, והתורה אמרה: "וכתב - ונתן" מי שישנו בנתינה
ישנו בכתיבה (לשון רש"י גיטין י: אליבא דרבי מאיר,
דאמר ד"וכתב" היינו חתימת העדים, והוא הדין לדין
דפסקינן כרבי אלעזר, ד"וכתב" היינו כתיבת הגט). ובגוי
לא הטעים רבינו "שאינו בתורת גיטין וקידושין" מפני
ש"גוי" כולל גם ישראל שהמיר (כנ"ל הט"ו), שהוא בתורת
גיטין וקידושין כנ"ל הערה ס (בית שמואל' סי' קכג סק"ה).

18 יֵד. כְּתַב אַחַד מִחֻמְשֵׁי אֱלוֹ טַפְסִי⁶⁶ הַגֵּט וְהֵנִיחַ מְקוֹם
19 הַתְּרֵף⁶⁷, שֶׁהוּא מְקוֹם הָאִישׁ וּמְקוֹם הָאִשָּׁה וּמְקוֹם
20 הַזְּמַן וּמְקוֹם הָרִי אֶת מִתְרֵת לְכָל אָדָם, וְכִתְבָן
21 הַפֶּקֶח הַגָּדוֹל הַיִּשְׂרָאֵלִי לְשִׁמּוֹ - הָרִי זֶה גֵּט כְּשֵׁר⁶⁸.

66 מבואר לעיל ה"ז. 67 עיקר השטח ותמציתו.
68 גיטין כג, א. הואיל ועיקר הגט, שעליו הקפידה תורה:
"וכתב לה", שיהא לשמה - נכתב בכשרות.

22 יח. מִתֵּר לְהֵנִיחַ חֲרָשׁ שׁוֹטֵה וְקָטָן לְכַתֵּב טַפְסִי הַגֵּט
23 לְכַתְחֻלָּה. וְהוּא, שְׂיִהֶיָה גָדוֹל הַפֶּקֶח עוֹמֵד עַל גִּבּוֹ⁶⁹.
24 אֲבָל הָעֶפְרוֹם וְהָעֶבֶד אֵין כּוֹתְבִין הַטַּפְסִי לְכַתְחֻלָּה
25 וְאֶפְלוּ יִשְׂרָאֵל עוֹמֵד עַל גִּבּוֹ⁷⁰; שְׁלֹא הִתִּירוּ לְכַתֵּב
26 טַפְסִי גִטִּין שְׁלֹא לְשִׁמָּה לְכַתְחֻלָּה אֲלֵא מִפְּנֵי תַקְנַת
27 סוֹפְרֵי⁷¹, כִּמּוֹ שֶׁבְּאַרְנו⁷².

69 ואומר לו כתוב לשם פלוני ופלונית (גיטין כג. וברש"י).
אבל כשאין גדול עומד על גבם, אין להניחם לכתוב טופס
הגט, גזירה משום 'תורף' שלא יבוא לכתוב גם התורף, שאז
הוא גט בטל מן התורה. 70 שהם עושים על דעת עצמם,
נמצא שהטופס נכתב שלא לשמה, והרי הם כחרש ושוטה,
שאינן גדול עומד על גבם, שאין כותבים הטופס לכתחילה.
71 הטרוד בכתיבתו, ורוצה שיהיו לו טפסים מזומנים לעת
הצורך. 72 לעיל ה"ז.

28 יט. הַפּוֹתֵב⁷³ גֵּט בְּשִׁפְתָּ אוֹ בְּיוֹם הַפְּפוּרִים בְּשִׁגְגָה⁷⁴
29 וְנִתְּנוּ לָהּ⁷⁵ - הָרִי זֶה מִגְרָשָׁת⁷⁶. כְּתַבּוּ⁷⁷ וְחָתְמוּ בוֹ
30 בְּיוֹם⁷⁸ בְּזִדּוֹן וְנִתְּנוּ לָהּ⁷⁹ - אֵינָה מִגְרָשָׁת, שֶׁהָרִי
31 הָעֲדִים פְּסוּלִין מִן הַתּוֹרָה⁸⁰. כְּתַבּוּ⁸¹ בְּיוֹם טוֹב
32 בְּזִדּוֹן⁸² וְנִמְסָר לָהּ בְּפָנֵי עֲדִים כְּשֵׁרִים⁸³ בְּיוֹם טוֹב⁸⁴
33 - הָרִי זֶה גֵּט פְּסוּל⁸⁵.

73 [היינו גמר כתיבת הגט, ובכלל זה גם חתימת העדים,
וראה להלן הערה עט]. 74 ששכחו ששבת היום או יום
כיפור היום, או שלא ידעו שכתביה אסורה בימים אלו.

זה פסול. ועל-אחת-כמה-וכמה, שאם כתב חניכה שאינה
ידועה ביותר, שוודאי הגט פסול (ט"ז אהע"ז סי' קכט
סק"ב, וראה בבבאורי הגר"א שם ס"ק ז). 55 אף-על-פי
שלא כתב: "וכל שם שיש", וכל-שכן שאם כתב שם שהוא
רגיל וידוע בו, ולא כתב "וכל שם שיש" שוודאי כשר
(מגיד-משנה). והנה מקור דין זה הוא במשנה (גיטין פז:):
"כתב חניכתו וחניכתה - כשר", ומשמע שדווקא בדיעבד
כשר. אבל יש אומרים שכשר אפילו לכתחילה, והם גורסים
במשנה אחר-כך "וכך היו נקיי הדעת שבירושלים עושין"
(תוספות' גיטין פח. ד"ה וכך, ועוד).

1 יד. כְּתַב הַשֵּׁם שְׂאִינִם יְדוּעִים בּוֹ בְּיוֹתֵר, וְכַתֵּב: כָּל
2 שֵׁם שֵׁשׁ לֹא⁵⁶ - הָרִי זֶה פְּסוּל⁵⁷. שִׁנָּה שִׁמּוֹ אוֹ שִׁמָּה
3 וְשֵׁם עִירוֹ אוֹ שֵׁם עִירָהּ, אֲףֵי עַל פִּי שְׁכַתֵּב: כָּל שֵׁם
4 שֵׁשׁ לוֹ וְכָל שֵׁם שֵׁשׁ לָהּ - אֵינוֹ גֵּט⁵⁸.

56 שהזכיר הטפל. ואת השם העיקר כָּלל ולא פירשו. אבל
אם הזכירו בפירוש אלא שהקדים הטפל לעיקר - כשר
(ריב"ש סי' מג, ע"פ גיטין לד:). 57 גיטין, שם. ובכתי'
התימנים, הנוסח: הרי זה ספק גירושין. 58 שם פ, א
במשנה. ולקמן פ"ד ה"ב יבואר אם צריך להזכיר שם עיר
מגורי הבעל, או עיר של מקום כתיבת הגט וחתימתו.

5 טו. הַכָּל כְּשֵׁרִין לְכַתֵּב אֶת הַגֵּט, חוּץ מִחֻמְשֵׁי:
6 עֶפְרוֹם וְעֶבֶד וְחֲרָשׁ וְשׁוֹטֵה וְקָטָן. אֶפְלוּ אִשָּׁה עֶצְמָה
7 כּוֹתֶבֶת אֶת גִּטָּהּ⁵⁹. יִשְׂרָאֵל שֶׁהִמִּיר לְעֶפְרוֹם⁶⁰ אוֹ
8 שֶׁהוּא מְחַלֵּל שְׁבֻתוֹ⁶¹ בְּפִרְהֶסְיָא - הָרִי הוּא כְּעֶפְרוֹם
9 לְכָל דְּבָרָיו⁶².

59 ומקנתו לבעל, וחזרו ומוסרו לה לגירושין (גיטין כב:
וברש"י). 60 בדפוסים קדומים, וכן בכתי' התימנים:
"ישראל שנשמתה לעבודה-זרה". ובדפוסים שלנו, שונה
ע"פ הצנזורה. 61 בכתי' התימנים: מחלל שבת. [ראה
בפירוש המשניות לחולין יד. שנראה משם שאפילו בחילול
אחד הוא מומר, ועיי"ש ב'תוספות' ד"ה השוחט].
62 חולין ה, א: "שהעובד ע"ז כופר בהקב"ה, והמחלל
שבת כופר במעשיו ומעיד שקר שלא שבת הקב"ה במעשה
בראשית" (לשון רש"י שם). והשווה דברי רבינו הל' שבת
פ"ל, ה"ו: "השבת ועבודה-זרה, כל אחת משתיהן שקולות
כנגדן שאר כל מצוות התורה. . . אבל המחלל שבת
בפרהסיא הרי הוא כגוי", וראה הוריות ח, א. ו'ספרי' פרשת
שלח אות קיא: "מגיד הכתוב, שכל המודה בעבודה-זרה
כופר בעשרת הדברות, ובמה שנצטווה משה ובמה שנצטוו
האבות". ובכל זאת אם קידש אשה אפילו טרם שנשמתה,
מגרש הוא לאחר שהמיר, כשם שקידושי מומר תופסים,
כמבואר לעיל (הל' אישות פ"ד, ה"טו) אף גיטו גט גמור
(מגיד-משנה).

10 טז. וְלָמָּה אֵין כּוֹתְבִין אֱלוֹ הַחֻמְשָׁה? מִפְּנֵי שֶׁצָּרִיךְ
11 הַפּוֹתֵב לְכַתֵּב לְשֵׁם הָאִישׁ הַמִּגְרָשׁ וּלְשֵׁם הָאִשָּׁה
12 הַמִּתְגַּרֶשֶׁת, וְהָעֶפְרוֹם עַל דַּעַת עֶצְמוֹ הוּא כּוֹתֵב⁶³,
13 וְחֲרָשׁ שׁוֹטֵה וְקָטָן אֵינֶן פָּנֵי דַעָה⁶⁴, וְהָעֶבֶד אֵינוֹ
14 כּוֹתֵב גִּטִּין וְקִדּוּשִׁין⁶⁵, לְפִיכָּךְ הוּא פְּסוּל כְּעֶפְרוֹם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ב. כותבין במי עפצא לכתחלה על גב הנגר והעור
וכיוצא בהן; אבל לא על גבי מגלה עפוצה, מפני
שאינו נפרד. ואם קתב - אינו גט. וכן כל כיוצא בו.
על הכל כותבין את הגט, ואפילו על אסורי הנאה.
וכותבין על דבר שישכור להזדוה. והוא, שיתנו לה
בעדי מסירה.

4) שמראה הקלף כמראה הכתב. (5) כגון עור עגל
שהקריבו לעבודה זרה, שכולו אסור בהנאה. ומה שכתב
רבינו: "כותבין את הגט" אין הכוונה שמותר לכתוב
לכתחילה, שהרי הוא נהנה מעבודה זרה בזה שמסדר עליו
את גיטו וחוסך נייר, אלא הכוונה שמצד הלכות גיטין הגט
כשר ואפשר לכתוב עליו, אבל מצד הלכות עבודה זרה
בוודאי יש בזה איסור. וכן דעת התוספות בגיטין: שאסור
לכתחילה לכתוב גט על איסורי הנאה.

ג. פיצד? כותב (אותו) על הנגר המקחוק, על
הדפתרא ועל החרס ועל העליון, ועל ידו של עבד
ועל קרן של פרה, ומוסר לה העבד והפרה או הנגר
המקחוק והדפתרא וכיוצא בו בפני עדים.

6) שנכתב עליו איזה כתב ונמחק. (7) עור שאינו מעובד
כל צרכו, מלוח וקמוח ואינו עפרין, ואין המחק שלו ניכר.
(8) ואינו חותך את הקרן לאחר הכתיבה. (9) אלה הם "עדי
מסירה".

ד. היה הגט חקוק על ידו של עבד בכתבת קעקע¹⁰,
והיה יוצא מתחת ידה¹¹, והיו העדים חקוקים על
ידו - הרי זו מגרשת אף על פי שאין לה עדי
מסירה, שהרי אין יכול להזדוה¹². אפילו היו מחזקין
בעבד שהוא שלו, וגט חקוק על ידו, והוא יוצא
מתחת ידה, והיא אומרת: בעדים נמסר לי¹³ - הרי
זו ספק מגרשת, שמה מעצמו נכנס לה, שהגדרות
אין להן תזקה¹⁴.

10) חרותה בעור בצבע שאינו נמחק. (11) שהביאתו
לפניו ואומרת בעלי גרשני בו. (12) כי כתובת קעקע אינה
נמחקת. (13) ואינם לפניו. (14) בהמות וכל בעל חי
נקראים "גדרות" על שם "גדרות צאן נקנה למקננו" ואדם
שתפשו אינו יכול לטעון לבעליהן: מכרתן לי (אם אין לו
שטר מכירה), כי יש לומר שמעצמן באו אליו.

ה. היה הגט חקוק על הטבלא¹⁵ והעדים עליו,
והוא יוצא מתחת ידה¹⁶, אף על פי שהן מחזקין
בטבלא שהוא שלה - הרי זו מגרשת, שהאשה
עצמה כותבת את גטה¹⁷; שאין קיום הגט אלא
בחזמתו¹⁸, אם אין שם עדי מסירה¹⁹.

15) לוח. (16) וטוענת בעלי גרשני בזה. (17) והיא מקנתו
לבעלה שיהא שלו לקיים בו: "ונתן בידה" - משלו, כי אילו
לא הקנתה לו איך היא יכולה להתגרש, הרי לא נתן לה
כלום. (18) בעדים החתומים בו ובוודאי הקפידו שתקנה

(75) שלא בפני עדים. וראה למעלה בפ"א הט"ז שאם חתמו
בו עדים ועבר ונתנו לה שלא בפני עדי מסירה - הגט כשר
לדעת רבינו. (76) הואיל ושגגו גם הכותב וגם העדים
אינם פסולים. ובכל זאת אינה מגורשת אלא בדיעבד,
שלכתחילה צריך לתת לה בפני עדי מסירה (למעלה פ"א
הט"ו) ואפילו בפני עדי מסירה אסור לגרשה, שאין מגרשים
בשבת ויום טוב, כמו שכתב ה'מגיד משנה' בפכ"ג מהל'
שבת ה"ד בשם התוספתא בפ"ד דיו"ט. וראה בט"ז אהע"ז
סי' קכג סק"ז. (77) בשוגג, כמו ברישא, שאילו כתב
בזדון - הגט בטל אפילו אם העדים כשרים, שהרי הוא
מומר לחלל שבתות (ראה למעלה הט"ו). וראה להלן
בנוסחת ה'טור'. (78) ה'טור' (סי' קכג) הביא בדברי
רבינו: "כתבו וחתמו בזדון ביו"ט". וכ"ה בכת"י תימן
(וראה להלן הערה פב). ולפי זה, יש לפרש שגם הכתיבה
היתה בזדון, ואף-על-פי-כן אין הכתיבה פסולה, שהמחלל
יום-טוב אין דינו כגוי. (79) שלא בפני עדים. ואם מסרו
לה בפני עדים כשרים (בשבת, אם כתבו בשוגג, וביום-טוב
אפילו אם כתבו במזיד) - הרי זה גט פסול מדרבנן, כדלהלן
הערה פג. (80) שהמחלל יום-טוב פסול לעדות מן התורה
(פ"י מהל' עדות ה"ג). (81) כלומר, גמרו. ובכלל זה גם
חתימת העדים (כנ"ל הערה עא). וה'טור' (שם) הביא:
"כתבו וחתמו". (82) כלומר, גם הכתיבה וגם החתימה
היו בזדון. (83) שאילו נתנוהו שלא בפני עדים - אינה
מגורשת, שהרי העדים פסולים לעדות מן התורה.
(84) ה'טור' (שם) לא הביא תיבת "ביו"ט". ויתכן כי איזה
מגיה הוסיף זאת למעלה בגליון לתקן "ביו"ט" במקום "בו
ביום" (ראה הערה עו) ונכנסה לכאן בטעות המעתיק.
(85) מדרבנן. שהוא כמזויף מתוכו על-ידי חתימת עדים
פסולים (ראה הערה עח), וכמו שכתב רבינו למעלה פ"א
ה"ז. ואם עשו כן בשבת או ביום הכיפורים הגט בטל, מפני
שכתבו מומר לחלל שבתות (למעלה הט"ו) ולחלל יום
הכיפורים שדינו לענין זה כשבת, שהרי שבת ויום הכיפורים
הם קדושה אחת, כמו שכתב רבינו בפ"ח מהל' עירובין
ה"ן. אבל המחלל יום-טוב אינו כמומר לחלל שבתות,
ולפיכך אם לא חתמו בו העדים ונתנו לה בפני עדי מסירה
- הרי זה גט כשר (חלקת מחוקק' ר'בית שמואל' סי' קכג
ס"ה).

יום רביעי כ"ד תשרי ה'תש"פ

פרק רביעי

1) נתבאר בו כמה כותבין הגט ועל מה, נוסח הגט, ודיני
כתיבתו.

א. אין כותבין את הגט אלא בדבר שרשומו עומד²,
כגון דיו וסקרא וקומוס וקנקנתום וכיוצא בהן. אבל
אם קתבו בדבר שאינו עומד, כגון משקין וימי פרות
וכיוצא בהן - אינו גט. קתבו באבר בשחור
ובשיחור - פשר, ואין כותבין בהן לכתחלה³.

2) מתקיים. (3) כנראה שאינם מתקיימים כל כך כמו דיו
וסיקרא וכו' וכיוצא בהן.

20 שְׁמַעְצָא הַקּוּרָא אוֹמֵר: שְׁמָא לְכָה וּלְכָה נִתְפָּוֶן שְׂאִין
21 מְשַׁמְעוּ לְשׁוֹן גְּרוּשִׁין, אוֹ שְׁמָא לְעִנְיָן זֶה נִתְפָּוֶן
22 שְׁמַשְׁמְעוּ לְשׁוֹן גְּרוּשִׁין; אֲלֵא יִהְיוּ הַדְּבָרִים שְׂאִין
23 בְּהֵן סָפֵק בְּאוֹתוֹ הַלְשׁוֹן, אֲלֵא מְשַׁמְעֵן עֲנִין אֶחָד,
24 שְׁגַרְשׁ וְשִׁלַּח פְּלוֹנִי אֶת פְּלוֹנִית.

25 י. וְכֵן צְרִיף שִׁיחִיהָ אוֹתוֹ הַפֶּתַח מִבְּאֵר הַיֵּטֵב בְּאוֹתוֹ
26 הַפֶּתַח שִׁיכְתָּב בּוֹ, עַד שִׁיַּדְעוּ הַקְּטָנִים לְקִרְוֹתוֹ
27 שְׁמִפְרִים אוֹתוֹ כְּתָב שְׂאִינָן לֹא נְכוּנִים וְלֹא סְכָלִים
28 (וְלֹא בְקִטְנִים) אֲלֵא בִּינוּנִים. וְלֹא יִהְיֶה כְּתָב מֵעַקֵּם
29 וּמִבְּלָבָל, שְׁמָא תִּדְמָה אוֹת לְאוֹת וְנִמְצָא הָעֲנִין
30 מְשִׁתְּנָה.

31 יא. הִיא בּוֹ מְשַׁמְעוֹת שְׁנֵי עֲנִינִים, אוֹ שֶׁהִיא בְּכִתְבוֹ
32 עָקוּם אוֹ בְּלִבּוֹל עַד שֶׁאִפְשָׁר שִׁיקְרָא מִמֶּנּוּ עֲנִין אֶחָד
33 - הוּאִיל וְנִקְרָא לְעִנְיָן הַגְּרוּשִׁין וְיֵשׁ בּוֹ מְשַׁמְע
34 גְּרוּשִׁין, הִרִי זֶה פְּסוּל³². כְּבָר נִהְגוּ כָּל עַם יִשְׂרָאֵל
35 לְכִתְבַּת הַגֵּט לְשׁוֹן אֲרָמִי³³ וּכְנָסָח זֶה, אָף עַל פִּי
36 שְׁמַתָּר לְכִתְבוֹ כָּכָל לְשׁוֹן לְכִתְחִלָּה.

32 רק מדבריהם. ואינו בטל מן התורה. (33) וגם במשנה
הוא מנוסח בארמית.

37 יב. וְזֶה הוּא נִסַּח הַגֵּט:

38 בְּכָה בְּשִׁפְתָּ, בְּכָה וְכָה לִירַח פְּלוֹנִי, בְּשַׁנַּת כָּה וְכָה
39 לַיְצִירָה אוֹ לַשְּׁטָרוֹת, לְמִנְיָנָא דְרִגִּילָנָא לְמִימְנִי בַּה
40 הָכָא בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי. (אִיף) אֲנָא פְּלוֹנִי בִּר פְּלוֹנִי
41 דְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, וְכָל שׁוּם אַחֲרֹן וְחִנִּיכָה דְּאִית לִי
42 וְלְאַבְהָתִי וְלְאַתְרִי וְלְאַתְרֵיהּוֹן דְּאַבְהָתִי, צְבִיתִי בְּרַעוֹת
43 נַפְשִׁי בְּדִלָּא אֲנִיסָנָא וּפְטָרִית וְשִׁבְקִית וְתִרְוִכִית יְתִיכִי
44 לִיכִי אֲנִת פְּלוֹנִית בֵּת פְּלוֹנִי דְּמִמְתָּא פְּלוֹנִית, וְכָל
45 שׁוּם אַחֲרֹן וְחִנִּיכָה דְּאִית לִיכִי וְלְאַבְהָתִיכִי וְלְאַתְרִיכִי
46 וְלְאַתְרֵיהּוֹן דְּאַבְהָתִיכִי, דִּי הָוִית אֲנִתִּי מִן קַדְמַת
47 דְּנָא, וּבְדִי פְטָרִית וְשִׁבְקִית וְתִרְוִכִית יְתִיכִי לִיכִי,
48 דִּיתְהוּיִין רִשָּׁאָה וְשִׁלְטָאָה בְּנַפְשִׁיכִי לְמִהָרָה
49 לְהַתְנַסְבָּא לְכָל גָּבֵר דִּיתַצְבִּיין, וְאִינֵשׁ לֹא יִמְחָה
50 בִּידִיכִי מִן שְׁמִי מִן יוֹמָא דְּנָן וְלְעָלָם. וְהִרִי אֶת
51 מוֹתֶרֶת לְכָל אָדָם. וְדָן דִּי יִהְיוּ לִיכִי מִנְאִי סָפֵר
52 תְּרוּכִין וְגַט פְּטוּרִין וְאַגְרָת שְׁבוּקִין כְּדַת מִשָּׁה
53 וְיִשְׂרָאֵל.

54 וְהַעֲדִים חוֹתָמִים לְמִשָּׁה כְּמוֹ שְׁבַּאֲרָנָה: פְּלוֹנִי בֵּן
55 פְּלוֹנִי עַד. פְּלוֹנִי בֵּן פְּלוֹנִי עַד.

56 יג. כְּשִׁיכְתָּב הַגֵּט בְּלְשׁוֹן הַזֶּה וּכְנָסָח זֶה, לֹא יִכְתָּב
57 'וְדִין' בִּי"ד, שְׁמָא יִקְרָא הַקּוּרָא 'וְדִין'. כְּלוּמַר,
58 מְשַׁפֵּט יִהְיֶה בֵּינִי וּבֵינֶיךָ. וְלֹא יִכְתָּב 'וְאִגְרָת' בִּי"ד,
59 שְׁמָא יִקְרָא הַקּוּרָא 'וְאִי גְרָת'. כְּלוּמַר, אִם זִנִּית. לֹא

לו את הקלף לפני הכתיבה. (19) כי אילו היו לפנינו עדי
מסירה, הרי היו יודעים אם הקנתה לו או לא.

1 ו. חֶקֶק הַגֵּט עַל הַלּוּחַ אוֹ עַל הָאֶבֶן אוֹ עַל טַס שֶׁל
2 מַתְּכָת, אִם חָפֵר יִרְכִּי²⁰ הָאוֹתִיּוֹת - כְּשֶׁר, שִׁזָּה כְּתָב
3 הוּא. הִרִי הוּא אוֹמֵר: כְּתוּבָה בָּעֵט בְּרִזָּל. כְּלוּמַר,
4 שֶׁהוּא חָפְרָו²¹. וְכֵן אִם חֶקֶק הִירְכּוֹת מֵאַחֲרֵי הַטַּס²²
5 עַד שֶׁבִּלְטוּ בְּפָנֵי הַטַּס. אֲבָל אִם חָפֵר תוֹף הָאוֹת²³
6 עַד שִׁירָאוּ הִירְכּוֹת גְּבוּהוֹת מִכָּאן וּמִכָּאן²⁴, כְּכִתְבָּה
7 דִּינָר זָהָב שֶׁהַכְּתָב בּוֹלְט²⁵ - אֵינוֹ גֵּט, שְׂאִין זֶה
8 כְּתָב²⁶.

(20) גופי. (21) הרי שכתביה שוקעת שמה כתיבה.
(22) אף על פי שחקיקת האותיות (מאחורי הטס) נעשית
באופן הפוך - הרי נראות כסדרן בפני הטס. (23) החלק
הפנימי של האות, החלל שלו. (24) שגם מצידו האותיות
שמבחוץ חקק, ונמצאת האות עשויה מאליה. (25) על ידי
הכאת חותם המטבע בקורנס על הדינר. (26) כי לא עשה
מעשה בגוף האות.

9 ז. הַמְקַרֵּעַ עַל הָעוֹר תְּכִנִּית כְּתָב²⁷, אוֹ שֶׁרָשָׁם עַל הָעוֹר
10 תְּכִנִּית כְּתָב²⁸ - הִרִי זֶה כְּשֶׁר²⁹. כּוֹתֵבִין אֶת הַגֵּט בְּכָל
11 כְּתָב וּבְכָל לְשׁוֹן. גֵּט שְׁנִכְתָּב בְּכָתָב מִן הַלְשׁוֹנוֹת,
12 וְעַדִּיו חֲתוּמִין בְּכָתָב אֶחָד - כְּשֶׁר. וְהוּא, שִׁיְהוּ הָעֲדִים
13 מִפִּירִין לְשׁוֹן הַכְּתָב וְהַפְּתִיכָה³⁰.

(27) שחורץ ומסרט בעור ואינו ממלאו בדיו אלא סריטתו
זוהי כתיבתו. (28) אף על פי שרישום על עור אינו
מתקיים, כי אפשר לנגבו ולהסירו מהר. (29) הואיל
ורישום [=כזה] מתקיים על דבר אחר, וכאן אינו מתקיים
מצד גריעות העור [=ולא הרישום עצמו] הרי זה כתב גמור.
(30) ואף על פי שלעיל כתב רבינו: "ואם אינם יודעים
לקרות קוראים בפניהם וחותמים והוא שיכירו לשון הגט",
הרי שאינם צריכים להכיר אלא את הלשון ולא את הכתיבה,
- אך כאן, הואיל והעדים חתמו בכתב אחר אין ההקראה
מספקת, אלא צריכים שהם עצמם יכירו כתיבת הלשון.

14 ח. אֶחָד מִן הָעֲדִים חֲתָם בְּכָתָב (לְשׁוֹן אַחַת), וְהָעַד
15 הַשְּׁנִי בְּכָתָב לְשׁוֹן אַחֶרֶת - כְּשֶׁר. אֲבָל אִם הִיא
16 מְקַצֶּת הַגֵּט כְּתוּב בְּלְשׁוֹן אַחַת וּמְקַצְתוֹ בְּלְשׁוֹן אַחֶרֶת
17 - פְּסוּל³¹.

(31) "גט שכתבו בחמש לשונות וחתמו עליו חמשה עדים
בחמש לשונות פסול". וסובר רבינו שאפילו חתום בלשון
אחת, כל שלא נכתב בלשון אחת פסול, הואיל והגט הוא
עניין לעצמו צריך שלא יהיו בו חילופים ושינויים לשוניים,
אבל חתימת העדים יכולה להיות בשתי לשונות כי כל חתום
הוא עניין בפני עצמו. אבל מקצתו לשון הקודש ומקצתו
ארמית כשר, כי שתיהן ניתנו בסניי וכלשון אחת הן, ולכן
נוהגים עכשיו לכתוב גט מקצתו בלשון הקודש ורובו
ארמית.

18 ט. כָּל לְשׁוֹן שִׁיכְתָּב בָּהּ הַגֵּט, צְרִיף שִׁיזָּהֵר הַסּוּפֵר
19 בְּדְבָרֵי הַגֵּט שֶׁלֹּא יִהְיֶה מְשַׁמְעֵן שְׁנֵי עֲנִינִים, עַד

1 יז. במה דברים אמורים? פשהיה הגט יוצא מתחת
2 ידה בעדי חתימה ואין שם עדי מסירה; אבל אם
3 יש שם עדים שנמסר לה הגט בפניהם והיה פשר⁴³
4 - הרי זה פשר, אף על פי שהיה תרף הגט על
5 המחק או בין השיטין או שהיה קרוע שתי וערב
6 כשנתן לה בפניהם⁴⁴.

(43) שלא היה מוטושטש. (44) שהרי אפילו אם כתבו כולו
על נייר מחוק כשר כשנתנו לה בעידי מסירה.

35 יח. חמשה שכתבו גט אחד לחמש נשותיהן: אם
36 כתבוהו בכלל⁴⁵, כגון שכתבו: בכך בשבת גרש
37 פלוני לפלונית ופלוני לפלונית, וכן אמר כל אחד
38 מהן לאשתו 'ליכי די תהוין', וכל טפס הגט, ושני
39 עדים חותמין מלמטה - הרי זה גט פשר, וינתן לכל
40 אחת מהן בעדי מסירה; ואם אין שם עדי מסירה
41 כלל - כל מי שתצא מגלה זו מתחת ידה מגרשת.
42 אבל אם כתב: בכך בשבת גרש פלוני לפלונית,
43 והשלים הגט, והתחיל תחתיו גט אחר באותה מגלה
44 וכתב: וכיום זה או בכך בשבת גרש פלוני לפלונית,
45 והשלים הגט השני, וכן עד שהשלים כל הגטין,
46 והעדים מלמטה: אם נתנה מגלה זו לכל אחת מהן
47 בעדי מסירה - הרי פלן מגרשת; ואם אין שם עדי
48 מסירה, והיתה מגלה זו יוצאה מתחת יד אחת מהן:
49 אם היתה זו שגטה באחרונה שהעדים נקראין עמו
50 - הרי זו מגרשת, ואם היתה המגלה יוצאה מתחת
51 יד אחת מן הראשונות - הרי זו ספק מגרשת⁴⁶.

(45) בצורה כוללת ובנוסף אחיד לכולן. (46) שיש לחוש
שחתימת העדים אינה אלא על הגט האחרון.

52 יט. כתב: אנו פלוני ופלוני גרשנו נשותינו פלונית
53 ופלונית, והשלים הגט - אף על פי שנמסר לכל
54 אחת מהן בעדי מסירה, אינו גט. שאין שתי נשים
55 מתגרשות בגט אחד, שנאמר: וכתב לה - ולא לה
56 ולחברתה. חזר ופרטן בתוך הגט, וכתב: פלוני גרש
57 פלונית ופלוני גרש פלונית בזמן פלוני⁴⁷ - הרי אלו
58 פשרים⁴⁸.

(47) באותו הזמן האחד לכולן. (48) כל שהזוג מודגש
בנפרד אין לו דין של שתי נשים מתגרשות בגט אחד.

59 כ. כתב שני גטין בשני דפין⁴⁹ במקלה אחת זה בצד
60 זה: אם יש שם שני עדים נקראים בסוף גט זה ושני
61 עדים בסוף גט זה - הרי זה פשר, וכל שתצא מגלה
62 זו מתחת ידה - מגרשת⁵⁰.

(49) טורים. (50) ואין השנייה מתגרשת עד שתביא עדי
מסירה.

63 כא. היו שם שני עדים בלבד באים מתחת גט זה
64 לתחת גט זה⁵¹: אם יצא מתחת יד זו שהעדים

1 יכתב 'לימהך' ביו"ד, שמא יקרא הקורא 'לי מהך'.
2 [וכן ירחיק רגל הה"א מגנה, שמא יקרא 'למהך'].
3 כלומר, לשחוק. ולא יכתב 'תהוין' ו'תצבין' בשני
4 ידיין, שמא יקרא הקורא 'תהוין' ו'תצבין'.
5 כלומר, שהוא מדבר עם שתי נשים. ונמצא שאינו
6 מגרש לזו, אלא לשתיים אחרות. וכן יאריך לוי'
7 ד'וכדי', שמא תדמה לוי"ד ויהיה משמעו 'וכדי'.
8 כלומר, בתנאי זה אפטור אותך. וכן יאריך לוי'
9 ד'תרוכין' ו'שבוקין', שמא תדמה לוי"ד ויהיה
10 משמע 'תריכין' ו'שבוקין'. כלומר, שהוא אומר לה
11 שהיא שבקה וגרשה אותו. ועל דרך זה צריך
12 להזהר בכל לשון ובכל כתב שיכתב, שלא יהיה בו
13 משמע שתי ענינות.

14 יד. הרי שכתב בנסח זה ולא האריך ווי"ן אלו, או
15 לא כתב הידיין התרות, או שכתב הידיין
16 שאמרנו שלא יכתבו - הרי זה גט פסול³⁴. וכן כל
17 כיוצא בזה בכל לשון - פסול³⁵.

(34) כיון שאמרו חכמים לא לשנות והוא שינה ממטבעם הרי
זה פסול ולא תינשא בו לכתחילה. (35) וכתב הראב"ד
בשם גאון: "כל אלו הדקדוקים, כשהבעל עומד ומערער"
כלומר, כשהבעל בעצמו כתב הגט או הכתיב לסופר מפיו
ואחרי כן ערער וטוען שבכוונה כתבו כך כדי לפסול
ולקלקלה, אזי יש בדבריו ממש. אבל כאשר אמר הבעל
לסופר לכתוב הגט סתם, וטעה הסופר באחד מאלה
הדקדוקים, ואין הבעל מערער - הגט כשר, ואפילו כשהבעל
מערער אבל עדים מעידים שזוהי טעות סופר אין ערעורו
ערעור, והגט כשר.

18 טו. גט שמחק בו אות או תבה³⁶, או שתלה בין
19 השטין³⁷: אם מטפס³⁸ הגט - הרי זה פשר, ואם מן
20 התרף³⁹ - אינו גט⁴⁰. ואם חזר ופרש בסוף הגט⁴¹
21 שאות פלונית תלויה או על מחק - אפלו מתרף הגט
22 פשר, כשאר שטרות. וכן גט שנמצא קרוע שתי
23 וערב⁴², שהוא קרע של בית דין - הרי זה גט בטל,
24 כשאר השטרות. אבל אם נקרע ואינו קרע של בית
25 דין - פשר.

(36) ונשאר במקומו מקום חלק, או שכתב על מחק.
(37) בין השורות. (38) מהמלים שהם נוסח אחד וכללי
בכל הגיטין. (39) מהמלים המיוחדים לגט זה, כגון: שם
האיש והאשה ומקום מגוריהם וכן הזמן וכו'. והמלים "הרי
את מותרת לכל אדם". (40) שמא במקום המחק היה איזה
תנאי והוא מחקו. (41) לפני חתימת העדים. (42) לאורכו
ולרחבו.

26 טז. נמוק או שהקריב או שנעשה ככברה - פשר.
27 נמחק או נטשטש ובבואה שלו קיימת: אם יכול
28 לקרות - פשר, ואם לאו - אינו גט.

- 1 נִקְרָאִים עִם גִּטָּה⁵² - הָרִי זֶה מְגֻרָשָׁת; וְאִם יֵצֵא
2 מִתַּחַת יָד שְׁנֵיהֶם שְׂאִין הָעֵדִים נִקְרָאִים עִמּוֹ - אֵינוֹ
3 גֵּט עַד שְׂמִסְרָהּ לָהּ בְּעֵדִים.

(51) כגון שחתום תחת הראשון: ראובן בן, ותחת הגט השני: יעקב עד. (52) זה הראשון שחתום בו: ראובן בן (כי "יעקב עד" אינו אלא המשך של החתימה הקודמת), אבל אילו היה חתום תחת הראשון ראובן, ותחת השני: בן יעקב עד, שניהם כשרים, כי אלו הם שני עדים נפרדים, הראשון חותם: ראובן והשני חותם עצמו: בן יעקב עד.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

(1) כלל בו רבינו דיני נתינה לידה, זרק הגט לידה והחוט הקשור בו.

- א. זֶה שְׁנֵי אֲמָר בְּתוֹרָה וְנִתְּנָה בְּיָדָהּ, אֵין עֲנִין הַפְּתוּב
אֵלָּא שְׁנֵי גִטִּים לָהּ, וְאֶחָד יָדָהּ אוֹ חִיקָה² אוֹ חֲצֵרָה
אוֹ שְׁלֹחָה שְׁעֲשֵׂתָה יָדוֹ בְּיָדָהּ - הַכֹּל אֶחָד הוּא³.
וְאֶחָד חֲצֵרָה הַקְּנוּיָה לָהּ⁴ אוֹ חֲצֵרָה הַמְּשֻׁכָּרֶת⁵ אוֹ
שְׂאוּלָה לָהּ⁶ - הַכֹּל רְשׁוּתָהּ הוּא, וּמִשְׁנֵי גֵט
לְרְשׁוּתָהּ נִתְּגַרְשָׁה.

(2) הרייח שממעל לחגורה בין הבגד ובין החזה, ככתוב (שמות ד, ו): "הבא נא ירך בחיקך". ולדעת ה'תוספות' (גיטין עח.) חיק זה - כשבגדיה נגררים על גבי קרקע וזרק הגט עליהם. (3) גיטין עז, א. שאילו היה נאמר: "ובידה יתננו", היה משמע בידה דוקא, אבל עכשיו שנאמר "ונתן בידה" - נתינה כל שהיא במשמע, וידה לאו דוקא. ועל כרחק "ידה" פירושה - רשותה, ככתוב (במדבר כא, כו): "ויקח את כל ארצו מידו" (רש"י שם, וכן בבבא-מציעא נו:) וכתבה התורה "ידה", ללמדנו שכל רשות תהיה משתמרת לדעתה כמו ידה, פרט לנתנו ביד עבדה והוא נייעור, שאינו משתמר לדעתה, שהוא משמר את עצמו ואת מה שבידו, כמבואר להלן הי"ז. (4) לצמיתות. (5) לזמן קצוב, שגם שכירות הרי היא כקנין, כמבואר במשנה (מעשר שני פ"ה, מ"ט). (6) גיטין עז, ב. ואין אומרים בחצרה: "מה שקנתה אשה, קנה בעלה" ואם כן עדיין לא יצא הגט מרשות הבעל, כי אנו אומרים: "גיטה וחצרה באים כאחת". כלומר, על-ידי הגט, באה לה חצרה לעצמה, שהרי משנתגרשה פסקה זכות הבעל בקניניה (שם).

- ב. הַזֹּרֵק גֵּט לְאִשְׁתּוֹ לְתוֹךְ חֲצֵרָה: אִם הָיְתָה עוֹמֶדֶת
שָׁם בְּצֵד חֲצֵרָה - נִתְּגַרְשָׁה; וְאִם לֹא - לֹא נִתְּגַרְשָׁה,
עַד שֶׁתַּעֲמֹד בְּצֵד חֲצֵרָה⁷. וְאִם עַל פִּי שְׂהִיא חֲצֵר
שֶׁשֶׁתִּמָּר הַגֵּט בְּתוֹכָהּ⁸. שְׁחוּבִי הִיא לָהּ הַגְּרוּשִׁין,
וְאֵין חֲבִין לְאָדָם אֵלָּא בְּפִנְיֹו¹⁰.

(7) שחצרה כידה. מה ידה סמוכה לה, אף חצרה הסמוכה לה (שם). (8) שהיא נעולה. (9) ובדפוס קושטא: שחובה. (10) שלא תאמר: תקנה לה חצרה את גיטה מידה מדין שליחות, שמשנתן הגט בחצרה, יהיה כמו שנתן הגט לשלוחה, ושלוחה כמותה, לפיכך מסביר רבינו: הואיל והגט הוא לחובתה, אי אפשר לנו למנות שליח שלא בהסכמתה ושלא בפניה, ולפיכך אינה מגורשת (בבא-מציעא יב. וראה הל' זכיה ומתנה פ"ד, ה"ב). ולפי זה, אם היא תאמר לו זרוק לי גיטי בחצרי ותזכה לי חצרי, וזרוק

- 4 כב. פֶּתַח שְׁנֵי גִטִּין בְּשְׁנֵי דְפִין זֶה לְמַעַלָּה מִזֶּה,
5 וְהָעֵדִים בֵּין שְׁנֵי הַגִּטִּין, שְׁנֵי מִצְוֹת בְּסוֹף הָרִאשׁוֹן
6 וְלְמַעַלָּה מִן הַשְּׁנִי, אִם הָיָה יוֹצֵא מִתַּחַת יָד זֶה
7 שְׁנֵי עֵדִים נִקְרָאִין בְּסוֹף גִּטָּה - הָרִי זֶה מְגֻרָשָׁת, וְזֶה
8 שְׁנֵי עֵדִים נִקְרָאִין בְּרִאשׁ גִּטָּה מְלַמְּעָה אֵינָה
9 מְגֻרָשָׁת⁵³. הָעֵדִים שֶׁחֲתָמוּ בְּרִאשׁ הַדֶּף שֶׁל גֵּט אוֹ
10 מִצְדוֹ אוֹ מֵאַחֲרָיו⁵⁴ - אֵינוֹ גֵּט; וְאִם נִמְסָר לָהּ בְּעֵדִים
11 - פְּשָׁרָה⁵⁵.

(53) שצריך שיהיה גג החתימה מכוון כלפי רגלי הכתב כדרך החותמים. (54) מעבר לדף. (55) שאין זה גרוע מגט שלא חתמו עליו כלל ונמסר בעדים, שהוא כשר.

- 12 כג. הַקִּיף⁵⁶ רֹאשׁ הַדֶּף זֶה לְרֹאשׁ דֶּף זֶה וְהָעֵדִים
13 בְּאִמְצָע⁵⁷, שְׁנֵי מִצְוֹת הָעֵדִים בְּרִאשׁ שְׁנֵי הַגִּטִּין -
14 שְׁנֵיהֶם בְּטִלְיָן⁵⁸; וְאִם נִמְסָרוּ לָהּ בְּעֵדִים - שְׁנֵיהֶם
15 פְּשָׁרִים.

(56) חיבר. (57) שהתחיל לכתוב גט מאמצע הקלף ועד סופו, וחזר וכתב גט אחר מאמצע הקלף ועד סופו השני. (58) שאין החתימה נקראת לא עם זה ולא עם זה.

- 16 כד. שִׁיר מְקַצֵּת הַגֵּט וְכִתְבוּ בְּדֶף הַשְּׁנִי, וְהָעֵדִים
17 מְלַמְּטָה בְּסוֹף הַדֶּף הַשְּׁנִי - פְּשָׁר. וְהוּא, שְׂהִיָּה נָכָר
18 בְּמַגְלָה שְׁלֹא נִחְתָּף⁵⁹ וְשִׁלְכָהּ נִתְּכֵן הַסּוֹפֵר שְׂשִׁילִים
19 בְּדֶף הַשְּׁנִי; אֲכָל אִם אֵינוֹ נָכָר, אָף עַל פִּי שְׁנֵי מִצְוֹת
20 בְּעֵדִים - הָרִי זֶה סֶפֶק מְגֻרָשָׁת, שְׂמָא שְׁנֵי גִטִּין הָיוּ
21 וְנִחְתָּף מְקַצֵּת זֶה מְסוֹף הַדֶּף⁶⁰ וּמְקַצֵּת הַשְּׁנִי מְרֹאשׁ
22 הַדֶּף⁶¹.

(59) לא מלמעלה ולא מלמטה. (60) מפני תנאי שהיה בו. (61) ונמצא מגרשה בגט שאינו שלו, וגם העדים לא חתמו על גט שלו כי אם על השני שהוא גט של אדם אחר וגם עדי מסירה לא יועילו כאן, שהרי הגט השני לא נכתב לגמרי בשביל זה, אם לא שיעידו, שגט אחד היה מתחילתו.

- 23 כה. הָרִי שֶׁפֶתַח הַגֵּט, וְאַחֵר שְׁגִמָּר פֶּתַח: שְׂאֵלוֹ
24 בְּשִׁלּוּם פְּלוּנִי, אוֹ: שְׁלֹום עֲלֶיךָ פְּלוּנִי רַעִי, וְכִיּוֹצֵא
25 בְּזֶה, וְחֲתָמוּ הָעֵדִים מְלַמְּטָה, וְהָרִי גֵט זֶה יוֹצֵא
26 מִתַּחַת יָדָהּ - הָרִי זֶה סֶפֶק מְגֻרָשָׁת, שְׂמָא לֹא חֲתָמוּ
27 הָעֵדִים אֵלָּא עַל שְׂאִילַת שְׁלֹום. אֲכָל אִם פֶּתַח:
28 וְשְׂאֵלוֹ בְּשִׁלּוּם פְּלוּנִי, אוֹ: וְשִׁלּוּם עֲלֶיךָ רַעִי, וְכִיּוֹצֵא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ו. זָרְקוּ עַל גְּבִי קֶנֶה אוֹ רֶמֶחַ הַנֶּעֻצִים בְּרִשּׁוֹתָהּ²⁶ -
 אֵינוּ גֵט, עַד שְׁיִנּוּחַ בְּמָקוֹם הַמְּשֻׁמָּר בּוֹ²⁷. שְׁתִּי
 חֲצֵרוֹת זֶה לְפָנִים מִזֶּה, הַפְּנִימִית שְׁלֵה וְהַחֲצִיזוֹנָה
 שְׁלֹו, וְכֹתְלֵי הַחֲצִיזוֹנָה גְבוּהוֹת עַל הַפְּנִימִית - כִּיּוֹן
 שְׁזָרַק הַגֵּט לְתוֹךְ אֲוִיר הַחֲצִיזוֹנָה²⁸ נִתְּגַרְשָׁה;
 שֶׁהַפְּנִימִית בְּכֹתְלֵי הַחֲצִיזוֹנָה מְשֻׁמָּרֶת²⁹. מִה שְׁאִין
 בֵּן בְּקָפוֹת.

(26) והם גבוהים ממחיצות חצרה. (27) ואלו אינם משתמרים, שרוח תנשבם ותטילם חוץ למחיצות החצר (גיטין שם וברש"י). (28) "כגון שהחיצונה מקפת הפנימית, ומחיצות החיצונה גבוהות על מחיצות הפנימית, והוא זרקו לה נגד הפנימית אע"פ שלא הגיע לאויר הפנימית, כיון שהיא כנגדה, ותוך אויר מחיצות החיצונה" [באופן שהרוח לא תוכל להוציא לחוץ] (מגיד-משנה). "ויש מפרשים אותה, אף כשהגיע כנגד אויר החיצונה" ('מאירי' לדעת רבינו, ועי' בר"ן). (29) גיטין, שם.

ז. בִּיצֵד? שְׁתִּי קָפוֹת³⁰ זֶה לְפָנִים מִזֶּה, הַפְּנִימִית שְׁלֵה וְהַחֲצִיזוֹנָה שְׁלֹו³¹, וְזָרַק לָהּ גֵּטָה בְּתוֹכָן³², אֶפְלוּ הַגִּיעַ לְאֲוִיר הַפְּנִימִית - אֵינָה מְגַרְשֶׁת, עַד שְׁיִנּוּחַ עַל צֵד
 הַקָּפָה הַפְּנִימִית³³. בְּמָה דְּכָרִים אֲמֹרִים? בְּשִׁיתָהּ
 מִטָּה עַל צֵדָה וְאִין לָהּ שׁוּלָיִם³⁴; אֲבָל יֵשׁ לָהּ שׁוּלָיִם, אֶפְלוּ נָח בְּקִרְקַעֲתָהּ - אֵינָה מְגַרְשֶׁת³⁵.
 שְׁפָלִי הָאִשָּׁה בְּרִשּׁוֹת הַבַּעַל אֵינוּ קוֹנֶה לָהּ הַגֵּט אֶלָּא
 אִם בֵּן אֵינוּ מְקַפֵּיד עַל מְקוֹמוֹ.

(30) סלים או חביות. (31) ושתייהן ברשות הבעל (מגיד-משנה). (32) ובכת"י התימנים: לתוכה. (33) שם עט, ב: "שאין מחיצות כלי עשירות לאוירן לשמור, שאין כלי עשוי אלא להניח בתוכו" (רש"י שם). וזהו ההבדל בין שתי חצרות שבהלכה הקודמת, לשתי קופות בנידון שלפנינו. (34) ומתוך כך אין הבעל מקפיד על מקומה, הואיל ואינה ראויה לשימוש. (35) הרי היא ראויה לשימוש, והבעל מקפיד על מקומה (מגיד-משנה).

ח. זָרַק לָהּ גֵּטָה וְהָיָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ אוֹ בְּתוֹךְ חֲצֵרוֹ -
 אֵינָה מְגַרְשֶׁת, עַד שְׁיִגִיעַ הַגֵּט לִידָהּ אוֹ לְכָלִי³⁶ מִן הַבָּלִים שְׁלֵה שְׁאִין הַבַּעַל מְקַפֵּיד עַל מְקוֹמוֹ, כִּגוֹן
 צְלוּחִית אוֹ כְּפִיפָה³⁷ קִטְנָה אוֹ פִּיּוּצָא בְּהֵן³⁸. וְכֵן אִם
 הִגִיעַ לְמִטָּה שְׁלֵה שְׁהָיָה יוֹשֶׁבֶת עָלֶיהָ³⁹, וְהָיְתָה
 גְבוּהָה עֲשָׂרָה טַפָּחִים - הָרִי זֶה מְגַרְשֶׁת; שְׁהָרִי
 חָלָקָה רִשּׁוֹת לְעֶצְמָהּ⁴⁰, וְאִין הַבַּעַל מְקַפֵּיד עַל מְקוֹם
 כְּרַעֲי הַמִּטָּה⁴¹.

(36) ובדפוס רומי וקושטא, ובכת"י התימנים, נוסף: או לחיקה. (37) סל. (38) שם עט, א: "שהמכניס אשתו לתוך ביתו, על-מנת להיות כלי תשישיה קטנים עמה - הוא מכניסה" (רש"י). (39) לדעת ה'מעשה רוקח' דוקא שזרק לה גיטה בשעה שישבה על מיטתה, ואין דרך הבעל להקפיד להקימה ממנה. (40) כל גובה עשרה טפחים מהווה רשות לעצמו, כמבואר בברכות כה, ב. והל' קריאת

בחצרה - תהיה מגורשת אע"פ שלא עמדה בצדה, שהרי עשתה חצרה שליה לקבלה, וכיוצא בזה אמרו ב'ירושלמי' (גיטין פ"א, ה"א): "נתן לה גיטה ואח"כ אמרה תזכה לי חצרי שבעכו, נעשית כמי שהיתה ידה ארוכה" ('בית יוסף') אהע"ז סי' קלט בשם הרשב"א).

ג. הָיְתָה עוֹמֶדֶת בְּרֹאשׁ הַגֵּט שְׁלֵה וְהָיָה מְלֻמָּטָה
 בְּחֲצֵרוֹ, וְזָרְקוּ לָהּ לְמַעַלָּה - כִּיּוֹן שְׁהִגִיעַ לְאֲוִיר
 מְחִיצוֹת הַמַּעַקָּה¹¹ אוֹ לְפָחוֹת מְשֻׁלְשָׁה טַפָּחִים¹²
 סָמוּךְ לַגֵּט¹³ נִתְּגַרְשָׁה¹⁴. וּבְלִבְד שְׁיִנּוּחַ¹⁵. אֲבָל אִם
 נִמְחַק¹⁶ אוֹ נִשְׂרַף קֶדֶם שְׁיִגִיעַ לָהּ, אָף עַל פִּי שְׁנִמְחַק
 לְאַחֵר שְׁהִגִיעַ לְאֲוִיר מְחִיצוֹת אוֹ אַחֵר שְׁהִגִיעַ
 לְפָחוֹת מְשֻׁלְשָׁה טַפָּחִים סָמוּךְ לַגֵּט¹⁷, כִּגוֹן שְׁנִשְׁבָּה
 הָרִיחַ וְהַעֲלֵתָהּ וְנִמְחַק אוֹ נִשְׂרַף - הוֹאִיל וְאֵינוּ
 הוֹלֵךְ לְנוּחַ, אֵינוּ גֵט וְלֹא נִתְּגַרְשָׁה¹⁸.

(11) שמסביב לגג, שהוא מקום המשתמר מפני הרוח וכדומה. (12) כל פחות משלשה טפחים סמוך לארץ, הרי הוא כלבוד (כמחובר) לארץ. (13) אפילו כשאין שם מעקה. (14) גיטין עט, א. (15) על הגג ממש, ואז הרי היא מגורשת למפרע, שאפילו מת הבעל לפני הנחתו, או אם קידשה אחר בינתיים (משהגיע לאויר מחיצות המעקה) הרי היא מגורשת מראשון ומקודשת לשני (מגיד-משנה). ובדפוס רומי וקושטא: "ובלבד שלא יורד לנוח". (16) ע"י גשמים. (17) ובדפוס רומי וקושטא: כיון. (18) שהרי זה אויר שאין סופו לנוח, ואינו כמנוח. וכ"ה בגיטין שם: "נמחק דרך עליה - לא", ומפרש רבינו, כל שהבעל היה צריך להעלות הגט, שלא כדרך תנועתו הטבעית (שהיא מלמעלה למטה) אין כח הבעל לא בעלייתו ולא בהנחתו דרך ירידתו, עד שינוח ממש על הגג (מגיד-משנה). וראה בסמוך ה"ה.

ד. הָיְתָה הַגֵּט שְׁלֹו, וְהָיָה מְלֻמָּעָלָה בּוֹ¹⁹, וְהָיָה
 מְלֻמָּטָה בְּחֲצֵר שְׁלֵה, וְזָרַק לָהּ גֵּטָה - כִּיּוֹן שְׁיִצָּא
 הַגֵּט מִמְּחִיצוֹת הַגֵּט וְהִגִיעַ לְמְחִיצוֹת²⁰ מְקוֹמָה שְׁהָיָה
 עוֹמֶדֶת בּוֹ נִתְּגַרְשָׁה²¹.

(19) ובכת"י התימנים, תיבת "בו" איננה. (20) החצר, שעל-ידי המחיצות יש לה דין של מקום משתמר. (21) גיטין, שם. אע"פ שעדיין לא הגיע לארץ ולא נח, שכל שזרקו דרך תנועתו הטבעית (מלמעלה למטה) הרי זה הולך לנוח ודינו כמנוח ממש, וזהו שאמרו שם: "שנמחק דרך ירידה" (מגיד-משנה).

ה. זָרְקוּ לְרִשּׁוֹתָהּ לְתוֹךְ הָאֵשׁ²² וְנִשְׂרַף אוֹ לְתוֹךְ
 הַמַּיִם [וְנִמְחַק אִין] נֶאֱבֵד - אֵינוּ גֵט²³. אֲבָל אִם הִגִיעַ
 לְרִשּׁוֹתָהּ [וְנָח] וְאַחֵר כֶּף בָּא הָאֵשׁ וְשִׂרְפָתָהּ - הָרִי
 זֶה גֵט²⁵.

(22) שקדמה דליקה לזריקת הגט. (23) גיטין, שם. "שמתחילה לשריפה הלך" ולא ירד לנוח, וזהו: "אויר שאין סופו לנוח" (ראה זבחים כה: , וכן בבא-מציעא יב.). (24) כיון שהגיע לרשותה הרי זה כנח, ואפילו לא נח ממש. ובכת"י התימנים, תיבת "ונח" איננה. (25) גיטין, שם.

על גג שלה, אלא שפושטת ידה לקבל גיטה הנזרק לה על גג אחר (גיטין עט:).

יב. היתה ידה קטפרס⁵⁴, וזרק הגט על ידה ונפל לארץ⁵⁵: אם נפל לתוך ארבע אמות שלה⁵⁶ ונח - הרי זו מגרשת⁵⁷; נפל לתוך הים או לתוך האש - אינה מגרשת. והוא, שהיתה עומדת על גבי המים או סמוך לאש, שמתחלת נפילתו לאבוד הנה עומד⁵⁸.

(54) מדרו (מורד, ביוונית), שראשי אצבעותיה מוטות כלפי קרקע. (55) מתוך ידה. (56) ברשות שאינה שלה, כי ברשות השייכת לה, הרי היא מגורשת ואפילו לא הגיע לידה כלל, ואפילו חוץ לארבע אמותיה (אהע"ז סי' קלט, סט"ו). (57) כי ארבע אמות של אדם קנות לו "בסמטא או בצדי רשות הרבים או בחצר שאין לה בעלים", כמבואר בהל' זכיה ומתנה פ"ד, ה"ט. (58) שהרי קדמו המים והאש לזריקת הגט, והרי זה אורז שאינו ראוי לנוח (גיטין עח: וברש"י). ואם לא עמדה על גבי מים, ולפני שהגיע הגט לארץ באו מים ומחקהו, הרי זו ספק מגורשת, כי שמא ארבע אמות שתקנו חכמים, לא תקנו באורין (מגיד-משנה ע"פ סוגיית הגמרא הנ"ל).

יג. זרקו לה ברשות הרבים או ברשות שאינה של שניהם: קרוב לו⁵⁹ - אינה מגרשת; הנה הגט מחצה למחצה וממחצה למחצה עד שיהיה קרוב לה - הרי זו ספק מגרשת⁶⁰; הנה קרוב לה כדי שתשם ותטלנו - הרי זה⁶¹ פסול⁶², עד שיעצב גט לידה ואחר כך תנשא בו לכתחלה.

(59) מבואר בהלכה הבאה. (60) ודינה מבואר לקמן פ"י, ה"ג: "לא תנשא, ואם נשאת תצא". (61) כ"ה בכת"י ובדפוס רומי. (62) מדבריהם, ואם נשאת לא תצא, כמבואר לקמן פ"י ה"ב, שמא יאמרו על רחוק שהוא קרוב (גיטין עח: וברש"י).

יד. כיצד הוא קרוב לו? הנה הוא יכול לשמרו, והיא אינה יכולה לשמרו - זה הוא קרוב לו⁶³; שניהם יכולים לשמרו או ששניהם אין יכולין לשמרו - זה הוא מחצה למחצה⁶⁴.

(63) ואפילו במרחק של מאה אמה. (64) והרי היא ספק מגורשת (גיטין, שם). ולא ביאר רבינו דין "היא יכולה לשמרו, והוא אינו יכול" ואינו קרוב אליה כדי שתשוח ותטלנו, ונראה שהיא ספק מגורשת, ואע"פ שלענין קידושין פסק רבינו שהיא מקודשת, כמבואר בהל' אישות פ"ד הכ"ב, אפשר שבגט יש להחמיר מחמת חומר איסור אשת איש, שלא לדונה כמגורשת ודאי עד "כדי שתשוח ותטלנו" (מגיד-משנה). וכל זה אינו סותר למה שנאמר לעיל בהלכה יב: "היתה ידה קטפרס . . . אם נפל לתוך ארבע אמות . . . הרי זו מגורשת". כי שם ידובר כשכבר הגיע הגט לידה ונפל ממנה, ולפיכך כשנח תוך ד' אמותיה הרי הוא כנח בידה.

שמע פ"ג, ה"ט. ומעתה אין רשות הבעל מבטלת את רשות מיטתה. (41) רגלי מיטתה, אע"פ שהם למטה מעשרה טפחים - אין הוא מקפיד על מקומם, הואיל והמיטה עצמה גבוהה עשרה, ונוחה להשתמש תחתיה (גיטין שם, וברש"י). ויתכן שאין זה אלא בכלי האשה ברשות הבעל, אבל כליו של לוקח ברשות מוכר, לא יקנו לו אפילו כשהכלי גבוה עשרה טפחים ואורז תחתיו (מגיד-משנה). וראה בבא-בבא פה, ב. והל' מכירה פ"ד, ה"א.

ט. השאיל לה הפעל מקום בחצרו ולא יחדו⁴² [לה], וזרק לה גט והגיע לארבע אמות שלה שהיא עומדת בהן - הרי זו מגרשת⁴³. נתגלגל⁴⁴ ונפל על גבי קורה או על גבי סלע רחוק ממנה: אם המקום שנפל עליו אין בו ארבע אמות על ארבע אמות ואינו גבוה עשרה ואין לו שם לוי - הרי זה לא חלק רשות לעצמו, וכאלו הוא והיא במקום אחד; ואם יש שם אחד משלשה דברים אלו - חלק רשות לעצמו⁴⁵, ומקום אחד השאיל לה, שני מקומות לא השאיל לה, ואינה מגרשת עד שיעצב הגט לידה⁴⁶.

(42) לא סימן את גבולות המקום. (43) אבל הגיע חוץ לארבע אמותיה אינה מגורשת, שהרי אפילו בחצר שלה אינה מתגרשת עד שתעמוד בצדו, קל-וחומר למקום המושאל לה בחצרו שאינה מתגרשת עד שתעמוד בצדו קרוב לו. (44) אחרי שכבר נח מתחילה בארבע אמותיה רגע קט. (45) ואינו בטל לגבי שאר החצר. (46) גיטין עז, ב. ומשמע מזה כל שהגיע הגט לארבע אמותיה, אפילו נפל על מקום גבוה עשרה טפחים, הרי זה נחשב כמקום אחד ומגורשת (מגיד-משנה).

י. זרק לה גטה לרשותה, ועבר בתוך רשותה שהיא עומדת בה ונפל חוץ לרשותה, אף על פי שעבר בפחות משלשה⁴⁸ סמוך לארץ - אינה מגרשת, עד שיעצב ברשותה⁴⁹.

(47) ובדפוס וויניציאה: מתוך. (48) טפחים. (49) שכל אורז שאין סופו לנוח אינו כמנוח, כמבואר בזבחים כה, ב. והשווה הל' מעשה הקרבנות פ"ד, ה"ט. וראה בבא-מציעא יב, א.

יא. היתה עומדת על גגה (זו) וזרקו לה ונפל בגג אחר⁵⁰ סמוך לו, אם יכולה לפשט ידה ולטלו - הרי זו מגרשת. שאף על פי שדירורין⁵¹ חלוקין למעלה בשם שהן חלוקין למטה⁵², אין בגי אדם מקפידין על מקום פיוצא בזה⁵³.

(50) של איש אחר. וראה ב'מגיד משנה' שיש חולקים בזה, ולדעתם מתפרשת הלכה זו - שמקורה בגיטין עט, ב - באופן ששני הגגות הם של הבעל, והשאיל לה גג אחד. וראה גם ב'מאירי' שם. (51) שיכוני דירה, רשות שכנים. (52) והרי הן שתי רשויות נפרדות, ולענין שבת אסור להוציא או להעביר מגג זה לזה. (53) הואיל והיא עצמה עומדת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

15 נִתְּנוּ בְּיַד הָעֶבֶד וְהוּא יֵשֶׁן וְהִיא מְשַׁמְרָתוֹ - הָרִי זֶה
16 פְּסוּל⁷⁹. וְאִם הָיָה כְּפוֹת - הָרִי זֶה מְגֵרֶשֶׁת⁸⁰.

(76) קשור בידיו או בגליו ואינו יכול להלך. (77) בגמרא (גיטין עח.): "אמר רבא, כתב לה גט ונתנו ביד עבדה ישן ומשמרתו - הרי זה גט, ניעור - אינו גט". ובמסקנא אמרו שישן אינו מספיק (גזירה משום ניעור לדעת הרמב"ם) - "והלכתא בכפות", ומפרש רבינו שהכוונה שבמקום "ישן" שאמר רבא, צריך לומר "כפות" (הגר"א סי' קלט סקי"ט), שכפות אינו מהלך וגם משתמר לדעתה. (78) שהוא כחצר המשתמרת שלא לדעתה, שהעבד משמר את עצמו ואת מה שבידו (שם עח.). ועוד, משום שחצר מהלכת אינה קונה לבעליה, כי לא ריבתה התורה אלא גגה חצרה וקרפיפה - שאינם נדים ממקומם, אבל לא דברים העשויים לנוד (בבא-מציעא ט: וברש"י שם). וה'טור' (שם) הביא דברי רבינו בלשון זו: "נתן הגט ביד עבדה והוא ניעור והיא משמרתו, אפילו היה כפות אינו גט", וכן הביא ה'מאירי' שם בדברי רבינו. ולפי זה, צריך שיהא גם ישן, שישתמר לדעתה, וגם כפות, שלא יהא כחצר המהלכת. אלא שיש הבדל ביניהם: ניעור פסול מן התורה, אפילו אם הוא כפות, שכיון שהוא ניעור משתמר הוא לדעתו; ואילו ישן ואינו כפות, שמשתמר לדעתה, אינו פסול אלא מדרבנן, שהרי אינו מהלך, אלא גזרו משום ניעור. וראה להלן ה'י"ח ובחזרה שם. (79) מדבריהם. אבל מדין תורה כשר הוא, שהרי הוא משתמר לדעתה, אלא גזרו בישן משום ניעור, שלא יבואו להכשיר בניעור כי שניהם מצויים, אבל לא גזרו כפות משום אינו כפות, שאינו מצוי שיהיה כפות, וכל דבר שאינו מצוי לא גזרו בו (מגיד-משנה ע"פ סוגיית התלמוד, גיטין כא.). (80) דברים אלו מתאימים לנוסחת ה'טור' וה'מאירי' בדברי רבינו (למעלה הערה עו). אבל לפי נוסחת הספרים שלנו זה מיותר, שאם כפות וניעור הרי זה גט, כל-שכן כפות וישן (כסף-משנה).

17 יח. כִּתְּבֵהּ הָגֵט וְנִתְּנוּ בְּיַד עֶבֶדוֹ, וְכִתְּבֵהּ לָהּ שֵׁטֶר מִתְּנָה
18 עָלָיו - פִּיּוֹן שְׁזָכְרָהּ בְּעֶבֶד זָכָתָהּ בִּגְט וְנִתְּגַרְשָׁהּ⁸¹,
19 אִם הָיָה כְּפוֹת⁸². וְאִם אֵינוֹ כְּפוֹת וְנִיעוֹר - קָנְתָהּ
20 הָעֶבֶד, וְאִינָה מְגֵרֶשֶׁת עַד שְׂיִגִיעַ הָגֵט לִידָהּ⁸³. וְכֵן
21 אִם נָתַן הָגֵט בְּחֶצְרוֹ, וּמָכַר לָהּ הַחֶצֶר אוֹ נִתְּנוּ לָהּ -
22 פִּיּוֹן שְׁקָנְתָהּ הַחֶצֶר בְּשֵׁטֶר אוֹ בְּכֶסֶף אוֹ בְּחֻזָּקָה⁸⁴
23 נִתְּגַרְשָׁהּ⁸⁵.

(81) נעשה העבד כחצרה, וגיטה וחצרה באים לה כאחד (גיטין כא.). (82) זה מתאים לנוסחת הספרים שלפנינו למעלה בה"י, אבל לנוסחת ה'טור' וה'מאירי' צריך שיהא גם ישן וגם כפות (שם בהערה). (83) שם. (84) שנעלה או גדרה את החצר, כמבואר בהל' מכירה פ"א, ה"ח. (85) גיטין, שם.

פרק ששי

(1) כלל בו רבינו דיני שלוחים לקבלה, להולכה ולהובאה, הכשרים לשליחות, אם האשה עושה שליח לקבל גטה מיד שליח בעלה, קטנה אם עושה שליח לקבלה, והבעל ששינה

1 טו. כֹּא הוּא תַּחֲלָה⁶⁵ וְעַמֵּד, וְאַחֵר כָּף עֲמָדָה הִיא
2 כְּנָגְדוֹ, וְזָרְקוּ לָהּ, אִם הָיָה הָגֵט בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת
3 שָׁלוּ - אִינָה מְגֵרֶשֶׁת, אֵף עַל פִּי שְׂאֵם תִּשְׁחֵ תַּחֲלָה⁶⁶.
4 עֲמָדָה הִיא תַּחֲלָה, וְכֹא הוּא וְעַמֵּד כְּנָגְדָה, וְזָרְקוּ
5 לָהּ, אֵף עַל פִּי שְׂהוּא מִחֻצָּה לְמִחֻצָּה⁶⁷, הוֹאִיל וְהוּא
6 לְתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת שָׁלָה - הָרִי זֶה גֵט פְּסוּל⁶⁸, עַד
7 שְׂיִגִיעַ הָגֵט לִידָהּ⁶⁹.

(65) לרשות הרבים או לרשות שאינה של שניהם. (66) הואיל וארבע אמות של אדם קונות לו, כבר זכה בהן, ואין זכותה נכנסת לתחומו והרי היא כאילו לא באה (גיטין עח.). (67) שהרי שניהם יכולים לשמרו. (68) מצד הדין הוא גט גמור, אלא פסול הוא מדבריהם משום גזירה, כמבואר לעיל בסוף ה"ג. (69) שם. וכל הדברים האלו אמורים רק ברשות הרבים או ברשות שאינה של שניהם, אבל זרק גיטה לתוך חצרה הרי זו מגורשת אפילו אם לא הגיע לידה, כמבואר לעיל ה"א: "ומשיגיע גט לרשותה נתגרשה". וביעור' ערך "גט", מביא קבלה בשם רבותינו שאפילו זרק גיטה לתוך חצרה אינה מגורשת עד שיגיע לידה, ומסתמך על ה'ירושלמי' (גיטין פ"ח, ה"ב): "המחזור שבכולן עד שיתננו לתוך ידה" (ראה ב'תוספות' גיטין עח: עז: וכבר פסק הרמ"א (אהע"ז סי' קלט סי"ד), "שאינו לגרש לכתחילה אפילו לזרוק הגט לתוך חצרה או לתוך מלבושיה אלא לתוך ידה ממש".

8 טז. זָרַק הָגֵט לִידָה, וְהָיָה קָשׁוּר בְּמִשְׁיחָה⁷⁰, וְקָצַת
9 הַמִּשְׁיחָה פִּידוֹ: אִם יָכוֹל לְנָתֵקוּ וְלִהְבִּיאַו אֶצְלוֹ -
10 אִינָה מְגֵרֶשֶׁת⁷¹, עַד שֶׁתִּפְסֹק⁷² הַמִּשְׁיחָה⁷³; וְאִם אֵינוֹ
11 יָכוֹל לְנָתֵקוּ⁷⁴ - הָרִי זֶה מְגֵרֶשֶׁת⁷⁵.

(70) חוט, חבל דק. (71) שהתורה אמרה (דברים כד, ג): "וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה", ו"כריתות" היינו כריתה והבדלה, וכיון שיכול לנתקו ולהביאו אצלו אין זה "כריתות" (גיטין עח:). (72) [כן הוא ב'מאירי' לגיטין, שם. אבל בדפוס רומי (ר"מ) "עד שתפסוק". וכן העתיק ה'בית יוסף' שם, וכתב שמזה משמע קצת שאפילו אם קפצה ידה ועל-ידיה נפסקה המשיחה - מגורשת, כיון שעיקר הנתניה לידה היתה על-ידי הבעל (ה'בית יוסף' מפרש "שתפסוק" שהיא פסקה). ויש סוברים שאם גרמה היא לפסיקה אינה מגורשת, עיי"ש ב'בית יוסף']. (73) ואם נפסקה אחר-כך המשיחה, כיון ששוב אינו יכול לנתקו ולהביאו אצלו, הרי זו מגורשת. ויש אומרים שכיון שבעת הנתניה לידה יכול היא לנתקו ולהביאו אצלו אינה מגורשת אף-על-פי שנפסקה המשיחה, שהרי בעת הפסיקה אינו נותן לה ('בית שמואל' סי' קלח סי' קד). (74) כגון שהגט כבד והחוט דק, ואם ימשוך הגט אליו ינתק החוט. (75) גיטין, שם.

12 יז. נָתַן הָגֵט בְּיַד עֶבֶדָה וְהוּא נִיעוֹר וְהִיא מְשַׁמְרָתוֹ:
13 אִם הָיָה כְּפוֹת⁷⁶ - הָרִי זֶה גֵט⁷⁷, וְכֹאֲלוֹ הִגִיעַ לְחֶצְרָה
14 שְׂהִיָּא עוֹמֶדֶת בְּצָדָה; וְאִם אֵינוֹ כְּפוֹת - אֵינוֹ גֵט⁷⁸.

ולמה נאמינו שהוא שלוחה. ולדעת רבינו אפשר להסביר החילוק בין שליח הולכה לשליח קבלה, שבראשון אין מעשה הגירושין מתחיל אלא בשעת מסירת הגט מידי השליח לאשה, ולפיכך מינוי השליחות להולכה אינו צריך עדים, שאינו אלא הכנה למעשה הגט, לא כן בשליח לקבלה שהוא לא יחזור שנית לאשה למסור לה הגט אלא מיד בקבלת הגט מידי הבעל תתגרש על סמך מינויו הקודם, נמצא שמעשה הגירושין מתחיל כבר משעת התמנותו כשליח שלה, שאפילו אם לא תרצה לקבל הגט כבר מגורשת היא, ולפיכך צריך הוא עדים על מינויו, שאין איסור ערוה ניתר פחות משנים (ע"פ הט"ז אהע"ז סי' קמא, ס"ט) וראה לקמן פ"ט, הל"ב. וכיום נוהגים להצריך כתב הרשאה חתומה בעדים המעידים על מינוי שליח הולכה (אהע"ז סי' קמא, סי"א, ונוסח ההרשאה נמצא שם סעיף ל).

ה. ואין האשה מתגרשת בגט ששליח הבעל או שהביא לה שליח הבאה עד שגיע גט לידה¹⁴. וכל מקום שנאמר בענין גטין שליח סתם, הוא שליח הולכה או שליח הבאה.

(14) גיטין סב, ב. ודף סה, א. כי בשליח הולכה הרי הוא במקום הבעל, וכל שלא מסרו ליד האשה הרי זה כאילו בעלה עומד לגרשה ועדיין לא נתן הגט בידה, שאינה מגורשת ואין השליח עדיף משולחו. ובשליח הבאה אע"פ שהיא מינתה אותו, אבל מתוך שהדגישה: הבא לי גיטי, הרי זו כאילו התנתה שאינה רוצה להתגרש אלא כשיגיע גט לידה (ר"ן לגיטין סב:).

ו. הכל פשרין לשליחות הגט, בין לשליח קבלה בין לשליח הולכה והבאה, חוץ מן התמשה: העכו"ם, והעבד, והחרש, והשוטה, והקטן¹⁵. ואם קבל או הביא אחד מהן - אינו גט¹⁶.

(15) גיטין כג, א. חרש שוטה וקטן - משום שאינם בני דיעה, ואינם ראויים לשליחות, שנאמר בה "איש": ויקחו להם איש שה לבית אבות - אחד לוקח כולו. כמבואר בקידושין מב, א (רש"י), ונכרי ועבד אינם בתורת גיטין וקידושין, שאין להם תפיסת קידושין ואין גט נוהג בהם, וכל דבר שאין ראוי לו לאדם לעצמו, אינו יכול למלא בו פעולת שליח (רש"י שם). (16) כדעת הר"ף שם, שלא חילק בעבד בין הולכה לקבלה (עי' בר"ן שם) וכן משמע ב'ירושלמי' גיטין פ"ב ה"ו, שאפילו בהולכה הגט בטל, ודעת רבי יוסף הלוי אבן מגאש, שרק לקבלה פסול, אבל להולכה כשר העבד להיות שליח. כי שליח הולכה אינו אלא כשאר שליח סתם, והעבד כשר להיות שליח. אבל שליח קבלה משעה שהגיע הגט לידו מגורשת, ועבד אין לו יד"ד לקבל גירושין הואיל ואינו בתורת גיטין (ר"ן שם). ואם שלח הגט ביד גוי שיתננו לפלוני ישראל, ומינה הבעל בכתבו לאותו פלוני שיהיה שליחו להוליך גיטו לאשתו כשר, שהגוי אינו עושה כאן אלא "מעשה קוף" בלבד (רא"ש גיטין סי' ב', אות כז. וראה בשו"ע אהע"ז סי' קמא, סל"ה).

שליח קבלה להולכה, אם יכול שליח להולכה להיות שליח לקבלה, ביטול הגט, המביא גט והניח הבעל חולה או גוסס.

א. השליח שעושה האשה לקבל לה גט מיד בעלה, הוא הנקרא שליח קבלה, ומשיג גט ליד שלוחה תתגרש פאלו הגיע לידה². וצריכה לעשותו בשני עדים³. וצריכה שני עדים שיעידו שהגיע הגט ליד שלוחה. ואפילו הם הראשונים⁴ או אחד מן הראשונים⁵ - הרי זו עדות גמורה⁶.

(2) גיטין סב, ב. ואפילו רצה הבעל לחזור בו - אינו יכול, כי כבר נתגרשה בקבלת השליח, בניגוד לשליח הולכה, שדינו מבואר לקמן ה"ה. (3) שם סג, ב. וראה לקמן ה"ד. (4) שעדי קבלה הם עדי האמירה. (5) ואחד מן האחרונים ועד שלישי שראה בזו ובזו מצטרף עמהם (שם), ובדפוס רומי (ר"מ) נוסף: "ואחד מן האחרונים". (6) ואין אומרים כת שקרנית היא זו, שאינו מצוי שיראו את שתייהן, ושמה האשה שכרתם להעיד שקר, ואפילו כשהשלישי הוא יחיד שראה שתייהן, אין חוששים שמה שכרתו ('תוספות' שם), וב'ירושלמי' גיטין פ"ו ה"ב, אמרו: כשהשליח קרוב (לבעל או לאשה), אבל כשאינו קרוב - יכול אף הוא להצטרף עם עד אחר ולהעיד, וראה שו"ע אהע"ז סי' קמא, ס"ט.

ב. במה דברים אמורים? בשאבד הגט או נקרע; אבל אם היה הגט יוצא מתחת ידי שליח קבלה - אינו צריך עדים⁷. בין שנתנו לו הבעל בינו לביןו בין שנמסר לו בעדים - ציאתו מתחת ידו פיצאיתו מתחת ידי האשה⁸. ואף על פי כן לא יתן לו הגט לכתחלה אלא בעדי מסירה⁹, כמו האשה עצמה.

(7) עדי קבלה, אבל עדים על מינוי השליח הוא צריך (כסף-משנה). (8) גיטין סד, א. שאם "חתמו בו שנים ועבר ונתנו בינו לבניה - הרי זה כשר" (לעיל פ"א, הט"ז). (9) "שעיקר הגירושין בעדי מסירה" (לעיל שם ה"ח).

ג. הבעל אינו יכול לעשות שליח לקבל גט לאשתו¹⁰, אבל יכול לעשות שליח להוליך הגט לאשתו. וזה הוא הנקרא שליח הולכה¹¹.

(10) שתהא מגורשת עם קבלתו בידו, שהגט חוב הוא לאשה, ואין חבים לאדם שלא בפניו ושלא מדעתו (גיטין סב: וברש"י). (11) ולא תתגרש אלא כשיגיע הגט לידה, כמבואר בסמוך.

ד. וכן האשה שולחת שליח להביא לה גט מיד בעלה¹². וזה הוא הנקרא שליח הבאה. ואין שליח הולכה והבאה צריך עדים¹³.

(12) גיטין סג, א. ודף סה, א. על מינוי שליחותם, כדברי רבינו בהל' אישות פ"ג, הט"ז: "שאינן מקום לעדים בשליחות האיש אלא להודיע אמיתת הדבר", ולדעת הראב"ד שם, אין צורך בעדים הואיל וגיטו יוצא מתחת ידו, גיטו מוכיח שנעשה שליחו, וכן בר"ן לקידושין פ"ג. ולדבריו מובן מאד הטעם, ששליח לקבלה צריכה האשה לעשותו בשני עדים, הואיל ואין שום הוכחה שבכתב בידו,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

31) או שאמרה לו: "היא לי בידך". ובכת"י התימנים, הנוסח: טול לי גיטי יהא לי. (32) גיטין סג, ב. ובכת"י התימנים: "התקבל לי". וכן בדפוס רומי: "התקבל (=התקבל) לי". (33) יכולה. (34) שהוא שליח הולכה. ואין בזה בזיון הבעל לומר: קלתי בעיניה שאינה מקבלתו בעצמה (גיטין, שם). (35) שאם ינתן הגט לחצרה, הרי זו מגורשת כאילו נמסר לידה ממש, כמבואר בבבא-מציעא י, ב שחצרה של קטנה נלמדת מ"ידה", וכמבואר בהל' גזילה פ"ז, ה"י. (36) לדעת הראב"ד, אין לטעם הזה "לא טעם ולא ריח" אלא כשם שהשליח צריך להיות בן דעת, כך השולח צריך שיהיה בן דעת, וכמו שאמרו (גיטין סה): "אין קטן עושה שליח", ולפירושה גם שליח הבאה אינה יכולה לעשות. אולם דעת רבינו היא, הואיל ואנו רואים, שאשה גדולה עושה שליח קבלה והיא מתגרשת שלא בפניה, על כרחך משום שזכות היא לה - שכן גילתה דעתה עלי-ידי מינוי שליחה - ולפיכך זוכה לה השליח שלא בפניה. אם כן גם בקטנה נאמר: הואיל וגילתה דעתה עלי-ידי שליחה שהיא רוצה להתגרש, נאמר שזוכה לה הבעל או בית-דין את גיטה, כדין ה"מזכה על ידי אחר", אע"פ שאינו שליחה, ויהא שליחה זה כחצרה ותתגרש מיד, לפיכך מתרין רבינו, שהמינוי צריך עדים ואין מעידים על הקטן, וגם צריך שהעדים ידעו שזכות היא לה גם עכשיו בשעת מסירת הגט, ולא חזרה בה מדעתה הקודמת, והואיל ואינה בת דעת גמורה - חוששים גם שמא חזרה בה עכשיו, וחוב הוא לה ('מרכבת המשנה').

י. האשה שעשתה שליח לקבלה, ואמר לו הבעל: 23
אין רצוני שתקבל לה גטה, אלא הרי זה גטה הולך 24
אותו לה - הרשות ביד הבעל, ונעשה זה שליח 25
להולכה ולא שליח לקבלה. 26
התקבל לה גטה, [או: הא לך], או: זכה לה - לא 27
עקר שליחות הקבלה. אבל אם אמר לו: הולך לה - 28
עקר שליחות הקבלה, ונעשה שליח הבעל. וכן אם 29
אמר לו: הולך ותן לה - עקר שליחות הקבלה. 30

37) ולפיכך אם רצה הבעל לחזור - חזור, כל עוד שלא הגיע הגט לידה (גיטין סב:). (38) שם. הואיל והזכיר לשון "הולך" גילה דעתו, שאין רצונו אלא למנותו שליח הולכה. אבל אם לא אמר אלא "תן לה" בלבד, הרי זה כאומר: "זכה לה", ולא עקר שליחות הקבלה, כמבואר בהל' זכיה פ"ד ה"ד, שהאומר: תן, כאומר: זכה (ביאור הגר"א לאהע"ז סי' קמ, סי"ח. וראה שם בבית שמואל, ס"ק ט).

יא. שליח האשה שבא לקבל גט מן הבעל, ואמר 31
לו: שליח קבלה אני, ואומר לו הבעל: הולך גט 32
זה כמו שאמרה, כלומר: איני עוקר שליחותך, אלא 33
בין שעשתה אותך שליח קבלה או שליח הבאה הרי 34
אתה כמו שאמרה, והביא את הגט, ואמרה לו: לא 35
[שליח לקבלה] 36
הגיע לידה, אינה מגרשת; שהרי עקר השליח 37
שליחות שאמרה היא, ואמר לבעל: מעולם לא 38
נעשיתי שליח הבאה לה. 39

ז. אבל הנשים והקרוכים - פשרים. 17. ואפילו 1
הפסולין מדברי סופרים בעברה 18 - פשרין 2
לשליחות גט. 19. אבל הפסולין בעברה מדברי תורה 3
- פסולין להבאת הגט; 21. ואם הביאו - הרי זה 4
פסול. 22. במה דברים אמורים? פשנתקים הגט 5
בחותמיו; 23. אבל אם לא נסמך בו אלא על דברי 6
פסול בעברה מן התורה 24 - אינו גט. 25

17) לשליחות הגט, כמבואר בגיטין כג, ב. (18) כגון משחקים בקוביא, מלווים בריבית, ומפריחי יונים, המנויים במשנה (ראש השנה פ"א, מ"ח) שהם גזלנים מדבריהם. (19) כשם שכשרים להעיד באשה שמת בעלה להתירה להנשא (ראש השנה כב. ולקמן פ"ב, ה"ז). (20) כגון גזלן ממש, או שחילל יום-טוב ראשון, או האוכל נבילות ושקצים בין לתאבון בין להכעיס, כמבואר בהל' עדות פ"י, ה"ג. ומאה ורשים ושמונה מצוות לא-תעשה בתורה הן, שאין בהן כרת ולא מיתת בית-דין אלא עונש מלקות בלבד, וכולן מנויים בהל' סנהדרין פ"ט, ה"ד. (21) שהם חשודים לשקר ואינם נאמנים לומר שהבעל עשאם שליח להולך הגט (משנה-למלך, וכן ב'הגהות הגר"א' אהע"ז סי' קמא, עא). (22) ואם נשאת לא תצא, כמבואר לקמן פ"י, ה"ב. (23) שהעידו עדים על חתימת עדי הגט שהיא נכונה ואינה מזויפת. (24) שלא נתקיים הגט בחותמיו. (25) בטל לגמרי ואפילו אם נשאת תצא, כל עוד לא יבואו עדים לאשר חתימת עדי הגט. שכל מי שפסול בעבירה מן התורה אינו נאמן בעדות אשה כלל, כמבואר ביבמות כה, ב. אמנם אם יבוא אחר ויקדשנה תהיה מקודשת קידושי ספק לשני, שמא יבואו מחר עדים ויקיימו חתימת עדי הגט, נמצא שתפסו בה קידושי השני (כסף-משנה).

ח. הרי השליח קטן פשנתן לו הגט וגדל פשהביאו, 8
חרש ונתפקח, 26. שוטה ונשתפה, 27. עפ"ם ונתגר, 9
עבד ונשתחרר - הרי זה בטל. 28. אבל אם נתן לו 10
הגט והוא פקח, ונתחרש ונזר ונתפקח; הרי 11
שפוי 29 פשנתן לו הגט, ונשתפה ונזר ונשתפה 12
פשהביא הגט ליד אשה - הרי זה גט פשר, מפני 13
שתחלתו וסופו בדעת. 30

26) נפקחו אזניו לשמוע ופיו לדבר. (27) חזרה אליו דעתו ונצטללה. (28) שתחילת הנתינה בפסול היתה, ולא הוכשרו להיות שליחי גט. (29) מיושב בדעתו. (30) גיטין כג, א.

ט. האשה שעשתה שליח בעדים, ואמרה לו: טל 15
לי גטי ויהא לי בידך - הרי זה שליח לקבלה, 16
וכאלו אמרה לו 'התקבלתי גטי'. 31. ויש 33
לעשות שליח קבלה לקבל לה גטה מיד שלוחו של 18
בעלה. 34. וקטנה אינה עושה שליח לקבלה, אף על 19
פי שחצרה קונה לה גטה בגדולה. 35. מפני ששליח 20
קבלה צריך עדים, ואין מעדיין על הקטן, שאינו פן 21
דעה גמורה. 36

טו. עבר השליח ונתן הגט פינו לבניה - יטלנו
ממנה⁵¹ ויחזור ויתנו לה בפני שנים⁵². ואם מת -
הואיל והגט יוצא מתחת ידה מקום בחותמיו⁵³, הרי
זה גט פשוט⁵⁴.

(51) אפילו לאחר שנשאת, וכמבואר לקמן פ"ז, הי"ז.
(52) שהרי יש מן הגאונים שהורה, שכל שלא נמסר הגט
בפני שנים אע"פ שחתמו בו שנים, הרי זה גט פסול (ראה
לעיל פ"א, ה"ט), לפיכך צריך לחוש לדבריו ולתקן זה
במקום האפשר וביתור כשהשליח מסר, שאין כוחו יפה
כמסירת הבעל (מגיד-משנה). (53) מאושר ע"י העדים
החתומים בגט כי הן חתמוהו, או שעדים אחרים יעידו
על כך. (54) כשיטת רבינו לעיל פ"א ה"ט, שבדיעבד
כשר הגט בעדי חתימה בלבד.

טז. שליח שנטל הגט, וקדם שניגוע ליד האשה חזר
הבעל ואמר לו: גט ששלחתי עמך בטל הוא, או
שקדם ואמר לאשה: גט ששלחתי לך בטל הוא, או
ששלח שליח אחר לבטלו, או שאמר לאחרים: גט
ששלחתי לאשתי בטל הוא - הרי זה בטל⁵⁵, ואף על
פי שהגיע גט לידה⁵⁶. וכל המבטל בפני אחרים, צריך
שיבטל בפני שנים⁵⁷. ואם אחר שהגיע גט לידה או
ליד שליח קבלה⁵⁸ - אינו יכול לבטלו. ואף על פי
שחזר בתוך פדי דבורו⁵⁹ ובטלו, הואיל ואחר שהגיע
לידה או ליד שליח קבלה או לחצרה בטלו - אינו
בטל, והרי זה גט פשוט⁶⁰.

(55) גיטין לב, א. (56) אחרי הביטול. (57) שהם כמו
בית-דין, וכן מצינו בשטר פרוזבול (שביעית י, ד): "מוסרי
לפניכם פלוני ופלוני הדיינים", הרי שגם שנים נקראים 'בית
דין' (גיטין לב:). ובפחות משנים, יש לחוש שלא יודע דבר
הביטול ברבים, וביתיים תינשא האשה לאחר ונמצאו בניה
ממזרים ('תוספות' שם). וראה לקמן הלכה כו. (58) שידו
כידה, כמבואר לעיל ה"א. (59) "כדי שיאמר תלמיד לרב:
שלום עליך רבי" (הל' שבועות פ"ב, הי"ז). (60) גיטין לב,
א. ונדרים סז, א. שענין חמור ורציני כזה, אין האדם עושה
אותו אלא מתוך הסכמה גמורה, ולא היתה דעתו שיוכל
לחזור בו בתוך כדי דיבור (ר"ן שם). והשווה הל' אישות
פ"ז הכ"ב, והל' עבודה זרה פ"ב ה"ט, ובביאורנו שם.

יז. היה מחזר ומבקש שליח⁶¹ פדי לבטלו, או
שהיה מבקש שנים שיבטלנו בפניהם, ובין שהוא
מחזר ורודף הגיע גט לידה, ואחר כך בטלו - אינו
בטל, אף על פי שהיה מחזר לבטלו קדם שהגיע
הגט לידה⁶².

(61) שליח שני ששיג את השליח הראשון להודיעו שהגט
מבוטל ולא ימסרנו לידי האשה, ובכת"י התימנים הנוסח:
מבקש השליח, והכוונה שהבעל מבקש את השליח הראשון
לבטל את הגט בפניו. (62) גיטין לב, א. כי דברים שבלב
אינם דברים ('תוספות' שם).

יח. אמר לעשרה: כתבו גט ותנו לאשתי⁶³ - יכול

(39) בכת"י התימנים, וכן בדפוס קושטא, תיבות אלו אינן.
(40) אלא שליח לקבלה, שאין טרחתו מרובה, והרי זה
כאומר: שליח לקבלה אפשי - שליח להולכה אי אפשי,
ואפילו נמלך אח"כ והוליד הגט לאשה אין זה גט,
שמתחילה לא קבלו כשליח הולכה (גיטין סג.), אבל אמר
הבעל לשליח: הולך ותן לה, ולא אמר: כמו שאמרה, הרי
זו מגורשת כשיגיע גט לידה, שכשפשט ידו וקיבל הגט
מהבעל - על דעת דברי הבעל קיבל ונעשה שליח להולכה
(מגיד-משנה).

יב. אמר שליח לבעל: שליח הבא אני, ואמר לו
הבעל: הולך כמו שאמרה, והביא את הגט, ואמרה
לו: שליח לקבלה שמתיר - פיון שהגיע גט לידה
מגרשת⁴¹; שהרי לא עקר שליחות שאמרה, אלא
גרע אותה⁴². שהרי היא אומרת לקבלה, והוא אומר
לבעל להבאה בלבד⁴³.

(41) ואינה מגורשת עם מסירת הגט לידי השליח, שהבעל
סמך על דברי השליח, ולא עשאו אלא שליח הולכה.
(42) הכביד עליה לטרוח ולהמציא הגט לידה. (43) ואין
כאן עקירה, שאם מתרצה הוא בשליחות הבאה, כל-שכן
שמתרצה בשליחות קבלה, שהקבלה בכלל הבאה לענין
טורח (גיטין שם, וכן בבבא-מציעא עו: וברש"י).

יג. הבעל ששלח גט לאשתו, בא שליח לתנו לה
ולא נטלתו, אלא אמרה לו בפני עדים: יהיה (לי)
גט זה פקדון אצלך⁴⁴, או שאמרה לו: הרי את
שליח לקבלו לי⁴⁵ - הרי זו מגרשת בספק⁴⁶ עד
שניגיע גט לידה, ומשניגיע הגט לידה תתגרש
ידיא⁴⁷.

(44) ונתכוונה לומר שיהיה שלוחה לקבלה. מקור הדברים
אלה הוא לפי גירסת הרי"ף גיטין פ"ו. (45) "בפקדון" אין
צורך שתאמר: "לי", שהרי הבעל לא בתורת פקדון הפקידו
אצלו אלא לשם גירושין נתנו לו, ובוודאי נתכוונה לומר,
שיהא שלוחה לקבלה (ר"ן גיטין סג.). (46) גיטין שם.
נסתפק לחכמים אם יכול השליח להיעתק מהולכה לקבלה,
טרם שגמר שליחות הבעל שמינהו להולכה. (47) שהרי לא
חזר השליח מהיות שליח האיש, ועדיין בשליחותו הוא
עומד.

יד. שליח שהביא גט, פשהוא נותנו לה נותנו לה
בפני שנים⁴⁸. ואותן השנים צריכין לקרותו, ואחר
כך ינתן לה בפניהם. שדין השליח עם האשה פדיון
הבעל עמה⁴⁹, שתחתיו הוא קם. לפיכך, אם נתנו
השליח לה ולא קראהו עדי מסירה, ונטלתו וזרקתו
לים - הרי זו ספק מגרשת⁵⁰.

(48) "שעיקר הגירושין בעדי מסירה", כמבואר לעיל פ"א,
הט"ו. (49) שבשעת נתינת הגט צריכים העדים לקרותו,
כמבואר לעיל פ"א, הי"ט. (50) שמא לא היה זה גט כלל,
והרי אי-אפשר לבדוק אחרי שזרק לים. ואפילו נתנו הבעל
לידה וזרקתו לים, אינו נאמן לומר גט כשר היה, כמבואר
לעיל פ"א, הכ"א.

22 ואין המוסר מודעא ולא המבטל מודעא צריך
23 קנין⁷⁸.

(75) ובכת"י התימנים: לבטל גט זה. (76) שדברו האחרון כולל לבטל כל מה שמסר והודיע נגד גט זה. ואחרי דברו האחרון אנו הולכים, שהוא כולל לכל מה שקדם לו והכל בטל. ולדעת הרשב"א צריך שיפסול כל עד שיעיד שמסר מודעה בפניו, שבוה הוא מוכיח שהביטול שלו הוא בלב שלם שעוקר את כל מה שפעל עד כה לביטול הגט (מגיד-משנה). ובשו"ע אהע"ז סי' קנד ב"סדר הגט" - מצריך שיאמר הבעל בפני עדי חתימת הגט: "הנני מבטל לפניכם כל מודעי ומודעי דמודעי . . . שמסרתי על גט זה . . . וכן אני מעיד על עצמי שלא מסרתי שום דבר שיפסל הגט מחמתו, והריני פוסל כל עד או עדים שיעידו שמסרתי או אמרתי שום דבר שיבטל גט זה או שיוירע כוחו מחמתו". (77) ואז יבטל הגט, כי הכל הולך אחרי דבריו האחרונים. (78) קנין סודר (המבואר בביאורנו לעיל פ"י מהל' אישות ה"ט). ומכיון, שאין זה אלא גילוי דעת בלבד, אין אנו צריכים לקנין. וכן מבואר בבבא-בבא-בבא, מ, א. וגם ביטול המודעה אינו אלא גילוי דעת בלבד, כמבואר בערכין כא, ב שאמירתו בלבד מספיקה (ביאור הגר"א לאהע"ז סי' קלד ס"ק ג, ח). וכל זה כשאינו אנוס, אבל אם הוא אנוס, דינו מבואר לעיל פ"ב, ה"כ ('מעשה רוקח').

24 כא. השולח גט פיד השליח ובטל הגט - הרי חוזר
25 ומגרש בו כשיצאה; שלא בטלו מתורת גט אלא
26 מתורת שליחות⁷⁹. לפיכך, אם היה הגט פיד הפעל
27 ובטלו, כגון שאמר: גט זה בטל הוא - אינו מגרש
28 בו לעולם, והרי הוא פתור הנשבר. ואם גרש בו -
29 אינה מגרשת. וכן אם פרש בעת שפלטו והוא פיד
30 השליח ואמר: גט ששלחתי הרי הוא בטל מלהיות
31 גט - אין מגרש בו לעולם.

(79) גיטין לב, ב. וכגירסת רבינו חננאל שם: "מתורת גט לא בטליה". וכן בקידושין נט, ב. ויש גירסא אחרת שם: "גט גופיה מי קא בטיל", כלומר אפילו אם יפרש שהוא בטל מלהיות גט - אינו בטל, שכל גט הנכתב בהכשר אי-אפשר לבטלו. כי איך יבוא דיבורו ויבטל מעשה כתיבת הגט, וכשם שאי-אפשר לפסול ספר-תורה הנכתב בהכשר, כך אי-אפשר לפסול גט כשר (ר"ן שם).

32 כב. באי זה לשונות מבטל הגט? אמר: בטל הוא,
33 אי אפשי בו, גט זה לא יועיל, לא יתיר, ולא יעזב,
34 ולא ישלח, ולא יגרש, יהי פתור, יהי חרס, הרי
35 הוא פתור. ואם⁸⁰ אומר אחד מאלו וכל הדומה להן
36 - הרי זה בטל⁸¹.

(80) ובכת"י התימנים: אם אמר. (81) גיטין, שם. שבכל הלשונות האלו הוא מבטלו מכאן ולהבא.

37 כג. אבל אם אמר: גט זה אינו גט, פסול הוא, אינו
38 מועיל, אינו מתיר, אינו משלח, אינו מגרש, חרס
39 הוא - לא אמר פלוס. שאין זה לשון מבטל, אלא

1 לִבְטֹל לְזֶה⁶⁴ שְׁלֹא בִפְנֵי זֶה⁶⁵. וְאִפְלוּ בִפְנֵי שְׁנַיִם
2 אֲחֵרִים⁶⁶. שֶׁלֹּחַ הַגֵּט בְּיַד שְׁנַיִם - הֲרִי זֶה יָכוֹל לִבְטֹל
3 זֶה שְׁלֹא בִפְנֵי זֶה⁶⁷. וְאִפְלוּ הָיוּ עֶשְׂרֶה, מִשְׁבָּטְלוּ
4 בִפְנֵי אֶחָד מֵהֶם בְּטֹל הַגֵּט⁶⁸.

(63) אחד מהם כותב ושנים מהם חותמים ואחד מהם נותנו לה, כמבואר לקמן פ"ט, הכ"ז. (64) ובדפוס רומי וקושטא, הנוסח: לבטל גט זה שלא בפני זה. (65) לומר לאחד מהם אל תכתבו או אל תתנהו, וממילא בטל הגט. ואפילו התשעה האחרים אינם יכולים לכתבו או ליתנו, שעדות שבטלה מקצתה - בטלה כולה, כמבואר בהל' עדות פ"ה, ה"ג. (66) כמבואר לעיל בהלכה טז, אלא שלכתחילה אסור לבטל בפני שנים אחרים מפני שגורם להיות ממזרים, שהשליח לא ידע וימסרנו לאשה והיא תינשא ונמצאו בניה ממזרים, כמבואר בסמוך הלכה כו. ומוכן שגם אם אמר לעשרה כתבו ואח"כ יבטל זה שלא בפני זה - קיים אותו החשש, ובוודאי שלכתחילה אסור לו לבטל זה שלא בפני זה (גיטין לג: וב'מעשה רוקח'). (67) וממילא הגט בטל, ששליחות שבטלה מקצתה - בטלה כולה (גיטין, שם). (68) זה חוזר גם על "אמר לעשרה כתבו".

5 יט. וכן מי שאמר לשנים: גט שאני כותב⁶⁹ לאשתי
6 בטל הוא⁷⁰, וכתב אחר כך גט ונתנו לה בפני שנים
7 אחרים⁷¹ - הרי זה בטל. וזו היא מסירת המודעא
8 על הגט⁷². וכן אם אמר להם: כל גט שיתכתב לי
9 פלוני בטל, או: כל גט שאכתב בבית דינו של פלוני
10 הרי זה גט בטל, או: כל גט שאכתב מכאן ועד
11 עשרים שנה בטל - הרי⁷³ גט בטל. וכן אם אמר
12 בפני שנים: כל גט שאכתב לפלונית אשתי בטל
13 הוא, וכל דבר שאבטל בו מודעא זאת הרי הוא
14 בטל, וכתב אחר כך ונתנו לה, אף על פי שבטל
15 המודעא קדם שיתכתב הגט - הרי הגט בטל⁷⁴.

(69) עומד לכתוב. (70) שאין דעתי נכונה ומסכמת לזה, ואיני כותבו אלא מחמת סיבה מסויימת המניעה אותי לכך. (71) משמע, אילו היה נותנו בפני שנים הראשונים היה הגט כשר, הואיל ומוסרו לפניהם ודאי ביטל את מודעתו הקודמת, אולם מתוך דברי רבינו בהל' מכירה פ"י ה"ו, האומר: "עדי המודעה יש להם לחתום הם עצמם באותו הממכר שנמסרה להם המודעה עליו, ואין בכך כלום" - משמע שאפילו נתן הגט בפני שנים הראשונים מודעתו קיימת. (72) המבוארת בערכין כא, ב. ואפילו אין אנו יודעים לו שום אונס למתן גט זה, מודעתו קיימת. (73) כן בדפוס רומי. (74) שהרי ביטל מראש את ביטול המודעה, ואע"פ שביטלה - לא ביטל המודעה דמודעה.

16 כ. אם כן, מהו תקנת דבר זה? שאמרו לו העדים
17 קדם כתיבת הגט: אומר בפנינו שכל הדברים
18 שמסרת, שגורמין כשיחקימו אותן הדברים לבטל
19 גט⁷⁵, הרי הן בטלים. והוא אומר: הן⁷⁶. ואחר כך
20 אומר להם לכתב ולחתום ולתן לה. ולא יניחוהו
21 לילך עד שיעצו הגט לידה, כדי שלא יצא ויבטלו⁷⁷.

22 **שְׁהוּא פֶּשֶׁר וְתִנְשָׁא בּוּ. וְאִם נִמְצָא אַחֵר כֵּן שֶׁבְטָלוּ**
 23 **- תֵּצֵא וְהוֹלֵךְ מִמֶּזֶר. וְכֵן הַכּוֹתֵב גֵּט וְנָתַן לְאִשְׁתּוֹ -**
 24 **אֵין אוֹמְרִין שְׁמָא מִסֵּר מוֹדְעָא עַל גֵּט זֶה, אֲלֵא הֲרִי**
 25 **הוּא בְּחֻזְקַת פְּשָׁרוֹת וְתִנְשָׁא בּוּ⁹⁰.**

90) מקור הלכה זו ממה שאמרנו למעלה שמכין מכת מדרות את מי שמסר שמבטל הגט, ואת מי שמסר מודעה עליו "מפני שגורם להיות ממזרים". הרי שאין האשה צריכה לחשוש שמא ביטל הבעל הגט או שמא מסר מודעה עליו. וכן משמע בגיטין לג, א שהיתה נשאת לאחר בגט שקיבלה עלידי שליח מבלי שנתברר אם לא נחבטל הגט ע"י הבעל.

26 **כח. וְכֵן הַמֵּבִיא גֵּט וְהַנִּיחֵ⁹¹ הַבֶּעַל חוֹלָה אוֹ שֶׁהִיָּה**
 27 **זָקָן⁹² - נִתְּנוּ לָהּ בְּחֻזְקַת שְׁהוּא קַיָּם⁹³. אֲבָל אִם**
 28 **הִנִּיחוּ גוֹסֵס⁹⁴, שָׂרֵב גּוֹסְסִין לְמִיתָהּ, וְאָף עַל פִּי**
 29 **שֶׁנָּתַנוּ לָהּ - הֲרִי זֶה סֶפֶק גְּרוּשִׁין, שְׂאִין גֵּט לְאַחֵר**
 30 **מִיתָהּ⁹⁵. וְכֵן עִיר שֶׁהִקִּיפָה הַחֵיל וְהִיא בְּמַצּוֹר,**
 31 **וּסְפִינָה הַמְטַרְפֶּת⁹⁶ בָּיִם, וְהַיּוֹצֵא לְדוֹן⁹⁷ - הֲרִי אֵלּוּ**
 32 **בְּחֻזְקַת חַיִּים. וְאִם הָיָה גֵּט אֶחָד מֵהֵן בְּיַד הַשְּׁלִיחַ -**
 33 **נִתְּנוּ לְאִשְׁתּוֹ וְתִהְיֶה בְּחֻזְקַת מְגִרָשָׁתָּ⁹⁸.**

91) השליח. 92) ואפילו הגיע לגבורות (שמונים שנה). 93) ואין חוששים שמא מת ובטלה שליחותו, אלא העמד השולח בחזקת חיים. 94) חולה סמוך למיתתו הנאבק עם המות. ופירושו בלשון פרסית קרב ומלחמה, ובפירוש המשנה לרבינו (ערכין א, ג) אומר: גוסס ידוע והוא שקול גרונו נשמע בשעת המיתה. והרמ"א באהע"ז סי' קכא ס"ז, מפרש: "תרגום" "על צד תאמנה" (ישעיה ס, ד): "על גססין", כלומר על חזה שלהן. . . שהקרב למיתה מעלה ליחה בגרונו מפני צרות החזה". וראה ב'תוספות יום-טוב' לערכין שם: "מלשון מגיסה בקדירה", שהליחה מתהפכת בגרונו, כמו המגיס בקדירה". 95) ושמא כבר מת, ואע"פ שבין כך ובין כך היא מותרת להנשא, או מחמת הגט או מחמת מיתת הבעל, חשוב לנו לדעת לענין יבום, שאם היא מגורשת אינה זקוקה ליבום, ואם אלמנה היא הרי זקוקה ליבום, ומספק חולצת ואינה מתייבמת. וכן להנשא לכהן אסורה שמא גרושה היא (גיטין כח, ובמגיד-משנה). 96) נשלחה בין הגלים בסער, ועדיין לא טבעה. 97) בדיני נפשות, אפילו בערכאות של גויים. 98) שם כח, ב.

34 **כט. אֲבָל עִיר שֶׁכְּבָשָׁה הֵגִיס וְהִבְקָעָה, וּסְפִינָה**
 35 **שְׂאֲבָדָה⁹⁹ בָּיִם, וְהַיּוֹצֵא לְהַרְגַּ מִכֵּית דִּין שֶׁל**
 36 **עַפּוֹ¹⁰⁰ - וְכֵן שֶׁגִּרְתָּה חָיָה אוֹ שֶׁטָּפוּ נֶהָר אוֹ נִפְלָה**
 37 **עָלֶיהָ מַפְלֵת¹⁰¹ - נִתְּנִים עֲלֵיהֶם חֲמִיר חַיִּים וְחֲמִיר**
 38 **מֵתִים¹⁰². וְאִם הָיָה גֵּט אֶחָד מֵהֶם בְּיַד הַשְּׁלִיחַ - אֵינוֹ**
 39 **נִתְּנוֹ לְאִשְׁתּוֹ¹⁰³. וְאִם נָתַן לָהּ - הֲרִי זֶה סֶפֶק**
 40 **מְגִרָשָׁתָּ¹⁰⁴. וְאִם נִדְּעַ שְׁמַת הַבֶּעַל קִדְּם שְׁיִגִיעַ הֲגֵט**
 41 **לִידָה - אֵינוֹ גֵּט¹⁰⁵.**

99) טבעה, ורבינו בפרושו למשנה (גיטין ג, ד) אומר: "מטרפת - שסוער עליה הים ורוצה לשברה, והמלחים אינם יכולים להנהיגה כפי רצונם. . . אבל העצים והכלים נשארו.

1 **לְשׁוֹן מוֹדִיעַ אֲמַתַּת הַדָּבָר, וְהֲרִי הוֹדִיעַ לָנוּ דָּבָר**
 2 **שְׂאִינוּ כֵּן⁸², כְּמִי שְׂאוֹמֵר עַל דָּבָר אֲסוּר שְׁהוּא מִתָּר**
 3 **אוֹ עַל דָּבָר הַטָּמֵא שְׁהוּא טָהוֹר.**

82) הוא מודיע לנו שהגט פסול, ואנו יודעים בו שהוא כשר, שהרי אין אנו רואים בו שום פסול (שם וברש"י).

4 **כד. אָמַר: גֵּט זֶה בָּטֵל, שֶׁמִּשְׁמָעוֹ פֶּעַל שְׁעֵבֶר, כְּגוֹן:**
 5 **חֲמַק עֵבֶר⁸³ - הֲרִי זֶה סֶפֶק⁸⁴. לְפִיכָּה, אִם נִתְגַּרְשָׁה**
 6 **בְּגֵט זֶה - הֲרִי סֶפֶק מְגִרָשָׁתָּ⁸⁵.**

83) שהן בפת"ח. 84) אם משמעו לעתיד שהוא רוצה לבטלו מכאן ולהבא, כמו בטל כצירי ואזי הוא בטל, או משמע לשעבר ואין זה מבטל אלא מודיע דבר שאינו כן ואינו מבוטל, כאמור בהלכה הקודמת (שם). ולדעת רש"י שם, הספק הוא הואיל ולא אמר: הוא, אלא "בטל" בלבד, שמא משמעו לשעבר ואין בדבריו כלום. 85) ודינה מבואר לקמן פ"י, ה"ג.

7 **כה. מִי שֶׁשָּׁלַח גֵּט לְאִשְׁתּוֹ, וְכָא שְׁלִיחַ וְאָמַר לוֹ:**
 8 **לֹא מְצֵאתִיךָ, אוֹ: לֹא רָצְתָה לָקַח, וְאָמַר הַבֶּעַל:**
 9 **בְּרוּךְ הַטּוֹב וְהַמְטִיב⁸⁶, אוֹ פִּיּוּצָא בְּדָבָרִים אֵלּוּ**
 10 **שֶׁמִּשְׁמָעֵינִי שְׂאִין בְּדַעְתּוֹ לְגִרָשָׁה, שֶׁהֲרִי שְׁמַת**
 11 **בְּעַכְשָׁה הֲגֵט - לֹא בָטֵל הֲגֵט⁸⁷, אֲלֵא יִתֵּן וְתִהְיֶה**
 12 **מְגִרָשָׁתָּ, עַד שְׂיֹאמַר לוֹ בְּפִרוּשׁ: לֹא תִתֵּן לָהּ, אוֹ**
 13 **יְבַטֵּל בְּפִרוּשׁ.**

86) שלא מסרתה לה. 87) אין זה אלא גילוי דעת שאינו חפץ עוד בשליחות, וכבר אמרנו לעיל הלכה יז שדברים שבלב אינם דברים לענין גט (גיטין לה.).

14 **כו. מִי שֶׁשָּׁלַח גֵּט לְאִשְׁתּוֹ וְחָזַר וּבְטָלוֹ בְּפָנֵי שְׁנַיִם**
 15 **אַחֵרִים, וְכֵן מִי שֶׁמִּסֵּר מוֹדְעָא עַל הֲגֵט - מִכֵּין אוֹתוֹ**
 16 **מִפְּת מִרְדּוֹת⁸⁸, מִפְּנֵי שְׁגוּרָם לְהִיּוֹת מִמְזוּרִים. שֶׁהֲרִי**
 17 **יִגִיעַ גֵּט לִידָה וְתִנְשָׁא בּוּ, וְאַחֵר זִמֵּן יִצְאוּ עֲדִים**
 18 **שֶׁבְטָלוּ בְּפָנֵיהֶם אוֹ שֶׁמִּסֵּר מוֹדְעָא בְּפָנֵיהֶם קִדְּם**
 19 **שְׂיִכְתֵּב הֲגֵט, וְנִמְצָא הוֹלֵךְ מִמֶּזֶר⁸⁹.**

88) מכות מדבריהם, שהן בלי מספר מסויים אלא לפי ראות עיני בית-דין, בניגוד למלקות מן התורה שהיא שלושים ותשע הלקאות (נזיר ד, ג ובפירוש המשנה שם). מדרות - שמרד על דברי סופרים, וראה ב'תוספות יום-טוב' שם ובביאורנו הל' יסודי התורה פ"ה, ה"ג. ורש"י (חולין קמא:) מפרש: מדרות - "רידיו בתוכחת שלא ירגיל בזה". 89) קידושין יב, ב: רב מנגיד (=מכה מכת מדרות) על דמבטל גיטא, ועל דמסר מודעה אגיטא". והשווה לעיל הל' אישות פ"ג, הכ"ב. ונוהגים היום להצריך ביטול מודעה אפילו למגרש מרצונו (אהע"ז סי' קלד, ס"ג). ומי שמגרש ע"י שליח, טוב שישביעו את הבעל בשבועת התורה שלא ימסור מודעה ולא יבטל הגט (שם סי' קנד, "סדר הגט" סעיף כו).

20 **כז. שְׁלִיחַ שֶׁהֵבִיא גֵּט וְנָתַן לְאִשָּׁה - אֵין אוֹמְרִים**
 21 **שְׁמָא בְטָלוּ הַבֶּעַל, אֲלֵא נִתְּנִין אוֹתוֹ לָהּ בְּחֻזְקַת**

8 שְׁאֵין עֲדִינָא יְדוּעִין אֶצְלָנוּ, וְתִהְיֶה מְגֻרָשָׁת וְתִנָּשָׂא
9 בּוֹ.⁵⁴

~ נקודות משיחות קודש ~

"שליח שהביא גט...כו."

מדין שליח שהביא גט, יש ללמוד הוראה לכללות זמן הגלות. הקב"ה וכן נסת ישראל הם בדוגמת איש ואשה, ובמתנת תורה היה עניין הקידושין, וכמבואר בחסידות ששלושת הדרכים שבהן נקנית האשה, מרומזים באברהם יצחק ויעקב (אבות האומה); כסף הוא אהבה - עניינו של אברהם אבינו. שטר כנגד הלוחות, כמו שמצינו שחקיקה מהני בגט. וביאה ענינו של יעקב - "ויבן לו בית כו", ונמצא ששבירת הלוחות היא שבירת שטר הקידושין וסיבה לעניין הגלות.

אמנם, הכוונה בשבירת הלוחות ובירידה שבגלות היא העליה שתבוא אחר-כך, ועל-אחת-כמה-וכמה לעתיד-לבוא, ויתירה מכך שגם בזמן הגלות אין זה מצב של גירושין לאמיתתו אלא מעין ובחיצוניות בלבד.

עניין זה מתבטא בהלכה שהבעל בעצמו אינו נותן את הגט אלא השליח, והבעל - הקב"ה אומר "לא גירשתי מעולם" - "אי זה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה". ובהלכה שלאח"כ "...חלה או נאנס השליח משלחו ביד אחר, וכן השני אם חלה משלחו ביד אחר, ואפילו מאה" היינו שהקב"ה שאינו חפץ בגירושין עושה הכל כדי שלא יהיו גירושין, וגם כאשר משלחו ביד אחר, אזי השני בא לידי חולי עד מאה, שאז כבר בוודאי יבוא משיח..

ומסיים בהלכה שם "האחרון שהגיע הגט לידו, נתנו לה ותתגרש בו אע"פ שמת השליח הראשון". ומקור ההלכה בגמרא שרב אשי אמר אם מת הראשון בטלו כולו, ומר בר רב אשי חולק ואומר שאם הבעל חי כל השליחים קיימים, ופסק הרמב"ם כמותו.

כי כששליח עושה שליח, יש שני אפשרויות: א: שהשליח מוסר לחבירו רק את מציאות ה"שליח" שבו ולא את כוחו של המשלח, ונמצא שפעולת השליח השני היא מכח השליח הראשון ולא מכח המשלח. ב. השליח מוסר לו גם את כח המשלח שבו - "שלוחו של אדם כמותו", ואז שליחותו של השליח השני היא מכח המשלח עצמו, ולכן גם אם מת השליח הראשון קיימת השליחות כיון שהבעל קיים.

ובפנימיות העניינים הוא, שגם לשליח האחרון ישנו תוקף השליחות מכוחו של המשלח, ומזה למדים אנו שהמטרה בזכרון שבירת הלוחות היא כדי שנשוב להטיב ולחזק את קשר הקידושין שבין הקב"ה וכן נסת ישראל. כשיהיה לומד תורה מתוך ידיעה ש"משה קיבל תורה מסיני כו" יכול שתהיה אצלו חלישות בגלל הידיעה שהתורה מגיעה אליו

והספינה שאבדה - כשנשברו הכלים והעצים שלה ונאבד הכל, ונשארה הספינה על פני המים להנהגת המים ולא נשאר עוגן ולא משוטות". (100) שמא קיבל שוחד, ונשאר הנידון חי (גיטין, שם). (101) התמוטטות קיר או תל וכיוצא בזה. כל אלו השלשה, מנויים ב"ירושלמי" גיטין פ"ג, ה"ד. (102) בת ישראל לכהן לא תאכל בתרומה (חומרי מתים), ובת כהן לישראל לא תאכל בתרומה אביה (חומרי חיים), כמפורש במשנה (גיטין ג, ד). ולא גילה לנו רבינו דין היוצא ליהרג מבית-דין של ישראל, שאמרו בגיטין כט, א. כיון שיצא ליהרג הורגים אותו, ואין חוששים שמא מצאו לו זכות והחזירו אותו, אולם בהל' תרומות פ"ט ה"ב, כותב רבינו: "והיוצא ליהרג מבתי דיני גויים . . . נותנים לו חומרי מתים וחומרי חיים . . . אבל מי שנגמר דינו בבית-דין והניחוהו בבית הסקילה ליהרג, הרי זה בחזקת מת ולא תאכל אשתו". נראה מדבריו, שגמר דין בלבד אינו מספיק להחזיקו כמת, שמא למדו עליו זכות בהיותו בדרך והחזירוהו ופטרוהו, אולם משהניחוהו בבית הסקילה, דבר רחוק הוא שימצא מי שילמד עליו זכות, כביאור ה'כסף משנה' שם. והשווה הל' ערכין פ"א, ה"ג. (103) שלא להחזיקה כגרושה על הספק, ובמקום יבום (שבעלה מת בלא בנים והניח אח), שמא תקל לעצמה ותינשא לאחרים בלא חליצה. אבל שלא במקום יבום, ורוצה להנשא לישראל - אין כאן שום חשש, שממה-נפשך מותרת להנשא, או בתורת גרושה או בתורת אלמנה, ואפילו במקום יבום אם תשבע קודם קבלת הגט שלא תינשא לאחרים בלא חליצה - נותן לה גיטה ולא תשאר עגונה כל ימיה (בית שמואל' לאהע"ז סי' קמא, קו, ובי'נודע ביהודה' תנינא אהע"ז סי' קלד). (104) ובמקום יבום, חולצת ואינה מתייבמת. (105) שאין גט לאחר מיתה (גיטין יג). ומתייבמת, ושלא במקום יבום מותרת אפילו לכהן.

1 ל. הַבֵּעַל שֶׁשָּׁלַח גֵּט לְאִשְׁתּוֹ - הֲרִי הוּא חַיב
2 בְּמוֹנוֹתֶיהָ וּבְכָל תַּנְאֵי כְּתוּבָהּ¹⁰⁶ עַד שֶׁיִּגְעֶיז הַגֵּט
3 לִידָהּ¹⁰⁷ או לִידַת שְׁלִיחַ קֶפְלָה.

(106) כגון רפואתה או פדיונה, המנויים לעיל הל' אישות פי"ב, ה"ב. (107) שאפילו בספק מגורשת יש לה מזונות מבעלה, כמבואר בכתובות צז, ב. ולעיל הל' אישות פי"ח, הכ"ה. קל-וחומר בזו שלא הגיע גט לידה כלל. וכ"ה ברי"ף גיטין פרק ב, בסוגיא דנכתב ביום ונחתם בלילה: "וקיימא-לן שלא פקע פדיונה ממנו עד שיגיע גט לידה" (אור שמח).

יום חמישי כ"ה תשרי ה'תש"פ

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

(1) נתבאר בו דיני הבאת הגט ממקום למקום, ערעור הבעל, שהאשה נעשית שליח להולכה.

4 א. שְׁלִיחַ שֶׁהֵבִיא גֵּט מִמָּקוֹם לְמָקוֹם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל,
5 אָף עַל פִּי שְׁלֹא רָאָה כְּתִיבַת הַגֵּט וְלֹא יָדַע מִי הֵם
6 עֲדִינָא², אֲלֵא נָתַן לוֹ הַבֵּעַל גֵּט וְאָמַר לוֹ: תֵּן גֵּט זֶה
7 לְאִשְׁתִּי - הֲרִי זֶה נֹתְנִי לָהּ בְּפָנֶי עֲדִים³, וְאָף עַל פִּי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ה תשרי - ספר נשים - הלכות גירושין קסה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

17 הגט לידו נתנו לה בפני שנים ותתגרש בו, אף על
18 פי שמת הראשון¹⁶.

13 שאינו יכול להמשיך בשליחותו. (14) אבל אם לא
חלה או נאנס אין שליח עושה שליח, שהבעל מקפיד.
(15) שאין זה אלא גילוי דעת בלבד. (16) השליח הראשון,
שכל השליחים אינם באים אלא מכוח הבעל, ולפיכך כל
עוד שהבעל חי לא בטלה שליחותו, אבל אם מת הבעל
בטלה שליחות כולם.

19 ה. שליח שהביא גט ממקום למקום בחוצה
20 לארץ¹⁷, או מארץ ישראל לחוצה לארץ, או מחוצה
21 לארץ לארץ: אם היה השליח עומד בפשעת פתיכת
22 הגט וחתמתו - הרי זה אומר בפני שנים: בפני
23 נכתב ובפני נחתם¹⁸, ואחר כך יתן לה בפניהם
24 ותתגרש בו. ואף על פי שאין עדי ידועין אצלנו.
25 ואפלו היו שמות עדי פשמות העפז"ם - אין
26 חוששין להן¹⁹.

17 שאין שם שיירות מצויות וממילא לא יודמנו לה עדים
לקיים חתימת עדי הגט. (18) ואף על פי שאין קיום שטר
בפחות משני עדים, בכל זאת נאמן השליח כשניים, כי מן
התורה "עדים החתומים על השטר נעשו כמי שנחקרה
עדותם בבית דין" (שאר אדם חצוף לזיף) וחכמים הם
שהחמירו להצריך "עדי קיום", ומשום תקנת עגונה הקילו
חכמים להאמין השליח כשני עדים, וכדי שלא יחליפו
בקיום שאר שטרות להאמין גם בהם עד אחד. - הצריכוהו
לומר גם "בפני נכתב" (אף על פי שאין זה נדרש לצורך
קיום הגט) להודיע שזהו דין מיוחד בגט, שלא תישאר
עגונה. (19) שמא גויים חתמו בו, "מפני שרוב ישראל
שבחוץ לארץ שמותיהם כשמות גויים" ובוודאי גם אלו
ישראל הם, והואיל ובחוץ לארץ רובם נקראים בשמות
גויים, לפיכך אף בארץ ישראל אין לחשוש שמא גויים הם,
כי כן המנהג לקרוא ישראל בשמות גויים.

27 ו. בא הפעל ועמד וערער - אין משגיחין בו²⁰.
28 לפיכך²¹ אף הנשים ששונאות זו את זו נאמנות
29 להביא גט זה ולומר 'בפני נכתב ובפני נחתם'²².

20 כי השליח נאמן כשניים ואין דבריו של אחד במקום
שניים. (21) הואיל ואין הבעל נאמן לפוסלה. (22) שאין
מתכוונות לקלקלה בידען שהבעל לא יוכל לערער אחרי
עדותן.

30 ז. וכן שליח שהביא גט בארץ ישראל ואמר 'בפני
31 נכתב ובפני נחתם', אף על פי שאינו צריך, אם יבא
32 הפעל ויערער - אין משגיחין בו. ואם אין השליח
33 עומד בפשעת פתיכה וחתמתו²³ - לא יתן לה אלא
34 אם בן נתקנים בחותמיו²⁴. ויש²⁵ לשליח להיות
35 מפלל השלשה שקימו אותן בחותמיו²⁶. ואם לא
36 נתקנים ונתן לה - הרי זה פסול²⁷ עד שיתקנים. ואם
37 בא הפעל וערער ולא נתקנים - אינה מגרשת. אבד
38 הגט - הרי זה ספק מגרשת.

לאחר כמה וכמה שלוחים, עד שהשליח האחרון אינו בא
בכח המשלח, ועל כך באה ההלכה הפסוקה שכל
השלוחים כולם באים מכח הבעל - הקב"ה בעצמו.
כשמשא רבינו מוסר את השליחות לשני, הרי היא במלוא
שלימותה, כי מוסר לו גם את כח המשלח, וכן הלאה
"אפילו מאה", ולכן יהודי המקבל את התורה בימינו, כאילו
קיבל אותה מהקב"ה בעצמו, ו"כל הקורא ושונה - הקב"ה
קורא ושונה כנגדו".

(עלפי "זין מלכות" ספר נשים סימן טז)

(2) החתומים בו. (3) "שעיקר הגירושין בעדי מסירה".
(4) עדי החתימה. (5) כי אפילו יבוא הבעל ויערער על הגט
לומר מזויף הוא, יבואו עדי החתימה או אנשים אחרים
המכירים חתימת ידם ויעידו על זהות החתימה ויקיימוהו.
ודווקא בארץ ישראל שעדים מצויים לקימו (לאשרו),
הואיל ובתי דינים קבועים שם בכל יום שני וחמישי
ומצויות שיירות שהולכות לדון בבית הדין.

1 ב. בא הפעל וערער ואמר: לא גרשתיך מעולם,
2 וגט שהובא לה מזיף הוא - נתקנים בחותמיו⁶. ואם
3 לא נתקנים ולא נודעו עדיו כלל - תצא והולך ממזר,
4 שהרי אינה מגרשת⁷. אבד הגט - הרי זה ספק
5 מגרשת. לפיכך, נשים שחזקתן שהן שונאות זו את
6 זו - אין נאמנות להביא גט בארץ ישראל זו לזו;
7 שמא מזיף הוא, ותתכן ללקלק אותה כדי שתנשא
8 ותאסר על בעלה⁸.

(6) יאשר על ידי עדי החתימה, ואין מקבלים דברי הבעל
שהוא יחיד, במקום העדים שהם שניים. (7) ועדיין היא
אשת איש הואיל והבעל מערער על נכונות הגט וחתימת
העדים לא אושרה, והאשה עצמה אינה יודעת בזה שום דבר
להשיב, העמד אשה על חזקתה והרי היא אשת איש גמורה
מן הראשון. (8) ותצא מזה ומזה.

9 ג. ואלו הן הנשים שחזקתן שונאות זו את זו:
10 חמותה, ובת חמותה, וצרתה⁹, אפלו היתה צרתה
11 נשואה¹⁰ לאחר, ויבמתה¹¹, אפלו היתה אחותה ובת
12 בעלה¹². אבל שאר כל הנשים פשוט.

(9) כינוי לשתי נשים הנשואות לבעל אחד. (10) עכשיו.
(11) אשת אחי בעלה, יראה שמא סופה להיות צרתה (במקום
יבום). (12) שאומרת: זו באה במקום אמי ואוכלת כל
עמלה. ובגמרא אמרו: שהוא הדין שאין הכלה נאמנת
לחמותה ולא אשת האב לבת הבעל, ש"כמים הפנים לפנים
כן לב האדם לאדם" וכשם שאלה שונאות את אלה, כך
השונאות חוזרות לשונאות.

13 ד. המביא גט ממקום למקום בארץ ישראל, וחלה
14 או נאנס¹³ - משלחו ביד אחר¹⁴. וכן השגי אם חלה
15 - משלחו ביד אחר. ואפלו מאה. ואין צריך עדים
16 לחזר ולעשות שליח בפניהם¹⁵. והאחרון שהגיע

יב. נכתב מקצת הגט בפניו, ונחתם פלו⁴⁰ בפניו - 21
 אם מקצתו הראשון הוא, הרי זה אומר 'בפני נכתב
 ובפני נחתם'. אפלו לא נכתב בו אלא ששה אחת⁴¹ 23
 בפניו, ואפלו שמע קול הקולמוס⁴² פותב, וחתמו
 העדים בפניו - הרי זה אומר 'בפני נכתב ובפני
 נחתם'. וכן אם יצא הסופר לשוק וחזר והשלים את 26
 הגט - אינו חושש שמה אחר מצאו ואמר לו, ולשם 27
 אשה אחרת פתבו, אלא אומר 'בפני נכתב ובפני 28
 נחתם'.⁴³ 29

(40) כלומר: שני העדים. (41) שורה אחת, ולדעת רש"י
 הכוונה לאותה שורה שבה שם האיש, האשה והתאריך,
 שזהו תורף הגט ועיקרו. ולדעת התוספות הכוונה לשורה
 הראשונה שבנוסח הגט, שמכיון שהתחיל לכתבו לשמה,
 בוודאי סייעו לכתבו לשמה. (42) העט. (43) וכל זה אינו
 אלא בכתיבת הגט, אבל בחתימתו צריך שיראה השליח את
 חתימת העדים כולה, שעדות החתימה היא העיקר ועדות
 הכתיבה אינה אלא משום גזירה.

יג. אמר: בפני נכתב אבל לא בפני נחתם, בפני 30
 נחתם אבל לא בפני נכתב, בפני נכתב פלו וחתם עד 31
 אחד אבל לא העד השני, אפלו היה הוא העד השני 32
 - הרי זה תקנים בחותמיו ואחר כך ינתן לה. ואם 33
 העיד הוא ואחר על העד השני שלא חתם בפניו⁴⁴ - 34
 הרי זה פשר ונתן לה. ואין צריך לומר אם העידו 35
 שנים אחרים על כתב העד השני שזה פשר⁴⁵. 36

(44) שהם מכירים חתימתו. (45) שהרי על חתימת הראשון
 העיד השליח שראהו חותם והוא נאמן כשניים, ועל חתימת
 השני ישנם שני עדים.

יד. שנים שהביאו גט בחוצה לארץ, אף על פי 37
 שלא נכתב ונחתם בפניהם - הואיל ונתנו להם 38
 הפעל לתנו לאשתו, הרי אלו נותנים לה ותהיה 39
 מגרשת. שהרי אין הפעל יכול לערער בגט זה אף 40
 על פי שאינו מקנים, שהרי שלוחיו הם עצמם⁴⁶. 41
 שאלו אמרו השנים: בפנינו נתגרשה - הרי זו 42
 מגרשת אף על פי שאין שם גט. 43

(46) ואפילו יערער ויאמר לא שלחתים אינו נאמן נגד
 שניהם.

טו. במה דברים אמורים? בזמן שהגט יוצא מתחת 44
 ידי שניהם⁴⁷; אבל אם אין הגט יוצא מתחת ידי 45
 שניהם⁴⁸ - צריכין לומר: בפנינו נכתב ובפנינו 46
 נחתם. לפיכך, אם אמר אחד 'בפני נכתב' והאחר 47
 אומר 'בפני נחתם', ואפלו שנים אומרים 'בפנינו 48
 נכתב' ואחד אומר 'בפני נחתם' - הואיל ואינו יוצא 49
 מתחת ידי שניהם, לא ינתן לה עד שיתקנים 50
 בחותמיו. 51

(23) שאינו יכול לומר: בפני נכתב ובפני נחתם. (24) על
 ידי עדים המכירים חתימת עדי הגט. (25) ויכול.
 (26) שקיום שטרות בשלושה דינים. ואף שהשליח הוא
 בעצמו עד - יכול הוא להיעשות דיין, שכלל הוא, כל דבר
 שאינו אלא מדבריהם (מדברי חכמים) עד נעשה דיין. וקיום
 שטרות אינו אלא מדבריהם בלבד. (27) מדבריהם, אבל
 אינו בטל מן התורה, שקיום שטרות אינו אלא מדבריהם,
 אבל מן התורה, עדים החתומים על השטר נעשו כמי
 שנחקרה עדותם בבית דין.

ח. ומפני מה הצריכו לומר 'בפני נכתב ובפני 1
 נחתם' בחוצה לארץ? כדי שלא תהיה האשה 2
 צריכה לקימו²⁸ אם יבוא הפעל ויערער. מפני שאין 3
 העדים מצויין לקימו במקום המקום בחוצה 4
 לארץ²⁹. 5

(28) לאשר חתימת עדי הגט. (29) שאין שיירות מצויות
 שם. ואפילו במקום למקום באותה מדינה, שמצויות שיירות
 ביניהם - הואיל ואין האנשים מתעכבים זמן רב בבתיהם
 אלא נודדים מפה לשם וטרודים בסחורתם, אינם מכירים
 חתימות שביניהם.

ט. פעל שהביא ראיה ברוך שגט זה שנאמר בו 6
 'בפני נכתב ובפני נחתם' מזה³⁰ הוא - הרי זה בטל. 7
 שלא האמינו דבריו של אחד שאמר 'בפני נכתב 8
 ובפני נחתם' אלא לדחות ערעור הפעל שאין עמו 9
 ראיה, אבל במקום עדים שמכחישים אותו לא 10
 האמינוהו³¹. 11

(30) כגון שהביא עדים שבאותו יום הכתוב בגט לא היה
 השליח כלל באותו מקום וממילא לא ראה חתימת העדים
 ושקר העיד. (31) לשליח.

י. הנדרות שבארץ ישראל והנסיין³² שפים הגדול³³: 12
 שבתוך התחום של ארץ ישראל - הרי הן בארץ 13
 ישראל³⁴, ושחוצה לתחום - בחוצה לארץ. ובהלכות 14
 תרומות יתבאר תחומי ארץ ישראל. ובכל בארץ 15
 ישראל לגטין³⁵. 16

(32) האיים. (33) הוא הים התיכון שבמערבה של ארץ
 ישראל. (34) והמביא גט שנכתב בספינה במים הנ"ל הרי
 הוא כמביא ביבשת ארץ ישראל, כי יש למים הנ"ל תורת
 ארץ ישראל לענין גטין. (35) והמביא גט ממקום למקום
 בבבל אינו צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם, הואיל
 וישיבות קבועות שם.

יא. גט שכתבו בארץ ישראל וחתמו בחוצה לארץ³⁶ 17
 - צריך שאומר 'בפני נכתב ובפני נחתם'.³⁷ כתבו 18
 בחוצה לארץ וחתמו בארץ ישראל³⁸ - אינו צריך 19
 לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם'.³⁹ 20

(36) וחזר ונתנו בארץ ישראל. (37) שהרי נחתם בחוץ
 לארץ. (38) וגם נתנו בארץ ישראל. (39) שהכול הולך
 אחר מקום החתימה.

כ. חלה השליח או נאנס⁵⁸ - בא לבית דין ואומר
להם: גט זה בפני נכתב ובפני נחתם, והן משלחין
אותו ביד שליח אחר. ואין השליח האחרון צריך
לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם', אלא אומר: שליח
בית דין אני, ונותנו לה בפני עדים.

(58) ואינו יכול להגיע למקום האשה.

כא. חלה השני או נאנס - עושה שליח אחר בבית
דין. אפלו מאה. והאחרון אומר: שליח בית דין
אני, ונותנו לה. אף על פי שמת השליח הראשון.
ומפני מה צריך בית דין? מפני שהוא צריך לומר
'בפני נכתב ובפני נחתם'. אבל אם נתקיים הגט
בחוקמיו, אף על פי שנתנו שליח לשליח אפלו
מאה בינם לבין עצמם עד שהגיע הגט לידה - הרי
זה כשר⁵⁹. ואף על פי שלא פרש הבעל ולא אמר
לו: שלחו ביד אחר אם תאנס, אם חלה או נאנס -
הרי זה משלחו⁶⁰.

(59) כל שנתקיים בחותמיו הרי זה כמביא גט בארץ ישראל.

(60) שבוודאי אין הבעל מקפיד אם מוסר שליחתו לאחר.

כב. כל העושה שליח, אינו צריך שיהא השליח
עמו בבית דין; אלא אומר להם: הרי פלוני שלוחי,
ואפלו שלא בפניו. וכן השליח עושה שליח אחר
שלא בפניו, אפלו הן מאה⁶¹.

(61) וכן האשה יכולה לעשות שליח קבלה לקבלת הגט
בבית דין אפילו שלא בפני השליח, אלא מודיעה לבית דין:
הווי עלי עדים שאני ממנה את פלוני במדינת הים לשליח
קבלה לקבל גיטי מיד בעלי. אלא שאין שליח קבלה עושה
שליח, כיון שלא מסרה לו אלא "דברים" ודברים אינם
נמסרים לשליח, כלומר, אין דברים כוח להיות חוזרים
ונמסרים לאחר, אבל שליח הולכה שקיבל לידיו גט שיש
בו ממש, אותו גט חוזר ונמסר משליח לשליח.

כג. האיש שנתן גט לאשתו, ונכתב ונחתם בפניה,
ואמר לה: הרי את שלוחתי להולכה עד בית דין
פלוני, והם יעמידו שליח ויתנו ליה גט זה ותתגרשי
בו - הרי זו נאמנת לומר בפניהם 'בפני נכתב ובפני
נחתם'⁶², והם נוטלין אותו ונותנין אותו לשליח
לתנו לה כמאמר הבעל.

(62) אבל אינה מתגרשת עד שתאמר: בפני נכתב וכו'.

כד. במה דברים אמורים⁶³? כשהתנה עליה הבעל
תנאי זה⁶⁴; אבל אם לא התנה עליה, אלא נתן לה
גטה, והרי הגט יוצא מתחת ידה - אינה צריכה
לומר כלום, והרי היא בחזקת מגרשת, הואיל וגט
שבידה פתוח כהלכתו⁶⁵ והעדים חתומים עליו. ואף
על פי שאין אנו מכירים פתח אותן העדים ולא
נתקנים - אין חוששין לה שקמה זיפה אותו, שהרי

(47) שנעשו שניהם שלוחים על ידי הבעל. (48) שלא נעשו
שניהם שלוחים.

טז. אמר אחד 'בפני נכתב' ושנים אומרים 'בפנינו
נחתם' - פשר, אף על פי שאינו יוצא מתחת ידם⁴⁹,
שהרי נתקנים בחוקמיו⁵⁰.

(49) שלא נעשו שלוחים. (50) אושרה חתימת עדי הגט על
ידי שני עדים.

יז. שליח שהביא גט בחוצה לארץ ונתנו לה בינו
לבינה⁵¹, או שנתנו לה בפני שנים ולא אמר לה
'בפני נכתב ובפני נחתם', אף על פי שנשאת -
נוטלו ממנה וחזרו ונתנו לה בפני שנים ואומר
בפניהם 'בפני נכתב ובפני נחתם'⁵². ואם לא נטלו
ממנה - הרי זה פסול עד שיתקנים בחוקמיו⁵³.

(51) וממילא אין ערך לאמירתו: בפני נכתב ובפני נחתם,
שהרי אין לפנינו שלושה שקיימנוהו. (52) אבל אם אינו
נוטל ממנה אינו יכול לומר בפני שניים בפני נכתב וכו',
שצריך שיאמר סמוך לנתינה, ולא לאחר זמן מרובה.
(53) ואפילו נתקיים בחותמיו, עדיין צריך ליטלו ממנה
ולחזור וליתן לה בפני שניים, שעיקר הגירושין בעדי
מסירה.

יח. נתנו לה ולא הספיק לומר 'בפני נכתב ובפני
נחתם' עד שנסתתק⁵⁴ - הרי זה יתקנים בחוקמיו
ואחר כך ינתן לה⁵⁵.

(54) נאלם, ניטל ממנו כוח דיבורו. (55) ומשמע מדברי
רבינו שאפילו אם כותב: בפני נכתב וכו', אינו מועיל, ואף
על פי שבעדות מיתת הבעל מועיל כתבו להתיר האשה
להינשא כמבואר לקמן: "מה שנשתתק ובדקו אותו ...
ונמצאה דעתו מכוונת וכתב שמת פלוני ... סומכים על
כתיבתו ותינשא" - שם הקילו משום התרת עגונה, אבל כאן
שבעלה חי אפשר להודיעו לשלוח גט על ידי שליח שני,
שיוכל לומר בפני נכתב, וגם מתוך שאפשר לקיים חתימת
העדים לא הקילו לסמוך על כתב ידו.

יט. הסומא אינו יכול להביא גט זה של חוצה
לארץ, מפני שאינו יכול לומר 'בפני נכתב ובפני
נחתם'. לפיכך, אם נכתב ונחתם בפניו כשהוא
פתוח⁵⁶ ונסתמא - הרי זה אומר בפני שלשה 'בפני
נכתב ובפני נחתם' ונותנו לה⁵⁷. וכן האשה שהביאה
גט זה של חוצה לארץ, צריכה שלשה לומר
בפניהם 'בפני נכתב ובפני נחתם'. שלא אמרו בפני
שנים אלא בזמן שהשליח פשר לעדות, שהרי הוא
מצטרף עם השנים ונמצא מפלל השלישי שקיימו
גט זה בדבריו, שהעדר נעשה דין בדבר שהוא
מדבריהם.

(56) כשהיו עוד עיניו פקוחות וראה כתיבת הגט וחתימתו.
(57) והוא שמכיר האשה בטביעת קול, ואם אינו מכירה לא
מועיל אם אחרים יאמרו לו שהיא זאת.

1 - לא תצא¹⁰; אלא אם כן לא נשאר בידה לקיימו¹¹,
2 שהרי בטל התנאי. ושמ¹² נתבאר, שאם אמר לה:
3 הרי את מגרשת מעכשיו או מהיום על תנאי כך
4 וכך¹³, או שאמר לה: הרי את מגרשת על מנת כך
5 וכך - כשיתקיים התנאי, תהיה מגרשת משעת נתינת
6 הגט לידה. לפיכך אינו יכול לבטל הגט ולא
7 להוסיף על תנאו משהגיע גט לידה. ואם אבד או
8 נשרף, אפילו מת הבעל קדם שיתקיים התנאי - הרי
9 זו מקיימת התנאי אחר מותו, וכבר נתגרשה משעת
10 נתינת הגט לידה¹⁴. ויש לה להנשא לכתחילה אף על
11 פי שעדיין לא נתקיים התנאי¹⁵, ואין חוששין שמה
12 לא יתקיים, הואיל והיה התנאי במעכשיו או בעל
13 מנת¹⁶.

(2) הלכה ב. (3) שבין בקידושין ובין בגירושין. . . . ובין
בשאר דיני ממון, צריך להיות בתנאי ארבעה דברים, ואלו
הם: "שיהיה כפול, ושיהיה הן שלו קודם ללאו, ושיהיה
התנאי קודם למעשה, ושיהיה התנאי דבר שאפשר לקיימו".
והשווה שם הי"ג. (4) הלכה טו. (5) מקור הלכה זו
בגיטין עד, א. (6) יכול הוא. (7) לומר לאשה או לאחרים
גט שנתתי לאשתי בטל הוא, וכמבואר לעיל פ"ו הט"ז.
(8) הואיל ואין הגט נגמר אלא כשיתקיים תנאו, ואז כבר מת
הבעל, ואין גט לאחר מיתתו, וכל-שכן כשאבד הגט או
נשרף, שבשעת קיום התנאי אין הגט בעולם, ובמה נתגרש?
(גיטין, שם). (9) שמה ימות הבעל או יבטל הגט או ישרף,
ונמצאת אשת איש למפרע. (10) לקמן פ"ט ה"ה, כתב
רבינו: "שהמגרש על תנאי יש שם גירושין ואין גומרין עד
שיתקיים התנאי. . . . שהרי הגיע לידה תחילה בתורת
גירושין, ואם נשאת קודם שיתקיים התנאי - לא תצא, כמו
שביארנו". אולם רבים חולקים על רבינו בזה, וסוברים
שאפילו אם נשאת תצא, הואיל ונשאת לפני קיום תנאה הרי
היא אשת איש, והשני שבא עליה בזנות - נאסרה עליו, ועי'
מגיד-משנה וסוף-משנה. (11) כגון שהתנה עמה: הרי זה
גיטך אם תתני לי כלי פלוני, ואבד הכלי, כמבואר לקמן
הכ"ג. (12) הלכה טז. (13) שכוונתו: מעכשיו יהיה גט,
על-מנת שתקיימי התנאי (גיטין עד. וברש"י) והשווה דברי
רבינו בהל' זכיה פ"ג ה"ח. (14) גיטין, שם. (15) שם, פג,
א. כי אינה חשודה לקלקל עצמה, וכל תנאי שבידה לקיימו
- אנו בטוחים שתקיימנו. אולם תנאי שהוא תלוי ביד אחרים
ואין בידה לקיימו, חוששים שמה לא יתקיים ואסורה
להנשא לכתחילה. ועיי"ש עד, א בברייתא. (16) ואפילו
אבד הגט או מת הבעל, מגורשת היא משעת מסירתו,
כאמור לעיל, בניגוד למגרש על תנאי סתם (שלא אמר
מעכשיו) - שאינה נשאת לכתחילה, שמה יבטלנו הבעל או
ימות, או שמה יאבד הגט או ישרף ונמצאת אשת איש
למפרע.

ב. כל המגרש על תנאי, בין שאמר מעכשיו בין
שאמר אם יהיה ואם לא יהיה¹⁷ - הרי זה לא יתניח
עם אשתו כל זמן שלא נתקיים התנאי¹⁸ אלא בפני
עד. ואפילו עבד ואפילו שפחה, חוץ משפחתה או

1 אינה מקלקלת על עצמה¹⁶. ועוד, שהעדים
2 החתומים על הגט הרי הן כמי שנתקרה עדותן
3 בבית דין עד שיהא שם מערער¹⁷, לפיכך נעמיד
4 הגט בחזקתו ותנשאו, ואין חוששין שמה ימצא
5 מזיק; כמו שנעמיד הגט בחזקת פשר פשיביא אותו
6 השליח¹⁸, עד שיערער הבעל או עד שביא ראיה
7 שהוא מזיק או בטל¹⁹. שאם נחוש לזכרים אלו
8 וכיצא בהן, כך היה לנו לחוש לגט שיתן הבעל
9 בפנינו שמה בטל ואחר כך נתנו, או שמה עדים
10 פסולים חתמו בו והרי הוא פמזיק מתוכו, או שמה
11 שלא לשמה נכתב. וכשם שאין חוששין לזה
12 וכיצא בו, אלא נעמידנו על חזקתו עד שיודע
13 שהוא בטל, כך לא נחוש לא לשליח²⁰ ולא לאשה
14 עצמה שהגט יוצא מתחת ידה²¹. שאין דיני
15 האסורין בדיני הממונות²².

(63) שהיא צריכה לומר בפני נכתב. (64) שתהיה רק שליח
להולכה לפני בית דין, ועליה לקיים תנאי זה ככל תנאי
אחר. (65) ואפילו לא נתן לה בעדי מסירה אלא בינו
לבינה, גם כן גט כשר הוא, הואיל ועדים חתומים בו.
(66) כי אם יתברר שזייפה אותו הרי אסורה על שניהם.
(67) שאין אדם חצוף לזייף. (68) בארץ ישראל, שאינו
צריך לומר בפני נכתב ונחתם. (69) ואז אפילו אמר השליח
בפני נכתב - הגט בטל. (70) המביאו בארץ ישראל שאינו
צריך לומר כלום. (71) וכן אמרו: "אשה משיגיע הגט
לידה מתגרשת". שכבר נתגרשה בקבלתו, ואילו הייתה
צריכה לקיים הגט בחותמיו, אזי אפילו אם תאמר בפני
נכתב לא נאמן לה, שהרי היא נוגעת בדבר. (72) שבממון
אין אדם נאמן על עצמו עד שיביא ראיה לדבריו, וכן
אמרו: "עבד שהביא גיטו וכתוב בו עצמן ונכסי קנויים לך
- עצמו קנה (נאמן הוא על שחרורו) נכסים לא קנה", שצריך
עדים לקיימו כשאר שטרות.

פרק שמיני

(1) ביאר בו רבינו דין גירושין על תנאי, התירה לכל אדם
חוץ מפלוני ופלוני, קשר אותה בכמה תנאים, נתן לה גיטה
והתנה שהנייר שלו, גירש על תנאי ונישאת לאחר לפני
שנתקיים התנאי.

א. המגרש על תנאי, אם נתקיים התנאי - הרי זו
מגרשת, ואם לא נתקיים התנאי - אינה מגרשת.
וכבר בארנו בפרק ששי מהלכות אישות² משפטי
התנאין פלם³. ושמ⁴ נתבאר, שהמגרש על תנאי -
כשיתקיים התנאי, תהיה מגרשת בשעה שיתקיים, לא
בשעת נתינת הגט לידה⁵. לפיכך יש לבעל⁶ לבטל
הגט⁷ או להוסיף על תנאו או להתנות על תנאי אחר
כל זמן שלא נתקיים התנאי הראשון, אף על פי
שהגיע גט לידה. ואם מת הבעל או אבד הגט או
נשרף קדם שיתקיים התנאי - אינה מגרשת⁸.
ולכתחילה לא תנשא⁹ עד שיתקיים התנאי. ואם נשאת

מסופק אם הוא פסול מן התורה או מדבריהם בלבד, לפי שפסול זה התלוי בתנאי יש לו יסוד מן התורה, באמרה: "ספר כריתות", דבר הכורת בינו לבניה ולא יסור ביניהם שום קשר, וכל "קשר" שאמרו בו חכמים: "אינו גט", או "הרי זה גט בטל" ודאי שהוא בטל מן התורה, וכל מה שיאמרו בו: "פסול", ספק הוא אם הוא מן התורה או אינו אלא מדבריהם, הואיל ולא אמרו בו בפירוש: "אינו גט" או: "גט בטל". ראה לקמן פ"ה ה"א, ובמוספנו 'תשובות רבינו' שם.

ה. המגרש את אשתו והתנה עליה, בין בכתב אחר התרף³³ בין על פה אחר התרף³⁴, ואמר לה: הרי את מתרת לכל אדם חוץ מאיש פלוני, או: אלא לאיש פלוני, ונתן לה הגט על תנאי זה: אם היה אותו האיש עפוש או עבד³⁶ או אסור עליה משום ערוה, כגון אביה ואחיה או אביו או אחיו³⁷ - הרי זה גט פשוט; ואם היה אותו האיש שיש לו³⁸ פה קדושין, אף על פי שהוא מוכחי לאוין³⁹ ואף על פי שהוא קטן⁴⁰ - אינו גט, שהרי שיר בגט ואין זה פרייתות⁴¹. היה⁴² בעל אחותה, שאף על פי שהוא היום אסור עליה משום ערוה, אם תמות אחותה יהיה מתר לה⁴³ - הרי זה ספק מגרשת⁴⁴.

33) ואפילו לא הזכירו בשעת נתינת הגט. 34) בזה אינו פוסל עד שיאמר לה כן בשעת נתינה, וכמבואר לקמן הלכה טז. 35) חוץ. 36) שאינם בני קידושין, כמבואר לעיל הל' אישות פ"ד הט"ו. 37) כל אלה אין לה עליהם קידושין, ש"אין קידושין תופסין בערוה" (שם ד, יב) נמצא שלא שיר בגט, שאפילו היא פנויה אינה ראויה להם. 38) בדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים: "יש לו". 39) המנויים לעיל הל' אישות פ"א, ה"ו. ויש להם קידושין, כמבואר שם פ"ד ה"ד. 40) ואינו בר קידושין עד שיגדל, כמבואר שם ה"ז. 41) גיטין פה, א. וזה "תנאי חוץ" הפוסל בגט, שהרי שיר בגוף הגט, שלא התירה גם זה לכל אדם, לא כן תנאי המנוסח בלשון: "על מנת" אין בגט עצמו שום שיעור, שהרי התירה לכל אדם, אלא שהתנה עמה על מנת שלא תנשא לפלוני, ואין זה אלא כשאר תנאים שהם (שם פב. וברש"י). 42) אותו פלוני שהגט לא התירה לו. 43) נמצא שיעורו של המגרש מעכבתה מלהנשא לו, ואין זה כריתות. 44) שם פה, א. ספק שלא נפשוט.

ו. אומר לה: הרי את מתרת לכל אדם חוץ ממני שיגדל, שאינו עתה בעולם; או: חוץ מזונתיך, כלומר: תהיה מתרת להנשא לכל אדם, אבל לזנות הרי את באסור אשת איש; או: הרי את מתרת לכל מי שיקבא עליך כדרך כל הארץ, אבל שלא כדרך הרי את באסורין; או: הרי את מתרת לכל אדם חוץ ממקדש בשטר, כלומר, שהיא מתרת להתקדש בכסף ובביאה, אבל בשטר הרי את באסור אשת איש; או: הרי את מתרת לכל אדם חוץ מהפרת נדוניך⁴⁵, כלומר: לא נשאר לי עליך שום אישות

1 בנה קטן¹⁹, מפני שאינה בוששה מלשמש בפניהם. 2 והדבר ידוע, שאם נתיחד עמה בפני שני עדים 3 באחד²⁰, אפילו נתקיים התנאי אחר כך²¹ - הרי זה ספק 4 מגרשת, שמה בעלה²² ובטל הגט²³, כמו שיתבאר 5 בהלכות אלו.²⁴

17) כגון אם תתני לי מאתיים וזו תהיי מגורשת, ואם לא תתני לא תתגרשי. 18) שאסור להתייחד עם הפנויה, כמבואר בסנהדרין כא, ב (גיטין עג. וברש"י). 19) שם, ובתוספתא שם פ"ה, ה"ד. 20) שראוהו שני עדים כאחד שמתייחד עם אשתו, והם לא נכנסו עמו החדרה. ובכת"י התימנים: נתייחד עמה לבדה בפני שני עדים. 21) ובכת"י התימנים, וכן בדפוס וויניציאה של"ד, הנוסח: "אפילו לאחר שנתקיים התנאי". 22) לשם קידושין. 23) הראשון, כשחזר וקידשה בביאה זו, ולפיכך צריכה גט שני מספק (גיטין עג.). 24) לקמן פ"ה, ה"ח: "הם הם עדי יחוד, הם הם עדי ביאה, שכל המקדש בביאה אינו צריך לבעול בפני עדים אלא יתייחד בפניהם ויבעול", והשווה לקמן פ"ט, הכ"ה.

6 ג. פיצד מגרש אדם על תנאי? לא שיאמר: כתבו גט לאשתי על תנאי זה, או: כתבו ותנו לה על תנאי; ואין צריך לומר, שלא יכתב בתוך הגט: על תנאי זה גרש פלוני את פלונית²⁵. אלא פיצד עושה? אומר לסופר לכתב ולעדים לחתם, וכותבין גט פשוט בלא שום תנאי בעולם²⁶, ואחר כך נותן לה הגט ואומר לה: הרי זה גטך או הרי את מגרשת בזה על מנת כך וכך. או יאמר להם או לשליח: תנו לה גט זה על מנת כך וכך.

25) שאם כן, נשארה לו זכות בגופו של גט, והתורה אמרה: "ספר כריתות" הכורת ומבדיל בינו לבניה, ולא יסור ביניהם איזה אגד שהוא (גיטין כא. ופג.). 26) נמצא שהגט נכתב בכשרות, ללא כל שיעור בינו לבניה (שם פד.).

15 ד. כתב התנאי בגט אחר שגמר לכתב תרף²⁷ הגט 16 - הרי זה גט פשוט. בין שכתבו קדם חתימת העדים, 17 בין שכתבו לאחר חתימת העדים²⁸. אבל אם כתבו 18 קדם תרף הגט, אפילו כתב: על מנת כך וכך²⁹ - הרי 19 זה ספק גירושין, שהרי נשאר לו זכות בגופו של 20 גט³⁰. וכן אם התנה על פה קדם פתיבת התרף - הרי 21 זה ספק גירושין³¹.

27) פרטי הגט העיקריים, מקום האיש, האשה, והזמן, כמבואר לעיל פ"ג ה"ז. 28) הואיל ועיקר הגט, שהוא התורף, נכתב בכשרות ללא כל תנאי (שם). 29) שהוא תנאי כשר, בניגוד לתנאי "חוץ" שהוא פוסל הגט אפילו אם אמרו בפה ולא כתבו בפנים, כמבואר בהלכה הבאה. 30) כי כל שהוזכר התנאי לפני כתיבת התורף, בין בכתב בין בעל-פה, לא נכתב הגט לשם כריתות מלאה (גיטין שם, וברש"י). 31) בדפוס רומי וויניציאה: זו. 32) אמנם בגמרא (גיטין פד:) אמרו שזהו גט "פסול", אבל רבינו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נמצא שיהא זמן שלא תהא קשורה בו, ומותרת להנשא מיד והיא תקיים תנאו (רש"י ותוס' ר"ד שם).

יא. הרי זה גטף על מנת שלא תלכי לבית אביך עד שלשים יום - הרי זה גט⁵⁶. שלא תלכי לבית אביך לעולם - אינו גט, שהרי אין זה פרייתות⁵⁷. לפיכך⁵⁸, האומר: הרי זה גטף על מנת שלא תאכלי בשר (זה) לעולם, שלא תשתי יין (זה) לעולם - אינו גט, שאין זה פרייתות; עד שלשים יום - הרי זה גט⁵⁹.

56) שהרי לאחר שלשים יום לא תשאר לו עליה רשות, וגם אפשר לה לקיים תנאו, ולפיכך אין חוששים שמא לא תעמוד בו. 57) שכל ימיה היא קשורה בו לקיים תנאי זה מחמתו (קידושין ה. וברש"י) ואע"פ שאם ימות אביה תהיה מותרת להכנס לבית זה, שאינו נקרא עוד "בית אביה", כמבואר בפ"ח מהל' נדרים ה"א - אין זה דומה לדין "כל ימי חיי פלוני, הרי זה גט" הנזכר בהלכה הקודמת, שהרי בית זה שנאסרה להכנס בו עולמית לא תותר להכנס בו אף פעם, ואפילו אם ימות אביה לא תותר להכנס בו מפני שהאיסור הותר, אלא מפני שהבית כשלעצמו נשתנה (שאינו עוד "בית אביה"), נמצא שעל מה שהתנה עמה לא תותר לעולם ואין לאיסורה שום היתר, והרי זה דומה לדין: על מנת שלא תנשאי לפלוני, המבואר בהלכה הבאה (מגיד-משנה). 58) בדפוס רומי ר"מ: "וכן האומר". 59) גיטין פג, ב.

יב. הרי זה גטף על מנת שלא תנשאי לפלוני - אינו גט. הא למה זה דומה? לאומר לה: הרי זה גטף על מנת שלא תשתי יין לעולם, או שלא תלכי לבית אביך לעולם, או כל ימי חייך⁶⁰. אבל אם אומר לה: על מנת שלא תנשאי לפלוני עד חמשים שנה - הרי זה גט⁶¹. ולא תנשא לו כל זמן שהתנה⁶². ואם נשאת - בטל הגט למפרע⁶³. ונתה עמו - הולך בשר והגט פשר, שלא התנה אלא על הנשואין⁶⁴.

60) ואע"פ שאין התנאי נמשך אלא כל ימי חיי פלוני, אין זה דומה לדין: "על-מנת שלא תשתי יין כל ימי פלוני, הרי זה גט" המבואר לעיל הלכה י, כי שם תהיה מותרת לשתות אותו יין שנאסרה בו בחיי פלוני, נמצא שאין היין אסור עליה איסור עולם, אבל זו נאסרה בנישואיו לעולם, ואף פעם לא תותר לו, וכביאורנו לעיל בדין: "שלא תלכי לבית אביך לעולם". ולדעת הרמב"ם והרשב"א זה דומה ל"על-מנת שלא תשתי יין כל ימי חיי פלוני" - שהיא מגורשת (מגיד-משנה, וכן בשו"ע סי' קמג, סכ"ב). 61) שהרי יש היתר לאיסורה. 62) אבל לאחרים מותרת להנשא מיד, ואין חוששים שמא תינשא לפלוני, שהרי אין נישואין אלא מדעתה, ובודאי לא תקלקל עצמה ('תוספות' גיטין פב:). 63) ובניה מהבעל הקודם שלפני "פלוני" זה - ממזרים, כמבואר בשו"ע (סי' קמג, סט"ז). ואפילו נשאת לפלוני לאחר שמת בעלה הראשון שגרשה על תנאי זה, הגט בטל למפרע - ובניה מהבעל הקודם ממזרים. שאם לא כן, נמצא שלא נאסרה על אותו פלוני עולמית אלא כל ימי חייה הרי

1 חוץ מהפרת נדריה, שאת אשתי לענין הפרת נדרים; 2 או לענין אכילת תרומה⁴⁶; או לענין ירשה, שאם 3 מתה יירשנה - בכל אחד מאלו הרי זו ספק 4 מגרשת⁴⁷.

45) שנאמר בה (במדבר ל, יד): "אשה יקימנו ואישה יפרנו". 46) שהוא כהן, ומגרשה לכל דבר חוץ מזה, שלא תיאסר באכילת תרומה, והתורה אמרה (ויקרא כב, יא): "קנין כספו הוא יאכל בו" וע"י קידושיו היא אוכלת, נמצא זה שיר בגיטו (גיטין שם, וב'תוספות'). 47) שם. נסתפק לחכמים ולא נפשט להם.

ז. אמר לה: הרי את מתרת לכל אדם חוץ מראובן ושמעון, וחזר ואמר לה⁴⁸: הרי את מתרת לראובן ושמעון - הרי זו מגרשת; שהרי בטל התנאי, שהאנשים שהתנה בהן היתרן לה⁴⁹.

48) שחזר ונטלו ממנה ונתנו לה שנית, ואמר (מגיד-משנה). 49) ואין אומרים שבאמירתו השניה התירה לאלו ואסרה על כל העולם (שם פב: בעיא שנפשטה בדרך 'אם תמצי לומר').

ח. אמר לה⁵⁰: הרי את מתרת לראובן - הרי זו אינה מגרשת; שהרי לא בטל תנאו של שמעון. אמר לה: הרי את מתרת לשמעון, או: הרי את מתרת אף לשמעון - הרי זה ספק גרושין⁵¹. שמא לא התירה אלא לשמעון, וראובן באסורו עומד; וזה שאמר 'אף לשמעון', כלומר: לכל אדם אף לשמעון. או שמא התירה לכל; וזה שאמר 'אף לשמעון' - והוא הדין לראובן, ששמעון סמוך היה לראובן בתנאו.

50) זה שאמר לה תחילה חוץ מראובן ושמעון. 51) ספק שלא נפשט (שם פג:). ודין ספק מגורשת, מבואר לקמן פ"י ה"ג.

ט. התנה עליה ואמר: היום אין את אשתי ולמחר את אשתי - אינה מגרשת, ואף על פי שפרת בינו לבינה היום⁵². לפיכך כותבין בגטין: מן היום הנה ולעולם⁵³.

52) ואין אומרים כיון שכרתה ממנו היום, הרי היא כרותה ממנו לעולם (שם פו. ולרש"י שם דיעה אחרת בזה). 53) כמבואר לעיל פ"ד ה"ב, ואין זה אלא מחמת תקנה, אבל מצד הדין - כל שסתם הרי הוא כמפרש: מן היום הנה ולעולם (שם פו. ובמגיד-משנה).

י. הרי זה גטף על מנת שלא תשתי יין כל ימי חייך - אינו גט, שאין זה פרייתות⁵⁴. כל ימי חיי או כל ימי [חיי] פלוני - הרי זה גט; שהרי פרת בינו לבינה, ולא תשאר לו עליה רשות פשימות אותו פלוני⁵⁵.

54) שכל ימי חייה היא קשורה בו. 55) או כשימות הוא.

טז. פל המגרש על תנאי שמבטל הגט, פגון
 17 שהתנה לה שלא תאכל בשר ולא תשתה יין כל ימי
 18 חייה⁷³, או שתהיה מתרת לכל אדם חוץ מפלוני⁷⁴,
 19 או שהתנה עליה שאר תנאים⁷⁵ קדם פתיבת התרף:
 20 אם היה תנאו פתוב בגט וחזר ומחקו ונתנו לה -
 21 הרי זו ספק מגרשת⁷⁶; ואם היה התנאי⁷⁷ על פה⁷⁸
 22 - הרי זה נוטל הגט ממנה וחזר ונתנו לה פלא
 23 תנאי פלל או בתנאי פשר.

(73) שאינו גט, כמבואר לעיל הלכה יא. (74) שאף זה אינו
 גט, כמבואר לעיל ה"ה, וכל אלה התנאים פוסלים את הגט
 אפילו אם נכתבו בו לאחר התורף, כמבואר שם.
 (75) הכשרים, שאינם מבטלים הגט, והם אינם פוסלים אלא
 כשהזכירם קודם כתיבת התורף, כמבואר לעיל ה"ד.
 (76) גיטין פד, ב. ודף פה, א. שהרי עיקר הגט, הוא התורף,
 נכתב בפסול, שנשארה לו זכות בגוף הגט ואין זו כריתות.
 (77) של "חוץ מפלוני", כמבואר בהלכה הבאה.
 (78) בשעת נתינתו לידה, אבל התנה תנאי זה לאחר התורף
 בעל-פה ולא הזכירו בשעת נתינה, הרי זה גט כשר, כמבואר
 לעיל ה"ה. ומקורו בגיטין פד, ב.

יז. כיצד? הרי שנתן גט לאשתו ואמר לה: הרי את
 25 מגרשת בזה ומתרת לכל אדם חוץ מפלוני, אם
 26 נטלו ממנה וחזר ונתנו לה ואמר לה: הרי את מתרת
 27 לכל אדם, או: הרי זה גט - הרי זו מגרשת⁷⁹. וכן
 28 כל פיוצא בו.

(79) אבל אם לא יטלנו ממנה אלא יחזור ויאמר: הרי את
 מותרת לכל אדם, לא יועיל להכשיר הגט, שכבר זכתה
 בגיטה להפסל מן הכהונה, כמבואר לקמן פ"י ה"א. ומאחר
 שכבר קנתה אותו, אינו יכול לתקנו עד שיטלנו ויתננו לה
 נתינה כשרה. וראה לעיל פ"א ה"ט (גיטין פד:). ודקדק
 ה'בית שמואל' לאהע"ז סי' קמז ס"ק ו', שבשאר התנאים
 המבטלים הגט, כגון שלא תאכל בשר כל ימיה, אם הזכירם
 בשעת נתינה, הואיל ואינם פוסלים אותה לכהונה, שהרי
 הגט בטל מן התורה, וכמבואר לקמן פ"י ה"א, אין צורך
 לחזור וליטול גט זה ממנה, אלא יחזור ויאמר שמבטל תנאו
 והגט כשר, כמבואר לקמן הלכה כג, וזהו שדייק רבינו כאן,
 ולא מנה אלא "תנאי-חוץ" בלבד.

יח. הנותן גט לאשתו על תנאי שתתן לו מאתים
 29 זוז, וחזר⁸⁰ והתנה עליה תנאי אחר בפני עדים⁸¹
 30 שתשמש אביו שתי שנים - לא בטלו דבריו
 31 האחרונים את הראשונים, אלא הרי זה פאומר לה:
 32 עשי אחד משני התנאים. רצת - משמשת, רצת -
 33 נתנת⁸². ואין אחד מן הראשונים ואחד מן
 34 האחרונים מצטרפין⁸³. אבל אם התנה עליה שתתן
 35 לו מאתים זוז, וחזר והתנה בפני שנים שתתן לו
 36 שלש מאות זוז - פבר בטל התנאי של מאתים
 37 וצריכה לתן שלש מאות זוז⁸⁴. וכן כל פיוצא בזה.

(80) לפני שקיימה תנאו הראשון. (81) אחרי שכבר מסר

זה גט, שהרי כרת בינו לבינה" (מגיד-משנה). ויש סוברים
 שכיון שמת בעלה, בטל תנאו ('הלכות גדולות').
 (64) גיטין פג, א. ואף-על-פי שגם אם נישאת לו לפלוני אין
 זה אלא כזנות, שהרי הגט בטל - על דעת כן התנה, שלא
 תעשה בדרך נישואין (מגיד-משנה).

יג. הרי זה גט על מנת שתנשאי לפלוני, אם נשאת
 2 לו - הרי זה גט, פשאר כל התנאים. אבל אמרו
 3 חכמים⁶⁵: לא תנשא לא לאותו פלוני ולא לאחר.
 4 לאותו פלוני לא תנשא, שפא יאמרו: נשיהן נותנין
 5 במתנה זה לזה⁶⁶; ולאחר לא תנשא, שאינו גט אלא
 6 בקיום התנאי. עברה ונשאת לאותו פלוני - לא
 7 תצא⁶⁷. נשאת לאחר קדם שתנשא לאותו פלוני -
 8 בטל הגט, ותצא והולד ממזר, וצריכה גט משני⁶⁸.

(65) שם פד, א. (66) ואין לך לעז גדול מזה (רש"י שם,
 וראה שבת סב:). (67) שהרי נתיקים התנאי, ומשום חשש
 לעז לא תצא. (68) משום מראית עין. שלא יאמרו אשת
 איש יוצאה בלא גט, השווה לקמן פ"י ה"ד. ולדעת הראב"ד
 (ע"פ ה'ירושלמי' גיטין פ"ו, ה"א) יש תקנה להכשיר את
 הוולד ע"י שתינשא לאותו פלוני (אחרי שיגרשנה בעלה
 השני) ויתקיים הגט למפרע, אלא שאסורה לחזור לבעלה
 השני, משום 'מחזיר גרושתו מן הנישואין' וכך נפסק
 בשו"ע. ורבינו סובר, שכוונת המגרש היתה שתינשא לפלוני
 תחילה, ולפיכך כשנשאת לאחר תחילה - בטל הגט ואין לה
 תקנה. וסוגיית הש"ס (גיטין פד.) מסייעת לדעת רבינו,
 שהרי לא הזכירה בה תקנה זו.

יד. הרי זה גט והנני שלי - אינה מגרשת, שאין
 9 זה פרייתות⁶⁹; על מנת שתתני לי את הנני - הרי זה
 10 גט, ותתן⁷⁰.

(69) גיטין כ, ב. [כיון שהשאיר לעצמו הנני של הגט. וראה
 בחידושי הרשב"א שם. וכעין זה למעלה פ"ה הט"ו. ולפי
 טעם זה, אם אמר לה הרי זה גיטך והנייר של שמעון -
 מגורשת, שהרי לעצמו לא השאיר כלום, והרי זה כריתות.
 אבל רש"י שם פירש: "כיון שהנייר שלו, לא נתן לה כלום
 שנמצאו אותיות פורחות באויר". (70) שם. כי בשעת
 הגירושין היה הנני שלה, ולאחר זמן היא מחזירתו, ומתנה
 על-מנת להחזיר שמה מתנה (רש"י שם עה:).

טו. חקק הגט על טס של זהב ונתנו לה ואמר לה:
 12 הרי זה גט וכתבתך - פשר. ונתקבלה כתבתה⁷¹,
 13 אם יש בטס כדי כתבתה; ואם לאו - ישלים
 14 כתבתה⁷².

(71) שם כ, ב. ואין אומרים, שהנתנה היתה לשם פרעון,
 ועדיין חסרה נתינת הגט שנאמר בו: "ונתן בידה", אלא
 נתינה אחת עולה לשניהם, ראה ט"ז ופר"ח לאהע"ז סי'
 קכד, ס"ח. וכתב הרשב"א בחידושו (שם כ:): שהרי זה
 כאומר: התקבלי גיטך ומחלי כתובתך, שאם נתקבלה
 כתובתה בטס זה, נמצא כתב הגט פורח באויר ואינה
 מגורשת [ולדעת רבינו למעלה (ה"ד)] - יתכן כי אין צורך
 לכך, שהרי זוהי כריתות גמורה]. (72) מכיסו.

אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו", כמאמר המדרש על הפסוק "ארץ יראה ושקטה", בתחילה יראה ואחר מתן תורה שקטה, וכשם ששם התנאי יכול אמנם לבטל את מעשה הבריא, אבל הוא עניין נוסף על עצם המעשה, והמעשה עצמו אינו חסר כלום, כך גם התנאי הנ"ל בגירושין שאף שאם לא יתקיים התנאי יתבטל המעשה מעיקרא, מכל-מקום הרי זה כמו דבר שני המבטל את המעשה, ומעשה הגירושין כשלעצמו עומד בשלימותו כל עוד לא נתמלא התנאי.

(על-פי לקוטי-שיחות חלק י"ט עמוד 192 הערה 47)

(88) בהסכמתו. (89) שהרי לא נתקיים התנאי, ואין אומרים לא נתכוין זה אלא לזרזה בלבד (גיטין עד:). (90) מדבריהם. ולכתחילה לא תנשא, ואם נשאת לא תצא. (91) כי באיסור אשת איש יש לחוש לאותה דיעה הסוברת (גיטין, שם) נתינה בעל כרחו - אינה נתינה. ולפיכך לכתחילה לא תינשא, אבל מן הדין יש לפסוק כדיעה השניה (שם עה). הסוברת: נתינה בעל-כרחו שמה נתינה, ולפיכך אם נשאת לא תצא, והשווה ה"ל שמיטה ויובל פ"ב, ה"ז. (92) שהרי נתכוין לצערה ולא נצטערה (שם עד:). אבל אם ביטל התנאי לגמרי הרי זה מגורשת, כמבואר בסמוך הלכה כג (מגיד-משנה). (93) בכת"י התימנים, תיבות אלו אינן. (94) בחייו, ולירשיו אינה יכולה ליתן, כמבואר בהלכה הבאה.

כב. אָמַר לָהּ: הָרִי זֶה גִטָּךְ עַל מִנְת שְׁתַּתְּנִי לִי
מֵאֵתִים זָזוּ, וְלֹא קָבַע זָמַן, וּמֵת קִדָּם שְׁתַּתְּנִי - אֵינָה
יְכוּלָה לִתֵּן לִיזְרָשִׁי, שֶׁלֹּא הִתְנָה עָלֶיהָ אֲלֵא שְׁתַּתְּנִי
לִי⁹⁵. וְלֹא בָטַל הַגִּט, שֶׁהִרִי לֹא קָבַע זָמַן⁹⁶. לְפִיכָךְ,
אֵף עַל פִּי שְׂאֵבֵד הַגִּט אוֹ נִקְרַע קִדָּם שְׁמִיטוֹת - הָרִי
זוֹ לֹא תִנְשָׂא⁹⁷ לִזְרָע⁹⁸ עַד שְׁתַּחֲלֹץ⁹⁹.

(95) גיטין עד, א. (96) אע"פ שאי-אפשר שיתקיים התנאי שהרי מת הבעל, אולם הואיל ולא קבע זמן לנתינת הכסף אי-אפשר שהתנאי יבטל בפועל, בניגוד ל"קבע לה זמן", שאז אם לא נתנה בזמן נתבטל התנאי בפועל. ולמד רבינו דין זה ממה שאמרו (גיטין עו: ולקמן פ"ט ה"א): "הרי זה גיטך מעכשיו אם לא באתי מכאן ועד שנים עשר חודש, ומת בתוך י"ב חודש. אע"פ שאי-אפשר שיבוא . . . לא תנשא במקום יבם עד אחר י"ב חודש כשיתקיים התנאי" - הרי שאע"פ שמת ואי-אפשר לתנאי להתבטל, אינה מגורשת גירושין גמורים במקום יבם עד אחר י"ב חודש "כשיתקיים התנאי בפועל" (מגיד-משנה). (97) הלשון דחוק, שהרי 'היא הנותנת' הואיל ואבד הגט קודם שימות, לפיכך לא תנשא במקום יבם עד שתחלוץ, וגירסת ה'טור' (אהע"ז סי' קמג) בדברי רבינו: "הרי זו מגורשת מספק ולא תינשא" וכחאי גוונא בכת"י תימן, ותיבת "מספק" ליתא. (98) כשהניח הבעל אח. (99) שהרי לא נתקיים התנאי ועדיין זקוקה היא ליבום, ולהתייבם אינה יכולה, שהרי "לא בטל הגט", והרי היא כספק מגורשת וחולצת ולא מתייבמת, השווה ה"ל יבום וחליצה פ"ו ה"ז.

הגט לידה עם תנאו הראשון, ובכל זאת יכול להוסיף או לשנות תנאו, כי לא התנה "על מנת" אלא "אם יהיה", כמבואר לעיל ה"א "שיכול להתנות על תנאי אחר, כל זמן שלא נתקיים התנאי הראשון אע"פ שהגיע הגט לידה". (82) גיטין עו, א. (83) כלומר, אחד מן העדים שבתנאי הראשון, ואחד מן העדים שבתנאי השני, אינם מצטרפים להעיד שהיה תנאי בגט זה. (84) כאן ודאי נתכוין בתנאו השני לעקור את תנאו הראשון, שהרי שניהם בענין אחד הם (גיטין, שם).

יט. הִתְנָה עָלֶיהָ שְׁתַּעֲשֶׂה דָּבָר זֶה סָתֵם - הָרִי זֶה
כִּמְפָּרֵשׁ יוֹם אֶחָד, הוֹאִיל וְלֹא פָּרַשׁ פְּמָה זָמַן תַּעֲשֶׂה.
כִּיצַד? אָמַר לָהּ: הָרִי זֶה גִטָּךְ עַל מִנְת שְׁתַּעֲשִׂי עִמִּי
מִלֵּאכָה, עַל מִנְת שְׁתַּשְׁמִשִּׁי אֶת אַבְא, עַל מִנְת
שְׁתַּנִּיקִי אֶת בְּנִי; אִם עָשִׂתָּה עִמּוֹ מִלֵּאכָה אוֹ אִם
שְׁמַשָּׁה אֶת אָבִיו יוֹם אֶחָד, אוֹ שְׁתַּנִּיקָה בְּנֵי יוֹם אֶחָד
בְּתוֹךְ הַזָּמַן שֶׁהָבֵן יוֹגֵק בּוֹ, וְהוּא בְּתוֹךְ אַרְבַּעַה
וְעֶשְׂרִים חֳדָשִׁים⁸⁵ - הָרִי זֶה גִט. מֵת הָבֵן אוֹ מֵת אָבִיו
קִדָּם שְׁתַּנִּיק אוֹ שְׁתַּשְׁמִשׁ - אֵינּוּ גִט⁸⁶.

(85) ללידתו, כמבואר לקמן פ"א הכ"ו. וראה ה"ל מאכלות אסורות פ"ג ה"ה. (86) שהרי לא נתקיים התנאי, ואינה יכולה לומר: תן לי הבן ואניקהו (גיטין עה:), וראה ב'תוספות' שם דיבור-המתחיל מת הבן, שלדעתם הרי זה גט, שלא נתכוין זה לצערה אלא להרויח כדי צרכו, והרי לא הוצרך לכך.

כ. אָמַר לָהּ: עַל מִנְת שְׁתַּנִּיקִי אֶת בְּנִי אוֹ תַשְׁמִשִּׁי
אֶת אָבִי שְׁתִּי שָׁנִים - הָרִי זוֹ מְשַׁלֶּמֶת הַזָּמַן שֶׁפָּרַשׁ.
מֵת הָבֵן אוֹ הָאָב בְּתוֹךְ הַזָּמַן, אוֹ שְׂאֵמֵר הָאָב: אֵין
רְצוֹנִי שְׁתַּשְׁמִשִּׁנִּי - אֵינּוּ גִט, שֶׁהִרִי לֹא נִתְקַיֵּם
הַתְּנָא⁸⁷. וְכֵן כָּל פִּיזָא בְּזֶה.

(87) הואיל ופירש זמן מסויים, נתכוין זה לצערה, והרי לא נצטערה ולא נתקיים תנאו (גיטין שם, ובר"ן).

כא. הָרִי זֶה גִטָּךְ עַל מִנְת שְׁתַּתְּנִי לִי מֵאֵתִים זָזוּ
מִכָּאֵן וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם: נִתְּנָה בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם
מִדַּעַת⁸⁸ - הָרִי זוֹ מְגַרֶשֶׁת, לְאַחֵר שְׁלֹשִׁים - אֵינָה
מְגַרֶשֶׁת⁸⁹. נִתְּנָה לוֹ בְּעַל כְּרָחוּ וְהוּא אֵינּוּ רוֹצֶה לְקַבֵּל
- הָרִי זֶה גִט פְּסוּל⁹⁰, עַד שְׁתַּתְּנִי מִדַּעַת⁹¹. חֲזֹר וְאָמַר
לָהּ בְּתוֹךְ הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם: הָרִי הֵן מְחוּלִין לָךְ - אֵינָה
מְגַרֶשֶׁת, שֶׁהִרִי לֹא נַעֲשֶׂה הַתְּנָא⁹². מֵת בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים
יוֹם - הוֹאִיל⁹³ וְשַׁלְמוֹ הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם וְלֹא נִתְּנָה⁹⁴,
אֵינָה מְגַרֶשֶׁת.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הרי הן מחולין לך אינה מגורשת, שהרי לא נעשה התנאי בו".

התנאי אינו מחליש ואינו פוגע במעשה הגירושין, והוא דומה במהותו למה שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית "אם ישראל מקבלים את התורה אתם מתקיימים, ואם לאו

בפועל, אין התנאי שהוא דיבור בלבד יכול לבטלו, עד שיהיה כפול וממולא בכל משפטי התנאי כחוק, כי אין דיבור מבטל מעשה. (6) הואיל ואין כאן אלא דיבור על גירושין העתידים לחול, בדיון הוא שיהא דבר התנאי מבטלו, אף-על-פי שאינו כפול, כי דיבור מבטל דיבור. ומקור הדברים ב"ירושלמי" קידושין פ"ג ה"ג: "הכל מודים, שאם אמר: לאחר שירדו גשמים (תהיי מקודשת), ירדו גשמים מקודשת, ואם לאו אינה מקודשת", ואע"פ שלא כפל תנאו. והוא-הדין אם אמר לה: הרי את מגורשת לאחר זמן. (7) לעיל הל' אישות פ"ו ה"א-ב.

ב. פיצד? האומר לאשתו: הרי זה גטך ולא תתגרשי בו אלא לאחר שלשים יום - אינה מגרשת אלא לאחר שלשים יום. ואם מת הפעל או אבד הגט או נשרף בתוך שלשים - אינה מגרשת.⁹

(8) כמו שאמרו (גיטין עו:): זה גיטך לכשתצא חמה מנתיקה ומת בליה, אינו גט, שאין גט לאחר מיתה. (9) הואיל ואין הגט חל אלא לאחר שלשים יום, צריך שיהיה קיים באותו זמן. והשווה גיטין עד, א.

ג. הלכה והניחתו בצדי רשות הרבים¹⁰, ונגנב או אבד משה לאחר שלשים יום¹¹ - הרי זו מגרשת, הואיל והיה הגט קיים ביום שמתגרשת בו ויחדה¹² אותו במקום שאינו רשות הרבים¹³, שצדי רשות הרבים אינן פרשות הרבים¹⁴.

(10) סמוך לכתלים, שאין דרך בני אדם לעבור שם ולהתחכך בכתלים (כתובות פו: וברש"י). (11) ה'טור' (אה"ע סי' קמו) הביא: "הניחה הגט בצדי רשות הרבים בסוף ל' יום, ונגנב משם לאחר ל' יום". (12) הקצתה, קבעה. (13) ומקום זה ראוי הוא לקנות בו חפץ מידי המקנה, והריהו כאילו מונח ברשותה. (14) שאינה מקום הראוי לקנין משיכה, כמבואר בהל' מכירה פ"ב ה"ה. ולפיכך אפילו הגט קיים ביום שמתגרשת בו - אינה מגורשת, שהרי אינו ברשותה (כתובות, שם). וראה בפ"ב מהל' מכירה ה"ט.

ד. וכן אם תלה הגרושין במעשה - דינו כדין מגרש אחר זמן. פיצד? כגון שאמר לאשה: הרי זה גטך ולא תתגרשי בו עד שתתני לי מאתים זוז - הרי זו מתגרשת אחר שתתן. ואין צריך לכפל תנאו, ולא לשאר משפטי התנאין שבארנו. שהרי לא גרש על תנאי, אלא עדין לא גרש זה, אלא תלה הגרושין בעשיית כך וכך ואחר כך תתגרש¹⁵.

(15) כדברי ה"ירושלמי" הנ"ל (קידושין פ"ג ה"ג): "לאחר שירדו גשמים (תהיי מקודשת) - ירדו גשמים מקודשת, ואם לאו אינה מקודשת". הרי שאינו צריך לכפול תנאו.

ה. ומה בין המגרש על תנאי לזה שקבע זמן לגרושין או תלאן במעשה? שהמגרש על תנאי - יש שם גרושין, ואינן גומרין עד שיתקיים התנאי. לפיכך, כשיתקיים התנאי - נתגרשה, אם היה הגט קיים אף על פי שאינו ברשותה, ואינה צריכה לחזור

כג. הרי זה גטך על מנת שתתני לי פלוני או בגד פלוני, ואבד אותו כלי או אותו בגד או נגנב, אף על פי שנתנה לו אלה זוז בדמיו - אינו גט, עד שתתן אותו כלי או אותו בגד עצמו¹⁰⁰, או¹⁰¹ עד שיבטל התנאי¹⁰².

(100) גיטין עד, ב. שלא נתכוין זה אלא לצערה בהחזרת הבגד עצמו. ולדעת הרא"ש שם (הובאה גם בשו"ע סי' קמג, ס"ו), אם הבעל מתרצה בקבלת דמיו הרי זה גט. (101) בדפוס רומי (ר"מ), תיבה זו אינה. (102) שיאמר: הרי זה גיטך בלא שום תנאי. ואינו צריך לחזור ולבטלו ממנה, כמבואר בבאורנו לעיל הלכה זו.

כד. מי שנתגרשה על תנאי וקדשה אחר קדם שיתקיים התנאי, אם נתקיים התנאי - הרי זו מקדשת, ואם לא נתקיים התנאי ובטל הגט¹⁰³ - אינה צריכה גט משני, שהרי אין קדושין תופסין בה¹⁰⁴. אבל אם נשאת ולא נתקיים התנאי ובטל הגט - צריכה גט משני¹⁰⁵, כמו שבארנו¹⁰⁶.

(103) ע"י ביטול התנאי בפועל, כגון שהתנה עליה לא לעשות דבר זה ועשאתו, או שתעשה דבר זה תוך זמן קצוב ועבר הזמן ולא עשאתו. אבל תנאי שעדיין בידה לקיימו, הדבר תלוי, ואם תקיים התנאי הרי היא מגורשת למפרע, וממילא תפסו בה קידושין השני. (104) שאשת איש היא מראשון, ואין קידושין תופסין באשת איש. ומובן שמותרת לחזור לבעלה הראשון "ואין חוששים שמה יאמרו אשת איש יוצאה בלא גט, כיון שלא נשאת - יאמרו תנאי היה בקידושין ולא נתקיים" (מדברי רבינו לקמן פ"י ה"ו). (105) מדבריהם, שלא יאמרו אשת איש יוצאה בלא גט, וממילא נאסרה על שניהם, כמבואר ביבמות פח, ב לענין אשה שאמרו לה מת בעלך ונשאת, ושם צא, ב משהו הש"ס דין "נשאת בגט בטל", לדין "מת בעלה ונשאת", השווה לקמן פ"י ה"ד. (106) לעיל הלכה יג.

פרק תשיעי

(1) ביאר בו רבינו המשך דיני תנאי בגירושין, גט שכיב מרע, חתימת העדים בגט, שליחות.

א. המגרש את אשתו לאחר זמן קבוע² - הרי זו מגרשת פשיגעי הזמן שקבע. והרי זה דומה לתנאי ואינו תנאי. דומה לתנאי - שהיא מתגרשת פשיגעי הזמן שקבע; ואינו תנאי - שהמגרש על תנאי הרי גרש, וזה עדין לא גרש עד שפשיגע אותו הזמן⁴. לפיכך, המגרש על תנאי צריך לכפל תנאו, וזה אינו צריך לכפל דברו⁶, ולא לשאר משפטי התנאין שבארנו⁷.

(2) שאמר לה: זה גיטך, ולא תתגרשי בו אלא לאחר שלשים יום. (3) שהגיע גט לידה בתורת גירושין, אלא שאינם נגמרים עד שיתקיים התנאי. (4) שלא הגיע גט לידה בתורת גירושין אלא בתורת פקדון עד הזמן שקבע, כהגדרת רבינו בסמוך ה"ה. (5) הואיל ומעשה הגירושין קיים

24) ובכת"י התימנים: "ויתנה". (25) = מעכשיו.
 26) כאן צריך לכפול תנאו, שאם לא יכפולו אין תנאו קיים, והרי היא מגורשת אפילו אם יבוא בתוך שלשים יום, כמבואר לעיל פ"ו מהל' אישות ה"ה והי"ג. (27) כאן אינו צריך לכפול תנאו, כמבואר לעיל (שם, הי"ז ובביאורו).
 28) גיטין עז, א.

ח. התנה עליה שיהיה גט אם לא בא עד שלשים יום למדינה זו, ויהיה בא בדרך בתוך שלשים יום, וחלה או עקבו נהר ולא בא עד אחר שלשים יום - הרי זה גט.²⁹ אפלו עומד וצוח: הרי אני אנוס. שאין אנוס בגיטין.³⁰ ואף על פי שגלה דעתו שאין רצונו לגרש.³¹

29) שהרי לא בא. (30) אין טענת אונס לבטל גט (כתובות ב:) והטעם, משום נשים צנועות, שלפעמים לא יאנס ולא יבוא (והרי זה גט), והיא תחשוש שמא נאנס ולפיכך לא בא, ותדאג מלהנשא ותשב עגונה (שם). (31) אין גילוי דעת מועיל בגיטין, כמבואר לעיל פ"ו הכ"ה. ודעת ה'תוספות' בכתובות ג, א שאין הדברים אמורים אלא באונס המצוי, כגון עכבו נהר, או אונס המצוי במקצת, כגון חולי, שהיה לו להעלות על דעתו ולהתנות בפירוש, שאם יאנס יתבטל הגט. אבל אונס שאינו מצוי כלל, כגון נפל עליו הבית, בזה יש טענת אונס בגיטין והגט בטל. ובהל' מכירה פ"ט ה"ה, כותב רבינו: "המוכר קרקע לחבירו, והתנה עמו שכל אונס שיוולד בקרקע זה יהיה (המוכר) חייב לשלם, אפילו בא גוי וגזלה מחמת המוכר - חייב לשלם, אבל אם נפסק הנחר שהיה משקה אותה . . . או שבאה זועה והשחיתה אותה . . . פטור, שאונס שאינו מצוי הוא ולא עלה על לב המוכר דבר זה הפלא בעת שהתנה, וכל אונס שאינו מצוי - אינו בכלל התנאי הזה". הרי, שאפילו אם התנה בפירוש לקבל עליו כל אונס, אין אונס שאינו מצוי בכלל, קל-וחומר לתנאי בגיטין שלא הזכיר דבר האונס בתנאו, שהגט בטל מחמת אנסו (מגיד-משנה).

ט. התנה עליה שתתגרש כשיעבר מנגד פניה שלשים יום.³² ויהיה הולך ובא הולך ובא³³ ולא נתיחד עמה - כשיגלה וישקה שלשים יום.³⁴ תהיה מגרשת. ואף על פי שהיה הולך ובא בתוך שלשים יום.³⁵ הואיל ולא נתיחד עמה, הרי זה גט כשר.³⁶ במה דברים אמורים? בשתתנה ואמר:³⁷ הרי היא נאמנת עלי לומר שלא פיסתיה; אבל אם לא האמינה - חוששין שמא פיסה כשהיה הולך ובא, ומחלה לה.³⁸ וחזר ובטל הגט³⁹ כשפסיה. ומפני חשש זה יהיה הגט פסול⁴⁰ אחר שלשים יום. וכן האומר לאשה: הרי זה גטך לאחר שנים עשר חדש, ויהיה עמה במדינה - חוששין שמא פיסה⁴¹, עד שיאמר: נאמנת עלי שלא פיסתי.⁴²

32) שישקה שלשים יום ולא יראה פניה. והמדובר כשאמר לה בלשון "על מנת": "הרי את מגורשת ממני על-מנת שאעבור מנגד פניך שלשים יום", וראה להלן הערה לח.

1 וְלָטְלוּ אוּ לְהִיטוּ בְּרִשְׁתָּהּ אַחֵר שְׁנֵתְקִים הַתְּנָאִי, 2 שְׁהָרִי הִגִּיעַ לַיְדָה תַּחֲלָה בְּתוֹרַת גְּרוּשִׁין. וְאִם נִשְׁאֵת 3 קֹדֶם שְׁתִּתְקִים הַתְּנָאִי - לֹא תֵצֵא, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.¹⁶ 4 אֲבָל הַתּוֹלָה גְּרוּשִׁין בְּזִמְנָה אוּ בְּמַעֲשֵׂה - לֹא הִגִּיעַ 5 גֵּט לַיְדָה בְּתוֹרַת גְּרוּשִׁין, אֲלָא בְּתוֹרַת פְּקֻדוֹן עַד 6 הַזִּמְנָה שֶׁקָּבַע אוּ עַד שֶׁתַּעֲשֶׂה הַמַּעֲשֵׂה. לְפִיכָךְ, 7 כְּשֶׁהִגִּיעַ הַזִּמְנָה - צָרִיכָה לְהִיטוּ הַגֵּט בְּרִשְׁתָּהּ,¹⁷ אוּ 8 תַּחֲזוֹר וּתְטַלְנוּ, אוּ שְׁיִהְיֶה בְּמִקּוֹם שִׁיחָדָה אוֹתוֹ בוּ 9 אֶף עַל פִּי שְׁאִינוּ רִשְׁתָּהּ,¹⁸ כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ, וְאַחֵר כֵּף 10 תִּתְגַּרֵּשׁ בוּ. וְאִם נִשְׁאֵת קֹדֶם שִׁיגִיעַ הַזִּמְנָה שֶׁקָּבַע אוּ 11 קֹדֶם שֶׁתַּעֲשֶׂה הַמַּעֲשֵׂה שֶׁתִּלָּה בוּ הַגְּרוּשִׁין - תֵּצֵא 12 וְתוֹלַד מִמֶּזֶד; שֶׁעֲדִין הִיא אִשֶּׁת אִישׁ גְּמוּרָה, וְאִין 13 כָּאן שֵׁם¹⁹ גְּרוּשִׁין.²⁰

16) לעיל פ"ח, ה"א. וראה בביאורנו שם. (17) ואז נחשבת הנתינה הקודמת כאילו נתקיימה עכשיו לאחר הגעת הזמן. (18) כגון בצדי רשות הרבים, שאינם כרשות הרבים, ועדיין לא יצא הגט מרשותה הקודמת, בניגוד להניחתו ברשות הרבים, שאפילו ממון גמור שלה יוצא בה מרשותה, ופסקה ממילא נתינתו הקודמת, והתורה אמרה: "ונתן בידה" - לא שתקח היא מעצמה, כמבואר לעיל פ"א הי"ב. (19) בדפוס וויניציאה, חסרה תיבה זו. וראה בפ"ד מהל' אישות ה"ז והערה מג. (20) השווה לעיל הל' אישות פ"ז הי"א, שמקורו בקידושין נט, ב. ומשם למד רבינו לענין גירושין, ששניהם הושוו זה לזה, כמבואר בקידושין ה, א.

14 ו. הַנּוֹתֵן גֵּט בְּיַד אִשְׁתּוֹ וְאָמַר לָהּ: אִם לֹא תִתְּנִי לִי 15 מֵאֲתִים זֹזִי אִין זֶה גֵּט²¹ אוּ אִין אֶת מִגְרָשְׁתָּ - הָרִי זֶה 16 לֹא גֵרֵשׁ כָּלָל,²² וְאִין כָּאן גֵּט, לֹא עַל תְּנָאִי וְלֹא תִלּוּי 17 בְּמַעֲשֵׂה. וְכֵן כֹּל פְּיוּצָא בְּזֶה.

21) ולא אמר לה: הרי זה גיטך. (22) אע"פ שמשמעו אם נתן תהיה מגורשת, ש"מכלל לאו אתה שומע הן" (ראה שבוועות לו, א) - כל שלא אמר בפירוש "הרי את מגורשת" - אינה מגורשת, משום חומר איסור אשת איש, וכן אמרו ב"ירושלמי" (קידושין פ"ג, ה"ג): "בכל מקום אית לרבי מאיר ממשמע לאו אתה שומע הן, וכאן לית ליה . . . חומר הוא בעריות".

18 ז. הַרּוּצָה לְגֵרֵשׁ עַל תְּנָאִי וְיִהְיֶה עֲנֵן תְּנָאוֹ שְׁלֹא 19 תִּתְגַּרֵּשׁ עַד זִמְנָה פְּלוּנִי²³ - הָרִי זֶה מוֹצִיא עֲנֵן זֶה 20 בְּלִשׁוֹן תְּנָאִי, וְיִתְלָה²⁴ הַתְּנָאִי בְּבִיאתוֹ בְּזִמְנָה קְבוּעָה אוּ 21 בְּהִלְכָּתוֹ. בִּיצֵד? כְּגוֹן שִׁיאֲמַר לָהּ: אִם לֹא בָּאתִי 22 מִכָּאן²⁵ וְעַד שְׁלִשִּׁים יוֹם - הָרִי זֶה גֵּט, וְאִם בָּאתִי 23 בְּתוֹךְ שְׁלִשִּׁים יוֹם - לֹא יִהְיֶה גֵּט²⁶; וְנוֹתֵן הַגֵּט 24 בְּיָדָהּ. אוּ יֹאמַר לָהּ: הָרִי זֶה גֵּטְךָ עַל מְנַת שְׁלֹא 25 אֲבוּא לְמַדִּינָה זֹז עַד שְׁלִשִּׁים יוֹם²⁷. וְכֵן כֹּל פְּיוּצָא 26 בְּזֶה.²⁸

23) ואינו רוצה שיהיה לו דין "המגרש לאחר זמן" שיצטרך להיות הגט ברשותה כשיגיע הזמן, כמבואר לעיל ה"ה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

14 יב. כריא שהתנה שיהיה זה גט אם מתי⁵⁰, או חולה
15 שהתנה שיהיה זה גט אם מתי מחלי זה - לא אמר
16 כלום. שמשמעות 'אם מתי' - לאחר מיתה⁵¹,
17 ומשמעו מצתה⁵². לפיכך, אם אמר 'אם מתי' - הרי
18 זה כאומר 'לאחר מותי', ואין גט לאחר מיתה⁵³.

יג. אָמַר לָהּ: הֲרִי זֶה גִטְךָ מֵעַכְשָׁיו אִם מָתִי, אוֹ
 מֵהַיּוֹם אִם מָתִי - הֲרִי זֶה גִטְךָ, וּבִשְׂיָמוֹת תִּהְיֶה
 מִגֵּרָשָׁתְּךָ.⁵⁴

22 יד. אָמַר: הָרִי זֶה גִּטָּךְ מֵעֲבָשֵׁי אוֹ מֵהֵיּוֹם לְאַחֵר
23 מִיָּתִיתִי⁵⁵, וּמָת - הָרִי זֶה סֶפֶק מִגְּרֶשֶׁת; שְׂמָא אַחֵר
24 שְׂאֵמַר מֵעֲבָשֵׁי חֲזַר בּוֹ מִלְשׁוֹן מֵעֲבָשֵׁי וְסִמְכָה
25 דַּעְתּוֹ עַל לְאַחֵר מִיָּתָהּ, וְאִין גִּט לְאַחֵר מִיָּתִיתִי⁵⁶.

26 טו. הרי זה גטוֹף לְכַשְׁתָּעַצ חֲמָה מִנְרִיתִיקָה, וּמַת
27 בְּלִילָה - אֵינוּ גֵט⁵⁷. עַל מִנַּת שְׁתִּזְרַח חֲמָה, וּמַת
28 בְּלִילָה - הרי זוֹ מִגְרָשֶׁת⁵⁸, וּבְכַשְׁתִּזְרַח חֲמָה יִתְקַיֵּם
29 הַתְּנָא⁵⁹. הַתְּנָה עָלֶיהָ שָׂאֻם זִרְחָה⁶⁰ חֲמָה יִהְיֶה גֵט
30 וְאִם לֹא זִרְחָה לֹא יִהְיֶה גֵט, וּמַת בְּלִילָה - אֵינוּ גֵט;
31 שְׁהָרִי לֹא נִתְקַיֵּם הַתְּנָא עַד שְׁמַת⁶¹, וְאִין גֵּט לֹא־חַר
32 מִיתָה⁶².

י. וכן כל התנאים שהן תלויין ברצונה⁴², ואם רצת
ומחלה אותן לבעלה⁴³ בטל הגט - חוששין לה
שָׁמָּא פִּיסָא⁴⁴, עד שיאמר: נֶאֱמַנְתָּ עָלַי. בְּמֵה דְּבָרִים
אֲמֹרִים? בְּמִתְגַּרְשֵׁת מִן הַנְּשׂוּאִין, שְׁלָבּוֹ גַּם⁴⁵ בָּהּ;
אֲבָל בְּמִתְגַּרְשֵׁת מִן הָאֲרוּסִין - אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ שְׁמָא
פִּיסָא⁴⁶.

7 יֹא. הֲרִי זֶה גִטָּף מֵעֶכְשָׁיו אִם לֹא בָאתִי מִכָּאן⁴⁷ וְעַד
8 שְׁנִים עָשׂוֹר חֹדֶשׁ - אֵין חוֹשְׁשִׁין שְׁמָא בִּסְתֵר בָּא,
9 שְׂאִין דְּרָךְ בְּנֵי אָדָם לְבֹא בְּצִנְעָה⁴⁸. וְאִם תָּם הַזְמַן
10 שְׁקִבְעֵי וְלֹא בָא - הֲרִי זֶה מִגְרִישֶׁת. מִת בְּתוֹךְ שְׁנִים
11 עָשׂוֹר חֹדֶשׁ, אָף עַל פִּי שְׂאִי אֶפְשָׁר שְׁיִבֹא וְהֲרִי הִיא
12 מִגְרִישֶׁת - לֹא תִנְשָׂא בְּמָקוֹם רִבִּים עַד אַחֵר שְׁנִים עָשׂוֹר
13 חֹדֶשׁ כְּשִׁיתְקִים הַתְנִיא⁴⁹.

(47) מהיום. (48) שם עו, ב. וכלשון השניה המקילה בזה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רבינו שם הכ"ה). (75) הואיל ולא הלך בין חולי לחולי - ודאי יש בו מחולי הראשון (שם עב: וברש"י שם).

15 יט. ובכל אלו התנאים, כל הימים שמנתינת הגט עד
16 שמימות ויתקיים התנאי הרי היא מגרשת⁷⁶ לכל
17 דבר⁷⁷. ובכלבד שלא תתיחד עמו⁷⁸, כמו שבארנו⁷⁹.

(76) כדעת החכמים בתוספתא גיטין פ"ה ה"ד, וכגירסת הרי"ף שם ש"מגורשת לכל דבר". אבל בש"ס שלנו (גיטין עד.) הגירסה: "חכמים אומרים, מגורשת ואינה מגורשת". שאינו זכאי במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה ואינו יורשה ואינו מיטמא לה (אם הוא כהן). (78) "שאם נתייחד עמה בפני שני עדים... הרי זו ספק מגורשת, שמא בעלה ובטל הגט". (79) לעיל פ"ח ה"ב. וראה לקמן פ"י ה"ח.

18 כ. חולה שרצה לגרש אשתו על תנאי פשימות, כדי
19 שלא תפל לפני יכם, ואם עמד לא תהיה מגרשת⁸⁰,
20 ולא רצה לגרשה מעכשיו⁸¹ כדי שלא תטרף⁸² דעתו
21 - כך הוא כותב בגט אחר שכותב התרף⁸³, או אומר
22 לה פשימותן הגט: אם לא מתי - לא יהיה גט, ואם
23 מתי - יהיה גט, ואם לא מתי - לא יהיה גט. כדי
24 שהיה⁸⁴ תנאי כפול⁸⁵, והן קודם ללאו⁸⁶, ולא יפתח
25 פיו תחלה לפרענות⁸⁷. ואם מתי - תהיה מגרשת
26 פשימות⁸⁸. והוא, שייגיע הגט לנדה קדם מיתה⁸⁹.

(80) ועל כרחו מוכרח להתנות, שאם יגרש סתם, לא יוכל לחזור בו אפילו כשיעמוד מחלי, כמבואר לעיל הלכה טז. (81) לומר: הרי זה גיטך מעכשיו אם מתי, כמבואר לעיל הלכה יג. (82) תתבלבל, תחלש עליו דעתו בחשבו שהיא כבר מגורשת ממנו, ואם הוא כהן לא יוכל להחזירה. (83) כי לפני התורף אין כותבים שום תנאי, כמבואר לעיל פ"ח, ה"ד. (84) בכת"י תימן: שיהיה. (85) שאם לא יכפול, מגורשת היא אפילו כשלא יתקיים תנאו. (86) כתנאי בני גד ובני ראובן, וכמבואר לעיל פ"ו מהל' אישות ה"ר"ד. (87) לפיכך הוא מקדים לומר: אם לא מתי, כדי שלא יפתח פיו לשטן (ברכות יט.), ועיקר התנאי הוא פותח ב"הן קודם ללאו" (גיטין עה:). (88) שגטו ומיתתו באים כאחד, השווה לעיל פ"ו, ה"ח. שכל שהתנאי אינו בדבר אחר אלא במיתה עצמה, אין זה גט לאחר מיתה, אלא בעת המיתה נתקיים התנאי ושניהם באים כאחד. ואין זה דומה לדין "זה גיטך אם מתי, הרי זה כאומר לאחר מותי, ואין גט לאחר מיתה" (לעיל ה"ב) כי שם לא כפל את תנאו ולא התכוין בכלל להתנות, אלא רצה שהגט יחול לאחר מיתה. כי כל האומר: "לאחר זמן קבוע", אינו תנאי (ראה לעיל ה"א), אבל כאן כשכפל את תנאו - לא התכוין לומר שהגט יחול לאחר מיתה, אלא תלה גטו במיתתו, וכשימות נתקיים תנאו, וגטו ומיתתו חלים כאחד (לחם-משנה). (89) כי אינה מגורשת אלא בשעת מיתתו, ואם עד אז לא קיבלה גיטה - במה תגרש? ואם קיבלה גיטה לאחר מותו - מה מועיל לה? ראה לעיל ה"ה.

27 כא. בעל שאמר לאחד: זכה בגט זה לאשתי כדי

לבבא-מציעא פו:). והרי מת מקודם ואין גט לאחר מיתה. (58) שכל האומר 'על-מנת' כאומר 'מעכשיו'. (59) והרי זו מגורשת למפרע. (60) שיהיה מחר יום מעונן, וזהרורי השמש לא ייראו. (61) שכל תנאי המנוסח בלשון: "אם יהיה ואם לא יהיה" אין הגט חל אלא לכשיתקיים התנאי, כמבואר לעיל פ"ח ה"א. (62) גיטין עז, א.

1 טז. שכיב מרע⁶³ שכתב גט לאשתו וגרש⁶⁴ ועמד -
2 אינו יכול לחזור בו⁶⁵, שאין גטו כמתנתו⁶⁶. שאם
3 תאמר יחזור בו, יאמרו: גטו לאחר מיתה יגרש⁶⁷,
4 כמו מתנתו שאינה קונה אלא לאחר מיתה⁶⁸.

(63) "חולה שאינו יכול להלך על רגליו בשוק והריהו נופל על המיטה, הוא הנקרא שכיב מרע" (מלשון רבינו בפ"ח מהל' זכיה ומתנה ה"ב). (64) סתם, ולא הזכיר דבר מיתתו במסירתו. (65) מגטו, לומר לא גמרתי לגרשה אלא אם אמות (לפטרה מזיקת יבום), והרי חי אני. (66) שאם כתב כל נכסיו סתם ועמד מחלי - חוזר בו, שלא נתכוין לתת כלום אלא לאחר מותו, ואפילו לא פירש שהוא מצוה מחמת מיתה, כמבואר בבבא-בבא קנא, ב. (67) שהרי אם ימות הרי זה גט, ויבואו להכשיר אפילו אם יאמר בפירוש: זה גיטך לאחר מותי, והם לא ידעו שלפיכך מגורשת בגט שכיב מרע כשנתן סתם (לא הזכיר דבר מותו), שדעתו לגרשה מעכשיו על-מנת שימות, כדין המבואר לעיל ה"ג (גיטין עג. וברש"י). (68) תקנת חכמים היא, שתועיל מתנתו לאחר מיתה, ודבריו יהיו ככתובים וכמסורים, כדי שלא תיטרף דעתו עליו, כשידע שאין דבריו קיימים (רשב"ם בבא-בבא קנא. ע"פ דברי רבא שם, קמז:).

5 יז. הרי זה גטך מהיום אם מתי מחלי זה, ונפל
6 עליו בית או נשכו נחש או טרפו ארי וכיוצא בזה
7 ומת - אינו גט⁶⁹.

(69) שהרי לא מת מחמת חולי זה (גיטין עג. וירושלמי' שם פ"ז ה"ד).

8 יח. אומר לה: אם לא יעמד מחלי זה, ונפל עליו
9 בית או נשכו נחש או טרפו ארי - הרי זו ספק
10 מגרשת⁷⁰. הרי זה גטך מעכשיו אם מתי מחלי זה,
11 ועמד והלך בשוק⁷¹ וחלה ומת - אומדין אותו: אם
12 מחמת החלי הראשון מת - הרי זה גט⁷², ואם לאו
13 - אינו גט. ואם נתק⁷³ מחלי לחלי ולא עמד⁷⁴ בשוק
14 - הרי זה גט, ואינו צריך אמרו⁷⁵.

(70) שמא הכוונה באמרו: "אם לא יעמוד מחולי זה" - אם לא יעמוד מתוך חולי זה, והרי לא עמד ממנו ומגורשת. ושמא הכוונה "מחולי זה" - מחמת חולי זה, והרי לא מת מחמתו. ולפיכך מגורשת מספק וחולצת ולא מתייבמת (גיטין שם, וראה ב'שירי קרבן' לירושלמי' שם, וכן בהגהות 'מחנה אפרים'). (71) אפילו שלא על משענת. וראה בפ"ח מהל' זכיה הכ"ו. (72) גיטין עב, א. שבוודאי לא נתרפא לגמרי כשעמד מחלי, שהרי מת מאותו חולי. (73) נעתק. (74) "ולא הלך על משענתו בשוק" (מלשון

וְנָתַנוּ לָהּ לְאַחַר שְׁתֵּי שָׁבוּת מִחֹדֶשׁ שְׁנִי¹⁰³ - הָרִי
זֶה פְסוּל¹⁰⁴.

(103) כלומר, בשבת שניה של חודש שני (כסף-משנה).
(104) מדבריהם. ואם נשאת לא תצא, שמצד הדין, כל שהוא
אחר הזמן שאמר, אפילו מופלג נקרא 'לאחר', אלא
שהחכמים תיקנו לכתוב בזמן שהוא 'אחר' ממש סמוך לו,
ואין כאן אלא פסול מדרבנן (כסף-משנה).

כֹּה. נִתְיַחַד עִמָּה אַחֵר שְׁאָמַר לָהּ לְכָתֹב וּלְחַתֵּם
וּלְתֵּן לָהּ - הָרִי אֵלֶי לֹא יִכְתְּבוּ. וְקָל וְחֹמֶר הַדְּבָרִים:
אִם הֵגֵט שְׁנֵתָן לָהּ לְיָדָהּ, כְּשֶׁנִּתְיַחַד עִמָּה נִפְסָל¹⁰⁵
הֵגֵט שְׁמָא כְּעֵל¹⁰⁶, קָל וְחֹמֶר לָזֶה שֶׁלֹּא נִכְתְּב¹⁰⁷. וְאִם
כְּתָבוּ וְנָתַנוּ לָהּ אַחֵר שְׁנֵתְיַחַד עִמָּה - אֵינּוּ גֵט¹⁰⁸.

(105) בדפוס ר"מ, וכן בכת"י התימנים: נפסד.
(106) וקידשה בביאה, כמבואר לקמן פ"י ה"ח.
(107) שבוודאי יש לחוש שמא פייסה, וביטל הגט לפני
כתיבתו. (108) ובטל לגמרי מן התורה, כי כל שנתייחד
עמה אחרי אמירתו - ודאי חזר בו וביטל שליחותם לגמרי.
ואין זה דומה לגט ישן, שאם נתגרשה בו תינשא (ראה לעיל
פ"ג ה"ה) - כי שם עשה בעצמו מעשה הנתינה אחרי
שנתייחד, נמצא שחזק הגט, אבל כאן לא עשה שום מעשה
לחזוק הגט אחרי שנתייחד, ודאי ביטל שליחותם ואין
במעשיהם כלום (מגיד-משנה).

כֹּו. אָמַר לַעֲשֹׂרָה: כְּתָבוּ גֵט לְאִשְׁתִּי - אֶחָד כּוֹתֵב עַל
יָדִי כָּלָם¹⁰⁹; כְּלָכֶם כְּתָבוּ - כּוֹתֵב אֶחָד מֵהֶם
בְּמַעֲמַד¹¹⁰ כָּלָם. הוֹלִיכּוּ גֵט זֶה לְאִשְׁתִּי - מוֹלִיכּוּ
אֶחָד מֵהֶן עַל יָדֵי כָּלָם; כְּלָכֶם הוֹלִיכּוּ גֵט זֶה לְאִשְׁתִּי
- מוֹלִיכּוּ אֶחָד מֵהֶן בְּמַעֲמַד כָּלָם¹¹¹.

(109) בעבור כולם. (110) בנוכחות. (111) שהרי הקפיד
והתנה על כולם שיוליכוהו כדי לביישה (גיטין סז: וראה
ברש"י שם יח:).

כֹּז. אָמַר לַעֲשֹׂרָה: כְּתָבוּ גֵט וְחַתְּמוּ וְתָנוּ לְאִשְׁתִּי -
אֶחָד מֵהֶן כּוֹתֵב, וּשְׁנַיִם מֵהֶן חוֹתְמִין¹¹², וְאֶחָד מֵהֶן
נֹתְנוּ לָהּ. וְאִפְלוּ הָיָה הַכּוֹתֵב אֶחָד מִשְׁנֵי הָעֵדִים
שֶׁחַתְּמוּ בּוֹ¹¹³, וְהוּא הַשְּׁלִיחַ שֶׁנָּתַנוּ לָהּ - הָרִי זֶה
כֶּשֶׁר. אָמַר לָהּ: כְּלָכֶם חַתְּמוּ - כָּלָם חוֹתְמִין. וְאִם
מִנְּאֻז, בֵּין שְׁמֵנָה כָּלָם בֵּין שְׁמֵנָה מְקַצֵּת, וְאָמַר
לָהּ: חַתְּמוּ - הָרִי זֶה כְּאוֹמֵר לָהּ: כְּלָכֶם חַתְּמוּ¹¹⁴.
וּשְׁנַיִם שֶׁחַתְּמוּ בְּתַחֲלָה הֵן מְשֻׁם עֲדִים, וְהַשָּׂאָר
מְשֻׁם תְּנָאִי¹¹⁵. לְפִיכָף, אִם הָיָה הַשָּׂאָר פְּסוּלִין¹¹⁶, אִזּוֹ
חַתְּמוּ זֶה הַיּוֹם וְזֶה לְמָחָר¹¹⁷, אִפְלוּ לִימֵים הִרְבֵּה -
הָרִי זֶה גֵט כֶּשֶׁר¹¹⁸. מֵת אֶחָד מֵהֶן קֹדֶם חֲתִימָה -
הָרִי זֶה גֵט בְּטָל¹¹⁹. הָיָה אֶחָד מִשְׁנַיִם הָרֵאשׁוֹנִים
פְּסוּל - הָרִי זֶה גֵט פְּסוּל¹²⁰, שְׁמָא יֵאמְרוּ עַד פְּסוּל
כֶּשֶׁר בְּעֵדוֹת שָׂאָר שְׁטָרוֹת בְּעֵת שְׁיָהּ הָעֵדִים
רַבִּים¹²¹. וְלֹא הַכְּשִׁירוּהוּ¹²² בְּגֵט שֶׁעָדִיו רַבִּים אֲלָא
מִפְּנֵי שֶׁעֲדֵי מְסִירָה הֵן הָעֵקָר¹²³.

שֶׁלֹּא תִפֹּל לִפְנֵי יָכֶם, וְנָתַן הֵגֵט לְיָדוֹ⁹⁰, וּמֵת הַבַּעַל
קֹדֶם שֶׁיִּגְיַע הֵגֵט לְיָדָהּ - הָרִי זֶה סֶפֶק מִגְרָשָׁת. שָׂרֵב
הַנָּשִׁים זָכוֹת הוּא לָהֶן שֶׁלֹּא יָפְלוּ לִפְנֵי יָכֶם, וּלְפִיכָף
תִּהְיֶה סֶפֶק מִגְרָשָׁת אִף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ גֵּט לְיָדָהּ,
הוֹאִיל וְזָכָה לָהּ בּוֹ אַחֲרָי⁹¹.

(90) עשאו שליח לקבלה, שתתגרש בגט זה מעכשיו.
(91) כי זכין לאדם שלא בפניו, והרי זה כאילו קיבלתו ע"י
שליח זה. אבל הואיל ולפעמים היא אוהבת את יבמה
(גיטה), נמצא שגט זה הוא לחובתה ואין חבין לאדם שלא
בפניו ואינה מגורשת, ולפיכך הרי זה ספק מגורשת וחולצת
ואינה מתייבמת (יבמות קיח:).

כב. אָמַר לַעֲדִים: לְאַחֵר שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי חֹדֶשׁ כְּתָבוּ גֵט⁹²
לְאִשְׁתִּי, אוֹ שְׁאָמַר לָהֶם: כְּתָבוּ וְתָנוּ גֵט לְאִשְׁתִּי לְאַחֵר
שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי חֹדֶשׁ - הָרִי אֵלֶי כּוֹתְבִין⁹³ וְנֹתְנִין לָהּ⁹⁴
אַחֵר הַזְּמַן שֶׁקָּבַע. וְאִם כְּתָבוּהוּ בְּתוֹךְ הַזְּמַן, אִף עַל
פִּי שְׁנֵתְנוּהוּ לָהּ לְאַחֵר זְמַן שְׁאָמַר - אֵינּוּ גֵט⁹⁵.
כְּתָבוּהוּ אַחֵר זְמַן שְׁאָמַר, וּמֵת קֹדֶם שֶׁיִּנָּתֵן לָהּ - אֵינּוּ
גֵט⁹⁶. וְאִם לֹא נֹדַע אִם מֵיָדָהּ קִדְּמָה לְנִתְיַחַת הֵגֵט אוֹ
נִתְיַחַת הֵגֵט קִדְּמָה לְמֵיָדָהּ - הָרִי זֶה סֶפֶק מִגְרָשָׁת⁹⁷.

(92) בכת"י התימנים: כתבו גט ותנו לאשתי. (93) ואין
אומרים שכוונתו שיכתבו בתוך י"ב חודש ויתנו לה לאחר
מכאן. (94) ובכת"י התימנים: כותבים אחר הזמן שקבע
ונותנים לה. (95) גיטין עו, ב. שלא נעשו שלוחיו לכתבו
לפני זמנו. (96) שם. שהשליח בא מכוח הבעל, וכשמת
הבעל בטלה שליחותו (שם כט:). (97) שם עו, ב. ואין
אומרים נעמידנו בחזקת חי בשעת נתינה, שכיון שעכשיו
מת הורעה חזקתו, ומסופקים אנו שמא לפני הנתינה מת
(ר"ן שם).

כג. אָמַר לָהֶן: כְּתָבוּ וְתָנוּ לְאִשְׁתִּי גֵט אַחֵר הַשְּׁבוּעָה⁹⁸
- אֵין כּוֹתְבִין אֲלָא עַד שְׁנָה אַחֵר הַשְּׁבוּעָה⁹⁹. אָמַר
לָהֶן: לְאַחֵר שְׁנָה - אֵין כּוֹתְבִין [אֲלָא] עַד לְאַחֵר
חֹדֶשׁ מִשְׁנָה שְׁנִיָּה¹⁰⁰. אָמַר לָהֶן: לְאַחֵר הַחֹדֶשׁ -
(אֵין) כּוֹתְבִין עַד לְאַחֵר הַשָּׁבוּת מִחֹדֶשׁ שְׁנִי. אָמַר:
לְאַחֵר שָׁבוּת - (אֵין) כּוֹתְבִין לְאַחֵר הַשָּׁבוּת עַד סוֹף יוֹם
שְׁלִישִׁי¹⁰¹. אָמַר לָהֶן: כְּתָבוּ וְתָנוּ לָהּ קֹדֶם הַשָּׁבוּת -
כּוֹתְבִין מִיּוֹם רִבְעִי וְעַד סוֹף יוֹם שְׁשִׁי וְנֹתְנִין לָהּ¹⁰².

(98) = אחר שמיטה זו. (99) כל השנה השמינית כותבים,
אבל אחרי שעוברת שנה זו אין כותבים, שכל 'אחר'
פירושו: 'סמוך', ולא מופלג. (100) בדפוס רומי ר"מ:
לאחר שנה, כותבים עד לאחר חודש משנה שניה.
(101) בדפוס הנ"ל: לאחר החודש, כותבים עד לאחר השבת
מחודש שני. אמר לאחר שבת, כותבים לאחר השבת עד סוף
יום שלישי. (102) גיטין עז, א. שהימים: א, ב, ג, נקראים
על שם השבת שעברה, אבל רביעי חמישי וששי נקראים
על שם שבת הבאה (רש"י שם).

כד. הָרִי שְׁאָחֲרוּ אַחֵר הַזְּמַן שְׁאָמַר וְאַחֵר כָּף כְּתָבוּ
וְנָתַנוּ לָהּ, כְּגוֹן שְׁאָמַר לָהֶן לְאַחֵר הַחֹדֶשׁ וְכָתְבוּ

"כולכם" - אחד כותב ושנים חותמים ואחד מוליך (כדלעיל הכ"ז).

כט. וְלָמָּה אָמְרוּ חֲכָמִים¹²⁶: עֲדֵי הַגֵּט אֵין חוֹתְמִין
אֵלָּא זֶה בִּפְנֵי זֶה? גְּזֵרָה שְׁמָא יֹאמַר לְרַבִּים: פְּלֶכֶם
חֲתַמְנוּ. אִם תֹּאמַר חוֹתְמִין זֶה שְׁלֹא בִּפְנֵי זֶה - שְׁמָא
יַעֲיִדוּ שְׁנַיִם, וְתַטֵּל הַגֵּט בִּידָהּ, וְתַחֲשֹׁב שֶׁכָּפַר הַעֲיִדוֹ
בוֹ, וְעַדִּין לֹא נִתְקַיֵּם הַתְּנָא¹²⁷.

(126) גיטין י, ב. וראה לעיל פ"א הכ"ד. (127) כי הוא הקפיד על חתימת כולם ונמצא הגט בטל, ולפיכך גזרו אפילו כשלא אמר: "כולכם" שיהא הגט פסול, כמבואר לעיל (שם).

ל. אָמַר לְשִׁלְשָׁה: שְׁנַיִם מִכֶּם יִכְתְּבוּ גֵט לְאִשְׁתִּי
וְיִחְתְּמוּ וְיִתְּנוּ לָהּ, וְהָיָה בֵּהֶן אָב וּבָנוּ - בֵּין שְׁתֵּיכֶם
הֵבֵן עִם הָאֶחָד בֵּין שְׁתֵּיכֶם הָאֶב עִם הָאֶחָד¹²⁸, הָרִי
זֶה גֵט פְּשָׁר; שְׁהָאֲדָם עוֹשֶׂה הֵבֵן שְׁלִיחַ בְּמָקוֹם
הָאֶב¹²⁹.

(128) בדפוס רומי (ר"מ): האחר. (129) גיטין סו, א.

לא. אָמַר לְשְׁנַיִם: כְּתֹבוּ וְחַתְמוּ וְתִנוּ לְפָלוּנִי שְׁיֹלִיף
לְאִשְׁתִּי, אוֹ תִנוּ לְשִׁלְיָהּ שְׁיֹלִיף לָהּ - אֶחָד מֵהֶן
כּוֹתֵב, וּשְׁנֵיהֶם חוֹתְמִין¹³⁰ וְנוֹתְנִין לְשִׁלְיָהּ. וְאִם
הוֹלִיכוּ הֵן בְּעֶצְמָן וְנָתְנוּ לָהּ - אֵינוּ גֵט, שְׁלֹא עָשָׂה
אוֹתָן שְׁלֹחִין לְגִירוּשִׁין¹³¹. בִּיצֵד יַעֲשֹׂוּ? יִטְלוּ אוֹתוֹ
מִמֶּנָּה וְיִתְּנוּהוּ לְשִׁלְיָהּ, וְחוֹזֵר וְנוֹתְנוּ לָהּ בִּפְנֵיהֶן אוֹ
בִּפְנֵי אֲחֵרִים¹³². וְרַבּוֹתֵי¹³³ הוֹרוּ בְּגֵט זֶה דְּכָר שְׁאֵינוּ
נִרְאָה, מִפְּנֵי שְׁבוּשׁ שֶׁהָיָה בְּנִסְחָאוֹת שְׁלֵחָה¹³⁴.

(130) ראה לעיל הלכה כז. (131) גיטין כט, ב. וראה לעיל פ"ב ה"ט, ולקמן הלכה לט. (132) השווה לעיל פ"ז, ה"י; פ"ח, ה"ז. (133) הכוונה לר"י גיטין פ"ו (לדף סג:), שלדבריו הרי זו ספק מגורשת, וכן כתב ה'מאירי' (שם עמוד 281), בכונת דברי רבינו. (134) בנוסח התלמוד שלפניהם, בגיטין שם. הר"ף (שם) מביא: "כתבו ותנו לשליח מהו. סליקי סלקינהו או דילמא לטרחייהו חייש (= סילוק סלקם או שמא לטרחתם חשש)", וכן הנוסחא לפנינו בגמרא. ונראה מדבריו שפיר, שבעיא זו כדלהלן: אם סילקם מהיות שלוחים להולכת הגט, ותפקידם אינו אלא למסרו לשליח, או שמא התכוין לחסוך להם טרחה בהולכת הגט (ורש"י שם פירש באופן אחר), אבל אם ירצו לטרוח ולהוליך לה גיטה בעצמם, רשאים הם. ומתוך שהבעיה עלתה שם ב'תיקו', אם הם בעצמם הולכינהו ונתנוהו לידה - הרי זו ספק מגורשת. אבל רבינו אינו גורס כגירסא הנ"ל, ומפרש הבעיא באופן שאבד הגט בדרך, אחרי שנמסר לשליח, אם מותר להם לכתוב גט שני ולמסרו לשליח לגרש, או אולי כבר עשו שליחותם ואינם רשאים לכתוב גט שני (וכפירש"י שם גם לפי נוסחת הר"ף), ורק בזה נשארה הגמרא ב'תיקו' והרי היא ספק מגורשת, אבל בדין שלפנינו אין כל ספק שאינם יכולים להולכינהו בעצמם, ואם הולכינהו אינו גט ('מרכבת המשנה', וראה לעיל פ"ב ה"ט, ובמגיד-משנה שם).

(112) שם סו, ב. (113) שם פח, א. "חתם סופר ועד כשר". ואין חוששים שמא לא ציוה הבעל שיחתום הסופר, אלא אמר לשנים אמרו לסופר פלוני ויכתוב, ולפלוני ופלוני ויחתמו, וחששו השליחים שמא יתבייש הסופר, שאין מקבלים אותו בעד, והחתימוהו בלא דעת הבעל, נמצא סופר זה חתם שלא כדין, שכבר פסק רבינו לעיל פ"ב ה"ו, שהבעל עצמו צריך לומר לסופר כתוב ולעדים חתומו, ואם אמר ע"י אחרים - הרי זה גט פסול, וכן אמרו בגיטין סז, א: "לא תיעשה כן בישראל" וממילא אין כל חשש. ולא נתכווין רבינו להכשיר לכתחילה לסופר לחתום, אלא אם חתם הסופר - כשר הגט בדיעבד, וינתן לה (כסף-משנה). (114) וכל אלה המנויים חותמים (גיטין סז:). (115) שם יח, ב. כאילו הטיל תנאי בגט זה - כדי לביישה - שלא יהיה גט כשר עד שיחתמו כולם. (116) קרובים זה לזה, או פסולים לעדות (ראה לעיל פ"ד מהל' אישות ה"י). (117) שנים הראשונים חתמו ביום כתיבתו כדין (ראה לעיל פ"א הכ"ה) והיתר חתמו זה היום וזה למחר, ולפני נתניתו לאשה חתמו כולם. (118) שם. כי לא חתמו בתורת עדים אלא לקיים תנאו, ואילו היו השאר משום עדים היה הגט פסול, משום 'מוקדם' (לעיל פ"א הכ"ה). וכן אם נמצא אחד מהם פסול, נפסל הגט (ראה למעלה פ"א ה"ז) כדין כל עדות שאם בטלה מקצתה - בטלה כולה, כמבואר במס' מכות ו, א. (119) שם סו, ב. שהרי לא נתקיים תנאו. (120) מדבריהם. (121) וזימן את כולם לחתום כעדים, שאז אם בטלה מקצת העדות - בטלה כולה, כמבואר בפ"ה מהל' עדות ה"ו. ודווקא כשעד אחד מהשנים הראשונים נמצא פסול - אז הגט פסול, שלא יבואו להכשיר גם בשאר שטרות שהעדים הראשונים נראים כעיקר החתימה, אבל אם אחד משאר העדים נמצא פסול - הגט כשר, כי יאמרו השנים הראשונים הם עיקר, והשאר למילוי בלבד, ולא יבואו להחליף בשטרות (כסף-משנה הל' עדות, שם). (122) מן התורה, שהרי אין הגט בטל, אלא פסול מדבריהם, ולמה לא יהיה בטל ממש כבשאר שטרות (לחם-משנה). (123) בגט, שאע"פ שחתומים בו עדים, נותנו בפני שנים "שעיקר הגירושין בעדי מסירה" (לעיל פ"א ה"טו), ולפיכך אין לחוש אם אחד מן העדים הראשונים החתומים בגט נמצא פסול, והגט כשר מן התורה, ואילו בשאר שטרות אין עדי המסירה עיקר, כי אם יש בהם עדי חתימה אין עוד צורך בעדי מסירה, ולפיכך אם נמצא אחד מעדי חתימתם פסול - בטל הוא מן התורה. השווה פ"א מהל' מלוה ולוה ה"ב, ופ"ה מהל' עדות ה"ו (מגיד-משנה).

1 כח. תִּקְנוּ חֲכָמִים, שְׁהָאֹמַר לְרַבִּים¹²⁴ לְכַתֵּב גֵּט אוֹ
2 לְחַתֵּם אוֹ לְהוֹלִיף גֵּט לְאִשְׁתּוֹ: אִם לְכַתִּיבָהּ - אֹמַר
3 לָהּ: כָּל אֶחָד מִכֶּם יִכְתֹּב גֵּט לְאִשְׁתִּי, וְכָן לְהוֹלִכָהּ:
4 כָּל אֶחָד מִכֶּם יוֹלִיף, וְאִם לְחַתִּימָהּ - יֹאמַר לָהּ: כָּל
5 שְׁנַיִם מִכֶּם יִחְתְּמוּ בְּגֵט זֶה¹²⁵ וְיִתְּנוּ לְאִשְׁתִּי.

(124) במעמד רבים. (125) שאם לא ידיגש כן, שמא יטעו לחשוב שכולם התכוין, והואיל ולא חתמו כולם - נמצא גט בטל (גיטין סז:). אף-על-פי שלפי הדין, כל שלא אמר

מ"א. (148) גיטין סה, א. הואיל והיא מתגרשת בקבלת השליח - בוודאי מקפדת היא שלא ילעזו עליה במקום ההוא. (149) בכת"י התימנים: "למקום פלוני - למקום אחר". ולשון המשנה (גיטין שם) "מקום פלוני - ממקום אחר". (150) שהרי אינה מתגרשת עד שיבוא הגט לידה (ראה לעיל פ"ו ה"ד). ומכיון שקיבלתו הרי לא הקפידה, וגם מתחילה בוודאי לא נתכוננה אלא להראות לו מקום, איפה ימצאנה (ר"ן שם).

25 לה. האומר לשלוחו: הולך גט זה לאשתך¹⁵¹, בין
26 שאמר לו 'הולך' בין שאמר לו 'את הולך', ותלה
27 או נאנס - משלחו ביד אחר¹⁵². ואם אמר לו: טל
28 ממנה חפץ פלוני ותן לה גט זה - הרי זה לא
29 ישלחנו ביד אחר¹⁵³. ואם שלחו ביד אחר, ויצאת
30 האשה לקראת השליח ותנה החפץ תחלה ואחר כך
31 נתן לה הגט - הרי זה מגרשת¹⁵⁴.

(151) בארץ ישראל, שאין השליח צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם (גיטין כט. במשנה וברש"י שם. וראה למעלה פ"ו ה"ד). (152) כרבן שמעון בן גמליאל (גיטין שם, וכ"ה למעלה בפ"ו שם). שכשחלה אין הבעל מקפיד שימסרנו ע"י שליח אחר, אבל אם לא חלה אינו משלחו ביד אחר, שיש אנשים המקפידים על זה (ר"ן גיטין, שם). (153) אף-על-פי שחלה השליח, שאין רצונו של בעל שיהא פקדונו ביד אחר (משנה, גיטין שם). (154) אע"פ שאין לשלחו ביד אחר, מפני שמקפיד על החפץ שלא יבוא לידי אחר - אין שליחות הגט מתבטלת ע"י זה, הואיל ועל הגט אינו מקפיד כשחלה השליח, כנ"ל, והוא לא שינה מדעת הבעל וקיבל החפץ תחילה ואחר-כך נתן הגט - כדרישתו (גיטין שם).

32 לו. נתן לה הגט תחלה ואחר כך נתנה החפץ, אפלו
33 מיד שלח ראשון - אינו גט, שהרי עבר על דבריו
34 הבעל בדבר שסתם בני אדם מקפדין עליו; שהרי
35 הבעל אמר לו: טל החפץ תחלה ותן לה הגט¹⁵⁵,
36 והוא נתן ואחר כך נטל.

(155) שם כא, ב - כרבי יוחנן.

37 לז. אמר לו: תן לה הגט וטל ממנה חפץ פלוני -
38 הרי זה לא ישלחנו ביד אחר, שאין רצונו שיהיה
39 פקדונו ביד אחר. ואם שלחו ביד אחר - הרי זה
40 גט, בין שנתנה החפץ תחלה בין שלא נתנה אלא
41 בסוף¹⁵⁶.

(156) כשחלה השליח, כנ"ל. הואיל והבעל לא הקפיד על לקיחת החפץ תחילה - גם השליח אינו צריך להקפיד. ואף-על-פי שלענין החזרת מעות למלוה על ידי שליח, בין שאמר לו תן המעות וקח השטר, בין שאמר לו קח השטר ותן המעות, חייב לקחת השטר ואחר-כך לתת לו המעות (פ"א מהל' שלוחין ה"ו) - שם חושש שמא יקח המעות ולא יחזיר לו השטר, אבל כאן שאינה מתגרשת עד שתתן לו החפץ, אין לו לחוש שמא לא תתן לו (מגיד-משנה).

1 לב. אמר לסופר: כתב לי גט לאשתי, כתבו ונתנו
2 לבעל בלא עדים¹³⁵, ונטלו הבעל ונתנו לשליח¹³⁶
3 ואמר לו: תן גט זה לאשתי בפני עדים¹³⁷, והלך
4 השליח ונתנו לה בפני עדים - הרי זו ספק מגרשת.
5 שאין השליח נאמן להטיר הערוה אף על פי שהוא
6 עד אחד אלא מפני כתב העדים שחתמו על הגט,
7 שהן כמי שנתקרה עדותן¹³⁸ בבית דין עד שיהיה
8 שם מערער, כמו שבארנו¹³⁹ שם¹⁴⁰. ואם היו שם
9 שני עדים שיעידו שגט זה הבעל נתנו לשליח
10 לגרשה בו - הרי זו מגרשת¹⁴¹.

(135) עדי חתימה. (136) בינו לבינו, שהרי שליח הולכה אינו צריך עדים. כמבואר לעיל פ"ו ה"ד. (137) עדי מסירה. ואע"פ שאין עד חתום עליו הרי זה כשר, "שעיקר הגירושין בעדי מסירה" (לעיל פ"א ה"ח). (138) גיטין ג, א. (139) לעיל פ"ז הכ"ז. והואיל ואין עדים חתומים על גט זה, הרי היא ספק מגורשת, שמא גט זה מזויף הוא ולא נתנו הבעל לשליח לגרשה. (140) בדפוס רומי וקושטא, חסירה תיבה זו. (141) כיון שיש עדים על מינוי השליחות, הרי השליח כבעל עצמו, והיא מגורשת בעדי מסירה אע"פ שאין עדי חתימה בגט (כנ"ל פ"א ה"ח).

11 לג. האומר לשליח: תן גט זה לאשתי במקום
12 פלוני, ונתנו לה במקום אחר - אינו גט¹⁴². הרי היא
13 במקום פלוני, ונתנו לה במקום אחר - כשר, מפני
14 שמראה מקום הוא לו¹⁴³. אמר: אל תתנהו לה אלא
15 בבית, ונתנו לה בעליה; אל תתנהו לה אלא בימין,
16 ונתנו לה בשמאל¹⁴⁴; תנהו לה ביום פלוני, ונתנו
17 לה בתוך הזמן - אינו גט¹⁴⁵. אל תתנהו לה אלא
18 ביום פלוני, ונתנו לה מלפניו או מאחוריו - אינו
19 גט, שהרי הקפיד על עצמו של יום. וכן כל פיוצא
20 בזה¹⁴⁶.

(142) כיון שציין לו מקום פלוני, בוודאי מקפיד הוא, ואין רצונו שילעזו עליו במקום ההוא. (143) שם תמצאנה, אבל אינו מקפיד לגרשה במקום זה דוקא ולא במקום אחר (גיטין סה). (144) שם כט, א. שלא עשאו שליח אלא כשימלא פקודתו בדיוק. (145) "שאיין אדם מקדים פורענות לנפשו" (שם יח), לכן אין לשליח רשות לגרשה בתוך הזמן, אבל לאחר מכאן - רשאי (תשובות הגאונים) שערי צדק סי' יח, ומשנה-למלך בשם גדולי האחרונים). (146) מקור הדברים האלו בתוספתא (מגיד-משנה, ושו"ת מבי"ט ח"א סי' קצא, ואינה בתוספתא שלפנינו - תשלום תוספתא להגר"ש ליברמן עמוד 53).

21 לד. וכן האשה שאמרה לשלוחה: התקבל לי גט¹⁴⁷
22 במקום פלוני, וקבלו לה במקום אחר - אינו גט¹⁴⁸.
23 הבא לי גט במקום פלוני, והביאו לה במקום
24 אחר¹⁴⁹ - כשר¹⁵⁰.

(147) מפורש לעיל פ"ו ה"א. "התקבל" - כמו קבל, ולשון משנה היא. גיטין פ"ו מ"א; נדרים פ"ח מ"ד; ושבועות פ"ז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

167) שאם לא יאמר נאמנת עלי, יש לחוש שמא יפייסנה, נמצא ששליח זה אינו שליח לגירושין כלל, ואיך יעשה שליח שני בתוך שלשים יום. 168) השליח הראשון בעצמו. 169) הואיל ולא שמענו שפייס. 170) לעיל הלכה ט, והגט יהיה פסול, לכתחילה לא תינשא בו, ואם נשאת לא תצא. 171) ואז יכול הוא לעשות שליח שני בתוך שלשים יום (גיטין כט: וכפירוש 'מרכבת המשנה').

יום שישי כ"ו תשרי ה'תש"פ

פרק עשירי

1) ביאר בו רבינו מה בין גט בטל לבין גט פסול, אשה שנשאת ונמצא גיטה בטל או בא בעלה, נתיבמה ונמצא בעלה חי, נשא אשה ונמצאת ערוה, האסורים לישא אשה מחמת חשד שיתעורר עליהם בקשר אתה, המגרש אשתו וחזר ובעלה, שלא ישא אשה ודעתו לגרשה, שלא יגרש אשתו הראשונה, שמצוה לגרש אשה רעה בדעותיה.

- א. כל מקום שאמרנו בחבור זה שהגט בטל, או אינו גט, או אינה מגרשת - הרי זה גט בטל מן התורה, ועדין היא אשת איש גמורה. ואם נשאת - תצא והולך ממזר. ואם היה בעלה כהן - לא נאסרה עליו משום גרושה. חוץ מן המגרש את אשתו ואמר לה: הרי את מגרשת ממני ואין את מתרת לכל, שאף על פי שאין זה גט - הרי זו פסולה לכהן מדבריהן; שנאמר: ואשה גרושה מאישה. אמרו חכמים: אפלו לא נתגרשה אלא מאישה ולא התרה לכל - נאסרה לכהן. וזהו ריח הגט שפוסל בכהן² מדבריהם³.

2) שאף על פי שאין בו ממש, ריח יש בו. 3) ולדעת מפרשים אחרים ריח הגט פוסל בכהונה מן התורה שסוברים שזהו דרש גמור.

- ב. וכל מקום שאמרנו בחבור זה שהגט פסול - הרי זה פסול מדברי סופרים בלבד. ונפסלה בו מן הכהנה מדברי תורה⁴. ולא תנשא לכתחילה; ואם נשאת - לא תצא⁵ והולך כשר. וכותבין לה גט אחר כשר ונותנין לה והיא תחת בעלה⁶. ואם אי אפשר לכתב אחר, והיה הפעל ותיק⁷ וגרש מעצמו - הרי זה משבח, אם אין לה בנים; אבל אם יש לה בנים - לא יוציא מפני פסול הגט, שמה יוציא לעז⁸ על בניו.

4) שהרי מן התורה היא מגורשת. 5) בין יש לה בנים ובין אין לה בנים. 6) כמו שאמרו כיצד יעשה יטלנו הימנה ויחזור ויתננו לה וכו'. 7) ישר ובעל מידות טובות. 8) שם רע.

- ג. וכל מקום שאמרנו בחבור זה הרי זה ספק גרושין, או שהיא ספק מגרשת - לא תנשא; ואם נשאת - תצא; והולך ספק ממזר, מפני שהיא ספק ערוה. וכן אם גרש את אשתו בגט פסול, או שהיתה

- לח. נתן לשליח הגט ואמר לו: לא תתנהו לה אלא אתה, ונתנו לאחר ונתנו לה - אינו גט¹⁵⁷. וכן אם אמר לו: אל תתנהו לה אתה, תנהו לפלוני והוא יתנהו לה, ונתנו לה השליח הראשון - אינו גט, לפי שלא עשהו שליח לגירושין¹⁵⁸.

157) אפילו חלה השליח. הרי זה כאומר "אל תתנהו לה אלא בימין, ונתנו לה בשמאל", כמבואר לעיל הל"ג. 158) נלמד מדין הסמוך בהלכה הבאה.

- לט. נתן לו הגט ואמר לו: הולך גט זה לאשתי, אמר לו השליח: איני מפיך, אמר לו הפעל: תנהו לפלוני, הוא מפיך - הרי זה שליח שלא נתן לגירושין¹⁵⁹, ואינו נותן הגט אלא לפלוני שאמר הפעל; ואותו הפלוני הוא שליח לגירושין, הוא שמוליכו לה או משלחו ביד אחר אם חלה או נאנס.

159) שם כט, ב. ומכאן למד רבינו את הדין הנ"ל, שאם אמר לו: "אל תתנהו לה אתה - תנהו לפלוני", שאין הראשון יכול לגרשה, הואיל ומתחילה לא נתמנה לגרשה אלא לשלחו ביד אחר, אין זה שליח לגירושין כלל, והוא גרוע מהשליח שבהלכה שלפנינו.

- מ. נתן הגט לשליח ואמר לו: לא תתנהו לה עד שלשים יום, וחלה או נאנס בתוך השלשים - משלחו ביד אחר¹⁶⁰; שאף על פי שאינו עכשיו שליח לגירושין, הואיל ולאחר שלשים יום יהיה שליח גירושין, עושה שליח אחר בתוך שלשים יום¹⁶¹.

160) שהוא ימסרנו לה לאחר שלשים יום. 161) גיטין, שם. "ויש מי שאומר, שלא ימסור מיד לשליח שני אלא ימסור שליחותו לבית-דין, והם לא יעשו לשני שליח עד אחר שלשים יום" (אהע"ז סי' קמא, ס"ז). כי יש לחוש, שמא לא ידקדק בשליחותו ויתננו לה תוך שלשים יום, וכן משמע בסוגיית הגמרא שם.

- מא. במה דברים אמורים¹⁶²? בשלא היה בעלה עמה במדינה¹⁶³, או שהיתה מתגרשת מן הארוסין¹⁶⁴; אבל אם מתגרשת מן הנשואין ובעלה עמה במדינה - חוששין לו שמה פיס¹⁶⁵, ואינו עושה¹⁶⁶ שליח בתוך השלשים אלא אם כן אמר: נאמנת עלי שלא פיסתי¹⁶⁷. אבל נותן¹⁶⁸ הגט לה לאחר שלשים¹⁶⁹, וחוששין לה כמו שבארנו¹⁷⁰ עד שיאמר: נאמנת עלי שלא פיסתי¹⁷¹.

162) שעושה עכשיו שליח שני לגרשה אחר שלשים יום. 163) שאין חוששין שמא בא ופייס, שאין דרך בני אדם לבוא בצנעא, למעלה הלכה יא (מגיד-משנה). 164) שאין לבו גס בה (למעלה הלכה י). 165) ראה למעלה הלכה ט. 166) השליח הראשון אינו עושה שליח שני.

אחר ששמעה שמת - אין הפעל הראשון והשני
 זכאין לא במציאתה²² ולא במעשי ידיה²³ ולא
 בהפדת נדריה²⁴. וכל פרות²⁵ שאכלו שניהן אחר
 שנשאת - אין מוציאין מהן. ואין לה כתבה ולא
 תנאי מתנאי כתבה ולא מזונות לא על זה ולא על
 זה. ואם נטלה מזנה או מזנה - תחזיר²⁶. וכל מה
 שבעלה או אבד מנכסיה, ואכלו מנכסי צאן ברזל -
 אין מוציאין אותן לא מזנה ולא מזנה²⁷. והולד מן
 השני ממזר²⁸. ואם בא עליה הראשון קדם שגרש
 השני - הרי הולד ממזר מדבריהם²⁹. גרשה השני
 ונטלה ממנו כתבה ואחר כך בא בעלה או נמצא
 הגט בטל - אין מוציאין מזנה מה שנטלה, לא מן
 המזונות ולא מן הכתבה³⁰.

השני אינו זכאי בשום דבר מן הדברים המנויים כאן,
 לפי שאינה אשתו, והראשון אינו זוכה, משום שכל הטעם
 שמציאת אשה לבעלה - הוא כדי למנוע איבה ביניהם, וכאן
 לא איכפת לנו אם תהיה איבה, ויוציאה בהקדם. (23) כי
 מעשי ידיה לבעלה הם כנגד מזונותיה שחייב בעלה, וזו
 הואיל ואין לה מזונות אין לו מעשי ידיה. (24) הבעל מיפר
 נדריה כדי שלא תתגנה עליו (כגון נדרי עינוי נפש, "שלא
 ארחץ", "שלא אתקשט") וזו, - תתגנה ותתגנה.
 (25) מנכסי מלוג שלה. (26) ואין תפיסתה מועילה לה.
 (27) אלא מחזירים לה נכסיה כמו שהם ואם פחתו פחתו לה.
 (28) מן התורה. (29) ואסור במזורת גמורה, שהרי מן
 התורה - בן כשר הוא. וכן אסור בבת ישראל כשרה, מחמת
 קנס. ועל כורחו אינו נושא אלא גירות שממזר מותר בה. או
 ממזרת מדבריהם כמותו. (30) כשם שאינה מוציאה
 כתובתה ממנו, כך אינו מוציא ממנה מה שנטלה,
 שכשנטלה, בהיתר נטלה הואיל ולא נודע עדיין דבר איסורה
 לבעלה זה.

ח. וכן הדין באחיו, שקדש אחד אשה והלך אחיו
 ושמע בו שמת ויבס את אשתו ואחר כך בא³¹ -
 תצא מזנה ומזנה, וצריכה גט מזנה ומזנה³², וכל
 הדברים האלו בה. וכן אם קדש אשה והלכה
 למדינה אחרת ושמע³³ שמתה ונשא אחותה ואחר
 כך נודע שלא מתה - צריכות שתיהן ממנו גט, וכל
 הדברים האלו בהן.

(31) והרי היא אסורה עליו גם משום אשת איש וגם משום
 אשת אח. (32) מהראשון, צריכה גט מן התורה, שהרי
 אשתו היא, ומן השני צריכה גט מדבריהם. (33) שני עדים
 אמרו כן.

ט. אבל אם הלכה אשתו הנשואה למדינה אחרת
 ושמע בה שמתה ונשא אחותה ונמצאת אשתו קיימת
 - אין אחותה צריכה ממנו גט, ואשתו מתה. וכן
 שאר העריות ששואן בחזקת התרה³⁴ ונמצאו ערוה -
 אינן צריכות גט, שאין קדושין תופסין בעריות.

(34) שלא ידע שהיא קרובתו.

ספק מגרשת, ורצה להחזירה - הרי זו מתרת
 לבעלה¹⁰. ואינו צריך לחדש הנשואין¹¹ ולברך שבע
 ברכות¹² ולכתב כתבה¹³, עד שתתגרש גרושין
 גמורין.

(9) מן התורה. (10) ישראל. אבל אם בעלה כהן - אסורה
 לו. (11) אבל צריך לקדשה קידושין שניים, שהרי מן
 התורה פנוייה היא. ואפילו "ספק מגורשת" צריך לקדשה
 מחדש, שהרי היא ספק פנוייה מן התורה, ואיך תעמוד
 תחתיו בלי קידושין גמורים. (12) והטעם, שאין מברכים
 על הספק, ואפילו המגורשת ב"גט פסול", אף על פי שמן
 התורה פנוייה היא, הואיל ומדבריהם אינה פנוייה - אין
 לברך. (13) כיוון שלא הייתה יכולה לגבות כתובתה
 הראשונה כשהיא ספק מגורשת.

ד. כל מי שנשאת בגט בטל - הרי זו צריכה גט
 מבעל שני מדבריהן, כדי שלא יאמרו: אשת איש
 יוצאה בלא גט. וצריכה גט מן הראשון להתיירה
 לשאר העם. ונאסרה על שניהם לעולם, אף על פי
 שנבעלה בשגגה¹⁴, כדי שלא יאמרו: החזיר זה
 גרושתו אחר שנשאת¹⁵. ואם עבר אחד משניהן
 והחזירה - יוציא¹⁶.

(14) שלא ידעה שגיטה בטל, ואשה שזינתה תחת בעלה
 בשגגה מותרת לבעלה. (15) והתורה אמרה: "לא יוכל
 בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה". (16) הראשון
 - משום מחזיר גרושתו שכופים אותו להוציא. והשני -
 קנסוה חכמים להיאסר עליו עולמית משום ביאת זנותם
 שהייתה בעביירה.

ה. וכן הדין באשה שבאו עדים שמת בעלה,
 ונשאת¹⁷, ואחר כך בא בעלה - בין שהיה בעלה
 פקח בין שהיה חרש, בין שנשאת לפקח בין
 שנשאת לחרש, שאין קדושין קדושין גמורים¹⁸ -
 תצא משניהם, וצריכה גט מזנה ומזנה, ונאסרה על
 שניהם עולמית.

(17) שאף על פי ששני עדים העידו על מותו, אין לה דין
 של אנוסה המותרת לבעלה הראשון. (18) אלא מדברי
 סופרים.

ו. הרי שנתקדשה¹⁹ ואחר כך בא בעלה, או נמצא
 הגט בטל - הרי זו מתרת לבעלה. ואינה צריכה גט
 משני, שאין קדושין תופסין בעריות²⁰. ואין
 חוששין שמא יאמרו: אשת איש יוצאה בלא גט,
 כיון שלא נשאת יאמרו: תנאי היה בקדושין ולא
 נחקקים²¹.

(19) ועדיין לא נבעלה, נמצא שלא עשתה איסור ואין מקום
 לקנסה. (20) והרי היא אשת איש והיא ערוה על המקדש.
 (21) ונעקרו הקידושין ואינה צריכה גט.

ז. האשה שנשאת ונמצא הגט בטל, או בא בעלה

1 י. ומפני מה הצריכו אחות ארוסתו גט³⁵? שמה
2 לאמרו: תנאי היה בארוסין³⁶ וכדת נשא אחותה³⁷.
3 והואיל ויצאה אחותה בגט, אחותה שהיא ארוסתו
4 הראשונה אסורה, כדי שלא יאמרו: נשא אחות
5 גרושתו³⁸.

(49) שחושב שהיא איילונית, איילונית לשון איל, שאינה יולדת. (50) והרי היא אסורה לבעלה.

34 יד. שלח שיהביא גט חוץ לארץ⁵¹ ואמר 'בפני נכתב
35 ובפני נחתם' - הרי זה לא ישאנה, שאנו חוששין
36 שמה עיניו נתן בה ולפיכך העיד לה. וכן העד
37 האחד שהעיד לאשה שמת בעלה ונשאת על פיו -
38 הרי זה לא ישאנה. וכן החכם שאסר את האשה על
39 בעלה בנדר⁵² - הרי זה לא ישאנה. וכן הנטען⁵³ על
40 השפחה ונשתחררה, על הנכרית ונתגירה - הרי זה
41 לא ישאנה⁵⁴. וכן עפ"ם ועבד הבא על בת ישראל,
42 אף על פי שחזר העכו"ם ונתגיר, העבד ונשתחרר -
43 הרי זה לא ישאנה⁵⁵. וכלן אם עברו ונשאו - אין
44 מוציאין מידם.

(51) כלומר בחוץ לארץ ממקום למקום או מארץ ישראל לחוץ לארץ או מחוץ לארץ לארץ ישראל. (52) שנדרה הנאה מבעלה ולא היפר לה ובאת לחכם להתיר לה נדרה ולא מצא לה פתח לחרטה. (53) טוענים עליו דברי לעז על יחסים בינו לשפחה. (54) שלא יאמרו אמת היה הקול הראשון. (55) שלא יאמרו משום אשה זו נתגייר או נשתחרר.

45 טו. וכלן שהיו להם נשים⁵⁶, ומתו נשותיהן או
46 שנתגרשו⁵⁷, והיו הנשים הן שהרגילו⁵⁸ את בעליהן
47 לגרשם - הרי אלו מתרות להנשא להן לכתחלה⁵⁹.
48 וכן אם הלכו נשים אלו ונשאו לאחרים⁶⁰,
49 ונתאלמנו או נתגרשו⁶¹ - הרי אלו מתרות להנשא
50 להן לכתחלה⁶².

(56) בשעת מעשה. (57) לאחר זמן. (58) שהתחילו בקטטה להקניט את בעליהן. (59) שעכשיו אין עליהם שום חשד. (60) כשאסרה החכם, או כשהעיד העד. (61) מהנישואין השניים. (62) שכשנישאו לאחרים באמצע נסתלק מהם כל חשד.

51 טז. וכל אחת מהן מתרת להנשא לכן העד שהעיד
52 לה, או לכן החכם שאסרה על בעלה, או לכן הנטען
53 עליה, או לשאר קרובין; שאין אדם חוטא כדי
54 שיהנה אחר. ומתרת האשה להנשא לאחד מעדי
55 גרושיה או מעדי מאניה⁶³, או לאחד מן הדיינים
56 שחלצה בפניהם⁶⁴; שאין חוששין אלא לעדות אחד.
57 ולעולם יתרחק אדם מעדות מאו⁶⁵, ויתקרב
58 לחליצה⁶⁶.

(63) קטנה יתומה שהשיאה אחיה או אמה ואינה רוצה בבעלה, ממאנת בפני שניים והולכת לה. (64) כשהיא

(35) והרי אחות אשתו היא וערוה היא ואין קידושין תופסין בה. (36) ולא נתקיים ובטלו קידושיה. (37) השנייה. (38) והיא ערוה עליו עד שתמות ארוסתו.

6 יא. כתב הסופר וטעה ונתן גט לאיש ושובר³⁹
7 לאשה, או שטעו הן⁴⁰ ונטל הבעל הגט ונטלה היא
8 השובר, וכמדומה להן שנתגרשה, ולאחר זמן הרי
9 הגט יוצא מתחת ידי האיש: אם לא נשאת - הרי
10 זו אינה מגרשת, ונתגלה הדבר שעדין לא נתגרשה,
11 ויתן לה הגט בפנינו, ותהיה מגרשת משעת נתינתו;
12 ואם נשאת ואחר כך הוציא הבעל את הגט ואמר:
13 עדין לא נתגרשה, שהרי הגט בידי ולא הגיע לידה
14 - אין שומעין לו לאסרה על בעלה, אלא הרי זו
15 בחזקת גרושה ונפל הגט מידה ומצאו זה⁴¹ והרי בא
16 לאסרה על הבעל השני⁴².

(39) כתב קבלה שהאשה נותנת לבעל עם קבלת פרעון כתובתה. (40) האיש והאשה. (41) אחרי גירושיה. (42) ואין הוא נאמן לאבד זכותו של שני, שאנו חוששים שמה עשו קנוניה ביניהם והחליפו שטרותיהם לאחר שנישאת.

17 יב. המוציא את אשתו משום שם רע⁴³ או משום
18 שהיא פרוצה בנדרים, אומרין לו: הודיעה שמה
19 זה אתה מוציאה כדי לפרעה⁴⁴, ודע שאין אתה
20 מחזירה לעולם. ומפני מה המוציא את זו לא
21 יחזירה לעולם⁴⁵? גזירה שמה תנשא לאחר ותעשה
22 תשובה ותהיה צנועה תחתיו, ויאמר הראשון: אלו
23 הייתי יודע שכן הוא לא הייתי מגרשה, ונמצא
24 במגרש על תנאי ולא נתקדם שנמצא הגט בטל
25 למפרע⁴⁶. לפיכך אומרים לו: גמר בלבך לגרשה,
26 שאין זו חוזרת לך לעולם⁴⁷. ואם עבר ויחזיר קדם
27 שנתקדשה לאחר - לא יוציא⁴⁸.

(43) שיצא עליה לעז זנות. (44) "שלא יהיו בנות ישראל פרוצות בעריות ובנדרים". (45) אפילו אם נמצאו הדברים שקר. (46) ובניה ממזרים. ואף על פי שמצד הדין אין ממש בדבריו, שהרי לא התנה כן בשעת נתינת הגט, - חששו חכמים ללעז, משום כבוד האשה ובניה. (47) אפילו אם תמצא צנועה, ושוב לא יוכל להוציא עליה לעז, שהרי לא חש להמתין ולבדוק אחר הדברים, ובזה גילה דעתו, שלא הייתה חביבה עליו. (48) אבל לאחר שנתקדשה נאסרה על הראשון. וכופים אותו להוציאה.

28 יג. וכן המוציא את אשתו משום אילונית⁴⁹ או
29 משום שרואה דם בכל עת תשמיש⁵⁰ - הרי זה לא

בְּחֻזְקַת כּוֹתֵי וְעֵבֶד עַד שְׂיֹדֵעַ בּוֹדְאֵי שְׁנֵשֶׁת־חֲרָרָה 34
אָמוּ אוֹ נִתְגַּיְרָה. 35

(73) וכהטעמת הראב"ד: "העמד בני ישראל ובנות ישראל על חזקתן ובחזקת כשרותן, שלא יתפרצו בפני עדים לזנות". (74) הכנענית. (75) אם מת ולא הניח בנים אלא בן זה בלבד. (76) ואז הוא בנו לכל דבר, אבל בנו מן השפחה אינו פוטר את אשתו מן הייבום, "שזרע הבא מן השפחה - עבדים ... וכאילו אינם. (77) שהרי בידו לשחררה ואינו מניח היתר ועושה איסור.

כ. מי שהחזקה אשת איש, בין מן הנשואין בין מן הארוסין, ויצא שמה בעיר מגרשת, אפלו רב העיר או בלה מעבירין הקול שנתגרשה - אין חוששין לה⁷⁸, והרי היא בחזקתה. אבל אם יצא שמה בעיר מקדשת, והחזק הקול בבית דין, שהרי היא מקדשת בספק כמו שבארנו, ואחר כך יצא עליה קול שנתגרשה מאותן הקדושין - הקול אסרה והקול התירה, והרי זו מגרשת⁷⁹.

(78) לאוסרה על בעלה כהן. (79) ומותרת להינשא לאחרים.

כא. לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה⁸⁰. ולא תהיה יושבת תחתיו ומשמשותו ודעתו לגרשה. ולא יגרש אדם אשתו ראשונה אלא אם כן מצא בה ערות דבר, שנאמר: כי מצא בה ערות דבר וגו'. ואין ראוי לו למחר לשלח אשתו ראשונה⁸¹. אבל שניה, אם שניאה - ישלחנה⁸².

~ נקודות משיחות קודש ~

"לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה".

דין זה כתב הרמב"ם גם בהלכות איסורי ביאה (פכ"א הכ"ח) "אסור לאדם לישא אשה ודעתו לגרשה, שנאמר אל תחרוש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך, ואם הודיעו תחילה שהוא נושא אותה לימים, מותר". ה'משנה למלך' מביא את דברי ה'טור' "לא ישא אדם כו', וכתב הרמב"ם ז"ל ואם הודיעה תחילה שהוא נושא אותה לימים ידועים מותר". והקשה עליו הב"י למה תלה ההלכה ברמב"ם, והלא היא גמרא מפורשת (יבמות לז) "מכריז ואומר מאן הוא ליומא". ומביא תירוצו שבגמרא שם הקשו על עובדה זו, וממילא אין משם ראיה. אבל על-פי-זה קשה לאידך גיסא, מהו מקורו של הרמב"ם לדין זה.

ונראה לומר, שמקורו מפשטות דברי הגמרא, שהטעם ש"לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה" הוא משום שנאמר "אל תחרוש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך" שמצב זה אינו שייך אם הודיעה שבדעתו לגרשה.

בעצם הדין יש להבין, הלא מובא בגמרא על הפסוק "וברותי מכם המורדים והפושעים" אלו תשע מידות

יבמה. (65) שמה כשתגדיל תתחרט על מיאונה. (66) ואף שמעיקר הדין מצוות יבום קודמת למצוות חליצה, בכל זאת טוב להתדבק בחליצה.

יז. המגרש את אשתו וחזר ובעלה בפני עדים קדם שתנשא לאחר, בין שגרשה מן הנשואין בין מן הארוסין - הואיל ואשתו היתה, הרי זו בחזקת שהחזירה, ולשם קדושין בעל ולא לשם זנות. ואפלו ראו אותה שנמן לה מעות⁶⁷. שחזקה היא, שאין אדם עושה בעילתו באשתו בעילת זנות, והרי בידו לעשותה בעילת מצור. לפיכך הרי זו בחזקת מקדשת קדושי ודאי⁶⁸, וצריכה ממנו גט שני.

(67) אין אומרים שנתן לה מעות אלו באתננה ולשם זנות בעל. (68) אף על פי שלא אמר לה הריני בועליך לשם קידושין.

יח. נתיחד עמה בפני עדים⁶⁹ - והוא, שיהיו שני העדים באחד⁷⁰: אם היתה מגרשת מן הנשואין - חוששין לה שמה נבעלה, והן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה⁷¹; שכל המקדש בביאה - אינו צריך לבעל בפני עדים, אלא יתחד בפניהן ויבעל, כמו שבארנו. לפיכך צריכה גט מספק, והרי היא ספק מקדשת⁷². ואם היתה מגרשת מן הארוסין - אין חוששין לה, שהרי אין לבו גס בה.

(69) ולא ראוה נבעלת בפניהם. (70) ולא שאחד ראה אותם בשחית והשני בין הערביים, כי המקדש בעד אחד אין חוששים לקידושיו ואפילו שניהם מודים. (71) כלומר, אף על פי שלא ראוה נבעלת בפניהם הרי זה כאילו ראוה נבעלת, כי עדות היחוד היא כעדות הביאה, הואיל ולבם גס זה בזה, ודאי לא פרושו זה מזה. (72) ואם יקדשנה אחר תהיה מקודשת גם לשני מספק.

יט. הורו מקצת הגאונים, שכל אשה שתבעל בפני עדים - צריכה גט; חזקה שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות⁷³. והגדילו והוסיפו בדבר זה שעלה על דעתם, עד שהורו, שמי שיש לו בן משפחתו⁷⁴ - חוששין לו ולא תתיבם אשתו⁷⁵, שמה שחרר שפחתו ואחר כך בא עליה⁷⁶. ויש מי שהורה, שודאי שחררה, שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות⁷⁷. וכל הדברים האלה רחוקים הם בעיני עד מאד מדרכי ההוראה, ואין ראוי לסמוך עליהן. שלא אמרו חכמים חזקה זו אלא באשתו שגרשה בלבד, או במקדש על תנאי ובעל סתם, שהרי אשתו היא, ובאשתו היא שחזקתו שאינו עושה בעילת זנות עד שיפרש שהיא בעילת זנות או פרש שעל תנאי הוא בועל; אבל בשאר הנשים - הרי כל זונה בחזקת שבעל לשם זנות עד שיפרש כי הוא לשם קדושין. ואין צריך לומר בפשטה או כותית, שאינה בת קדושין, שאין חוששין להן כלל; והרי הן מהן

ויש לומר שדין זה אפשר לפרשו בשני אופנים, האחד שהוא איסור "אל תחרוש", וההדגשה בזה היא על האיש החורש רעה ונוהג בהנהגה מגונה. והשני שהעיקר הוא הצער והביזוי שגורם לחבירו. ונפקא מינה להלכה, כאשר מודיעו מתחילה, שאז לפי הטעם הראשון יצא מכלל איסור, אבל לפי הטעם השני עדיין יש כאן צער לזה היושב אתו, וקשה לו לצאת משיבה זו עם חבירו החורש עליו רעה, ולכן עדיין יש בזה איסור "אל תחרוש על רעך כו".

ולדעת הרמב"ם, שניהם אסורים ויש כאן שני דינים שונים, מהות הנישואין היא "ודבק באשתו והיו לבשר אחד", ואם דעתו לגרשה הרי זה חיסרון בעצם הנישואין, ולזה כיוון בהלכות גירושין "לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה, ולא תהיה יושבת תחתיו ומשמשתו ודעתו לגרשה".

אבל ישנו דין נוסף של "אל תחרוש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך" והוא איסור בהנהגת בני אדם זה לזה, ש"אסור לאדם" לישא אשה ודעתו לגרשה, ולכן כתב דין זה בהלכות איסורי ביאה, בפרק שבו מבאר גדרי הנהגות איש ואשה זה לזה.

(על"פ זק"ש חלק ל"ד ע' 141)

80 שנאמר: "אל תחרוש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך". 81 שנאוי המשלח ... כל המגרש אשתו ראשונה אפילו מזבח מוריד עליו דמעות... ואפילו אם מצא בה ערות דבר כגון שהעיד לה אחד, שמצוה לגרשה, לא יאמר אני מאמין לו ויגרשה מייד אלא יהיה מתון בדבר ... ויעשה חקירה יפה, אולי לא יצטרך לגרשה". 82 ומטעם זה כתב הרשב"א שאין מברכים על מצות גירושין, מפני שיש גירושין שהם בעבירה, כגון שלא מצא בה ערות דבר ומגרשה מחמת שנאה.

- 1 כב. אִשָּׁה רָעָה בְּדַעוּתָהּ⁸³, וְשִׂיאָהּ צְנוּעָה כְּבָנוֹת
- 2 וְיִשְׂרָאֵל הַבְּשֻׁרוֹת - מִצְוָה לְגַרְשָׁהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: גֵּרֵשׁ לִין
- 3 וְיֵצֵא מִדּוֹן. וְאִשָּׁה שֶׁנִּתְגַּרְשָׁה מִשּׁוּם פְּרִיצוֹת - אֵין
- 4 רְאוּי לְאָדָם כָּשֶׁר שִׂישָׁאָהּ, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: זֶה הוֹצִיא
- 5 רִשָּׁעָה מִבֵּיתוֹ וְזֶה מְכַנְּסָהּ.

83 במידותיה.

- 6 כג. מִי שֶׁנִּתְחַרְשָׁה⁸⁴ אִשְׁתּוֹ - הִרִי זֶה מְגַרְשָׁהּ בְּגִט
- 7 וְתִהְיֶה מְגַרְשֶׁתָּ⁸⁵; אֲבָל אִם נִשְׁתַּשֵּׁת - אֵינוֹ מוֹצִיא עַד
- 8 שֶׁתִּכְבְּרִיא. וְדָבָר זֶה תִּקְנַת חֻקִּים הוּא, כְּדִי שֶׁלֹּא
- 9 תִּהְיֶה הַפֶּקֶד לְפָרוּצִין, שֶׁהִרִי אֵינָה יִכְלֹל לְשֹׁמֵר
- 10 עֲצָמָה. לְפִיכֵךְ מְנִיחָה וְנוֹשֵׂא אַחֲרָה, וּמֵאֲכִילָהּ
- 11 וּמְשַׁקָּה מְשָׁלָהּ⁸⁶. וְאֵין מְחַיְבִין אוֹתָהּ בְּשֹׂאֵר כְּסוֹת
- 12 וְעוֹנָה, שֶׁאֵין פֶּחַ בְּכֵן דַּעַת לְדוֹר עִם הַשּׁוֹטִים בְּבֵית
- 13 אֶחָד. וְאֵינוֹ חַיֵּב לְרַפְּאָתָהּ וְלֹא לְפָדוּתָהּ. וְאִם גֵּרְשָׁה
- 14 - הִרִי זֶה מְגַרְשֶׁתָּ⁸⁷. וּמוֹצִיאָה מִבֵּיתוֹ, וְאֵינוֹ חַיֵּב
- 15 לְחַזֵּר וּלְהַטְפִּיל בָּהּ⁸⁸.

שאחת מהן היא "בני גרושות" שגמר בדעתו לגרשה, וכן פסק הרמב"ם שלא יבוא עליה אחר שגמר בדעתו לגרשה (איסורי ביאה פכ"א הי"ב) וא"כ כיצד יכול לשאת אשה לימים כשהודיעה שנושא אותה לימים ואח"כ יגרשנה, הרי יש דין של גרושת הלב, ותן לחכם ויחכם עוד.

והנה כללות עניין הגלות הוא הגירושין שבין כנסת ישראל והקב"ה, שאומר "אי זה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה", ומשמעו של פסוק זה הוא שאין שאלה על ש"שילחתיה", וכל השאלה היא היכן ה"ספר כריתות". וא"כ יש לשאול הרי הקב"ה ידע שתהיה גלות ויהיו גירושין, וא"כ היאך יכול היה להיות עניין הנישואין בין הקב"ה וכנסת ישראל בשעה שהיה בדעתו של הקב"ה לגרשה.

והביאור: בסוף הלכות יסודי התורה, כותב הרמב"ם: "דברי הפורענות שהנביא אומר... אם לא עמדו דבריו אין בזה הכחשה לנבואתו.... שהקב"ה ארך אפים ורב חסד וניחם על הרעה, ואפשר שעשו תשובה ונסלח להם כאנשי נינוה". וכן כל אריכות הלשון בפרשת "כי תוליד בנים ובני בנים ונושנתם כו"א אינה אלא לעורר את ישראל שיזהרו מהנהגה בלתי רצויה זו, וגם כאן "אפשר שיעשו תשובה ונסלח להם". ונמצא שהנישואין של הקב"ה וכנסת ישראל לא היו מעולם "על-מנת לגרשה" כי בוודאי שלא רצה הקב"ה שיהיה עניין הגלות, והזהיר את ישראל על כך כדי שהנישואין יהיו באופן תמיד.

ההוראה מכך לכל יהודי, שצריך לדעת שהוא למעלה מהגבלות הטבע והעולם, ואף שמצד טבע העולם יכול לבוא למצב של "והשחתם", וכפירוש הרמב"ם על הפסוק "וקם העם הזה וזנה גוי" - "הודיענו הבורא מנהגו של עולם", מכל-מקום אין הדבר מכריחו כלל וכלל, וגם אחרי שנמצא בגלות יש ביכולתו להפוך אותו במהירות למצב של גאולה על-ידי עסק בתורה שהיא 'בעלת הבית' על מציאות העולם, על-דרך שמצינו ברשב"י שכשלא ירדו גשמים אמר תורה על הפסוק "הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד" וירדו גשמים.

(על"פ י"ן מלכות' ספר נשים סימן יז)

~ נקודות משיחות קודש ~

"לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה ולא תהיה יושבת תחתיו ומשמשתו ודעתו לגרשה".

ובהלכות איסורי ביאה (פכ"א ה"ח) שינה הלשון וכתב "לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה, שנאמר אל תחרוש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך..." וצריך להבין, מדוע שנה הרמב"ם דין זה פעמיים, ומדוע לא הביא כאן את הכתוב שהוא המקור להלכה זו "אל תחרוש על רעך כו" כפי שהביא בהלכות איסורי ביאה.

17 נְשׂוּאָה, וְהִלְכָה וְנִתְקַדְּשָׁה לְאַחֵר פְּשֵׁיָהּ קִטְנָה -
18 קְדוּשָׁתָהּ הֵם הֵם מְאֻנִּיָּה¹⁴.

(11) שם קז, א. במשנה כדברי בית-הלל. (12) אם מת בעלה ולא מיאנה בו, ונפלה לפני יבם - ממאנת בו ואינה צריכה חליצה (שם, כדברי בית-הלל). (13) שם. שלא כדברי בית-שמאי האומרים: "אין בנות ישראל הפקר אלא ממאנת וממתנת (מליארס לאחר) עד שתגדיל". (14) שם קח, א. שבקידושה היא מגלה דעתה, שאין רצונה בבעלה הראשון. "ולכתחילה יש לבית-דין להזהר שלא להשיא יתומה קטנה במקום שנראה להם שתבוא לידי מיאון, ואין לדיין בזה אלא מה שענינו רואות" (שו"ע אהע"ז סי' קנה ס"א).

19 ד. עַד מָתִי הִפֵּת מִמָּאֲנָתָּה? כָּל זְמַן שֶׁהִיא קִטְנָה, עַד
20 שֶׁתְּהִיָּה נְעֵרָה¹⁵ או עַד שֶׁיִּדְּעַ שֶׁהִיא אֵילּוּנִית¹⁶. בְּמָה
21 דְּבָרִים אֲמֹרִים?¹⁷ בְּשֵׁלָא בָּא עָלֶיהָ הַפֶּעַל אַחֵר
22 שְׁנַעֲשִׂית בַּת שְׁתִּים עָשָׂרָה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד¹⁸; אֲכָל
23 אֶם הִגִּיעָה לְזְמַן הַזֶּה וְנִבְעֲלָה - הוּאֵיל וְהַבְעִילָה
24 קוֹנָה מִן הַתּוֹרָה כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ¹⁹, הֲרִי זֹו אֵינָה
25 מִמָּאֲנָתָה. וְאֵינָה צָרִיכָה בְּדִיקָה לְמֵאוֹן, שְׁחֻקָתָה
26 שֶׁהִבִּיָּאָה סִימָנֶיהָ²⁰.

(15) בת שתיים-עשרה שנה והביאה שתי שערות, ואם הגיעה לגיל זה ולא הביאה שתי שערות - עדיין קטנה היא עד עשרים שנה, כמבואר לעיל פ"ב מהל' אישות ה"ג. (16) שהגיעה לגיל העשרים ולא הביאה שתי שערות ונראו בה סימני איילוניות. ואם לא נראו בה סימני איילוניות, עדיין קטנה היא עד שתהיה בת שלשים וחמש שנה (שם ה"ד). (17) שאם לא הביאה סימני נערה, יכולה למאן אע"פ שמלאו לה שתיים-עשרה שנה. (18) שאין קידושה מן התורה אלא מדברי סופרים בלבד, שהרי קטנה היתה כשנתקדשה, ולפיכך כשנבדקה ולא הביאה שתי שערות, עדיין קטנה היא וממאנת, שאפילו כבר הביאה שתי שערות ונשרו - אינה אלא מקודשת מדבריהם בלבד, ומספק אין אנו מחמירים בה להחזיקה גדולה. (19) לעיל פ"ד מהל' אישות ה"ח: "שאם ישבה עם בעלה עד שגדלה, גמרו קידושה ונעשית אשת איש גמורה, ואינו צריך לחזור לקדשה אחר שגדלה". (20) שהרי היא מקודשת קידושי תורה, ובאיסור תורה עלינו להחמיר ולומר: חזקה כבר הביאה סימנים ואינה ממאנת, שהרי גדולה היא (נדה מו.).

27 ה. הֲרִי שְׁנִבְדָּקָה²¹ וְלֹא נִמְצְאוּ לָהּ סִימָנִים - הוּאֵיל
28 וְנִבְעֲלָה אַחֵר שֶׁהִגִּיעָה לְזְמַן הָרָאוּי לְסִימָנֶיהָ, הֲרִי זֹו
29 חוֹשֵׁשִׁין לָהּ שֶׁמָּא הִבִּיָּאָה וְנִשְׁרָו²², וּלְפִיכָךְ צָרִיכָה
30 גַּם מִסָּפֵק. וְאִם מֵאֲנָה אַחֵר שְׁנִבְדָּקָה²³, וְנִתְקַדְּשָׁה
31 לְאַחֵר - צָרִיכָה מִמָּוֶה גַּם מִסָּפֵק²⁴. וְאִם נִשְׁאֵת - תֵּצֵא
32 מִזֶּה וּמִזֶּה, וְהוּלָד סָפֵק מִמָּוֶה מִשְׁנִיָּה²⁵.

(21) ע"י נשים, כמבואר לעיל פ"ב מהל' אישות ה"כ. (22) ונפלו. הואיל ואילו הביאה סימנים הרי היא מקודשת קידושי תורה כשנבעלה אחר ההבאה, ספק תורה להחמיר. אבל אם לא בעלה, ובדקה ולא נמצאו לה סימנים, הרי היא

(84) שנאלמה, אינה שומעת ואינה מדברת. (85) אף על פי שאין לה דעת, שהאשה מתגרשת בעל כורחה ואין אנו צריכים דעתה. (86) שהרי הוא נותן לה כתובתה ומוכן לגרשה, אלא שהחכמים מנעוהו, כדי שלא ינהגו בה מנהג הפקר - לא חייבוהו לפרנסה. (87) שמן התורה מגורשת אם יודעת לשמור גיטה. (88) אבל חייב לתת לה כתובתה, שהרי נולד בה מום זה לאחר שנתארסה ונסתחפה שדהו.

פָּרָק אֶחָד עֶשְׂרִי

(1) נתבאר בו נישואי קטנה, יתומה בחיי האב, מיאון של קטנה, גט מיאון, שלא להחזיר גרושתו, שלושת חודשי הבתנה.

1 א. אֵין נוֹשְׂאִין אֶת הַקִּטְנָה². וְהַנּוֹשֵׂא קִטְנָה יְתוֹמָה³
2 וְלֹא רִצְתָה בְּבַעַל - הֲרִי זֹו מִמָּאֲנָתָה וְהוֹלָכָתָה, וְאֵינָה
3 צָרִיכָה מִמָּוֶה גַּם; שְׂאֵין קְדוּשִׁין שֶׁל קִטְנָה קְדוּשִׁין
4 גְּמוּרִין, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁴. וְכֵן קִטְנָה שֶׁהִשְׂאָה אֲבִיהָ
5 וְנִתְאֻלְמָנָה אוֹ נִתְגַּרְשָׁה כְּשֶׁהִיא קִטְנָה - הֲרִי הִיא
6 כִּיתוּמָה בְּחַיֵּי אֲבִיהָ⁵, וְאִם נִשְׂאֵת כְּשֶׁהִיא קִטְנָה⁶ -
7 הֲרִי זֹו מִמָּאֲנָתָה⁷.

(2) שמה אם היתה גדולה לא היתה מתרצית (קידושין מא. וב'תוספות' שם. וכן בכתובות נז: וראה לעיל פ"ג מהל' אישות ה"ט). (3) מאביה. (4) לעיל פ"ד מהל' אישות ה"ח "שאין קידושה קידושין גמורים מן התורה אלא מדברי סופרים. והן תלוין, שאם ישבה עם בעלה עד שגדלה, גמרו קידושה ונעשית אשת איש גמורה ואינו צריך לחזור לקדשה אחר שגדלה וכו'". (5) כמו שכתב רבינו לעיל (פ"ג מהל' אישות ה"ב): "כיון שנשאת, אין לאביה בה רשות לעולם". אבל הנישואין הראשונים שע"י אביה הם נישואין גמורים מן התורה, ואינם נפקעים במיאון אלא ע"י גט ממש, כמבואר שם ה"א, ולעיל פ"ב מהלכות גירושין, ה"ח-יט. (6) בחיי אביה, אחרי שיצאה מרשותו, כנ"ל. (7) יבמות קט, א. וסדר מיאונה מבואר לקמן ה"ח, וכן ההבדל למעשה בין מיאון לגט, מבואר לקמן ה"ט, טז.

8 ב. הַחֲרָשֶׁת⁸, אֵף עַל פִּי שְׁנִשְׂוֹאֶיהָ מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים⁹
9 כְּנִשְׂוֹאֵי קִטְנָה, לֹא תִקְנֶה לָהּ שְׁתֵּמָאן, כִּדִּי שְׁלֹא
10 יִמָּנְעוּ מִלְּנִשְׂוָאָה¹⁰.

(8) שאינה שומעת ואינה מדברת. (9) כמבואר לעיל פ"ד מהל' אישות ה"ט, ופ"א ה"ד. (10) הואיל ולעולם תוכל למאן מפני חרשותה, אבל בקטנה יש גבול, וסובר אפייסנה כל שעה עד שיעבור זמן מיאונה (יבמות קיג. וברש"י). אבל בגט מתגרשת החרשת, כמבואר לעיל פ"י הכ"ג.

11 ג. מִמָּאֲנָתָה הִיא הַקִּטְנָה בֵּין מִן הָאֲרוּסִין בֵּין מִן
12 הַנּוֹשְׂאִין, בֵּין בְּפָנֶיהָ בַּעֲלָהּ בֵּין שְׁלֹא בְּפָנֶיהָ¹¹. וְכֵשֶׁם
13 שֶׁמִּמָּאֲנָתָה בְּבַעַל, כֵּן מִמָּאֲנָתָה בִּיבָם¹². וּמִמָּאֲנָתָה בְּבַעַל
14 זֶה וּמִמָּאֲנָתָה בְּשֹׁנִי, אִם נִשְׂאֵת לְאַחֵר, וְכֵן בְּשִׁלְשִׁי,
15 אֲפִלּוּ בְּמָה פְּעָמִים. כָּל זְמַן שֶׁהִיא קִטְנָה יֵשׁ לָהּ
16 לְמֵאוֹן¹³. וְקִטְנָה שְׁלֹא מֵאֲנָה, אֵף עַל פִּי שֶׁהִיא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יודעת לשמור קדושה³⁸, ושהן קדושין, לא שתשמר
אותן בדרך שמשמרת האגוז ותמרה וכיוצא בהן -
הרי זו צריכה מאון³⁹; ואם אינה יודעת לשמור
קדושה - אינה צריכה למאן, אלא הולכת לבית
אמה כאלו לא נתקדשה מעולם⁴⁰. ופחותה מבת
שש, אפילו יודעת לשמור - אינה צריכה מאון.
ותנה על פת עשר, אפילו סכלה ביותר⁴¹ - צריכה
מאון. וכל מי שהשיאה אחיה או אמה או קרובה⁴²
שלא לדעתה - אינה צריכה למאן⁴³.

(38) כסף קידושה. (39) גיטין סה, א: "הפעוטות מקחן
מקח, וכנגדן בקטנה מתקדשת למיאון", וכגירסת הרי"ף
שם. וסתם פעוטות מגיל שש עד עשר, כל פעוט לפי
חריפות שכלו, כמבואר בגיטין נט, א. (40) יבמות קז, ב.
(41) לא שעושה מעשה שטות, אלא שאינה חריפה כלל -
הואיל והיא יתירה על עשר, חזקה עליה, שהיא יודעת
לשמור קידושה (כסף-משנה בהל' אישות פ"ד ה"ז,
והשווה דברי רבינו שם ולעיל פ"ב ה"ט). (42) יבמות,
שם. וב"ירושלמי" (שם פ"ג, ה"ב) אמרו: איזו לדעתה?
עושים לה חופה ומלבישים אותה מלבושים נאים ומזכירים
לה גבר (שתנינא לבעל). - שלא לדעתה? עושים לה חופה
ומלבישים אותה בגדים נאים ולא מזכירים לה גבר (לפי
גירסת הרשב"א שם).

ח. פיצד ממאנת? אומרת בפני שני ידים: אין
רצוני בפלוני בעלי, או: אין רצוני בקדושין
שקדשני אמי או אחי, וכיוצא בדברים אלו⁴⁴. אפילו
היו אורחין מסבין בבית בעלה⁴⁵, והיא עומדת
ומשקה עליהן, ואמרה: איני רוצה בפלוני בעלי -
הרי זה מאון⁴⁶.

(43) יבמות, שם. (44) ואלה ישתקו ולא יודיעו כלל על דבר
מיאונה משום כבוד הבעל הסועדים אצלו, וגם לא הלכה
אליהם במיוחד על דבר מיאונה אלא בהזדמנות הגשת
הכיבוד אמרה מה שאמרה, ואולי מתוך טורח וריוג הביעה
את מיאונה לבעלה המטריחה. (45) שם קח, א. וכתב
בספר 'מעשה רוקח': טעם המיאון תיקונו לטובתה, הואיל
וקטנה היא אין כח ביד חכמים להכריחה לישב תחת בעלה
נגד רצונה, כמו שאמרו (פסחים קטז). "חיוב לדרדקים"?
ומפני שיש לחוש שמא תניח בית בעלה ותלך לבית אמה,
ושוב תתפייס ותשוב לבעלה, ושוב תחזור לבית אמה והרי
זה כצחוק וגיוחון, וגם יש לחוש, שמא תפקיר עצמה באותן
העתים שהיא בורחת מבעלה, ולפיכך כשהיא ממאנת בפני
שנים ואומרת: אין רצוני בבעלי זה, אז היא מרגשת בכבוד
"קידושה הם הם מיאונה", כיון שנתקדשה לאיש אחר, אין
לחוש עוד שניהגו בה מנהג הפקר.

ט. השנים שממאנת הקטנה בפניהן פותבין לה: כ
ביום פלוני מאנה פלונית בת פלוני בפנינו בפלוני
בעלה, וחותמין ונותנין לה. וזה הוא גופו של גט
מאון⁴⁷. וגט מאון אינו כגט הגירושין, שנתנתו

עדיין קטנה וממאנת ואין חוששים שמא נשרו, שאפילו
נשרו אינה אלא מקודשת מדבריהם, וספק מדבריהם - להקל
(נדה שם, וכן בבבא-בבא קנו, א: "בודקין למיאונים"
וברי"ף יבמות סוף פ"ג). (23) ולא נמצאו לה סימנים.
(24) שמא כשנבעלה לראשון עדיין לא הביאה סימנים כלל,
ונמצא שאינה מקודשת לו מן התורה, וממילא מקודשת היא
לשני, כי גם בנוגע לשני יש להחמיר ולומר, שמא הביאה
עכשיו ונשרו ומקודשת היא לו קידושי תורה מספק. ראה
'בית שמואל' סי' קנה, אות ל'. (25) אם תחזור לראשון
אחרי שנתקדשה לשני ולא נתגרשה ממנו וילדה מן
הראשון. ודין ספק ממזר מבואר בהל' איסורי ביאה פט"ו
הכ"א.

ו. קטנה שלא מאנה והגדילה²⁶, ואף על פי שלא
בעלה בעלה משנעשית בת שתיים עשרה שנה ויום
אחד - הרי זו אינה ממאנת, שהרי הגדילה²⁷.
וצריכה גט מדברי סופרים²⁸. שהרי לא בא עליה
אחר שהגיעה לשני נערות עד שנחוש לה שמא
הביאה סימנים ותהיה ספק מקדשת²⁹, ולא בא עליה
אחר שהגדילה³⁰ כדי שתהיה אשת איש גמורה³¹,
ונמצאת שאינה צריכה גט אלא מנשיאי קטנות שהן
מדברי סופרים. לפיכך, אם עמדה ונתקדשה אחר
שגדלה - תופסין בה קדושין של שני³². ואם גרש
הראשון - יכנס השני³³. אבל אם גרש שני - לא
יקים ראשון, שמא יאמרו: החזיר גרושתו מאחר
שנתארסה³⁴. ואם בא עליה שני קדם שיגרש ראשון
- תצא מזה ומזה, מפני שדומה לאשה ששמעה
שמת בעלה ונשאת ואחר כך בא בעלה³⁵. ואין הולד
מן השני ממזר³⁶. ואם בא עליה ראשון קדם שגרש
שני - הולד ממזר³⁷.

(26) הגיעה לשתיים-עשרה שנה ויום אחד, וגם הביאה שתי
שערות. (27) נדה נב, א. (28) ולפיכך תופסים בה קידושי
שני, אפילו אם לא נתגרשה מן הראשון, כפי שמבאר והולך.
(29) מן התורה. (30) והביאה סימנים. (31) מקודשת ודאי.
(32) מן התורה. (33) אם ירצה, וכמבואר בגיטין פט, ב.
(34) שיאמרו לאחר שגירשה ראשון תחילה קידשה שני,
ואסור להחזיר גרושתו משנתארסה, כמבואר בסמוך ה"ב
(גיטין שם). והשווה לעיל פ"ט מהל' אישות הכ"ו.
(35) ראה לעיל פ"י, ה"ה: "בין שהיה בעלה פקח, בין שהיה
חרש". והוא מ"ירושלמי" יבמות פ"ד, ה"א. והרי אם בעלה
חרש אינה מקודשת אלא מדבריהם, ובכל זאת תצא מהשני
אפילו היה פיקח וקידושיו קידושין גמורים הם, בגלל איסור
אשת-איש מבעלה החרש (ביאור הגר"א אהע"ז סי' קנה,
עד). (36) שמן התורה מקודשת היא לשני ומותרת לו,
וכמו שאמרו (גיטין פ:): כל שנשאת לשני ע"י גט פסול
(כשר מן התורה ופסול מדבריהם), הולד מן השני כשר.
(37) מן התורה. שהרי אשת איש היא מן השני בקידושי
תורה. וראה יבמות קט, ב.

ז. אי זו היא קטנה שצריכה למאן? מפת שש עד
בת עשר שנים - בודקין אותה לפי יפי דעתה: אם

1 (59) לפניכם. (60) שאני רוצה בו ולא אעמוד עמו.
 2 (61) ובדקנו (ע"י נשים, כמבואר לעיל פ"ב מהל' אישות
 3 ה"כ). (62) ויכולה למאן. (63) וכתבנו וחתמנו ונתנו לה.
 4 (64) ראה נוסח המיאון ב'ירושלמי' סנהדרין פ"א ה"ב,
 ובתלמוד בבלי יבמות קז, וב'אוצר הגאונים' יבמות חלק
 התשובות סי' תקל"ב-תקל"ד. ובשו"ע אהע"ז סי' קנה סכ"ב:
 "וממאנת אפילו בזמן הזה, וכן עשה מהר"ר יעקב פולק ז"ל
 מעשה בימיו ודלא כיש מחמירים שאמרו שאין בת ממאנת
 בזמן הזה כלל".

20 יב. המגרש את אשתו ונתקדשה לאחר, אף על פי
 21 שלא בעלה - נאסרה על הראשון⁶⁵. ואם החזיר
 22 הראשון ובעלה - לוקה, וכופין אותו להוציא;
 23 שנאמר: לא יוכל בעלה הראשון⁶⁶ וגו'.

(65) יבמות יא, ב. (66) ולמעלה מזה כתוב: "ויצאה מביתו
 והלכה והיתה לאיש אחר", והיתה - לשון הויה, שהיא
 קידושין, שאפילו רק נתקדשה לאחר - אסורה לראשון
 (רש"י, שם). השווה פ"ט מהל' סנהדרין ה"ד, 'ספר
 המצוות' לא-תעשה קנר. אבל אם חזר הראשון וקידשה
 ועדיין לא בעלה - אינו לוקה, כמבואר בקידושין עח, א.

24 יג. זנתה עם אחר פשהיא גרושה - מתרת לחזר
 25 לבעלה⁶⁷; שנאמר: ויצאה מביתו והלכה והיתה
 26 לאיש אחר - הויתה לאיש אחר, שהיא הקדושין,
 27 היא שאוסרת אותה על בעלה לחזר לו.

(67) סוטה יח, ב במשנה שם.

28 יד. ובכלל לאו זה, שפיל אשה שזנתה תחת בעלה
 29 - נאסרה עליו ולוקה עליה⁶⁸; שנאמר: אחרי אשר
 30 הטמאה⁶⁹ - והרי נטמאה⁷⁰. אלא אם כן היתה אשת
 31 ישראל שנאנסה⁷¹. לפיכך⁷², כל אשה שנאסרה על
 32 בעלה על ידי קנוי וסתיירה⁷³, אם בעל אותה⁷⁴ -
 33 מקין אותו מכת מרדות⁷⁵. ואם עבר והחזירה אחר
 34 שגרשה - יוציא בגט.

(68) מן התורה, מלקות ארבעים. (69) נבעלה לאחרים,
 כלשון הכתוב (במדבר ה, יג) "ונסתרה והיא נטמאה".
 (70) ועל כרחנו פסוק זה עוסק גם באשה שזינתה תחת
 בעלה, שאילו במחזור גרושתו - אפילו נתקדשה לשני
 ועדיין לא נטמאה - לוקה עליה, כמבואר לעיל. מעתה
 אמור, שלא זו כולל גם אשה שנטמאת תחת בעלה, שהוא
 לוקה עליה אם יבוא עליה - אפילו לא גירשה כלל.
 (71) שהיא מותרת לו, כמבואר לעיל פכ"ד מהל' אישות
 הי"ט, אבל "אשת כהן שנאנסה, בעלה לוקה עליה משום
 טומאה, שנאמר לא יוכל בעלה . . . אחרי אשר הוטמאה.
 הכל בכלל, שאם נבעלו אסורין על בעליהן, פרט לך הכתוב
 באשת ישראל שנאנסה, שהיא מותרת . . . אבל אשת כהן
 באיסורה עומדת שהרי היא זונה" (לשון רבינו בפ"ח מהל'
 איסורי ביאה ה"ז). (72) הואיל ואילו נטמאה ודאי, הוא
 לוקה עליה מן התורה. (73) שהתרה בה בפני שנים אל
 תסתי (=אל תתייחד) עם איש פלוני, ונסתרה
 (=ונתייחדה) עמו בפני שנים (שראום מבחין) ושהתה עמו

1 מגרשה⁴⁸. ואינו צריך פתיכה לשמה, ולא מסירה⁴⁹,
 2 ולא דבר ממשפטי גט הגרושין⁵⁰. ואין כותבין בו
 3 טפסי⁵¹ הגט, שמה יראה כגט גרושין⁵², לפי שאינו
 4 אלא פמעשה בית דין⁵³.

(46) יבמות, שם. (47) של גט. (48) וכל עוד לא נתנו לה
 הבעל או שלוחו - אינה מגורשת, כמבואר לעיל פ"א ה"ג,
 ה"ב. ואילו גט מיאון - אין צורך בנתינתו, אלא מעת
 מיאונה בפניהם נעקרו קידושיה. וכל עיקרו של גט מיאון
 אינו אלא לראיה בידה שמיאנה. וכן שנינו (בבא-מציעא
 פ"א מ"ח) "מצא . . . מיאונין הרי זה יחזיר" ואין חוששים
 שמה לא נתנו לה, הרי שאין צורך בנתינתו (ביאור הגר"א
 לאהע"ז סי' קנה, יז). (49) כלומר, אינו צריך לא כתיבה
 לשם גט מיאון (כגט, לעיל פ"א ה"ג) ולא מסירה לידה לשם
 גט מיאון (כגט, לעיל שם ה"ט). (50) כגון דין תלוש,
 המבואר שם ה"ו. (51) נוסח. (52) יבמות קז, ב. קח, א.
 שמתוך זה יבואו לאסור קרובותיה כדין גרושתו, ובאמת
 אינו כגט גירושין והוא מותר בקרובותיה, כמבואר לקמן
 הט"ז (מגיד-משנה). (53) תעודה בידה לראיה שמיאנה.

5 י. השנים שממאנת בפניהן צריכין שיהיו מכירין
 6 אותה⁵⁴ ואת בעלה שמאנה בו⁵⁵. לפיכך⁵⁶, כל מי
 7 שראה אותה שמאנה ושמע מאוניה יש לו לכתב גט
 8 מאון לה אף על פי שאין מכירה⁵⁷. וכבר נהגו
 9 ישראל לכתב גט מאון בנסח זה:

(54) שקטנה זו כך שמה, שאם לא יכירוה, יש חשש שמה
 יכתבו לקטנה זו שם של קטנה אחרת, ואם תמות הקטנה
 ההיא, יוצאו קרוביה גט מיאון זה כדי שלא יירשנה בעלה
 ויירשוה הם (יבמות קו. ובר"ן שם). (55) שזוהי אשתו של
 פלוני בעלה, שאם לא ידעו את בעלה, יש לחוש שמה יש
 קטנה אחרת ששמה כשם קטנה זו, ויכתבו בגט מיאון זה
 את שם בעלה של אותה קטנה. אבל אם מכירים את בעלה
 של זו שלפנינו, שוב אין לחוש שמה שם בעלה של קטנה
 אחרת כשם בעלה של זו, שכל-כך אין לנו לחשוש
 (מגיד-משנה). (56) הואיל ואין ממאנים אלא-אם-כן
 מכירים. (57) כי בוודאי לא הוזקקו השנים למיאונה טרם
 שהכירוה (יבמות שם. והשווה לקמן פ"ד מהל' יבום
 הכ"ט).

גט מאון

10

11 יא. בכך בשפת, כך וכך יום לחדש פלוני, שנת כך
 12 וכך למנן פלוני⁵⁸, מיאנה פלונית בת פלוני בפנינו,
 13 ואמר: שאמי או אחי הטעוני והשיאוני או
 14 קדשוני ואני קטנה לפלוני בר פלוני, והשתא גליתי
 15 דעתי קדמיכון⁵⁹ דלא צבינא ביה ולא קאימנא
 16 עמיה⁶⁰. ודבקנא דא פלונית דא ואתפרר לנא דעדיין
 17 קטנה היא⁶². וכתבנא וחתמנא ויהיבנא לה⁶³ לזכות
 18 ולראיה בריורה. פלוני בר פלוני עד. פלוני בר פלוני
 19 עד⁶⁴.

(58) ליצירה או לשטרות, כמבואר לעיל פ"ד ה"ב.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הט"ו. 81) שהמאן עוקר את הקידושין למפרע. 82) יבמות קח, א. 83) שם. שהמאן שלאחר-כך גילה עליה שקטנה היא וביטל הגט הקודם. 84) ואין מאן חבירו מבטל גט שלו, כי חוששים אנו מתוך שהיא מכרת ברמיוותיו וקריעותיו של הראשון, ילך הלה וישדלה למאן בשני כדי שתחזור אליו, שהרי היא אוהבתו, שלא מיאנה בראשון אלא נתגרשה ויצאה ממנו שלא לדעתה. אבל מאן שלו מבטל גט שלו, ואין חוששים שמה ישדלה ברמיוותיו כשתנשא לאחר וישבשנה, כדי שתחזור אליו, שהרי ניסה לפייסה בהיותה תחתיו ולא נתפייסה, שהרי מיאנה בו ויצאה ממנו (שם קח:). 85) שלא מיאנה כלל ולא עקרה את גירושיה הראשונים, שבוודאי אסורה לחזור לראשון (שם). 86) כאמור, שאין מאן חבירו מבטל גט הראשון, ואפילו קרוביו שאינה מכרת ברמיוותיהם, נאסרה עליהם, גזירה משום בעלה (שם וברש"י).

יז. הממאנת ביבם⁸⁷ - אסורה לאביו, מפני שפגם שפגם פגלתו פגם שפגם פגם⁸⁸; אבל לשאר קרובים - מתרת. לפיכך, אם מאנה באחד מן היבמים - מתרת לאחיו⁸⁹.

87) כמבואר לעיל ה"ג. 88) שהרי הועילו לה נישואי הבעל המת, ליפול לפני היבם להצריכה מאן כדי שתוכל להנשא לאחרים, ומשום מראית עין אסורה לו (שם קז:). 89) ואינה כגרושת האח, שכבר אמרנו מאן עוקר את הקידושין למפרע (שם). ומכאן למד רבינו שמותרת גם לשאר קרובי המת. ולדעת הרמב"ן אסורה לשאר קרובים כשם שאסורה לאביו, ואינה מותרת אלא לאחיו משום מצות יבום, שאפילו עקרה זיקת יבום מאח אחד, עדיין מותרת לשאר אחיו משום מצות יבום. והכל מודים, שאם לא נשאר יבם אחר מיתת בעלה, אין לה במי למאן וממילא אסורה בקרוביו (מגיד-משנה).

יח. כל אשה שנתגרשה או שנתאלמנה - הרי זו לא תנשא ולא תתארס⁹⁰ עד שתמתין תשעים יום, חוץ מיום שנתגרשה או שמת בעלה בו⁹¹ וחוץ מיום שנתארסה בו, כדי שיינדה אם היא מעברת או אינה מעברת⁹², להבחין בין זרעו של ראשון לזרעו של שני⁹³.

90) לא תתקדש, כמבואר לעיל פ"א מהל' אישות ה"ב. 91) יבמות מא, א. ומג, א. וכן ב"ירושלמי" שם, פ"ד הי"א: "תשעים יום שלמים". 92) שזמן הכרת העובר - שלשה חדשים, זכר לדבר: "ויהי כמשלוש חדשים ויוגד ליהודה לאמר וגו' הנה הרה וגו'" (בראשית לח, כד), כמבואר ב"ירושלמי" שם. 93) שלא תלד בן, ספק בן תשעה חדשים לבעל הראשון או בן שבעה לאחרון, והתורה אמרה (שם יז, ז) "להיות לך לאלקים ולזרעך אחריו" - להבחין בין זרע של ראשון לאחרון, שאין השכינה שורה אלא על הוודאים (יבמות מב. וברש"י) וראה בפ"כ מהל' איסורי ביאה הי"ח-ט.

יט. ומיום כתיבת הגט מונין למגרשת. ואפלו היה³³

כדי טומאה, שאסורה על בעלה עד שתשתה מי המרים ויבדק הדבר, כמבואר לקמן בפ"א מהל' סוטה, ה"ב. 74) הבעל שלה. 75) מדבריהם, שהרי אין זה ודאי שנטמאה, אלא ספק. ואע"פ שאסורה עליו מן התורה, כמבואר בסוטה כח, א. וגם עובר עליה בלאו, כמבואר שם (ז). - אין לוקים על הספק, אלא מכת מרדות. מרדות - שמרד על דברי תורה, ומכים אותו לא במספר קבוע כ"אם לפי ראות עיני הדיין (גזיר פ"ד מ"ג, וברע"ב שם). וראה בפ"א מהל' איסורי ביאה ה"כ"ב.

טו. חרש שגרש ברמיה, כמו שפארנו⁷⁶, והלכה ונתקדשה לחרש אחר, ואין צריך לומר לפקח⁷⁷ - אסורה לחזר לבעלה החרש⁷⁸. אבל אשתו של פקח שנתגרשה, והלכה ונשאת לחרש, ונתגרשה - מתרת לחזר לבעלה הפקח⁷⁹.

76) לעיל פ"ב הי"ז, שאם נשא כשהוא חרש - מגרש ברמיה. 77) שקידושו קידושין גמורים מן התורה. 78) כי אין יוכל להחזירה אחרי שנתקדשה קידושין גמורים לפיקח, ואסור להחזיר גרושתו משנתקדשה, ואפילו כשנתקדשה לחרש אחר אסורה לראשון, כי כשתקנו חכמים קידושין לחרש, לא ייפו את כוחו יותר מהפיקח; שהחרש יהא מותר להחזיר גרושתו משנתקדשה לחרש כיוצא בו. 79) שאין קידושי החרש או נישואיו יכולים להרע לקידושי הראשון הפיקח שקידושו מן התורה, שהרי מן התורה אין נישואי החרש כלום, ולא תיקנו חכמים נישואין לחרש לקפח את קידושי הראשון, שהוא הפיקח ("ירושלמי" יבמות פ"ד ה"א ע"פ גירסת רבינו: "אשתו של פיקח שגירשה ונישאת לחרש, אין אני קורא עליה: לא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה" - מגיד-משנה).

טז. הממאנת (באיש) - אינה מגרשת ממנו⁸⁰, ודינה עם בעלה שמאנה בו כדינה עם מי שלא קדשה מעולם⁸¹: היא מתרת בקרוביו, והוא מתר בקרובותיה, ולא פסלה מן הפה⁸². ואם נשאת לאחר, וגרשה האחר או מת או מאנה בו - מתרת לחזר לראשון⁸³. ולא עוד, אלא אפלו גרשה הראשון והחזירה, ומאנה בו, ונשאת לאחר אחר שמאנה בו, וגרשה האחר - מתרת לחזר לראשון; שכל היוצאת במאן, אף על פי שקדמו גט - הרי זו כמי שלא נתגרשה ממנו בגט מעולם, ומתרת לחזר לו. אבל המגרש את הקטנה בגט, ונשאת לאחר, ומאנה בו - אסורה לחזר לראשון, מפני שייצאת ממנו בגט, אף על פי שייצאת מן האחרון במאן⁸⁴. ואין צריך לומר אם גרשה האחרון או מת⁸⁵. וכן אסורה לאביו הראשון ולבנו ולאחיו, כשאר הגרושות, אף על פי שייצאת מן האחרון במאן⁸⁶.

80) שתיאסר לקרוביו והוא בקרובותיה, המבוארים בפ"ב מהל' איסורי ביאה ה"ז, ובביאורנו לעיל פ"ט מהל' אישות

- 1 על תנאי⁹⁴, או שלא הגיע לידה אלא לאחר כמה
- 2 שנים⁹⁵ - מיום הפתיחה מניין⁹⁶, שהרי אינו מתניח
- 3 עמה משפחתו לה⁹⁷.
- 4 (94) ועדיין לא נתקיים התנאי. (95) כגון ששלח גט לאשתו ונשתתה שליח בדרך. (96) גיטין יח, א. (97) ראה לעיל פ"ג ה"ה, ופ"ח ה"ב.
- 5 כ. וגזרת חכמים היא, שאפלו אשה שאינה ראויה
- 6 לילד⁹⁸, ואפלו נתגרשה או נתאלמנה מן הארוסין -
- 7 צריכה להמתין תשעים יום. אפלו קטנה או זקנה
- 8 או עקרה⁹⁹ או אילנית¹⁰⁰, ואפלו בעלה במדינת הים
- 9 או חולה או חבוש בבית האסורין, ואפלו בתולה מן הארוסין - צריכות להמתין תשעים יום¹⁰¹.
- 10 (98) מחמת סם או חולי. (99) שנעקר רחמה וניטלה האם שלה" (לשון רש"י יבמות מב:). (100) מפורש לעיל פ"ב מהל' אישות ה"דו. (101) גזרו שאינה ראויה לילד - מחמת הראייה לילד, שלא תחלוץ בין אשה לאשה (יבמות שם).
- 11 כא. שפחה שנשתחררה וגירת שנתגירה¹⁰² -
- 12 ממתינין תשעים יום. ואפלו גר ואשתו שנתגירו -
- 13 מפרישין אותן תשעים יום, כדי להבחין בין זרע
- 14 שנזרע בקדשה לזרע שלא נזרע בקדשה¹⁰³. וכן יפת
- 15 תארי¹⁰⁴, אף על פי שנתנה לה תורה שלשים יום
- 16 לתקנת עצמה¹⁰⁵ - צריכה להמתין תשעים יום
- 17 לתקנת הולד. והשלשים¹⁰⁶ מפלל התשעים¹⁰⁷.
- 18 (102) והיו השפחה והגירות נשואות לבעליהן בעבדות או בגיותן. אבל היו פניות אינן צריכות להמתין, שהמזנה אינה צריכה להמתין, כמבואר בהלכה הבאה. (103) לפני גירותם (יבמות מב. וראה שם לה). וראה ב'תוספות' שם מב, א. ובש"ע יו"ד סי' רסט ס"ט. (104) שנלקחה בשביה בגיותה בצאת ישראל למלחמה על אויביו, כאמור בתורה (דברים כא, יא). (105) לבכות את אביה ואמה עד שתקבל על עצמה להכנס תחת כנפי השכינה, כמבואר בפ"ח מהל' מלכים ה"ה. (106) של בכיה. (107) יבמות מח, ב. השווה הל' מלכים שם ה"ו. אבל על הביאה הראשונה שלפני נישואיה בשעת שבייתה, אין אנו חוששים משום הבחנה, שאותו בן אם יוולד לו מביאה ראשונה אינו נחשב זרעו כלל, כי בנך הנולד מן הגויה אינו בנך, כמבואר שם ה"ח (כסף-משנה שם).
- 19 כב. הממאנת אינה צריכה להמתין¹⁰⁸. לא גזרו אלא בגרושה. וכן המזנה¹⁰⁹ אינה צריכה להמתין, מפני שמשפחתה עצמה שלא תתעבר¹¹⁰. וכן אנוסה¹¹¹
- 20 ומפתה אינן צריכות להמתין.
- 21 (108) שהרי קטנה היא ואינה ראויה ללדת, ואין לגזור בה משום גדולה, שגדולה אינה ממאנת (יבמות לד: וברש"י). (109) אפילו גדולה. (110) "אשה מזנה מתהפכת [שיצא הזרע] - שלא תתעבר" (שם לה). (111) אף-על-פי

שהאונס בא עליה לפתע פתאום - משתמרת היא שלא תתעבר, כמבואר בכתובות לו, א.

כג. מי שנשאאת בטעות, ונודע שהיא אסורה לבעלה¹¹², והוציאה בית דין מתחתיו, אם היתה קטנה שאינה ראויה לילד - אינה צריכה להמתין¹¹³; שזה¹¹⁴ דבר שאינו מצוי הוא¹¹⁵, וכל דבר שאינו מצוי ברב לא גזרו בו¹¹⁶.

(112) כגון שנים שקידשו שתי נשים, ובשעת כניסתן לחופה הוחלפו של זה בשל זה (יבמות לג:). (113) שם. (114) נישואי טעות בעבירה. (115) יבמות לה, א. ודוקא קטנה, שאינה ראויה לילד, וכל איסורה אינו אלא מחמת גזירה משום גדולה, אבל גדולה שאסורה מן הדין - צריכה להמתין משום חשש ממזרות, שהרי סבורה כי זה בעלה ואינה מתהפכת. (116) בכא-מציעא מו, ב. והשווה הל' יום-טוב פ"א ה"כ.

כד. המאָרס בתוך תשעים יום - מנדיין¹¹⁷ אותו. אָרס וברח - אין מנדיין אותו¹¹⁸. פנס בתוך תשעים יום - מפרישין אותו¹¹⁹ עד אחר זמן, ויעמד עם אשתו.

(117) מרחיקים אותו מתוך הקהל על שעבר על דברי חכמים, ולא יושבים בארבע אמותיו וכו', כמבואר בפ"ז מהל' תלמוד תורה ה"ד. (118) יבמות לו, א. בריחתו מצילתו מן הנידוי, רמז לדבר: "גלות מכפרת עון", כמבואר בסנהדרין לו, ב (מגיד-משנה). (119) ואינו מוציאה בגט, ולפיכך אפילו היה כהן - מחזירה לאחר זמן (וראה להלן בהכ"ח). ולדעת הראב"ד בין אירס בין כנס, מגדים אותו עד שיגרש בגט.

כה. וכן גזרו חכמים, שלא ישא אדם מעברה חברו¹²⁰ ומינקת חברו¹²¹. ואף על פי שהזרע דוּע למי היא מעברה, שָמא יזיק הולד בשעת תשמיש¹²², שאינו מקפיד על בן חברו. ומינקת - שָמא יתעבר¹²³ החלב, והוא אינו מקפיד לרפאת החלב בדברים המועילין לחלב פְּשִׁיתָעֶפֶר¹²⁴.

(120) שמת, או גירשה והיא מעוברת ממנו. (121) שנתארמלה או נתגרשה, והיא מיניקה את בנה שילדה ממנו. (122) בהיותה מעוברת (יבמות מב:). (123) יודהם ע"י שתתעבר ממנו, והחלב נעקר לאחר שלשת חדשי עיבור (כתובות ס:). או ע"י מאכלים רעים המעכרים החלב, כמבואר שם. (124) או להאכיל את בן חברו ביצים וחלב כשם שמקפיד על בנו כשחלב אמו נעקר, ומתוך שאשה בושה לבוא לבית-דין, היא נמנעת מלתבוע את יורשי בעלה הקודם, ונמצא בנה מת ברעב (יבמות מב:). ומינקת חברו שנתגרשה ממנו אע"פ שאינה משועבדת להניק את בנו, ואם רצתה מחזירה לו את בנו והוא מטפל בו, כמבואר לעיל פכ"א מהל' אישות הט"ז - כל זה כשלא הניקה אותו עד שהכירה, אבל אם הכירה - אין מפרישים אותו מאמו, שמה יבוא לידי סכנה, כמבואר שם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

2) כתובות כב, א. ואפילו אמרה: גרושה אני, לאחר כדי דיבור, הרי היא נאמנת להתיר עצמה, שהרי אינה עוקרת דיבורה הראשון (אשת איש הייתי) אלא פוטרת את עצמה מצד אחר מצד הגירושין, ולא עוד אלא אפילו דיבורה הראשון משמעו כך: אשת איש הייתי, ועכשיו פנויה אני (מגיד-משנה). (3) הואיל ואין גיטה בידה, ואפילו אם נשאת - תצא, כמבואר שם כג, א. (4) להנשא לאחר. ובכת"י התימנים, תיבה זו אינה. (5) כי לדבריה גרושה היא וגרושה אסורה לכהן, "שעשתה עצמה (לכהן) כחתיכה של איסור", לקמן סוף ה"ג. (6) שמא גרושה היא, וגרושת אחיו אסורה לו, וכיוצא בזה ביבמות קיח, ב. והשווה פ"ג מהל' יבום הי"ד.

ב. היו לה שני עדים שהיא גרושה, אף על פי שאין שם גט - הרי זו תנשא לכתחלה. הוציאה גט מתחת ידה ואמרה: גרשני בעלי בזה - הרי זו נאמנת ותנשא בו, אף על פי שאינו מקיים, כמו שפארנו.⁹

(7) ואפילו אומרים: עכשיו נתגרשה, והיא טוענת נאבד גיטי או נקרע הרי הם נאמנים (מגיד-משנה להלן ה"ו). וכן אמרו (כתובות פט). "כשאין שם עידי גירושין", משמע מזה אילו היו לה עדים היא נוטלת כתובתה, ומכאן שהיא מותרת להנשא, כי כל שאינה יכולה להנשא - אינה גובה כתובתה (ביאור הגר"א לאהע"ז סי' קנב, יא). (8) שלא זיהו חתימת העדים. (9) לעיל פ"ז הכ"ד, ושם בביאורנו הבאנו הוכחות לדין זה. ולדעת הראב"ד אינה נאמנת עד שיקויים הגט.

ג. בא הבעל וערער: אם אומר: לא נתתיו לה, אלא נפל ממני ומצאה אותו - אינו נאמן, שהרי הודה שפיתבו לה¹⁰ והרי הוא יוצא מתחת ידה; אבל אם אומר הבעל: על תנאי היה¹¹, פקדון היה, מעולם לא פתבתיו, מזיף הוא¹² - יתקיים פחותמיו או בעדי מסירה¹³, כמו שפארנו¹⁴. ואם לא נתקיים - אינה מגרשת להיות מתרת לאחרים, אבל פסלה נפשה מפהנה, כמו שפארנו¹⁵; שהרי פסלה עצמה בהודאת פיה, ועשתה עצמה פחיתכה של אסורה¹⁶.

(10) וכן אמרו (בבא-מציעא כח.): "הוא אומר סימני הגט, והיא אומרת סימני הגט - ינתן לה", הרי שאפילו אין הגט בידה - אינו נאמן לומר: ממני נפל, שנמלכתי שלא ליתן, כל-שכן כשהגט בידה (ביאור הגר"א שם, סי' קנב, יד). (11) ולא נתקיים. (12) נראה שטענה אחת היא, ובכת"י התימנים: "לא כתבתי ומזוייף הוא". וכן הוא ב"טור" אהע"ז סי' קנב: "או שהוא מזוייף ולא כתבו מעולם". (13) ע"י העדים שבפניהם מסר גט זה לידה, נדע שלא היה על תנאי או פקדון, שהם יודעים כל הפרטים. (14) לעיל פ"ז ה"ב, ע"פ הש"ס גיטין ט, א. ועדי מסירה נאמנים, כמבואר שם טז, ב: "מה אילו יאמרו בפנינו גירשה, האם לא יאמנו", וראה בהל' י"ד שם. (15) לעיל ה"א. (16) לשון הש"ס בכתובות כב, א.

ד. באה היא ובעלה, היא אומרת: גרשתי ואבד

1 כו. כמה הוא זמן היניקה? ארבעה ועשרים חדש¹²⁵. חוץ מיום שנולד בו ומיום שנתארסה בו.

(125) כתובות, שם. והוא-הדין למעוברת חבירו שאינה מותרת להארס עד שיעברו כ"ד חדשי היניקה לאחר שתלד. ובשו"ע אהע"ז סי' יג, ס"א פסק: "בין שהיא אלמנה בין שהיא גרושה בין שהיא מזנה, ויש להקל במפקרת לזנות כדי שיהא בעלה משמרה".

3 כז. בשם שאסור לשאף כף אסור לארס עד אחר זמן זה. אפילו נתנה בנה למניקה או שגמלתו בתוך ארבעה ועשרים חדש - לא תנשא¹²⁶. מת בנה - מתרת לנשא, ואין חוששין שמה תהרגנו¹²⁷.

(126) שגמלתו מחמת שרוצה להנשא (כתובות שם, וברש"י). (127) כדי להנשא, כי אינה חשודה על כך (שם).

7 כח. עבר ונשא מעברת או מניקה בתוך זמן זה - יוציא בגט, ואפילו היה כהן¹²⁸. ואם היה ישראל - יחזירנה אחר ארבעה ועשרים חדש של מניקה. נשא וברח, ולאחר זמן בא וישב עם אשתו - אין בכך פלוס¹²⁹. ארס מעברת או מניקה - אין כופין אותו להוציא¹³⁰. ולא לבנס¹³¹ עד אחר זמן היניקה או עד שימות הולד.

(128) שלא יוכל להחזירה עולמית משום גרושה (יבמות לו: ולז.). אבל המארס בתוך תשעים יום האמור לעיל הל' כד, אינו חייב להוציא בגט אלא מפרישים אותם בלא גט, כי כאן החמירו משום סכנת הוולד, וגם משום שהזמן הוא ארוך קשה להם להשתמר, אבל למעלה הזמן קצר רק שלשה חדשים ויכולים להשתמר (מגיד-משנה). (129) ומותרת לו, שהרי ברח, ובריחתו מצילתו, כמבואר לעיל הל' כד. (130) שלא אמרו: "יוציא" אלא אם נשא אבל אם קידש - לא הוזכר (יבמות, שם) שיוציא. וכן יש להוכיח ממה שאמרו (כתובות ס.) "מינקת שמת בעלה . . לא תתארס ולא תינשא", ואם כשאירס צריך לגרש - למה לו לשנות: "ולא תינשא" הרי כבר גירשה, אלא ודאי שאינו חייב לגרשה, ולפיכך משמיעה הברייאא חידוש, אע"פ שאירס - לא ישא (תוספות' יבמות שם, וכן בביאור הגר"א לאהע"ז סי' יג, יב). (131) הלשון דחוק, ובכת"י התימנים: ולא יכנס, וכן הנוסח בשו"ע אהע"ז סי' יג, סי"ב.

פרק שנים עשר

(1) כלל בו רבינו נאמנות האשה והבעל לומר שנתגרשו, הכחשות שתי כתי עדים בענין זה, ערער הבעל על הגט, נאמנות האשה לומר מת בעלה, ונאמנות עד אחד ועדים פסולים בענין זה, הכחשות בענין הנ"ל.

14 א. האשה שפאה ואמרה: אשת איש הייתי וגרושה אני - נאמנת; שהפה שאסר הוא הפה שהתיר². 15 החזקה אשת איש, ובאה ואמרה: גרשני בעלי - אינה נאמנת³ להתיר עצמה לשוק⁴, אבל פסלה עצמה לפהנה לעולם⁵. ואם מת בעלה - חוששין לדבריה, וחולצת ולא מתניבמת⁶.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ"ו תשרי - ספר נשים - הלכות גירושין קצא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

28) כתובות, שם. וראה להלן הכ"ג, ולמעלה פ"י הט"ז.
29) כתובות, שם.

ח. אמרו שנים 'ראינה שנתגרשה', ושנים אומרים
'לא ראינה', אם היו כלם שרוים בחצר אחת - הרי
זו לא תנשא³⁰; ואם נשאת - לא תצא והולד פשר,
שבני אדם עשויין לגרש בעצמה³¹.

30) משום לזות שפתים, שיאמרו אילו נתגרשה היה קול
לדבר (רש"י כג.). 31) שם כג, א. ואין טענת לא ראינה
- ראינה. וראה למעלה פ"ט מהל' אישות ה"ל.

ט. האשה שלא החזקה אשת איש, ובא עד אחד
ואמר: אשת איש היתה ונתגרשה, ובא עד אחד
ואמר: לא נתגרשה - הרי שניהן מעידין שהיא
אשת איש, ואחד מעיד שהיא גרושה, ואין דבריו
של אחד במקום שנים. ולפיכך לא תנשא, ואם
נשאת - תצא³².

32) כתובות, שם. ולענין קידושין אינו כן, שהרי שניהם
מעידים שפנויה היתה קודם שנתקדשה, וכמבואר למעלה
פ"ט מהל' אישות ה"א.

י. אשה ושני אנשים שבאו ממדינה אחרת, זה
אומר: זו אשתי וזה עבדי, וזה אומר: זו אשתי וזה
עבדי, והאשה אומרת: שניהן עבדי - הרי היא
מתרת לכל. ואף על פי ששניהן החזיקה באשת
איש, הואיל וכל אחד מהן העיד לעצמו, אינן
נאמנין³³.

33) קידושין סה, ב.

יא. שליח קבלה³⁴ שהוציא גט מפתח ידו, והפעל
אומר: מזיף הוא - יתקיים בחותמיו או בעדי
מסירה, כמו שבארנו³⁵. אומר הבעל: לפקדון נתתיו
לו³⁶, והשליח אומר: לגרושין נתנו לי - השליח
נאמן³⁷. וכן אם היה הגט יוצא מפתח ידי האשה,
והיא אומרת: שליח זה נתנו לי, והשליח אומר: כן
נתתיו לה ולגרושין נתנו לי, והפעל אומר: לא
נתתיו לו אלא לפקדון - השליח נאמן והיא
מגרשת³⁸.

34) שעשאתו האשה שליח לקבל גיטה מיד בעלה, ומשיגיג
הגט לידו - תתגרש כאילו הגיע לידה, כמבואר לעיל פ"ו
ה"א. 35) לעיל ה"ג, בדין אשה עצמה המוציאה גיטה
מתחת ידה, והוא הדין לשלוחה. 36) שיהא מוכן לגרש
בו כשירצה, ולא בתורת שליח קבלה, שתהא קבלתו כקבלת
האשה. 37) שהרי האמינו כשמסר הגט לידו (גיטין סד.
כרב חסדא). ואפילו אם שלשתם בעיר אחת, אין אומרים
אילו היה נותנו לגירושין היה נותנו ישר ליד האשה (שם
וברש"י. וכן פסק הר"ף בתשובותיו). 38) ואין אומרים
שאין השליח נאמן אלא כשהגט בידו, אלא הואיל ויכולה
להחזירו לידו - הריהו כאילו עדיין בידו (בית שמואל'
אה"ע"ז סי' קמא ס"ק פג).

גטי, והוא אומר: לא גרשתיך - אף על פי שהחזקה
אשתו, הרי זו נאמנת; חזקה אין אשה מעזה פניה
בפני בעלה¹⁷.

17) גיטין פט, ב. וראה למעלה פ"ד מהל' אישות ה"ג,
ופט"ז הכ"ו.

ה. אומר הבעל: גרשתי את אשתי - אינו נאמן¹⁸.
והוששים לדבריו, ויהיה ספק מגרשת¹⁹. ואפלו
הודת לו שגרשה - אינו נאמן; שמא יתבונן²⁰
לקלקלה²¹, או בגט²² בטל גרשה והיא אינה
יודעת²³, ואו שמא תעז פניה בו מפני שהוא
מאמינה, והיא אינה יודעת²⁴ ככד האסור שלה²⁵.
לפיכך אומרים לו: אם אמת הדבר - הרי אתם
קנימים, גרש אותה עתה בפנינו.

18) להתירה להנשא (בבא בתרא קלה.). 19) שאסורה
לכהונה אם ימות, וכן אינה מתייבמת אלא חולצת, שמא
גרושה היא (שם). 20) ה'טור' (אה"ע"ז סי' קנב) הביא:
"מכיון". 21) להכשילה, שלאחר שתינשא תצא מזה
ומזה. 22) אולי צריך להיות "ובגט". ובכתי" התנינים,
תיבת "או" ליתא. 23) בזה יישב רבינו את הקושיא, למה
לא תהא האשה עצמה נאמנת באמרה נתגרשתי (ראה
למעלה ה"ד). 24) בדפוסים רומי וקושטא, אין כל הפיסקא
הזאת המוקפת לפנינו בסוגריים מרובעים. 25) גם בזה
יישב, למה לא תהא היא עצמה נאמנת, שכל נאמנותה היא
מפני שאינה מעיזה פניה בפני בעלה, אבל כאן כשהבעל
מסייעה - יכולה להעז, וראה גיטין סד, ב.

ו. שנים אומרים 'נתגרשה', ושנים אומרים 'לא
נתגרשה', אפלו הבעל עומד והיא אומרת לו
'גרשתי' - הרי זו בחזקת אשת איש גמורה, מפני
שהעדים סומכין אותה ואפשר שתעז פניה. לפיכך,
אם נשאת - תצא²⁶ והולד ממזר.

26) כתובות כב, ב. וגיטין שם.

ז. כמה דברים אמורים? פשאמרו 'עכשיו
נתגרשה', שהרי אומרים לה: אם אמת הדבר -
הוציאי גטך²⁷; אבל אם אמרו העדים 'מכמה ימים
נתגרשה' - יש לומר אכד הגט. והואיל והיא
אומרת 'גרושה אני בודאי', ושני עדים מעידין לה,
אף על פי שהשנים מכחישים אותן, אם נשאת
לאחד מעדיה - לא תצא²⁸; שהרי היא ובעלה
יודעין בודאי שהיא מתרת, וחזקה היא שאין
מקלקלין עצמן. אבל אם נשאת לאחר, הואיל
והדבר אצלו ספק; וכן אם אמרה 'איני יודעת',
אפלו נשאת לאחד מעדיה - הרי זו תצא²⁹ והולד
ספק ממזר.

27) ואילו לא היו עדים מכחישים כנגדם, היתה מגורשת אם
טוענת נאכד הגט (מגיד-משנה, וראה למעלה הערה ו).

19 לְמִדֵּינַת הַיָּם, וְשָׁלוֹם בֵּינוּ לְבִינָה וְשָׁלוֹם בְּעוֹלָם⁵¹,
20 וּבָאָה וְאָמְרָה: מָת בַּעֲלִי - נְאֻמָּנָה, וְתִנָּשָׂא אוֹ
21 תִּתִּיבֶם⁵². חֲזָקָה שְׂאִינָה מְקַלְקֶלֶת עֲצָמָהּ⁵³ - וְתִאָסֵר
22 עֲצָמָהּ עַל בַּעֲלָהּ הָרָאוּשׁוֹן וְעַל זֶה, וְתִפְסִיד כְּתֻבָּתָהּ
23 מִזֶּה וּמִזֶּה, וְלִהְיוֹת בְּנִיָּה מִמְּזוּרִין⁵⁴ - בְּדָבָר הַעֲשׂוּי
24 לְהַגְלוֹת לְכָל, וְאִי אֶפְשָׁר לְהַכְחִישׁ וְלֹא לִטְעֵן טַעֲנָה;
25 שָׂאֵם הוּא חֵי - סוּפוֹ לְבּוֹא, אוֹ יִדְעֵה שֶׁהוּא חֵי. וְכֵן
26 אִם בָּא עַד אַחַד וְהָעִיד לָהּ שְׂמַת בַּעֲלָהּ - תִּנָּשָׂא עַל
27 פִּי, שֶׁהִדְבָּר עֲשׂוּי לְהַגְלוֹת⁵⁵. אֶפְלוּ עֶבֶד אוֹ אִשָּׁה
28 אוֹ שִׁפְחָה⁵⁶ וְעַד מִפִּי עַד⁵⁷ - מִפִּי עֶבֶד, מִפִּי שִׁפְחָה,
29 מִפִּי קְרוֹבִיו - נְאֻמָּנִים לוֹמְרֵי 'מָת פְּלוֹנִי', וְתִנָּשָׂא
30 אִשְׁתּוֹ⁵⁸ אוֹ תִּתִּיבֶם עַל פִּיהֶם⁵⁹.

51 אבל אם קטטה ביניהם או אם מלחמה בעולם - אינה נאמנת, כמבואר לקמן פ"ג ה"א.ב. 52) אם בעלה לא הניח בנים (יבמות קיד:). 53) שם קכ, א. 54) לעיל פ"י ה"ז. 55) יבמות קטו, א. 56) גייה שנמכרה לישראל וטבלה לשם שפחה, שאינם כשרים להעיד עדות אחרת. 57) שלא ראה בעצמו את דבר העדות אלא שמעו מפי אחר, ואינו נאמן במקום אחר, כמבואר בפ"ח מהל' עדות ה"ה. 58) יבמות קכב, א. ראה להלן פ"ג הכ"ט. 59) שם צד, א: "עד אחד נאמן ביבמה". וכשם שעד אחד נאמן, כך כל אלו נאמנים כדין עדות מיתת הבעל (מגיד-משנה פ"ג מהל' יבום ה"ה).

31 טז. וְהִפֵּל נְאֻמָּנִים לְהָעִיד לָהּ עֲדוֹת זֹ, חוּץ מִחֲמִשׁ
32 נָשִׁים, שֶׁחֲזָקָתָם שׁוֹנְאוֹת זֹ אֶת זֹ, שְׂאִין מַעֲדוֹת זֹ
33 לְזֹ בְּמִיתַת בַּעֲלָהּ, שְׂמָא יִתְּפוּנוּ לְאִסְרָהּ עָלֶיָּהּ וְעֵדִין
34 הוּא קָיָם⁶⁰. וְאֵלּוּ הֵן: חֲמוּתָהּ⁶¹, וּבֵת חֲמוּתָהּ,
35 וְצִרְתָּהּ⁶², וּבִיבְמָתָהּ⁶³, וּבֵת בַּעֲלָהּ⁶⁴. אֶפְלוּ עֶפְרוֹן
36 הַמִּסִּית׃ לְפִי תִּמּוֹ⁶⁵ - נְאֻמָּן, וּמִשְׂאִין עַל פִּי, כְּמוֹ
37 שִׁיתְּבָאָר⁶⁶. וְאִם נִתְּפוֹן לְהָעִיד - אֵינוֹ נְאֻמָּן⁶⁷.

60) יבמות קיז, א. ואם לאחר מות בעל זה שהוא קרובן, הלכה ונשאת לאיש אחר, נאמנות להעיד שמת בעלה האחרון, שאינן חשודות להעיד שקר אלא להפריד בינו ובינה בלבד (כסף-משנה). 61) שונאתה, שאומרת בלבה: זו תאכל כל יגיעי ועמלי, וכן בת חמותה אומרת: זו תירש כל עמל אבי ואמי ואני אדחה. 62) אשת תחרותה של בעלה, והן צורות ואויבות זו את זו, וכן הכתוב אומר (שמואל א' ו') "וכעסתה צרתה", ומתכוונת לאוסרה על בעלה. 63) אשת אחי בעלה, ואפילו היא אחותה, חזקתה ששונאתה, כמבואר לעיל פ"ז ה"ג. וכן אמרו ב"ירושלמי" יבמות פט"ו ה"ד: "יבמתו אפילו אחותה". 64) זו באה במקום אמי ואוכלת כל עמלה (רש"י יבמות קיז). וראה להלן פ"ג מהל' יבום ה"ו. וב"ירושלמי" שם שנינו: "כשם שאינן נאמנות עליה, כך אינה נאמנת עליהן". וחכמינו המליצו על זה הפסוק: "כמים הפנים לפנים, כן לב האדם לאדם" (משלי כז, יט) אם הוא שונא את זה - גם הוא שונאו, ולפיכך כלה פסולה להעיד לחמותה ולבת חמותה ולבת בעלה (יבמות שם). 65) משוחח ומספר דבר מה

1 יב. אֶבֶד הַגֵּט, אָף עַל פִּי שֶׁהַבַּעַל אוֹמֵר לְגִירוּשִׁין
2 נִתְּתוּ לְשָׁלִיחַ וְהַשְּׁלִיחַ אוֹמֵר 'נִתְּתוּ לָהּ'³⁹ - הָרִי זֹ
3 סֶפֶק מִגִּרְשָׁתָּה⁴⁰; שֶׁהָרִי חֲזָקָה אֶשֶׁת אִישׁ, וְאִין פֶּאן
4 אֶלָּא עַד אַחַד וּבַעַל. וְאֶפְלוּ אִמְרָה הָאִשָּׁה: בְּפִנִּי
5 נִתְּנוּ לוֹ לְגִירוּשִׁין וְנִתְּנוּ הַשְּׁלִיחַ לִי - הוּאִיל וְהַבַּעַל
6 וְהַשְּׁלִיחַ סוֹעֵדִין אוֹתָהּ, אֶפְשָׁר שֶׁתַּעֲזֵז פְּנִיָּה, וְשִׂמָּא
7 לֹא נִתְּגַרְשָׁה⁴¹.

39) מלשון זה משמע, שבשליח הולכה ידובר כאן, ואינה מתגרשת אלא עד שיגיע הגט לידה, כמבואר לעיל פ"ו ה"ה, כי בשליח קבלה אין צורך שיאמר: נתתיו לה, שאפילו לא נתן לידה מתגרשת. 40) אולי שליח עשה שליחותו, ומתוך שספק הוא, הולכים בו להחמיר, וחולצת ואינה מתייבמת. וכן אם נתקדשה לאחר, צריכה גט משני (גיטין סד:). "שאינן אומרים באיסורין: חזקה שליח עושה שליחותו להקל אלא להחמיר" (פ"ד מהל' תרומות ה"ו). 41) גיטין, שם.

8 יג. שְׁלִיחַ קִבְּלָה שֶׁקִּבֵּל גֵּט לְאִשָּׁה וְשָׁלְחוּ לָהּ בְּפִנִּי
9 שְׁנֵי עֲדִים⁴², וְהָגִיעַ הַגֵּט לְיָדָהּ וְנִטְּלָתָהּ, וְהָרִי הַגֵּט
10 יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָהּ, וְהִיא אֵינָה יוֹדַעַת אִם בַּעֲלָהּ
11 שָׁלְחוּ⁴³ לָהּ אוֹ שְׁלִיחַ קִבְּלָה שְׁלָהּ אוֹ שָׁלְחוּ שֶׁל
12 בַּעֲלָהּ⁴⁴ - הָרִי זֹ מִגִּרְשָׁתָּה, כְּמוֹ שֶׁבָּאָרְנוּ⁴⁵.

42) שראו הגט בידו כששלחו לה. 43) שלא רצה בשליחה לקבלה, ושלחו ביד שליח הולכה. 44) השליח הראשון של בעלה, עשה שליח שני להולכה. 45) לעיל ה"א, שהשליח נאמן לומר לגירושין נתנו לי, ואע"פ שאין השליח עומד בפנינו, אולם הואיל והעדים מעידים שראו הגט יוצא מתחת ידו, אין לנו צורך לידע כיצד בא לידו, וכמבואר בהלכה הבאה.

13 יד. בָּא בַּעַל וְעָרַעַר שְׁלָהּ כְּתוּבָהּ, אוֹ שֶׁהוּא גֵּט בְּטָל⁴⁶
14 - יִתְּקִים בְּחוּתְמִירוֹ⁴⁷, שֶׁהָרִי עֲדִים מַעֲדִים שֶׁהַגֵּט
15 שֶׁנִּתְּנוּ לָהּ יוֹצֵא מִתַּחַת יָד שְׁלוּחָהּ שִׁדּוּ כִּידָהּ; וְאָף
16 עַל פִּי שֶׁהִיא אֵינָה יוֹדַעַת⁴⁸, הָרִי הָעֲדִים יָדְעוּ⁴⁹. וְאִם
17 לֹא נִתְּקִים - אֵינָה מִגִּרְשָׁתָּה⁵⁰.

46) שנכתב שלא לשמה, או כתבו הסופר שלא ברשות הבעל והרי זה גט בטל, כמבואר לעיל פ"ב ה"ה. 47) יאושר ע"י זיהוי חתימות העדים, ואז אין משגיחים בטרעור הבעל, כמבואר לעיל פ"ז ה"ו. 48) והרי הוא טוען טענת ודאי שהוא מזויף - בכל זאת הגט כשר, כיון שהעדים יודעים שהיה ביד שלוחה. 49) והרי זה כאילו השליח עומד בפנינו וטוען: לגירושין נתת לי, שאילו לקחו לפקדון לא היה שולחו לה. 50) שהרי הבעל עומד ומערער שלא כתבו, וכמבואר לעיל ה"א, שאין שליח לקבלה עדיף מהאשה עצמה, שאם הוציאה גט ובעלה מערער שהוא מזויף - יתקיים בחותמיו, והשווה לעיל פ"ז הכ"ד.

18 טו. מִי שֶׁחֲזָקָה אֶשֶׁת אִישׁ, וְהִלְכָה הִיא וּבַעֲלָהּ

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ"ז תשרי - ספר נשים - הלכות גירושין קצג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- שלא בכונה תחילה. (66) לקמן פ"ג הי"א, מיבמות קכא, ב. (67) יבמות, שם.
- 1 יז. וכן הפסול⁶⁸ בעברה מן התורה⁶⁹: אם בא להעיד
2 באשה שמת בעלה - אינו נאמן⁷⁰, ואם היה מסיח
3 לפי תמו - נאמן. אין זה פחות מן העכו"ם⁷¹. אבל
4 פסול מדבריהם⁷² - נאמן לעדות אשה⁷³.
- (68) לעדות. (69) שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות מן התורה, כגון שאכל נבילות או חילל יום-טוב, או שהלווה ברבית קצוצה אע"פ שאינו לוקה, כמבואר בפ"י מהל' עדות הג"ד. (70) יבמות כה, ב שהוא חשוד לשקר (ט"ז אהע"ז סי' יז סק"ב). (71) רי"ף, יבמות פט"ז. (72) שעבר עבירה שחיובה מדברי חכמים בלבד, כגון שאכל בשר עוף בחלב או שחילל יום-טוב שני של גלויות, וכן העובר על גזל של דבריהם, כגון מפריחי יונים ומשחקים בקוביא שהם אבק גזל, כמבואר בהל' עדות שם ה"ד. (73) יבמות כה, ב. השווה לעיל פ"ד מהל' אישות ה"ו, ולקמן הל' סוטה פ"א הט"ו.
- 5 יח. בא עד אחד והעיד שמת בעלה, והתירוה
6 להנשא על פיו, ואחר כך בא אחר והכחיש את
7 הראשון ואמר 'לא מת' - הרי זו לא תצא מהתרה
8 ותנשא; שעד אחד נאמן בעדות אשה בשני עדים
9 בשאר עדיות, ואין דבריו של אחד במקום שנים⁷⁴.
- (74) שם קיז, ב. השווה פ"א מהל' סוטה הט"ז, והל' רוצח פ"ט הי"ג.
- 10 יט. באו שניהם כאחד, זה אומר 'מת' וזה אומר
11 'לא מת', אשה אומרת 'מת' ואשה אומרת 'לא מת'
12 - הרי זו לא תנשא, ואם נשאת - תצא⁷⁵, מפני
13 שהיא ספק⁷⁶. ואם נשאת לעד שהעיד לה, והיא
14 אומרת 'ברי לי שמת'⁷⁷ - הרי זו לא תצא⁷⁸. באו
15 שנים ואמרו 'לא מת' - אף על פי שנשאת תצא⁷⁹.
- (75) שם קיז, ב - קיח, א. (76) והבא עליה, בספק כרת, כמבואר בכתובות כב, ב לענין שנים נגד שנים, והשווה לקמן הכ"ג. (77) ברור לי שמת. "אילו היה קיים, היה בא" (רש"י כתובות שם). אולם בר"ן שם מפרש: ברי לי, ש"ראיתיו מת". ויתכן, שזוהי גם כוונת רבינו (ביאור הגר"א אהע"ז סי' יז, לו). (78) ב"ירושלמי" יבמות פט"ו ה"ד, השוו דין זה לדין של "שנים ושנים" המבואר לקמן הכ"ג, שכשם שב"שנים ושנים", לא תצא אם נישאת לאחד מעדיה, כך כאחד נגד אחד (מגיד-משנה), וכן בתוספתא יבמות פ"ד, ה"א. (79) יבמות קיז, ב.
- 16 כ. במה דברים אמורים⁸⁰? בשהיה העד אחד
17 שנשאת על פיו כמו השנים שבאו והכחישו אותו,
18 כגון שנשאת על פי איש ובאו שנים ואמרו 'לא
19 מת', או שנשאת על פי אשה או על פי עצמה ובאו
20 שתי נשים או שני פסולין של דבריהן ואמרו 'לא
21 מת'; אבל עד פשר אומר 'מת' ונשים רבות אומרות
- 22 'לא מת', או פסולין⁸¹ אומרים 'לא מת' - הרי זה
23 כמחצה על מחצה⁸², ואם נשאת לאחד מעדיה⁸³
24 והיא אומרת 'נדאי מת' - הרי זו לא תצא.
- (80) שאפילו אם נשאת - תצא. (81) ובכת"י התימנים: "או פסולין של דבריהם", וראה למעלה הי"ז. (82) ובדפוסים ראשונים: "כמחצה למחצה", וכן בכת"י התימנים. ואם באו בבת אחת לא תנשא, ואם נשאת תצא, אבל אם באו הנשים אחרי שהתירוה לינשא על-פי עד אחד הכשר, הרי זו לא תצא מהיתרה הראשון ותנשא, שהראשון נחשב כשנים, והמכחישים נחשבים רק כאחד, וכמבואר לעיל הי"ח, וכן דעת רש"י (יבמות קיז): וכן ב'שולחן ערוך' אהע"ז סי' יז, לו. (83) לעד שהעיד לה שמת, וכמבואר לעיל הי"ט, וראה 'בית שמואל' לאהע"ז שם.
- 25 כא. אשה אומרת 'מת' או היא שאמרה 'מת בעלי',
26 ואחר כך בא עד פשר ואמר 'לא מת' - הרי זו לא
27 תנשא, ואם נשאת - תצא⁸⁴.
- (84) כיון שהורע כח הנשים לגבי עד אחד, שכולן לגבי עד אחד הן כמחצה למחצה, כמבואר בהלכה הקודמת, הורע גם כח אשה אחת לגבי עד אחד, אפילו כשהיא העידה תחילה והתירוה להנשא על פיה (מגיד-משנה ע"פ יבמות קיז): ונראה, שאם שתי העידו שמת והתירוה, ואח"כ בא עד אחד כשר ואמר לא מת - הרי זו לא תצא מהיתרה הראשון, שהן שקולות כמותן, והן התירוה תחילה, נמצא שהן כשנים, ואין דבריו של אחד במקום שנים. וכמבואר לעיל הי"ח, ולפיכך לא ציין רבינו אלא: "אשה (אחת) אומרת מת" וכו' (מגיד-משנה).
- 28 כב. אשה אומרת 'לא מת' ושתי נשים אומרות
29 'מת' - הרי זו תנשא. וכן אם אמרו עשר נשים 'לא
30 מת' ואחת עשרה אומרות 'מת' - הרי זו תנשא.
31 שאין אומרים שנים כמאה אלא בעדים בשרים⁸⁵,
32 אבל בפסולין - הלך אחר הרב, בין להקל⁸⁶ בין
33 להחמיר⁸⁷.
- (85) ואז לא תנשא, ואם נשאת תצא, כמבואר בהלכה הבאה, כי ב"עדות כשרה, שנים כמאה ומאה כשנים" (שבועות מב.). (86) בענין שלפנינו. (87) כדין המוזכר בהל' כ' (יבמות קיז):.
- 34 כג. שני עדים אומרים 'מת' ושנים אומרים 'לא
35 מת' - הרי זו לא תנשא, ואם נשאת - תצא, מפני
36 שהיא ספק. ואם נשאת לאחד מעדיה, והיא אומרת
37 'ברי לי שמת'⁸⁸ - הרי זו לא תצא⁸⁹.
- (88) "אין לבי נוקפי, שאילו היה קיים היה בא" (כתובות כב: וברש"י). (89) השווה לעיל ה"ז.
- 38 כד. מי שיש לו שתי נשים, ובאה אחת מהן ואמרה
39 'מת בעלי' - הרי זו תנשא על פי עצמה, כמו
40 שבארנו⁹⁰; וצרתה אסורה, שאין צרה מעידה
41 לחברתה⁹¹. ואפילו נשאת זו תחלה⁹² - אין אומרים:

המלחמה ... אפילו הלך שם סמוך למערכה לקנות שלל, נאמנת".

ג. לא החזקה מלחמה בעולם⁷, ובאה ואמרה: 24
מלחמה היתה במקום פלוני ומת במלחמה - לא 25
תנשא לכתחלה, ואם נשאת - לא תצא. 26

(7 כלומר, לא ידוע על מלחמה בעולם.

ד. וכן האשה שאמרה: מת בעלי תחת המפל⁸ - 27
אינה נאמנת. וכן אם היה שלוח⁹ נחשים ועקרבים, 28
ואמרה: נשכו נחש או עקרב ומת - אינה נאמנת, 29
שפא תסמך דעתה על רב אנשים שמתו כך 30
בנשיכה¹⁰. 31

(8 נפל הבית עליו, או שבאה רוח סערה והפילה כל בתי העיר, שמפולת הרי היא כמלחמה ואומרת כן על פי הדמיון.
(9 כלומר, שנשלחו עליהם מן השמים. (10 וברור הדבר שאם אמרה מת על מטתו בביתו נאמנת בכל האופנים האלו, כמו שנאמנת בדין מלחמה.

ה. אמרה: עשנו עלינו בית¹¹ או מערה, הוא מת 32
ואני נצלתי - אינה נאמנת; כשם שנעשה לה נס כך 33
נעשה לו. היתה שנת רעבון ואמרה: מת בעלי - 34
אינה נאמנת¹²; מת וקברתי - נאמנת¹³. 35

(11 הציתוהו באש ונתמלא עשן. (12 כי אפילו לא מת אומרת שמת, מתוך דמיונה וסמיכות דעתה, שבלי מזון לא יוכל לחיות ואף על פי שעזבתו חי. (13 כי ברעבון אינה בהולה כל כך לברוח, כי אין שם פחד חרב ואימת מוות, ובוודאי נתעסקה בו לקברו, אבל במלחמה אינה נאמנת לומר: מת וקברתי, כי בהולה היא לברוח מפחד המלחמה, ואיך נתעסקה בו לקבור, ובוודאי היא מדמה והוזה הזייה בלבד.

ו. אמרה: נפל עלינו עפוש¹⁴ או לסטים, הוא נהרג 36
ואני נצלתי - נאמנת; שאין דרךן להרג את הנשים¹⁴ 37
כדי שנאמר: כשם שנצלה היא כך נצל הוא. 38

(14 "אשה כלי זינה עליה", אין הם הורגים אותה, שאינה בעלת מלחמה ומריבה כאיש, ומרחמים עליה. ובירושלמי אמרו: יכולה אשה להטמין את עצמה ולומר נכרייה אני ואין האיש יכול להטמין עצמו ולומר נכרי הוא".

ז. היה דבר בעולם ואמרה: מת בעלי - נאמנת. 39
שדבר פשוט בפי כל אדם, שבשנת הדבר זה חי וזה 40
מת, ואפשר ששמותו בדבר נערים חזקים וינצלו 41
הזקנים החולים, ולפי זה אין חוששין לה שפא 42
סמכה דעתה על רב המתים. 43

ח. כבר אמרנו, שעד מפי עד כשר לעדות אשה. 44
במה דברים אמורים? ששמע מפי בן דעת שמת 45
פלוני, כגון עבד או שפחה¹⁵; אבל אם שמע מפי 46

1 אלו לא מת בעלה לא היתה אוסרת עצמה עליו⁹³;
2 שפא משנאתה בצרתה רוצה היא שיאסרו שתיהן
3 עליו. זאת אומרת 'מת בעלי', וצרתה מכחשת אותה
4 ואומרת 'לא מת' - הרי זו תנשא; כשם שאינה
5 מעידה לה להתייר, כך אינה יכולה להעיד לה
6 לאסרה⁹⁴. זאת אומרת 'מת' וצרתה אומרת 'נהרג' -
7 הואיל ושתיהן אומרות שאינו קיים, הרי אלו
8 ינשאו⁹⁵.

(90 לעיל ה"ט"ו. (91 לעיל ה"ט"ז. (92 אחרי שהעידה על מות בעלה, הלכה ונשאת לאחר. (93 ומקיימת בעצמה: "תמות נפשי עם פלשתים" (יבמות קב.). וכן אמרו ב'ירושלמי' שם פט"ו ה"ז: "חשודה היא לקלקל עצמה, כדי לקלקל חברתה". (94 יבמות קיז, ב. (95 שם, א. ודין "עד אומר מת, ועד אומר נהרג" מבואר בשו"ע אהע"ז סי' יז, ס"ט.

יום ש"ק כ"ז תשרי ה'תש"פ

פרק שלשה עשר

(1 ביאר בו רבינו המשך דין נאמנות האשה לומר מת בעלה ופרטי דיני העדאת העדים בענין זה, וטעם למה התירו אשת איש בעדות קלושה.

9 א. האשה שאמרה לבעלה: גרשתי בפני פלוני
10 ופלוני, ובאו אותן העדים והכחישוה, ואחר כך
11 הלכה היא ובעלה, ושלום בעולם², ובאה ואמרה:
12 מת בעלי - אינה נאמנת; שזו החזקה שקרנית,
13 ורוצה להשמיט מתחת בעלה. בא עד אחד והעיד
14 לה שמת בעלה - לא תנשא, שפא היא שברה
15 אות³; ואם נשאת - לא תצא, שהרי יש לה עד.

(2 כלומר, אף על פי ששלום בעולם, וכל שכן כשמלחמה בעולם, שאינה נאמנת. (3 הואיל והוחזקה שקרנית והוברר הדבר שהיא שונאתו, יש לחוש שהיא ממשיכה להישמט ממנו בתחבולות שקר אפילו עד כדי שכירת עד שקר.

16 ב. וכן אם היתה מלחמה בעולם, ובאה ואמרה: מת
17 בעלי במלחמה - אינה נאמנת, ואף על פי שהיה
18 שלום בינו לבינה; (שפא) תסמך דעתה על דברים
19 שרפן למיתה ותאמר 'מת'. כגון שנהרגו הראשונים
20 והאחרונים שהיה בעלה באמצעו, שהרי היא
21 אומרת: מאחר שנהרגו אלו ואלו, נהרג הוא בכללן.
22 לפיכך אינה נאמנת, ואפילו אמרה 'מת במלחמה
23 וקברתי'⁴. אבל אם אמרה 'מת על מטתי'⁵ - נאמנת⁶.

(4 אף על פי שאינה מוחזקת שקרנית, הואיל והיא מדברת מתוך אומדן ודמיון מוטעה, או מחמת בהלה קברה אחר וסוברת שזה בעלה. (5 שלא במלחמה, אלא על מטתו בביתו. (6 "והוא הדין אם אומרת שמת או נהרג רחוק מן

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ז תשרי - ספר נשים - הלכות גירושין קצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 שוטה או מפי קטן - אינו מעיד, ואין סומכין על
2 דבריהם.

(15) והם בני דעת.

3 ט. שמע מן התינוקות שהן אומרים: עכשיו באנו
4 מהספד פלוני, כך וכך ספדנין היו שם, ופלוני
5 החכם, ופלוני עלה אחר מותו, כך וכך עשו
6 במותו - הרי זה מעיד מפייהן על פי הדברים
7 האלו¹⁶ וכיוצא בהן, ומשיאין את אשתו.

(16) שאין כאן עדות סתם, שאינם נאמנים עליה, אלא סיפור
דברים מעסקי מיתתו שרק עכשיו ראו אותם.

8 י. ישראל שאמר: הרגתי את פלוני - הרי זו תנשא
9 על פיו; שאין אדם משים עצמו רשע¹⁷, והרי העיד
10 שמת¹⁸.

(17) להאמין לו שהוא בעצמו הרגו, שהרי קרוב הוא לעצמו
וקרוב פסול לעדות, כי אילו היה נאמן לעצמו הרי נעשה
רשע (שרצח את הנפש) וממילא אינו נאמן לעדות אשה,
שהתורה אמרה: אל תשת ירך עם רשע להיות עד".
(18) ו"פלגינן דיבוריה", כלומר "מחלקים דיבורו" ומפרשים,
שהיה עם הרוצחים והוא לא הרגו, נמצא נאמן הוא
להשיא ואינו נאמן על עצמו שהוא הרגו.

11 יא. כבר אמרנו, שהעפוי"ם שהסיח לפי תמו -
12 משיאין על פיו. כיצד? היה עפוי"ם מסיח ואמר:
13 אוי לפלוני שמת, כמה היה נאה וכמה טובה עשה
14 עמי; או שהיה מסיח ואמר: כשהייתי בא בדרך
15 נפל פלוני שהיה מהלך עמנו ומת, ותמהני לדבר
16 זה כיצד מת פתאום; וכיוצא בדברים האלו שהן
17 מראין שאין בונתו להעיד - הרי זה נאמן¹⁹.

(19) אבל אם נתכוון להעיד אינו נאמן וכל שכן אם נתכוון
להתירה להינשא - שאינו נאמן.

18 יב. ישראל ששמע מעפוי"ם המסיח לפי תמו -
19 מעיד ששמע ממנו, ותנשא על פיו. כמה דברים
20 אמורים? שלא היתה שם אמתלא²⁰; אבל אם היתה
21 שם אמתלא בשחת העפוי"ם שמה לא יתפון אלא
22 לדבר אחר, כמו שאמר לאחד: עשה לי כך וכך,
23 שלא אהרג אותך בדרך שהרגתי פלוני - אין זה
24 מסיח לפי תמו²¹, שפונתו להטיל אימה על זה.

(20) תואנה, הנמקה למראית עין. (21) להאמינו על הריגת
אותו פלוני ולהשיא אשתו.

25 יג. וכן אם שמע מערפאות²² של עפוי"ם שאמרו:
26 הרגנו פלוני - אינם נאמנים, שהן מחזיקין ידי עצמן
27 בכזב כדי להטיל אימה. וכן כל כיוצא בדברים אלו.

(22) בתי משפט.

28 יד. עפוי"ם שהסיח לפי תמו תחלה, אף על פי

(23) ואף על פי שאין אנו יודעים כיצד ידע האומר הראשון
שזה מת, הואיל ואי אפשר לנו לבדוק - שהרי אינו בפנינו
- אנו סומכים שבוודאי ראהו מת ממש ומשיאים את אשתו.
(24) ומיעוטם לחיים, וייתכן שגם זה נמלט והוא חי.

טז. כיצד? ראוהו שנפל לים, אפלו טבע בים
הגדול - אין מעידין עליו שמת, שמה יצא במקום
אחר. ואם נפל למים מקבצים, כגון בור או מערה,
שעומד ורואה כל סביביו²⁵, ושהה כדי שתצא
נפשו²⁶ ולא עלה - מעידין עליו שמת, ומשיאין את
אשתו. וכן אם השליכוהו בים, והשליכו מצודה²⁷
אחריו והעלו ממנו אבר²⁸ שאי אפשר שינטל מן
החי ויחיה - הרי זה מעידין עליו שמת, ומשיאין
את אשתו²⁹.

(25) "מים שיש להם סוף - אשתו מותרת ושאין להם סוף
אשתו אסורה". (26) והוא כשלוש שעות. (27) רשת.
(28) והכירו על ידי סימן מובהק שאבר זה של המושלך הוא.
(29) וכתבו הרמב"ן והרשב"א שאינה מותרת אלא לאחר
שנים עשר חודש.

יז. ראוהו שנפל לגב³⁰ אריות ונמרים וכיוצא בהן
- אין מעידין עליו, אפשר שלא יאכלוהו. נפל
לחפירת נחשים ועקרבים³¹, או לתוף כבשן האש,
או לתוף יורה רותחת מלאה יין או שמן³², או
ששחט בו שני סימנים³³ או רבן, אפלו עמד וברח
- מעידין עליו שמת, שנדאי סופו למות. וכן כל
כיוצא בזה מדברים שאי אפשר שיחיה, אלא ימות
מיד בזמן קרוב - הרי אלו מעידין עליו.

(30) מאורת חיות. (31) על ידי שדוחקם בנפילתו כשעומד
עליהם מזיקים אותו. (32) והוא הדין ליורה של מים
רותחים, העומדת על האש. (33) הקנה והוושט.

יח. ראוהו צלוב³⁴ והעוף אוכל בו, אף על פי
שדקרוהו או ירו בו חצים - אינו מעיד עליו שמת.
ואם ראו העוף אוכל במקום שהנפש יוצאה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

45) לטביעתו. 46) שהמים צומתים צורת הפנים ואין מניחים אותם לנפוח ולהשתנות. 47) נפחו פניו. 48) כשמת או נהרג.

1 בְּנִטְלָתוֹ, כְּגוֹן מָחוּ אוֹ לְבוֹ אוֹ בְּנֵי מַעֲיו - הָרִי זֶה
2 מַעֲיֵד עָלָיו שְׁמַת.

(34) תלוי.

31 כג. ראו אחד עומד מרחוק, ואמר⁴⁹ שהוא פלוני
32 בן פלוני, או פלוני במקום פלוני, והרי נשכו נחש
33 והרי הוא מת, והלכו ומצאוהו שנשנתה ולא
34 הפירוהו - הרי אלו משיאין את אשתו⁵⁰.

3 יט. עד אחד אומר: ראיתיו שמת במלחמה או
4 במפלגה, או שטבע בים הגדול ומת³⁵, וכיוצא
5 בדברים אלו שרפן למיתה: אם אומר 'קברתי' -
6 נאמן, ותנשא על פיו³⁶; ואם לא אומר 'קברתי' -
7 לא תנשא, ואם נשאת - לא תצא.

49) על עצמו הוא אומר. 50) שאפשר שנשכו בפנים ונתפח שנשתנה צורתו.

(35) ששה שם כדי שתצא נפשו ולא עלה. 36) ואף על פי שאשה אינה נאמנת לומר מת בעלי במלחמה וקברתיו, יש לחלק ביניהם, כי האשה מתוך צער גופה וחשקה להינשא עלולה לשקר ולומר קברתיו, או שקברה אדם אחר וסוברת שזהו בעלה, ואומרת בדומה, אבל עד המעיד למה יעיד שקר, ואין דמיונו מטעהו כל כך.

35 כד. בא אחד ואמר: אמרו לי בית דין או אנשים:
36 כשתלף למקום פלוני, אמר להם שמת יצחק בן
37 מיכאל; ובא השליח ואמר לנו, והשליח אינו יודע
38 מי הוא זה, הואיל ואנו יודעים פלוני הידוע בשם
39 זה - הרי אשתו מתה, ואין אומרים שמת יצחק בן
40 מיכאל אחר הוא שמת⁵¹.

8 כ. וכן האשה שהעיד לה עד אחד שטבע בעלה
9 בים או במים שאין להם סוף ולא עלה³⁷, ואבד זכרו
10 ונשתפח שמו - הרי זו לא תנשא על עדות זו, כמו
11 שבארנו³⁸; ואם נשאת - לא תצא. ואפלו היה
12 העפויים שהסיח לפי תמו ואמר 'טבע פלוני בים',
13 ונשאת על פיו - הרי זו לא תצא. והכם שהורה
14 להשיאה לכתחלה - מנדין אותו³⁹.

51) הואיל ולא הוחזקו באותו מקום שניים בשם זה, ואפילו הוחזקו, אם אחד מהם חי - משיאים את אשתו של השני. אבל אם הוחזקו ואין ידוע בכל אחד מהם אם הוא חי או מת, לא תינשא אשתו של אחד מהם עד שיתברר מי הוא המת.

(37) ששהה עליו שיעור כדי שתצא נפשו. 38) ואפילו אם שניים מעידים כך הרי זו לא תינשא, הואיל ואינם מעידים אלא על הטביעה ולא על המיתה. 39) ואם הודה שטעה - אף על פי שכבר נישאת על פיו אין מנדין אותו.

41 כה. יצא עכו"ם וישראל מעמנו למקום אחר, ובא
42 העפויים והסיח לפי תמו ואמר: איש שיצא עמי
43 מפאן מת - משיאין את אשתו, ואף על פי שאין
44 העפויים יודע אותו האיש. והוא, שיאמר
45 'קברתי'⁵².

15 כא. מצאוהו הרוג או מת: אם פדחתו⁴⁰ וחטמו
16 ופרצוף פניו קימין, והפירוהו בהן שהוא פלוני -
17 מעידין עליו⁴¹; ואם נטל אחד מאלו, אף על פי
18 שיש להם סימנין בגופו ובכליו⁴², ואפלו שומא⁴³ -
19 אין מעידין עליו, שמא אחר הוא. במה דברים
20 אמורים⁴⁴? בשראוהו בתוך שלשה ימים אחר
21 הריגתו או אחר מיתתו; אבל אחר שלשה - אין
22 מעידין עליו, מפני שפרצוף פניו משתנה.

52) הואיל ואינו מכירו וגם לא נקב בשמו אינו נאמן עד שיאמר "קברתי", כי חוששים שמא הוא אומר על פי אומדן וסמיכות דעתו בלבד, אבל כשמכירו ובקי בשמו, כל שאמר מת נאמן ואפילו כשלא יאמר "קברתי".

46 כו. וכן אם יצאו עשרה בני אדם כאחד במקום
47 למקום, והן אסורין בקולר או נושאים גמלים⁵³
48 וכיוצא בדברים אלו, והסיח העפויים לפי תמו
49 ואמר, שעשרה אנשים שהלכו במקום פלוני למקום
50 פלוני והם נושאים כף וכף מתו כלם⁵⁴ וקברנום⁵⁵ -
51 משיאין את נשותיהן⁵⁶.

(40) מצחו. 41) שכן כתוב: "הכרת פניהם ענתה בם", הרי שאין עדות בשאר הגוף אלא בהכרת פנים. 42) בגדיו. 43) יבלת, שהיא סימן מובהק במקצת. 44) שמעידים על פרצוף פניו וחוטמו.

53) כלומר: אסורים בקולר שהם שלשלאות של ברזל, או שאסורים בחבלים כבדים, שמושכים בהם גמלים. 54) הרי שלושה סימנים: מניין האנשים, וסימון יציאתם ממקום פלוני למקום פלוני (וידענו בהם שכן הוא) וגם סימן הקולר שבצוואריהם, שאם לא כן, יש לחוש שמא אלה או מקצת מהם הלכו ונפרדו בדרך, ואחרים באו במקומם. 55) הואיל ואין הגוי מכיר את האנשים צריך הוא לומר: "קברנום." 56) "מעשה בשישים בני אדם שהיו מהלכים לכרכום ביתר (כשבאה ביתר במצור) ובא גוי ואמר חבל על שישים בני אדם שהיו מהלכים בדרך ביתר, שמתו וקברתים והשיאו את נשותיהם".

23 כב. טבע בים והשליכו הים ליבשה אפלו אחר כמה
24 ימים⁴⁵, אם הפירו פניו וחטמו - מעידין עליו,
25 שאינו משתנה במים אלא לאחר זמן מרבה⁴⁶. ואם
26 שהה ביבשה אחר שהשליך מן הים שתיים עשרה
27 שעות ונתפח⁴⁷ - אין מעידין עליו, שהרי נשתנה.
28 כשסתמלין בצורתו כדי להפירו להעיד עליו⁴⁸ -
29 בודקין אותו ורואין אותו אפלו פלילה לאור הנר
30 או לאור הלכנה.

סליקו הלכות גרושיין

יֵשׁ בְּכָלֶלֶן שְׁלֹשׁ מִצּוֹת. שְׁתֵּי מִצּוֹת עֲשֵׂה, וּמִצְוָה
אֶחָת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פֶרֶץ: (א) לִיבֹם. (ב) לְחֻלִּין.
(ג) שְׁלֹא תִנָּשֵׂא יְבָמָה לְאִישׁ זֶר עַד שֶׁתִּסְרֹךְ רִשּׁוֹת
הַיִּבֹם מֵעַלֶּיהָ. וְהָאִשָּׁה שֶׁהִיא רְאוּיָה לִיבֹם נִקְרָאת
זְקוּקָה לִיבֹם, וּרִשּׁוֹת הַיִּבֹם נִקְרָאת זָקָה.
וּבִאֹר מִצּוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פרק ראשון³

א. מִצֻּת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה שִׁיבָם⁴ אָדָם אֶשֶׁת אָחִיו
מֵאִבֵּיו⁵, בֵּין מִן הַנְּשׂוּאִין בֵּין מִן הָאֲרוֹסִין⁶, אִם מֵת
בְּלֹא זָרַע; שְׂנֹאֲמַר: וּבֵן אֵין לוֹ, יִבְמָה יָבֵא עָלֶיהָ.
וּמִן הַתּוֹרָה אֵינוֹ צָרִיךְ לְקַדֵּשׁ וּיִבְמָתוּ, שְׂזוֹ אִשְׁתּוֹ
הִיא שֶׁהִקְנֵנו אוֹתָהּ לוֹ מִן הַשָּׁמַיִם⁸, אֲלֵא יָבֹא עָלֶיהָ⁹
וּכְתַבְתָּה עַל נִכְסֵי בַעְלָהּ שְׁמַת¹⁰.

1 כֹּזֵ. יִשְׂרָאֵל שָׁאֵמַר: מִתְּ אִישׁ יְהוּדִי עֲמָנוּ בְּמָקוֹם
2 פְּלוֹנִי, כִּן וְכִן צִוְּתוּ וְכִן הָיוּ סִימָנָיו - אֵין אוֹמְרִים
3 בְּאֵמֶד הַדַּעַת פְּלוֹנִי הוּא, עַד שְׂיַעֲיֵד הָעֵד שֶׁהוּא
4 פְּלוֹנִי וְיִזְכִּיר שְׁמוֹ וְשֵׁם עֵירוֹ. אָבֵל אִם אָמַר: אֶחָד
5 יֵצֵא עֲמָנוּ מֵעִיר פְּלוֹנִית וּמֵת⁵⁷ - מִחֲפָשִׁין בְּאוֹתָהּ
6 הָעִיר, אִם לֹא יֵצֵא מִשֵּׁם אֵלָּא הוּא - תִּנְשֹׂא אֶשְׁתּוֹ⁵⁸.

(57) ולא הזכיר שמו כלל. (58) "והוא הדין בגוי מסיח לפי תומו".

7 כח. מֵצֵאוּ כְּתוּב בִּשְׁטָר⁵⁹: מֵת אִישׁ פְּלוֹנִי בֶן פְּלוֹנִי
8 אוּ נִהְרַג פְּלוֹנִי בֶן פְּלוֹנִי, וְנוֹדַע נִשְׁדָּה כְּתֹב יִשְׂרָאֵל -
9 הָרִי זֶה תִּנְשֹׂא אִשְׁתּוֹ⁶⁰. וְכֵן מִי שֶׁנִּשְׁתַּתַּק, וּבִדְקוֹ
10 אוֹתוֹ בְּדֶרֶךְ שְׂבוּדָקִין לְגִטּוֹן וְנִמְצְאָת דַּעְתּוֹ מְכֻוֹנָה,
11 וְכָתֵב שְׁמַת פְּלוֹנִי בֶן פְּלוֹנִי - סוּמְכִין עַל כְּתִיבָתוֹ
12 וְתִנְשֹׂא. וְאִין בּוֹדְקִין עַדִּי אִשָּׁה בְּדִרְשָׁה⁶¹ וְחִקְרָה⁶².
13 שְׁלֹא אָמְרוּ חֻכְמִים בְּדַבֵּר לְהַחְמִיר אֲלֵא לְהַקְלִל⁶³,
14 מִשּׁוּם הִתַּרְת עֲגוּנָה.

59) שהיה כתוב וחתום, אבל בלא חתימה אין הכתב מועיל.
60) אף על פי שאין עדות מתקבלת מן הכתב, שהתורה אמרה "על פי שניים עדים" - "מפיהם ולא מפי כתבם" - בעדות אשה הקילו, כשם שהתירו בעד מפי עד. וכל זה כשכתבו ישראל, אבל כתבו גוי - לא תינשא, שלא הוכשר גוי אלא במסיה לפי תומו. 61) בדיקות העדים לראות אם דבריהם מכוונים, שמדקדקים עליהם שתיים ושלוש פעמים לראות אם אין סתירות בדבריהם. 62) כיוון הזמן והמקום, באיזה יום ובאיזו שעה וכו'. 63) "וכל המחמיר ודורש וחוקר בדברים אלו לא יפה הוא עושה ואין דעת חכמים נוטה הימנו". אבל במקום שיש לחוש לערמה צריך לדרוש ולחקור.

15 כט. אל יקשה בעיניך שהתירו חכמים הערה
16 החמורה⁶⁴ בעדות אשה⁶⁵ או עבד או שפחה או
17 עכו"ם המסיח לפי תמו, ועד מפי עד, ומפי הכתב,
18 ובלא דרישה וחקירה כמו שבארנו, שלא הקפידה
19 תורה על העדת שני עדים ושאר משפטי העדות⁶⁶
20 אלא בדבר שאין אתה יכול לעמוד על בריי⁶⁷ אלא
21 מפי העדים ובעדותן, כגון שהעידו שזה הרג את
22 זה⁶⁸ או הלוה את זה; אבל דבר שאפשר לעמוד על
23 בריי שלא מפי העד הזה, ואין העד יכול להשמיט
24 אם אין הדבר אמת, כגון זה שהעיד שמות פלוני⁶⁹
25 - לא הקפידה תורה עליו, שדבר רחוק הוא שיעיד
26 בו העד בשקר⁷⁰. לפיכך הקלו חכמים בדבר זה
27 והאמינו בו עד אחד, מפי שפחה ומן הכתב ובלא
28 דרישה וחקירה, כדי שלא תשארה בנות ישראל
29 עגונות⁷¹.

(64) איסור ערוה שהוא חמור ועונשו מיתת בית דין.
 (65) שאשה נאמנת בעדות זו. (66) כגון דרישה וחקירה.
 (67) = בירורו. (68) שלולא העדאתם לא היינו יודעים אף

מקום" לרבות ממזר, משום שנאמר: "ובן אין לו" - עיין עליו. וכן עובד עבודה-זרה לא נזכר שם, אולם מכיון ששנינו שם במשנה: ובנו לכל דבר, חוץ ממי שיש לו בן מן השפחה ומן הגויים - נראה שרק אלו אינם בניו, אבל בנו מישראלית והמיר דתו - הרי הוא כבנו לענין יבום. ואף לענין קידושין דינו כישראל, כמפורש ביבמות מז, ב. ובפ"ד מהל' אישות הט"ו (הגר"א באהע"ז סי' קנו סק"ח). וראה לקמן ה"ו ובביאורנו.

זוה, וכל נכסיו אחראים לכתובתה, כמבואר למעלה פכ"ב מהל' אישות הי"ד.

ב. לא רצה ליבם¹¹ או שלא רצה¹² היא¹² - הרי זה חולץ¹³ לה¹⁴, ואחר כך תהיה מתרת להנשא¹⁵ לאחר. ומצות עשה מן התורה לחלץ אם לא רצה ליבם, שנאמר: וחלצה נעלו וגו'. ומצות יבום קודמת¹⁶ למצות חליצה.

ד. אכל בנו מן השפחה ומן הכותית אינו פוטר את אשתו; שזרע הפא מן השפחה - עבדים²², והפא מן הכותית - פותי, וכאלו אינם²³. הרי הוא אומר בשפחה: האשה וילדיה תהיה לאדניה²⁴ - מלמד שולדה פמותה. ובכותית הוא אומר: פי יסיר את בנו מאחרי²⁵ - מסיר אותו מלחשב בקהל²⁶. ואף על פי שגשפתחרר בנו מן השפחה או נתגיר בנו מן הכותית - הרי הן פשאר הגרים והמשחררין, ואינם פוטרין את אשתו²⁷. הרי שהיה לו בן מן השפחה שלו ושחררו, ושחררה ונשא, ומת בלא זרע - הרי זו תתיבם לאחיו ואף על פי שפנה ממנו קיים שפכר שחררו²⁸.

שנאמר (דברים כה, ז, ט): "ואם לא יחפון האיש לקחת את יבמתו - ונגשה יבמתו - וחלצה נעלו". (12) שאמרה מאוס הוא עלי (להלן פ"ב ה"י - מגיד-משנה), או שהיה מוכה שחין (שם הי"ד - 'מעשה רוקח'). (13) היא חולצת את נעלו מעל רגלו, אלא מתוך שהיבם מסייע בחליצה, שצריך שיתכוין לחלוץ (להלן פ"ד ה"ח), לפיכך שונה בכל מקום 'חולץ'. ואמנם חרש שאינו בר כוונה, נאמר בו (יבמות קד:): "החרש שנחלץ" (פירוש המשנה לרבינו שם, ובגמ' יוסף שם). (14) בעל כרחו, כמבואר לקמן פ"ב, ה"י. (15) שפקעה מעליה זיקת היבם. (16) יבמות לט, ב. כדעת רבנן ולא כאבא שאל. ואף אם אינו מתכוין לשם מצוה, אלא לשם נוי או לשם ממון, אין זה כפוגע באיסור ערוה (איסור אשת אח) "לפי שמאחר שנשתלק ממנה איסור הערוה כשמת אחיו בלא בנים, הרי הוא מותר ואפילו נתכוין שלא לשם מצוה, ולפיכך יהיה הדין, שמצות יבום קודמת למצות חליצה בכל זמן" (רבינו בפירושו למשנה, בכורות פ"א, מ"ז). וראה למעלה פ"י מהל' גירושין הט"ז ובהערה צד. ולפי שמצות יבום קודמת למצות חליצה, אם לא רצתה היבמה להתייבם, דינה כדין מורדת, להלן פ"ב ה"י, אבל אנו פוסקים להלכה שמצות חליצה קודמת למצות יבום, "ואם שניהם רוצים ביבום, אין מניחים אותם לייבם אלא-אם-כן ניכר וידוע שמכוונים לשם מצוה" (אהע"ז סי' קפה ס"א).

ג. זה שנאמר בתורה 'ובן אין לו' - אחד הן ואחד הפת¹⁷, או זרע הן¹⁸ או זרע הפת, הואיל ויש לו זרע מפל מקום¹⁹, ויבין מאשה זו בין מאחרת - הרי זה פוטר את אשתו מן החליצה ומן היבום. אפלו היה לו זרע ממזר²⁰ או עובד פוכבים ומזלות - הרי זה פוטר את אשתו מן החליצה ומן היבום²¹.

(17) בבא-בבא קט, א. ומפרש הרשב"ם: שנאמר (דברים כה, ה) "ובן אין לו" - עיין עליו, כלומר, בדוק אחריו שמא נשאר לו זכר כל שהוא. (18) שמת הבעל, והניח אחריו זרע. (19) שם קטו, א. לענין נחלה, והשוו דין יבום לדין ירושה, כמבואר ב'תוספות' שם. וכן ברא"ש יבמות פ"ב אות ג. כי כל שנשאר אחריו זרע, אין שמו מחוי מישראל, ואין צורך שיבוא אחיו להקים לו שם. (20) שבא על הערוה והוליד ממנה בן, והרי הוא ממזר. ומדובר כאן, שהערוה היתה מיוחדת לו, כמו פילגש וכדומה, ואנו בטוחים שילדה ממנו. שאם לא כן - יש לחוש כשם שזינתה עמו, כך זינתה עם אחר ואין זה בנו ודאי, לא ספק, וחולצת ולא מתייבמת, כמבואר לקמן פ"ג ה"ד ('כנסת הגדולה' בהגהותיו ל'טור' אהע"ז סי' קנו אות ט). (21) יבמות כב, ב: "מי שיש לו בן מכל מקום, פוטר את אשת אביו מן הייבום" - "מכל

(22) ואינו מתייחס אחריו. (23) אינם שלו. (24) בשפחה כנענית שייחדה אדוניה לעבד עברי - הכתוב מדבר, ואמרה תורה שלא יצא הבעל חפשי עם אביו בצאתו לחפשי, כי אין זה בנו כלל (קידושין סח: וברש"י). (25) ולמעלה ממנו כתוב: "ובתו לא תקח לבנך", ושיעור הדברים כך הוא: אם תקח בתו לבנך, אזי יסיר החותן את בנך מאחרי, שאין הזרע הבא מהם מתייחס אחר בנך אלא אחר הנכרית (קידושין שם, וכפירוש רבינו-תם ב'תוספות' שם). (26) שאינם בניו. (27) כאילו אין לו בנים (יבמות כב:). (28) כלומר, אע"פ שהוא ישראל גמור, שהרי שחררו, בכל זאת אינו פוטר מייבום לפי שאינו נחשב כבנו. ולדעת קצת גאונים "מי שיש לו בן משפחתו חוששים לו, ולא תתייבם אשתו, שמא שחרר שפחתו ואחר-כך בא עליה. . . שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות". והביא רבינו את דבריהם בפ"י מהל' גירושין ה"ט, וכתב עליהם: "וכל הדברים האלה רחוקים הם. . . ואין ראוי לסמוך עליהם, שלא אמרו חכמים חזקה זו אלא באשתו שגירשה בלבד. . . בשפחה או גויה שאינה בת קידושין אין חוששין להן כלל. . . עד שיודע בוודאי שנשתחררה אמו או נתגירה".

ה. מי שמת והניח אשתו מעוברת: אם הפילה²⁹ אחר מותו - הרי זה תתיבם³⁰; ואם ילדה ונצא הולד חי לאויר העולם, אפלו מת בשעה שנוולד - הרי אמו פטורה מן החליצה ומן היבום³¹. אכל מדברי סופרים - עד שיודע בודאי שכלו לו חדשיו³² ונולד לתשעה חודשים גמורים³³; אכל אם לא נודע לכמה נולד: אם חי שלשים יום - הרי זה וולד קמא³⁴ ופוטר נשי אביו מן החליצה ומן היבום; ואם מת בתוך השלשים, אפלו כיום השלשים, בין שמת מחלי בין שנפל מן הגג או אכלו ארי³⁵ - הרי זה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ז תשרי - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה קצט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 סָפֵק גָּפֵל סָפֵק בֶּן זִימָא, וְצָרִיכָה חֲלִיצָה מִדְּבָרֵי
2 סוֹפְרִים³⁶, אֲבָל לֹא תִתְּנֵבם³⁷.
- 3 זֶזְקָא אֶת אִשְׁתּוֹ⁴⁰. וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיָּתָה לְדָתוֹ בְּקִדְשָׁהּ⁴¹
4 - הוֹאִיל וְהִיָּתָה הוֹרְתוֹ שֶׁלֹּא בְּקִדְשָׁהּ⁴², אֵינּוּ אֲחִיו⁴³.

(38) לדעת הגר"א בביאורו לאהע"ז סי' קנז סק"ב, הכוונה כאן ראשו או רובו ואין צורך בשניהם כאחד, כמבואר בנדה כט, א: "הראש כרוב איברים". וכן פסק רבינו בפ"י מהל' איסורי ביאה ה"ו. (39) יבמות כב, א. כלומר, לדין יבום שלא תוכל להנשא לאחר, אבל ודאי שאינה מתייבמת לו, כי ממזר הוא ואסורה לו, אלא צריכה ממנו חליצה. אבל נולד לאחר שמת אחיו אינו זוקק, שנאמר: "כי ישבו אחים יחדיו" - עד שישבו שניהם יחד בעולם, וכמבואר לקמן פ"ו, ה"ז. וכן הדין אם היה בעלה המת עובד ע"ז, אשתו זקוקה לאחיו, כמבואר בשו"ע אהע"ז סי' קנז, ס"ה. ופסק הרמ"א (שם, ס"ד): "המקדש אשה ויש לו אח מומר, יכול לקדש ולהתנות בתנאי כפול, שאם תפול לפני המומר ליבום שלא תהא מקודשת", והרי זו פטורה מזיקתו. (40) יבמות כב, ב. וכמבואר לעיל ה"ד. (41) שנתגיירה אמו בהיותה מעוברת עמו. (42) שכשנתעברה היתה עדיין גויה או שפחה. (43) יבמות צז, ב. וכמבואר בסמוך ה"ח. וכן אמרו (קידושין ט.): "כל וולד במעי שפחה, כוולד במעי בהמה".

- 5 ז. אֲחִים מִן הָאֵם אֵינָן חֲשׁוּבִין אֲחִין (אֵלָא
6 לְאֲבִלוֹת⁴⁴ וְלַעֲדוֹת⁴⁵, אֲבָל) לַעֲנִין יִרְשָׁה אוּ לַעֲנִין
7 יבום וְחֲלִיצָה - הֲרִי הֵן כָּמִי שְׁאֵינָן⁴⁶; שְׁאֵין אֲחִיהָ
8 אֵלָא מֵאָב⁴⁷.

(44) מדבריהם בלבד, כמבואר בפ"ב מהל' אבל, ה"א. (45) מדברי סופרים, כמבואר בפ"ג מהל' עדות ה"א. (46) ש"האחים מן האם, אינם יורשים זה את זה" (פ"א מהל' נחלות ה"ו), וכן אין זוקקים את נשותיהם ליבום. (47) לענין ירושה אמרו (ב"ב קט): "ממשפחתו וירש אותה" - "משפחת אב קרויה משפחה, משפחת אם אינה קרויה משפחה, דכתיב למשפחותם לבית אבותם". וביבום וחליצה, למדו (יבמות יז): "גזירה-שוה" "אחיה - אחיה" מבני יעקב, נאמר כאן "כי ישבו אחים יחדיו", ונאמר בבני יעקב "שנים עשר אחים בני אבינו" - מה להלן בבני יעקב באחים מן האב, אף כאן ביבום וחליצה באחים מן האב.

- 9 ח. גֵּרִים שֶׁנִּתְּגִירוּ וְעֹבְדִים שֶׁנִּשְׁתַּחֲרָרוּ - אֵין לָהֶן
10 אֲחִיהָ כָּלָל, וְהֲרִי הֵן כְּזָרִים זֶה לָזֶה⁴⁸. וְאִפְּלוּ אֶחָד
11 מֵהֶם הוֹרְתוֹ שֶׁלֹּא בְּקִדְשָׁהּ וְלָדָתוֹ בְּקִדְשָׁהּ⁴⁹ וְהִשְׁנִי
12 הוֹרְתוֹ וְלָדָתוֹ בְּקִדְשָׁהּ⁵⁰ - הֲרִי הֵן כְּזָרִים⁵¹. וְאִפְּלוּ
13 תְּאוֹמִים⁵² וְנוֹלָדוּ בְּקִדְשָׁהּ - אֵין בִּינֵיהֶן אֲחִיהָ⁵³, עַד
14 שֶׁתֵּהָא הוֹרְתָן וְלָדָתָן בְּקִדְשָׁהּ⁵⁴.

(48) יבמות צז, ב. וכל אחד מהם מותר באשת אחיו (פרט לאשת אחיו מאמו שנשאה אחיו אחר שנתגייר, פ"ד מהל' איסורי ביאה ה"ג), שהגר שנתגייר הרי הוא כקטן שנולד (הל' איסורי ביאה שם ה"א), וכן מעידים זה לזה, כמבואר בפ"ג בהל' עדות ה"ב. (49) שנתגיירה אמו לפני שילדתו. (50) אין אומרים: הואיל ולידת שניהם בקדושה, הרי הם כישראל ותצטרך אשתו חליצה, כדי שלא יבואו להחליף באשת אח ישראל, להתיר אשתו להנשא לאחרים בלא

(29) שנולד מת, והרי הוא נפל. (30) שהרי מת בעלה בלא ולד של קיימא (יבמות לה:): וראה לקמן הכ"ב. (31) מן התורה. ואע"פ שנולד בחודש השמיני לעיבור אמו, הואיל ונגמרו סימניו שהוא "שלם בשער ובצפרניו, הרי זה ולד שלם, ובן שבעה הוא אלא שנשתהה" (= נתעכב בבטן אמו. - מלשון רבינו הל' מילה פ"א ה"ג, ע"פ סוגיית הש"ס יבמות פ:). (32) חדשי עיבורו. (33) מיום שנתעברה אמו, ואז אפילו לא נגמרו סימניו, הרי הוא ולד של קיימא (נדה מד: ושבת קלז). וכתב הרמ"א באהע"ז סי' קנז, ס"ד: "בזמן הזה אפילו לא נכנסה (אמו) בחדש התשיעי רק יום אחד מלבד יום שנתעברה בו, הרי זה ולד קיימא. ואע"פ שאמרו (יבמות מב.) יולדת לתשעה אינה יולדת למקוטעין (חדש תשיעי חסר), כבר תמהו על זה רבים שהחוש מכחיש זה, אלא שאנו צריכים לומר שעכשיו נשתנה הענין, וכן הוא בכמה דברים". (34) כדברי רב שמעון בן גמליאל (שבת קלח: ויבמות לו:): האומר: "כל ששהה שלשים יום באדם, אינו נפל". ואפילו לא נגמרו סימניו (מגיד-משנה). (35) שאילו לא סיבות אלו, יתכן שהיה ולד קיים (שבת קלז). (36) יבמות לו, ב. (37) כי אולי הוא בן קיימא, והרי היא באיסור ערוה על היבם. אלא שאם נגמרו סימניו, אע"פ שלא כלו לו חדשיו - הרי הוא ולד שלם מן התורה, ורק מדברי סופרים אסורה אמו להנשא לאחרים עד שתחלוץ, ולפיכך אם כבר נתקדשה לכהן, קודם חליצה - אין מצריכים אותה לחלוץ, שהרי תיאסר על בעלה הכהן שאסור בחלוצה, "אין אוסרים על זה אשתו משום ספק דבריהם" (לשון רבינו לקמן פ"ב, הכ"א) וסומכים בזה על דין התורה. ואם לא נגמרו סימניו, ולא ידוע אם כלו לו חדשיו, וגם לא חי שלשים יום, הרי זה ספק ולד קיימא מן התורה וחולצת מן התורה, ואפילו נתקדשה לכהן, תחלוץ מיבמה, ואסורה לבעלה הכהן, מספק. כללו של דבר: כלו לו חדשיו - הרי זה ולד גמור אפילו מדברי סופרים, וכן אם לא כלו חדשיו וחי שלשים יום מלאים, הרי זה ולד גמור, ואפילו לא נגמרו סימניו. בן שמונה חדשים שנגמרו סימניו ולא שהה שלשים יום, הרי זה ולד קיימא מן התורה (בן שבעה הוא אלא שנשתהה), אבל חכמים החמירו בו שלא תינשא אמו לאחרים עד שתחלוץ, וכן ההורגו אינו נהרג עליו, כמבואר בפ"ב מהל' רוצח ה"ו, מכיון שאינו חשוב כוולד שלם לכל דבר, אינו בדין שיהא אדם נהרג עליו, וכן אין מתאבלים עליו - אם מת, כמבואר בפ"א מהל' אבל ה"ז. ואם לא נודע אם כלו חדשיו, ולא נגמרו סימניו וגם לא חי שלשים יום, הרי זה ספק ולד ספק נפל, ואמו חולצת מן התורה ואינה מתייבמת (מגיד-משנה).

- 15 ו. מִי שִׁישׁ לוֹ אֶח מִכָּל מְקוֹם, אֲפִילוּ מִמֶּזֶר אוּ עוֹבֵד
16 פּוֹכְכִים וּמַזְלוֹת, בֵּין קֶטֶן בֵּין גְּדוֹל - מִשְׁיָצָא רֹאשׁוֹ
17 וְרַבּוֹ³⁸ לְאוֹרֵי הָעוֹלָם קִדְּם שְׁיָמוּת אֲחִיו הֲרִי זֶה זֶזְקָא
18 אֶת אִשְׁתּוֹ לְיָבוּם³⁹. וְאִם הָיָה לוֹ אֶח מִן הַשְּׁפָחָה אוּ
19 מִן הַפּוֹתִית - אֵינּוּ אֲחִיו לְדָבָר מִן הַדְּבָרִים, וְאֵינּוּ

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לחן עונה פעם אחת בחודש. וכן פסק רבינו בפ"ד מהל' אישות ה"ד. (64) מכל אח ואח, ולא יותר. כנ"ל בה"ט.

יב. הפונס את יבמתו - נאסרו צרותיה עליו ועל שאר האחין. ואם בא הוא או אחד מהאחין על צרתה - הרי זה עובר בעשה⁶⁵, שנאמר: יבמה יבא עליה - ולא עליה ועל צרתה⁶⁶; ולא הבא מפלל עשה - עשה⁶⁷. וכן החולץ ליבמתו - נאסרה החלוצה היא וכל צרותיה על החולץ ועל שאר אחיו. וכלן אסורות עליהן מדברי סופרים⁶⁸ בשניות⁶⁹; שמאחר שמת אחיו בלא ודל, נסתלק אסור ערוה מעל כל נשייו⁷⁰. לפיכך תופסין בהן הקדושים בשניות.

(65) יבמות יא, א. וכן גירסת הרי"ף שם פ"ד. (66) וכעין זה דרשו בפסחים סב, א: "לכפר עליו - עליו ולא על חבריו", אמנם בסוגיית התלמוד ביבמות שם, אין דרש זה נזכר, ורש"י (שם) מפרש: טעם העשה, משום שנאמר "בית אחיו", בית אחד הוא בונה ואינו בונה בני בתים. (67) יבמות נד, ב. השווה לעיל פ"א מהל' אישות ה"ח. (68) סמך לכך: "אשר לא יבנה את בית אחיו", ולא כתוב "אשר לא בנה", לומר לך: כיון שלא בנה (שלא ייבם) שוב לא יבנה. והואיל והחולץ פועל בשליחות אחיו, וכן החולצת - בשליחות צרותיה, נמצא שכולן נאסרו על כל האחים איסור שוה (יבמות י:). וכן אמרו שם (מ:): "חלוצה (מדרבנן) לא גזרו רבנן שניות" (ועיי"ש בפירש"י ד"ה בערוה). אולם הרמב"ן בהשגותיו לספר המצוות (מצוה יד) מונה זה בין מצוות לא-תעשה. ולדעתו, החולץ ליבמתו נאסרה עליו איסור לאו גמור על סמך הדרש הנ"ל: "כיון שלא בנה, שוב לא יבנה". וכן אמרו ביבמות י, ב - שרבי יוחנן סובר שזוהי מחייבי לאוין, וכמבואר שם נב, ב - בענין חלץ ואח"כ עשה מאמר, שלרבי עקיבא אין מאמרו מועיל, הואיל והוא סובר: "אין קידושין תופסין בחייבי לאוין", הרי שהחלוצה נאסרה עליו איסור לאו. (69) לערוה, שאיסורן מדברי סופרים, כמבואר לעיל פ"א מהל' אישות ה"ו. (70) יבמות י, ב.

יג. החולץ ליבמתו - פשם שהיא אסורה עליו, כף קרובותיה אסורות עליו⁷¹, כגון אמה ובתה. וכן היא אסורה לבנו⁷² ולאחיו⁷³. ואפלו שניות שפלה אסורות, כגון בת בת בתה⁷⁴. וכן היא אסורה לבן בן בנו⁷⁵. כללו של דבר: הרי היא פאשתו שגשרשה⁷⁶. וכן אם מתה יבמתו ועדין היא זקוקה לו⁷⁷ - אסור בקרובותיה, כאלו היתה אשתו ומתה תחתיו⁷⁸. וכל האסורין האלו מדבריהן⁷⁹. ומתוך אדם לשא אחות צרת חלוצתו ושאר קרובותיה⁸⁰.

(71) הרי היא כגרושתו, וכמבואר בסמך. (72) הרי היא כאשת אביו. (73) משום אשת אחיו. (74) שאפילו באשתו גמורה אינה אלא מדברי סופרים, כמבואר לעיל פ"א מהל' אישות ה"ז. (75) והרי היא עליו אשת אבי אביו, שהיא שניה, כמבואר לעיל, שם. (76) יבמות מ, ב. שנאסר

חליצה. (51) ואין על אשתו זיקת יבום, שמצות יבום נוהגת רק באחים מן האב, והאח הראשון אין לו שאר אב, שהתורה הפקירה את זרעו, ככתוב (יחזקאל כג, כ): "וזרמת סוסים זרמתם" (יבמות שם, וברש"י). ולדעת רש"י שם, אסורים אחים אלו, זה באשת זה, וחייבים כרת, שכיון שנולדו בקדושה, הרי הם אחים מן האם. וכן דעת ה'בית יוסף' ב'טור' יו"ד סי' רסט. וראה בש"ך שם ס"ק ו. וב'דגול מרובבה' שם הוכיח, שכן היא דעת הרמב"ם. (52) והדבר ברור, שאביו של זה הוא אביו של זה, שהרי "טיפה אחת היא ונחלקה לשתיים". כמבואר ביבמות צח, א. (53) לנהוג בהם דין יבום. כי התורה הפקירה את זרע הגוי, כנזכר למעלה, ואינם נחשבים כאחים מן האב (שם צט). אבל חייבים משום אשת אח מן האם, שהרי היא כישראלית שילדה בנים, וכמבואר בפ"ד מהל' איסורי ביאה הי"ד. (54) שכיון שנתגיירו הוריהם לפני הורתם, הרי בניהם "כישראלים לכל דבריהם" (יבמות צז:).

ט. מי שהיו לו נשים רבות ומת⁵⁵ - ביאתה או חליצתה של אחת מהן פוטרת את השאר⁵⁶. ואינו מיבם לשתיים, שנאמר: אשר לא יבנה את בית אחיו - בית אחד הוא בונה, ואינו בונה שני בתים⁵⁷. וכן אם היו לו אחים רבים - אחד מהן חולץ או מיבם⁵⁸ לאחת מן היבמות, ויתרו שאר הצרות⁵⁹.

(55) בלא בנים. (56) ומותרות להנשא לאחרים, כי היא פועלת בשליחות כולן (שם י:). (57) יבמות מד, א. וכן אינו חולץ לשתייה, שנאמר "בית חלוץ הנעל", בית אחד הוא חולץ ואינו חולץ שני בתים (שם). (58) שהוא עושה שליחותם של כל האחים (שם י:), וראה בסמוך הי"ב. (59) שאר נשי האח המת, שהן צרות זו לזו, כלשון הכתוב (שמואל-א, ו) "וכעסתה צרתה": "לצורר" (ויקרא יח, יח).

י. היו ביבמות אלו פשרות לפהנה ופסולות⁶⁰. אם היה מיבם - מיבם לאי זו שירצה, ואם היה חולץ - יחלץ לפסולה, כדי שלא יפסל את הפשרה לפהנה בחליצה⁶¹.

(60) כגון נשים גרושות האסורות לכהן. (61) שהחלוצה אסורה לכהן מדרבנן, כמבואר לעיל בפ"א מהל' אישות ה"ז, ו"לא ישפוך אדם מי בורו, ואחרים צריכים להם" (יבמות מד:).

יא. מתו לו אחין רבים ונפלו נשותיהן לפניו. אם אפשר לו ליבם את פלן⁶² - מיבם⁶³, ואם לאו - חולץ פלן, או חולץ למי שירצה מהן ומיבם למי שירצה, אחת מפל בית ובית⁶⁴.

(62) "שיכול ליתן שאר כסות ועונה כראוי לכל אחת ואחת", כדברי רבינו לעיל בפ"ד מהל' אישות ה"ג. (63) יבמות מג, ב במשנה. ושם נאמר "ארבעה אחים נשואים ארבע נשים ומתו, אם רצה כו' ליבם את כולן, הרשות בידו". ואמרו שם בגמרא (מד:). שארבע דווקא ולא יותר. שעצה טובה היא שלא ישא אדם יותר על ארבע נשים, כדי שתגיע

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ז תשרי - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה רא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מעליה זיקת יבום ולא תצטרך אח"כ אלא גט בלבד - שהרי אין ביאתו אלא כמאמר בגדול, שאינו קונה קנין גמור, כמבואר לקמן פ"ב ה"א (יבמות צו.). (94) ויגרשה בגט. (95) כשיגדל ולא יבוא עליה, ואז תצטרך גם גט לביאתו שבימי קטנותו, כדין העושה מאמר ביבמתו ואינו רוצה לבעול, שצריכה גט למאמרו וחליצה לזיקתו, כמבואר לקמן פ"ה ה"ג (נדה מה.). (96) לקמן פ"ה הכ"א.

יז. וכן היבמה הקטנה⁹⁷, אם רצה היבם⁹⁸ ליבם אותה - מניבם⁹⁹; אבל אינה חולצת עד שתגדיל ותבדק¹⁰⁰. ואפילו נבעלה אחר שתים עשרה שנה¹⁰¹ - אינה חולצת¹⁰² עד שתבדק וימצאו בה הפסמנין¹⁰³.

(97) הפחותה מבת שתים-עשרה שנה ויום אחד. (98) אפילו כשהוא גדול. (99) ואין חוששים שמא תימצא איילונית, שאינה ראויה לילד, ונמצאו פוגעים באיסור אשת אח שלא במקום מצוה, שהרי אינה בת יבום (להלן פ"ו ה"ח) - כי אנו הולכים אחרי הרוב, ורוב בנות אינן איילוניות (יבמות ק"ט.). (100) אם הביאה סימני נעוה, כי אנו מדמים "אשה - לאיש", כמבואר בסמוך בהלכה הבאה. (101) [חששו שמא לא היו לה סימנים בעת שנבעלה והרי היא קטנה. ואע"פ ששנינו (נדה מד:) "בת שלש שנים ויום אחד - ואם בא עליה יבם קנאה" - סובר רבינו שכשם שבקטן, שאף הוא קונה יבמתו מן התורה, עשו חכמים ביאתו כמאמר (להלן פ"ה ה"ח) - כמו כן בקטנה. וב'אור שמח' כתב שלפני המגיד-משנה היתה הנוסחא בדברי רבינו: "ואפילו נחלצה אחר י"ב שנה אינה חליצה". אבל זה סותר למה שכתב להלן (פ"ד הט"ז) שקטנה שחלצה "חליצתה פסולה" ולא ש"אינה חליצה", ראה להלן שם, והערה עד שם]. (102) [שלענין חליצה אין סומכים על החזקה, ראה למעלה הערה פח]. (103) יבמות קה, ב.

יח. כשם¹⁰⁴ שאין היבם חולץ עד שיעשה איש, כך אין היבמה חולצת עד שתעשה אשה גדולה¹⁰⁵. ויבם קטן שבא על יבמתו, אם יגדלו זה עם זה¹⁰⁶ - יגדלו זה עם זה¹⁰⁷.

(104) בכת"י התימנים, אין כאן שום הפסק, והכל הלכה אחת היא. (105) שנאמר: "ואם לא יחפץ האיש לקחת את יבמתו ועלתה יבמתו השערה" (דברים כה, ז), מה הוא גדול אף היא גדולה (יבמות שם וברש"י). וראה להלן פ"ו ה"ג, וה"ו. (106) אע"פ שאינם ראויים "להקים לאחיו שם" אינם אסורים זה בזה, שנאמר: "יבמה יבוא עליה", ואפילו כל שהוא (שם ק"א:). (107) שהרי אינו יכול לגרשה, שאין גט קטן כלום, וכן אינו יכול לחלוץ, נמצא שעליו לקיימה עד אשר יגדל, ואז אם ירצה יגרשנה בגט (שם).

יט. היבמה לא תתיבם ולא תחליץ עד שתמתין תשעים יום, חוץ מיום המיתה ומיום היבום ומיום החליצה, כשאר כל הנשים¹⁰⁸. ומפני מה לא תחליץ בתוך תשעים יום¹⁰⁹? מפני שאינה ראויה ליבום¹¹⁰,

בקרובותיה, כמבואר בפ"ב מהל' איסורי ביאה ה"ז. (77) שלא נתייבמה ולא חלצה. (78) שהזיקה ליבום עושה אותה ככנוסה (יבמות יז:). (79) שם מ, ב: "אחות גרושה - מדברי תורה, אחות חלוצה מדברי סופרים". (80) שכשהיבמה חולצת, אין צרתה הולכת עמה לבית-דין, וכשישא אחות צרתו - לא יאמרו אחות חלוצתו נשא (שם מא. וברש"י). וראה לקמן פ"ו, ה"ב.

יד. אסור ליבם לשא קרובת זקוקתו⁸¹, כגון אמה או בתה, עד שייבם אחד מאחיו לה או יחליץ לה, ותסור זקתו מעליה⁸², וישא אמה או בתה או שאר קרובותיה. אף על פי שהן כלן אסורות על אחיו שחליץ או יבם, כמו שבארנו⁸³.

(81) שעדיין לא נתייבמה ולא חלצה, והרי היא אגודה וקשורה לאחים היבמים לייבם או לחלוץ. (82) מכיון שנפקעה זיקתה, הותרו קרובותיה לשאר האחים (יבמות מא.). (83) בהלכה הקודמת.

טו. הכונס את יבמתו וגרשה, אם רצה להחזיר - יחזיר⁸⁴; מפני שהיא אשתו לכל דבר⁸⁵, ולא נשאר עליה שם⁸⁶ אסור מפני אחיו כלל, לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים.

(84) אין אומרים: מצות יבום שהטילה עליו התורה עברה, ועכשיו תחזור ותעמוד עליו באיסור אשת אח (שם לט.). (85) שנאמר: "ולקחה לו לאשה" - כיון שלקחה, הרי היא כאשתו לכל דבר (שם). (86) מילה זו מצויה כמה פעמים בדברי רבינו. וראה בפ"א מהל' יסודי התורה ה"א, ובפ"ד מהל' אישות ה"ז.

טז. כבר בארנו בהלכות אישות⁸⁷, שבין תשע שנים ויום אחד ביאתו ביאה, ודבר זה הלכה מפי הקבלה⁸⁸. לפיכך, יבם קטן שבא על יבמתו, אם היה בין תשע שנים ויום אחד - יקיים⁸⁹. אבל אינו חולץ עד שיגדל ויבדק⁹⁰, שהרי 'איש' פתוב כפרשה⁹¹ לענין חליצה⁹². ואם היה פחות מזה - אין ביאתו ביאה. וביאת בין תשע שנים אינו קונה קנין גמור⁹³. לפיכך אין יבמתו נותרת לזר עד שייבוא עליה אחר שהגדיל⁹⁴ או עד שתחליץ⁹⁵, כמו שיתבאר⁹⁶.

(87) פ"א ה"ג. (88) שקיבלו איש מפי איש עד משה מסיני, כמבואר בהל' ממרים פ"א, ה"ב. והשווה הל' נזירות פ"ג, ה"ב; הל' ממרים פ"ד, ה"ג; הל' אבל פ"ג, ה"ח. (89) יבמות ק"א, ב. שהרי קנאה בביאתו, ואינו יכול לגרשה בגט שאין גט קטן כלום, וכן אין חליצתו כלום, כמבואר בסמוך. (90) אם הביא סימני גדלות והם שתי שערות, כמבואר לעיל פ"ב מהל' אישות ה"י [ומקור הדברים בנדה מו, א שלענין חליצה, אע"פ שהיא בת י"ב שנה, אין סומכים על החזקה שהביאה סימני גדלות]. (91) "ואם לא יחפץ האיש לקחת את יבמתו" (דברים כה, ז). (92) יבמות סא, ב. (93) שתהיה אשתו גמורה ותיפקע

אֹתָן¹²¹ וּמִמֵּתֵינִין לָהּ: אִם הִפִּילָהּ - יִחָזֵר וַיִּקְיָם; 18
וְאִם יָלְדָהּ, אֶפְלוּ מֵת בַּיּוֹם שֶׁנּוֹלְדָה¹²² - הָרִי זֶה 19
מוֹצִיָאָה בְּגֹט¹²³ וְחוֹלֵץ לָהּ¹²⁴, וְאַחֲרֵי כֵן תִּהְיֶה מִתֵּרֵת 20
לְאַחֲרֵיכֶם; וְאִם נִתְקַיֵּם הַיֶּלֶד שְׁלֹשִׁים יוֹם אַחֲרֵי שֶׁנּוֹלְדָה 21
- הָרִי זֶה יֶלֶד שֶׁל כֵּימָא¹²⁵, וְאִינָה צְרִיכָה מִמֶּנּוּ גֹט, 22
מִפְּנֵי שֶׁהִיא עֲרוּהָ עָלֶיהָ¹²⁶. 23

(121) שמה ימצא הולד קיים, ואסורה עליו משום אשת אחיו
שלא במקום מצוה. (122) אלא שנגמרו סימניו, והם:
שערו וצפרניו שלמים, כמבואר בבאורנו לעיל ה"ה, שמן
התורה ולד שלם הוא אע"פ שלא ידוע אם כלו לו חדשיו.
(123) לביאתו, שהרי היא כנשואתו. (124) שמדברי סופרים
ולד כזה אינו פוטר את אמו מן החליצה והיבום, כמבואר
לעיל ה"ה, וראה לקמן פ"ב, הכ"א. (125) וכן אם ידוע
בוודאי שכלו לו חדשיו, ואפילו מת בתוך שלשים יום.
(126) איסור אשת אח שלא במקום מצוה, ואין קידושין
תופסים בעררה (יבמות לה:). ולא עוד אלא ששניהם חייבים
קרבן חטאת, כמבואר שם ובהל' שגגות פ"א ה"א.

כג. יֶלְדָהּ לְאַחֲרֵי שֶׁשָּׂהָה חֲדָשִׁים מִשְׁנֹתֵיבָמָה וְלֶד שֶׁל 24
כֵּימָא - הָרִי זֶה הַיֶּלֶד סָפֵק אִם בֶּן תִּשְׁעָה לְרֵאשִׁון¹²⁷ 25
אִם בֶּן שִׁבְעָה לְאַחֲרוֹן¹²⁸. לְפִיכָּךְ יוֹצִיא בְּגֹט¹²⁹, 26
וְהַיֶּלֶד בְּשָׁר¹³⁰. וְאִם בָּא עָלֶיהָ אַחֲרֵי שִׁילְדָהּ - הַבָּנִים 27
שִׁיבֹאוּ אַחֲרָיו סָפֵק מִמְּזָרִים¹³¹. 28

(127) לבעלה המת. (128) ליבם. שהיולדת לשבעה חדשים,
יולדת למקוטעים (שם מב.). (129) אסורה לו - שמה הוא
בן תשעה לראשון, ואינה בת יבום וחליצה. אבל אינה
יוצאה ממנו בלי גט, שמה הוא בן שבעה לאחרון ונתייבמה
כדין והרי היא אשתו. (130) על-כל-פנים, בין אם הוא בנו
של ראשון, בין אם הוא בנו של אחרון. (131) שמה
הראשון הוא בן תשעה לראשון, ונמצאת זו ערוה על היבם,
כמו שאמרו (שם לו.): "ראשון ראוי להיות כהן גדול, ושני
ספק ממזר ואסור בממזרות", כמבואר בפט"ו מהל' איסורי
ביאה הכ"ב.

פֶּרֶק שֵׁנִי

(1) נכתבו בו קידושי "מאמר" ביבמה, כתובה ביבמה, קנין
היבום בשוגג ובאונס, שעיקר המצוה על גדול האחים,
כפייה ביבום ובחליצה, דין מורדת ביבמה, יבמה שראויה
לחליצה ולא ליבום, יבמה שזינתה.

א. מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, שֶׁלֹא יָבוֹא הַיָּבֵם עַל יְבָמָתוֹ עַד 29
שִׁיקְדָשׁ אוֹתָהּ² בְּפָנָי שְׁנֵי עֲדִים בְּפִרְטָה אוּ בְשָׁוָה 30
פְּרִיטָה. וְזֶה הַנִּקְרָא מֵאָמֶר³. וְאִין הַמֵּאָמֶר קוֹנֶה 31
בִּיבָמָה קִנְיָן גָּמוּר⁴ כִּמּוֹ הַבִּיבָה⁵. וְהַעֲוָשָׁה מֵאָמֶר 32
בִּיבָמָתוֹ שֶׁלֹא מִדְּעָתָה⁶ - לֹא עֲשָׂה כָלוּם⁷, שְׂאִין 33
הָאִשָּׁה מִתְקַדְּשֶׁת אֶלֶּא בְּרִצּוֹנָה⁸. וְקִטְנָה מִן 34
הָאִירוּסִין⁹, אִין עוֹשִׁין בָּהּ מֵאָמֶר¹⁰ אֶלֶּא מִדְּעָתָה 35
אֲבִיָּה¹¹. 36

(2) יבמות נב, א: "מצות יבמה - מקדש ואחר-כך בועל", כי
פריצות היא להתחיל קנינו בביתה, כמבואר שם. והשווה

וְנֵאמָר: אִם לֹא יִחַפֵּץ הָאִישׁ לְקַחַת אֶת יְבָמָתוֹ 1
וְחָלְצָה נָעֻלוּ וְכו' - בָּעֵת שֶׁהִיא עוֹלָה לִיבּוּם¹¹ עוֹלָה 2
לְחָלִיצָה, וְכָל זְמַן שְׂאִינָה עוֹלָה לִיבּוּם אִינָה עוֹלָה 3
לְחָלִיצָה¹¹². וְאִם יָבֵם אוֹתָהּ אוּ חָלַץ בְּתוֹךְ הַשְּׁלֹשָׁה 4
חֲדָשִׁים - הוֹאִיל וְאִינָה מְעַבְּרָת, הָרִי זֶה נִפְטָרָה וְאִינָה 5
צְרִיכָה כָלוּם¹¹³. 6

(108) הגרושות, או האלמנות, שאסור להן להתארס עד
שימתינו תשעים יום חוץ מיום מיתת הבעל, וחוץ מיום
האירוסין (יבמות מג.) עד שיוודע אם היא מעוברת או אינה
מעוברת, כמבואר לעיל פ"א מהל' גירושין הי"ח.
(109) והלא בחליצה אין שום חשש? (110) שמה היא
מעוברת, והולד הוא בן קיימא, נמצא שפגע באיסור אשת
אח שלא במקום מצוה (שם מא:). (111) כשרה ליבום.
ולשון "עולה", הוא על פי הכתוב: "ועלתה יבמתו
השערה". (112) שם. (113) ברייתא שם: "יבמה שחלצו
לה אחים בתוך שלשה, צריכה להמתין שלשה חדשים"
(מיום מיתת הבעל), הרי שחליצתה כשרה, וכן דעת
ה'תוספות' (שם לה: דיבור-המתחיל ונמצאת מעוברת).

כ. הַחוֹלֵץ לִיבָמָתוֹ¹¹⁴ וְנִמְצְאָת מְעַבְּרָת וְיֶלְדָהּ¹¹⁵: אִם 7
הָיָה וְלֶד שֶׁל כֵּימָא - הָרִי זֶה כִּמִּי שֶׁלֹא נִחְלָצָה לוֹ 8
מֵעוֹלָם, וּמִתֵּרֵת לְכַהֲנָה¹¹⁶ וּמִתֵּרֵת בְּקִרְבּוֹתֶיהָ; וְאִם 9
הִפִּילָהּ¹¹⁷ אוּ שֶׁלֹא שָׂהָה שְׁלֹשִׁים יוֹם אַחֲרֵי שֶׁנּוֹלְדָה¹¹⁸ 10
- חוֹזֵר וְחוֹלֵץ לָהּ הוּא אוּ אֶחָד מֵאֲחָיו; שֶׁחָלִיצַת 11
הַמְעַבְּרָת אִינָה חָלִיצָה, וְכִינָת הַמְעַבְּרָת אִינָה 12
יָבוּם¹¹⁹. 13

(114) בתוך שלושה חדשים ולא הוכר עוברת. (115) נמצא
שאינה בת חליצה כלל, שהרי הניח בעלה בן אחריו.
(116) להנשא לכהן כשאר האלמנות (יבמות לה: במשנה).
(117) שילדה ולד מת. (118) ולא נודע אם כלו לו חדשיו,
כי אם כלו לו חדשיו, אפילו מת בתוך שלשים יום - אמו
פטורה מן החליצה ומן היבום, כמבואר לעיל ה"ה.
(119) יבמות, שם. שנאמר: וכן אין לו - עיין עליו, שאם היא
מעוברת אינה בת חליצה ויבום, ובכל זאת נאסר מדברי
סופרים בקרובותיה ונפסלה לכהונה בחליצה זו, כמבואר
במשנה שם, שהרי הפילה, אלא שמן התורה אין חליצה זו
פוטרת וצריכה חליצה אחרת (שם). ולדעת הרא"ש (שם)
אין החולץ עצמו חוזר וחולץ לה, שהורעה זיקתו, והריהו
כאילו נתן לה גט, שאין חליצתו מעולה - אלא אחד משאר
האחים יחולץ לה, וראה באהע"ז סי' קסד ס"ב.

כא. לְפִיכָּךְ, הַפּוֹנֵס אוּ הַחוֹלֵץ לִיבָמָתוֹ הַמְעַבְּרָת - 14
לֹא תִנָּשֵׂא צָרָתָה עַד שֶׁתֵּלֵד זֶה, שְׂאִין הַיֶּלֶד מִתֵּרֵת עַד 15
שִׁינָּא לְאוֹרֵי הָעוֹלָם¹²⁰. 16

(120) שהרי חליצת זו אינה כלום, וכן ביאתה. שמה תאמר,
אם כן תינשא צרתה מחמת הולד שיהיה בר קיימא, והלך
אחרי רוב נשים היולדות ולד קיים - אין הולד מתיר עד
שיצא לאויר העולם (יבמות לו:).

כב. הַכּוֹנֵס אֶת יְבָמָתוֹ וְנִמְצְאָת מְעַבְּרָת - מִפְּרִישִׁין 17

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ז תשרי - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה רג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

11 (בין שָׁבָא עֲלֶיהָ פְּדֻפָּה בֵּין שְׁלָא פְּדֻפָּה) 23, אָחָד
12 הַמְעָרָה 24 וְאָחָד הַגּוֹמֵר 25 - קָנָה 26.

18 סבר שהיא אשתו או אשה אחרת. 19 לשם זנות ולא למצוה. 20 שנתכוין לאשתו, ותקפתו יבמתו ובא עליה (יבמות נד.). 21 שנתכוין לה ולשם מצוה, או שזה מוסב על "שוגג ומזיד" - בין שהיו באונס, שאנסוהו לעשות כן, בין שהיו ברצון ('תוספות' ליבמות נג:). 22 באופן ששניהם לא נתכוונו לשם מצוה. 23 יבמות נד, א. 24 שלא גמר ביאתו אלא הכניס ראש העטרה בלבד, מלשון הכתוב (ויקרא כ, יח): "את מקורה הערה". 25 "שהכניס כל האבר" (לשון רבינו פ"א מהל' איסורי ביאה ה"י). 26 יבמות נג, ב: שנאמר: "יבמה יבוא עליה" - מכל מקום (שם נד.). וכן אמרו שם: "יבמה יבוא עליה" - כדרכה, ולקחה - שלא כדרכה, וכמו שאמרו (סנהדרין נד:): "משכבי אשה" (ויקרא כ, יג) - מגיד לך הכתוב, ששני משכבות באשה. השווה פירוש המשנה לרבינו, יבמות פ"ו מ"א. ולענין העראה (מערה) למדו ביבמות נה, ב מ'גזירה- שוה, "ביאה ביאה" - נאמר ביבמה "יבוא עליה", ונאמר בממזר: "לא יבוא", מה להלן, העראה כגמר ביאה, אף בקנין יבמה, העראה כגמר ביאה.

13 ד. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? שְׁתַּפְּנוּ לְבַעַל; אָכַל (אם)
14 נָפַל מִן הַגֵּג 27 וְנִתְקַע בָּהּ 28, או שָׁבָא עֲלֶיהָ שְׁפֹר
15 שְׁאִינוּ מְפִיר כְּלוֹם 29, או יָשָׁן 30 - לא קָנָה. נִתְפָּן
16 לְדָבָר אַחֵר 31 וְהִטִּיחַ 32 בִּיבְמָתוֹ - לא קָנָה 33; לְהִטִּיחַ
17 בְּבִהְמָה וְהִטִּיחַ בִּיבְמָתוֹ - קָנָה, שְׁהָרִי נִתְפָּן לְשׁוֹם
18 בְּעִילָה מִכָּל מְקוֹם 34.

27 כשנתקשה לאשתו. 28 ביבמתו. 29 שאע"פ ששוטה שייבם - קנה ('ירושלמי' יבמות פ"ו ה"א, ותוספתא שם פ"א, וכן הוא בדברי רבינו להלן פ"ו ה"ג) - היינו דווקא כשמתכוין לביאה, אבל שיכור שאינו מכיר כלום, אינו מתכוין לביאה כלל, ודומה כנתכוין להטיח בכותל שלא קנה, כמבואר בסמוך ('אור שמח'). 30 אף הוא אינו מכין לביאה כלל (יבמות נד. 'תוספות' שם ד"ה ישן). 31 ובדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים: "נתכוין להטיח בכותל" (מלשון הגמרא ביבמות שם). 32 בעל, לשון יריית חץ, ככתוב (בראשית כא, טז) "כמטחוי קשת", על שם שהזרע יורה כחץ (רש"י לתורה, שם). 33 יבמות, שם. שהרי לא נתכוין לשם ביאה כלל. 34 שם.

19 ה. יִבְמָה שְׁנִיתִיבְמָה 35, וְאָמְרָה בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם לֹא
20 נִבְעֵלְתִי, וְאָף עַל פִּי 36 שְׁהוּא אֹמֵר בְּעֵלְתִּי,
21 וְגִרְשָׁהּ 37 - פּוֹפִין אוֹתוֹ שְׁיַחֲלִץ 38, הוֹאִיל וְקָדַם
22 וְגִרְשָׁהּ בִּגְטָה 39. וְאִם עֲדִין לֹא גִרְשָׁהּ 40 - פּוֹפִין אוֹתוֹ
23 שְׁיַבְעֵל 41 או יַחֲלִץ 42, וְיוֹצִיא בִּגְטָה 43. גִּרְשָׁהּ לְאַחֵר
24 שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְהִיא אֹמֶרֶת לֹא נִבְעֵלְתִי 44 - מִבְּקָשִׁים
25 מִמֶּנּוּ שְׁיַחֲלִץ לָהּ 45. וְאִם הָיָה מוֹדָה שְׁלֹא בְּעַל -
26 פּוֹפִין אוֹתוֹ לְחִלְץ 46. הִיא אֹמֶרֶת נִבְעֵלְתִי 47, וְהוּא
27 אֹמֵר לֹא בְּעֵלְתִי 48 - אֵינָה צְרִיכָה חֲלִיצָה, שְׁאִין זֶה
28 נֶאֱמַן לְאַסְרָהּ עַל כָּל אֶדָם אַחֵר שֶׁנִּסְתָּה 49.

לעיל פ"ג מהל' אישות הכ"א. 3) שאומר לה: התקדשי לי במאמר יבמין זה (רש"י שם). ונקרא מאמר "לפי שאין דין קידושין אלא באמירה ולא בשתיקה . . . אבל יבום אפילו בשוגג, שסבר אשה אחרת היא - קנאה" ('תוספות יום-טוב' יבמות פ"ב, מ"א). וב'קובץ' (הל' יבום פ"ב, ה"א) מביא בשם ה'נמוקי יוסף': משום שאינם קידושין גמורים אלא כדיבור סתם, נקראו "מאמר". והוא-הדין שיכול לקדשה בשטר, כדין קידושי אשה (ראה לעיל פ"ג מהל' אישות ה"ג), כמבואר ביבמות שם (מגיד-משנה). 4) ליורשה, או להטמא לה אם היבם כהן. וכן אם ירצה לגרשה, לא תותר להנשא לזר, עד שתחלוץ לזיקתו ותקבל גט למאמרו. 5) שהיא קונה קנין גמור מן התורה. כי אע"פ שנתן לה כסף קידושין, אין קידושיה קידושין גמורים, שהרי אין קידושין תופסין באשת אח, והתורה לא התירה לו להעשות כאשה נכרית אלא כסדר המצוה והיא ביאה שנכתבה בתורה (יבמות שם וברש"י). וראה להלן פ"ה ה"ג. 6) שלא בהסכמתה. 7) ואינה צריכה גט למאמרו. 8) ודין מאמר יבמין כדין קידושי אשה (קידושין מד.). וראה לעיל פ"ד מהל' אישות ה"א. 9) שהיתה ארוסה לאחיו המת. 10) שאז היא ברשות אביה וכסף קידושיה לאביה, כמבואר בפ"ג מהל' אישות ה"א. 11) קידושין, שם. אבל קטנה מן הנישואין, אין לאביה רשות בה ואינה מתקדשת אלא לדעתה, כמבואר בהל' אישות שם ה"ב, ופ"ד ה"ז.

1 ב. וְכִשְׁם שְׁהוּא מְקַדֵּשׁ אֶת יִבְמָתוֹ, כָּף הוּא מְבָרֵךְ
2 בְּרַכַּת נִשְׁוּאִין 12 בְּעֵשְׂרָה וְכוּתֵב בְּתִבְהָ 13, כְּדִין כָּל
3 נוֹשֵׂא אִשָּׁה 14. הָבָא עַל יִבְמָתוֹ וְלֹא עֲשָׂה בָּהּ מֵאֹמֶר
4 - קָנָה קִנְיָן גָּמוּר 15, וְאִינוּ צְרִיף לְחֹזֵר וּלְקַדֵּשׁ אַחֵר
5 הַבְּעִילָה. וּמִפִּין אוֹתוֹ מִכַּת מְרֻדוֹת 16. וְכוּתֵב לָהּ
6 בְּתִבְהָ 17.

12) המבוארת לעיל פ"י מהל' אישות ה"ג (דעת הגאונים הובאת בספר 'העיתור'). והוא-הדין שמברך ברכת אירוסין (ראה הל' אישות פ"ג, הכ"ג) כשמקדשה במאמר, כמבואר ב'טור' אהע"ז סי' קסו בשם 'העיתור' ובב"ח שם. 13) יבמות נב, א. 14) ראה לעיל פ"י מהל' אישות ה"ז. ונוסח כתובת יבמה, מובא להלן פ"ד הל"ב. 15) ליורשה ולהטמא לה, וכן הוא זוכה בנחלת אחיו המת, ואם בא לגרשה יוציאה בגט בלבד (יבמות נב. וברש"י שם נג:). וראה לקמן פ"ה ה"ג. 16) שם. על שמרד על דברי חכמים לקדשה לכתחילה בביאה, וכלשון רבינו לעיל בהל' אישות (פ"ג הכ"א): "כדי שלא יהיו ישראל פרוצים בדבר זה". מרדות - "מכת ירדיו מדרבנן, שנהג קלות ראש בעצמו" (רש"י ביבמות שם). 17) שאסור לאדם לשהות עם אשתו בלא כתובה, כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה (לעיל פ"י מהל' אישות ה"ז). וראה לעיל פ"א ה"א, והל' אישות פכ"ב ה"ד.

7 ג. הָבָא עַל יִבְמָתוֹ בֵּין בְּשׁוּגָה 18 בֵּין בְּמִזִּיד 19 בֵּין
8 בְּאֶנְסָה 20 בֵּין בְּרִצּוֹן 21, בֵּין שְׁהָיָה הוּא מְזִיד וְהִיא
9 שׁוּגָגָה 22 או אֶנְסָה, בֵּין שְׁהָיָה הִיא מְזִידָה וְהוּא
10 שׁוּגָג או אֶנְסָה, בֵּין שְׁהָיָה יִשְׁנָה בֵּין שְׁהָיָה עֶרְה,

מ"ו). (54) ובדרפוס רומי, וכן בכת"י התימנים: "עם משמע אשר תלד היבמה", וכן דרשו ביבמות כד, א: "אשר תלד - פרט לאיילונית שאינה יולדת", הרי שגם ביבמה עצמה הכתוב מדבר, וכלשון רבינו לקמן פ"ו ה"ח, וראה ב'מגיד משנה'.

- ז. לא רצה הגדול לייבם⁵⁵ - מחזירין על כל האחיין⁵⁶.
לא רצו - חוזרין אצל הגדול ואומרים: עליך מצוה,
או חליץ או יבם. ואין כופין את היבם לייבם⁵⁷, אכל
כופין אותו לחליץ⁵⁸.

(55) ואפילו רצה לחלוץ. (56) ואין הגדול מאחיו (חזק מהגדול שבכולם), קודם לקטן ממנו, כמפורש במשנה (יבמות לט). "מצוה בגדול ליבם, לא רצה - מהלכין על כל האחיין, לא רצו - חוזרין אצל גדול כו". וכן גרס רבינו בדברי אביו קשישא (שם כד). וראה להלן הערה עא. (57) שאין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת ('בית שמואל' לאהע"ז סי' קסא, ס"ק ה) וכן מפרש רבינו-תם ב'תוספות' יבמות לט, ב שאין כופין לייבם. (58) ואין כופין אלא את הגדול, הואיל והמצוה מוטלת עליו (שם לט).

- ח. אומר הגדול: המתנינו לי עד שנגדיל הקטן, או
עד שנקבא ההולף⁵⁹, או עד שנקבא החרש, ונקלף
ביו⁶⁰, ואם לא ירצה אני יבם או אני אחליץ - אין
שומעין לו, אלא אומרים לו: עליך מצוה, או יבם
או חליץ⁶¹.

(59) שהלך למדינה אחרת. (60) נתייעץ אתו, אולי יסכים לייבם. (61) שם.

- ט. וכן אם היה הגדול במדינה אחרת - אין אחיו
הקטן⁶² יכול לומר: על אחי הגדול הוא⁶³ המצוה,
המתנינו לו עד שנקבא; אלא אומרים לזה שהוא
כאן: יבם או חליץ⁶⁴.

(62) הצעיר ממנו, והוא גם כן גדול בשנים, שמלאו לו י"ג שנה ויום אחד. (63) בכת"י התימנים: היא. (64) ואין משהים את המצוה (יבמות שם).

- י. יבמה הראויה ליבום⁶⁵ שלא רצתה להתייבם⁶⁶ -
דינה כדן מורדת על בעלה⁶⁷; וכופין את יבמה
לחליץ לה⁶⁸, ותצא בלא כתובה⁶⁹. ואם הניח אחיו
נשים רבות - כל מי שתבעה היבם מהן ליבום ולא
רצתה היא המורדת, וחליץ לה ותצא בלא כתובה⁷⁰;
וישאר צדוקיה שלא נתבעו נוסלות כתבתו כשאר
האלמנות.

(65) שהיא כשרה ליבם. (66) ללא טענה מספקת, אבל אם יבמה אינו הגון לה, או שהוא בעל מום, חולצת ונוטלת כתובתה, כמבואר בסמוך הי"ד. (67) שאמרה מאסתיה ואיני יכול להבעל לו, ודינה מבואר לעיל פ"ד מהל' אישות ה"ח, כי הואיל ומצות יבום קודמת למצות חליצה (ראה לעיל פ"א ה"ב), והיא מסרבת להתייבם, הרי זו מורדת, כמו שרבינו מבאר בסמוך הי"ג. וכן פסק הרי"ף בכתובות פ"ה,

(35) שכנסה היבם. (36) בכת"י התימנים: אע"פ. (37) שגיטה יוצא מתחת ידה, ולדבריו גירשה אחרי שבעלה, ואינה צריכה עוד חליצה. (38) כי לדבריה שלא נבעלה, אינה ניתרת להנשא לזר עד שתחלוץ, והיא נאמנת יותר ממנו כי עד שלשים יום אדם יכול לעמוד על נפשו שלא לבעול. (39) כלומר, לפיכך כופים אותו לחלוץ ואין כופים אותו לייבם, הואיל וגירשה ונאסרה עליו, כמבואר לקמן פ"ה ה"א: "שהרי נעשה כמי שחליץ לה". (40) שהיא מותרת לו. (41) כי מצות יבום קודמת לחליצה. (42) אם אינו רוצה לייבם. (43) כי חוששים אנו לדבריו שכבר בעלה, וממילא אינה ניתרת לאחרים בלא גט. ולדעת ה'מגיד משנה' בהבנת דברי רבינו, אפילו אם לא יאמר היבם: בעלתי, אינה יוצאה בלא גט, כי כל שכנסה מסתמא בעל, כמבואר ביבמות קיב, א - בעובדא, ששניהם הודו שלא נבעלה, ובכל זאת הצריכוה גט נוסף לחליצה, וכן נראה מדברי הרי"ף שם. (44) והוא טוען בעלתי. וכאן הוא יותר נאמן ממנה, כי חזקה היא: אין אדם יכול לעמוד על נפשו מלבעול יותר משלושים יום, ובוודאי בעל (שם קיא:). (45) ואין יכולים לכופו לחלוץ, כי לדבריו מספיק הגט בהחלט להתירה לאחרים הואיל וכבר נבעלה, והוא מקפיד שלא לחלוץ לה, לפי שמתבייש שתרוק בפניו בבית-דין ('תוספות' שם). וגם אם יחלוץ לה, לא יוכל להחזירה עולמית, אבל כשיגרשה בתור אשתו, יוכל אח"כ להחזירה כשיתפייסו, כמבואר לעיל פ"א ה"ט"ו ('נמוקי יוסף'). והיא אסורה להנשא לזר בלא חליצה, כי לדבריה שלא נבעלה, עדיין לא הותרה זיקתה, ועשתה עצמה חתיכת איסור על כל העולם. (46) נוסף על גיטה, שהרי לדברי שניהם לא הותרה זיקתה עדיין, ולייבמה אי-אפשר שהרי גירשה ונאסרה עליו (שם קיא:). (47) בין בתוך שלושים יום, בין לאחר שלושים. (48) ולדבריו אינה מותרת לאחרים עד שיחלוץ לה. (49) והואיל וכנסה, חזקה שבעלה, ואינה צריכה ממנו אלא גט בלבד (שם קיב).

- ו. מי שמת והניח אחים רבים - מצוה על הגדול לייבם או לחליץ, שנאמר: והיה הבכור אשר תלד. מפי השמועה⁵⁰ למדנו⁵¹, שאינו מדבר אלא בבכור שפאחין. כלומר, גדול האחיין יקום על שם אחיו המת⁵². וזה שנאמר 'אשר תלד' - משמעו אשר ילדה האם⁵³, ואין⁵⁴ משמעו אשר תלד היבמה.

(50) כלומר, אע"פ שפשוטו של מקרא אין משמעו כך, אולם מפי השמועה (מבעלי הקבלה שקיבלו זה מפי זה) למדו להוציא המקרא מפשוטו, ולפרשו בדרך דרשה כדלהלן. וראה בבאורנו להל' יסודי התורה פ"ה, ה"ד. (51) יבמות כד, א. (52) לייבם את אשתו ולנחול נחלתו, ולא יחלקו שאר אחיו עמו (רש"י שם). "אתה אומר לנחלה או אינה אלא לשם (ובבן שיוולד לו מדבר הכתוב): יוסף - קוראים אותו יוסף, יוחנן - קוראים אותו יוחנן, נאמר כאן: "יקום על שם אחיו", ונאמר להלן (בראשית מח, ו): "על שם אחיהם יקראו בנחלתם" - מה שם האמור להלן - נחלה, אף שם האמור כאן - לנחלה" (שם). (53) אם האחים, "ובא העתיד במקום עבר" (פירוש המשנה, יבמות פ"ב,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ז תשרי - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה רה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לָהּ: אֵין פֶּאֶן מִי שֶׁרָצָה לִיבֵם אֶלָּא זֶה, וּמִצֹּת יָבוּם 18
קוֹדֶמֶת⁷⁵; או תְּתִיבֵם לוֹ, או תֵּצֵא בְּלֹא כְּתֻבָּה בְּדִין 19
כָּל מוֹרְדֶת⁷⁶. 20

(75) למצות חליצה, וכן אמרו ביבמות לט, א: "ביאת קטן (קטן מאחיו, אבל גדול הוא בשנים), וחליצת גדול, ביאת קטן עדיפה", הרי שאפילו במקום שהגדול רוצה לחלוץ - ביאת הקטן עדיפה, כל-שכן בדין שלפנינו, שהגדול אינו רוצה לא לייבם ולא לחלוץ. (76) וכבר ביארנו לעיל ה"ז שיש חולקים על זה, ולדבריהם אינה מורדת ולא הפסידה כתובתה.

יד. כָּל יִבְמָה שֶׁאֲמַרְנוּ שְׂדִינָה שֶׁתַּחֲלִץ וְלֹא תִתִּיבֵם⁷⁷ 21
- הָרִי זֶה נוֹטֶלֶת כְּתֻבָּתָהּ, אִם יֵשׁ לָהּ כְּתֻבָּה⁷⁸, כְּשֶׁאָר 22
כָּל הָאֲלֻמָּנוֹת⁷⁹. וְכֵן אִם הָיָה יִבְמָה מִבֵּה שָׁחִין או 23
שֵׁשׁ בוּ שָׁאָר מוֹמִי אֲנָשִׁים⁸⁰ - חוֹלֵץ לָהּ⁸¹ וְנוֹטֶלֶת 24
כְּתֻבָּתָהּ. נוֹלְדוּ בָּהּ מוֹמִין כְּשֶׁהָיָה שׁוֹמְרֵת יָבָם⁸² - 25
נִסְתַּחֲפָה שְׂדֵהוּ⁸³; אִם לֹא רָצָה לִיבֵם - יַחֲלִץ וְיִתֵּן 26
כְּתֻבָּה⁸⁴. 27

(77) ראה לעיל פ"א, ה"ה. ולקמן פ"ג, ה"ד, יג, יד; ופ"ו, ה"ז. (78) פרט לארוסה שאין לה כתובה מבעלה, כמבואר לעיל פ"י מהל' אישות ה"א, או שהיתה אסורה עליו, כמבואר לקמן ה"ז. (79) ביבמות פה, א - שאלו: שניה לבעל ולא שניה ליבם, יש לה כתובה מיבם או לא, ואילו על שניה ליבם ולא שניה לבעל - לא שאלו כלל, כי אע"פ שחולצת, נוטלת כתובתה מנכסי בעלה, שהרי לא נעשה בה שום איסור (הרשב"א ליבמות שם, וכן במגיד-משנה לקמן ה"ז). (80) המנויים לעיל פכ"ה מהל' אישות, ה"א. (81) כמו שאמרו (יבמות ד.): "מניין ליבמה שנפלה לפני מוכה שחין, שאין חוסמין אותה (אין סותמים טענותיה לכופה להתייבם, אלא כופים אותו וחולץ - רש"י), שנאמר (דברים כה, ד) לא תחסום שור בדישו, וסמוך לו: כי ישבו אחים יחדיו", כלומר, עלינו לדרוש סמיכות הפסוקים האלה ולפטורם מלהתייבם לו. ואפילו "מי שהיה בעלה בעל ריח הפה . . . ומת ונפלה לפני אחיו ויש בו אותו מום . . . יכולה היא לומר, לאחיק הייתי יכולה לקבל, ולך איני יכולה לקבל - ויחלוץ ויתן כתובתה" (פכ"ה מהל' אישות ה"ג). (82) ממתנת לו להתייבם, אחרי שמת בעלה. (83) נשטפה שדהו ונתקלקלה. כלומר, מזלו גרם. (84) כדין האשה שנולדו בה מומין אחר שנתארסה, המבואר לעיל פכ"ה מהל' אישות ה"ד, ומקורו בכתובות עה, א.

טו. יִבְמָה שֶׁנִּדְרָה הִנֵּה מִיבְמָה בְּחַיִּי בְּעֵלָה⁸⁵, או 28
שֶׁנִּדְרָה הִנֵּה מִכָּל הַיְּהוּדִים⁸⁶ - כּוֹפִין אוֹתוֹ שֶׁיַּחֲלִץ 29
לָהּ וְתִטֵּל כְּתֻבָּתָהּ⁸⁷. וְאִם נִדְרָה לְאַחֵר מִיתָ בְּעֵלָה⁸⁸ 30
- מִבְּקָשִׁים מִמֶּנּוּ שֶׁיַּחֲלִץ לָהּ⁸⁹; וְאִם לֹא רָצָה - הָרִי 31
זֶה מוֹרְדֶת⁹⁰. וְכֵן אִם נִתְפַּנֶּה בְּנִדְרָה אֶפְלוּ בְּחַיִּי 32
בְּעֵלָה כְּדִי שֶׁלֹּא יִיבֵם אוֹתָהּ - אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ 33
לְחַלֵּץ⁹¹, אֶלָּא אִם בֵּן מְרֵדָה, וְתֵצֵא בְּלֹא כְּתֻבָּה⁹². 34

(85) שלא תהנה ממנו, ולא פירטה הנאת תשמיש, שלא נתכוונה לפטור עצמה ממנו לאחר מיתת בעלה (יבמות קיא:

על-פי מסקנת הסוגיא בכתובות סד, א. 68) כשם שכופין את הבעל לגרש כשאשתו מורדת, וכמבואר בהל' אישות שם. וכבר ביארנו שם שהרבה פוסקים חולקים על רבינו בזה, ולדעתם אין כופין את הבעל לגרש כשאשתו מורדת, אלא באותם מקומות שהזכירו חכמי התלמוד בפירוש. (69) כדין המורדת. (70) ובשו"ע אהע"ז (סי' קסה ס"א) הביא דעת הפוסקים, שמצות חליצה קודמת, ולפיכך אם אינה רוצה להתייבם אין לה דין מורדת, וכן פסק הרמ"א שם.

1 יא. הִיוּ הַיְּבָמִין רַבִּים, וְתָבַע אוֹתָהּ הַגָּדוֹל לִיבֹם, 2
וְהָיָה אֵינָה רֹצָה בוּ וְרוֹצָה בְּאַחֵי - אֵין שׁוֹמְעִין 3
לָהּ, שֶׁמִּצְוָה בְּגִדּוֹל לִיבֹם⁷¹.

(71) וכיון שאינה מתרצת למי שהמצוה בו, הרי זו מורדת (מגיד-משנה). אולם לשון רבינו: "אין שומעים לה" אין משמע שנקראת מורדת (מעשה רוקח').

4 יב. אָמַר הַגָּדוֹל: אֵינִי רוֹצָה לֹא לִיבֵם וְלֹא לְחַלֵּץ, 5
הָרִי אֲחִי לְפָנֶיךָ, וְתָבַע אוֹתָהּ אֶחָד מִן הָאֲחִין לִיבֹם 6
וְהָיָה אֵינָה רוֹצָה בוּ, וְרָצָתָה בְּאֶחָד אַחֵר וְהָיָה רוֹצָה 7
בָּהּ - אֵין זֶה מוֹרְדֶת; מֵאַחֵר שֶׁנִּסְתַּלַּק הַגָּדוֹל שֶׁמִּצְוָה 8
בוּ - הָרִי כָּלָן שׁוֹיִן⁷², וְהוֹאִיל וְהָיָה רוֹצָה בְּאַחָד מֵהֶן 9
וְהָיָה רוֹצָה בָּהּ - הָרִי זֶה לֹא מְרֵדָה. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא 10
אִם הָיָה אֶחָד מֵהֶן בְּמִדְּיָנָה אַחֶרֶת, וְאָמְרָה: הָרִי אֲנִי 11
מִמֶּתְנָת אוֹתוֹ⁷³ עַד שֶׁיָּבוֹא וַיִּיבֵם אוֹתִי, אֶבֶל זֶה אֵינִי 12
רוֹצָה בוּ - אֵין זֶה מוֹרְדֶת. וְאֹמְרִים לָזֶה שֶׁאֵינִי 13
הַגָּדוֹל הַתּוֹבֵעַ אוֹתָהּ: אִם תִּרְצָה לְחַלֵּץ לָהּ וְלָתֵן לָהּ 14
כְּתֻבָּה - חֲלִץ, וְאִם לֹא - הָרִי רָצָתָה שֶׁתֵּשֵׁב עַד 15
שֶׁיָּבוֹא אַחֶיהָ⁷⁴, הוֹאִיל וְאֵין לָךְ דִּין קְדִימָה עָלֶיךָ.

(72) כבמשנה (יבמות לט.), וכן גרס בדברי אביי קשישא (שם כד.): "לא רצה - הולכים על כל האחים" (מגיד-משנה). והיא גירסא ספרדית ('מגדל עוז'). ולדעת הראב"ד, כל הגדול מחבירו - קודם למצוה, והוא גורס בדברי אביי קשישא (יבמות שם): "מצוה בגדול לייבם, לא רצה - הולכים אחר גדול" (=קטן ממנו, וגדול משאר אחיו). וכעין זה גם הגירסא שלפנינו שם (וכן היא ברש"י ו'תוספות' שם): "לא רצה - הולכים אצל אחיו הקטן". (73) בכת"י התימנים, תיבה זו איננה. (74) ואע"פ ששינו לעיל ה"ט, שאין הקטן יכול לומר המתנינו לאחי הגדול שיבוא, ואין משהים את המצוה! - שם מדובר שהקטן אינו רוצה לייבם ולא לחלוץ, והמצוה מתבטלת בינתיים, ואילו כאן הרי יכול לחלוץ לה ואין המצוה מתבטלת כלל, וזהו שדייק רבינו: "אם תרצה לחלוץ לה . . . חלוץ" (משנה-למלך). וה'אור שמח' מתרץ, שכל איסור השהיית המצוה יסודו בעיגון האשה, כי אם נמתין עד שהגדול יבוא, בינתיים הוא מעגנה, ואסור לו לעגנה. ואילו בדין שלפנינו, היא בעצמה רוצה להמתין ליבם שיבוא לייבמה ואין שום עיגון מצדנו, והרשות בידה לבקש את הרצוי לה.

16 יג. בָּא זֶה שֶׁתִּלְתֶּה בוּ וְלֹא רָצָה בָּהּ - חוֹזְרִין אַעֲלֵ 17
זֶה שֶׁתָּבַע אוֹתָהּ לִיבֹם וְהָיָה אֵינָה רוֹצָה בוּ, וְאֹמְרִין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

15 וְדִינָהּ עִם יִבְמָה בְּתוֹסֶפֶת - כְּמוֹ שֶׁהִיָּה עִם
16 בְּעֵלָהָ¹⁰⁷. אָבָל אִם לֹא כָתָב לָהּ בְּעֵלָה כְּתָבָה¹⁰⁸, או
17 שֶׁמָּכְרָה לּוֹ כְּתָבָהּ אוֹ מָחָלָה אוֹתָהּ - צָרִיךְ הֵיכָם
18 לְכַתֵּב לָהּ כְּתָבָהּ¹⁰⁹ בְּשָׂאָר הָאֲלֻמָּנוֹת¹¹⁰.

(103) כגון שהיתה שניה לו (אם אמו). (104) שהיו אחים
מן האב ולא מן האם (ראה יבמות פד. וברש"י שם).
(105) לקמן פ"ו הי"ג. (106) כשבא עליה וקנאה, ועכשיו
רוצה להוציא - אין לה כתובה (יבמות פה). אבל אם רוצה
להשהותה אצלו, צריך שיכתוב לה כתובה, שהרי אסור
לאדם לשהות עם אשתו בלא כתובה, כמבואר לעיל פ"י
מהל' אישות הי"י. וה'אור שמח' מפרש את דברי רבינו,
שאינו כותב לה שום כתובה אפילו כשירצה לקיימה אצלו,
הואיל ויש לה תוספת, כמבואר בסמוך בדברי רבינו, והרי
אינה קלה בעיניו להוציאה, שיצטרך לשלם לה התוספת.
ולפיכך במקרה השני, כשמחלה לבעל על הכתובה, הרי
מחלה גם על התוספת, ונשארה קלה בעיני היבם להוציאה,
כאן ציין רבינו: "צריך היבם לכתוב לה כתובה", כמבואר
לעיל פכ"ב מהל' אישות הי"ד. (107) שיש לה תוספת
שהתחייב לה אע"פ שאין לה עיקר כתובה, והטעם מבואר
לעיל (שם פכ"ד ה"ג). (108) למרות שהיתה מותרת לו.
(109) שהרי בעלה עצמה אם רצה לקיימה אחרי שמכרה או
מחלה לו כתובה, חייב לחזור ולכתוב לה שלא תהא קלה
בעיניו להוציאה, כמבואר לעיל פ"י מהל' אישות הי"י.
(110) שכתובתן מנה. ואין זה סכום הכתובה שהיה רשום
בכתובתה שמכרה לבעלה. השווה לעיל פכ"ב מהל' אישות
הי"ד ובביאורנו שם, ולהלן פ"ד הל"ב והערה קפד.

19 יח. הֵיכָמָה קָדָם שִׁיבּוֹא עָלֶיהָ יִבְמָה או קָדָם שֶׁיַּחְלֹץ
20 לָהּ הָרִי הִיא אֲסוּרָה לְהִנָּשֵׂא לְזָר, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִהְיֶה
21 אִשְׁתְּ הָמָת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר. וְאִם נִשְׁאָת לְאַחֵר וּבָעַל
22 - לֹקָה הוּא וְהִיא¹¹¹. וּמוֹצִיָּאָה בְּגִטָּה¹¹², וְאֶפְלוּ הָיוּ
23 לּוֹ בָמָה בָּנִים מִמֶּנָּה¹¹³. וְנֶאֱסָרָה עָלֵינוּ¹¹⁴ וְעַל
24 יִבְמָהָ¹¹⁵. וְיִבְמָה חוֹלֵץ לָהּ, וְאַחֵר כֶּף תִּהְיֶה מִתַּת
25 לְאַחֲרִים.

(111) כדרך שלוקין על כל מצוות לא-תעשה המנויות בפ"ט
מהל' סנהדרין ה"ד. ואם נישאה ועדיין לא נבעלה - אינם
לוקים. (112) אפילו כשלא נבעלה עדיין, שהרי אפילו
נתקדשה בלבד צריכה גט, כמבואר בסמוך הי"ט.
(113) אין אומרים: יחלוץ לה יבמה ותשאר תחת בעלה,
שלא להוציא לעז על בניה שהם פסולים, אלא אסורה עליו
עולמית. (114) ואפילו לא נבעלה עדיין, הואיל ונישאה
הרי זו בחזקת בעולה ונאסרה, כמו שכתב רבינו בפ"ט
מהל' איסורי ביאה ה"ג: כהן שנשא אשה מאיסורי כהונה
אע"פ שלא נבעלה נתחללה, שכל נשואה בחזקת בעולה
היא ('מעשה רוקח'), אלא שאינם לוקים אם לא נבעלה,
וראי. (115) שהיא דומה לאשת איש שנשאת ובה בעלה,
שאסורה על זה ועל זה (יבמות צב: ובר"ף שם ע"פ
הירושלמי' שם פ"י, ה"ד). אלא שאין בניה מן השני
ממזרים, שיבמה לשוק אינה אלא איסור לאו בלבד, ואין

וברש"י). (86) שלא תיבעל להם, שהתשמיש קשה לה,
ונתכוונה להפסיד דעתו של בעלה שלא יחשדנה כי נתנה
עיניה באחר (שם קיב. וברש"י). (87) שהרי אינה יכולה
להתייבם מחמת נדרה, ואין לה דין מורדת, כי לא נתכוונה
להפטר מן היבום (שם כרב, דאמר: "יבם אינו כבעל",
וכפירוש ה'תוספות' שם). (88) שנתכוונה להפטר מן
היבום. (89) ואם יסכים מרצון, יחלוץ לה ויתן כתובתה
(שם קיא:). (90) וכופים אותו לחלוץ - ותצא בלא כתובה,
כמבואר לעיל הי"י. (91) וליתן לה כתובתה, שיכול לומר
רצוני לייבמה, והעיקוב ממנה הוא, שהיא הגורמת.
(92) כלומר, אינך יכול לכופף אותו לחלוץ וליתן כתובה, אלא
לכופף כדין מורדת שאינה מקבלת כתובה ('חזון איש' ע"פ
המגיד-משנה).

1 טז. יִבְמָה שֶׁתִּבְעָה הֵיכָם לְחִלְצָהּ, וְהִיא אוֹמֶרֶת: אֵינִי
2 חוֹלֶצֶת וְלֹא נוֹטֶלֶת כְּתָבָהּ, אֲלֵא אֲשֶׁב בְּבֵית בְּעָלִי⁹³
3 וְכִשְׂאָר פֶּל הָאֲלֻמָּנוֹת⁹⁴ - אֵין שׁוֹמְעִין לָהּ, שֶׁהִרִי הִקְנִי
4 אוֹתָהּ לְזָה מִן הַשְּׂמִים⁹⁵, רָצָה - מֵינָם, רָצָה - חוֹלֵץ⁹⁶
5 וְנוֹתֵן כְּתָבָהּ. וְלֹא עוֹד, אֲלֵא אֶפְלוּ אִמְרָה: אֵינִי נִזְוֶנֶת
6 מִשְׁלִי וְאֲשֶׁב עֲגוּנָה⁹⁷ כֹּל יְמֵי חַיִּי - אֵין שׁוֹמְעִין לָהּ⁹⁸;
7 שֶׁהִרִי הֵיכָם אוֹמֵר לָהּ: כֹּל זְמַן שֶׁאֵת זְקוּקָה⁹⁹ לִי אֵין
8 נוֹתֵנִין לִי אֵשֶׁה אַחֲרֶיהָ¹⁰⁰. וְאֶפְלוּ הִיָּה נָשׁוּי - אֶפְשָׁר
9 שִׁישָׂא אֵשֶׁה אַחֲרֶיהָ¹⁰¹, או תִּהְיֶה לּוֹ מְרִיבָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ
10 מִפְּנֵי הֵיכָמָה¹⁰².

(93) בבית שגר בעלי המת, ואתזון מנכסיו. (94) ראה לעיל
בפ"ח מהל' אישות הי"א. (95) במיתת בעלה, ולא מדעתו
בחר בה היבם. (96) כתובות סד, א: "תבע לחלוץ תבע לחלוץ.
ל". וכן פירשו ה'תוספות' שם, דיבור-המתחיל תבע לחלוץ.
וכן אמרו ביבמות לט, ב - שביבם הדבר תלוי, שנאמר: "אם
לא יחפוץ האיש" - הכל כרצונו, רצה - מייבם, רצה -
חולץ. (97) קשורה לבעלי ולזכרו, לא להנשא לאיש אחר,
מלשון הכתוב (רות א, יג): "הלהן תעגנה". (98) אלא
חולצת בעל כרחיה. (99) קשורה. (100) כתובות, שם.
(101) וכל זמן שזו זקוקה לו, לא יתנוה לו. (102) שאשתו
תחשוב כי ייבם אותה, ותהיה לה כצרה בבית (מתוך סתימת
סוגיית הגמרא בכתובות שם). ואם שניהם מסכימים שלא
לחלוץ ולא לייבם, משמע שאין קפידא בדבר ('בית שמואל'
לאהע"ז ס' קסה, אות ט, וכן בתשובות 'חכם צבי' ס' א).
ובזוהר פרשת חוקת עמ' קפ, משמע שיש מצוה בחליצה.
אבל ה'חתם סופר' אהע"ז ח"ב ס' פה כתב, שגם הזוהר לא
התכוון לומר שיש מצוה-עשה לחלוץ באופן חיובי, אלא
שסגולה היא למת ולנשמתו, שתהא אלמנתו חולצת, ואין
זו אלא גמילות-חסד עם המת, כעין אמירת קדיש או הדלקת
שמן זית, ואין לכופף את האשה לחלוץ אם אינה רוצה בכך
מפני הבושה או הטורח וכיוצא בזה, אם תרצה להטיב עם
המת - תטיב, ואם לאו - אין בית-הדין יכול לכופה על כך.

11 יז. יִבְמָה שֶׁלֹּא הִיָּה לָהּ עַל בְּעֵלָה כְּתָבָהּ מִפְּנֵי
12 שֶׁהִיָּה אֲסוּרָה עָלֵינוּ¹⁰³, וְהִרִי הִיא מִתַּת לֵיכָם¹⁰⁴
13 כְּמוֹ שֶׁתִּבְעָרָה¹⁰⁵, אִם רָצָה הֵיכָם לֵיבֵם - מֵינָם, וְאֵין
14 לָהּ עָלֶיהָ כְּתָבָהּ¹⁰⁶ כְּדֶרֶךְ שֶׁלֹּא הִיָּה לָהּ עַל בְּעֵלָה.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון כ"א תשרי - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה רז

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כאשת איש החמורה, הואיל ואין בה אלא איסור לאו (סוטה יח:). ואינה דומה לנשאת לאחר, שנאסרה על יבמה, כמבואר לעיל הי"ח, כי שם יש לחוש, שיאמרו: חלץ לה יבמה ונישאת וחזר לכונסה והרי זה נושא חלוצתו, אבל זנות אין לה קול כל-כך, וידעו שפריצות היא מצדה ולא יחשדו בה שחלצה (רש"י לגיטין פ:). ואם יבמה כהן, נאסרה עליו, שהרי נבעלה לאסור לה ונעשתה זונה, וכהן אסור בזונה (ראה בפ"ח מהל' איסורי ביאה ה"א; ובפ"ט ה"ה, ובשו"ע אהע"ז סי' קנט ס"ג).

ממזר מאיסור חייבי לאוין. ראה פט"ו מהל' איסורי ביאה ה"א-ב.

1 יט. נתקדשה לאחר¹¹⁶ - לא נאסרה על יבמה¹¹⁷,
2 אלא נותן לה הזר שקדשה גט¹¹⁸ ויבמה מיבם או
3 חולץ. ואם היה יבמה כהן, שאינו יכול לשא
4 גרושה¹¹⁹ - תצא מן הזר בגט, כדי שלא יהא
5 החוטא נשכר, ויחלץ לה יבמה¹²⁰.

(116) ועדיין לא נישאה לו. (117) שאינה גרושה מאשת איש שנתקדשה לאחר ובא בעלה, שלא נאסרה על בעלה הראשון, כמבואר לעיל בפ"י מהל' גירושין ה"ו. (118) שהרי קידושין תופסים ביבמה לשוק מספק, כמבואר לעיל פ"ד מהל' אישות הי"ד, וצריכה ממנו גט. (119) ויש סברא שהכהן יחלוץ לה (שהרי לייבם אינו יכול, שגרושה היא) ותהא מותרת למקדש - לא אמרו כן אלא המקדש נותן לה גט. (120) שאלמלא חטאו היה היבם מייבמה, ועכשיו אסורה לו, ועל-ידיה תישאר ברשותו! ואף לאחר החליצה, אסורה לו לעולם משום קנס - הואיל וקידשה שלא ברשות (רמב"ן).

6 כ. חזר הזר שגרשה מן הארוסין ונשא אחר שחלץ
7 לה יבמה - אין מוציאין אותה מידו¹²¹. אבל אם גרשה
8 מן הנשואין, וחזר ונשא אחר שחלצה - מוציאין
9 אותה מידו; מפני שהיא דומה לאשת איש שנשאת
10 ובא בעלה, שהיא אסורה על זה ועל זה, כמו
11 שבארנו¹²². והיבמה שזנתה¹²³ והיא זקוקה¹²⁴ - לא
12 נאסרה על יבמה¹²⁵, אלא רצה חולץ רצה מיבם.

(121) אע"פ שאסורה עליו משום קנס, כנ"ל - אין קונסים אותה להוציאה אחר שנשאה, שדי לנו להחמיר בזה רק לכתחילה (רשב"א, הובא במגיד-משנה). (122) לעיל פ"י מהל' גירושין ה"ו, וכן אמרו (יבמות צב:): "יבמה - קידושין אין בה, נישואין יש בה, דמיחלפא באשה שהלך בעלה למדינת הים". (123) בלא קידושין. (124) כשהיא שומרת יבם, ועדיין לא חלצה ולא נתייבמה. (125) שאינה

13 כא. כל יבמה שהיא ספק מדבריהם¹²⁶ אם יש עליה
14 זקת יבם¹²⁷ או אין עליה זקת יבם, פגון יבמה
15 שילדה ולד שלא כלו לו חדשיו¹²⁸ ומת בתוך
16 שלשים יום, שדינה שתחלץ מספק מדבריהם כמו
17 שבארנו¹²⁹, אם הלכה ונתקדשה לאחר קדם חליצה
18 - חולץ לה יבמה ותשכ עם בעלה¹³⁰. ואם נתקדשה
19 לכהן, שהוא אסור בחליצה - אינו חולץ לה¹³¹;
20 שאין אוסרין על זה אשתו משום ספק דבריהן¹³².
21 גרשה הכהן או מת - הרי זו חולצת¹³³, ואחר כך
22 מתרת לאחרים לכתחלה.

(126) מדברי חכמים. (127) קשר עם היבם, להתייבם או לחלוץ. (128) כלומר, שאינו ידוע אם נולד לתשעה חדשים, אבל סימניו גמרו, שהוא שלם בשער ובצפרניו, ומן התורה הוא ולד גמור. (129) לעיל פ"א ה"ה, ועיי"ש בהערה כט. (130) ואינה צריכה קידושין שניים. (131) יבמות לו, ב וברי"ף (שם), וכל-שכן אם נישאת קודם חליצה, שאין מוציאים אותה מתחת בעלה, כמבואר ברי"ף שם, וכן בשו"ע אהע"ז סי' קסד, ס"ז. (132) שמן התורה ולד גמור הוא, הואיל וגמרו סימניו - ואין עליה זקת יבם. (133) שהרי לא התירוה לבעלה בלא חליצה אלא כדי שלא לאסרה עליו, וכיון שגירשה אין צורך להתירה בלא חליצה (מגיד-משנה). אולם ב'שלטי הגיבורים' לרי"ף שם כתוב: שמאחר שהתירוה לכהן בלא חליצה, אם מת הכהן אין מצריכים אותה לחלוץ אפילו אם רוצה להנשא לישראל, שמאחר שהותרה - הותרה.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - כ"א-כ"ז תשרי ה'תש"פ

23 א. כל מי² שנתחייב ממון לחברו הישראלי³ וכפר בו
24 ונשבע על שקרו⁴ - הרי זה חייב להחזיר לו הקרן
25 ששכר בו ותוספת חמ'ש. וחייב בקרבן⁵. והוא הנקרא
26 אשם גזלות⁶.

(2) משנה בבא קמא קג: (3) כי כתוב בתורה (ויקרא ה, כא) "וכיחש בעמיתו", ועיין להלן הלכה ז. (4) ויקרא שם, כב. (5) לכפר על שבועת השקר. (6) ככתוב "ואת אשמו

יום ראשון כ"א תשרי ה'תש"פ

הלכות גזלה ואבידה

פרק שביעי

(1) נתבארו בו דיני הגזול ותבעוהו וכפר ונשבע, שהוא חייב בקרן וחומש ואשם, ונתבארו בו הדינים בין בשהגזל קיים בין בשאין הגזל קיים.

רח שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון כ"א תשרי - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יביא לה" (שם כה). ונקרא "אשם" על שום "והיה כי יחטא ואשם" (שם, כג).

24) ומוטלת על היורש החובה להחזיר את הגזילה. 25) כפר בממון שהוא חייב בו מחמת עצמו.

ה. גזל האב ונשבע האב והודה²⁶ ואחר כך מת - 19 הרי היורש משלם קרן וחמש. 20

26) ונתחייב בקרן ובחומש בחייו.

ו. גזל ונשבע ומת²⁷, והודה היורש²⁸ - משלם הקרן בלבד. ובין כך ובין כך²⁹ היורש פטור מן האשם³⁰.

27) ומכיוון שלא הודה, לא נתחייב בחומש. 28) ומכיוון שלא נשבע לשקר, לא נתחייב בחומש אפילו כשהגזילה קיימת. 29) בין שהיורש משלם קרן וחומש (הלכה ה), ולבין שהיורש משלם קרן בלבד (הלכה ו). 30) כי "אין כפרה למתים" (ראה רש"י בבא קמא ד: דיבור המתחיל ופטורין מן האשם).

ז. הנשבע לעובד פוככים³¹ - משלם את הקרן ואינו חייב בחמש; שנאמר: וכחש בעמיתו³². וכן הגזל פחות משנה פרוטה וכפר ונשבע - אינו חייב בחמש; שאין פחות משנה פרוטה ממון³³. במה הוא החמש? אחד מארבעה בקרן³⁴. שאם גזל שנה ארבעה ונשבע - משלם חמשה. ואם היתה הגזלה קיימת - מחזיר אותה³⁵ ונותן דמי רביע שלה. 29

31) היה חייב ממון לגוי וכפר בו ונשבע על שקר. 32) המלה "עמיתו" נדרשת כשתי מלים: "עם - איתו". כלומר, "עם - איתו", כלומר, "עם שאיתך בתורה ובמצוות", להוציא גוי שאינו חייב במצוות (וראה בבא מציעא נט. ושבועות ל.). 33) משנה בבא קמא קג. "הגזול את חברו שווה פרוטה" וגמרא שם קה. (ראה למעלה פרק א, הלכה ו). 34) זה נקרא "חומש מלבר", כלומר על ארבעה רבעים של הקרן הוא מוסיף רבע הקרן, שהוא חומש מחמשת הרבעים ביחד. זוהי מסקנת הגמרא בקשר למעשר שני, שגם בו כתוב "חמישיתו יוסף עליו" (ויקרא כז, לא). מכאן לומד רבינו על חומש גזל, שגם בו כתוב "חמישיתו יוסף עליו" (שם ה, כד. ראה בבא מציעא נד.). 35) ולא דמיה, אף על פי שנתייאשו הבעלים לאחר שכפר הגזול ונשבע לשקר (ראה למעלה פרק ב, הלכה א-ב).

ח. אין הנשבע על פפירת ממון משלם חמש עד שיודה מעצמו³⁶, אבל אם באו עדים³⁷ והוא עומד בפפירתו - משלם הקרן בלבד על פי עדים, ואינו משלם את החמש; שהחמש עם הקרן לכפרה הם באים, ואינו מביאם אלא על פי עצמו³⁸.

36) משנה בבא קמא קח: "הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם". דין זה מקורו בכתוב (במדבר ה, ז): והתוודו את חטאתם ... וחמישיתו יוסף עליו (ראה פירוש המשניות לרבינו למשנה הנזכרת. שלכאורה משמע מדבריו שלמדו דין זה מהכתוב: והיה כי יחטא ואשם ולא ביאר כיצד, וראה פירוש רש"י לכתוב הנ"ל בתורה). 37) שגזל. 38) כלומר, שהודה וחזר בתשובה.

ב. אחד הגזל⁷ או העושק⁸ או הגונב¹⁰, או שהלוהו או שהפקיד אצלו או מצא אבדה וכחש בה, או שהיתה ביניהן שתפות¹¹ ונשאר לו אצלו ממון, או שעשה לו מלאכה ולא נתן לו שכרו¹². כללו של דבר: כל שאלו הודה חייב לשלם¹³ בדין¹⁴, וכפר ונשבע - משלם קרן וחמש; שנאמר: וכחש בעמיתו בפקדון¹⁵.

7) בחזקה, ויקרא ה, כא. 8) אחד ... או, פירוש: בין ובין. 9) המעכב בידו ממון חברו שהגיע לידו ברצון הבעלים (שם). ראה למעלה פרק א, הלכה ד. 10) הלוקח ממון אדם בסתר, ואין הבעלים רואים, ראה הלכות גניבה, פרק א הלכה ג. 11) ככתוב (שם, כא) "או בתשומת יד" שפירושה שותפות, ראה שם אונקלוס ואבן עזרא. 12) מקרה זה בכלל "עושק" הוא, ראה למעלה פרק א, הלכה ד. 13) למעט קנס, כגון כפל, שאילו הודה פטור מלשלם בהתאם לכלל "מודה בקנס פטור", שבועות לו: 14) ולא לצאת ידי שמים בלבד, השווה משנה וגמרא בבא מציעא לו. 15) דוגמא של ממון שהמודה בו חייב לשלם בדין.

ג. במה דברים אמורים¹⁶? פשהיה חייב לשלם מחמת עצמו¹⁷; אבל אם היה חייב לשלם מחמת אביו - אינו משלם חמש¹⁸. ביצד? כגון שגזל אביו או גנב או שהיה חייב לאחרים, והבן יודע¹⁹, וכפר הבן ונשבע, ואחר כך הודה - משלם הקרן בלבד²⁰; שנאמר: אשר גזל²¹ - על גזלו הוא מוסיף חמש, ואינו מוסיף חמש על גזל אביו.

16) שחייב לשלם חומש. 17) כגון שהוא עצמו גזל, או לוה. 18) אף על פי שהבן נשבע לשקר, בבא קמא קד: אם אינו יודע מובן מאליו שהוא פטור מחומש, כי אין זו שבועת שקר, ראה שם קה. 20) אבל את הקרן הוא חייב לשלם, אף על פי שאין הגזילה קיימת, כי דמי הגזילה חוב הם על אביהם, וגובים אותם מן הנכסים שהשאיר לבניו (ראה למעלה פרק ה הלכה הו). 21) מלים אלה מיותרות, כי מספיק היה לכתוב "והשיב את הגזילה", ומשום כך להדגשה באו, שתשלום חומש, בא אך ורק על גזילה שהוא עצמו גזל, בבא קמא קד:

ד. במה דברים אמורים²²? בשאין הגזלה קיימת²³; אבל אם גזל אביו ומת, והגזלה קיימת²⁴, וכפר היורש²⁵ ונשבע, ואחר כך הודה - משלם קרן וחמש.

22) שהבן אינו משלם חומש, אפילו כפר ונשבע והודה. 23) ואפילו כשהגזול הניח קרקע והיא משועבדת לדמי הגזילה, והבן חייב לשלם כמו שנתבאר למעלה בפרק ה הלכה ה, אף על פי כן אין לחייבו בחומש, כי הוא אינו חייב מחמת עצמו שהרי הוא לא גזל אלא אביו.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שני כ"ב תשרי - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה רט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לו, ומחילה הריה כפירעון. (52) זה הכלל: הגזלן חייב ללכת אחרי הנגזל, אם נשארה בידו הקרן משווה פרוטה ומעלה. (53) כדעת היש אומרים בשם רב פפא, בבא קמא קה.

יב. המחזיר את הקרן לבעלים⁵⁴, וכפר פעם שניה⁵⁵ בחמש⁵⁶ ונשבע עליו - נעשה החמש פקדון לכל דבר⁵⁷ ומשלם עליו חמש אחר; שנאמר: וחמשתי⁵⁸ יסף עליו - מלמד, שהוא מוסיף חמש על חמש, עד שיתמצט החמש שיכפר בו ונשבע עליו משנה⁵⁹ פרוטה⁵⁸.

(54) לאחר שנתחייב בקרן וחומש, משנה שם. (55) בפעם הראשונה כפר בקרן וכעת כפר בחומש, וטען שכבר שילם. (56) גם בנוגע לדין שיוליך אחריו, השווה ההלכה הקודמת. (57) לשון רבים. (58) אם יכפור בו ויישבע לשקר ויודה, לא יתחייב בחומש נוסף, כשם שהגזול פחות משווה פרוטה וכפר ונשבע אינו חייב בחומש, ראה למעלה הלכה ז.

יג. מי שהיה אצלו פקדון, וטען שאבד ונשבע, וחזר והודה שהוא אצלו, וחזר וטען שאבד ונשבע, וחזר והודה שהוא אצלו - משלם חמש לכל שבועה ושבועה עם הקרן האחד; שנאמר: וחמשתי יסף עליו - מלמד, שהוא משלם כמה חמשין על קרן אחד⁵⁹.

(59) "התורה ריבתה חמשיית הרבה לקרן אחת", מימרא של רבא שם. ואינו חייב קרן על כל שבועה ושבועה. גם זה לומדים מאותו הכתוב "וחמשייתיו" היינו קרן אחת, וגם נאמר "עליו" ולא "עליהם".

יום שני כ"ב תשרי ה'תש"פ

פרק שמיני

(1) נתבאר בו דיני הגזול ותבועה וכפר בו ונשבע הגזלן, מהו דינו עם היורשים של הנגזל, ובין כשאינו לו יורשים, כגון גזל הגר, וכל משפטי זה הענין על השלמות.

א. הגזול את חברו ומת הנגזל² - יחזיר הגזלה ליורשים. ואם אבדה או נשתנית³ - נותן להם דמיה. ואם נשבע לו⁴ ואחר כך מת⁵ - נותן ליורשים הקרן והחמש⁶.

(2) משנה בבא קמא קג. בפרק הקודם דובר על גזלן שמת, ובפרק זה - על נגזל שמת. (3) שינוי שאינו חוזר לבריותו, וקנה אותה הגזלן בשינוי זה. (4) הגזלן לנגזל. (5) הנגזל. (6) בין הודה לנגזל עצמו, ובין הודה ליורשים אחרי מיתת אביהם, משנה שם. ראה למעלה פרק ז, הלכה י.

ב. הגזול את אביו ונשבע לו, ומת האב: אם אין הגזלה קיימת או נשתנית⁸ - עושה חשבון עם אביו⁹ על הקרן ועל החמש; ואם הגזלה קיימת - חייב להוציא הגזלה עצמה מתחת ידו¹⁰. לפיכך, נותן את הגזלה ואת החמש לאביו¹¹, ועושה עמה חשבון¹².

ט. הגזול את חברו, אף על פי ששכר בו³⁹, הואיל ולא נשבע⁴⁰, אם חזר והודה - אינו חייב לרדף אחר הבעלים⁴¹ עד שיחזיר להם ממון שבדו, אלא יהא ביד הגזלן עד שיבואו הבעלים ויטלו שלהן. אבל אם נשבע על שוה פרוטה⁴² ומעלה - חייב לרדף אחר הבעלים עד שיחזיר להם, אפילו הם באי היס⁴³; מפני ששכר נתיאשו מאחר שנשבע, ואינן באין עוד לתבעו.

(39) לאחר שתבע ממנו את ממונו. (40) לא נתיאש הנגזל, וישוב לתבוע ממנו את הגזילה. (41) כי הבעלים יבואו אליו. (42) שם. פחות משווה פרוטה אין בה חובת השבת גזילה, ראה למעלה פרק א הלכה ו. (43) מעבר לים, בארץ רחוקה, ובלשון המשנה: "יוליכנו אחריו ואפילו למדי".

י. אפילו החזיר הגזלה כלה חוץ משנה פרוטה - חייב להוליכה אחר הנגזל⁴⁴. ולא יתן לא לבנו של נגזל⁴⁵ ולא לשלוחו⁴⁶, אלא אם כן עשה הנגזל השליח בעדים⁴⁷. ואם הביא את הגזלה ואת החמש לבית דין שבעירו - הרי זה מביא אשם ומתפטר⁴⁸, ובית דין מטפלין בה⁴⁹ עד שתגיע לבעלה. וכן נותן הוא לשליח בית דין. וכל הנותן הגזלה וכיוצא בו לבית דין - יצא.

(44) כי דינו כדין הגזול את חברו שווה פרוטה והחזיר לו חצייה (משנה בבא קמא קג.). (45) אלא לנגזל עצמו, ככתוב (שם, כד): "לאשר הוא לו יתנונו", משנה שם. (46) של הנגזל על דעת שייפטר בזה מאחריות הדרך, שהגזלן חייב להמציא את הגזילה ליד הנגזל עצמו ואחריות הדרך עליו. (47) בנוכחות עדים מינה אותו הנגזל לשליח, שילך ויביא לו את הגזילה מן הגזלן. במקרה זה מותר לו לגזלן למסור את הגזילה לשליח, וקיים מצוות השבת הגזילה וגם נסתלק מאחריותו. זוהי דעת רב חסדא בבא קמא קד. (48) אף על פי שעדיין לא הגיעה הגזילה ליד הנגזל. (49) זוהי תקנה שתיקנו החכמים כדי להקל על החוזרים בתשובה ולחסוך להם הוצאות הדרך, שם.

יא. נתן לו את הקרן⁵⁰ ולא נתן לו את החמש, או שמחל לו את הקרן⁵¹ ולא מחל לו על החמש, או שמחל לו על זה ועל זה חוץ מפחות שוה פרוטה בקרן - אינו צריך להוליק אחריו⁵², אלא יבוא הנגזל ויטל את השאר. ואף על פי שהגזלה עצמה קיימת - אין חוששין שמא תתיקר⁵³ ונמצא הנשאר שוה פרוטה. אבל אם נתן לו את החמש ולא נתן לו את הקרן, או שמחל לו על החמש ולא מחל לו על הקרן, או שמחל לו על זה ועל זה חוץ משנה פרוטה בקרן - חייב להוליכו אחריו או לתת לבית דין שבעירו, כמו שבארנו.

(50) לאחר שכפר ונשבע על שקר והודה מעצמו, משנה בבא קמא קג. (51) הנגזל מחל לו לגזלן את הקרן לאחר שהודה

(7) משנה, שם קח: (8) ואינו חייב להוציא את הגזילה עצמה מתחת ידו. (9) עליו לתת את הקרן והחומש ליורשים, ומכיון שגם הוא יורש, הוא מנכה את חלקו המגיע לו בקרן וחומש, ואת היתר הוא נותן לאחיו (ראה כסף-משנה). (10) ככתוב "והשיב את הגזילה". (11) ואינו מעכב בידו מאומה, אף-על-פי שגם הוא יורש. (12) רק לאחר שקיים מצוות השבת הגזילה, הוא מפעיל את זכותו כיוורש. ועושה חשבון עם אחיו ומקבל משאר נכסים את חלקו בקרן וחומש.

1 ג. אם אין לו אחין¹³, שְׁנַמְצָא זֶה הַגְזוּלָן לְבִדּוֹ הוּא
2 הַיּוֹרֵשׁ¹⁴ - מוֹצִיא הַגְזוּלָה מִתַּחַת יָדוֹ לְבִנְיָו¹⁵. וְאִם אֵין
3 בָּנִים לְזֶה הַבֶּן הַגְזוּלָן - נֹתְנָה לְבַעַל חֻבּוֹ¹⁶ או
4 בְּהִלְוָתוֹ אוֹ לְצִדְקָה¹⁷. הוֹאִיל וַיֵּצֵא גְזוּלָה עֲצֻמָּה
5 מִתַּחַת יָדוֹ - נִפְטָר¹⁸, אֵף עַל פִּי שְׁנִתְנָה מִתְּנָה אוֹ
6 פְּרָעָה בְּחֻבּוֹ. וְהוּא, שְׂיֹדִיעֵם וַיֹּאמֶר: זֶה גְזוּל אֲבָא¹⁹.

(13) שם. (14) ואין למי להשיב את הגזילה. (15) כדי שהגזילה לא תשאר תחת ידו. הלכה זו מבוססת על דברי המשנה שם: "הרי זה משלם קרן וחומש לבניו או לאחיו". רש"י שם מפרש "לבניו או לאחיו" של אביו הנגזל, אבל רבינו מפרש בניו ואחיו של הבן הגזול, וגירסת רבינו במשנה היא: "לאחיו או לבניו", כי אחיו קודמים, שהם יורשי הנגזל, ורק כשאין לו אחים והוא היורש היחידי - הוא מוסר לבניו. בזה מיושבת השגת ה'טור' על רבינו (ראה הגהות הגר"א למשנה שם). (16) אם אין לו לא אחים ולא בנים, כך מפרש רבינו את דברי המשנה (שם) "שאין לו", ורש"י מפרש אחרת. (17) ובלבד שלא ישאיר את הגזילה עצמה בידו, בבא-קמא קט. (18) מכיון שאין לו אפשרות להחזיר את הגזילה לנגזל עצמו או ליורשיו. (19) ואני רוצה להוציא את הגזילה מתחת ידי (רב פפא בגמרא שם).

7 ד. וְכֵן הַגְזוּל אֶת הַגֵּר²⁰ וְנִשְׁפַּע לוֹ, וְחֹזֵר וְהוֹדָה לוֹ,
8 וְזָקַף עָלָיו²¹ הַכֹּל מִלְוָה²², וְאַחֵר כֶּף מֵת הַגֵּר - אֵף
9 עַל פִּי שְׂזָכָה בְּגוּלָה²³, חַיֵּב לְהוֹצִיאָה מִתַּחַת יָדוֹ²⁴.

(20) שאין לו יורשים ונכסיו הפקר וכל המחזיק בהם זכה בהם, ודין זה דומה קצת לנידון בהלכה קודמת, שם. (21) הגר. (22) את הקרן והחומש, ויצא מתורת גזילה. (23) מן ההפקר, כי הוא מוחזק בה. (24) בדומה לגזל את אביו, בדרכים שזוכרו בהלכה הקודמת. זוהי דעת רבי עקיבא "אין לו תקנה עד שיוציא גזילו מתחת ידו" (גמרא שם). [לכאורה משמע מלשון רבינו, שאם לא זקף מלוה, הכל לכהנים אפילו אם הודה לפני מיתת הגר. אבל המגיד-משנה מפרש, שגם בלא זקפה זכה בה הגזול, ומה שאמר "וזקף" הוא ללמדנו שאף-על-פי שזקפה מלוה, חייב להוציאה מתחת ידו].

10 ה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים²⁵? כְּשֶׁהוֹדָה בִּינְתֵימָם²⁶; אֲבָל
11 אִם גְּזוּל אֶת הַגֵּר שְׂאִין לוֹ יוֹרְשִׁים וְנִשְׁפַּע לוֹ, וּמֵת
12 הַגֵּר²⁷ - הָרִי זֶה חַיֵּב לְשַׁלֵּם הַקֶּרֶן וְחֹמֶשׁ לְפָנֵיהֶם²⁸
13 שֶׁל אוֹתוֹ מִשְׁמֶרֶת²⁹, וּמִבֵּיא אֲשָׁמוֹ³⁰, וְאַחֵר כֶּף יִתְפַּכֵּר
14 בְּיָדוֹ³¹.

15 ו. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה³² לְמִדּוּר³³, שְׂזָה שְׁנֶאֱמַר בְּתוֹרָה: 15
וְאִם אֵין לְאִישׁ גָּאֹל - בְּגֵר שְׂמֵת וְאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים³⁴ 16
הַפְּתוּב מִדְּבָר³⁵, וְאִשֶּׁם זֶה³⁶ הָאֲמוּר כָּאֵן הוּא הַגְזוּלָה 17
אוֹ דְּמִיָּה³⁷. לְפִיכָּךְ, הַמַּחְזִיר גְזוּל הַגֵּר בְּלִילָה - לֹא 18
יֵצֵא³⁸; שְׁהָרִי אֲשֶׁם קָרָא הַפְּתוּב, וְאֵין מְקַרְבִּין 19
בְּלִילָה³⁹. וְאֵין הַפְּתִימִים חוֹלְקִין גְזוּל הַגֵּר כְּגֵד גְזוּל 20
הַגֵּר⁴⁰, כִּדְרֹךְ שְׂאִין חוֹלְקִין בְּשֵׁר אֲשֶׁם נָגַד בְּשֵׁר 21
אֲשֶׁם אַחֲרָיו⁴¹. 22

(32) שקיבל תלמיד מפי רבו. (33) חכמינו. (34) שלא נולדו לו בנים לאחר שנתגייר. (35) "וכי יש אדם בישראל שאין לו גואלים, אלא בגזל הגר הכתוב מדבר", בבא-קמא קט. (36) "להשיב האשם אליו, האשם המושב לה' לכהן". (37) ואין הכוונה לקרבן אשם, כי מיד לאחר מכן נאמר: "מלבד איל הכיפורים", בבא-קמא קי. (38) מימרא של רבא, שם. (39) כי כתוב בו "ביום צוֹתוֹ" (ויקרא ז, לח). (40) אלא כל גזל הגר לחוד מחלקים בין כל הכהנים. מימרא של רבא, שם קי: (41) אם יש הרבה קרבנות אשם, אין אומרים יקח כהן אחד בשר אשם אחד, והכהן חבירו יקח בשר אשם אחר, אלא כל אשם ואשם מחלקים בין כולם, אפילו אם יגיע לכל אחד מעט מאד (מנחות עג.).

23 ז. כָּל גְזוּל הַגֵּר שְׂאִין בוֹ שְׂזָה פְרוּטָה לְכָל כֹּהֵן וְכֹהֵן
24 מֵאַנְשֵׁי מִשְׁמֶרֶת⁴² - לֹא יֵצֵא הַמַּחְזִיר יְדֵי הַשְּׂבָה⁴³; 24
25 שְׁנֶאֱמַר: הַמּוֹשֵׁב לֵה' לִפְנֵי - עַד שְׁתִּהֶיּה הַשְּׂבָה⁴⁴
26 לְכָל כֹּהֵן. וְלִמָּה נֶאֱמַר בְּגוּל הַגֵּר 'אִישׁ'⁴⁵? שְׁהָאִישׁ⁴⁶
27 אֲתָה צָרִיךְ לְחַקֵּר⁴⁷ וּלְחַזֵּר עָלָיו אִם יֵשׁ לוֹ יוֹרְשִׁים⁴⁸
28 אוֹ אִם אֵין לוֹ; אֲבָל אִם הָיָה הַגֵּר קֶטָן⁴⁹ - אִי אֲתָה
29 צָרִיךְ לְחַזֵּר עָלָיו, אֲלֹא חֲזַקְתּוֹ שְׂאִין לוֹ יוֹרְשִׁים⁵⁰. 29

(42) כי בהלכה הקודמת נאמר, שחייבים לחלק כל גזל הגר בין כל כהני המשמר. על כן יכול להיות, שחלקו של כל כהן יהיה פחות משה פרוטה. (43) מימרת רבא, המובאת כלשונה בבבא-קמא קי. (44) ואין השבה בפחות משה פרוטה. (45) "ואם אין לאיש גואל" (במדבר ה, ח). הלא אותו דין הוא גם באשה גיורת, וגם בקטן. (46) הגדול. (47) לפני שאתה מוסר את הכסף לכהן. (48) שנולדו לו לאחר שנתגייר. "ואם אין לאיש גואל" משמע שחקרו ונוכחו שאין לו גואל. (49) פחות משלוש-עשרה שנה ויום אחד. (50) שהרי קטן אינו מוליד, בבא-קמא קט:

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שני כ"ב תשרי - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה ר"א

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 ח. הפהגנים בגזל הגר⁵¹ במקבלי מתנות⁵² הן.
2 לפיכך, הגזול חמץ מן הגר שאין לו יורשים, ועבר
3 עליו הפסח⁵³ - חייב לתן לפהגנים את דמיו בשעת
4 הגזלה⁵⁴; שאם יתנהו להן עכשו⁵⁵ - אינה מתנה,
5 שהרי הוא אסור בהנאה⁵⁶. ואלו היה הגר קנים, היה
6 אומר לו: הרי שלך לפני⁵⁷, כמו שבארנו⁵⁸.

75 שם קי. (76) בשבוע שלא היה תורה לעבוד בקודש.
77 שבוע ימים שתורה לעבוד בקודש. אבל אם נתן הכסף
למשמרה העובדת ואחר-כך נתן את האשם למשמרה שניה,
כשהגיע תורה, זכתה כל אחת במה שקיבלה.

24 יג. אין מקריבין את האשם⁷⁸ עד שיחזיר הגזלן
25 הקרן⁷⁹ לפעלים, או לפהגנים - אם היה גזל גר שאין
26 לו יורשים. נתן את הקרן והקריב אשמו - נתכפר
27 לו, ואין החמש מעכב הפפירה⁸⁰. וחייב לתן את
28 החמש אחר פפירה.

78 משנה, שם קי. (79) "הביא אשמו עד שלא הביא
גזילו, לא יצא" (שם). דין זה לומדים מן הפסוק "האשם
המושב לה' לכהן מלכד איל הכיפורים אשר יכפר בו"
(במדבר ה, ח). "האשם" כוונתו לכסף, כמו שאמרו (גמרא
שם) "אשם זה קרן", ובקרבן אשם כתוב אשר "ככפר"
בעתיד, ולא אשר "ככפר", בעבר, משמע שכאשר השיב את
האשם, דהיינו קרבן הכסף, עדיין לא כיפר ולא הביא את
הקרבן. (80) לפסול את קרבן האשם (משנה שם, וגמרא
שם קיא.).

29 יד. העבדים⁸¹ והשטרות והקרקעות⁸² - אין בהן
30 תוספת חמש⁸³. שנאמר: וכחש בעמיתו בפקדון. כל
31 האמור בענין⁸⁴ מטלטלין הוא וגופן ממון. יצאו
32 קרקעות ועבדים שהקשו לקרקעות⁸⁵, ויצאו שטרות
33 שאין גופן ממון⁸⁶. וכן אם היו גזל⁸⁷ גר שאין לו
34 יורשים - אינן חוזרים לפהגנים⁸⁸. וכן הקרקע אינה
35 נקנית לעולם לגזלן⁸⁹, אלא ברשות בעליה עומדת⁹⁰.
36 ואפילו נמכרה לאלף זה אחר זה ונתאשו הבעלים⁹¹
37 - הרי זו חוזרת לגזל בלא דמים⁹². וכל מי שציאה
38 מפתחת ידו חוזר על זה שמכרה⁹³, וחוזר המוכר
39 השני על המוכר הראשון, עד שיחזיר הלוקח מן
40 הגזלן על הגזלן ויטל ממנו, כמו שיתבאר⁹⁴.

81 כנענים, שהם עבדי עולם. (82) כל אלו שאין נשבעים
על כפירתם, שבועות מב: (83) אפילו נשבע עליהם.
84 כל הדוגמאות המובאות שם בענין החומש, כגון פקדון,
תשומת יד, גזל, עושק, אבידה. (85) כי כתוב בהם
והתנחלתם אותם לבניכם" (ויקרא כה, מו), "הקישן הכתוב
לשרה אחוזה" (קידושין כב:). (86) אלא פיסת נייר
בעלמא, המשמשת הוכחה לממון, וראה בבא-קמא קה.
87 העבדים והשטרות והקרקעות. (88) כי בגזל הגר
המושב לכהן, מדובר על גזילה שכיזא בה בישראל משלם
קרן וחומש ואשם. וראה הלכות זכיה ומתנה פרק ב.
89 במטלטלין יכול הגזלן לקנותן עלי-ידי שינוי, מה-שאין
כן בקרקע, ראה למעלה פרק ב, הלכה א. (90) זוהי דעת
החכמים, החולקים על רבי אלעזר בברייתא בבא-קמא קיז:

(51) הכהנים המקבלים גזל הגר שמת ואין לו יורשים.
(52) מהקדוש-ברוך-הוא, כיתר מתנות כהונה, ואין דינם
כיורשי הגר, בבא-קמא קי: (53) ונאסר בהנאה.
(54) בעיא שנפשטה בגמרא שם. (55) לאחר הפסח.
(56) ואינו נותן לו מאומה. (57) ומחזיר לו את החמץ גופו,
אף-על-פי שאינו שוה כלום. (58) למעלה פרק ג, הלכה ד.
בעיא שנפשטה.

7 ט. בהן שגזל גר⁵⁹ שאין לו יורשים ונשבע לו, ומת
8 הגר⁶⁰ - לא זכה זה בגזלו שפתחת ידו⁶¹, אלא יוציא
9 מפתחת ידו לכל אחיו הפהגנים⁶² בני המשמרת.

(59) בבא-קמא קט: (60) ואחר-כך הודה הכהן, ואפילו
הודה כשהגיע תורו של המשמר שלו לעבוד בקודש.
(61) אף-על-פי שהיא ברשותו. (62) כי ברגע שהודה,
שייכים הקרן והחומש לה', והוא נתן אותם במתנה, כיתר
מתנות הכהונה, לכל כהני המשמר (גמרא שם).

10 י. הגזלן את הגר⁶³ ונשבע לו, ומת הגר, והפריש
11 אשמו וגזלתו להעלותו לפהגנים⁶⁴, ומת הגזלן קדם
12 בפפירה⁶⁵ - הרי בני הגזלן יורשים את כסף הגזלה⁶⁶
13 או הגזלה עצמה⁶⁷, והאשם⁶⁸ ירעה עד שיפיל בו
14 מום⁶⁹, כמו שבארנו במקומו⁷⁰.

(63) משנה בבא-קמא קי. (64) בהתאם לנאמר למעלה
בהלכה ה. (65) כי מצד הדין, זכה הגזלן בגזל הגר מן
ההפקר לאחר מות הגר, אבל התורה מחייבת אותו למסור
את הכסף לכהנים ולהביא קרבן אשם, ושניהם באים לשם
כפרה, על שכפר ונשבע לשקר (ראה למעלה הלכה ו).
(66) כי אין כפרה למתים. (67) הבנים שלא גזלו, רשאים
להחזיק את הגזילה עצמה אם זכו בה בדין. ראה למעלה
הלכה ג-ד. (68) שמתו בעליו, ואי-אפשר להקריבו.
(69) ואז אפשר למכור אותו, ודמיו הולכים לעולות נדבה
למזבח. אבל לפני שנפל בו מום, אין קרבן יוצא לחולין.
(70) הלכות פסולי המוקדשין פרק ד, הלכה יד.

15 יא. נתן הגזלן⁷¹ את הכסף לאנשי משמר, ומת קדם
16 בפפירה⁷² - אין יורשי הגזלן יכולין להוציא⁷³ מיד
17 הפהגנים; שנאמר: איש אשר יתן לפהגן⁷⁴ לו יהיה.
18 ואפילו היה הגזלן קטן, שאין מתנתו מתנה - אין
19 יורשים מוציאין מיד הפהגנים.

(71) משנה בבא-קמא קי. (72) לפני שהקריבו את קרבן
האשם. (73) בטענה שהכהנים לא כיפרו על אביהם בקרבן
אשם. (74) מפני שהכסף מכפר מחצה, זכו בו הכהנים,
גמרא שם קי:

ר"ב שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שלישי כ"ג תשרי – ספר נזיקין – הלכות גזילה ואבידה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

(19) גמרא שם. (20) ולו לא אמר על השדה הנגזלת שהיא שלו לא היה לוקחה, כי התכוון לקרקעות הגזולין בלבד. (21) כי הקרקע נלקחה מחמת הגזולין.

ד. גִּזְלֵי שָׂדֶה וְהַפְסִידָה בְּיָדוֹ²²¹, כְּשֹׁפֵעַל הַשָּׂדֶה גֹּבֶה
אֶת דְּמֵי מֶה שֶׁהַפְסִיד הַגִּזְלָן - גֹּבֶה אוֹתָן מִנִּכְסִים
בְּגֵי חֹרֶץ²²³, מִפְּגִי שֶׁהֵיא כְּמִלְוֶה עַל פֶּה²²⁴, וְאִם עָמַד
הַגִּזְלָן בְּיָדוֹ²²⁵ וְנִתְחַיֵּב לְשֹׁלֵם²²⁶ וְאַחֵר כִּף מָכַר - גֹּבֶה
מִנִּכְסִים מִשְׁעַבְדֵּי²²⁷.

22) זוהי הדוגמה המובאת בהלכה א, ראה בבא-מציא יד: 23) הנמצאים ברשות הגזול. 24) שאין לו פרסום, והלוקח מן הלוה לא ידע שיש על הקרקע חוב. על כן אין גובים מן הלקוחות אלא מן הנכסים שביד הלוה בלבד, דעת עולא בבא-בתרא קע"ה: 25) בבא-מציא טו. 26) יש לזה קול, ודינו כמלוה בשטר. 27) גובה מן הלוקח, כי הקרקע שקנה משועבדת לחוב שחייב הגזול לנגזל, והקונה הפסיד, כי צריך היה לחקור קודם הקניה אם אין חוב על הקרקע, בבא-בתרא קע"ה: וראה הלכות מלוה ולוה פרק יא, הלכה ד.

ה. גָּזַל שָׂדֶה וְאָכַל פְּרוּתֶיהָ²⁸ - מִשְׁלָם כָּל הַפְּרוֹת
שֶׁאָכַל מִנְכָּסִים בְּנֵי חוּרִין²⁹. גָּזַל וְהִשְׁבִּיחַ³⁰ - שְׁמִין
לוֹ³¹ וַיְדוּ עַל הַתַּחֲתוֹנָה³²: אִם הִשְׁבַּח יִתֵּר עַל
הַהוּצָאָה - נוֹטֵל הַהוּצָאָה³³ בְּלִבָּד מִן הַנִּגְזָל³⁴; וְאִם
הַהוּצָאָה יִתֵּר עַל הַשְׁבַּח³⁵ - אֵין לוֹ מִן הַהוּצָאָה
אֵלָּא שְׁעוֹר הַשְׁבַּח³⁶.

(28) גיטין מח: וראה שם בפירוש המשנה לריבנו. (29) ואם עמד בדין, גובה גם מנכסים משועבדים, כמו בקרקע שהפסידה בהלכה הקודמת. [כך כתוב במגיד-משנה, אבל מלשונו של רבינו בפירוש המשניות משמע שיש הבדל בין פירות לקרקע]. (30) והנגזל בא ומוציא את הקרקע עם השבח. (31) מעריכים לו לגזולן כמה עולה השבח. (32) כלומר, אם יש רווח לא ינהה. אבל אם יש הפסד, יזקף על חשבונו, כדין היורד לתוך שדה חברו שלא ברשות ויהשביחה, בבא-מצינא יד: (33) כגון, ההוצאות שהשקיע הגזולן בשדה עולות בסך 100 ש"ח, והעליה בדמי הקרקע כתוצאה מהשקעה זו היא בסך 150 ש"ח. (34) והרווח הנקי נשאר ביד הנגזל, אבל את ההוצאה חייב הוא לשלם, כי הוא נהנה מן השבח שבא עלי-ידי ההוצאה. (35) כגון, ההוצאה היתה 150 ש"ח, והשבח 100 ש"ח בלבד, כלומר שיש כאן הפסד. (36) הגזולן לא יקבל את כל ההוצאות אלא 100 ש"ח בלבד, והשאר יפסיד.

ו. גָּזַל שָׂדֶה וּמִכְרָה³⁷ וְהִשְׁפִּיחַהּ הַלֹּקֶחַ³⁸, אִם
הִשְׁבַּח יֵתֶר עַל הַהוֹצָאָה - נוֹטֵל הַהוֹצָאָה³⁹ מִבְּעַל
הַשָּׂדֶה, וְהִקְרָו נוֹטֵל עִם שְׂאֵר הַשְּׁבַח⁴⁰ מִן הַגְּזוּלִין⁴¹.

(37 בבא-מצינא יד: 38) ומכיון שלא ידע שהקרקע גזולה, שונה דינו מגזולן שהשביח, ויקבל את כל השבח בשלימותו. "אמר רבא, הלכתא יש לו מעות ויש לו שבח, ואף-על-פי שלא פירש לו את השבח" (שם טו:). פירוש: זה שלקח מן הגזולן מקבל בחזרה גם את הקרן וגם את השבח, ואף-על-פי

91) לו זה היה מטלטלין, היה הלוקח קונה אותם ביאוש ושינוי רשות, ראה למעלה שם הלכה ג. 92) במטלטלין, כשהלוקח חייב להחזיר, כגון שקנה לפני יאוש, חייב הנגזל לשלם דמים לקונה משום תקנת השוק, אבל הקרקע חוזרת בלא דמים (ראה למעלה פרק ה, הלכה ז). 93) ליטול ממנו את דמי הקרקע ששילם. 94) בפרק הבא.

יום שלישי כ"ג תשרי ה'תש"פ

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי¹

1) נתבארו בו דיני גזילות הקרקעות וכל התלוי בזה. ר"ל אם מכלה הגזולן הקרקע. ודין הגזולן שלקח שדה מבעליו באלימות.

א. הגזל קרקע מחברו והפסידה², בגון שחפר בה
בורות⁴ שיחיו⁵ ומערות⁶, או שקצץ את האילנות
ושחת את המעונות והרס הבנין - חייב להעמיד לו
בית או שדה כשהיו בשעת הגזלה, או ישלם דמי
מה שהפסיד. אבל אם נשחתה מאליה, בגון
ששטפה נהר⁷ או נשרפה באש שיזדה מן השמים
- אומר לו⁸: הרי שלך לפניך⁹. שהקרקע בחזקת
בעלים קיימת¹⁰, ואין אחריות הפסדה עליו¹¹ אלא
אם פן הפסיד בידו. מה שאין הדין בן במטלטלין¹²,
כמו שבארנו¹³.

(2) גרם לה נזק. (3) בבא-מציעא יד: (4) עגולים.
(5) מאורכים. (6) מרובעות. (7) שהיה בקרבתה, משנה
בבא-קמא קיז: (8) הגזלן לנגזל. (9) קרקע זו לא שלי
היא אלא שלך, ועל כן גם ההפסד שלך הוא. (10) ואינה
ננקיית לגזלן, ראה למעלה פרק ח הלכה יד. (11) כי אלו
הם אונסיין, ואין להאשים בהם את הגזלן. (12) שהם
ברשות הגזלן וחייב באונסיין. (13) למעלה פרק ג הלכה
יא. [בספרים שהיו בידי הראב"ד והמגיד-משנה היתה
הגירסא במטלטלין או בעבדים, ולכן תמהו על דברי רבינו.
ראה שם].

ב. גִּזַּל שָׁדָה¹⁴ וַנִּגְזַלְהָ מִפָּנֵינוּ וַנִּטְלֶיהָ מִצִּיקִים¹⁵ בִּכְחַ
הַמֶּלֶךְ: אִם מִפֶּת מַדְיָנָה הִיא, בְּגוֹן שְׁלֶמָה הַמֶּלֶךְ
שָׂדוֹת אוֹ בָתִּים שֶׁל כָּל אֲנָשֵׁי הַמְּדִינָה - אוֹמֵר לוֹ:
הֲרִי שְׁלָךְ לַפְּנֵי¹⁶; וְאִם מִחֶמֶת הַגּוֹלָן נִלְקָהָ¹⁷ -
חֵיב לְהַעֲמִיד לוֹ שָׂדֶה אַחֶרֶת¹⁸.

(14) משנה בבא-קמא קטז: (15) אנסים גוים. (16) שהרי זה אונס, ודינו כמו בשטפה נהר או נשרפה באש שירדה מן השמים, שבהלכה הקודמת. (17) כגון שלקחו את כל קרקעות הגזול, וגם זו הגזולה ביניהן. (18) ודין הגזול כהפסידה בידים, בהלכה הקודמת, כי לו היתה ביד הנגזל, לא היו לוקחים אותה.

ג. אַנְס הַמֶּלֶךְ אֶת הַצֹּלֵן¹⁹ וְאָמַר לוֹ: הֲרָאָה לָנוּ כָּל
 מֵה שֵׁשׁ לָךְ, וְהֲרָאָה שָׂדֶה זֶה שֶׁצֹּל בְּכָלל שְׂדוֹתַי,
 וְנִטְלָה הַמֶּלֶךְ²⁰ - חֵיב לְהַעֲמִיד לוֹ שָׂדֶה אַחֶרֶת
 כְּמוֹתָהּ²¹, אוֹ נֹתֵן דְּמִיָּה.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי כ"ג תשרי - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה ר"ג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ט. המוכר שדה שאינה שלו - אין ממכרו ממכר, ולא קנה לוקח כלום⁵⁷, כמו שבארנו⁵⁸. חזר הגזלן אחר שמכרה ולקחה מבצלה - נתקיימה ביד הלוקח⁵⁹ מן הגזלן. ואפילו נתנה לו הגזלן מתנה⁶⁰ כשהיתה גזולה בידו - פיון שחזר ולקחה⁶¹ נתקיימה ביד זה שקבל המתנה; שמפני זה טרח הגזלן עד שנקאה, כדי לעמד בנאמנותו⁶².

(57) ומשום כך לעולם מוציא אותה הנגול מיד הלוקח. (58) למעלה פרק ח, הלכה יד. (59) כי הגזלן מכר ללוקח כל זכויותיו בקרקע, ואפילו הזכות שתבוא לידו אחרי המכירה, כי רוצה אדם - ואפילו גזלן - לעמוד בנאמנותו, בבא-מציעא טו: (60) שם טז. (61) הגזלן מן הנגול. (62) שלא יבוא הנגול להוציא ממנו את הקרקע שנתן לו במתנה, על כן ברגע שקנה הגזלן את הקרקע, עוברת זכות בעלותו על הלוקח או על מקבל המתנה. טעם זה "כדי לעמוד בנאמנותו", נתן רב אשי שם טו: במה דברים אמורים? כשלא ידע הלוקח שהשדה אינה שלו, אבל אם ידע - לא נתקיימה בידו (תוספות שם ד"ה חזר, וראה מגיד-משנה כאן).

י. לפיכך, אם תבע הלוקח את הגזלן מפני שמכר לו שדה שאינה שלו, ונתחייב לשלם⁶³, והתחיל בית דין⁶⁴ להכריז על נכסי הגזלן⁶⁵ כדי להגבות מהן ללוקח, ואחר שהתחילו ההכרזה לקחה הגזלן מן הבעלים - לא נתקיימה ביד הלוקח; שמאחר שהכריזו על נכסיו⁶⁶ נתגלה שאינו נאמן, ולא לקחה מן הבעלים כדי להעמידה ביד הלוקח⁶⁷.

(63) בבית-הדין ולא שילם. (64) לאחר שעברו לא פחות מתשעים יום ממתן פסק-הדין. (65) שהם עומדים למכירה פומבית. הלכה זו היא כדעת רב פפא שם טז. "עד דמתחלן יומי אכרותא", כך פסק גס הרי"ף. (66) ועמד במרדו ולא שילם. (67) ועל כן יוכל הגזלן, הבא במקום הנגול, להוציא את הקרקע מן הלוקח, שקנייתו אינה קניה, ומחזיר לו את מעותיו.

יא. לקחה הגזלן מן הבעלים⁶⁸ אחר שמכרה כשהיא גזולה, וחזר ומכרה לאחר⁶⁹ או נתנה במתנה או הורישא - הרי גלה דעתו⁷⁰ שאינו רוצה להעמידה⁷¹ ביד זה שלקחה ממנו כשהיתה גזולה. וכן אם נפלה לגזלן בירשה⁷² - לא נתקיימה ביד הלוקח⁷³.

(68) בבא-מציעא טז. (69) וכל-שכן אם מכרה לאחר, לפני שקנה אותה מן הנגול. (70) על-ידי מעשה המכירה וכו'. (71) כלומר, אומד הדעת שלנו, שקנה את הקרקע מן הבעלים כדי לעמוד בנאמנותו, אינה נכונה, ועל כן לא נתקיימה הקרקע ביד הלוקח. ב"טור' חושן-משפט סימן שעד, מפרש דעת רבינו, שאפילו אם מכרה לאחר אחרי שקנאה מן הנגול, לא נתקיימה ביד לוקח ראשון, אבל רש"י שם ד"ה זבנה מפרש, שדין זה נאמר רק במקרה שהגזלן

שהגזלן המוכר לא כתב שהוא מקבל אחריות השבח. (39) הנגול חייב להחזיר ללוקח את ההוצאות, כי הוא נהנה מן השבח שבא על-ידי ההוצאות, כמו בהלכה הקודמת. (40) כלומר, השבח פחות ההוצאות, וראה ר"ף בבא-מציעא ח: (דפוס וילנא). (41) שהוא אחראי לקרן ולשבח.

ז. הקרן⁴² גובה מנכסים משועבדים⁴³, ושאר השבח מנכסים בני חורין⁴⁴. ואם הפיר בה⁴⁵ שהיא גזולה⁴⁶ כשלקחה⁴⁷ - אינו נוטל מן הגזלן אלא הקרן בלבד⁴⁸, ומפסיד שאר השבח⁴⁹ היתר על ההוצאה. היתה ההוצאה יתרה על השבח, בין שהפיר בה שהיא גזולה בין שלא הפיר - אין לו מן ההוצאה אלא שעור השבח נוטל מבעל השדה, והקרן נוטל מן הגזלן⁵⁰ מנכסים משועבדין.

(42) שהלוקח גובה מן הגזלן. (43) מן הלוקחות שקנו קרקע מן הגזלן לאחר שלוקח זה קנה את הקרקע הגזולה, אם לא נשארו נכסים ביד הגזלן. הטעם הוא: "אחריות טעות סופר" היא, בין בשטרי הלואה בין בשטרי מקח וממכר (גמרא שם). יוצאים מתוך ההנחה, שאדם שקונה קרקע מבטיח את כספו, ומתנה שהמוכר אחראי להחזיר לו את כספו במקרה שיוציאו מידו את הקרקע מכוח תביעות על המוכר. ואם לא כתוב, הרי זו טעות סופר בלבד, ששכח לכתוב בשטר. (44) "אין מוציאין. . . ולשבח קרקעות. . . מנכסים משועבדים מפני תיקון העולם" (שם יד:). שבח קרקעות הוא דבר שאינו ידוע מראש, ואין הלוקחות יודעים להזהר בכך, ואם ינכו את השבח מן הלוקחות, ימנעו מקניית קרקעות. וראה בבא-קמא צה. צה: (45) הלוקח בקרקע זו. (46) בבא-מציעא טז: (47) אבל אם הכיר בה שהיא גזולה לאחר שלקחה, יש לו שבח. (48) ואת ההוצאה בשיעור השבח הוא מקבל מן הנגול. (49) כך פסק רבא: "הכיר בה שאינה שלו ולקחה, מעות יש לו, שבח אין לו", גמרא שם. (50) ואת עודף ההוצאה על השבח, מפסיד הלוקח ואינו גובה מן הגזלן, כי הוא אינו אחראי להוצאות בלתי משתלמות שהלוקח משקיע על דעת עצמו. ראה ר"ף בבא-מציעא ח:

ח. הגזל שדה ומכרה, ואכל הלוקח פירותיה⁵¹ - מחשבין עליו כל הפירות שאכל ומשלם לבעל השדה⁵², וחוזר וגובה אותן מן הגזלן מנכסים בני חורין⁵³. ואם הפיר בה⁵⁴ שגזולה היא - אין לו פירות⁵⁵, ואינו גובה מן הגזלן אלא הקרן בלבד⁵⁶.

(51) הלכה זו מקבילה להלכה ה. שם דובר בגזלן שאכל פירותיה, וכאן מדובר בלוקח שאכל פירותיה. (52) מכיון שקרקע אינה נגזלת, ולעולם ברשות בעליה עומדת. על כן "הדרא ארעא והדרי פירי", בבא-בתרא לג: [וגובה מבעל השדה את ההוצאות עד כדי השבח (מגיד-משנה)]. (53) כדין שאר השבח בהלכה הקודמת, וראה בבא-מציעא יד: (54) הלוקח בשעה שקנה אותה שגזולה היא. (55) כשם שאין לו שבח (היתר על ההוצאה) בהלכה הקודמת. (56) ואת ההוצאה, עד כדי דמי הפירות שאכל, מנכה מדמי הפירות שהוא משלם לבעל השדה.

ריד שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי כ"ד תשרי - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מעשה גזילה שיפסיד דמיו, "קרקע אין לו, אבל מעות יש לו", מימרא של רב ביבי בשם רב נחמן, גמרא שם.

טו. בַּמָּה דְּבָרִים אָמְרוּרִים? בַּשְּׁהֵעִידוּ הָעֵדִים שְׁמָנָה
בַּפְּנִיָּהם אֶת הַמְּעוֹת⁸⁷; אָבָל אִם הָעֵידוּ שְׁפַעַל הַקֶּרֶקַע
מִכֵּר לַגְּזֹלָן וְהוֹדָה לוֹ בַּפְּנִיָּהם שָׁנְתָן לוֹ דָּמִים⁸⁹ כִּף
וְכָף, וְהַנִּגְזֵל טוֹעֵן שְׁלֹא נָתַן לוֹ דָּמִים וּמַחְמַת יָרָאָה
הוֹדָה לוֹ - אֵין לַגְּזֹלָן כְּלוֹם⁹⁰, אֲלֹא מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ
הַשְּׂדֵה בְּלֹא דָּמִים, מִפְּנֵי שְׁלֹא הוֹדָה לוֹ אֲלֹא מִפְּנֵי
הַפְּחָד⁹¹ כְּשִׁטְעֵן, הוֹאִיל וְהַחֲזֹק גְּזֹלָן עָלֶיהָ⁹².

(87) שמחזירים לגזול את הדמים שנתן, שם. (88) ועל כן
אנו בטוחים שהגזולן שילם לנגזל. (89) אבל הם בעיניהם
לא ראו זאת. (90) לא קרקע ולא דמים, שם. (91) כדברי
רב כהנא, שאם לא יודה ימסור אותו לשלטון, שם.
(92) על כן, בנוגע לקרקע זו שעליה הוחזק גזולן, אין הוא
נאמן, ומאמינים לנגזל.

טז. אֵין בַּעַל הַשְּׂדֵה צָרִיף לַעֲשׂוֹת מוֹדָעָה עַל מִכָּר
זֶה⁹³. הוֹאִיל וְהַחֲזֹק זֶה גְּזֹלָן עַל שְׂדֵה זֶה, וְאֵין רֹאֵיתוֹ
בָּהּ רֹאֵיהָ⁹⁴, וְאֵין צָרִיף לְמַסֵּר מוֹדָעָה. וְאֵין דִּין גְּזֹלָן
כְּדִין הָאוֹנֵס אֶת חֲבֵרוֹ וְתָלָה אוֹתוֹ⁹⁵ עַד שִׁימְכֹר לוֹ,
שְׂדֵה הָאוֹנֵס אֵינוֹ רוֹעָה לְגֹזֵל⁹⁶ וְלֹא גִזְלוֹ עֲדִין
כְּלוֹם⁹⁷, לְפִיכָּה אִם לֹא מָסַר הַמוֹכֵר הָאוֹנֵס מוֹדָעָה
- מִמְכָּרוֹ קָיָם.

(93) להודיע לעדים לפני המכירה, שהוא מוכר מאונס ואין
המכירה מכירה, ולמה? הוֹאִיל וְהַחֲזֹק זֶה גְּזֹלָן עַל שְׂדֵה זֶה.
(94) על כן אין זו מכירה כלל, ואין צורך להודיע מראש על
ביטולה. (95) על עץ, או גרם לו יסורים אחרים, שם.
(96) לקחת את הקרקע בכוח בלי כסף. (97) על כן דינו
כדין כל אדם, שאם מביא עדי מכירה, מתקיימת הקרקע
בידו, אלא-אם-כן מסר מודעה בפני עדים לפני המכירה,
שהוא מוכר מאונס והמכירה מבוטלת. רבינו נטה כאן מדעת
הרי"ף שפסק בהלכותיו שאין הבדל בין גזול לאנס בדין זה.
ראה כאן ראב"ד ומגיד-משנה בהלכה יד.

יום רביעי כ"ד תשרי ה'תש"פ

פֶּרֶק עֶשְׂרִי

(1) נתבארו בו דיני גוי אנס הגזול קרקע ומכרו לישראל וכל
הנמשך לזה. וכן היורד לתוך קרקע חבירו לבנות או
להשביח, בין ברשות בין שלא ברשות, וכל הנמשך אחר זה.

א. עוֹבֵד פּוֹכְבִּים בַּעַל זְרוּעַ שְׁאָנֵס² נִכְסֵי יִשְׂרָאֵל
וְיֵרֵד לְתוֹךְ שְׂדֵהוּ, מַחְמַת שְׁהִיָּה לוֹ חוֹב עַל בַּעַל
הַשְּׂדֵה, אוֹ מַחְמַת שִׁישׁ לוֹ נִזְק כִּדְּזֵה הַיִּשְׂרָאֵל, אוֹ
מַחְמַת שֶׁהִפְסִיד מִמוֹנוֹ³, וְאַחֵר שִׁתְקָף לוֹ אֶת הַשְּׂדֵה
מִכֵּרָה לַיִּשְׂרָאֵל אַחֵר - אֵין הַבְּעָלִים יְכוֹלִין לְהוֹצִיא
מִיַּד הַלּוֹקָח⁵.

(2) שלקח בכוח על דעת עצמו, ולא על ידי בית הדין.
(3) ממונו של היהודי, כגון שורו, גרם נזק לגוי. כך מפרש

מכר את השדה קודם שלקח מן הבעלים, אבל אם קנה
אותה מן הבעלים לפני מכירה שניה, מיד כשקנאה נתקיימה
ביד הלוקח, ואינו יכול שוב למכרה לאחר. ראה כסף-משנה
כאן. (72) שמתחילה גזל אותה מאחד ממורישיו, ואחר-כך
מת הנגזל, גמרא שם. (73) אם קנה אותה הגזולן, יש מקום
להנחה, שמעוניין לעמוד באמנותו, שהרי עשה מאמץ
וטרח לקנות את הקרקע, אבל אם נפלה לו בירושה אין
הצדקה להנחה זו, כי השדה בא לידו בלי כל טירחה מצדו,
והגזולן יכול להוציאה מיד הלוקח, ומשלם לו את דמיה.

יב. גִּבְאָה הַגְּזֹלָן בְּחוּבוֹ⁷⁴: אִם יֵשׁ לַנִּגְזֵל קֶרֶקַע
אַחֶרָת⁷⁵, וְאָמַר לוֹ הַגְּזֹלָן: זֶה אֲנִי גֹבֶה בְּחוּבִי⁷⁶ -
הֲרִי זֶה מִתְּפִנִּי לְהַעֲמִידָה בְּיַד הַלּוֹקָח; וְאִם אֵין
לַנִּגְזֵל קֶרֶקַע אֲלֹא זֶה - לְגִבּוֹת חוּבוֹ הוּא שְׁנִתְפַּנּוּ⁷⁷.

(74) לאחר שגזל את הקרקע ומכרה ללוקח, בא לנגזל ואמר
לו: תן לי את הקרקע הגזולה תמורת החוב שאתה חייב לי,
והסכים הנגזל, בבא-מציעא טז. (75) שאפשר לגבות ממנה
את החוב. (76) גילה דעתו שכוונתו לקיים את הקרקע ביד
הלוקח. לו היה בדעתו לגבות את חובו בלבד, הרי יכול היה
לגבות גם מקרקע אחרת, ולאו דוקא מזו הגזולה.
(77) מכיון שאין כל גילוי דעת שרצונו לקיים את הקרקע
ביד הלוקח, על כן יוכל להוציא את השדה מידו.

יג. נִתְּנָה הַבְּעָלִים לַגְּזֹלָן מִתְּנָה⁷⁸ - קִנְיָה הַלּוֹקָח⁷⁹.
שְׁאֵלוֹ לֹא טָרַח לְבַעְלִים - לֹא הָיוּ נוֹתְנִים לוֹ
בְּמִתְּנָה⁸⁰; וּמִפְּנֵי זֶה טָרַח, כְּדִי שִׁיזְכֶּה בָּהּ בְּדִין,
וְיַעֲמִיד בְּנִימְנוּתוֹ, וְתִתְּקִים בְּיַד הַלּוֹקָח⁸¹.

(78) לאחר שמכרה הגזולן ללוקח, גמרא שם. (79) ואין
אומרים, שהמתנה באה מאליה ודינה כירושה (למעלה
הלכה יא), שלא קנאה הלוקח. (80) המתנה לא באה
מאליה אלא היא פרי מאמציו של הגזולן, ודינה כמכר.
(81) בגמרא שם מחלוקת בין רב אחא ורבינא. אחד אומר:
מתנה כירושה, ואחר אומר: מתנה כמכר. ורבינו פסק
כמאן דאמר מתנה כמכר.

יד. הַגְּזֹל שְׂדֵה, וְאַחֵר שְׁגִזְלָה וְהַחֲזֹק גְּזֹלָן עָלֶיהָ⁸²
חִזֹּר וּלְקַחָהּ מִבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים, וְטָעַן הַנִּגְזֵל וְאָמַר:
אָנוֹס הָיִיתִי בַּשָּׂעָה שֶׁמִּכַּרְתִּיהָ לוֹ⁸³ וְשְׁלֹא לְדַעֲתִי
מִכַּרְתִּי מַחְמַת גְּזִלְנוּתוֹ⁸⁴ - לֹא זָכָה הַגְּזֹלָן, אִף עַל
פִּי שִׁישׁ לוֹ עֵדִים⁸⁵ שֶׁבַּפְּנִיָּהם לְקַחָהּ. וְתַחֲזֹר הַשְּׂדֵה
לְבַעְלִים, וּמַחְזִירִין לַגְּזֹלָן הַדָּמִים שָׁנְתָן⁸⁶.

(82) כדעת רבי יוחנן, שאמר "כגון שהוחזק על שדה זו
בגזלותא" (בבא-בתרא מז.). (83) מכיון שהגזולן אדם
אלם הוא, ולולא מכרתי לו, היה מלשין עלי בפני השלטון,
דעת רב כהנא שם. (84) שלא מרצוני הטוב, אלא פחדתי
לסרב מפני שהוא גזולן וגבר אלם. (85) "גזולן שהביא ראיה
אין ראייתו ראיה, ואין מעמידן שדה בידו" (שם מז:).
העדים מעידים אמנם שראו את המכירה, אבל מכיון
שהלוקח הוחזק גזולן, והנגזל טוען שלא הסכים למכור
לגזולן, הרי אין זו מכירה כלל. (86) ואין קונסים אותו על

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי כ"ד תשרי - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה רטו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לפני י"ב חודש ויש ביד הבעלים כסף ליקח - לא זכה הלוקח בשדה והזכות ביד הבעלים להוציא מידו ולהחזיר לו את הכסף ששילם. ראה אוצר הגאונים שם עמוד 117. (13) אם הקרקע שווה ארבעים דינר, הוא מוכרה בשלושים. על כן ייתן הקונה לבעלים עשרה דינר, שהם שליש המעות ששילם למציק, או חלק מן הקרקע בשווי עשרה דינר, שהוא רבע מן הקרקע השווה ארבעים. (14) שוודאי מחיר הקרקע - ארבעים. (15) "ויד הבעלים על העליונה, רצו בקרקע נוטלין; רצו במעות נוטלין" (בריייתא שם).

ד. היורד לתוך שדה חברו¹⁶ שלא ברשות ונטעה¹⁷: 27
אם היתה שדה העשויה לטע¹⁸ - אומדין כמה אדם 28
רוצה לתן בשדה זו לטעה, ונוטל מבעל השדה; 29
ואם אינה עשויה לטע - שמין¹⁹ לו וידו על 30
התחתונה²⁰. 31

(16) בבא מציעא קא. אבותינו בנו בתיים במקומות גבוהים (מטעמי ביטחון) והשדות היו בבקעה. מכאן הביטוי "היורד" לתוך השדה. (17) אילנות. (18) שיפה לאילן יותר מלזרעים. (19) מעריכים לו. (20) לפי שיכולים הבעלים לטעון, שאינם מעוניינים בנטיעות אלא בזרעים, על כן ידו של הנוטע על התחתונה, כלומר, אם השבח עולה על ההוצאה, יקבל דמי ההוצאה, ואם ההוצאה עולה על השבח, יקבל חלק מן ההוצאה בשיעור השבח כלמעלה פרק ט, הלכה ה (מגיד משנה).

ה. אמר לו בעל השדה²¹: עקר אילנך ולך²² - 32
שומעים לו²³. אמר הנוטע: הריני עוקר אילני²⁴ - 33
אין שומעין לו, מפני שמכחיש את הקרקע²⁵. 34

(21) שאינו עשוי ליטע, שעליו מדובר בסוף ההלכה הקודמת (מגיד משנה). (22) איני חפץ בשדה אילן אלא בשדה לבן (זרעים). (23) כי השדה מתאימה יותר לזרעים מלאילנות. [ודין זה נאמר גם בארץ ישראל, ואין חוששים בזה משום יישוב ארץ ישראל (ראה ראב"ד ומגיד משנה)]. זה מוכח מהמעשה שבא לפני רב (בבא מציעא שם). וזה נאמר בשדה שאינה עשויה ליטע בלבד, אבל לא בעשויה ליטע. (24) ואיני מסכים שירי תהיה על התחתונה. (25) שהאילנות ינקו מן השדה (שם קא: כלשון האחרון). ולפי טעם זה אין הבדל בין ארץ ישראל לבין חוצה לארץ.

ו. התצרות - הרי הן ראויין לבנין ולהוסיף בהן 35
בתים ועליות²⁶. לפיכך הזורו הגאונים²⁷, שהבונה 36
בחצר חברו שלא מדעתו - הרי זה פנוטע שדה 37
העשויה לטע, ושמין לו כמה אדם רוצה לתן בבנין 38
זה לבנותו. והוא²⁸, שייבנה בנין המועיל²⁹, הראוי 39
לאותה חצר כמנהג אותו מקום³⁰. 40

(26) קומה עליונה בבית. (27) ראשי הישיבות בבבל אחרי רבנן סבוראי. (28) בתנאי. (29) המביא תועלת לבעל החצר. (30) סידורי הבניין הפנימיים וההיצוניים וטיב הבניין יהיו בהתאם למקובל באותו מקום.

ז. היורד לשדה חברו ברשות, אפלו נטע שדה 41

רבינו את דברי הבריייתא שם "הבא מחמת חוב ומחמת אנפרות", וכך פירש רב האי גאון ראה אוצר הגאונים לגיטין עמוד 117, ומגיד משנה כאן. (4) שלקח בכוח. (5) ומקור הדברים בבריייתא הנ"ל: "אין בו משום סיקריקין" (דין סיקריקין ראה להלן הלכה ג) ורבינו מפרש, שאין בו דין סיקריקין, והקונה ממנו אפילו לפני י"ב חודש מקחו קיים. וגם אינו משלם רביע לבעלים. וכך פירש רב האי גאון שאמר: "הבא מחמת חוב ומחמת אנפרות אין בו משום סיקריקין, והלוקח ממנו מקחו קיים, דכי גבאו בחובו כאילו קנאו ממנו, ואן זה אונס", אוצר הגאונים שם עמוד 123. ורש"י כאן מפרש אחרת. עיין שם.

ב. כמה דברים אומרים? בשהודו הבעלים שאמת 1
טעין העובד כוכבים [המוכר, או יעידו עדי ישראל 2
שהאמת טעין העובד כוכבים המוכר]. וכן אם היה 3
שם מלך או שר באותו מקום שיכול לכף את העובד 4
כוכבים שמכר לדין, ולא תבעו הבעלים את העובד 5
כוכבים - אינן יכולין להוציא מיד הלוקח מן 6
העובד כוכבים, אף על פי שאינן מודין לעובד 7
כוכבים ואף על פי שאין שם עדים שאמת טעין 8
העובד כוכבים; שהרי אומר הלוקח לבעלים: אם 9
גזלן הוא⁹ העובד כוכבים, למה לא תבעתם אותו 10
בדיניהם¹⁰? 11

(6) שאין הבעלים יכולים להוציא מיד הלוקח. (7) ועל כן אין לגוי זה דין גזלן. (8) לדין לפני המלך או השר. (9) שלקח את השדה בחזקה, ואין לו כל חוב על בעל השדה. (10) בבתי הדין של המלך או השר, שבכוחם לכוף דינם על הגוי. אלא וודאי טענת הגוי נכונה (ראה אוצר הגאונים שם עמוד 124, המביא את דברי רב האי גאון בספר המקח והממכר שער ל).

ג. העובדי כוכבים המציקים לישראל¹¹ ומבקשים 12
להרגם, עד שיפדה עצמו מיד העובד כוכבים 13
בשדהו או בביתו ויתנהג למציק ואחר כך יניחנה, 14
בשירצה המציק למכור אותה הקרקע: אם יש פיד 15
הבעלים לקח מן המציק - הן קודמין לכל אדם; 16
ואם אין פיד הבעלים לקח, או ששהה הקרקע פיד 17
המציק שנים עשר חדש - כל הקודם ולקח מן 18
המציק זכה¹². ובלבד שיתן לבעלים הראשונים 19
רביע הקרקע או שליש המעות. מפני שזה המציק 20
מוכר בזול, הואיל וקרקע שאינה שלו הוא מוכר - 21
הרי זה מוכר בפחות רביע¹³ או קרוב לו, וזה רביע 22
של בעלים, שהרי מחמת שהיא שלהן מוכר בזול. 23
לפיכך, הלוקח מן המציק בשלושים - נותן לבעלים 24
עשרה¹⁴ או נותן להם רביע הקרקע¹⁵ ואחר כך יקנה 25
הכל. ואם לא נתן - הרי רביע הקרקע פגול בידו. 26

(11) אלו הם הסיקריקין הנזכרים במשנה (גיטין נה:), שהיו קיימים בתקופת מלחמת הרומאים ביהודה, עד לתקופת המשנה. (12) ואין הבעלים יכולים להוציאה מידו. אבל

רמז שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי כ"ד תשרי - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יכול לומר: "טול מה שבנית", וראה רי"ף לבבא מציעא שם.

י. כל מי ששמן לו⁴⁵, בין שהיתה ידו על העליונה⁴⁶ בין שהיתה ידו על התחתונה⁴⁷ - אינו נוטל כלום עד שישבע בנקיטת חפץ⁴⁸ במה הוציא. ואם אמר: יבואו הדיינים ויעשו שומת ההוצאה, והרי היא גלויה לעיניהם⁴⁹, וישערו העצים והאבנים והסיד ושכר האמנין בפחות שבשערים⁵⁰ - שומעין לו ונוטל בלא שבועה⁵¹. וכן זה שנוטל השבח בלבד⁵² והיתה ידו על העליונה - אין צריך שבועה⁵³.

(45) את ההוצאה לעומת השבח. (46) כגון היורד לתוך שדה חבירו ברשות ונטעה, למעלה הלכה ז. (47) כגון היורד לתוך שדה חבירו שלא ברשות, והשדה אינה עשויה ליטע, למעלה הלכה ד. (48) כשהוא אוזח ספר תורה או דבר קדושה אחר, כגון תפילין, כמו בשבועה מן התורה, כגון שבועת השומרים או מודה במקצת. כל שבועת נשבע ונוטל המפורשת במשנה, היא בנקיטת חפץ, ושבועה זו, שישבע כמה הוציא, מפורשת במשנה בבעל שהוציא הוצאות על נכסי אשתו: "הוציא ולא אכל, יישבע כמה הוציא ויטול" (כתובות עט:). (49) ההוצאה גלויה, שהרי חמרי הבניין לעיניהם. (50) במחיר הפחות ביותר, ובלבד שלא יישבע. (51) כי השבועה דרושה רק במקום שיש ספק בטענת בעל-הדין, מה שאין כן כאן. (52) כגון שהשבח יתר על ההוצאה (למעלה הלכה ז). (53) כי השבח גלוי לעין.

יא. כל ששמן לו ונוטל, שטען בעל השדה ואמר: נתתי, והיורד לשדה אומר: לא נוטלתי - היורד נאמן, ונשבע שלא נתן לו כלום ונוטל; שהרי אומרים לבעל השדה: עדין לא שמו לך, ולא ידעת במה אתה חייב לתן, היאך נתת⁵⁴? אבל אם שמו לו ואמרו לבעל השדה: תן לו⁵⁵, ואמר: נתתי, אף על פי שעדין לא נשבע היורד⁵⁶ - הרי בעל השדה נאמן, וישבע שבועת הסת⁵⁷ שנתן ויפטר; שהקרקע בחזקת בעליה⁵⁸.

(54) ועל כן הוא בחזקת שלא נתן. ואם טען שנתן, עליו להביא ראיה, וכל עוד שלא הביא ראיה, אנו מאמינים ליורד, ובלבד שישבע שלא נטל. (55) והסכום כבר נקבע על ידי בית-הדין (מה שכתב רבינו "תן לו" - לא דווקא הוא, שהרי כתב בפרק ז מהלכות טוען ונטען הלכה ה, שבין אמרו "חייב אתה ליתן" ובין אמרו "צא תן" - נאמן הוא לומר אחר כך נתתי). (56) כמה הוציא, והרי דינו שאינו נוטל כלום עד שישבע (ראה הלכה הקודמת). (57) בלי נקיטת חפץ, כדן כופר בכל, שחייב שבועה שתיקנו חכמי התלמוד. (58) והיורד הוא המוציא מחבירו ועליו להביא ראיה.

יב. בעל שהוריד אריסין⁵⁹ בנכסי אשתו⁶⁰ ואחר כך גרשה⁶¹: אם הפעל עצמו אריס⁶² - נסתלק בעל

1 שאינה עשויה לטע - שמין לו וידו על העליונה:
2 שאם היתה ההוצאה יתר על השבח - נוטל
3 ההוצאה³¹, ואם השבח יתר על ההוצאה - נוטל
4 השבח³². ובעל בנכסי אשתו³³ והשתף³⁴ בשדה שיש
5 לו חלק בה - פיורד ברשות הן, ושמין להם וידם
6 על העליונה.

(31) וההפסד על הבעלים. (32) כלומר, חלק השבח שנהוג היה לתת לאריסים. ראה מגיד משנה. (33) צריך לומר: "בנכסי אשתו הקטנה" (כסף משנה בשם הרשב"א וכן כתב המגיד משנה). פירוש: יתומה קטנה שהשיאה אמה ואחיה ויכולה היא למאן בבעלה ולבטל הנישואין כשתגדל, הואיל ורק לאב ניתנה הזכות להשיא את בתו הקטנה. וכן כתב רבינו בפרק כג מהלכות אישות הלכה י. ומקור הדברים בכתובות פ. ואף על פי שבאשתו הגדולה ידו על התחתונה כמו שאמרו בגמרא שם וכמו שפסק רבינו שם (הלכה ט) - באשתו קטנה תקנו חכמים שתהא ידו על העליונה, מפני שחששו פן יפסיד הבעל את השדה, על ידי ניצול מופרז ללא כל השבחה, מאחר שהוא חושש תמיד שמא תמאן בו (גמרא שם). וראה להלן הלכה יב. (34) בבא בתרא מב: "שותף כיורד ברשות דמי".

7 ח. היורד לשדה חבירו שלא ברשות ונטע או בנה,
8 ואחר כך בא בעל השדה והשלים הבנין או ששמר
9 הנטיעות³⁵, וכיוצא באלו הדברים שפיראין שדעתו
10 נוטה³⁶ למה שפעשה זה וברצונו בא הדבר - שמין
11 לו וידו על העליונה³⁷.

(35) כגון, שעשה גדר סביבן, בבא מציעא קא. (36) שהוא מסכים. (37) כמשמעות הדברים בהלכה ז. ואין מבדילים בין שדה העשויה ליטע לבין שדה שאינה עשויה ליטע.

ט. היורד לתוך חרבתו של חבירו ובנאה שלא
12 ברשות - שמין לו וידו על התחתונה³⁸. ואם אמר
13 בעל הבנין: עצי ואבני אני נוטל³⁹; בבית - שומעין
14 לו⁴⁰, בשדה⁴¹ - אין שומעין לו⁴², מפני שפמכחיש
15 את הקרקע. אומר לו בעל הקרקע: טל מה שבנית⁴³
16 - שומעין לו⁴⁴.

(38) כי הבעלים השאירו חורבה ולא רצו לבנותה, על כן דינה כשדה שאינה עשויה ליטע, שיד הנוטע על התחתונה, ראה למעלה הלכה ד. (39) ואינו רוצה בתשלום לפי דין "ידו על התחתונה". זה מקביל לטענת הנוטע "הריני עוקר אילני" למעלה הלכה ה. (40) משום שעל ידי הריסת הבניין אינו גורם נזק לבעל הקרקע (גמרא שם קא:). (41) אם בנה בשדה. (42) כי הבניין גורם להכחשת הקרקע שעליו נבנה. ורש"י פירש: בשדה, כלומר בנטיעות, אבל נראה שרבינו פירש אחרת, הבדל זה בין בית לשדה מפורש בגמרא שם. וראה למעלה הלכה ה. (43) כי אינני רוצה בבניין. זה מקביל לטענת בעל השדה "עקור אילנך ולך" למעלה הלכה ה. (44) מכיוון שהלה ירד לתוך חורבתו שלא ברשות. בזה אין הבדל בין בבית ובין בשדה. בשניהם

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי כ"ה תשרי - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה ר"ז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

"לכל אבידת אחיך", לרבות את המומר. והתלמוד מפרש שכוונתו למומר אוכל נבילות לתיאבון, כלומר עובר בקביעות על עבירה זו של אכילת נבילה מתוך תאות היצר (עבודה זרה כו:). (10 את ה'. 11) בגמרא (שם) כתוב: אוכל נבילות להכעיס, מין הוא. ובדפוס רומי ר"מ כתוב: הרי הוא מין. הצנזורה הנוצרית בימי הביניים הכניסה בלבול ועירוב מושגים במונחים "מין", "אפיקורוס", "מומר". וקשה מאוד להעמיד הדברים על מכונם.

ג. אַבִּידַת עוֹבֵד פּוֹכְבִּים - מִתְּרַת, שְׁנֹאֲמַר: אַבִּידַת אַחִיךָ¹². וְהַמְחִזִּירָה - הָרִי זֶה עוֹבֵר עֲבֵרָה¹³, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְחִזֵּק יָד רִשְׁעֵי עוֹלָם. וְאִם הִחֲזִירָה לְקִדְשׁ אֶת הַשֵּׁם, כְּדִי שִׁיפְאָרוּ אֶת יִשְׂרָאֵל וְיִדְעוּ שֶׁהֵם בְּעָלֵי אֲמוֹנָה¹⁴ - הָרִי זֶה מְשַׁבַּח. וּבִמְקוֹם שֵׁשׁ חִלּוּל הַשֵּׁם¹⁵ - אַבִּידָתוֹ אֲסוּרָה, וְחַיִּב לְהַחֲזִירָה¹⁶. וּבְכָל מְקוֹם¹⁷ מְכַנִּיסִין¹⁸ כְּלִיָּהֶם מִפְּנֵי הַגְּנָבִים כְּכִלֵּי יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם.

(12) "וכן תעשה . . . לכל אבידת אחיך". "לאחיך אתה מחזיר, ואי אתה מחזיר לכנעני". מימרא בשם רב, בבא קמא ק"ג: (13) מימרא בשם רב, סנהדרין עו: (14) כגון רבי שמעון בן שטח, שקנו לו תלמידיו חמור מישמעאלי, ומצאו אבן טובה תלויה בו, והחזירה לישמעאלי, משום שרצה שיתקדש שם שמים על-ידו (ירושלמי בבא-מציעא פרק ב, הלכה ה). (15) כגון שמצאה במקום רוב ישראל, והגוי יחשוב שיהודי גנב ממנו (כסף-משנה). (16) בדין שלמעלה, כשמחזיר, כדי שיפארו את ישראל, לא אמר שחייב להחזיר אלא שאם החזיר מתוך כוונה זו הרי זה משובח, אבל כשיש חשש של חילול השם - חייב להחזיר. דין זה מובא בברייתא בשם ר' פנחס בן יאיר (בבא-קמא ק"ג:). המפורסם כמדקדק במצוות השבת אבידה בכלל (ירושלמי דמאי פרק א הלכה ג). (17) אף שאין חילול השם. (18) מן החורץ הביתה. בירושלמי גיטין פרק ה הלכה ט, הגירסא: "ומכבסין כלי גויים", אבל בעבודה זרה פרק א הלכה ג הגירסא: "ומכניסין".

ד. טַעוֹת הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים¹⁹ - פְּאֻבְדָּתוֹ, וּמִתְּרַת²⁰. וְהוּא, שְׁטָעָה מַעֲצָמוֹ²¹; אָבֵל לְהַטְעוֹתוֹ - אֲסוּרָה²².

(19) היה לו עסק עם ישראל וטעה בחשבון. (20) כשאין חילול השם, כגון שלא הרגיש בטעותו (בבא-קמא ק"ג:). (21) ללא תחבולה של היהודי. (22) ראה למעלה הלכות גניבה פרק ז הלכה ח.

ה. פִּיצֵד²³ כְּגוֹן שֶׁעָשָׂה הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים חֲשׁוֹן וְטָעָה²⁴. וְצָרִיף שִׁיאֲמַר לוֹ יִשְׂרָאֵל: רָאָה שֶׁעָל חֲשׁוֹנוֹךְ אֲנִי סוֹמְךָ²⁵, וְאֲנִי יוֹדֵעַ, אֲלֵא מָה שִׁאֲתָה אוֹמֵר אֲנִי נוֹתֵן לָךְ. כְּגוֹן זֶה מִתְּרַת²⁶. אָבֵל אִם לֹא אָמַר לוֹ כֵּן - אֲסוּר; שִׁמָּא יִתְּפֹן הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים לְבִדְקוֹ²⁷, וְנִמְצָא שֵׁם שְׁמִים מִתְּחַלֵּל.

(23) טעות גוי מותרת. (24) ולא שעשה ישראל חשבון והטעה. (25) דברי רב כהנא שם (כפירוש הראשון של

1 נִסְתַּלְקוּ אֲרִיסֵי, שְׁלֹא יִרְדּוּ לָהּ אֲלָא עַל דַּעַת
2 הַבַּעַל⁶³, וְשָׁמִין לָהֶם וְנִדְם עַל הַתַּחֲתוֹנָה⁶⁴; וְאִם אֵין
3 הַבַּעַל אֲרִיס - עַל דַּעַת הַקְּרָקַע יִרְדּוּ⁶⁵, וְשָׁמִין לָהֶם
4 כְּאֲרִיס.

(59) פועלים המעבדים את אדמת הבעלים ומקבלים כשכר חלק מן היבול, חצי, שליש או רבע בהתאם למנהג המקום. (60) נכסי מלוג, שהבעל אוכל פירותיהם (מגיד משנה). (61) והאריסים תובעים שכרם מן האשה בעלת הנכסים. (62) בקיא בטיב אריסות ויודע לעבד את הקרקע. (63) ולא על דעת האשה. (64) כדין הבעל עצמו בנכסי אשתו הגדולה שדינו כדורד שלא ברשות (ראה למעלה הלכה ז). ואפילו אם השדה זקוקה לאריסות, אין דנין כדין שדה העשויה לטע (הלכה ד). כי לולא הם היה הבעל עצמו מעבד את השדה. (65) כי הקרקע זקוקה להם, ודינם כאילו האשה הורידה אותם ונבגמרא שם משמע, שאם הבעל בקיא בעיבוד הקרקע, אינם נוטלים אפילו הוצאה בשיעור השבח כדין יורד שלא ברשות, אלא "מה שהוציא - הוציא ומה שאכל - אכל" כבעל עצמו. ונראה שרבינו מתכוון למקרה שלא אכל כלום, שדינו ככל יורד שלא ברשות (משנה כתובות עט.). כך פירש רבינו נסים את דברי רבינו. וראה הגהות הב"ח שם].

יום חמישי כ"ה תשרי ה'תש"פ

פרק אחד עשר

(1) נתבארו בו כללי מצות השבת אבידה למי חייב להחזירה ולמי שהוא פטור מלהחזירה, ובאי זה מקום תמצא. ומי הוא חייב להחזיר אבידה מחמת אי זו סיבה שתהיה, ונסתיים הפרק בדין אבידת קרקע.

א. הַשֶּׁבֶת אַבִּידָה לְיִשְׂרָאֵל² - מִצְוַת עֲשֵׂה, שְׁנֹאֲמַר: הָשֵׁב תְּשִׁיבָם. וְהָרֹאֶה אַבִּידַת יִשְׂרָאֵל וְנִתְעַלַּם מִמֶּנָּה וְהִנִּיחָהּ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֹאֲמַר: לֹא תִרְאֶה אֶת שׂוֹר אַחִיךָ וְהִתְעַלְמָתָ מֵהֶם; וּבָטַל מִצְוַת עֲשֵׂה³. וְאִם הַשִּׁיבָה - קִנִּים מִצְוַת עֲשֵׂה.

(2) ראה לקמן הלכה ג. (3) השב תשיבם.

ב. לָקַח אֶת הָאֲבִידָה⁴ וְלֹא הַשִּׁיבָה - בָּטַל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְעָבַר עַל שְׁנֵי לֹאוֹין: עַל 'לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם' וְעַל 'לֹא תִגְדֹּל'⁵. אֲפִלּוּ הִיָּה בַּעַל הָאֲבִידָה רִשְׁעִי וְאוֹכַל נִבְלָה⁷ לְתַאבּוֹן⁸ וְכִיּוּצָא בּוֹ - מִצְוָה לְהַשִּׁיב לוֹ אַבִּידָתוֹ. אָבֵל אוֹכַל נִבְלָה לְהַכְעִיס¹⁰ - הָרִי הוּא אֲפִיקוֹרוֹס¹¹; וְהָאֲפִיקוֹרוֹסִים וְעוֹבְדֵי עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים וּמְחַלְלֵי שַׁבַּת בְּפִרְהֶסְיָא - אֲסוּר לְהַחֲזִיר לָהֶן אַבִּידָה, כְּעוֹבֵד פּוֹכְבִּים.

(4) מה-שאינ-כן בהלכה הקודמת שנתעלם בלבד. (5) בשעה שנטלה לעצמו, מימרא של רבא בבא-מציעא כו: (6) עובר עבירה. (7) בשר בהמה, חיה ועוף שלא נשחטו כדין. (8) למלא תאוותיו. (9) זוהי דעת רבי יוחנן שאמר:

ריח שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי כ"ה תשרי - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רש"י. (26) כי אפילו יגלה הגוי שטעה, לא יבוא לידי חילול השם. (27) את ישראל אם הוא ישר.

ט. עוף שחטף בשר⁴⁸ והשליכו בחצר אחרת, אף על פי שרוב העיר ישראל - הרי זה מתר משום אבדה⁴⁹, שהרי נתנאשו הבעלים ממנו.

(48) מעשה שהיה, ומסופר בגמרא שם. (49) אבל אסור משום ספק נבילה, כדין בשר שנתעלם מן העין (שם).

י. המוצא אבדה בזוטו של ים⁵⁰ ובשולליתו של נהר⁵¹ שאינו פוסק⁵², אף על פי שיש בה סימן - הרי זו של מוצאה; שנאמר: אשר תאבד ממנו ומצאתה - מי שאבדה ממנו⁵³ ומצויה היא אצל כל אדם⁵⁴, יצאת זו⁵⁵ שאבדה ממנו ומכל אדם, שזה ודאי נתנאש ממנה.

(50) כשמי הים גואים, הם נכנסים ליבשה ומכסים שטח מסיים, וכשחוזרים לנקודת השפל הם גורפים אתם כל מה שנמצא בשטח שנשטף. (51) בימות הגשמים, עוברים הנהרות על גדותיהם, וכשהמים חוזרים הם שוללים אתם כל מה שעומד בדרכם, בבא-מציעא כא: פירוש רש"י שם. (52) זרימתו, והחפץ נשטף עם הזרם, והבעלים מתייאשים. (53) המלה "ממנו" מיותרת, ולהדגשה באה. (54) כגון פרה ורועה בשדה, שכל הרואה אותה יכול ליטלה. (55) זו שנפלה לים, יצאה מכלל אבידות אלה. כל ההלכה הזאת מקורה בברייתא בבא-מציעא כב:

יא. המאבד ממנו לדעת - אין נזקקין לו⁵⁶. ביצד? הניח פרתו ברפת שאין לה דלת ולא קשרה והלך לו, השליך ביוס⁵⁷ ברשות הרבים והלך לו, וכל פיוצא בזה - הרי זה אבד ממנו לדעתו. ואף על פי שאסור לרואה דבר זה לטל לעצמו⁵⁸ - אינו זקוק להחזיר; שנאמר: אשר תאבד⁵⁹ - פרט למאבד לדעתו⁶⁰.

(56) להחזירו לו. (57) דוגמה זו חזקה מן הקודמת. שם הוא מאבד ממנו לדעת, על-ידי-זה שלא שמר על ממנו, וכאן מאבד ממנו לדעת על-ידי מעשה. (58) כי יש בעלים לממון. (59) בלי דעתו. (60) ראה בבא-מציעא כה:

יב. אבדה שאין בה שוה פרוטה⁶¹ - אינו חייב להטפל⁶² ולא להחזירה⁶³.

(61) "אשר תאבד ממנו, פרט לאבידה שאין בה שוה פרוטה", משום שאינה קרויה אבידה (ספרי תצא, ובבא-מציעא כז.). (62) זה לשון הר"ף כאן (בבא-מציעא טו.). (63) אם לקחה, משום שאינה ממון, והבעלים מוותרים עליה. ראה תוספתא בבא-מציעא פרק ב הוצאת צוקרמנדל עמוד 374.

יג. מצא שק⁶⁴ או קפה⁶⁵, אם היה חכם או זקן מקבד⁶⁶ שאין דרכו לטל פלים אלו בידו⁶⁷ - אינו חייב להטפל בהן. ואומד את דעתו אלו היו של⁶⁸:

ו. עיר שישקראלים ועובדי פוכבים דרין בה, ומחצה עובדי פוכבים ומחצה ישראל, ומצא בה אבדה - נוטל ומכריז²⁸. ואם בא ישראל ונתן סימניה²⁹ - חייב להחזירה³⁰.

(28) שמא של ישראל היא (מכשירין פרק ב משנה ח). (29) סימנים מובהקים, וראה לקמן פרק יג, הלכה ג. (30) ואין אומרים שהישראל התייאש.

ז. היה רב העיר עובדי פוכבים: אם מצא במקום מן העיר שרב המצויים שם ישראל³¹ - חייב להכריז³²; אבל אם מצא בסרטא³³ ופלטיא³⁴ גדולה, בבתי כנסיות³⁵ ובבתי מדרשות³⁶ שהעובדי פוכבים מצויין שם תמיד³⁷, ובכל מקום שהרבים מצויין שם - הרי המציאה שלו³⁸, ואפלו בא ישראל ונתן סימניה; שהרי נתנאש ממנה בשנפלה³⁹, מפני שהוא אומר: עובד פוכבים מצאה. אף על פי שהיא שלו⁴⁰, הרוצה לילך⁴¹ בדרך הטוב והישר⁴² ועושה לפנים משורת הדין - מחזיר את האבדה⁴³ לישראל כשיתן את סימניה.

(31) כגון בתי כנסיות ובתי מדרשות של ישראל. (32) כי דינו כמקום שרובו ישראל (בבא-מציעא כד.). (33) דרך המלך, שרבים מצויים שם. (34) שוק. (35) מקום תפילה. (36) מקום מיוחד ללמוד בו תורה. (37) כלומר, בבתי כנסיות ובתי מדרשות הנמצאים מחוץ לעיר, ומושיבים בהם גוים לצרכי שמירה. ובלשון הגמרא "דיתבי בהו כנענים". כלומר, ישיבת קבע (שם וראה נמוק-יוסף שם). (38) כי רוב העיר גוים. (39) והגיעה ליד המוצא לאחר יאוש. (40) על-פי הדין. (41) אבל כופים אותו. ראה רבינו חננאל לבבא-מציעא כד: והגהות מיימוניות כאן. (42) אף-על-פי שאינו מצווה מן הדין, על פי הכתוב "ועשית הישר והטוב בעיני ה'" (דברים ו, יח), שבא מיד אחר הכתוב המדבר על מצוות, עדות וחוקים "אשר צוך", וראה רמב"ן לתורה שם, וגמרא בבא-מציעא ל: לה. (43) כמעשה מר שמואל, שם כד:

ח. מצא בעיר זו שרפה עובדי פוכבים חבית של יין - יינה אסור בהנאה⁴⁴, ונקננה מתר⁴⁵ משום אבדה. ואם בא ישראל ונתן סימניה - מתר בשתייה⁴⁶ לזה ישראל שמצאה⁴⁷.

(44) משום ספק יין נסך. (45) כדין מציאה במקום שרובו גוים (שם). (46) כי יצא מכלל ספק יין נסך. [וזה דוקא כשמצא סתומה, אבל מצא פתוחה, אסורה בשתיה, שמא ניסך אותה גוי. וכתב הרשב"א (מובא במגיד-משנה כאן) שסתומה אחת מספיקה, ולא הצריכו כאן חותם בתוך חותם (ראה הלכות מאכלות אסורות פ"ג ה"ח), והטעם, שאם פתח גוי את החבית לא היה סותמה]. (47) ואינו מחוייב

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי כ"ה תשרי - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה ר"ט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

81) כי זהו מקור, המראה על פעולה מתמדת, דוגמת "זכור" ו"שמור" שנאמר בשבת. וראה פירוש המשנה לרבינו. 82) שהרי כתוב "השב תשיבם לאחריך" (ספרי תצא, ותוספתא בבא-מציעא פרק ב). 83) בבא-מציעא לא. ובבא-קמא נז.

טו. החזיר את האבדה בשחרית⁸⁴ למקום שהפגעים נכנסין ויוצאין שם בשחרית - אינו חייב להטפל בה, שהרי הפגעים רואין אותה, אף על פי שהיא מקום שאינו משתמר⁸⁵. במה דברים אמורים? בדבר שאין בו רוח חיים; אבל בפגעים חיים⁸⁶ - לעולם חייב להטפל בה, עד שיכניסה לרשות הפגעים המשתמרת⁸⁷. ואינו צריך דעת בפגעים⁸⁸.

84) בבא-קמא שם, בשחרית הבעלים מצויים בבית. 85) כי האחריות על הבעלים. 86) שם. 87) מכיוון שמלומדת היא לצאת, צריכה שמירה יתירה, גמרא שם. 88) אינו צריך להודיע לבעלים, שהחזיר את האבידה. זוהי הקלה הניתנת למשיב אבידה, שלא להטריח אותו יותר מדי, מה-שאיין-כן בארבעת השומרים ובגנב ובגולן, שצריכים דעת בעלים (שם).

טז. ראה בהמה שפרקה מן הדיר והחזירה למקומה - הרי זה קיים המצוה, ואינו צריך דעת הפגעים⁸⁹.

89) אף-על-פי שהדיר רחוק מבית הבעלים, שהרי הבעלים עצמם הכניסוה שם.

יז. ההולך בדרך הטוב והישר⁹⁰ ועושה לפנים משורת הדין - מחזיר את האבדה בכל מקום, אף על פי שאינה לפי כבודו⁹¹.

90) ראה למעלה סוף הלכה ז. 91) כמו שעשה רבי ישמעאל ברבי יוסי (בבא-מציעא ל:).

יח. כהן שראה⁹² האבדה בבית הקברות - אינו מטמא להחזירה. שבעת שמקיים מצות עשה של השב אבדה, מבטל עשה של קדשים יהיו ועובר על לא תעשה של לא יטמא בעל פעמיו, ואין עשה דוחה⁹³ את לא תעשה ועשה⁹⁴.

92) שם ל. ומשנה שם לב. 93) שם ל. אף-על-פי שבהשבת אבידה יש גם 'לא תעשה' (לא תוכל להתעלם), אבל הכוח לדחות יש ב'עשה' בלבד (ראה רש"י שם ורי"ף). 94) אלא 'לא תעשה' בלבד.

יט. ראה את האבדה⁹⁵, ואמר לו אביו: אל תחזירה - יחזיר, ולא יקבל ממנו⁹⁶. שאם קבל מאביו, נמצא בעת שקיים מצות עשה של פכד את אביו, בטל עשה של השב תשיבם ועבר על לא תוכל להחזירה⁹⁷.

95) שם לב. 96) בגמרא שם לב: אמרו נימוק אחר מזה שאמר רבינו כאן: "שנאמר (ויקרא יט) איש אמו ואביו תיראו וכו' אני ה' - כולכם חייבים בכבודי".

אם היה מחזירן לעצמו - כף חייב להחזיר של חברו; ואם לא היה מוחל על כבודו אפלו היה שלו⁷⁰ - כף בשל חברו אינו חייב להחזיר. היה דרכו להחזיר בלים כאלו בשדה⁷¹, ואין דרכו להחזירן בעיר⁷², ומצאן בעיר - אינו חייב להחזירן⁷³; מצאן בשדה⁷⁴ - חייב להחזירן⁷⁵ עד שגגיעו לרשות הפגעים, ואף על פי שהרי נכנס בהן לעיר ואין דרכו בכך⁷⁶.

64) משנה בבא-מציעא כט: (65) סל גדול. 66) אף-על-פי שאינו חכם, כמשמעות לשון המשנה (שם): "וכל דבר שאין דרכו ליטול", ומה שאמרו "זקן ואינה לפי כבודו" לדוגמה נאמר. ראה 'שיטה מקובצת' לבבא-מציעא כאן. 67) שיש בהם משום בזיון. 68) "והתעלמם פעמים שאתה מתעלם... הא כיצד... או שהיה זקן ואינה לפי כבודו" (ספרי שם, ובבא-מציעא ל:). רבינו אומר "אינו חייב", אבל אם ירצה לפנים משורת הדין יטפל בהם, כמו רבי ישמעאל ברבי יוסי (בבא-מציעא שם), וראה רבינו חננאל שם, ולקמן הלכה יז, ורא"ש בבא-מציעא פרק ב אות כא. 69) "אמר רבא, כל שבשלו מחזיר, בשל חברו נמי מחזיר" (בבא-מציעא שם). 70) זהו מובן דברי המשנה "וכל דבר שאין דרכו ליטול" (שם כט:). 71) שאין רואים אותו ואינו בוש. 72) שהוא בוש מפני מכריו (שם ל:). 73) כי אין זה לפי כבודו, אף-על-פי שאינו בכלל "אין דרכו ליטול כלים אלו בידו", שנזכר בתחילת ההלכה. 74) זוהי בעיא בגמרא שם, שעלתה בתיקו. 75) מכיוון שהבעיא לא נפתרה, פסק רבינו לחומרא. 76) מכיוון שבשדה דרכו בכך, נתחייב לקחת את הכלי ולהתחיל בהשבתו, ומאחר שהתחיל במצוה, מחייבים אותו לגמור אותה אפילו בעיר, אף-על-פי שאין זה לפי כבודו, בהתאם לכלל של רבה: "הכישה חייב בה" (גמרא שם). [הרי"ף כותב: בעיא דלא איפשטא - ולא יחזיר בעיר. ומשמע, שבשדה יטול ויכניס לעיר. וראה רא"ש פרק ב אות כ, שלרי"ף היתה גירסא אחרת בגמרא. והרא"ש עצמו סובר שיש להחמיר באיסור זלזול בכבוד התורה, ולכן לא יחזיר. ומובן שזה רק ב"זקן - היינו חכם - ואינה לפי כבודו", אבל "אין דרכו ליטול" מחייב להחזיר, לחומרא. וראה נמוקי-יוסף שם, ר"בית יוסף' חושן-משפט סימן רסג].

יד. וכן אם מצא בהמה והכיש⁷⁷ - נתחייב להטפל בה ולהחזירה אף על פי שאינה לפי כבודו; שהרי התחיל במצוה⁷⁸. החזירה וברחה⁷⁹, אפלו מאה פעמים⁸⁰ - חייב להחזיר; שנאמר: השב תשיבם. 'השב' אפלו מאה פעמים משמעו⁸¹. לעולם הוא חייב להטפל בה, עד שיחזירה לרשות בעליה⁸². למקום המשתמר⁸³; אבל אם החזירה למקום שאין משתמר, כגון גנה וחרבה, ואבדה משם - חייב באחריותה⁸⁴.

77) מימרא של רבה (שם). 78) ועליו לגומרה. 79) 'ספרי' תצא, ומשנה בבא-מציעא ל: 80) גמרא שם לא.

רכ שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי כ"ו תשרי - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 כ. הַרְוָא מִיָּם⁹⁷ שׁוֹטְפִין וּבָאִין לְהַשְׁחִית בְּנֵין חֲבֵרוֹ
- 2 או שְׂדֵהוּ - חֵיב לְגִדֵּר⁹⁸ בְּפָנֶיהֶם וּלְמַנְעֵם⁹⁹; שְׁנֵאמַר:
- 3 לְכָל אֲבֵדַת אַחִיד - לְבִבּוֹת אֲבֵדַת קֶרְקָעוֹ¹⁰⁰.
- 16 שְׁלוֹ וְהִצִּיל אֶת שֶׁל חֲבֵרוֹ - אֵין לוֹ אֲלֹא שְׁכָרוֹ הָרְאוֹ
- 17 לוֹ. וְאִם אָמַר לוֹ: אֲצִיל אֶת שְׁלִיךְ וְאַתָּה נֹתֵן לִי דָמִי
- 18 שְׁלִי, או שֶׁהִתְנָה בְּפָנֶי בֵּית דִּין¹⁷ - חֵיב לָתֵן לוֹ¹⁸ דָּמִי
- 19 שְׁלוֹ. וְאִף עַל פִּי שְׁחֲמוֹרוֹ עָלָה מֵאֲלוֹ¹⁹ - הוֹאִיל
- 20 וְלֹא נִתְעַסַּק בּוֹ²⁰, זָכָה בְּמָה שֶׁהִתְנָה עִמּוֹ²¹.

(97) שם לא. (98) אף-על-פי שהבנין לא יתמוטט, אלא יתקלקל בלבד. (99) אף-על-פי שהכתוב מנה מטלטלין בלבד. (100) מימרא של רבא, שם.

יום שישי כ"ו תשרי ה'תש"פ

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר

- 14 לפנים משורת הדין, כי מן הדין שלו קודמת, כלמעלה בהלכה א. (15) לפי הטירחא והזמן שטיפל באבירה חבירו, ולא דמי אבירתו שהפסיד, מכיוון שעשה זאת מעצמו, כדי לזכות במצוה. (16) משנה בבא-קמא קטו: (17) כגון שבעל החמור לא היה במקום. ראה בבא-מציעא ל: (18) כי התנאי בפני בית-דין מזכה את המציל לקבל את מה שהתנה, אף-על-פי שבעל החמור לא היה נוכח שם. ואם התנה עמו, הריהו חייב לקיים את התנאי, ואינו יכול לטעון "משטה אני בך" (ראה שם קטו. ופירוש המשנה לרבינו שם). (19) ולא הפסיד כלום. (20) והפקירו כדי להציל את של חבירו, דינו כאבוד. (21) גמרא שם. כי רואים את החמור כאבוד, ומן השמים ריחמו עליו וניצל חמורו מטביעה.
- 4 א. מִי שְׁאֲבָדָה לוֹ אֲבִידָה, וּפָגַע בְּאֲבִידָתוֹ וְאֲבִידַת חֲבֵרוֹ: אִם יָכוֹל לְהַחֲזִיר אֶת שְׁמִיתָיו² - חֵיב לְהַחֲזִיר שְׁמִיתָיו; וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲזִיר אֲלֵא אַחַת מֵהֶן - אֲבִידָתוֹ קוֹדֶמֶת³. וְאִפְלוּ לְאֲבִידַת אֲבִיאוֹ אוֹ שֶׁל רֵבּוֹ⁵ - שְׁלוֹ קוֹדֶם לְכָל אָדָם⁶.

(1) נתבארו בו דיני מי שאבדה ממנו אבידה ופגע באבידה אחרת וכן הדומה לזה. ונמשך לזה דין השותפים שאבדו ושהצילו וכל הנמשך אחר זה.

- 2) ואל יאמר שלי קודמת, ויניח את של חבירו. (3) משנה בבא-מציעא לג. (4) אף-על-פי שהוקש כיבוד אב ואם לכבודו של מקום (שם לב. והלכות ממרים פרק ו). (5) שחייב בכבודו וביראתו יותר משל אביו, ראה הלכות תלמוד תורה פרק ה, הלכה ב וה. (6) משנה וגמרא, שם לג.

- 21 ד. יָרַד לְהִצִּיל וְלֹא הִצִּיל²² - אֵין לוֹ אֲלֹא שְׁכָרוֹ הָרְאוֹ לוֹ²³. וְכֵן²⁴ אִם הָיָה עוֹסֵק בְּמִלְאָכָה, וּבִטֵּל מִמִּלְאָכָתוֹ שְׁשֹׁה דִּינָר, וְהִחֲזִיר אֲבִידָה שְׁשֹׁה מָאָה דִּינָר - לֹא יֹאמַר לוֹ: תֵּן לִי דִּינָר שֶׁהִפְסַדְתִּי, אֲלֹא נֹתֵן לוֹ שְׁכָרוֹ כְּפֹעֵל בִּטֵּל²⁵ שְׁיִבְטֵל מֵאוֹתָהּ מִלְאָכָה שְׁהָיָה עוֹסֵק בָּהּ²⁶. וְאִם הִתְנָה עִם הַבְּעָלִים אוֹ בְּפָנֵי בֵּית דִּין²⁷ שְׁיִטֵּל מָה שְׁיִפְסִיד, וְהִרְשֹׁהוּ²⁸ - הָרִי זֶה נוֹטֵל. וְאִם אֵין שָׁם בְּעָלִים וְלֹא בֵּית דִּין - שְׁלוֹ קוֹדֶם²⁹.
- 22) שם. (23) ולא דמי חמורו, אף-על-פי שהתנה, מכיון שלא עשה שליחותו. (24) מקביל לשטף נהר חמורו, שבהלכה ג. (25) בבא-מציעא ל: לא: (26) "כגון שהיה חייט, והניח מלאכתו והלך להשיב את האבידה ונשתהה בהשבתה כשיעור תפירת בגד ששכרו באותו יום סלע. לא יאמר לו, כבר בטלתי ממלאכתי שיעור סלע, תנה לי, אלא משערין שכרו כעת שאין לו מה יתפור ויושב ובטל, אם יבוא אדם ויאמר לו, הנך יושב ובטל, תקח בתפירת בגד חצי סלע, או תשאר בטל כל היום, ומה שמתברר שנוטל בשעה שאין לו תפירה לתפור, הוא שנוטל מבעל האבידה" (רבינו חננאל, בבא-מציעא לא:). (27) משנה, שם ל: (28) נתנו לו הרשאה (יפוי-כח) לטפל באבידה לפי התנאי שהתנה. למעלה בהלכה ג לא נאמר "והרשוהו", מכיון שזה מובן מאליו, שהבעלים או בית-דין יסכימו לתנאי לתת לו דמי חמורו שיפה מנה, כדי להציל את של חבירו השווה מאתיים. אבל בדין זה לא ידוע כמה ייבטל, ולכן הדגיש רבינו ואמר "והרשוהו". (29) משנה וגמרא שם. מן הדין, אין הוא חייב להפסיד ממונו כדי להציל ממון חבירו.

(2) ואל יאמר שלי קודמת, ויניח את של חבירו. (3) משנה בבא-מציעא לג. (4) אף-על-פי שהוקש כיבוד אב ואם לכבודו של מקום (שם לב. והלכות ממרים פרק ו). (5) שחייב בכבודו וביראתו יותר משל אביו, ראה הלכות תלמוד תורה פרק ה, הלכה ב וה. (6) משנה וגמרא, שם לג.

- 9 ב. פָּגַע בְּאֲבִידַת רֵבּוֹ עִם אֲבִידַת אֲבִיאוֹ: אִם הָיָה אֲבִיאוֹ שְׁקוּל כְּנֶגֶד רֵבּוֹ⁸ - שֶׁל אֲבִיאוֹ קוֹדֶמֶת⁹; וְאִם לֹא - שֶׁל רֵבּוֹ קוֹדֶמֶת. וְהוּא¹⁰, שְׁמִיתָיו רֵבּוֹ מִבְּהֵק¹¹, שְׂרֵב חֲקֻמָּתוֹ¹² שֶׁל תוֹרָה¹³ מִמּוֹנוֹ לְמַד.

(7) משנה שם. (8) בחכמה. במשנתנו כתוב: "ואם אביו חכם" (לענין פדיון שבויים). אבל במשנה בירושלמי, וגם ברי"ף הגירסא: "שקול כנגד רבו" (לענין אבידה), וגירסת רבינו כגירסא זו, אולם בפרק ה מהלכות תלמוד תורה הלכה א, כותב רבינו: "וכן אם היה אביו תלמיד-חכם, אף-על-פי שאינו שקול כנגד רבו, משיב אבדתו. . .". וזה סתירה למה שכתב כאן. דעת הגהות מיימוניות, שבהלכות תלמוד תורה יש טעות-סופר, והעיקר הוא הנוסח כאן. ובכסף-משנה שם כתב בשם אחד מבניו של רבינו, ששם מדובר ברבו סתם, שאינו מובהק, על כן אף-על-פי שאביו אינו שקול כנגד רבו, כיוון שהוא תלמיד-חכם הוא קודם, וכאן מדגיש רבינו: "והוא שיהיה רבו מובהק", על כן צריך שיהיה אביו שקול, ואם לא - של רבו קודם. וראה 'שיטה מקובצת' לבא-מציעא סוף פרק ב. (9) "שאביו הביאו לעולם הזה, ורבו שלמדו חכמה מביאו לחיי העולם הבא" (שם). (10) בתנאי. (11) לשון עולא, שם. (12) כדעת רבי יהודה, שם. (13) ולא חכמת אומות העולם.

- 13 ג. הֵנִיחַ אֲבִידָתוֹ¹⁴ וְהִחֲזִיר אֲבִידַת חֲבֵרוֹ - אֵין לוֹ אֲלֹא שְׁכָרוֹ הָרְאוֹ לוֹ¹⁵. מֵיָּצֵד? שְׁטַף נִהָר¹⁶ חֲמוֹרוֹ וְחֲמוֹר חֲבֵרוֹ, שְׁלוֹ יָפָה מִנָּה וְשֶׁל חֲבֵרוֹ מֵאֲתִים, הֵנִיחַ אֶת

- 30 ה. וְכֵן שְׁנֵים³⁰ שְׁהָיוּ בָּאִים בְּדֶרֶךְ, זֶה בְּחֻבִּית שֶׁל יֵין
- 31 וְזֶה בְּכַד שֶׁל דְּבִשׁ, וְנִסְדַּק הַפֶּד שֶׁל דְּבִשׁ³¹, וְקִדְם
- 32 שְׁיִשְׁפֹּף הַדְּבִשׁ לְאָרֶץ שְׁפָף זֶה אֶת יֵינוֹ וְהִצִּיל אֶת

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי כ"ו תשרי - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה רכא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

25 אומר 'לעצמי אני מציל', הִיא לֶחֶן לְדַחַק עֲצָמָן
26 וְלִהְצִיל; וְכִינּוֹן שֶׁיָּשׁוּבוּ וְלֹא הִצִּילוּ - הָרִי נִתְּנָאֲשׁוּ מִן
27 הַכֹּל.

(48) דברי רב אשי, שם. (49) כי הם יכולים לטעון, אילו
אמרת שתציל לעצמך היינו מוסרים נפשנו ומצילים, ר"ף
שם.

28 י. הִיוּ שְׁנֵי שְׂתָפִין, וְהִצִּיל אֶחָד מֵהֶן - הִצִּיל
29 לְאֶמְצָע⁵⁰. וְאָם אָמַר: לְעֲצָמִי אֲנִי מִצִּיל⁵¹ - הָרִי זֶה
30 חָלַק מִחֲבֵרוֹ⁵², וְהִצִּיל לְעֲצָמוֹ. וְכֵן הַשּׁוֹכֵר אֶת
31 הַפּוֹעֵל⁵³ לְהִצִּיל - כָּל שֶׁיִּצִּיל הָרִי הוּא לְמַשְׁפִּיר⁵⁴.
32 וְאָם אָמַר: לְעֲצָמִי אֲנִי מִצִּיל - הָרִי זֶה חֲזוֹר בּוֹ מִן
33 הַשְּׂכִירוֹת⁵⁵, וְכָל שֶׁיִּצִּיל אַחֵר שְׂאֵמַר בֶּן הָרִי הוּא
34 שְׁלֹ⁵⁶.

(50) ושייך לשניהם יחד. אפילו כשחבירו אינו יכול להציל,
אין אומרים שהתייאש, כי הוא סמך על שותפו, ועל כן לא
יכול הלה לטעון שזכה מן ההפקר. (51) את חלקי.
(52) ביטל את השותפות. מכיון שממונו בסכנה, זכאי הוא
לחלוק שלא מדעת חבירו, ולהציל את שלו, בין שחבירו
יכול להציל ובין אינו יכול (גמרא שם). (53) פירושו של
רבא, שם. (54) אפילו כשאין המשכיר יכול להציל, כי
סתמו לבעל הבית הוא מציל. (55) והדין הוא, שפועל יכול
לחזור בו אפילו בחצי היום (שם). (56) אם אין המשכיר
יכול להציל, וזוכה השכיר מן ההפקר.

35 יא. שִׁירָא⁵⁷ שֶׁחֲנִתָּה בַּמִּדְבָּר, וְעָמַד עָלֶיהָ גִּיס
36 לְטִרְפָּה⁵⁸, וּפָסְקוּ עִם הַגִּיס מָמוֹן וְנִתְּנוּ לוֹ - מִחֲשָׁבִין
37 לְפִי מָמוֹנָם⁵⁹, וְאִין מִחֲשָׁבִין לְפִי נִפְשׁוֹת⁶⁰. וְאָם
38 שְׂכָרוֹ תִּיר לְפָנֶיהֶם לְהוֹדִיעַם הִדְרָה - מִחֲשָׁבִין שְׂכָרוֹ
39 לְפִי מָמוֹן וּלְפִי נִפְשׁוֹת⁶¹. וְאֵל יִשְׁנֹנִי⁶² מִמִּנְהֶג
40 הַחֲמָרִים.

(57) גמרא שם. (58) לבוזה. (59) לפי ערך החפצים, שכל
אחד ואחד מוביל בשיירה. כי כוונת הגייס היתה לביזה.
(60) כי לא היו בסכנה. (61) כי בלי התייר, המורה דרך,
צפויה סכנה גם לממונם וגם לחייהם. (62) שאם נהגו לתת
לתייר לפי ממונו או לפי נפשות, עושים.

41 יב. וְשִׂאִין⁶³ הַחֲמָרִים לְהִתְנוֹת בִּינְיָה⁶⁴: כָּל מִי
42 שֶׁתֹּאבֵד מִמֶּנּוּ חֲמֹר⁶⁵ מִבְּנֵי הַשִּׁירָא - מִעֲמִידִין לוֹ
43 חֲמֹר אַחֲרָת. וְאָם פָּשַׁע בָּהּ הוּא וְאֶבְדָּה - אִין חֲבִיבִין
44 לְהַעֲמִיד לֹא⁶⁶.

(63) שם. (64) כשכולם רוצים, והתנאי קיים אפילו בדיבור
בלבד, ואין אחד מהם יכול לחזור בו. (65) כגון שתיתרף
עליידי חיות רעות. (66) כי מקרה פשיעה אינו בכלל
התנאי.

45 יג. אֶבְדָּה חֲמֹרוֹ, וְאָמַר: תָּנוּ לִי דְמִיתָ⁶⁷ וְאֲנִי רוֹצֶה
46 לְקַח חֲמֹר⁶⁸ וְהָרִינִי שׁוֹמֵר עִמָּכֶם⁶⁹ - אִין שׁוֹמְעִין
47 לֹא⁷⁰; אֲלֹא מִעֲמִידִין לוֹ חֲמֹר אַחֲרָת, כִּדִּי שִׁינְדְרוּ

1 הַדְּבָשׁ³² לְתוֹךְ הַחֲבִית - אִין לוֹ אֲלֹא שְׂכָרוֹ הָרְאוּי
2 לוֹ³³. וְאָם אָמַר: אֲצִיל אֶת שְׁלֹף וְאִתָּה נֹתֵן לִי דְמִי
3 שְׁלִי, אוֹ שֶׁחֲנִתָּה בְּפָנֵי בֵּית דִּין - הָרִי זֶה חֲבִיב לְתֵן
4 לוֹ. וְאָם נִשְׁפָּף הַדְּבָשׁ לְאַרְצָן - הָרִי זֶה הַפָּקֵר³⁴, וְכָל
5 הַמִּצִּיל - לְעֲצָמוֹ מִצִּיל.

(30) משנה בבא-קמא קטו. (31) והדבש מטפטף דרך
הסדק. (32) שדמיו מרובים מדמי היין. (33) אף-על-פי
שבמו ידי שפך את יינו ועסק באיסוף הדבש. והטעם, ראה
למעלה בפירוש להלכה ג. וראה בבא-קמא קטו. (34) שם
קטו: אמרו, שרק במקרה שחישוק כרוך על הכד ומעכב את
שפיכת הדבש אין הדבש הפקר, ומפרש רבינו שהחישוק
מעכב לזמן מסוים את שפיכת הדבש, ומכאן יצא לו שאם
כבר נשפך הרי הוא הפקר. ראה מגיד-משנה.

6 ו. הִיא זֶה בֶּא כָּבֵד שֶׁל דְּבַשׁ וְזֶה בֶּא בְּקִנְיָנִים רִיקָנִים,
7 וְנִסְדָּקָה בֶּד הַדְּבַשׁ, וְאָמַר לוֹ בְּעַל הַבְּקִנְיָנִים: אֲנִי
8 מִצִּיל לָךְ דְּבַשׁ זֶה בְּקִנְיָנִי עַד שֶׁתֵּתֵן לִי חֲצִיו אוֹ שְׁלִישׁוֹ
9 אוֹ כֶּף וְכֶף דִּינְרִין, וְקָבַל עָלָיו בְּעַל הַדְּבַשׁ וְאָמַר לוֹ:
10 הֵן - הָרִי זֶה שְׂחָק בּוֹ³⁵, וְאִינוֹ נֹתֵן לוֹ אֲלֹא שְׂכָרוֹ
11 הָרְאוּי לוֹ; שְׁהָרִי לֹא הִפְסִידוּ כְּלוֹם³⁶.

(35) שהרי חייב הוא להציל ממון חבירו, שם קטו.
(36) שם.

12 ז. וְכֵן מִי שֶׁפָּרַח³⁷ מִבֵּית הָאֶסּוּרִים, וְהִיתָה מַעֲבֵרָתָ³⁸
13 לְפָנָיו, וְאָמַר לוֹ: הִנֵּה עֲבִירְנִי וְאֲנִי נֹתֵן לָךְ דִּינָר,
14 וְהַעֲבִירוּ - אִין לוֹ אֲלֹא שְׂכָרוֹ³⁹ הָרְאוּי לוֹ. וְאָם הִיא
15 צִיד⁴⁰, וְאָמַר לוֹ: בָּטַל מִצֻּדְתָּךְ וְהַעֲבִירְנִי - נֹתֵן לוֹ
16 כָּל מַה שֶׁחֲנִתָּה עִמּוֹ⁴¹. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בִּזְהָ.

(37) שם. (38) רפסודה. (39) שמצוה היא להצילו.
(40) השולה דגים מן הים, שם. (41) ואפילו אם התנה עמו
יותר ממה שהפסיד, כן כתב הלחם-משנה. וקשה למצוא את
ההבדל שבין זה ובין הדין שבהלכה ו. ואפשר, משום ששם
לא הפסיד כלום, אבל כאן הפסיד משהו. ודוחק. אמנם
סגנונו של רבינו בהלכה ו מסייע לטעם זה, שכתב: שהרי
לא הפסידו כלום].

17 ח. שִׁירָא שֶׁהִיתָה הוֹלֶכֶת בַּמִּדְבָּר⁴², וְעָמַד עָלֶיהָ
18 גִּיס⁴³ וְטִרְפָּה⁴⁴: אָם אִין יְכוּלִים לְהִצִּיל מִיָּדָם, וְעָמַד
19 אֶחָד מֵהֶן וְהִצִּיל - הִצִּיל לְעֲצָמוֹ⁴⁵; וְאָם יְכוּלִין⁴⁶ הֵן
20 לְהִצִּיל מִיָּדָם, וְקָדַם אֶחָד מֵהֶן וְהִצִּיל, אָף עַל פִּי
21 שְׂאֵמַר: לְעֲצָמִי אֲנִי מִצִּיל - הִצִּיל לְאֶמְצָע⁴⁷.

(42) שם קטו. (43) צבא. (44) ובזוזה. (45) מכיון
שהבעלים התייאשו, וראה משנה שם קיד. (46) כגון שהם
מרובים וחזקים. (47) כל אחד מכיר את שלו ונוטל, מכיון
שלא התייאש.

22 ט. הִיוּ יְכוּלִין לְהִצִּיל עַל יְדֵי הַדָּחַק⁴⁸ - כָּל הַמִּצִּיל
23 מִצִּיל לְאֶמְצָע⁴⁹; אֲלֹא אָם בֶּן אָמַר: לְעֲצָמִי אֲנִי
24 מִצִּיל - הָרִי זֶה מִצִּיל לְעֲצָמוֹ. שְׂבִינּוֹן שֶׁשְּׁמַעוּהוּ

רכב שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק כ"ז תשרי - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(4) במקום שאי אפשר להכריז, דין שיודיע לשכניו ולמדידעיו. ראה הלכה ט. (5) דוגמאות בהלכה ב ואל יכריז סתם "אבדה" מצאתי, כדי שלא להטריח לשווא את אלו שאבדו חפצים אחרים. הלכה זו היא כדעת רב נחמן, בבא מציעא כח: וכך פסק הר"ף. (6) המייחדים חפץ זה מיתר החפצים מאותו מין. (7) נפחות משווה פרוטה אינה מציאה. (8) שבשעה שמצאה הייתה שווה פרוטה ונתחייב בה (בבא מציעא כז.). (9) זו הנזכרת בכרייתא שם כח: "אבן טוען" משום שלשם באו כל אלו שאבדו להם אבידות (בתענית יט. הגירסה "הטועין").

ב. פיצד מכריז? ¹⁰ אם מצא מעות - מכריז: מי שאבד לו מטבע. ¹¹ וכן מכריז: מי שאבד לו פסות או בהמה או שטרות, יבוא ויתן סימנים ויטל. ואינו חושש ¹² מפני שהודיע מין האבדה, לפי שאינו מחזירו עד שיתן סימנים מבהקין. ¹³

(10) בהלכה זו באות דוגמאות לכלל "מין פלוני" שבהלכה א. (11) אבל אינו מפרט איזו מטבע. (12) מפני הרמאי, שאם ידע את מין האבידה, כגון כסות, וידע במקרה את בעל הכסות שאבדה ומכיר בסימניה, יתן סימניה ויטלה. חשש זה מביע רב יהודה, ומשום כך הוא סובר "אבידה" מכריז, בבא מציעא כח: (13) כגון מידת ארכה ומידת רחבה של הכסות, אבל סימן בעלמא, כגון צבע הבגד, אינו מספיק, כי יש הרבה בגדים באותו צבע, וראה שם כז: תוספות דיבור המתחיל ונא. וראה לקמן הלכה ה.

ג. פא בעל האבדה ונתן סימנים שאין מבהקין. ¹⁴ - אין מחזירין לו, עד שאמרו סימנים מבהקין. והרמאי, אף על פי שאמרו סימנים מבהקין - אין מחזירין לו, עד שביא עדים ¹⁵ שהיא שלו. אמרו חכמים: והיה עמך עד דרש אחיך - עד שתחקר אחריי אם רמאי הוא אם לא. ¹⁶

(14) כגון אדום ולבן. (15) כי אם הוא ידוע כרמאי, יש לחשוש שנודעו לו הסימנים המובהקים בדרך רמאות. על כן דורשים ממנו עדים, ולא יספיק הסימן המובהק ביותר, כגון נקב יש בצד אות פלונית בשטר. (16) "דרוש אחיך" משמע שתדרוש את אחיך לידע אם אינו רמאי ואם תמצא שהוא רמאי אל תחזיר לו אפילו בסימנים מובהקים].

ד. בראשונה, פל מי שאבדה לו אבדה ופא ונתן סימניה. ¹⁷ - מחזירין אותה לו, אלא אם כן החזק רמאי. ¹⁸ משרפו הרמאין, התקינו בית דין, שיהיו אומרים לו: ¹⁹ הבה עדים שאין אתה רמאי וטל. ²⁰

(17) המובהקים. (18) וממנו דרשו הבאת עדים שהאבידה היא שלו. (19) לאדם שלא הוחזק רמאי. (20) על פי סימנים.

ה. הסימנים המבהקין - סומכין עליהם ודנין על פיהם בכל מקום. ²¹ דין תורה. ²² והמדה ²³ או המשקל. ²⁴ או המנזן. ²⁵ או מקום האבדה. ²⁶ - סימנים מבהקין הן.

1 עצמו וישמר בהמתו. ⁷¹ ואפלו היתה לו בהמה אחרת. ⁷² בשירה - אינו דומה שומר אחת לשומר שמים. ⁷³

(67) במקום החמור (שם). (68) ולרש"י פירוש אחר. ראה שם. (69) מפני החיות והליסטים. (70) שאם יש לו בהמה, הוא מסייעם לשמור כהוגן. וכשאין לו בהמה, אינו מזדרז בשמירת ממון אחרים. (71) ועל-ידיה הוא עוזר בשמירת כל השיירה. (72) ובשבילה הוא מזדרז בשמירה כחבירו. (73) כי על שתי בהמות הוא שומר ביתר מסירות-נפש מאשר על האחת, ועל כן אם אמר תנו לי דמיה, אין שומעים לו, שם.

4 יד. ספינה. ⁷⁴ שהיתה מהלכת בים, ועמד עליה נחשול. ⁷⁵ לטבעה, והקלו ממשיאה. ⁷⁶ - מחשבין לפי משאוי. ⁷⁷ ואין מחשבין לפי ממון. ואל ישנו. ⁷⁸ ממנהג הספנים.

(74) שם. (75) גלים סוערים. (76) כדי להצילה מטביעה, יש הכרח להשליך חלק מן המטען לים. (77) "אם השליך זה מאה ליטרין זהב, ישליך זה מאה ליטרין ברזל" (רש"י) כשלשניהם מטען באותו משקל. (78) אם היה לספנים מנהג אחר, עושים כמנהגם. והדין שלמעלה מחייב כשאין נוהג קבוע. וכן יש להבין גם הלכה יא.

8 טו. ושאין. ⁷⁹ הספנים להתנות ביניהן: פל מי שתאבד לו ספינה - מעמידים לו ספינה אחרת. פשע בה ואבדה, או שפרש למקום שאין הספינות הולכות בו באותו הזמן. ⁸⁰ - אין חייבין להעמיד לו. ⁸¹

(79) שם. הלכה זו מקבילה להלכה יב. (80) אפילו היו הולכות בו בזמן אחר, כגון שהלך בתשרי סמוך ליבשה כדרכו בניסן, שהנהרות גדלים מהפשרת השלגים, ונתקלה ונשברה. (81) כי על-מנת-כן לא התנו.

יום ש"ק כ"ז תשרי ה'תש"פ

פרק שלשה עשר

(1) נתבארו בו דיני הכרזת אבידה כיצד ובאי זה מקום מכריז, ובאי זה סימן ישיבנה למי שיתן אותו. וכן נתבארו בו המוצא אבידה מה יעשה ממנה, הדברים שהוא אסור לעשותם והדברים שהוא חייב לעשותם. ומה הוא הדבר שהוא חייב בשמירתו ומה הוא הדבר שאינו חייב בשמירתו.

12 א. המוצא אבדה שהוא חייב להחזירה. ² - חייב להכריז. ³ עליה ולהודיעה. ⁴ ולומר: מי שאבד לו מין פלוני, ⁵ יבוא ויתן סימנים. ⁶ ויטל. אפלו היתה שוה פרוטה בעת המציאה והוזהר. ⁷ - חייב להכריז. ⁸ עליה. ⁹ ואין גבוהה. ⁹ היתה חוץ לירושלים, שעליה היו מכריזין. ¹⁷

(2) על אבידה שאינו חייב להחזירה - עיין פרק יא ופרק יד וכו'. (3) משנה בבא מציעא כז: ההכרזה היא במקום פומבי, כמו בסוף הלכה זו, ועיין להלן הלכה ח"ט.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק כ"ז תשרי - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה רכג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ח. בראשונה, פל מי שפוצץ אבדה, היה מקריז¹⁷
עליה שלשה רגלים³⁸. רגל ראשון - אומר: ראשון.¹⁸
שני³⁹ - אומר: שני. שלישי - מקריז סתם⁴⁰, כדי¹⁹
שלא יתחלף לו שני בשלישי⁴¹. ואחר רגל האחרון²⁰
בשבעת ימים מקריז פעם רביעית; כדי שילף²¹
השומע⁴² לביתו בשלשה ימים⁴³ וימשש בליו⁴⁴,
ויחזור בשלשת הימים, וימצא זה המקריז מקריז²³
בשביעי⁴⁵.

(38) כדעת רבי יהודה במשנה שם כח. והטעם הוא, כי
בשלושת הרגלים חייבים כל בני ישראל לעלות לירושלים,
ומי שלא עלה בראשון ובשני יעלה בשלישי. (39) המוצא
מציין שזהו הרגל השני שהוא מקריז, כדי שהמאבד ידע
שיש לו שהות עד הרגל השלישי ולא יצטרך לחזור מיד
(שם). (40) בלי לציין איזה רגל זה, וכל השומע ידע, שזהו
הרגל האחרון, ואם נמצא שאבד לו חפץ, יחזור מיד.
(41) אם יכריז שלישי עלול השומע בטעות להחליפו בשני
(בגלל ה"שין" המשותפת), ויחשוב שיש לו שהות עד הרגל
הבא, ולא יחזור מיד ויפסיד את אבדתו. (42) שלא היה
בשני הרגלים הקודמים. (43) אם ביתו נמצא במרחק כזה.
(44) כדי לברר אם אבד לו כלי ממין זה. (45) יותר משבעה
ימים לא הטריחו חכמים את המוצא שיששה בירושלים.
ואף-על-פי ששבעת הימים מספיקים רק לאלו הגרים עד
דרך שלושת ימים מירושלים ולא יותר (דעת רבא שם).

ט. משחברב⁴⁶ בית המקדש, התקינו שיהיו מקריזין²⁵
בבתי כנסיות⁴⁷ ובבתי מדרשות⁴⁸. משרבו האנסין⁴⁹
ואמרו: המציאה של מלך היא⁵⁰, התקינו שיהיו²⁷
מודיעין לשכניו ולמדיעיו⁵¹ ודיו²⁸.

(46) המשך הברייתא הקודמת שם. (47) שמתפללים שם
ורבים מצויים שם. (48) שלומדים שם ורבים מצויים שם.
(49) שלקחו בכוח את המציאה מיד המוצא. (50) כגון
הפרסים (שם), ומשום כך חששו להכריז במקום פומבי.
(51) והם הודיעו למכרים שלהם.

י. הכריז⁵² או הודיע⁵³ ולא באו הבעלים - תהיה²⁹
המציאה מנחת אצל עד שיבוא אליהו⁵⁴. ובכל זמן
שהאבדה אצלו, אם נגנבה או אבדה - חיב³¹
באחירתיה; ואם נאנסה⁵⁵ - פטור. ששומר אבדה³²
פשוט שוכר הוא⁵⁶, מפני שהוא עוסק במצוה³³
ונפטור מפמה מצות עשה⁵⁷ פל זמן שהוא עוסק
בשמירתה⁵⁸.

(52) בבית המקדש או בבתי כנסיות ובבתי מדרשות.
(53) למידעיו בשעה שיש אנסים. (54) ויודע מי הוא בעל
האבידה (שם ל). (55) כגון על ידי שודד מזויין, ולא היה
בכוח המוצא למנוע זאת. (56) שחייב בגניבה ופטור
באונס. פסק כרב יוסף בבא מציעא כט. פב. ובבא קמא נו.
שהרי התלמוד אומר "דכולי עלמא אית להו דרב יוסף"
(דעת הכל כדעת רב יוסף, שם פב.), וכך פסק רבינו חננאל.
(57) שיש בהן חסרון כס, כגון, נתינת פת לעני וכיוצא בה,
(58)

(21) אפילו באיסור, כגון להחזיר גט אשה בסימנים או
להתיר עגונה על סמך סימנים שנמצאו בגוף ההרוג (שם
כ:). (22) כדעת רבא שסימנים מן התורה הם (שם כח.).
(23) כגון מידת אורך ורוחב, או מידה בלח, כגון ליטר שמן.
(24) ביבש. (25) כגון עשרה דגים במחרוזת (שם כג:).
(26) כשמצא ברשות היחיד, כדעת רבא שם כב: שמקום הוא
סימן. וראה לקמן פרק טו הלכה י. [ישנם שלושה סוגי
סימנים: א. מובהקים ביותר, כגון נקב בצד אות פלונית
בשטר; ב. מובהקים, כגון מידה, משקל ומניין; ג. אינם
מובהקים. ודעת רבינו, שמובהקים ביותר סומכים עליהם
בכל עניינים, סוג ב' מועיל להחזיר אבידה אבל לא
באיסורים. ומה שכתב רבינו כאן: "והמידה או המשקל או
המניין וכו'" סימנים מובהקים הם" הכוונה להחזרת אבידה,
ומה שאמר בראש הלכה זו: "הסימנים המובהקים" הכוונה
לסימנים מסוג א. כך פירש בכסף משנה].

1 ו. באו שנים²⁷, זה נתן סימני האבדה, וזה נתן
2 סימני האבדה כמו שנתן האחר²⁸ - לא יתן לא לזה
3 ולא לזה, אלא תהיה מנחת²⁹ עד שיודה האחד
4 לחברו או יעשו ביניהן פשרה. נתן האחד את
5 הסימנים, והשני הביא עדים - יתן לבעל העדים³⁰.
6 זה נתן סימנים, וזה נתן סימנים ועד אחד - הרי
7 העד האחד כמו שאינו³¹, וינתי.

(27) וכל אחד מהם טוען, שממנו נפלה, מימרא של רבא, שם
כח. (28) אבל אם אחד נתן סימן מובהק וחבירו נתן סימן
מובהק ביותר, תינתן המציאה לחבירו. ראה הלכה ז.
(29) אצל המוצא, ויעשה בהם כמו במציאה שלא נודעו
בעליה. ראה להלן הלכות טו"ז. (30) כי עדים עדיפים
מסימנים, אף-על-פי שגם סימנים מן התורה. (31) מכיוון
שכל אחד מהם טוען שאבדה ממנו, ונתן סימנים חשובים
כמו של חבירו, אין כוח בידי עד אחד להכריע (שם).

8 ז. מצא שמלה וכיוצא בה, וזה הביא עדי אריגה
9 שאריגה לו, וזה הביא עדים שנפלה ממנו - יתן
10 לעדי נפילה³². זה נתן מדת ארפה, וזה נתן מדת
11 רחבה - יתן למי שנתן מדת ארפה; שאפשר שישער
12 הרמאי מדת רחבה³³ כשהיה בעליה מתפסה בה. זה
13 נתן מדת ארפה ורחבה, וזה פון משקלותיה - יתן
14 למי שפון משקלה³⁴. זה נתן מדת ארפה ורחבה³⁵,
15 וזה נתן מדת האמירות³⁶ שבה - יתן למי שנתן מדת
16 ארפה ורחבה³⁷.

(32) אנו אומרים, שזה שאריגה לו מכרה לחבירו, שהרי
עדים מעידים שנפלה ממנו (שם). (33) שהיא קטנה, מה
שאין כן מידת אורכה שהיא גדולה וקשה יותר לשער.
(34) כי מידת רוחבה אפשר לשער, כפי שאמרנו, ואפילו
מידת אורכה אפשר בקושי לשער, אבל לא משקלה של
השמלה. על כן משקל השמלה הוא סימן מובהק יותר
ממידת רוחבה ואורכה. (35) כל מידה לחוד. (36) שפות
הבגד. (37) הכלל בהלכה זו הוא, שבעל הסימנים
המובהקים יותר יקבל את האבידה.

רכד שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק כ"ז תשרי - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

76) כדי לאוורר אותם. 77) כדי שייכנס בהם אוויר. בתקופת המשנה היו הספרים עשויים בצורת מגילות. 78) אפילו אחת לשלושים יום. 79) עניין שלא למד, כי מתעכב זמן רב על מקום אחד. וזה לא לטובת הספר. 80) ויקרא פעם שנייה, גמרא שם. 81) לשפת העם. 82) עלול הספר ליפול ולהתקלקל. 83) לפי תשובת אביי (שם) שיש הבדל בין קריאה בעניין אחד ובין קריאה בשני עניינים וכפירושו של הרי"ף. אבל רש"י מפרש להיפך, שבעניין אחד אסור ובשני עניינים מותר.

יד. מִצָּא תְּפִלִּין - שָׁם⁸⁴ דְּמִיָּהּ וּמִנִּיחָהּ עָלֶיהָ⁸⁵; 26
שְׁדָּבָר מִצְוִי הוּא בֵּיד הַכֹּל⁸⁶, וְאֵין עֲשׂוּיָן אֶלָּא 27
לְמַצְוֹתָן בְּלִבָּד⁸⁷. 28

84) מעריך. 85) את התפילין. 86) ואם המאבד ירצה תפילין, יוכל לקנותם בדמים. 87) ואין לחשוש שיהיה מעוניין דווקא בתפילין שלו.

טו. מִצָּא דָּבָר שֵׁשׁ בּוֹ רוּחַ חַיִּים, שֶׁהָרִי צָרִיף הוּא 29
לְהַאֲכִילוֹ: אִם הָיָה דָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה וְאוֹכֵל⁸⁸, כְּגוֹן פֶּרֶה 30
וְחִמּוֹר - מְטַפֵּל בָּהֶן⁸⁹ שָׁנִים עֶשְׂרִי חֹדֶשׁ⁹⁰ מִיּוֹם 31
הַמִּצְאָהּ, וּמִשְׁפִּירָן וְלִקְחָהּ שָׂכָר וּמֵאֲכִילָן. וְאִם הָיָה 32
שֶׁכָּרֵן יִתֵּר עַל אֲכִילָתָהּ - הָרִי הֵיטֵר לְבַעֲלֶיהָ. וְכֵן 33
הַתְּרַנְגּוּלִין⁹¹ - מוֹכֵר בִּיצְיָהָ וּמֵאֲכִילָן כָּל שָׁנִים עֶשְׂרִי 34
חֹדֶשׁ. מִכֵּן וְאֵילָף - שָׁם דְּמִיָּהּ עָלֶיהָ⁹², וְהָרִי הֵן שָׁלוֹ 35
וְשָׁל בְּעָלִים בְּשִׁתְּפוּת⁹³, כְּדִין כָּל הַשָּׂם בְּהֵמָה 36
מְחִבְרָה. 37

88) ויכולים להאכילו את שכר מעשיו (משנה וברייתא שם כח:). 89) ואל ימכור אותם, כמו בתפילין, מפני שהמאבד מעוניין בבהמתו שלמדה לשמוע בקולו. 90) "לא הטריחו רבנן באבידה יותר מדאי", שם כח. 91) התרנגולות (ברייתא שם). 92) השומה צריכה להיות על פי בית דין, כדלהלן הלכה טז, וראה הגהות חידושי אנשי שם על הרי"ף בסוגייה כאן. 93) מחצה על מחצה, כשכר על הטיפול בתרנגולות.

טז. מִצָּא עֲגָלִים וְסִיחִין⁹⁴: שָׁל רֵעִי⁹⁵ - מְטַפֵּל בָּהֶן 38
שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, וְשָׁל פְּרִיָּא⁹⁶ - שְׁלֹשִׁים יוֹם. אֲנֻזִים 39
וְתִרְנַגּוּלִין גְּדוּלִים⁹⁷ - מְטַפֵּל בָּהֶן שְׁלֹשִׁים יוֹם. מִצָּא 40
קִטְנִים⁹⁸, וְכָל דָּבָר שֶׁטְפוּלוֹ מְרֻבָּה מְשֻׁכָּר - מְטַפֵּל 41
בָּהֶן שְׁלֹשָׁה יָמִים⁹⁹. מִכֵּן וְאֵילָף - מוֹכֵרָן בְּבֵית דִּין. 42
וְכֵן פְּרוֹת¹⁰⁰ שֶׁהִתְחִילוּ לְהִרְקִיב וְכִיּוּצָא בָּהֶן - מוֹכֵרָן 43
בְּבֵית דִּין. 44

94) שאוכלים ואינם עושים (ברייתא שם). 95) שרועים במרעה ואין טיפולם מרובה. 96) שצריך להאכילם (בזמן שאין מרעה) ועולה בדמים מרובים. 97) שמוצאים בעצמם את מזונם (כך פירש רבינו חננאל ושלא כרש"י שם). 98) צריך להאכילם והטריחה וההוצאות מרובות. 99) שמא יבואו הבעלים. יותר מג' ימים לא יטפל, כדי למנוע הפסד מן הבעלים. 100) במפקיד פירות והתחילו להרקיב יש מחלוקת במשנה (בבא מציעא לח.). החכמים

שהעוסק במצוה פטור מן המצוה, ועל כן דינו כשומר שכר. 58) כגון שמנער את הכסות לצרכה, אבל לא כשהיא מונחת אצלו ללא טיפול. שהרי אמרו העוסק במצוה פטור מן המצוה. והכלל הוא: כל שאפשר לו לקיים שתי המצוות יחד, חייב בשתייהן, שאם לא כן, מי שתפילין בראשו וריצית בבגדו יהא פטור מכל המצוות. וראה שם תוספות דיבור המתחיל בההיא הנאה.

יא. וְצָרִיף לְבָקָר⁵⁹ אֶת הָאֲבִידָה וּלְבָדָקָה⁶⁰, כְּדִי שֶׁלֹּא 1
תִּפְסַד וְתֵאבֵד מֵאֲלִיָּה⁶¹; שְׁנֹאֲמַר: וְהִשְׁבַּתָּהּ לוֹ - רֹאֵה 2
הֵיאָף תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ⁶². בִּיצֵד? מִצָּא פְסוּת שֶׁל צֶמֶר⁶³ - 3
מְנַעֲרָה⁶⁴ אַחַת לְשָׁלְשִׁים יוֹם. וְלֹא יִנְעֲרָהּ בְּמִקְלָהּ⁶⁵, 4
וְלֹא בְּשֵׁנֵי בְּנֵי אָדָם⁶⁶. וְשׁוֹטְחָהּ עַל גְּבִי מִטָּה 5
לְצִרְכָּהּ⁶⁷ בְּלִבָּד, אֲבָל לֹא לְצִרְכָּהּ וּלְצִרְכָּו⁶⁸. נִזְדַּמְנוּ 6
לוֹ אוֹרְחִים - לֹא יִשְׁטַחְנָהּ בְּפָנֶיהָ וְאֶפְלוּ לְצִרְכָּהּ - 7
שָׂמָא תִּגְבֹּב. 8

59) מזמן לזמן. 60) בשעה שהוא מבקר אותה יבדוק אם לא נתקלקלה. 61) כגון, עש בכסות. 62) כלומר, תשיב לו בשלימות (משנה בבא מציעא כח:). 63) אבל בגד פשתן לא ינער, כי הניעור מזיק לו (גמרא שם). כך פירשו רבינו חננאל והרי"ף. 64) מן האבק. 65) כי עלולה להיקרע. 66) האוחזים בשני ראשיה ומנערים, וממתחים אותה יותר מדי. 67) שתתאוורר (שם ל.). 68) לכסות את המיטה. זוהי בעיניי שלא נפתרה ופסק רבינו לחומר.

יב. מִצָּא כְּלִי עֵץ - מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן, כְּדִי שֶׁלֹּא יִרְקֹבוּ. 9
כְּלִי נְחֹשֶׁת - מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּחִמּוּיָן⁶⁹, אֲבָל לֹא עַל יְדֵי 10
הָאוּר⁷⁰, מִפְּנֵי שֶׁמִּשְׁחִיקוֹן⁷¹. כְּלִי כֶסֶף - מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן 11
בְּצוּנוֹ, אֲבָל לֹא בְּחִמּוּיָן, מִפְּנֵי שֶׁמִּשְׁחִירָן. מִצָּא 12
מְגֻרְפוֹת⁷² וְקִרְדָּמוֹת - יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּרֶף, אֲבָל לֹא 13
בְּקֹשֶׁה, מִפְּנֵי שֶׁמִּפְחִיתוֹן⁷³. מִצָּא כְּלִי זָהָב וְכָלִי 14
זָכוּכִית וְכֶסֶת שֶׁל פֶּשֶׁתָן⁷⁴ - הָרִי זֶה לֹא יִגַּע בָּהֶן עַד 15
שִׁיבּוֹא אֲלֵיהֶן. וְכִדְרָף שְׂאֲמָרוֹ בְּאֲבִידָה, כֵּף אֶמְרוֹ 16
בְּפִקְדוֹן שֶׁהִלְכּוּ בְּעָלֶיהָ לְמִדִּינַת הַיָּם⁷⁵. 17

69) אפילו בחמים וכל שכן בצונן. 70) לא יתן הכלי על האור (אש). 71) ומאבדים מן החומר שהאש אוכלת. 72) מין מעדר. 73) פוגמם. 74) שהניעור מזיק לה. 75) ועל כן חייב השומר לטפל בפיקדון באותה דרך שהמוצא חייב לטפל במציאה, אבל אם בעל הפיקדון נמצא באותה ארץ, הרי זה לא יגע בה.

יג. מִצָּא סִפְרִים - קוֹרֵא בָּהֶן⁷⁶ אַחַת לְשָׁלְשִׁים יוֹם. 18
וְאִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ לְקֹרֹת - גּוֹלְלָן⁷⁷ כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם. 19
וְלַעוֹלָם⁷⁸ לֹא יִלְמַד בָּהֶן לְכַתְחֻלָּה⁷⁹, וְלֹא יִקְרֵא 20
פֶּרֶשָׁה וְיִשְׁנָה⁸⁰, וְלֹא יִקְרֵא פֶּרֶשָׁה וְיִתְרַגֵּם⁸¹. וְלֹא 21
יִתְפַּח בּוֹ יִתֵּר מִשְׁלֹשָׁה דְּפִין⁸². וְלֹא יִהְיֶה שָׁנִים קוֹרִין 22
בְּשֵׁנֵי עֲנִינִין, שָׂמָא יִמְשֹׁף זֶה וְיִמְשֹׁף זֶה וְיִבְלָה 23
הַסֵּפֶר; אֲבָל קוֹרִין הֵן בְּעִנְיָן אֶחָד⁸³. וְלֹא יִקְרֹאוּ 24
שְׁלֹשָׁה בְּסִפֵּר אֶחָד, וְאֶפְלוּ בְּעִנְיָן אֶחָד. 25

רכה שיעורי רמב"ם ספר המצוות – יום ראשון-שבת-קודש כ"א-כ"ז תשרי

מתוך מהדורת חזק

לזה, כי יכיר טובה למרצא על טרחתו. (106) מעות שאבדו ומצאון. (107) כי לא טרח בהן (שם כט:).
10 יט. כָּל אוֹתָן הַיָּמִים שֶׁמִּטְפֵּל בְּאַבְדָּה קִדָּם
11 שִׁמְכֶנָּה¹⁰⁸ בְּבֵית דִּין, אִם הֶאֱכִילָה מְשֻׁלוֹ - נוֹטֵל
12 מִן הַבְּעָלִים. וַיֵּרָאָה לִי, שֶׁהוּא נוֹטֵל כָּלָא שְׁבוּעָה,
13 מִפְּנֵי תִקּוּן הָעוֹלָם.

(108) באוכל ואינו עושה.

14 כ. הַמּוֹצֵא מְצִיאָה - לֹא יִשְׁבַּע¹⁰⁹, מִפְּנֵי תִקּוּן
15 הָעוֹלָם; שָׁאֵם אֶתְּהָ אוֹמֵר יִשְׁבַּע - יִנִּיחַ הַמְצִיאָה
16 וַיִּלָּךְ לוֹ, כִּדִּי שֶׁלֹּא יִשְׁבַּע¹¹⁰. אֶפְלוּ מָצָא כִּיס¹¹¹,
17 וְטָעַן בַּעַל הַמְצִיאָה שֶׁשָּׁנִי כִּיסִּים קְשׁוּרִים הָיוּ וְאִי
18 אֶפְשָׁר¹¹² שִׁמְצֵא הָאֶחָד אֶלָּא אִם נִמְצָא הָאֶחָד
19 הַקְּשׁוּר עִמּוֹ - הָרִי זֶה לֹא יִשְׁבַּע.

(109) אם מצא ארנק וכו עשר לירות, והמאבד טוען שהיו בו עשרים לירות. (110) אפילו על אמת. (111) ארנק. (112) והמאבד טוען טענת וודאי.

אומרים: לא יגע בהם, ורבן שמעון בן גמליאל אומר: מוכרם בפני בית דין, מפני שהוא כמשיב אבידה לבעלים. מכאן יוצא, שבאבידה גופה לדעת הכול ימכור בבית דין. והטעם הוא: במפקיד אל יגע, שהרי יש בעלים שיטפלו בהם, מה שאין כן באבידה.

1 יז. מָה יַעֲשֶׂה בְּדָמִים? יִנְתְּנוּ לְמוֹצֵא¹⁰¹, וַיֵּשׁ לוֹ
2 רְשׁוּת לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן. לְפִיכָךְ, אִם נִאֲנָסוּ, כְּגוֹן
3 שֶׁטֶרְפָּם גִּיס אוֹ טָבְעוּ בָּיָם - חֵיב לְשַׁלֵּם. וְאִף עַל
4 פִּי שֶׁלֹּא נִשְׁתַּמֵּשׁ¹⁰² בָּהֶן; שֶׁפִּיּוֹן שֵׁשׁ לוֹ רְשׁוּת
5 לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן - הָרִי הֵן אֶצְלוֹ כְּשֶׁאֵלָה¹⁰³.

(101) עד שיבואו הבעלים. (102) זכות השימוש מחייבת אותו באונסין (שם). (103) ושואל חייב אף-על-פי שלא נשתמש.

6 יח. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּדָמֵי הָאַבְדָּה¹⁰⁴, הוֹאִיל
7 וְנִטְפֵּל בָּהֶן¹⁰⁵; אֲכָל מַעוֹת אַבְדָּה¹⁰⁶ - לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ
8 בָּהֶן¹⁰⁷. לְפִיכָךְ, אִם אַבְדּוּ בְּאֲנָס - פְּטוּר; שֶׁהָרִי הוּא
9 שׁוֹמֵר שְׂכָר, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ.

(104) דמים שקיבל תמורת האבידה. (105) הרשה רבי טרפון להשתמש בדמים מתוך הנחה שבעל האבידה יסכים

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"א-כ"ז תשרי ה'תש"פ

יום חמישי כ"ה תשרי ה'תש"פ

יום שישי כ"ו תשרי ה'תש"פ

מצות לא תעשה שנו.

33 הַמְצִיָּה הַשְּׁנִי — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהֵר הָאֵדָם מִלְּהַחְזִיר
34 גְּרוּשָׁתוֹ אַחֵר שֶׁנִּשְׁאֵת לְאַחֵר, וְהוּא אָמַר יִתְעַלֶּה: "לֹא-
35 יוכל בעלה הראשון אֲשֶׁר-שָׁלְחָה לְשׁוּב לְקַחְתָּה" (דברים
36 כד, ד). וְהַעֲוֵבֵר עַל לֹא זֶה — לוֹקָה. וַיִּכָּבֵר נִתְּבָאֲרוּ דִּינֵי
37 מְצִיָּה זוֹ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בִּיבְמוֹת.

יום ש"ק כ"ז תשרי ה'תש"פ

מצות לא תעשה שנו.

מצות עשה רטז.

38 הַמְצִיָּה הַשְּׁנִי נִדְפְּסָה בְּיוֹם הַקּוֹדֶם
39 הַמְצִיָּה הַרְט"ז — הַצּוּי שֶׁנִּצְטְוִינוּ שִׁישָׂא הֵיכָם
40 (הגיס) אֶשֶׁת אָחִיו אִם מֵת וְלֹא הִנִּיחַ זָרַע, וְהוּא אָמַר יִתְעַלֶּה: "יִבְמָה יָבֵא עָלֶיהָ" (דברים כה, ה). וַיִּכָּבֵר נִתְּבָאֲרוּ
41 דִּינֵי מְצִיָּה זוֹ בְּמִסְכָּתָא הַמִּיחָדָת לָהּ, כְּלוּמַר מִסְכָּת
42 יבְמוֹת.
43

יום ראשון כ"א תשרי ה'תש"פ

יום שני כ"ב תשרי ה'תש"פ

מצות עשה ריב.

20 הַמְצִיָּה הָרִי"ב — הַצּוּי שֶׁנִּצְטְוִינוּ לְפָרוֹת וּלְרְבוֹת
21 וְלִהְתְּפֹנֵן לְקִיּוֹם הַמִּין, וְזוֹהִי מְצִיָּה פְרִיָּה וְרִבְיָה, וְהוּא
22 אָמַר יִתְעַלֶּה: "[וְאֵתָם] פָּרוּ וּרְבוּ" (בראשית ט, ז). וַיִּכָּבֵר
23 בְּאֲרוֹ (ברכות טז). שֶׁהִחָתֵן פְּטוּר מִקְרִיאַת שְׁמַע אִם נִשָּׂא
24 בְּתוּלָה, וְנִתְּנוּ טַעַם לָכֵךְ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹסֵק בְּמְצִיָּה. וַיִּכָּבֵר
25 נִתְּבָאֲרוּ דִּינֵי מְצִיָּה זוֹ וְחִיּוּבֶיהָ בְּפָרֵק ו' מִיבְמוֹת (סא):
26 וְאֵין הַנָּשִׁים חֲבוֹבוֹת בְּמְצִיָּה זוֹ; וּבִפְרוּשׁ אָמַר שָׁם (סה):
27 "הָאִישׁ מְצִיָּה עַל פְּרִיָּה וְרִבְיָה, אֲכָל לֹא הָאִשָּׁה".

יום שלישי כ"ג תשרי ה'תש"פ

יום רביעי כ"ד תשרי ה'תש"פ

מצות עשה רכב.

28 הַמְצִיָּה הָרִכ"ב — הַצּוּי שֶׁנִּצְטְוִינוּ לְגַרֵּשׁ בְּסִפֵּר
29 (בשטר) דִּקָּא אִם נִרְצָה לְגַרֵּשׁ, וְהוּא אָמַר יִתְעַלֶּה:
30 "וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתָת וְנָתַן בְּיָדָהּ" (דברים כד, א). וַיִּכָּבֵר
31 נִתְּבָאֲרוּ דִּינֵי מְצִיָּה זוֹ, כְּלוּמַר דִּין גְּרוּשִׁין, בְּשִׁלְמוֹת
32 בְּמִסְכָּתָא הַמִּיחָדָת לָכֵךְ, כְּלוּמַר מִסְכָּת גִּטִּין.

ירמיה פרק כג טו-כ

טו לִכְן כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עַל־הַנְּבִיאִים הַנִּגְנִי מֵאֲכִיל אוֹתָם לַעֲנָה וְהִשְׁקִיתִם מִי־רֹאשׁ פִּי מַאֵל נְבִיאֵי יְרוּשָׁלַם יֵצְאוּ חֲנוּפָה לְכָל־הָאָרֶץ: טז כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי־שָׁמַעַי עַל־דְּבָרֵי הַנְּבִיאִים הַנְּבִיאִים לָכֶם מִהַבְלִים הֵמָּה אֲתֹכֶם חֲזוֹן לָכֶם יִדְבְּרוּ לֹא מִפִּי יְהוָה: ז' אֹמְרִים אָמֹר לִמְנַצֵּי דְבַר יְהוָה שְׁלוֹם יְהוָה לָכֶם וְכָל הַלֵּךְ בְּשִׁרְרוֹת לְבֹ אָמְרוּ לֹא־תָבוֹא עֲלֵיכֶם רָעָה: יח פִּי מִי עָמַל בְּסוֹד יְהוָה וְיִרָא וְיִשְׁמַע אֶת־דְּבָרוֹ מִי־הַקְּשִׁיב (דברי) דְּבָרוֹ וְיִשְׁמַע: יט הִנֵּה | סַעֲרַת יְהוָה חֲמָה יֵצְאָה וְסַעַר מִתְחַלֵּל עַל רֹאשׁ רָשָׁעִים יִחוּל: כ' לֹא יִשׁוּב אֶף־יְהוָה עַד־עֲשֵׂתוֹ וְעַד־חֲקִימוֹ מִזְמוֹת לְבֹ בְּאַחֲרִית הַיָּמִים תִּתְּבוֹנְנוּ בָּהּ בִּינָה: כא לֹא־שָׁלַחְתִּי אֶת־הַנְּבִיאִים וְהֵם רָצוּ לֹא־דִבַּרְתִּי אֲלֵיהֶם וְהֵם נִבְּאוּ: כב וְאִם־עָמְדוּ בְּסוֹדֵי וְיִשְׁמַעוּ דְּבָרֵי אֶת־עַמִּי וְיִשְׁבּוּם מִדְּרָכָם הָרָע וּמִרָע מַעַלְלֵיהֶם: כג הָאֱלֹהֵי מִקְרָב אֲנִי נֹאֵם־יְהוָה וְלֹא אֱלֹהֵי מֵרָחֵק: כד אִם־יִסְתֵּר אִישׁ בְּמַסְתָּרִים וְאֲנִי לֹא־אֶרְאֶנּוּ נֹאֵם־יְהוָה הֲלוֹא אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֲנִי מִלֵּא נֹאֵם־יְהוָה: כה שְׁמַעְתִּי אֶת אֲשֶׁר־אָמְרוּ הַנְּבִיאִים הַנְּבִיאִים בְּשִׁמִּי שֶׁקֶר לֵאמֹר חֲלָמָתִי חֲלָמָתִי:

רש"י

מחשבה: (כב) ואם עמדו בסודי וישמעו דברי וגו'. היה להם להשמיע דברי ותורתי את עמי ולא להטעותם בה מעלי: (כג) האלהי מקרוב. שאני רואה אלא בסמוך לי ואין בי כח לשפוט את התחתונים שהם רחוקים ממני ואני יודע במעשיהם: (כד) אם יסתיר איש. זהו כפל תמיהה האלהי מקרוב כדרך כל תמיהות הכפולות:

(יז) וכל הולך בשרירות לבו וגו'. ולכל הולך בשרירות לבו וגו': (יח) מי עמד בסוד ה'. וישמע את הנגזר מלפניו אותו שהקשיב דבר תורתו וישמע למצותיו ולא הרשעים האלה שמיעה הראשונה שבמקרא זה שמיעה ממש שמיעה האחרונה קבלה: (יט) מתחולל. משתכן מחזר לשכון ועל ראש רשעים ישכון: (כ) מזמות. לשון

מצודת ציון

(טו) לענה. מין עשב מר: והשקיתים. ענין שתייה: מי ראש. מי סחיטת עשב מר ששמו ראש כמו וישקני מי ראש (לעיל ח): (טז) מהבלים. מלשון הבל: חזון. ענין ראייה וע"פ רוב יאמר על מראה הנבואה: (יז) למנאצי. ענין בזיון כמו כי נאצו האנשים את מנחת ה' (ש"א ב): וכל. כמו ולכל: בשרירות. ענין ראייה ר"ל מה שהלב רואה וחומד: (יח) בסוד. ר"ל במקום השפעת הנבואה: הקשיב. ענין האזנה וקבלה: (יט) סערת. רוח סערה: חמה. כמו בחמה: מתחולל. מלשון חיל וחלחלה: יחול. ישכון כמו יחולו על ראש יואב (ש"ב א): (כ) הקימו. מלשון קיום: מזימות. מחשבות כמו זממה שדה (משלי לא): באחרית. בסוף: (כא) רצו. מלשון מרוצה ומהירות ההליכה: (כב) וישיבום. מלשון השבה: מעלליהם. מעשיהם:

מצודת דוד

(טו) הנני מאכיל וכו'. ר"ל אביא עליהם צרות מרובות וגדולות: כי מאת וכו'. על ידיהם יצאה חנופה לכל הארץ. רצה לומר, כולם מחניפים ליצרם למלאות תאותו: (טז) על דברי. אל דברי: מהבלים. אומרים לכם דברי הבל: חזון לבם. מראית לבם ידברו כי לא ראו כנבואה רק בודים מלבם: (יז) אומרים אמור. רגילים הם לומר להרשעים המנאצים אותי ה' דבר שלום יהיה לכם: וכל הולך. ולכל ההולך בשרירות לבו אמרו וכו': (יח) כי מי עמד. נתן טעם למה לא ישמעו אליהם באמרו כי מי מאלה עמד בסוד ה' לקבל נבואה ומי ראה מראות הנבואה ומי מהם שמע את דברו כי בהיותם רשעים אינם ראויים לנבואה: מי הקשיב. אמנם מי שהקשיב דברו כירמיה שהקשיב בקול ה' ועשה מצותיו הוא השומע הנבואה ולא הרשעים האלה: (יט) חמה יצאה. תצא

בחמה עבר במקום עתיד: וסער הזה הוא מלא מחלחלה ורעד והוא יהיה חל ושוכן על ראש הרשעים האלה הם נביאי השקר: (כ) לא ישוב וכו'. לא ישוב מהם חרון אפו עד יעשה ויקיים מחשבות לבו: באחרית הימים. ר"ל אם יתמהמה הנה בסוף הימים כשתתקיים תתבוננו בה בינה שלא שב ה' מחרון אפו עם כי נתארך הזמן: (כא) והם רצו. במהירות רב כאילו היו שלוחים בדבר: והם נבאו. מלבם ולא שמעו ממני: (כב) ואם עמדו בסודי. ר"ל אם הוא כדבריהם שעמדו בסודו לקבל נבואה היה ראוי שישמעו לעמי את דברי אשר דברתי בתורתי להשיבם מדרכם הרע ולא להכשילם עוד בעבירה: (כג) האלהי מקרוב אני. ר"ל וכי אני רואה ושופט אלא בסמוך לי ולא את התחתונים שהמה רחוקים ממכון שבתי בתמיהה: (כד) אם יסתיר. הלא אף אם יסתיר איש במקום נסתר וכי אני לא אראה אותו: הלא וכו'. אני מלא. אם כן במקום שנסתר שם אני: (כה) שמעתי. ר"ל הואיל ואין נסתר ממני לכן שמעתי מה שמנבאים בשמי שקר שאומרים כל היום חלמתי חלמתי ומחזיקים חלומותם הפשוט הדמיוני כחלום נבואי:

קהלת פרק ט יא-טז

יֹא שְׁבַתִּי וְרָאָה תַּחַת־הַשָּׁמַשׁ כִּי לֹא לְקָלִים הַמְרוֹץ וְלֹא לַגְּבוּרִים הַמְלַחֵמָה וְגַם לֹא לַחֲכָמִים לֶחֶם
וְגַם לֹא לַנְּבוֹנִים עֹשֶׁר וְגַם לַיִדְעִים חֵן פִּי־עֵת וּפְנֵעַ יִקְרָה אֶת־פִּלָּם: י כִּי גַם לֹא־יֵדַע הָאָדָם
אֶת־עֲתוֹ כְּדָגִים שְׁנֵאֲחֻזִּים בַּמַּצּוֹדָה רָעָה וְכַצִּפְרִים הָאֲחֻזּוֹת בַּפֶּחַ כֶּהֱם יוֹקְשִׁים בְּנֵי הָאָדָם לַעַת רָעָה
כְּשֶׁתִּפּוֹל עֲלֵיהֶם פְּתָאֵם: יג גַּם־זֶה רְאִיתִי חֲכָמָה תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ וּגְדוּלָּה הִיא אֵלָּי: יד עֵיר קִטְנָה וְאֲנָשִׁים
בָּהּ מַעֲט וּבְאֵ־אֵלֶיהָ מֶלֶךְ גָּדוֹל וְסֹכֵב אֹתָהּ וּבָנָה עָלֶיהָ מְצוּדִים גְּדֹלִים: טו וּמֵצֵא בָּהּ אִישׁ מִסֵּפֶן חֶכֶם
וּמְלִטָּה הִוא אֶת־הָעִיר בְּחֻכְמָתָהּ וְאָדָם לֹא זָכַר אֶת־הָאִישׁ הַמִּסֵּפֶן הַהוּא: טז וְאִמְרָתִי אֲנִי טוֹבָה חֲכָמָה
מִגְּבוּרָה וְחֻכְמָתָהּ הַמִּסֵּפֶן בְּזוּיָהּ וּדְבָרֶיּוֹ אֵינֶם נִשְׁמָעִים:

רש"י

גדולים שנאחזים במצודה גרועה וחלושה ופירושו
רבותינו היא חכה שאינה אלא כמין מחט ודג גדול
נלכד בה: כהם יוקשים בני האדם. במכשול קטן וחלש
כמו המצודה הרעה והפח נכשלים בני אדם בעת
פקודת רעתם כשבא עתם ליפול הרעה עליהם פתאום
במצודה רעה מלאווי"שה בלעז: כהם. כמותם:
(טו) ואדם לא זכר. לא היה חושבו לכלום:
(טז) ואמרתי אני. בראותי כן טובה חכמה מגבורה
והרי חכמתו של זה בזויה לכולם ועכשיו כולם נמלטו
על ידו, ומדרש אגדה עיר קטנה זה הגוף: ואנשים בה
מעט. אלו איבריו של אדם: מלך גדול. זה יצר הרע
שכל איבריו מרגישים בו: איש מסכן. יצר טוב:

(יא) שבתִי וראה. כמו זכר. ווי"דונט בלע"ז: לא לקלים
המרוץ. לא עמדה לעשאל קלותו משהגיע פקודתו: ולא
לגבורים המלחמה. לא עמדה לאבנר גבורתו משהגיע
יומו: וגם לא לחכמים לחם. כגון אני שהיה לחמי ליום
(מלכים א ד) ששים כור סולת וגו' ועכשיו זה חלקי מכל
עמלי מקלי ומקידה: וגם לא לנבונים עושר. כגון איוב
בתחלה (איוב א) ויהי מקנהו וגו' כשבאה שעתו אמר
(שם יט) חנוני אתם ריעי: ולא ליודעים חן. הרי משה
אין יודע ונבון ממנו בישראל ולא מצא חן בתפלתו
שיכנס לארץ: כי עת ופנע. כמשמעו, ד"א כי עת יקרה
אותם והפגיעה והתחינה יהיו רגילין בהם שלא יבואו
לדברים הללו: (יב) כדגים שנאחזים במצודה. כדגים

מצודת ציון

(יא) כי. אשר: המרוץ. מלשון ריצה ורדיפה: ופנע. ענינו
מכת מות. כמו גש פגע בו (ש"ב א טו): יקרה. מלשון מקרה:
(יב) שנאחזים. מלשון אחיזה ולכידה: במצודה. מלשון צייד,
והוא כעין רשת שצדין בו: רעה. רוצה לומר מכאיבה: בפח.
הוא הרשת: כהם. כמותם: יוקשים. מלשון מוקש:
(יד) מצודים. כמו מצודות סלעים (ישעיה לג טז):
(טו) מסכן. עני ורש. כמו ילד מסכן (לעיל ד יג):

מצודת דוד

(יא) שבתִי וראה. חזרתי וראיתי בעולם אשר הרדיפה לא
הועילה לקלי המרוץ, כי לא נמלטו בנוסם מפני הרודף: ולא
לגבורים המלחמה. הגבורה לא הועילה לגבורים להיות להם
נצחון המלחמה: לא לחכמים לחם. לא הועיל החכמה
לחכמים להשיג לחם מאכלם: לא לנבונים עושר. התבונה לא
הועילה לנבונים להשיג העושר: לא ליודעים חן. הידיעה לא
הועילה אל היודעים ידיעות רבות מוחלפות למצוא על ידם
חן בעיני הבריות: כי עת ופנע. עת רעה ופגיעות מות יקרה

את כולם הקלים והגבורים וכו': (יב) כי גם. טרם בוא העת והפגע לא ידע האדם עת בואם, כי פתאום יבואו: כדגים. כמו
הדגים שנאחזים פתאום במצודה רעה ומכאיבה, וכמו הצפרים האחזות פתאום בפח: כהם. כמו אלו כן בא פתאום מוקש על
בני האדם לעת בוא הרעה, כשתפול עליהם פתאום: (יג) גם זה ראיתי. על שאמר למעלה לא לחכמים לחם, חזר להלל את
החכם. וכאומר אף שאין החכמה מועיל להשיג את הלחם, עם כל זה אין להשליך את החכמה מנגד, כי גם זה ראיתי מדבר
חכמה בזה העולם: וגדולה. החכמה הזאת חשובה היא אצלי: (יד) עיר קטנה. ראיתי עיר קטנה, ודבר קל הוא לכבוש עיר
קטנה הואיל ואפשר לסבבה: ואנשים בה מעט. להלחם מול האויב הבא עליה: ובא אליה. לכבשה: מלך גדול. רוצה לומר,
בעם רב: ובנה עליה. ממעל לה וגבוהים ממנה בנה מבצרים גדולים בקומה, למען יעלו עליהם להשליך למטה לתוך העיר
אבנים וכלי משחית. וכאומר בהיות כן אין ספק שתלכד העיר: (טו) ומצא בה. ונמצא בתוך העיר איש דל שהיה חכם ביותר,
והוא בחכמתו מלט את העיר מיד המלך הבא עליה: ואדם. קודם שמלט את העיר לא זכר מי מבני האדם את האיש המסכן
ההוא, כי היה נבזה בעיני כל ולא עלה זכרונו בפי אנשים, וכאומר אם היה נחשב מתחלה בעבור החכמה לא היה פלא כל כך
מה שמלט את העיר, כי החשיבות הועילה אל החכמה, אבל הואיל ולא היה נחשב לכלום, אם כן החכמה לבדה עשתה את
זאת: (טז) ואמרתי. בראותי כן אמרתי טובה החכמה יותר מן הגבורה, הואיל ועל ידי החכמה נמלטה העיר מיד המלך הגבור:
וחכמת המסכן בזויה. כאשר הנה החכמה לבדה עשתה את זאת, כי חכמת המסכן היא בזויה ודבריו אינם מקובלים ולא קנה
החשיבות בעבור החכמה, ואם כן לא היה בו חשיבות שתועיל אל החכמה למלט את העיר:

ח כהן קודם ללוי, לוי לישראל, ישראל למזבח, ומזבח לנתין, ונתין לגר, וגר לעבד משחרר. אימתי? בזמן שפלו שוין, אבל אם היה מזבח תלמיד חכם וכהן גדול עם הארץ – מזבח תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ.

סליק מסכת הוריות הדרן עלך סדר נזיקין

מסכת זבחים

פרק ראשון

א כל הזבחים שנובחו שלא לשמן – בשרים, אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה, חוץ מן הפסח ומן החטאת:

פירוש ברטנורא

ח לוי קודם לישראל. דכתיב (דברים י') בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי מתוך בני ישראל: ישראל קודם למזבח. האי מיוחס והאי לאו מיוחס: מזבח קודם לנתין. זה בא מטפה כשרה וזה בא מטפה פסולה: נתין קודם לגר. זה גדל עמנו בקדושה וזה לא גדל עמנו בקדושה: גר קודם לעבד. זה לא היה בכלל ארור וזה היה בכלל ארור: מזבח תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ. דכתיב (משל ג') יקרה היא מפנינים, יקרה היא מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים:

א א כל הזבחים שנובחו שלא לשמן. כגון שנשחטה עולה לשם שלמים: בשרים. וזרוק דמן וקטור אמוריהן לשמן. דבקדושתיהו קיימו ואסור לשנוי כהן: אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה. וצריך להביא אחר לחובתו או לגדרו וישחטנו לשמו. דאמר קרא (דברים כג) מוצא שפתיך תשמור ועשית כאשר נדרת לה' אלהיך נדבה, אם נדבה אינו נדר, ואם נדר אינו נדבה, אלא הכי קאמר, אם כמה שנדרת עשית שנשחט לשם נדר ולשם הבעלים, יהא נדר יוצא הבעל ידי חובת נדרו. ואם לאו, שלא נשחט הובח לשם בעלים, יהא נדבה, כלומר כשר הוא כאילו הביאו לנדבה, אבל לא יצא ידי נדרו, שלא עלה לבעלים לשם חובה. ודוקא קרבן ידיר שיש לו בעלים, אבל קרבנות צבור שנשחטו שלא לשמן, עלו לצבור לשם חובה, שהשחטתו מושכתן למה שהן ראוין לו.

משניות מבוארות – קהתי

יוס ראשון

באור משנה ח

משנתנו מוסיפה ללמד בסדר קרימת האנשים מבחינת הקדושה והיחוס.

כהן קודם ללוי – לכל דבר של רוח או של כבוד (תפארת ישראל), שנאמר (דברי הימים א כג, יג): "בני עמרם אהרן ומשה ויבדל אהרן להקדישו קודש קדשים הוא ובניו עד עולם" (גמרא הוריות יג, א). לוי קודם לישראל – שנאמר (דברים י, ח): "בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי" (שם). ישראל קודם למזבח – שזה מיוחס וזה אינו מיוחס (שם). ומזבח קודם לנתין – נתין הוא מן הגבעונים שנתגייירו בימי יהושע (כמו שבארנו לעיל א, ד); ומבואר הטעם בגמרא (שם): זה בא מטפה כשרה וזה בא מטפה פסולה, כלומר שמזבח הוא מזרע ישראל ונתין בא מעם אחר. ונתין קודם לגר – שזה גדל עמנו בקדושה וזה לא גדל עמנו בקדושה (שם). וגר קודם לעבד משחרר – שגר לא היה בכלל ארור, ועבד כנעני היה בכלל ארור (שם), שכן כתוב (בראשית ט, כה): "ארור כנען, עבד עבדים יהיה לאחיו". אימתי – נוהג סדר זה של היוחסין? בזמן שפלו שוין – בתורה. אבל אם היה מזבח תלמיד חכם וכהן גדול עם הארץ – שכן בזמן בית שני היו ממנים לפעמים כהן גדול עם הארץ על ידי ממון שנתן למלכות (תפארת ישראל; "תוספות יוס טוב"), בכגון זה מזבח תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ – שנאמר (משלי ג, ט): "יקרה היא מפנינים", ודרשו: יקרה היא התורה מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים (גמרא הוריות יג, א).

סליק מסכת הוריות

מסכת זבחים

באור משנה א

כבר הזכרנו בפתיחה, כי פרקנו דין זבחים, שאתה מארבע העבודות שלהם – שחיטה או קבלת הדם או הולכתו או זריקתו – נעשתה במחשבת שינוי השם של הזבח. משנתנו נוקטת "כל הזבחים שנובחו", משום שהשחיטה היא העבודה הראשונה בזבח, והוא הדין לשאר העבודות שהזכרנו לעיל (תוספות).

כל הזבחים שנובחו שלא לשמן – כל הקרבנות שנשחטו שלא

לשמן, אלא לשם קרבן אחר, כגון קרבן עולה שנשחט לשם שלמים, והיינו שמחשבתו של השוחט היתה לשם קרבן שלמים (רמב"ם; ולפי מפרשים אחרים, כל המחשבה האמורה בקדשים פירושה: הוצאה כפה (רש"י; תוספות; עיין משנה למלך על הרמב"ם הלכות פסולי המוקדשין יג, א); פ"ש"ם – הזבחים, וזורקים את דמם, ומקטירים את אימוריהם לשמן; ואם הם קרבנות הנאכלים, מותר לאכול את בשרם, כאילו נשחטו לשמן, אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה – שאם הביאו קרבן זה לתשלום חובתם או נדרם, אינם נפטרים בו מחיובם, מאחר שנשחטו שלא לשמן, וצריכים הם להביא קרבן אחר ולשחטו לשמו; והוא הדין לזבחים שנובחו שלא לשם בעליהם (רמב"ם); ויש סוברים, ששינוי שם הבעלים אינו שייך אלא בזריקת הדם, כגון ששחט או מקבל או מוליך על מנת לזרוק דמו לשם מי שאינו בעליו (תוספות). – בגמרא מבואר הטעם, משום מה לא עלו לבעלים לשם חובה, שנאמר (דברים כג, כד): "מוצא שפתיך תשמור ועשית כאשר נדרת לה' אלהיך נדבה" – אם "נדרת" הרי אין זה "נדבה"? – ("נדר" – כגון שאמר: הרי עלי עולה; "נדבה" – הרי זו עולה) – אלא בא הכתוב ללמד: אם כמה שנדרת עשית (שנעשו עבודות הקרבן לשם הנדר ולשם הבעלים), יהא נדר (יעלה הקרבן לתשלום נדרך); ואם לא (שלא נעשו העבודות לשם הנדר ולשם הבעלים), נדבה יהא (הקרבן כשר הוא כאילו הבאתו לנדבה, אלא אינך יוצא ידי חובת נדרך); חוץ מן הפסח ומן החטאת – שאם נשחטו שלא לשמן, הרי הם פסולים, הפסח ב"מזבח" – זמן שחיטתו של קרבן הפסח הוא ביום ארבעה עשר בניסן, בערב חג הפסח, מחצות היום עד הערב; ואם נשחט קרבן הפסח שלא בזמנו, כגון בשלושה עשר בניסן או בששה עשר בניסן או ביום אחר בשנה, הריהו קרבן שלמים, וכל דינו כשלמים. אבל אם נשחט קרבן הפסח בזמנו שלא לשמו, הקרבן פסול; שכן בפסח כתוב (דברים טז, א): "שמור את חודש האביב ונעשית פסח" – שיהיה כל עשיותיו לשם פסח; ועוד כתוב (שמות יב, כז): "ואמרתם זבח פסח הוא" – שתהא זביחה לשם פסח; שני הכתובים הללו באים ללמד, שבין אם נעשה שלא לשם פסח ובין אם נעשה שלא לשם בעלים, הרי הוא פסול (גמרא). ויהיחטא ככל זמן – שאם נשחטו שלא לשמה (אלא לשם קרבן אחר) או שלא לשם בעליה או שלא לשם אותו החטא שבאה עליו, הרי היא פסולה,

הַפֶּסַח בִּזְמָנוֹ, וְהַחֲטָאֹת בְּכָל זְמָן. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אִף הָאֲשָׁם: הַפֶּסַח בִּזְמָנוֹ, וְהַחֲטָאֹת וְהָאֲשָׁם בְּכָל זְמָן. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: הַחֲטָאֹת בָּאָה עַל חֲטָא, וְהָאֲשָׁם בָּא עַל חֲטָא, מִה הַחֲטָאֹת פְּסוּלָה שְׁלֵא לְשִׁמְהָ, אִף הָאֲשָׁם פְּסוּל שְׁלֵא לְשִׁמּוֹ.

ב יוסי בן חוני אוֹמֵר: הַנִּשְׁחָטִים לְשֵׁם פֶּסַח וְלְשֵׁם חֲטָאֹת – פְּסוּלִים. שִׁמְעוֹן אָחִי עֲזַרְיָה אוֹמֵר: שְׁחָטוּן לְשֵׁם גְּבוּהָ מִהֶם – בְּשָׂרִין; לְשֵׁם נְמוּךְ מִהֶם – פְּסוּלִין. פִּיצֵד? קִדְשֵׁי קִדְשִׁים שִׁשְׁחָטוּן לְשֵׁם קִדְשִׁים קָלִים – פְּסוּלִין, קִדְשִׁים קָלִים שִׁשְׁחָטוּן לְשֵׁם קִדְשֵׁי קִדְשִׁים – בְּשָׂרִין; הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר שִׁשְׁחָטוּן לְשֵׁם שְׁלָמִים – בְּשָׂרִין, וְשְׁלָמִים

פירוש ברטנורא

ודוקא כששחטן בפירוש שלא לשמן, או אמרין דלא עלו לבעלים לשם חובה. אבל שחטן סתם, עלו לבעלים לחובה: חוץ מן הפסח. דבפסח כתיב (שם) ועשית פסח, עד שיהיו כל עשיותיו לשם פסח, ועוד כתיב (שמות יב) ואמרתם זבח פסח הוא, שתהא זבוחה לשם פסח, והנהו תרי קראי, חד לפסול אם נעשה שלא לשם פסח, וחד לפסול אם נעשה שלא לשם בעלים: והחטאת. דבחטאת נמי כתיבי תרי קראי, כתיב (ויקרא ד) ושחט אותה לחטאת, שתהא שחיתה לשם חטאת, וכתיב (שם) ולקח הכהן מדם החטאת, עד שתהא קבלת הדם וזריקתו לשם חטאת, וכפר עליו הכהן, עליו ולא על חברו, דהיינו שתהא לשם בעלים. מחטאתו אשר חטא, שתהא לשם אותו החטא. ולא אמרין דחטאת שלא לשמו פסול, אלא כששחטו לשם קדשים אחרים, אבל שחט לשם חולין, כשר, ולא עלה לבעלים לשם חובה, דכתיב (שם כב) ולא יחללו את קדשי בני ישראל, קדשים מחללין קדשים, ואין חולין מחללין קדשים: הפסח בזמנו. פסול שלא לשמו כל זמן שחיתו, דהיינו מחצות היום של ערב פסח עד הערב. אבל קודם לכן ואחר מכן, קיימא לן פסח בשאר ימות השנה שלמים הוי, וכל דינו כשלמים: אף האשם. כדמפרש מעמא ואויל, החטאת באה על החטא וכו' וכתיב כחטאת כאשם. ורבנן סברי, חטאת דכתיב ביה מיעומא, פסול. אשם דלא כתיב ביה מיעומא, כשר. ואם תאמר, אשם נמי כתיב ביה אשם הוא, האי לא נאמר אלא לאחר הקטרת אימורין, ואם בא למעט שלא לשמו דפסול, קודם הקטרת אימורין היה צריך לכתבו. ואין הלכה כר' אליעזר:

ב הנשחטים לשם פסח. כל שאר זבחים שנזבחו בארבעה עשר בניסן לשם פסח, פסולים. וכן שנזבחו לשם חטאת בכל זמן, פסולים. כי היכי דאניהו פסולים לשם אחרים. ופליג אתנא קמא דמתניתין דאמר כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים. ואמר איהו, ובלבד שלא ישחטו לשם פסח ולא לשם חטאת: שמעון אחי עזריה. נקרא כן, על שם שעוריה עסק בפרקמטיא והיה מספק צרכי שמעון אחיו שהיה עוסק בתורה, והתנו ביניהם שיהא חלק לעזריה בשכר תלמודו של שמעון: ויקרא כ"ב) ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו לה', במורם מהם אין מתחללים, בנמוך מהם מתחללים. ואין הלכה כר' יוסי בן חוני, דכתיב (ויקרא כ"ב) ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו לה', במורם מהם אין מתחללים, בנמוך מהם מתחללים. ואין הלכה כר' יוסי בן חוני,

משניות מבוארות – קהתי

צרכי שמעון אחיו שהיה עוסק בתורה, ותנאי התנו ביניהם שיהא חלק לעזריה בשכר תלמודו של שמעון, ומכאן נקרא שמעון על שם עזריה אחיו (רש"י ור"ט) סוטה כ"א. א. לדעת הרמב"ם (בהקדמתו לפירוש המשניות) היה עזריה אביו של רבי אלעזר בן עזריה.

יוסי בן חוני אוֹמֵר: הַנִּשְׁחָטִים לְשֵׁם פֶּסַח – כָּל הַקֶּרְבָּנוֹת הַנִּשְׁחָטִים בְּיוֹם אַרְבַּעָה עֶשֶׂר בְּנִסָּן לְשֵׁם קֶרֶבֶן הַפֶּסַח, וְלְשֵׁם חֲטָאֹת – או הַנִּשְׁחָטִים בְּכָל זְמַן לְשֵׁם חֲטָאֹת, פְּסוּלִים – כַּשֵּׁם שִׁפְסוּלִים הַפֶּסַח בִּזְמָנוֹ וְהַחֲטָאֹת בְּכָל זְמַן כִּשְׁנִשְׁחָטוּ לְשֵׁם קֶרֶבֶן אַחֲרִים, אִף לְדַעַת תַּנָּא קַמָּא (מִשְׁנָה א.). שִׁמְעוֹן אָחִי עֲזַרְיָה אוֹמֵר: שְׁחָטוּן – שַׁחַט אֶת הַקֶּרְבָּנוֹת, לְשֵׁם גְּבוּהָ מִהֶם – לְשֵׁם קֶרֶבֶן שְׁהוּא מְקוּדָשׁ מֵהֶם, כַּמְבוּאָר לְקַח בְּמִשְׁתַּנּוּ, בְּשָׂרִין – הַקֶּרְבָּנוֹת; לְשֵׁם נְמוּךְ מִהֶם – אֲבָל אִם שַׁחַט אֶת הַקֶּרְבָּנוֹת לְשֵׁם קֶרֶבֶן שְׁקִדּוּשָׁתוֹ נִמְוָה מְקוּדָשָׁתוֹ, פְּסוּלִין – שַׁכְּתוּב (וִיקְרָא כב, טז). "וְלֹא יַחַלְלוּ אֶת קִדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת אֲשֶׁר יִרְיָמוּ לָהֶּ", וְדוּרֵשׁ שִׁמְעוֹן אָחִי עֲזַרְיָה: "בְּמִוְרָם מֵהֶם אֵין מִתְחַלְלִים, בְּנִמוּךְ מֵהֶם מִתְחַלְלִים" (גְּמָרָא זְבוּחִים י"א, ב.). פִּיצֵד – כְּלוֹמַר מֵהֵי כּוֹנֵת הַדְּבָרִים "לְשֵׁם גְּבוּהָ מֵהֶם או לְשֵׁם נְמוּךְ מֵהֶם"? קִדְשֵׁי קִדְשִׁים שִׁשְׁחָטוּן לְשֵׁם קִדְשִׁים קָלִים – הֵינּוּ לְשֵׁם נְמוּךְ מֵהֶם, פְּסוּלִין – כְּגוֹן עוֹלָה שֶׁנִּשְׁחָטָה לְשֵׁם שְׁלָמִים (עֵינִין בְּפִתְיָחָה לְמַסְכַּנְתָּהּ. שֵׁם מִנִּינוּ אֵלּוּ הֵם קִדְשֵׁי קִדְשִׁים וְאֵלּוּ קִדְשִׁים קָלִים). הַקֶּרֶבֶן פְּסוּל: קִדְשִׁים קָלִים שִׁשְׁחָטוּן לְשֵׁם קִדְשִׁים קִדְשִׁים – כְּגוֹן שְׁלָמִים שֶׁשַּׁחַט לְשֵׁם עוֹלָה, בְּשָׂרִין – הוֹאִיל וְשַׁחַט לְשֵׁם גְּבוּהָ מֵהֶם. הַבְּכוֹר – בְּכוֹר בַּהֲמָה, וְהַמַּעֲשֵׂר – או מַעֲשֵׂר בַּהֲמָה, שִׁשְׁחָטוּן לְשֵׁם שְׁלָמִים – לְשֵׁם קֶרֶבֶן שְׁלָמִים, בְּשָׂרִין – לְפִי שֶׁקֶרֶב שְׁלָמִים מְקוּדָשׁ מְבַכּוֹר וּמַעֲשֵׂר, שֶׁכֵּן הַשְּׁלָמִים טַעוּנִים מִתֵּן אַרְבַּע (שְׁתֵּי מִנְחֹת שֶׁל הָדֵם עַל הַמִּזְבֵּחַ שֶׁתֵּן אַרְבַּע. דְּהֵינָא אַחַת בְּזוּיַת מִזְרֹחִית צְפוֹנִית וְאַחַת בְּזוּיַת מַעֲרִיבִית דְּרוּמִית, וְנִמְצָא הָדֵם מִתְּפַשֵּׁט סָבִיב לְאַרְבַּע רִחוּת הַמִּזְבֵּחַ) וְסָמִיכָה וְנִסְכִּים וְתִנּוּפַת חֹזֶה וְשׁוֹק, כְּפִי שִׁיבּוּאָר הַלֵּל (י, ב.), מֵה שֶׁאֵין כֵּן בְּבַכּוֹר וּבְמַעֲשֵׂר, שְׁדָמִם טַעוֹן מִתְּנָה אַחַת, וְאֵין בְּהֵם לֹא סָמִיכָה וְלֹא נִסְכִּים וְלֹא תִנּוּפַת חֹזֶה וְשׁוֹק. וְשְׁלָמִים שִׁשְׁחָטוּן לְשֵׁם בְּכוֹר – בַּהֲמָה, או לְשֵׁם מַעֲשֵׂר – בַּהֲמָה, הֵינּוּ לְשֵׁם הַנְּמוּךְ מֵהֶם, כְּפִי שֶׁבִּאֲרָנוּ לַעֲלִי, פְּסוּלִין – הַקֶּרֶבֶן פְּסוּל. וְאֵין הַלְכָה כִּיּוֹסִי בֶן חוֹנִי וְלֹא כְּשִׁמְעוֹן אָחִי עֲזַרְיָה.

שכתוב (ויקרא ד, לג-לה): "ושחט אותה לחטאת" – שתהא שחיתה לשם חטאת; "ולקח הכהן מדם החטאת" – שתהא קבלת הדם לשם חטאת; "וכפר עליו הכהן על חטאתו" – שתהא כפרה (וזריקת הדם) לשם חטאת; "עליו" – ולא על חברו, היינו שתהא החטאת לשם בעליה; "על חטאתו אשר חטא" – שתהא החטאת לשם אותו החטא (גמרא זבחים ט, א). ביום, החטאת שנשחטה לשם חולין, כשרה היא, ולא עלתה לבעלים לשם חובה, שכתוב (ויקרא כב, טז): "ולא יחללו את קדשי בני ישראל" – קדשים מחללים קדשים ואין חולין מחללים קדשים (שם ג, ב). רבי אליעזר אוֹמֵר: אִף הָאֲשָׁם – שנשחט שלא לשמו פסול, כמבואר הטעם לקמן במשנתנו: הַפֶּסַח בִּזְמָנוֹ, וְהַחֲטָאֹת וְהָאֲשָׁם בְּכָל זְמָן – כמבואר לעיל. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: הַחֲטָאֹת בָּאָה עַל חֲטָא – לכפר על חטא שעשה אדם בשגגה, שכל עבירה שחייבים על דוונה כרת, מביאים על שגגתה חטאת, וְהָאֲשָׁם בָּא עַל חֲטָא – על הגזלות, על המעילות ועוד, כמו שבארנו בהוריות (פרק ב משנה ז). ואף על פי שיש חטאת ואשם שאינם באים על חטא, כגון החטאת של ילדת ואשם מצורע, מכל מקום רובם של קרבנות אלו באים על חטא (תוספות); ומכאן, דינו של האשם כדינו של החטאת, מֵה הַחֲטָאֹת פְּסוּלָה שְׁלֵא לְשִׁמְהָ – כַּשֵּׁם שַׁחַטָה שֶׁנִּשְׁחָטָה שְׁלֵא לְשִׁמְהָ פְּסוּלָה, כְּפִי שֶׁבִּאֲרָנוּ לַעֲלִי רֵאיוֹת מִן הַמִּקְרָא, אִף הָאֲשָׁם פְּסוּל שְׁלֵא לְשִׁמּוֹ – אִם נִשְׁחַט הָאֲשָׁם שְׁלֵא לְשִׁמּוֹ פְּסוּל. בְּבִרְיָתָא בְּגִמְרָא מוֹבָא מִשָּׁא וּמִתָּן בֵּין רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לַחֲכָמִים (רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ) שְׁדַחוּ אֶת דִּינוֹ, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְבִיא לְבִסּוּף רֵאיהָ מִן הַכְּתוּב (וִיקְרָא ז, ז): "כַּחֲטָאֹת כֹּאשֶׁם" – מֵה (קֶרֶבֶן) חֲטָאֹת שְׁלֵא לְשִׁמּוֹ פְּסוּל, אִף אִשֶּׁם שְׁלֵא לְשִׁמּוֹ פְּסוּל. בְּרַם חֲכָמִים לְמַדִּים מִפְּסוּל זֶה דִּין סְמִיכָה בִּאֲשֶׁם, "מֵה חֲטָאֹת טַעוֹנָה סְמִיכָה, שַׁכְּתוּב בֵּה (וִיקְרָא ז, כט): "וְסָמַךְ אֶת יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַחֲטָאֹת", אִף אִשֶּׁם טַעוֹן סְמִיכָה."

יוס בן חוני

באור משנה ב

במשנה הקודמת למדנו: "כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן, כשרים... ונחלקו על כך במשנתנו יוסי בן חוני ושמעון אחי עזריה, שלדעתם יש להבחין בענין "שלא לשמן", לשם איזה קרבנות נשחטו, כפי שיבואר. – עזריה עסק במסחר והיה מספק

שֶׁשְׁחָטוּ לֶשֶׁם בְּכוֹר, לֶשֶׁם מַעֲשֶׂה – פְּסוּלִין.

ג הפסח שֶׁשְׁחָטוּ בַשְּׁחִירָתוֹ בְּאֶרְבָּעָה עָשָׂר שָׁלָא לִשְׁמוֹ – רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מְכַשֵּׁיר, כְּאִלּוּ נִשְׁחַט בְּשִׁלְשָׁה עָשָׂר. בֵּן בְּתִירָא פּוֹסֵל, כְּאִלּוּ נִשְׁחַט בֵּין הָעֶרְבִים. אָמַר שְׁמַעוֹן בֶּן עֲזַאי: מִקְבֵּל אֲנִי מִפִּי שִׁבְעִים וּשְׁנַיִם זָקֵן, בְּיוֹם שְׁהוֹשִׁיבוּ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה בִּישִׁיבָה, שֶׁכָּל הַזֹּבְחִים הִנָּאֻכְלִים שְׁנוּבְחוּ שָׁלָא לִשְׁמוֹ – כְּשֵׁרִים, אֲלָא שָׁלָא עָלוּ לְבַעֲלִים מִשּׁוּם חוֹבָה, חוּץ מִן הַפֶּסַח וּמִן הַחֲטָאִת. וְלֹא הוֹסִיף בֶּן עֲזַאי אֲלָא הָעוֹלָה, וְלֹא הוֹדוּ לוֹ חֲכָמִים.

ד הפסח והחטאת שֶׁשְׁחָטוּ שָׁלָא לִשְׁמוֹ, קָבֵל, וְהֵלֵךְ, וְזָרַק שָׁלָא לִשְׁמוֹ, אוֹ לִשְׁמוֹ וְשָׁלָא לִשְׁמוֹ, אוֹ שָׁלָא לִשְׁמוֹ וְלִשְׁמוֹ – פְּסוּלִים. בֵּיצֵד לִשְׁמוֹ וְשָׁלָא לִשְׁמוֹ? לֶשֶׁם פֶּסַח וְלֶשֶׁם שְׁלָמִים; שָׁלָא לִשְׁמוֹ וְלִשְׁמוֹ? לֶשֶׁם שְׁלָמִים וְלֶשֶׁם הַפֶּסַח. שְׁהוֹבַח נִפְסָל בְּאֶרְבָּעָה דְּבָרִים: בְּשַׁחִיטָהּ, וּבִקְבּוּלָהּ, וּבְזִירְקָהּ. רַבִּי שְׁמַעוֹן מְכַשֵּׁיר בְּהִלּוּדָהּ; שְׁהוֹיָה רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: אִי אֶפְשָׁר שָׁלָא בְּשַׁחִיטָהּ, וְשָׁלָא בְּקַבְלָהּ, וְשָׁלָא בְּזִירְקָהּ; אֲבָל אֶפְשָׁר שָׁלָא בְּהִלּוּדָהּ: שׁוֹחֵט בִּצְדָה

פירוש ברטנורא

ולא כשמעון אחי עזריה: בכור ומעשה, בהמה. נמוכין משלמים, מפני שהשלמים טעונים מתן ארבע, כלומר שתי מתנות שהן ארבע, וסמיכה ונסכים, ותופת חוה ושוק. משא"כ בבכור ובמעשה דרמן מעון מתנה אחת, ואין סמיכה ונסכים נוהגת בהן, ולא תופת חוה ושוק:

ג רבי יהושע מכשיר. דחשיב ליה כפסח בשאר ימות השנה, הואיל ואין זמנו עד בין הערבים: בן בתירא פוסל. הואיל ומקצת היום ראוי, הוה ליה כפסח בזמנו. והלכה כן בתירא: שבעים ושנים זקן. להודיעך שבישיבה אחת היו יושבים וכולן הורו כאיש אחד, לכך תני זקן ולא תנא זקנים: כל הזבחים הנאכלים. אבל עולה לא: ולא הוסיף בן עזאי. על דברי חכמים לפסול חוץ מפסח וחטאת, אלא עולה:

ד קבל והלך וזרק. או או קתני. ששחטו שלא לשמן, או קבל הדם במזרק, או הולך הדם למזבח, או זרק. כל אחת מארבע עבודות הללו שעשה שלא לשמן, כפסח ובחטאת, פסל. ובשאר זבחים, לא עלו לבעלים לשם חובה. ואפילו עשה אחת מארבע עבודות הללו לשמן ושלא לשמן יחד, בין שהקדים מחשבת לשמן למחשבת שלא לשמן בין שהקדים מחשבת שלא לשמן למחשבת לשמן, בכל ענין פסול: אבל אפשר שלא בהלך. הלכך לא חשיבא למפסל.

משניות מבוארות – קהתי

הסכימו עם בן עזאי וסוברים הם שאף העולה שנשחטה שלא לשמה כשרה היא, כדן שאר הזבחים.

בגמרא מבואר, שכן עזאי נקט "זקן" ולא זקנים, כדי להודיענו, שבישיבה אחת היו יושבים וכולם הורו כאיש אחד.

י ו ט ו י ו י

באור משנה ד

משנתנו באה ללמד, שמחשבת שניו השם פוסלת את הזבח בארבע עבודות הזבח – בשחיטה ובקבלה ובהולכה ובזריקה.

הַפֶּסַח וְהַחֲטָאִת שֶׁשְׁחָטוּ שָׁלָא לִשְׁמוֹ – כמו ששינונו לעיל (משנה א), או קָבֵל – שקיבל את דמם בכלי שרת, וְהֵלֵךְ – או שהולך את דמם למזבח, וְזָרַק – או זרק דמם על המזבח, שָׁלָא לִשְׁמוֹ – שעשה אחת מארבע עבודות אלו שלא לשם הפסח או החטאת אלא לשם קרבנות אחרים, או לִשְׁמוֹ וְשָׁלָא לִשְׁמוֹ – שעשה אחת העבודות בתחילה לשם ואחר כך שלא לשם, או שָׁלָא לִשְׁמוֹ וְלִשְׁמוֹ – שתחילה עשה שלא לשם ואחר כך לשם, כלומר בין שהקדים מחשבת "לשמן" למחשבת "שלא לשמן" ובין שהקדים מחשבת "שלא לשמן" למחשבת "לשמן", פְּסוּלִים – הפסח והחטאת. בֵּיצֵד לִשְׁמוֹ וְשָׁלָא לִשְׁמוֹ? לֶשֶׁם פֶּסַח וְלֶשֶׁם שְׁלָמִים – כגון בשעה שעשה אחת העבודות בקרבן הפסח, חשב תחילה לשם קרבן פסח ואחר כך לשם קרבן שלמים. שָׁלָא לִשְׁמוֹ וְלִשְׁמוֹ? לֶשֶׁם שְׁלָמִים וְלֶשֶׁם הַפֶּסַח – שכשעשה אחת העבודות בקרבן הפסח חשב תחילה לשם קרבן שלמים ואחר כך לשם קרבן פסח, – ככל אלו הזבח פסול, שְׁהוֹבַח נִפְסָל בְּאֶרְבָּעָה דְּבָרִים: בְּשַׁחִיטָהּ, וּבִקְבּוּלָהּ – בקבלת הדם מצואר הבמה בכלי שרת, וּבְהִלּוּדָהּ – בהולכת הדם למזבח, וּבְזִירְקָהּ – בזריקת הדם על גבי המזבח; כל אחת מעבודות אלו שנעשתה בפסח ובחטאת שלא לשם, הרי זה פסול את הקרבן. ובשאר זבחים, לא עלו לבעלים לשם חובה, כמו ששינונו במשנה א. רַבִּי שְׁמַעוֹן מְכַשֵּׁיר בְּהִלּוּדָהּ – אם בשעת הולכת הדם חשב מחשבת "שלא לשמן", הקרבן כשר, שְׁהוֹיָה רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: אִי אֶפְשָׁר שָׁלָא בְּשַׁחִיטָהּ, וְשָׁלָא בְּקַבְלָהּ, וְשָׁלָא בְּזִירְקָהּ – אין אפשרות להקריב קרבן מבלי לשחוט אותו ומבלי לקבל דמו ולזרוק על המזבח, ולכן נפסל הזבח באחת משלוש עבודות

באור משנה ג

במשנה א שינו, שאם קרבן הפסח נשחט בזמנו שלא לשמו, הריהו פסול. ברם, אם נשחט קודם זמנו או לאחר זמנו שלא לשמו, הריהו קרבן כשר, שדינו כקרבן שלמים, והרי שנינו (שם): "כל הזבחים שנובחו שלא לשמן, כשרים". וכבר בארנו (שם), שזמן שחיטתו של קרבן הפסח הוא ביום ארבעה עשר בניסן מחצות היום עד הערב; הזמן הזה נקרא "בין הערבים". משנתנו דנה בקרבן פסח שנשחט שלא לשמו ביום ארבעה עשר בניסן, קודם חצות היום, היינו קודם זמנו, ונחלקו תנאים, אם דינו של הקרבן כפסח שנשחט בשאר ימות השנה והריהו כשלמים, או דינו כפסח בזמנו, וכיון שנשחט שלא לשמו הריהו פסול.

הַפֶּסַח – קרבן הפסח, שֶׁשְׁחָטוּ בַשְּׁחִירָתוֹ בְּאֶרְבָּעָה עָשָׂר – בניסן, היינו קודם "בין הערבים", שהוא הזמן להקריבת הפסח, שָׁלָא לִשְׁמוֹ – שלא לשם קרבן הפסח אלא לשם קרבן אחר, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מְכַשֵּׁיר – את הקרבן, כְּאִלּוּ נִשְׁחַט – שלא לשמו, בְּשִׁלְשָׁה עָשָׂר – בניסן, דהיינו שלא בזמנו, והרי הפסח שלא בזמנו קרבן שלמים הוא, ושלמים שנשחטו שלא לשם כשרים הם. בֶּן בְּתִירָא פּוֹסֵל – את הקרבן, כְּאִלּוּ נִשְׁחַט בֵּין הָעֶרְבִים – שהואיל ומקצתו של יום ארבעה עשר בניסן ראוי להקריבת הפסח, הרי כל אותו היום נקרא "זמנו" של קרבן הפסח, ולכן אם נשחט בו, אפילו בשחירתו, שלא לשמו, דינו כפסח בזמנו שפסול שלא לשמו (משנה א). והלכה כבן בתירא. אָמַר שְׁמַעוֹן בֶּן עֲזַאי: מִקְבֵּל אֲנִי מִפִּי שִׁבְעִים וּשְׁנַיִם זָקֵן, בְּיוֹם שְׁהוֹשִׁיבוּ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה בִּישִׁיבָה – שמינוהו ראש הישיבה ביבנה, לאחר שהעבירו את רבן גמליאל מנשיאותו על שהעליב את רבי יהושע (ענין גמרא ברכות כז, ב), ובו ביום נתחדשו בבית המדרש הרבה הלכות, ולא היתה הלכה שהיתה תלויה (פסוק) בבית המדרש שלא פירושו; והעיד שמעון בן עזאי שבאותו יום הורו שבעים ושנים זקן (כאיש אחד). שֶׁכָּל הַזֹּבְחִים הִנָּאֻכְלִים שְׁנוּבְחוּ שָׁלָא לִשְׁמוֹ, כְּשֵׁרִים, אֲלָא שָׁלָא עָלוּ לְבַעֲלִים מִשּׁוּם חוֹבָה – לשם חובה, חוּץ מִן הַפֶּסַח וּמִן הַחֲטָאִת – שאם שחטו שלא לשם פסולים. וְלֹא הוֹסִיף בֶּן עֲזַאי – פיסקה זו היא תוספת למשנתנו, הבאה לפרש את דברי בן עזאי, שלא הוסיף בן עזאי על דברי חכמים (ששינונו במשנה א) לפסול קרבן שלא לשמו, מלבד הפסח והחטאת, אֲלָא הָעוֹלָה – שהרי אמר "כל הזבחים הנאכלים", ומכאן שהעולה, שהיא כולה נשרפת על גבי המזבח, פסולה אם נשחטה שלא לשמה, וְלֹא הוֹדוּ לוֹ חֲכָמִים – אבל חכמים לא

הַמִּזְבֵּחַ וְזֹרֶק. רַבִּי אֱלֵעָזָר אוֹמֵר: הַמִּהְלֵךְ בְּמָקוֹם שֶׁהוּא צָרִיךְ לְהֵלֵךְ – הַמִּחְשָׁבָה פּוֹסֶלֶת; וּבְמָקוֹם שֶׁאֵין צָרִיךְ לְהֵלֵךְ – אֵין הַמִּחְשָׁבָה פּוֹסֶלֶת.

פ ר ק ש נ י

א כָּל הַזִּבְחִים שֶׁקָּבַל דָּמָן זָר, אוֹנֵן, טָבּוּל יוֹם, מְחַסֵּר בְּגָדִים, מְחַסֵּר כְּפֹרִים, שְׁלֵא רְחוּץ יָדַיִם וְרִגְלָיִם, עָרֵל, טָמֵא, יוֹשֵׁב, עוֹמֵד עַל גְּבִי פָלִים, עַל גְּבִי בְּהֶמָה, עַל גְּבִי רִגְלֵי חֲבֵרוֹ – פָּסֹל. קָבַל בְּשִׁמְאָל – פָּסֹל. רַבִּי שְׁמַעוֹן מַכְשִׁיר.

פירוש ברטנורא

וחכמים אומרים, אע"ג דאפשר שלא בהלך, מחשבת פוסלת בה. דעבודה שאפשר למטלה שמה עבודה, והולכת הדם עבודה היא, שהרי פסולה בזה, דכתיב ושהט והקריבו בני אהרן הכהנים, מקבלה ואילך מצות כהונה: **הַמִּהְלֵךְ בְּמָקוֹם שֶׁהוּא צָרִיךְ לְהוֹלִיךְ**. הולכה זו, מחשבת פוסלת בה. כיצד, קבלו בחוץ לחלץ מן המזבח והכניסו בפנים, שקירבו לצד המזבח, והו הלוך שצריך להלך, ומחשבת פוסלת בו. קבלו בפנים סמוך למזבח והוציאו לחוץ, והו הלוך שאינו צריך, ואין מחשבת פוסלת בו. חזר והכניסו, והו הלוך הצריך. ואין הלכה כר' אלעזר ולא כר' שמעון:

ב א כל הזבחים שקבל דמן זר. שאינו כהן, פסל. דכתיב (ויקרא כ"ב) ויגורו מקדשי בני ישראל ולא יחללו, למד על הזר שעבר, שחלל את הקדשים: **אוֹנֵן.** מי שמת לו אחד מן הקרובים שהוא חייב להתאבל עליהם, כל יום המיתה קרוי אוֹנֵן, ואסור לאכול בקדשים. ואם עבר חילל. חוץ מכהן גדול שהוא מקריב אוֹנֵן: **וטבול יום.** שאין מטהרתו נמרת עד שיעריב שמשו, כדכתיב (שם) ובא השמש ושמשו, ומחוסר בגדים. כהן הדיוט ששמש בפחות מארבעה בגדים. וכהן גדול ששמש פחות משמונה. וכשם שמחוסר בגדים פסול, כך מיותר בגדים פסול. וכן אם היה דבר חוצץ בין בשרו לכתנות או למכנסים, פסול, דרחמנא אמר (שם ו') לבש על בשרו, שלא יהא דבר חוצץ בין הבגדים לבשרו. הלכך כהן בשעת עבודה לא היה מניח תפילין של יד, לפי שהן חוצצים בין הכהן לבשרו. אבל תפילין של ראש היה מניח, לפי שהן מונחים על שערו שהוא נראה בין ציץ למצנפת: **ומחוסר כפורים.** כגון זב וזבה ומצורע ויולדת שנגמרה מטהרתן ולא הביאו קרבנותיהם. ואשכחן דכתב רחמנא ביולדת (שם יב) וכפר עליה הכהן וטהרה, מכלל שעד כאן טמאה היא. והוא הדין לכל שאר טמאים המעונים קרבן, שהן בטומאתן עד שיביאו כפרתן לענין אכילת קדשים ולבא במקדש: **ושלא רחוצ ידים ורגלים.** לפי שנאמר בקידוש ידים ורגלים חוקת עולם, ונאמר בבגדי כהונה כהונת חוקת עולם, מה בגדי כהונה אם עבר מחוסר בגדים פסול, אף אם עבר שלא רחץ ידיו ורגליו פסול. וסדר קידוש ידים ורגלים, לא עומד ולא יושב אלא מוסה, ומניח ידו הימנית על גבי רגלו הימנית וידו השמאלית על גבי רגלו השמאלית, ומשפשף רגליו בידיו בשעה שהוא מקדש. ואינו רשאי לקדש בתוך הכיור עצמו, אלא מן המים שיוצאים ממנו, שנאמר (שמות ל) ורחצו אהרן ובניו ממנו, ולא בתוכו. וכל המימות כשרים לקדוש, ואפילו שאינן מים חיים: **וערל.** אם עבר פסל. דכתיב ביהזקאל (מ"ד) כל בן נבר ערל לב וקערל בשר, הקיש ערל לבן נבר, מה בן נבר אם עבר פסל, אף ערל כהן: **יושב.** דכתיב (ירמיה י"ח) לעמוד לשרת, שלא יהא שירות אלא מעומד: **עומד על גבי כלים.** הואיל ורצפת העזרה מקדשת, וכלי

משניות מבוארות – קהתי

משמונה; שכן כהן הדיוט מצווה לשמש במקדש בארבעה בגדים והם: כתנת ומכנסים, מצנפת ואבנט; וכהן גדול – בשמונה בגדים, דהיינו נוסף על ארבעת הבגדים של כהן הדיוט עוד ארבעה: ציץ, חושן, אפוד ומעיל; וכשם שמחוסר בגדים פסול לעבודה כך מיותר בגדים פסול, וכן אם היה דבר חוצץ בין בשרו לכתנות או למכנסים פסול (**רמב"ם; ברטנורא**). **מְחַסֵּר כְּפֹרִים** – כגון זב ומצורע שצריכים להביא קרבנות לכפרתם למחרת יום טבילתם, וכל זמן שלא הביאו קרבנותיהם נקראים הם "מחוסרי כפורים", ואסורים להקריב או לאכול קדשים: **שְׁלֵא רְחוּץ יָדַיִם וְרִגְלָיִם** – לאחר שלבש הכהן את בגדי הכהונה בשביל עבודת המקדש, היה צריך לרחוץ ידיו ורגליו מן הכיור; וכל זמן שלא רחץ, פסול הוא לעבודה; **עָרֵל** – כהן שלא מלו אותו משום שמתו אחיו מחמת מילה, ומכל מקום פסול הוא לעבודה, **טָמֵא** – כהן שנטמא בשרץ וכדומה (**גמרא**); **ועיין 'חוטפות יום טוב' ו'תפארת ישראל'.** **יוֹשֵׁב** – שכן כל עבודה במקדש צריכה להיות נעשית בעמידה, וכל העושה עבודה בישיבה, עבודתו פסולה, **עוֹמֵד עַל גְּבִי פָלִים,** או **עַל גְּבִי בְּהֶמָה,** או **עַל גְּבִי רִגְלֵי חֲבֵרוֹ** – שאסור שתהא חציצה בין רגליו של הכהן לרצפת העזרה, שכן אמרו: רצפה מקדשת וכלי שרת מקדשין, כלומר רצפת העזרה מקדשת את הנכנס בתוכה כמו שמקדשים כלי שרת את הדבר הנכנס בהם, מה כלי שרת צריך שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין הכלי, כך רצפת העזרה לא יהא דבר חוצץ בינו לבין הרצפה, ואין הבדל אם החוצץ הוא כלי או בהמה או אדם (רגלי חבירו); – ואם אחד מכל אלו, שנימנו במשנה, קיבל את הדם מצוואר הבהמה, שנשחטה לקרבן, בכלי שרת, **פָּסֹל** – את הקרבן; ובגמרא למדים כל אלו מן המקראות, שעבודתם פסולה. **קָבַל בְּשִׁמְאָל** – קיבל הכהן את הדם בידו השמאלית, **פָּסֹל** – את הקרבן, שכתוב (**ויקרא ז, כה**): "ולקח הכהן מדם החטאת באצבעו ונתן...", מלמד הכתוב, שלא תהא קבלת הדם ולא נתינתו אלא בימין, שכל מקום שנאמר "יד" או "אצבע" אינו אלא בימין, כמו שפירש הכתוב במצורע (**ויקרא יד, טז**): "וטבל הכהן את אצבעו הימנית". **רַבִּי שְׁמַעוֹן מַכְשִׁיר** – שלדעת רבי שמעון תיבת "באצבעו" שבפסוק "ולקח הכהן מדם החטאת" מוסבה על

אלו, אם נעשתה שלא לשמו, **אֶבֶל אֶפְשָׁר שְׁלֵא בְּהֵלוֹךְ** – יש אפשרות להקריב קרבן מבלי להוליך את הדם, כגון שהוא **שׁוֹחֵט בְּצֵד הַמִּזְבֵּחַ וְזֹרֶק** – ומאכן שהולכת הדם אינה נחשבת עבודה שמחשבת פוסלת בה. ברם, חכמים סוברים, שהואיל והולכת הדם פסולה בזה, אף על פי שאפשר לבטלה, הרי היא עבודה, והיא פוסלת במחשבתה כשאר העבודות; ברם, שחיטה נחשבת עבודה אף על פי שכשרה בזה, שהרי אי אפשר לבטלה (**תפארת ישראל**); וב'חוטפות יום טוב' מבואר, ששונה שחיטה, משום שבאותם הפסוקים הבאים ללמד על פסח וחטאת שפסולים שלא לשמם, כתוב בהם במפורש זביחה ושחיטה. **רַבִּי אֱלֵעָזָר אוֹמֵר: הַמִּהְלֵךְ בְּמָקוֹם שֶׁהוּא צָרִיךְ לְהֵלֵךְ** – המוליך את הדם למזבח במקום שהוא צריך להוליכו, כגון שקיבלו בריחוק מן המזבח והוא מביאו אל המזבח, בשעת הולכה זו **הַמִּחְשָׁבָה פּוֹסֶלֶת** – שאם חשב בה שלא לשם אותו קרבן, הקרבן פסול, **וּבְמָקוֹם שֶׁאֵין צָרִיךְ לְהֵלֵךְ** – כגון שקיבל את הדם סמוך למזבח והוציאו לחוץ, **אֵין הַמִּחְשָׁבָה פּוֹסֶלֶת** – בהולכה זו, שהרי לא היה צורך בה. ברם, כשחזר והכניסו, הרי זה הילוך שצריך בו ומחשבת פוסלת בו (**גמרא זבחים טו, ב; ברטנורא**). – ברש"י (**שם**) מבואר, שאין מחלוקת בין רבי אלעזר לתנא קמא, אלא רבי אלעזר חולק כאן על רבי שמעון אביו. מכל מקום הלכה כתנא קמא. שמחשבת שינוי השם בשעת הולכת הדם, אף היא פוסלת את הזבח.

ב א ו ר מ ש נ ה א

כבר הזכרנו בפתיחה למסכתנו, שכל עבודות הזבח, מחוץ לשחיטה, אינן כשרות אלא ככהנים. משנתנו מונה את הפסולים לעבודות הזבח, שאם קיבל אחד מהם את הדם (וכן אם הוליכו וזרקו). פסל את הזבח.

כָּל הַזִּבְחִים שֶׁקָּבַל דָּמָן – בכלי שרת מצוואר הבהמה, זָר – מי שאינו כהן, אוֹנֵן – מי שמת לו אחד מן הקרובים שהוא חייב להתאבל עליהם, הרי כל יום המיתה נקרא אוֹנֵן, ואסור לו לעבוד בעבודת המקדש; ואם עבר עבודתו פסולה (חוץ מכהן גדול שמקריב כשהוא אוֹנֵן – עיין הוריות ג, ו באורנו **שם); **טָבּוּל יוֹם** – טמא שטבל מטומאתו ועדיין לא העריב עליו השמש, **מְחַסֵּר בְּגָדִים** – כהן הדיוט ששימש בפחות מארבעה בגדים או כהן גדול ששמש בפחות**

נִשְׁפָּךְ עַל הָרֶצֶפָה וְאַסְפּוּ – פֶּסוּל. נִתְּנוּ עַל גְּבִי הַכֶּבֶשׂ; שְׁלֹא בִּגְגֵד הַיִּסּוֹד; נִתֵּן אֶת הַנֶּחֱטִין לְמִטָּה, לְמַעַל; וְאֶת הַנֶּחֱטִין לְמַעַל, לְמִטָּה; אֶת הַנֶּחֱטִים בְּפָנִים, בַּחוּץ; וְאֶת הַנֶּחֱטִין בַּחוּץ, בְּפָנִים – פֶּסוּל וְאִין בּוֹ כֶּרֶת. בַּהֲשֹׁחַט אֶת הַזֶּבֶח לְזֶרֶק דָּמוֹ בַּחוּץ, אוֹ מִקְצֵת דָּמוֹ בַּחוּץ, לְהִקְטִיר אֶת אֲמוּרָיו בַּחוּץ, אוֹ מִקְצֵת אֲמוּרָיו בַּחוּץ, לְאֹכֹל בְּשָׂרוֹ בַּחוּץ, אוֹ בִּזְיַת מִבְשָׂרוֹ בַּחוּץ, אוֹ לְאֹכֹל בִּזְיַת מַעוֹר הָאֵלִיָּה בַּחוּץ – פֶּסוּל וְאִין בּוֹ כֶּרֶת. לְזֶרֶק דָּמוֹ לְמַחֵר, אוֹ מִקְצֵת דָּמוֹ לְמַחֵר, לְהִקְטִיר אֲמוּרָיו לְמַחֵר, אוֹ מִקְצֵת אֲמוּרָיו לְמַחֵר, לְאֹכֹל בְּשָׂרוֹ לְמַחֵר, אוֹ בִּזְיַת מִבְשָׂרוֹ לְמַחֵר, אוֹ בִּזְיַת מַעוֹר הָאֵלִיָּה לְמַחֵר – פֶּגוּל וְחֵיבִין עָלָיו כֶּרֶת. גִּזְה הַפֶּלֶל: כָּל הַשּׁוֹחֵט, וְהַמִּקְבֵּל, וְהַמְחַלֵּף, וְהַזּוֹרֵק; לְאֹכֹל דָּבָר שְׂדֵרְכּוֹ, לְאֹכֹל, לְהִקְטִיר דָּבָר שְׂדֵרְכּוֹ, לְהִקְטִיר,

פירוש ברטנורא

שרת מקדשין הרבר הנוגע בהן, מה כלי שרת צריך שלא יהא דבר חוצץ בינו לכלי שרת, אף רצפה לא יהא דבר חוצץ בינו לבין הרצפה. ולא מיבעיא כלים שאינן מין בשר דודאי חיצין, אלא אפילו בהמה שהיא מין בשר. ולא מיבעיא בהמה שאינה מין אדם, אלא אפילו גרלי חבירו שהן מין אדם חוצצים: **קבל בשמאל פסול**. דכתיב (ויקרא ד') ולקח הכהן מדם החטאת באצבעו ונתן, מלמד שלא תהא קבלת הדם ולא נתינה אלא בימין. דכל מקום שנאמר יד או אצבע אינו אלא בימין, דילף ממצורע דכתיב ביה (שם י"ד) וטבל הכהן את אצבעו הימנית: ור"ש מבשר. סבר מקרא נדרש לאחריו ולא לפניו, הלכך אצבע אונת דכתיב בתריה קא, ולא אולקח דכתיב לקמיה. ורבנן סברי מקרא נדרש לפניו ולאחריו, וכי כתיב אצבע אתרווייהו קא, אלקיחה דלפניו ואנתיחה דאחריו. והלכה כחכמים: **נשפך על הרצפה**. שלא נתקבל הדם בכלי: **ואספו פסול**. דכתיב (שם ט"ז) ולקח מדם הפר, מאי מדם הפר, אי סלקא דעתך ואפילו מקצת דם, והא כתיב (שם ד') ואת כל דם הפר ישפוך, אלמא צריך שיקבל כל הדם, אלא קרי ביה ולקח דם מהפר, מן הפר יקבלנו ולא מן הארץ. שנובעין אות מתביה זו ומוסיפין אותה על תביה אחרת ודורשים אותה: **נתנו על הכבש שלא כנגד היסוד פסול**. ומכל מקום נתכפרו הבעלים. אלא שחבש אינו נאכל. דאמר רחמנא גבי דם (שם ט') ואני נתתיו לכם על המזבח לכפר, כיון שהניע דם למזבח נתכפרו הבעלים: **נתן את הנתנים למטה**. מחוט הסיקרא שהיה חגור למזבח באמצע, והדמים הנתנים בחמש אמות העליונות שהן למעלה מן החוט נקראים נתנים למעלה והנתנים בה' אמות תחתונות שהן למטה מן החוט, נקראים הנתנים למטה: **הנתנים בפנים**. שדמן מעון חיה על מזבח הזהב: **בחוץ**. על מזבח החיצון: **פסול**. ואסור באכילה: **ואין בו כרת**. האוכל מבשר הקדשים שנפסל דמו בפסולים הללו, אינו ענוש כרת:

ב השוחט את הזבח. שלמים או שאר הנאכלים: **בזית מעור האליה**. הא קשומע לן דעור האליה לאו כאליה דמי, והוי מחשב לאכול דבר שדרכו לאכול, ולפיכך פסול. דאי כאליה דמי, הוי מחשב לאכול דבר שדרכו להקטיר ולא היה פסול, כדתנן לקמן בסמוך, לאכול דבר שדרכו לאכול, להקטיר דבר שדרכו להקטיר, פסול: **ואינו ענוש כרת**. האוכל. ואפילו בחוץ, אינו ענוש כרת: **לאכול את בשרו למחר**. הא ליכא לאוקמא בשלמים, אלא בתורה והמטא. דאילו בשלמים, זמנו הוא. אבל לזרוק דמו או להקטיר אמוריו, אפילו בשלמים הוי למחר חוץ לזמנו: **פגול וחיבים עליו כרת**. האוכל ואפילו, בזמנו ענוש כרת: **ג השוחט והמקבל והמחלף והזורק**. אם כשהוא עוסק באחת מארבע עבודות הללו חשב על הזבח לאכול ממנו דבר שדרכו לאכול דחינו הבשר, או

משניות מבוארות – קהתי

יום רביעי

באור משנה ב

משנתנו באה ללמד בענין מחשבת "חוץ למקדש" ומחשבת "חוץ לזמנו"; ונקטה המשנה "השוחט את הזבח"... משום ששחיטה היא העבודה הראשונה, כמבואר בתחילת מסכתנו, והוא הדין לשאר העבודות של הזבח, כפי שנלמד במשנה הבאה. **השוחט את הזבח** – על מנת לזרוק דמו בחוץ, או מִקְצֵת דָּמוֹ בַּחוּץ – מחוץ לעזרה; או על מנת לְהִקְטִיר אֶת אֲמוּרָיו בַּחוּץ, או מִקְצֵת אֲמוּרָיו בַּחוּץ – "אמורים" הם החלקים של הקרבן ששורפים על גבי המזבח; – ולפי הרמב"ם (בהקדמתו לסדר קדשים) נקראים הם "אמורים" מלשון "אמר", שכן אמור (מפורש) בתורה על החלקים הללו שיש להקטירם על גבי המזבח; ברם ב"ערוך" ערך "מר" מבואר, שנקראים כך מלשון "מר" (מִרְיָא). כלומר המוכתרים משאר האברים; – וכן השוחט את הזבח על מנת לְאֹכֹל בְּשָׂרוֹ בַּחוּץ, או בִּזְיַת מִבְשָׂרוֹ בַּחוּץ – מחוץ לעזרה (בשר קדש קדשים). או מחוץ לירושלים (קדשים קלים). או לְאֹכֹל בִּזְיַת מַעוֹר הָאֵלִיָּה בַּחוּץ – כלומר על מנת לאכול העור שתחת האליה, שראוי הוא לאכילה; בכל אלו פֶּסוּל – הקרבן; אסור להקריבו, ובשרו אסור באכילה, וְאִין בּוֹ כֶּרֶת – שאם אכל מבשרו, אינו חייב כרת. אבל השוחט את הזבח על מנת לְזֶרֶק דָּמוֹ לְמַחֵר, או מִקְצֵת דָּמוֹ לְמַחֵר – דהיינו לאחר זמנו הקבוע לזריקת דמו, או על מנת לְהִקְטִיר אֲמוּרָיו לְמַחֵר, או מִקְצֵת אֲמוּרָיו לְמַחֵר – דהיינו לאחר הזמן הקבוע להקטרת אימוריו, או על מנת לְאֹכֹל בְּשָׂרוֹ לְמַחֵר, או בִּזְיַת מִבְשָׂרוֹ לְמַחֵר, או בִּזְיַת מַעוֹר הָאֵלִיָּה לְמַחֵר – דהיינו לאחר הזמן הקבוע לאכילתו; ומה שנקטה המשנה "למחר" לא דווקא, שכן בשלמים הזמן הקבוע לאכילתו הוא שני ימים ולילה, אלא יש מחר שהוא לאחר זמן, ואף כאן הכוונה היא, שחשב לאכול בשרו לאחר זמנו שמוחר באכילתו, פֶּגוּל – הקרבן הוא פִּגּוּל, וְחֵיבִין

"ונתן" שכתוב אחריה, ולא על "ולקח" שכתוב לפניו, כלומר שאין ימין מעכבת אלא לגבי זריקת הדם, אבל קבלת הדם, אף על פי שהיתה בשמאל, אינה פוסלת את הקרבן. ברם חכמים סוברים, שתיבת "באצבעו" נדרשת לפניו ולאחריה, שגם קבלת הדם כזריקתו צריכה להיות בימין. והלכה כחכמים. **נשפך על הרצפה** – נשפך הדם מצואר הבהמה על הרצפה, דהיינו שלא קיבלו בכלי, וְאַסְפּוּ – מן הרצפה, פֶּסוּל – הדם, שכתוב (ויקרא טז, יד): "ולקח מדם הפר", ודורשים כאילו היה כתוב: "ולקח דם מהפר" – מן הפר יקבלנו ולא מן הרצפה (עיין ברטנורא). **נתנו** – זרק את הדם, **על גבי הכבש** – של המזבח, והוא כמין גשר משופע שבו עלו הכהנים על המזבח, או **שלא כנגד היסוד** – שזרק את הדם על המזבח אבל לא כנגד יסודו, **נתן את הנתנים למטה**, לְמַעַל – גובה המזבח היה עשר אמות, ובאמצעו, דהיינו בגובה חמש אמות, היה חוט של סיקרא (קו של צבע אדום). שהבדיל בין דמי חטאת בהמה ועולות העוף הניתנים למעלה מחוט הסיקרא לדמי שאר הקרבנות הניתנים למטה מחוט הסיקרא; ובאה המשנה ללמדנו, שאם את דמי הקרבנות, שדינם להיות נזוקים למטה, נתן למעלה מחוט הסיקרא, וְאֶת הַנֶּחֱטִין לְמַעַל, לְמִטָּה – או דמי חטאת בהמה ועולות העוף, הניתנים למעלה, נתנם למטה מחוט הסיקרא; **את הנתנים בפנים** – דמי הקרבנות שדינם להיות ניתנים על המזבח שבהיכל (כפי שיבואר להלן פרק ה). נתנם בחוץ – על המזבח החיצון שבעזרה, וְאֶת הַנֶּחֱטִין בַּחוּץ, בְּפָנִים – או שהיו קרבנות שצריך לזרוק דמם על המזבח החיצון ונתנם בפנים, פֶּסוּל – הקרבן, וְאִין בּוֹ כֶּרֶת – האוכל מבשרו של קרבן פסול זה, אינו חייב כרת. כנגמרא מבואר, שמשנתנו באה בעיקר להשמיענו, שאפילו נתן את המתנות הללו על מנת לאכול בשרו חוץ לזמנו, אין הקרבן נעשה פִּגּוּל, הואיל ולא הותר הבשר באכילה, אלא פסול הוא ואין בו כרת.

חוץ למקומו – פסול ואין בו פרת; חוץ לזמנו – פגול וחיבין עליו פרת, ובלבד שיקרב המתיר במצותו.
ד פיצד קרב המתיר במצותו? שחט בשתיקה, קבל והלך וזרק חוץ לזמנו; או ששחט חוץ לזמנו, קבל והלך וזרק בשתיקה; או ששחט, קבל והלך וזרק חוץ לזמנו – זה הוא שקרב המתיר במצותו. פיצד לא קרב המתיר במצותו? שחט חוץ למקומו, קבל והלך וזרק חוץ לזמנו; או ששחט חוץ לזמנו, קבל והלך וזרק חוץ למקומו;

פירוש ברטנורא

להקטיר ממנו דבר שדרכו להקטיר דהיינו אימורים, חוץ למקומו, הבשר אסור באכילה, והאוכלו אינו ענוש כרת. ואם חשב על חובה לאכול חוץ לזמנו, חובה פגול, והאוכלו אפילו בתוך זמנו ענוש כרת, דכתיב (ויקרא ז) ואם האכל ואכל מבשר זבח שלמיו ביום השלישי לא ירצה המקריב אותו לא יחשב לו פגול ידיו, ובמחשב לאכול מזבחו ביום השלישי הכתוב מדבר. או אינו מדבר אלא באוכל מזבחו ביום השלישי, אמרת, אחר שהוכשר יחזור ויפסל, בתמיה. ועוד, הרי הוא אומר לא יחשב, במחשבה הוא נפסל ואינו נפסל בשלישי. ומדקאמר קרא האכל ואכל, דרשין דבשתי אכילות הכתוב מדבר, אחת אכילת אדם דהיינו הבשר, ואחת אכילת מזבח דהיינו האמורין. ועל שתיהן הוא אומר לא יחשב פגול יהיה; ובלבד שיקרב המתיר. הדם שהוא מתיר: במצותו. [כאילו היה כשר] שלא יהא בו פסול אחר. אבל אם יש בו פסול מחשבה אחרת, יצא מידי פגול. כדמפרש ואיל. דגבי פגול כתיב לא ירצה, כדכתיב גבי כשר, לומר לך כהרצאת כשר כך הרצאת פגול. מה הרצאת כשר לא קרי לה הרצאת אלא בוריקה שהיא סוף ארבע עבודות המתירות, אף פגול אינו קבוע, ולעולם הוא תלוי ועומד עד שיוזק הדם שהוא סוף כל המתירין:

ד בשתיקה, בלא מחשבה הפוסלת: **הפסח והחטאת ששחטן שלא לשמן**. מוציאין מידי פגול. אבל שאר זבחים אין שלא לשמן מוציאין מידי פגול, דהא כשרים הן בשלא לשמן:

משניות מבוארות – קהתי

יוס חמישי

באור משנה ד

עליו פרת – האוכל מבשרו, אפילו בזמנו, חייב כרת.

באור משנה ג

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת. והיא באה ללמד כיצד קרב המתיר כמצוותו וכיצד לא קרב המתיר כמצוותו.

פיצד קרב המתיר במצותו – שחלה על הקרבן מחשבת פיגול?
שחט בשתיקה – בלא מחשבה הפוסלת, **קבל והלך וזרק** – קיבל את הדם והוליתו וזרקו על מנת לאכול ממנו או להקטירו, **חוץ לזמנו** – דהיינו שעשה שלוש העבודות הללו במחשבת "חוץ לזמנו";
או ששחט חוץ לזמנו – על מנת לאכול או להקטיר חוץ לזמנו, **קבל והלך וזרק בשתיקה** – בלי מחשבת פסול; **או ששחט, קבל והלך וזרק חוץ לזמנו** – שעשה כל ארבע העבודות על מנת לאכול או להקטיר חוץ לזמנו, **זה הוא שקרב המתיר במצותו** – שנוזק הדם כדינו, שמלבד מחשבת "חוץ לזמנו" לא היתה בעבודותיו כל מחשבה אחרת הפוסלת את הזבח, ולפיכך הקרבן פיגול הוא.
פיצד לא קרב המתיר במצותו – שמוציא את הקרבן מידי הפיגול? **שחט חוץ למקומו** – על מנת לאכול או להקטיר חוץ לעזרה, **קבל והלך וזרק** – את הדם, **חוץ לזמנו** – על מנת לאכול או להקטיר חוץ לזמנו; **או ששחט חוץ לזמנו** – על מנת לאכול או להקטיר חוץ לזמנו, **קבל והלך וזרק** – את הדם, **חוץ למקומו** – על מנת לאכול או להקטיר חוץ למקומו; **או ששחט, קבל והלך, וזרק חוץ למקומו** – כלומר שעשה אחת מן העבודות הללו במחשבת חוץ למקומו, והשאר עשה במחשבת חוץ לזמנו, וכוונת המשנה: ששחט או קיבל או הלך או זרק על מנת לאכול או להקטיר חוץ למקומו (**דש"י**; **הפסח והחטאת** – שנפסלים כשעשה אחת מעבודות הזבח שלא לשמן (לעיל א. א). **ששחטן שלא לשמן, קבל והלך וזרק חוץ לזמנו** – שחזק מן השחיטה עשה שאר העבודות במחשבת חוץ לזמנו, **או ששחט חוץ לזמנו** – על מנת לאכול או להקטיר חוץ לזמנו, **קבל והלך וזרק שלא לשמן** – שלא לשם הפסח והחטאת, **או ששחט, קבל, והלך, וזרק שלא לשמן** – ששחט או קיבל את הדם או הוליתו או זרקו שלא לשמן, ושאר העבודות עשה במחשבת חוץ לזמנו, **זה הוא שלא קרב המתיר במצותו** – שיש פסול אחר בקרבן חוץ ממחשבת "חוץ לזמנו", והוא מוציא את הקרבן מידי פיגול, ולפיכך דינו שפסול ואין בו כרת. משנתנו נקטה דווקא הפסח והחטאת, שכן שאר הזבחים אם נזבחו שלא לשמן, ואחת משאר העבודות שלהם נעשתה במחשבת חוץ לזמנו, הקרבן הוא פיגול, שאף על פי שהזבחים שזבחו שלא לשמן לא עלו לבעלים לשם חובה, מכל מקום כשרים הם, והרי קרב

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא באה לקבוע כלל בדיני מחשבת "חוץ למקומו" ומחשבת "חוץ לזמנו": כן באה היא ללמד, שמחשבת "פיגול" אינה חלה אלא כשאין בקרבן פסול אחר, כפי שיבואר.

זה הפגול – בדיני "חוץ למקומו" ו"חוץ לזמנו": **כל השוחט** – את הזבח, **והמקבל** – או המקבל את הדם בכלי שרת, **והמזליף** – או המוליך את הדם, **והזורק** – או הזורק את הדם על המזבח; כלומר העושה אחת מארבע עבודות אלו במחשבה **לאכול דבר שדרכו לאכול** – לאכול מהזבח דבר שהדרך לאכולו, כגון הבשר או העור שתחת האליה, או על מנת **להקטיר דבר שדרכו להקטיר** – דהיינו האימורים, **חוץ למקומו** – חוץ לעזרה, או בשר קדשים קלים לאכול חוץ ליירושלים, **פסול ואין בו פרת** – הבשר אסור באכילה, והאוכלו אינו חייב כרת. אבל העושה אחת מארבע עבודות אלו – השוחט או המקבל או המזליף או הזורק – על מנת לאכול את בשר הזבח או להקטיר את האימורים **חוץ לזמנו** – לאחר הזמן הקבוע לאכילה ולהקטרה, **פגול וחיבין עליו פרת** – הזבח פיגול, והאוכלו אפילו בתוך זמנו חייב כרת, שכתוב (**ויקרא ז, יח**): "ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו ביום השלישי לא ירצה המקריב אותו לא יחשב לו פגול יהיה. והנפש האוכלת ממנו עוונה תשא", ודרשו חכמים, שכתוב זה אינו מדבר אלא בחושב בשעת הקרבת זבח השלמים שיאכל ממנו בשלישי, והוא הדין לכל קרבן שחשב עליו, בשעה שעשה אחת מעבודותיו, שיאכל ממנו לאחר הזמן הראוי לאכילתו, וכן אם חשב להקטיר ממנו דבר, שראוי להקטרה, לאחר זמנו הקבוע להקטרתו, שכן כתוב (**סו**): "האכל יאכל", ודרושים: בשתי אכילות הכתוב מדבר, אחת אכילת אדם ואחת אכילת מזבח, דהיינו הקטרת האימורים, ועל שתיהן נאמר: "לא יחשב לו פיגול יהיה", **ובלבד שיקרב המתיר** – שייזרק הדם המתיר את הזבח להקרבה ולאכילה, **במצותו** – כדינו, כלומר שמלבד מחשבת הפיגול לא יהא בו פסול אחר. אבל אם יש בו פסול אחר, יוצא הקרבן מידי פיגול, כפי שיבואר מיד במשנה הבאה. בגמרא מבואר הטעם, לפי שכתוב (**סו**): "לא ירצה", כלשון הכתוב בקרבן כשר (**ויקרא א, ד**): "ונרצה לו לכפר עליו", ובא זה ללמדנו: כהרצאת כשר כן הרצאת פסול, ומה הרצאת כשר עד שיקריבו כל חתיריו (אין הקרבן נרצה אלא בוריקת הדם שהוא סוף ארבע העבודות המתירות), אף "הרצאת" פיגול עד שיקריבו כל חתיריו (שפיגול אינו קבוע עד שיוזק הדם שהוא סוף כל מתיריו).

או ששחט, קבל, והלך, וזרק חוץ למקומו. הפסח והחטאת ששחטן שלא לשמן, קבל והלך וזרק חוץ לזמנו, או ששחט חוץ לזמנו, קבל והלך וזרק שלא לשמן; או ששחט, קבל, והלך, וזרק שלא לשמן – זה הוא שלא קרב המתיר במצותו.

ה לאכול פניו בחוץ ובזית למחר; פניו למחר ובזית בחוץ; פחצי זית בחוץ ובחצי זית למחר; פחצי זית למחר ובחצי זית בחוץ – פסול ואין בו פרת. אמר רבי יהודה: זה הפלל: אם מחשבת הזמן קדמה למחשבת המקום – פגול וחיבים עליו פרת; ואם מחשבת המקום קדמה למחשבת הזמן – פסול ואין בו פרת. וחכמים אומרים: זה וזה פסול ואין בו פרת. לאכול פחצי זית ולהקטיר פחצי זית – פשר; שאין אכילה והקטרה מצטרפין.

פ ר ק ש ל י ש י

א כל הפסולין ששחטו – שחיטתן בשרה; שהשחיטה בשרה בזרים, בנשים, ובעבדים, ובטמאים, אפלו בקדשי קדשים – ובכלבד שלא יהיו טמאים נוגעים בפשר. לפיכך הם פוסלים במחשבה. וכלן שקבלו את הדם חוץ לזמנו,

פירוש ברטנורא

ה לאכול כזית בחוץ וכזית למחר. היינו חך דאמרן, אלא דרישא איירי בשתי עבודות, ששחט על מנת לאכול כזית בחוץ, וקבל על מנת לאכול כזית למחר. וכאן בעבודה אחת, ששחט על מנת לאכול כזית למחר וכזית בחוץ; ר' יהודה אומר כר'. אכולה מתניתין פליג. דלית ליה דמחשבת שאר פסולים מוציאה מידי פגול, אא"כ קדם פסולו לפגולו. ובעבודה אחת נמי פליג, דאית ליה תפוס לשון ראשון. ואין הלכה כר' יהודה: לאכול בחצי זית ולהקטיר בחצי זית. ושניהן חוץ לזמנו או חוץ למקומו. כשר. שאין אכילה והקטרה מצטרפין. לפסול. דהכא ליכא שיעורא והכא ליכא שיעורא:

ג א כל הפסולין ששחטו שחיטתן בשרה. והוא הדין דאפילו לכתחילה שוחטין. דכתיב (ויקרא א) ושחט את בן הבקר והקריבו בני אהרן הכהנים את הדם, מקבלה ואילך מצות כהונה, למד על השחיטה שכשרה בורים ובפסולים. ולא קתני ששחטו דמשמע דיעברו אין לכתחילה לא, אלא משום טמאים בלבד, דטמא לכתחילה לא ישחוט, גזירה שמא יגע בבשר. וטמא ששחט בקדשים וכשרים לא משכחת לה, אלא בסכנא אריכא, וכגון שהוא עומד חוץ לעזרה ושוחט הבהמה שבתוך העזרה, דהא שחיטת קדשים בעזרה היא, ואין טמא נכנס לעזרה. ובטמא בשרין, שאינו מטמא את הסכין, דלאו אב הטומאה הוא. או בטמא מת וכגון שבדק קרומי של קנה ושחט בה, אבל בסכין לא, שטמא מת מטמא את הסכין להיות אב הטומאה כיצא בו, והסכין מטמא את הבשר: לפיכך הן פוסלים את הקרבן במחשבת. הואיל וראויין לעבודה זו, מחשבתן מחשבה ופוסלת: וכולן. הפסולים: שקבלו את הדם על מנת לאכול

משניות מבוארות – קהתי

מצטרפין – לשיעור כזית, כדי לפסול את הקרבן על ידי מחשבת פסול.

המתיר כמצוותו, ואינם יוצאים מידי פיגול.

ב א ו ר מ ש נ ה

במשנה הקודמת למדנו בעושה עבודה אחת במחשבת חוץ למקומו ועבודה אחרת במחשבת חוץ לזמנו, הואיל ולא קרב המתיר כמצוותו, הקרבן יוצא מידי פיגול. משנתנו באה ללמד, שהוא הדין בעושה עבודה אחת וחושב בה מחשבת חוץ לזמנו וגם מחשבת חוץ למקומו.

הנושה אחת מארבע העבודות על מנת לאכול פניו בחוץ – חוץ למקומו, ופניו למחר – חוץ לזמנו, כגון השוחט את הזבח במחשבה לאכול ממנו כזית בשר חוץ למקומו וכזית בשר חוץ לזמנו; או על מנת לאכול פניו למחר ופניו בחוץ – שעל כזית ראשון חשב מחשבת חוץ לזמנו ועל כזית שני מחשבת חוץ למקומו; או על מנת לאכול פחצי זית בחוץ ובחצי זית למחר, או פחצי זית למחר ובחצי זית בחוץ – אין מחשבת פיגול חלה על הקרבן, לפי שיש בו פסול אחר, משום מחשבת חוץ למקומו, ולכן הקרבן פסול ואין בו פרת – והאוכל מבשרו אינו חייב עליו פרת. אמר רבי יהודה: זה הפלל – רבי יהודה בא לחלוק על תנא קמא, וסובר שלא תמיד מוציא פסול אחר את הקרבן מידי פיגול, שכן זה הכלל: אם מחשבת הזמן קדמה למחשבת המקום – אם מחשבת חוץ לזמנו קדמה את המחשבה של חוץ למקומו, כגון ששחט על מנת לאכול או להקטיר חוץ לזמנו, אף על פי שעשה אחר כך את שאר העבודות במחשבת חוץ למקומו, הקרבן פגול וחיבים עליו פרת – שהמחשבה הבאה אחר כך אינה מוציאה את הקרבן מידי פיגול; ואם מחשבת המקום קדמה למחשבת הזמן – שוב אין מחשבת פיגול חלה על הקרבן, ולכן פסול ואין בו פרת – ואין הבדל אם היו מחשבות פסול שונות בעבודות שונות או שהיו בעבודה אחת, שכן רבי יהודה סובר: תפוס לשון ראשון. וחיכמים אומרים: זה וזה פסול ואין בו פרת – משנתנו חזרות כאן על דברי תנא קמא, שאפילו קדמה מחשבת הזמן למחשבת המקום, הקרבן יוצא מידי פיגול, והוא פסול ואין בו פרת. ומוסיפה המשנה עוד דין, שהכל מודים בו: אם עשה אחת העבודות על מנת לאכול פחצי זית ולהקטיר פחצי זית – ושניהם חוץ לזמנם או חוץ למקומם, פשר – הקרבן, שאין אכילה והקטרה

י ו ס ש י

ב א ו ר מ ש נ ה

בתחילת הפרק הקודם נימנו הפסולים לעבודת הקרבנות. משנתנו באה ללמד, שהשחיטה כשרה בפסולים הללו, ולפיכך אם נשחט הזבח על ידי אחד הפסולים במחשבת "חוץ לזמנו" או "חוץ למקומו", מחשבתו פוסלת את הקרבן. לא כן הדבר בשאר עבודות הזבח – קבלת הדם, הולכת וזריקתו – שאם העבודה נעשתה על ידי אחד הפסולים במחשבת "חוץ לזמנו" או "חוץ למקומו", אין מחשבתו פוסלת את הקרבן, שאין המחשבה פוסלת אלא במי שראוי לעבודה, כפי שיבואר. כל הפסולין – לעבודה בבית המקדש, ששחטו – את הזבח, שחיטתן בשרה – שכתוב בתורה (ויקרא א, ה): "ושחט את בן הבקר לפני ה' והקריבו בני אהרן הכהנים את הדם" – מקבלת הדם ואילך מצוות כהונה; ומכאן, שהשחיטה בשרה בזרים – במי שאינו כהן, בנשים, ובעבדים – כנענים, ובטמאים – כגון מי שנטמא בשרין, ועומד הוא חוץ לעזרה ושוחט את הבהמה שבתוך העזרה בסכין ארוכה (גמרא); או כגון שנכנס לעזרה בשוגג או במזיד ושחט שם (דמט'ט); אפלו בקדשי קדשים – אפילו בקרבנות שהם קדשי קדשים, דהיינו העולה והחטאת והאשם, שחיטתם כשרה, ובכלבד שלא יהיו טמאים נוגעים בפשר – של הקרבן בשעת השחיטה, שלא ייטמא על ידם. בגמרא מבואר, שכל אלו שנימנו במשנה, חוץ מטמאים, מותר להם לשחוט את הזבחים אף לכתחילה, אלא שמשום טמאים, שאסור להם לשחוט לכתחילה, גזירה שמא יגעו בבשר, נקטה המשנה "כל הפסולין ששחטו", לשון בדיעבד. לפיכך הם פוסלים במחשבה – אם אחד הפסולים שחט את הקרבן במחשבת "חוץ לזמנו" או "חוץ למקומו", כגון על מנת לאכול מבשרו לאחר זמנו הקבוע לאכילתו או על מנת לאכול מבשרו חוץ לעזרה (בשר קדשי קדשים) או חוץ לירושלים (בשר קדשים קלים). הקרבן נפסל, הואיל וראויים הם לעבודה זו. וכלן – כל הפסולים, שקבלו את הדם – בכלי שרת, והוא הדין אם הוליכוהו או זרקוהו, חוץ לזמנו,

ב קבל הכֶּשֶׁר וְנָתַן לַפֶּסוּל – יַחְזִיר לַכֶּשֶׁר. קָבַל בַּיּוֹמִינוּ וְנָתַן לְשִׁמְאֹל – יַחְזִיר לַיּוֹמִינוּ. קָבַל בְּכָל־קֶדֶשׁ וְנָתַן בְּכָל־חַל – יַחְזִיר לְכָל־קֶדֶשׁ. גִּשְׁפָּךְ מִן הַכֶּלִי עַל הַרְצָפָה וְאַסְפּוֹ – כֶּשֶׁר. נִתְּנוּ עַל גְּבִי הַכֶּבֶשׂ, שְׁלֹא כִּנְגַד הַיִּסּוּד, נָתַן אֶת הַנִּתְּנִין לַמִּטָּה, לַמְעֵלָה; וְאֶת הַנִּתְּנִים לַמְעֵלָה, לַמִּטָּה; אֶת הַנִּתְּנִים בַּפּוּחִין, וְאֶת הַנִּתְּנִין בַּחוּץ; בַּפְּנִיִּים; אִם יֵשׁ דָּם הַנֶּפֶשׁ – יַחְזֹר הַכֶּשֶׁר וּקְבַל.

פירוש ברטנורא

ב יחזור לכשר: ולא מפסיל במה שנתן אותו לפסול: נתנו: פסול: על גבי הכבש שלא כנגד היסוד: דהויא נתינה שלא במקומה: או שנתן את הנתינה למטה לפועלו: יחזור הכשר ויקבל: וצריכה אשמועינן בכלולה דאית ליה תקנתא בחורה: דאי אשמועינן ברישא, הוה אמינא תוך דחוו לעבורת צבור כגון טמא דחולתה, צבור, תלתן גבי יחיד איכא תקנתא בחורה, אבל שפאר דלא חוויא לעבורת צבור אימא דלית ליה תקנתא בחורה: ואי אשמועינן שפאר, הוה אמינא שפאר אית ליה תקנתא בחורה: שכן שני בן הכשר ביזם המפסיל, שכן גרול נוטל את המחיתה בימינו ואת הכף בשמאלו, אבל כלי חול אימא לא: ואי אשמועינן כלי חול, משום דחוו לקדושתו, אבל תוך אימא לא, צריכא:

משניות מבוארות – קהתי

יְחֻץ לְמִקְוָמוֹ – על מנת לאכול או להקטיר חוץ לזמנו או חוץ למקומו, **אִם יֵשׁ דָּם הִנֵּפֶשׁ** – שיש עוד בבהמה דם שהנפש יוצאה בו, שהוא בלבד כשר לזריקה (גמרא כריתות כב, א), **יְחֻזֵּר הַקִּישָׁר** – הכהן הכשר לעבודה, **וַיִּקְבֹּל** – את הדם מצוואר הבהמה בכלי שרת ויזרוק אותו על המזבח, והזבח כשר, שאין מחשבתם של הפסולים לעבודה פוסלת אותו בקבלת הדם או בהולכתו או בזריקתו, שכן בענין פיגול הקרבן כתוב (**וַיִּקְרָא ז, יח**): "המקריב אותו לא יחשב", בראוי להקרבה הכתוב מדבר (**גמרא**), אבל מי שאינו ראוי לעבודה הקרבנות, אם עשה אחת העבודות במחשבת "חוץ לזמנו" או "חוץ למקומו", אין מחשבתו פוסלת את הקרבן.

משנתנו מוסיפה לעסוק בענין הפסולים ששנינו בפרק ב משנה א ובאה המשנה ללמדנו, שיש והפסולים אינם פוסלים, במקום שאפשר עוד לתקן, כפי שיבואר.

שבת קודש

משנתנו באה ללמד, שמחשבת "חוץ לזמנו" או "חוץ למקומו" אינה פוסלת את הקרבן אלא אם כן חשב לאכול דבר שדרכו לאכול, או להקטיר דבר שדרכו להקטיר, ובשיעור כזית.

הַשׁוּחֹט אֶת הַזֶּבֶחַ על מנת לִאֲכֹל – חוץ לזמנו או חוץ למקומו, **דָּבַר שְׂאִין דָּרְכּוֹ לֵאכֹל** – כגון חלב שדרכו להקטיר ולא לאכול, וּלְהַקְטִיר – או על מנת להקטיר חוץ לזמנו או חוץ למקומו, **דָּבַר שְׂאִין דָּרְכּוֹ לְהַקְטִיר** – כגון בשר, שאין הדרך להקטירו אלא לאכול, **פֶּשֶׁר** – הקרבן, שאין מחשבה זו פוסלת אותו. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר פּוֹסֵל** – את הקרבן; ואין הלכה כרבי אליעזר. וכן השוחט את הזבח במחשבה **לֵאכֹל דָּבַר שְׂדָרְכּוֹ לֵאכֹל**, וּלְהַקְטִיר דָּבַר שְׂדָרְכּוֹ לְהַקְטִיר, **פָּחוֹת מִפְּסִית** – כגון על מנת לאכול פחות מכזית בשר, או על מנת להקטיר פחות מכזית חלב הראוי להקטרה, חוץ לזמנו או חוץ למקומו, **פֶּשֶׁר** – הקרבן; שמחשבת אכילה, או הקטרה, בפחות מכזית, אינה פוסלת. וכן השוחט את הזבח על מנת לֵאכֹל

ד השוחט את הזבח לאכול פזית מן העור, מן הרטב, מן הקיפה, מן האלל, מן העצמות, מן הגידים, מן הטלפים, מן הקרניים, חוץ לזמנו, או חוץ למקומו – פֶּשֶׁר, ואין חֲבִיבִים עליהם משום פגול, וְנוֹתֵר, וְטָמֵא.

פירוש ברטנורא

ד קיפה. תבלין ודק דק שבשולי קדרה: אלל. שירי הבשר הנדבקים בעור בשעת הפשט. פירוש אחר, גיד הצואר שהוא קשה ואינו ראוי לאכילה, שקורין קפיל"ו בלע"ז: הקרניים והטלפים. ואפילו מה שיש בהן קרוב לבשר שבשחוחבין אותו יוצא ממנו דם, לא חשיב כבשר: ואין חייבין עליהם משום פגול. אם היה הזבח פגול, שחשב על בשרו לאכלו חוץ לזמנו, ואכל מאלו, פטור: וטמא. אם אכל מאחת מאלה בטומאת הגוף מובח כשר, אינו חייב משום אוכל קדשים בטומאת הגוף:

משניות מבוארות – קהתי

או מן הקיפה – התבלין, כשומים ובצלים וכדומה, שנותנים בבשר להשביח טעמו, ומעורב בהם דק של בשר, או מן האלל – שירי בשר הנדבקים בעור בשעת ההפשט; פירוש אחר: גיד הצואר שהוא קשה ואינו ראוי לאכילה (ברטנורא), או מן העצמות או מן הגידים, או מן הטלפים, או מן הקרניים, חוץ לזמנו, או חוץ למקומו, פֶּשֶׁר – הקרבן, לפי שכל הדברים הללו אין דרכם לאכול. ואין חֲבִיבִים עליהם משום פגול – אם היה הזבח פיגול, שחשב באחת מעבודותיו לאכול מבשרו, או להקטיר מאימוריו, חוץ לזמנו, ואכל מאחד מאלה, המנויים במשנה, אינו חייב כרת, וְנוֹתֵר – אם נותר מאחד מאלה, לאחר זמן אכילתו (ענין בפתיחה בענין "נותר"), ואכל אותו, אינו חייב כרת, וְטָמֵא – מי שנטמא גופו ואכל מאחד מאלו, מקרבן כשר, אינו חייב משום אוכל קדשים בטומאה.

פחצי זית ולהקטיר פחצי זית – חוץ לזמנו או חוץ למקומו, פֶּשֶׁר – הקרבן, שאין אכילה והקטרה מצטרפין – לשיעור כזית, כדי לפסול את הקרבן. הלכה זו נשנתה כבר בסוף פרק ב. ויש מפרשים, שמשנתנו באה להשמיע, שאף רבי אליעזר החולק ברישא מודה בהלכה זו (ענין רש"י במסכת מנחות יז. א: הגהות וחידושי הרש"ש: וענין מה שמבואר ב"תפארת ישראל" וב"תוספות יום טוב").

באור משנה ד

במשנה הקודמת שנינו: "השוחט את הזבח לאכול (חוץ לזמנו או חוץ למקומו) דבר שאין דרכו לאכול – כשר". משנתנו באה לפרט, אלו הם דברים שאין דרכם לאכול. השוחט את הזבח על מנת לאכול פזית מן העור – חוץ מעור האליה, שהוא ראוי לאכילה, או מן הרטב – המקם של בשר הזבח,

אגרות קודש

ב"ה, בין כסה לעשור, ה'תשכ"ג

ברוקלין, נ. י.

לכבוד הרב מרדכי שי קירשבלום

שלום וברכה!

בטח קבל ברכת השנה ששלחתי לו. וזה עתה נתקבל מכתבו עם המצורף אליו.

ות"ח על דבריו הנלבבים שכותב בקשר עם השיחתנו, וכיון שכל ענין של דברים תכליתם שיומשכו מעולם הדיבור לעולם המעשה, וכידוע חומר ענין של דברים בטלים, תקותי חזקה שדברי ודבריו יביאו - בכל אחד מאתנו להוספה במעשה בפועל בשטח ובכיוון ששוחחנו, ובפרט שהוא שטח החינוך, הבעי' החינוכית מאז ומקדם, וביחוד בדורנו, ועל אחת כמה וכמה בארצנו הקדושה ת"ו.

בהתענינות קראתי העתק המכתב המצורף למכתבו וראיתי המספרים המובאים שם, ובודאי לדכוותי למותר להדגיש שהם לגמרי שלא בערך לא רק עם דרישת המצב אלא גם עם הכרח המצב. ולכן בודאי שלא יקפיד אם אדגיש עוד הפעם תקותי שכת"ר ינצל השפעתו במילואה בשטח זה במיוחד להפעיל כל האישים והארגונים שהשפעתו מגעת אליהם בכיוון הרצוי. ובטח יודיעני גם להבא מכל המתרחש בשטח זה ות"ח מראש.

בהזדמנות זו מצ"ב העתק שיחה וגם מכתב לראש השנה, שתקוטי שכת"ר ימצא בהם ענין, ואת"ל יש לתכנם שייכות לתוכן שיחתנו.

בכבוד ובברכת חתימה וגמר חתימה טובה.

ביאור עם "שפה ברורה – עזר והדר"

רש"י

דף יט ע"ב: **משנה** המשנה מפרטת את המצוות שזמנן ביום ואין לעשותן קודם שתנץ החמה: **אין קורין את המגילה ביום הפורים, ולא מלין תינוק בן שמונה ימים, ולא מובלין** טמאי זיבה או טמאי מות ביום השביעי לספירתם, **ולא מלין מי אפר פרה על טמא מות ביום השלישי והשביעי לספירתו, וכן שומרת יום כנגד יום לא תטבול, עד שתנץ החמה**, שכל אלו זמנם ביום ולא בלילה, **ובולין שעשו דברים אלו משעלה עמוד השחר, בשר הדבר**, כיון שאז כבר יום הוא ונקרא זמנם, אלא שכיון שאין הכל בקיאים אם עלה השחר, הצריכו לכתחילה שימתינו עד הנץ החמה שאז בוודאי יצאו מידי ספק לילה.

גמרא הגמרא מבארת מקור דיני המשנה שכל אלו זמנם ביום ולא בלילה. מבררת הגמרא: **מנלן** הדין שקוראים את המגילה דווקא ביום. משיבה הגמרא: **דאמר קרא** (אסתר ט כח) **'והימים האלה נזכרים ונעשים'**, וממה שנאמר 'ימים' משמע שפיהם **אין בלילה לא**.

מקשה הגמרא: **לימא תיהוי משנה זו תיובתא דרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי, חייב אדם לקרות את המגילה בלילה, ולשנותה** - לקרותה פעם שניה **ביום**, ואילו במשנה משמע שדווקא ביום חייב ולא בלילה. מתרצת הגמרא: **בי קתני אדיום** - המשנה דיברה בקריאה של יום, שלמדים מ'והימים' שקריאה זו תהא דווקא ביום ולא בלילה, אך באמת יש חיוב נוסף של קריאה בלילה.

שנינו במשנה: **ולא מלין וכו'** עד שתנץ החמה.

מבארת הגמרא: מקור דין זה הוא מדכתיב (ויקרא יב ג) **'ובימים השמיני ימול'**, וממה שנאמר 'ביום' מבואר שזמנו רק ביום.

שנינו במשנה: **ולא מובלין ולא מלין וכו'**. מבארת הגמרא את מקור הדין בהזאה ובטבילה: **דכתיב** (במדבר יט יט) **'והזה הפהור על הפטא [וגו'] ביום השביעי'**, וממה שנאמר 'ביום' למדים שהזאה היא רק ביום ולא בלילה. **ואיתקש מביילה להזהה**, שנאמר בהמשך הפסוק **'ורחץ במים'**, ללמד שאף טבילה זמנה היא רק ביום ולא בלילה.

שנינו במשנה: **וכן שומרת יום כנגד יום לא תטבול עד שתנץ החמה וכו'**. מקשה הגמרא: **פשיטא, מאי שנא שומרת יום כנגד יום מכל חייבי מביילות** שנאמר לעיל שדינם ביום ולא בלילה, ומדוע יצאה טבילה זו מכללם.

מתרצת הגמרא: **איצטריך, שכן סלקא דעתך אמינא דתיהוי ראייתה הראשונה של שומרת יום, בראיה ראשונה של זב, וראיה ראשונה של זב איתקש לבעל קרי, דכתיב** (ויקרא טו לב) **'זאת תורת הזב ואשר תצא ממנו שכבת זרע'**, שנזכרו שניהם יחד, ומלמד, **מה בעל קרי מובל ביום** שראה בו, ואינו צריך להמתין למחרתו, **האי** - זב בעל ראייה אחת **נמי ליטבול ביומיה** - ביום שראה בו. **ואף הא** - השומרת יום כנגד יום לא תצטרך להמתין למחרתו, ואמנם ודאי אינה דומה לגמרי לבעל קרי זב בראייה ראשונה, שהרי היא **ביממא** - ביום ראייתה ודאי **לא מצי מכלה, דכתיב** (שם טו כז) **'כל ימי זוכה כמשכב נדתה יהיה לה'**, ומפסוק זה דורשים דין שומרת יום כנגד יום (נדה עג), ומ'היה' דורשים שצריכה לשמור אף מקצת מיום המחרת, אך מכל מקום נאמר **דבלילא** שלאחר יום ראייתה **מיתה ליעביד מקצת שימור**, כלומר שבכך שתשמור אותו לילה תקיים מקצת שימור, ואז **תיטבול**, ולא תהא צריכה להמתין עד היום, **קא משמע לן** שאף שומרת יום אינה טובלת אלא ביום שלמחרתו, משום שמה שנלמד שצריכה לשמור יום נוסף הוא מדין ספירה, וכספירת שבעה נקיים של זבה גדולה, **וכיין דבציא ספירה** ביום שלמחרת ראייתה, **ספירה רק ביממא היא** ולא בלילה, כמו שנאמר (ויקרא טו כח) **'וספירה לה שבעת ימים'**, ולכן צריכה להמתין עד למחרתו.

לאחד משום ספירה היא, מדוגמת ספירת שבעה, כל ספירה דיממא היא, דכתיב "וספרה לה שבעת ימים" (ויקרא טו).

משנה ולא מובלין — משיגיע שביעי לזב ולטמא מת אין אומרים משחשיכה בבניסת שביעי ראוי לטבול, אף על גב דלילה תחילת יום היא — הכא יום בעינן. אבל משעבר היום מותר לטבול בלילה, ובגמרא יליף לה לכולהו. **וכן שומרת יום כנגד יום** — בגמרא מפרש מאי שנא דנקט להא תו באנפי נפשה, הא תנא ליה "אין טובלין". **עד הנץ החמה** — שיצא מספק לילה. **ובולין שעשו בו** — דמעלות השחר יממא הוא אבל לפי שאין הכל בקיאים בו צריכין להמתין עד הנץ החמה. **גמרא כי קתני** — עד שתהא הנץ החמה אדיום אקרייה שניה, וקאמר שיהא של יום ביום. **ואיתקש מבילה** — דכתיב בסיפיה "ורחץ במים" והוא הדין לזב וזבה. **הכי גרסינן** — פשיטא מאי שנא שומרת יום כנגד יום כו'. **שומרת יום כנגד יום** — לאחר שכלה שבעה ימי נדה נכנסין עשר יום הקרויין ימי זיבה, שאם תראה בהן שלשה ימים רצופין — הרי היא זבה, וטעונה ספירת שבעה וקרנן. ואם תראה יום אחד — שומרת יום למחרת וטובלת. ומקראי יליף לה בתורת כהנים, ומייתי לה בשמעתא בתרייתא דמסכת נדה. **תיהוי** — דך ראייה של זבה כראיה ראשונה של זב, דאיתקש לבעל קרי, דכתיב "זאת תורת הזב ואשר תצא ממנו שכבת זרע". חדא זיבה כתיב הכא, והיינו ראייה ראשונה, ו"אשר תצא ממנו שכבת זרע" — היינו בעל קרי. **משום דכתיב יהיה גרסינן** — "כל ימי זוב טומאתה כמשכב נדתה יהיה לה". והך קרא בראיית שומרת יום כנגד יום קאי, מרבווי "כל ימי" דרשינן לה במסכת נדה (עג, א). ואמרינן התם: "יהיה לה" — מלמד שסופרת אחד לאחר, קצת מיום המחרת. הלכך, בלילה מיתה תטבול, דעבדה קצת שימור. **קא משמע לן** — כיון דהאי אחד

והיה הבוך קולא ונדרש בקמרת, ובסוי היה לו לבוך, וכמין קמולת
– טבעת היה עליו – על הכיסוי, קמלען.

משנה

המשנה מפרשת את סדר הולכת הגחלים ממזבח החיצון למזבח
הפנימי, שעליו היו מקטירים את הקטורת: מי (הכהן) שזכה
במחנה – לחתות גחלים מעל מזבח החיצון ולהוליכם וליתנם על
גבי מזבח הפנימי, נטל מחמת הכסף, ועלה על הכבש של המזבח
החיצון עד שהגיע לראש המזבח, ופנה את הגחלים הילך (והילך),
והתה – והרים עם המחמה גחלים בוערות (מן המאיכלות
הפנימיות), וירד מן הכבש, ועמד על רצפת העזרה בצד מזרח
המזבח, ועירן – שפך את הגחלים ממחמת הכסף לתוך מחמה
אחרת של זהב, ובשעה שהעביר לשל זהב, נתפזר ממנו – מן
הגחלים קצב גחלים, והיה מכבדן – מטאטא את הגחלים שנתפזרו,
לאמה של מים העומדת בעזרה. ובשבת שאסור לכבות את
הגחלים, היה בופה עליהן פסבד – כלי כמין סיר עשוי מנחושת.
עתה מבארת המשנה את צורת הפסבד ולמה היתה משמשת.
מבארת המשנה: ופסבד, היתה כלי גדול, כמין סיר עשויה
מנחושת, ומחזקת לתך – חצי כור, ושתי שרשרות מברזל היו
מחוברות בה משני צידיה, והיו נצרכות לכהן בשעה שהיה מוריד
בה את הדרש מהמזבח החיצון דרך הכבש, שרשרת אחת שהיא
(כהן אחד) מושך בה ויורד, ושרשרת אחת שהיא (כהן שני) אוחז
בה מלמעלה, בשביל שלא תתנגלל במורד הכבש.
מוסיפה המשנה: ופסבד זה, שלשה דברים היתה משמשת. היו
בופין אותה על גבי גחלים בשבת כמבואר לעיל במשנתנו, וכן היו
כופים אותה על השרץ שנמצא מת בעזרה בשבת, הרי שני דברים,
והדבר השלישי הוא, מורידין בה את הדרש מעל גבי המזבח.

משנה

המשנה ממשיכה לבאר את ההכנה להקטרת הקטורת: לאחר
שהעביר את הגחלים למחמה של זהב, הניעו הכהן שזכה במחמה
והכהן שזכה בקטורת, לבין האולם ולמזבח, ואז נטל כהן אחד
מאנשי בית אב את המנורה, ויורקה על הארץ בין האולם ולמזבח.
מוסיפה המשנה, אין אדם שומע את קול תבירו המדבר אליו
בירושלים מקול זריקת המנורה באותה שעה, שהיה קולה חזק כל
כך.
המשנה מבארת לשם מה היו זורקים את המגריפה ומשמיעים קול
חזק כל כך: ושלשה דברים היתה משמשת וזריקת המגריפה. ואלו
הם: א. כל כהן ששומע את קולה והוא עומד חוץ לעזרה, יודע
שאחיו הכהנים נכנסים להשתחוות לאחר הקטורת, והוא רץ ובא
להשתחוות עמם. ב. וכן לו שהיה שומע את קולה, יודע שאחיו
הלויים נכנסים לדבר בשעת הניסוך, והוא רץ ובא ומצטרף
אליהם. ג. וראש המעמד, הוא ראש בית אב, בשעה שהיה שומע
את קול המגריפה, היה מעמיד את כל הממאים שבאותו בית אב,
בשער המזבח.

הדרן עלך אמר להם הממונה

פרק שישי – החלו עולים

הפרק שלפנינו משלים את סדר הקטרת הקטורת של בוקר, ומבאר
את גמר סדר הטבת הנרות, שהיה נעשה קודם הקטורת.

משנה

המשנה מבארת סדר כניסת הכהנים להיכל להקטרת הקטורת,
וסדר גמר הטבת המנורה: הכהנים שזכו בקטורת ובמחמה החלו
עולים במדרגות שלפני האולם. וקודם לכן, מי שזכו
בירושון מונח הפנימי והמנורה היו מקדימים לפניהם ועולים. מי

שזכה בירושון מונח הפנימי היה נכנס להיכל, ונטל את הפני המלא
בדשן המזבח, שהיה מונח שם משעה שדישו, והשתתחו, ויצא
מהיכל.

ירשון המנורה היא הטבתה. והטבת הנרות התחלקה לשנים.
בתחילה הטיבו חמשה נרות, וכמבואר לעיל (ל), ועתה לאחר
שחיטת זריקת דם התמיד היו מטיבים את שתי הנרות הנותרים.
המשנה מבארת את סדר גמר הטבת הנרות: מי שזכה בירושון
המנורה היה נכנס גם כן, ויצא שתי נרות (מערכיים) [מזרחיים]
דולקין. היה מרשן את הנר המזרחי שבין שניהם, כלומר, היה
מכבהו, ומסיר ממנו את השמן והפתילה שנותרו בו, ונותן בו שמן
ופתילה חדשים. ומניח את הנר המערבי שבין שניהם דולק, ולא
היה מדשנו, מפני שממנו היה מוליך את המנורה של בין הערפים.
ואם מצא לנר מערבי שפכה, מרשנו גם לנר זה, ומדליקו בערב
ממזבח העולה. לאחר שסיים, נטל את הפזו (כלי קטן) שבו היו
נאותים עשריות השמן והפתילות הישנות, ממעלה (מהמדרגה)
השניה שבמדרגות המנורה, והשתתחו, ויצא מהיכל.

משנה

במשנה הקודמת התבאר, שאלו שזכו בירושון המזבח הפנימי
והמנורה היו מקדימים להכנס להיכל. בזמן שהם גמרו את
עבודתם, נכנסו להיכל אלו שזכו במחמה ובקטורת. במשנה זו
מבואר סדר נתינת הגחלים על המזבח הפנימי לצורך הקטורת: מי
שזכה במחמה, צבר את הגחלים שהיו במחמה על גבי המזבח
הפנימי, כלומר, היה שופך את הגחלים על המזבח במקום אחד,
ואחר כך דרדן – פיזר את הגחלים בצורה שיהיה ודקה על גבי
המזבח, ועשה זאת בשולי המחמה – עם הצד התחתון של
המחמה, והשתתחו ויצא.

משנה

לעיל (לב) שנינו, שמי שזכה בקטורת היה מניח את הקטורת בבוך
וכף קטנה, ואת הבוך מניח בתוך כף גדולה, ומוליכם להיכל.
במשנה זו מבואר סדר הקטרת הקטורת: מי שזכה בקמרת
להקטירה, היה נוטל את הכף והוא הכלי הקטן יותר מתוך הכף,
ונתנו לאחזבו או לקרובו כדי שישפוך את הקטורת שבו לתוך
חפניו של המקטיר. ואם נתפזר ממנו – מהקטורת שבבוך, לתוכו –
לתוך הכף, היה חבירו נוטל לו את הקטורת שבכף, כחפניו – לתוך
חפניו של המקטיר.

מוסיפה המשנה: והיו מלמדים אותו (א-את המקטיר), ואומרים לו,
היו (היה) זהו, שמא תתחיל להניח את הקטורת מפיניך – מהצד
הקרוב אליך, ויש לך להזהר בזה, כדי שלא תתנו לאחר מכן,
בשעה שתושיט ידך לפזר קטורת על הגחלים שבצד הרחוק ממך.
מפרשת המשנה, אכן הכהן המקטיר היה נזהר בזה, וכך היה עושה,
התחיל מדרדן ויוצא – כשהיה מפזר את הקטורת על גבי הגחלים,
היה מתחיל לפזר על הגחלים שבצד הרחוק ממנו, והיה מוציא ידיו
אליו תוך כדי פיזור הקטורת על הגחלים בצד הקרוב אליו.
נאמר בתורה (ויקרא טז) לגבי עבודת כהן גדול ביום הכיפורים, יכל
אדם לא יהיה באהל מועד בבאו לכפר בקדש עד צאתו וגו'. ולמדו
מכאן חכמים, שלא יהיה אדם בקודש בכל פעם שנעשית בו כפרה,
כגון הקטרת קטורת או הזאת דם חטאת. ומחמת כן, היה הממונה
מפריש כל אדם מההיכל ומבין האולם והמזבח קודם ההקטרה,
והמקטיר היה ממתין עד שפרשו כולם. המשנה מבארת כיצד היה
נעשה דין זה: לא היה המקטיר מקטיר, עד שהממונה היה אומר לו
הקטיר, וקודם לכן הממונה היה אומר למצאים בהיכל ובאולם ובין
האולם למזבח, לפרוש משם. ורק לכהן הדיוט היה אומר 'הקטיר'
לבד, אך אם היה כהן גדול מקטיר, היה הממונה אומר לו 'איש כהן
גדול, הקטיר'. פרוש כל העם – הכהנים והלויים שבעזרה, מההיכל
ומהאולם ומבין האולם עד המזבח. ואזי הכהן הקטיר – הניח את
הקטורת על גבי הגחלים, ולאחר מכן השתתחו, ויצא.

הדרן עלך החלו עולים

תמיד. פרק חמישי – אמר להם הממונה דף לג עמוד א – מותר מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רלט פירוש

הקטרת לידו וישפנה: מרדד. פורש הקטרת על האש: ומה שאמר פשוט העם והקטיר. הוא שיצאו כל הכהנים מבין האולם ולמזבח כמו שיתבאר בתחלת כלים והוא מה שאמרו ופורשין מבין האולם ולמזבח בשעת הקטרה ואין חייבין בזה אלא בקטרת שבכל יום אבל בקטרת של ידִהִי ר"ל שמקטירין אותו בקדש הקדשים אין חייבין בני אדם לצאת מבין האולם ולמזבח אלא מן ההיכל בלבד וראוי שתרע שבשעה שיבא בדם תטאת הנעשית בפנים לזרוק מדרגה בפנים וזה ידִהִי בדם כהן משיח ופר העלם דבר ושעירי עבודה זרה שהם גם כן פורשים מבין האולם ולמזבח כמו בשעת הקטרה ולמדנו כל זה ממה שנא' (ויקרא טז) וכל אדם לא ידִהִי באהל מועד אמרו אתאי כפרה כפרה מִיִּיבִי אִיזו כפרה שתהיה כפרשים פורשים מבין האולם ולמזבח אלא בשעת הקטרה בצום כפור בלבד שהם (ב) מהיכל פרשי מבין האולם ולמזבח לא פרשי לפי שהוא נסתר מהם מבית קדשי הקדשים וא"א לבא שם לפיכך אין מוזהרין בני אדם שלא יבא שום אדם שם וכבר ביארנו בגמ' וימא סדר הקטרת התמיד של כל יום חסומך לו ואמרו שהיא קבלה משומרה ואע"פ שהיא קבלה הביאו לראיה ענינים כדי לסייע אותו סדר וזו היא תורה דבריהם בזה מערכה גדולה קודמת למערכה שניה של קטרת ומערכה שניה של קטרת קודמת לסדר שני גורי עצים וסדר שני גורי עצים קודמת לדישון מזבח הפנימי ודישון מזבח הפנימי קודם להטבת ה' נרות והטבת ה' נרות קודמת לדם התמיד ודם התמיד קודם להטבת שתי נרות והטבת שתי נרות קודמת לקטרת והקטרת קודם לאברים ואברים למנוחה ומנוחה לחביתים וחביתים לנסכים ונסכים למוספים ומוספים לבזיכים ובזיכים לתמיד של בין הערבים שנאמר והקטיר עליה חלבי השלמים עליה האולם כל הקרבנות כולם וסדר הזה כולו הוא על דעת אבא שאול והוא שאמר שבזיקת דם התמיד על המזבח יפסיק בין הטבת החמש נרות ובין הטבת שתי נרות כמו שזכר כאן אבל הכנים אומרים שבהקטרת הקטרת היה מפסיק והיה זורק דם התמיד ומטיב ה' נרות ומקטיר קטרת ואח"כ מטיב שתי נרות והלכה כבחכמים וכבר נתבאר בשלישי ממסכת זו שאחר שחטת התמיד מדישון מזבח הפנימי ועם דישון מזבח הפנימי מדישון המנורה וכן נתבאר בפרק הריבעי שאחר זריקת הדם מנתחין נתחין ומביאין אותם לכבש ומה שאמר זה בהישיב המעלה אברים רצה לומר העלאת אברים מן הכבש למזבח ומבאר הוא כי מה שאמר מנחת ר"ל מנחת נסכים היא נקראת במסכת זו מנחת סולת ומה שאמר נסכים רצה לומר נסכי יין אתר כך הכניס בסדר התמיד סדר עבודה שבת לפיכך זכר מוספין ושתי בזכי לבונה של לחם הפנים וכבר ביארנו בחמישי מפסחים (דף נט.) שאינו מותר להקריב קרבן אחר התמיד של בין הערבים אלא פסח שנאמר בו

מלא וגדוש. שיהא הבוך מלא ומתוקן ר"ל הבוך שהוא בתוך הכף (והבוך בתוך הכף) כדי שלא תתפור הקטרת וכבר ביארנו במסכת כריתות (פ"א) שמקריבין הימנו בכל יום משקל מאה דינרין משקל ג' בבקר ומשקל ג' בערב: ופשוט.ל. חזיכה קטנה של בגד ולפיכך אמר שהיו ממלאין הבוך קטרת ומכסים (ואותה) במכסה ונותנין על המכסה מלמעלה מפה קטנה מאד כמין חזיכת בגד ונותן הבוך כולו אל תוך הכף ונוטל הכף בידו ועושה בו מה שיתבאר בפרק של אחר זה: כבר נתבאר. בסוף עירובין (דף קד:) מאיזה מקום מן העזרה מוציאין שרץ שנמצא במקדש בשבת ובאיזה מקום מניחין אותו עד מוצאי שבת אבל כופין עליו קדירה תרגום סירותיו פסכתותיה והאחד קרוי פסכתו וכבר נתבאר בפרקי במכפורים (דף מג) שהמחתה שגורפה ביה האש והיא מחזקת (כד' סאים) ומחתה של זהב שמרימין בה היתה של שלש קבים אמר בכל יום חותה בשל ד' קבין ומערך לתוך של ג' קבין והרי הוא מפור כקב גחלים בלי ספק וכשאנו יום שבת משליכים הגחלים הנפולים בקרקע (אל המוצא היורג מן המזבח) אל נחל קדרון ולתך מדה מחזקת ט"ו סאה וכבר ביארנו שיעור סאה במנחות (דף עז.) כבר נתבאר. בתענית (דף כז.) המעמדות מה הם ואומר שראש מעמד המעמדות באותה שבת כששומע קול המגירה מעמיד המצורעים שכבר סדרו מצרעתם בשערי המזרח כדי שיהיו מזומנים לזרוק עליהם דם האשם כמו שיתבאר בסוף נגעים:

הדרן עלך אמר להם הממונה ברכו

החלו עולים. כבר ביארנו בפרק השלישי שהוא מטיב החמש נרות ויצא ואחר כך ישוב ויטיב שתי נרות הנשארות ונתבאר שם שאחרות שכתוב עליהן ו' הם דנה שבניהם לאחרונה אם נמצא בכמים הרי זה מדליק ומטיב שלש נרות מהסומכים אליהם ומניח שתי הנרות המערביות עד שישבו דם שכתוב עליהם א' ב' לפיכך אמר כאן אם מצא עכשיו כשחזר אלו ה' נרות דולקין היה מתקן האחת שכתוב עליה ב' והיא המזרחית לעומת האחרת שכתוב עליה א' ומניח שכתוב עליה א' כמו שהוא ר"ל שלא יכבה אותו וידליק אותו שנית אלא מתקנו ומוציא הפתילה ומוסיף שמן והדומה לזה לפי שמן המערבי הוא שכתוב עליו א' כמו שביארנו ידליק את הנרות בין הערבים ולפיכך אם נמצא נר מערבי שכבר כבה אז מדישנו ונתון בו פתילה ומדליק אותו ממזבח העזרה ולא מן הנרות לפי שזה נר מערבי הוא שכתוב עליו א' מדליק ממנו שאר הנרות לכשיכבה והוא כשיכבה אין מדליקין אותו אלא ממזבח העזרה וכבר נתבאר בשלישי שבו שיש בו דישון המנורה נתון אותו על מעלה שניה של אבן שהיא לפני המנורה ונוטלו משם ומציא: כבר ידענו. שמזבח הקטרת הוא מזבח הזהב שבהיכל שהוא באמצע בין השלחן ובין המנורה כמו שציינו במנחות וכמו שציייר במדות. ופירוש מרדך שציעו ופירוש אותו במזבח: כבר הקדמנו בפרק שלפני זה. שהבוך מלא מן הקטרת יש בכף דבר מועט והוא נתון אותו דבר מועט מן הקטרת בחפניו של מקטיר וכן הקדמנו שהמקטיר הקטרת לא הקטיר אותה קודם לכן אמרו לא שנה אדם בה ולפיכך אמר כאן מלמדים אותו ההור שלא תתחיל מלפניך כדי שלא יתיו

מלא וגדוש קמרת, וכפוי היה לו וכמין מְטוּטֵלִת היה עליו מְלַמְעֵל מְשֻנָּה ה מי שִׁזְכָּה בְּמַחְתָּה נָטַל מַחְתָּה הַכֶּסֶף, וְעָלָה לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ, וּפָנָה אֶת הַגָּחִלִים הַיָּדֵי [וְהַיָּדֵי], וְחָתְתָה (מִן הַמְּאֻפְלוֹת הַפְּנִימִיּוֹת), יָרַד וְעִירַן לְתוֹךְ שֵׁל זֶהָ, נִתְפָּזַר מִמֶּנּוּ כֶּקֶב גָּחִלִים, וְהָיָה מְכַבְּדֵן לְאַמָּה וּבִשְׁבֹּת הָיָה כּוֹפֶה עֲלֵיהֶן פֶּסֶכְתָּהּ וּפֶסֶכְתָּהּ, הִיתָה כְּלִי גָדוֹל, מְחֻזָּקֶת לְתוֹךְ וְשִׁתִּי שְׂרָשְׁרוֹת הָיוּ בָּהּ אֶחָת שֶׁהָיָה מוֹשָׁךְ בָּהּ יוֹדֵד, וְאֶחָת שֶׁהָיָה אוֹחֶז בָּהּ מְלַמְעֵל, בְּשִׁבְלִי שֶׁלֹּא תִתְגַּלְגַּל וְשִׁלְשָׁה דְּבָרִים הִיתָה מְשֻׁמָּשֶׁת. בּוֹפִין אוֹתָהּ עַל גְּבִי גָחִלִים וְעַל הַשְּׂרָץ בְּשִׁבֹּת, וּמוֹרִידִין בָּהּ אֶת הַדִּשָּׁן מֵעַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ. מְשֻׁנָּה ו הַגִּיעוּ בֵּין הָאוֹלָם וּלְמִזְבֵּחַ, נָטַל אֶחָד אֶת הַמְּגַרְפָּה, וְחוֹרְקָה בֵּין הָאוֹלָם וּלְמִזְבֵּחַ. אֵין אִדָּם שׁוֹמֵעַ קוֹל תְּכִירוֹ בִּירוּשָׁלַיִם מְקוֹל הַמְּגַרְפָּה וְשִׁלְשָׁה דְּבָרִים הִיתָה מְשֻׁמָּשֶׁת כִּהֵן שִׁשְׁשׁוֹמֵעַ אֶת קוֹלָהּ יוֹדֵעַ שְׁאֲחֵיו הַכֹּהֲנִים נִכְנָסִים לְבָשִׁיר וְהָיָה רִיחַ וְכָא לְהַשְׁתַּחוּת וְהָיָה רִיחַ וְכָא וְכָא לֹא שֶׁהָיָה שׁוֹמֵעַ אֶת קוֹלָהּ, יוֹדֵעַ שְׁאֲחֵיו הַלֵּוִיִּם נִכְנָסִים לְדָבָר בְּשִׁיר וְהָיָה רִיחַ וְכָא וְרֹאשׁ הַמַּעֲמָד, הָיָה מַעֲמִיד אֶת הַמָּמָאִים בְּשַׁעַר הַמִּזְבֵּחַ.

הדרן עלך החלו עולים

שאינו נשחט אלא בין הערבים ואלו שני גורי עצים אי אפשר שלא יביאו אותם עם התמיד מוסף על עצי המערכה שנאמר (ויקרא ו) ובער עליה הכהן עצים ומיעט הרבה שנים אבל בתמיד של בין הערבים בלבד ידיו שני גורי העצים האלו בידיו שני כהנים ולא יעלה אותם כהן אחד שנאמר (שם א) וערכו עצים ואמרו דל כ"מ שאמרו וערכו על תמיד של בין הערבים) הוא כמו שזכרנו כבר בשני מימא (דף כז.) וכן אמרו וימא כו) אין מפייסין לתמיד של בין הערבים אלא כהן שוכה

1 שזכה בו (ערבית יזכה שחרית) אלא לקטרת בלבד שמפייסים לה חדשים (א) עם
2 ישנים בין הערבים כמו שהקדמנו, וכבר אמר בגמי סוכה (דף נו.) משמר היוצא
3 מקריב תמיד של שחר ומוספים ומשמר הנכנס מקריב תמיד של בין הערבים ובזיכין
4 אלו ואלו חולקין בלחם הפנים כמו שבאר שם ודע שבין הערבים אי אפשר גם כן
5 בלי דישון מזבח הפנימי וכלי דישון מזורה
6 כמו שזכרנו בבקר ולפיכך יהיה סדור האמתי
7 היוצא מכל מה שאמרנו ועל דעת חכמים כן
8 והוא שאחר הרמת הדישן ממזבח הזהיץ
9 והוא מזבח העולה מסדרין מערכה גדולה
10 ואחר כן מערכה שניה ואחר כן מעלין שני
11 גורי עצים ונותנין אותם על מערכה גדולה
12 ואחר כן מזמנים כבש התמיד ואחר כן פותחין
13 שער הגדול כמו שזכרנו ובשעת פתיחתו
14 שוחט התמיד ובאים שתי כהנים להיכל
15 שאחד מהם מדישן מזבח הפנימי והשני מדישן
16 המזורה תוך זמן ששוחטין התמיד ונטל דמו
17 במזרק ואינו זורק דמו על גבי מזבח עד שגמר
18 דישון מזבח הפנימי ואינו זורק דמו ואחר זריקת
19 דמו מתעסק בחטבת חמש נרות המתעסק בו
20 ומתעסקים האחרים בניתוח התמיד והבאת
21 אבריו לכבש ומליחתם שם כמו שהקדמנו
22 הכל בבת אחת אחר כך מתקבצין בלשכת
23 הגזית וקורין כמו שהקדמנו ואחר כך מביא
24 הקטרת להיכל ומקטיר ואחר כך מטיב שתי
25 נרות הנשארים כמו שהקדמנו ואחר כך
26 מעלין האברים לגבי מזבח ואחר כך הסלת
27 ואחר כך החביתין ואחר כך יין לנסך ובשעת
28 ניסוך היין מתחילים הלויים בשיר ומנגנים
29 בכלים הנוכרים בערבין (דף י) ותוקעין תשע
30 תקיעות בהפסקות כפי הפסקות השיר כמו
31 שיתבאר עכשיו וכשיוצא המקטיר מן ההיכל
32 עומד על מעלות האולם עם הכהנים
33 האחרים כמו שיתבאר עד שיגמר העלות
34 האברים למזבח אחר כך מברכין העם ברכת
35 כהנים כמו שיתבאר ושומר הסדר הזה שהוא
36 יוצא מתוך כל מה שנאמר בענין זה במשנה
37 ובהתלמוד:

הדרן עלך החלו עולים

29 ואחד משמאלו, ששה לנסף והניף הסגן בפסודרים, והקיש בן ארזא בצלצל ודברו הלויים בשיר, הגיעו לפרק תקעו והשתחוו העם
30 על כל פרק תקיעה, ועל כל תקיעה השתחווהו. והו סדר התמיד לעבודת בית אלהינו. יהי רצון שיבנה במהרה בימינו, אמן. **משנה**
31 ד השיר שהיו הלויים אומרים במקדש ביום הראשון, היו אומרים לה' הארץ ומלואה תבל ויושבי בה' בשני היו אומרים גדול ה'
32 ומהולל מאד בעיר אלהינו הר קדשו' בשלישי היו אומרים אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים 'שפוט' ברכיעי היו אומרים 'אל
33 נקמות ה' אל נקמות הופיע' בחמישי היו אומרים הרנינו לאלהים עוזנו הרעו לאלהי יעקב' בששי היו אומרים 'ה' מלך גאות לכש,
34 לבש' וגומר. בשבת היו אומרים 'ממור שיר ליום השבת' ממור שיר לעתיד לבוא, ליום שפולו שבת ומנוחה לתי העולמים.

הדרן עלך בזמן שבהן גדול וסליקא לה מסכת תמיד

38 **בזמן**, אבנים טובות ר"ל אבני אפוד והשתחויה זו לא תהא אלא בהיכל בלי ספק
39 באו ועמדו. רומנו אל הכהנים שקראו בלשכת הגזית ואח"כ עשו מן העבודות
40 מה שעשו אחר כך החלו עולים במעלות האולם והראשונים הם חמשה כהנים שזכר
41 אותם ואחר שגמרו עבודתם תחלה ועמדו על מעלות קודם שיגיעו שאר אחיהם
42 העוסקים בהעלאת אברי התמיד כמו
43 שנתבאר בסדר שזכרנו ופרשנו הענין
44 שנשאר מן ההלכה הזאת בשיעור מסוטה
45 ושם פירשנו אותו פירוש גמור תדרשנו משם:
46 הקפה זו אינה מיוחדת לכהן גדול. אלא כל
47 המקיף המזבח כך הוא מקיף כמו שבארנו
48 בחמישי מזבחים וכבר נתבאר בשישי משקלים
49 שהיו במערביו של כבש שתי שלחנות אחד
50 של כסף נותנין עליו כלי שרת ואחד של שיש
51 נותנין עליו האברים והוא שלחן החלבים
52 הנוכר כאן ובחמישי משקלים אמרנו כן ארזא
53 מקיש הצלצל וכבר בארנו בחמישי ממנוחות
54 שהסמיכה לא תהא אלא על החיים וסמיכה
55 זו היא על האברים ולפיכך היא כמו שאמרנו
56 שם משום כבודו של כהן גדול כדי שתהא לו
57 היכרא: וסודרין. הם דגלים: כבר נתבאר
58 בגמרא ר"ה (דף לא.) הטעם למה יחדיו אלו
59 המזמורים לאלו הימים ואמרנו ביום ראשון
60 לה' הארץ ומלואה לפי שהוא תחלת מעשה
61 בראשית ובשני שבו נחלקו המים והיו
62 השמים תחתיהם אומר גדול ה' ובשלישי שבו
63 נראית הארץ שעליה יהיה הדין והדיינין
64 אומר אלהים נצב בעדת אל ברכיעי שבו
65 נבראו השמש והירח אומר אל נקמות ה'
66 שהוא נוקם מן התועים אחר עבודתם
67 בחמישי שבו נבראו מיני בעלי חיים ויש בזה
68 פלאים מפני החלוק שבמינייהם ותנועתם
69 מעצמם ופלאים אחרים שיש בבעלי חיים
70 אומר הרנינו לאלהים עוזנו לפי שבשעה
71 שרואין אותם משבחים הבורא ומגדלים אותו
72 בשישי שבו נשלם מעשה בראשית ונברא
73 האדם גם כן שמבין גדולת הבורא יתעלה
74 אומר ה' מלך גאות לבש:

הדרן עלך בזמן שבהן גדול וסליקא לה מסכת תמיד

הגיעו לפרק תקעו והשתחוו העם
על כל פרק תקיעה, ועל כל תקיעה השתחווהו. והו סדר התמיד לעבודת בית אלהינו. יהי רצון שיבנה במהרה בימינו, אמן. **משנה**
ד השיר שהיו הלויים אומרים במקדש ביום הראשון, היו אומרים לה' הארץ ומלואה תבל ויושבי בה' בשני היו אומרים גדול ה'
ומהולל מאד בעיר אלהינו הר קדשו' בשלישי היו אומרים אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים 'שפוט' ברכיעי היו אומרים 'אל
נקמות ה' אל נקמות הופיע' בחמישי היו אומרים הרנינו לאלהים עוזנו הרעו לאלהי יעקב' בששי היו אומרים 'ה' מלך גאות לכש,
לבש' וגומר. בשבת היו אומרים 'ממור שיר ליום השבת' ממור שיר לעתיד לבוא, ליום שפולו שבת ומנוחה לתי העולמים.

עלידי לימוד התורה, "תורה אור", יאירו גם את העולם, לעשרות ממנו עולם של תורה.

תמיד – דף לג עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום ראשון) רמא

אָחוּ חֲסָן בְּיָמֵינוּ וְהַעֲלֵהוּ – סייע לו לעלות לראש הכבש. עמוד שם
הכהנים שהולכו את האברים והעלו על גבי הכבש, והושיט לו
הכהן הראשון את הראש והרגל של התמיד שהעלה על גבי הכבש,
וסמך הכהן גדול עליהן – על האברים את ידיו, וזרקן על גבי
המערכה. לאחר מכן, הושיט הכהן השני לראשון את שתי הידיים
של התמיד, שהולכים והעלו על גבי הכבש, והכהן הראשון נותן
לכהן גדול, וסמך עליהן את ידיו וזרקן. לאחר מכן נשפט השני והלך
לו. וכן – ובסדר הזה היו מושיטין לו – לכהן גדול, את שאר כל
האברים, שכל אחד מהכהנים הושיט את האבר שבידו לראשון,
והראשון הביאו לכהן הגדול, והוא סמך עליהן את ידיו וזרקן.
מוסיפה המשנה, ובזמן שהוא (הכהן הגדול) רוצה, הוא סמך על
האברים, ואחרים וזרקן אותם, ואינו צריך לזרוק בעצמו.
לאחר הקטרת האברים היו מנסכים יין בפניה הדרומית מערבית
של המזבח. המשנה מבארת את סדר ניסוך היין על ידי כהן גדול:
לאחר הקטרת האברים, בא לו הכהן הגדול להקיף את המזבח
בראש המזבח, לצורך ניסוך היין. שואלת המשנה מהיין – מאיזה
צד הוא מתחיל להקיף. משיבה המשנה, מקצו דרומית מדרומית,
ששם היה עומד כשהקטיר את האברים, והמשיך בצד מורח עד
שהגיע לקרן מדרומית צפונית, והלך את כל צד צפון, והגיע לקרן
צפונית מדרומית, והלך את כל צד מערב עד שהגיע לקרן מדרומית
דרומית, ששם היו שני ספלים, ובמזרחי שבהם היו נותנים את היין.
כשהגיע לשם, נתנו לו את היין כדי לנסך, ועדיין לא היה מנסך.
עתה מבארת המשנה את סדר התקיעות והשירה שהיו נעשים
בזמן הניסוך: בשעה שבה הכהן הגדול לנסך, היה חסן בא ועומד
על הקצו שבמערבית דרומית של המזבח, על יד הכהן הגדול,
והסוּדְרִים (דגלים) היו בידו. וכשהיו הכהנים רואים את הסגן
עומד על הקרן והסוּדְרִים בידו, היו שני כהנים הולכים ועומדים על
שְׁלֵתן תחלבים – האברים, ושתי הצדצרות של כסף בידם, ותקעו
והריעו ותקעו כדי שישמעו הלויים ויתקבצו לשיר. לאחר מכן באו
שני כהנים אלו ועמדו אצל בן ארזא הממונה על השיר, אחד
בימינו, ואחד משמאלו, כדי לתקוע על כל פרק שבשיר. ואז שחה
והתחנף הכהן הגדול לנסך – לשפוך את היין בתוך הספל, ומיד
הניף חסן שעמד על הקרן בסוּדְרִים, לסמן ללויים להתחיל בשיר,
והקיש בן ארזא בצלצל (ומצלתיים), וברו הלויים בפיהם בשיר,
שהיו שרים בשעת הניסוך מזמור מתהילים, כמובא במשנה להלן.
וכשהגיעו לפרק – מקום שהיו מפסיקים בו, תקעו והריעו ותקעו,
והשתחוו כל העם במערה. וכן היו עושים על כל פרק תקיעה, ועל
כל תקיעה השתחוה. מסיימת המשנה, והו כרד התמיד לעצות
בית אלהינו. מוסיפה המשנה תפילה, יהי רצון מלפני הקדוש ברוך
הוא, שיבנה בית אלוהינו בטהרה בימינו, אמן.

משנה
במשנה זו מבואר איזה שיר היו אומרים הלויים בבית המקדש בכל
יום, בעת ניסוך היין שלאחר הקרבת התמיד: איזהו השיר שהיו
הלויים אומרים במקדש בכל יום. ביום הראשון, היו אומרים את
הזמזמור (תהלים כד) 'לְרוֹד מְזֻמָּר לַח' הארץ ומלואה תבל ויושבי בה'
וגו'. ביום השני היו אומרים את הזמזמור (שם מח) 'שיר מְזֻמָּר לְבָנִי
קרח, גדול ה' ומחולל מאד בעיר אלהינו הר קדש' וגו'. בשלישי היו
אומרים מזמור (שם צב) 'מְזֻמָּר לְאֵסָף אֱלֹהִים נָצַח בְּעֶדֶת אֵל בְּקֶרֶב
אֱלֹהִים וְשֹׁפֵט' וגו'. ברביעי היו אומרים מזמור (שם צד) 'אֵל נִקְמָת
ה' אֵל נִקְמָת הוֹשִׁיעַ' וגו'. בחמישי היו אומרים מזמור (שם כפ)
'לְמַנְצָה עַל הַגִּתִּית לְאֵסָף, הֲרִינֵנוּ לְאֱלֹהִים עֲוֹנוֹ תְּרִיעוּ לְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב'
וגו'. בששי היו אומרים מזמור (שם צז) 'ה' חָלַף מָוֶת לְבָשׁ, לְבָשׁ ה' עֹז
הַתְּאֲדָר' וגומר. בשבת היו אומרים (שם צח) 'מְזֻמָּר שִׁיר לְיוֹם
הַשַּׁבָּת' וגו'. ופירושו, מזמור שיר לעתיד לבוא, ליום שבו יבנה בית
המקדש ויבנה בית אלהינו בטהרה בימינו.

הדרן עלך בזמן שבהן גדול
וסליקא לה מסכת תמיד

פרק שביעי – בזמן שבהן גדול
הפרק שלפנינו מביא את סיום סדר עבודות המקדש בתמיד של
שחר. נתבארו בו סדר ההשתחוואה, סדר הנסכים וסדר שיר של
יום, וחילוקי דינים שיש בעבודת התמיד כשהיא נעשית על ידי
כהן גדול.

משנה
במשנה הקודמת נאמר סדר ההקטרה במזבח הקטורת. אחר
ההקטרה, היה דרכם של כל הכהנים להשתחוות בהיכל, ואם היה
שם כהן גדול הוא היה נכנס תחילה. משנה זו עוסקת בסדר
ההשתחוואה שלאחר הקטורת: בזמן שבהן גדול נכנס להיכל
להשתחוות אחר הקטרת הקטורת, שלש כהנים היו אוחזין בו, אחד
סומך אותו בימינו, ואחד סומך אותו בשמאלו, ואחד היה עומד
מאחוריו ואוחז בכתפיו מלפניו של כהן גדול שהוא יוצא מן ההיכל אחר
ההשתחוואה. הנביא לו את הפרקית התלויה לפני פתח ההיכל
לצניעות, כדי שיוכל לצאת. ולאחר מכן נכנס הממונה והשתחוה
ויוצא. ולאחר מכן נכנסו שאר אחיו הכהנים, והשתחוו ויוצאו.
משנה ב לאחר הקטרת הקטורת וההשתחוואה, היו הכהנים
מברכים את ישראל בברכת כהנים. משנתנו מבארת

את סדר הברכה:
בא שלשת כהנים שעבדו בקטורת, המקטיר והזוכה במחתה ומי
שהחזיק את הכף, ועמדו על המעלות (מדרגות) שהיו לפני האולם,
ועמדו הראשונים הם שני הכהנים שזכו בדיון מזבח הפנימי
ובדיון המנורה, לדרוש שלשת אחיהם הכהנים, והמשה בלים היו
בידם של חמשת הכהנים הללו. חסן ביד של אחד מהם, הוא
המדשן את המזבח הפנימי, והכו ביד אחד, הוא המדשן את
המנורה, והמחתה ביד אחד, הוא הכהן שהביא את המחתה מלאה
בגחלים, והפך ביד אחד, הוא הכהן המסיע למקטיר. והניחו את הכלים
בפניהם ביד אחד, והאחד הכהן המסיע למקטיר. והניחו את הכלים
בידם. ועמדו כל הכהנים וברכו את העם ברכת כהנים בברכה
אחת, היינו שבירכו את שלשת הברכות האמורין בתורה (במדבר
כד-כו) 'יברך וגו' יאר וגו' ישא וגו', בלא הפסק.
המשנה מבארת את חילוקי הדינים שיש בין ברכת כהנים
שבמקדש לברכת כהנים שבשאר מקומות. מבארת המשנה: גם
בשאר המדינה היו הכהנים מברכים ברכת כהנים, אלא שבמדינה
אומרים אותה שלש פרקות, היינו שמפסיקים בעניית אמן בין כל
ברכה וברכה. ובמקדש אומרים אותה ברכה אחת בלא הפסק.
עוד חילוק יש, שבמקדש היו אומרים את שם השם שבברכת כהנים
בכתבו – יו"ד ה"א וא"ו ה"א, ובמדינה לא היו אומרים אותו בכתבו
אלא בכניו – אל"ף דל"ת נו"ן יו"ד.

עוד חילוק יש, שבמדינה, בשעת הברכה היו הכהנים נושאים
(ומגביהים) את ידיהם כנגד בתיפיהם, ובמקדש היו נושאים את
ידיהם על גבי ראשיהם. חזן מכהן גדול שלעולם אין מנביה את ידיו
למעלה מן הציון, לפי שכתוב בו 'קדש לה', ואין ראוי שיגביה ידיו
מעל זה. רבי יהודה חולק ואומר, אף כהן גדול מנביה את ידיו
למעלה מן הציון כשמברך במקדש, שנאמר (ויקרא ט כב) 'וַיִּשָּׂא אֶתֶּרֶן
אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיְבָרֶכֶם'.

משנה
לאחר שברכו הכהנים את העם, נטלו את אברי התמיד שהיו
מונחים על הכבש, העלו למזבח והקריבו. בנוסף, העלו את
מנחת הסולת והקריבוה, והכהן הגדול היה מקריב את מנחת
החביתין, ולאחר מכן היו מעלים את היין ומנסכים אותו. משנתנו
מביאה כיצד היה סדר הקטרת האברים וניסוך היין כשנעשו על
ידי על ידי כהן גדול, שהיו נוהגים בו כבוד. עוד מביאה משנתנו,
את סדר שיר של יום והתקיעות שהיו בשעת הניסוך: בזמן שבהן
גדול רוצה להקטיר את אברי התמיד על גבי המזבח, היה עולה
בכבש, וחסן היה הולך בימינו. כשהגיע הכהן גדול למחצית הכבש,

פרק ראשון - בשלשה מקומות

מסכת זו עוסקת בתבנית ומידות הבית של בית המקדש, כפי שהיה בבית שני. והתועלת בכך היא, שכשיבנה בית המקדש ידעו לשמור בו אותו התבנית והצורה, כי אותה הצורה מאת ה' היא, כמו שנאמר (דברי הימים א' כח יט) 'הכל בכתב מיד ה' עלי השקיל כל מלאכות התבנית'.

משנה א

נאמר בתורה (במדבר ג לח) 'והחנים לפני המשכן וגו' משה ואהרן ובניו שמרים משמרת המקדש למשמרת בני ישראל, ודרשו (תמיד כו) מפסוק זה, שצריכים הלויים והכהנים לשמור בבית המקדש, שמשה הוא לוי ואהרן ובניו כהנים הם. ושמירה זו לא היתה מפני פחד אויבים ולסטים, אלא כבוד הוא לבית ששומרים אותו, שאינו דומה פלטרין שיש עליו שומרין לפלטרין שאין עליו שומרין. וממה שנאמר בפסוק זה שלשה פעמים לשון שמירה, 'שומרים' 'משמרת' 'למשמרת', למדו ששומרים הכהנים בשלשה מקומות. וממה שנאמר במשמרות הלויים (דברי הימים א' כו י-יח) 'למזבח הלוים ששה לצפונה ליום ארבעה לנגבה ליום ארבעה ולאספים שנים שנים, לפרגר למערב ארבעה למסלה שנים לפרגר' למדו (תמיד כז) שהיו שומרים בבית המקדש בכ"ד מקומות, ושלשה מהם היו שומרים הכהנים, הרי שהיו הלויים שומרים בכ"א מקומות. משנתנו מפרשת היכן המקומות בהם היו שומרים בבית המקדש: בשלשה מקומות היו הכהנים שומרים בבית המקדש בלילות. א. בלשכת בית אבטינס. ב. בלשכת בית הניצויץ, ולשכות אלו היו בנויות בעלייה שליד שערי העזרה. ג. ובשער בית המוקד. והלויים היו שומרים בששירים ואחד מקום, המשנה מהם היו על המשנה ששירי הר הבית, ארבעה מהם היו על ארבע פנותיו של הר הבית, בכל אחת מן הזוויות, והיו השומרים עומדים מוליכו - בתוך הר הבית. המשנה מהם היו על המשנה ששירי העזרה, ארבעה שומרים היו על ארבע פנותיה של העזרה, והשומרים על פיות העזרה ועל שערי העזרה היו עומדים מפיחו - מחוץ לעזרה, והטעם, משום שאסור לשבת בעזרה, ואם היו שומרים מבפנים, אם היו מתעייפים לא היו יכולים לישב. עד כה נמנו ח"ח מקומות. ושומר אחד היה בלשכת הקרבן, ושומר אחד היה בלשכת הקרבן, ושומר אחד היה עומד לאחורי בית קדש הקדשים שנקרא בית הכפורת. הרי אלו כ"א מקומות.

משנה ב

משנתנו עוסקת עוד בענין השמירה: איש הר הבית - שר היה במקדש שהיה ממונה על כל השומרים, והיה נקרא איש הר הבית, והיה מחזר על כל משמר ומשמר, לראות שאין השומרים ישנים. ואבוקות היו דולקין לפניו בתוך פנסין שהיו שם, כדי שיראה המשמר שאיש הר הבית בא, ויעמוד על רגליו. וכל משמר שאינו עומד כשכא אליו איש הר הבית, אומר לו איש הר הבית, שלום עליך, ואם אינו משיב לו, ניכר שהוא ישן, והיה חובטו בפקול. ורשות היה לו לאיש הר הבית, להענישו ולשדוף את כסותו. והם - ומי שהיו בירושלים שהיו שומעים את צעקת השומר הנלקה, אומרים מה קול בעזרה, ואומרים להם שהוא קול של בן לוי שלוקה ובגדיו נשדפין, על שישן לו על משמרו. רבי אליעזר בן יעקב אומר, אכן כך היה מעשה, ויודע אני שכן הוא, שפעם אחת מצאו את אחי אבא שהיה ישן על משמרתו, וישדפו את כסותו.

משנה ג

המשנה מפרשת את שערי הר הבית: המשנה ששירים היו לחומה שהקיפה את הר הבית, שני שערים שהיו נקראים ששירי חולדה, היו מן הדרום, והיו שערים אלו משמשי לבניקה מירושלים לחר הבית, ויצאיה ממנו. והיו נקראים ששירי חולדה, על שם חולדה הנביאה שהיתה יושבת שם. שער קיפונם היה מן המערב, והוא היה משמש לבניקה ויצאיה. שער מדי היה מן הצפון, ושער זה לא היה משמש כלום. השער החמישי הוא השער המזרחי עליו שושן הבירה

צורה - היתה מצויירת, שכשעלו משושן הבירה לבנות את בית המקדש, צויה אותם המלך לצייר צורת עיר שושן במקדש, כדי שיהא מורא המלך עליהם ויזכרו ימי ישיבתם בה ולא ימרדו במלך, לפיכך צרו אותה על השער המזרחי משערי הר הבית, שבו - שבשער זה (ראוה) הכהן גדול שהיה שורף את הפרה האדומה, וכל מסעריה - הכהנים המסייעים וסועדים את הכהן השורף את הפרה, ויצאים מהר הבית לחר המשחה - הר הזיתים, שהיה במזרח הר הבית, ששם היו שורפים את הפרה.

משנה ד

המשנה מפרשת את השערים שהיו בעזרה: ששירים היו בעזרה, שלשה בצפון, ושלשה בדרום, ואחד בפתח. השערים שפדרום הם, הראשון הוא שער הקלק, ונקרא כן על שם שבו היו מכניסים עצים להדליקם על גבי המערכה. והשער השני לו הוא שער (הקרבן) [הקרבנות], שבו היו מכניסים את הבכורות של בהמה להקריבם. והשער השלישי לו הוא שער המים, שבו היו מכניסים את הצלוחות של מים לניסוך המים בחג הסוכות. השער שפמזרח נקרא שער נקנוה, על שם האיש שהביא את השערים מאלבסנדריא שבמצרים. ושער זה היה משמש לכל הכניסות והיציאות לעזרה. ושתי לשכות היו לו בצידיו של שער ניקנור, אחת מימינו ואחת משמאלו, לשכה אחת היתה נקראת לשכת פנחס המלביש, ששם היו בגדי כהונה מונחים, והממונה עליהם היה נקרא פנחס, על שם הראשון שהיה ממונה על כך. ולשכה אחת היתה נקראת לשכת עושה חביתין, ששם היו עושים את המנחת חביתין שהיה הכהן גדול מקריב בכל יום מחציתו בבוקר ומחציתו בערב.

משנה ה

ממשיכה המשנה לפרט את השערים שבעזרה: והשערים שפצפון הם, הראשון הוא שער הניצויץ, וכמין אכסדרה היה, שמשני צידי השער, היו יוצאים שני כתלים מכותל העזרה לצד הר הבית, ותקרה היתה על גבי כתלים אלו, ועליה היתה בניה על גבי, בתקרה שהיתה על גבי אותם כתלים, ועליה זו נקראת בית הניצויץ, ששם היו הכהנים שומרים. שבשער זה היו הכהנים שומרים מלמעלה בעלייה, והלויים היו שומרים מלמטה. ופתח היה לו באחד מן הכתלים שבאכסדרה, שפתחו היה לחל. השער השני לו הוא שער הקרבן, שבו היו מכניסים את קרבן התמיד. והשער השלישי לו הוא פתוח ללשכה שנקראה בית המוקד, על שם שהיו עושים שם מדורה גדולה שהיו הכהנים מתחממים שם, ובית המוקד היה לו שער נוסף לחוץ לעזרה.

משנה ו

המשנה מפרשת את צורת בית המוקד: ארבע לשכות היו בתוך בית המוקד, בקיטונות פתוחות למזרח - כחדרים קטנים הפתוחים לחדר הגדול. שתיים מאותן לשכות, אלו שהיו בצד דרום, היו בנויות פקודש - במקום שהיה קדוש בקדושת העזרה, ושתיים מאותן לשכות, אלו שהיו בצד צפון, היו בנויות בחול. וראשי פישפושין מכדיל בין קודש לחול - וחתיכות עצים היו קבועות שם ברצפת הלשכה, להבדיל בין המקום הקדוש בקדושת העזרה, לבין מקום שאינו קדוש בקדושת העזרה, כדי לידע עד היכן מותר לישב, והיכן מותר לאכול קדשי קדשים. מבררת המשנה: ובה היו משמשות אותן ארבע לשכות. מבאררת המשנה: לשכה מערבית דרומית, היא היתה לשכת קרבן, ששם היו נמצאים טלאים שמבוקרים ודבוקים ממום שראויים להקריבם לקרבן התמיד. לשכה דרומית מזרחית, היא היתה לשכת לחם הפנים, שבה היו עושים את לחם הפנים. לשכה מזרחית צפונית, בה נגזר בני חשמונאי אתר שגברה ידם על היוונים, את אבני המזבח ששקצו מלבי יון על ידי שהקטירו עליהם לעבודת כוכבים. והלשכה הצפונית מערבית בה הכהנים שארע להם קרי בשנתם, יורדים למחילה שתחת העזרה והולכים לבית המזבח.

מידות. פרק ראשון – בשלושה מקומות דף לד עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רמג ר"ש

משנה א שומרים בבית המקדש – בלילות. בבית אבנים – שם מפטמין את הקטורות. ובית הניצוץ – מפרש לקמן, עליה בנויה על גבה – שערי עזרה הכהנים שומרים מלמעלה והלויים מלמטה, אותן ליום שבמשמר השומרים את העזרה, והם נמנעין עם שערים ואחד מקום שהלויים שומרים בשערי הבית ובשערי העזרה, כמפורש. ובבית המוקד – באותן שתי לשכות שהיו לבית המוקד הבנויות בקדש, כדתן לקמן. ובשתי לשכות הבנויות לו בחזל הלויים שומרים מבחוץ. **חמשה** – שומרים ליום על חמשה משערי הר הבית, יש לו חמשה שערים המנויים לפנינו. **ארבעה** – שומרים על ארבע פינותיו של הבית מתוכן, כלומר, ואלו מתוכן שומרי הפינות.

ושומרי השערים בתוך החומה היו יושבין, שכן כל אדם רשאי לישוב שם. **חמשה** – שומרים ליום על חמשה משערי העזרה. שבעה שערים מונה לקמן בעזרה, מפרש במסכת תמיד (כו,א), שנים מהן היו תכופין לשאר השערים, שאינן צריכין שימור אלא לחמשה שערים ומדובקים (מרוחקים).

ארבעה שומרים על ארבע פינותיה של עזרה מבחוץ – כלומר, אלו ואלו מבחוץ היו עומדים חוץ לעזרה, שהרי אין ישיבה בעזרה, ולא היו יושבים מבפנים – הרי שמנה עשר שומרים בין שער ופינה, ושלושה מוסיף עוד אחד כו'. **משנה ב** איש הר הבית – ממונה על כל משמר ומשמר מהשומרים בעזרה. בן לוי לוקח – מאותן השומרים. **משנה ג** חמשה שערים היו להר הבית – לחומת עזרת נשים המקפת כל ההר לפנים מן החזל. שני שערי חולדה – כך שם. וקפונום – שם השער. מדי –

בדלית, והוא שער לא היה משמש כלום, שם יציאה וביאה, אלא בעל קרי היה יוצא בו, לרבי אליעזר בן יעקב, כדמפרש בשליחי פרקי. שער המזרחי – שבו חומת עזרת נשים, שהכל נכנסין דרך שם לכל העזרות, ועל אותו השער שושן הבירה צורה. צא ולמד במסכת יומא. שבו – בשער המזרחי זה, כון השורף הפרה וכל מסעריה העוסקים, יוצאין דרך שם להר הזיתים שבמזרח, שהוא כנגד אותו שער. וכבש היו עושין מהשער להר, מפני קבר התהום.

משנה ד שבעה שערים היו בעזרת ישראל. "שער נקנור" – הוא "שער היתכן", והוא משמש כל הניסה ויציאה של עזרה הגדולה. "איתן" – לשון ביאה, כמו "אתא בוקר" (ישעיה כא). המלביש – בגדי כהונה מונחין שם. **משנה ה** בית המוקד – היה כולו בחזל, שכן וקני בית את ישנים שם, אלא הלשכות שלו חצין בחזל וחצין בקדש. **ו** לשכת קרבן – שהיו שם טלאים המבוקרים.

משנה ז לבלוש את העזרה – כדתן במסכת תמיד (כז,א): "טל את המפתח ופתח את הפשפש", שנכנס מבית המוקד לעזרה. היה בדרקן והולכין, הגיעו אלו באלו, אמרו "שלום, הכל שלום", כלי השרת מוצאין תניקתן. **משנה ח** בית המוקד כיפה – כיפה היה עשוי. ובית גדול והיה מוקף רובדין של אבן – רצפה חלקה וגבהה לשב

שם. איש כסותו בארץ – כר ובסת שלו שטח בקרקע, שלא על הרובדין העשויין לזקנים, וישן על הארץ. **משנה ט** אמה על אמה – בארץ, וטבלא עליו. הניע זמן הנעימה – שנת הגפת דלתות. הגביה את

הטבלא – הכהן השוער. מן השלשלת – בשלשלת היו תלויות. ונעל הכהן מבפנים כל השערים שיש בו לנעול. ובעודו עוסק בנעילת שערים בן לוי ישן לו מבחוץ. גמר – הכהן מלנעול, והחזיר המפתחות לשלשלת והחזיר הטבלא למקומה. ונתן בן לוי כסותו עליה, חזר וישן לו. פסיבה ההולכת תחת הכירה – תחת המוקדש. במה ששואלץ – (צריך להיות: שעולין) עליו, וגבדיהן משולי החזל, שהרי מחזלות לא נתקדשו. במסיבה ההולכת תחת החזל – במה שהוא גבוה מרגלי ההר. והולך לו בשרי – שער (הדרום) והצפון) שלא היה משמש כלום.

מקומות הפהנים שומרים בבית המקדש: בבית אבנים, ובבית הניצוץ, ובבית המוקד. והלויים בעשרים ואחד מקום: חמשה – על חמשה שערי הר הבית, ארבעה – על ארבע פינותיו מתוכן, חמשה – על חמשה שערי העזרה, ארבע – על ארבע פינותיה מבחוץ, ואחד – בלשכת הקרבן, ואחד – בלשכת הפרוכת, ואחד – לאחורי בית הכפפות. **משנה ב** איש הר הבית היה מחזר על כל משמר ומשמר ואבוקות דולקין לפניו. וכל משמר שאינו עומד, אומר לו איש הר הבית "שלום עליך". ניכר שהוא ישן – חזבטו במקלו. ורשות היה לו לשרוף את כסותו. והם אומרים: מה קול בעזרה? – קול בן לוי לוקח וגבדיו נשרפים, שישן לו על משמרו. רבי אליעזר בן יעקב אומר: פעם אחת מצאו את אחי אבא ישן, ושרפו את כסותו. **משנה ג** חמשה שערים היו להר הבית. שני שערי חולדה מן הדרום – משמשינן כניסה ויציאה. קפונום מן המערב – משמש כניסה ויציאה. מדי מן הצפון – לא היה משמש כלום, שער המזרחי עליו שושן הבירה צורה – שבו כהן גדול השורף את הפרה וכל מסעריה ויצאים להר המשחה. **משנה ד** שבעה שערים היו בעזרה, שלשה בצפון, ושלושה בדרום, ואחד במזרח. שבדרום – שער הדלק, שני לו – שער הקרבן, שלישי לו – שער המים. שבמזרח – שער נקנור. ושתי לשכות היו לו, אחת מימינו ואחת משמאלו, אחת – לשכת פנחס המלביש, ואחת – לשכת עושה חביתין. **משנה ה** ושבצפון – שער הניצוץ, וכמין אכסדרה היה, ועליה בנויה על גביו, שהכהנים שומרים מלמעלה והלויים מלמטה. ופתח היה לו לחזל. שני לו – שער הקרבן, שלישי לו – בית המוקד. **משנה ז** ארבע לשכות היו בבית המוקד, קייטונות פתוחות למרקלין, שתיים בקודש ושתיים בחול.

וראשי פשפשין מבדיל בין קודש לחל. ומה היו משמשינן? מערכית דרומית – היא היתה לשכת קרבן. דרומית מזרחית – היא היתה לשכת לחם הפנים. מזרחית צפונית – בה גזו בני חשמונאי את אבני המזבח ששקצו מלכי יון. צפונית מערבית – בה יורדתי לבית המבילה.

משנה ז

גמר – הכהן השוער. מן השלשלת – בשלשלת היו תלויות. ונעל הכהן מבפנים כל השערים שיש בו לנעול. ובעודו עוסק בנעילת שערים בן לוי ישן לו מבחוץ. גמר – הכהן מלנעול, והחזיר המפתחות לשלשלת והחזיר הטבלא למקומה. ונתן בן לוי כסותו עליה, חזר וישן לו. פסיבה ההולכת תחת הכירה – תחת המוקדש. במה ששואלץ – (צריך להיות: שעולין) עליו, וגבדיהן משולי החזל, שהרי מחזלות לא נתקדשו. במסיבה ההולכת תחת החזל – במה שהוא גבוה מרגלי ההר. והולך לו בשרי – שער (הדרום) והצפון) שלא היה משמש כלום.

הדרן עלך בשלושה מקומות

רמד מידות. פרק ראשון – בשלושה מקומות דף לה עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רמב"ם

משנה א הר הבית היה כו' – הר המוריה שעליו הבית בנוי. רובו מן הדרום. רובו של בנין בדרום ההר, שברום ההר היה רוב תשמיש העורה. לא מן המזרח – פחות מן הדרום במזרח, שתשמיש המזרח מוטע מתשמיש הדרום, ותשמיש הצפון פחות משל מזרח. ומוטע שבכולם – במערב, שאין תשמיש היכל כל כך. ולבי מגומגם בלשון. **משנה ב** מה לך מקף לשמאל – שואלין לו. וזה משיב "שאני אבל". והם ענין "השוכן". וכן "שאני מנודה". **משנה ג** לפניו מננה – מנחלת חומת הר הבית. סוג גובה עשרה טפחים מקלעות עצים בגוף *לט"ט ארוגות זו על גב זו באלכסון, כעין שמסרגין את המטות. שלש עשרה השתחוואות – על הנס שזכו לגוררה. לפניו מננה – מן הסורג. החיל עשר אמות

– עשר אמות רחבה מן הסורג לחיל. מדלא קתני הכא "גבוה" כדקתני בסורג, שמע מינה אורך ורוחב קא חשיב. ובגובה לא נתנו שיעור, דתנן לקמן: כל הכתלים שהיו שם גבוהים, חוץ מכותל מורחיו שבו הכון השורף את הפרה מכין ורואה פתחו של היכל בשעת הזאת הדם. ואם לא היה נמוך כותל מורחיו זה של החיל – לא היה (מצינו) ומצין רואה מעל גבי תחת היכל, כדמפרש בימא (טזא). ושתים עשרה מעלות היו שם. ושלחה – משך שלה. ופעם אמר רבי "החיל עשר אמות גובה כותלו", ומוסר על גובה הכותל הסורג. חוץ משל אולם – שתיים עשרה מעלות שכן אולם ולמבוה, שנינו לקמן "ושלחה אמה". (על) כל הפתחים כו' חוץ משל אולם – שרוחבו עשרים אמה ברוחב הבית, וגובהו ארבעים אמה. היו להן שקופות – סיפון עשויין בבנין לשם הקשת הדלת. ואפילו בשל אולם שאין בו דלת היו שקופות מוחזות לעצמן, כלים וסיפון של צורך הדלת. חוץ משל סד' – שאין לו בנין סף. שתי אבנים מונחות זו על גב זו – באחד חקוק חצי הפתח משקוף העליון, וחקק חצי מוחזת מכאן, וחקק חצי מוחזת מאותו חקוק הפתח התחתון, וחצי מוחזת חקוקה מכאן, וחצי מוחזת חקוקה מכאן. מושות – לא ידעתי לשונו. שנועשה בהן נס – מפורש בימא (לחא). מצויב – *קריש'ל, כוהב. מן הכותל המזרחי – של החיל שהיה נמוך כשער אמות, לראות מעליו פתחו של היכל. במסכת יומא (טזא). **משנה ד** עזרת נשים – היא חומת העזרה החיצונה, והמקום קרוי כן. היה מאה ושלושים וחמש על מאה ושלושים וחמש – והכל פניו חצי גדולה, חוץ שבארבע מקצועותיה של ארבעים כל אחת ואחת, ואיני יודע אם מרובעות היו. אבל של חקוקה היו ארבעים אורך ושלושים רוחב, ולסוף מאה ושלושים וחמש אמות היתה חומה, והבדילה בין עזרת נשים לעזרת ישראל. מלבד חמש עשרה מעלות העולות מתוכה לעזרת ישראל, כמפורש. ולא היו מקורות – הלשכות האלה, אלא כמין חצרות דן, וכן דן תעזית להזית (וכמו) של יחזקאל לעזית לבא, חצרות בלא תקרה, כדי לבלש בתוכן את זבח העם שלמי התודה ואיל נזיר, בכתוב במשנה: "וירציאני מחצר הפנימית" – היא עזרת ישראל, "אל החצר החיצונה" – היא עזרת נשים. וחומה גבוהה היתה שם בין שתי שערים אלים ואולמים, כמו שכתבו, אלא שאינן מקורות. ואומר אני: מה לשון "קטורות" – "מקטור" תרגום "קטור", העשן של המכשלים עולה למעלה, שאין לה גביתן בתקרה, היא מרפסת המהלכת סביב כל החצר החיצונה לא הרצפה, במקרה מפורש. ולימננו "קטורות", שעל אותן מקצועיה החצר פוסקת אותה הרצפה, כדי להעלות עשן למעלה. היא היתה לשכת המצורעים – ששם היו טובלין תיכף להכניס ידיהם לבחורות לחיות עליהן מדם האשם והשמן, שכל הכנסה לעזרה טען ביאת מים, והלשכה לא נתקדשה. וחלקה היתה – כל חומת העזרה החיצונה פניה מכולם בראשונה, ולבסוף הקיפה ביסטרסא. ויזין וגו' וטוראות נעצו בחומה, ובנו עליה תקרה ומרפסת לצורך שמחת בית השואבה המפורש בסוכה, שלא יתעברו שם אנשים ונשים. מתוכה – מעזרת נשים לעזרת ישראל. עומדים בשיר – לויס. בתחלת

משנה ז שנים שיערים היו לבית המוקד, אחד פתוח לחיל ואחד פתוח לעזרה. אמר רבי יהודה: זה שהיה פתוח לעזרה – פשפש קמן היה לו, שפשו נכנסין לבלוש את העזרה. **משנה ח** בית המוקד – כיפה, ובית גדול היה, מקף רבידיון של אבן. וזקני בית אב ישנים שם ומפתחות העזרה בידם, ופרחי כהונה איש בסותו בארץ. **משנה ט** ומקום היה שם, אמה על אמה, ומבילא של שיש, ומבטת היתה קבועה בה, ושלשלת שהמפתחות היו תלויות בה. הגיע זמן הנעילה – הנהיג את המבילא בפבטת, ונטל את המפתחות מן השלשלת, ונעל הפתח מכפנים, וכן לוי ישן לו מבחוץ. גמר מלנועל – החזיר את המפתחות לשלשלת ואת המבילא למקומה, נתן בסותו עליה, ישן לו. אירע קרי באחד מהם – יוצא והולך לו במסיבה ההולכת תחת הבירה, והנזות דולקים מכאן ומכאן, עד שהוא מגיע לבית המבילא. רבי אלעזר בן עקיבא אומר: במסיבה ההולכת תחת החיל יוצא והולך לו בפרו.

הדרן עלך בשלשה מקומות

משנה א הר הבית היה חמש מאות אמה על חמש מאות אמה. רובו מן הדרום, שני לו מן המזרח, שליש לו מן הצפון, מיעוטו מן המערב. מקום שהיה רוב מדרו, שם היה רוב תשמישו. **משנה ב** כל הנכנסין להר הבית, נכנסין דרך ימין, ומקפין ויוציאין דרך שמאל, חוץ ממי שארעו דבר, שהוא מקיף לשמאל. **מה לך מקיף לשמאל? – "שאני אבל", – "השוכן בבית הזה ינחמד". "שאני מנודה" – "השוכן בבית הזה יתן בלבד ויקרבוק", דברי רבי מאיר. אמר לו רבי יוסי: עשיתם כאילו עברו עליו את הדין? אלא "השוכן בבית הזה יתן בלבד ויתשמע לדברי חבריו ויקרבוק".** משנה ג

בה מורות האם ששם מתחמם מי ששבל כמו שנתבאר בתחלת תמיד היא נקראת בשליש מתמיד לשכת בית המוקד והוא שאמר כאן עליה שבה יורדן לבית הטבילה דיע זה: **כבר** זכרנו בתחלת תמיד שמבית המוקד היו נכנסים לחפש העזרה כל יום, והיו נכנסין על פתח קטן, וכבר ציינו בצורה זו שהקדמנו השני פתחים אחד בדרומו לצד צפון העזרה ואחד בצפוניו לצד החיל, כמו שהוא מבואר בצורה. **לפי** הנראה ממשנה זו שהיו צריכים מפתחות לסגור הדלתות, והיו מנעילי דלתותיהם סוף ספק הדינים להטביל הנקראים בלשון ערבי אקס'ל אלולב, ובלעז' קאדיניש'טורניו, שעושים אותם אצליו ואינם נסגרים אלא במפתחותיהם שבהם נפתחים, וכבר זכרנו פירוש הלכה זו בתחלת תמיד. **רבי** אלעזר בן עקיבא אומר שאינו חוזר טבול יום זה לבית המוקד, אלא יוצא להר הבית, לפי ששדי הוא השער הצפוני משערי הר הבית, כמו שזכרנו כבר בפרק זה. ואין הלכה כרבי אלעזר בן עקיבא.

הדרן עלך בשלשה מקומות

הר הבית וכו' – אמרו שהעזרה לא היתה באמצע הר הבית, אלא היה החורק שיש בין חומת הר הבית ובין חומת העזרה לצד דרום יותר מן הרוחק שיש ביניהן מצד המזרח, והצורך ממזרח יותר מהצפוני יותר מן המערבי. והנני מצריך עכשיו זה. ואצייר החיל והסורג ועזרת הנשים הנזכרת בכאן בפרק הזה כדי שתהא צורה אחת ולא נצטרך להרחיב צורות. וזה היא צורת זה (ב). **פירוש** זה, בגוף מן שנסב על שער שושן בצורה אינו הולך לשם חצרות, אלא אל הצד שטי, כיון תקיש לכל הנכנס על שער מהשערים. וענין "כאילו עברו עליו את הדין" – שעברו דק וענינם, אין חוששין לדינים, אלא פוסקין עליו שחטא ונתחייב אצלם נידוי. ודברי רבי יוסי אמת. כשאדם

הדרן עלך בשלשה מקומות

פרק שני - הר הבית

פרק זה עוסק בפירוט הר הבית והעזרות, מידות גובה הכתלים ושיעור הפתחים, מידות העזרות והלשכות שהיו בהן.

משנה א

משנתנו מפרטת את גודלו של הר הבית, והיכן בתוכו היה מקום העזרה: הר הבית היה ריבוע שגודלו חמש מאות אמה על חמש מאות אמה. רובו – רוב בנין הלשכות שהיו בהר הבית היו מן הדרום – בצדו הדרומי של הר הבית, שני לו מן המזרח – וצד מזרח של הר הבית היה השני לצד דרום במספר הלשכות שהיו בו, שלישי לו מן הצפון – וצד צפון היה השלישי לאחר דרום ומזרח במספר הלשכות שהיו בו, מימנו מן המערב – ובצד מערב היו רק מעט מהלשכות שהיו בהר הבית. מקום שנקרא רוב מדרו – רוב בנין הלשכות, שם היה רוב תשמישו של הר הבית, כי רוב תשמישו של הר הבית הוא בלשכות.

משנה ב

כל הנכנסין להר הבית, היו נכנסין דרך ימין, כלומר שאם הוא רוצה לפנות לאחד מן הצדדים, אף אם צריך היה לצד שמאלו של ההר או של העזרה, ושם קרוב הוא יותר למקום כניסתו, אינו יכול לפנות אלא לצד ימין, שכלל הוא במקדש, שכל פינות שאתה פונה, אינן אלא לימין. וכשהם רוצים לצאת, מקיפין סביב העזרה, ויוצאים דרך המקום שהיה בצד שמאל כשנכנסו לעזרה, שמוכרחים הם לפנות לאחד מהצדדים, שאינם יכולים לחזור על עקבם, כדי שלא יהיו אחוריהם לצד ההיכל, ואסור לפנות אלא לצד ימין. חוץ מפי שארעו דבר ונעשה אבל או שנידוהו, שהוא מקיף לשמאל, וכיון שהיו רואים שהוא מקיף דרך שמאל, היו שואלים אותו מה לך מקיף לשמאל, ואם הוא אומר להם שאני אבל, והם אומרים לו, השוכן בבית הזה יתחמך. ואם הוא מנודה, אומר להם שאני מנודה, והם אומרים לו, השוכן בבית הזה יתן [בלבד] של חביריך המנדים אותך ויקרבוך, דברי רבי מאיר. אמר לו רבי יוסי, בלשון זה עשיתם את חביריך באילו עברו עליו את הדין – כאילו עשו שלא כדין במה שנידוהו, שלכן מתפללים שישונו בהם ויקרבוהו, והרי זה ודאי אינו כך שאם נידוהו כדין אין להם להתפלל עליו, שהרי כדין הם עושים, אלא אומרים הם לו בלשון זה, השוכן בבית הזה, יתן בלבד ותשמע לדברי חביריך, ואז יקרבוך, ומזה משתמע שהוא עשה שלא כדין, ועל כך היו מתפללים עליו שישמע לדברי חביריך.

משנה ז

במשניות אלו ממשיך התנא לעסוק בתיאור צורתו של בית המוקד: שנים שערים היו לבית המוקד, שער אחד שבצפון, היה פתוח לחיל, ושער אחד שבדרום, היה פתוח לעזרה. אמר רבי יהודה, זה שנקרא פתוח לעזרה, פשפש ו-פתוח קמן היה לו בתוך השער הגדול, שבו נכנסין בכל בוקר בללש את העזרה – לחפש את הכלי שרת שבעזרה, אם הם עומדים במקומם.

משנה ח

בית המוקד היה עשוי בצורת כפיפה, דהיינו שתקרתו היתה כמין חצי עיגול, ובית גדול היה. והיה מוקף מתוכו בריבדן – מעלות של אמה, שבהן היו עולים לאצטבאות שהיו שם, ונקני בית אב של הכהנים שהיה עובד למחר בבית המקדש היו יושבים שם באותן אצטבאות. ומפתחות העזרה היו נידים – ברשותם של אותם זקנים. ופרחי כהונה – וכהנים בחרים שהתחיל שער זקנים לצמוד, שכבר הגיעו לכלל עבודה, לא היו יושבים על אותם רובדין, אלא היה מניחים איש את כסותו בארץ, והיו יושבים עליהם. ומה שהיו יושבים שם, הוא כדי שיהיו מזומנים לעבודה למחר.

משנה ט

ומקום עמוק בעין גומא היה שם בבית המוקד, שהיה גדול אמה על אמה, ומבילא של שיש היתה מונחת על אותו מקום, ולא היתה מחוברת בסיד ובנזן כשאר הבית, ומפצת היתה קבועה בה בטבלא זו מצדה העליון, ושלשלת ו-שרשרת היתה קבועה בה בצדה הפנימי שכלפי הרצפה, שהמפתחות של העזרה היו תלויות בה באותה שלשלת. וכאשר הגיע זמן הנעילה של דלתות העזרה בערב, הנביה הכהן השוער את המבילא מפצעת הקבועה בה, ונמל את המפתחות מן השלשלת, ונעל הכהן מפניו, וכן לוי שהוא שומר בשער בית המוקד, ישן לו ליד השער מבחוץ, בהר הבית במקום שהוא שומר שם. וכאשר נמל הכהן מלנעול את שערי העזרה, החזיר את המפתחות לשלשלת הקבועה בטבלא, והחזיר את המבילא למקומה, ונתן כסותו עליה, וישן לו. ואם כשישנו הכהנים אירע קרי באחד מהן, הכהן שארע לו קרי יוצא מבית המוקד דרך הלשכה הצפונית מערבית, והולך לו במסיבה – במחילה ההולכת תחת הכיפה – בית המקדש, והנרות היו דולקין במחילה זו מכאן ומכאן להאיר לו, עד שהוא מגיע לבית המבילה. ולאחר שטבל, היה חוזר לבית המוקד ויושב עם אחיו הכהנים, עד שנפתחו השערים. רבי אליעזר בן עקיבא אומר, לאחר שטבל לא היה חוזר לבית המוקד, כיון שאף טבול יום אסור בכניסה להר הבית, אלא במסיבה – במחילה ההולכת תחת החיל היה יוצא, והולך לו מחוץ להר הבית בשער מדרו שהיה בצד צפון של הר הבית.

אגרות קודש

בי"ה, י"ד תשרי, תשכ"ג

ברוקלין.

הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מו"ח אדמו"ר, יש לעשותה ביום מלאת ג'

שלום וברכה!

... בנוגע לתספורת בנו שיי - ע"פ הנראה מדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר, יש לעשותה ביום מלאת ג' שנים (עכ"פ הכי סמוך ליום זה) אלא שאין נוגע הפרסום לרבים דוקא ביום זה ויוכל לעשות הפרסום וכו' ביום ובמקום שירצה וכלפי שמיא גליא.

משנה ג

המשנה חוזרת לבאר את צורת הר הבית: לָפָנִים מִמְּנוּ – מחומת הר הבית, עשר אמות לפני חומת העזרה, היה סוֹרֵג – מחיצה שעשויה מעצים קלועים זה בזה באלכסון, גְּבוּהָ עֶשְׂרֵה מִטְּחִים. וְשֵׁשׁ עֶשְׂרֵה פְּרָצוֹת הָיוּ בוֹ בסורג, שִׁפְרָצוֹם מִלְּבֵי יוֹן, וכשנצחו בית חשמונאים את מלכות יוון, הָיוּ וְגִדְרוּם, וְגִדְרוֹ כִּנְגִדֹן שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה הֶשְׁתַּחֲוִיּוֹת, שכשיהיה אדם מגיע מול אחת מהפרצות שגדרום, ישתחוה בפישוט ידים ורגלים, ויודה על מה שנכרתה מלכות יוון. לָפָנִים מִמְּנוּ – מחסורג היה החיל, והוא היה מקום פנוי של עֶשְׂרֵה אֲמוֹת לפני חומת העזרה, ושם היה אסור לטמאי מתים ולנכרים להכנס.

וְשֵׁנִים עֶשְׂרֵה מַעְלֹת הָיוּ שָׁם בחיל, שבהם היו עולים לעזרת נשים, רום – וגובה כל מַעְלָה, היה חָצִי אֲמָה, וּשְׁלָחָה – ומשך רוחב כל מעלה, היה חָצִי אֲמָה. כָּל הַמַּעְלֹת שָׁהִיו שָׁם במקדש, היו במידות אלו, שרום – גובה כל מַעְלָה היה חָצִי אֲמָה, וּשְׁלָחָה – ומשך רוחב כל מעלה היה חָצִי אֲמָה, חוץ מִשְׁלֹ אֹלָם – מן המעלות שבהן היו עולים לאלולם. כָּל הַתְּחִיּוֹת שָׁהִיו שָׁם במקדש, היה גִּבְהָן עֶשְׂרִים אֲמָה, וְרָחֵן עֶשְׂרֵה אֲמוֹת, חוץ מִשְׁלֹ אֹלָם, שהיה גובהו ארבעים אמה, ורחבו עשרים אמה. כָּל הַתְּחִיּוֹת שָׁהִיו שָׁם במקדש היו לָחֵן עֶשְׂרִים שָׁם בְּתוֹכָן, חוץ מִשְׁלֹ אֹלָם, שְׁעָרִים שָׁהִיו שָׁם בְּתוֹכָן, חוץ מִשְׁלֹ אֹלָם, שְׁעָרִים שָׁהִיו שָׁם במקדש, היו לָחֵן שְׁקוּפֹת – משקופים ישרים שהיו מונחים על גבי שני צידי השער, חוץ מִשְׁלֹ – משער פָּרִי, שֶׁלֹא היה לו משקוף. אלא היו שָׁם שְׁתֵּי אֲבָנִים משני צידי השער, שהם מומות זו על גב זו – מונחות זו על זו באלכסון, בלא שיהיה צורך במשקוף. כָּל הַשְּׁעָרִים שָׁהִיו שָׁם – במקדש נִשְׁתַּנוּ לְהִיּוֹת שֵׁל וָהָב, שכשעלו מהגולה עניים היו, ובנו את השערים לפי עניותם, וכשנתעשרו שינו וציפו את כל השערים זהב, חוץ מִשְׁעַר נִיָּקָנוֹר, שאף שהיה מנחושת לא שינו לצפותו זהב. מִפְּנֵי שֶׁנִּעְשָׂה בָּהֶן נֹס. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שהטעם שלא שינו לצפותם זהב, הוא מִפְּנֵי שֶׁנִּחְשְׁתָּן – שהנחושת שממנה היו השערים עשויים, מִצְחִיב – היה מראה דומה לשל זהב, ומשום כך לא הוצרכו לצפותם זהב.

משנה ד

המשנה עוסקת בגובה כותלי הר הבית והעזרות: וְכָל הַתְּחִיּוֹת שָׁהִיו שָׁם בהר הבית ובעזרה, הָיוּ גְבוּהִים הרבה, שהפתחים לבד היו עשרים אמה, חוץ מהכותל שעל גביהם שהיה גבוה מאד, חוץ מִכּוֹתֵל הַמִּזְבֵּחַ של הר הבית, שלא היה גבוה הרבה מעל השער, שֶׁהָבֵן הַשְּׁוֹרֶף אֶת הַפֶּהֶר אֲדוֹמָה עוֹמֵד בְּרֹאשׁ הָרַם הַמִּשְׁקָה – הר הזיתים ששם שורפים את הפרה, שהוא מול שער המזרח, וּמִתְבָּרֵן וְרֹאֵה בִּפְתָחוֹ שֵׁל חֵיכָל בִּשְׁעַת הַחַיִּית הָרָם, ששער שושן שהיה בכותל המזרחי של הר הבית, ושער עזרת נשים, ושער עזרת ישראל, ושער האולם ושער ההיכל, היו כולם מכוונים זה כנגד זה, ודרך השערים היה הכהן יכול לראות את פתח ההיכל, ואם היה הכותל המזרחי גבוה לא היה הכהן יכול לראות את שער פתח ההיכל, שדרך שער שושן שהיה שם, לא היה רואה את שער ההיכל, כיון ששער שושן, גובהו אינו אלא עשרים אמה, וקרעית ההיכל גבוהה מקרע הר הבית יותר מעשרים אמה,

ולכן עשו את כותל המזרח נמוך, שיוכל לראות את פתח ההיכל מעל הכותל.

משנה ה

המשנה מפרטת את מידותיה של עזרת הנשים והלשכות שהיו בה: עֶזְרַת הַנָּשִׁים הָיְתָה אוֹרֵךְ מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים וְחֲמִשׁ אֲמוֹת, עַל רֹחֵב מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים וְחֲמִשׁ אֲמוֹת. וְאַרְבַּע לְשָׁכוֹת הָיוּ בְּנוֹיּוֹת בְּאַרְבַּע מִקְצְעוֹתֶיהָ – פינותיה, שֵׁל אַרְבָּעִים אַרְבָּעִים אֲמָה – וכל אחת מלשכות אלו, היה גודלה ארבעים אמה, וְלִשְׁכוֹת אֵלּוּ לֹא הָיוּ מְקוּרוֹת, שלא היתה להם תקרה, אלא רק היקף מחיצות. וְכָךְ הָם עֲתִידִים לְהִיּוֹת אֵף בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי, שֶׁנֶּאֱמָר (יחזקאל מו בא–בב) וַיִּצְיֵאֵנִי אֶל הַחֲצֵר הַחִיצוֹנָה וַיַּעֲבִירֵנִי אֶל אַרְבַּעַת מִקְצְעֵי הַחֲצֵר וְהָיָה חֲצֵר בְּמִקְצַע הַחֲצֵר וְגוֹמֵר חֲצֵר בְּמִקְצַע הַחֲצֵר, בְּאַרְבַּעַת מִקְצְעוֹת הַחֲצֵר חֲצֵרוֹת מְקוּרוֹת, ואין הפירוש של 'מְקוּרוֹת' אֵלָּא שְׁאִינָן מְקוּרוֹת, שלשון קטורות, פירושו שהיה עולה מהם קיטור עשן, והוא מורה שאין להם תקרה, שכיון שאין להם תקרה, אין דבר שמעכב את העשן מלעלות, וחצר החיצונה היא עזרת נשים, שהיא לפני עזרת ישראל.

וְכֵן הָיוּ לְשָׁכוֹת אֵלּוּ מִשְׁמֹשׁוֹת, לשכה דְּרוֹמִית מְזֻרְחִית, היא הָיְתָה לְשִׁכַּת הַנְּזִירִים, שָׁשָׁם הַנְּזִירִים שהיו מביאים את קרבנותיהם לאחר שנשלמו ימי נזירותם, היו מְבַשְּׁלִים אֶת שְׁלֵמֵיהֶם, וּמְגַלְחִים אֶת שְׁעָרָם, וּמְשַׁלְחִים אֶת שְׁעָרָם תַּחַת הַדּוֹר שְׁבוּ נִתְבַּשֵּׁל הַשְּׁלָמִים. הַלִּשְׁכָּה הַמְּזֻרְחִית צְפוֹנִית, היא הָיְתָה לְשִׁכַּת הָעֲצִים, שָׁשָׁם הַכֹּהֲנִים בָּעֲלֵי מוֹמִין שלא היו ראויים לעבודה, היו מְתַלְעִים הָעֲצִים – מסירים את העצים שנמצא בהם תולעה, והיו מסירים עצים אלו כיון שכל עֵץ שֶׁנִּמְצָא בוֹ תוֹלַעַת פָּסוּל מַעַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ. הַלִּשְׁכָּה הַצְּפוֹנִית מְעַרְבִית, היא הָיְתָה לְשִׁכַּת מְצוֹרְעִים, ששם היו המצורעים טובלים כשהיו מביאים את קרבנותיהם, קודם שהיו מכניסים את בהונות ידיהם לתוך העזרה כדי שיתנו עליהם מדם האשם. הַלִּשְׁכָּה הַמְּעַרְבִית דְּרוֹמִית, אֲמָר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב שֶׁכִּתְּתִי מִה שְׁחִיתָה מִשְׁמֹשֶׁת, אֲבָא שְׂאֵל אוֹמֵר שֶׁבִּלְשָׁכָה זו שָׁם הָיוּ נוֹתְנִין יוֹן וְשֶׁמֶן, וְהָיָה הָיְתָה נִקְרָאת לְשִׁכַּת בֵּית שְׁמֵנָא – בית השמנים.

וְחֵלְקָה הָיְתָה עֶזְרַת הַנָּשִׁים בְּרֹאשָׁה – בתחילתה, כלומר שמתחילה היתה חלקה שלא היה שום זיו יוצא בכתליה, ואחר שראו שבאים לידי קלות ראש בשמחת בית השואבה, עשו תיקון גדול, וְהִקְפִּיחָהּ לעזרת נשים בזוים, וכל שנה בחג הסוכות היו נותנים לוחות של עץ על גבי הזוים, והיתה נעשית כעין בְּצוּצָרָה – גוֹזוּטָרָא, שְׁהִיו הַנָּשִׁים רֹאאוֹת מִלְּמַעַל וְהָאֲנָשִׁים מִלְּמַטָּן, כְּדִי שֶׁלֹא יִהְיוּ האנשים והנשים מְעוֹרְבִין. וְחֲמִשׁ עֶשְׂרֵה מַעְלֹת הָיוּ עוֹלוֹת מִתּוֹכָה – מעזרת נשים שבהם היו עולים לְעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל, ומעלות אלו הם כִּנְגִדֹן חֲמִשׁ עֶשְׂרֵה מַעְלֹת שֶׁבִּתְּחִלָּתָם. שְׁעָלִיתָן – שעל מעלות אלו היו הַלָּוִים אוֹמְרִים בְּשִׁיר – היו עומדים כשהיו משוררים בשמחת בית השואבה. ומעלות אלו לֹא הָיוּ מְרוּפּוֹת – ישרות, אֵלָּא הָיוּ מוֹקְפּוֹת – בצורת חצי עיגול בְּחִצֵּי גִזְרֵן עָגוּלָה, וכל מעלה היתה יותר קטנה מהמעלה שתחתיה.

עניין המצוות הוא להפוך דבר חול למצווה וקדושה, ועד לקדוש הקדשים.

מידות. פרק שני – הר הבית דף לה עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רמז רמב"ש

בתחלת עזרת ישראל אצל שער נקנור. ולא היו טרומות – לא היו המעלות עולות כשורו זו על זו כמעלות החיל וכמעלות האולם, אלא מוקפות היו בהיקף ועיגול, אחת חנה ואחת חנה, כעוגל חצי הלבנה, כדי שלא יעלו יותר מדאי. עד עזרת ישראל והיה כך. לשון "טרומות" אני יודע לכוין. **משנה 1** ולשכות היו תחת עזרת ישראל. מחלות תחתיה. ופיתוחות לעזרת הנשים – בגובה אותן חמש עשרה מעלות, ששוליה של זו גבוהה משפוליה של זו. עזרת ישראל – היתה לפנים מחומתה מחמש עשרה מעלות הללו (ומעלה) אורך מאה ושלשים וחמש כנגד הרחוב של עזרת נשים, אלא שלגבי עזרת ישראל קרי ליה "אורך" מתוך שרוחב שלה אינו אלא אחת עשרה אמה, ומנהג המקרא בכל מקום מדה היתירה

כשארם מגיע לפרצה מאותן הפרצות, משתחוה לשם ומודה על כריתות מלכות יין, כמו שזכרנו בשקלים. והיה אדם עולה מקרקע החיל שתיים עשרה מעלות, ואז הולך בקרקע ישרה, והיא עזרת הנשים. ואמר שכל מעלה שהיתה במקדש גבוהה חצי אמה (וגובה), חצי אמה (גב גבוהה) היא שלוחה, וזו היא עזרת זה (ג), כדי שיתבאר הדבר שנקרא "שלוחה". ועוד יתבאר בפרק השלישי שמעלות האולם, רום מעלה – חצי אמה, ושלוחה – (חצי) אמה. וכן פתחו של אולם, גבוה – ארבעים, ורחבו – עשרים. וענין מה שאמר "שקופות" – שהיה להם משקוף, והוא במקדש העליון של הפתח. והמשנה משמשת בה דהשעל הזוים. ועוד תראה במסכת אהלות שקורין אותו תמיד "שקוף" ולא "משקוף". ושני אבנים מוטות זו על גב זו כגון זה (ד), והיה ציר השער מונח במקום (אחד) ובמקום (אחר) (אחד) ובמקום שנים. וכבר זכרנו בשלישי מכפירים (ל,אח), נס שנעשה בדלתי נקנור. ופירוש "מצדיב" – ירוק כעץ הוזהב. וכבר פירשו בספרא מה שאמר רחמנא "שער הצהוב", ואמר: כתבנית הזהב, כמו שנתבאר בגנעים.

הלכה זו צריכה ביאור הרבה. ותן לך לצייר מה שאני אומר לך אחד שאקדים שפרה אדומה צריך לזרוק מדמה לנוכח ההיכל והוא רואה אותו, שנאמר: "וזהו אל נוכח פני אהל מועד מדמה". (ומכלל) מסכת זו רבי אליעזר בן יעקב שאמר בפרק זה שעזרת כהנים היתה גבוהה על עזרת ישראל שתי אמות ומחצה, וכשנכנס אדם בשער שושן מזה הבית הולך בקרקע ישרה עד שגיע אל החיל. אחר כך עולה מן החיל בשתיים עשרה מעלות, עד שגיע לעזרת נשים. והתורה עזרת נשים גבוהה מקרקע הר הבית והחיל (כ)שש אמות. לפי שכבר הקדמנו שכל מעלה שהיתה במקדש גבוהה חצי אמה. אחר כך הולך עזרת נשים כולה שהיא ישרה, ועולה מסופה לעזרת ישראל בחמש עשרה מעלות, כמו שזכר בפרק זה. ולפיכך היתה עזרת ישראל גבוהה מעזרת נשים שבע אמות ומחצה. אחר כך עולה מעזרת ישראל אל עזרת הכהנים במעלה גבוהה אמה ועליה דוכן ויש בו שלשון

משנה 2 לפנים ממנו סרן גבוהה עשרה מפתחים. ושלש עשרה פרצות היו בו, שפרצות מלכי יון. חזרו וגדרום, וגזרו כנגדם שלש עשרה השתחויות. לפנים ממנו – החיל עשר אמות. ושנים עשר מעלות היו שם, רום המעלה – חצי אמה, ושלוחה – חצי אמה. כל המעלות שהיו שם, רום מעלה – חצי אמה, ושלוחה – חצי אמה, חוץ משל אולם. כל הפתחים שהיו שם גובהן עשרים אמה ורחבן עשר אמות, חוץ משל אולם. כל השערים שהיו שם היו להן דלתות, חוץ משל מדר שהיו שם שתי אבנים מפות זו על גב זו. וכל השערים שהיו שם נשתנו להיות של זהב, חוץ משער נקנור, מפני שנעשה בהן נס. ויש אומרים: מפני שהיו שם מצהיב. **משנה 3** וכל הפתחים שהיו שם היו גבוהים, חוץ מפתח המזרחי, שהכהן השורף את הפרה עומד בראש הר המזרחי ומתכונן ורואה בפתחו של היכל בשעת היות הרם. **משנה 4** עזרת הנשים היתה אורך מאה ושלשים וחמש על רחב מאה ושלשים וחמש. וארבע לשכות היו בארבע מקצועותיה, של ארבעים ארבעים אמה, ולא היו מקורות, וקד הם עתידים להיות, שנאמר: "ויצאני אל החצר החיצונה ויעברני אל ארבעת מקצועי החצר והנה חצר במקצע החצר וגו' בארבעת מקצועות החצר הצרות קצרות", ואין "קצרות" אלא שאינן מקורות. ומה היו משמשות? דרומית מזרחית – היא היתה לשפת הנוזרים, ששם הנוזרין מבשלין את שלמיהם ומגלחין את שערן ומשליחים תחת הדוד. מזרחית צפונית – היא היתה לשפת העצים, ששם הכהנים בעלי מומין מתלעים העצים, וכל עץ שנמצא בו תולעת – פסול מעל גבי המזבח. צפונית מערבית – היא היתה לשפת מצורעים. מערבית דרומית – אמר רבי אליעזר בן יעקב: שכחתי מה היתה משמשת. אבא שאול אומר: ששם היו נותנין יין ושמן, היא היתה נקראת "לשפת בית שמניא", והלוקה

(שגבוהה אמה ושלשה) מעלות ממעלה (לאורוכן), ורום כל מעלה חצי אמה, ושלוחה חצי אמה. אחר כך הולך על עזרת כהנים כולה, והמזבח ובין האולם והמזבח בקרקע אחד ישרה. אחר כך עולה בשתיים עשרה מעלות אל האולם, וכמו שזכרנו בשלישי מנסכתא זו. והאולם וההיכל בקרקע אחת ישרה, ולפיכך יזדה האולם מעלות כהנים בשש אמות. ויעלה בדינו מכל הגבוהים, שקרקע ההיכל למעלה מקרקע הר הבית שבו שער שושן – עשרים ושתיים אמה, וגבוהו של שער שושן – עשרים אמה על הרוב, כמו שהקדמנו שזה גובהו של כל תחת. לפיכך כשהוכן עומד בהר המזבח ומביט משער שושן, יגיע ראות עיניו אל המעלה השמינית ממעלות האולם ואינו רואה את ההיכל מן הפתח בשום פנים. לפי שהמשקוף התחתון למעלה ממשקוף שער שושן העליון שתי אמות לנוכח. ולפיכך צריך שיהא הכותל של מעלה משער שושן נמוך, כדי שיראה ההיכל ממעל לו ואף על פי שכל מה שאמרנו מובאר למעין, עוד אני מצויר אותו כדי שיוכן במהרה. ועוד נבאר איך היה מקום הנחת ההיכל והעזרה ששיפתה הרה, וזו היא הצורה (ה), ואמרנו שהוא נמוך מעשרים אמה דרך משל, כדי שיהא הנראה משער ההיכל יותר משתי אמות, ואם היה גבוה כל כותל פחות, לא היתה נראית מפתח ההיכל יותר בל ספק. וזה ענין מובאר. וכבר ידעת "שקטור" שם עדין וענין קטורת שמעלה ממנו העשן, לפי שאין לה תקרה. **ומלתיעין** – רצה לומר שחסידי העצים שיש בהם תולעת, כמו שאמר "מסקלין" על הרמת האבנים שהושלכו בדרך. וממה שאמר רבי אליעזר בן יעקב "שכחתי מה שהיתה משמשת" ראה שהוא המגיד כל מה שהקדמנו בסדר הבית, וכן ביאר התלמוד. וענין "הלוקה" – שהיתה פרצה ואין כותל מקיף לה. וכבר נתבאר בסוף סוכה (א,ב) שבה היתה הכניסה לשמחה בימי החג, ומיראה שזא תיערבו הנשים בין האנשים הקיפו אותה בשקופין אטומים, ועשו בהם כמין מעלות כדי שיביטו מזה הנשים בשעת כניסת ישראל לשמחת בית השואבה שם, כמו שביארנו בסוף סוכה. אחר כך אמר שמעלות עזרת נשים לא היו ארוכים כשאר המעלות, כמו שהוא מפורסם היום מצורת המדרגות, אלא היתה כל מעלה כמו חצי עגולה עד שתואה כל מעלה חצי גורן כזה (א), ולפיכך היתה צורת המעלה כמו שלקף צאת אצטבא ותן אותה על המעלה עד שתשלים צורת הסולם, וזה אי אפשר לציירו בפשוט, אבל יוכן בקירוב.

קריה "אורך" והמועטת קריה "רוחב", ואפילו הוא אורך לפי דבר אחר. וכן עזרת הכהנים מ ישראל והלאה מאה ושלשים וחמש באורך, כלפי דריסת הישראל, ואחת עשרה ברוחב כלפי המזבח. וראשי פספסין – גזירין של עץ מנוחין בארץ, רשום וסימן בין דריסת ישראל לדריסת כהנים. ועוד רשקין היו ישראל להיות נמשכן אצל כותלי הדרום רחוק מן המזרח, ותשמעין עד לאחורי בית הכפרת כשהם צופים. והכהנים מהלכין בכל מקום, אלא שהללו אחת עשרה אמה תשמעין לעצמו. מעלה היה שם – בין אחת עשרה של ישראל לאחת עשרה של כהנים. וזוהי השרה לכר את העם קבוע בה בתחלת עזרה שלהן. וכן נאה, ברכת כהנים בראש עזרתם, ושל לוי בראש עזרתם, וישראל בני ובני. ובאותו דוכן עולות עד שלש מעלות, ששלוחה של כל אחד חצי אמה, שהן אמה וחצי, מלבד מעלה הראשונה של יתר – היא שתי אמות ומחצה שגבוהה הכהנים מ ישראל. כל העזרה כולה היתה אורך מאה ושמונים ושבע – מעזרת ישראל שעלתה וגבוהה על עזרת הנשים ועוד לאחורי הכפורת, והרחוב שלה מאה ושלשים וחמש כמו שציינו שיעור זה לכל אחת ואחת מצפן לדרום. ובפרק אחרון מונה החשבון של מאה ושמונים ושבע באורך ממורח למערב. ושלש עשרה השתחויות היו שם – בעזרה הגדולה. והטעם פירש כנגד שלש עשרה פריצות. ואבא יוסי חולק על הכהנים ומפרש כנגד שלשה עשר שערם שהוא מעמיד בעזרה ומונה אותם הוולך, ומודים היו על גוי הבניין. ומה חן שלשה עשר שערם – לדבריו שערם הדרומים סמוכין למערבה היו וכן שם כולם, ולא פירש טעם אלא בשער הימים. מכפסים – מפורש ביוקאל. שער בימי. – לבדו נותן לו טעם. ושנים במערב אחורי הכפרת, ולא ידעתי מה הם משמשים.

הדרן עלך הר הבית
היתה בראשונה, והקיפוה בצוורה, שהנשים רואות מלמעלה והאנשים מלמטה כדי שלא יהיו מעורבין. וחמש עשרה מעלות עולות מתוכה לעזרת ישראל, כנגד חמש עשרה מעלות שפתחיהם, שעליהן הלויים אומרים בשיר. לא היו טרומות, אלא מוקפות כחצי גורן עגולה.

המזבח כו' עֵלָה אִמָּה וְכֵנֶס אִמָּה עֵלָה חֲמֵשׁ וְכֵנֶס אִמָּה. הַכְּנִיסוֹת וְשֹׁהַר בְּשֹׁהַר) (שנה) (בשנה). אֲבָל "עֵלָה" שְׁלִישִׁי – זֶה מִקוֹם הַקְּרָנוֹת שֶׁלָּא הָיָה שָׁם כְּנִיסָה – לֹא קָחִישִׁי. וְאוֹתוֹן שֶׁל כְּתוּבוֹת בַּמִּקְרָא. וְשֶׁלֹּא אֲמוֹת קוֹמָתוֹ מִשְׁפַּת סוּבָב לְמַעְלָה, וְשִׁנּוּיָהּ דָּן בְּכַרֵּךְ אִיּוֹ מִקוֹמָן (וּבְחִים נר.) וְזוֹ סוּבָב – וְחֹזֵר וּמִבְּיֵא מִלְכָּן שֶׁל עֲשָׂרִים וּשְׁמוֹנֶה עַל עֲשָׂרִים וּשְׁמוֹנֶה, וְגִבּוֹר וְשֶׁלֹּא אֲמוֹת) (אֲמֹד) – זֶה מִקוֹם מַעְרֵכָה. וְחֹזֵר וּמִבְּיֵא מִלְכָּן אִמָּה עַל אִמָּה, וְגִבּוֹר אִמָּה – זֶהוּ קָרָן. וְכֵן לִכְל קָרָן חֹסִיפוֹ עָלָיו כְּדִי לִקְיִים הַמִּדָּה שֶׁלֹּמֶדָה יִחְזָקָל בְּרוּחַ הַקְּדוֹשׁ, וּמִפְּנֵי שֶׁלָּא הָיָה בּוֹ סֻפּוֹק. שֶׁהַדְּמִים נִיתָנִין עַל יִסּוֹד מַעְרֵבִי וְעַל יִסּוֹד דְּרוֹמִי בְּאוֹתָהּ אִמָּה שֶׁהִיָּסוֹד אוֹכֵל בְּדֶרֶס, וְיִוְרִידִין בָּהֶן בְּאוֹתָן שֶׁנִּי נִקְבִּים שְׁבֹאוֹתָהּ הַקָּרָן, וּמִתְעַרְבִין בְּאִמָּתָהּ

העזרה מִחוּלְסַת, וְהוּא שֶׁאִמְרָה עָלֶיהָ כֵּאֵן 1
 "כֹּל הָעוֹרֵד" וְכו', הוּא מִתְחִילָת 2
 עוֹרֵת יִשְׂרָאֵל לְמַעְלָה עַד עֲשֵׂתִי עֶשֶׂר אֲמָה 3
 אַחֲרֵי הַדִּיכָל, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּסוּף מִסְכַּת זו. 4
 וּמִקוֹם זֶה הוּא שֹׁחִיבִין עַל זִדּוֹנוֹ כִּרְתָּ וְעַל 5
 שְׁגוֹתָהּ חֲטָאֵת, וְהוּא תִּקְרָא "מִקְדָּשׁ מוֹחֲלָט". 6
 וְכֵר בִּיאָרָנוּ פַעֲמִים שֹׁהַר הוּא תָנָא אֲמַר 7
 שֶׁאִמְרָה שֶׁשְׁעֵי הָעוֹרֵד הָיוּ שְׁלֹשָׁה עֶשֶׂר, קָבֵל 8
 חֲכָמִים אוֹמְרִים שֶׁבַע, וְנִתְּנִין טַעַם: שֶׁשֶּׁלֹּשׁ 9
 עֶשֶׂר הַשְּׁתַּחֲוִיּוֹת כִּגְדָּה שֶׁלֹּשׁ עֶשֶׂר פְּרָצוֹת 10
 שֶׁהָיוּ בְּסוֹדָה. כְּמוֹ שֶׁהִקְדַּמְנוּ בְּפֶרֶק זֶה. 11

הדרן עלך הר הבית

לֹא זָכַר גִּבּוֹהַּ הַמִּזְבֵּחַ כּוּלּוֹ, לִפִּי שֶׁהוּא 12
 מְפֹרָסִם שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה, לֹא חוֹסִיף וְלֹא 13
 גָּרַע. אֲמַרְהוּ: הַמִּזְבֵּחַ שֶׁעָשָׂה מִשָּׁה – עֶשֶׂר 14
 אֲמוֹת, וְשֶׁעָשָׂה שְׁלֹמֶה – עֶשֶׂר אֲמוֹת, וְשֶׁעָשָׂה 15
 בְּנֵי הַגּוֹלָה – עֶשֶׂר אֲמוֹת. וְהָאֵל חָתִיב "שֶׁלֹּשׁ 16
 אֲמוֹת קוֹמָתוֹ" – מִשְׁפַּת מַעְרֵכָה לְמַעְלָה. 17
 וְכֵר נִתְבָּאֵר שֶׁגִּבּוֹהַּ עֶשֶׂר אֲמוֹת, וְאִמָּה יִסּוֹד, 18
 חֲמִשָּׁה סוּבָב, וְשֶׁלֹּשׁ מִקוֹם מַעְרֵכָה, וְאִמָּה 19
 קִרְנוֹתֶיהָ, לִפִּי שֶׁכֵּל קָרָן הוּא אִמָּה עַל אִמָּה עַל 20
 רוֹם אִמָּה. וְאֵי אֲצִיר אוֹתוֹ וְאִתְּכּוֹב מִדְּרֹתֶיהָ 21
 בְּאִמָּתוֹ כְּמוֹ שֶׁאֲמַרְהוּ מִשְׁנֵה זו, וְאִחֲרֵי כֵּן 22
 אֲשׁוּב וְאִדְרֹקֵךְ בִּשְׁעִירֵי, וְאִוְכּוֹר מִזֶּה 23
 שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּהַתְלַמּוֹד בְּגִמְרַת מִנְחוֹת, לִפִּי 24
 שֶׁהִקְפִּידָה עַל מִדַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּתוֹרָה גְּדוּלָּה 25
 מֵאֵד, וְכֵן עַל מִקְוֵמוֹ. וְנִאֲמַר דְּבָרֵי הַדְּמִים (א, 26
 כב) שֶׁלֹּשׁ יָדִים מִקוֹם הַמִּזְבֵּחַ, שֶׁנִּאֲמַר: 27
 "וְיִאֲמַר רֹדֵד זֶה הוּא בֵּית ה' הָאֵלֹהִים זֶה 28
 מִזְבֵּחַ לַעֲוֵלָה לְיִשְׂרָאֵל", וְאִמְרוּ רַבּוּתֵינוּ 29
 וְרִבּוֹנֵם לְבָרְכֵם (וּבְחִים סב.) "אֲמַר רַבִּי 30
 אֲלִיעֶזֶר: רֹאֵה מִזְבֵּחַ בְּנֵי וּמִיכָאֵל הָשֵׁר הַגְּדוֹל 31
 עֹמֵד וּמִקְרִיב עֲלֶיהָ. וְאִמְרוּ (שם): שֶׁלֹּשָׁה 32
 נִבְיָאִים עָלוּ עִמָּהֶם מִן הַגּוֹלָה, אֶחָד שֶׁהִעִיד 33
 לָהֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ, וְאֶחָד שֶׁהִעִיד לָהֶם עַל מִקוֹם 34
 הַמִּזְבֵּחַ, וְאֶחָד שֶׁהִעִיד לָהֶם שֶׁמִּקְרִיבִין אָף עַל 35
 עַל שֶׁאֵין בֵּית. וְעַתָּה מִזֶּה שֶׁאֲמַרְהוּ עַל הַמִּזְבֵּחַ 36
 שֶׁהוּא הָרִיד – בְּדוּקָא עַד מִדְּרֹתוֹ, כְּמוֹ 37
 שֶׁבָּאֵר. וְרֹאֵה שֶׁתִּרְעַם שֶׁהַמִּזְבֵּחַ הַבְּנִי לֹא 38
 הָיָה גִּבּוֹב כְּמוֹ שֶׁל מִשָּׁה רַבִּינוּ עָלָיו הַשְּׁלֹמֹה, 39
 אֲלֵא כּוּלּוֹ מִקְשָׁה, כְּמוֹ שֶׁאֲמַרְהוּ מַעֲנִין בְּנִינִי. 40
 אֲמַרְהוּ (וּבְחִים נר.) כִּיֶּצֶד בּוֹנִין אֶת הַמִּזְבֵּחַ: 41
 – מִבְּיֵא מִלְכָּן שְׁלֹשִׁים וְשֹׁתִים עַל שְׁלֹשִׁים 42
 וְשֹׁתִים, וְגִבּוֹר וְכֵר אִמָּה, וּמִבְּיֵא חֲלֹקִי אֲגִבִּים 43
 מִפְּלִמּוֹת גְּדוּלוֹת וְקֻטְנוֹת, וּמִבְּיֵא סִיד חֲפַת 44
 וְקוֹנִיָּא, וּמִמְחָה וְשׁוּפָן, וְזוֹ "יִסּוֹד". וּמִבְּיֵא 45
 מִלְכָּן שְׁלֹשִׁים עַל שְׁלֹשִׁים, גִּבּוֹר חֲמֵשׁ אֲמוֹת. 46
 וּמִבְּיֵא

הדרן עלך הר הבית

משנה א הַמִּזְבֵּחַ הָיָה שְׁלֹשִׁים וְשֹׁתִים עַל שְׁלֹשִׁים 1
 וְשֹׁתִים. עָלָה אִמָּה וְכֵנֶס אִמָּה – זֶה הַיִּסּוֹד. 2
 נִמְצְאוּ שְׁלֹשִׁים עַל שְׁלֹשִׁים. עָלָה חֲמֵשׁ וְכֵנֶס אִמָּה – 3
 זֶה הַפּוֹסֵב. נִמְצָא עֲשָׂרִים וְשְׁמוֹנֶה עַל עֲשָׂרִים וְשְׁמוֹנֶה. 4
 מִקוֹם הַקְּרָנוֹת – אִמָּה מִזֶּה וְאִמָּה מִזֶּה. נִמְצָא עֲשָׂרִים 5
 וְשִׁשׁ עַל עֲשָׂרִים וְשִׁשׁ. מִקוֹם הַיִּלּוּךְ רִגְלֵי הַכְּהֹנִים אִמָּה 6
 מִזֶּה וְאִמָּה מִזֶּה. נִמְצָא עֲשָׂרִים וְאַרְבַּע עַל עֲשָׂרִים 7
 וְאַרְבַּע מִקוֹם מַעְרֵכָה. אֲמַר רַבִּי יוֹסִי: מִתְחִלָּה לֹא הָיָה 8
 אֶלָּא שְׁמוֹנֶה וְעֶשְׂרִים עַל שְׁמוֹנֶה וְעֶשְׂרִים, פְּנִיָּם וְעוֹלָה 9
 בְּמִדָּה זו עַד שֶׁנִּמְצָא מִקוֹם הַמַּעְרֵכָה עֲשָׂרִים עַל עֲשָׂרִים, 10
 וְשִׁשְׁעָלוּ בְּנֵי הַגּוֹלָה חוֹסִיפוֹ עָלָיו אֲרַבַּע אֲמוֹת מִן הַצִּפּוֹן 11
 וְאַרְבַּע אֲמוֹת מִן הַמַּעְרֵב, כְּמִין גִּמָּא, שֶׁנִּאֲמַר: "וְהָאֲרִיאֵל 12
 שָׁתִים עֲשָׂרָה אֶרְבֵּי שָׁתִים עֲשָׂרָה רַחֵב רַבּוּעַ". יָכוֹל 13
 שֶׁאִינוֹ אֶלָּא שָׁתִים עֲשָׂרָה עַל שָׁתִים עֲשָׂרָה? – כִּשְׁהוּא 14
 אֲמַר "אֵל אֲרַבַּעַת רַבּוּעִי" מִלְּמַד שֶׁמֶן הָאֲמָצַע הוּא מוֹרֵד שָׁתִים עֲשָׂרָה אִמָּה לְכָל רוֹחַ. וְחוֹט 15
 שֶׁל סִיקְרָא חוֹגְרָא בְּאֲמָצַע, לְהַבְדִּיל בֵּין הַדְּמִים הַתְּחַתּוֹנִים. וְהַיִּסּוֹד הָיָה מִחֻלָּה 16
 עַל פְּנֵי כָּל הַצִּפּוֹן וְעַל פְּנֵי כָּל הַמַּעְרֵב, וְאוֹכֵל בְּדֶרֶס אִמָּה אֶחָת וּבְמִזְרָה אִמָּה אֶחָת. 17

בְּמִדָּה זו. וְרַחֲבָה עֲשָׂרִים – כִּרְחֵב הַבֵּית. מִלְּתִרְיוֹת שֶׁל מִילָא – קוֹרוֹת שְׁקוֹרִי *יִישׁוּט שֶׁמִּשְׁמִימִין בְּחוֹמָה בִּין נֶדֶךְ לְנֶדֶךְ, וְחֵן שֶׁל עֵץ נָאֵה וּמִיּוֹפֵה. וְזוֹ "שֶׁל מִילָא". 18
 וְלִי נִרְאָה לִשְׁוֹן "כְּלִי מִלְתָּ", כִּי כְּצוּרֵי הַמַּעֲלֵל עַל גִּבּוֹ – עַל גִּב פֶּתַח אוֹלָם. אִמָּה מִזֶּה וְאִמָּה מִזֶּה – עוֹדֶפֶת עַל עֲשָׂרִים אֶחָת, וְכֵן הַיִּתְחַתּוֹת. הָרִיד רִאשׁוֹנָה 19
 בַּת עֲשָׂרִים וְשֹׁתִים, וְשֹׁנָה – עֲשָׂרִים וְאַרְבַּע, וְשִׁלְשִׁית – עֲשָׂרִים וְשֶׁשׁ, וְרַבִּיעִית – בַּת עֲשָׂרִים וְשְׁמוֹנֶה, וְחֲמִישִׁית, הָיָה עֲלִינוֹה – בַּת שְׁלֹשִׁים. **משנה ב** וּבְלִנְסוֹת – 20
 *פֶּרֶק"ס, מִכּוֹתֵל שֶׁל הֵיכַל לְכוֹתָלוֹ שֶׁל אוֹלָם לְמַעְלָה מִפֶּתַח גִּבּוֹהַּ אֲרַבַּעִים, קְבוּעוֹת רִאשִׁיָּה בְּנִין מִכֵּן וּמִכֵּן כְּדִי שֶׁלֹּא יִכְעַס וְיִפְרִיד כּוֹתֵל אוֹלָם מִכּוֹתֵל הֵיכַל. קְבוּעוֹת בְּתַקְרָת 21
 הָאוֹלָם – וְהוֹלֹת לְמַטָּה בְּאוֹלָם, אֲשֶׁרוֹן בָּהֶן פִּרְזֵי הַבָּהוֹת, מִפְּסָגִין וְעוֹלִין לִיְהוֹנָתָן בְּהַדָּר הָעֲשֻׁרִת שֶׁעָשָׂה חֵלֶם וְחִבְרִי בִימֵי חָגִי וְזִכְרֵהּ וּמִלֵּאכִי בְּהוֹלָתָהּ עֲלֵיוֹת הָאוֹלָם לְנִי 22
 לְיוֹפִי כְּעֵץ שֶׁעוֹשִׂין שְׂרִים לְטִיֵּל וְלַחֲתוּנָה, וְקוֹרִין *יִישׁוּט. וּמוֹדֵלָה – כְּעֵץ דֹּלֵת, *טִירָאֵל. שֶׁלֹּשׁ מֵאוֹת כְּהֹנִים – לְפָנֶיהָ וּלְפָנֶיךָ מִגִּירִים וְאֲשִׁכּוֹלֹת שֶׁתְּלִי עֲלֶיהָ. 23

משנה ו

משנתנו עוסקת בפירוט מידות העזרה והשערים שבו: ולשבות היו בניות תחת עזרת ישראל, ופתוחות היו לעזרת הנשים, באותו הגובה שעזרת ישראל היתה גבוהה מעזרת נשים, ששם היו הלויים נותנים את הקנורות והנקבלים והמצלגותם וכל כלי השיר שהיו מזמרים בהם.

העזרה, היא מתחילת עזרת ישראל, עד סוף הי"א אמה שאחורי בית קדש הקדשים, שמקום זה, כל הנכנס לשם כשהוא טמא, במזיד חייב כרה, ובשוגג חייב טטאת, וכל זה הוא הנקרא מקדש. הי"א אמה הראשונים של העזרה, נקראים עזרת ישראל שרק שם היה מותר לישראל להכנס. הי"א אמה שאחריהם, נקראים עזרת כהנים, ששם אסור לישראל להכנס שלא לצורך. ואחר י"א אמה אלו היה בניי המזבח.

עזרת ישראל היתה באורך מאה אמה ושלושים וחמש, על רוחב אחת עשרה אמה, וכן עזרת הכהנים, שהיא אמה, גם כן היתה באורך מאה אמה ושלושים וחמש, על רוחב אחת עשרה אמה. וראשי פספסין מבדיל - וגזרי עצים היו מונחים לרושם וסימן, בין עזרת ישראל לעזרת הכהנים, שלא יכנסו ישראל משם והלאה. רבי אליעזר בן יעקב אומר, לא ראשי פספסין היו מבדילים בין עזרת ישראל לעזרת כהנים, אלא מעלה היתה בסוף עזרת ישראל גבוהה אמה, והיוון של אבן שעליו היו עומדים הלויים כשהיו משוררים בשעת הקרבת הקרבנות, היה נתון מעליה, ובה - ובדוכן היו שלש מעלות של חצי אמה - שכל אחת מהם היתה של חצי אמה, שבהם היו הלויים עולים לדרוך. ונמצאה עזרת הכהנים, גבוהה יותר מעזרת ישראל שתי אמות ומחצה, אמה של המעלה, ועוד אמה וחצי של הדרוך.

כל העזרה כולה, מתחילת עזרת ישראל, עד סוף העזרה במערב, היתה באורך מאה ושמונים ושבע אמות ומן המזרח למערב, על רוחב מאה ושלושים וחמש אמות ומן הצפון לדרום.

ושלש עשרה השתחויות היו שם בעזרה, שלאחר שניצחו את היוונים וגדו את שלש עשרה הפרצות שפרצו מלכי היוונים בסורג, גזרו שיהיו משתחוים בשלשה עשר מקומות בעזרה, כנגד שלש עשרה הפרצות. אבא יוסי בן חנן אומר, השתחויות אלו לא תקנום על שניצחו את היוונים, אלא היו כנגד שלשה עשר שערים שהיו בעזרה, שליד כל שער היו משתחוים ומודים על יופי הבנין. אבא יוסי בן חנן מונה את שלש עשרה השערים שהיו בעזרה: השערים הדרומיים היו סמוכין למערב, כלומר שהיו בכותל הדרומי בחלקו שהוא סמוך לצד מזרח, ושמותם הם, שער העליון, שדר הבית היה משופע ועולה מערב כלפי מערב, והשער שהוא קרוב למערב שהיה גבוה יותר, נקרא שער העליון. שער התלה, ונקרא כן על שם שבו היו מכניסים עצים להדליקם על גבי המערכה. שער הכבודות, שבו היו מכניסים את בכורות של בהמה להקריבם. שער הפים, ומפרשת המשנה: ולמה נקרא שמו שער הפים, שבו היו מכניסין צלוחית של מים של ניסוף המים, כהן הסכות. רבי אליעזר בן יעקב אומר, הטעם שנקרא שער המים הוא כיון שבו הפים מפלים - נעשים כמלאי פה קטן, ועתידין בבית המקדש השלישי להיות המים הללו שמיגיעים לשער המים, ויצאין מן המעיין שמתחת מפתן הבית, כנאמר ביחזקאל (מא ו) והנה מים יצאים מתחת מפתן הבית קדימה כי אני הבית קדים והמים ירדים מתחת מפתן הבית הימנית מנגב למזבח, שתמידים מים לצאת מתחת מפתן הבית, ולעבור לצד דרום של המזבח, ועתידים לצאת דרך שער זה. ולעומתן - ומקביל לשערים אלו שהיו בדרום, היו ארבעה השערים שבצפון גם כן סמוכין למערב, שהיו השערים בכותל הצפוני בחלקו שבצד מערב. ושמותם הם, שער יבנה, שער הקרן, שבו היו מכניסים את קרבן התמיד, שער הנשים, שכשהיו הנשים מקריבות את קרבנם, היו נכנסות דרך שער זה. שער השיר - שבו היו מכניסים את הכלי שיר. ולמה נקרא שמו שער יבנה, שבו יצא יבנה גלילתו, שכשהלדו נבוכינצר, נכנס לבית המקדש להשתחוות, ויצא דרך שער זה. והשערים שהיו כפופות הם שער נקנור, שנקרא כן על שם האיש שהביא את השערים מאלכסנדריא שבמצרים, ושני פספסות - שערים קטנים שהיו לו

לשער נקנור, אחד מימין, ואחד משמאלו. ושנים היו במערב, ולא היה להם שם.

הדרן עלך הר הבית

פרק שלישי - המזבח

פרק זה עוסק בענין המזבח החיצון, העזרה, הכיור ומקומו, האולם, והמדרגות שעולים בהם לאלולם.

משנה א

משנתנו מבארת את צורת מזבח החיצון ומידותיו: המזבח היה גודלו שלשים ושנים אמות, על שלשים ושנים אמות. עלה אמה וכןם אמה - ולאחר שעלה המזבח אמה מקרע העזרה, היה המזבח נכנס אמה, כלומר שהיה אורך המזבח מתקצר שם באמה מכל צד, ובליטה זו שהיא גבוהה אמה ורחבה אמה, זה היסוד. נמצא החלק השני של המזבח הוא שלשים אמה על שלשים אמה, עלה חמש וכןם אמה - ולאחר שעלה המזבח מהיסוד חמש אמות, היה המזבח נכנס אמה, והמקום של אמה שנוצר שם זה הפסוק. נמצא שהחלק השלישי של המזבח הוא עשרים ושמונה אמה על עשרים ושמונה אמה. ובראש המזבח, מקום התקרנות היה ממעט בכל צד אמה מצד זה ואמה מצד זה, שהקרנות היו כל אחת אמה על אמה, נמצא שנשאר בגג המזבח חוץ ממקום הקרנות, עשרים ושש אמה על עשרים ושש אמה, ומקום הילוף רגלי הכהנים היה ממעט עוד אמה מצד זה ואמה מצד זה, ששם היו הולכים הכהנים כדי להצית את האש בעצי המערכה, ולהפך את האיברים שלא נתעבלו, נמצא שהיה בגג המזבח עשרים וארבע אמות על עשרים וארבע ששם הוא מקום הפערכה.

אמר רבי יוסי, מתחלה - בבית המקדש הראשון, לא היה המזבח בתחתיתו אלא עשרים ושמונה אמות על עשרים ושמונה אמות, כונס ועולה במדה זו - ומידת כמה שהיה עולה וכמה היה נכנס, היה הכל כמו בבית שני, עד שנמצא שמקום הפערכה שהיה בבית ראשון, הוא עשרים אמה על עשרים אמה, שהרי בכל צד היה המזבח נכנס שתי אמות, אמה אחת ביסוד, ואמה אחת בסובב, ועוד אמה אחת מקום הקרנות, ועוד אמה אחת מקום הילוף רגלי הכהנים, שהם ארבע אמות בכל צד, ומשני צדדים הם שמונה אמות, שחסרו מעשרים ושמונה אמות של המזבח, שהם עשרים אמה. וכשעלו בני הגולה בימי עזרא ובנו את בית המקדש השני, הוסיפו עליו והגדילו את שטחו בעוד ארבע אמות מן (הצפון) [הדרום] וארבע אמות מן המערב, כמין (כצורתו) האות היונית גמא, ועשו כן כמו שנתנבא יחזקאל על המזבח שיהיה בבית שני ובבית שלישי, שנאמר (יחזקאל מג טו) והאריאל שתיים עשרה ארץ בשתיים עשרה רוחב רבוע אל ארבעת רבועיו, שמקום המערכה במזבח שנקרא אריאל, הוא שתיים עשרה אורך בשתיים עשרה רוחב רבוע, ושואלת המשנה: יכול הייתי לפרש שאינו אלא שתיים עשרה אמה על שתיים עשרה אמה בלבד, כשהוא אומר בפסוק, על ארבעת רבועיו, מלמד בזה שכל רבע מהמזבח הוא שתיים עשרה אורך על שתיים עשרה רחב, שכן האמצע של מקום המערכה הוא מויד שתיים עשרה אמה לכל רוח, ונמצא שהכל יחד הוא עשרים וארבע על עשרים וארבע.

והוא של סיקרא - וקו בצבע אדום חוגר - מקיף את כל המזבח באמצע גובהו של המזבח, להקביל בין המקום ששם נותנים את הדמים העליונים - המתן דמים שאינם כשרים אלא בחלקו העליון של המזבח, למקום ששם נותנים את הדמים התחתונים - המתן דמים שאינם כשרים אלא בחלקו התחתון של המזבח. והיסוד של המזבח היה מוקף על פני כל הצפון, ועל פני כל המערב, אבל בדרום ובמזרח, לא היה יסוד על כל המזבח, ואולם (ותופס) היסוד בדרום רק אמה אחת קרוב לצד מערב, ובמזרח אמה אחת קרוב לצד צפון.

משנה ב

ממשיכה המשנה לעסוק בצורת המזבח החיצון: וְכִתְּבוּ מִצֵּיטָה דְּרוּמִית שֶׁל הַיְסוֹד, הָיוּ שְׁנֵי נִקְבִּים, שֶׁשְׁשִׁים בָּמִין שְׁנֵי חֻסְמִין דִּקְיָן, שְׁתֵּדָמִים שֶׁל חֲטָאת הַפְּנִימִיּוֹת הִתְנִיחַ עַל יְסוֹד מִצֵּיטָה, וְהַדְמִים שֶׁל שָׂר הַקֶּרְבָּנוֹת שֶׁשּׁוֹפְכִים אֶת שִׁירֵי דָמָם עַל יְסוֹד דְּרוּמִי, יוֹרֵדִין בָּהֶן לְרִצְפַּת הָעוֹרָה, וּמִתְקַבְּלִין בְּאַמָּה - בְּאֵמַת הַמַּיִם שֶׁהִיתָה עוֹבֶרֶת בְּעוֹרָה, וְיוֹצֵאִין עִם הַמַּיִם לְחֹלֶל קֶרֶן.

משנה ג

לְמִטָּה בְּרָצְפָה בְּאוֹתוֹ הַקֶּרֶן - בְּרִצְפַּת הָעוֹרָה שֶׁלִיד קֶרֶן מַעֲרִבִית דְּרוּמִית שֶׁל הַמִּזְבֵּחַ, מְקוֹם הָיָה שָׁם שְׁגוּדָלוּ הִיא אִמָּה עַל אִמָּה שֶׁהִיא חֲפֹר בֶּאֱרֵץ, וּמִכָּלָל שֶׁל שִׁשׁ הִיתָה מוֹנַחַת עַל גְּבִי אוֹתָהּ חֲפִירָה, וּמִכָּעֵת הָיְתָה קְבוּעָה בָּהּ בִּטְבָּלָא, שֶׁבִטְבַּעַת זֶה הָיוּ מְרִימִים אֶת הַטְבָּלָא. שָׁבוּ - שֶׁבַח־פִּירָה זֶה הָיוּ יוֹרְדִין לְשִׁית - לְחַלֵּל שֶׁהִיא תַּחַת הַמִּזְבֵּחַ כְּגוֹד הַמְּקוֹם שֶׁהָיוּ שׁוֹפְכִים אֶת הַנְּסִכִּים, שֶׁהָיוּנוֹת שֶׁל הַנְּסִכִּים הָיוּ יוֹרְדִים לָשֶׁם, וּמִנְּהִין אוֹתוֹ מִיִּינוֹת הַנְּסִכִּים. וְכִבֵּשׁ הָיָה לְדְרוּמִי שֶׁל מִזְבֵּחַ, שָׁבוּ הָיוּ עוֹלִים עַל הַמִּזְבֵּחַ, וְאוֹרְכוֹ הָיָה שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם אַמּוֹת, עַל רֹחַב שִׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמּוֹת. וְרִכְבָּה - וְכַעַן חֲלוֹן שֶׁהִיא נִקְרָא 'רִבּוּבָה' הָיְתָה לוֹ לְכַבֵּשׁ בְּמִצְרָכּוֹ, שָׁשֶׁם הָיוּ נוֹתֵנִין פְּסוּלֵי הַפָּאֵת הָעוֹף, שֶׁפְּסוּלָם אֵינוֹ פְּסוּל הַגּוֹף, עַד שֶׁיַּעֲבֹר עֲלֵיהֶם הַלֵּילָה וְהָיוּ פְּסוּלִים אִף מִשּׁוּם נוֹתָר, וְאֵז יֵצְאוּ לְבֵית הַשְּׂרִירָה.

משנה ד

נֶאֱמַר בְּתוֹרָה (דברים כו ה) 'וּבְנִיתָ שָׁם מִזְבֵּחַ לַה' אֱלֹהֶיךָ מִזְבֵּחַ אֲבָנִים לֹא תִנִּיף עֲלֵיהֶם בְּרֹזֶל, אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת תִּבְנֶנָּה אֶת מִזְבֵּחַ ה' אֱלֹהֶיךָ'. וְשֵׁנִי דִינִים נֶאֱמָרוּ בַּפֶּסוּק זֶה, הָאֶחָד, שֶׁאִסּוּר לְבַנּוֹת אֶת הַמִּזְבֵּחַ בְּאֲבָנִים שֶׁנִּגַּע בָּהֶם בְּרֹזֶל, וְאִפִּילוֹ אִם לֹא פָגַם הַבְּרֹזֶל בָּאֵבָן. וְדִין נוֹסֵף, שֶׁצָּרִיךְ לְבַנּוֹת אֶת הַמִּזְבֵּחַ בְּאֲבָנִים שְׁלֵמוֹת, דְּהֵיִינוּ אֲבָנִים שֶׁאֵין בָּהֶם שׁוֹם פְּגִימָה, וְאִפִּילוֹ אִם פְּגִימָתָם אֵינָה מִבְּרֹזֶל. הַמִּשְׁנָה עוֹסֶקֶת בְּבִנְיַן שֶׁל הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, מִמָּה הִיא עֲשׂוּי וְאֵלּוּ דְּבָרִים פּוֹסְלִים בּוֹ: אֶחָד אֲבָנִי הַכֶּבֶשׁ וְאֶחָד אֲבָנִי הַמִּזְבֵּחַ - בֵּין אֲבָנִי הַכֶּבֶשׁ וּבֵין אֲבָנִי הַמִּזְבֵּחַ, הָיוּ בָאִים מִכָּעֵת בֵּית בְּרָם, שֶׁשֶׁם הָיוּ אֲבָנִים חֲלֻקוֹת, וְהָיוּ חוֹפְרִין שֶׁם בְּקִרְדּוֹמוֹת שֶׁל עֵץ, לְמִטָּה מִתְּחִילָה - מִתַּחַת לִקְרָקַע שׁוּדָאִי לֹא נִחְפְּרָה מֵעוֹלָם, וּמִכָּיָן מִשָּׁם אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת שֶׁלֹּא הִנָּה עֲלֵיהֶן בְּרֹזֶל מֵעוֹלָם, שֶׁשֶׁבְּרֹזֶל פּוֹסֵל אֶת אֲבָנֵי הַמִּזְבֵּחַ בְּגִינָה בְּלֹד אִף אִם לֹא פָגַם אֶת הָאֵבָן. וּפְגִימָה פּוֹסֶלֶת אֶת אֲבָנֵי הַמִּזְבֵּחַ (לְבַל) [בְּכָל] דָּבָר. אִם נִפְגְּמָה אֶחָת מֵהֶן - מֵהָאֲבָנִים שֶׁהָיוּ בְּמִזְבֵּחַ, הֵיא לְבֹדָה פְּסוּלָה, וְכֹלֶן - וְשָׂר הָאֲבָנִים שֶׁבְּמִזְבֵּחַ בְּשָׂרָה. וּמִלְּבָנִים אוֹתָן - סִדִּים אֶת הַכֶּבֶשׁ וְהַמִּזְבֵּחַ בְּסִיד, פְּעָמִים בְּשָׁנָה, פַּעַם אֶחָד בְּשָׁנָה, וְפַעַם אֶחָד בָּהֶן. וְאֵת הַהִכָּל הָיוּ סִדִּים בְּסִיד רַק פַּעַם אֶחָת בְּשָׁנָה, בְּשָׁפֶת. רַבִּי אוֹמֵר, לֹא הָיוּ סִדִּין אֶת הַכֶּבֶשׁ וְהַמִּזְבֵּחַ בְּסִיד, אֲלָא כָּל עֶרֶב שָׁפֶת הָיוּ מִלְּבָנִים אוֹתָן בְּשָׁפֶת, כְּלוּמֹר שֶׁהָיוּ מִדִּיחִים אוֹתָם בְּמַפָּה לַחַח מִפְּנֵי הַיָּמִים שֶׁהָיוּ זוֹרְקִים עַל הַמִּזְבֵּחַ.

חֲזוֹרַת הַמִּשְׁנָה לְדְבָרֵי תַנָּא קְמָא שֶׁאִמַּר שֶׁהָיוּ סִדִּים אֶת הַכֶּבֶשׁ וְהַמִּזְבֵּחַ בְּסִיד: לֹא הָיוּ קִדִּין אוֹתָן בְּכָפִים - הוּא הַכֵּל שֶׁבּוּ מִחֲלִיקִים אֶת הַסִּיד עַל הַקִּיר: שֶׁל בְּרֹזֶל, מִשּׁוּם שֶׁחֲשָׁשׁוּ שֶׁאֵם יַעַן הַבְּרֹזֶל בְּאֲבָנִים, וְיִפְסֹל אוֹתָם מֵהַמִּזְבֵּחַ, אֲלָא הָיוּ סִדִּים בְּכַפִּים שֶׁל עֵץ. וְהִטַּעַם שֶׁהַחֲמִירָה הַתּוֹרָה דִּבְרַר זֶה שֶׁהַבְּרֹזֶל פּוֹסֵל אֶת הָאֲבָנִים מִהַמִּזְבֵּחַ בְּגִינָתָהּ, הוּא מִשּׁוּם שֶׁהַבְּרֹזֶל נִבְרָא לְקַצֵּר יָמֵינוּ שֶׁל אָדָם, שֶׁהַבְּרֹזֶל מִשְׁמַשׁ לְעִשְׂיִית חֶרֶב, וְהַמִּזְבֵּחַ נִבְרָא כְּדִי לְהַאֲרִיךְ יָמֵינוּ שֶׁל אָדָם, שֶׁאִדָּם חוֹטֵא וּמִקְרִיב עָלָיו קֶרֶן וּמִתְכַּפֵּר לוֹ, וְאֵינוֹ קִדִּין שְׁנִינָה - שִׁיחִיהָ מוֹנֵף דְּבַר הַמִּקְצֵר חַיִּים עַל דְּבַר הַמַּאֲרִיךְ חַיִּים.

משנה ה

מִשְׁנָתוֹ עוֹסֶקֶת בְּחֻלְקוֹ הַחֲפֹנִי שֶׁל הָעוֹרָה: וּמִכָּעֵת הָיוּ קְבוּעוֹת בְּרִצְפָה, לְצִפּוֹנוֹ שֶׁל הַמִּזְבֵּחַ, וְהָיוּ שֶׁם שִׁשָּׁה קְדָרִים - שֶׁשֶׁה שׁוֹרוֹת שֶׁל טְבַעוֹת, וְסֹדֶר הַשׁוֹרוֹת הִיא מִמּוֹרָח לְמַעֲרָב, שֶׁל אֶרְבַּע אֶרְבַּע - וּבְכָל שׁוֹרָה הָיוּ אֶרְבַּע טְבַעוֹת מִצְפּוֹן לְדָרוֹם. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהָיוּ שֶׁם אֶרְבָּעָה שׁוֹרוֹת שֶׁל טְבַעוֹת, וְסֹדֶר הַשׁוֹרוֹת הִיא מִמּוֹרָח לְמַעֲרָב, שֶׁל שִׁשׁ - וּבְכָל שׁוֹרָה הָיוּ שֶׁשׁ טְבַעוֹת מִצְפּוֹן לְדָרוֹם שֶׁהָיוּ שֶׁם עוֹשִׂים וְאֶרְבַּע טְבַעוֹת. שְׁעָלֵיהֶן - שֶׁבִטְבַּעוֹת אֵלּוּ הָיוּ שׁוֹחֲטִים אֶת הַקֶּרֶשִׁים, וְלֹא הָיוּ הַטְבַּעוֹת בְּצוֹרַת עֵיגוּל שֶׁלֹּם אֲלָא בְּצוֹרַת חֲצִי עֵיגוּל, שֶׁצֵּדָה אֶחָד מִחוּבֵר לְרִצְפָה, וּמִכְנִיס אֶת צוֹאֵר הַבְּהֵמָה תַּחַת הַטְבַּעַת, וְתוֹחֵב אֶת רֹאשׁ הַטְבַּעַת הַשֵּׁנִי בֶּאֱרֵץ. בֵּית הַמִּטְבָּחִים, הוּא הַמְּקוֹם שֶׁשֶׁם הָיוּ שׁוֹחֲטִים אֶת הַקֶּרְבָּנוֹת, וּמִפְּשִׁטִּים וּמִנְתָּחִים אוֹתָם, וְרוֹחֲצִים אֶת הַקֶּרְבָּנִים וּבְנֵי הַמַּעֲשִׂים שִׁלָּהֶם, הָיָה לְצִפּוֹנוֹ שֶׁל הַמִּזְבֵּחַ. וְעָלָיו - וּבְמִקְוֶה זֶה הָיוּ שְׂמוֹנֶה עֶשְׂרִים נִסְכִּין - נְמוּכִים, וְרִבְעִים שֶׁל אֶרֶץ - וְחִתִּיכוֹת מְרֻבָּעוֹת שֶׁל עֵץ אֶרֶץ, הָיוּ מוֹנָחִים עַל גְּבִיָּהֶן, וְאִנְקִלּוֹת וְכַעַן מִזְלּוֹת: שֶׁל בְּרֹזֶל, הָיוּ קְבוּעִין בָּהֶן - בְּרִבְעִים שֶׁל אֶרֶץ, וְשִׁלָּשָׁה קְדָרִים שֶׁל אֲנָקְלִיּוֹת הָיָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, זֶה לְמַעַלָּה מִזָּה, הַנִּמּוֹךְ לְתַלּוֹת בּוֹ כְּבֵשׁ, הָאֲמִצְעִי לְתַלּוֹת בּוֹ אֵיל, וְהַעֲלִיין לְתַלּוֹת בּוֹ פֶּרֶ, שְׁבָהֶם - שְׁבָאֲנָקְלִיּוֹת אֵלּוּ הָיוּ תוֹלִים וּמִפְּשִׁטִּים אֶת הַקֶּרְבָּנוֹת, וְכִשְׁתּוֹלִים אֶת הַבְּהֵמָה שֶׁם, הַבְּהֵמָה מוֹנַחַת עַל שׁוֹלְקָנוֹת שֶׁל שִׁשׁ שֶׁהָיוּ בֵּין הָעֶמּוּדִים, כְּדִי שֶׁלֹּא תִהְיֶה נִגְרָרַת עַל גְּבִי הַקֶּרֶקַע.

משנה ו

מִמְּשִׁיכָה הַמִּשְׁנָה לְעִסּוֹק בְּתִיאּוֹר הָעוֹרָה, וּמִפְּרֹטָת אֶת הַמְּקוֹם מִן הַמִּזְבֵּחַ וּלְצֵד מַעֲרָב עַד הָאוֹלָם: הַכִּיּוֹר הָיָה מוֹנַח בֵּין הָאוֹלָם לְמִזְבֵּחַ, וּמִשּׁוֹף מַעַס כְּלִפֵּי הַדְּרוֹם, שֶׁלֹּא הִיא מוֹנַח מִמֶּשׁ בֵּין הָאוֹלָם וְהַמִּזְבֵּחַ, אֲלָא הִיא מוֹנַח מִיַּד הַיָּחִין נִסְתַּיִים הַמִּזְבֵּחַ, שֶׁצָּרִיךְ לְקַרְבּוֹ כָּל כְּמָה שֶׁאִפְשֵׁר לְבִין הָאוֹלָם וְהַמִּזְבֵּחַ, אֲלָא שֶׁלֹּא יִחְצוֹץ בֵּינֵיהֶם. בֵּין הָאוֹלָם לְמִזְבֵּחַ הָיוּ עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם אִמָּה. וּשְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה מַעֲלֹת הָיוּ שָׁם, שֶׁבָּהֶם הָיוּ עוֹלִים לְאוֹלָם. הַמִּשְׁנָה מְפַרֶשֶׁת כִּיִּצֵּד הָיוּ הַשְּׁתֵּי עֶשְׂרֵה מַעֲלֹת בְּעֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם אַמּוֹת: רוֹם - גּוֹבֵה כָּל מַעֲלָה הִיא חֲצִי אִמָּה, וְשְׁלֹשָׁה - וּמִשְׁךְ רוֹחַב כָּל מַעֲלָה הִיא אִמָּה. וְכִן הִיא סֹדֶר הַמַּעֲלֹת, אִמָּה אִמָּה - הָיוּ אֶרְבַּע מַעֲלֹת שֶׁהֶם עוֹלִים יָחִד שְׁתֵּי אַמּוֹת בְּגוֹבֵה [וְשֶׁהָיוּ כָּל מַעֲלָה הִיא גּוֹבֵהָ חֲצִי אַמָּה], וְאַחֲרֵיהֶם הִיא רוֹבֵד - שׁוֹרָה שֶׁל רִצְפָה שֶׁל שְׁלֹשׁ אַמּוֹת. הָרִי עַד כָּאן ז' אַמּוֹת. וְאַחֲרֵיהֶם אִמָּה אִמָּה - הָיוּ עוֹד אֶרְבַּע מַעֲלֹת שֶׁהֶם עוֹלִים יָחִד שְׁתֵּי אַמּוֹת בְּגוֹבֵה, וְאַחֲרֵיהֶם הִיא רוֹבֵד - שׁוֹרָה שֶׁל שְׁלֹשׁ אַמּוֹת, הָרִי י"ד אַמּוֹת. וְסֹדֶר הַמַּעֲלָה הָעֲלִיּוֹנָה הִיא, אִמָּה אִמָּה - אֶרְבַּע מַעֲלֹת שֶׁהֶם עוֹלִים יָחִד שְׁתֵּי אַמּוֹת בְּגוֹבֵה, וְאַחֲרֵיהֶם רוֹבֵד - [שׁוֹרָה שֶׁל רִצְפָה] אֶרְבַּע אַמּוֹת עַד פֶּתַח הָאוֹלָם, הָרִי כ"ב אַמָּה. רַבִּי יְהוֹדָה אוֹמֵר, סֹדֶר הַמַּעֲלָה הָעֲלִיּוֹנָה הִיא, אִמָּה אִמָּה - אֶרְבַּע מַעֲלֹת שֶׁהֶם עוֹלִים יָחִד לְשֵׁנִי אַמּוֹת גּוֹבֵה, וְרוֹבֵד - [שׁוֹרָה שֶׁל רִצְפָה] שֶׁל חֲמֵשׁ אַמּוֹת עַד פֶּתַח הָאוֹלָם.

משנה ז

הַמִּשְׁנָה עוֹסֶקֶת בְּתִיאּוֹר הָאוֹלָם, הוּא הַבֵּיץ שֶׁהִיא לְפָנֵי הַהִיכָל, מִיְדוּתָהּ, וְכִיִּצֵּד הִיא בְּנוֹי פֶּתָחוֹ שֶׁל אוֹלָם הִיא גּוֹבֵהָ [עוֹשִׂים אִמָּה וְרוֹחְבוֹ אֶרְבַּעִים אִמָּה] [אֶרְבָּעִים אִמָּה, וְרוֹחְבוֹ עֶשְׂרִים אִמָּה]. וְחֲמֵשׁ מִלְּתֵּרָאוֹת שֶׁל מִלָּא - קוֹרוֹת שֶׁהָיוּ חֲרוּטִים עֲלֵיהֶם צִיּוּרִים הַעֲשׂוּיִים מֵעֵץ שְׁגוּדִים בּוֹ עֲפָצִים, הָיוּ עַל גְּבִי פֶתַח הָאוֹלָם. הַקּוֹרָה תַּתְּחִינָה הִיתָה עוֹדֶפֶת עַל הַפֶּתַח, אִמָּה מִצַּד זֶה, וְאִמָּה מִצַּד זֶה, וְהַקּוֹרָה שְׁלֵמָעֵלָה מִכָּנֶה, עוֹדֶפֶת עָלֶיהָ - עַל הַקּוֹרָה הָרִאשׁוֹנָה אִמָּה מִצַּד זֶה וְאִמָּה מִצַּד זֶה, וְכִן כָּל קוֹרָה הִיתָה עוֹדֶפֶת עַל הַקּוֹרָה שֶׁתַּחְתֶּיהָ אִמָּה מִכָּל צֵד. וּפֶתַח הָאוֹלָם הוּא עֶשְׂרִים

מידות. פרק שלישי – המזבח דף לו עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) רמב"ם

ובמביא אבנים מפלמלות וכו', והוא "סובב", ומביא מלבן עשרים ושמונה על עשרים ושמונה וגובהו שלל אמה, ומביא אבנים וכו', והוא מקום המערכה. ומביא מלבן אמה על אמה, וגובהו אמה. והוא "מקום הקרנות". וכן לכל קרן. ואף על פי שהדברים האלו מראים צורתו בגשש ואין צורך לציירו בחישים, עם כל זה אני מצייר כמו שיעדתי להסיק ביאור: והוא היה צורת המזבח (חור) ונתת אשבו לרקדק במדותיו.

כבר אמרו שכל האמות הנזכרות במשנה היא אמה בינונית והיא בת ששה טפחים. וכבר זכרנו

בפרק ראשון ממנחות שאמות מזבח הזהב וקרן המזבח והסוכב והיטוד היא באמה בת חמשה טפחים, ושאר אמות המזבח באמה בת ששה טפחים, כך באה בבבלה. וראה לזה מיהוואקאל,

כשאמר "ואלה מדות המזבח באמות ואמה באמה וטפח" – (אמרו) שיהא למזבח שתי מדות באמות, יכול יתא כולם באמה אחת בת חמשה טפחים – תלמוד לומר: "באמות" – אמה, אמה וטפח, ושלל אמה יתירה על הבירטה טפח, כאילו אמר שקצתו מורדין באמה קטנה וקצתו מורדין באמה וטפח. והעולה בירי מן התלמוד בהאי אחר עין ארוך. שגובה היטוד – חמשה טפחים, וכן בניסוחו. וגובה הסוכב – שלשים טפחים, ובניסוחו – חמשה. ועל בניסוח הסוכב לבדו באי

שארנו שהסוכב באמה בת חמשה טפחים. וגובה מקום המערכה – שמונה עשר טפחים. וגובה כל קרן – חמשה טפחים, אבל ריבוע הקרן היה הוא ששה על ששה. לפיכך יתא כל גובהו חמשים ושמונה טפחים, מחציתו – עשרים

ותשעה, והוא חוט של סקרא בששה טפחים נשארות מן הסוכב, והוא לאחר אמה ממנו. שכן אמרו המשנה בערלת העוף שדינה שתעשה למעלה כמו שנתבאר בשש מזבחים. ואמרו

"עלה לזכב ופנה לסוכב ובא לו לקרן דרומית מדרומית ונתחיל את ראשה" כו', ואם עשאו למטה מרגליו אפילו אמה אחת – כשרה. לפי שכבר נתבאר שהעומד על בניסוח הסוכב יהיה בין רגליו ובין חוט של סקרא שמפסיק חצי גובה של מזבח, אמה אחת. והואיל והענין במדות כמו

שאמרו, והוא הוא מנואר כי מה שאמר "ומביא שלשים על שלשים" – הרי שלשים טפחים על שלשים ושנים טפחים, לפי שלא כנס אלא חמשה טפחים כמו שביארו. וכן אמר

"ומביא עשרים ושמונה על עשרים ושמונה" – היינו עשרים ושמונה וארבעה טפחים על עשרים ושמונה וארבעה טפחים. אלא שהוא לא מנה הטפחים, לפי שהם פחות מאמה, וכיון דלא היה אמה – לא חשבו ליה. והוא אמר קיים, וכבר

הפלגנו בביאור מדות המזבח כפי מה שעלה בידנו מדברי המשנה והתלמוד ותוספתא, והנה אני מתחיל לגמור המאמר בו. **אחר** שביארו שהיטוד סוכב בארבע רוחות כמו שהקדמנו, חזרו

וחתכו אותו משני צדדי עד שיהא סיבוב היטוד למזבח בצורה זו (ט). ומן הצורה הזאת יתבאר

לך מה שזכר כאן, ויתבאר לך שקרן דרומית מדרומית לא היה לו יסוד. וכבר נתבאר בחבשי

מזבחים ששיירי דמים כולם יש מהם שנשפכין על יסוד מערבי ויש מהם שנשפכים על יסוד דרומי, לפיכך נתן השני נקבים בקרן מערבית דרומית (אמרו) מן היטוד, כמו שביארו בצורה זו.

ודע שהסוכב כן ה"ס", "סוכב", לפי שהוא סוכב המזבח בארבע רוחות ממזרחות בהיקף

כבר זכרנו פעמים ש"יתקין" נקראים הנקבים שנגזר מהם "ינות נסכים", והם מתקבצים גם כן במקום אחד תחת הארץ יקרא "שית". ו"כבש" –

הוא המעלה שעולים עליו למזבח, לפי שאין בו מעלות, שנאמר "אל תעלה במעלות על מזבחי"

אמר ייבד ונתמנעט ועולין בו בדרך שעולין בה, וצורתו דומה לצורה שקורין בעלי הגדסא ובלשון ערבי "אלמנשור" בשוה. והיה אורך שיפועו שלשים וששים אמה, ואורך משיחת שטח בארץ – שלשים אמה, ורוחבו – שש נשירה אמה, כמו שזכרנו, והוא היה צורתה (י).

עליו חזרו רבים. וכבר עלה בהן מה שהיה צריך לכתוב רבים לטעלה. והוא היה שדבריו בה לשון הבאי מכלל השלשה דברים, כמו שאמרנו בפרק שני (ומתמיד) (ומתמיד).

הדרן עלך המזבח

עליו חזרו רבים. וכבר עלה בהן מה שהיה צריך לכתוב רבים לטעלה. והוא היה שדבריו בה לשון הבאי מכלל השלשה דברים, כמו שאמרנו בפרק שני (ומתמיד) (ומתמיד).

הדרן עלך המזבח

עליו חזרו רבים. וכבר עלה בהן מה שהיה צריך לכתוב רבים לטעלה. והוא היה שדבריו בה לשון הבאי מכלל השלשה דברים, כמו שאמרנו בפרק שני (ומתמיד) (ומתמיד).

הדרן עלך המזבח

עליו חזרו רבים. וכבר עלה בהן מה שהיה צריך לכתוב רבים לטעלה. והוא היה שדבריו בה לשון הבאי מכלל השלשה דברים, כמו שאמרנו בפרק שני (ומתמיד) (ומתמיד).

הדרן עלך המזבח

עליו חזרו רבים. וכבר עלה בהן מה שהיה צריך לכתוב רבים לטעלה. והוא היה שדבריו בה לשון הבאי מכלל השלשה דברים, כמו שאמרנו בפרק שני (ומתמיד) (ומתמיד).

הדרן עלך המזבח

עליו חזרו רבים. וכבר עלה בהן מה שהיה צריך לכתוב רבים לטעלה. והוא היה שדבריו בה לשון הבאי מכלל השלשה דברים, כמו שאמרנו בפרק שני (ומתמיד) (ומתמיד).

הדרן עלך המזבח

עליו חזרו רבים. וכבר עלה בהן מה שהיה צריך לכתוב רבים לטעלה. והוא היה שדבריו בה לשון הבאי מכלל השלשה דברים, כמו שאמרנו בפרק שני (ומתמיד) (ומתמיד).

הדרן עלך המזבח

מידות. פרק רביעי – פתחו של היכל דף לו עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רמב"ם

משנה א פתחו של היכל. שנים מבפנים – בשפת עובי הכותל שבפנים לצד הבית, ושנים מבחוץ לשפת עובי הכותל של צד האולם. להיכל ולקודש – להיכל – כלפי חוץ, ולקודש – כלפי פנים. החיצונות נפתחות בו' – "וכמין איסתרמיטא" דרבי יהודה פירש רבינו זכור לטוב יפה. ב"משכנות חזקאל" על המקרא. **משנה ב** לשער הגדול – להיכל: פשפש – *פנשטרניץ. נבל – הכהן את המפתח בשחרית, ופתח את הפשפש שבצפון השער הגדול, ונכנס מהתא להיכל – לאחד מן התאים שבזוית צפונית מזרחית של היכל, הוא האחרון שבשורה. והיה מקצת חללו כנגד עובי כותל היכל חקקו. כותלו של היכל כנגד התא, ועשו פתח בתא שיכנס ממנו לעובי כותל היכל, עד שמגיע לפשפש הצפוני שאצל שער הגדול. הרי שיכול ליכנס מפשפש להתא. ועוד עשו לו פתח לאותו התא כנגד חלל היכל, ונכנס מהתא להיכל ופותח שם דלתות פנימיות של היכל, ושוב דלתות חיצוניות שלו. וזהו לרבנן דלקמן חמשה פתחים היו לאיתנו התא אחד לפשפש ואחד להיכל. ולרבי יהודה לא היה צריך התא לשני פתחים הללו, שהרי מפשפש לצד נכנס בעובי כותל היכל ומהלך בעוביו לצד הדרום עד שעומד בין שני זוגות שערים שבשער הגדול. ופתח חיצונות מבפנים ממקום העובי שזוהא עומד שם, ופנימיות של צד היכל פתח מבחוץ, מקום רגליו קרי חוץ כלפי פנימיות – רבי יהודה לא בעי להאי תא אלא שלשה פתחים כשיעור לחביריו, אלא אחד מהם למסיבה כמפורש להלן. ואף בבנין יחזקאל חמש אמות מונה לפני התא האחרון, מכון חללו כנגד עובי כותלו של היכל לפי החשבון, ואפשר להעמיד לו שני פתחים, אחד לפשפש ואחד להיכל, דבריו הימים, וחמשה פתחים לו.

משנה ג חמשה על גבי חמשה וחמשה על גבי חמשה – רוחב התא מפורש לפני התא שש, וכותל התא חמש, בין תאי המערב של חצי הצפון. אבל לאורכו לא ניתן בו שיעור לא במשנה ולא במקרא. ולפי והחשבון של רבינו מנחם (צריך) (חשבון הנביא צריך רבינו מנחם) גם כן ליתן שש עשרה אמה בין אורך התא וכותל, ואין במקרא אלא שלשה, ושלשים תאים אחד תן למערב על פני כל הבית, וחמשה לדרום, וחמשה לצפון. ויונתן בן תירגום: "חד עטרי סידרא". "ואחד עשר ואחד עשר חלל בזה על גב זה, כך הגיה רבי. ובקמן מורחית צפונות – כלומר, בתא שבקמן מורחית צפונות של היכל היו חמשה פתחים, אתאן לרבנן. אחד לפשפש ואחד להיכל – כבר פירשנו לדבריהם. ואחד למסיבה – תנא לקמן "מסיבה היתה עולה מקרן מזרחית צפונית לקרן צפונית מערבית שבה היו עולין לגגות התאים". ובמקרא כתב "ופתח הצלע למנוח פתח אחד דרך הצפון ופתח אחד לדרום". ואומר אני: בקרן זוית של צלע זה האחרון בצפונות מזרחית שלו עשו לו פתח במורשא דקרנתא, הרי התא הוא פתח למנוח שלפניו במזרח פונה דרך הצפון, שהקדן זוית משמש שני צדידיו. ורגל המסיבה שם הוא בקרן הצפון, שמהלכת בצידי התאים כולם, ורגליה כלין בקרן התא הזה נמצא פתח הקדן ממנו עולין למסיבה. הרי המשנה והמקרא מכוונים. ואם לא היה מנוח בבית שניתן הפתח כולו לצפון התא הדיינו אחד למסיבה דמתניתין. **משנה ד** התחתונה – התא התחתונה. חמש רוחב ורוכב שש – שיעור התיקרה שעל גבי שש אמות, שהקורות כונסות במגרעות הדומה של היכל אמה אחת. לכך נמצאת האמצעית שש רבובה, ורוכב שלה היא תקרה עלינה של אמצעית שכונסת היא אמה בחומה יותר מתיקרה של תחתונה, לכך נמצאת העליונה רוחב שבע. **משנה ה** לגנות התאים – לראות בבדק הבית. הכי גרסין: הולך כל פני הצפון של היכל דרך גנות התאים. היה מהלך בדרום – היכל מעל גגות התאים עד שהוא מגיע בבין קדש הקדשים ובין ההיכל, ושם פתח לעליות תקרה ומעזיבה שעל כל אורך סיפון הבית שמבפנים. ובפתחה של עליה בפנים על המערב היו שני כלונסות זקופות למעלה כלפי גג הבית, ובין הכלונסות – שליבות, שבהן עולין לגגה של עליה, "ובראשן פספסין" – בראשי כלונסות של מטה שראשן העב הופכין למטה וחדרו של כלונסות הדק וקופין למעלה, שם היו פספסין וגזירין מנוחין כלפי של אמה טרסקין, וזן מבידילין בעליה בין עליית ההיכל ובין עליית קדש הקדשים. ובפרק "הוצאו לו" (יומא נדא, אמה): שתי פרכות בדברי האמצעית כנגדן בעליה כדי להפסיק בין שתי עליית. ולולים – ארובות פתחות לעליות קדש הקדשים, שדרך שם משלשלין את האומנן למטה בדברי לבדוק סדקי הבתלים, וכדי שלא יזנו עיניהם מזיו שכניה מורדיין אותן בתיבות. **משנה ו** ההיכל מאה על מאה – מפורש לפניו ממזרח למערב מצפון לדרום, ועל רום מאה מפרש עכשיו. האומס שש אמות – המפתן גבוה מהארץ שש אמה בבנין אטום חומה סתומה. וצריך לומר: מעלות היו באולם שמהן עולים על המפתן ומורדות בהיכל לירד בהן מהמפתן. גבוהו – (ושל) כותל מהאטום ומעלה ארבעים אמה. אמה כיוור – ציזיון וצירות באמה אחת. ואמתיים בית דילפה – מקום עשו שם, אם ידלף הבית – יקלח לחוץ. ואמה תיקרה – הוא הסיפון, ועליה מעזיבה עובי אמה. וגובה של עליה מהסיפון ומעלה – ארבעים אמה. ושוב אמה כיוור, ואמתיים בית דילפה בראש העליה, כמו (בבבירין) (בבלע) הבית. ואמתיים תיקרה, ומעזיבה למעלה כמו למטה. ושלש אמות מעקה סביב גג המעזיבה, וגג עשוי של המעזיבה, משפע ועולה עד לשוה וגובה של מעקה. ואמא כלה עורב – מהמעקה ולמעלה שפודים ועוצין בגג. אמה גבוהה, לכלא ולמימנע העוף מעליו, שלא יטפן. ר' יהודה לא צידד לאמה כלה עורב, ומגביה המעקה ארבע, והרי מאה אמה. מסיבה וכותלה שמה הורדת (משם) חמים, וכותלה שמה – זה שיעור המשנה, אבל למקרא צריך לעשותו של עשרה. מתוך שמעטס ברוחב התא מיכן, שכן כתב "ורוחב הצלע ארבע אמות" – הרי מיעט בתאים ארבע אמות מזה, ומזה כנגדן הרחיב מסיבה והורדה בארבע אמות למלאת שבעים רחב בהיכל לאחוריו. כך השיב לי רבינו ולחבירי. **משנה ז** והאולם עורף עליו בו' – מלבד החליפות צריך להרחיב כותלי האולם לצפון כנגד התא להמסיבה והכותל, ולדרום כנגד התא והורדת מים וכותלה שהן תשע עשרה אמות מזה ומזה. וצורך היה לו כן לחזק ולתקן בין גבוה כזה, שכן שלמה עשאו מאה ועשרים גבוה, כדרכיב בדברי הימים, אף על פי שגובה הבית בשלשים, כל שכן בני הגולה שהרימו היכל מאה חמס עשו באולם ושוב נדבק בכותלי בית החליפות, הרי כך מאה לפני. סבינים – בלשון ערבי "חלפא". צר מאחוריו – שבעים אמה. ורחב מלפניו – מאה אמה.

עוד יתבאר בפרק הזה שעוביו של כותל ההיכל היה משש אמות. וכבר אמר שרחבו של פתח עשר אמות. לפיכך כשיהיו לו שתי דלתות, בכל דלת חמש אמות, כשיפתחו שתי הדלתות לפנים יתכסה עובי הכותל וישאר ממנו אמה. וכן השני דלתות הפנימים חוזרות אל פני הבית ונקפלות אל הכותל, כלפנים מתכסה מזה שאחוריו הדלתות. ואמר רבי יהודה שכל דלת מהם היה מפורקת והיא נקפלת לשנים, כגון דבר פלוני; ודימה אותו לצורה מפורסמת אצלם. והיו הארבע דלתות נפתחות לפנים מן הפתח כן. ולפי שכל דלת מהן נקפלת לשנים, כגון המפורסמות אצלנו היום לכל הבתים, היו בו אמתים וחצי, וכן באחרים שבהפנים, כמו שיתבאר בצורה (יג). והאמה הנשארת מעובי הכותל היתה מזוהה של חצי אמה מבפנים, ומזוהה של חצי אמה מבחוץ, וכל זה בעוביו של כותל הפתח. אחר כך הביא ראייה על זה שכל דלת מהארבע היתה מתחלקת לשנים ומחוברות לחוליות כדי שתהא נקפלת, מפסוק זה, ממה שאמר: "שתיים לדלת אחת ושתיים דלתות לאחרת". ומה שאמר "שתיים מוסבות דלתות" – רצו לומר: שנקפלות כמו שנקפלות הדלתות המחוברות. **הנני** מצויר עכשיו ההיכל כולו עם האולם ואכתוב מדותיו באורך וברוחב כמו שיתבא

בפ' הזה וכן הוצ' והוא יתבאר לך כל מה שנוצר מן הביאה לפשפש ההיכל ועוביו והיכלוב בעובי הכותל כמו שאומר רבי יהודה וזלת זה מאשר יזכור בפ' זה וזה היא צורתה:

היכל זה חמשה פתחים, אתאן לרבנן. אחד לפשפש ואחד להיכל – כבר פירשנו לדבריהם. ואחד למסיבה – תנא לקמן "מסיבה היתה עולה מקרן מזרחית צפונית לקרן צפונית מערבית שבה היו עולין לגגות התאים". ובמקרא כתב "ופתח הצלע למנוח פתח אחד דרך הצפון ופתח אחד לדרום". ואומר אני: בקרן זוית של צלע זה האחרון בצפונות מזרחית שלו עשו לו פתח במורשא דקרנתא, הרי התא הוא פתח למנוח שלפניו במזרח פונה דרך הצפון, שהקדן זוית משמש שני צדידיו. ורגל המסיבה שם הוא בקרן הצפון, שמהלכת בצידי התאים כולם, ורגליה כלין בקרן התא הזה נמצא פתח הקדן ממנו עולין למסיבה. הרי המשנה והמקרא מכוונים. ואם לא היה מנוח בבית שניתן הפתח כולו לצפון התא הדיינו אחד למסיבה דמתניתין. **משנה ד** התחתונה – התא התחתונה. חמש רוחב ורוכב שש – שיעור התיקרה שעל גבי שש אמות, שהקורות כונסות במגרעות הדומה של היכל אמה אחת. לכך נמצאת האמצעית שש רבובה, ורוכב שלה היא תקרה עלינה של אמצעית שכונסת היא אמה בחומה יותר מתיקרה של תחתונה, לכך נמצאת העליונה רוחב שבע. **משנה ה** לגנות התאים – לראות בבדק הבית. הכי גרסין: הולך כל פני הצפון של היכל דרך גנות התאים. היה מהלך בדרום – היכל מעל גגות התאים עד שהוא מגיע בבין קדש הקדשים ובין ההיכל, ושם פתח לעליות תקרה ומעזיבה שעל כל אורך סיפון הבית שמבפנים. ובפתחה של עליה בפנים על המערב היו שני כלונסות זקופות למעלה כלפי גג הבית, ובין הכלונסות – שליבות, שבהן עולין לגגה של עליה, "ובראשן פספסין" – בראשי כלונסות של מטה שראשן העב הופכין למטה וחדרו של כלונסות הדק וקופין למעלה, שם היו פספסין וגזירין מנוחין כלפי של אמה טרסקין, וזן מבידילין בעליה בין עליית ההיכל ובין עליית קדש הקדשים. ובפרק "הוצאו לו" (יומא נדא, אמה): שתי פרכות בדברי האמצעית כנגדן בעליה כדי להפסיק בין שתי עליית. ולולים – ארובות פתחות לעליות קדש הקדשים, שדרך שם משלשלין את האומנן למטה בדברי לבדוק סדקי הבתלים, וכדי שלא יזנו עיניהם מזיו שכניה מורדיין אותן בתיבות. **משנה ו** ההיכל מאה על מאה – מפורש לפניו ממזרח למערב מצפון לדרום, ועל רום מאה מפרש עכשיו. האומס שש אמות – המפתן גבוה מהארץ שש אמה בבנין אטום חומה סתומה. וצריך לומר: מעלות היו באולם שמהן עולים על המפתן ומורדות בהיכל לירד בהן מהמפתן. גבוהו – (ושל) כותל מהאטום ומעלה ארבעים אמה. אמה כיוור – ציזיון וצירות באמה אחת. ואמתיים בית דילפה – מקום עשו שם, אם ידלף הבית – יקלח לחוץ. ואמה תיקרה – הוא הסיפון, ועליה מעזיבה עובי אמה. וגובה של עליה מהסיפון ומעלה – ארבעים אמה. ושוב אמה כיוור, ואמתיים בית דילפה בראש העליה, כמו (בבבירין) (בבלע) הבית. ואמתיים תיקרה, ומעזיבה למעלה כמו למטה. ושלש אמות מעקה סביב גג המעזיבה, וגג עשוי של המעזיבה, משפע ועולה עד לשוה וגובה של מעקה. ואמא כלה עורב – מהמעקה ולמעלה שפודים ועוצין בגג. אמה גבוהה, לכלא ולמימנע העוף מעליו, שלא יטפן. ר' יהודה לא צידד לאמה כלה עורב, ומגביה המעקה ארבע, והרי מאה אמה. מסיבה וכותלה שמה הורדת (משם) חמים, וכותלה שמה – זה שיעור המשנה, אבל למקרא צריך לעשותו של עשרה. מתוך שמעטס ברוחב התא מיכן, שכן כתב "ורוחב הצלע ארבע אמות" – הרי מיעט בתאים ארבע אמות מזה, ומזה כנגדן הרחיב מסיבה והורדה בארבע אמות למלאת שבעים רחב בהיכל לאחוריו. כך השיב לי רבינו ולחבירי. **משנה ז** והאולם עורף עליו בו' – מלבד החליפות צריך להרחיב כותלי האולם לצפון כנגד התא להמסיבה והכותל, ולדרום כנגד התא והורדת מים וכותלה שהן תשע עשרה אמות מזה ומזה. וצורך היה לו כן לחזק ולתקן בין גבוה כזה, שכן שלמה עשאו מאה ועשרים גבוה, כדרכיב בדברי הימים, אף על פי שגובה הבית בשלשים, כל שכן בני הגולה שהרימו היכל מאה חמס עשו באולם ושוב נדבק בכותלי בית החליפות, הרי כך מאה לפני. סבינים – בלשון ערבי "חלפא". צר מאחוריו – שבעים אמה. ורחב מלפניו – מאה אמה.

הדרן עלך פתחו של היכל

33 אחרי הדלתות מהצד הפנימי, שהיא היתה מזוזה לשער. וצורת
34 הדלת, שהיתה עשויה משתי דלתות, מבוארת בפסוק, **שַׁנְאָמֶר** (שם
35 מא כד) **וְשֵׁתִים דְּלָתוֹת לְדָלָתוֹת שְׁתֵּים מוֹסְבּוֹת דְּלָתוֹת שְׁתֵּים לְדָלָת**
36 **אַחַת וְשֵׁתִי דְלָתוֹת לְאַחֶרֶת** - שכל אחת מהדלתות והפנימית
37 והחיצונית, היתה מורכבת משתי דלתות, דלת אחת היתה
38 מחוברת בצד צפון ואחת בצד דרום, וכל דלת היתה נכפלת
39 באמצעה, שכל דלת היתה עשויה משתי חלקים שהיו מחוברים
40 יחד על ידי חוליות.

משנה ב

41 משנתנו מתארת עוד בענין הפתחים שהיו בכותלי ההיכל, וכיצד
42 היו פותחים את דלתות ההיכל: **וְשְׁנֵי פִשְׁפָּשִׁים** - פתחים קטנים היו
43 לו לשער ההיכל שנקרא '**שַׁעַר הַגָּדוֹל**', פתח **אַחֵד בְּצִפּוֹן** ופתח **אַחֵד**
44 **בְּדָרוֹם**, ופתחים אלו היו רחוקים קצת מן השער הגדול. השער
45 **שֶׁבְּדָרוֹם לֹא נִכְנָס אָדָם בּוֹ מְעוֹלָם**, וְעַלֵּיו הוּא מְפוֹרָשׁ עַל יְדֵי יְחֻזְקָאֵל
46 - וזהו השער שנתנבא עליו יחזקאל במראה, **שַׁנְאָמֶר** (שם מד ב)
47 **וַיֹּאמֶר אֵלַי ה' הַשַּׁעַר הַזֶּה כְּגוֹר יְהוָה לֹא יִפְתָּח וְאִישׁ לֹא יָבֹא בּוֹ כִּי**
48 **ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בָּא בּוֹ וְהָיָה כְּגוֹר**, ומסתמא בבית שני היה גם כן
49 כמו שיהיה במקדש השלישי ששער זה שבדרום גסור. והשער
50 הצפוני בו היו נכנסים בכל בוקר כדי לפתוח את דלתות ההיכל.
51 וכך היו פותחים אותן, נָטַל הַכֹּהֵן אֶת הַמַּפְתָּח, וּפָתַח אֶת הַפִּשְׁפָּשׁ
52 - את הפתח הקטן שבצד צפון, וְנִכְנָס לְהֵתָא - לחדר שהיה שם
53 אחורי כותל ההיכל הצפוני, והיינו סמוך לכותל ההיכל המזרחי,
54 וּמֵהֵתָא היה מהלך קצת לצד מערב, פונה לדרום ונכנס דרך פתח
55 שהיה בעובי כותל ההיכל הצפוני, לְהִיכָל, ומתוך ההיכל היה
56 פותח את כל הדלתות של שער ההיכל. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, לא היה
57 הכהן נכנס לפתוח את ההיכל דרך התא, אלא בְּתוֹךְ עֻזְבִּי שֶׁל
58 כוֹתֵל הָיָה מְחֻלָּה, שאחר שנכנס לפשפש, היה נכנס לחלל שהיה
59 בתוך עובי הכותל, ושם היה מהלך עַד שֶׁהִגִּיעַ לַדְּלָתוֹת, ונִמְצָא
60 שהוא עומד בֵּין שְׁנֵי הַשַּׁעֲרִים שהיו לשער ההיכל, וּפָתַח אֶת
61 הדלתות הַחִיצוֹנוֹת של פתח ההיכל מִבְּפָנִים - מצדם הפנימי, וְאֵת
62 הדלתות הַפְּנִימִיֹת מִבְּחוּץ - מצדם החיצוני.
63

פרק רביעי - פתחו של היכל

פרק זה עוסק בתיאור ההיכל, כותליו ודלתותיו, וכל אשר מסביב לו.

משנה א

4 משנתנו מבארת כיצד היה נראה פתח ההיכל, כמה דלתות היו בו,
5 וכיצד היו נפתחות: **פָּתַחוּ שֶׁל הֵיכָל** היה נִבְּחוּ עֲשָׂרִים אִמָּה, וְרִחְבּוֹ
6 עֲשָׂר אַמּוֹת. ועוביו של הפתח היה שש אמות. וְאַרְבַּע דְּלָתוֹת היו
7 לו לפתח ההיכל, שְׁתֵּים היו קבועות בְּפָנִים - בשפת עובי הכותל
8 בצדו הפנימי, והיינו בצד הפונה לתוך ההיכל, אחת מימין הפתח
9 ואחת משמאלו, וְשְׁתֵּים בְּחוּץ - בשפת עובי הכותל בצדו החיצוני,
10 **שַׁנְאָמֶר** (יחזקאל מא כב) **וְשֵׁתִים דְּלָתוֹת לְהִיכָל וְלִקְדָשׁ**, והרי ההיכל
11 והקודש אותו מקום הוא, ובודאי הפירוש הוא, שדלתות הקודש,
12 הם הדלתות הפנימיות, העומדות בחלל פתח ההיכל בסופו
13 ונפתחות לצד הקודש, ועוד היו שתי דלתות בפתח ההיכל, והם
14 הדלתות החיצוניות. הדלתות הַחִיצוֹנוֹת שהיו בצידי החיצוני של
15 עובי הכותל היו נִפְתָּחוֹת כלפי פנים לְתוֹךְ חֲלַל הַפֶּתַח, כדי לְכַסּוֹת
16 את עֻזְבִּי שֶׁל הַכוֹתֵל, והדלתות הַפְּנִימִיֹת היו נִפְתָּחוֹת לְתוֹךְ חֲלַל
17 הַבֵּית, כלפי פנים ההיכל, כדי לְכַסּוֹת את כותל ההיכל שאחר
18 הַדְּלָתוֹת, שֶׁכָּל כוֹתֵל הַבֵּית מוֹחַ - היו מצופים בְּזָהָב, חוּץ מֵהַכוֹתֵל
19 שֶׁאַחַר הַדְּלָתוֹת, וכדי שיחשב ההיכל כאילו כולו מצופה זהב, היו
20 הדלתות נפתחות לתוך הבית ומכסות את הכתלים שמאחוריהן,
21 והיה נראה כאילו כל הכתלים מצופים זהב. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, לא
22 היו הדלתות נפתחות לתוך הבית, אלא אף הדלתות הפנימיות
23 בְּתוֹךְ חֲלַל הַפֶּתַח היו עומדות, וּכְמִין אֲצִטְרִיטָא היו - וכל דלת
24 היתה עשויה משני חלקים שהיו מחוברים יחד על ידי חוליות,
25 וְנִקְפְּלוֹת לְאַחֲרֵיהֶן - וכשהיו פותחים את הדלתות, היתה הדלת
26 מתקפלת באמצעה, ונכפל חצי הדלת השני, על חצי הדלת
27 הראשון, אֵלּוּ - הדלתות החיצוניות היו מכסות שְׁנֵי אִמּוֹת וּמִחֲצֵהָ
28 מעובי הכותל, וְאֵלּוּ - והדלתות הפנימיות היו מכסות שְׁנֵי אִמּוֹת
29 וּמִחֲצֵהָ מעובי הכותל. וְחֲצֵי אִמָּה וּמוֹנֶה מִכָּאן - חצי אמה מעובי
30 השער נשאר לפני הדלתות מהצד החיצוני, שהיא היתה מזוזה
31 לשער, וְחֲצֵי אִמָּה וּמוֹנֶה מִכָּאן - וחצי אמה מעובי השער נשאר
32

המשך ביאור למס' מידות ליום רביעי עמ' א

17 בחלונות. ועולי בבל עשו את העטרות, כמו שַׁנְאָמֶר (זכריה י ד),
18 'וְהַעֲטָרוֹת [תַּהֲרִיחַ] לְחֵלֶם וּלְטוֹבָנָה [וְלִידְעָנָה] וְלָחֵן בֵּין צִפְנָה לְזִכְרִין
19 בְּהִיכָל ח", שעל ידי שהם נדבו את אותם העטרות, יהיה להם
20 זיכרון בהיכל ה', שהבא להיכל רזואה את העטרות מזכיר את
21 שמם לטובה.
22 וְנָסַן שֶׁל יָהֳב - צורת גפן עשויה מזוהב היתה עומדת על פָּתַחוֹ שֶׁל
23 הֵיכָל מחוץ להיכל, וּמוֹדֵלָה עַל גְּבִי בְּלוֹנִסוֹת - ומוגבה על גבי
24 עמודים של ארז, וְכָל מִי שֶׁהוּא מְתַנַּבֵּד זָהָב לַהֲיִכָל, שרועה להביא
25 זהב שישתמשו בו לציופי ההיכל, היה עושה מהזוהב שהוא מביא
26 צורת עֵלָה או שיעור גדול יותר כצורת גִּנְרִין או אֲשָׁכּוּל, וּמְבִיא
27 וְתוֹלָה בָּהּ. והיה מתקבץ בה זהב הרבה, אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי
28 צְדוֹק, מַעֲשֵׂה הָיָה, וְהִרְבָּה זָהָב נִתְקַבֵּץ שָׁם עַד שֶׁנִּמְנָה עָלֶיהָ שֶׁלֹּשׁ
29 מֵאוֹת בָּהֶנִּים כְּדִי לַפְּנוּתָהּ, כלומר שהיו צריכים כהנים הרבה כדי
30 לפנותה.

הדרן עלך המזוזה

משנה ח

4 עוד עוסקת המשנה בענין האולם: וּבְלוֹנִסוֹת שֶׁל (אבן) [אֲרִין] -
5 וקורות ארוכים של עץ ארז, היו קבועין מִכְתָּלוֹ שֶׁל הֵיכָל לְכַתְּלוֹ
6 שֶׁל אֹיֶלֶם, שראש אחד שלחם היה קבוע בקיר ההיכל, וראש אחד
7 היה קבוע בקיר האולם, בְּרִי שֶׁלֹּא יָבֵעַט - יטה כותל האולם
8 ממקומו, שכיון שגובה הוא האולם מאד, ואין בו עליות שיהיו
9 תקרות העליות ממזיקות את הכתלים, לכן הוצרכו לחבר את
10 קירות האולם וההיכל שיחזיקו זה את זה. וְשִׁרְשְׁרוֹת שֶׁל יָהֳב היו
11 קבועין בְּתַקְרֹת הָאֹיֶלֶם, ומגיעים עד קרוב לקרקע, שֶׁבָּתָן פְּרָחִי
12 כְּהוֹנָה - כהנים בחורים עולים וְרוֹאִין אֶת הַעֲמֻדוֹת, שהם כמין
13 כיפות מזההבות שעושים אותם בחלונות, שעשו עולי בבל, שהיו
14 קבועים בחלונות שהיו בגובה קיר ההיכל שהיה פונה לאולם. והיו
15 פרחי כהונה עולים לשם, כדי לראות את מה שצריך לתקן
16

1

2

7

28

29

40

41

56

67

68

88

89

מידות. פרק רביעי – פתחו של היכל דף לז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" – (שטיינזליץ) רנה רמב"ם

מצוה בתמימים. אין תמימים — נכנסין בעלי מומין. מצוה שיכנסו בתיבות. אין שם תיבות — יכנסו דרך פתחים. זכר מרת גבהו ואחר כך יזכור ארכו ורחבו. "אוטם" — הוא בנין אטום שבונים בגוף הקרקע יסוד ועליו מעמידין הכתלים. "כיוור" — הוא פיתוח, והפיתוח שמפתחים הבנאים בסיד ובאבנים. ולפעמים וצירוקין. "דלף" — שם טיף המים מן הקירוי.

והיה נהוג אצלם בבנים לעשות לבית שני קירויים, קירוי למעלה מחבירו, ונתונים בין שניהם מעט הרחקה, וקורים אותו החלל "בית הדילפה" על שם הדלף, כדי שאם טיף הקירוי העליון יעמדו מים באותו החלל. "יתקרה" — קירוי והנחתו הקורות בלבה "ומעוברה" — היא הסיד והאבנים שנותנין על הקירוי. וכבר פירשנו זה בסוכה. "כלה עורב" — מאבד העורבין, לפי שהיה מקף ההיכל למעלה מן המעקה מארבע רוחותיו בחשק של ברזל גובה אמה, חד כמו הסיף, כדי שלא ישב עליו שום עוף על ההיכל, מפני שנחתכים גלגיו באותו הסיף, ולפיכך קורין אותו "כלה עורב". ואף על פי שאין צריך לציור, הרי זו צורה מה שנוכח בהלכה זו מגבהו של היכל, והוא מצויירת בשולי הדף (יח). צורת ההיכל באורך ורחב, ואילו המדות הנזכרות, כבר ישבנו אותם בתחילת פרק זה. וכשתסתכל בו תמצא כל הכתוב בזה התבאר מאותה הצורה. וכן כתוב בענין בית ראשון שארכו של היכל היה עשרים ורחבו עשרים, והיה קודש הקדשים שלישיתו, כמו במשכן, והוא עשרים אמה וההיכל ארבעים. והבית המבדיל בין ההיכל וקודש הקדשים, והוא הנקרא "טרקסין", היה בו פתח ועליו פרוכת אחת. וגולל להם ספק בבית שני על עובי כותל הטרקסין אם היה נכלל עם הארבעים של היכל ויהיה רוחק הפרוכת מכותל מערבי עשרים ואחד אמה, או היה מכלל קדשי הקדשים ותהיה שפת הפרוכת בשליש בצמיצום. ולפיכך נתנו עובי הכותל מחוץ למדת ההיכל וקודש הקדשים, ונתנין עליו פרוכת מבפנים ופרוכת מבחוץ, והיה הטרקסין בין שתי פרוכות, והיה בין שתיקן אמה, כמו שבארנו בחמישי מ"כפירים". והיה כולו, רוצה לומר — ההיכל, מאה על מאה. היה מטין הבנין מעט לצד מערב, וכשימשך לצד המזרח מותרים כדמות האריה שהוא רחב מלפניו וצר מאחוריו, כגון זה (ט).

הדרן עלך פתחו של היכל

מִשְׁנֵה ג וְשִׁלְשִׁים וְשִׁמּוֹנָה תָּאִים הָיוּ שָׁם, חֲמִשָּׁה עֶשְׂרִי בַּצָּפוֹן, חֲמִשָּׁה עֶשְׂרִי בַּדָּרוֹם, וְשִׁמּוֹנָה בַּמַּעֲרָב. שְׂבָצָפוֹן וְשְׂבָדָרוֹם - חֲמִשָּׁה עַל גְּבִי חֲמִשָּׁה, וְחֲמִשָּׁה עַל גְּבִיחֶם. וְשְׂבָמַעֲרָב - שְׁלֹשָׁה עַל גְּבִי שְׁלֹשָׁה, וְשָׁנִים עַל גְּבִיחֶם. וְשִׁלְשָׁה פִּתְחִים הָיָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, אֶחָד לְהֵתָא מִן הַיָּמִין וְאֶחָד לְהֵתָא מִהַשְּׂמָאל וְאֶחָד לְהֵתָא שָׁעַל גְּבִי. וַיִּקְרָן מִזְרָחִית צְפוֹנִית הָיוּ חֲמִשָּׁה פִּתְחִים, אֶחָד לְהֵתָא מִן הַיָּמִין, וְאֶחָד לְהֵתָא שָׁעַל גְּבִי, וְאֶחָד לְמַסִּיבָה, וְאֶחָד לְפִשְׁפֶּשׁ, וְאֶחָד לְהִיכָל. מִשְׁנֵה ד הַתְּחִתּוֹנָה - חֲמִשָּׁה, וְרוֹבֵד שְׁשָׁה. וְהַמַּעֲצִיעַ - שְׁשָׁה, וְרוֹבֵד שְׁבַע. וְהַעֲלִינָה - שְׁבַע, שְׂנַאֲמִיר: "הַיָּצִיעַ הַתְּחִתּוֹנָה חֲמִשׁ בְּאַמָּה רַחְבָּהּ וְהַתִּיכָנָה שֵׁשׁ בְּאַמָּה רַחְבָּהּ וְהַשְּׁלִישִׁית שְׁבַע בְּאַמָּה רַחְבָּהּ". מִשְׁנֵה ה וּמִסְבָּה הָיְתָה עוֹלָה מִקֶּרֶן מִזְרָחִית צְפוֹנִית לְקֶרֶן צְפוֹנִית מַעֲרָבִית, שָׁבָה הָיוּ עוֹלִים לִגְבוֹת הַתָּאִים. הָיְתָה עוֹלָה בְּמִסְבָּה וּפְנִיּוֹ לְמַעֲרָב, הִלָּךְ עַל כָּל פְּנֵי הַצָּפוֹן עַד שֶׁהָיָה מַגִּיעַ לְמַעֲרָב. הִגִּיעַ לְמַעֲרָב וְהָפַךְ פְּנִיּוֹ לְדָרוֹם. הִלָּךְ בְּלִפְי מַעֲרָב עַד שֶׁהָיָה מַגִּיעַ לְדָרוֹם. הִגִּיעַ בְּלִפְי דָּרוֹם וְהָיוּ פְּנִיּוֹ לְמִזְרָח. הָיָה מִהִלָּךְ בַּדָּרוֹם עַד שֶׁהָיָה מַגִּיעַ לְפִתְחָהּ שֶׁל עֲלִיָּה, שִׁפְתָּהּ שֶׁל עֲלִיָּה פְתוּחָה בְּלִפְי דָּרוֹם. וּבְפִתְחָהּ שֶׁל עֲלִיָּה הָיוּ שְׁתֵּי כְלוֹנוֹסוֹת שֶׁל אֶרֶץ שְׂבָחָן הָיוּ עוֹלִין לִגְבוֹת שֶׁל עֲלִיָּה. וְרָאשֵׁי פִסְפָּסִין מִבְּדִיל בְּעֲלִיָּה בֵּין הַקֶּדֶשׁ לְבֵין קֶדְשֵׁי הַקִּדְשִׁים. וְלִזְלוֹן הָיוּ פְתוּחוֹם בְּעֲלִיָּה לְבֵית קֶדְשֵׁי הַקִּדְשִׁים, שְׂבָחָן הָיוּ מְשֻׁלְשִׁין אֶת הָאֲמָנִין בְּתִיבוֹת, בְּדִי שְׁלֹא יוֹנוּ עֲיִינֵיהֶם מִבֵּית קֶדֶשׁ הַקִּדְשִׁים. מִשְׁנֵה ו וְהִיכָל - מֵאָה עַל מֵאָה עַל רוֹם מֵאָה. הָאוֹטָם - שֵׁשׁ אַמּוֹת, וְגוֹבָה אֲרָבָעִים אַמָּה. וְאֵמָה בְּיֹר, וְאֵמָה בְּיֹר, וְאֵמָתִים בֵּית דִּלְפָּה, וְאֵמָה תִּקְרָה, וְאֵמָה מַעֲזִיבָה. וְגוֹבָה שֶׁל עֲלִיָּה אֲרָבָעִים אַמָּה, וְאֵמָה בְּיֹר, וְאֵמָתִים בֵּית דִּלְפָּה, אַמָּה תִּקְרָה, וְאֵמָה מַעֲזִיבָה, וְשֹׁלֵשׁ אַמּוֹת מַעֲקָה, וְאֵמָה כָּלָה עוֹרֵב. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לֹא הָיָה כָּלָה עוֹרֵב עוֹלָה מִן הַמִּדָּה, אֲלֵא אֲרָבַע אַמּוֹת הָיָה מַעֲקָה. מִשְׁנֵה ז מִמְּזֻרָה לְמַעֲרָב - מֵאָה אַמָּה; בּוֹתֵל הָאוֹלָם - חֲמִשׁ, וְהָאוֹלָם - אֶחָד עֶשְׂרִי, בּוֹתֵל הִיכָל - שֵׁשׁ, וְתוֹכוֹ - אֲרָבָעִים אַמָּה, אַמָּה טְרַקְסִין, וְעֶשְׂרִים אַמָּה בֵּית קֶדֶשׁ הַקִּדְשִׁים. בּוֹתֵל הִיכָל - שֵׁשׁ, וְהֵתָא - שֵׁשׁ, וְהֵתָא - שֵׁשׁ, וְכֹתֵל הֵתָא - חֲמִשׁ, וְהֵתָא - שֵׁשׁ, בּוֹתֵל הִיכָל - שֵׁשׁ, וְתוֹכוֹ - עֶשְׂרִים אַמָּה, בּוֹתֵל הִיכָל - שֵׁשׁ, וְהֵתָא - שֵׁשׁ, וְכֹתֵל הֵתָא - חֲמִשׁ, וְכֹתֵל הָמִים - שְׁלֹשׁ אַמּוֹת, וְהַכְּתָל - חֲמִשׁ אַמּוֹת. הָאוֹלָם עוֹרֵף עָלָיו חֲמִשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה מִן הַצָּפוֹן, וְחֲמִשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה מִן הַדָּרוֹם. וְהָיָה הָיָה נִקְרָא "בֵּית הַחֲלִיפוֹת", שֵׁשׁם גּוֹבִיּוֹם אֶת הַסְּבִינִין. וְהִיכָל צָר מֵאַחֲרָיו וְרָחֵב מִלְּפָנָיו, וְדוֹמָה לְאָרִי, שְׂנַאֲמִיר: "הָיָה אֲרִיָּאל קָרִית חֲנָה דוֹד", מִה הָאָרִי צָר מֵאַחֲרָיו וְרָחֵב מִלְּפָנָיו. - אֵף הִיכָל צָר מֵאַחֲרָיו וְרָחֵב מִלְּפָנָיו.

כבר אמרנו בתמיד ש"תא" נקראת ההרחקה שיש בין שתי הכתלים - וכשתסתכל בצורת ההיכל שציינו תמצא בצפון חמשה הרחקות, והם: כותל מסיבה, ומסיבה, וכותל התא, והתא, וכותל ההיכל, וכמותם בדרום - לפיכך אמר שעל אלו החמשה הרחקות היו חמשה תאים, ועל חמשה תאים (היו חמשה תאים) שניים.

והוא מה שאמר "חמשה על גבי חמשה חמשה על גבם" עד שהיו שלש שורות של תאים, וכן צורתם (ט), וכיצא בו היה בדרום. ואל יטעך שקרא אותם "כותל מסיבה, ומסיבה, וכותל התא, והתא, וכותל ההיכל", ואחר כך חזר וקראם כולם "תאים", לפי שהרחקה שיש בין שני הכתלים הוא התא, וכולם תאים, אבל כותל המסיבה וכותל התא וכותל ההיכל לא היה כותל סתום אלא שני כותלים וביניהם הרחקה כמו שציינו. ולקצת התאים היו שמות, כגון שקרא השורה התחתונה מהם "מסיבה" ר"ת הורדת המים" וזולתם, כמו שכתבנו בצורה וכמו שזכר בפרק זה. וכשתסתכל בצורה גם כן תמצא במערב שלשה הרחקות, והם: כותל התא, והתא, וכותל ההיכל. והיו עליהן שלשה תאים, ושנים על גביהם כן (טז). ומה שאמר כאן "לפשפש אחד", רצה לומר: לתא שיש בו הפשפש הצפוני שבו נכנסין להיכל, וזהו הפתח שהיה בצפון של תא. שהיה לו חמשה פתחים, והתא הזה היה בשורה אמצעית מהתאים, והוא שעל גבי המסיבה. היציע - הם הגזוזטאות המקיפות להיכל מבחוץ. והיתה גזוזטא אמצעית יותר רחבה מן התחתונה, והעליונה יותר רחבה מאמצעית, כדי שלא יהא אפשר להדיק בכותל. והוא מה שאמר "כי מגרעות נתן לבית" וגו'. וכן היה מוקף כל ההיכל מבחוץ לכותל המסיבה שלש גזוזטאות, כצורה זו (יז). והקפה זו שמקיף ההיכל עד שיגיע אל העליה היא בתוך התאים המקיפים להיכל, כמו שציינו. ועכשיו אמרנו שהיתה עליה על ההיכל וקודש הקדשים, ובקרקע עליה היה דבר מבדיל בין קירוי ההיכל ובין קירוי קודש הקדשים. ולולא הוא פתח קטן. ולפיכך אמר שלול היה בקרקע העליה פתח אל קודש הקדשים ליכנס בהם האומנים אל קודש הקדשים אם יצטרך לתקן שום דבר. והואיל זכרנו האומנים, נאמר כאן שאם יצטרך בנין בתוך ההיכל משתדלים ומכוונים שיהיה האומן בהן כשר, ואם אי אפשר, שלא נמצא אלא ישראל - יכנס. וכתבו התוספתא דכלים (פרק א): "היכל נכנסין לבנות ולתקן ולהוציא הטומאה. מצוה בכדונים. אין כדונים - נכנסין לים. אין לים - נכנסין ישראלים. מצוה בטוהרים. אין טוהרים - נכנסין טמאים."

הדרן עלך פתחו של היכל

משנה א כל העזרה היתה מאה ושמונים וחמש – מגובה של עזרת ישראל עד לאחורי הכפורת, כמו שמפרש באורך, ורחבה מאה ושלושים וחמש בעזרת נשים, שהרחוב לא שונה, שכותלי כל העזרות כולן הולכות בשוה ובמישור. מן הצפון לדרום מפרש לך מה היה משמשת העזרה, הכבש לעצמו – שלשים אורך, מקום הטבעת – עשרים וארבע אמות. שלחנות של שיש בשש עמודים הננסים שניים בפרק שלישי, והנותר – הוא עשרים וחמש אמות – פרוס אותו בין כבש לכותל מזה, ובין מקום הננסין מצד אחד. ג שם היו מולחין עזרות קדשים – לכך נקראת "פרוה" – על שם עזרות הפרים שבה, דומיא דחברותיה שנקראו על שם מעשיהן, וזכר לדבר – "זהב פרוים" (דברי הימים ב ג, ו) – שדומה לדם הפרים. אבל בית טבילה שעל גבה – פרוה מגושא בנאו, ועשאה דומה לרומה. בית טבילה – בחול, שבנו על גב שער המים אמת נ"ל. ד לשכת כהן גדול – לשכת פרהדרין. היתה אחורי שתיהן – אחד לשכת הגולה ואחד לשכת הגזית. ונג שלשתן שוה – למעלה. בור הגולה – מים מתוקים – לשתייה ואמת המים להדחה.

הדרן עלך כל העזרה

הקדמנו בתחילת מסכתא זו שהשער השלישי משערי העזרה שהיו בדרום נקרא "שער המים". ותבאר בגמרא דיומא (לא, א) שעל השער הזה היה מקוה המים שטובל בו כהן גדול ביום הכיפורים טבילה ראשונה. והיו המים באים שמה ממעיין שהיה שם ששמו "עין עיטם". ועל טבילה זו אמר ר' יוחנן שהיתה בחול, כמו שפירשנו שם. ותבאר שהיתה לו לכהן גדול לשכת אצל מקוה זו על שער העזרה, וכפי הנראה להם בתלמוד שלשכת העין שבצפון שהיתה לשכת כהן גדול, וגם כן לשכת פרהדרין הנוכרת בתחילת "כיפורים". ושלשכה זו שברום על שער המים היא לשכת "בית אבטינס", שמשיבועים אותו שם ערב יום הכיפורים, כמו שביארנו שם. וכן נתבאר בגמרא יומא שלשכת הגזית חצייה קודש וחצייה חול, ויש לה שני פתחים, אחד פתח לקודש ואחד פתח לחול. ושחציה של חול הוא לצד מערב, ובאותה המוחצה יכולין לשבת. לפי שכבר ביארנו שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד. פרוה שם איש אמגושי שחתר בקיר העזרה בלשכה זו כדי לראות העבודה ונחרה על כן נקראת השלכה על שמו: והואיל וזכרנו כבר ציור המזבח וצמצום מדותיו וכן צמצום מדרת ההיכל אני רוצה לצייר עכשיו צורת העזרה כולה ושיעורה ומדותיה לארכה ולרחבה וכל מה שהיה בה מלשכות ואסמך אליה עזרת נשים ובית המוקד ולא אתעסק במדרת ההיכל והמזבח רק אוכיר אותם כפי שמותם שהקדמנו בלי זכירת מדרת כל חלק מהם והואיל והקדמנו אותו חו היא הצורה הכללית שיידענו אותה והבטחנו עליה במקומות רבים מן המשנה:

משנה א כל העזרה היתה אורך מאה ושמונים ושבע על רוחב מאה ושלושים וחמש. מן המזרח למערב, מאה ושמונים ושבע. מקום דריסת ישראל – אחת עשרה אמה. מקום דריסת הכהנים – אחת עשרה אמה. שלשים ושתים. בין האולם ולמזבח – עשרים ושתים אמה. החיל – מאה אמה. ואחת עשרה אמה לאחורי בית הכפרת. משנה ב מן הצפון לדרום מאה ושלושים וחמש. מהכבש ולמזבח – עשרים ושתים. מן המזבח למזבח – שמונה אמות. מקום הטבעות – עשרים וארבעה. מן הטבעות לשלחנות – ארבעה. מן השלחנות ולננסין – ארבעה. מן הננסין לכותל העזרה – שמונה אמות, והמזרח – בין הכבש לכותל, ומקום הננסין. משנה ג שש לשכות היו בעזרה, שלש בצפון ושלש בדרום. שבצפון: לשכת המלח, לשכת הפרוה, לשכת המדיחים. לשכת המלח – שם היו נותנין מלח לקרבן. לשכת הפרוה – שם היו מולחין עזרות קדשים, ועל גגה היה בית המבילה לכהן גדול ביום הכיפורים. לשכת המדיחים – ששם היו מדיחין קרבי הקדשים, ומשם מסבה עולה לגג בית הפרוה. משנה ד שבדרום: לשכת העין, לשכת הגולה, לשכת הגזית. לשכת העין – אמר רבי אליעזר בן יעקב: שכחתי מה היתה משמשת. אבא שאול אומר: לשכת כהן גדול, והיא היתה אחורי שתיהן, וגג שלשתן שוה. לשכת הגולה – שם היה בור קבוע, והגלגל נתון עליו, ומשם מספקין מים לכל העזרה. לשכת הגזית – שם היתה סנהדרין גדולה של ישראל יושבת ודנה את הכהונה. ובהן שנמצא בו פסול – לובש שחורים, ומתעטף שחורים, ויוצא והולך לו. ושלם נמצא בו פסול – לובש לבנים, ומתעטף לבנים, נכנס ומשמש עם אחיו הכהנים. ויום טוב היו עושין שלא נמצא פסול בורעו של אהרן הכהן. וכך היו אומרים: "ברוך המקום, ברוך הוא, שלא נמצא פסול בורעו של אהרן, וברוך הוא שפטר באהרן ובבניו לעמוד לשירת לפני ה' בבית קדשי הקדשים".

הדרן עלך כל העזרה וסליקא לה מסכת מדות

הדרן עלך כל הערה

אגרות קודש

ב"ה, בין כסה לעשור, תשכ"ג
ברוקלין, נ. י.

לכבוד מר גדעון שי נאור

ראש המועצה המקומית קרית גת

שלום וברכה!

בהמשך לברכת השנה שבדואי קבל בעתו ובזמנו, אביעה בזה ביחוד תודתי הלבבית עבור מסירת המפתח על ידי ב"כ שי מהאורחים מקרית גת שנמסר לי בשמו ובשם המועצה בעת ההתועדות דערב ראש השנה. גם מלאתי ידי השליח למסור לכ' אישית הכרת תודתי וגם איזה דברים שנאמרו באותו מעמד בקשר עם מסירת המפתח, על פי הפתגם הידוע של הבעל שם טוב, שכל ענין ומאורע בחיי האדם יש בו הוראה ולימוד בעבודת האדם לקונו. וכאן בקיצור:

המשך בעמוד הבא

פרק חמישי - כל העזרה

משנה א

פרקזה עוסק בענין העזרה, מידותיה והלכות שבה.
כל העזרה כולה, מתחילת עזרת ישראל עד סוף העזרה במערב,
היתה אורך מאה ושמנים ושבוע אמות, על רוחב מאה ושלשים וחמש
אמות.
המשנה מפרטת את שטח אורך העזרה: אורך העזרה מן המזרח
למערב היה מאה ושמנים ושבוע אמות, מקום דריסת רגלי ישראל –
המקום שהיה מותר לישראל להיכנס שם אף שלא לצורך, והוא
הנקרא 'עזרת ישראל, היה אחת עשרה אמה, ומקום דריסת
הכהנים, והיינו 'עזרת כהנים', היה אחת עשרה אמה, המזבח היה
שלשים ושתים אמות, ופני האולם ולמזבח היו עשרים ושתים אמה,
(החיל) [ההיכל] אורכו היה מאה אמה, ואחת עשרה אמה היו
לאחורי בית הכפפר – קדש הקדשים.

משנה ב

המשנה מפרטת את שטח רוחב העזרה: רוחב העזרה מן הצפון
לדרום, היה מאה ושלשים וחמש אמות, והולכת המשנה ומפרטת
מן הדרום לצפון, מן הכבש ולמזבח – מתחילת הכבש עד סוף
המזבח, היו ששים ושתים אמות, ומן המזבח למזבח שהיו קבועות
בקרקע העזרה מצפון למזבח, שבהם היו מכניסים את צואר
הקרבת כשהיו שוחטים אותם, היו שמונה אמות, ומקום המזבחות
היה עשרים וארבע אמות, ומן המזבחות לשלחנות של שיש שהיו
שם, שעליהם היו מדיחים את הקרביים, היו ארבע אמות, ומן
השלחנות ולמזבחות – העמודים הקטנים שהיו מצפון לטבעות,
שעליהם היו מפשיטים את הקרבנות היו ארבע אמות, ומן המזבחות
למזבח העזרה הצפוני היו שמונה אמות. והמזבח – ומה שנשאר
מהמאה שלושים וחמש אמות של רוחב העזרה, היה חצוי בין
הכבש לבית הדרומי של העזרה, וחציו היה מקום המזבחות.

משנה ג

שש לשכות היו בעזרה, שלש לשכות בצפון, ושלש בדרום.

הלשכות שבצפון היו, לשכת המלח, לשכת הפרה, לשכת
המדיחין.
המשנה מפרטת למה שימשו לשכות אלו: לשכת המלח היא
הלשכה ששם היו גותנין מלח לקרבן – כדי לקחת משם מלח לתת
על הקרבנות. לשכת הפרה היא הלשכה ששם היו מולחין את
עורות הקדשים, ועל גגה היה בית המזבח לכהן גדול ביום
הכפורים. לשכת המדיחין היא הלשכה ששם היו מדיחין את קרבי
הקדשים, ומשם מסיבה ו-מעלות בנויות באבן בצורה מגולגלת
עולה לגג בית הפרה.

משנה ד

הלשכות שבדרום היו, לשכת העץ, לשכת הנולה, לשכת הנזיר.
לשכת העץ, אמר רבי אליעזר בן יעקב, שבחתי מה היתה משמשת.
אבא שאול אומר, לשכת הכהן גדול, שהיו מפרישים את הכהן
גדול מביתו לשם לפני יום הכיפורים, היתה אחורי שתייהן – אחורי
לשכת הגולה ולשכת הגזית, וגג שלשון שוה – וקירוי אחד היה
משותף לשלשתם.
לשכת הנולה, שם היה בור קבוע, שעשו אותו כשעלו מהגולה,
והנולה היה נתון עליה, שעל ידי הגלגל, היו מורידים דלי לבור
להוציא ממנו מים, ומשם היו מספיקין מים לכל העזרה.
לשכת הנזיר, היא לשכה גדולה ששם היתה סנהדרין גדולה של
ישראל וישבת ודנה את הכהונה, שכל כהן קודם שהיה מתחיל
לעבוד בבית המקדש, היו בודקים את ייחוסו, וכהן שנמצא בו
פסול לובש שחורים ומתעטף שחורים ויוצא והולך לו, וכהן שלא
נמצא בו פסול, לובש לבנים ומתעטף לבנים מרוב שמחה, ונכנס
ומשמש עם אחיו הכהנים. ויום טוב היו עושין אותם הכהנים
שנמצאו כשרים, ומודים לה' יתברך על שלא נמצא פסול בורעו
של אהרן הכהן. וכך היו אומרים, ברוך המקום ברוך הוא שלא נמצא
פסול בורעו של אהרן, וברוך הוא שבהר באהרן ובבניו לעמוד לשרת
לפני ה' בבית קדשי הקדשים.

הדרן עלך כל העזרה
וסליקא לה מסכת מדות

המשך בעמוד הבא

מפתח ענינו בשנים, לפתוח ולנעול, זאת אומרת, שיש דלת ושער שלפעמים צריכים להיות
פתוחים ולפעמים סגורים. ובחיי האדם הם שני העמודים, הקו דסור מרע, שצריך לנעול הדלת בפני
השפעה בלתי רצויה, וקו דעשה טוב, שצריך לפתוח להשפעות טובות.

וענין זה חל על כל אחד ואחת, הפרט והכלל. שכל אחד ואחד, אפילו אם מעמדו ומצבו נעלה
ביותר, הרי מבקש אל תביאני לידי נסיון, להיות נזהר מהשפעה בלתי רצויה, ולאידך הרי הטוב הוא
בלי גבול, כי קשור עם עצם הטוב השייכת שהוא אין סופי, וצריך להשתדל תמיד להוסיף בטוב, וכפסק
חכמינו ז"ל מעלין בקדש.

כיון שאחריות כל אחד היא לפי האפשריות והכוחות שניתנו לו, יהי רצון שכי בתור ראש
המועצה וכל חברי המועצה ינצלו כוחותיהם ואפשריותם במילואה, בשני הקוים האמורים, להשתדל
שהעיר תהי' סוגרת ומסוגרת בפני השפעות בלתי רצויות ופתוחה לקלוט עניני טוב במדה הכי גדולה.
וכיון שהעיר היא בארץ אשר ארץ הקדש יקרא לה, ובלשון תורתנו תורת חיים ארץ אשר עיני ה'
אלקיד בה מראשית השנה ועד אחרית שנה, הרי משנה חשיבות להאמור לעיל, וגם מובטח להם העזר
מלמעלה לברכה והצלחה בגשמיות וברוחניות גם יחד.

בכבוד ובברכת חתימה וגמר חתימה טובה.

פרק ראשון – שמאי

1 דרך הנשים לראות דם מזמן לזמן, ראייה זו מכונה 'וסת'. אם יש
2 לה זמן קבוע לראייתה נקראת 'אשה שיש לה וסת', ואם אין לה
3 זמן קבוע נקראת 'אשה שאין לה וסת'.
4 אשה הרואה דם, משעה שיצא הדם לבית החיצון, אף על פי
5 שעדיין לא יצא לגמרי מגופה, טמאה היא ואסורה לבעלה. מן
6 התורה אינה טמאה אלא אם כן הרגישה ביציאת הדם, וחכמים
7 גזרו שאפילו אם ראתה שלא בהרגשה טמאה, ואפילו אם רק
8 מצאה כתם על בגדיה גם כן טמאה מדבריהם.
9 ענין הנדה והזבה, וטהרתן: בפעם הראשונה שהאשה רואה דם,
10 הרי היא טמאה שבעה ימים, בין אם ראתה טיפת דם כחרדל בין
11 אם ראתה כל שבעת הימים, והיא טומאת הנדה. אם פסקה לראות
12 ביום השביעי קודם שקיעת החמה, טובלת בלילה של מוצאי
13 שביעי וטהורה. מיום שמיני ואילך, אחד עשר יום הסמוכים לימי
14 נדתה נקראים ימי זיבה, ודינה בהם, שאם ראתה בימים אלו יום
15 אחד או שני ימים, די לה בספירת יום אחד נקי וטובלת והיא
16 טהורה ('שומרת יום כנגד יום'), והיא הנקראת זבה קטנה. ואם
17 ראתה במשך שלשה ימים רצופים, זקוקה למנות שבעה ימים
18 נקים ואחר כך טובלת והיא טהורה, והיא הנקראת זבה גדולה.
19 ואם לא ראתה עד לאחר שעברו אחד עשר יום מסוף ימי נדתה,
20 חוזרת לימי נדתה, דהיינו שכשתראה שוב דם, בין ראתה סמוך
21 לימי זיבתה בין ראתה רחוק מימי זיבתה, תטמא שבעה ימים כנדה,
22 ואחר כך יש לה אחד עשר ימי זיבה, כפי שנתבאר.

משנה

24 נתבאר שמיד כשיצא הדם מן המקור לבית החיצון אף קודם שיצא
25 מחוץ לגופה היא טמאה. מן התורה אשה שיצא דם מגופה אין
26 חוששים שמא קודם לכן כבר היה הדם בבית החיצון ולא יצא עד
27 עכשיו, ואינה מטמאה למפרע דברים שנגעה בהם. ונחלקו
28 התנאים במשנה זו אם גזרו חכמים שתהיה טמאה למפרע לענין
29 תרומה וקדשים שנגעה בהם, ומאימתי גזרו שתהיה נחשבת
30 טמאה: **שמאי אומר, כל הנשים שראו דם דין שעתן** – די לנו אם
31 יטמאו תרומה וטהרות שיגעו בהן משעת ראייה ואילך, ואין
32 חוששים שמא כמו שעכשיו נמצא דם בבית החיצון, גם אם היתה
33 בודקת קודם לכן היתה מוצאת וכותלי בית הרהם העמידוהו.
34 **הלל אומר, כל הנשים שראו דם מטמאות תרומה וטהרות מפקדה**
35 **לפקדה** – מבדיקה לבדיקה, כגון אשה שבדקה עצמה באחד
36 בשבת ומצאה שהיא טהורה, וביום רביעי בדקה ומצאה שהיא
37 טמאה, חוששים שמא כבר נטמאה קודם לכן ומטמאה מספק את
38 כל הטהרות שנתעסקה בהן מהזמן שאחר הבדיקה באחד בשבת,
39 שחוששים שמא מיד אחר הבדיקה יצא הדם לבית החיצון וכותלי
40 בית הרהם העמידוהו שלא יצא לחוץ, **ואפילו אם היתה הבדיקה**
41 **הקודמת לימים הרבה** – לפני ימים רבים, מטמאים מספק את כל
42 הטהרות שנתעסקה בהם כל הימים שבין שתי הבדיקות.
43 **וחכמים אומרים, לא פקדינה וה לא פקדינה** – לא כדברי הלל
44 שחמיר יותר מדאי ומטמא מהבדיקה הקודמת אף אם עברו ימים
45 רבים, שודאי אין הדם מתעכב בבית החיצון זמן רב כל כך, ולא
46 כדברי שמאי שמיקל יותר מדאי ואינו מטמא למפרע כלל, **אלא,**
47 **מעת לעת מפקדת על יד מפקדה לפקדה, ומפקדה לפקדה**
48 **מפקדת על יד מעת לעת**, כלומר, שני זמנים הוזכרו באשה לטמא
49 טהרות למפרע, 'מעת לעת', ו'מפקדה לפקדה', ויש להלך אחר

51 הקל שבשניהם, אם הזמן שבין בדיקה לבדיקה הוא יותר מ'מעת
52 לעת', שהוא עשרים וארבע שעות למפרע מזמן הראייה, הדין
53 הוא ש'מעת לעת' ממעט את השיעור של 'מפקדה לפקדה',
54 והולכים אחר 'מעת לעת' ואינה מטמאה אלא טהרות שנגעה בהם
55 מאתמול בשעה הזאת, ואם הזמן של 'מעת לעת' הוא יותר מהזמן
56 של מפקדה לפקדה, כגון שבדקה עצמה בתוך מעת לעת ומצאה
57 שהיא טהורה, הדין הוא ש'מפקדה לפקדה' ממעט את השיעור
58 של 'מעת לעת', ואין מטמאים אלא טהרות שנגעה בהן מהזמן
59 שאחר הבדיקה שבדקה בתוך מעת לעת.
60 המשנה מבארת אופן שבו לא גזרו טומאה למפרע: **כל אשה שיש**
61 **לה וסת** – זמן קבוע לראיית דם, ובדקה בשעת הוסת ומצאה
62 שהיא טמאה, **דינה שעתה** – די לנו אם טמאה מאותה שעה ואילך,
63 ואין חוששים שמא קודם לכן כבר יצא הדם לבית החיצון, אלא
64 ודאי 'אורח בזמנו בא'.
65 המשנה מבארת דין בענין 'פקדה': **והשמשות בעדים**, כלומר,
66 אשה שבודקת עצמה בעד (סדין) קודם תשמיש ולאחריה, **הרי**
67 **בדיקה זו נחשבת כפקדה, ומפקדת על יד מעת לעת**, שאם נמצאה
68 טהורה בבדיקה של תשמיש ואחר כך ראתה דם בתוך מעת לעת,
69 אינה טמאה למפרע אלא מהזמן שאחר התשמיש ולא מעת לעת
70 מזמן הראייה, שהרי בשעת תשמיש בדקה ומצאה עצמה טהורה,
71 וממעטת על יד מפקדה לפקדה, שאם בדקה שחרית ומצאה
72 טהורה, ובצהרים משעה בעדים, ואחר כך בערבית בדקה וראתה
73 דם, אין מטמאים את הטהרות שנגעה בהן מבדיקת שחרית עד
74 שעת תשמיש, שהרי קודם תשמיש בדקה ומצאה טהורה ולא
75 שייך לומר שכבר היה דם קודם לתשמיש, אלא רק הטהרות
76 שנגעה בהן משעת תשמיש ואילך טמאות.
77 המשנה מבארת מהו 'דיה שעתה': **ביצי דיה שעתה** של האשה
78 שיש לה וסת, **היתה יושבת כמטה ועוסקה בטהרות, ופרשה מן**
79 **המטה וראתה דם, היא מטמאה טומאת נדה, וזה** – המטה והטהרות
80 שעסקה בהן, **מחורות, שמשום שיש לה וסת קבוע אנו אומרים**
81 **'דיה שעתה'** ואינה מטמאה למפרע לא את הטהרות ולא את
82 המטה.
83 המשנה מבארת עוד בענין טומאה למפרע: **אף על פי שאמר**
84 **חכמים באשה שאין לה וסת שמשמאה למפרע מעת לעת, מכל**
85 **מקום אינה מונה שבעת ימי נדתה אלא משעה שראתה ולא קודם**
86 **לכן**.

גמרא

87 במשנה נחלקו שמאי והלל אם אשה שראתה דם דיה שעתה או
88 מטמאה למפרע. הגמרא מבררת באיזה סברא נחלקו. שואלת
89 הגמרא: **מאי טעמיה דשמאי** – מהו טעמו של שמאי הסובר שאשה
90 שראתה דם אינה מטמאה למפרע. משיבה הגמרא: **קפכר** – שמאי
91 סובר, **העמד את האשה על חזקתה**, שכן הוא הכלל בכל ספק
92 שמעמידים את הדבר על חזקתו הראשונה, **ואשה משעה שטובלת**
93 **לנדתה כחזקת טהורה היא עומדת**, ולכן יש לנו לומר שבזמן
94 שנתעסקה בטהרות קודם שהתברר לנו שראתה דם היתה טהורה.
95 שואלת הגמרא: **והלל** – מה טעמו של הלל הסובר שמטמאה
96 למפרע ואין מעמידים אותה על חזקתה. משיבה הגמרא: לדעת
97 הלל, **כי אמרינן** – מתי אנו אומרים 'העמד דבר על חזקתו', **היכא**
98 **דלית ליה ריעותא מנופיה** – כשאין לו חסרון מגופו, **אכל איתתא** –
99 אשה
100

כדי לפעול את ביאת משיח צדקנו בגלוי זקוקים ללימוד פנימיות התורה.

נדה. פרק ראשון – שמאי דף ב עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" רנט

תוספות

רש"י

משנה **שמאי** **אומר** **כל הנשים** **דיין** **שעתן** — אם ראתה דם, דל ונו אם תטמא תרומה וטהרות שתגע בהן משעת ראייה ואילך, ולא אמרין; כי היכי דהשתא אישתבח דם בבית החיצון, אי הות בדקה נמי מקמי הכי הוה אישתבח, וכוהלי בית החרם העמידוהו, וקיימא לן בפרק "ירצא דופן" (נדה מ"א): כל הנשים מטמאות בבית החיצון.

מפקידה לפקידה — בדקה עצמה באחד בשבת ומצאתה טהורה, וליום רביעי בדקה ומצאתה טמאה — חיישין, ובטמאה מספק כל הטהרות שנתעסקה בהן משעת בדיקת אחד בשבת. דשמא עם סילוק ידיה ראתה, וכוהלי בית החרם העמידוהו. ואפילו לימים הרבה — בין בדקה ראשונה לשניה — מטמאין כל הטהרות שנתעסקה בהן בנתיים, אבל הך דמקמי בדקה קמייתא — וטהרות, דהא כשדקה עצמה מצאתה טהורה. לא בדברי זה — שהומרי יותר מדאי, דודאי כולי האי ימים רבים לא מוקמי ליה כותלי בית החרם. ולא בדברי זה — שמקיל יותר מדאי. אלא מעת לעת מפעטת על יד מפקידה לפקידה — שאם יש ימים הרבה בין פקידה לפקידה, לא מטמאין להו וכלוהו טהרות דבני ובני, אלא אותם שנתעסקה בהן מאתמול בשעה הזאת. וטעמיהו דרבנן מפרש לקמן בגמרא. נמצא מעת לעת ממעטת זמן מפקידה לפקידה. ומפקידה לפקידה מפעטת על יד מעת לעת — שאם היה זמן מפקידה לפקידה מועט מומן מעת לעת — הולכין אחריו להקל. כגון בדקה עצמה שחזרה ומצאתה טהורה, וחזרה ובדקה ערבית ומצאתה טמאה. דאמרין לא למקן במתניתין (יא,א): פעמים צריכה להיות בודקת שחרית ובין השמשות — לא מטמאין

טהרות של ליל אמש. דהא בדקה שחרית ומצאתה טהורה, וליכא למימר דהוי דם מאתמול בהאי שעתא. אלא הך טהרות דמבדיקת שחרית ואילך מטמאין, דהיינו "מפקידה לפקידה". על יד — על כח מפקידה לפקידה הוא בא, וממעט. כמו: "פוסל על יד" דבבמות (ט"ז,א), וכן הרבה. כל אשה שיש לה וסת — קבוע שלש פעמים ובדקה בשעת וסתה ומצאתה טמאה. דיה שעתה — וליכא למימר דמעיקרא הוה התם דודאי אורח בומנו בא. המשמשות בעדים — שדקה עצמה בעד דהיינו בסדין קודם תשמיש ולאחר תשמיש. הוי זו מפקידה ומפעטת על יד כ' — ואם ראתה דם אחר כך בבדיקת ערבית, והיא שמשא בצדדים בעדים — לא מטמאין טהרות דמבדיקת שחרית עד תשמיש, שהרי קודם תשמיש בדקה ומצאתה טהורה, וליכא למימר: מקמי הכי הוה, אלא הך דמתשמיש ואילך טמאות. אף על פי שאמרו כ' — א"שאיין לה וסת" קאי. אינה מונה — נמי גיד אלא משעת כ' גמרא העמד אשה על חוקתה — שהרי מספק אתה בא לטמאותה לענין טהרות דקודם ראייה ספק הוה לה דם מקודם לכן ספק לא הוה הלכך העמד אשה על חוקתה שהיתה קודם ראייה כשנתעסקה בטהרות אלו. כגון ספק לא נגע — לא גרסינן, דהתם לאו משום חוקה הוא, דהא ספק טמאה ברשות

חריבם — טהור, דהיינו "ספק נגע, הולכתה נמיירי לה".

כיון

אומר: כל הנשים דיין שעתן. הלל אומר: מפקידה לפקידה, ואפילו לימים הרבה. והקמים אומרים: לא כדברי זה ולא כדברי זה, אלא מעת לעת - ממעטת על יד מפקידה לפקידה, ומפקידה לפקידה - ממעטת על יד מעת לעת. כל אשה שיש לה וסת - דיה שעתה. והמשמשות בעדים - הרי זו כפקידה, וממעטת על יד מעת לעת ועל יד מפקידה לפקידה. כיצד דיה שעתה? היתה יושבת במטה ועוסקה במהרות, ופרשה וראתה - היא טמאה והן טהורות. אף על פי שאמרו: מטמאה מעת לעת - אינה מונה אלא משעה שראתה. גמרא מאי מעמיה דשמאי? - קסברי העמד אשה על חוקתה, ואשה בחוקת טהורה עומדת. - והלל, פי אמר העמד דבר על חוקתו - היכא דלית ליה ריעותא מגופיה, אכל איתתא

כיון

מעת — מפרש בגמרא: דתולין, לא אוכלין ולא שורפין. דוקא לקדים או לתרומה, אבל לחולין — לכלי עזאזל דיה שעתה, דאוקמה לה בחוקת טהורה, ואם תאמר: מאי שנא מכל ספק טמאה, דברשות היחיד טמא ודאי אף לחולין, ולא מוקמינן בחוקת טהרה, משום דילפין (נדה ג"א) מסוטה, מדפריך בגמרא לרבי שמעון: אי מא טטה טמאה ודאי ברשות היחיד, אף האב טמאה ודאי ומשני: שאני טטה דאיכא גרלים לדבר. משמע דלרבנן, דאמר: ברשות היחיד טמאות, אחי שפיר. וטעם דתיתי לריעותא לא הוצרך אלא לטמא אפילו ברשות הרבים: ויש לומר: דלא ילפינן מסוטה לטמאה למפרע, ולכן בטמאה דמעת לעת מוקמינן לה אחזקה. ואם תאמר: במעת לעת דקיל טפי משאר טמאות כדפרישתי, אמאי החמירו בו לטמאה אף ברשות הרבים, וכלל שאני טמאות אמרין: ברשות הרבים — ספק טהור, כדמוכח בשמעתין דקאמר: והלל כי קאמר אוקי מילתא אחזקה — כגון ספק נגע ספק לא נגע, אבל במעת לעת כ' ו', ולא אמרין: אוקי מילתא חוקתה אלא ברשות הרבים, אלא במעת לעת אף ברשות הרבים טמא: וכן לקמן (ה"ב) מוקי מתניתין: כשנשאין אותה לבריותה במטה, אם כן הוה להו לתלמי, הווי רשות הרבים כדמוכח בסוף "שני מיריים" (נדר ג"א), ואפילו הכי במטה טמאה: ואף על גב דיש לדחות: כגון שהכילה ממסכת בין נדה לחברותיה, אין נראה, דבהדיא יש בירושלמי דמגעה ברשות הרבים טמאה במעת לעת: ויש לומר: דאף ברשות הרבים לא נטור בקדשים משום חוקת טהרה, כיון איכא ריעותא מגופה. ואף על גב דמסוטה ילפינן לטהר ברשות הרבים, אפילו היכא דליכא חוקה, כמו שאפרש לקמן, האב לא ילפינן מסוטה משום שהאשה שראתה השתא ודאי טמאה היא, ולא נגרינן מסוטה לטהר ברשות הרבים, אלא כמו ספק נגע ספק לא נגע — שגם עתה בספק, דומיא דסוטה. ומיהו בדבר שאין בו דעת לישאל — טהור במעת לעת, דלקמן מקשינן אמתניתין דבר שאין בו דעת לישאל הוא? ומוקמינן: בשחברותיה נשאית אותה במטה, דהיינו, משום דדבר שאין בו דעת לישאל לא נגרינן מסוטה. ואף על גב דרבי שמעון מטהר במקוה שנמדר, מסוטה, גיליון. אלא נגרינן לטהר מדרב גידל, דאמר רב גידל (סוטה כ"ט,א): כתיב "והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל", הא ספק — טהור, וכתיב "כל טהור יאכל בשר", הא ספק — טמא: אלא, כאן — שאין בו דעת לישאל, כאן — שיש בו דעת לישאל. ובטמאה בשר קדש שייך למפרע כמו לחבא. ועוד יש לומר: דלא נגרינן מסוטה אלא טמאות מגע, ולא טמאות ראייה. לכך מטמא אף ברשות הרבים, אבל דבר שאין בו דעת לישאל — טהור, דבטמאות בשר קדש שייך לטהר טמאה על ידי ראיית חוב או חובה, דאסרין לאכול בשר קדש, הווי כדל"ל "כל טהור יאכל בשר" (ויקרא ז'). ואם תאמר: מאי שנא דבנגע באחד בלילה (נדה ד"א), דמטמאין רבנן אף ברשות הרבים, כדמוכח בתוספתא היכא דלא ראוהו וזי מבערב, משום דכל הטמאות כשעת מצאתה, ואשה נמי אמרין (נדה ד"א): כיון דשכיח בה דמים — באינה בודקה דמיא, ואמאי מטהרין לחולין אף ברשות היחיד: ויש לומר: דלקמן נגנע באחד בלילה מייירי בקדשים, וכן קופה (נדה ג"ב), דפריך הלל לשמאי איירי בקדשים, דאי לאו הכי תקשה ליה לנפשיה, וכן פלוגתא דחזקיה ורבי יוחנן (שם): דמדרגה עשרה דליים מים, מים שנעשו על טהרת הקדש ללוש כיון עיסת מנחות או לחודי כיון בשר קדש, דכדשי דמו. ואם תאמר: ומאי שנא דאמרין בנגע באחד לשרוף, ובמעת לעת אמרין תולין, דאשה נמי מיקריא "במקום מצאתה", דכל מקום שהיא — טמאתה עמה. דאי לאו הכי, תקשי אשה לחזקיה דמטהר בקופה במקום למקומו: ויש לומר: משום דלבו נוקפו ויבטל מפריה ורביה, דסבור דשכיחא טמאה, כיון ששורפין עליה תרומה, ופריש. דכחאי גוונא אמרין לקמן (ג"ב), והא דפריך הלל לשמאי, היינו משום דלבו נוקפו — לא היה לו לטהר לגמרי. ואך קשה: דמטהר אף ברשות היחיד, ובקופה מטהר רבי יוחנן ברשות היחיד. וכן בנגע באחד בלילה, אפילו ראוהו חזי: לכך נראה: דטעמא דשמאי משום שיוכל פריה ורביה, ולהכי לא עבדינן סיג ברשות היחיד אפילו אי לא כבדוק דמיא. גיליון. אך קשה: לפי זה, מאי פריך להלל ממקוה, נימא: משום דלבו נוקפו: ואם תאמר: אמאי מטהר שמאי טפי באשה מבקופה ונגע באחד, אף על גב דמשני שמאי דאשה אין לה שוליים, היינו להאי לישנא דאי הוה דם מעיקרא הוה את, אבל לשאר לישני לית לן האי טעמא: ויש לומר: דטעמא דשמאי — משום דאשה בודקה ראייה, והא דקאמר: כיון דשכיח בה דמים — באינה בודקה דמיא, היינו להלל. ואם תאמר: לרבי מאיר, אמאי מטהר בנגע באחד ובאשה תולין: ויש לומר: משום דמוקמה אחזקה. ואשה — משום דאיכא ריעותא מגופה. והלל כי אמר דמוקי מילתא אחזקה — כגון ספק נגע ספק לא נגע, היינו ברשות הרבים, כדפרישתי. אבל ברשות היחיד — לא מוקמינן אחזקה, והוי טמאה ודאי, ילפינן מסוטה. ודוקא ספק נגע ספק לא נגע ודאי טמא, אבל טמא שנגע באחד מן החביות ואינו יודע באיזה מהם נגע — הוה שנידס טמאים מספק, ואינו טמאין שנידס בודאי. דלא נגרינן מסוטה אלא דבר שיכול להיות, ודכא האחר טהור בודאי. וכן משמע בריש "שני מיריים" (נדר ג"א), דקתני: אמר להם אחד "דאיתא אחד מכם שנטמא, ואינו יודע איזה מכם" — מביאין קרבן טמאה וקרבן טהרה. ולא מיייתי כל אחד קרבן טמאה, משום דלא נגרינן מסוטה אלא דבר שיכול להיות. והא דפריך היתם: אמאי מיייתי קרבן טמאה? ליתיה תריוהו קרבן טהרה: דאחד שאמר לשנים, הוה ליה שלשה, והוי רשות הרבים, וספקו טהור. אף על גב דאין יכול להיות שיהו שניים טהורין, דהאחד ודאי טמא. וכן בשני "שני מיריים" (נדר ג"א), דאיתא אחד מכם שנטמא, ואינו יודע איזה מכם — מביאין קרבן טמאה וקרבן טהרה. ואף על גב דבדאי נטמא האחד: היתם, לא מסוטה נגרינן, אלא מוקמינן כל אחד בחוקת טהרה, דכאינתא האב דהוי טעמא דמוקמינן מילתא אחזקה. ומייירי כעין שני נזירים, דליכא למילף מסוטה, וצריכי טעמא דחוקה, גיליון. ומיהו היכא דליכא חוקה לטהרה — מטהרין ברשות הרבים מסוטה, כמו מקוה שנמדר ונמצא חסר דמטהר רבי שמעון ברשות הרבים, דגמרינן מסוטה, אף על גב דליכא למימר "העמד מקוה על חוקתה", דאדרבא "העמד טמא על חוקתה". ואם תאמר: והכי ילפינן מסוטה לטהר ברשות הרבים אפילו ליכא חוקה, הא סוטה אית לה חוקת טהרה: ויש לומר: כיון דקתא לה ונטהרה — איתרע חזקתה. ואף על גב דאין סתירה ברשות הרבים, מכל מקום איתרע חזקתה, דשייך קצת סתירה באפילה וכלילה

נה. פרק ראשון – שמאי דף ב עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)"
תוספות

1 ומדור בירושלמי דטוטה שמע דאפלה וליה הוה רשות היחיד גמור, גירסא. ובעת שאין בני
2 אדם מצויין. ואם תאמר: אם כן, היכי ליפנין מסוטה דברשות היחיד ספקו טמא אפילו איכא
3 חוקה, הא סטוטה איתרע חוקה, וקרא ד'נטמאה' דאיתר לאנגמרי בעלמא טומאה מסוטה,
4 אימא: דוקא היכא דליכא חוקה, ואיצטרך קרא לאשמועין דהוה טמא ודאי, אף על גב שאינו
5 אלא ספק וגם לטור דברשות הרבים, אף על גב
6 דליכא חוקה: ויש לומר: דליפנין מסוטה, שעזוקה
7 הכותב ודאי טמאה, אף על גב דאית לא חוקה
8 שאינה טמאה ודאי, ולא איתרע אלא חוקת טהרה
9 ודאית. **דאיכא** ריעותא מגופה – אבל אי לאו
10 האי טעמא, הוה מוקמינן לה אחזקת טהרה, אף על
11 גב דהשתא ודאי טמאה. כמו בגנע באחר,
12 דמטהרים אף רבנן בראהו חי מעבר, אף על גב
13 דהשתא הוא מטה, ולכיה עוד חוקת חיות. והוא
14 דאמרין פרק קמא דחולין (ט,א) גבי "בא זבא ונטל
15 בני מעיים": הוה גמרינן מסוטה דברשות הרבים
16 ספיקו טהור – היינו לפי סברת דברי המקשה,
17 דמדמי איסור לסכנתא, אבל מסקנא דשני לן בין
18 איסורא לסכנתא – לא ליפנין מסוטה, גילויין.
19 ומכל מקום אם עשו מבחנה גביות, ושחטוה,
20 ונמצאת טהרה – אין לחתיר תובנית מטעם אף
21 בהמה בחוקת שלא היתה טהרה מתחלה, כיון
22 דמעולם לא היתה אותה שעה מבוררת – לא
23 חשיבה חוקה, בדומכה ב"הכל שחטין" (חולין
24 יא,ב), דקאמר אתיא ממכה אביו ומפרה אדומה,
25 דאולין בחר רובא. והיכי מוטה, דלמא חשבי
26 דמוקי לה בחוקת שאינה טהרה: אלא לא חשבי
27 אותה חוקה, כדפרישית. וצריך עיון לחתיר
28 הגביות. **להלל** קשה ודאי – דמדקאמר רבי
29 שמעון בספא "ברשות היחיד תולין", מכלל
30 ד"טמאות" דקאמרי רבנן ברישא היינו ודאי.
31 **השתא** הוא דחזאי – ורב דאמר בפרק "עשרה
32 יחסין" (קדושין טז,א): הרי היא בוגרת לפנינו,
33 גבי "קדשה בחיה בדרך, וקדשה עצמה בעיני",
34 ושניהם ביזמא דמשלים ששה חדשים שבין נערות
35 לבגרות, ולא קאמר: השתא הוא דבגרה? היינו
36 משום דרגילות שערות לבא מצפרא. וכי פריך
37 הוה לשמואל ממקוה וחבית, הכי נמי מצי למיפריך
38 לרב, דדוקא בשערות קאמר רב, אלא דליכא
39 לשמואל שם בפשיטות, ודא קאמר הוה: הוה: לרב
40 רב דאמר כרבי נתן, דאמר: אם בריא הוא – עליו
41 להביא ראיה ששכיב מרע היה, אף על גב דרב
42 דוקא בשערות קאמר הוה נמי רוב העולם
43 בריאים, ואית לן למימר דבריא היה, כמו שהוא
44 עכשיו. **התם** תרתי לריעותא – תימה דבפרק
45 קמא דחולין (י,א ושם) אמרינן: שחטה, ונמצא
46 הסכין פגום, ושבר בו עצמות אחר כן. רב חסדא
47 אמר: כשרה, משום דעצם ודאי פגום בו, ופרך
48 ליה מטביל ועלה, ונמצא עליו דבר חרץ – אף על

49 פי שנתעסק באחרו המין כל היום כולו, לא עלתה לו טבילה. ומשני: סבין – איתרע, בהמה
50 – לא איתרע. והשתא הא איכא תרתי לריעותא: דהרי פגום לפניך, והעמד בהמה בחוקת
51 איסור, כדאמר רבא. דהכי נמי איתרעי מקוה, ואדם לא איתרעי, ואפילו הכי מטמאין: ויש
52 לומר: דהתם משום דעצם ודאי פגום, כדאמר הוה. אי נמי: אין סברא לחלק בין מקוה איתרעי
53 לאדם איתרעי. והתם הכי פירשו: סבין איתרעי, ואיכא ספיקו טהור: שמונ בעצם פגום:
54 ואפילו בעור פגום, שמונ פגום במיעוט בשרא; ואם תמצז לומר נפגם במיעוט קמא, שמו לא
55 שחט כנגד הפגומה, אך קשה, דאמר הוה: מנלן דאולין בחר חוקה? דכתיב: "וצא הכהן מן
56 הבית", וידלמא אדנפיק ואתי בציר ליה שיעורא: אלא אוקמיא אחוקה. וקשה: הוה: משום
57 דליכא ריעותא, ואכתי היכא דאיכא ריעותא מנלן דאולין בחר חוקה? ויש לומר: דמכוח
58 היכא דרב בסוף שבע, וראה ונהג כהה הגנע, ואיתרע חוקה – מטמאין אדם הנכנס שם
59 באותו שבע, ודאי קרבן אם נכנס בעודה. וקשה: אדרבה, נימא הוה: הרי חסר הגנע לפניך, ואוקי
60 לגלותו כדאמר רבא, אבל הגנע, רגילותו להתחסר בבת אחת פחות מכגריס, לכך אמרינן הוה: השתא הוא דחסר, ואוקי הגנע בחוקת שלם ביציאתו כהן מן
61 הבית, וכשטימא הכהן את הבית, אפילו נתחסר הגנע אחריו כן קודם שנכנס זה, וגזיר הכותב הוא שהבית טמא, עד שיראה הכהן בסוף שבע, ויטורנו.
62 **היה** בודק את החבית – אפילו לרבנן, דאית ליה ד"המכור את הספינה" (בבא בתרא פד,א): אין דחומץ – מין אחד הוא, היינו שמכמתין לתרום מן הדחומץ, והכא מיירי שנתבין לתרום מן
63 היין, ונמצא דחומץ, דהוה ליה תרומה בטעות, כדמשמע בתוספתא דתרומות פרק "התרודה והמעשר".

1 **בין דמגופה קחויא** – מועדה (ועלולה) וורגילה) היא לכך אין לה חוקת טהרה. **ומאי שנא**
2 **ממקוה** – לתרייהו פריך. **שנעשו על גביו** – טהרות שנשתמשו בכלים שטבלו בו. בין
3 ברשות היחיד – בין שהמקוה עומד ברשות הרבים, דקיימא לן: ספק טומאה ברשות הרבים
4 – ספקו טהור, הכא – טמא, דלאו ספק הוא אלא ודאי, כדמפרש טעמא לקמן בשמעתין.
5 **לשמאי קשיא למפרע** – דהא מטמאין טהרות
6 למפרע, ולא אמרינן: העמד מקוה על חוקה.
7 **דמקוה מצינת לעת** – טהרות דמטמאין להו משום
8 ספקא דמעת לעת לרבנן, והוא הדין מפקידה
9 לפקידה דהלל. תולין – אם תרומה הן. **ולא**
10 **שורפין** – בדקתני בברייתא ד"הרואה כתם",
11 לקמן בפירקין (ו,א). **ואילו הכא** – במקוה.
12 **טומאה ודאית** – מטמאין להו למפרע, ושורפין
13 את התרומה. מרקטני "ברשות הרבים טמא",
14 אלמא כודאי משוי ליה. **לא טבל** – טבילה
15 הוגנת, הלכך טומאה ודאית יש. **חסר ואחא חסר**
16 **ואחא** – ואיתרע לה לחוקה מקמי הכי טובא,
17 ולא ידעינן מאימתי, הלכך ריע טפי מאשה. **הכא**
18 **מי איכא למיטר בו'** – הלכך עד שעת מציאת
19 דם לא איתרעי חוקה, ודן דאשתכח השתא
20 איכא למיטר דהשתא הוא דחזאי. **הנה הגם** –
21 לשון רבייה, שהדם הולך וגדל. דוומה לו במסכת
22 שביעית בפרק רביעי: בראשונה היו אומרים
23 מלקט אדם מתוך שדור עצים ועשבים הגם הגם,
24 בדרך שמלקט משל חבירו בו, כלומר, על ידי
25 שיהיה הדם רבה במקור, יוצא ממנו מעט מעט
26 כחורלד מה שאין חזקתו יכול לחזקתו, ויצא
27 מעט לבית החיצון, וזה כוונת ימים התחיל. והיא
28 נטמאת מטפסת דם כחורלד, כדלקמן (מא,א). תרתי
29 לריעותא – העמד טמא על חוקת טומאה,
30 ובחוקת טהרה דמקוה איכא ריעותא שדרי חסר
31 לפניך. אבל באשה, בדידה הוא דאיכא ריעותא,
32 שדורע חוקת טהרתה קצת, שדרי דם לפניך.
33 ומשום דך ריעותא לחזרה לא מרעינן לה, והואיל
34 ובטהרות לא משכבת ריעותא אחריאת, דכי
35 אמרת: העמידם על חוקתם – בחוקת טהרתם
36 הם. **ומאי שנא מחבית** – לבית שמאי פריך. היה
37 בודק את החבית – טועמה אם היא בחוקתה
38 שלא התמיצה, להיות מפרש עליה – כלומר,
39 הוה סומך עליה, לחזקתה שחר חביות,
40 ונותן עיניו בזה להפריש ממנה עליהם לאחר זמן,
41 שהתרומה ניטלת במחשבה. כל שלשה ימים
42 ודאי – פלוגתא דרבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי
43 בבבא בתרא בפרק "המוכר פירות" (צא,א): רבי
44 יוחנן אמר: כל שלשה ימים לאחר בדיקה
45 ראשונה שנומצא בחוקתה – ודאי יין, ואם אמר
46 בתוך שלשה ימים "הרי זה זר" – תרומה על אלו
47 הסמוכין לה" – כולם מתוקנות. מכאן ואילך –
48 ספק, ותרומה היא, ויחזור ויתרום. ורבי יהושע בן
49 לוי אמר: כל שלשה ימים קודם בדיקה אחרונה שנומצא חומץ – ודאי חומץ, דיכין
50 דעכשיו חומץ גמור הוא, ודאי אין פחות משלושה ימים שהתחיל להחמיץ, ואם עשאו בתוך
51 אותן שלשה ימים תרומה על מקום אחר – אינו תרומה, אליבא דרבי דאמר ב"המוכר את
52 הספינה" (בבא בתרא פד,א): יין וחומץ שני מין הן. דאי לרבנן, דא קיימא לא (תרומות פק
53 שני משנה ו): תרם מן הדירה על היפה – תרומתו תרומה. מכאן ואילך למפרע – ספק,
54 והוא ז' תרומה, ויחזור ויתרום. אלמא בין למר בין למר מספקין ריעותא למפרע: ורבי
55 חבית אפקוה – דהא תריווהו איכא תרתי לריעותא. **מאי שנא** – במקוה דמחזיקין למפרע
56 טומאת ודאי, ומאי שנא בחבית דקאמר ספק. ברשות היחיד תולין – טעמא מפרש לקמן.
57 **מסומה** – דכתיב (במדבר ה) "והיא נטמאה", איתקש טומאה לטוטה.

נדה דף ב עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי) רסא

ויוצא בבת אחת, ורק עתה הורעה חזקתה בשעה שבה הדם
לפנינו.
דוחה הגמרא: ופאי קושיא – ומה הקושיא איך אפשר לומר שבה
הדם מעט מעט, דלמא הנה הנה חיותה – שמא על ידי שנתרבה
הדם במקור ואינו יכול להחזיק את כולו יוצא ממנו מעט מעט,
וכבר לפני כמה ימים התחיל לצאת הדם לבית החיצון, והורעה
חזקתה כמו במקור שנחסר מעט מעט
מתרצת הגמרא: הנה – שם לגבי מקור, איבא תרת לרעיותא – יש
שתי סיבות לטמא את הכלים, האחת, העמד טומאה על חזקתה,
דהיינו חזקת טומאה של הכלים שנשבלו בו, והשניה, שהמקור
עכשיו חסר לפניך, ולכן מטמאים את הטהרות בודאי, אבל הנה –
כאן לגבי נדה, איבא תרת לרעיותא – יש רק סיבה אחת לטמא את
הטהרות, שבאשה יש חיסרון שהרי יש דם לפניך והורעה חזקת
טהרתה, אבל בטהרות שעסקה בהם אין ריעותא אחרת, ואם אתה
מעמידם על חזקתם בחזקת טהרתם הם, ולכן לשמאי אינה טמאה
למפרע כלל ולהלל טמאה למפרע רק מספק.
הגמרא מקשה קושיא נוספת לשמאי הסובר שאשה הרואה דם
דיה שעתה. מקשה הגמרא: ופאי שפא – ומה שונה דין טומאת נדה
למפרע מלכות, דתן (תוספתא תרומות פ"ד ח"ח), אדם שייחד
חבית של יין להפריש ממנה תרומה על שאר החביות, וכיון שאי
אפשר להפריש תרומה מחומץ על יין היה בודק את החבית, שהיה
טועמה אם לא החמיצה, להיות מפריש עליה תרומה והולך, כלומר
לחיות סומך על חבית זו להפריש ממנה תרומה על יין טבל שיש
לו, ואחר כך – ואחר זמן שהיה תורם מחבית זו בדקה שוב ונמצא
היין שבחבית חומץ, ואינו יודע מתי החמיץ, הדין הוא שכל שלשה
ימים (הראשונים) ודאי, מכלא ויאלץ ספק הוא אם היה יין או חומץ,
וצריך להחמייר, שהתרומה שהפריש מחבית זו תרומה היא, אולם
מחשש שמא חומץ היה עליו לחזור ולתרום את היין שתרם
עליהם מחבית זו. הרי נתבאר בברייתא שחוששים למפרע ואין
מעמידים את היין על חזקתו לומר בודאי לא החמיץ, קשאי
לשמאי שאמר לגבי נדה שמעמידים אותה על חזקתה ואינה
טמאה למפרע.
מתרצת הגמרא: הנה – שם בחבית הטעם הוא משום דאיבא
למימר – שאפשר לומר העמד מכל על חזקתה – העמד את היין
(ושתרם עליו מחבית זו) בחזקתו הראשונה שהיה טבל, ואימר –
אמור שלא נתקן מטבלו, אבל בנדה אין לטהרות שעסקה בהם
חזקת טומאה.
דוחה הגמרא: אדרבה, בחבית יש לנו לומר העמד יין שבחבית על
חזקתה הראשונה שהיה יין בשעה שבדק, ואימר – ואמור שהיין לא
החמיץ, וחלה התרומה כדון.
מתרצת הגמרא: הרי אתה רואה שהיין החמיץ לפניך, ואין לך לילך
אחר חזקתו הראשונה שהיה יין טוב.
מקשה הגמרא: הנה נמי – גם כאן לגבי נדה הרי עכשיו יש דם
לפניך ולא נעמיד את האשה על חזקתה, ושוב קשה על שמאי.
מתרצת הגמרא: לגבי נדה יש לומר השתא הוא דחזאי – רק עכשיו
ראתה דם, ואפשר להעמידה על חזקת טהרתה.
חזרת הגמרא ומקשה: הנה נמי – גם שם לגבי חבית נאמר השתא
הוא דהחמיץ – רק עכשיו החמיץ, ונעמידנו על חזקתו ונאמר שעד
עכשיו היה יין טוב, ומדוע אמרו שצריך לחזור ולהפריש תרומה.
מתרצת הגמרא: הכי השתא – וכי כך נראה בעיניך עתה, שיש
לומר כן, הנה – שם בחבית, איבא למימר – יש לומר שהיין החמיץ
ואתא החמיץ ואתא – החמיץ ובא החמיץ ובא, כלומר שהחמיץ
מעט מעט, וכיון שעכשיו נמצא חומץ גמור, והורעה חזקתו של
היין לפני זמן רב ואין אנו יודעים מאימתי, אין להעמידו על חזקתו,
אבל הנה – כאן לגבי נדה, מי איבא למימר – האם אפשר לומר
שהוא ואתא חזאי ואתא – רואה ובאה רואה ובאה, כלומר שהדם
בא מעט מעט, הרי הדם נעקר מהמקור ויוצא בבת אחת, ואין לנו
הכרח לומר שכבר יצא הדם מהמקור לפני זמן רב, ולכן יש לנו
להעמידה על חזקתה ולומר שהיתה טהורה עד עכשיו.

בין דמנופה קתו – כיון שמנופה היא רואה, ומועדת ורגילה היא
לראות דם, לא אמרין איבא חזקתה – אין אומרים שנעמיד
אותה על חזקתה שהיא טהורה.
שמאי והלל, שניהם סוברים שאין האשה טמאה למפרע בודאי,
אלא שלשמאי טהורה למפרע, ולהלל טמאה מספק. מקשה על
כך הגמרא: ופאי שפא – ומה שונה דין טומאת נדה למפרע מלכות,
דתן (מקואות פ"ב מ"ב), מנה כשר שפא לומר לאחר זמן
ונמצא חסר מארבעים סאה, ולא ידוע שמעמידים אותה בחזקת
שפא על נפיו, כלומר כל הטהרות שנשתמשו בכלים שנשבלו
במקור זו למפרע, בין אם הספק הוא על מקור העומד ברשות
הרבים (שספק טומאה ברשות הרבים טהור), ובין אם הספק הוא
על מקור העומד ברשות היחיד (שספק טומאה ברשות היחיד
טהור), הטהרות הללו מלאות, מפני שאין דנים אותו כספק טומאה
אלא כודאי טומאה. מסיימת הגמרא את קושייתה: לשמאי הסובר
שאשה שראתה דם דיה שעתה מפני שמעמידים אותה בחזקת
טהרה, קשאי למפרע – קשה מכך שבמקור הטהרות טמאים
למפרע, ואין מעמידים את המקור על חזקתו שהיה כשר. ולהלל
הסובר שאשה שראתה דם טמאה למפרע ואין מעמידים אותה על
חזקתה, קשאי ודאי – קשה מכך שבמקור הטהרות טמאות למפרע
בודאי, דאילו לענין טומאת מעט לעת שפא סובר הלל שהיא
ספק טמאה, ואם נגעה בתרומה תולין, כלומר, לא אובליג אותה
שלא טמאה היא ואסור לאכול תרומה טמאה, וגם לא שורפין
אותה, שמא טהורה היא ואסור לשורפה, ואילו הנה – כאן לגבי
מקור מטמאים כל הטהרות שנעשו על גביו למפרע מלאות ודאי,
ואם עשו תרומה בכלים שנשבלו במקור שורפין אותה. והראיה
שדנים אותה כטומאת ודאי, שהרי אפילו אם המקור היה ברשות
הרבים נתבאר בברייתא שטהרות שנעשו על גביו טמאות, ואם
היו דנים כאן כספק טומאה, היו מטהרים אותו, שספק טומאה
ברשות הרבים טהור, ומה להדביל בין טומאת נדה למפרע שאינה
אלא ספק, לטהרות שנעשו על גבי המקור שטמאים בודאי.
מתרצת הגמרא: הנה – שם במקור מטמאים בודאי משום דאיבא
למימר – שמספק יש לומר על הכלי שטבלו בו העמד את הכלי
הטמא על חזקתו שהיה טמא ואיבא – אמור שלא מכל טבילה
ראויה המטהרת אותה, שאפשר שבשעה שטבלוהו כבר היה
המקור חסר, וכיון שהיה לכלי חזקת טומאה דנים אותו כודאי
טמא, אבל כאן בטומאת נדה למפרע אין לטהרות שעסקה בהם
חזקת טומאה, ולכן אין מטמאים בודאי למפרע, אלא לשמאי
מעמידים את האשה על חזקת טהרתה, ולהלל דנים אותה כספק
טמאה.
דוחה הגמרא: אדרבה, יש לנו לומר להיפך, העמד מנה על חזקתו
הראשונה שהיה שלם, ואיבא – ואמור שלא חסר בשעה שטבלו
בו את הכלי הטמא.
מתרצת הגמרא: הרי המקור עכשיו חסר לפניך, והורעה חזקתו
הראשונה.
מקשה הגמרא: הנה נמי – גם כאן בנדה נאמר הרי עכשיו יש דם
לפניך, והורעה חזקת טהרתה, ולמה מטהרים אותה למפרע.
מתרצת הגמרא: לגבי נדה יש לומר דהשתא הוא דחזאי – שרק
עכשיו ראתה דם, ואפשר להעמידה על חזקת טהרתה.
חזרת הגמרא ומקשה: הנה נמי – גם כאן לגבי מקור נאמר
דהשתא הוא דחסר – שרק עכשיו נחסר המקור, ויש לנו להעמיד
את המקור על חזקתו.
מתרצת הגמרא: הכי השתא – וכי כך נראה בעיניך עתה, שיש
לומר כן, הנה – שם לגבי מקור, איבא למימר – יש לומר שהמקור
חסר ואתא חסר ואתא – חסר ובא חסר ובא, כלומר שנתחסר מעט
מעט, שכן דרכו ליחסר מעט מעט, ועל כרחך שכבר לפני זמן מה
נשמע ממנו שהיה בו מתחילה, הלכך אין להעמידו על חזקתו
שהורעה הרבה קודם לכן, אבל הנה – כאן לגבי נדה, מי איבא
למימר – האם אפשר לומר שהיא ואתא חזאי ואתא – רואה ובאה
רואה ובאה, כלומר שהדם בא מעט מעט, הרי הדם נעקר מהמקור

ראויה, וְכָרָא בְּחֻקֵּי תוֹמָאָה קָאֵי – האדם עומד בחזקת טומאה, 59
וּמִסְפָּקָא לֹא מִסְפָּקִין לִיה מְטוֹמָאָתוֹ – ומספק אין אנו מוציאים אותו 60
מטומאתו, ולכן אף אם היה המקור ברשות הרבים, טמא. 61
קושיא נוספת על שמאי הסובר שאשה הרואה דם אינה טמאה 62
למפרע. מקשה הגמרא: וּמָאי שְׁמַאי – ומה שונה דין הגדה מדין כְּבוֹי, 63
דְּתָנּוּ במשנה (להלן נ.ו.). הֲשֵׁרֶץ שֶׁנִּמְצָא בְּכַבּוֹי מְטַמֵּא לְמַפְרַע את כל 64
הטהרות שנעשו במבוי, עַד הַזֶּמֶן שֶׁיֵּאָמֵר עָלָיו אָדָם בְּאֹתוֹ הַיּוֹם 65
בְּרָקְתִי אֶת הַכְּבוֹי הֵהָ וְלֹא הֵהָ בּוֹ שֶׁרֶץ, אִי עַד שְׁעַת הַכִּיבּוּד של 66
המבוי שֶׁמֶן הִסְתֵּם בְּדֻקְדּוֹ אוֹ, ומהזמן שבדקו או כיבדו את המבוי 67
ולמפרע אינו מטמא, אבל מעכשיו ולמפרע עד אותו יום שבדקו 68
או שכיבדו את המבוי, כל הטהרות שנעשו בו טמאות מספק, 69
מחשש שמא מיד לאחר הבדיקה או הכיבוד נפל שם השרץ, ואין 70
מעמידים את הטהרות על חזקתן ואומרים שהם טהורים, וקשה 71
לשמאי שאמר כאן לגבי נדה שמעמידים אותה על חזקתה ואינה 72
טמאה למפרע. 73
מתרצת הגמרא: הֵתֵם נָמִי – גם שם יש לתרץ בִּין דְּאִיָּא שֶׁרָצִים 74
דְּנוֹפִיָּה וְשֶׁרָצִים דְּאֵתוֹ מַעֲלָמָא – כיון שיש לחשוש גם לשרצים 75
שבמבוי עצמו וגם לשרצים הנאים מבחוץ, בְּתַרְתִּי לְרִיעוּתָא דְּמִי 76
– דומה הדבר לתרתי לריעותא ומטמאים מספק למפרע. 77
הגמרא מבארת טעם אחר במחלוקת שמאי והלל במשנתנו אם 78
אשה שראתה דם דיה שעתה או מטמאה למפרע: וְאִבְעִיתִי אִיָּא – 79
ואם תרצה תאמר, הֲיִינוּ מְטַמֵּא – זהו טעמו של שמאי 80
הסובר 'דיה שעתה, הוֹאֵל וְאִשָּׁה הָרואה דם בְּרִגְשָׁתָּה ויודעת 81
בְּעֵצָמָה כְּשִׁירָא מִמֶּנָּה דם, ואשה זו שראתה עכשיו, כיון שלא 82
הרגישה מאתמול ודאי רק עכשיו יצא הדם בבדיקת העד. 83
שואלת הגמרא: וְהֵלֵל – מה טעמו של הלל הסובר שטמאה למפרע 84
ואין אומרים שודאי לא ראתה כיון שלא הרגישה. משיבה הגמרא: 85
הלל סובר שיתכן שראתה דם אתמול והרגישה, וּבְכַבּוֹרָה היתה 86
שֶׁהֲרִגְשָׁתָּה יִצְאָתָּה מִן רִגְלֵיהֶם הָאֵל, ולכן טמאה למפרע. 87
מקשה הגמרא: וְלִשְׁמַאי שֶׁרִידָה שעתה כיון שאם היתה 88
רואה דם מאתמול היתה מרגישה, הֲאִיָּא – הרי יש אשה יִשְׁנָה, 89
ואפשר שראתה דם בשעה שישנה באופן שיש בה הרגשה ולא 90
הבחינה בכך, ומדוע אינה טמאה למפרע. מתרצת הגמרא: יִשְׁנָה 91
נָמִי אֵינָה צֶעֱרָה מִתַּעֲרָא – גם אשה ישנה יש בה הוכחה שלא ראתה 92
כיון שבאופן שרואה מתעוררת היא מחמת הצער שביציאת הדם, 93
מִיֵּד דִּהָהָ אֲתִרְגְּשָׁתָּה מִן רִגְלֵיהֶם – וכמו שמתעוררת מחמת הרגשת 94
מי רגלים, וכיון שאף אשה ישנה מרגישה ביציאת הדם לכך אינה 95
מטמאה למפרע. 96
מקשה הגמרא: וְהֲאִיָּא – והרי יש אשה שֹׁמְרָה שאין בה דעת 97
להרגיש ביציאת הדם, ומדוע דיה שעתה לשמאי, הרי אפשר 98
שראתה דם מאתמול בהרגשה. מתרצת הגמרא: מוֹדָה שְׁמַאי 99
בְּשׂוֹמְרָה שטמאה למפרע מספק. מקשה הגמרא: הֲאֵל כָּל הַנְּשִׁים קִתְּנִי 100
– הרי שנינו במשנתנו בדברי שמאי 'כל הנשים דיין שעתן, ומשמע 101
שכולם בכלל. מתרצת הגמרא: כוונת המשנה היא לָכֵל הַנְּשִׁים 102
הַמְּקַחֲתִים. מקשה הגמרא: אִם אֵכָן מוֹדָה שְׁמַאי בְּשׂוֹמְרָה 103
למפרע וְלִיתְנִי – וישנה התנא 'נָשִׁים דיין שעתן, ולא 'כל הנשים'. 104
מתרצת הגמרא: מִה שֶׁאָמַר שְׁמַאי 'כל הנשים' הוּא לְאִשּׁוּכִי – 105
להוציא מִדַּעְתּוֹ דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּאָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר (להלן ז.ו.). אֲרַבְּעָה 106
נָשִׁים דיין שעתן, וְתוֹ לֹא – ויותר לא, ששאר הנשים מטמאות 107
למפרע, קָא מְשַׁמְעֵי לָן – משמיענו שמאי שאינו כן, אלא כָּל הַנְּשִׁים 108
דיין שעתן, אבל אין כוונתו לרבות את השוטח. 109
מקשה הגמרא: וְהֲאִיָּא – והרי יש פְּתֻמִּים, כלומר אשה שמצאה 110
כתם דם על בגדה או על כסו ששנינו (להלן נ.ו.) שטמאה כל 111
הטהרות שהתעסקה בהם למפרע עד הזמן שבו בדקה את החלוק 112
ולא היה בו כתם או עד השעה שכיבסה אותו, לִיָּא תָנּוּ פְּתֻמִּים 113
דְּלֹא בְּשִׁמְאֵי – האם נאמר שמשנה זו ששונה דין הכתמים אינה 114
הולכת ביטית שמאי שבמשנתנו, שכיון שאמר שאשה הרואה דם 115
ודאי מרגישה, למה טמאה למפרע במצאה כתם, הרי יש לומר 116

הגמרא מבארת את סברותיהם של רבנן ורבי שמעון: וְשִׁנְיָהֶם לֹא 1
לְמִדּוּהָ לְדִין מְקוֹה שֶׁנִּמְצָא חֹסֶר (והוא הדין חבית) אֵלֶּא מְסוּפָּה, 2
רַבָּנִן שֶׁמִּטְמָאִים בּוֹדָאֵי כֹל הַטְּהוּרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל גְּבִי הַמְּקוֹה, בֵּין 3
ברשות הרבים בֵּין ברשות היחיד, כְּכִרִי – סוברים שדין ספק זה 4
הוא כִּי – כְּמוֹ סוּפָּה, מִה סוּפָּה סָפֵק הִיא אִם זִינְתָה כְּשֶׁנִּסְתַּרְתָּה, 5
וְעֵשָׂאוּהָ בְּרֹדָא, אִסּוּרָה לְבַעֲלָה עַד שֶׁתִּשְׁתֶּה, הֵכָא נָמִי – גם כאן 6
לגבי ספק טומאה במקוה, סָפֵק טוֹמָאָה הוּא, וְעֵשָׂאוּהָ בְּרֹדָא 7
טוֹמָאָה, וְכֹל הַטְּהוּרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל גְּבִיו טְמָאוֹת לְמַפְרַע. 8
מקשה הגמרא: אִי – אם לומדים ספק טומאה במקוה מְסוּפָּה אִם כֵּן 9
אִיָּא כִּי סוּפָּה – אמור שיהא דין ספק טומאה שוה לסוטה לגמרי, 10
מִה סוּפָּה בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים מְהוּר וְאִינָה נֶאֱסַרְתָּ לְבַעֲלָה, שְׂרִשּׁוֹת 11
הָרִבִּים אִינָה מְקוֹם סְתִירָה, הֵכָא נָמִי – גם כאן לגבי ספק טומאה 12
ידיה הדין שאם היה הספק בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים יִהְיֶה מְהוּר. 13
מתרצת הגמרא: הֵכִי הֲשֵׁלָמָא – וכי כך נראה בעיניך עתה, שיש 14
לומר כן, הֵתֵם – שם לגבי סוטה, הספק מְשׁוּם פְּתִירָה הוּא, וּפְתִירָה 15
בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים לִיָּא – ואי אפשר להסתר ברשות הרבים, אבל הֵכָא 16
– כאן לגבי מקוה, הספק מְשׁוּם שֶׁחֹסֶר הוּא, ואם כן מִה לִי אִם חֹסֶר 17
בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים מִה לִי אִם חֹסֶר בְּרִשּׁוֹת הַיְּחִיד, ולכן אף ברשות 18
הרבים ספיקו טמא בודאי. וְכִי תֵימָא – ואם תרצה לומר, הֵא – הרי 19
כָּל סָפֵק טוֹמָאָה בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים מְהוּר, ובמה שונה מקוה שֶׁמִּטְמָאִים 20
בו, יש להשיב שִׁבְיָן דְּאִיָּא תְּרַתִּי לְרִיעוּתָא – כיון שלגבי מקוה יש 21
שתי ריעויות, אחת, חזקת טומאה של הכלים, והשנייה, שהמקוה 22
עכשיו חסר לפניך, בְּרֹדָא טוֹמָאָה דְּמִי – הרי הוא נחשב בודאי 23
טמא, ולכן טמא אף ברשות הרבים, ואינו דומה לכל ספק טומאה 24
שהוא ספק גמור. 25
וְרַבִּי שְׁמַעוֹן שֶׁאָמַר שֶׁהַטְּהוּרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל גְּבִי הַמְּקוֹה בְּרִשּׁוֹת 26
הָרִבִּים טְהוּרוֹת וּבְרִשּׁוֹת הַיְּחִיד תּוֹלִין, כְּכִרִי שֶׁדִּין סָפֵק טוֹמָאָה כִּי – 27
כְּמוֹ סוּפָּה, מִה סוּפָּה בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים, מְהוּר, הֵכָא נָמִי – גם כאן לגבי 28
מקוה הדין הוא שאם הספק בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים מְהוּר. 29
מקשה הגמרא: אִי – אם לומדים ספק טומאה במקוה מְסוּפָּה אִם כֵּן 30
אִיָּא כִּי סוּפָּה – אמור שיהא דין ספק טומאה שוה לסוטה לגמרי, 31
מִה סוּפָּה אִם נִסְתַּרְתָּה בְּרִשּׁוֹת הַיְּחִיד מְטָאָה בְּרֹדָא, הֵכָא נָמִי – גם כאן 32
לגבי מקוה ידיה הדין שאם היה הספק בְּרִשּׁוֹת הַיְּחִיד מְטָאָה בְּרֹדָא. 33
מתרצת הגמרא: הֵכִי הֲשֵׁלָמָא – וכי כך נראה בעיניך עתה, שיש 34
לומר כן, הֵתֵם – שם לגבי סוטה, יֵשׁ רִגְלִים לְדָבָר שֶׁנִּטְמָא, שֶׁחֹרִי 35
קִינָא לָהּ, כלומר שהתרה בה בפני עדים שלא תסתור עם איש 36
פלוגי, והיא הלכה וְנִסְתַּרְתָּה עִמּוֹ, אבל הֵכָא לִגְבִי סָפֵק טוֹמָאָה 37
במקוה מְהוּר רִגְלֵיהֶם לְדָבָר אִיָּא – איזה טעם וסיבה יש לומר 38
שהמקוה נחסר מקודם, שֶׁמָּא לֹא חֹסֶר אֵלֶּא עֲכָשִׁיו. ולכן אין 39
ללמוד דין המקוה ברשות היחיד מסוטה. 40
הגמרא מבארת באופן אחר סברת המחלוקת בין רבנן לרבי 41
שמעון: וְאִי בְּעִיתִי אִיָּא – ואם תרצה תאמר, שאם באמת רבנן היו 42
לומדים דין המקוה מסוטה היה להם לטהר ברשות הרבים, אבל 43
באמת אין ללמוד ספק טומאה מסוטה, שדווקא דין 'תחילת 44
טמאה', דהיינו הגניעה שנוגע האדם בטומאה ועל ידי כך נטמא, 45
נלמד מסוטה, אבל 'סוף טומאה', דהיינו טבילה שהטמא טובל 46
בסוף טומאתו, לא נלמד מסוטה, ואם תאמר מהו טעמו של רבי 47
שמעון המטהר ברשות הרבים, הֲיִינוּ מְטַמֵּא – זהו טעמו דְּרַבִּי 48
שְׁמַעוֹן, מִה סוּף טוֹמָאָה דהיינו טבילה מִתְחִלַת טוֹמָאָה דהיינו ספק 49
מגע, מִה תְּחִלַת טוֹמָאָה כְּשֶׁסָּפֵק נִגַּע בְּטוֹמָאָה סָפֵק לֹא נִגַּע, אִם הִיא 50
הספק בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים, מְהוּר, כִּפִּי שֶׁלְמַדְנוּ מִסּוּטָה, אִף סוּף טוֹמָאָה 51
כְּשֶׁסָּפֵק מְכַל סָפֵק לֹא מְכַל, אִם הִיא הִסְפֵּק בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים, מְהוּר. 52
וְרַבָּנִן הַמִּטְמָאִים אֵף בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים סוֹבְרִים, הֵכִי הֲשֵׁלָמָא – וכי כך 53
נראה בעיניך עתה, שיש ללמוד סוף טומאה מתחילת טומאה, הֵתֵם 54
– שם לגבי תחילת טומאה, וְכָרָא בְּחֻקֵּי פְתִירָה קָאֵי – האדם עומד 55
בחזקת טהרה, וּמִסְפָּקָא לֹא מִתְּתִינִי לִיה לְטוֹמָאָה – ומספק אין 56
מורידים אותו לטומאה, אבל הֵכָא – כאן לגבי סוף טומאה, 57
שהטמא בא לטבול ולהטהר ויש לנו ספק אם טבילתו היתה 58

נדה. פרק ראשון – שמאי דף ג עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזולץ) רסג רש"י

ועשאוה כוראי – שאסורה לבעלה עד שתשתה. כושה ברשות הרבים טהורה – אין רשות הרבים מקום סתירה. רגלים לדבר – סימן טומאה איכא. שהרי קינא לה ונסתרה – הותרה בה. "אל תסתרי עמו", ונסתרה. מאי רגלים לדבר איכא – דליהוי חסר מקודם לכן, דילמא השתא הוא דחסר. ושמע מינה דקסבר רבי שמעון בשאר ספק טומאה דעלמא נמי ברשות היחיד תולין, דהא אין

רגלים לדבר. ואיכעית אימא – אי מסוטה גמרי רבנן, הוה להו למימר: ברשות הרבים – טהור. אלא לאו מסוטה מצוין למגמר, דתחלת טומאה איתקש לסוטה, סוף טומאה לא איתקש, ואם כן מאי טעמא דרבי שמעון דמטהר ברשות הרבים. גמר סוף טומאה – דהיינו טבילה, מתחלת גוגע הטומאה. ומאי שנא מבבוי – לשמאי פריך. משמא למפרע – כל טהרות שנעשו במבוי. עד שיאמר – עליו אדם. "באותו היום בדרת", ושוב אינו מטמא מאותו היום ולמפרע, אבל עד אותו יום הוא מטמא. או עד שעת הכיבוד – אבל טהרות דקודם כיבוד – טהורין, דחוקת ישראל בודקין מבואותיהן בשעת כיבודיהן, ואי הוה כהאי שעתא, הוה מישתכח. אבל טהרות דלאחר כיבוד – טמאות מספק, שמא לאחר כיבוד מיד נפל. מרגשת – שנטיר בלעז, כלומר, יודעת בעצמה כשיצא דם ממנה. והא. מדלא ארגשה מאתמול, ודאי השתא בבדיקת עד נפק. והא איכא שומא – שאינה מבניה להרגיש. לאפוקי מדרבי אליעזר – במתניתין היא לקמן (ו.א). והא איכא כתבים – הרואה כתם. דקיימא לן (נ.א): מטמאה למפרע, עד שתאמר "בדקתי חלוק זה, ולא היה בו כתם", או עד שעת כבוס. ולא אמרינן: אי נפק מנופה, הוה מרגשת. לימא – תנן "כתמים" דלא כשמאי, דכיון דאמר: אשה מרגשת, אמאי טמאה? לימא: לאו מנופה הוה, הואיל ולא ארגשהו כנפשו לא נתעסקה – דנימא: מדרם כפור זהו, דאמר רחב: תולה בכל דבר שהיא יכולה לתלות, בפרק "הרואה כתם" (נדה נב.ב). שמששת כמוך – ממלאה אשה אותו מקום מוכין, לשאוב את הורע, שלא תתעבר, ואינה נטלתו משם אלא בשעת הוצרך. ושמן מוך העמיד את הדם. שלש נשים משמשות כמוך: קטנה, מעוברת, ומניקה. כפויין כיון – ויש מקומות לדם לתת: כיון – דשרייט בלעז. בין הני לישינ – "אשה מרגשת" רמעיקרא הוה אתי. להאיך לישינ – "העמד אשה על חזקתה".

לאבי

ושניהם לא למדוה אלא מפוטא. רבנן סבירי: כי סוטה, מה פוטא – ספק היא ועשאוה פודאי, הכא נמי – ספק ועשאוה פודאי. – אי מפוטא, אימא כי סוטה, מה פוטא – ברשות הרבים טהור, הכא נמי ברשות הרבים טהור! – הכי השתא! התם – משום סתירה הוא, וסתירה ברשות הרבים ליפא, הכא – משום חסר הוא, מה לי חסר ברשות הרבים, מה לי חסר ברשות היחיד? וכי תימא: הא כל ספק טומאה ברשות הרבים טהור! פיון דאיכא תרתין לריעותא – פודאי טומאה דמי. ורבי שמעון סבר: כי סוטה, מה פוטא – ברשות הרבים טהור, הכא נמי – ברשות הרבים טהור. אי מפוטא, אימא כי סוטה, מה פוטא – ברשות היחיד טמאה ודאי, הכא נמי – ברשות היחיד טמאה ודאי! – הכי השתא! התם – יש רגלים לדבר, שהרי קינא לה ונסתרה. הכא – מאי רגלים לדבר איכא? ואי בעית אימא, היינו מעמא דרבי שמעון: גמר סוף טומאה מתחלת טומאה. מה תחלת טומאה, ספק גוגע ספק לא גוגע – ברשות הרבים טהור, אף סוף טומאה, ספק טביל ספק לא טביל – ברשות הרבים טהור. – ורבנן – הכי השתא! התם – גברא בחזקת טהרה קאי, מספקא לא מחתינן ליה לטומאה. הכא – גברא בחזקת טומאה קאי, מספקא לא מפקין ליה מטומאתו. ומאי שנא מבבוי? דתנן: השרץ שנמצא במבוי – מטמא למפרע, עד שיאמר "בדקתי את המבוי הזה, ולא היה בו שרץ", או עד שעת הכיבוד! – התם נמי, פיון דאיכא שרצים גופיה, ושרצים דאתו מעלמא – פתרתין לריעותא דמי. ואי בעית אימא, היינו מעמא דשמאי: הואיל ואשה מרגשת בעצמה. והלל – פסבורה הרגשת מי רגלים היא. ולשמאי, האיכא ישינה? – ישינה נמי, אנב צערה מיתערא, מידי דהוה אהרגשת מי רגלים. – והאיכא שומא? – מודה שמאי בשומא. – הא "כל הנשים פקחות. – וליתינן נשים?" – לאפוקי מדרבי אליעזר, דאמר רבי אליעזר: ארבע נשים, ותו לא. קא משמע לן – כל הנשים. – והאיכא כתמים, לימא תנן פתמים דלא כשמאי: אמר אביי: מודה שמאי בכתמים, מאי מעמא – בצפור לא נתעסקה, בשוק של מפתחים לא עברה, האי דם מיהא אתי? אי בעית אימא, היינו מעמיה דשמאי: דאם איתא דהוה דם – מעיקרא הוה אתי. והלל – פותלי בית הרחם העמידוהו. ושמאי – פותלי בית הרחם לא מוקמי דם. – משמשות כמוך מאי איכא למימר? אמר אביי: מודה שמאי במשמשות כמוך. רבא אמר: מוך נמי, אנב ישינה כמין כיון. ומודה רבא כמוך דחוק. ומאי איכא בין הני לישינ להאיך לישינא?

איכא

כמו שלא הרגשה עכשיו, כך נימא: שמו נעקר מאתמול ולא הרגשהו? ויש לומר: דלא פלוג רבנן, והא דאמר "מודה שמאי בשוטה ובמוך" – משום דהנהו חלוקות משאר נשים, ולא שייך למימר בהו: לא פלוג רבנן. ורש"י פירש: מה שעכשיו לא הרגשה, כסבורה הרגשת עד הוא. וקשה: מאתמול נמי נימא: הא דלא הרגשה אם שמשו, כסבורה הרגשת שמש הוא, ואמאי מטהרין למפרע? אלא שמאי אתי ליה דלעולם אשה מרגשת, ואינה חוששת בהרגשת עד ושמש, כמו שאינה חוששת בהרגשת מי רגלים. מודה שמאי בשוטה – ואם תאמר: דהא אין בו דעת לישראל? ויש לומר: כגון אדם שנגע בה, ורצעה לעסוק בקדשים, ואותו אדם יש בו דעת לישראל.

והא איכא כתמים – פירוש: לשמאי דאית ליה טעמא דהרגשה לטהר אף בקדשים, היה לו לטהר כתמים אפילו מכאן ולהבא. דאית לו למימר: כיון דלא הרגשה – ודאי מעלמא אתי. כדאמר (נדה ה.א) גבי "תינוקת שלא הגיע זמנה לראות": אפילו סדינן שלה מלוכלכין בדם – אין חוששין לה. אימא: בשוק של טבחים עברה, ולאו אדעתה. אבל להלל לא קשה, כיון דאיתו ברור לו טעמא דהרגשה לטהר בקדשים, אין לו לתלות בכתמים ולומר דמעלמא אתי אפילו לחלוק, ורגלים לדבר הוא דמגופה אתי, אפילו למפרע.

ושניהם לא למדוה אלא מסוטה – תימא: דהא רבנן מטמאין אף ברשות הרבים, משום דהוי תרתין לריעותא, אם כן לא הוי ספק, ולא שייך זה לסוטה מיד? וכן בחבית, דהוי ודאי טבל לרבנן דומיא דמקוה, הא לא גומרינן מסוטה אלא טומאה. ורבי שמעון נמי, דגמר חבית מטומאה, הא לא שייך מידי לסוטה! ואומר רבינו תם: דלא קאמר רבי אלא לפרש דלא תקשי לרוב מסוטה, וטעמא דרבנן: משום דהוי תרתין לריעותא, והוי ודאי ספק. ולרבי שמעון הוי ספק, דלית ליה טעמא דהוי חסר לפניך, דהשתא הוא דחסר, ובגדר "העמד מקוה בחזקת שלם" איכא למימר: "העמד טמא על חזקת". ולכן ברשות היחיד תולין מדינא, ואף על גב דלא ליפנין מסוטה. ולכן בחבית נמי ספק, אבל ברשות הרבים מטהר, אף על גב דליכא חזקה, דמסוטה ליפנין, כדפירש לעיל. ובכל ספק טומאה אית ליה ברשות היחיד תולין.

גמר סוף טומאה מתחלת טומאה – תימא: דשפיר קאמרי רבנן, דהתם איכא חזקת טהרה? ויש לומר: דגמרי מתחלת טומאה היכא דליכא חזקת טהרה, כגון ההיא דתנוק, דפרק בריא דקדושין (פ.א). דאיכא רוב תינוקות מטמאין כנגד חזקת הישינה, ואינו רוב גמור, והוי פלגא כנגד החזקה, ואילו היה בה דעת לישראל מן התורה היה ברשות היחיד – טמא גמור, וברשות הרבים – טהור גמור, דגמרינן מסוטה. ורבנן, דהתם איכא חזקת טהרה – פירוש: כנגד רוב טיפוח, והוי ספק, וגמרי מסוטה לטהר ברשות הרבים. אבל הכא גברא בחזקת טומאה, והוי תרתין לריעותא, והוי ודאי. והשרץ שנמצא במבוי – לשמאי פריך, דמטהר לגמרי. ושרצים דמעלמא – ואם תאמר: סיפא דקתני התם: כתם שנמצא בחלוקה – מטמא למפרע, עד שתאמר "בדקתי את החלוק, ולא היה בו כתם", או עד שעת הכבוס, מאי איכא למימר? דהתם ליכא למימר: דאיכא דם מנופה, ומעלמא – דמשום דם מעלמא אינו טמא אלא חלוק, ולקמן בפרקין (ו.א) נמי אמרינן: הרואה כתם – מקולקלת למנינה? ויש לומר: דהואיל ואם הכתם יש הוא על כרוך נמצא למפרע, ופעמים נמי אף כשהוא לח, מוכיח דלא אתא השתא אלא על ידי שזייה או על ידי ריקוד. כדאמר ב"הרואה כתם" (נדה נב.ב). לא פלוג רבנן בביתמים.

ואיכעית אימא טעמא דשמאי הואיל ואשה מרגשת בעצמה – נראה דלהאי לישינא נמי צריך טעמא ד"העמד אשה על חזקתה", דאם לא כן, כי קאמר "מודה שמאי בשוטה" וכן "מודה שמאי במוך", וכי יטמאנה למפרע, אף לחלוק? והלא כל הנשים דיין שעתן לחלוק, אף להלל! אלא הני טעמי לא איצטרך אלא כי היכי דלא נעבד סייג בקדשים ומומיה, לפי זה לא אתי שפיר הא דאמר לקמן: עשה סייג לדברך. כיון דאיכא טעמא דאם איתא דהוה דם בו, לא הוה אלא סייג. ושמן טעמא דהרגשה אחי אף בשוטה לחלוק. גיליון. מרגשת בעצמה – פירוש: כשעקר דם מן המקור. ומרלא דהרגשה עד כעשוי, השתא דהוה דחזאי, ואם תאמר: וכי בדקה עצמה ומצאה טמאה, ולא הרגשה, מאי וטעמא דשמאי, נימא:

כמו שלא הרגשה עכשיו, כך נימא: שמו נעקר מאתמול ולא הרגשהו? ויש לומר: דלא פלוג רבנן, והא דאמר "מודה שמאי בשוטה ובמוך" – משום דהנהו חלוקות משאר נשים, ולא שייך למימר בהו: לא פלוג רבנן. ורש"י פירש: מה שעכשיו לא הרגשה, כסבורה הרגשת עד הוא. וקשה: מאתמול נמי נימא: הא דלא הרגשה אם שמשו, כסבורה הרגשת שמש הוא, ואמאי מטהרין למפרע? אלא שמאי אתי ליה דלעולם אשה מרגשת, ואינה חוששת בהרגשת עד ושמש, כמו שאינה חוששת בהרגשת מי רגלים. מודה שמאי בשוטה – ואם תאמר: דהא אין בו דעת לישראל? ויש לומר: כגון אדם שנגע בה, ורצעה לעסוק בקדשים, ואותו אדם יש בו דעת לישראל.

והא איכא כתמים – פירוש: לשמאי דאית ליה טעמא דהרגשה לטהר אף בקדשים, היה לו לטהר כתמים אפילו מכאן ולהבא. דאית לו למימר: כיון דלא הרגשה – ודאי מעלמא אתי. כדאמר (נדה ה.א) גבי "תינוקת שלא הגיע זמנה לראות": אפילו סדינן שלה מלוכלכין בדם – אין חוששין לה. אימא: בשוק של טבחים עברה, ולאו אדעתה. אבל להלל לא קשה, כיון דאיתו ברור לו טעמא דהרגשה לטהר בקדשים, אין לו לתלות בכתמים ולומר דמעלמא אתי אפילו לחלוק, ורגלים לדבר הוא דמגופה אתי, אפילו למפרע.

איכא

איכא

בנייחו למרמי חבית ומקוה — ואם תאמר: לחני טעמי נמי איכא למרמי, דהא מודה שמאי בשוטה דלא מרגשת, דלמפרע תולין, ובמקוה שורפין. וכן להלל, דלית ליה הני טעמי, צריך לשנוי בדמיון דהתם דלרעותא? ויש לומר: דטעמא דהרגשה מהני להלל שלא לטמא דואי, ולשמאי מהני אף בשוטה שלא לטמאותה בדואי.

אי נמי יש לומר: דידע טעמא דהרתי לריעותא לשורק, אבל תולין, אף על גב דליכא תרתי לריעותא. ועיקר פירכא דלעיל לשמאי, דמשום דליכא באשה תרתי לריעותא, מכל מקום לא היה לו לטורד למרמי. ואם תאמר: אבתי איכא למרמי, דבמקוה טעמאין אף ברשות הרבים, ובנגע באחד בלילה מטהרים חכמים ברשות הרבים בראהו חי מעבריו: אלא על כרחך היינו טעמא. משום דבמקוה איכא תרתי לריעותא: ויש לומר: דלא קשה ליה לעיל, אלא במאי דמטהר שמאי אף ברשות היחיד. **לאבאי** איכא מוך — הוה מצי למימר נמי דאיכא בנייחו שוטה, דללישנא קמא דאשה מרגשת — מודה שמאי בשוטה. ואין לומר דללישנא דאי הוה דם מעיקרא הוה אתי, מודה נמי שמאי בשוטה, דשמא דם אחר נפל קודם בדיקה, משום דמשמע דעל דם שנמצא עכשיו קאמר. **כי** פליגי חזקיה ורבי יוחנן בקופה שאין לה שולים — שאז משתמשין בה כשהיא מושכת. וקופה היא מרובעת, ומשתמשין בה לחבבה, ונמצאו טהרות בימין ושרץ בשמאל. ופליגי, דלחזקיה אית ליה: טהרות דאחרונות — טמאות, אבל הראשונות — טהרות, דשרץ בחר הכי נפל. דאילו הוה התם מעיקרא, כשהגביה הקופה לערות ממנה טהרות היה נפל גם השרץ. ורבי יוחנן אמר: דטהרות הראשונות נמי טמאות, שהאוגנים עכבו השרץ מליפול בארץ. ולכן לא ראהו, לפי שהטהרות נפלו לצד ימין. ולעז שמאל שוהשרץ שם, לא ראה. אבל אם היתה הקופה עגולה, מודה רבי יוחנן דהראשונות טהרות, דאז נפלין השרץ והטהרות במקום אחד. ואף על פי שהאוגנים מעכבין מליפול בארץ, מכל מקום אי הוה השרץ התם, היה רואוהו. ולכן נקט דוקא "נמצא בוית אחרת". וכן מוכח בפרק קמא דשבת (חא), דסתם קופה מרובעת, גבי כוורת נקט "דחבה ששה", לפי שהיא עגולה וצריך לחיות בה ארבעה מרובעים. ובקופה נקט "דחבה ארבע" ולפי שהיא מרובעת. ודללים, אפילו הם עגולים, אתי שפיר, דרגילותהוה לערות דמיום מזה, ואין רואין אם נשאר שרץ בכלים. ולרבי יוחנן, קופה דשמאי הוא הדין דמצוי למצא אפילו באין לה שולים, אף כי לא אוגנים. **והרתניא** המדלה עשרה דללים כי — חקשה הרב רבינו מנחם: אמאי לא מייית מתניתין דטהרות פרק רביעי (משנה ד), דתנן: המדלה עשרה דללים, ונמצא שרץ באחד מן — הוא טמא, וכולן טהורין? ויש לומר: דהתם לא קתני "אז חור זה", ואיכא למימר דמיייר כשמדלה שם עשרה דללים, והם כולם יחד בבור, והעשרי שהגביה נמצא בו שרץ. ודללים ידעינן כשהיה השרץ על המים בבור, אם בשאר דללים נגע בעורן בבור והיו ספק טומאה צפה על פני המים, וטהור אף ברשות הרבים, כדאייתא בסוף נזיר (סד, א), ואין חילוק בין יש לה אוגנים בין אין לה אוגנים. אי נמי: לא קתני "מים" בביתניתין, ואיכא למימר דמיייר בבור שרץ בן יין ושמן, וקא משמע לן דתשעה דללים הראשונים טהורים, ולא

איכא בניייהו: למרמי חבית ומקוה ומכוי. להאיך לישנא — איכא למרמינהו, להני לישני — ליכא למרמי. ומאי איכא בין האי לישנא להאיך לישנא? לאבני — איכא מוך, לרבא — איכא מוך דחוק. תניא כי האי לישנא דאם איתא דהוה דם מעיקרא הוה אתי, אמר לו הלל לשמאי: אי אתה מודה בקופה שגששתמשו בה טהרות בוית זו, ונמצא שרץ בוית אחרת — שטהרות הראשונות טמאות? — אמר לו: אכל! — ומה הפרש בין זו לזו? — לזו — יש לה שולים, לזו — אין לה שולים. רבא אמר: טעמא דשמאי — משום פטול פריה ורביה. תניא נמי הכי, אמר לו שמאי להלל: אם כן, פטולת בנות ישראל מפריה ורביה. ומאי דתני האי לישנא, הא תניא כי האיך לישנא דאם איתא דהוה דם — מעיקרא הוה אתי? — התם, הלל הוא דקטעי, הוא כפר: טעמא דשמאי דאם איתא דהוה דם — מעיקרא הוה אתי, וקא מקשי ליה קופה. ואמר ליה שמאי: מעמא דדי — משום פטול פריה ורביה, ולמאי דקטעית נמי, דקטעית קופה — לזו יש לה שולים, ולזו אין לה שולים. ולמאי דתני האי לישנא, הא תניא כי האיך לישנא משום פטול פריה ורביה? — הכי קאמר ליה הלל לשמאי: אין, טעמא קאמרת דאם איתא דהוה דם — מעיקרא הוה אתי, ומיהו — עשה סיג דלרביך, דמאי שניא מכל היתורא פולא דעבדינן סיג? אמר ליה: אם כן פטולת בנות ישראל מפריה ורביה? — והלל — מפריה ורביה מי קאמינא? לטהרות הוא דקאמינא! — ושמאי — לטהרות נמי לא, דאם כן — לבו נוקפו ופזרש. (שול"ם, בדוק"ן, מכוס"ן בוו"ת, סימ"ן). איתמר: קופה שגששתמשו בה טהרות בוית זו, ונמצא שרץ בוית אחרת. חזקיה אמר: טהרות הראשונות טהורות. רבי יוחנן אמר: טהרות הראשונות טמאות. והא (בית) שמאי והלל מודו בקופה דטהרות הראשונות טמאות! — כי מודו שמאי והלל — בקופה שיש לה שולים, כי פליגי חזקיה ורבי יוחנן — בקופה שאין לה שולים. — אין לה שולים — מאי טעמא דרבי יוחנן? — אין לה שולים ויש לה אוגנים. והתניא, המדלה עשרה דללים מים בזה אחר זה ונמצא שרץ באחד מהן — הוא טמא וכולן טהורין. ואמר ריש לקיש משום רבי ינאי: לא שנו אלא שאין לה אוגנים, אבל יש לה אוגנים — פולן טמאין. לימא חזקיה לית ליה דרבי ינאי! — מיא — שרקי, פירי — לא שרקי. אי נמי: מיא — לא קפיד עלייהו, פירי — קפיד עלייהו. ואי בעית אימא: כי מודו שמאי והלל — בקופה שאינה בדוקה,

כי

לאבאי איכא מוך — ללישנא דאשה מרגשת, אפילו משמשת במוך נמי דיה שעתה. וללישנא דמעיקרא הוה אתי, משמשת במוך טמאמא למפרע. ונמצא בה שרץ בוית אחרת — לאחר שניטלו טהרות מן הקופה. שטהרות הראשונות טמאות למפרע — ודוקא בוית אחרת, כגון קופה ארוכה אמתים ושלא אמות, דאיכא למימר: קודם שניטלו הטהרות הוה התם, ונטמא הכלי מחמת השרץ, וטהרות מחמת הכלי, ואידוהו הוא דלא נתנסק באותו זית, ולא אשכחיה. אבל באותו זית — לא, דודאי בתר הכי נפל, דאי הוה התם בשעת טהרות, הוה חזי ליה כשהוציא, אבל = כן הדבר, ומה הפרש בין זו לזו — והא טמאה דלמפרע הוא. שולים — פוגין בלעז, ועכבו השולים את השרץ מלצאת, והוה הוציא טהרות דרך פיה מלמעלה, והשרץ שבוית אחרת לא ראה. ולזו אין לה שולים — ואי הוה דם מאתמול בבית החיצון, הוה נפיק ונפיל. מפריה ורביה — דכין דחיישין לדם בבית החיצון, לבו נוקפו, ופורש מן האשה. וקא מקשי ליה קופה — הרי קופה דלא אמר, אם איתא דהוה שרץ, מעיקרא הוה נפיק עם הטהרות, כשעירה את הקופה. סיג — חזק וגדר מדרבנן לטמא למפרע. והוא הדין דמצוי למפרע הני מתניתין אהך לישנא דלעיל, ולתרוצי כי האי גונא: הלל טעי וסבר טעמא דשמאי אם איתא בר, וקשיא ליה קופה, וקאמר ליה שמאי: טעמא דדי משום העמד אשה על חזקתה, אי משום אשה מרגשת. ולמאי דקא טעית נמי, דקא מקשת לי קופה, זו יש לה שולים בר, שיש לה שולים — והוא הוציא דרך הפה, הלכך אם שרץ היה בה, לא ראהו ולא יצא. שאין לה שולים — כגון חבית של עץ שניטלו שוליהם, ויכול להשתמש באורך חללן כשהן מוטלות בקרקע. וכשהוא מערה אותן, הוא מגביה ראש האחד ומערה, והכל יוצא ממנה. **מאי טעמא דרבי יוחנן** — הא ודאי אילו הוה התם בשעת טהרות, הוה נפיק בהדיהו. אוגנים — במקום השולים יש אוגנים, כשפופין ראשי הנסרים כלפי פנים. וכשהוא מערה, איכא למימר אוגנים עכבו. עשרה דללים — עשר פעמים בדלי אחד, ומערה כעשרה דללים, וכולן טהורין — דאמה: השתא הוא דנפל, דהואיל שלא מצא קודם שיערה הדלי בפעם הזאת לתוך הכלי — טהורין. שאין לו אוגנים — לדלי, דהשתא ודאי אם איתא דהוה התם בזמנא קמאי, הוה נפל מן הדלי עם המים. מיא שרקי — ואין צריך להפוך הדלי על פניו כשהוא מערה, הלכך איכא למימר: אוגנים עכבוהו לשרץ. אבל פירי לא שרקי, וכשעירה טהרות ממנה, הפכה כולה על פניה, לפי שאין פירות נוחין לישרק ולצאת. הלכך, אי הוה שרץ עם הטהרות, הוה שרקי ונפיל בהדיהו. לא קפיד עלייהו — אי משיך מנייהו לתוך הדלי. הלכך, אינו שופך כל הדלי על פניו, ומצא אוגנים לעכבו שרץ. **קפיד עלייהו** — לאפוקיהו כולהו. והופך קופה על פיה, ולא משייר מידי. ואם איתא דהוה שרץ, הכי נמי דלא אישתייר. בקופה שאינה בדוקה — שלא בדקה בשעה שנתן טהרות לתוכה. הלכך, אין להעמידה על חזקת טהרה.

הא

אמרין שהשרץ היה תחלה בבור וטימא הכל, אלא אמרין דבדלי זה אחרון נפל תחלה בעורו ריקן. וכשדלאו לבור לבסוף — הוא טמא ומטמא כל מה ששבור, אבל שאר דללים הראשונים

— טהורים.

תניא בי האיך לישנא דאם איתא דהנה דם מעיקרא הנה אתי – הרי
 שנינו למעלה בברייתא כלשון זו שטעמו של שמאי משום שאם
 אכן היה דם מאתמול היה יוצא מתחילה ולא היה מתעכב.
 מתרצת הגמרא: הנה הלל הוא דקפשי – שם בברייתא הלל הוא
 שטעה בטעמו של שמאי, הוא כפי מעמא דשמיא דאם איתא דהנה
 דם מעיקרא הנה אתי – משום שאם אכן היה דם מאתמול היה
 יוצא מתחילה ולא היה מתעכב, וקא מקשי ליה קופה – ולכן
 מקשה לשמאי הסובר לגבי נדה שאין מטמאים טהרות שהתעסקה
 בהם למפרע מכך שבקופה שהיה בה שרץ מטמאים את הטהרות
 שנעשו בה למפרע, ואין אומרים שאם היה שם שרץ מתחילה היה
 יוצא עם הטהרות כשעירה אותם מהקופה, ואמר ליה שמיא
 להלל, מעמא דדיי – באמת הטעם שלי הוא משום כפול פריה
 ורביה, ולא קשה כלל מקופה, ולמאי דקפשי נמי דקפשי קופה
 – ואף למה שאתה טועה ואתה סבור שטעמי הוא משום שאם אכן
 היה דם מאתמול בבית החיצון לא היה מתעכב, ולכן אתה מקשה
 לי מקופה, יש לי להשיב לך שליו יש לה שוליים, כלומר לקופה יש
 קרקעית המעכבת את השרץ מליפול ממנה, ואפשר שהיה השרץ
 בקופה בשעה שהוציא את הטהרות דרך פיה ולא ראה אותו, וליו
 אין לה שוליים, כלומר לאשה אין שוליים שיעכבו את הדם מלצאת,
 ואם היה הדם מאתמול בבית החיצון היה יוצא ונופל.
 הגמרא מקשה על הלשון שאמרה שטעמו של שמאי משום שאם
 אכן היה דם מאתמול לא היה מתעכב. מקשה הגמרא: ולמאי דתני
 האי לישנא – ולמי ששנה לשון זו שטעמו של שמאי משום שאם
 היה דם מאתמול לא היה מתעכב, האי תניא בי האיך לישנא – הרי
 שנינו למעלה בברייתא כלשון זו שטעמו של שמאי הוא משום
 כפול פריה ורביה. מתרצת הגמרא: הכי קאמר ליה הלל לשמיא –
 כך כוונתו של הלל לומר לשמאי, אין מעמא קאמר דאם איתא
 דהנה דם מעיקרא הנה אתי – אכן אתה אומר טעם נכון שאם
 באמת היה דם מאתמול היה יוצא מתחילה ולא היה מתעכב, ולפי
 זה יש לומר שדיה שעתה, ומהו עשה כיני לדרכיך – אבל עשה
 חיזוק וגדר מדרבנן לטמא למפרע, ומאי שניא – שמה שונה דין זה
 מכל הדינים שבתורה בזה דקפשי כיני – שאנו עושים להם חיזוק
 והחמירו יותר מדין תורה. ואמר ליה שמאי להלל, אם בן שנעשה
 סיני וגזר שנתהא טמא למפרע, כפול פריה ורביה, כפול פריה
 ורביה, משום שאם חוששים שמא היה הדם בבית החיצון קודם
 לכן, ימנע הבעל מלבוא עליה, כיון שיחשוש שמא עכשיו יש דם
 בבית החיצון ועדיין לא יצא לחוץ.
 שואלת הגמרא: והלל שאמר כן מה הוא סבור. משיבה הגמרא:
 הלל ישיב, כפול פריה ורביה מי קאמיא – האם אני אומר שטמא
 למפרע לבעלה לטמא אותו, ותבוא על ידי כך להתבטל מפריה
 ורביה, למהירות הוא דקאמיא – אני לא אומר שטמא למפרע
 אלא לענין טהרות שהתעסקה בהם.
 שואלת הגמרא: ושמיא שכן חשש לביטול פריה ורביה מה הוא
 סבור. משיבה הגמרא: שמאי סבור שלמהירות נמי לא – לענין
 טהרות גם אין לגזור שתהא טמא למפרע, דאם בן לבו נוקף
 ויחשוש הבעל שמא היא טמא, ופירש מאשתו אף שלבעלה
 אינה טמא למפרע.
 הגמרא מביאה מחלוקת בקופה שנמצא בה שרץ ומקשה
 מהברייתא ששנינו למעלה בענין זה: (שוליים דקפשי) כפול פריה
 ורביה, איתמר, קופה שנשתמשו בה לטהרות בנות ז, ונמצא
 שרץ מת בנות אחרת של הקופה, אחרי שהוציא ממנה את
 הטהרות, חזקה אמר, לטהרות הראשונות שנעשו בקופה זו לטהרות.
 רבי יוחנן אמר, לטהרות הראשונות שנעשו בקופה זו לטהרות.
 שחוששים שמא בשעה שהתעסק בטהרות שהיו בקופה זו כבר
 נטמא על ידי השרץ, ונטמאו הטהרות מהקופה. מקשה הגמרא
 על חזקה: והא – והרי בברייתא למעלה שנינו (בית) שמיא והלל
 מורי בקופה שנעשו בה טהרות בנות ז ונמצא שרץ בנות אחרת
 דקפשי הראשונות טמאות. מתרצת הגמרא: כי מורי – מתי מודים
 שמיא והלל שהטהרות טמאים למפרע, בקופה שיש לה שוליים –

משיבה הגמרא: איבא בניניהו למרמי חבית ומקנה וכו' – יש
 הבדל ביניהם אם אפשר להקשות מהמשניות של חבית ומקנה
 ומבוי, להאיך לישנא איבא למרמינו – לפי הלשון הו' שטעמו של
 שמאי משום העמד אשה על חזקה: ולא משום שיש הוכחה לכך
 שהאשה היתה טהורה קודם ראיית הדם, אפשר להקשות
 ממשניות אלו שבהם אין מעמידים את הדבר על חזקה, אבל להני
 לישני לייבא למרמי – ללשונות אלו הסוברים שטעמו של שמאי
 הוא משום שיש הוכחה לכך שהאשה טהורה, שהרי אם כבר
 ראתה קודם לכן היתה מרגשת אז וללשון ראשון, או שהיה הדם
 יוצא אז וללשון שני, והוכחה זו אינה שייכת בחבית מקנה ומבוי,
 ולכן בהם מודה שמאי שמחשבים זאת למפרע, ואין להקשות עליו
 ממשניות אלו.
 שואלת הגמרא: ומאי איבא בין האי לישנא להאיך לישנא – ומה
 חילוק יש בין לשון זו שביארה שטעמו של שמאי הוא משום
 שאם אכן היה דם מאתמול היה יוצא מתחילה ולא היה מתעכב.
 משיבה הגמרא: לאבני שאמר ששמאי מודה באשה המשמשת
 במוך שטמא למפרע, איבא – יש חילוק בין הלשונות באשה
 המשמשת במוך, ללשון שטעמו משום שאשה מרגישה גם אשה
 זו דיה שעתה, וללשון שטעמו משום שהדם היה יוצא מתחילה
 אשה זו טמא למפרע כמו שנתבאר. לרבא שאמר ששמאי מודה
 באשה המשמשת במוך דחוק שטמא למפרע, איבא – יש חילוק
 בין הלשונות באשה המשמשת במוך דחוק, ללשון שטעמו משום
 שאשה מרגישה גם אשה זו דיה שעתה, וללשון שטעמו משום
 שהדם היה יוצא מתחילה אשה זו טמא למפרע כמו שנתבאר.
 הגמרא מביאה ראייה מברייתא ללשון שטעמו של שמאי משום
 שאם היה דם היה יוצא מתחילה ולא היה מתעכב: תניא בברייתא
 כי האי לישנא דאם איתא דהנה דם מעיקרא הנה אתי – כלשון זו
 שטעמו של שמאי משום שאם אכן היה דם מאתמול היה יוצא
 מתחילה ולא היה מתעכב, ששנינו, אפר לו הלל לשמיא, האם אי
 אתה מודה לי בקופה שנשתמשו בה לטהרות בנות ז, ונמצא שרץ
 מת בנות אחרת של הקופה אחרי שהוציא את הטהרות מהקופה,
 שמהירות הראשונות שנעשו בקופה זו טמאות למפרע, שחוששים
 שמא בשעה שהתעסק בטהרות בקופה זו כבר היה השרץ בקופה
 וטימא אותה, ונטמאו הטהרות מהקופה. אפר לו שמאי להלל,
 אבל – אכן כן הדבר, באמת מודה אני באופן זה שהטהרות טמאות
 למפרע. אמר לו הלל לשמאי, ומה תפירש יש בין זו, כלומר לא
 טהרות שנעשו בקופה זו שאתה מודה שטמאים למפרע לאשה
 הרואה דם שאתה סובר שאינה טמא למפרע ואתה מטהר אותה
 בודאי. אמר לו שמאי להלל, החילוק ביניהם הוא שליו יש לה
 שוליים, כלומר לקופה יש קרקעית המעכבת את השרץ מליפול
 מתוכה, ואפשר שהיה השרץ בקופה בשעה שהוציא את הטהרות
 דרך פיה ולא ראה אותו, וליו אין לה שוליים, כלומר לאשה אין
 שוליים שיעכבו את הדם מלצאת, ואם היה הדם מאתמול בבית
 החיצון היה יוצא ונופל. מוכח שטעמו של שמאי הוא משום שאם
 היה דם מאתמול היה יוצא.
 הגמרא מבארת טעם אחר במחלוקת שמאי והלל במשנתנו אם
 אשה שראתה דם דיה שעתה או מטמאה למפרע: רבא אפר,
 מעמא דשמיא שלא גזרו חכמים שאשה הרואה דם טמא למפרע,
 משום כפול פריה ורביה, שאם נטמא את כל הטהרות שנתעסקה
 בהם משום שאנו חוששים שמא היה הדם בבית החיצון, ימנע
 הבעל מלבוא עליה כיון שיחשוש שמא עכשיו יש דם בבית
 החיצון ועדיין לא יצא לחוץ.
 הגמרא מביאה ראייה מברייתא לטעם זה: תניא נמי הכי – שנינו כן
 בברייתא כמו שאמר רבא, אפר לו שמיא להלל, אם בן שאתה גזר
 לטמא כל טהרות שנתעסקה בהם למפרע, כפול פריה ורביה, כפול פריה
 ורביה.
 מקשה הגמרא על טעמו של רבא: ומאי דתני האי לישנא – ומי
 ששונה לשון זו שטעמו של שמאי משום שיטול פריה ורביה, הא

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- 1 ג מתרת אשה לצאת בחומין הפרוכין בצוארה, מפני שאין אשה חונקת עצמה להדקם בחזקה סביב
- 2 צוארה¹³, ומן הסתם הם רפויים, ואם כן אינם חוצצים, שהמים באים בהם¹⁴. אבל בקטלא שבצוארה,
- 3 והוא בגר שתולה בצוארה כנגד לפה, ויש לו מקום שנצצים פעין שעושים למכנסים ותוחבת בו רצועה
- 4 רחבה וקושרת הרצועה סביב צוארה¹⁵ - אסורה לצאת בה¹⁶, לפי שהיא חונקת עצמה ברצועה זו כדי
- 5 שתראה בבגלת פשר, שמתוך שהרצועה רחבה אינה מויתקתה, והרי זו חציצה במבילה.
- 6 ואף אם רצועה זו רפוייה על צוארה שאינה חוצצת - אסורה לצאת כנגד זה אם הוא חשוב ומצויר בזהב,
- 7 גזרה שמא תחלצנו מעליה להראות נוי לחרבותיה, בדרך הנשים שהן שחצניות¹⁷ ומראות תכשיטין זו
- 8 לזו¹⁸, ואחר כך תשפח שהוא שבת ותביאנו בידה ד' אמות ברשות הרבים¹⁹:

הלכות שבת, חלק ב סימן שג, דיני תכשיטי אשה סעיף ג

ביאורי הלכה

- יב) סביב צוארה - אם תהדקם בחזקה - יזיקו לה.
 יג) באים בהם - אם החוטים מזוהבין או מטונפין - אסורה לצאת בהם¹⁴.
 יד) סביב צוארה - חתיכת בד המונחת בגובה הצוואר מלפנים (כנגד לבה) כעין סינר שלא יפול המאכל שהיא אוכלת על בגדיה¹⁵, כשבצידה העליון תפורות
- לולאות (שנצים) בהם משחילים רצועה רחבה הסובבת סביב הצוואר ומחזיקה את הבגד¹⁶.
 זון לצאת בה - מותר להוציא את הקטן כשהוא לבוש בסינר אכילה¹⁷.
 זון שהן שחצניות - מתפארות ומשתבחות ביתרונותיהן בפני אחרות.

צינונים והוספות

- 14 כדלעיל סעיף ב, וראה להלן על סעיף טז.
 15 ר"ן כו ע"א ד"ה כגון קטלא, והוא כעין סינר שתולים לקטנים בעת הארוחה.
 16 בהמשך הסעיף יתבאר שיש שהיו לובשות זאת כתכשיט, וראה לעיל על ס' שא סעיף יא לגבי יציאה בסינר המגן מלכלוך.
 17 אין לדמות סינר של ימינו לקטלא (ואף אם הסינר משמש כתכשיט המנהג להתיר), אבל גדול לא יצא בסינר
- אכילה של קטנים שמא ילעגו עליו ויסירו ויוליכנו ברשות הרבים (וראה להלן על סעיף ט לגבי יציאה בסינר מטבח).
 18 עד"ז לעיל ס' שא ס"ו, ושם הובאו ב' דיעות אם חששו שיראה לאחרים גם באיש היוצא בתכשיט המיוחד לאיש אף שאין דרכו להראותו לאחרים.
 19 לקמן סעיף כב נתבאר שאין תועלת לאסור לה לחלוץ התכשיט ברשות הרבים, ולכך אסרו לצאת בו כלל.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות תפלה - לפי לוח "רב יומי"

- 1 א היה עומד בתפלה ויצא ממנו רוח מלמטה ממתין עד
 - 2 שיכלה (הרוח) [הריח] וחזור למקום שפסק:
 - 3 ב בקש לצאת ממנו רוח מלמטה ונצטער הרבה ואינו יכול
 - 4 להעמיד עצמו הולך לאחוריו ד' אמות ומוציא הרוח
 - 5 ולא ילך לצדדים מפני שצריך שיהיו פניו מכוונים כנגד
 - 6 המקום שהתחיל להתפלל שלא יהא נראה כפוסק לגמרי
 - 7 ואין כוונתו לחזור לתפלתו וממתין עד שיכלה הריח ואומר
 - 8 רבון העולמים יצרתנו נקבים נקבים חלולים חלולים גלוי
 - 9 וידוע לפניך חרפתנו וכלימתנו חרפה וכלימה בחיינו רמה
 - 10 ותולעה במותנו ואין אמירה זו חשוב הפסק בתפלה הואיל
 - 11 וכבר מופסקת תפלתו על ידי הרוח וחזור למקומו וחזור
 - 12 למקום שפסק ולא יגמור תפלתו במקום שנתרחק שם הואיל
 - 13 וכבר התחיל להתפלל כאן וקבעה השכינה מקום כאן
- וכשבקש להתעטש נתרחק ממקום השכינה לפיכך צריך הוא לחזור למקום שקבע לשכינה.
 ועכשיו לא נהגו אפילו המדקדקים להרחיק ד' אמות ולומר רבון וכו' ויש שלמדו זכות לומר שלא הצריכו להרחיק אלא כשמתפלל בביתו אבל כשמתפלל בצבור שזה לו בזיון גדול שנראה לכל בשתו וכלימתו אינו צריך להרחיק כלל שגדול כבוד הבריות וכיון שא"צ להרחיק אין לומר ג"כ רבון וכו' כיון שאין חרפתו וכלימתו ניכרת רק ממתין עד שיכלה הריח.
 וכל זה כשאנו יכול להעמיד עצמו אבל אם יכול חייב להעמיד עצמו בכל מה דאפשר שלא להפיח בתפלה ואין בזה משום כל תשקצו ואפילו אם נצרך לנקביו יעמיד עצמו כמ"ש בס' צ"ב:

במה דברים אמורים כשפסק בדיבור מחמת אונס או בשוגג
אבל אם שח במזיד חוזר לראש בכל ענין (ועכשיו שרוב
העולם אין נוהגין להשיח בברכות קריאת שמע חשובים
שוגגים שאומר מותר שוגג הוא).

ואפילו אם הפסיק בדבור מחמת אונס או בשוגג באמצע
איזו ברכה (מהאמצעיות) ולא חזר לתחלת הברכה אלא
למקום שפסק וגמר תפלתו ועקר רגליו צריך לחזור לראש
התפלה לפי שאותה ברכה שהפסיק בדבור באמצעה אינה
עולה לו וכאלו לא אמרה כלל וי"ח ברכות מעכבות זו את
זו לענין שאם דילג אחת מהן ולא נזכר עד שעקר רגליו
צריך לחזור לראש כמ"ש בסמ"ק ק"ט (אבל מי שאינו יודע
להתפלל כולן אלא מקצתן יאמר אותן שיודע ואינן מעכבות
זו את זו כמו שיתבאר בס"י תקצ"ג).

אבל אם הפסיק בין ברכה לברכה גומר תפלתו על הסדר
אפילו לכתחלה ואפילו שח במזיד (חוץ מג' ראשונות וג'
אחרונות שהן חשובות כאחת לכל דבר).

(וי"א שאפילו שח במזיד באמצע ברכה יש לו תקנה לחזור
לתחלת אותה ברכה מיד אחר השיחה אלא שאם אחר
השיחה חזר למקום שפסק וגמר תפלתו) (או אפילו אותה
ברכה ששח בה לבדה) אע"פ שעדיין לא עקר רגליו שאם
היה שוגג היה חוזר לתחלת הברכה ששח בה עכשיו שהוא
מזיד צריך לחזור לראש.

וכן הדין אם הזיד ולא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים
או שאלה בברכת השנים או של ראש חודש וחולו של מועד
בעבודה:

* * *

ה אפילו לענות קדיש וברכו וקדושה לא יפסיק בתפלת
י"ח אלא ישתוק ויכוין למה שאומר הש"ץ ויהיה כעונה
בפיו ששומע כעונה בכל מקום ואעפ"כ אין בזה משום
הפסק תפלה כיון שאינו מוציא בפיו וכשמגיע הש"ץ בקדיש
ליתברך וישתבח חוזר הוא לתפלתו:

ך היה עומד בתפלה וקראוהו לספר תורה אינו פוסק אפילו
להאזינים שבקריאת שמע פוסק ועולה לספר תורה כמו
שנתבאר בס"י ס"ו:

ץ אחר שסיים שמונה עשרה ברכות קודם אלהי נצור יכול
לענות קדושה וקדיש וברכו כמו שיתבאר בס"י קכ"ב:

חלק א סימן קד שלא להפסיק בתפלה:

א המתפלל ב' תפלות זו אחר זו כגון שחרית ומוסף או
ששכח ולא התפלל וצריך להשלימה בזמן תפלה
שלאחריה ומתפלל שנים זו אחר זו צריך להמתין בין זו
לזו כדי שתהא דעתו מיושבת לערוך דבריו בלשון תחנה
דהיינו כדי הילוך ד' אמות אפילו אינו רוצה לחזור למקומו
אלא מתפלל שנית במקום שעומד שם כשפסע אחר תפלה
הראשונה אבל לחזור למקומו אפילו אינו רוצה להתפלל
שנית צריך להמתין כמו שיתבאר בס"י קכ"ג:

חלק א סימן קה דין המתפלל שתי תפלות:

ג המתעטש בתפלתו מלמטה אפילו הפחה מועטת שאינה
משמעת קול סימן רע לו מלמעלה סימן יפה לו שכשם
שעושיין לו נחת רוח מלמטה שהעיטוש הוא נוח לאדם כך
עושיין לו נחת רוח מלמעלה למלאות שאלתו ובקשתו:

חלק א סימן קג מי שנדמנו לו רוח בתפלתו או עטוש:

* * *

א לא יפסיק בתפלתו ואפילו מלך ישראל שואל בשלומו
לא ישיבנו אבל מלך אומות העולם שיש לחוש שמא
יהרגנו יפסיק ומכל מקום אם אפשר לו לקצר דהיינו שיאמר
תחלת כל ברכה וסופה קודם שיגיע אליו יקצר שלא יצטרך
להפסיק.

או אם אפשר לו להטות מן הדרך יטה ולא יפסיק בדבור
וכן אם היה מתפלל בדרך ובאה בהמה או קרון כנגדו יטה
מן הדרך ולא יפסיק בדיבור אבל בענין אחר אין לו לצאת
ממקומו עד שיגמור תפלתו אלא א"כ הוא בתחנונים שאחר
התפלה שאז מותר לו לעקור ממקומו ע"י כריעות
והשתחויות (או לצורך אחר) אבל שלא לצורך לא יזוז
ממקומו עד שיפסע ג' פסיעות לאחוריו כדרך שנפטרים מן
המלך:

ב ואפילו נחש כרוך על עקבו לא יפסיק בדבור לומר
לאחר להסיר מעליו הנחש אבל יכול לילך למקום אחר
כדי שיפול הנחש מרגלו שלא מצינו הליכה שנקראת
הפסקה בשום מקום באמצע עשיית המצוה אלא שבתפלה
הואיל ועומד לפני המלך אין לזוז ממקומו שלא לצורך עד
לאחר התפלה שיפטר מלפני המלך בג' פסיעות לאחוריו
כמו שנתבאר אבל לצורך כזה מותר אפילו באמצע ברכות
י"ח.

במה דברים אמורים בנחש שרוב הפעם אינו נושך אבל
עקרב שהוא מועד לעקוץ ולהמית פוסק אפילו בדבור שאין
לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש ואפילו נחש אם רואה
שהוא כעוס כנגדו ובא להזיקו פוסק אפילו בדבור:

ג אם ראה שור בא כנגדו פוסק שמרחיקין משור תם
חמשים אמה וממועד כמלא עיניו ואם שוורים שבמקום
ההוא מוחזקים שאינם מזיקין אינו פוסק אלא א"כ ראה שור
שהזיק כבר פעם אחת:

* * *

ד בכל מקום שפוסק אם שהה בהפסקתו מחמת אנסו כדי
לגמור את כל התפלה מראשה לסופה חוזר לראש כמו
שנתבאר בס"י ס"ה ומשערין לפי המתפלל כמו שנתבאר
שם.

ו אם לא שהה כל כך חוזר לתחלת הברכה שפסק בה אם
פסק בדבור באמצע איזו ברכה מ"ג ברכות אמצעיות אבל
אם פסק בג' ראשונות חוזר לראש מפני שהן חשובות
כברכה אחת ואם בג' אחרונות חוזר לרצה שהן חשובות
ג"כ כאחת שג' ראשונות הן כעבד שמסדר שבח לפני רבו
וג' אחרונות הן כעבד שקבל פרס מרבו ונוטל רשות והולך
לו.

מצרים כדי להזכיר יציאת מצרים בזמן קריאת שמע ואחר
לימודו טוב שיגמור כל קריאת שמע ואע"פ שעבר זמנה לא
הפסיד כאדם שקורא בתורה.

ואם אין השעה עוברת ויש לו שהות עדיין לקרות קריאת
שמע ולהתפלל אינו פוסק כלל אפילו לומד יחידי ואפילו
התחיל ללמוד באיסור לאחר שכבר הגיע זמן קריאת שמע
ותפלה שאסור לו להתחיל ללמוד עד שיתפלל תחלה אם
אינו רגיל לילך לבית הכנסת כמו שנתבאר בסי' פ"ט אעפ"כ
אם התחיל אין צריך להפסיק ורשאי ללמוד כל זמן שיש
שהות עדיין לקרות קריאת שמע ולהתפלל אח"כ:

חלק א סימן קו מי הם הפטורים מתפלה וכו' ד' טעמים:

* * *

א אם הוא מסופק אם התפלל י"ח אם לאו צריך לחזור
ולהתפלל ומתנה ואומר אם לא התפללתי תהא לחובתי
ואם התפללתי תהא לנדבתי ואע"פ שכל ספק מדברי
סופרים להקל הצריכו לחזור ולהתפלל מפני שהלואי
שיתפלל אדם כל היום בתורת נדבה אלא שאם ברי לו
שהתפלל כבר וחוזר ומתפלל בתורת נדבה צריך לחדש איזה
דבר בתפלתו כדי להודיע שהוא נדבה ולא יהא כמקריב ב'
תמידין ועובר משום כל תוסף שתפלת חובה היא במקום
עולת התמיד ותפלת נדבה היא במקום עולת נדבה אבל אם
מסופק אם התפלל אם לאו א"צ לחדש שום דבר בתפלתו
הב' שכשחוזר ומתפלל על הספק אין לך חידוש גדול מזה.
וע"י חידוש חוזר ומתפלל בנדבה כל הפעמים שירצה חוץ
מתפלת מוסף שאין מתפללין אותה בנדבה אפילו מוסף
ראש חודש כיון שאומר ומוספים כהלכתם והמוספים אינן
קריבין אלא משל צבור ואין היחיד יכול להתנבך אותם
ובשבת ויו"ט אינן מתפללין נדבה כלל לפי שאין נדרים
ונדבות קריבין בהם:

ב אם התחיל להתפלל לשם חובה שהיה סובר שלא
התפלל עדיין ונזכר בתוך התפלה שכבר התפלל צריך
לפסוק אפילו באמצע ברכה ואפילו יכול לחדש בה דבר
אינו יכול לגומרה לשם נדבה כיון שכבר התחיל בה לשם
חובה ואי אפשר להביא קרבן שחציו חובה וחציו נדבה:

ג חידוש זה שאמרנו הוא שיחדש איזה דבר בכל ברכה מן
האמצעית מעין הברכה ואם חידש אפילו בברכה אחת
דיו כדי להודיע שהוא נדבה ולא חובה:

ד אין צבור מתפללים תפלת נדבה לפי שאין צבור מביאין
קרבן נדבה אלא לקיץ המזבח כשהמזבח בטל וזהו דבר
שאינו מצוי לכן אין להתפלל תפלת י"ח כנגד זה אבל יחיד
יכול להתפלל תפלת נדבה אפילו בצבור:

ה הרוצה להתפלל תפלת נדבה צריך שיהא מכיר את עצמו
זריז וזהיר ואומד בדעתו שיוכל לכון בתפלתו מראש
ועד סוף אבל אם אינו יכול לכון יפה אנו קורין בו למה
לי רוב זבחיכם והלואי שיוכל לכון בג' תפלות הקבועים
ליום:

חלק א סימן קז המסופק אם התפלל ודין תפלת נדבה:

א כל הפטורים מקריאת שמע פטורים מתפלה וכל שחייב
בקריאת שמע חייב בתפלה חוץ מהמלוין את המת שאין
למטה צורך בהן שאע"פ שחייבים בקריאת שמע פטורים
מתפלה הואיל והיא מדברי סופרים ועוד שהיא בעמידה
ואין יכולין לשהות כל כך אבל קריאת שמע עיקר כוונתה
ועמידתה אינה אלא בפסוק ראשון ובקל יוכל לעמוד
ולכוין:

* * *

ב נשים ועבדים אע"פ שפטורים מקריאת שמע חייבים
בתפלה מפני שהוא מצות עשה שלא הזמן גרמא וזמני
התפלה הם מדברי סופרים ועיקר מצות התפלה היא מן
התורה שנאמר ולעבדו בכל לבבכם איזו עבודה שבלב זו
תפלה אלא שאין לה נוסח ידוע מן התורה ויכול להתפלל
בכל נוסח שירצה ובכל עת שירצה ומשהתפלל פעם אחד
ביום או בלילה יצא ידי חובתו מן התורה.

ועל פי סברא זו נהגו רוב הנשים שאינן מתפללין י"ח
בתמידות שחר וערב לפי שאומרות מיד בבקר סמוך לנטילה
איזה בקשה ומן התורה יוצאות בזה ואפשר שאף חכמים
לא חייבו יתרה.

אבל יש אומרים שעיקר מצות תפלה היא מדברי סופרים
שהם אנשי כנסת הגדולה שתיקנו י"ח ברכות על הסדר
להתפלל אותן שחרית ומנחה חובה וערבית רשות ואע"פ
שהוא מצות עשה מדברי סופרים שהזמן גרמא והנשים
פטורות מכל מצות עשה שהזמן גרמא אפילו היא מדברי
סופרים כגון הלל וקידוש הלבנה אעפ"כ חייבו אותן בתפלת
שחרית ומנחה הואיל ותפלה היא בקשת רחמים וכן עיקר.

אבל תפלת ערבית שהוא רשות אע"פ שעכשיו כבר קבלוהו
עליהם כל ישראל לחובה מכל מקום הנשים לא קבלו
עליהם ורובן אינן מתפללות ערבית במ"ש:

ג קטנים שהגיעו לחינוך חייבים לחנכם להתפלל י"ח ערב
ובוקר ומכל מקום רשאי ליתן להם לאכול קודם תפלת
שחרית ואסור לענותם כמו שיתבאר בסי' רס"ט ושמ"ג
לענין להאכילם קודם קידוש:

* * *

ד מי שתורתו אומנתו כגון רבי שמעון בן יוחאי וחביריו
מפסיק לקריאת שמע ומברך לפניו ולאחריה אבל אינו
מתפלל כל עיקר כיון שמבלעדי כן אינו מבטל מלימודו
אפילו רגע גם בשביל התפלה לא יבטל ואף שצריך לבטל
ולהפסיק לימודו לעשיית כל המצות אפילו של דברי
סופרים מכל מקום תפלה הואיל ואינה אלא בקשת רחמים
על עניני עולם הזה אין לו להניח חיי העולם ולעסוק בחיי
שעה אבל אנו מפסיקין בין לקריאת שמע בין לתפלה כיון
שמבלעדי כן אנו מבטלין הרבה.

ומכל מקום אם מלמד לאחרים ואם לא ילמדו עכשיו
יתבטלו ולא יוכלו להתקבץ ללמוד אחר התפלה לא יפסוק
מלימודו עמהם אפילו אם יעבור זמן התפלה ומכל מקום
פוסק וקורא פסוק ראשון של קריאת שמע כדי לקבל מלכות
שמים בזמן קריאת שמע ויחזור אחר הלכה שיש בה יציאת

'tורה אור' פרשת בראשית - הפרשה החסידית

'להבין הטעם שנשתנה צורת גוף האדם'

דומם, עד שאחר כך "ויפח באפיו כו", עם היותו מובחר⁷
בנבראים. וזהו שכתוב: "אחור וקדם כו"⁸.
אך להבין זה, על מה ולמה נהייתה כן?
הענין הוא⁹, כי הנה ד' בחינות דצח"ם הם כנגד ד'
אותיות דשם הוי":ה:
הדומם הוא כמו עפר ואבנים ומתכות - שאין לו
גידול; והצומח הם אילנות ועשבים כו¹⁰; ובעלי חיים יש
להם כל זה, ונוסף על זה נפש החיה הרוחנית; ובמדבר
נוסף עוד על כולם נפש השכלית, נפש המדברת¹¹ כו.
והנה דרך כלל, הבעלי חיים הם כלולים מב' דברים:
הגוף שבו הוא בחינת צומח, שהרי נולד קטן ונעשה
גדול; והנפש שבו היא נפש החיה למינה. ומה ששניהם
יצאו ביחד מן הארץ, דהיינו הגוף עם נפש החיה שבו
על ידי מאמר ה' כו, היינו משום שבחינת צומח וחי, עם
היותם ב' מדרגות זו למעלה מזו¹², אבל הם סמוכים זה
לזה, ולכן יכולים להתחבר יחד, דהיינו שיהיה התהוותם
בבת אחת, בין שבחינת צומח הוא סמוך לבחינת חי,
ואין ביניהם הפסק עוד מדרגה אחרת, לכן נתהוו
הבעלי חיים גופם ונפשם החיונית בבת אחת כו"ל. מה
שאין בן המדבר רחוק בדילוג הערך מהצומח, ולכן לא
היה יכול לצאת עם הגוף כאחד. :

ואמנם, מה שגופו היה דומם דוקא, הוא כי היות ידוע
דהאדם הוא תכלית הבריאה¹³, והיינו להיות הוא מעלה
הנצוצות שנפלו בדצ"ח, על ידי שנטפלים לצרכיו -
לחם לאכול ובגד ללבוש¹⁴, והוא יש בו דעת לעבוד את
ה' כו.

להבין הטעם שנשתנה יצירת גוף האדם משאר כל
הנבראים כמו הצומח והחי:
שכולם נברא גופם על ידי מאמר ה', כמו שנאמר
ביום ג' (בראשית א, יא): "תדשא הארץ דשא עשב מזריע כו",
עי' עושה פרי כו, ויהי כן; וכן ביום חמישי (בראשית א, כ):
"וישרצו המים שרץ נפש חיה כו"; וכן בכולם. הרי
שהארץ הוציאה את העשבים ואת האילנות, כל אחד
ואחד כמו שהוא אחר כך, עם הנפש הצומחת שבו. וכן
גם הבעלי חיים הוציאה הארץ גם כן כמו שהן חיים -
את הדוב ואת הארי כו. וגם המים שרצו כן; "שרץ נפש
חיה" הם הם הדגים - גם כן כמו שהן, דהיינו הגוף עם
הנפש החיונית שבתוכו יחד, על ידי מאמר ה' שאמר
(בראשית א, כד): "תוצא הארץ כו", "וישרצו המים כו". ו"הוא
צוה - ונבראו" כמו שהן עתה. ובמאמר רז"ל¹⁵: "בוקמתן
נבראו".

מה שאין בן בריאת האדם - שנעשה גופו תחלה
בפני עצמו, עפר בלי שום נפש חיונית בתוכו, וכמו
שכתוב (בראשית ב, ז): "וייצר ה' אלקים את האדם עפר מן
האדמה", ובמאמר רז"ל¹⁶: "שעה ראשונה צבר עפרו כו".
ומתחלה היה גולם, כמו שכתוב (תהלים קלט, טז): "גלמי
ראו עיניך", עד שאחר כך (בראשית ב, ז): "ויפח באפיו נשמת
חיים". הרי שלא יצא גופו מן הארץ על דרך שהוא עתה
בהיות בו נפש החיונית והמדברת, אלא שלקח עפר
ועשה ממנו גוף, ואחר כך נפח נשמה באפו כו. וזהו
בחינת שפלות לגבי האדם, שהרי הגוף שלו נמוך
במדרגה יותר מגופות הבעלי חיים, שנתהווה בבחינת

1. מלא כל העולם בראו, מן המורח למערב מנין, שנאמר: אחור וקדם צרתני וגו'. (בראשית רבה פרשה א, פסקה א).

7. מובחר - בגוף כתב יד קודש הצמח צדק: מובחר המין.

8. (בראשית רבה שם: "אחור למעשה יום הראשון, וקדם למעשה יום האחרון... תוצא הארץ נפש חיה למינה, זה רוחו של אדם הראשון").

9. והענין הוא - שם: והענין כי הנה ענין.

10. ונעשבים כו' - שם: שמצמיחים).

11. ("שנפשו מלאה אותיות, וכמו שכתוב (בראשית ב, ז): "ויהי האדם לנפש חיה" ותרם אנקלוס 'לרוח ממללא'. לקוטי תורה בחקתי מה, ד).

12. וזו למעלה מזו - שם: זה למעלה מזה.

13. (ראה זהר חלק א רה, ב).

14. ("לחם לאכל ובגד ללבוש": על פי ויצא כח, ב).

1. (נאמר אור ליום ו' ערב שבת קדש פרשת יתרו, י"ז שבת תקע"ב. המאמר שלפנינו הוא רשימת כבוד קדושת אדמו"ר הצמח צדק (גוף כתב יד קדש 1116 "ספר תקע"ב". פקסימיליה נדפסה בסוף תורה אור מהדורת השנ"ב ואילך). נוסחאות נוספות מהמאמר נדפסו בספר המאמרים תקע"ב, ועוד, ונסמנו שם בעמוד רצו הערה 33).

2. (פרי).

3. (תהלים קמח, ד).

4. (ראש השנה יא, א. חולין ס, א: "כל מעשה בראשית בקומתו נבראו, לדעתו נבראו, לצביון נבראו שנאמר (בראשית ב, א): "ויכלו השמים והארץ וכל צבאם, אל תקרי צבאם אלא צביונם").

5. (תנחומא פקודי, ה: "בשעה ראשונה, צבר עפרו של אדם. בשניה, גבלו מן המורח למערב, שנאמר: אחור וקדם צרתני". סנהדרין לה, ב).

6. ("בשעה שברא הקדוש ברוך הוא את אדם הראשון גלם בראו, והיה מוטל מסוף העולם ועד סופו, וקרא הוא דכתיב (תהלים קלט, טז): גלמי ראו עיניך וגו'")

היינו ז"א ונוקבא: שהמדות נקראים צומח – שיש בהן
קטנות וגדלות, אבל האותיות הם בחינת דומם – שאין
בהם גידול כו.
והנה, "שמים", עם היותם נעלים במדרגה – הוא
כוננם "בתבונה" שלמטה מהחכמה, ו"בחכמה יסד ארץ"
שלמטה במדרגה משמים – ולכאורה נהפוך הוא!
אבל הענין מטעם הנ"ל: כי היא הנותנת, שבחינת
המדות מקבלים מהבינה – שמהתבוננות מתפעל, והוא
בחינת חי וצומח. מה שאין בן החכמה היא למעלה
מערך זה, אבל בה "יסד ארץ" משום ד"נעוץ תחילתן
בסופן כו".
ולכן היה גוף האדם מתחלה דומם דוקא, ולא כשאָר
בעלי־חיים שנתהווה גופם בבחינת צומח מתחלתם ולא
היה דומם, מה שאין בן אדם הראשון דכתיב ביה "גלמי
ראו עיניך", בחינת גולם ודומם, ואחר כך "ויפח כו" –
לפי שנשמתו מבחינת חכמה־עילאה, ו"בחכמה יסד
ארץ".
ובזה יובן מה שכתוב בבריאת האדם "וייצר ה'
אלקים" – בב' שמות¹⁵: כי להיות התחברות נפשו וגופו
– מדבר ודומם – הרחוקים זה מזה בערך, יותר מריחוק
הגוף מהנפש שבשאר כל הבעלי־חיים, כנ"ל שצומח וחי
סמוכים יחד, מה שאין בן הדומם עם המדבר שרחוקים
זה מזה מהקצה אל הקצה, ולכן כדי שיתחברו יחד הוא
על ידי ב' שמות.

ועל דרך משל, כשצריכים להגביה איזה דבר מן
הארץ על ידי כלי ההגבהה הנקרא ליוע"ר¹⁶, צריכים
לֶאֱחֹזוּ בחלקים התחתונים שבו דוקא; כמו בהגבהת
כותלי בית, שצריכים להתחיל להגביה הקורה התחתון
דוקא ואז ממילא יוגבהו גם העליונים הימנו, מה שאין
כן אם היה מתחיל מאמצע הכותל לא היה מגביה
התחתונים.

כמו כן נשמת האדם נתלבשה בגוף שמבחינת דומם,
היותר תחתון מבולם, ויעלה אותו, וממילא יתעלה גם
הצומח שהוא למעלה מדומם כו. ועל שם זה נקרא
"מדבר" – מלשון "ידבר עמים"¹⁶, כלומר שהוא הפנהיג
את בולם, בהיותו מעלה אותם על ידי עבודתו כו.

והנה, נשמת האדם דוקא, יען היותו בחינת מדבר,
הגבוה שכולם – יתלבש בדומם דוקא ולא בצומח; כי
צומח רחוק מבחינת מדבר, רק לבחינת החי הוא סמוך.
כנ"ל, שהם בחינת ו' ובחינת ה' עלאה דשם הוי"ה
הסמוכה לו"ו. אבל בחינת מדבר הוא יו"ד וקוצו של
יו"ד, שלמעלה מעלה מן הוי"ו; אלא בבחינת ה' תתאה
שהוא מקור בחינת דומם הוא מתלבש, כי "נעוץ תחילתן
בסופן"¹⁷ דוקא.

והענין, דכתיב (משלי ג, יט): "בחכמה יסד ארץ, כונן
שמים בתבונה". ושמים וארץ הם רוחניות וגשמיות,
שהם דרך כלל דומם וצומח. כי הדומם הוא הגשם
היותר אחרון, והצומח יש בו איזה רוחניות. ולמעלה

17. (ספר יצירה פרק א, משנה ז).

18. ובב' שמות – שם: שם מלא.

15. (מנוף).

16. (תהלים מז, ד. ובמצודת דוד שם: ינהג).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

צריך לעבודה על כל פנים רק שלא יהיה עול העבודה
בעצמו אלא על ידי אחרים וזה פלא לכאורה שזה סותר
לגמרי עיקר ענין הנ"ל בהפרש שבין עכשיו לעתיד
לבא כו. והנה להבין זה יש להקדי' תחלה ענין א'
הידוע בע"ח שיש ב' מדרגות א' בחי' גדולת המוחין
והב' בחי' קטנות המוחין כו' וזהו עיקר ההפרש בין
עכשיו לע"ל דעבודת ישראל עכשיו הוא בבחי' קטנות
המוחין וע"כ נק' אין עושין רצונו ש"מ וז"ש ואספת
דגנך שהוא בחי' עבודה שבקטנות כו' אבל לע"ל יהי'
בחי' עבודה דישראל בבחי' גדולת המוחין כמ"ש
ומלאה הארץ דעה כו' כי כולם ידעו אותי כו' ובמשיח

(סא) אך עדיין אין זה מובן דא"כ אין הדבר תלוי
בעושין רצונו ש"מ או אין עושין כו' אלא
בתשל' כל הברור' דרפ"ח כו' דלע"ל שיושלם כל
הברורים דרפ"ח כו' ואין צריך לברר עוד על כן לא
יצרכו אז לעבודה זו דואספת דגנך כו' ועכשיו קודם
תשלום הברור צריכין הן לברר בעצמם ולכן נאמר
ואספת דגנך כו' ומה זה ענין לעושין רצונו של מקום
או אין עושין כו' או לאהבה דבכל מאדך דוקא כו' וגם
יש להבין בזה גופא דלעתיד לבא אין צריך לעבוד
עבודת הברורים כלל משום שנא' ואת רוח הטומאה
אעביר כו' א"כ מה זה שנ' ועמדו זרים ורעו כו' הרי

הבירורי' כו' וגם זה לא בשבילם אלא בשביל ישראל
ואע"פ שלא יהי' לע"ל בחי' בירורים דרפ"ח כו' שנפלו
בשבירה כי הרי יבורר הכל כמ"ש ואת רוח הטומאה
כו' אבל מ"מ צריך לעבודה כזאת אך במדריגה גבוהה
יותר והוא מ"ש ועמדו זרים ורעו צאנכם ובני נכר
אכריכם הרי יהיה חרישה וזריעה ובצירה כו' אבל לא
לבור הטוב מן הרע כעבודה דעכשיו מאחר שנאמר
ואת רוח הטומאה אעביר כו' אלא במדריג' עליונה
ביותר וגם זאת בשביל ישראל דוקא וזוהי מתורץ הכל
וד"ל:

חינוך. להבין הפרש שבין תפלה לתורה. סד"פ

נאמר ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה כו' מפני
שנק' עושין רצונו של מקום ולזה לא ישפילו א"ע
בעבודה דקטנות זו דואספת כו' לבור בירורי' כו' אלא
אומות העולם יעבדו עבודה זו דואספת כמ"ש ועמדו
זרים כו' ולא שיעבדו אומות העולם בשביל עצמם אלא
בשביל ישראל דוקא וכמה שכתוב ורעו צאנכם דוקא
כי לעתיד לבא שיהי' עליות לישראל ולעמוד במדריגה
דבחי' גדלות המוחין דמשיח כו' ממילא יהיו הגרים
דאומות העולם כמ"ש ונהרו אליו כל הגוים כו'
עומדים רק במדריגה דישראל עכשיו שהוא בעבודת

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

איפור ערות אמו ובתו

והוא דרך משל עליית הדבור במדות שבשכל,
בשפעמיק באיזו ענין אם לאסור או להתיר על פי עומק
תבונתו. וכמו ענין "שתיק רב" שבגמרא – שנפסק
הדבור מלבאר גלוי ההשפלה, כי עלה לקבל מעומק
תבונתו דבר חדש כו'.
וענין יחוד זה למעלה הוא יחוד נפלא, שהמלכות
שהיא תחתונה מן"א עולת לקבל מישראל סבא
שלמעלה ממנו. וידוע דישראל סבא נקרא גם כן "אבא",
כי ישראל סבא ותבונה הם אבא ואימא תתאין,
והמלכות היא בתו כו'.
וכן ב"אחד" עולה אור חוור, שהוא ז"א בעל ט'
ספירות, ומתייחד עם ד' רבתי – תבונה, כמו שעולה
מהמדות למוח להרהר. והוא גם כן דבר חדש, שהז"א

שלא¹ לבא על אמו שנאמר: "אמר היא לא תגלה
ערותה"² (ק"צ).
שלא לבעול בתו מדכתיב³ "הנה", פירוע (קצ"ה):
והוא על פי מה שנתבאר במקום אחר⁵ ביאור למאמר
הזהר פרשה פנחס דף רל"ו עמוד ב', בענין "אשמוח"
היוצא מאותיות קטנות שבשני תיבות "שמע" "אחד"
דפסוק ראשון דקריאת שמע; ואותיות גדולות שבהם
הם ע"ד. והם "ישראל סבא ותבונה", שהם מעלמא
דאפסטייא. ולכן נקרא עד – שהעדות הוא על דבר
הנסתר כו'; וש"מ ד"שמע" מאותיות קטנות היא בחינת
מלכות, שמתייחדת עם "ישראל סבא" – סוד הע'
רברבא.

לא היה אדם נדון עליה, דקימא לן: "אין עונשים מן הדין" ..

כתוב בגמרא יקמות .. "עיקר איסורא מדרשא אתיא" .. כלומר, שהכתוב אמר
בבת הבן ובבת הבת "ערוותך הנה", ואמר באיסור אשה ובתה "ובת בנה ובת
בתה" לשון "הנה" כמו שכתוב בסוף הפרשה: "שארה הנה", מה להלן מפורש
שנאסרה בתה, שהרי בפירוש נכתבה שם, אף כאן שאסר הכתוב בת בנו הוא
הדין לבתו, אף על פי שלא פירשה הכתוב, דגמרינן לה בגזירה שונה זו.

5. מה שנתבאר במקום אחר .. פרשת פנחס דף רל"ו עמוד ב. סידור עם דא"ח עז,
ב. ביאורי הוהר להצמח צדק שם. אור התורה סידור עמוד קפד.

6. וכמו ענין שתיק רב ביצה ו. א. ראה לקוטי שיחות כרך כד עמוד 367 בהערה.
ועוד. וראה באור התורה סידור עמוד קעב שצמץ לסידור צב. ג.

7. ראה תורה אור נ. ד. הנסמן בבאורי הוהר ויצא מ, ב הערה 83.

1. עניות ק"צ קצ"ה סידור שער הקריאת שמע בסופו ופז, סוף עמוד א ואילך.
אמרי בינה שער הקריאת שמע אות עז ואילך וקג, ג1. – הערת כבוד קדושת
אדמו"ר.

ראה גם ביאורי הוהר להצמח צדק כרך א עמוד תקפו ואילך. אור התורה
והקרא כרך ב עמוד תקס.

2. אחרי יח, ז.

3. אחרי יח, י: "ערות בת בנה או בת בתך לא תגלה ערותך כי ערוותך הנה".

4. ספר החינוך מצוה קצה: "שלא לגלות ערות הבת. וזאת לא נתבאר בלשון
התורה, שיאמר הכתוב "ערות בתך לא תגלה", ומפני כן לא בא עליה כתוב
מפורש, לפי שאין צורך בו. דכיון שאסרה התורה בת הבן ובת הבת, שנתן
רחוקות ממנה, אין צריך לומר שהיא אסורה, דקל וחומר הוא.

ועוד למדינה זכרונם לברכה מגזירה שונה, דאי משל חומו"ר גרידא היה וליפנין לה.

וְהָנָה כָּל הַיְּחֻדִּים הַנֵּ"ל הֵם בְּיוֹד סְפִירוֹת דְּאֲצִילוֹת,⁷
 דְּאֵיהֶוּ וְגִרְמוֹהֵי חוֹד"¹¹, וְאֵין בָּהֶם פִּירוּד חֵס וְשְׁלוֹם,⁸
 וּבִאֲמַת הַכֵּל אֶחָד. מֵה שְׁאֵין כֵּן בְּבִי"ע נִקְרָא זֶה "עֲרוּה",⁹
 וּ"מִגְלַה עֲרוּה" מִי שְׁעוֹשָׂה זֹו, וְכִמּו שְׁנִתְבָּאָר לְעֵיל,¹⁰
 וְהַיִּיבִים עֲלֵיהֶם כָּרַת וּמִיתַת בֵּית דִּין כִּידוּעַ.¹¹

איסור ערות אמו ובתו. פרשת אחרי

שֶׁהוּא לְמִטָּה יִשְׁפִּיעַ לְהַתְּבוּנָה הַנִּקְרָא אָמוּ. כִּמּו שְׁכָתוּב¹
 בְּזֹהָר וַיֵּצֵא עַל פְּסוּקָה "וַתֵּצֵא לָאָה לְקֶרְאָתוֹ כו'".²
 וְלִכֵּן "מֵאֵן דְּמִיִּיחֻד יְחֻדָּא דָּא בְּקִרְיַת שְׁמַע – חֲדוּה³
 זְמִינִין לִיה מְלֵעִילֵא"⁹, לְהִיּוֹתוֹ דְּבֵר חֲדָשׁ – "עֲלִיוֹנִים⁴
 לְמִטָּה כו'"¹⁰, מִחֲמַת גְּלוּי אֹר אֵין־סוּף דְּ"קִמְיָה כּוּלָּא⁵
 כָּלָא". וְזֹהוּ סוּד "אֲשִׁמּוּחַ".⁶

8. וַיֵּצֵא ל, טו.

10. פְּסוּקִים ג, א.

9. עַל פִּי זֹהָר פְּנִיחַ שָׁם.

11. תְּקוּנֵי זֹהָר בְּהַקְדָּמָה ג, ב.

ד.

הוּד כ"ק אַדְמו"ר מֵרֵנָא וּרְבֵנָא שְׁמוּאֵל – אַדְמו"ר מוֹהֵר־שׁ

תורת שמואל – תרל"ב

וְהַב' הוּא כִּמּו שְׁהִיא בִּאֲצִי קוּדֵם שְׁנַעֲשָׂה עַתִּי¹⁹
 לְבִרְיָאָה, וְעִזְ אַרְזוֹ"ל הוּי זִנְב לֵאֲרִיּוֹת וְאֵל תְּהִי רֹאשׁ²⁰
 לְשׁוּעִלִי, פִּי שׁוּזָה שְׁהַמְל' הִיא זִנְב לֵאֲרִיּוֹת הוּא יוֹתֵר²¹
 נַעֲלָה מִכִּמּו שְׁנַעֲשִׂית אַח"כ רֹאשׁ לְשׁוּעִלִים הִינּוּ עַתִּי²²
 דְּבִרְיָאָה, וְהַטַּעַם הוּא לְפִי שְׁהִיא בִּאֲצִי, וְאֵף שְׁהִיא²³
 מִדְּרָגָה הַתַּחְתּוֹנָה הִינּוּ הַסְפִּירָה הַעֲשִׁירִי אַעֲפ"כ הִיא²⁴
 בִּאֲצִי מִשְׁא"כ כְּשֶׁנַּעֲשִׂית עַתִּי לְבִרְיָאָה כו'.²⁵
 וְיֻוְבֵן מִמֶּשֶׁל זִיו הַשֶּׁמֶשׁ אֵף שְׁהוּא מֵאִיר לֵאֲרִץ וְלִדְרִים²⁶
 עֲלִי אַעֲפ"כ בַּעַת שְׁהַזִּיו כְּלוּל בְּשֶׁמֶשׁ הוּא יוֹתֵר²⁷
 נַעֲלָה וְהִינּוּ מִפְּנֵי שְׁהוּא כְּלוּל בַּעֲצֵם הַמֵּאוּר. וְכֵן יוֹבֵן²⁸
 מַעֲנִין יְחֻד שְׁמֵשׁ וְסִיְהָרָה הִנָּה בַּעַת שְׁהַלְבֵּנָה מִקְּבֵלַת²⁹
 הָאֲרֵתָה מִהַשֶּׁמֶשׁ הִיא בְּמִדְרֵגָה הַיּוֹתֵר נַעֲלָה (מִכִּמּו³⁰
 אַח"כ שְׁמֵאִירָה עַל הָאֲרִץ) שְׁמִתִּיחַדַּת עִם הַשֶּׁמֶשׁ³¹
 וּמִקְּבֵלַת הָאֲרָה מִמֶּנָּה, מִשְׁא"כ מֵה שְׁמֵאֲרֵת אַח"כ, וְנִקְ'³²
 הָאֲרָה דֵּהֶאֱרָה כִּידוּעַ, וְכֵן לְמַעֲלָה הִנָּה כְּתִי שֶׁמֶשׁ וּמִגֵּן³³
 הוּי אֱלֻקִּים וְזֶה שֶׁשֶּׁם אֱלֻקִּים מִקְּבֵל שֶׁמֶשׁ ה' הוּא יוֹתֵר³⁴
 גְּבוּהָ כו' שְׁנַעֲשָׂה יְחֻד ה' וְאֱלֻקִּי, מִשְׁא"כ אַח"כ ע"י³⁵
 ש' אֱלֻקִּי נִרְאָה הָעוֹלָם לִישׁ וְדִבֵּר נִפְרָד כו'.³⁶

קול מִצְהָלוֹת חֲתָנִים

קוֹל מִצְהָלוֹת חֲתָנִים מְחֻפָּתֵן וְנַעֲרִי מִמִּשְׁתָּה נִגִּינָתָם,¹
 וְצ"ל מ"ש נַעֲרִים ל' רְבִים. הִנָּה יְהוֹשֻׁעַ נִקְ' נַעַר²
 וְכִמּו"ש וּמִשְׁתָּרוֹ יְהוֹשֻׁעַ בֵּן נֹון נַעַר לֹא יָמִישׁ מִתּוֹךְ³
 הָאָהֶל, וְהִנָּה מִצִּינוּ בִּיהוֹשֻׁעַ שְׁהִי בּו שְׁנֵי מִדְּרָגוֹת, הָא'⁴
 כִּמּו שְׁהִי מִתְּחִלָּה מִקְּבֵל מִמִּשְׁתָּה, וְהַב' הוּא כְּשֶׁנַּעֲשָׂה⁵
 אַח"כ מִשְׁפִּיעַ בַּפ"ע וְהִי מִנְהִיגָת אֶת יִשְׂרָאֵל כִּמּו"ש צו⁶
 אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְחֻזְקָהּ וְאַמְצָהּ. וְהִנָּה אֵף שְׁלִכְאוּ הִנָּה⁷
 מִדְּרִיגָה הַב' הִינּוּ מֵה שְׁנַעֲשָׂה אַח"כ לְבַחֲהִי מִשְׁפִּיעַ⁸
 בַּפ"ע הִיא יוֹתֵר גְּבוּהָ, אֵךְ בִּאֲמַת הַמִּדְרָגָה הָא' מֵה⁹
 שְׁהִי מִקְּבֵל תְּמִיד מִמִּשְׁתָּה רַבּוּ הִיא הַיּוֹתֵר נַעֲלָה¹⁰
 כִּמִּשְׁמִי"ת אִי"ה.¹¹
 וְזֹהוּ שְׁאֲרִזוֹ"ל הוּי זִנְב לֵאֲרִיּוֹת וְאֵל תְּהִי רֹאשׁ לְשׁוּעִלִים¹²
 (פִּי) זִנְב לֵאֲרִיּוֹת הוּא כִּמּו שְׁהִי מִקְּבֵל מִמִּשְׁתָּה¹³
 רַבּוּ, וְרֹאשׁ לְשׁוּעִלִים הוּא כִּמּו שְׁהִי אַח"כ בַּחֲהִי מִשְׁפִּיעַ¹⁴
 בַּפ"ע). וְהִנָּה דֶּרֶךְ כָּלֵל מִשְׁאֲרִזוֹ"ל הוּי זִנְב לֵאֲרִיּוֹת וְאֵל¹⁵
 תְּהִי רֹאשׁ קִאֵי עַל מַל' דִּאֲצִי שִׁישׁ בַּה ג"כ שְׁנֵי מִדְּרָגוֹת¹⁶
 הַנֵּ"ל הִינּוּ שְׁהַמְל' הוּא שׁוֹרֵשׁ וּמִקּוֹר לְעוֹלָם הַבְּרִיָּאָה¹⁷
 וְכִמּו"ש בְּכַהֲאֲרִיזוֹ"ל מַל' דִּאֲצִי נַעֲשָׂה כְּתֵר לְבִרְיָאָה,¹⁸

ה.

הוּד כ"ק אַדְמו"ר מֵרֵנָא וּרְבֵנָא שְׁלוֹם דּוּבַעַר – אַדְמו"ר מוֹהֵר־שׁ

קונטרס עץ החיים

וְהֶאֱחָרוּנִים מֵאֲסוּ וְהֶרְחִיקוּ אֶת אוֹפֵן הַלִּימוּד הַזֶּה⁴
 בְּתַכְלִית הַמֵּיאוּס וְהֶרְחִיקוּ, וְכָל הַלּוּמְדִים תּוֹרָה כְּדָבָעִי⁵
 נִזְהָרִים מִזֶּה בְּנִפְשׁוֹתָם שְׁלֹא יִכְשְׁלוּ בָּם.⁶

וְהִנָּה הָרוּחַ הַזֶּה הַנִּזְכָּר לְעִיל¹, הָרוּחַ הַזֶּה הָרָה וְיִלֵּד²
 אֲפִילָה². הִינּוּ שְׁמֵצָא מְקוֹם בְּבִית־הַמִּדְרָשׁ אוֹפֵן לִימוּד³
 כְּזֶה שְׁאֵינוּ נִרְצָה כָּלֵל, אֲשֶׁר גְּדוּלֵי הָרָאשׁוֹנִים

1. פֶּרֶק כג.

2. הָרָה וְיִלֵּד אֲפִילָה עַל פִּי שְׁמוֹת רַבָּה פְּרָשָׁה טו, כב.

11 לא ימצאו לחדש דבר, מתבטל תשוקתו מהלימוד הזה, ובאחת
12 משתי פנים: או יקח לימוד אחר, היינו ענין אחר, אולי ימצא
13 שם לחדש דבר, או תשוקתו הטמאה בוקעת ויוצאת לדבר
14 ולחדש שטותים מכפי אשר לא תוכל האנן לשמוע.

15 ויהיה הוא מקבל מן ההלכה שלומד ולא שיהיה משפיע
16 בה, וסוף הכבוד לבוא³, שיחדש בה חידושים אמיתיים,
17 אבל דוקא לאחר שידע את ההלכה לאמיתתה:

18 **קיצור.** יבאר אשר תכלית הלימוד – לידע את הענין ולא
19 להשתדל לחדש חידושים.

1 הלימוד הנרצה הוא, אשר תכלית לימודו יהיה לידע
2 את הדבר שלומד – ידיעה טובה ומאשרה על מקומה,
3 ולא להשתדל לחדש חידושים ולבנות בנינים, כי אם
4 לידע את הדבר שלומד.

5 (וכאשר יעשו איזה מהלומדים שאינם מהוגנים חשבון
6 בנפשם, ימצאו אשר תכלית רצונם הוא לחדש חידושים
7 ולהיות משפיעים בהענין שלומדים (ועושה את ההלכה
8 למקבל את השפעת שטותיו, אוי ואבוי לו, ה' ישמרנו).

9 ויש להם חשק ותשוקה גדולה בלימוד, אבל תשוקתם הוא
10 באופן לחדש דוקא, ובתשוקה זו המה נגשים אל הלימוד, ואם

3. על פי נדרים סב, א: תניא (נציבים ל, ב): "לאהבה את ה' אליהו לשמע בקלו ולדבקה בו" – שלא יאמר אדם אקרא שיקראוני חכם, אשנה שיקראוני רבי, אשנן שאהיה זמן ואשב בישיבה, אלא למד מאהבה וסוף הכבוד לבא".

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – ה'ש"ת

27 והנה כתוב במפרשים שקין והבל זהו רע וטוב. קין
28 הוא רע והבל הוא טוב. לפי זה צריך לומר שקין
29 והבל ושת בטבע בני אדם ועבודתם הם רשע וצדיק
30 ובעלי תשובה. קין היה רשע, הוא היה כופר בתחיית
31 המתים והחזיק רק מהעולם הזה, הוא בכלל לא רצה
32 לחשוב שיש עוד עולם הנקרא עולם הבא ולא רצה
33 לדעת כלל בשביל מה השם יתברך ברא את האדם
34 ולאיוו תכלית צריך האדם לשאוף. קין היה שקוע
35 בעניינים גופניים וכל המהות שלו ניתנה רק לעניינים
36 הגשמיים. הוא הביט על כל הבריאה שהשם יתברך
37 ברא שהתכלית של כל זה היא רק החומריות ובזה הוא
38 היה שקוע, ולכן היו לו מידות רעות מאד, הכל הוא
39 רק לעצמו, הוא צריך אוכל, שתייה בגדים והכול הרבה
40 ומהכי טוב ומהכי יפה, ובנוגע לעצמו אין אצלו
41 מותרות ויותר מידי, אדרבה תמיד חסר לו והוא לא
42 מרוצה ממה שיש לו, הכול מעט בשבילו, ולבד זאת
43 שמצד טבעו בשכל ומידות אין אצלו כלל מחשבה
44 לעזור לזולת אלא הוא שקוע בכל ההמצאות איך
45 לקחת מהזולת, כי הזולת בעיניו כמיותר לגמרי שעל
46 זה כתוב "נמשל כבהמות נדמו", הם דומים לבהמות,
47 בעלי החיים, כל אחד מהם שקוע רק בעניינים
48 הטבעיים כמו אכילה ושתייה ושאר צרכי הגוף הגשמי,
49 מכל דבר נעלה מחומריות הם אינם יודעים כלל, וכל
50 בעל-חי רוצה הכל רק לעצמו וכשזה בא לבעל-חי
51 אחר, החזק יותר מכה את החלש יותר, וכך גם במידות
52 טבעיים של האדם, שבאמת כאשר האדם מתנהג כמו

1 ותקרא את שמו שת, כי שת לי אלוקים זרע אחר
2 תחת הבל כי הרגו קין. חווה נתנה לבנה
3 השלישי את השם שת, הטעם מדוע היא נתנה לו את
4 השם שת הוא, כי שת פירושו לתת, הקדוש-ברוך-הוא
5 נתן להם בן אחר במקום הבן שלהם הבל שאותו קין
6 הרג. שלושת הילדים שאדם וחווה הולידו בתחילה,
7 שמותיהם נזכרים בתורה, אבל שאר הילדים, בנים
8 ובנות שהם הולידו, שמותיהם לא נזכרים בתורה,
9 מלבד שלושת הילדים הראשונים, הבכור קין, השני
10 הבל והשלישי שת. מתוך שלושת הילדים הללו, הגה
11 על הראשון ועל השלישי יש טעם מדוע נתנו להם שם
12 קין ושת, אבל על השלישי, הבל, לא כתוב טעם.
13 הטעם לשם קין הוא "קניתי איש את ה'". קין פירושו
14 קנין, קנו בן-אדם עם הקדוש-ברוך-הוא. טעם השם
15 שת הוא, כפי שכבר נזכר לעיל. לגבי השם קין כתוב
16 השם הוי' ובטעם של השם שת כתוב השם אלוקים.
17 והשמות הוי' ואלוקים, הרי ידוע ששם הוי' הוא שם
18 הרחמים, כמו שכתוב "זכור רחמך הוי' וחסדיך כי
19 מעולם המה", ומידת הרחמים נעלית ממידת החסד, כי
20 מידת החסד היא רק לאלה הראויים שיתנו להם את
21 מה שהם צריכים, אבל לאלו שאינם ראויים לא נותנים,
22 ואילו מידת הרחמים היא לתת לכולם, אפילו לאלו
23 שאינם ראויים. ושם אלוקים הוא דין וגבורה. צריך
24 להבין, מדוע בשם קין שזהו קניין כתוב שם הוי' ובשם
25 שת שפירושו במקום מה שהיה קודם, כתוב שם
26 אלוקים שהוא דין וצמצום?

- 1 בעל-חי, הרי הוא יותר גרוע מהבעל-חי, כי הרי האדם
2 הוא בעל-שכל והוא משתמש בכל השכל שלו לזה,
- 3 איך לקבל הכל רק לעצמו ולזולת כלום, וכאשר האדם
4 מתנהג כמו בעל-חי, הוא יותר גרוע מבעל-חי.

בס"ד, בראשית, ש"ת

ספר השיחות - ה'תש"ב-תש"ג בלה"ק

י"ט כסלו

- 16 הדין תובעים דין ומשפט, ומיליוני-מיליונים אותיות
17 התורה ואותיות התהילים מליצות יושר, וגורמות
18 לרעש גדול למעלה.
19 כעת הוא הזמן כמו שהיה כשירמיהו הנביא הלך
20 לקברי אבות, וקרא למשה רבנו הרועה הנאמן, "רחל
21 מבכה על בניה", אלא שאז היה הענין של קרבן,
22 והיום - טהרה.
23 כל לב יהודי הוא שלם, אלא שהוא מכוסה, כעת
24 ישנם חבלי משיח כפי שחז"ל חזו מראש. כולם
25 רואים את היד החזקה הנוגעת בכל אחד, ואינה
26 מדלגת על אף אחד.
27 ישנה הלכה בהלכות אבילות, שיום-טוב דוחה
28 אבילות, לכן אומרים "חג שמח", זכותו של בעל
29 השמחה תגן, שהשי"ת יתן נס גדול, שתהיה הצלת
30 ושמירת עם ישראל.
- 1 א. היום הוא הפעם המאה וארבעים של חג
2 החגים ומועד המועדים מה"מועדים לשמחה"
3 החסידיים. אנו מתאספים היום במצב מר מאד של
4 העולם בכלל, ליהודים בפרט, וליהודים שומרי תורה
5 ומצוות בפרטי פרטיות.
6 למעלה כעת הוא עידנא דריתחא, יהודים שלמדו
7 או שמעו את הסוגיא "אמר רבי יוחנן" במסכת
8 גיטין¹, מדרשי ומאמרי חז"ל ב'מדרש איכה', ייתכן
9 שיהיה להם 'ציור' על הזמן הנוכחי.
10 בכל מאמר שיהודי לומד או שומע, צריך להיות
11 לו בזה 'ציור'. לכל בר-דעת יש 'ציור' במה שהוא
12 לומד, ויהודים הם ברי-דעת בעצם מצד נשמתם.
13 כעת הוא עידנא דריתחא בבית-דין של מעלה.
14 "ויבאו בני האלקים להתייצב על הוי"², מלאכי הדין
15 התובעים דין ומשפט, ומלאכי מליצי היושר. מלאכי

י"ט כסלו, תש"ג

(2) איוב א, ו.

(1) נה, ב. ואילך.

אגרות קודש

בי"ה, ו' מרחשון תרח"ץ

אטוואצק

- 3 להתדבר עם ידידנו הרב ר' ישראל שי' דזייקאבסאן
4 מברוקלין אודות השגת תעודות הדרושות לנסוע
5 לארצוה"ב והשי"ת יהי בעזרו בגוי"ר
6 בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א, מזכיר

ידידנו הרב הנכבד ווי"ח אי"א מוה"ר
שאל שי ברוק

7 **יחזקאל פייגין**

שלום וברכה!

- 8 ג"כ אני מצד[נ] אכתוב לו בענין זה אי"ה. אדרעסו
9 בטח ידוע לך.

- 1 במענה על מכתבו אודות חתנו שי' צריך לחכות עד
2 אשר יסודר הענין ויודע דבר על בוריו, ואודות עצמו צריך

אג"ק מוהריי"צ כרך יז

פרשת בראשית

א בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ: **ב** וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֵּהוֹ וְבָהוּ וְחָשֶׁךְ עַל־פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל־פְּנֵי הַמַּיִם: **ג** וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהי אוֹר וַיְהי־אוֹר: **ד** וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאוֹר כִּי־טוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ: **ה** וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְאוֹר יוֹם וּלְחֹשֶׁךְ קָרָא לַיְלָה וַיְהי־עֶרֶב וַיְהי־בֹקֶר יוֹם אֶחָד: **ו** וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהי רְקִיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם וַיְהי מַבְדִּיל בֵּין מַיִם לַמַּיִם: **ז** וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־הָרָקִיעַ וַיַּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לָרָקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לָרָקִיעַ וַיְהי־כֵן: **ח** וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָרָקִיעַ שָׁמַיִם וַיְהי־עֶרֶב וַיְהי־בֹקֶר יוֹם שֵׁנִי: **ט** וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִקְווּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל־מָקוֹם אֶחָד וְתִרְאָה הַיַּבֵּשָׁה וַיְהי־כֵן: **י** וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַיַּבֵּשָׁה אֶרֶץ וּלַמָּקוֹה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: **יא** וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תִּדְשֵׂא הָאָרֶץ דָּשָׂא עֵשֶׂב מִזֶּרַע זָרַע עֵץ פֶּרִי עֵשֶׂה פְרִי לַמִּינוֹת אֲשֶׁר זֶרְעוּבֹ וְעַל־הָאָרֶץ וַיְהי־כֵן: **יב** וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דָּשָׂא עֵשֶׂב מִזֶּרַע זָרַע לַמִּינוֹת וְעֵץ עֲשֵׂה־פְרִי אֲשֶׁר זֶרְעוּבֹ לַמִּינוֹת וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: **יג** וַיְהי־עֶרֶב וַיְהי־בֹקֶר יוֹם שְׁלִישִׁי: **יד** וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהי מְאֹרֶת בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה וְהָיוּ לְאַתֹּת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וּשְׁנָיִם: **טו** וְהָיוּ לְמְאֹרֶת בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ וַיְהי־כֵן: **טז** וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־שְׁנֵי הַמְּאֹרֶת הַגְּדֹלִים אֶת־הַמְּאֹר הַגָּדֹל לְמַמְשֶׁלֶת הַיּוֹם וְאֶת־הַמְּאֹר הַקָּטָן לְמַמְשֶׁלֶת הַלַּיְלָה וְאֵת הַכּוֹכָבִים: **יז** וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ: **יח** וּלְמַשֵּׁל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וּלְהַבְדִּיל בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ וַיֵּרָא אֱלֹהִים

כִּי־טוֹב: **יט** וַיְהי־עֶרֶב וַיְהי־בֹקֶר יוֹם רְבִיעִי: **כ** וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרְצוּ הַמַּיִם שָׂרָץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל־הָאָרֶץ עַל־פְּנֵי רְקִיעַ הַשָּׁמַיִם: **כא** וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הַתַּנִּינִים הַגְּדֹלִים וְאֵת כָּל־נֶפֶשׁ הַחַיָּה הַרְמֶשֶׂת אֲשֶׁר שָׂרְצוּ הַמַּיִם לַמִּינוֹתָם וְאֵת כָּל־עוֹף כָּנָף לַמִּינוֹת וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: **כב** וַיַּבְרֹךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת־הַמַּיִם בַּיַּמִּים וְהָעוֹף יִרֶב בָּאָרֶץ: **כג** וַיְהי־עֶרֶב וַיְהי־בֹקֶר יוֹם חֲמִישִׁי: **כד** וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לַמִּינוֹת בְּהֵמָה וּרְמֵשׁ וְחִית־אֶרֶץ לַמִּינוֹת וַיְהי־כֵן: **כה** וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־חֵית הָאָרֶץ לַמִּינוֹת וְאֶת־הַבְּהֵמָה לַמִּינוֹת וְאֵת כָּל־רְמֵשׁ הָאֲדָמָה לַמִּינוֹת וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: **כו** וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֵׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ בְּדְמוּתֵנוּ וְיִרְדּוּ בְּדִגְתַּי הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל־הָאָרֶץ וּבְכָל־הָרְמֵשׁ הָרֹמֵשׁ עַל־הָאָרֶץ: **כז** וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אוֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם: **כח** וַיַּבְרֹךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת־הָאָרֶץ וּכְבִּשְׁוּ וּרְדּוּ בְּדִגְתַּי הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל־חַיַּת הָאֲדָמָה עַל־הָאָרֶץ: **כט** וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת־כָּל־עֵשֶׂב וְזֶרַע אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וְאֶת־כָּל־הָעֵץ אֲשֶׁר־בְּפְרִי עֵץ זָרַע זָרַע לָכֶם וְיִהְיֶה לָאֲכִלָּה: **ל** וּלְכָל־חַיַּת הָאָרֶץ וּלְכָל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכָל־רֹמֵשׁ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת־כָּל־יֶרֶק עֵשֶׂב לְאֲכִלָּה וַיְהי־כֵן: **לא** וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה־טוֹב מְאֹד וַיְהי־עֶרֶב וַיְהי־בֹקֶר יוֹם שִׁשִּׁי: **לב** וַיְכַלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל־צָבָאָם: **לג** וַיְכַלּוּ אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְכַלְמְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: **לד** וַיַּבְרֹךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי

וַיִּקְדָּשׁ אֹתוֹ כִּי בּוֹ שָׁבַת מִכָּל־מְלָאכָתוֹ אֲשֶׁר־
בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטר שיחות כרך טו עמוד 1 -

מתוך 'לקראת שבת')

טעם התחלת התורה באות ב"ת

בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ: (א, א)
"בבית" נברא העולם. . ולמה בבית? שהוא בלשון ארית... (ירושלמי פ"ב ה"א)
בארץ עזרא הקשה: יש הרבה מלים שענינם הפך הברכה
המתחילות באות ב', ולאידך ריבוי מלים המתחילות באות
א' שענינם טוב וברכה.

ויש לומר הבאור בזה, בתורה ישנם שני ענינים: א. למוד
התורה בהכנה והשגה. ב. התאחדות ודבקות בנותן התורה,
שזהו קדשת התורה ועצמותה שלמעלה מהשכל שבתורה.
ועל פי הנזכר לעיל, יבנו דברי הירושלמי: בנוגע ללמוד
התורה, אמרו רבותינו ז"ל, "זכה נעשית לו סם חיים, לא
זכה נעשית לו סם מיתה", וזהו הענין דבית לשון ברכה,
דבאשר למוד התורה הוא באפן ד"זכה" מלשון זכות,
שנרגשת בו קדשת התורה, ונרגש אצלו שזהו האל"ף
(ההתחלה והעקר) תורה, אזי ישנה הבית - "ברכה",
נעשית לו סם חיים".

מה שאין-כן כאשר "לא זכה", שהכנה וההשגה בתורה
נחשבת אצלו כאל"ף של תורה, וחסר אצלו ה"זכה" -
הקדשה שבתורה (אמתית ענין האל"ף), אזי נעשית אצלו
האל"ף לשון ארירה, נעשית לו סם מיתה".

שני - אלה תולדות השמים והארץ בהבראם
ביום עשות יהוה אלהים ארץ ושמים: ה וכל
שית השדה טרם יהיה בארץ וכל עשב השדה
טרם יצמח כי לא המטיר יהוה אלהים
על הארץ ואדם אין לעבד את האדמה: ו ואד
יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה:
וייצר יהוה אלהים את האדם עפר מן
האדמה ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם
לנפש חיה: ה וישע יהוה אלהים גן בעדן
מקדם וישם שם את האדם אשר יצר:
ה ויצמח יהוה אלהים מן האדמה כל עץ נחמד
למראה וטוב למאכל ועץ החיים בתוך הגן
ועץ הדעת טוב ורע: ו ונהר יצא מעדן

להשקות את הגן ומשם יפד ויהיה לארבעה
ראשים: א שם האחד פישון הוא הסבב את
כל ארץ החוילה אשר שם הזהב: ב וזהב
הארץ ההוא טוב שם הפלח ואבן השם:
ג ושם הנהר השני גיחון הוא הסבב את
כל ארץ כוש: ד ושם הנהר השלישי חידקל
הוא החלד קדמת אשור ונהר הרביעי הוא
פרת: ה ויקח יהוה אלהים את האדם וינחהו
בגן עדן לעבדה ולשמרה: ו ויצו יהוה אלהים
על האדם לאמר מכל עץ הגן אכל תאכל:
ה ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו כי
ביום אכלך ממנו מות תמות: ז ויאמר יהוה
אלהים לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו
עזר בנגדו: ח ויצר יהוה אלהים מן האדמה
כל חית השדה ואת כל עוף השמים ויבא
אל האדם לראות מה יקרא לו וכל אשר

יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו:

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות 9 בראשית תשמ"א)

וייצר ה' אלקים את האדם (ב, ז)

שני יצרים. . יצר טוב ויצר הרע (ברכות סא, א)

הקב"ה נתן באדם יצר הרע כדי להביאו למקלית
שלמותו, כי כאשר אדם מתגבר על יצרו, עבודתו היא
בתקלית העלוי ומתגלים כוחותיו ומעלותיו. וכמבאר
בחסידות משל ממלך ששלח את בנו למרחקים, כדי לבחון
אם יתנהג כדרכי גם בהיותו רחוק מארמון המלך, וכך יגלה
וינצל את כוחותיו בשלמות.

שלישי - ויקרא האדם שמות לכל בהמה ולעוף
השמים וכל חית השדה ולאדם לאמצא עזר
בנגדו: ט ויפל יהוה אלהים תרדמה על
האדם ויניח ויקח אחת מצלעותיו ויסגר בשר
תחתנה: י ויבן יהוה אלהים את הצלע
אשר לקח מן האדם לאשה ויבאה אל האדם:
י ויאמר האדם זאת הפעם עצם מעצמי ובשר
מבשרי לזאת יקרא אשה כי מאיש לקחה

זאת: ^א על־פֶּן יַעֲזֹב־אִישׁ אֶת־אִבּוֹ וְאֶת־אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׁר אֶחָד: ^ב וַיְהִיו שְׁנֵיהֶם עֶרְוָמִים הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ וְלֹא יִתְבַּשְׁשׁוּ: ^ג וַתַּחַשׁ הָיָה עֵרֹם מִכָּל חֵית הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר אֶל־הָאִשָּׁה אַף כִּי־אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִכָּל עֵץ הַגֶּן: ^ד וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֶל־הַנָּחַשׁ מִפְּרִי עֵץ־הַגֶּן נֹאכָל: ^ה וּמִפְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹךְ־הַגֶּן אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא תִגְעוּ בּוֹ פֶּן תָּמוּתוּ: ^ו וַיֹּאמֶר הַנָּחַשׁ אֶל־הָאִשָּׁה לֹא־מוֹת תָּמוּתוּ: ^ז כִּי יָדַע אֱלֹהִים כִּי בְיוֹם אֲכַלְכֶּם מִמֶּנּוּ וְנִפְקָחוּ עֵינֵיכֶם וַהֲיִיתֶם כַּאֲלֹהִים יֹדְעֵי טוֹב וָרָע: ^ח וַתֵּרָא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמֹאכָל וְכִי תֹאֲהֶיהָ לְעֵינַיִם וְנִחְמַד הָעֵץ לְהַשְׂכִּיל וַתִּקַּח מִפְּרִיָּהּ וַתֹּאכַל וַתֵּתֶן גַּם־לְאִישָׁהּ עִמָּהּ וַיֹּאכְלוּ: ^ט וַתִּפְקַחְנָה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם וַיֵּדְעוּ כִּי עֵרְוָם הֵם וַיִּתְּפְרוּ עֲלֵהּ תֹאֲנָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חִגְרֹת: ^י וַיִּשְׁמְעוּ אֶת־קוֹל יְהוָה אֱלֹהִים מִתְּהִלָּה בִּגֶן לְרוּחַ הַיּוֹם וַיִּתְּכֶנָּה הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהִים בְּתוֹךְ עֵץ הַגֶּן: ^{יא} וַיִּקְרָא יְהוָה אֱלֹהִים אֶל־הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אֵיכָּה: ^{יב} וַיֹּאמֶר אֶת־קוֹלִי שָׁמַעְתִּי בִּגֶן וַאֲרִא כִּי־עִירַם אֲנִי וְאֶחְבָּא: ^{יג} וַיֹּאמֶר מִי הִגִּיד לָךְ כִּי עִירַם אֲתָה הַמִּן־הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵבְלָתִי אֲכַל־מִמֶּנּוּ אָכַלְתָּ: ^{יד} וַיֹּאמֶר הָאָדָם הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי הִוא נָתַנָּה־לִי מִן־הָעֵץ וָאֲכַל: ^{טו} וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לָאִשָּׁה מַה־זֹּאת עָשִׂיתְ וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הַנָּחַשׁ הִשְׁיֵאֲנִי וָאֲכַל: ^{טז} וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים אֶל־הַנָּחַשׁ כִּי עָשִׂיתָ זאת אֲרוּרָה אַתָּה מִכָּל־הַבְּהֵמָה וּמִכָּל־חַיַּת הַשָּׂדֶה עַל־גִּחְוֹנְךָ תֵּלֵךְ וְעַפְרָא תֹאכַל כָּל־יְמֵי חַיֶּיךָ: ^{יז} וַאֲיִכָּה אִשִּׁית בֵּינְךָ וּבֵין הָאִשָּׁה וּבֵין זֶרַעְךָ וּבֵין זֶרַעָהּ הִוא יִשׁוּפְךָ רֹאשׁ וְאַתָּה תִּשׁוּפֶנָּה עֲקֹב: ^{יח} אֶל־הָאִשָּׁה אָמַר

הַרְבֵּה אֲרַבָּה עֲצֻבוֹנְךָ וְהִרְנֶךָ בְּעֶצֶב תֵּלְדִי בָנִים וְאֶל־אִישְׁךָ תִּשְׁוָקְתִּיךָ וְהוּא יִמְשַׁל־בְּךָ: ^{יט} וְלֹא־אָדָם אָמַר כִּי שָׁמַעְתָּ לְקוֹל אִשְׁתְּךָ וַתֹּאכַל מִן־הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵאמֹר לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ אֲרוּרָה הָאָדָמָה בְּעֻבוֹרְךָ בְּעֶצֶבוֹן תֹּאכְלֶנָּה כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ: ^כ וְקוֹץ וְדַרְדַּר תַּצְמִיחַ לָךְ וְאָכַלְתָּ אֶת־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה: ^{כא} בְּזַעַת אִפְּיךָ תֹּאכַל לֶחֶם עַד שׁוֹכַד אֶל־הָאָדָמָה כִּי מִמֶּנָּה לִקְחָתָּ כִּי־עַפְרָא אַתָּה וְאֶל־עַפְרָא תִּשׁוּב: ^{כב} וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁם אִשְׁתּוֹ חַוָּה כִּי הִוא הִיְתָה אִם כָּל־חַי: ^{כג} וַיַּעַשׂ יְהוָה אֱלֹהִים לָאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כְּתָנוֹת עוֹר וַיִּלְבָּשֵׁם: ^{כד}

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות א עמ' 73)

וַיֹּאמֶר לוֹ אֵיכָּה (ט, י)

כָּאֲשֶׁר רִבְנֵי הַגֶּן הָיָה בְּמַאֲסָר, שָׁאֵלוּ אוֹתוֹ: מַה פֶּשֶׁר שָׁאֵלָה זוֹ. הַשִּׁיב הַרְבִּי: הַקִּבְ"ה שׁוֹאֵל אֵצֶל כָּל אָדָם - הֵיכֵן אַתָּה? הָאֵם הַגֶּן יֹדֵעַ מַה מִּשְׁרַת בְּרִיאַתְךָ בְּעוֹלָם, מַה הַגֶּן צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת, וּמַה עָשִׂיתָ בַּפֶּעַל... ? וְהִנֵּה כְבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי וְחִמֵּי אֲדָמוֹ"ר אָמַר, שְׁמַעְנָה זֶה הַצִּיל אֶת אֲדָמוֹ"ר הַגֶּן מִכְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ, שֶׁהִיְתָה לוֹ מִרְבַּ שְׁמִיחָה וְתַעֲנוּג שְׂזָכָה לְמִסַּר נַפְשׁוֹ עַל חֲסִידוֹתָיו. וְאָכֵן, הַקִּבְ"ה שׁוֹאֵל תָּמִיד אֶת כָּל אֶחָד 'אֵיכָּה' (וּשְׁאֵלָה זוֹ הִיא גַם נְתִינַת כֹּחַ): יֵשׁ מִי שֶׁהִשְׁאֵלָה מִצִּילָתוֹ מִכְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ, וְיֵשׁ מִי שֶׁהִשְׁאֵלָה גּוֹרָמַת לוֹ לֹא לְהִיּוֹת שְׂקוּעַ בְּתַעֲנוּת אֵלָּא לְהִתְחַזֵּק בְּעֻבּוֹדַת ה'.

רביעי ^{כד} וַיֹּאמֶר א יְהוָה אֱלֹהִים הֵן הָאָדָם הָיָה בְּאֶחָד מִמֶּנּוּ לְדַעַת טוֹב וָרָע וְעַתָּה א פִּנְיִשְׁלָה יָדוֹ וְלָקַח גַּם מֵעֵץ הַחַיִּים וָאֲכַל וְתִי לְעֵלָם: ^{כה} וַיִּשְׁלַחְהוּ יְהוָה אֱלֹהִים מִגֶּן־עֵדֶן לְעֹבֵד אֶת־הָאָדָמָה אֲשֶׁר לָקַח מִשָּׁם: ^{כו} וַיִּגְרַשׁ אֶת־הָאָדָם וַיִּשְׁכֵּן מִקֶּדֶם לְגִן־עֵדֶן אֶת־הַכְּרִיִּים וְאֵת לֶהֱט הַחֲרִיב הַמִּתְהַפֶּכֶת לְשִׁמּוֹר אֶת־דֶּרֶךְ עֵץ הַחַיִּים: ^{כז} וְהָאָדָם יָדַע אֶת־חַוָּה אִשְׁתּוֹ וַתֵּהָרֵא וַתֵּלֶד אֶת־קַיִן וַתֹּאמֶר קָנִיתִי אִישׁ אֶת־יְהוָה: ^{כח} וַתִּסָּפֵף לָלֶדֶת אֶת־אָחִיו אֶת־הָבֶל וַיְהִי הָבֶל רֹעֵה צֹאן וְקַיִן הָיָה עֹבֵד אֲדָמָה: ^{כט} וַיְהִי

קיום לרע. ובעמק יותר יש לומר, שהמיתה היא תוצאה מהחטא. שכן, חטא הוא מנת רוחני (כי חיות היא בקדשה דוקא, ואלו רע וטמאה הם מנות), ומנת רוחני הביא גם מיתה גשמית.

חמישי י ויקחלו למד שתי נשים שם האחת עדה ושם השנית צלה: ותלד עדה את-יבל הוא היה אבי יושב אהל ומקנה: ^א ושם אחיו יבל הוא היה אבי כל-תפיש בנור ועונב: ^ב וצלה גם-הוא ילדה את-תובל קין למש כל-חרש נחשת וברזל ואחות תובל-קין נעמה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ"ח ב עמ' 591)

ויקרא את שמו אנוש, אז הוחל לקרא בשם ה' (ד, כו) יש לשאל, מדוע מדברת התורה בגנותו של אנוש, שבוזנו התחילו לעבד עבודה-זרה. ויש לומר, שהתורה רומזת לנו שאדם יכול לעבד עבודה-זרה רק כאשר הוא בבחינת אנוש, לשון חלישות (כפתוב עקוב הלב מכל ואנוש הוא), הינו שעניני האדם שבו, יתרון האדם על הבהמה, הם בחלישות. ואלו כאשר יתרון האדם על הבהמה הוא בהתגברות, לא שייכת עבודה-זרה, שהיא דבר מפרך לגמרי גם מצד השכל הפשוט. בדור שמנהיגו נקרא 'אנוש' (לפי תכונת דורו) - יש אפשרות שבני הדור יעבדו עבודה-זרה.

ששי ב ויאמר למד לנשיו עדה וצלה שמען קולי נשי למד האונה אמרתי כי איש הרגתי לפעמי וילד לחברתי: ^א כי שבעתים יקם-קין ולמד שבעים ושבעה: ^ב וידע אדם עוד את-אשתו ותלד בן ותקרא את-שמו שת כי שת-לי אלהים זרע אחר תחת הבל כי הרגו קין: ^א ולשת גם-הוא ילד-בן ויקרא את-שמו אנוש אז הוחל לקרא בשם יהוה: ^א ה ^א זה ספר תולדת אדם ביום ברא אלהים אדם בדמות אלהים עשה אותו: ^א זכר ונקבה בראם ויברך אתם ויקרא את-שמם אדם ביום הבראם: ^א ויחי אדם שלשים ומאת שנה וילד בדמותו בצלמו ויקרא את-שמו שת: ^א ויהיו ימי-אדם

מקץ ימים ויבא קין מפרי האדמה מנחה ליהוה: והבל הביא גם-הוא מבכרות צאנו ומחלבהו וישע יהוה אל-הבל ואל-מנחתו: ^א ואל-קין ואל-מנחתו לא שעו ויחר לקין מאד ויפלו פניו: ויאמר יהוה אל-קין למה חרה לך ולמה נפלו פניך: הלוא אם-טיטיל שאת ואם לא טיטיל לפתח חטאת רבץ ואליד תשוקתו ואתה תמשלב: ^א ויאמר קין אל-הבל אחיו ויהי בהיותם בשדה ויקם קין אל-הבל אחיו ויהרגהו: ^א ויאמר יהוה אל-קין אי הבל אחיך ויאמר לא ידעתי השמר אחי אנכי: ויאמר מה עשית קול דמי אחיך צעקים אלי מן האדמה: ^א ועתה ארור אתה מן-האדמה אשר פצתה את-פיה לקחת את-דמי אחיך מידך: ^א כי תעבד את-האדמה לא-תספ תת-פחה לך נע ונד תהיה בארץ: ^א ויאמר קין אל-יהוה גדול עוני מזשוא: ^א הן גרשת אתי היום מעל פני האדמה ומפניך אפתח ויהייתי נע ונד בארץ ויהי כל-מצאי יהרגני: ^א ויאמר לו יהוה לכן כל-הרג קין שבעתים יקם וישם יהוה לקין אות לבלתי הכות-אתו כל-מצאו: ^א ויצא קין מלפני יהוה וישב בארץ-נוד קדמת-עדן: ^א וידע קין את-אשתו ותהר ותלד את-חנוך ויהי בנה עיר ויקרא שם העיר בשם בנו חנוך: ^א ויילד לחנוך את-עירד ועירד ילד את-מחויאל ומחויאל ילד את-מתושאל ומתושאל ילד את-למך:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר המאמרים מזקט ב עמ' רעו)

ואכל וחי לעולם (ג, כב)

לכאורה, מה בכך אם יחיה לעולם, והרי האדם נברא מלכתחלה שיחיה לעולם, שלכן נצטוו לא לאכל מעץ הדעת. ומבאר בהסידות, שקדם החטא היה הרע מבדל מהטוב, ועל ידי החטא התערבו הטוב והרע, שאין טוב בלא רע ואין רע בלא טוב; ואם יחיה לעולם, גם הרע שבו יתקדם לעולם. לפי זה נמצא, שמיתה באה לעולם כדי שלא יחיה

~ נקודות משיחות קודש ~ (220טוי שיחות ח' עמ' 211)

זכר ונקבה בראש ויברך אותם (ה, ב)

הברכה האמתית באה מלמעלה פשיטתו הענין של זכר ונקבה - ברקאן לא אשפתחו אלא באמר דאשכח דבר ונקבא (זח"א נה, ב). וברקא אפרו (יבמות סב, ב) כל אדם שאין לו אשה, שרוי בלא ברקה. וכתב בספר מדבר קדמות להחיד"א (מערכת נשים): אין הברקה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא בשביל אשתו. . . ואפשר דהשעם, דאיש ואשה שזכו י"ה ביניהם. ונקבא, שעל ידי צרוף אשתו גורם יחוד עליון, ומשם ישתלשל כי שם צוה ה' את הברקה.

שביעי כה ויחי מתושלח שבע ושמונים שנה ומאת שנה וילד את-למך: כ ויחי מתושלח אחרי הולידו את-למך שתים ושמונים שנה ושבע מאות שנה וילד בנים ובנות: ט ויהיו פלימי מתושלח תשע וששים שנה ותשע מאות שנה וימת: טו ויחי-למך שתים ושמונים שנה ומאת שנה וילד בן: טז ויקרא את-שמו נח לאמר "זה נחמנו מפעשנו ומעצבון ידינו מן-האדמה אשר אררה יהוה: ז ויחי-למך אחרי הולידו את-נח חמש ותשעים שנה וחמש מאות שנה וילד בנים ובנות: יא ויהי פלימי-למך שבע ושבעים שנה ושבע מאות שנה וימת: יג ויהי-נח בן-חמש מאות שנה וילד נח את-שם את-חם ואת-יפת: יו ויהי כיהחל האדם לרב על-פני האדמה ובנות ילדו להם: יז ויראו בני-האלהים את-בנות האדם כי טובת הנה ויקחו להם נשים מפל אשר בחרו: יח ואמר יהוה לא-ידון רוחי באדם לעלם בשגם הוא בשר והיו ימיו מאה ועשרים שנה: יט הנפלים היו בארץ בימים ההם וגם אחרי-כן אשר יבאו בני האלהים אל-בנות האדם וילדו להם המה הגברים אשר מעולם אנשי השם: פ וירא יהוה כי רבה רעת האדם בארץ וכל-יצר מחשבת לבו רק רע

אחרי הולידו את-שת שמנה מאת שנה וילד בנים ובנות: ה ויהיו פלימי אדם אשר-חי תשע מאות שנה וששים שנה וימת: ט ויחי-שת חמש שנים ומאת שנה וילד את-אנוש: י ויחי-שת אחרי הולידו את-אנוש שבע שנים ושמונה מאות שנה וילד בנים ובנות: יא ויהיו פלימי-שת שתים עשרה שנה ותשע מאות שנה וימת: טז ויחי אנוש תשעים שנה וילד את-קינן: יז ויחי אנוש אחרי הולידו את-קינן חמש עשרה שנה ושמונה מאות שנה וילד בנים ובנות: יח ויהיו פלימי אנוש חמש שנים ותשע מאות שנה וימת: יט ויחי קינן שבעים שנה וילד את-מהללאל: כ ויחי קינן אחרי הולידו את-מהללאל ארבעים שנה ושמונה מאות שנה וילד בנים ובנות: כד ויהיו פלימי קינן עשר שנים ותשע מאות שנה וימת: טו ויחי מהללאל חמש שנים וששים שנה וילד את-יירד: טז ויחי מהללאל אחרי הולידו את-יירד שלשים שנה ושמונה מאות שנה וילד בנים ובנות: יז ויהיו פלימי מהללאל חמש ותשעים שנה ושמונה מאות שנה וימת: יח ויחי-יירד שתים וששים שנה ומאת שנה וילד את-חנוך: יט ויחי-יירד אחרי הולידו את-חנוך שמונה מאות שנה וילד בנים ובנות: כ ויהיו פלימי-יירד שתים וששים שנה ותשע מאות שנה וימת: כא ויחי חנוך חמש וששים שנה וילד את-מתושלח: כב ויתהלך חנוך את-האלהים אחרי הולידו את-מתושלח שלש מאות שנה וילד בנים ובנות: כג ויהי פלימי חנוך חמש וששים שנה ושלש מאות שנה: כד ויתהלך חנוך את-האלהים ואיננו פירקח אתו אלהים: ט

וחמש מאות שנה - יותר מכל הפרשיות שבחמש ביחד (שהרי סיום החמש הוא בשנת ב' אלפים תפ"ח). והנה, "התורה מדברת בעצם בעליונים ורומזת בשניות בתחתונים", הינו שכל ענין בתורה עקרו הוא למעלה, וממנו נמשך ונשתלשל 'רמז' למטה. ואף כאן: פירשנו מקילה ענינים רבים, 'בעליונים', ומזה נשתלשל שהיא מקיפה שנים רבות, 'בתחתונים'.

מפטיר ה וַיֵּרָא יְהוָה כִּי רָבָה רַעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ וּכְלִי-יֵצֵר מַחֲשַׁבֶּת לִבּוֹ רָק רַע כָּל-הָיִוֹם: ֹוַיִּנָּחַם יְהוָה כִּי-עָשָׂה אֶת-הָאָדָם בָּאָרֶץ וַיִּתְּעַב אֶל-לִבּוֹ: ֹוַיֹּאמֶר יְהוָה אֲמַחֶה אֶת-הָאָדָם אֲשֶׁר-בָּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד-בְּהֵמָה עַד-רֶמֶשׂ וְעַד-עוֹף הַשָּׁמַיִם כִּי נַחֲמָתִי כִּי עָשִׂיתִם: ֹוַיִּנָּחַם מִצָּא חֵן בְּעֵינֵי יְהוָה:

פפפ קמ"ו פסוקים, אמצית, יחזיקהו סימן.

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת שבת פרשת בראשית. מברכים

החודש מרחשון, ה'תשס"ח)

מגיד מראשית אחרית הנ"ל, שכל עניני 'ראשית' שבכללות העולם, תלויים בענין ד"ב ראשית בראשית אלפים", שלכן, לפי אופן ההנהגה שעומדים ב'שבת בראשית' – שאז קוראים "בראשית בראשית אלפים", ועל שם זה נקראת השבת בשם "שבת בראשית" – כך נמשכת כל השנה כולה.

כָּל-הַיּוֹם: ֹוַיִּנָּחַם יְהוָה כִּי-עָשָׂה אֶת-הָאָדָם בָּאָרֶץ וַיִּתְּעַב אֶל-לִבּוֹ: ֹוַיֹּאמֶר יְהוָה אֲמַחֶה אֶת-הָאָדָם אֲשֶׁר-בָּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד-בְּהֵמָה עַד-רֶמֶשׂ וְעַד-עוֹף הַשָּׁמַיִם כִּי נַחֲמָתִי כִּי עָשִׂיתִם: ֹוַיִּנָּחַם מִצָּא חֵן בְּעֵינֵי יְהוָה:

♦ ♦ ♦

חצי קריש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא כרעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב משיחה. אמן בחייכון וביומיכון ובחיי דכל בית ישראל, בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמא. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמא. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום, ויתנשא, ויתהדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא בריך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא, תשבתא ונחמתא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן

♦ ♦ ♦

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ב עמ' 450)

פרשת בראשית

קבוד קדושת מורי ורבי אדמו"ר אפר, ש'בראשית' היא 'פרשה גדולה', כי היא כוללת משה זמן של יותר מאלף

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר שם משה לפני בני ישראל:

ע"י חיים היא למחזיקים בה, ותמכה מאשר. דרכיה דרכי נעים, וכל נתיבותיה שלום. ארץ ימים בימינה, בשמאלה עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפני

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם
הַנֶּאֱמָרִים בְּאֶמֶת בְּרוּךְ אַתָּה יי הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמִשְׁנֵה עֲבָדָיו וּבִישְׂרָאֵל
עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֱמֶת וְצִדִּיק:**

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר חוקק, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

(ה) הָאֵל ה', בעל הדין ובעל הרחמים. וְנוֹטִייהֶם, שְׁנֵטָה אֶת שִׁבְעַת הַרְקִיעִים כְּאֶהֱלֵל עַל הָאָרֶץ. רַקֵּעַ, פֹּרֶשׁ, כְּמוֹ "וַיִּרְקְעוּ אֶת פְּתֵי הַזֹּהֵב" (שמות 27.1). וְצִצְאֵיהֶם, הַצִּמְחִים. לָעֵם עֲלֶיהָ, לְאֻנְשֵׁים שְׁחִים עֲלֶיהָ. וְרוּחַ לַהֲלָכִים בָּהּ, וְלִשְׁאֵר הַבְּרִיּוֹת נִתֵּן רִיחַ שֶׁל חַיִּים. 1) קְרֵאתִיךָ, לִישְׁעִיהָ

הוא אימר. וְאַצְרִיךָ, אֲשַׁמְרֶךָ.

לְבָרִית עִם, לְהִשָּׁב אֶת עַמִּי

לְבָרִיתִי, לְקַנֵּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת. לְאוֹר

גִּוִּים, כֹּל שֶׁכֵּת קְרוֹי גִּוִּי לְעֵצְמוֹ.

ז) לְפָקַח עֵינַיִם עֲוֹרוֹת, שְׂאִינָם

רוֹאִים אֶת גְּבוּרָתִי, לְחַת לֵב לְשׁוֹב אֵלַי.

אֶסִּיר, וְיִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם אֶסִּירִים בְּגוֹלָה.

ח) וּכְבוֹדִי לְאַחֵר לֹא אֶתֶּן, שְׁלֹא

יִהְיֶה הַגּוֹיִם מוֹשְׁלִים בְּעַמִּי, וְלֹא יֵאֱמָרוּ

"יֵדֵינוּ רַמָּה". ט) הַרְאֵנוּנוֹת הַגָּה

בָּאוּ, מִה שֶׁהַבְּטָחָתִי לְאַבְרָהָם לִזְמַן

צֵאתָם מִמִּצְרַיִם מְצִינָם "וְגַם אֶת הַגִּוִּי

אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן אֲנִי" (בראשית 15.14).

י) שִׁירֵי לַה' שִׁיר חֲדָשׁ, בַּעֲת

גְּאֻלַּת יִשְׂרָאֵל. אֵינִי וְיִשְׁבִּיהֶם, עַל

דֶּרֶךְ מִלִּיצָה אֲמִר, שֶׁגַם הָאִיִּם וְגַם

יִשְׁבִּיבֵיהֶם יִשְׁרֹוּ. יא) וְשֹׂאוּ מִדְּבַר

וְעֲרִי, הַמְדַּבֵּר וְהַעֲרִים שִׁישְׁנָם גַּם בּוֹ,

כָּלֵם וְרִמּוֹ קוֹל שִׁיר. חֲצִרִים תִּשָּׁב

קֶדֶר, גַּם חֲצִרִים שִׁישְׁבִּים בָּהֶם בְּנֵי

ט הַרְאֵנוּנוֹת הַגָּה בָּאוּ וְחֲדָשׁוֹת אֲנִי מִגִּיד בְּטָרִם תִּצְמַחְנָה

אֲשַׁמִּיעַ אֶתְכֶּם: י שִׁירֵי לַיהוָה שִׁיר חֲדָשׁ תִּהְלָתוֹ מִקְצֵה

הָאָרֶץ יוֹרְדֵי הַיָּם וּמִלְּאוֹ אֵיִם וְיִשְׁבִּיהֶם: יא וְשֹׂאוּ מִדְּבַר וְעֲרִי

י צִיא, יִשְׁבִּי חֲשָׁד שְׂמֵה: ח אֲנִי יְהוָה הוּא שְׁמִי מִיּוֹתֵד לִי וּכְבוֹדִי לְאַחֵר לֹא אֶתֶּן עוֹד וְתִהְלָתִי מִה שְׂרָאִי לְחַלֵּל אוֹתִי לֹא יִחַלְלוּ עוֹד לְפָסִילִים:

ט הַבּוֹאוֹת הַרְאֵנוּנוֹת שְׁנֵבָתִי עַל סִתְרֵיב הַגָּה בְּכֶר "בָּאוּ וְחֲדָשׁוֹת שְׁלֹא שְׁמַעְתָּם עֲדוּ, וְהוּא הַנֶּאֱמָר הַעֲתִידָה אֲנִי מִגִּיד בְּטָרִם תִּצְמַחְנָה לִפְנֵי שְׂהִיא

תִּתְחַל, אֲשַׁמִּיעַ אֶתְכֶּם: יא שִׁירֵי לַיהוָה שִׁיר חֲדָשׁ תִּהְלָתוֹ וְהוּא נִשְׁמַע מִקְצֵה הָאָרֶץ יוֹרְדֵי הַיָּם וּמִלְּאוֹ וְהַבְּרִיּוֹת הַמְּסֻלָּאִים אֶת הַיָּם, גַּם הַמָּה

אֵיִם וְיִשְׁבִּיהֶם יִחַלְלוּ לַה' (וְהוּא עֲנִין מִלִּיצָה, כִּי אֵין הָאִיִּם וְהַבְּרִיּוֹת בְּעַלִּי דַּעַה וְדִבּוֹר לְחַלֵּל): יא וְשֹׂאוּ קוֹל שִׁיר מִדְּבַר וְעֲרִי וְכֹל חֲצִרִים אֲשֶׁר תִּשָּׁב בָּהֶם

עטרת מרים

נְבוֹאָה בְּשׁוֹרָה עַל הַנֶּאֱמָרָה: הֵעֲנִין תָּהָ אֲמִר הַנְּבִיא כְּמֹה פְּעָמִים, לְפִי שְׁהִי בְּרוּרֵי בְּעַלִּי אֲמוֹנָה רַעָה שְׁהִי מֵאֲמִינִים כִּי הָעוֹלָם לֹא נִבְרָא אֶלָּא כִּד תָּהָ קְדִמּוֹ, וְשִׁי שְׁהִי מֵאֲמִינִים כִּי הָעוֹלָם מִקְרָה אֵין לוֹ בּוֹרָא וְלֹא עֲלָה כְּמוֹ שֶׁכִּתְּבִנוּ, וּמִפְּנֵי הַאֲמוֹנוֹת הָרְעוּת הֵהֶם תָּהָ שׁוֹנֵה תְּמִיד הֵעֲנִין תָּהָ כִּי הַשֶּׁם יִתְעַלָּה הוּא בּוֹרָא

הָעוֹלָם וּמִתְחַדָּשׁ וְהוּא מוֹצִיא מֵאֵין לִישׁ,

וְאִמֵּר בּוֹרָא הַשְּׁמִיִם, אֲמִר אֵל וְחִשּׁוֹב

אֲדָם כִּי הַשְּׁמִים בְּעִבּוֹר שְׁהֵם קְנִיִם וְלֹא

יִקְרָה אוֹתָם שׁוֹם הַפֶּסֶד וְשׁוֹם שְׁנִי

שְׁהֵם קְדִמּוֹנִים, אֶלָּא הָאֵל בְּרָאם

וְחֲדָשָׁם וְהוּא מוֹצִיא מֵאֵין לִישׁ:

ה כִּי כִּי אֲמִר הָאֵל יְהוָה בּוֹרָא

הַשְּׁמִיִם וְנוֹטִייהֶם הוּא נִטֵּעַ אוֹתָם

לְחַיִּים וְנוֹטִייהֶם, רַקֵּעַ פֶּרֶשׁ הָאָרֶץ

וְצִצְאֵיהֶם הֵם הַצִּמְחִים כּוֹלֵם

הוֹצִיא, נִתֵּן נִשְׁמָה לָעֵם עֲלֶיהָ

וְרוּחַ חַיִּיִּי לַהֲלָכִים בָּהּ לִשְׁאֵר

הַבְּרִיּוֹת:

נְבוֹאָה ה' לִישְׁעִיהָ: ו עַל הַמִּשִּׁיחַ

יֵאֱמָר אֲנִי יְהוָה קְרֵאתִיךָ בְּשִׁמְךָ

עַל יְדֵי הַנְּבִיאִים בְּצִדִּיק וְאַחֲזִיק

בְּיָדְךָ לְהַגְבִּיר אוֹתְךָ עַל כָּל וְאַצְרִיךָ

אֲשִׁמּוֹר אוֹתְךָ וְאַתְּנֶנָּה חֶכֶם לְבָרִית

עִם לְהַסֵּב עַמִּי לְבָרִיתִי לְקִיָּם

הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת לְאוֹר גִּוִּים לְהַאִיר

לְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל (כֹּל שֶׁכֵּת קְרוֹי גִּוִּי

לְעֵצְמוֹ) לְדַעַת שֶׁה' הוּא הָאֱלֹהִים:

ז ה' פּוֹעֵל לְפָקַח עֵינַיִם אֲשֶׁר נָחִיו

עֲוֹרוֹת מְרֻב חֲצוֹת, ה' פּוֹעֵל

לְהוֹצִיא מִמִּסְגַּר אֶסִּיר וּמִבֵּית

כָּלֵא אֶת יִשְׂרָאֵל הָאֶסִּירִים בְּכָבֵד וְגַם

י צִיא, יִשְׁבִּי חֲשָׁד שְׂמֵה: ח אֲנִי יְהוָה הוּא שְׁמִי מִיּוֹתֵד לִי וּכְבוֹדִי לְאַחֵר לֹא אֶתֶּן עוֹד וְתִהְלָתִי מִה שְׂרָאִי לְחַלֵּל אוֹתִי לֹא יִחַלְלוּ עוֹד לְפָסִילִים:

ט הַבּוֹאוֹת הַרְאֵנוּנוֹת שְׁנֵבָתִי עַל סִתְרֵיב הַגָּה בְּכֶר "בָּאוּ וְחֲדָשׁוֹת שְׁלֹא שְׁמַעְתָּם עֲדוּ, וְהוּא הַנֶּאֱמָר הַעֲתִידָה אֲנִי מִגִּיד בְּטָרִם תִּצְמַחְנָה לִפְנֵי שְׂהִיא

תִּתְחַל, אֲשַׁמִּיעַ אֶתְכֶּם: יא שִׁירֵי לַיהוָה שִׁיר חֲדָשׁ תִּהְלָתוֹ וְהוּא נִשְׁמַע מִקְצֵה הָאָרֶץ יוֹרְדֵי הַיָּם וּמִלְּאוֹ וְהַבְּרִיּוֹת הַמְּסֻלָּאִים אֶת הַיָּם, גַּם הַמָּה

אֵיִם וְיִשְׁבִּיהֶם יִחַלְלוּ לַה' (וְהוּא עֲנִין מִלִּיצָה, כִּי אֵין הָאִיִּם וְהַבְּרִיּוֹת בְּעַלִּי דַּעַה וְדִבּוֹר לְחַלֵּל): יא וְשֹׂאוּ קוֹל שִׁיר מִדְּבַר וְעֲרִי וְכֹל חֲצִרִים אֲשֶׁר תִּשָּׁב בָּהֶם

שי למורא

עטרת מרים

עדת קדר (השוכנים במדבר באהלים) ירננו תהלות ה' ישבי על הסלע מראש הרים יצוחו יתה נשמע קול צווחה של שמחה והלל: יב ישימו בפתיהם ותנו ליהודה כבוד ותהלתו באימים יגידו האנשים השוכנים שם: יג יהודה כגבור יצא לחשיעת ישראל באיש מלחמות הקי בהנהגת

המלחמה, ואינו לוחם בעצמו רק יעיר ועורר קנאה בלכם יריע כגבור המנצח במלחמה אפיצריה יסבב שאויביו יצורו נקמת שבר שביכם אותם, וקד על-איביו יתגבר:

יד החשיתי מעולם זה זמן רב אני

שומק על מה שעשו האומות לעמי, אחריש אתאפק אתחזק לכבש בעסי. אבל מעתה ביולדה אפעה

אשאנ אשם אעשה שמחה ואשאף יחד ואכלע כלם יחד: מו אחרוב הרים וגבעות וכל-עשבם

אוביש ושמתני נהרות לאיים להיות הרב וקבש באימים ואגמים אוביש: מז וכי החשיתי מעולם אשר

אחריש גם עתה? הלא אלה הדברים עשיתם - מימות עולם והולכותי בעורים את ישראל לארצם בדרך

המדבר לא ידעו בנתיבות לא ידעו אדריכם אשים מחשך החשך לפניהם לאור ומעקשים

דרך המעקם עשיתי למישור ישר וישר. אלה הדברים עשיתם מאז כשיצאו ממצרים ולא עובתים גם

עתה: זו או נסגו אחור הבוהים בפסל, בדרך אדם הנכלם שחור לאחוריו לכל יראהו בקשתו. יבשו

בזאת הבטחים בפסל האמרים למסכה אתם אלהינו: יח אתם ישראל החרשים שמעו דבר ה'

והעורים מלאות מצותיו, שמעו מעתה הביטו לראות: יט מי הוא

היותר ראוי להקרא עור כי אם עבדי על פי הוא יודע ומכיר בקלקל

הדור, ואינו מסתכל במעשיהם להישרם ולתקנם. [בן מי הוא היותר ראוי להקרא

עור? ואינו למדור? על הדבר מי עור במשלים השלם במדות ועור

מקור? הלא יש להם אונים פתוחות להבין מצות ה' ולא ישמעו ואינו מוהיר לזולת, כי עושה עצמו כאלו לא יבין, ולכן מקראי להקרא חרש: כא יהודה חפץ באנשים למען צדקו שכל אחד מהם יצדיק את הולדתו ללמדו דרך הישר יגדיל תורה ויאדיר:

קדר. יושבי סלע, גם הפתחים שיחיו ירננו. יצוחו, ירימו קולם בשיר. יג) יצא, להושיע את ישראל. יעיר קנאה, לקנא עבור עמו. יריע, כגבור המנצח במלחמה. יד) החשיתי מעולם, זה זמן רב שתקתי על מה שעשו הגוים לעמי. אתאפק, הייתי מתחזק לכבש בעסי. ביולדה אפעה, אבל מעכשיו

אשאנ בקול ביולדה על אויבי עמי.

אשם ואשאף יחד, אעשה שמחה בנשים ואכלעם כלם יחד. מו) אחרוב

הרים וגבעות וגו', כלומר, אהרן מלכים וישרים וכל הנלויים עליהם. מז) והולכותי עורים וגו', או

אוליף את ישראל לארצם בדרך שאינם מכירים והם זה בעורים. ומעקשים, דרכים מעקמות. יח) החרשים וגו',

אתם ישראל אשר הייתם חרשים משמע דבר ה' ונעורים מלאות מצותיו, מעתה שמעו וראו. יט) מי עור כי

אם עבדי, כלומר, הגוים שאין זה מסבקים לראות בראיה פנימית ולשמע

דבר ה', אין לבנותם עורים וחרשים, שהרי הם לענין זה כעין ואכן, אבל

ישראל שיוכלים לראות מעשי ה' ולשמע דברו, ואינם רואים ושמענים, יצדק עליהם שם עורים וחרשים.

במלאכי אשלה, כלומר, מי שנתתי חכמה בלבם, וכאלו שלחתי ללמד דעת

את העם, והוא כחרש ואינו מלמד. עור במשלים, השלם במדות נכונות מתולדתו, ומסתיר עינו מלאות מעשי

ה'. כעבד ה', כמי שתפן מדותיו ושכלו מצד בחירתו וגבורתו.

כ) ראות רבות ולא תשמר, ראיות הרבה לפניכם, ואינכם שומרים להביט במעשי ולשוב אלי. וכן פקוח

אונים וגו'. כא) ה' חפץ למען צדקו וגו', ה' חפץ להראותכם ולפקח אוננים, למען צדקו. ולקד הוא

מגדיל לכם תורה ומחזקה.

חצרים תשב קדר ירננו ישבי סלע מראש הרים יצוחו: יב ישימו ליהודה

כבוד ותהלתו באימים יגידו: יג יהודה כגבור יצא באיש מלחמות יעיר קנאה יריע אפיצריה על-איביו יתגבר:

יד החשיתי מעולם אחריש אתאפק ביולדה אפעה אשם ואשאף יחד:

מו אחרוב הרים וגבעות וכל-עשבם אוביש ושמתני נהרות לאיים

אוביש: מז והולכותי עורים בדרך לא ידעו בנתיבות לא ידעו אדריכם

אשים מחשך לפניהם לאור ומעקשים למישור אלה הדברים עשיתם ולא

עובתים: יז נסגו אחור יבשו בזאת הבטחים בפסל האמרים למסכה

אתם אלהינו: יח החרשים שמעו והעורים הביטו לראות: יט מי עור כי

אם-עבדי וחרש במלאכי אשלה מי עור במשלים ועור כעבד יהודה:

כ ראות רבות ולא תשמר פקוח אונים ולא ישמעו: כא יהודה חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר:

חרש במלאכי אשלה שנתתי חכמה בלבם וכאלו שלחתי, והוא כחרש לא ישמע מעשי בני העם להחזיקם על הדבר מי עור במשלים השלם במדות ועור

מקור? הלא יש להם אונים פתוחות להבין מצות ה' ולא ישמעו ואינו מוהיר לזולת, כי עושה עצמו כאלו לא יבין, ולכן מקראי להקרא חרש: כא יהודה חפץ באנשים למען צדקו שכל אחד מהם יצדיק את הולדתו ללמדו דרך הישר יגדיל תורה ויאדיר:

חרש במלאכי אשלה שנתתי חכמה בלבם וכאלו שלחתי, והוא כחרש לא ישמע מעשי בני העם להחזיקם על הדבר מי עור במשלים השלם במדות ועור

מקור? הלא יש להם אונים פתוחות להבין מצות ה' ולא ישמעו ואינו מוהיר לזולת, כי עושה עצמו כאלו לא יבין, ולכן מקראי להקרא חרש: כא יהודה חפץ באנשים למען צדקו שכל אחד מהם יצדיק את הולדתו ללמדו דרך הישר יגדיל תורה ויאדיר:

חרש במלאכי אשלה שנתתי חכמה בלבם וכאלו שלחתי, והוא כחרש לא ישמע מעשי בני העם להחזיקם על הדבר מי עור במשלים השלם במדות ועור

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנָּאֵמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁכָל דְּבָרָיו אֵמֶת וְצֶדֶק:
נֶאֱמַן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא יֵשׁוּב
רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנָּאֵמָן בְּכָל דְּבָרָיו:
רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבֵת נַפֶּשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָהּ:

שְׁמַחְנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ, בְּמַהֲרָה
יָבוֹא וַיְגַל לִפְנֵינוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת
כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשְׁם קִדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ,
מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ יְיָ
אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁהּ וּלְמִנוּחָהּ, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יְתַבָּרֶךְ שְׁמֲךָ בְּכִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמוֹלֵד: אוֹר לַיּוֹם ג', שָׁעָה 6 בְּעֶרֶב, 34 דְּקוֹת ו־6 חֲלָקִים.

רֹאשׁ חֹדֶשׁ מַרְחֶשֶׁן, בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבְיוֹם הָרְבִיעִי הַבָּא עָלֵינוּ לְטוֹבָה.

בַּפֶּסֶר: ^א וַיְהִי אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה אִתָּהּ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת
אֲמָה אֶרֶץ הַתֵּבָה חֲמִשִּׁים אֲמָה רָחֳפָה
וּשְׁלֹשִׁים אֲמָה קוֹמָתָהּ: ^ב צֹהַר א תַּעֲשֶׂה לַתֵּבָה
וְאֶל־אֲמָהּ תְּכַלֶּנָּה מִלְמַעְלָה וּפֶתַח הַתֵּבָה
בְּצִדָּהּ תִּשֶׂה תַּחְתִּים שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים תַּעֲשֶׂה:
(לוי) ^ג וְאֵיזֶה הַנִּגְיֹן מֵבִיא אֶת־הַמִּבּוּל מִיּוֹם עַל־הָאָרֶץ
לְשַׁחַת כָּל־בָּשָׂר אֲשֶׁר־בּוֹ יוֹם חַיִּים מִתַּחַת
הַשָּׁמַיִם כָּל אֲשֶׁר־בָּאָרֶץ יִגּוּעַ: ^ד וְהִקְמַתִי אֶת־
בְּרִיתִי אִתְּךָ וּבִאֲתֹל אֶל־הַתֵּבָה אַתָּה וּבְנֶיךָ
וְאִשְׁתְּךָ וּנְשֵׁי־בְנֶיךָ אִתְּךָ: ^ה וּמִכָּל־הַחַי מִכָּל־
בָּשָׂר שְׁנַיִם מִכָּל תָּבִיא אֶל־הַתֵּבָה לְחַיִּיתָ אִתְּךָ

קְרִיאַת הַתּוֹרָה לְמִנְחַת שַׁבַּת־קוֹדֶשׁ
א אֱלֹהִי תוֹלְדֵת נָח נָח אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה
בְּדוֹרָתוֹ אֶת־הָאֱלֹהִים הַתֵּהֱלֵךְ־נָח: ^ב וַיּוֹלֶד נָח
שְׁלֹשָׁה בָנִים אֶת־שֵׁם אֶת־חָם וְאֶת־יָפֶת:
^ג וַתִּשְׁחַת הָאָרֶץ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים וַתִּמְלֹא הָאָרֶץ
חָמָס: ^ד וַיִּרְא אֱלֹהִים אֶת־הָאָרֶץ וְהִנֵּה נִשְׁחָתָה
כִּי־הִשְׁחִית כָּל־בָּשָׂר אֶת־דְּרָכָו עַל־הָאָרֶץ: ^ה ס
^ו וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְנֹחַ קֵץ כָּץ כָּל־בָּשָׂר בָּא לִפְנֵי
כִּי־מָלְאָה הָאָרֶץ חָמָס מִפְּנֵיהֶם וְהִנֵּנִי מַשְׁחִיתָם
אֶת־הָאָרֶץ: ^ז עֲשֵׂה לָךְ תֵּבָה עֲצֵי־גִפְרִית קָנִים
תַּעֲשֶׂה אֶת־הַתֵּבָה וּכְפָרֶת אֹתָהּ מִבַּיִת וּמִחוּץ

זָכֹר וּנְקָבָה יְהוָה: (ישראל) בְּמַהֲעוֹף לְמִינֵהוּ וּמִן
הַבְּהֵמָה לְמִינֵהּ מִכָּל רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ
שְׁנַיִם מִכָּל יָבֹאוּ אֵלֶיךָ לְתַחֲיוֹת: כֹּא וְאַתָּה
קַח־לְךָ מִכָּל־מֵאֲכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְאַסַּפְתָּ אֵלֶיךָ
וְהָיָה לְךָ וְלָהֶם לְאֹכֶלָה: כֹּד וַיַּעַשׂ נָח כָּכָל אֲשֶׁר
צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים בְּנֵי עֲשָׂה:

אגרות קודש

ב"ה עש"ק בראשית ברא - בשביל התורה ובשביל ישראל -

ה'תשכ"ג. ברוקלין, נ. י.

כבוד הנהלת ישיבת תורת אמת בירושלים עיה"ק ת"ו

ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

במענה להודעה על דבר קביעת יום הנחת אבן הפנה לבניני הישיבה הק' תורת אמת,

יהי רצון שתהי' ההנחה בשעה טובה ומוצלחת בכל הפרטים, בניני בית גדול אשר יגדלו בו
תורת אמת, הנגלה והפנימית גם יחד, וגם יגדלו בו תפלה,

אשר היא המביאה שיהי' הלימוד אמת ובר קיימא, ומביא לידי מעשה, כי על ידה יראת ה'
היא אוצרו של הלומד.

ובפרט בדורנו דרא דעקבתא דמשיחא, אשר תפקיד הישיבה הוא לא רק לימוד התורה כי אם
- ועיקר - חינוך על יסודי התורה והמצוה, חינוך פנימי ואמיתי, אשר לא יחת מפני כל רוחות שבעולם
(ל' העלם והסתור) ויעמוד בפני כל נסיונות.

ואם בכל מקום הדברים אמורים, עאכ"כ בארץ אשר עיני ה' אלקיך בה מראשית השנה ועד
אחרית שנה, וביחוד בירושלים עיה"ק, אשר שמא מילתא היא, יראה שלם - שלימות היראה - וכפירוש
רבנו הזקן בעל התניא (פוסק בנסתר דתורה) והשלחן ערוך (פוסק בנגלה דתורה).

והרי הוראת תורתנו תורת חיים היא גם נתינת כח וסיוע מלמעלה לקיים הציווי.

ויהי רצון שיתקדם הבנין בזריזות הדרושה ועד לגמרו בפועל, והעיקר - שיתמלא הבית כולו
אורה זו תורה, תלמידים מקשיבים מתאימים לרצון רבותינו נשיאנו, מיסדי הישיבה, זצוקלה"ה
נבג"מ זי"ע.

ואשרי חלקו של כל אחד ואחד המשתתף במפעל הנעלה האמור, השתתפות בממונו וכן בגופו
(ע"י השפעה על ידידים שגם הם יעשו ככה),

וע"פ האמור הרי זה ענין הכולל שלשת העמודים תורה, עבודה (תפלה) וגמ"ח - גם יחד.

בכבוד ובברכה לכל המשתתפים בהחגיגה, בתוככי כל המסייעים להמפעל בעבר הווה ובעתיד,

שליט"א

מנחם שניאורסאהן

לוח זמנים לשבוע פרשת בראשית בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ק)	06:47	06:51	09:00	09:02	09:34	09:36	10:33	10:34	12:56	12:55	18:04	17:58	18:30	18:24	17:39	18:35
חיפה (ק)	06:48	06:52	09:00	09:02	09:34	09:36	10:32	10:33	12:55	12:54	18:05	17:58	18:28	18:22	17:29	18:33
ירושלים (ק)	06:46	06:50	08:59	09:00	09:33	09:35	10:31	10:32	12:54	12:53	18:07	18:00	18:28	18:22	17:21	18:32
תל אביב (ק)	06:48	06:52	09:01	09:02	09:35	09:37	10:33	10:34	12:56	12:55	18:03	17:57	18:30	18:24	17:38	18:34
אוסטריה, וינה (ק)	07:21	07:30	09:14	09:18	09:58	10:02	10:53	10:55	13:09	13:09	17:57	17:46	18:31	18:21	17:30	18:34
אוסטריה, מלבורן (ק)	06:29	06:21	09:06	09:01	09:45	09:41	10:53	10:50	13:38	13:38	19:43	19:49	20:11	20:17	19:30	20:29
אוקראינה, אודסה (ק)	07:21	07:29	09:17	09:20	09:59	10:03	10:55	10:57	13:12	13:11	18:02	17:52	18:35	18:25	17:36	18:38
אוקראינה, דונייצק (ק)	06:55	07:04	08:48	08:52	09:32	09:36	10:27	10:30	12:44	12:43	17:32	17:21	18:05	17:55	17:05	18:08
אוקראינה, דנייפודטרובסק (ק)	07:06	07:16	08:59	09:03	09:43	09:48	10:38	10:41	12:55	12:54	17:42	17:31	18:16	18:06	17:15	18:19
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	07:35	07:45	09:25	09:29	10:10	10:15	11:05	11:08	13:20	13:19	18:05	17:53	18:40	18:29	17:37	18:43
אוקראינה, קייב (ק)	07:28	07:38	09:17	09:21	10:03	10:08	10:58	11:00	13:13	13:12	17:57	17:45	18:32	18:21	17:29	18:35
איטליה, מילאנו (ק)	07:46	07:54	09:43	09:46	10:25	10:28	11:20	11:23	13:38	13:37	18:32	18:22	19:02	18:53	18:06	19:05
אקוודור, קיטו (ח)	05:55	05:54	08:26	08:25	08:55	08:54	09:58	09:57	12:29	12:28	18:02	18:02	18:25	18:24	17:44	18:33
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	06:06	05:59	08:43	08:38	09:20	09:16	10:28	10:25	13:11	13:11	19:13	19:18	19:40	19:45	18:59	19:57
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	06:49	06:40	09:26	09:20	10:08	10:03	11:17	11:13	14:03	14:03	20:12	20:19	20:42	20:50	20:00	21:03
ארה"ב, בולטימור (ק)	07:21	07:27	09:27	09:29	10:04	10:07	11:01	11:03	13:21	13:20	18:21	18:13	18:50	18:42	17:56	18:53
ארה"ב, ברוקלין (ק)	07:12	07:19	09:16	09:19	09:54	09:57	10:51	10:53	13:11	13:10	18:08	18:00	18:38	18:30	17:43	18:41
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	07:13	07:19	09:16	09:19	09:55	09:58	10:51	10:53	13:11	13:10	18:09	18:01	18:38	18:30	17:44	18:42
ארה"ב, דטרויט (ק)	07:51	07:58	09:52	09:55	10:32	10:35	11:28	11:30	13:47	13:46	18:43	18:34	19:13	19:05	18:17	19:16
ארה"ב, האוסטון (ק)	07:26	07:30	09:41	09:42	10:14	10:16	11:13	11:14	13:36	13:35	18:47	18:41	19:11	19:06	18:24	19:16
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	07:01	07:06	09:12	09:14	09:47	09:49	10:45	10:46	13:07	13:06	18:12	18:06	18:39	18:33	17:49	18:43
ארה"ב, מיאמי (ק)	07:22	07:25	09:40	09:41	10:12	10:13	11:11	11:12	13:36	13:35	18:49	18:44	19:14	19:09	18:27	19:19
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	07:09	07:16	09:12	09:15	09:50	09:54	10:47	10:49	13:06	13:06	18:04	17:55	18:33	18:25	17:38	18:37
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	07:36	07:43	09:40	09:43	10:18	10:21	11:15	11:17	13:35	13:34	18:33	18:25	19:02	18:54	18:08	19:06
ארה"ב, שיקגו (ק)	07:08	07:15	09:11	09:14	09:50	09:53	10:46	10:48	13:05	13:04	18:02	17:53	18:32	18:23	17:36	18:35
בוליביה, לה-פס (ח)	06:02	05:58	08:37	08:34	09:07	09:05	10:12	10:10	12:49	12:48	18:33	18:35	18:57	18:59	18:17	19:08
בלגיה, אנטוורפן (ק)	08:14	08:24	10:01	10:06	10:48	10:53	11:42	11:45	13:57	13:56	18:40	18:28	19:16	19:04	18:12	19:18
בלגיה, בריסל (ק)	08:13	08:23	10:02	10:06	10:48	10:53	11:42	11:45	13:57	13:57	18:41	18:29	19:16	19:05	18:13	19:19
ברזיל, סאן פאולו (ח)	05:30	05:25	08:06	08:03	08:39	08:36	09:44	09:42	12:23	12:23	18:18	18:21	18:38	18:42	18:03	18:52
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	05:18	05:14	07:55	07:52	08:27	08:24	09:33	09:30	12:11	12:11	18:01	18:04	18:26	18:29	17:45	18:39
בריטניה, לונדון (ק)	07:32	07:43	09:19	09:24	10:07	10:11	11:01	11:04	13:15	13:14	17:59	17:47	18:34	18:22	17:34	18:36
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	07:44	07:56	09:27	09:32	10:17	10:22	11:10	11:14	13:24	13:23	18:02	17:49	18:40	18:28	17:36	18:42
גרמניה, ברלין (ק)	07:40	07:51	09:25	09:30	10:14	10:19	11:07	11:10	13:21	13:20	18:03	17:51	18:39	18:27	17:35	18:41
גרמניה, פרנקפורט (ק)	07:55	08:05	09:45	09:49	10:30	10:35	11:25	11:28	13:40	13:39	18:25	18:13	19:00	18:49	17:57	19:03
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	05:28	05:23	08:05	08:01	08:38	08:35	09:44	09:42	12:24	12:24	18:23	18:27	18:42	18:46	18:08	18:56
הודו, מומבאי (ח)	06:34	06:36	08:56	08:57	09:27	09:27	10:27	10:27	12:53	12:53	18:12	18:09	18:36	18:32	17:51	18:42
הודו, פונה (ח)	06:30	06:32	08:52	08:53	09:23	09:23	10:23	10:23	12:49	12:49	18:09	18:05	18:33	18:29	17:48	18:38
הונגריה, בודפשט (ק)	07:09	07:18	09:03	09:07	09:47	09:51	10:42	10:44	12:59	12:58	17:47	17:37	18:21	18:11	17:21	18:24
טורקיה, איסטנבול (ח)	06:17	06:24	08:20	08:23	08:59	09:02	09:56	09:57	12:15	12:14	17:13	17:05	17:43	17:35	16:48	17:46
יוון, אתונה (ק)	07:38	07:44	09:45	09:47	10:22	10:24	11:19	11:21	13:40	13:39	18:41	18:34	19:10	19:02	18:17	19:13
מולדובה, קישינב (ק)	07:29	07:38	09:24	09:28	10:07	10:11	11:02	11:05	13:19	13:19	18:09	17:59	18:42	18:32	17:42	18:45

לוח זמנים לשבוע פרשת בראשית בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:32	06:34	08:54	08:54	09:24	09:25	10:24	10:24	12:51	12:50	18:09	18:05	18:33	18:29	17:48	18:38
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	05:28	05:18	08:03	07:57	08:49	08:44	09:59	09:55	12:48	12:48	19:02	19:10	19:35	19:44	18:51	19:58
נפאל, קטמנדו (ח)	06:06	06:10	08:23	08:24	08:55	08:57	09:54	09:55	12:19	12:18	17:30	17:25	17:56	17:50	17:08	18:00
סין, בייג'ין (ח)	06:29	06:36	08:34	08:37	09:12	09:15	10:09	10:11	12:29	12:28	17:29	17:20	17:58	17:50	17:02	18:01
סינגפור, סינגפור (ח)	06:47	06:46	09:17	09:16	09:46	09:45	10:49	10:48	13:20	13:19	18:52	18:51	19:14	19:13	18:33	19:22
פולין, ורשא (ק)	07:09	07:20	08:55	08:59	09:43	09:48	10:37	10:40	12:51	12:50	17:32	17:19	18:09	17:57	17:03	18:11
פרו, לימה (ח)	05:41	05:38	08:15	08:13	08:45	08:43	09:49	09:48	12:24	12:23	18:06	18:07	18:29	18:30	17:48	18:39
צרפת, ליון (ק)	08:03	08:12	10:01	10:04	10:42	10:46	11:38	11:40	13:55	13:55	18:47	18:37	19:19	19:10	18:21	19:22
צרפת, פריז (ק)	08:18	08:27	10:10	10:14	10:55	10:59	11:49	11:52	14:05	14:05	18:54	18:43	19:26	19:16	18:27	19:29
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:41	05:41	08:10	08:10	08:39	08:39	09:41	09:41	12:11	12:10	17:41	17:39	18:03	18:02	17:22	18:11
קנדה, טורונטו (ק)	07:38	07:45	09:38	09:41	10:18	10:21	11:14	11:16	13:32	13:31	18:29	18:20	18:57	18:48	18:03	19:01
קנדה, מונטריאול (ק)	07:17	07:25	09:14	09:18	09:56	09:59	10:51	10:54	13:09	13:08	18:02	17:52	18:33	18:23	17:35	18:36
קפריסין, לרנקה (ק)	06:55	07:00	09:05	09:07	09:41	09:43	10:38	10:40	13:00	12:59	18:05	17:58	18:32	18:26	17:41	18:36
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	07:34	07:46	09:14	09:19	10:05	10:11	10:58	11:02	13:11	13:10	17:47	17:33	18:26	18:13	17:17	18:28
רוסיה, מוסקבה (ח)	07:10	07:22	08:47	08:53	09:40	09:46	10:32	10:36	12:44	12:44	17:21	17:07	17:58	17:45	16:52	18:01
רוסיה, וסטוב-על-הדון (ח)	06:46	06:55	08:41	08:44	09:24	09:28	10:19	10:21	12:36	12:35	17:25	17:15	17:58	17:48	16:59	18:01
שווייץ, ציריך (ק)	07:51	08:00	09:46	09:49	10:29	10:33	11:24	11:26	13:41	13:40	18:34	18:24	19:03	18:53	18:07	19:06
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:10	06:11	08:35	08:35	09:04	09:04	10:05	10:05	12:33	12:32	17:56	17:53	18:19	18:17	17:36	18:26

המשך מעמוד קט

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ

ל'בת קול' מן השמים שיצאה ואמרה 'פלוני מת', שהרי "תורה לא בשמים היא", וכיון ש"אין משגיחין בבת קול" (ב"מ נט, א) אין להשיא אישה על סמך זה. אלא ששמעו קול אדם צועק 'פלוני מת', ויש להניח בוודאות שהיה שם אדם והלך לו, ועל פי 'בת קול' כזו משיאין, כי עד אחד נאמן להשיא את האישה משום תקנת עגונות (להלן הל' כ"ט). ו'בת קול' היא שם המושאל משום שבעל השמועה אינו לפנינו. וה'מגיד משנה' תמה מדוע לא הביא הרמב"ם הלכה זו שמשאיין את האשה על סמך שמיעת בת-קול ש'פלוני מת'. וכתב ה'כסף משנה' כי יתכן והטעם לכך הוא כיון שלמסקנת הגמרא (שם) יש לחשוש שמא הקול שנשמע היה קולו של שד, ורק אם ראו 'בבואה דבבואה' (צל צילה) של הדמות שהשמיעה את הקול, אפשר לקבוע שזה האדם שהשמיע את

הקול, כי לשדים אין 'בבואה דבבואה'. וכיוון שבזמננו אין אנו בקיאים בקביעת הדמות הנשקפת כ'בבואה דבבואה' הביא הרמב"ם הלכה זו, כי אין סומכים על שמיעת קול כאשר לא רואים את הדמות שהשמיעה את הקול. אך ה'כסף משנה' קובע, שמסקנת הגמרא היא כדעה הסוברת שיש לסמוך על שמיעת הקול גם כאשר לא רואים אף את צל צילה של הדמות, כי כדי "שלא ישארו בנות ישראל עגונות" אין חוששים שמא היה זה קולו של שד. והרמב"ם לא הביא הלכה זו כאן, כיוון שפסק כבר (לעיל פ"ב הל' ג') הלכה דומה: "מי שהיה מושלך לבור ואמר 'כל השומע קולי יכתוב גט לאשתי' הרי אלו יכתבו ויתנו לה" אף שאין מכירים את מי שהשמיע את הקול, כי "אם לא תאמין לזה – לא תמצא אחר ותשב עגונה" (רש"י).

סדר מצות הדלקת נרות לשמיני-עצרת, שמחת-תורה ושבֿת־קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול (בחול"ל נותנים בערב החג (שמיני-עצרת) גם עבור היום השני (שמחת-תורה)). אסור לטלטל, ח"ו, את קופת הצדקה לאחר ההדלקה, ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

ערב שמיני-עצרת ושמחת-תורה (בחול"ל: ערב שמיני-עצרת)

מלכתחילה רצוי להדליק את הנרות לכבוד החג לפני החשיכה, על-פי לוחות הזמנים הנפוצים, אך אם לא הספיקו להדליק את הנרות מבעוד יום, ניתן להדליק גם מאוחר יותר, אך אז אין להדליק את הנרות באמצעות אש חדשה, אלא רק על-ידי אש מועברת מאש שהודלקה לפני החג. משום כך ראוי להדליק – לפני כניסת החג 'נר נשמה' (או שלהבת גז וכדומה), כדי לאפשר בעת הצורך להעביר אש לצורך הדלקת נרות החג כשנאלצים להדליקם מאוחר. עצה זו חשובה במיוחד לאלה הגרים בחול"ל, הזקוקים לאש שנדלקה מערב חג לצורך הדלקת הנרות בלילה השני של שמחת-תורה. מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחֲיִינוּ וְקִיַּמְנוּ וְהַגִּיעָנוּ לְזֶמֶן הַזֶּה:

בחול"ל ליל שמחת-תורה

זמן הדלקת הנרות – בליל החג השני רק בלילה (לא לפני צאת הכוכבים). הדלקת הנרות נעשית אך ורק על-ידי העברה מאש הדלוקה לפני כניסת החג. אסור בשום אופן להדליק על-ידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית). מדליקים את הנרות על-ידי העברה מנר דולק ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחֲיִינוּ וְקִיַּמְנוּ וְהַגִּיעָנוּ לְזֶמֶן הַזֶּה:

ערב שבֿת־קודש פרשת בראשית

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על-ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעֲדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחֲזֵז חֲפָצֵנוּ לְחַיִּים וְלְשִׂמְחָה וְלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל-אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיִּית רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל-פּוֹרְעָנוֹת הַמַּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתַשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל-מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתַתִּיב לָחֵן וְלַחֲסֵד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל-רוֹאֵינוּ, וְתַגְמִלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתַשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּת כָּל-פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שׁי **הלוי** בן חנה
וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר
ויוצאי חלציהם
צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**
שלום יצחק **הלוי** ומשפחתו
רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**
זבולון הלוי וזוגתו **רות**
חגית ובעלה **גבריאל סופייב**
שמעי' הלוי וזוגתו **מוראל**
אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**
יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו
לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00703
20/10/2019

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

